

24

IVVENALIS
SATIRAE

D. IVNI
IVVENALIS
SATIRAE

EX RECENSIONE

A. RUPERTI

ITEM

A. PERSII FLACCI

EX RECENSIONE

L. KOENIG.

TOMVS SECVNDVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM

EX TYPIS IOSEPHI POMBA

ANNO MDCCCXXXI.

TYPOGRAPHVS TAVRINENSIS

L. S.

Romanorum Satyra post Ennium et Lucilium tres praecipue habuit auctores, Horatium, Persium et Iuvenalem, quorum quisque in eodem scribendi genere diversam admodum naturam expressit. Et Horatius quidem, quod elegantiore

esset ingenio, illud ridiculum adhibuit, cuius exemplar in Margite suo proposuerat Homerus, unde veterem Atticorum comoediam profluxisse scribit Aristoteles. Nam, quum Ionius poëta Iliadem et Odysseam hexametro carmine pro argumenti dignitate composuisset, ita postea in Margite iambicis, at innocuis versibus lusit, ut nunquam ridentis speciem deponeret. Cui sane ridiculo tractando mirifice erat Horatius a natura comparatus, vir aulicae urbanitatis nec ulli sectae addictus, quique potius animi causa hos vel illos philosophos adiret, quam aliquem eorum sequeretur. Ac vix dici potest quantum venustatis haec opinionum inconstantia Horatianae satyrae indiderit. Qui enim sine partium studio cum

philosophis versatur, non iam ut nomen profiteatur suum, sed ut principia doctrinarum penitus habeat perspecta, is eorum repugnantias melius persenserit, si vero argutus a natura sit, festivius etiam expresserit. Idem prorsus dicendum de mortalium vitiis et erroribus, quos qui tanquam in scena, non secus ac Cebes in tabula spectaverit, non iracunde insectabitur, sed memor humanae cognationis, vellicatim et urbanorum more perstringet. Atque id quidem in Venusino conspicitur, non minus quam studium in Socraticorum libris, et Atticis Comicis ab eo positum, a quorum aliis pleniorum animorum scientiam, ab aliis aculeatas dictiones accepit. Nec aliter sane Augusto suo placuisset, acer-

rimo aequalium aestimatori, quique acumen in ingeniis maxime probaret. Et magnam inter utrumque similitudinem opinor fuisse, quum ille, qui per summam versutiam dominatum erat adeptus, non tam, uti credibile est, vitae praecepta a philosophis quaereret, quam in eorum sententiis cavillandi materiam inveniret.

Inde tamen quispiam falso colligeret, poëtam inter oppositas sectas persaepe ancipitem, quemque hominum vitia minus commoverent, maledicum carmen, quod Satyram dicimus, minore etiam cum virtute scripsisse. Vulgaris ingenii est prae nimio aestu fines transilire, vel infra segniter subsistere; praestantis contra, viribus sic moderari, ut aequabili cursu institutum semel iter ab-

solvat. Qui Horatii quasi character in eius Satyris praesertim elucet. Vt apte iocatur! Vt commode narrat! Vt in orbem redit, quum a proposito longissime videtur abesse! Ac nescio, an adstrictior vel ipse Atticorum sermo sit, cum tamen brevitates nihil perspicuitati officiat. Adde iam dialogi vim, adde verissimos rerum colores et Aristophaneam dicacitatem, cui identidem indulget. Quae praeclarae dotes scribentis sunt, maior vero docta illa et plane Socratica ingenii moderatio, quam ubique ostendit; qua de re sic egit Daniel Heinsius in eo libello, quem postea Antonius Vulpus suum fecit, ut nihil sit disertius. Inde voluptas, quam ex ipsius lectione haurimus, praesertim si rerum usus accesserit, cum videamus tam vere et ingeniose

sapientiae praecepta ab eo esse conscripta. Scio poëticam pulchritudinem in Satyris perpaucos animadvertere; sed hoc summae artis fuit fulgorem extinguere, venustatem relinquere, quod adeo nemo, nisi peritissimus, recte queat aestimare.

Quae tamen laus non ita Horatii propria est, ut nullam eius partem sibi vindicet seculum, quo vixit. Nam cum multa ea aetas habuit praeclara, tum illud praecipue, quod scriptores veterem iudicii sanitatem cum seriore artificio coniungerent. Nec enim, immutato civitatis statu, servitus omnia corruperat. Cum recenti memoria prioris virtutis, supererant artes, lingua et studia rerum optimarum. Et populum quidem Augustus, tanquam ferocientem equum

manu demulcebat, nec nisi pudenter se laudari patiebatur. Sed aliud profecto fuit quum libertina assentatio et effrenis licentia cuncta coepit miscere. Tunc enimvero nemini verecundia in oculis esse, tunc flagitiis urbs impleri, et fortis illa Quiritium indoles, quae in bellis olim enituerat, in civilem immanitatem converti. Quid tam foedum fuit, quod degeneres Romuli nepotes non admiserint, quid tam sanctum, quod non violaverint? noſine in Petronio, in Tacito, in Svetonio haec legimus? Vnde iam intelligitur quemadmodum occalescente pulchri sensu, luxus, sermo et cetera omnia quae ab ingenio pendent, a primaeva simplicitate deflexerint. Incredibile quippe dictu est, quantum bonae artes ex moribus profi-

ciant, ut vero ex publica contagione tanquam veneno infectae in deterius ruant. Quid enim, si fastidientibus animis iam novi saporibus sint quaerendi, et inauditae ad eam diem libidines aliis atque aliis verbis exprimendae? Quod Satyricos poëtas propius attingit, quorum scripta post certâ temporum intervalla adeo inter se, uti fabulae Comicorum, debent differre. Quis credat Horatium multis se probaturum fuisse, quum Persius et Iuvenalis scriberent? At teretes et religiosas erant Augusti aures, et una aut altera voce offendeabantur; Romani contra sub Nerone et Domitiano, non tam nativum et sincerum, quam acuminatum etiam cum quadam peregrinitate quaerebant. Quin et placebat in versibus

ipse nitentis vultus, et poësis in Sophistarum umbraculis diu innutrita, nescio quid vehemens et canorum ab eisdem sumserat. Adiungebantur studia philosophorum vulgo celebrari coepta, unde tam crebrae in versibus sententiae, et se inculcantium poëtarum supercilium, quod Venusinus studiöse devitaverat. Sed quod magis est, ingravescentia in dies civitatis mala multo uberiores materiam Satyricis praebebant. Et erat cur indignanter scriberent, cum stupra, adulteria, turpes famosarum quaestus, turpiores sumtus, et inter nefarias superstitiones venenata pocula illustribus viris per fraudem parata, ubique occurrerent.

Atque hic velim animadverti, quemadmodum idem seculum duos

tulerit poëtas inter se plane dissimiles. Et Persius quidem, qui sub Nerone viveret, quaesita obscuritate sententias involvit, qua si posset, suspiciosissimum tyrannum eluderet; cum autem sanctissimis Stoicorum dogmatis se mature imbuisset, ipse virtutis sectator, cum vitiis aetatis suae, uti fert iuvenum natura, pugnaciter decertavit. Hinc illi mucrones verborum et Laconici morsus, ac tetricus demum stili color, quo ferme Thucydidem refert. At Iuvenalis Lucano propior, et facundus magis quam poëta, omnia in illustri ponit, descriptiones et fabulas graecorum admiscet, neque argutiis parcat, quum maxime invehi in aequales videtur. An vero incorruptum latinitatis sanguinem, et priscum illum leporem,

qui etiam nunc in Lucilianis reliquiis apparet, in duobus poëtis invenias? Frustra id quispiam requireret; multae namque virtutes post Augustum scriptores defecerant. Itaque nihil iam fere scenam exhilarat; non inaffectedus candor, non comis sermocinatio, non Terentianae dicendi formae. Ille densior quam plenior, hic turget; uterque nimis intentus nunquam se sibi amat relinquere. Quae si vera sunt, magnus tamen fructus ex eisdem percipitur, cum notam referant aevi sui, cum res et homines vividissime depingant. Historicorum est imperiorum fortunas persequi; Satyricorum ex adverso intima aedium et tunicatos, paene dixerim, viros ostendere, ut qui reapse fuerint nos doceant: quod ut peragant, nihil iam

intentatum relinquunt, et quidquid ad domesticam vitam pertinet, id uti Davus aut Mysis Plautina, oculis subiiciunt. Hinc studium in Persio et Iuvenale à doctis viris positum, ex quorum investigationibus vetus orbis romanus novam prorsus lucem accepit. Horum agmen ut olim duxit Isaacus Casaubonus, vir cum paucis memorandus, sic in Germania nunc claudunt A. Rupertius et Koenigius, quorum commentarios summa diligentia descriptos, una cum utriusque poëtae contextu, nunc tibi exhibeo, candide Lector. Tu interea his laboribus utere et vale.

Dabam Taurini prid. id. iun. an.
MDCCCXXI.

COMMENTARIUS

IN

IVVENALIS SATIRAS

IN

SATIRAM I.

I seq. **R**OMAE olim poëtae, historici et oratores, quaecumque scripserant, ante quam ea in vulgus ederent, amicis recitare solebant. Quod institutum initio praeclarum fuit et excolendis ingeniis librisque emendandis utilissimum: pauci enim sique subacti iudicii viri invitabantur, ut libere, quid sentirent quaeque sibi parum probanda viderentur, expromerent. Verum consuetudo ista mox ita immutabatur, ut recitatores non precibus tantum vel gratia et auctoritate sua, sed praemiis quoque propositis, pretio vestis, coenae, sportularum cet. clientes vel aliorum hominum magnam et imperitam turbam ad audiendum elicerent et quasi emerent eo consilio, ut singula ab iis ore plenius laudarentur, (unde non inurbane hi *Σοφισταί* vocabantur et *Laudicoeni*) vel incondito exciperentur clamore ad plausum (vid. inpr. Plin. Ep. II, 14.): ex quo inani laudis studio mox insana scribendi et in primis poetandi manavit libido, quae ingentem hominum multitudinem tamquam pestilenti sidere afflavit et mirum in modum auota est cum astutia Imperatorum, qui cives ad otium a militari studio publicisque negotiis tradebant, tum exemplis Neronis et Domitiani, qui famam poetarum ipsi affectabant. Sapientiores, qui aderant, et doctiores ne animum quidem et anres ad eiusmodi recitationes vel praedlectiones et *ἐκδιδόναι* advertebant, vel audiendi fastidio conficiebantur; unde h. l. *exatus toties*. Quam itaque illis temporibus non modo, ut nostris, tot ieiuni libelli quotidie lumbricorum vermiculorumve

Ivv. Tom. II.

A

instar pullularent, sed omnia quoque fora, ambulacra et auditoria eorum recitationibus personarent: poëtae animum tacita et indignatio subit et miratio, cur tam diu patienter nec sine summa molestia aliorum scripta legerit et audiverit, nec iam ipse aliquid et scripserit et recitaverit, ut certe *reponeret*, h. e. aliis idem legendi audiendique fastidium crearet, quod ipse ex illorum libris et recitationibus perceperit, ne patientiam suam hi *impune* insultasse videri possent; nam *reponere* est rependere, par pari referre, reddere beneficium vel debitum. (1) Primis verbis et in his maximo illo *reponere* non lepidae tantum, quas poëta arripuit, scribendi causae, summa scilicet indignatio, ex audiendi taedio concepta, et vindictae cupido, sed modestum quoque eius de scriptis suis iudicium continentur. Abrupta autem oratio convenit affectui, quem poëtae satirici in ipsis carminum principiis sequi et exprimere solent. Cf. Sat. IV, 1. — 2 seq. Annotatio Heinr. est haec: “Triplex in his comminatur recitationum genus: epica, tum tragoediae et elegi. Tragoedias omninoque fabulas ad agendum compositas recitari seu praelegi, Athenis Atticis florente re scenica inauditum fuit, nisi quam poeta διδάσκαλος singulas dramatis partes discentibus histrionibus docta vocis modulatione praeibat, vel Antiphanes aliquis comoediam ad aures Alexandri regis intra domesticos parietes recitabat; quam rem tradit Athen. lib. XIII. pr. Contra Romae poetarum tragicorum studia in *ἐνδοῦσι* continebantur plerumque, imprimis sub Caesaribus; rarius tragoediae, apud auditores recitatae a poëtis, in scenam producebantur agebanturque gesto histrionum: quae res pertinet ad decantatam illam scenae tragicæ neglectiorem apud Romanos. v. Boettigeri Prolus. a. 1798. de quatuor aetatibus rei scenicae apud veteres p. 19. not. Senioris aetatis quid isthac in re proprium fuerit, quando ne posteris quidem seculis tragoedias comoediasque per ludorum solemnitatem in scena edere plane cessatum est, singulari diligentia osten-

(1) Conf. Turnebi Adv. XX, 8. et Parrhas. Epist. XXIII. p. 40. qui metaphoram desumptam putabat a conviviis, non a creditoribus. Bartius (Adversar. t. 24.) notat, verbum hoc ex schola declamatoria τῶν πρῶτων dici de eo, qui respondeat themati et ad clepsydram pari attentione, quam praestiterit congredi suo, audiendus

vicissim orationem *reponat*. Nota Heinr. est: “*Reponere* esse id. qd. *rependere*, clarum fiet ex Sen. de ira I, 3. *Aristoteles finitio non a nostra abest; ait enim: iram esse cupiditatem doloris reponendi*; et ex Lactant. de ira dei c. 17. ubi eodem verba affert, sed *repellendi* habet pro *reponendi*.”

dit vir doctiss. Petr. Fr. Müllerus, Prof. Hafniensis, comment. de aevo Theodos. P. II. p. 134 seq. Qui post tragoedias porro commemorantur *elegi*, hos nota Plinii epistola VII, 17. omittit in recensu operum, quorum recitatio tum usu recepta fuit, etsi hi quoque, non minus quam lyrica quae profert, causam, in qua tuenda istic versatur, quodammodo iuvare poterant. Sed *elegidia*, ut lectitata, expresse nominat Persius Sat. I, 51. — *Codri* huius non alibi fit mentio, nisi forte inf. III, 203 seq. (ubi tamen non de malo poeta, ut h. l., sed de paupere homine, ut forsitan ap. Martial. II, 57, 4. V, 24. 8. V, 27. agi videtur) et ap. Martiat. IV, 29, 8. ubi a Scaligero (in Scaligeran. p. 77.) pro *Marso*, qui egregius poeta fuit et ipsi Martiali passim laudatur, *Codrus* substituitur, prob. Henninio ad h. l. ubi *Theseidem* dicit et *Amazonidem* unum forte idemque opus fuisse, et rationem, cur Amazonidis nomen Theseidi potuerit convellere, ex ipsa Thesei historia liquere. *rauci* recitando et clamando, ut VI, 515. Martial. IV, 8, 2. X, 5, 4. Carminis longitudo significari videtur; sed iudice Hein. tumor carminis, qui effecerit, ut vocem valde intenderet; quo sensu dixerit Martialis VIII, 3, 15. *Praelegat ut tumidus rauca te voce magister*, et Pers. I, 14. *Scribimus grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet*, ad quae verba v. Casaub. *Theseide*, recitatione Theseidis, tragoediae vel carminis epici de rebus a Theseo gestis, qualia olim plures poetae scripsere, de quo v. Heyne Not. ad Apollod. II, 5, 12. et III, 16, 1. *Impune*, sine poena, non, ut alii exponunt, sine effectu. *togatas* fabulas, in quibus Romanorum facta et mores exhibebantur, ut Graecorum in *palliat*: nam toga Romanis fuit propria, ut pallium Graecis. Fabulae Rom. argumenti, in quibus magistratus inducebantur, *praetextatae* dicebantur, vel *praetextae*. — 4. *Telephus*, tragoedia de Telepho et haec pro recitatione eius, ut mox *Orestes*. Fabulae Telephi et Orestis a multis olim poetis tractatae. Epitheton *ingens* spectat tum ad longitudinem carminis orationisque prolixitatem, tum ad ampullas et sesquipedalia verba. Tragoediam de *Oreste* poeta tam prolixam fuisse dicit, ut non in interiore tantum et adversa parte, more veterum, membrana fuerit perscripta, sed etiam in *tergo*, in aversa vel inversa charta, ἐπίστροφον. Huc spectant verba Sidonii Apoll. VIII, 16. a Grang. et Heinr. laudata: "Iam venit ad margines umbilicorum, iam tempus est, ut Satiricus ait, *Orestem nostrum vel super terga finiri*." Idem Sidon. Epist. II, 9. extr. dixit *epistolae tergum madidis sordidare calamis*.

Poëtae autem illius aevi inopiam et ingenii et rerum prodehant argumentis iam notissimis tractatis et ad fastidium dilatatis.

7—14. Tam diu iam et tot poëtis recitantibus operam dedi, tamque vulgaria sunt tum argumenta, quae ab iis tantum non omnibus pertractantur, tum descriptiones atque imagines ex antiquis poëtis desumtae, quae carminibus ubivis ab illis intuntur et a quibus potissimum petere solent colores artis, tamquam huius summa et cardo in iis vertatur; (quod etiam notat Horat. A. P. 15 seq. et Lessing. Laocoon p. 174.) ut illa mihi non minus *nota* inde facta sint, quam *ulli domus sua*. Fuero qui inpr. taxari putarent Valerium Flaccum, Iuvenalis imitorem. Similiter Martial. IV, 37, 7. *teneo melius ista, quam meum nomen*. *Lucus*, quales a poëtis adumbrari solent, et *lucus Martis*, (qualis non modo Romae, sed in Ponto quoque, ubi aureum vellus servabatur, et Albae aliisque locis fuit) ut *lucus Dianae* ap. Horat. l. l. — 8. Poëta Hieram, Vulcani sedem, iuxta Acoliam Liparen, et locum Virg. Aen. VIII, 416. in animo habuisse videri potest. Sed quoniam Hiera quoque una ex septem insulis *Acoliis*, quae et Vulcaniae et Liparæ dicuntur, non vero iis *vicina* est, *antrum Vulcani* et *Cyclopum* h. l. Aetna potius vocatur, quae illis insulis imminet et de qua poëtae multa fabulantur. *rupibus Aeol.* ut *Aeolium saxum* dixit Lucan. V, 609. *quid agant terra marique venti*, nubes, tempestates et proelia inter se cientes, vel homines, ut Boreas Orithyiam et Chloridem, rapientes, vel mergentes naves c. s. p. *quas umbras torqueat*, examinet et torquendas iudicet, *Acacus*, iudex apud inferos, h. e. nota mihi sunt, quae de inferis eorumque poenis poëtae fabulentur (1). — 10. Nota mihi sunt Argonautica, ut e

(1) Alii non male ad id potissimum respici putant, quod Plato in extremo Gorgia et Minos tradit, ab Aeaco Europaeo umbras Europaeas, a Minos et Radamantho Asiaticis iudicari Asiaticas: *quas*, scil. Europaeas. In toto autem h. l. vulgaria carminum argumenta, a multis poëtis, tam auctis quam minimis (v. 14.), pertractata et quotidie recitata (v. 12. 13.), recensentur. Hinc quoque sententiam aiam mihi non persuasit Wernsdorf, qui in Poët. Lat. Min. T. IV. p. 23. ita dicit

putavit: « Iuvenalis videtur omnino va. 7. 8. duo poëtas aut duorum poëmatum argumenta tangere, unum, quod de expeditione Argonautica, alterum, et quidem Lucilii Iunioris, quod de Aetna monte agit. Ea va. 9. 10. propius notare pergit: nam verbis, unde *alius furtivae — pelliculae*, redit ad alterum poëtam, quem ante dixerat *lucum Martis* descripsisse; verba autem *quid agant venti* omnino videntur Aetnam amplius signare et de ventis, Aetnaeum incendium excitant-

Colchis Iason furtim, inscio Aeeta et dolis Medae, aureum vel-
lus Phryxi, τὸ χρυσομαλλὸν ἄλγας, subripuerit. — 11. Novi pugnam
Centaurorum cum Lapithis in Thessalia, et robur *Monychi* Cen-
tauri, quem arbores cum radicibus evulsisse et torsisse fabulan-
tur poëtae.

12. 13. Aedes nobilium et ditiorum quotidie resonant recita-
tionibus repetitionibusque earumdem vulgarium rerum ac fabu-
larum, quas varii poëtae tractarunt quaeque adeo cuivis ita in-
notescunt vel iam innotuere. Romae enim vel domi paucis amicis
convocatis, vel in aedibus et quidem in atriis porticibusve earum-
laxis magnisque, quae tenuioribus, quibus ea non erant, a divite
aliquo et nobili viro, ut h. l. a *Frontone*, (a Stella Mart. IV.
6, 5.) commodabantur, vel denique publicis locis, in quanta
maxima fieri poterat hominum corona, recitabatur. *Frontonis*
nomine vel quilibet designatur vir nobilis doctorumque hominum
fautor, vel M. Fronto ille, qui ter et cum Traiano consul fuit,
de quo v. Dio LXVIII, 1. Martial. I, 56, 2. (*Clarum militiae*
Fronto togaeque decus) et Plin. Paneg. c. 60. Eum Plutarchi
nepotem fuisse tradit Joh. Salisbur. in Policratico VIII, 13.
platani, porticus, quas platani obumbrant. Nota Heinr. est haec:
“*Platanus*, ut omnino iucunda et dilecta antiqua arbor fuit,
ita perraro abest, ubi dulcis et opacae sedis amoenitas adumbratur.
Facile hic succurrit ex Phaedro Platonis *platanus* Socratica,
magis etiam illustrata mentione Tulliana. Atque huc spectat ele-
giacum fragm. Philetæ Coi ap. Athen. V. p. 192. E. quod olim
sic emendavimus: Θρήσασθαι πλατάνῳ λασίῃ ὑπο. Quis inter plures

tibus, intelligenda esse. His quum
statim subiungatur *quas torqueat um-
bras Aeacus*, non videtur hoc ad ven-
tos ante memoratos ullo modo per-
tinere, nisi mutatis paulum verbis
legamus, *quas torqueat undas*, vel
quos torquat aestus Aeolus. Ita vero
clarius respicit Aetnam Lucili, qui
in praecipuis causis Aetnaei incendii
ventos subterraneos, partim etiam
undas maris, antra Aetnae suber-
gentes, ponit et in principio carminis
verbis fere a Iuvenale repetitis utitur:
*quae tam fortes volvant incendia cau-
sae, Quod fremat imperium, quid
raucos torquat aestus.* A vs. 7. et

totu h. l. consilioque poëtae aliena
est haec ratio, quae ad duorum modo
carminum argumenta referuntur o-
minia; et sic non modo verbis, *quas*
torquent umbras Aeacus, sed et illis,
quantas iaculetur Monychus oenos, alia
substituenda sunt. Nota Heinr. est:
“Fortasse perstringuntur versificato-
res, qui se ad imitationem Aen. Virg.
composuerant, ubi sermo est de tu-
multibus ventorum et de Aeaco infe-
rorum iudice.” Eadem in aliorum
quoque poetarum carminibus me-
morantur, in Aeneide autem Virg.
neque *lucus Mortis*, neque *Iason*,
Argonautae et *Monychus*.

Frontones intelligi debeat, est sterilis quaestiuicula. Is igitur *Fronto*, seu Consul fere obscurus, sive princeps ista aetate advocatus, privatam domum et porticus *platanis* umbrosas recitantibus liberaliter praebebat; quod tam quidem necessarium fuit, quum neque in theatro fierent Romae recitationes, necdum Athenaea publice exstructa essent, quorum postea satis est frequens memoria, inpr. ap. Scriptt. Hist. Aug. „ — *marmora*, parietes crustis marmoreis obtecti; aut *convulsa marmora* non differunt a *ruptis columnis* marmoreis porticus. Verbis *convulsa*, *clamant et ruptae* *δυνῶς* et *ὑπερβολικῶς* exprimuntur et recitatorum clamores, et auditorum frequentia, plausus ac putidae illae acclamationes (*clamor vagus* et *voces inanes* ap. Tac. de orat. c. 9.) *ὀρθῶς*, *καλῶς*, *σοφῶς*, *Σαίως*, *εὖ*, *εὖγε*, *ὑπέρβην*, *Euge*, *Bene*, *Pulchre*, *Belle*, *Recte!* (de quibus v. Ramir. ad Martial. I, 4. et Böttigeri Sabina p. 325. ed. pr.) Res enim *rumpi* vel *convelli* et *frangi* dicuntur, quae magno strepitu et clamore impelluntur ac resonant. (1) *clamant*, resonant, ut *latrare*, *plangere*, *anhelare*, *βοᾶν*, *βρῆμην*, *ἰκχυν* de ventis, fluctibus cet. *assiduo lectore*, continua atque frequentissima recitatione hominis, clara voce legentis.

14—18. *Exspectes eadem a summo mininoque poeta*, scil. ut carmina et scribant et recitent! (quale est illud Horat. Epist. II, 1, 117. *Scribimus indocti doctique poemata passim!*) Ergo ut eadem a me *exspectes*, ut carmina aliquando scribere possem atque recitare, et quia *insanabile scribendi* carmina, poetandi, nunc tenet tot homines (v. VII, 36 seq. 50 seq. et sup. ad v. l.), etiam ego (*et nos*, quae verba *δυνῶς* repetuntur) tam Grammaticorum quam Rhetorum scholas frequentavi adspirans ad facultatem laudemque poeticam. Neque est, quod huius consilii conatusque me poeniteat, quod *chartae* parcam vel aliquis ei parcendum dicat, quum illa, quamvis ipse non scribam, *peritura* sit manibus aliorum poetarum, quorum tantus est numerus, ut ubivis in eos incidas; quare nihil refert, ntrum horum, an mea manu pereat. Sic omnia bene cohaerent et non minus modestae, quam lepidae rationes a Iuvenale memorantur, qui-

(1) Sic forte *concha* *frangit* *aquas* Claudian. X, 433. *fregit subscilia* *versu* Statius inf. VII, 86. *perorantem et rhetorica sedilia* *plausibili oratione* *frangentem* Sidon. Apollin. Epist. V, 46. *digna*, *quo recitante crepitanis* *Athenaei subscilia* *curvata* (al. *cunctata*)

quaterentur ibid. IX, 46. *κατιρρόγηυστο* *πᾶς ὁ τόπος ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ τῆς* *κραυγῆς* Polib. XV, 32. *τελειοῦτος* *κατιρρόγησιν* *πρώτος* ibid. XVIII, 29, 9. *ἄγυστο* *ἐλυμπος* et *ἡχώ* Hesiod. Scut. Herc. v. 203. 279. 348.

bus impellatur ad carmina scribenda. Neque rectius mentem poetæ cepisse videtur Heinecke, cuius interpretatio est: Quæ quum ita sint, (ergo, hanc ob causam) i. e. quum sæpissime vexatus et cruciatus sim a poetis carmina sua recitantibus, et ego Grammaticorum scholas frequentavi, et ego declamavi, scilicet eo consilio, ut aliquando scribere illosque, qui mihi tantum fastidium creaverunt, vicissim vexare posseni. Vt alia taceam, hæc et lauguent, quoniam eadem poeta iam v. 1-3. dixerat, et haud conveniunt verbis proximis v. 14. non enim a *summo poeta* expectes, ut carminum recitatione te vexet et cruciet, sed eo, quo dixi, sensu *eadem* expectes a summo minimoque poeta. *Manum ferulae*, qua pueri percutiuntur, *subducere*, locutio proverbialis, ut multi putant, de iis, qui scholæ valedixerunt et Grammaticorum disciplina ac potestate exempti sunt. Sed præstat cum Wernsdorf ita h. l. interpretari: et nos in disciplina ludimagistri fuimus et, unum ferulae præbere coacti, illam metuentes sæpe subduximus. Id facete dictum pro: scholas frequentavi. Hanc interpretaudi rationem unice veram esse, Heinr. probant. — 16. Artem quoque oratoriam edoctus sum, et in scholis Rhetorum vel *suasorias* (sc. orationes) vel *contrasorias* fictas tractare et declamare didici. (cf. Auctor Dial. de Orator. c. 35). Eiusmodi olim suasoria vel exercitatione aliqua et declamatione (μυδία, ἐπιμύζα) Sullæ suasi, ut, perpetua dictatura omnique reipubl. cura deposita, reliquum vitæ tempus in otio transigeret; h. e. thema illud tractavi, et ostendi, Sullam ita prudenter egisse. Sic ap. Quintil. Inst. Or. III, 8, 46. *Ciceroni dabimus consilium, ut Antonium roget vel Philippicas exurat* — *ut altum somnum dormiret*, non interruptum curis ac vigiliis, quas summa secum trahit potestas, Gall. *dormir d'un profond sommeil*; Ach. (1).

19-150. His versibus poeta docet, quare, consilio carminum componendorum capto, satiras scribere in animum induerit: tot scilicet et tam varia nunc vigere vitia, ut *difficile sit satiram non scribere*, et, *si natura neget, faciat indignatio versum hoc decurrere campo et per eum equos flectere*, h. e. hoc car-

(1) Verba ut *altum dormiret* quidam referunt ad Sullæ morbum (phthiasin), quem somno dissimulaverit, coll. Plin. VII, 43. et Sereno Sammon. c. 6. p. 428. Sed in illo loco leg. *supremo somno*, non *summo*; in

hoc *languor* est morbus ille. Rigaltius turpem ignaviam putabat exprobrari Romanis, per quos licuerit Sullæ a dictatura se abdicare et in Vibe privato vivere ac felici.

minum genus tractare: nota metaphora, a circo et stadio petita, ut ap. Ovid. Fast. II, 360. IV, 10. VI, 586. et al. "Petita praesertim a ludi genere, quod *ludus Troianus*, vel ab exercitio, quod *decursio* dicebatur;" Ach. "Flectere praecipue usitatum est de ludis Circusibus;" Heiu. *Auruncae alumnus*, Lucilius, qui primus Romanorum Satiras et quidem trigiuta earum libros scripsit et Suessae natus est, quae urbs *Suessa Aurunca* dicebatur ab Anruncis, qui, bello inter ipsos et Sidicinos orto, profugi cum coniugibus et liberis Suessam commigrabant. Veteris Schol. nota h. l. est: "Turnum dicit, Scaevae Memoris, Tragiei poetae, fratrem, qui libertini generis ad honores ambitione provectus est, potius in aula Vespasianorum Titi et Domitiani; vel *Lenium* dicit, qui et ipse Satiras scripsit; vel *Silium*, et ipsum sui temporis Satiricum, qui omnes ex Aurunca fuerunt." — *placidi*, benigne.

22 seq. Quom omnia contra naturam, et viri tantum mulieres, mulieres autem viri. *spado*, castratus, eunuchus, *tener*, mollis et effeminatus, *ducat uxorem*, ut ap. Martial. VI, 45, 3. *Nubit Lectoria Ligdo* cet. (1) *Maevia* pro quacunque muliere impudica. — 23. Mulieres et puellas iude a Domitiani temporibus descendisse in arcem amphitheatri ibique partes gladiatorum egisse, vel inter venatores s. bestiarios cum feris pugnasse, donec a Severo id vetitum, nota res est. *Aper Tuscus*, epith. orphans, ut a. *Marsus* Horat. Od. I, 1, 28. *nuda mamma*, habitu mulieris, non tam irritantis spectantium libidinem, quam ritum imitantis *Amazonum*, (quibus laeva papilla fuit nudata, et quibus Romanas mulieres comparat Statius Silv. I, 6, 53 seq.) vel potius more venatricum, quarum humerus pectusque dextrum in numis et statuis nudatum conspicitur; nisi malis cum Britan. habitu procumbentis in valera ferae, quo mammae e sinu exseruntur. — 24. 25. Alii intelligunt *Licinium*, Augusti libertum et tonsorem, alii *Cianamum* tonsorem, qui mulieris cuiusdam muneribus ad equestrem dignitatem perrexit et postremo in Sicilia exsulavit, de quo v. Martial. VII, 63. Ad eundem certe refer eadem verba X, 225. 226. Cf. ad VI, 105. Perperam autem Crispinum iuveni putabat Dodwell. in Annal. Quintil. p. 180. Ad eum sequentia spectant. *provocat*, cum iis certet. *Provocare*

(1) Brit. et Ach. putant, libidinem simul mulierum notari, quae, lege Julia in adulteros a Domitiano revocata, moechis suis, inter quos fuerint

et spadones, nupserint, ne supplicio afficerentur. Conf. Martial. V. 76 VI, 2. 7. et 22.

est potius certare cum certissima vincendi spe; Hein. *Barba gravis*, epith. orn., qualia poetis solennia sunt, pro magna et horrida; unde *sonabat*, quod verbum gravius est, quam *tendenti barba cadebat* ap. Virg. Ecl. I, 29 (1). *Sonabat* non barba, sed culter tonsorius; H. Vales.

26—29. *Crispinus*, a servo forte cuiusdam ex infima faece plebis *Niliacae* h. e. Aegyptiae genitus, saltem humili loco natus an Aegypto, sed Domitiano gratissimus et ex servili conditione id dignitatem censumque equestrem proventus. Si scholiis vett. fides habenda, Aegyptiacum habuit patrem matremque Arabicam, et fuit Aegyptius Alexandrinus, chartapola et unus de Liciniae consiliis, h. e. comitibus vel consiliariis. Crispinus cartapola (forte *χαρτεπόλης*) fuit et Aegyptius ex Alexandria, ea praepositura, quam papyri venditores habebant; Schol. in cod. Schurzfl. *Canopus*, opp. Aegypti, ad Canopicum Nili ostium, non longe ab Alexandria situm, et libidinibus olim luxurque tam feminarum, quam virorum infame (2). *Tiryas*, purpureas,

(1) *barba gravis*, molesta et minime grata, qualis solet esse iuvenibus; Brit. fastidiosa, eo quod imberbes magno in pretio Romae; Grang. qui et verbo *sonabat* alludi credebatur ad τρίγας Graecorum παρὰ τὸ τρίγιν dictas, quod inter tendendum stridorem quemdam edant. Grangaeo stipulatur Hein. qui ismen in verbo *sonabat* non argutandum putat.

(2) Ad verba haec notavit Plathnerus: « Indignatur poeta, Crispinum, Aegyptiacum mancipium, turpibus officiis e Virgaram colonia ad equestrem evolasse dignitatem, cuius peculiare ornamentum *annulus aureus*. Servus enim ferreus, plebi argenteus, v. Budaeus ad L. fin. ff. de senator. Rosin. Antt. Rom. I, 17. Lips. Elect. III, 8. Cuiac. Obs. VII, 14. Illud tamen notes, Libertos, qualis hic Crispinus, impetrato iure aureorum annulorum, non statim equites factos, sed quasi equites, ut loquitur Tac. Ann. XV. Dabatur enim flos annuli aurei *libertis*, ut inquit Godrof.

in Rubr. ff. de iure aur. ann., *ditionibus*, i. e. habentibus XL millia in censu. Sed, ut dixi, nec erant perfecti equites, nec ingenui. Liberti enim imaginem tantum ingenuitatis, non vero statum isto capiebant privilegio; quod patet ex L. unica C. ad L. Visuell. et L. H. C. de iure aur. ann. ubi sic: *Dioclet. et Maxim. aureorum unus annulorum, principali beneficio tributus libertis, quoad vivunt, imaginem, non statum ingenuitatis praestat*. Cum. Impp. sentit Mart. Ictus, qui et ipse l. 33. § 11. de cond. et demonstr. istud beneficium non mutationem induxisse status, sed augmentum honoris saltem attulisse contestatur. Totam autem rem paucis complectitur Ulpianus de Bon. Lib. III., quando aemulatos huiusmodi vixisse ut ingenuos, mortuos esse ut liberos adserit. — Ex emendatione Graevii et Scriver. in Crenii Anim. p. 14. *ventilet* (lacernas et assidue sublevet, ut annulos et sardonychatam manum ostendat) *aestivo digitis su-*

humero revocante lacernas docte dictum videri potest de Crispino, humeris delapsas iterum colligente lacernas, more hominis novi, qui his vestibus uti nescit: nisi exponere malis cum Gron. Obs. II, 19. humero lacernas adstrictas et religatas fibulis habente 14. Id arridere potest coll. Sidon. II. 399. (*Fibula mordaci refugas a pectore vestes Dente capit*) et inpr. Claudian. in Rufin. II, 79. (*revocat fulvas in pectore pelles*), ubi Koenig haec adnotavit: "Imaginem euntis potest exprimere, cui pellis, quae in pectore fibula seu nodo continetur, circum humeros et a tergo pendet: is enim, dum progreditur, pellem quasi revocat, trahit post se, praecipue autem, quum equo vehitur. cf. Inven. I, 27., Similiter Claudian. In Eutrop. II, 183. *Post terga reductas Vberibus propior mordebat fibula vestes*, et Prudent. Psychom. 186 seq. *Carbasea ex humeris summo collecta coibat Pallas sinu, teretem noctens a pectore nodum eet*. Sed propter seqq. praeferenda forte explicatio Ferrarii, qui de Re Vest. IV, 13. monuit, vernulae obiectari *lacernas* sive paenulas *Tyrias*, forte dibaphas, easque leviores et tenuiores, quae per aestatem delicatulis gestarentur, et quod praeterea plures eiusmodi lacernas *revocaverit*, b. e. saepius mutaverit, ut Zoilus et ipse Crispinus ap. Martial. V, 80, 2. et VIII, 48, 2. *Revocare* tamen hoc sensu dici posse vix crediderim, ceterisque veriora et b. l. aptiora videntur, quae adnotavit Heinecke: "Mollis humerus, qui lacernas tenuiores levioresque iam proxima aestate et saepius gestaverat, sed incipiente hyeme deposuerat, nunc, quum rursus aestas est, revocat i. e. resumit aestivas. *Revocari* enim dicitur, quod aliquandiu intermissum ad pristinum morem et usum reducitur.", De *lacernis* v. ad IX. 28 seq. — *Ventilet aurum*, annulos aureos (Equitum insigne) de digito detractos in sublime iactet et ita quasi refrigeret. Ita Brit. et alii. Sed *ventilare* forsitan b. l. est ultro citroque movere, iactare et ostentare in digitis, quibuscum ita luditur, ut ceruantur annuli. *aurum aestivum*, annulos leviores tenuisque bracteae, quos vir mollis et delicatus sibi faciendos curavit, per aestatum gestandos (quo sensu *leves annulos* dixit Martial. V, 62, 5.), quouiam ei tum nimis gravia et molesta maioris pondera *gemmae*, b. e. annuli (ut iuf. v. 68.), cui gemma praegrandis inserta, unde a delicatulis per hyemem gestabatur. Sic *annulus ingens* VII, 140. et contra *levitas*

dentibus auro sensum utique aptiorem ad molliem Crispini increpan-

dum prodire censet Gurlitt. in Animadv. ad Auct. vetl. Spec. II.

aestiva vestium sericarum dicitur Plinio XXI, 3. vel *aestive viaticatus* Plaut. Men. II, 1, 30. Vix est quod moneam, singulis fere verbis novum inauditae mollietiei genus vividisque coloribus adumbrari.

30. *Iniquae*, flagitiosae. *ferreus*, sine sensu et affectibus, χαλκεὺς ἀρβύλος, σιδερόφρων, cui est ἥτορ χαλκεῖον et σιδερεὺς vel ψυχὴ λείλην. — *teneat se*, temperet sibi, quo minus satiras scribat. —

32. *Matho* s. *Mathon*, *causidicus*, et quidem tam ventosus, quam ventriosus. Olim pauper et mediocris, propter plurima vitia amicus Neroni factus, si fides habenda Schol. vet. ap. Barth. Advers. XIII, 13. Illum ex causidico delatorem et hinc divitem factum esse movent Intpp. quod unde habeant, neque ipsi dicunt, neque ego reperire potui. Infra VII, 129. pauperibus causidicis adnumeratur, et quidem iis, qui, ut se plebi, hominum ingenia ac doctrinam ex cultu eorum et magnificentia aestimanti, commendent, simulant se divites esse, et vana opum luxusque ostentatione in magnum aes alienum incidunt. Hinc potius *novam* h. l. *lecticam* stultamque ostentationem talis hominis et iuvinationem ditiorum non sine bile notari crediderim. *lectica nova*, nuper comparata, cum sale, ut qui antea pedes ambularet, Grang. siimpl. *nova*, namque et hinc splendor, Farnab. coll. Mart. *Recens sella linteisque torisque*. 33. *Plena ipso*, propter obesitatem corporis. *delator magni amici*, Imperatoris, ad quem multos, more illorum temporum satis noto, deferbat (ut *magnae amicitiae* IV, 74. et *magnus eivis* VI, 559.), nisi malis, qui magnum aliquem amicum sive Caesaris sive suum, dignitate conspicuum, detulit. Conf. ad VI, 313. Quis vero fuerit delator hic famosus, ignoramus. Quidem designari putant *Heliodorum*, philosophum Stoicum, a quo delati L. Iunius Silanus, Massa et Carus, si vet. Schol. fides habenda; alii *Egnatium Celerem* philosophum, qui Barbam Soranum, discipulum suum, *magnumque amicum*, falso testimonio oppressit, sed ipse postea Vespasiani temporibus, accusante Musonio Rufo, damnatus est; alii rectius *M. Regulum*, qui tum temporis omnium bipedum fuit nequissimus, multosque nobiles sub Nerone ac Domitiano accusavit. Forte tamen poeta non ad nomen aliquem respexit delatorem, sed ad plures, quorum numerus tum in dies fere crescebat, quique non modo ab aliis, sed alter quoque ab altero, timebantur; unde v. 35. *quem Massa timet* cet. et Sidonius Epist. V, 7. *Hi sunt, quos timent etiam qui timentur*. — *nobilitate comesa*, bonis suis spoliata. *rapturus*, in gratiam Impe-

ratorum, et sui quoque commodi causa: nam delatores in partem praedae veniebant. *Massa* Bebius vel Baebius, delator, notissimos. *Carus*, Metius s. Mettius *Carus*, eorundem temporum delator. *quem munere palpat*, delinire conatur, cui blanditur muneribus missis; locutio desumpta ab equis, qui *palpari*, *plaudi* et *mulceri* manibosamant. Hinc et Horat. Serm. II, 1, 20. dixit: *Cui* (Augusto) *male si palpere, recalcitret undique tutus*. 36. *Latinus*, mimus, gratissimus Domitiano, et *Thymele*, spectatissima mima et saltatrix. Mulieri nomen ab arte scenica iociditum putant: nam *Θυμῆλη* dicitur pulpitum s. ara theatri, vel huius pars ad scenam, ubi forte cani et saltari solebat, unde *thymelicum* id. qd. scenicum, *submissa*, missa, ut alii putant, ad coitum, ut alii, ut muneribus cum placaret vel facundia vel blanditiis. — Ex docta aotem Heinrichii commentatione excerpimus ea, quibus et hic et alii poëtae loci ad mimos scenamque spectantes illustrantur: “ Peracuta est Turnebi Advers. XX, 8. observatio. (*Thymele* mima, quae cum *Latino* saepe gestum agebat. Mimi igitur argumentum egit cum ea *Latinus*, id quo cum ea, ut aliena uxore, moechus paene deprehendebatur, vel marito de adulterio aliquorum delatione suspectus erat; sed dolosam et astutam moecham ad maritum allegavit, quae ei os sublineret et periculo *Latinum* et crimine eximeret. Id igitur facete Iuvenalis ad extremum incit ex argumento notissimi illa tempestate mimi: quemadmodum *Latinus* deprecatrice moecha est usus, sic pro se quosdam ad delatorem placandum deprecatore mittere). Haec ille optima cum ratione nec sine elegantia. Sed, quod eius aciem effugit et necessarium est ad perfectionem sententiae, h. l. legendum: *ut a trepido Thymele submissa Latino*. Dicit delatorem potentem ac saevum, qui ab aliis delatoribus timetur, quemque ipsum muneribus palpat alius, perneque humiliter et abiecte, quam facit in mimo ootissimo adultera, missa ab adultero, fortasse ad maritum zelotypum. Hunc ipsum vero appellare et adeo enuntiare, ad quem *submitteretur* Mima, non opus erat apud auditores vel lectores, quibus vix verbo commonesactis in re nemini non obvia et praesente nihil ultra dicendum erat. Zelotypum suppono maritum ex re ipsoque mimo et ex variis Satirarum locis. Scilicet lascivia mimorum, quasi legitimo more, in exprimendis adulterorum flagitiis versabatur inprimis. Prohibat ab altera parte *cultus adulter* cum *callida nupta*, ab altera *stultus vir*, qui ludibrio esset adulterae uxori et quavis eius astutia deceptus populo cachinnos moveret. v. loc. class. Ovid. Trist. II, 497

seq. Personam moechi Latinus sustinuit imperatore Domitiano. Quo pertinet altera mentio *Latini* apud Nostrum Sat. VI, 41 — 44. *Quid fieri non posse putes — moechorum notissimus — Quem toties texit perituri cista Latini?* Constat, in his item ad minimum alludi. Addo, ad mimicam eandem actionem, tam maxime conspicuam, quando Latium, partes adulteri agentem, Thymeles sub persona uxoris, marito zelotypo superveniente, in arca inclusum abscondebatur. At cista Latini *perituri*, etsi ad sensum apte explicari scio, sic tamen minus grammaticè dictum videri debet. Lego itaque: *Quem toties texit periuri cista Latini*. Scilicet poeta, pro eo more, quo Satiras Virgilianis verbis ac dictionibus, parodiae instar inversis, saepe condire solet, Maronianam versus clausulam Aen. II, 195. et V, 811. (*periurique arte Sinonis et periurae maenia Troiae*) suam fecit. Conf. inf. ad v. 169. Iam igitur ut moechum periurum egit Latinus, sic aliquando Roscius *improbissimum et periurissimum lenonem* repraesentaverat in scaeva teste Cic. pro Rosc. Com. c. 7. Quod genus hominum, turpitudinis vinculo inter se iunctum, recte etiam iungitur eadem nota epitheti; et ibidem orator *periuro castum* opponit, ut appareat, qua illum significatione dictum voluerit intelligi. Quem-adiodum autem h. l. Iuvenali ludus scenicus obversabatur, ita Horatius idem ludibrium mimi respexit Seru. II, 7. 59—61. Nimirum hoc ipse quoque spectaverat in theatro; et non minus spectatum Romanis sic velut alludendo poterat commemorare. — Adultera, secunda persona, callida mulier atque in technia ac dolis struendis artifex: quae quum timeret, ne maritos, certior factus, flagitiosam perfidiam acerbe ulcisceretur, illum aggrediebatur blandiendo, ut placaret; aut, si mavis, missa ab adultero ad delatorem, servum vel alium quemcunque, quem blanditiis, donis, gratia, committigaret. Ceterum ea omnibus modis verba dat miserando capiti, *quumque fefellit amans aliqua novitate maritum, Plauditur*. Sic Ovid. l. c. — Tertia persona, ridicula praeter omnes, zelotypi mariti. Is a Iuvenale significatur Sat. VIII, 197. *Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi*. Ex quo versu *Corinthum* Minuum, nescio quem, arripiunt interpretes omnes. Imo vero scribendum *Corinthi*. Nam id duntaxat credas, fuisse histrionem haud ignobilem *Corinthum*, gentili nomine. Istis enim ludionibus, ut servis, saepe nomina a gente indebantur. Sic *Latinus* fuit, sic *Corinthius*, alii. Iam quoniam stupiditatem, fere ut colorem, inducere solebant zelotypiae, hinc factum, ut in mimo maritus a stupore tanquam

proprio nomioe appellaretur *stupidus*, Ovidio l. l. *stultus*. Cuius personae proprium erat *caput rasum*, calvitie morionum solemnis. Alia multa hanc in rem docta manu collegit Müllerus de aevo Theodos. P. II. c. 9. Hinc et originem traxit antiquum verbum *calvere* et *calvi*, docente Nonio Marc. p. 6. Verbum e vita communi in lus assumtum. v. Meung. io Iuris civ. amoenitatt. p. 264. Duker. de latinit. Ictorum p. 163. et Vales. ad Ammian. XXX. 4. extr. Sed *calvus* morio, *μυρὸς φαλακρός*, quum tantopere in deliciis fuerit (nam leo quaque in scena *φαλακρός* producebatur et servus; v. Pollux IV, 145. et 150.) scire intererat ratioem inveoti et originem, quam praetermisit Salmas. ad Scriptt. hist. Aug. p. 385. Nimirum res ducta ex fabulis Satyricis Graecorum ac translata a Silenis, quorum iu istis conspicua calvitie (v. vel Xenoph. Sympos. IV, 19. ibique Schneid.), ad quoscunque moriones seoes et ridicula capita. Stultus uo simul *κραισφόρος* prodire iu conspectum deberet, et ipsi Sileni effecerant, utpote planè expertes talis vel oneris vel ornatus: quanquam in vita communi istius generis *κίρατα* iam apud veteres vigeant. Colaphorum alaparumque iniuriis nihil frequentius iu mimo, atque istarum omnioo valde consuetus in ludis mimicis abusus fuit. Hac scurrilitate multis variisque modis otebantur planipedes ad populi spectantis delectationem. Nonnulla ad rem apte notavit Müller. l. c. p. 92. Discernenda autem huius iguominiae duplex ratio, una *καθόλου ἐντρέψαι*, altera *κατὰ κόρηος πατάξαι*. Genus utrumque in scena frequentatum effusissimos in subelliis risus ciebat, quando aut stultus alapis os praebebat, aut ipsa Mima colaphis indigne pertundebatur. Recens exemplum rei vetustae ap. Procop. Auecdot. Alemann. p. 42. de Theodora, ista famosa Imperatrice, antea ioter Mimos turpissima prostibula, neque tamen minus egregie in scena faceta: *καὶ τοιαύτη τις ἦν. οὐκ ἐκπιζομένη μὲν τι καὶ κατὰ κόρηος πατασσομένη χερσεντέλειν τι καὶ μέγιστα ἀνακαγχάζειν*. Notanda Mimaie festiuitas, alapas salse incando, interdum et fuse ridendo, excipientis, — Sed mimicae actionis, qualem mente informamus, restat quarta deoique persona, servus, flagitiorum, puto, conscius ac promptum sese domioae mioistram praebeos. Colligere id licet ex Capitol. in M. Anton. sub fin. p. 34. D. Salmas., Haec Heinr. probabiliora, quam quae b. l. disputarunt interpretes. (1) Vir

(1) Vulgo putant, postam ostendere, ne homines quidem gratos iu-

peratori, qualis Latinus fuerit mimus, tutos fuisse a delationibus, et ab eo

autem doctus in Ien. Allg. Lit. Zeit. a. 1810. N. 285. p. 480. suspicatur, *Thymelen* fuisse nomen usitatum in familiis artificum theatralium, vel curatorum apum fictorumve cereariorum, a *θύμον*, odora apum herba, et *ἵκω*, *capere*, deduceodum, quum certe *Frutina Tymele* (qu. *fruens thymo* vel *in thymo delicians*) in Iuscr. ap. Gruter. T. II. p. 1010. u. 2. ed. Graev. aram dicasse dicatur *M. D. M.* (forsan *Mellonae Divae Matri*) *Cerariae*, quam Augustinus de civ. Dei apum deam fuisse tradat.

37. *submoveant iusta hereditatae*. Cf. Lucian, in Timone c. 22. *noctibus*, nocturno coitu, concubitu; unde *noctem orare*, *promittere*, *negare*, *pacisci*. *evelit in coelum*, ad summam opulentiam, dignitatem et felicitatem. *optima summi nunc via processus*, nunc optima vel facillima, brevissima et tutissima via ad summam felicitatem, nisi malis, ad consulatum, summum honorem, *vesica vetulae beatae*, amor anus vel viduarum divitum; quas lacri causa sectabantur multi. Cf. ad IV, 4. *Processus*, felix eventus, fortuna: sed *procedere* etiam proprie dicitur solennis Consulatum pompa, qua primo initii magistratus die ex aedibus suis in Capitolium deducebantur. *Ceaus* autem, ut Ovidii verbis utar, dat honores. *vesica*, pudeunda mulierum, cunnus, ut *κίστις* et *κίστη*, v. c. ap. Aristoph. Lysistr. 956. *beatae*, divitis, ut *εὐδαίμων*, *μακάριος*, *μακάρι*. — 40—44. Cf. Var. Lect. Assis partes sunt *uncia*, *sextans*, *quadrans*, *triens*, *quincunx*, *semis*, *septunx*, *bessis*, *dodrans*, *dextans*, *deunx*, et, quum percommoda esset in computationibus totius in XII partes distributio, etiam aliae res, iupr. hereditates, ad assis modum dividebantur, unde *heres ex asse*, cui tota hereditas, *ex uncia*, cui duodecima eius pars, *ex unciola*, cui ne haec quidem tota, *ex deunce*, cui undecim eius partes obveniebant. *Proculeius* male et *Gillo* bene mentulatus; adulteri, sed ignoti. *Proculeius* certe non est idem, cuius VII, 94. mentio fit, neque etiam, quod Almelov. putabat, ille, ad quem exstant Cic. Epist. ad Div. XIII, 30 seq. *mercedem sanguinis*, pretium delationis capitalis accipiat a Domitiano; H. Valcs. Immo *mercedem sanguinis*, coitu exhausti, vel seminis, quod ex digestionem sanguinis gignitur, profusi et amissi, roborisque adeo corporis debilitati. 43. *Palleat*, debilitatus intemperato coitu et decoloratus, *ut nudis* — *anguem*, pallet

clam fuisse missam mulierem aut uxorem ad delatorem placandum vel muneribus, vel facundia (unde *Thy-*

mele) vel stupro. Ita quoque Zeigler de mimis Rom. p. 73.

metu ictus, et *rhetor L. d. ad aram* metu ignominiae et poenae, si displicisset Caligulae; de quo v. mox ad v. 44. *ut nudis pressit qui calcibus anguem*, imitatio Virg. Aen. II, 379 seq. et Ovid. Fast. II, 341. vel potius Homeri Il. III, 33 seq. — 44. Commentarii instar sunt verba Suet. Calig. c. 20 *Caligula instituit in Gallia, Lugduni, certamen Graecae Latinaeque facundiae, quo ferunt victoribus praemia victos contulisse, eorumdem et laudes componere coactos: eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguave delere iussos, nisi ferulis obiurgari aut flumine proximo mergi maluissent*. Lugduni etiam ara fuit, ad confluentem Araris et Rhodani (ubi nunc est abbatia Ansay), Augusto dedicata. *rhetor* h. l. orator, ut passim.

45 seq. Quis non indignatione ad satiras scribendas excitetur, quum tot improbos grassari, tot vitia et scelera vigere videat? Ex illis memorantur primum expilatores et singulorum hominum et oppidorum provinciarumque. *Iccur ira vel bile ardere, fervere, uri, tumere*, dicitur: nam gravi ira scerrimus excitatur motus ebullientis sanguinis et potissimum oleosarum eius partium, a quibus bilis in iecinore secernitur, quo fit, ut iccur extendatur et bilis largius ex eo effluat. Hinc et ortae loquendi formulae: *rabie corda tument, iram coquere, esse in fermento*, αἰδῶνται πρὸς τὴν χόλην, κίττιον δ. πύσσιν χόλην et κέθρα, φλεγμαίνουσιν ὑπὸ χόλης. Cuivis vero affectui propria fere sedes assignabatur, iracundiae in felle aut corde et pectore, gaudio in splene, amori in hepate, libidini in lumbis, omnibus, at praecipue libidini *et irae*, in iecinore, sanguinis officina. — 46. Tutor *pupillum* aut *potius pupillam* (cf. Var. Lect.) omnibus exuit bonis, quo fit, ut haec *prostat*, corpore quaestum facere paupertate cogatur, ille vero, alienis pecuniis locupletatus, tanta per urbem pompa incedat totque clientibus vel servis stipatus lectica gestetur, ut *populum premat* et urgeat. *gregibus comitum*, ut *grex togatus* ap. Martial. II, 57. 5. *Comites* h. l. non tam servi, quam, ut inf. v. 119., clientes, qui officium patronis praestabant non tantum salutando et occurrando, sed etiam deducendo et comitando, unde et praecedere et lateri haerere et subsequi solebant.

47—50. *Marius Priscus*, Proconsul Africae, provinciam expilaverat et ob innocentes tam condemnandos, quam interficiendos, a solo Martiano septigenta millia acceperat. Quum itaque ab Afris, quorum causam agebat Plinius iunior, a V. c. 853. repetundarum accusaretur; Cornutus Tertullus Cos. designatus, in cuius sententiam plerique senatores discedebant, hanc pecu-

niam aerario inferendam et Mario Vrbe Italiaque intercideundum censebat. *Iudicium* igitur hoc non modo iniuam fuit, sed etiam *inane*, quod neque provincialibus quidquam profuit, quoniam pecunia repetita ipsis non reddita est, sed in aerarium delata (unde mox *victrix provincia ploras*); neque Mario multum nocuit poenaeque, quam meruerat, irrogavit: is enim *infaniam*, damnatione et exilio sibi adpersam, nihil curabat, quia non omnem, quae spoliaverat provinciales, pecuniam iis restituere coactus erat, sed tantam eius retinuerat summam, ut nunc lautius in exilio, quam olim Romae, vivere posset. 49. *ab octava hora bibit*: nam Romae beluones, non homines frugi et laboriosi iam ante unam horam coenare solebant. *fruitur diis iratis*, gaudet ira deorum, h. e. damnatione, quam scilicet a rebus gerendis negotiisque publicis remotus, et tantum otii uactus est, ut genio suo magis quam antea indulgere possit. Bene comparant verba Iunonis de Hercule ap. Senec. in Herc. Fur. 34. *Superat et crescit malis iraque nostra fruitur, in laudes suas mea vertit odia*. Similiter Persius II, 68. dixit: *peccato: vitio tamen utitur*. Irae autem deorum tribui et ab ea repeti, quidquid mali atque adversi contingat hominibus, ut bona a *diis propitiis*, viz est quod moneam. (1) *victrix*, verbum forense, ut *victor*, *vincere iudicio*, *vincere causam*; Graug. — 51. *lucerna Venusina*, satira, quales Horatius composuit, vel satiris Horatianis, studio et lucubrationibus Horatii, qui satiras scripsit cuiusque patria fuit *Venusia* s. *Venusium*, opp. in confinio Lucaniae et Apuliae situm. 52. *agitem*, insecter, perstringam, notem; vel simpl. persequar, pertractem. *Sed quid*, cur (ut *τί pro δὲ τί*) scil. agitem, magis *Heracleas*, *Ἡρακλείδης* fabulas, aut *Diomedas* cet., quomodo magis conveniat scribere fabulas de Hercule, Diomede cet., quae satis notae sunt, et a poëtis, tam optimis quam pessimis, pertractari solent? Nonne multo utilius est, satiras scribere, quam haec fabulosa persequi et repetere? Cf. sup. v. 7—14. *mugitum Labyrinthi*, fabulam de Theseo et Minotauro, in labyrintho incluso et mugiente. *mare percutsum puero*, fabulam de Icaro, Daedali filio, altius volante et in mare Icarium decidente, quae vel tironibus uota est ex Ovid. Met. ubi et de *fabro volante*,

(1) Graugaeus comma post *bibit* delendum putabat iungebatque: *bibit et fruitur*, b. e. edit, *diis iratis*, non sine deorum indignatione. Donatus,

ab eo laudatus, ad Terent. Eunuch. IV, 7. extr. *Frui*, ait, *proprie est vesci*, a *frumine*, quae est summa pars *gulae*.

h. e. Daedalo, summo artifice, agitur, qui proprie non alarum, sed velorum uso, quem primus invenit, per mediam Minois classem incolumis aufugit. De eius artibus operibusque v. Heyne ad Apollodor. III, 15, 9.

55—57. En summau morum turpitudinem! *Leno* est ipse maritus, qui cupidus pecuniae pudicitiam uxoris suae vendit et, moechno cum ea concumbente, vel sursum spectat, vel vigilans stertit, velut ebrius *ad calicem*, h. e. altum somnum simulat, ut Cypius vel Cepius ille *παραφύγων*: de quo v. Erasm. et Fest. in proverbio, *non omnibus dormio*. *Doctus spectare lacunar*, ut fere *tectum intuentes* ap. Quintil. II, 11, 4. ubi Spalding haec notavit: “Nihil aliud significari puto, quam desiderium nihil agentis, neque in certam rem animum intendentis, gestum, qualis solet esse eorum, qui, quum acriter videntur aliquid intueri, ne cogitant quidem de eo, quod cummaxime spectant. Eodem redeunt Iuvenalis verba. Simulat enim iucundus iste maritus et uxori commodus, se, nescio quid nugarum agitantem totumque in illis, quae fiant, non adtendere; quamquam id quoque, quod sursum spectat, magis eum avertit ab iis, quae *humi* peraguntur.” *Leno accipit moechi bona*: si uxor eius iure impediatur adultero succedere, ipse maritus leno succedit adultero heres, ut per fideicommissum res adulteri ad adulteram veniant; Schol. Ita fraudem legi factam putant, quia Domitianus, teste Sueton. c. 8., *probrosis feminis lecticae usum ademerit iusque capiendi legata hereditatesque*; quo referunt h. l. verba *moechi bona capiendi ius nullum uxori*. Sed hac interpretatione ius ipsum et sententiam poetae vanis erroribus implicari, docet Heiarich, qui, adiutus commoda admonitione Crameri, Icti eruditissimi, ita disputat: “Probrosa igitur haec uxor, indeque illi *capiendi ius nullum*. Quasi vero omnis femina statim de iure legitimo probrosa esset, quae probrum meruit turpitudine! Quia potius, quum de occultis rebus Praetor iudicet non magis, quam ecclesia, uxor legitime probrosa non est, quae peccat clam iudice, conscio marito, et adeo istud turpe uxorum vulgus, quod hic Satirae aculeis poeta insectatur, edicto Imperatoris laudquaquam esse poterat ubnoxium. Neque omnino verius isto est alterum, quod Scholiastes narrat de fideicommissio, per quod nempe bona adulteri hereditate venissent ad adulteram. Nam posteaquam Augustus primus in fideicommissis iusserat, Consules auctoritatem suam interponere, conversumque id paulatim erat in assiduam iurisdictionem, ut Praetor etiam proprius crearetur, qui

de fideicommissis ius diceret, fideicommissarius appellatus (v. Institut. l. II. tit. 23. § 1.): nec fideicommisso uxor heres poterat institui, nisi quam directe licebat instituere. Si talis uxor fuit, quae non iure hereditatem posset capere, frustra plane fuisset, quae de fideicommisso voluisset postulare maritum, si forsan, facto posthac divortio, negaret, redditurum se hereditatem. Contra ea longe est alia Iuris ratio atque diversa mens Satirici. *Bona accipere* est, heredem ex asse fieri: neque sine vi singulari et delectu positum videtur *accipere*, quod mox *capere*, ea aliqua differentia, ut qualicumque modo *accipiamus*, quod honeste *capere* non possumus. v. Gesner. ad Plin. Pan. LXI, 5. Iam vero, quae ex lege testamentaria Voconia ab omni hereditate exclusae erant, mulieres non magis scribi ex asse secundum Papiam Poppaeam poterant, nisi ius liberorum haberent; sed mariti scribi poterant, vel solitarii. v. Heinecc. ad leg. Pap. Popp. p. 291. 293. Maritus igitur leno, solidae avidus hereditatis, nunc lubens indulget adulterio, ut, quum uxor bona muechi capiendi ius non habeat eaque heres scribi non possit, scribatur ipse, quippe concessa adultero licentia, qui ipsum solitarium faceret. Propter rem conf. Schulting. in Iurisprud. Ante-Iustin. p. 606. ad Vulpiani Tit. XIII. Quin optime Iuvenalis suum ipse sensum illustrat Sat. IX, 82 seq., inpr. verbis muechi ad virum, cuius uxorem fecerat gravidam, v. 87. 88. Nihil autem refert in omni hoc negotio, ut per fideicommissum ad solam uxorem veniat hereditas; quandoquidem id tantum agit nobile par coniugum, ut parta communiter praeda communiter etiam perfruatur.,, 56. *Lacunar*, tectum trielinii caelatum aut pictum, e tabulis ligneis; de quo v. Ernesti clav. Ciccr.

58 seq. *curam*, praefectoram, *cohortis*, cohortium praetorianarum; munus praefecti praetorio. Scholiastes vetus accipiebat de tribunatu militum, de quo v. Lips. de Mil. Rom. II, 9. ubi non male suspicatur, post Polybium, sociis iam admissis in legiones, numerum Tribunorum militarium suctum esse, et decem legionis cohortibus totidem praefuisse tribunos. *bona donavit*, insumsit, impendit, *praeseptibus*, equis alendis (lupanariis, iudice Plathnero). *caret omni maiorum censu*, quia eum dilapidavit. Alii Tigellium, alii vero Cornelium Fuscum intelligi, et alterutrum quoque ficto *Damassippi* nomine VIII, 185. designari suspicatur. In gratiam Neronis multos nobilium aurigandi studio captos fuisse, haud ignoro: sed Fuscum puerum

ei aurigae officium praestitisse (*lora tenuisse* v. 61.), quod Britann. et alii monent, nullibi legere memini. (1) 60. Nota Hein. est: "Verba *dum pervolat axe* c. F. refert Brit. ad proxime antecedentia, ut hoc dicatur: consumpsit bona sua, dum in gratiam Neronis aurigat. Sed vix poto, Tigellinum, aut quisquis intelligendus est, si Neroni officium aurigae praestitit, id suo aere fecisse. Suspicio potius, sensum h. l. esse: Quum is, qui *bona censu*, i. e. qui bona omnia dilapidavit, praefecturam Praetorianorum speret, *dum pervolat* cet., quia Imperatoris auriga est. Talem constructionem non inauditam esse, docent intpp. ad Tac. Ann. I, 7., *pervolat axe*, curru, citato, ut fere ap. Virg. Ge. III, 107. *Flaminiam* viam, omnium antiquissimam et celeberrimam, Roma per Etruriam Arimino tenus a C. Flaminio Censore A. V. DXXXIII. perductam, et ab Augusto monitam: a qua diversa est alia, quam C. Flaminius Consul a Bononia ad Arretium stravit, teste Liv. XXXIX, 2. *puer Automedon*, Fuscus, vel alius (nescio quis) auriga Neronis, aut Automedon Ἀυτομέδων Achilles. Pro quovis etiam auriga *Automedontis* nomine utitur Cic. pro Rose. Amer. c. 35. 62. *Ipsse* Nero: nam *ipse*, ut ille v. 97. et αὐτός et ἐκεῖνος, saepe auctoritatis, honoris et reverentiae significationem habet, et hinc exquisita ita *magister* dicitur, quum discipulus (unde illud Pythagoreorum αὐτός ἑρμῆς), *dominus*, quum servus, *imperator*, quum miles loquitur, *patronus*, si de clientibus, *animus*, si de corpore agitur, *Imperator* e. s. p. ubi ex oppositione intelligi potest, ad quod referatur. *Iactare se amicae*, quod iam Casaub. ad Pers. IV, 15. monuit, est fere Graecorum ἀπαίζεσθαι et χαλῶπιζεσθαι, vel translatum a pavonibus, qui, quum picta pandunt spectacula cauda collumque incurvant, creduntur iactare se feminis easque voce sua ad Venerem tum illicere. et alii *iactare se alicui* dici putant pro, se ipsum illi dare, ingerere, insinuare, adeoque h. l. per multa lasciviae blandimenta comitari amicam et saepe osculari vel amplecti. *Lacerna*, habitus virilis, non muliebris; unde *amica lacernata* per ludibrium dicitur puer vel vir, qui amicae loco habetur, ac si quis *amicam masculam* sive

(1) Platnerus putabat, poetam h. l. in ambiguo ludere, et *praecipia* esse lupanaria, ut ap. Cic. in Pis. 48. et Claud. in Entrop. I, 68. Sic etiam *πόρνη* ap. Aelian. et *stabula* ap. Claud.

I. e. v. 61. Cic. Phil. II, 28. et Plaut. Poen. I, 2, 56. Eodem referebat Platner. *bipedem asellum* inf. IX, 92. Idem arrisit Doussae (in Praecl. ad Petron. III, 8.) et Hein.

bracatam vocaret; ut fere *sponsae turpes* inf. v. 78. Significatur enim *Sporus*, quem puerum *Nero*, teste *Suet.* c. 28., *exsectis* testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est, atque cum dote et flameo, nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se, pro uxore habuit: quemque, *Augustarum ornamentis excultum lecticaque vectum*, et circa conventus mercatusque *Graeciae ac mox Romae circa Sigillaria comitatus est identidem exoseulans*. Cf. ad v. 78.

63. *Nonne libet*, impetus mihi sit scribendi et prurigo, nonne cupiam, *ceras*, tabulas ceratas, *capaces*, quae multa capiant, h. c. amplas, *implere versibus*, carmine satirico, in medio *quadrivio*, in ipsa via, ubi huius carminis materia occurrat, et quidem in *quadrivio*, ubi quatuor viae concurrunt adeoque plura eo carmine digna, et ab omni parte, sub adspectum veniunt. Ibi itaque summus etiam scribendi impetus oboritur summaque ira et indignatio, quae deferrescunt domi, ubi memoria repetimus, quae oculi viderunt, et ex tum multis iam quaedam animo effluerunt. *Grangaeus* verba in *quadrivio* exponit: palam, sine ullo timore edicti *Domitiani*, quo scripta famosa abolevit. Reliquissima haec videntur *Heineckio*, illa vero aliena. Iudicent acutiores!

64. 65. *Lecticam* et *sellam*, et quidem laxiorem, ditiorem ac potentiorum, ferebant servi (*lecticarii*) plerumque sex, nonnumquam octo: unde illa *hexaphoros*, haec *octophoros* dicebatur. Minutam et arctam, tenniorum, vel duo servi portabant; de quo v. IX, 142 sq. *Hinc atque inde patens signator*, proprie sella vel lectica, quoniam aperta est, non tecta. *Britannicus* hominem, qui ab utraque parte conspici possit, quum solus sit in lectica, designari, idque delicati esse et luxuriosi, putabat. *Cathedra*, ut *καθίστρα*, h. l. simpl. sella, et delicatorum; nam proprie sella erat mulierum, et quidem sublimior (species *Σπόρου*, quae *δίστρα* dicitur *Theocr.* XIV, 41. ubi v. scholia), in qua sedebant et nonnumquam gestabantur, dorsum acclinantes fulcris affabre fuctis et brachia cubitosve reponentes in aliis fulcris, quae etiam scribentibus pulpitorum instar erant. *Lecticis sellisque* rehebantur nobiliores *Romani*, pilentis et carpentis solae *Vestales* et *Augustae*. *Lecticas* et *sellas* earumque *pluteos*, quibus capita acclinabantur, quatuor *pedes* et *cervicalia* (non *asser*es inmissos, quibus gestabantur) expressa vide in *Böttigeri Sabina* Sc. VIII. Tqb. XII. *Sellam* a *lectica* ita diversam fuisse suspicabatur *Lipsius* l. l., ut illa ad sedendum, haec ad iacca-

dnm aptior, et in illa *cervical* tantum, ad caput reclinandum (v. ad VI, 353.), in hac vero lectus fuerit. Idem monet, ante Claudium Imp. semper lecticae, et post eum plerumque sellae mentionem fieri. *nuda*, non tecta, sed aperta; quod h. l. non civilitatis (ut ap. Sueton. Aug. c. 53. et al.), sed superbinae et impudentiae indicium est. *Clausa sella* memoratur inf. v. 124. Sellae vel lecticae apertae forma (ut verbis Lipsii l. l. utar) simplex, assere aliquot compacti, qui capere pulvinnum oblongum possent, in quo homo porrectos iaceret (cf. ad III, 245. et VII, 132. ubi *asser* pro ipsa lectica), et pedes quidam breviores, quibus lectica deposita insisteret: eadem omnia in lectica tecta, nisi quod haec maiorum deliciarum fuit contraque adspicuum hominum sive iniurias aëris clausa undique ac munita, et quidem pellibus atque velis (s. plagulis, quae dimoveri poterant), ad fenestras oppansis. — 66. *multum referens*, exprimens; imitans, de Maecenate, h. c. ei simillimus; ut fere ap. Virg. Aen. IV, 329. X, 766. Tac. Germ. 43. et al. *Supinus* et *resupinus* dicitur, qui vel supine iacet aut in lecto iacere amat, adeoque tum socors, otiosus et negligens (ut ap. Quintil. V, 12, 10. X, 2, 17. XI, 3. al.), tum delicatus et mollis, vel qui supinus incedit, erecto corpore et oculis coelum intuentibus, adeoque superbus. *Supina cathedra* Plin. XVI, 37. *deliciae supiores* Martial. II, 6, 13. *Supinus Maecenas* h. l. dicitur, ut XII, 39. *tener M.* et ap. Vellei. I, 88. *Maecenas otio et mollitiae paene ultra feminam fluens*. De mollitie eius in habitu, oratione et tota vita v. Senec. Ep. XIX. Cl. CXIV. et CXX. Quintil. X, 4. Plin. XIV, 6. (1) *Signatores testamentis* aut causis signacula imponebant, aut subscribebant; et illos septem esse oportet.

(1) *Supini* et *resupini*, quod Casaub. ad Pers. I, 129. observavit, vocantur arrogantes, qui superbia inflati ingrediuntur adeo erecto corpore atque ὑψιόθεν, ut in coelo oculi eorum ferantur non multo secus ac resupinatorum, quod Gr. ὑψίστην, ὑψιστάτην et ὑψιστάτης dicitur. Cf. Martial. V, 8, 10. et Sen. de Ben. II, 43. Ovid. Met. VI, 275. Sen. Ep. 80. Henninius monet, forte et hoc vitium, seu naturale, seu adscititium, Maecenati fuisse. Sed mollities eius et minus dubia, et laue leco aptior

est. Gurlitt (v. not. p. 10) haec addidit: *Supinus* iacere solet ignavus, negligens, *supinus* incedere amat vel mollis et delicatus, vel superbus. Hinc factum, ut illud vocabulum ad tres notiones per se diversas, *ignaviae* dico, *mollitiae* delicatae et *superbiae*, exprimendas adhiberetur. Catull. XVII, 25. *animus supinus* est ignavus et negligens. Recte quoque Casaub. ad Suet. Aug. 46. Antonium Octavio *ignaviam* exprobrasse monuit, quum diceret *supinum*, coelum intuentem, stupidum cubuisse.

tebat, qui tamen omnes, ut tradit Iustinianus, poterant uno annulo signare testamentum; Brit. *falso* h. l. non est adverb. sed *falsum* in iure Rom. dicebatur corruptio, inpr. testamenti, et notissima lex Cornelia de *falsis*, adversus *falsarios* lata. *Lautus*, qui laute, delicate et magnifice vivit. *Beatus*, dives. v. ad v. 39. *Exiguas tabulis*, compendiosa et brevi opera falsas testamentorum tabulas condeudi; vel potius, paucis verbis scriptis, quum falsarius se heredem ex asse scripserit; Farnab. Sic inf. XII, 125. *omnia soli Forsan Pacuvio breviter dabit.* *gemma uda*, annulo signatorio, cui gemma est inserta, et qui saliva humectatus imprimatur ceræ, ne eam ad se trahat. Nota H. Valesii est: Ex Festo Paullus docet, adulterina signa dici alienis annulis facta; ergo *gemma uda*, ut oblitterato huius signo alterius annuli gemma tabulae suppositivæ obsignarentur. — 69. *Calenum* vinum Campanum, a *Caleno* s. *Calibus*, Campaniæ oppido, sic dictum, pro quovis generoso. Ei tamen, ut et Caecubo, sua ætate nullum amplius honorem fuisse dicit Plin. XIV, 6. *molle*, scil. vetustate, vetustum, vel quod vini novitii acritudinem exuit, mite, lene, ut *durum* vinum dicitur acre vel austerum. Sic et οἶνος μαλακός et contra σκληρός; ap. Athen. et Theophr. *rubetam*, ranam, a rubis et vepribus, in quibus degit, ita dictam et veneuatam; nnde h. l. et inf. VI, 659. pro veneno ponitur. et de veneno rubetarum tam sumto, quam afflatu iudito, vid. Aelian. hist. anim. XVII, 12 et Plin. VIII, 31. XXV, 10. XXXII, 5. 6. *matrona*, venefica quaecumque; sed, quia *potens* dicitur, Agrippina potius, Neronis mater et Claudii Imp. uxor, cui tam a marito, quam a filio, summa rerum permissa, quæque Claudium veneno necavit, quod notum ex Tac. Ann. XII, 67. Suet. Claud. 44. et al. Verba autem h. l. sic iungenda: *matrona potens, quæ viro sitiente misce, rubetam, porrectura ei molle Calenum.* — 71. et *Locusta melior*, veneficii peritior, instituit, docet, propinquas rudes, imperitiores veneficii, *efferre* cet. nisi malis: *matrona, quæ miscet rubetam et propinquas instituit* tanquam *Locusta melior* h. e. venefica peritior, ut ἐπιτίμων et κριτικόν, *efferre* domo mortuos, et quidem h. l. veneno necatos, sepelire, ut VI, 175. 167. et XIV, 220. Hinc h. l. conseq. pro anteced. et *efferre* pro necare veneno. *nigros*, veneno sublato, ab effectu et colore lurido lividoque, quem venenum efficit iisque iuducit; quo sensu *pocula nigra* dixit Prop. II, 27, 10. Meursius de Fun. c. 1. *nigros* referebat ad efferendi ritum in toga nigra, ut contra Graeci in

albis vestibus elati sint, teste Artemid. II, 2. *Per famam*, ne clam quidem, sed palam, fama rei vulgata. *per famam et populum*, per confertam multitudinem populi, de hoc scelere ac funere confabulantis. (1)

73. 74. Poëta animo commotus et indignatione incensus civibus suis consilium dat, accommodatum moribus illius aevi ac civitatis. Cf. Plin. Ep. II, 20. extr. et inf. VI, 557—564. *Gyaros*, *Gyarus* s. *Gyara* et *Gyari*, *brevis* insula, h. e. parva, quae et fuit admodum sterilis, immitis, sine cultu hominum, egea aquae asperissimaque fere insularum Cycladum in mari Aegaeo (hod. *Calairo* s. *Caloiera*, vel potius *Iura*, inter Andram et Ceam ins. de qua v. Tournefort Voy. au Levant Lettre VIII), in quam damnati Imperatorum temporibus relegari ac deportari solebant; ut alii in *Seriphum*, *Amorgum*, *Donnsam*, *Pandatariam*, *Oasin*, *Planasiam* aliasque steriles et saxosas insulas, ubi fame enecabantur. *Gyari* itaque h. l. pro quavis eiusmodi insula et pro poena relegationis atque deportationis. *Si vis esse aliquis*, h. e. in honore et pretio, ut ap. Cic. ad Att. III, 15. et Pers. I, 129. Nam *aliquis* est *magnus*, *eximius*, *insignis quis*, qui ceteris praestat et eximiae est dignitatis, ut τὴν id. qd. μέγας; v. c. δοξῶν μὲν τις εἶναι, ὡς δ' οὐδὲν ap. Arrian. Epict. II, 24. *Probitas*, virtus, *laudatur* ab omnibus, etiam a malis, quia tam pulchra est, sed nihilo secius *alget*, frigore, b. e. fame urgetur, eget, non magnum fructum affert, nec meritis afficitur praemiis.

75. 76. Per scelera vero divitiae parantur, ea nunc opes afferunt et honores. *debent*, accepta referunt nunc homines, qui ea possident. *hortos* amplissimos et magnificos, in quibus sunt villae aliaque aedificia, ambulationes, piscinae, lacus, fontes salientes, nymphaea, statuae cct. Nam hi proprie *horti* dicebantur, ut minores *viridaria* et *nemora*. *Praetoria* sunt villae, vel quaevis aedificia magnifica, palatia, ut X, 161. *mensas* marmoreas, eburneas et inpr. citreas (e ligno odorato citri, arboris in Africa nascentis), quas Romani insano pretio emebant. — 76. *Argentum vetus*, vasa argentea, a veteri quodam artifice

(1) *Per famam et populum*, per famam populi; Grang. susque deque habens famae popularis usurros, qua vulgo iactentur veneno nigri mariti esse elati; Henoin. ut carpantur iudiciorum et legum neglectus

atque despectus scelerumque impunitas, nec non pompa et ostentatio exsequiarum: nam cadavera mortuorum olim elata mane et ante lucem, minore sumtu et strepitu, ad faces et cereos.

elaborata. *stantem extra pocula*, exstantem, in eclatata prominentem, *caprum*, eius signum, h. e. pocula, in quibus sunt *emblemata*. sigilla *περιεχόν* s. eminentia, statuis similia et extrinsecus alligata, ut in aliis *crustae*, *πρόστυνα*, quae non, ut illa, totam ex omni parte rem, sed unum modo eius latus ostendunt, neque admodum eminent; de quibus v. Ernesti clav. Cic. v. *crusta et emblemata*, inpr. vero Salmas. ad Solin. p. 735. seq. Mart. *Stat caper Aeolio* (al. in *phiale*) *Thebani vellere Phrixii Cnltus*; Ovid. Met. V, 81. *altis exstantem signis cratera*, et eiusd. Met. XII, 235. *Forte fuit iuxta signis exstantibus asper Antiquus crater*. — 77. *dormire*, silere, neque ad satiram scribendam impelli. *corruptor*, stuprator *nurus*, ipse socer. *avarae*, quae pecuniae cupida se corrumpi et pudicitiam suam muneribus expugnari ab adultero (qui inde propr. *corruptor* dicitur) passa est. Sunt qui haec referant ad Silanum et Iuniam Calvinam: sed ille frater, non socer Ioniae fuit, neque eam vitiavit. — 78. *sponsae turpes*, viri viris nubentes. *praetextatus adulter*, vel puer nobilis, qui nondum egressus annum XV. et in praetexta adhuc, didicit adulterum agere ac paedicator; vel magistratu sive sacerdotio praeditus, quem omnium maxime haec flagitia vitare oportebat; Gronov. *Praetextati* vocabantur, quicumque *praetexta*, toga alba, cui *praetextus* limbus purpureus, utebantur, inpr. magistratas, sacerdotes et pueri ingenui ac nobiles, qui quidem pueri eam forte gestabant; ut generis nobilitas manifesta esset, sed, si Macrobio Sat. I, 6. et Quintil. declam. 340. fides habenda, ut ab omni iniuria essent tuti, quique eam ineunte anno vitae XV. cum toga virili perinutabant; de quo v. ad Tac. Ann. 12, 41 pr.

79. *Si natura negat versuum faciendorum facultatem*: nam, ut verba Cic. pro Arch. c. 8. mea faciam, *ceterarum rerum studia et doctrina et praeceptis et arte constant*; poeta *natura ipsa valet et mentis viribus excitatur et quasi divino quodam spirita inflatur*. *indignatio*, quam tot tamque varia flagitia, ubi vis visa, vel comperta et vulgata, movent. *versus*, quales ego, vel Clavienns facit: illud modeste dictum, hoc *συνεπιτιμῆς*. *Cluvienns* vel fictum vel verum nomen mali poetae, cuius non alibi fit mentio; nisi forsitan ap. Ennod. Ep. V, 8. et in praef. carm. ad Faustum pro *Glovidenns* et *Glubidenus* leg. *Cluvienns*, quae coniecturae Gron. in Obs. II, 22. maxime probantur Heineckio. "Satirice h. l. Iuvenalis meritum suum extenuat, ut licentius Cluviennum carpat: solent autem poetae satirici breviter

et urbaniter per transitum homines notare, et in medio discursa obliquo aliquem dissecare ictu; „ Brit. et Grang.

81—86. His versibus, proemii loco scriptis, contioetur argumentum et summa omnium, quae poëta in carminibus suis dicere atque pertractare constituit. Cf. Casaub. ad Pers. I, 1. *Quidquid agunt et egerunt homines, ex quo tempore Deucalion* cct. b. e. inde ab ultima hominum memoria, a verae et certioris historiae iocitiis usque ad haec tempora. Sic inf. XV, 30. *a Pyrrha*. 81—84. *nimbis, imbribus, aequor tollentibus, augentibus aquarum copiam. Navigio rudi*, quod auctores Graeci *κιβωτόν* et *λάβρανα*, Ovidios *parvam ratem* adpellat, qualis in *Apa-meosium* nymis conspicitur, de quo vid. Falconerios; *Hennin, montem*, *Lycoream Parnassi*. *sortes*, responsa oraculi Delphici, quod, ut alia, olim etiam edebatur per *sortes* b. e. per fabas nigras et candidas, vel glebular, vel pumices, sed inpr. per tesseras s. talos et calculos (*κλήρους, ψήφους, κύβους, ἀσπραγάλους, πεσσούς*), vel tabellas, versibus aliisvo notis inscriptas, quae in urnam s. situlam coniciebantur, ex qua sortes ducebant vates; de qua *κλήρομαντεία* s. *ψήφομαντεία* v. Potter. Archaeol. II, 16. et Spaubem. ad Callim. II. in Apoll. 45. *Oracula verius dicuntur, quae vaticinatione funduntur, scil. et sortes, quae ducuntur*, Cic. de div. II, 33. Romani *sortes* appellabant quaevis oracula eorumque responsa, tam per sortes, quam ore edita, quoniam illa oraculorum genera iis sola fere nota et vicina erant, v. c. *sortes Praenestinae, Antiatinae et al.* Sed h. l. *sortes* etiam proprio sensu accipere licet. *poposcit sortes*, ut *poscere oracula* ap. Virg. Aen. III, 456. et Sil. I, 121. Caterum alii Apollinem, alii Themideon (quae post Tellurem et ante Apollinem responsa Delphis dedisse traditur), alii ipsum Iovem a Deucalione consultum memorant. *anima*, cuius naturam multi olim philosophi igneam esse putabant, *caluerunt mollia saxa*; quae fabula, ut aliae, ex inepta etymologia orta, quum vetus quidam poëta *λαούς* ex *λάα*; duxisset. — 84. Rigaltius io diss. de Sat. Iuven. notat, bis verbis subtiliter inoui, futile esse ac perabsurdum, quod poëtae fabuleotur de sanctitate morum, ob quam Deucalion et Pyrrha servati sint tamquam exempla reparandae posteritati, neque castam fuisse Pyrrham, sed potius magam et lenam, quae proiectis post terga sua saxis nudas puellas ediderit, quas maribus conciliaret. At Hein. “Vereor, inquit, ne hoc Rigaltii commentum venerit per portam eburneam: nam ut vel maxime Iuvenalis obscure notet homines sui temporis, tamen in cascis

illis hoc perabsurdum esset., — 86. Vocem *discursus* Brit. non ad corpus refert, sed ad animum, ut significet affectus et perturbationes eius, quibus quasi quibusdam furis meus hominis nunc huc, nunc illuc agitur; vel ad quotidianum salutandi officium, ut ap. Martial. VII, 38, 1. *Discursus varios vagumque mane Et fastus et Ave potentiorum* cet. Potest etiam proprie accipi de discursu et studiis hominum, qui ad divitias vel honores et gloriam nituntur, multisque propterea et variis occupationibus distinentur. *farrago*, argumentum varium et mixtum; proprie pabulum quadrupedum, e tritici genere.

89. Grangaeus comparat verba Senecae in Octavia: *Collecta vitia post tot aetates diu In nos redundant, saeculo premimur gravi*. Non falsus vates fuerat Horatius Od. III, 6, 17 seq. et 45 seq. Cf. inf. v. 147 seq. Henninius observat, uberiorem semper esse vitiorum copiam, quando saccula sint crudita cum longa pace et rebus prosperis coniuncta, quum adversa et calamitates homines reddant paulo magis pios; inde poetam VI, 292. queri, Romanos *pati longae pacis mala*. Quando maior avaritiae patuit sinus, metaphorica dictio, quam alii putant desumptam esse a sinu togae, in quo pecunia sive marsupium e collo pendens aliaeque res condebantur et in quem, quo laxior erat toga maiorque sinus, eo plura demitti poterant; alii vero a navigantibus, quorum vela, quo maiorem explicant sinum, eo maiorem ventorum vim excipiunt. quando *alea* hos, tot, *animos* sc. cepit, occupavit? Abrupta oratio affectui consentanea est. *neque enim*, neque etiam, vel neque vero *loculis comitantibus* cet. Ita his verbis magnitudo iacturae et insania ludentium, illis vero horum multitudo adumbraretur: utrumque autem poeta designare voluisse videtur. Heinecke haec adnotavit: "*Alea* tam nude, ubi requiritur comparativus, me semper offendit. Britannicus subaudiendum esse ait *magis vexavit* vel aliud quid Ellipsis verbi satis usitata, non vero cum *magis*. Vel ex anteced. *maior* assume comparativum, qui huc conveniat, et *hos duxitque* accipe; hos Romanos; vel potius corrige; *alea* quando *Haec animos*, quando *alea haec* i. e. talis, ut nunc est, talis aleae cupiditas *animos*, homines, sc. cepit. Corruptus est locus ab imperitis librariis, qui putarent, *haec* referendum esse ad *animos*., Quae si ego adnotassem, ille dixisset fortasse, inutilem esse hanc coniecturam, ineptam vero interpretationem illam. *Alea* (quo voc. omnis designatur ludus, qui fortuna magis quam arte regitur) Romae et turpis erat et legibus vetita:

sed ipsi quoque Imperatores nullo lusus genere magis, quam hoc, oblectabantur exemplumque dabant. *Loculi*, capsula vel crumena, quae aliquam pecuniae summam continet. 90. *Ad casum*, fortuitum ludum, fortunam, *tabulae*, aleae, in quo lusu tali vel tesserac in abacum seu *tabulam* lusoriam mittuntur. *posita*, apposita in ludo, *arca*, theca numaria, in qua, quidquid pecuniae numeratae aliquis habet, reconditur. 91. *Dispensator* et curator rei familiaris, *oikonomos*, post actorem princeps servorum, qui domino est a rationibus accepti et expensi, pecuniamque *dispensat*. *dispensatore armigero*, domino ludenti *arma*, non tam talos (ut XIV, 5.), ludi instrumenta, quam potius pecuniam, subministrante (nam sunt ablat. absol.): metaphorice a bello petita; unde et *proelia*, quae dicta putant pro rixis, iurgiis, et quidem vel collusorum, vel dominorum cum dispensatoribus. Ita H. Vales. “*quantas proelia*, quantas rixas pugnasque, *videbis dispensatore*, qui dominum secutus est et arcam attulit, *armigero*, arma, arcam, gerente et clamaute, quoties de arca domini promendum est.” Sed praeferenda forte interpretatio Grangaci: “Quantas uumorum summas ludere videbis? Ludus enim aleae quodammodo *proeliis* comparatur: hinc iocens Romanorum in Caesarem Augustum alentorum permaximum ap. Suet. Aug. c. 70., Optime haec ita explicari dicit Hcin. qui multa perperam adversus me disputavit. 92. *Simplexne furor* est, num parva tantum vel una insania est? Sic *simplices* cogitationes *magnis* opponit Tac. Germ. c. 22. Haec autem non verba dispensatoris, dominum perdentem obiurgantis, ut quidam putant (v. Henuin. ed. p. 762.), sed ipsius poetae, ut reliqua, esse crediderim. *horrenti frigore*, ut ap. Ovid. Art. Am. II, 213. ubi v. Hcin. *reddere*, b. l. simpl. dare, ut quidam putant, restituere, quasi aliquis servorum tunicam suam commodaverit domino, qui suam perdiderit alca et nunc servilem reddere non possit.

94. *Quis avus*, quis e maioribus nostris. *totidem villas*, quot nunc multi exstruxerunt. *secreto*, privatim, solus, sine hospitibus, *fercula septem* coenavit: nam, quod Servius ad Virg. Aen. I, 637. e Catone notavit, *in atrio et duobus ferculis epulabantur antiqui*. *Ferculum*, vel quodvis ciborum genus et quaevis patios; vel patinae, quae simul apponuntur in mensa, missus ciborum carniive, quam propriam vocis vim esse docet Nonius. *Coenare fercula* dicitur, ut *c. patinas* ap. Horat. Epist. I, 15, 34. Nota Rainiresii ad Martial. de spect. Ep. 6. est haec: “Lu-

venalis non notat sui temporis luxuriam eo nomine, quod *septem fercula secreto coenarent*: id enim, si eius temporis mores inspicias, sobrium esset; sed acutum est argumentum a maiori, ut aiunt. Avi nostri, quando secreto coenabant, quo hominum oculos vitarent, ne luxuriosi audirent, numquam ita splendidi fuerunt, ut septem coenarent: vos non secreto, sed publice innumera fercula coenatis. „ Haec ingeniose disputata esse putat Hein., sed fortasse vulgarem interpretandi rationem praestare propter v. 136.

95 seq. Nobiles Romani non aliquando, ut olim, pauperiores clientes ad iostam s. rectam coenam invitabant, sed propter quotidiana salutationum officia *sportulam* dabant s. sportellam, h. e. corbulam, quae vel cibaria, vel centum quadrantes continebat. Dabatur etiam publica sportula et coena recta. *primo limine*, i. e. prima eius parte, ante fores aedium et atrium, in vestibulo. *parva*, nam sportula in dies imminebatur. *sedet*; stat, apponitur. *rapienda* a famelicis, qui eam non distribui patiuntur, sed alter alteri praeripiunt. *Turbam togatam* eo sensu accipere possis, quo Virgilius Aen. I, 282. *Romanos rerum dominos gentemque togatam* dixit, ut res Romano cive indigna significetur. Sed h. l. contentum potius poeta loquutus videtur. Nam Caesarum temporibus toga non amplius vulgo in usu erat, neque fere gestabatur nisi a pauperibus et plebei vel tenuioris ordinis hominibus, clientibus, servis, caudicibus et meretricibus, qui inde passim *togati* et *togatuli* vel poetis *toga* vocantur. — 97. *Ille*, non servus, opinor, qui sportulam distribuit (*balneator* ap. Martial. III, 7.), sed dominus patronusque sordidus, ad quem etiam *trepidat*, certe iubet v. 99. referendum est. Cf. ad v. 62. Nomenclatorem designari putabat Plathnerus, qui et mox v. 99. *praeeco* dicatur, et cuius officium fuerit, nominibus clere salutatores, illos ordinare in vestibulis sportulamque dividere. Sed durior est huius quam illius subiecti ellipsis, quippe quae latet in v. 94. 95. Illo tamen sensu *praeconem* accipio. *Suppositus*, qui inter clientes non receptus, in eorum numerum irrepere conatur. 99. *Agnosci* dicitur, qui olim notus fuit, *cognosci* ignotus. 100. *Troiugenae*, ut *Troiades* ap. Pers. I, 4., nobilissimos viros, qui a Troianis adeoque omnium antiquissimis familiis originem ducunt, vel potius se ducere gloriantur: usm homines veteris prosapiae multarumque imaginum, ut a novis hominibus et a faece civium, qui, lege a L. Iulio Caesare, de civitate cum sociis et Latinis communicanda, bello Sociali A. V. DCLXIII. lata, civitatem

et tribum acceperant, discernerentur, Troianam originem affectabant. Posteriores quoque gentes patriciae (Patres minorum gentium) contemnebantur ab antiquissimis, quae a Troianis oriundae vel ex Albanis certe principibus in Patres lectae vulgo credebantur, ut v. c. Aemilia, Antonia, Attia, Cloelia, Cluentia, Fabia, Gegania, Iulia, Iunia, Nautia, Quinctia, Sergia, Servilia. *Limen vexare, durū*; pro frequentare, ut *l. terere* ap. Martial. X, 10, 2. *nobiscum pauperibus clientibus et plebeiis. et ipsi, nobilissimi, quos huius rei pudere debebat*: sed multi eorum ad incitas erant redacti. *da* primam sportulam Praetori, *da* deinde alteram Tribuno: verba non dispensatoris, sed quae ei vel domini dicit et patronus, vel Praetor et Tribunus, manum porrigentes: *da* scil. mihi. 102. *Sed libertinus prior est, vobis praefendus est*: verba dispensatoris. *adsum, adfui, ad limen veni. inquit libertinus, cuius verba sunt* v. 102—109. Ceterum tirones caveant, ne *libertinos* putent esse libertorum filios, quum potius iidem sint qui liberti et adiecto patroni nomine *liberti* dicantur. *Natus ad Euphraten*, in Oriente, in Armenia vel Cappadocia vel Mesopotamia vel Syria, ex quibus regionibus multi servi Romam ducebantur. *quanvis natus ad E.* etsi olim servus fui. *Fenestra* propr. dicitur quodvis foramen, apertura, fissura. *Fenestras* h. l. putant esse inaures vel annulos aureos, quos in Oriente non solum mulieres, sed etiam viri, vel ornamenti causa, vel amuletorum iustar, ad mala averruncanda, gestare solabant. Sed recte notavit vet. Schol. h. l. *argui homines, qui, quum propter libidinem libertatem meruissent* (unde *molles*), *et in libertinorum corpus et tribus relati essent, pertensis auribus signa libertinorum celare non potuerint*. Aurium enim perforatio servitutis signum fuit apud multos Orientis populos, v. c. apud Israelitas, Arabas, Indos, Persas, Turcas et Tartaros, qui pueris etiam, Deorum cultui et ministerio, ut tamquam illorum mancipia essent, consecrandis, aures perforabant. *molles fenestrae* pro molli aure, quae nihil mollius (unde proverbium *auricula mollior*), vel quod hominem mollem ostendunt; Grang. *Aurem foratu effeminatus* dixit Tertull. de Pal. 4. (1) *arguerint*, probent, indicent. 105. *Tabernae quinque mihi sunt, quae a me locantur et quotannis mihi parant, reddunt, fenerant, ut statim reditum praestant* (ut v. 118. *referat et rationibus addat*)

(1) Henninius: • forte ideo *molles*, divitiarum argumentum. • Cf. Sen. quod ex his dependerent iam inaures, de Ben. XII, 9.

quadringenta sestertia, censum equestrem, de quo v. inf. ad XIV, 323 seq. *Tabernae* aedificia vilia, inpr. circa forum, in quibus *tabernarii*, opifices aliique de infima plebe homines vel faciebant venalesque exponebant merces, vel artes exercebant; unde *tabernae librariae, unguentariae, tonsoriae, cauponiae, argentariae, medicae, sutrinae, literariae, novae ac veteres* argentariae in foro Rom., *lanienae*. *Quinque argentariae tabernae*, pars fori, argentariis et feneratoribus reservata, *quadringenta*, redditum annuum, *parant* ex fenere et negotiis, in *quinque tabernis* (à la bourse) inter argentarios peragendis; *purpura maior*, consularis, ut *toga maior* ap. Claud. in IV. Consul. Honor. v. 656. vel tunica latelavia, h. e. dignitas senatoria, ut *purpura latior* dicitur Plinio, *p. felix* Martiali VIII, 4. *latus clavus* Plin. Ep. II, 9. *maior clavus* Stat. Silv. III, 2, 124. et contra *pauper* et *angustus clavus* pro ordine equestri Stat. Silv. V, 2, 18. et Vellei. II, 88. *Latus enim clavus* insigne erat senatorum, etsi sub Caesaribus Equites etiam illustres, inimo tribunos et praefectos cum gestasse legimus. — 107. *custodit*, pascit, oves conductas, alienas, vel potius in agro, quem conduxit. *Corvinus* pro quovis nobilissimo ad inopiam redacto. Britann. tamen suspicabatur, poetam respexisse ad M. Valerium Corvinum, qui exacta iam aetate agros coluerit. 109. *Pallas*, Claudii libertus, cuius potentia et divitiae satis notae. In gente *Licinia* familiae erant ditissimae, inpr. Licinii s. Licini Calvi Stolones, pater ac filius, et Crassi; cognomine etiam *Divites* dicti. Sed praedives etiam fuit *Licinius*, Augusti libertus. Hunc potissimum h. l. intelligendum putant intpp. nec male, quoniam libertinus loquitur et cum Pallante eum coniungit.

109 seq. Verba poetae indignantis impudentem arrogantiam hominis, qui servus quondam fuerit, et temporum suorum conditionem, quibus divitiae dent honorem et plus meritis valeant. 110. *sacro honori*, tribuno homini sacrosancto, quod vel tribunis notum. 111. *pedibus albis*, h. e. cretatis vel gypsatis, quod signum erat et indicium servorum trans mare ex barbaris terris advectorum, qui vilissimo pretio vendebantur. — 113 seq. *Pecunia* a Romanis quidem in Deos relata, sed neque ara, neque templum ei exstructum; non culta, ut *Pax*, *Fides*, *Victoria*, *Virtus* et *Concordia*. *funesta*, exitiabilis. *salutato nido*, *antrum*; pro inviso; nam proprie templum, Dii, numen, *augurium salutare* dicuntur, ut ap. Cic. Rose. Am. 20. Ovid. Pont. II, 8, 15. Virg. Aen. XII, 257. *Concordia quae crepitat*,

satirice pro Concordia, in cuius templi fastigio ciconia nidam posuit et, ubi pullos revisit, rostro crepitat. *Crepitare* propr. voc. de ciconia, ut ap. Ovid. Met. VI, 97. ad quem locum poëtam respexisse suspicabatur Farnab.

117 seq. Si vel *summus honor*, h. e. summi magistratus (cf. sup. v. 101.) tam sordide et sine omni pudore sportulam petunt, quia id non minus quæstuosum quam commodum est; *quid facient comites*, h. e. cur sportulam petere erubescant pauperes clientes, *quibus hinc est*, paratur, emitor, *toga cet.*, i. e. quibus sola sportula et cultum et victum suppeditat? *rationibus accepti*. 119. *comites*, clientes. 120. *fumus domi*, ligna, et quidem, qualia pauperibus emenda sunt, non ea, quæ Martiali XIII, 15. *acapna* et *lctis recocta* vocantur, sed viridia, quibus magna vis fumi excitatur; Grang. et Brit. Alii intelligunt domum fumo fuscam. *densissima lectica*, plurimi nobiles et summi magistratus, lecticis vecti. *centum quadrantes*, sportulam. v. ad v. 95 seq. *languida*, aegrotæ. *prægnans*, gravida. 123. *absenti uxori*, quam in sella iacere dicit. *arte*, quæ nunc iam satis nota est. Ea festive h. l. adumbratur. 124. *sellam, clausam*, v. ad v. 65. *vacuam*, ut contra *plena* v. 33. *Galla* fictum uxoris nomen, ut passim ap. Martial. *inquit*, maritus dicit servo, qui sportulas distribuit. 126. *Profer e sella caput*, verba dispensatoris, et *noli v. q. mariti*. *quiescit*, dormit.

127. De vulgari negotiorum diurnorum ordine ac serie v. Martial. IV, 8. *pulchro, tipu*. *Sportula* petitur prima et secunda hora, qua clientes saluant patronos. *Deinde forum* petitur, causarum ibi agendarum patronorumque illuc deducendorum causa, et potissimum quidem Augusti, in quo statua eburnea *Apollinis*, et *triumphales* statuæ summorum ducum, quas Augustus in utraque fori sui porticu dedicaverat, teste Suet. Octav. 31. Ita Grang. qui etiam recte vidit, Apollinem *facete iuris peritum* vocari, ut *Marsyan causidicum* Martial. II, 64, 8. quod utriusque statuæ in foro fuerint et quotidie illi lites quasi audiverint. *Facetus* dixit Horat. Sat. I, 6, 119 seq. *non sollicitus, mihi quod cras Surgendum sit mane, obeundus Marrya, qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris*. — 130. *Nescio quis*, contemptim de vilissimo homine. *titulos, imagines cum titulis*. *cuius ad effigiem*, statuam, *fas est non tantum meiere*, (quod tamen insignis contumeliae loco aut rei illatæ iudicium est, ut VI, 309 seq. et Pers. I; 113. *pueri, sacer est locus: extra meite*, qualis etiam in titulis tumulorum leguntur,

adiectis saepe diris); sed etiam alvum exonerare. Ita Brit. et alii (1).— 132 *Vestibulis*, ad quae deduxerant ex foro patronos, non ulterius admissi; Grang. Ibidem potius sportula iis apponebatur, *primo limine* sup. v. 95. 96. *lassi*, et quidem non tantum salutando, occurrendo, deducendo, sectando, sed etiam *longissima coenae rectae spe*, quam per maximam dici partem frustra aluerant. *veteres clientes*; etiam hoc ad indignitatem rei augendam valet. 133. *Vota deponunt*, spem coenae rectae abiciunt, *quamquam longissima coenae spes homini*, hominibus, clientibus est, haec coenae spes diutissime ab hominibus clientibusque ali solet. Heinecke haec adnotavit: "Ego sic construo: *votaque deponunt (coenae)*, *quamquam longissima coenae spes homini*. Ad verba priora vox *coenae* assumenda est ex *coenae* sequenti. Iam sensus verborum hic: Clientes omnem coenae spem abiciunt, quamvis homines, ubi comedendi spes adest et aliquid cibi accipiendum, quia hoc vita sustentatur, longissimum tempus expectando trahere, maxime animum durare possint ad longissimam expectationem, id quod in aliis rebus non ita est., Eodem sensu ego semper cepi haec verba; illa tamen constructio eorum mihi non in mentem venit: quae enim *vota* h. l. intelligenda essent, per se patere arbitrabar. Comparanda autem h. l. verba Luciani *περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων* § 7. et 8. ubi clientes dicit *ὅτι ὁδονὴς ἐπὶ πλὴν πολλὰς ἀπιδίας ὑπομένειν* et *πέπρακται αὐ-*

(1) Grangaeus ita contra mentem poetae explicari credebat, qui tam sanctam potius Aegyptii huius statuatam a Romanis dicat habitam, ut ne quidem ad eam, tamquam si fuisset Principis statua, meiere auderent. Cf. Casaub. ad Pers. I, 413. ubi monet, simulacris statuisque Principum non minorem reverentiam fuisse exhibitam, quam locis sacris, in quibus nrinam facere summae impletati tribuerint veteres, etiam per lasciviam a multis id fieri solitum legamus apud Iuvenalem, (Inf. VI, 309 seq.) Aristoph. et alios. Enimvero h. l. omnino de homine, loco humili nato (*nescio quis*) agi videtur, et quis unquam non tantum pro ne quidem dixit? Praesiterit non tantum dictum accipere

pro vulg. *tantum non*, vel, quia hoc sensu non occurrit, ita legere, ut dictum sit pro paene, propemodum, hoc tantum excepto, ut Gr. *μόνον οὐ* s. *οὐκ*. Exempla laudata vide a Drak. ad Liv. IV, 2. et Schellero in Lex. Vulgarem interpretationem firmat Hein. laudato loco Plin. Ep. III, 44. *rem atrocem, nec tantum epistola dignam*, h. e. non modo dignam, quae epistola narretur, sed quae vel carmine lugubri, tragoedia tractetur. (Conf. ibi Gesner. et Gierig.) Ipse etiam hanc explicandi rationem secutus sum et aliam dixi praefendam saltem esse ei, quam Grang. iugressus sit. Aliena itaque sunt, quae Hein. adversus me, falsa autem, quae de dictione *tantum non* disputavit.

τοῖς οὐδαὶν ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ πίπτει τῆς ἐλπίδος. *Caulis* s. *caulos* pro quovis vilioris cibi genere. — 135. *interea*, dum illi caulem emunt et coenant. *vorabit* *θυγὼς*, tamquam beluo, qualis mox describitur v. 137. 138. *Reges*, βασιλεῖς (ut passim ap. Lucian. *περὶ τῶν ἐνὶ μισθῷ συνόντων*), ut et *domini*, patroni, amici divites ac potentes, eorumque patrocinia *regna* appellabantur, potissimum a parasitis, qui saepe ab iis convivio excipiebantur: poëtae etiam specialem notionem generali substituere solent. — 136. *ipse tantum*, solus, *iacebit in vacuis toris*, lectis. In convivii viri *iacebant* in lectis, uxores in sellis sedebant.

137. 138. *Orbes* dicuntur vel patinae, vel, ut h. l. et XI, 122. 173., mensae, quae primum quadratae erant, postea rotundae, teste Varr. L. L. IV, 25. *una mensa*, unica coena, vel adeo lance (ut *τράπεζα*, de quo v. Polluc. Onomast. VI, 12.), *comedunt patrimonía* vel sua, vel ampla, exemplo Aesopi, Cleopatras aliorumque. De prima mensa, qua carnes piscesque appositi, accipiebat Graev. coll. Virg. Aen. I, 216. ubi v. Heyne. Digna omnino est, quae h. l. legatur, docta Henninii nota: “Servius ad Virg. Aen. I, 740. notat, apud maiores ipsas mensas appositae fuisse cum lancibus, non vero lances in mensam; habuisse autem illos duas tantum mensas, unam carnis, alteram pomorum, unde *prima* et *secunda mensa*. (Sic et *τράπεζα*, *δευτέρα τράπεζα*, quod tamen ad missas etiam ciborum referri potest.) Scilicet postquam prima mensa saturati essent, illa removebatur, et secunda mensa admovebatur, non, ut hodie et Servii aetate, novus missus eidem mensae inferebatur, sed una cum missu mensa mutabatur. Mensae autem illae, quamdiu triclinia durarunt, in longum quadratae ad lectorum mensuram erant: postea rotundae mensae invectae sunt seu *orbes*, quoniam *stibadia* sive *accubita* (*sigmata* Martial. X, 48, G. XIV, 87. *semirotunda* Apul. Met. V. p. 160.) in usum iuducerentur, quae quum semirotunda essent, necesse erat mensas rotundari. Invalescente demum luxu non duabus, sed pluribus utebantur mensis, et aliquando ad singulos missus singulas mensas variabant; et vel loco eodem recumbentes novos missus mensasque expectabant, vel locum mutantes aliis mensis accubabant, unde *ambulans coena* festive dicitur Martial. VI. ubi Annii luxum taxat, qui ducentis fere mensis epulabatur. Mensae autem seu *orbes* illi apud delicatos erant citrei, quorum adeo immane pretium, ut aurum vincerent. Iam h. l. *de tot*, notanter, quum luxuriarent copia citrearum mensarum; *latis*, quo enim

latiores, eo pretiosiores erant, quandoquidem tanta solum erat earum amplitudo, quantum arbor ipsa pateretur: et *pulcris*; pulcriores censebantur orbes citrei, quo plures nodos et maculas haberent. Petronius ideo queritur in bello civ. *citrearum mensarum Africa erutarum maculas mutari auro viliori, et censum ita turbari*. Cur eos orbes vocet Ioven., patet ex superinribus. et *tam antiquis*, h. e. per multas elegantium dominorum suocessimnes civitati notis, ut loquitur Seneca (*a Cethegis descendens* Plin. l. c. ubi v. Hard.) *Vna mensa* i. e. ne variatis quidem orbibus, ne tota quidem coena, "ne unum quidem missum, sed vel una lance. Speciatim videtur tangi patina Clodii Aesopi histriionis, eiusque filii, de qua v. Plin. IX, 35. X, 51. Horat. Sat. II, 3, 229 seq. Ita Henninius. Alia prodigiosae luxuriae exempla, ad quae poeta respicere potuit, alii memrant. — 133. *Nul- lus iam parasitus erit*, qui oblectationis causa convivio adhibea- tur, si divites porro soli coenaverint. 140. *Sordes*, sordida et avaritiam luxuriae, cum luxuria coniunctam: nam divites pau- peribus amicis et clientibus nihil dant, sed soli saginantur et genio suo indulgent. *gula*, ut alibi *gurgis*, et II, 114. *guttur*, voraci- tas, et hinc homo galosus et edax, beluo et polyphagus. *O quantum est gula, centies comesse!* Martial. V, 71, 5. *sibi ponit*, appo- nit, et hoc prae apponi iubet. 141. *Totos integros, apros* in conviviiis, et quidem in magnis quadratisque lancibus, apponere solebant Romani; idque caput caenae nonnumquam erat. So- lidum aprum primus in epulis Servilius Rullus, nato apros An- tonius, singulis singulis convivis Caranus quidam, binos ternos- que in ipso caenae principio alii apposuerunt. *propter convivium*, ut pluribus in convivio, non uni, apponeretur et sufficeret. Id sumtum putant ex Varr. R. R. II, 4, 10. *Suillum pecus do- natum ab natura dicunt ad epulandum*. Clemens Alex. Stron. II. memorat, philosophum quemdam existimasse, τὸν ὡς δὲν αἰνῶν, suam Graecis ὡς tamquam δὲν dictum esse, ὅς τις δὲν καὶ ἐπὶ τὸν μὲν ἐντὶδὼν, quod epulis tantum aptus esset.

142—144. Poena luxuriae atque voracitatis morbi et mors saepe repentina. *Poena belionis praesens*, praesentanea ac subita est, confestim sequitur, ut ap. Cic. de Nat. D. II, 59. Britannicus bene comparabat similem locum Plin. XIV, 22. de ebrietate: *hinc pallor et genae pendulae, oculorum ulcera, tremulae ma- nus, effundentes plenum vasa; et quam sit poena praesens, fu- riales homini et inquiet nocturna ostendunt*. Grangaeus poetam respexisse putabat ad illud Horatii Od. IV, 5, 24. *Culpam*

poena premit cōmes. deponis amictus in balneo, et quidem in apodyterio, obi capsariis tradebatur. *Amictus* prop. genus vestimenti, quod superiniiciebatur (*amiciebatur*), ut *indumentum*, quod induebatur. *Turgidus*, ut sp. Hurat. Epist. I, 6, 61. *crudi tumidique lavemur*, et sp. Pers. III, 98. *Turgidus hic epulis atque albo* (disteoto) *ventre lavatur*. Causam tradit Columella Praef. § 16. *ut apti veniamus ad ganeas, quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus. crudum*, indigestum, nun cuococtum. *Pavonem* Rumanis in deliciis habitum, sed omnium diffieilliuac digestionis esse, cūius mortui caru nomquam putrescat, monuit Ascens. Pavonem Romae primus apposuit Hortensius orator, et sagioavit M. Aufidius Lucro. 144. *Hinc*, ex nimia eiborum copia et indigestione. *intestata senectus*, mors repentina senis, qui ideirco intestato moritur. 145. *fabula*, fama et rumor de morte talis senis, *it*, divulgatur, *per cunctas coenas*, ubi scil. de novis rebus sermones seruntur. *nec tristis fabula*: quoniam enim clientibus amieisque nec bene fecit vivus, nec quidquam legavit, ab iotestato mortuus, oemo quoque eius murtē luget; unde *plaudendum funus et iratis amicis. Fabula* etiam h. l. diei potest ipse seoex, quateous multi de eo loquuotur.

147—149. *Nil vitii flagitiique. minores* scil. natu, posteri, ut inf. II, 146. VIII, 234. XIV, 189. ubi *veteribus* oppununtur, ut *maioribus* sp. Ovid. Trist. IV, 10, 55. 149. *Omae vitium iam stetit in praecipiti*, in summo quasi fastigio, ultra quod adseendere nequeat. — *Verbis, utere igitur velis; totos pande sinus*, poēta se ipsum ad scribeodum exhortatur, quom tam larga ad id suppetat materies. Metaphora passim obvia et petita a oavigan-tibus, qoi secundum nacti ventum, sinus velorum pandunt, vento inflaudus.

150. *unde priorum*, veterum poētarum, iisque fuerit *ingenium par materiae*, et *illa simplicitas scribendi*, vel potius: uode mihi sit vis et saeultas ingenii, argumento tam diffieiti et copio-ao, operi periculosae pleno aleae, pro digoitate pertractandu par atque idonea? Huic tamen obiectioni h. l. nun respondet poēta: diluerat eam iam v. 15 seq. 30. 79. 80. *Ingenium itaque par materiae*, ni fallor, est libertas iudicii, qualem talis onateries eiusque traetatio requirit, *illa priorum*, veterum poētarum, Lucitii, Catoois-Censorini, Tereotii Varronis, Huratii aliorum-que, *scribendi simplicitas* h. e. libertas, *παρρησία*, quae simpli-citer et aperte, sine dissimulatione vel ambagibus, sine respectu perieuli vel potentiae ac gratiae hominuū, expromit quod sentit.

Fa non modo legibus restricta erat, sed et penitus oppressa metu delatorum, iudiciisque maiestatis a Tiberio institutis et reductis a Domitiano. Illa tamen sublata atque denegata ipsum quoque ingenium hebetatur, poetarum inprimis satiricorum, qui hinc fictis nominibus ac sermone obscuro verbisque tecto uti solebant. 151. *priorum* sc. poetarum satiricorum. Iuvenalis tamen, quod vel ex v. 154. intelligitur, h. l. potissimum Lucilli *παρρησιας* respexit, de qua v. Horat. Sat. II, 1. 62 seq. et Pers. I, 114. (*Secuti Lucilius urbem, Te, Lupe, te, Muci, et genuinum fregit in illis.*) 152. *animo flagrante*, irato, propter scelera cuiuscunque generis et ubivis obvia. Conf. v. 79. 153. *Simplicitas*, cuius non audeo dicere nomen: ita libertas scribendi (nec non cogitandi et loquendi) perit, ut ne audeam quidem eam nominare, quasi nefas sit; nam ea non audemus nominare, quae foeda abominandaque sunt; Brit. Sed et periculosa. — 154. Verba haec Bahrdt Lucilio tribuit et Grangaeus poetae, qui monitori respondeat. Sed bene, opinor, monuit Brit., et haec et omnia illa a v. 150—157. esse occupationem vel praesumptionem, *πρόληψιν* poetae occupantis, quae obici possint. Similiter Heinecke: “Poeta inducit aliquem sibi obicientem: An tu eadem libertate, qua priores Satirici, homines vituperare poteris? Minime profecto. Vix audere possumus libertatem nominare, de ea loqui, timentes, ne poenas demus. Apud avos nostros aliter res se habebat, et Lucilius non curabat Mucium, si vel maxime succenseret, sed nunc magna rerum mutatio, et gravissimas poenas dabis, si Tigellinum laesis.” *Refert et ignoscat* dixit recte et *ἔμπαρκος*, quamvis in re praeterita atque erepta, pro: aliquando sane, dum Lucilius viveret, impune licebat castigare Mucios ac Muciorum similes; Heinr.

155. *Pone* loco Mucii *Tigellinum*, propter similitudinem morum vitiorumque Neroni et Galbae amicissimum. Possis etiam *ponere* docte positum accipere pro effingere, describere; propr. fingere, formare, de pictoribus et statuariis, ut *τίθειναι* et *ponere* ap. Pers. I, 70. Hor. A. P. 34. al. — 157. 158. *Tagda lucebis in illa* scil. tunicae molestae (de qua v. ad VIII, 235.), *qua ardent stantes*, ad palum deligati, *qui fumant fixo gutture*, stipite per guttur adacto, et *latum sulcum in media arena diducis*, proprie *diduces*, defossus et igne circumdatus mediam arenam sulco divides, diffundes. Plura harum crudelitatum exempla memorarunt intpp. ad Sen. II. II. et Gell. III, 14. Diversa autem verborum tempora, ut h. l. *lucabis* et *didu-*

cis, saepissime iungi monent Hein. et, quos laudavit, Ruhnken. ad Rutil. Lup. 1, 13. et Gron. ad Sen. de ira III, 3. Cf. Excnrs. ad h. l.

158. 159. Responsio poëtae: patienter ferendum est, sceleratissimos homines superbos et sublimes ferri in lecticis et nos despicere? — 158. Haec verba proprie ad Tigellinum spectant, si fides habenda Probo Grammatico (nam aliud testimonium desideratur): *Tigellinus, homo omnium nequissimus, tres patruos habuit, quos omnes, ut eorum hereditatibus potiretur, veneno absunsit, subtractisque annulis et falso tabulis signatis hereditates summo scelere consecutus est. Aconita, venenum; prop. herbae genus. plumis, in lectica, in qua lectus est s. pulvinus, plumis fartus adeoque mollissimus, qui pluma mollis dicitur Pentadio de vita beata v. 5. Pensilibus, in lectica, quae sublimis s. sublime fertur a servis.*

160—170. Verba et consilium admonitoris. *Quum veniet Tigellinus vel eiusmodi homo contra, obviam, compesce labellum, coërce linguam, digito indice s. salutari, vel digitis, manu, h. c. tace, ut ne suspicio quidem ullius verbi prolati in te cadere possit.* (1) — 161. *Accusator enim erit, ut accusator eius gravissimas poenas luet, qui verbum hoc tantum dixerit: hic est!* scil. nefarius ille; II. Vales. Sed recte sensum h. l. cepisse videtur Hein. qui haec adnotavit: Responderat poëta monitori, se vix sibi temperare posse, quin eum, qui patruos tres veneno necasset et tamen summa pompa per arhem veheretur, acriter carminibus perstringeret. Huic monitor: cave facias; non modo satiram in eum ne scribas, sed si tibi forte occurrat, ne verbum quidem proferas, quod enim offendere possit, nam etiam accusator erit scil. eius vel ei (quae anto qui saepissime subintelligenda esse, docent Gron. Cort.), i. e. accusabit eum, qui tantummodo haec paucula dixerit; *hic est* sc. ille sceleratus homo. Sententia itaque est: Non solum, si satiram scripseris, maximas poenas dabis, sed si vel, ubi ille tibi occurrit, alteri dicas: *hic est* ille sceleratus. Verba autem *hic est* cum contemptu pronuncianda sunt. Similiter iam Beckius: “Acclamatio *hic est* male

(1) *Compesce labellum*, comprime, coërce linguam, *digito indice*, qui alio nomine *salutaris* dicitur, quod eo protenso veteres salutarent, quodque silentium, quae res maxime salutaris est, (!) eo indiceretur; unde et Martia-

nus Capella *digito salutari silentium commovere* dixit: nec aliam ob causam Aegyptii Harpocratem, aut Romani Angeronam, Deos silentii, digito ora comprimere finxerunt; Grang.

quodam praetercunte si audiat, reus mox calumniae cris et iniuriae illatae: quam calamitatem ut subterfugias, melius est tacere, quam dicendo supplicium mereri.” Grangaeus: “*Hic est fit per demonstrationem, quae aut laudi aut vitio vertitur pro ratione digiti, quo facta fuit demonstratio: indici eoin laus, medio vituperium: unde proverbium medium ostendere digitum*, de quo v. inf. ad X, 53.” In laudem passio *hic est* et Gr. οὐτος; *invidia*; dicitur de homine celebri, qui digitis praetereuntium monstratur.

162—164. Tatius ac sine periculo tragicum vel epicum scribes carmen mortuorumque vitam ac facta expones. Suspicio poetae h. l. ante oculos fuisse Horat. Sat. II, 1, 10 seq. ubi Trebatius idem consilium dat Horatio. *licet — committas*, carmen scribere licet, quale Virgilius scripsit, de proeliis certaminibusque *Aeneae* et *Rutuli ferocis*, fortis, h. e. Turoi. *Committere ut comparare et componere* par pari, vocab. propr. de gladiatoribus, athletis, histrionibus, pantominis et certaminibus vel oratoriis vel poeticiis. *nulli gravis est*, timendus et periculosus; quia oeminem offendit, *Achilles*, historia de Achille, (ut mox *Hylas*) *percussus*, a Paride per insidias sagittis transfixus, quare oon amplius nocere potest. Grangaeus putabat, Iuvenalem legisse et in mimo habuisse locum Ovid. Trist. II, 411. 412. — *Hylas, multum*, diu, *quaesitus* ab Hercule *urnamque secutus*, non cum urna delapsus in Ascanium flumen et raptus a Nymphis: quae fabula, a multis poetis (nam cui non dictus *Hylas puer*? Virg. Ge. III, 6.) variis modis est tractata. 165—9. Si vero poeta satiricus, qualis fuit Lucilius, hominum, praecipue vivorum, vitia ootat, hi *criminibus*, criminum conscientia (ut mox *tacita culpa*) *frigidi*, exagitati, anxii (quibus *formidine turpi frigida corda tremunt*, ut utar verbis Sil. II, 338, et *tacita sudant praecordia culpa*), *rubent*, rubore suffluuntur. et *inde irae sunt*, ad viodictam inflammanur, in ultione excorescant. Verbis *ardens infremuit* sc. indignabundus, et *ense velut stricto vis* et acrimonia Luciliae satirae exprimitur, de qua v. Pers. I, 114. 5. Horat. Sat. I, 4, 1—6. II, 1, 62 seq. Venuste autem h. l. verba a rebus corporeis ad animi transferuntur et simul opposita illa *frigere* et *sudare* de eadem fere adhibeantur re. Grangaeus suspicabatur, poetam memorem fuisse dicti Caligulae, qui peroraturus, *stricturum se lucubrationis suae telum*, minatus sit, teste Suet. Calig. 53. Possunt etiam iungi verba *ense velut stricto rubet auditor* et ad auditorem referri,

qui sceleris conscientia et metu cruciatur, velut *destructus ensis cui super impia cervice pendet*, ut poeta respexit ad locum Horat. Od. III, 1, 17 seq. et ad historiam de Dionysio tyranno et Damocle, notissimam vel ex Cic. Tusc. V, 21. — *auditor rubet* non tam pudore suffusus, quam ira in poetam; et *tacita sudant praecordia* prae animi anxietate et labore, ob conscientiam scelus ubiicientem, et timore, ne satira tacitam detegat culpam; Ach.

166. 7. Mira metus sceleratorum et malae conscientiae descriptio, qua rei ac conscii modo frigore, modo calore alternis vicibus torquentur, illud fit propter metum, hoc ob pudorem; nam utrumque malae conscientiae inest; Lubin. 168. *Inde irae in te et lacrimae*, non poenitentiae, sed quales effundit rabies et ultionis ardens sitis; Ach. Poeta respexit locum Terent. Andr. I, 1, 99. *Hinc illae lacrimae.* — *Ergo tecum haec*, quae dixi et monui, ut caveres, pericula satiricis imminencia, invidiam, odium et poenas, *voluta prius animo* (ut ap. Virg. Aen. IV, 533. VI, 158. 185.), solertius perpende, *ante tubas*, antequam tuba classicum canatur et in hostem impetum facias, ante initium pugnae, h. e. antequam scribas et satiris aliquem, inpr. potentiozem, laedas et perstringas. Poenas illas mimabantur etiam leges XII tabularum, si mala condidisset in quem quis carmina; quod facete interpretatur Horat. Sat. II, 1, 80 seq. *galeatum* militem, armatum, qui iam *galeam* armaeque induit et proelium iniiit, unde pedem referre non possit, *duelli*, pugnae, *poenitet sero*, postquam victus et vulneratus est. Ita te consilii sero poenitebit, si aliquem lacessiveris carmine et ad vindictam provocaveris. Adnotatio Heinr. est haec: "Illud *ante tubas* suppeditavit Virgilius Aen. XI, 424. (unde et petiit Claudian. laud. Stilich. I, 192.) nisi vero, propter hunc ipsum, archetypa scriptura h. l. videatur *tubam*. Convenientissimum est loco ingenioque Iuvenalis, qui saepissime sumtas a Virgilio loquendi formas, bono cum effectum, in suam rem convertit. Nimirum Aeneidi Virgilianae plurimum ista aetas tribuit: cuius quum singuli paene versus Romanis lectoribus prompti essent, id commo- dum accidit Iuvenali et aliis acriptoribus, unde sibi ipsi auditorum plausus colligerent. — *Galeatus* non est simpl. miles, ut fere VIII, 238. sed est, ut *mulier galeata* VI, 252., galea indutus, sive, qui capiti galeam imposuit, proelium ingressus. Id enim fiebat ex more, ut milites, quemadmodum res oculis subiicitur in Columna Traiana, galeam ante pugnam ad humerum de-

xtrum appensam gerentem eaque caput obtegerent tum demum, quum proelium inciperet.

170. 171. Poëta respondet monitori: Si vivos sine periculo carpere non possum, mortuorum vitia vocis libertate perstringam. Huic quidem promisso non satisfecit, et passim vitia sui aevi et hominum tunc temporis viventium notavit, sed numquam fere aliorum, quam ignobilium et qui minus gratia Imperatorum valebant adeoque minus ei nocere poterant; de potentibus autem vel ipsis adeo Caesaribus mutatis tantum et fictis nominibus egit, vel ita, ut, quae diceret, ad alios etiam referri possent. 171. Ad vias, praecipue *Flaminiam Latinam*, et *Appiam*, Romani exstruere solebant sepulcra, quorum latebris saepe latrones se occultasse notum est; unde multa exstant epigrammata in *viatores*, et in inscriptis passim fit mentio viatorum. *Latina* via teste Strab. V. iuter *Appiam* et *Valeriam* aita et lapidibus strata ab Vrbe ad Sinnessam, opp. extremum Latii, per Algidum et Tusculanos colles ad Ferentum, Frusinonem aliasque civitates nobiles tendens: ad quam exstructa sepulchra, quoniam lege XII tab. sancitum erat, ne quis in Vrbe sepeliretur; Ach.

IN

SATIRAM II.

1. *VLTRA Sauromatas*, ad extremum terrae terminum, ad barbaras et remotissimas orbis terrarum gentes, *fugere*. *Sauromatae* s. *Sarmatae*, populus septentr. in Sarmatia, quae et Europaea et Asiatica est, ac dirimitur Tanai fluvio, qui terminus Europae atque Asiae a veteribus habebatur. *Oceanum glaciale*m, septentrionalem, borealem. *audent* sc. disputare s. praecipere. — 3. *Simulant Curios* se esse, vel imitantur, scil. externo habitu, specie et vitae ratione. Sic *simulare Catonem* dixit Horat., s. *nimbos* Virg. M'. *Curius Dentatus*, perfectissimum virtutis ac frugalitatis vel continentiae exemplum. *Bacchanalia* sc. sacra, in quibus sub praetextu religionis omnia scelerum genera exercebantur. *vivunt Bacchanalia*, b. e. Bacchice, ritu eorum, qui haec sacra celebrabant, vel Bacchanalium modo, ita ut ea vivendo exprimant.

4 seq. Haec est descriptio horum hominum. *Primum* sunt *indocti*; deinde (v. 8 seq.) *fronti nulla fides* est; praeterea (v. 11 seq.) *hispida membra* quidem cet., denique (v. 14 seq.) *rarus sermo* illis cet. — *omnia* eorum *musea* s. bibliothecae (quas virorum doctorum imaginibus plerumque ornatas fuisse, docet Grang.), vel omnes aedium partes, iupr. atrium eiusque parietes. *gypso*, statua s. imagine gypsea, ex gypso. *Chryssippi* Stoici. — 5. *perfectissimus* horum est, ipsorum scil. sententia, vel iis videtur. 6. *Si quis*, pro simpl. *qui*. *Aristotelem similem*, b. e. statuam s. imaginem Aristotelis, ei similem, quae eum ad vivum referat; ut fere ap. Hesiod. Ep. 74. *Περὶ τῶν αἰδοῦν ἐκείν, scil. αἰδῶλον, s. ἀγαλμα, ποίημα, πλάσμα*. *Pittacus*, Mitylennaeus, unus ex septem Graeciae sapientibus. 7. *Et iubet, pluteum* (v. Excurs. ad h. l.) *servare*, in eo reponit, recondit, *Cleanthas*, Cleanthi Stoici imagines. *archetypos* adiect. ut ap. Graecos et Martial. VII, 10. XII, 70. *Ἀρχέτυπον*, exemplar primum, ad quod alia effinguntur (Germ. *original*), quodque maximi putatur. Sermo

est de hominibus, quales etiam nunc reperiuntur, qui, quamvis sint indocti, ut facum faciant imperitis utque docti doctorumque virorum et banarum artium cultores videantur, ostentationis causa musea ornant magna picturarum copia et librorum, quos neque legunt neque intelligunt. Conf. Senec. de tranquill. an. c. 9.

8. *Fronti nulla fides* sc. est, vel habenda est. Sic *noīto fronti credere* ap. Martial. I, 25, 4. et *verissima frons* oppunitur *mentienti* a Cic. ad Qu. Fr. I, 1, 11. et Rabir. Post. 2. *Frons* sedes pudoris, severitatis et tristitiae. Scd h. l. est potius omnis externa species et forma; ut ap. Pers. V, 116. *fronte politus Astutus vapidq servat sub pectore vulpem* simulator, qui probus homo esse videtur. 9. *Tristibus*, hominibus fronte severis ac gravibus, iisdemque *obsoenis*, vita moribusque turpissimis. Talis fuit *Sextus* inf. v. 21 seq. et ille, qui notatur a Lucillio Epigr. VI. in Brunck. Anal. T. II, p. 318. *Philosophos vultum et tristitiam et dissentientem a ceteris habitum pessimis moribus praetendere* dicit Quintil. lib. I. Proem. § 15. ubi Spalding: "*Tristitia*, inquit, propr. vocab. de affectata morum severitate, unde et Quintil. II, 1, 34. *barbam et tristitiam* iungit, agens iterum de ostentantibus ex professo philosophiam." — 9. 10. *Fossa*, cunns, *βόλπος*, *scrobs* ap. Arnob. adv. Gent. IV. *caverna* ap. Auson. et *vesica* I, 39. (unde et *fodere* sensu obsceno dicitur, de quo v. ad IX, 45. hinc h. l. *ὁ λακκόπρωκτος*, qui Ausonius *fossor* vocatur); *Cinaedus* (*κυνῶν αἰδοῖα*) id. qd. *pathicus* inf. v. 99. vel *draucus*, qui muliebria petitur. *Socraticos cinaedos*, qui, quum turpissime vivant, de moribus tamen more Socratis disputant eiusque disciplinam et philosophiam profitentur.

11—13. Exterior quidem, quam prae se ferunt, species horrida est et vero macula videtur, sed clam muliebria patiuntur et foedis libidinibus indulgent. — 12. *Promittere*, ut *spondere* VII, 134. *προσδοκῶν παρασχεῖν*, excitare expectationem, vel *ἐπαγγεῖλαι* et *στεινῶναι* ap. Hom. II, 1, 832. al. quod iam monuit Casaub. ad Theophr. Char. XXIII pr. Sic et *promittere* ap. Valer. Fl. I, 272. et Claudian. VIII, 252. *animum atrocem*, gravem et masculum. *podice levi* *λεῖπ*, levigato, depilato; nam homines et elegantes delicatque et molles solebant oliu aut cutem pomice levigare, *κατακισσερίων*, aut barbam pilosque, pudendis, pedibus et aliis corporis partibus a natura obductos radere et tondere, vel forcipe evellere, vel resina, pice (*πίσση*) dropace,

(δρωπακι, emplastro piceo) et psilothro (ψιλόθρο, unguento, Rusia Turcorum) oblinere, ut exciderent: cuius ξυρήσεως, παρωπιλμοῦ, πισσώσεως, πισσοκοπίης, δρωπακισμοῦ frequens fit mentio. Vid. Athen. XII, 3. (14.) p. 518. ubi Theopompus de Etruscorum pueris iuvenibusque haec tradit: Γίνονται παρ' αὐτοῖς πάνν καλοὶ τὰς ὀφείας ἀτε τρυφερῶς διατετῶμενοι καὶ λειανόμενοι τὰ σώματα. Πάντες δὲ οἱ πρὸς ἰσπέραν οἰκονύτες βάρβαροι πιττοῦνται καὶ ξυραῶνται τὰ σώματα καὶ παρὰ γε τοῖς Τυρρῆνοῖς ἐργαστήρια κατεσκευάσται πολλὰ καὶ τεχνίται τούτου τοῦ πράγματος εἰσιν. ὥσπερ παρ' ἡμῖν οἱ κουρεῖς παρ' οὓς ὅταν εἰσελθῶσι, παρέχουσιν ἑαυτοὺς πάντα τρόπον, οὐδὲν αἰσχυνόμενοι τοὺς ὀρῶντας, οὐδὲ τοὺς παριόντας. *Caeduntur*, ut eandem turpitudinem repetere possint. *Marisca*, genus ficorum, h. l. pustulae podicis, ulcus, quod et *figus* ac *fungus* Graecisque σύκοις dicitur. *medico ridente*, quoniam nota ei est causa turpis. — 14. proprium esse hominibus, gravitatis opinione inapte affectantibus, ut sint ἀπροσέγγιστοι, iam movuit Casaub. ad Theophr. Char. XV. pr. Graugaeus: ut Pythagoricae sectae germani appareant imitatores, cuius doctor nihil prius discipulos suos docuit, quam *tacere*, vel linguam coërcere ac meditari. Quae tamen de Pythagora traduntur, quidam referunt ad discipulos eius, qui aliquamdiu tacentes audire iussi sint, rectius vero alii ad arcanam illius disciplinam, vel per symbola docentem nonnulla, vel potius non divulgandam, alios celandam. Conf. Luciani verba in Hermotimo c. 18. Εἰς τὸν γὰρ αὐτοὺς κοσμίως βαδίζοντας, ἀναβιβλινμένους εὐσταλῶς, φροντίζοντας αἰεὶ (meditabundos semper), ἀβρίνουπους, ἐν χοῷ κουρεῖας τοὺς πλείστους, οὐδὲν ἀβρόν οὐδ' αὖ πάνν ἐς τὸ ἀδιάφορον ὑπερεκπύκτον, ὡς ἐκπληκτον εἶναι καὶ πυκνὸν ἀτεχνῶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μέσου καταστήματος, ὃ δὴ ἀριστον ἅπαντες εἶναι φασίν. — ἡ τούτων ὀλίγον σοὶ μέλει, ἄχρως ἂν εὐσταλῆς, ἡ ἀναβολὴ καὶ ὁ πῶγων βαθὺς καὶ ἐν χοῷ ἡ κουρεῖα; — καὶ χορὴ ἀπὸ σχημάτων καὶ βαδισμάτων καὶ κουρεῖας διαγιγνώσκαι τοὺς ἀρίστους; δ' ἂν μὴ ἔχῃ τελευτὰ μηδὲ σκυθρωπὸς ἢ καὶ φροντιστικὸς τὸ πρόσωπον, ἀποδοκιμαστικὸς καὶ ἀποβλητικὸς; — 15. *Coma* iis est *brevior supercilio*, ut Stoici videantur, quorum secta ac disciplina omnium rigidissima erat ac severissima. Ita vulgo haec verba et bene exponunt: nam Stoici non crinem barbaramque promittere solebant, ut reliqui philosophi, sed cumam strictim ad cutem tondere, ἐν χοῷ κτείνειν, qui mos fuit frugi hominibus et elegantiarum iucundis; quod ex Phocylidis sententia, ἀρτεσιν οὐκ ἐπίοικε κόμη, factum monet Graug. Hinc Stoici Luciano l. I. ἐν χοῷ κουρεῖται dicuntur eorumque discipuli *detonsa iuventus* Pers. III, 55. ubi v. Casaub. Quoniam vero *superciliorum* fit mentio, suspicari possis, salse perstringi simul philosophorum illius aevi singularem superbiam arrogantiamque, quam inpr. supercilio adducto et alte sublato

(Sen. de Const. Sap. 3.) prodebant; unde dicebantur ἀνατίθεν, ἀνίστην, ἐπαιδύν, ἀνιστάν, υπεραιείν τὰς ὀφρὺς; Conf. Luciani Timon § 54 pr. et Dial. Mort. X, 6. et 9. Re itaque festive et σκαμπτικῶς in maius aucta coma eorum dicitur brevior fuisse *supercilium* per fastum quasi extento et alte sublato. Hinc et *supercilium*, ut ὀφρὺς, simpl. de fastu adhibetur. Haec prorsus aliena esse contendit Hein., quoniam in omnibus, quae poëta disputaverit, non sermo sit de superbia, sed de simulatione. Nonne vero haec est *simulatio*, si homines, de quibus agitur, illo modo superbiam produunt, ut philosophi esse videantur? Nonne eandem ob causam plura facere possunt? *Verius*, apertius et simplicius sc. facit, agit, qui vitia sua non dissimulat, sed palam profiteatur. Sic *vere agere*, h. e. sine dissimulatione, dixit Cic. Or. II, 86. *Peribomius*, homo impudicus.

16 seq. Eiusmodi homines non malitiose et repugnante intus ratione, vel scientes prudentesque peccant, sed vel inviti et tam coeco ad voluptates et flagitia rapiuntur *furore* h. e. impetu, vel motu furentis animi et affectuum, ut de virtute ne quidem cogitent, neque sciant se male agere, quasi penitus sit in iis exstincta ratio, unde poëta h. l. eorum *morbum* atque intemperantiam *fatīs imputat*, quemadmodum Aristoteles eos Nicomach. II, natura sive naturae vitio peccare, et Philo ludacus (in libro de herede rerum divinarum) ζῆν κατὰ γένεσιν dicit: *horum*, Peribomii et qui ei similes sunt, *simplicitas*, ignorantia virtutis et vitiorum, vel potius ingenua confessio morbi ac vitii, quod scil. facie et incessu produunt (ut *vera*, non *simulata*, *simplicitate bonus* dicitur Mart. I, 40, 4.), *miserabilis*, commiseratione digna (τούτους ἐλεεῖσθαι προσήκει Galen. de usu partium XI.), et *furor veniam meretur*, nam ὁ μηδὲν εἰδὼς μηδὲν ἐξαμαρτάνει, et οὐδεὶς ἐνὶν πονηρός, οὐδ' ἄνω μάκαρ. Conf. Pers. III, 31—34. (ubi v. Casaub.) et Luciani Ἀπολογία περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων cap. 9. Ἄρα ἡμοὶ κράτιστον, ἐδολοκακήσαντα καὶ τὰ νῦτα ἐπιστρέφοντα καὶ ἀδικεῖν οὐκ ἀρνούμενον ἐπὶ τὴν κοινὴν ἐκείνου ἀπολογίαν καταγγεῖν (λέγω δὲ τὴν τύχην καὶ μοῖραν καὶ εἰμαρμένην) καὶ παραιτεῖσθαι συγγνώμην ἔχοντες τοὺς ἐπιτιμῶντας, εἰδότες, ὡς οὐδενός ἡμεῖς κύριοι, ἀλλ' ὑπὸ τινος κρείττονος, μάλλον δὲ μιᾶς τῶν προειρημένων ἀγόμεθα, οὐχ ἐκόντες, ἀλλ' ἀναίτιοι παντάπασιν ὄντες, ἃ ἂν λέγωμεν, ἢ ποιῶμεν. *hunc ego fatīs imputo*, qui cet. vid. Var. Lect. Grangaeus *fata* h. l. accipiebat de influxu astrorum ac nativitate, coll. Manil. V, 105 seq. quem locum a Iuvenali expressum censebat. *incessu fatetur*, indicat, manifestat, ostendit, prodit (ut X, 172. et XV, 132.), *morbum*, v. ad IX, 49.

19—21. *Piores* his simplicibus sunt illi, qui *talia* vitia quibus et ipsi contaminati sunt atque obruti, dissimulant et *verbis invadunt*, castigant, insectantur, increpant, reprobant; *verbis Herculis*, grandibus ac magnificis, qualibus Hercules uteretur; vel gravissimis ac severissimis, qualibus Heracles ille Prodicus Voluptatem increpuit et a se repluit, quod vel tiroinibus notum e Xenoph. Memor. Socr. II, 1. Conf. omnino verba Hermiae Curiensis, iam a Grang. laudata ad v. 64., quae leguntur ap. Athen. XIII, 15. ἀκούσατ', ὦ Στώακες, (al. Στώακας) ἔμποροι λήρων, λόγων ὑποκριταί, οἱ μόνοι πάντα τὰ ἐν τοῖς πίνεσσι, πρὶν ἢ τῷ σοφῷ δοῦναι, αὐτοὶ καταθέρουσι καὶ ἄλλοις. Εὐκατὰ πράσσοντες οἷς τραγωδοῦτε (deprehendimini contraria his facere, quae pompose, tragico sermone dicitis, ut b. l. *verbis Herculis*), ἰταῖοι πάντες ὄντες (puerorum cupidi speculatores), — καὶ τοῦτο μόνον ἐξηλασμένους τὸν ἀρχηγόν ὑμῶν τῆς σοφίας Ζήνωνα, ὃς οὐδέποτε γυναικὶ ἐχρήσατο, παιδικῶς δ' αἰεὶ. Σπυλλίζετε γάρ, ὅτι οἱ μὴ τῶν σωμάτων, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ἔρῃ. οἷσιναι μέχρι ὅτου καὶ εἰσὶν ἐπὶ τῶν θεῶν λέγοντες συνέχουσιν τοὺς ἑσμενοὺς. *Clunem agitare* id. qd. *cevere*, quod proprie significat σάβην κέρων, de canibus vero adulantibus, deinde τὸν πρωκτὸν αἰσχρῶς κινεῖν, more lascivorum et libidine in coitu inflammatorum. Graeci explicant τὸν πρωκτὸν αἰσχρῶς κινεῖν vel uno verbo σαλακωνίζουσιν, a Salacone Antocli patre molliculo et deliciis diffuente; Grang. Ego te *ceventem*, mollem et effeminatum, cinaedum, *verebor*, reverear et colam? *Sextus* non Stoici pathici nomen, sed, quod vel. Sebol. monet, Senatoris. *Infamis* stupro, libidine, flagitiis. *quo*, quamnam re, quo modo, quam ob rem, *te deterior* sum? Quicumque alteri exprobrat naturae vitia, iis ipse careat necesse est. *Loripes*, ἐκαστόπους s. βλαστόπους, valgus, cui *pedes* vel crura distorta sunt in modum lori, ἐκαστος. *Rectus* opponitur *curvo*. 24. *Quis tulerit* patienter. *Gracchos*, Tiberium et Caium, tribunos pl. ac fratres, agrariis aliisque legibus rogatis multisque motis turbis trucidatos. 25. Similiter *coelum ac terras miscere* dixit Liv. IV, 3. ut Lucian. in Prometh. c. 9. τῆ γῆ τὸν οὐρανὸν ἀνταμύχθαι, ac nos: *himmel und erde bewegen*, h. e. magnos motus turbasque concitare, de homine, qui indignatione et iracondia furit, vel qui monstra vidit atque audivit, et tum clamando elementa ciere solet. Sententia ὁμοῦς expressa! 26. *Ferri*, cuius furta in Gallia, Cilicia et praecipue Sicilia nota e Cic. Verr. I, 17 seq. 26. et Act. in Verr. Lib. III. IV. V. *Miloni*, qui Clodium interfecit. *Clodius* infamis incestu sororis suae et adulterio Pompeiae, uxoris Caesaris. *C. Cethegus* socius *Catilinae* in coniratione. *tres discipuli*, imitatores, *Sullae*,

qui idem, quod Sulla, fecerunt eiusque exemplum imitati sunt, Octavius, Antonius et Lepidus, triumviri (quorum proscriptio propterea *Sullana* dicitur Floro V, 4.) non, quod alii putant, Caesar, Pompeius et Crassus. *tabulam* proscriptionis. *Dicere in*, contra, *aliquid*, de iudice, sententiam dicente, vel de accusatore.

29—33. v. Annotata ad Argum. *Qualis* rigidus aliorum censor fuit Domitianus, qui *Iuliam*, Titi fratris filiam, adhuc virginem, oblatam in matrimonium sibi, quum, devinctus Domitiae nuptiis, pertinacissime recusasset, non multa post alii collocatam ultro corripit, et quidem viro etiam tum Tito; mox patre ac viro orbatam ardentissime palamque dilexit, ut etiam causa mortis existerit, coactae conceptum a se abigere. *tragico*, horrendo, nefando. *Tragicum* proprie vocatur, quod a Tragicis describi solet, vel dignum, quod a tragico quodam poeta tractetur. Sed quis hanc rem tragici argumenti esse dixerit? Heinecke haec adnotavit: "Sed *tragicum* non per se habet significationem *horrendi, nefandi*, sed haec notio translata est a *tragoediis*, quia in iis eiusmodi res tractatae sunt. Ita concubitus *tragicus* h. l. qualis fuit Oedipi et Iocastae, eorumque historia tamen saepissime tractata est a Tragicis." Haec ergo cum illa plane congruit? *Leges* de adulteriis, Iuliam scil. et Scatiniam, revocabat amaras omnibus adulteris. Idem Domitianus mares castrari vetuit; de qua eius lege v. ad VI, 368 seq. 31. *Veneri Martique* facete, diis adulteris et a Vulcano etiam in concubitu depreheusis: nec minus salse *omnibus*, quo ingens adulterorum copia innuitur. *abortivis* scil. medicamentis. *Fecunda vulva* et plurativum *offas* ad partum tergeminum quadrigemiumve referri possunt, uce tamen opus est. *offas*, massas deformes, fetus immaturos s. embryones, *patruo similes*, quia Domitianus, Iuliae patruus, eam incestaverat, gravidam fecerat; Brit. Grangaeus et alii hac similitudine non modo incestum Domitiani, auctoris et patris, significari putant, sed etiam deformitatem eius, quoniam Domitianus deformis calvitie, obesitate ventris et erurum gracilitate fuerit, et *offa* proprie sit massa carnis aliarumve rerum *deformis atque in amorem crescens*.—Dodwellus in Annot. Quintil. p. 127. ex verbis *tot abortivis* colligit, Iuliam plures uno fecisse abortus. Sed unus tantum a Suet. et aliis, nedum permulti (*tot*) memorantur abortus Iuliae, a Lexicographis vero vix unicus laudatur locus, ubi *abortivum* omnino pro *abortu* dictum: aptior etiam

videtur h. l. poëtae nostri vulgaris huius vocis significatus probabiliusque, Iuliam periisse sumtis *tot* abortivis, quam unum alterumve non suffecisset (*abortivis erat opus*, non *abortivo*, ut VI, 368.) et ipsa, Suet. teste, conceptum abigere coacta esset, quam *tot* fecisse abortus. (1) 34. *ultima*, extrema, summa, maxima, *vitia*, h. e. vitiosissimi, flagitiosissimi homines, ut *labe ac coenum* ap. Cic. *scelus*, *scelus viri*, *scelus hominis*, *stabulum nequitiae* vel *flagitii* cet. passim ap. Plaut. vel *stabula* de equis stabulantibus ap. Sil. III, 383. ubi v. not. Conf. Var. Lect. inf. ad v. 120. *fictos Scauros*, h. e. homines improbos et simulatores, qui vitia sua dissimulant et occultant, similes M. Aemilio Scauro, qui teste Sallust. lug. 15. (al. 18.) *nobilis homo fuit, impiger, factiosus, avidus potentiae, honoris, divitiarum, ceterum callide vitia occultans*. Possunt tamen ita quoque dici homines, qui, quam flagitiosi sint, veris moribus dissimulatis, *speciem Scaurorum*, h. e. honorum graviumque hominum, vel morum sanctitatem gravitatemque prae se ferunt. — *vitia castigata remordent*, h. e. improbi verbis castigati, similes canibus remordentibus, vicissim castigant et mordacibus verbis vel dente iocoque mordente lacessunt improbos censores suos, qui iisdem vel aliis vitiis dediti sunt.

36. *ex illis simulatoribus*. *Lauronia*; mulier impudica et dicax. *quemdam torvum*, severum, qui semper temperantiam crepabat et virtutem: nisi malis iungere *clamantem torvum*, ut ap. Virg. Aen. VII, 399 et Sil. XI, 99. *lex Iulia* de adulteriis s. pudicitia, ab Augusto, non a Iulio Caesare, lata, quod hodie satis notum est. *dormis*, nonne vim amplius habes et exeres? num impunita dimittis tot scelera? Similiter *serulae* et *pessuli dormiunt* ap. Martial. X, 62, 11. Plaut. Cure. I, 2, 66. et quae propius huc spectant, laudata a Rigaltio, verba Appiani in Pun. c. 112. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, λύοντες ἐν χρεῖαι τὴν ἀτιμίαν τῶν ἀλλήλων περὶ πόλιν ἔρασαν. Κοιμάσθων οἱ νόμοι τήμερον. 38. *Ad quem subridens* Lauronia dixit, non irata vel indignabunda, sed cavillans et ludibrio eius habens. Quaecumque enim respondet, *ἰρωνικῶς* dixit. *te* tamquam exemplar virtutis *opponunt moribus pravis*. *habeat iam Roma pudorem*, pudeat iam Ro-

(1) Dodwello suffragatur Heinrich, neque eius sententiam in dubium putat vocari posse a quoquam, qui oculus habeat et cernere queat expressa

tot abortiva et *patruo similes offas*, quae ex Lexicis didicerit, minime inauditam esse Latinis *abortivi* significationem, qua ponatur pro *abortu*.

manos peccasse, aut nunc peccare te praesente, vel quum tale probitatis exemplum habcant. 40. *Tertius e coelo cecidit Cato paulo liberius dictum*, tanquam Urbs duo habuisset *Censorios*; *Heinr.* Nonne vero poeta, qui contrarium ignorare non poterat, si ad solum respexisset *Censorium*, pro *tertius* dixisset *alter* aut *secundus*? Malim itaque interpretari: tu *tertius* quasi *Cato* es, post *Censorium* illum et *Vticensem*, viros summa gravitate ac severitate conspicuos. Ita *Sappho Musarum decima* et *Sertinius sapientum octavus* ap. Horat. Sat. II, 3, 296. Similiter *Euphron*, comicus poeta, dixit ap. Athen. IV. 6. (24.) p. 379; Οὗτοι μετ' ἐκείνων τοὺς σοφιστὰς τοὺς πάλαι Γηγόνεον ἡμῶν ἑταῖρα, διέτρεπον σοφοί. *Seneca* Epist. 120. *Quidam alternis Vatinius, alternis Catones sunt*; et alio loco, *Omne aevum Clodius fert, sed non omne tempus Catones producit. — e coelo cecidit*, singulari deorum beneficio ac favore nobis datus est. *De coelo venisse* vel *demissum* dicebatur ac putabatur olim, quodcumque vel repente ac praeter omnium opinionem conspiciebatur ac potissimum hominibus insperantibus et in summo periculo versantibus saluti erat, vel tam eximium, singulare et admirabile videbatur, ut prorsus divinum et a vi aliqua superiore profectum existimaretur: populi enim, in rerum causis iudagandis rudes, omnia insolita et quae praeter naturam fieri putant, vel bona vel mala, ab immediata deorum vi, ope et iussu repetere solent.

40 seq. Facile sentis vim interrogationis et sarcasmum, quo hypocryta mollitiei vincitur. *opobalsama*, unguenta. De balsamo, opobalsamo, xylobalsamo et carpobalsamo v. Plin. XII, 25. *hirsuto collo*, cf. v. 11 seq., *tabernae* unguentariae, ubi opobalsama emisti. 43. *si leges vexantur*, vexandae quasi in somno, ex eo excitandae sunt, h. e. citandae et in memoriam hominibus revocandae, ut tu semper crepas legem Iuliam: nam eas *dormire* v. 37. dixerat simulator. Alii: si negotium est legibus exhibendum et si advocandae sunt contra vitia; qui enim vocantur, ut veniant, iis labor iniungitur et *vexari* videntur. *Scatinia* vel *Scantinia* lex (v. Var. Lect.) in molles et effeminatos, qui nefanda Venere nterentur, h. e. aut ipsi muliebria paterentur aut vim pueris facerent, quibus poenam decem millium nummorum statuit, lata a P. Scantinio Pont. vel a Scantinio trib. pl.; nam a Scantinio, qui ea damnatus sit, illam nomen accepisse, e Valer. Max. VI, 1, 7. iudicio parum probabili colligitur. — 45. *plura* reprehensione et poenis digna. 46. Peccan-

tium multitudo et consuetudinem et liceotiam peccandi parit. Se iovicem iunctis viribus tuentur a legibus iudicibusque, et milites se ab hoste tutantur facta et densata *phalange*, (μάχη αὐτοσχελίη, συναπσιμῶ, testudine) qua impetus vel hostis excipitur vel in eum fit; et viris atque umbonibus, h. e. scutis, iunctis. — 47. *Grang. coof. proverb. Simile simili gaudet*, Catull. Epig. LVIII. *Pulcre convenit improbis cinaedis*, Martial. VIII, 35. et al. — *molles*, pathicos, cinaedos. 48. *lambit*, v. ad IX, 4. *Cluvia, Flora* et *Catulla* nomina ficta mulierum impudicarum, ut *Hispo* (al. *Hippo*) viri cuiusdam infamis. *Catulla* forte eadem memoratur X, 322. et Martial. VIII, 53. *subit*, paedigat. *morbo utroque*, lambendo et patiando, vel fellando et paedicando, vel quia cum utroque sexu rem habet. De voce *morbus* v. ad IX, 49.

51 seq. Nos non virilia agimus, ut vos iuuliebria. 52. *fora*, iudicia, *non movemus*, turbamus, causas agimus. *Luctantur paucae*, v. ad I, 22. 23. — 53. *Coliphia* dici aridam validamque eurnem in coxis bonam, alibilem athletarum cibum, docet Schueider ad Script. rei rust. T. IV. p. 104. Κωλή, κωλήν et diminut. κωλήριον s. κωλήριον, femur, peros. *Lanam trahere*, ducere e filo, vel potius carere, carminare. *peracta vellera*, lanam et stamias in filum deducta. *Calathus*, κάλαθος, καλᾶθιον, καλαθίσκος, corbis vimioeus, eleganter flexus, (*arbeits-blumenund fackel-körbchen*) cui ancillae, lanam facientes, peusa diuroa referebant, h. e. in quo ea reponiebant, τάλανος εἰροχρήτης s. εἰροκόμος. — 55. *fusum tenui stamine praegnantem*, plenum, repletum, *levius*, velocius, *torquetis*, ut *levi teretem versabat pollice fusum* Arachne ap. Ovid. Met. VI, 22. et Penelope λήπτ' ἡλέκτα στρωφῶσα ap. Hom. Od. β, 97. Aps. *Penelopes* nota ex Hom. Od. τ, 137 seq. et *Arachnes* ex Ovid. Met. VI, 5—145. — 57. *Codex*, ligneus stipes, quem alligati servi, qui deliquerant, traherant, cuique *insidebant* vioti. *quale stamen facit horrida, ioculta, pellex*, ancilla, cui haec poeoa infligitur ab uxore viri, cuius pellex fuerat ante nuptias vel post eas adhuc est aut esse putatur.

58. *Hister* Pacuvius, homo infamis et captatione testamento- rum ditatus. *cur liberto eodemque drauco s. pathico solo tabulas testamenti impleverit*, h. e. cum heredem ex aere testamento reliquerit vel scripserit. — 59. *cur vivus multa dona dederit puellae*, uxori, ut scil. pateretur draucum in eodem lecto secum dormire, cubare (v. vs. seq.), et ut eius maritique turpitudinem eclaret; unde *arcana* cet. v. 61. *Puellae* et vir-

gines poetis Rom., ut *παρθένος* et *νύμφη* Gracis dicuntur etiam uxores iuvenes, recens nuptae et dilectae; quae in flore aetatis sunt, etiam eae, quae iam alicui nuptae sunt vel adeo pepererunt. 60. *Dives erit*, multis donis a marito acceptis, quae tertia, cum marito et pathico, *dormit*, cubat, ut ap. Martial. III, 73. 1. *magno in lecto*, qui tres capere potest. Aliis lectus divitis vel maritalis esse videtur. 61. *arcana*, silentium. *Cylindri* lapilli pretiosi, teretes, oblongi instarque cylindri, quoniam in aereis aequandis utimur, volubiles; Grang.

62. *De nobis* miseris mulieribus, scilicet si in aliquam, etsi falsam, impudicitiae suspicionem inciderimus, vel ex infirmitate et simplicitate forsitan peccaverimus. *post haec* flagitia vestra; h. e. quum vos contra inipune feratis scelera. *tristis*, severa ac dura, *sententia fertur*, a maritis, aedilibus, senatu vel imperatoribus. Impudicitia matronarum severis utique legibus (inpr. Iulia, cuius poena fuit relegatio in insulam cum publicatione dimidiae partis dotis et tertiae honorum) ac poenis coerceretur. — 63. Simili apophthegmate Democritus, Zaleucus et Anacharsis leges comparasse dicuntur aranearum telis, retinentibus infirmiora animalia, validiora transmittentibus. *censura*, cognitio et iudicium. *corvis*, h. e. iis, qui multa ac magna commiserunt delicta, h. l. viris malis et improbis. *vexat*, exagitat, castigat, punit. *columbas*, eos, qui minus vel nihil deliquerunt, innocentes; h. l. mulieres.

64. 65. *Stoicidae* contentim dicuntur homines libidinosi flagitiosique, sed Stoicorum speciem prae se ferentes eorumque more de virtute disputantes; ut *Στωϊκοί* vel *Στωϊκῆς* diminutive et per contentum pro *Στωϊκῶν* in loco Athenaei sup. ad v. 19. adscriptum. Vetus Schnl. et alii putabant, voc. *Stoicidae* femineum esse et contumeliose dici, ut *Phrygiae* ap. Virg. Aen. IX, 617. et *Troïades* ap. Pers. I, 4. *canentem vera* Laroniam, quae pudorem iis incusserat. *Canere* significat clare dicere et indicare (ut *cantare* passim ap. Plaut.), vel simpl. loqui aut docere, quoniam antiquissimis temporibus omnia et dicta et praecepta versibus continebantur. *quid falsi dixerat?*

65 seq. Quid non facient alii, quum iudices et cognitores vitiorum ipsi iis dediti ac malle sint? *Multicia* scilicet vestimenta, ut v. 76. et XI, 186. vel *multicia synthesis* ap. Tertull. de Pall. 4. et *m. tunica* ap. Flav. Vopisc. in Aurel. 12. vestes subsericne s. bombycinae et Coae, tenuissimae et perlucidae (unde v. 78. *perhuc*; de quo v. Heyne ad Tibull. IV, 6, 13. et Jacobs ad

Anthol. Gr. T. II. P. II. p. 279.), quibus tunc temporis etiam viros nū non pudebat, quamvis ne feminas quidem decerent. Dicta autem *multicia* Salmasius putat a *multum* et *icio*, bene densata et radio percossa, ideoque tenuia et levia. Minus probabiles sunt aliorum coniecturae. *sumas*, induas, ut contra *ponere* et *deponere vestem* pro *exuere*; Graeg. — 67. *Creticus* nomen cuiuslibet nobilis, ut VIII, 38. in *Proculus* et *Pollitas*, contra adulteras et meretrices, lege Iulia damnandos. *Procula*, nomen Rom. ut III, 203. et ap. Gruter. passim. *Pollitas*, v. Var. Lect. — 70. *togam talem*, *multicia*. Interpretes h. l. mo-
nent, matronis stupri damnatis deponendas fuisse stolam, insti-
tam, vittam, *sumendamque togam* meretriciam. Eo tamen non respexisse videtur poeta. (1) — *Sed Iulius ardet, aestuo*, verba Cre-
tici, causantis, se tam tenui veste uti propter nimium Iulii mensis
aestum. *Iulius ardet*, ut *Tostam fervens Iulius coquit messem*
ap. Martial. X, 62. 7.

71—76. Locus difficillimos, cuius sententia nunc, re solertius
perpensa, sic mihi expedienda videtur: Respondet poeta v. 71.
agas causam (ut *perores* v. 67.) *nudus*; sola vestitus tunicis (ut
γυμνός et passim *nudus*; v. ad Liv. III, 19, 9.). *minus est in-*
sania turpis, minus turpe est, insanum luberi, quam tam inol-
lem et effeminatum. Quibus haec reponit Creticus rideus v.
72—74. *En habitum*, quo te (nisi malis me) *leges* cet., habi-
tus hic, quem sumere mihi suades, sane tam ridiculus est, ut,
si sola indutus tunica *leges et iura ferres*, in tribunali sederes,
vel *populus* modo *victor*, qui modo vix rediit victor *vulneribus*
crudis, recentibus, nondum sanatis, et *montanum vulgus positus*
aratris, relicto opere rustico, *te audiret*, te videndi audiendique
cupiditate accurreret. His poeta regerit ista v. 75. 76. Vere
et recte; at *quid non proclames*, quanto magis stupcas necesse
est, si in corpore iudicis videas ista *multicia*, vestimenta eius-
modi perlucida, quae ne *testes* quidem *decent*, nedum iudices?
Sic oratio magis nitet, quam si omnia haec tribueris poetae,
et *habitum* v. 72. ad *multicia* spectare credideris; quam rationem
et ipse olim sequutus sum, quaque admissa languent saltem vs.
75. et 76.— Editores, quotquot consului, vs. 72—74. hoc sensu
ceperunt: O quam dignus habitus et iudex, quem spectent prisci
illi Romani militiae et agriculturae aduerti! Quae interpretatio

(1) Plathnerus haec verba eo refe-
renda putabat, quod *vega* fuerit (ve-
stis mulierum in luctu, et damnati
veste incesserint lugubri.

neque his, neque proximis verbis v. 75. 76. satis convenit, quamvis huc referantur, quas de voc. modo notavi inf. ad v. 160. Displicuit etiam Heineckio, cui tamen mea (antiquior illa, quae omnia quidem tribuebat poëtae, non vero ad priscos referebat Romanos), videtur multo peior. Audiatur itaque octavus sapientum, cuius verba sunt haec: "Mecum sic interpunge et explica:

Nudus agas. Minus est insania turpis?
En habitum, quo te leges-aratris.
Quid? non proclames, in corpore oet.

i. e. tu potius nudus age causam tuam. His respondet Creticus: Ergo me insanum esse vis, atque hoc minus turpe putas. Profecto tali habitu me nemo hac tempestate audire sustineret; si coram priscis illis agerem, qui saepius in forum ad causas audicendas ibant modo victores i. e. redeuntes ex pugna ubi victores fuerant (notissimum enim est, initio Romani imperii bella saepius uno paucisque diebus finita esse, populusque igitur in forum ibat, ubi paulo ante, modo victor exstitit vulneribus adhuc crudis), si coram illis et praesente illo montano populo (Sabinis tetrica sua disciplina) qui ab aratro ad negotia civilis vocabantur, Cic. de seo. 16., nudus in Proculus et Pollitas perorarem, non pro insano haberer, quod nostris temporibus secus est. Poëta Cretico respondet: Quid? ergo tali habitu te nunc insani speciem non evitaturum putas, at non proclames, nonne terram et caelum moveas, si ea, quibus tu indutus es, ista, in corpore iudicis videas? Significationem vocis nudus non urgendam esse puto, siquidem nudus saepius dicitur, qui modo tunica indutus est. Tunica vero ad dicendum procedere, nefas habebatur, et vel in toga rite componenda accurati erant dicturi. Ergo hoc est sapere! Mihi quidem et haec, paene omnia, et ea, quae contra me disputavit vir doctus, multas ob causas, quas memorare nihil attinet, non minus absoua videntur, quam illi mea, licebitque ei reponere idem, quod mihi dixit: Si Iuuealis haec et dixisset et ita expressisset, quovis tirone penus bulbutiret. Iudicent nobis acutiores! 72. En habitum, amara irrisio, ut ap. Virg. Aen. IV, 597. XII, 359 seq. et al. Similiter Ecce iterum Crispinus inf. IV, 1. Montani s. pagani dicebantur cives Romani, ruri et in locis montanis habitantes. v. Ernesti clav. Cic. v. montani et pagani. 74. positus, depositus, relictis, aratris. — 75. Quid

non proclames? Proclames forte, ut Tullius, O tempora, O mores! vel, ut Plautus, Mure, terra, coelum, Dii vestram fidem! Grang.

77. *Creticus*, vir nobilis, etiam *Stoicida* (v. 65.) fuisse videtur, et tum sane aptissima haec verba, quae olim a me ad intemperantiam libidinum immoderatamque vivendi licentiam relata sunt, sed rectius a Grangaeo ad philosophum Stoicum et quidem tam ad paradoxum Stoicorum, qui sapientem ἀπαθῆ et vel in tormentis beatum praedicabant, quam ad dogma ipsorum, ἐπὶ μόνος ὁ σαρξὶς διαθέσιμος καὶ πᾶς ἄνθρωπος δοῦλος. *Acer*, nam Stoicorum disciplina omnium erat rigidissima; *indomitus*, ἀπαθής, immunis et ab affectibus animi et a corporis doloribus; *magister libertatis*, διδασκαλὴς, quam Stoici dicebant esse ἐξουσίαν αὐτοπραγίας, et Cicero *libertatem vivendi, ut velis*. 78. *perlucet*, h. e. veste perlucida indutus es. Sic *perlucidus* homo dicitur Sen. de constant. 18. et *perlucidus* ostro Martial. XII, 38, 3. — *hanc labem*, animi maculas et morbos, vitia, impr. mollitiem, *dedit* tibi et aliis, vel potius vulgavit, diffudit (ut mox *dabit*) *contagio*, commercium, consuetudo hominum malorum ac mollium.

79. 80. *Scabiem* describit Cels, V, 28. sect. 16. et *porriginem* hominum pecorumque idem VI, 2. et Seren. Sammon. de Medic. III, 34. 35. Plin. XXVI, 6. 8. — 81. Hoc ex vulgi opinione dictum, censentis, ubi livere et nigrescere coeperit unus uvae acinus, protenus propinquum eo conspecto, velut invidia quadam, similem ab eo trahero vel *ducere* colorem. Quae opinio abiit in proverbium, quale ap. Suid. βότρυς πρὸς βότρυον πιπαίνεται, et *Vva uvam videndo varia* (h. e. vario colore conspicuus, dum maturescit, ut contra *unicolor*, quae iam matura est) *fit*; Grang. *livorem*, nigrum colorem, quem ducant uvae maturescentes, βότρυς μέλας s. μελανόχρωτος. *conspicua*, etiam ab inanimatis, quae prope adstant, et propinqua vel opposita sunt.

82 seq. Aliquando etiam, quod turpius est, vestes feminarum indues, earumque sacra, vitam, vultum, incessum ac mores imitaberis; ita paulatim, velut per gradus, ad maiora turpioraque scelera progredieris. *amictu*, v. ad I, 142. — 83. *venit*, v. ad VII, 29. — *accipient*, recipient *te* in consortium. 84 seq. Quinam sint ii, de quibus h. l. agatur, non liquet. Interpretes tantum non omnes haec referunt ad Albanos vel Flaviales sacerdotes, quorum collegium Domitianus Minervae (quidam intpp. *perperam* dicunt Cereri, et alii Dianae) in Albano praedio insti-

tuerit, et a quibus Quinquatria non minore turpitudinis celebrata sint, quam sacra Bonae Deae (*Bonam* v. 86. pro *Miuervam*, eo ritu, quo matronae, *redimiculis monilibusque ornatae*, Bonam Deam *placant*, hoc tantum discrimine, ut non mares, sed feminas excludant et arceant a saeris) et Orgia Graecorum vel potius Bacchanalia Romanorum. Sed de his illorum sacerdotum ritibus nihil alicubi legere memini. Videntur potius Romae illis temporibus alii homines effeminati fuisse, qui clandestina sacra peragerent, imitati matronas Bonam Deam colentes, viri nubentes, qui mulieres vel matronas illas, habitu, vultu, incessu moribusque, quin etiam prostibula obscocnitate factorum verborumque referrent. (1) *Redimicula* limbrinae s. fasciae pendulae, quae subligabantur iumento et vel pendeabant de pectore, vel *frontem* ornabant.

86 seq. Cf. VI, 314 seq. *abdomine porcae et magno cratere*, obvoluta vini amphora, vel mellario vase. *more sinistro*, perverso, contrario: nam ad sacra Bonae Deae feminae tantum admittebantur. — 83. Nota est formula initiorum, qua *profani*, non initiati, βέβηλοι, ἀτίστοι, ἀμύστοι, voce praekonis vel sacerdotis a sacris submovebantur: ἐκὰς ἐκὰς, ὅστις ἀλτρός, vel ἐκὰς, ἐκὰς ἐπὶ βέβηλοι, *procul*, *O procul este profani*. — 90. Sententia h. l. est, ab illo turpissimo coetu semivirorum, sacra Bonae Deae celebrantium, feminas omnes, tamquam profanas, subuotas fuisse, ita ut nulla ibi tibierna cornu inflaverit, ut in veris sacris Deae illius aliorumque Deorum factum, sed omnia semivirorum ministerio sint peracta; Ferrar. Elect. II, 14. A *tibicina* non tibiā, sed *cornu* inflari, non est quod nos offendat: non enim omnes tibiae rectae, sed quaedam incurvae vel obliquae erant, πλαγίανλοι et γέγγροι s. γέγγροι dictae, inpr. Phrygia, cuius frequens in sacris usus, et quae inde cornu passim vocatur. (2) *Gemere* de quovis sono et strepitu. — 91. 92. *Talia*,

(1) De quibus vide, quos Grangaeus laudavit, Dionys. Gothofr. ad l. cum vir nubis. π. ad L. Iuliam de Adult., et Salvian. de Gubernat. Dei Lib. VII. cuius haec sunt verba: *Quam muliebrem habitum viri sumerent, et magis, quam mulieres, gradum fugerent, quam indicia quaedam monstruosae impuritatis sibi innecterent et femininis tegminum illigamentis* (ut v. 84.

longa redimicula) capita velarent, atque hoc publice in civitate Romana, urbe summa ac celeberrima: quid aliud quam Rom. imperii dedecus erat, ut in medio reip. simul exsecrandissimum nefas palam liceret admitti?

(2) v. c. ap. Horat. Od. I, 48, 14, Ovid. Met. III, 533. XI, 46. et Fast. IV, 481. ubi Neapolis observat, eam propterea cornu dici, quod, si fides

non minus nefaria et obscœna, *Orgia*, sacra nocturna et enthe-
siastica, *coluerunt*, egerunt, *Baptæ*, βάπτει, molles effemina-
tique sacerdotes Cotyttus, quo titulo Eupolis comoediam, quam
alii Cratino tribuunt (nisi hæc alia est), scripsit, in qua, teste
vet. Schol., Athenienses induxit ad imitationem feminarum
saltantes, et præcipue perstrinxit Alcibiadem, quare ab hoc,
vel ab illis necatus est. Dicti forte Baptæ ἀπὸ τοῦ βάπτειν,
insficere, fucare; non, quod sacris initiandi aqua calida *lavaren-*
tur, vel quod omni vitiorum genere *tincti* essent, aut post illas
nefandas pollutiones sola aquae *tinctione* sese purgatos arbitra-
rentur, quæ Britan. et Grangæi coniecturae mihi certe minus
probabiles videntur. *Cotytto*, θαῦμα φρενικὸς ap. Hesych. h. v.
Dea nefandæ libidinis, cuius sacra Κορύττις s. Κορυττίς ab Edouibus
in Thracia primum culta et deinde in Phrygiam: inde vero
Athenas translata; unde h. l. dea *Cecropia*, h. e. Atheniensis,
vocatur. Ab ea forte non diversa, certe ei similis *Cotys*, Κότυς,
a. Cotyto et *Cotytto*, libidinum Dea, a Corinthiis et Chiis culta;
unde homo mollis et effeminatus Κότυος διασώτης, *Cotyos soda-*
lis, dictus putatur: nisi forte et proverbium hoc et ipsa Dea
originem debet Cotyi, libidinosissimo Thraciæ regi, de quo
v. Athen. Deipnos. XII, 8. *taeda secreta*, nocturna s. my-
stica, qualem gestabant θαῖστροι in Eleusiniis. *soliti lassare*
ipsam *Cotytto*, cuius tantæ libido insatiabilis est. Poëta, opi-
nor, fingit, homines istos in foedas libidines adco se mergere,
ut ipsa Cotytto eorum adspectum velut refugiant, vel prius,
quam ipsi, delassaretur atque satiaretur, si iisdem voluptatibus
se dederet.

93-95. Similiter Pollux V, 16, τὰς ὄρεῦς μελαίνει, τοὺς ὀφθαλμοὺς
ἐπογρᾶφει. Alii ex illis, more mulierum, decoris studiosi, super-
cilia fuco illinunt, et *fuligine* denigrant: nam nigra supercilia
olim et delicatis pulchra videbantur. De toto hoc *fuliginis* ap-
paratu, quem Varro ap. Non. p. 607. et Plin. XXXIII, 6. *Cal-*
liblepharon appellant, de *obliqua acu*, et de acu discriminali
docte, ut solet, disputat Ill. Böttiger in Sabina p. 22 seq. 49.

habenda Polluci et Hesychio, κώδωνα
habuerit s. amplius orificium, ex cornu
adnexum, eiusque inferior pars in-
curvata fuerit. Cf. inf. ad III, 63. 64.
et VI, 315. inpr. vero Spanhem. ad
Callim. H. in Del. v. 253. et Gronov.
Olas. I, 17. ubi et insulsissimi erro-

ris arguitur Rigaltius, qui in Dias.
de Sat. Iuven. putabat, hæc verba ad
Clodium spectare, qui vestitu cultu-
que psaltriæ seu tibicinæ sacris Bo-
næ Deæ affuerit et intulerit cornu,
nempe virum patrando stupri flagitio
paretissimum.

50. et 148 seq. *Fuligo pulvis fucusque subuiger, similis fuliginis*, aqua infectus (unde h. l. *madida*) et superciliis ulcerive infricatus, Gr. *στιβίς* (unde *stibium*) s. *στιψις* et *στιψις*, vel galena fossulata et plumbago (Gall. *galene de plomb*), vel antimonium nigrum (Gall. *oxide noir d'antimoine*). Ille, hic, alter. *Tangere* docte dicitur pro *tingere*, imbuere, adspargere. *Supercilium producit*, ut s. *proferre de pyxide* ap. Petron. c. 110, et Martial. IX, 38, 6. vel *medicamenta ex fuco*, quibus lanae (leg. *malae*) colorantur, illum nigrum pulverem, quo oculorum exordia producuntur cet. ap. Tertull. de hab. mul. c. 2. Graeg. Conf. loca class. Plin. XXXIII, 6. *Vis eius* (stibii) *adstringere ac refrigerare*, principalis autem circa oculos; namque ideo etiam plerique *Platyophthalmos* id appellavere, quoniam in *calliblepharis* mulierum dilatat (ut h. l. *producit*) oculos; et fluxiones inhibet oculorum exulcerationesque; et Mémoires d'Arvieux T. III. p. 297. *Elles noircissent légèrement les bords de leurs paupières avec une poudre composée de tutie qu'on appelle kohel, kehel, et tirent une ligne de la même couleur au coin de l'oeil, pour les faire paroître plus grands et plus fendus; car la grande beauté des dames Arabes et de toutes les femmes de l'Orient est d'avoir de grands yeux noirs bien fendus et à fleur de tête.* — *Obliqua acu*, quae Galeno dicitur *μήλη*, specillum. Eadem vel duobus potius graphiis, quorum superior pars aliquantum inflexa est, (unde h. l. *obliqua acus*) etiam nunc ita utuntur Turcarum feminae. *pingit*, fucat. *oculos tremantes*, *paetos*, palpitantes, tremulos, ut solent esse scortatorum: *oculos udos ac trementos ac prona libidine marcidos*, iam iamque *semiadapertulos*, Apul. Met. III. p. 135. ed. Elmenh. *Putres* dixit Horat. Od. I, 36, 17. *ille bibit e vitreo Priapo* h. e. pene; *drillopota*, vet. Schol. Designatur poculum, formam membri virilis vel ipsius Priapi referens; quemadmodum similis formae penis Martiali XIV, 69. *Priapus siligineus* dicitur. — 96. *Reticulum*, muliebri capitis tegmen, *κεφάλαιος*. *auratum*, ut *aureum* ap. Petron 67. Henninius non male *auratum* putabat dictum, vel quod auro intextum esset, vel quod comae illae *ingentes*, quae signum sint animum plae effeminati, auri pulvere essent respersi, quales in Othone delicias, nec non in Elagabalo notarunt auctores. — 97. *Color caeruleus et galbinus* sive *galbanus* mulierum est, non virorum, unde *galbini mores* et *galbinati* pro mollibus Martial. I, 97, 9. III, 82, 5. et forte *Tetricus tunica galbina ornatus*, ut ignaviae

symbolo, ap. Vopisc. in Aurel. c. 34. Lips. Turneb. Ferrar. docent, *galbum* in Glossis exponi *χλωρόν*, h. e. herbaceum, viride, pallidum, flavum; et hinc quoque *galbeum*, *galbinum* et *galbineum* dici hunc colorem. Alii *galbanum* rectius scribi putant et galbani colorem designari. *Galbanus* s. *galbanum* gummi s. resina male olens et succus viscidus ferulae, *νάρθηκος*, in Syria nascentis. Color galbani exterior flavus est, et ipsa ferula, quae initio albet, vetus flavescit, albicantibus tamen maculis distincta. *rasa* vestimenta, *ξιστός ἐσθῆτος*, sine villis vel pilis, ut *toga rasa* ap. Martial. II, 85, 4. et Plin. VIII, 48. s. 74. cui opponitur *toga* s. vestis *peza*, *ἡ πολλοτάτη ἐσθῆς*, eminentioribus villis. Ad illustrandum h. l. plurimum facit Plin. VIII, 48. s. 73. *Lana Istriae Liburniaeque pilo propior quam lanae, pexis aliena vestibus, et quam Salacia scutulato textu commendat in Lusitania.* — 98. Mulieres Romae per *Iunonem* vel aliam Deam, et servae per *Iunonem* ac *Genium* herae, viri autem per *Iovem*, *Herculem*, *Genium* suum et *Principis*, ac servi per *Genium* heri iurare solebant. En itaque novum mollitiei indicium! Virorum effeminatorum *Genius* est *Iuno*, per quam iurant more mulierum, et quam maxime colunt: hinc et *ministri* h. e. servi, qui per *Genium* heri iurare solent, *per Iunonem domini* iurant. 99—101. Aliud muliebris mollitiae argumentum frequens speculi usus et vesanum tam formae ad id explorandae, quam comae ad illud ornandae studium; quod ne moratas quidem virgines ac matronas, nedum militem ac ducem decet. Quae vero maior insania fingi potest, quam quod Imperator eo ipso temporis momento, quo ancipiti proelio de salute, vita et imperio contendendum est, formam suam in speculo contemplatur eiusque elegantiam curat? *Speculum* tale h. l. innui, quale describit Seneca Nat. Quaest. I, 16, suspicabatur Hennin. (1) *Speculum*, *gestamen Othonis*, non, quod *Otho* olim gestarat, quodque *ille*, de quo h. l. agitur, ei occiso abstulerat, sed potius, quale *Otho* gestare solebat; etsi illi explicationi favent loca Virgilii, e quibus haec et sqq. verba facete huc translata sunt, Aen. III, 268. (*clipeus*, *magni gestamen Abantis*) et Aen. XII, 94. *Actoris Aurunci spoliū*, h. e. quod speculum *Otho* non minori in pretio habebat, aut quo non minus gloriari solebat, quam *Turnus* hasta, qua *Actora Auruncum* spoliaverat:

(1) Specula veterum non ex vitro stanno, argentoque polito, nonnumquam et auro.

nam ita heronum arma ornantur a poetis et commendantur. *pathici*, παθεῖν, cf. ad v. 10. De *Othonis* Imp. voluptatibus muliebribusque munditiis v. Suet. Oth. c. 2. et 12. Tac. Hist. I, 71. et al. — 100. *ille*, Otho. 101. In his verbis obscoeni quid latere putabant Grang. et Turneb. Adv. IV. *Vexillum* tunica russa sive velum purpureum, signum futurae pugnae, quod a duce proponi, et in praetorii fastigio extendi in hasta ac tolli solebat, ut eo conspectu milites se et arma pararent dispersique convenirent. — 102. Speculum inter sarcinas militum esse, tam stolidum est et inauditum, ut singulari historia dignum sit. Haec dicitur magis, quam ἀποεικός dicta. *belli civilis*, inter Othonem et Vitellium, proelio apud Bebriacum, vicum inter Veronam Cremonamque situm, confecti, quo Othoniani a Vitellianis victi.

104—107. Suetonius in Oth. c. 9. et 12. memorat, multos, nec frustra, credidisse, Othonem, nuntio accepto de infelici pugnae Bebriacensis eventu, magis pudore, ne tanto rerum hominumque periculo dominationem sibi asserere perseveraret, quam desperatione ulla aut diffidentia copiarum, necem sibi ipsum conceivisse, et magnam partem hominum, inecolam gravissime detestatam, mortuum laudibus tulisse, multos etiam militum fortissimum virum, unicum Imperatorem praedicasse. Hinc Heninius ad h. l. recte ita commentatur: "Hoc iniquum vulgi iudicium Iuvenalis nequibat concoquere, atque hinc συνοπτικῶς satirica antithesi exclamat: scilicet id vero summi ducis fuit, occidere Galbam, virum nihil minus, quam id, de se meritum (senem praeterea, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis; Suet. Galb. 21. 23.); et ea fuit Othonis in asserenda libertate Romana constantia, ut eum curaret! Monstrum potius fuit hominis, qui Bebriaci in campo de imperio decertare ausus vir muliere corruptior insano formae studio maroesebat. Coecus vero sit oportet, qui hic non advertit reconditum, quo Romanorum inertiam pungit, aculeum; qui sibi patiebantur ita ab hoc semiviro illudi.," Nimirum ἀποεικός et amare dicitur, ut scilicet v. 122. V, 76. VI, 239. VII, 159. XIV, 156. Sic illa negant eum et sine interrogatione. Curare eum, ut pinguem et nitidum bene curata cute ap. Horat. Epist. I, 4, 15. nam pinguium cutis nitet. Sic et curare pelliculam, genium, corpus. Cutis quoque pro toto corpore ponitur, ut Gr. χρεός passim, de quo v. Spauheim. ad Callim. H. in Iov. v. 17. Sed haec verba referenda potius ad mollitiem, levorem nitoremque cutis

vel corporis, inpr. faciei, quam Otho in speculo assidue contemplabatur. Molles homines amabant *cutem lotam* lacte asinino aquisque suaviter olentibus, mollem, nitidam et levigatam smegmate, σμήματι s. σμήματι summi civis, Imperatoris. — 106. Cf. ad v. 103. *Bebriacum* aliis *Bedriacum*, Plut. in Othone p. 1070. Βηβριακόν, et Iosepho B. Iud. IV, 23. Φρυδιακόν dicitur. (1) — *spolium affectare Palatii*, ad summam imperium adspirare: nam imperium quidem Otho iam susceperat, sed eodem tempore Germaniciani exercitus iurabant in Vitellii verba, et pugna Bebriacensi decernendum erat, quisnam ex his regnaret, adeoque *Palatium*, domum sedemque Augustam, obtineret. *Spolium Palatii ducis*: de imperio, quod illis temporibus vi rapiebatur. — 107. *Otho fuisse traditur munditiarum poene mulicbrium; vulso corpore: quin et faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idque instituisse a prima lanugine, ne barbatus unquam esset*; Suet. Oth. c. 12. — *pressum panem*, madidum lacte asinino, quod psilothri loco erat, cuiusque illitu splendor genis conciliabatur, facie siligineo hoc tectorio inducta, vel cute hoc smegmate attrita: nam molles Romani *cutem in faciem erogari* (vel extendi) et tenerescere, et candorem custodiri lacte asinino putabant; unde Poppaea uxor Nerouis, quocumque ire contigisset, secum sexcentas asellas ducebat, si fides habenda Plinio XXVIII, 12. Apud eundem lib. XI. c. 41. s. 96. haec leguntur: *Lac crassissimum asinae, quod conferre aliquid et candori in mulierum cute existimatur*. Poppaea certe quingentas secum per omnia trahens fetas, balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Idem de Poppaea memorat Dio Cass. LXII. p. 714. ubi v. Reimar. T. II. p. 1024. 146. Cf. inf. ad VI, 461—473. ex quo loco recte, opinor, Casaubonus (ad hist. Aug. pag. 22.) collegit, *panem* istum non modo ex oryza et fabis, ut apud Medicos in compositione psilothrorum legimus, sed etiam ex farina siliginea factum esse. 108. 109. Tantum formae explorandae ornandaeque studium in ipsis castris et acie ne impudicissimis quidem luxuriosissimisque mulieribus fuit. *Quod uce fecit* scil. in castris et acie. *Semiramis, Assyriae regina*, non magis animi magnitudine ac rebus gestis, quam mollitie et libidinibus famosa, unde et A. Gabinius Cic. Prov. Cons. 4.

(1) Cf. Lips. et Broter. ad Tac. et Plin. X, 49. Cluver. Ital. ant. lib. Hist. II, 23. Intpp. Suet. Oth. c. 9. I. p. 261.

Semiramis appellatur. *Orbis Assyrius*, ut *orbis Romanus*. Epitheton *pharetrata* ad virtutem spectat. Eam ex monumentis Aegyptiis Kircherus in *Turre Babel* cum arcu et sagitta ut iaculatriem exhibet; Hennia. *Cleopatra*, regina Aegypti, cuius molities notissima. *Moesta*, victa navali proelio ad *Actium* prom. Ipsa vehebatur aurea navi cum velis purpureis. — 110. *Hic*, in consortio conventibusque turpissimorum horum hominum, de quibus inde a v. 83. agitur, inter eos vel iis est. Romae; Grang. — *reverentia mensae*, quae veteribus sacra erat: *εὐπρέπεια μὲν ὑπὸν χρῆμα, δὲ ἕς ὃ θεὸς τιμᾶται* *φιδός τε καὶ εἶνός*, Synes. Epist. LVII. — 111. *Hic est turpis libertas Cybeles*, h. e. quali in Megalesiis aliisque enthusiasticis Cybeles sacris utebantur eius sacerdotes, Corybantes vel Curetes, Idaei et Galli, semiviri obsceni et furentibus similes. *fracta*, delicta, molli et feminea: nam *frangere* significat vigore et vi sua aliquid privare, imminuere, mollire, effeminare; unde et Gr. *σπύργος* ac *καλλασπένος*.

112 seq. Quod indignationem auget, inter hos nuptos, qui ritu et more sinistro *sacra* Boae Deae celebrant (v. ad v. 84 seq.), reperiuntur deerepiti, quos aetas et experientia sapientes et continentes reddere debuerat, immo *antistes* eorum *senex* est et gulosus: tangit autem poeta aliquem sui temporis, nobis ineognitum; Grang. Plathnerus putabat, toto h. l. non Cybelicos revera tangi, sed einaedicos illius saeculi homines, imitantes in omnibus fanaticos Cybeles sacerdotes, luxuriosissimum generis hominum, a sola autem absistentes eviratione. *crine albo*, cano. *senex fanaticus*, numine afflatus et ab eo in furorem actus, *διεσπορόμενος, ἐκθώς, ἐκθουσιάζων*. 114. *Gutturis*, ut gula I, 140. ubi v. not. *conducendus magister* ad erudiendos et instituendos gulosos; Grang. 115. 116. Quum tamen molles isti et effeminati homines habitu et moribus mulieres sacerdotesque Cybeles imitentur ac muliebria quoque patiantur, *quid*, τί, h. e. *dix* τί, eae *expectant*, cessant ac dubitant (ut ap. Ovid. Ep. Her. III, 83.), *more Phrygio* h. e. sacerdotum Cybeles, Deae Phrygiae, *abrumperе cultris carnem supervacuam*, genitalia, quibus non opus est iis (pondus inutile patibulis), ut per omnia Gallis mulieribusque similes sint, nec ullum virorum argumentum relinquatur? Sic fere *vilia membra* a Gallis caedi vel secari dixere Ovid. Fast. IV, 243. et Tibull. I, 4, 70. *Inguinis et reliquum Phrygiis abscindere cultris* Claudian. in Eutrop. I, 280. 117 s. De aliis exemplis virorum viris nuptorum v. ad I, 62. et 78. *Gracchus* fictum nomen viri nobilis, ac divitis,

quem poeta notat. *dedit dotem*, pro dote, dotis nomine, *quadringenta sestertia*, h. e. ingentem vel maximam dotem, *Cornicini, sive hic recto cantaverat aere*, h. e. aut tubicini. *Tuba directi, aeris cornua flexi* Ovid. Met. I, 98. — *tabulae dotales* s. dotis, s. nuptiales, de quibus v. Lips. ad Tac. Ann. XI, 30. *Feliciter! vel felix hoc sit!* fausta et boni ominis acclamatio, praecipue in conditione nuptiarum aliisque pactis conventis. 120. *Ingens coena sedet*, h. e. ingens convivarum multitudo, multi coenantes sive convivae accumbunt. *Coena* pro coenantibus, ut *convivia* pro *convivis* V, 82. Alii *sedet* dictum putant pro ponitur, apposita est, ut I, 95. et ap. Ovid. Trist. II, 481. *nova nupta*, Gracchus, *iacuit gremio*, in sinu, *mariti*, cornicinis, in ore nuptiali, de quo v. Lips. ad Tac. Ann. XI, 27. Idem Lipsius ad Tac. Ann. XI, 2. monet, mulieres olim cubantibus viris sedisse, postea etiam accubuisse, et quidem ita, ut uxores in virorum, amicae puerique meritorii in amatorum sinu recubuerint, quod vocaverint *infra aliquem accubare*, vel *interiorem* (forte *inferiorem*) *iacere*. (1) — 121. Exclamatio cum indignatione ad primores civitatis, quod ii eiusmodi vitis magna parte infecti; Grang. *Censore*, qui mores turpissimos corrigat et talem furorem poenis legum comprimat. *haruspice*, qui inspectis extis futura praedicat et sacrificio portenta haec iramque deorum expiet. *an*, v. Heins. ad Ovid. Fast. II, 394. — 122. 123. Quasi maius monstrum esset, si bos agnum vel mulier vitulum pareret, quam videre virum viro nubentem et mulieri habito moribusque similem. *Monstra* appellantur omnes res insolitae et portentosae, vel quae praeter naturam sunt, v. c. monstrosa scelera, phaenomena, ostenta, prodigia, ut v. 143. IV, 2. 45. 115. VI, 286. 645. al. *Scilicet*, v. sup. ad v. 104.

123. Eiusmodi monstra ac prodigia (quorum vanitatem occulte poeta ridere videtur) ut et procuratio eorum vel tironibus e Livio nota. — 124. *Segmenta*, qs. *secamenta*, a *secando* sic dicta, erant *laminae*, quae priscis temporibus, quibus nostra ars textoria picturaque auraria ignota erat, percuti, dissecari et tunicae s. stolae matronarum, et quidem eius institae aliisve

(1) Sic ἀνακείσθαι et εἶναι ἐν τοῦ καλπῆ τινος Ioh. XIII, 23. Luc. XVI, 22. 23. Sed illae loquendi formulae etiam ad proximum in lecto locum referri possunt: nam veteres in tri-

clinis ita accumbebant, ut capite alterius sinus quasi pectusque alterius sibi proximi tangeretur et expleretur. Cf. ad V, 17.

rebus adsui solebant. *habitus longos*, muliebres, stolas et *Syrmata*. *Flammum* aut *flameum* velum, pannus bombycinus vel rica, tegmen capitis rutilum, lutei vel ignei coloris (unde *flammeum* non *flamcum* scribendum videtur), quo nupta, velata sponsa tradebatur sponso, unde orta loquendi formula *nubere alicui*. Sed ap. Plin. XXI, 8. *flameo luteus color* tribuitur, ut ap. Lucan. II, 361. et haec laudantur Verrii Flacci verba: *Flameum nuptae amiculum vocabant, non quidem a flammae colore, sed quia Flaminica, cui divortium facere non licebat, eo perpetuo utebatur*. Eadem dicit Festus, et ex his verbis simul intelligitur, signate et acerbo cum aculeo dici VI, 225. *flamea* priora conterit, lacerat, vel quasi conculcat, quod contemptus signum est, h. e. prius connubia adspersatur et saepius nubit. — 125. 126. Gracchus, qui et nubilissimus nunc ditissimusque est, et olim Salios, sacerdos Martis, Dei bellicosi et animi maxime virilis, fuerat, nunc habitum sponsae induit ac nubit. *sacra scuta, ancilia, nutantia*, huc illuc vergentia ac sursum deorsum iacta motu saltantis, *ferens* laeva manu, loro *arcann*, occulto, quippe quod interius adnexum erat. (1) *clipeis ancilibus*, ut *arma ancilia* dixit Valer. Max. I, 1, 9. Nam *ancile* adiect. est, ita dictum, non quod ab omni parte *ancisum* vel *recisum* esset et *omnis abesses angulus*, quae Ovidii, Varronis, Festi aliorumque sententia est, sed quod περιφέρων sinuosam, passim incurvatam et in apices excurrentem (nunc circuli vel peltae formam), haberet, teste Plut. in Numa p. 69. unde ἀγκύλιον ab ἀγκύλος, *curvus*, appellatum, et *ancyle*, non *ancile*, scribendum est. *Sudavit ferendo ancilia et saltando*: nam Salii ὄρχησιν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὰ πολλὰ κινεῖνται δι' ἐπιτερπῶς, ἐλαγμούς τινας καὶ μεταβολὰς ἐν ῥυθμῷ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνότερα μετὰ ῥώμης καὶ κούφωτος ἀποδιδόντες, Plut. l. c.

126—132. Summa vis indignationis in hac expostulatione et compellatione Martis, inpr. in vsa. 131. 132. *Pater Urbis* h. l. non Romulus, sed Mars; et exquisite pro eius nomine. Poëta Deum quasi admonet paternorum officinrum, quae negligat. 127. *Latii pastoribus*, Romanis, oriundis a pastoribus, quorum maiores fuere homines rudes et agrestes, omnium voluptatum ignari. 128. *urtica*, quaevis cupido, inpr. pruritus libidinis, eiusve sti-

(1) Alij epith. *areano* ad *sacra* referunt, vel ad caeleste ancile, pluribus eiusdem formae immixtum, et Bahrdt ad *halicum*, cui ancile sub

pallio annexum fuisse perperam tradit. Quod nulli, praeter Saliū ficeret ferre: Britan.

mulos, ut inf. XI, 166. ubi est synon. τοῦ irritamentum *Veneris*. Sic et νύβη, νύβησις et νύβησις. *nepotes*, posteros, ἀπογόνους. *Traditur viro vir*, tamquam res emta, ritu nuptiali: vir viro nubit. *vir*, amator, paedico. — 130. Haec διωὺς dicta pro: nec iraceris, nec ira ardes? Mars iratus *quassat galeam* (ut ap. Virg. Aen. VII, 292. Valer. Fl. I, 528. VII, 577. al.) et caput, ut Εὐσεβίου νύβησις καὶ ap. Hom. Od. 1, 285. — 131. *Nec quereris Patri tuo*, Iovi, mollitiem ac scelera Romanorum, vel de iis apud patrem tuum? Martem sine patre fuisse, non nisi Romanorum poetarum commentum est. Summa vero vis indignationis in his et reliquis verbis; quasi Mars ipse talem ignominiam morumque pravitate ulcisci et avertere nequeat. 131. 132. *Curam gentis*, cuius auctor es, et quam tu *negligere* videris, alii Deorum permitte! *cede*, discede a *iugeribus campi*, a campo, enim relinque. Omnia summum indignationis affectum spirant. *Campum Martium* exquisite poeta pro tota Urbe eiusque imperio posuit, quod is locus Marti potissimum consecratus erat et in eo comitia magistratibus creandis, ferendis legibus et iudiciis quoque publicis extra ordinem exercendis habebantur; unde h. l. *severus* dicitur, quod epith. Grangaens ad ipsum Martem referebat.

132 seq. Satiricorum more aliquos repente colloquentes inducit poeta. *Officium* Romanis dicebatur, quicquid honoris aut studii et operae, humanitatis ac benevolentiae, vel patrouis a clientibus, salutando, deducendo, sectando, occurrendo cet., vel amicis et cognatis, solenni aliqua occasione, significabatur et praestabatur, τὰ καὶ ἐκκεῖνα, v. c. si quis, ut Plinii verbis Epist. I, 9. utar, officio togae virilis interest, sponsalia aut nuptias frequentat, ad signandum testamentum, in advocationem, in consilium rogatus. 133. *primo sole*, p. solis ortu. *in valle Quirini*, collis Quirinalis. Sic Horat. Epist. II, 2, 68. de simili re dixit: *cubat hic in colle Quirini*, *Hic extremo in Aventino; visendus uterque*. 134. *quid quaeris?* quasi id non facile divinare possis, quam his temporibus non raro eveniat. *nubit amicus*, cf. ad v. 117. et I, 62. 78. *Nec multos adhibet testes*, vel ad nuptiarum solennia et coenam.

135. 136. Si modo paululum vixero, haec, quae Scatinia aliisque legibus vetita sunt, palam fieri videbo. Verbum *fient* διωὺς repetitur. *Cupient* liberos habere eorumque nomina et *ista* matrimonia et *in aeta publica* s. populi *referri*, quibus res rationesque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, aedificia,

nativitates, illustres mortes, matrimonia, divortia continebantur, de quo v. Lips. Excurs. ad Tac. Ann. V, 4. ubi etiam monuit, matrimonia divortiaque, propter praemia poenasque legum, iam ante Iulium Papianumque; in Acta fuisse relata. 137. *tortum* animi, dolor, aegritudo, *nubentibus* viris *haeret*, eos perpetuo angit. 138. *partu retinere maritos*, maritorum amorem firmare: nam libri amoris coniugique vincula sunt ac pignera, steriles autem uxores saepe minus amantur, nec raro etiam repudiabantur a Romanis. Claudian. XVIII, 72 seq. *Femina senuit, retinet connubiaquum partu cet.*

139. 140. Bene consuluit hominibus natura, quae prohibuit, mares concipere, etsi maxime id cupiaut. *Lyde* nomen unguentariae, promittentis ac venditantis medicamina, sterilitatem auoventia, qualia a medicis commendantur, et quibus *pyxis* eius condita b. e. referta est. *Pyxis*, Gr. πυξίς, primum ex buxo, (πύξυς) ligno facile poliendo, deinde ex auro argenteve confecta. — *turgida*, epitheton anui conveniens; Beroald. turgentes et gravidas reddens matronas; Grang. 142. *Luperci*, Pausi sacerdotes, nudi per urbem discurrebant (unde b. l. *agili* L.), et scuticis vel ferulis, e caprino corio factis, terga vel humeros (li. l. *palmas* s. manus, ut ap. Plut. in Caes.) caedebant obviorum, praecipue molierum, quas inde secundas reddi putabant: quod notum ex Ovid. Fast. II, 425 seq. et V, 102. ubi v. Heins.

143—148. Viros nubere turpissimum quidem est, sed turpins, quod nostris temporibus vidimus, viros nobilissimos arenae operam edere et ad artes inhonestas gladiatorum, qui omnes infames habiti (v. Leg. I. § 2. ss. de testibus) descendere. *Vicit*, superavit rei turpitudine, *hoc monstrum*, hanc rem inauditam ac foedam, scil. quae de viris nubentibus dixi. *Tunica* et *galerus* habitus Retiarum, ut arma eius *fuscina* et *rete*. *Lustravit*, percurrit, *arenam fuga*, ut *fugit* VIII, 208. 145. *Generosior*, antiquiori ac nobiliori genere natus, Manliis *Capitolinis*, *Marcellis*, *Catulis* et *Aemiliis* *Paulli minoribus*, h. e. posteris, ut I, 148. ubi v. not. *Generosior*, nobilior, ut VI, 124. VII, 191. (ubi tamen hae voces vario sensu capiendae) VIII, 30. 224. — 147. *Omnibus ad podium spectantibus*, h. e. nobilissimis aliis. *Podium* in circo et amphitheatro dicebatur projectora seu pars projectior et promioentior murj, arenam proxime cingentis, inter arenam et imum orchestrae gradum, in quo gradu primi e Patribus sedebant. v. Lips. de Amphith. c. XI. qui tamen non male suspicabatur, inter ipsum podium

innumque orchestrae gradum planum aliquod et vacuum latioris spatii fuisse, et in eo spectasse magistratos curules, Praetores vel Editores munerum, in sellis curulibus ac tribunalibus, ipsosque deinde Principes in suggestu vel cubiculo (*loge*), idque proprie dictum esse, *ad podium spectare*; in hoc enim plano commodissime sellas curules potuisse poni, non in ipsis gradibus. — 147. 148. *His nobilissimis viris licet ut admoveas*, h. e. addere poteris, etiam *ipsum*, qui *tunc* manus edidit, in quo Gracchus *retia misit*, Retiarii partes egit, h. e. Praetorem, munerarium, vel potius Imperatorem, Neronem aut Domitianum. Tum sensus est: ipsi quoque Imperatori antiquitate ac nobilitate generis antecellit Gracchus, quem non puduit, infames gladiatorum artes exercere.

149 seq. Quomodo haec verba intelligenda sint, non perspexisse videntur interpretes, qui tantum nun omnes hunc eorum esse sensum putarunt; haec scelera inde oriuntur, quod inferos fabulas esse aniles credant omnes, nec quisquam ullo futurarum metu poenarum vel religionis pietatisque sensu a peccando absterreat; tu vero, qui virtuti convenienter vivere cupis, cave his adsentiaris et puta inferos esse. Sed ipse poeta noster Manes et inferos tamquam vana nomina ac nugae irridet v. 150. exemplo Aristophanis in Ranis Act. I. Sc. 4. Petronii Sat. 121. extr. aliorumque, inpr. Stoicorum et Epicureorum. (1) Non magis probanda Bahrdtii explicatio: Manes et inferos esse, nemo quidem hodie credit praeter perpusillos pueros; at tu certe id tibi persuasum habere debebas, quum tibi potissimum opus sit hac ratione, qua deterrearis a peccando. Planissima vero sunt omnia, si hoc sensu ea ceperis: Nemo quidem hodie, praeter parvulos pueros, sibi persuadet, Manes et inferos *esse aliquid*: quis enim non rideat certe, si iam poëta legerit, in Styge *nigras esse ranas*, et a Charonte *cymbam conto* propelli, vel *tot millia umbrarum una cymba vadum*, h. e. fluvium vel equam Stygis, *transire? sed tu* (Gracche, et vos, turpes mollesque homines) *puta, fac, pone, vera esse*, quas tibi falsa et vana videntur (ut V, 7. *hoc ipsum defecisse puta*); *quid tuin censes sensuros esse Curium aliosque viros praeclaros fortissimosque, qui patriam*

(1) Cf. idem. XIII, 54 seq. Prop. III, 5. Plin. VII, 55. Eurip. Alceste. 787 seq. Lucret. III. Ovid. Met. XV, 453. 454. (ubi Pythagoras loquitur) Cic.

Tuscul. Qu. I, 3, 4 et 5. Senec. Epist. 24. et 81. Consol. ad Marc. c. 19. de Ira II, 35. et Troad. v. 369 seq. Lucian. dial. de luctu, al.

olim defenderunt ab hostibus et nunc in inferis sunt, perfectissima illa pie simplicitatis, continentiae, fortitudinis aliarumque virtutum exempla, quoties talis umbra hinc ad illos veniret, tam spurci effeminatique homines ex superis locis ad inferos descenderent? *pueri*, impuberes, nondum quadrimi, *qui nondum lavantur* in balneis vel thermis publicis *aere*: nam, qui lavantur, quadrantem solvebant; unde *quadrantaria res* dicitur Senec. Epist. 86 med. *Scipiadae*, Scipiones, ut *Memmiades* pro Memmius dicitur Lucret. I, 27. ubi v. Lambin. *ambo* Scipiones sunt vel duo fratres, pater et patruus Africanus maioris, ut ap. Sil. VII, 107. vel potius Africanus maior et minor, ut *gemiis Scipiades* ap. Virg. Aen. VI, 843. qui καὶ ἰσχυρῶς ita appellantur. 155. *Cremerae legio*, Fabii, ad Cremeram fl. a Veientibus caesi, sex et trecenti milites, omnes patricii et unius gentis, qua non alia legio, h. e. exercitus, vel minor numero vel fama clarior fuit. *Cannis*, ad Cannas, *consumpta iuventus*, ab Hannibale caesa ac deleta. 156. *Tot animae bellorum*, virorum, qui in bellis perierunt; vel *animae bellorum* sunt u. bellatorum; et hinc simpl. bellatores, viri fortes, quo sensu Hom. II. I, 3, πολλὰς ἰσχυροὺς ψυχὰς ἡρώων, et Tac. Hist. IV, 32. servilia ingenia dixit *animas servientium*. 157. *Cuperent lustrari*, tamquam polluti talium umbrarum viam et contagione, si qua darentur, essent, scil. in inferis, *sulphura*, et si *laurus foret* ibi. Lustratio fiebat circumlatis circa aliquem *sulphure* vel *taedis*. (1) *Laurus humida*, laurea virga immersa in aquam, qua adaspergi solebant, qui lustrabantur. Sio *uda laurus* ap. Ovid. Fast. V, 677.

159. *Illuc heu! miseri traducimur*, eo turpitudinis flagitiorumque venimus, prolabimur et iam prolapsi redactique sumus: *arma quidem cetera*. h. e. armis expugnauimus notum orbem terrarum: *sed quae turpia*, foeda, scelera, monstra, *nunc populi fiunt cetera*. Vulgo verba *illuc traducimur* exponunt: ad inferos post mortem venimus; quod languet et minus aptum est. Illam interpretationem, quam nova mihi meditatio suggererat, a Cl. Achaintre iam propositam fuisse, nunc demum vidi. Ille tamen distinctionem lectionemque mutandas ceuset. v. Var. Lect. *Iu-*

(1) Servius ad Virg. Aen. VI, 226. *Circumtulit*, purgavit: antiquum verbum est, ut ap. Plaut. (Amph. II, 2, 134.) nam *lustratio* a circum-

lutione dicta est vel *taedae* vel *sulphuris*. a Huius ritus graphica descriptio est ap. Claud. VI. Conf. Honor. v. 324 sq.

vernacae aut Iubernae, Hiberniae, quae Romanis perum nota erat ante et post Agriolae tempora, qui eius occupandae consilium propter aliarum gentium motus exsequi non poterat. Quomodo itaque poeta dicere potuit, *arma a Romanis vel ultra Hiberniae litora fuisse promota*? Non ob ignorantiam, opinor, veritatis, sed ut magniloquentiam Romanorum, illo aevo viventium, vel nonnullorum, talia credentium, derideret, et sic verbis suis maius daret pondus. *Orcadas insulas*, supra Scotiam sitas, quae nunc *Orkneys* dicantur, et in quarum numero definiendo non consentiunt veteres geographi. *modo captas Orcadas*, nam Agriola has *incognitas ad id tempus insulas invenit domuitque*, quod refert Tac. in eius vita c. 10. Eusebius tamen in Chronico tradit, Claudium Imp. iam de Britannis triumphasse et Orcadas insulas Rom. adieciisse imperio. Tum voc. *modo* de longiori tempore accipiendum, ut passim *modo et nuper*. *Britannia Romana* Caesaris et Claudii adhuc temporibus exiguis finibus continebatur, qui prolati sunt sub Nerone ac Flaviis, virtute Suetonii Paullini et Agriolae, ac deinde sub Hadriano et Antoninis.

163—166. Qui tamen Romam veniunt, mox nostros induunt mores et in patriam suam referunt. Sed malim hunc locum *διαλογικῶς* explicare, ita ut verba adversarii sint et tamen—*Tribuno*, ad quae poeta v. 166. respondeat. Sic pietura personis animatur, et in v. 166. maior est sarcasmi vis. 164. 165. Caligula quosdam obsides dilexisse ferebatur commercio mutui stupri, teste Suet. c. 36. Eo respexisse h. l. poetam et Imperatorem ab eo *Tribunum* esse dictum, suspicari licet cum Ach. *Zalates* nomen proprium obsidis. *Armenius* cum dilectu dicitur: nam ab Armeniis poetae temporibus obsides Romanis fuisse traditos, memorat Tac. Ann. XIII. 9. et XV, 1 seq. *mollior cunctis ephēbis*, quippe qui ad libidinem proniores sunt. *sese indulxisse*, tradidisse, exhibuisse, ad foedum scil. obsequium. *ardenti amore acri ac libidinoso*. *Adspice*, vide en. v. ad V, 67. *commercia* populorum, vel conversatio cum malis. *ἀδελφότητα ἔχει χάριτά ἐμὴν καὶ κακὰ* D. Pauli dictum: 1 Cor. XV, 33. verissimum; Ach.

167. *Hic, Romae, homines fiunt*, praeclare formantur, instituntur; quod *συνπαινεῖς* dicitur. *Si mora longior Urbem Indulsit*, commorationem, praesentiam in urbe nostra concesserit pueris illis exterorum, qui vel inter obsides Romam missi sunt, vel alia occasione ad nos venerunt, h. e. si diutius Romae com-

morali fuerint; non umquam deerit amator vel ciuisedus, qui eos eorumpat.

169. 170. *Mittentur pueris ab amatore braccæ, cultelli, frena, flagellum, munera, quibus solent delectari etiam in patria sua et facilius, quam pecunia, capi; Brit. Sed aptior est aliorum interpretatio: mittentur, omittentur, abiicientur, braccæ, vestimenta, quibus in patria utebantur, et cultelli venaturii (cultelli, quia de pueris agitur) frena, flagellum, arma patria et studia venationum exercendorumque equorum; et pro virilibus institutis patriisque moribus, simplicibus atque honestis, mores praetextatos, Romanos, qui perditissimi sunt ac profligatissimi, Artaxata, domum vel in patriam, referent. Braccæ s. Braccæ non modo Gallis Narbonensibus, qui inde Bracati VIII, 234. dicuntur, in usu erant, sed et Dacis, Getis aliisque Ponti populis, Phrygibus, Lydis, Persis, Indis, Medis. Laza autem erant feminalia s. femoralia, ἀναξυρίδι; sed Scythæ totum braccati corpus et, nisi qua vident, etiam ora vestiti, teste Mela II, 1. D. Hieron. ad Fabiolam bracas ait fuisse ab umbilico ad genua usque porrectas, quibus verenda celantur. Artaxata, caput Armeniæ, ad Araxem fl. Praetextati mores, ut verba praetextata (quæ puris honestisque opponuntur iungunturque impudiciis et dicacitati sordidae scurrilique ap. Gell. IX, 10. Macrobi. Sat. I, 1. med. et Suet. Vesp. 22.) dicuntur vel mores praetextatorum, nobilium ac primorum civitatis et, qui iis sunt, filiorum, qui praetexta utuntur et perditis nunc moribus sunt; vel potius, quod alii putant, turpes, qui solent praetexti ad velari vel praetendi. Olim in usu fuisse videtur verbum praetextare, ayon. vel frequentat. τοῦ praetexere, h. e. speciosa nomina vel verba et causas alieni rei praetendere, specioso verborum praetextu in ea exprimenda uti.*

IN

SATIRAM III.

1. *QUAMVIS* confusus, perturbatus, commotus, tristis sum. — amici, Vmbrii. *veteris*, quod iacturam doloremque auget. *Cumae*, urbs Campaniae, unde *Sibylla Cumaea*, cuius ibi antrum fuit s. *μυσίον*. *vacuis*, infrequentibus et quietis vel otiosis, respectu Romae, urbis celeberrimae ac turbulentae. — *unum civem donare*, addere, *Sibyllae*, Cumis.

4. Landatur consilium amici, quod amoenissimum petiit locum. *Cumae* sunt quasi *ianua Baiarum*, quae Baias entes excipiat atque emittat; h. e. Baias proficiscentibus Roma per Cumas iter est. *Baias* autem Romani aestivo tempore, tam voluptatis, quam valetudinis, aquis calidis firmandae, causam petebant. *gratum litus amoeni recessus*, nam et *Cumae* et *Baias* sitae in ora maritima et amoenissima regione Campaniae, ubi ditiores Romani passim non in continenti tantum, sed in ipso quoque mari, prospectus ac frigoris gratia, villas extruxerant. 5. Quodsi vero amicus meus vel ad locum minus amoenam migrasset, non damnarem eius consilium: ego certe in deserta insula mallem, quam Romae cummorari. Pro Roma exquisita ponitur *Subura*, vicus regionis secundae, ad radices Coelii montis, frequentissimus atque infamis, ubi fures et scorta habitare et cibaria aliaeque res vendi solebant, unde *clamosa Subura* dicitur Martiali XII, 18, 2. *Prochyte* (hod. Pro-cita) insula, in sinu Cumano s. Baiono, Cumis et Misenu prom. obiecta. Eam *asperam* vocavit Sat. Silv. II. 2, 76. ut *sterili locatas colle Pitheculas* Ovid. Met. XIV, 89. ubi tamen Inarime s. potius Aenaria (hod. Ischia) et Prochyte a Pitheculis distinguuntur (si lectio sana est), quas geographi vulgo confundunt.

6—9. Quis enim locus est tam miser, iuamoenus ac tristis, vel solus, h. e. solitarius ac desertus ab incolis, ut non Romae eum praeferas, vel ibi malis esse, quam in hac urbe, ubi *adsidue* varia pericula *horreas*, metuas necesse est, quod multo deterius

ceusendum, quam quod in locis desertis habites. Frequentissima fuisse Romae et *incendia* et *ruinas* aedificiorum, quaeque utriusque rei causae fuerint, doceat Seo. controver. IX, 2. Lips. ad Tac. Ann. XV, 43. et Heubach in Comm. de politia Romae. § 17. et 45. — 8. *Vrbis saevae*, in qua tot suot, quae nos terrent, pericula; Grang. 9. Facete iuter summa Vrbis pericula atque incommoda recrosetur importuna ualorum poëtarum recitatio, quasi ea nro minus misera sit ac metuenda, praecipue *menſe Augusto*, quo euecatur auditores et flagrantissimo aestu et recitatione poëtarum, quorum et oumerus et studium scribendi recitandique est tantom, ut eo quoque anoi tempore, quo plerique a negotiis se snbtrahuot, miscros hoioies vel precibus, vel auctoritate ac praemiis ad audiendum alliciant. Conf. ad I, 1 seq.

10. *tota domus*, familia et supellex Vmbricii. *una reda*, quo teonitas supellectilis denotatur. *Reda* vehiculum, quo utebantur itinera facientes, et quod quatuor habebat rotas, ut *ciſium* (*cabriolet*) duas. Vox Celtica et Saxoo. ut *carruca* natronarum; nude *reda* scribendum, non *rheda*. *Substitit*, Umbricius, cum poëta, pedibus redam praegressus, moratur, expectans currum et extremum contemplaturus varias ac saepius a se visitatas partes urbis, quam nunc relinquit, ut soleot, qui aliquo emigrant. *Veteres arcus* forte aquaeductum. Ita et Hein. qui conferri iubet Burm. ad Petroo. c. 44. Quidam intelligunt *arcus* tergeminorum Horatiorum, quibus tameo non *arcus*, sed *pila*, *γυναικὸς πύλος*, exstructa; alii *arcus* Romuli, qui lateritii priusum et postea marmorei fueront, quam sententiam propter epith. *veteres* ceteris praeferreim, modo constaret, hos *arcus* ad portam Capenam fuisse. *Capenam* portam, per quam Capuam itur, ad viam Appiam, unde etiam *Appia* dicebatur, *hodie porta di S. Sebastiano*. *madidam*, quia supra eam aquaeductus est, quem ounc appellant *Arcum stillantem*; vet. Schol. Alii portam rectius ita dictam putant a fontibus, qui ibi erant, unde et *Fontinalis* vocabatur.

12 seq. Lucus erat in valle Aricina, Dianae sacer, et *Camenis* a Numa sacratus, quem oedim ex opaco specu *fons* perconi rigabat aqua, et ubi rex ille simulabat sibi cum Dea *Egeria* (v. 17.) congressus nocturnos esse; oode h. l. *nocturnae amicae*. — *Hic, ubi cet.* v. Var. Lect. *constituebat amicae* horam tempusque congressus concubitusque: haud dubie eoin poëta his verbis sigioficat, Egeriam oon Nyropham vel Musam, sed

amicam h. e. pellicem Numae fuisse, quod etiam illis temporibus fama vulgaverat. *Constituere* dicuntur, qui de aliqua re paciscuntur, inter quos de ea convenit. Venuste h. l. de nocturna amica. Similiter *ad constitutum* (scil. locum vel tempus) venire dixerunt Varro R. R. II, 5. et Hygin. fab. 148. — 13. *nemus*, lucus Camenarum, in quo *fons* et *delubra*, a Numa iis sacra. De aede v. Plut. in Numa; de fonte Camenarum idem et Liv. I, 21. Ovid. Fast. III, 253 seq. et Lipa. Synt. de Vesta c. 10. *sacri*, ut omnes fontes, fluvii, aquae, propter *nūmen aquae* inf. v. 19. Numa lucum praeterca campumque, quem fons irrigat, Camenis consecraverat, et ὁδὸν ἰσὺν ἀπὸ τοῦ τοῦ ἑστῆτος παρθένης, ὅπως λαμβάνουσαι καθήμερον ἀγυλλῶσαι καὶ βάλωσι τὸ ἀνέκτορον, teste Plut. in Numa p. 68.

14—16. Iudaeis primum Claudii, deinde Domitiani temporibus Roma pulsus (quae tamen urbs paulo post iis abundabat), locatus erat lucus, Camenis olim sacer (unde haec *divus eiectae* dicuntur), ita ut quotannis *mercedem*, pretium locationis s. tributum, *penderent*, quod acerbissime exactum a Domitiano dicit Suet. Dom. 12. Hinc poeta perstringit avaritiam Imperatorum, qui cum loca religiosa profanarent et ex iis facerent lucrum, tum tributa a pauperrimis quoque hominibus exigorent, qui nihil haberent praeter *cophinum foenumque* et mane ex luco in Urbem mendicantem vaticinantemque venirent, similes hodiernis Aegyptiis et Bohemis s. Zigeonis. *Ordinis res est, ut Aegyptius Pharaon incedat cum diademate, Israelita cum cophino*, Sidon. Epist. VII, 6. Cf. inf. ad v. 296. VI, 542 seq. et Burm. de vectig. pop. Rom. c. 2. p. 15. ubi non male ab aliis haec referri dicit ad Iudaeos sacra et προσευχὰς in sylvis et sub arboribus peragentes, adeoque ad opima templorum vectigalia, quibus sacrificia sacerdotesque aluerint; unde VI, 544. *magna sacerdos arboris*. — *Cophinus*, κόφινος, canistrum, corbis omneque vas vimineum. Iudaei, itinera facientes per gentiliam aut Samaritanorum terras, quod iam alii notarunt, cophinis secum ferebant et quisquilias suas, et edulia, ne gentilium cibis polluerentur. *Foenum*, quo iumenta sua alebant Iudaei, vel potius dnum cubile, quo in sylvis pernoctantes utebantur: unde VI, 542. *foeno relicto Romam venire dicuntur mendicandi vaticinandiue causa*. — 16. *Omnis arbor* id. qd. *sylva*, h. e. omnes Iudaei in sylva vel luco Camenarum habitantes, Malim tamen verum 15. referre ad verbum *locantur*, et v. 16. ad illa: *quorum cophinus foenumque supelle.* * Tum sensus est: Populus

Rom. vel Imperatores tam avari sunt, ut quaevis loca, etiam sacra, locent, vel ex *omni arbore*, ex omnibus, etiam levissimis rebus, lucrum capiant, et tributa exigant a *sylva*, h. e. a Iudaeis, in sylva s. luco Caimenarum habitantibus; Iudaei autem, quibus lucus est locatus, tam pauperes sunt, ut mendicare cogantur.

17. *descendimus Vmbricius et ego. spelucas, autra, dissimiles veris*, naturalibus ac simplicibus, ut mox ingenuum *tophum*, 18 seq. *Quanto praestantius esset numen aquae*, h. e. fons sacer, ut sup. v. 13. *viridi*, gramineo, *marginē*, ut olim, non, ut nunc, muro marmoreo. *nec ingenuum*, naturalem, ἀνθρώπου, non opere aut arte factum atque expositum, *tophum* (qui lapis ex aquis calci mixtis ac destillantibus oritur, mirasque saepe figuras effingit) *marmora*, arte posita, *violarent*, dedecorarent: nam ars naturam et adscititius color nativum φθίσκει, corrumpit; unde *μάρμαρυ δέλεοντα ποταμὸν* dixit Hom. II. IV, 141. et hinc *ebur ostro violare* Virg. Aen. XII, 67. *Aretinae violant crystallina testae* Mart. I, 54, 6. *nullo violatus Iupiter auro* inf. XI, 116. — 21. *Hic tunc Vmbricius haec mihi dixit. Vmbricius haruspicum in nostro aevo peritissimus*. Plin. X, 6.

21—25. Imitat. Plaut. Mercat. V, I, 7 seq. Grang. *Res familiaris proborum hominum hodie minor est, here quam fuit*: nam artes laboresque honesti Romae neque in honore ac pretio sunt, neque commoda ac praemia consequuntur. *here ἀρχαίων* et metri causa pro *heri*. *Detrret*, minuet, imminet. Proprie res familiaris deteritur, non deterit. 25. *Ire illuc, ubi Daedalus exiit alas*, h. e. Cumas. *Nova canities est eius, cui capillus canescere incipit. Donec virenti canities abes Morosa*, Horat. Od. I, 9, 17. *Recta senectus est eius, qui erectus adhuc vadere potest necdum incurvus est, qui pedibus se portat suis*, nullo cet. 27. *Quamdiu vitae quid mihi superest et per fata licet. Dum res et aetas et Sororum Fila trium patiuntur atra*, Horat. Od. II, 3, 15. 16. (1) *superest* scil. filium, et quidem h. l. vitae. *Torquere*, ut et *versare*, de fuso et de ipso stamine ac filo pro nere. 29. *Cedamus, excedam, discedam*, ut sup. II, 131. *Artorius et Catulus, ignobiles et sordidi ac malis artibus viventes homines, qui ex sordidis rebus divi-*

(1) Notus est versus, *Clotho fert finem, Lachesis rotat, Atropos occidit*, vel *Clotho cecum gestat, Lachesis net*

et *Atropos occidit* Conf. loc. praeclarum Catull. LXI. Epithal. Pel. et Thet. v. 312 seq.

tes sunt facti; vet. Schol. Tales homines nunc Romae gratiosi sunt et felices. *nigra in candida, falsa in vera, vitia in virtutes vertunt.*

31 seq. Designantur homines sordidae olim conditionis, qui redemptoris auxerunt patrimonium, vel alia quaecumque via ad tantas opes proveci sunt, ut nunc publicani aut certe redemptores esse possint. *conducere* h. l. id. qd. redimere, cui *locare* oppositur. Romae non modo pleraque, quae publico, sed et multa, quae privato sumto perficiebantur, opera et aedificia vel exstruenda vel resarcienda *locari* h. e. redemptori minimum poscenti addici solebant, et quidem illa fere a Censoribus Aedilibusque, haec a privatis hominibus; *conduci* vero vel *redimi* ab iis, qui ea curanda suscipiebant, et *redemptores, conductores, mancipes (entrepreneurs)* vocabantur. Publicani, homines ditissimi, qui plerumque Equites erant, vectigalia, scripturam, decimas et portorium, redimebant, unde scriptarii s. pecuarii et decumani dicebantur: sed iidem quoque saepe redemptores erant aedificii alicuius aut operis publici. *Quis*, quibus, *facile est* propter divitias, astutiam, blanditias et dona. *conducere aedem* vel sacram, vel publicam, vel etiam privatam, scil. faciendam, exstruendam, vel reficiendam, ut *portus* et *flumina* sc. purganda. Censores sarta exigebant lecta et opera locata probabant. *flumina*, alveos fluminum, inpr. Tiberis, purgandos: nisi haec vox spectat ad piscationem vel ses piscatorium, de quo v. Fest. Sic et lacus a Censoribus locari solebant propter piscationem, qui fructus eorum est. v. Burr. de vectig. pop. Rom. c. 1. p. 10. *portus* faciendos vel reficiendos vel purgandos: nisi capere malis de *portorio*, vectigali, quod ex portibus Italiae et provinciarum exigebatur pro invehendis atque evehendis mercibus; quodque proprie *vectigal* appellabatur. — 32. *Siccandam eluviam conducere*, h. e. cloacas, quarum cura olim ad Censores, et postea sub Imperatoribus ad Curatores pertinebat, purgandas et reficiendas redimere. — Verba *portandum ad busta cadaver* recte referuntur ad redemptores funerum (*designatores libitinarios*), qui in templo Libitinae apparatus exsequiarum vendebant. — 33. Hunc versum multi referunt ad capita servorum, quae venalia exposuerint Artorius et Catulus: quae negotiatio venaliitaria admodum quaestiosa erat. Quomodo vero de hominibus ditioribus, qui vectigalia redemerint, h. l. sermo sit; crediderim his verbis non ipsos mangones s. venaliitarios designari, sed redemptores *vectigalis rerum venalium*,

quod exigebatur pro rebus, quae in foro (non quae alibi) vel sub *hasta*, publice posita, venales erant, quo praecipue pertinebant mancipia s. servi, qui proprie *venales* s. *venaliti* vocabantur et coëmebantur a venalitiariis, ut iterum eos venderent. Augustus quum pecunia egeret ad bella et nocturnos vigiles alendos, vectigal *quingagesimae mancipiorum venalium* instituit, teste Dione Cass. LV. extr. Quinta et vicesima mancipiorum venalium, cuius Tac. Ann. XIII, 31. mentionem facit, postea, Caligulae forte temporibus, exacta videtur. caput h. l. vel proprie dicitur, vel, ut passim, de hominis statu, libertatis ac civitatis iure, atque adeo vita. *Hasta*, in foro posita, signum auctionis publicae (forte etiam privatae, de quo v. Duker. ad Flor. p. 346.); unde *sub hasta vendere* ac *venire*, ad *hastam* locare, *subhastare* cet. *Praebere caput venale sub hasta* ut, quod Hein. movet, *Principum sub civili hasta capita venalia* ap. Sen. de ira I, 2. *Hasta domina*, v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. III, 100. 5. ubi haec leguntur: "Anctio semper erat venditio publica, quae hasta posita per praeconem fiebat, ita ut res ei subiectae plurimum licitantibus a magistratu addicerentur. Haec addictio quum non nisi imperii, quo magistratus ille oratus erat, vi fieret, Tibullus II, 4, 54. dixit: *ite sub imperium sub titulumque, Lares*, bona paterna, auctionis lege vendenda. Hasta autem quum in auctionibus poneretur eique venundanda subiicerentur, propterea quod ipsa, quoties Romae pars aliqua imperii aut iurisdictionis, adeo et potestatis summae, exerceretur, signi adhiberetur loco, a Iuvenale *domina* appellatur. Conf. Sigon. de aut. iur. pop. Rom. T. I. l. 1. c. 11. p. 149. (Ius auctionis earum rerum fuit, quae publice per praconem sub hasta praesente et addicente magistratu venderentur: in auctionibus enim ei, qui plurimum auget, res addicitur; et quoniam ex auctione illa *dominium* sibi iustum in eam rem comparant, hinc etiam *auctoritas* ius auctione quaesitum dicitur, et *auctor* is appellatur, a quo quis auctoritatem i. e. ius domini in quampiam rem accepit.) et T. II. l. 1. c. 7. p. 419. Wagner."

34—36. Homines illi, qui *quondam* fuerant *cornicines* in ludis scenicis vel theatris (non in muneribus gladiatorii vel amphitheatris), et *perpetui comites municipalis arenae*, operam locantes gladiatoribus et ne Romae quidem, sed in municipiis, *notaeque per oppida buccae*, phonasci citharoedorum, vel municipales vilesque cansidici (ut XI, 34.), vel potius praecones, qui buccas inflare solent,—hi itaque sordidi homines et pere-

grini malis artibus nunc Romae tantas collegerunt opes, ut etiam munera edant. 36. *Munera* magnis sumtibus olim a magistratibus, postea a Principibus et denique ab omnibus, etiam privatis et vilissimis, qui tum utebantur iusignibus magistratum (ut a sutore et fullone ap. Martial. III, 16. et 59.) *edebantur*, ut illa gratiam populi captarent et viam sibi munirent ad honores. Insania variis sensim Sctis legibusque coerceretur. *Munera edunt* vocabula propria de spectaculis gladiatoriiis (ut *ludos facere* s. *dare* de scenicis), unde *munerator*, *munerarius*, *editor*, *editio*. — Populus si victum gladiatorem occidi vellet, *pollicem vertebat* s. *convertebat* (ut h. l. et ap. Prudent. adv. Symm. II, 1097.), si servari, *pollicem premebat*. Versus pollex etiam *infestus* dicitur Quintil. XI, 3, 119. et Apul. Met. II. p. 124, 3. ed. Elmenh. nam *infestus* est in aliquem vel aliquid directus, id petens, et *pollex vertebatur* h. e. dirigebatur in pectus, quo indicabatur; ni fallor, illud gladio transfigendum esse; non, ut alii putant, in altum tollebatur; quod non bene *verti* dicitur, vel sub veste recondebatur, quae Heinsii ad Sil. VIII. sententia est, vel denique comprimebatur, reliquis digitis erectis, quod contendeat Plathnerus. *verso pollice vulgi*, eo postulante, *quemlibet occidunt*, occidi patiuntur et iubent, vel occidendos curant (v. inf. ad v. 116.): nisi invidiose tribuitur munerariis, quod spectatoribus proprium, vel qui muneris effectus et cuiusque rei auctores illi sunt. *populariter*, studio gratiae populi captandae: nam *popularis* dicitur studiosus populi, qui eius gratiam affectat. Alii exponunt, cum applausu populi eoque favente; alii, eius delectandi causa. Vox proprie spectat ad editionem muneris, qua populi favor captabatur; sed h. l. invidiose etiam ad effectum eius, caedes scil. hominum transferatur. Similis locus est ap. Prudent. adv. Symm. II, 1095. seq. de virgine Vestali, munus edente: *Et quoties victor ferrum iugulo inserit, illa Delicias ait esse suas pectusque iacentis Virgo modesta iubet. converso pollice rumpi.* 37. 38. Vulgo haec ita exponunt: *inde*, a muneribus et amphitheatro, *reversi* domum et immensis spectaculorum sumtibus exhausti non amplius honesta ac maiora vectigalia *conducunt*, redimunt (v. ad VI, 597.), sed sordida ac minora, ut *foricarum* aliaque his similia, quae avari Imperatores commenti sunt (v. c. quae fimo equino et urinae inposuit Vespasianus; de quo v. intpp. Suet. Vesp. c. 23.): ex munerariis fiunt foricarii. Sed aptior est Achaintrii interpretatio: “Eo (!) sordidi et viles et avidi lucri istiusmodi

homines, ut *reversi* a spectaculis magno sumtu a se editis, de latrinis etiam curandis cum Aedilibus tractare non erubescant, nihil vile ac sordidum respuentes, dummodo lucrui iode proveoat., Non enim sermo est de hominibus, qui propter inopesas io moera factas ad inopiam rediguntur, sed qui ea ednot, ut viam ita sibi ad gratiam populi summosque honores muniant, et qui *omnia* soli conducere possint, *quam sint, quales* cet., h. e. quam ditissimi sint. *Foricae* sunt latrinae publicae, in quibus praetereuntes alvum exonerare poterant, et quae vilibus locabantur hominibus, qui inde *foricarii* dicebantur et vectigal exigebant ab his, qui subita necessitudine depreheusi ventris ibi onus depouere cogebantur. — 40. Fortuna (ut et dii) si indignos *ex humili* loco s. fastigio *extollit* et dignos deprimi, deinde vero hos extollit et illos iterum deprimi (unde *improba* VI, 605.), dicitur *ludibrium casus edere* (Liv. XXX, 30.), vel *iocari ac ludere*, h. e. pro ludibrio habere homines, eos quasi ludum iocumque facere.

42. Nescio ita adulari, ut, qui ovoc mos hominum est, malum librum, qui recitatur, *laudem*, et *poscam* legeodum aut transcribendum. Haec enim olim edendorum divulgandorumque librorum ratio erat, ut recitarentur amicis et ab his describerentur. 43. 44. Ignoro astrologiaio s. mathesio, quae ars hodie in tanto pretio est, cuique et viri et mulieres deditae sunt. *Promittere* voc. propr. de sortilegis, qui omnia promittit, nil praestant, ut ap. Virg. Aen. IV, 487. Graeg. Sic et *spondere* VI, 548. ubi v. not. *promittere funus*, mortem (ut VI, 565. et al.), *patris vivacis*, qui diutius vivit, quam filius perditus ac dissolutus optat. Lucina, in Hermet. c. 6. ὑπὲρ τῶν αἰώνων ἔσθιν, ὅτι βίωσιν τοιαῦτα, πότισεν ὁ διδάσκαλός σου καθυπνέσας, οὐ μόνον σοφίς, ἀλλὰ καὶ μαντικός ὡς ἡ χρησμολόγος τις, ἥ ὅσα τὰς Χαλδαίων μεθόδους ἐπιστάται; παρὶ γούν σιδέναι τὰ τοιαῦτα. *ranarum*, *rubetarum*, *viscera numquam inspexi*, ut scil. venenum ex iis pararem; h. e. vaeificas artes non polleo, ut bodie multi. Cf. ad I, 70. Verba *viscera inspexi* oon ad vaticinationem spectant, sed facete iis usus est poeta; nam loquitur h. l. Vmbrius haruspex, qui propr. *viscera* s. exta *inspicere* dicitur. — 45. *quae mittit*, literas et dona. *quae mandat* euptae dicenda, occulta consilia cet. — 47. *Fur* vel proprie h. l. dicitur, vel in genere pro homine nequam ac scelesto. Adulterum s. alienae uxoris corruptorem intelligebant Graeg. et Brit. quia *furtum* ac *res furtivae* eo sensu dicuntur. — ideo, quoniam nefariae artes, quae

nunc vigent, mihi et ignotae sunt et displicent, *nulli comes exeo*, nemo me sibi comitem sociumque iungit.—48. Homines scelesti me repudiant et spernunt, tamquam cum, qui sibi iuutilis ad operam praestandam et uullus vel pretii sit vel ingenii ad artes, quas tractant. *corpus, truncus. extinctae*, enortuae. 49. *consciis* scelerum occultorum. *Consciis* etiam absolute dicitur socius alicuius et adiutor in rebus gerendis. *Vis fieri dives, Bithynice, conscius esto*, Martial. VI, 50. — *cui aestuat animus*, agitur, torquetur *occulto* metu et anxia haesitatione, quia dubius est, tacentne secreta consilia, an proferat. Praeclare de curis ac sollicitudine hominis scelerum sibi alienorum consciis. *semper tacendis*, flagitiis, quae numquam divulganda, quaeque omni tempore probro sunt ac dedecori. Nam honesta etiam possunt esse arcana, quae aliquandiu tacenda sunt.

51. 52. Comparant Martial. VI, 50. *nū conferet* scil. praemii tibi, ut contra ii, quorum scelera tibi nota sunt, ne commissa enuncies. 53. Carns et acceptus erit scelerato viro, qualis *Verres* fuit, qui nefaria eius consilia ac faciuora noverit, quique adeo quovis tempore, quo vult, cum accusare potest: quin munera ab eo accipiet, ut taceat.

54—57. Sapiens ne amplissimorum quidem *praemiorum* summi-
 mique lucri spem sibi oblatam *tanti* faciet, ut scelestorum alicuius consiliorum secretorumque particeps fiat et idcirco *semper tristes* sit, h. e. sollicitudine et curis angetur, quibus ne per *somnum* quidem vacuus sit animus, quoniam perpetuo verendum est, ne arcana divulgentur et ipse quoque supplicium solvat, vel adeo *ab amico magno*, potente vel divite, qui conscius *timet*, occidatur. — 55. *Tagus* (hod. *Taio* s. *Teio*) fluvius Hispaniae *Ἰσπανίας*, qui in mare Atlanticum influit adeoque *aurum volvit*, et in quo etiam nunc non *arenae* quidem, sed numi tamen et globuli *aurei* aliorumque metallorum partes reperiuntur. *opaci*, umbrosi, umbris arborum obscuri. 56. *praemia ponenda*, quae ab amico proponenda, constituenda (ut Gr. *τιβήσι δίδωμι*), promittenda sunt, ut ad societatem sceleris cum eo coeundam te perliciat (ut ap. Virg. Aen. V, 292. et 486. *Invitat pretiis animos et praemia ponit*); nisi malis exponere cum aliis deponenda, h. e. abiicienda, spernenda, recusanda, non sumenda; nam cum *sumere* iungitur ei que opponitur. Quae postea cogaris ei reddere; Brit. Quae serius ociusve, certe cum vita, relinquere cogaris; Ach. Heinecke haec adnotavit:

"Quocumque modo verba accipias, ridicula herede sententia prodit: maxima praemia ut te commoveant, ut praemia accipias. Haec tam absurda evitabis, si *praemia ponenda* mecum explices: praemia, quae magnus amicus conscio dat, ut aliis proponat ad scelus aliquod perficiendum., Quae si excidissent mihi, iterum dixisset: cave tibi ab hac interpretatione contorta. Neque absurda sunt, quae alii his verbis exprimi putant.

58. *acceptissima, gratissima. gens*, scil. Graeca. 60. *Nec pudor obstat*, etsi ut sine pudore quidem de hoc hominum genere loqui et quale sit dicere possim. *Quirites*, cives Romani, quo nomine poeta non tam usus est more eorum, qui in orationibus ad populum habendis eum ita alloquuntur, quam quia *Graecis* b. l. vel potius Romanis, Graecorum ritu viventibus, opponuntur. *Graecam urbem*, Romam, quae Graecorum nunc lingua, moribus, gestu, luxuria, cultu, deliciis, ludis vitisque corrupta est et a prisca virtute degeneravit, cuius cives sunt molles et effeminati. *Sic Graeca et Graecula* passim per contentum dici et *Romanis* opponi solent, ut forte *Graia Saguntos* Sil. III, 178. certe *Graia munimina*, vel *tecta*, quae *Graia manus defendit*, et *Graiae urbes* Sil. XII, 41. 49. 63. Cf. Lucian. *ἡπὶ τῶν ἐνὶ ποταμῷ οὐκ ἔχοντων* § 17. et Koenig ad Pers. VI, 38, ubi haec eius nota est: "Communis querela erat omnium Romanorum, apud quos antiqua simplicitas adhuc in pretio erat, iam ab his temporibus, quae Ciceronis aetatem praecesserant, disciplinam Romanam Graecarum doctrinarum subtilitate morumque pravitate et mollitia fuisse corruptam. Ex hoc quasi fonte manavit etiam odium in istam gentem, quae devicta iam victoris superbiae despectui erat. Quo odio nonnulli ita inflammati erant, ut literas quoque et sapientiae studium, quippe a Graecis ortum, respuerent et contemnerent. v. Iuvenal. III, 60 seq. VI, 16. 185 seq. 291 seq. XV, 110 seq. ex quibus locis apparebit etiam, quantopere omnia Romae composita fuerint ad Graecorum instituta., Cum descriptione vero morum ingenique Graecorum v. 58—125 conf. Cic. orat. pro Flacco, cuius maior fere pars ad perfidiam eorum levitatemque probandum spectat.

61—85. Neque tamen id satis est vel maxime dolendum, quod *Aethaci*, Graeci, Romam migraverint; haec enim est minima portio, pars, *faecis*, vilissimorum turpissimorumque hominum: iam pridem huc ex Asia *confluxere* etiam Syri alique exteri et nullius frugis homines, qui novis artibus deliciisque opes

nanciscuntur. *Syrus in Tiberim defluxit Orontes*, praeclare pro, Syri, Orontem fluvium Syriae accolentes, cum vitis suis Romani, ad Tiberim sitam, confluxerunt. Conf. Böttigeri Sabina p. 446. qui huc refert verba Athenaei I, 17. *ὅλα τὰ ἔθνη ἀρβύους αὐτῷ (Romae) συναγισται, ὡς τὸ Καππαδοκῶν καὶ Σύρων* (ita legit pro *Σκυθῶν*) καὶ Ποντικῶν καὶ ἄλλων πλείονων. Similis imago in sacris literis reperitur Esai. VII, 6. 7. (ubi v. Lowth.) et ap. Claudian. in Eutrop. I, 434. (Scribat se. nomen Eutropii consulis in fastis *Halye*, *famae scribat contemtor Orontes* cet.) ubi fluvii etiam, ut h. l., memorati pro regionibus suis, Phrygia et Syria, earumque incolis. Cf. ad XV, 110. Ad delicias potissimum Antiochenas h. l. respici, quam urbem *Orontes* alluit cuiusque luxum incredibilem eleganter perstringat Iulianus Imp. in Misopog. (ut et Herodian. II, 7, 15.) non male suspicabatur Henninius. Potest tamen et universe ad luxuriam peregrinam, ex Asia primum in Urbem a Ca. Manlio invectam, referri, de quo v. loc. class. Liv. XXXIX, 6. quem Iuvenalis etiam in seq. vers. expressit. Syri alique orientis populi luxa et lascivia infames erant. Cf. VIII, 158. 159. — 63. *cum tibicine*, cum tibiis, tam obliquis (πλαγίαις), quam rectis, *chordas obliquas*, sambuca, lyras, citharas cet. Verbis *cum tibicine chordas obliquas* πλαγίαις s. obliquam tibiam, quae, si eam insilent tibicines, efficiat, ut ipsis quoque *obliquum* sit caput, manifeste designari, et *chordas* seu *fides* non de cithara semper aut lyra aliaque id genus ἑγχόρδοις vel ἑτατοῖς instrumentis, sed de *tibiis* etiam dici, viceque versa *citharas* accipi pro *tibiis* et *αὐλαμῶν* pro *κίθαρδι* ap. Lucret. IV, 587. 8. Platonem et alios, contendebat Voss. Obs. ad Catull. p. m. 166. et 167. Copiose atque erudite contra cum disputavit Spanhem. ad Callim. H. in Del. v. 253. ubi praeter alia haec reperies verba: "Notae abunde *obliquae* veterum *tibiae* s. plagiauli, ac praeterea Phoeniciae s. Syrorum, qui confundi a Romanis et Gracis etiam scriptoribus solent, *tibiae*, γίγρηι aut γίγρηι, ac *Sarranae* vel *Serranae*, h. e. Tyriae, dictae. Sed utrumque musici instrumenti genus, tam ἑγχόρδον quam ἑμπνευστόν, tamquam a voluptariis Syris in Urbem illatum, h. l. tangi, ut ab Horat. Epod. IX. 5., ubi de utriusque concentu agitur, probabile fit ex eo, quod *obliqua tibia* s. *plagiaulus*, haud aliter ac recta etiam tibia, Phrygum inventum olim habitum ac inde tibicinae vulgo *Phrygiae* et *Berecynthiae* appellatae; quodque pleraque illa ἑγχόρδα vel ἑτατοῖ veterum organa peregrina fuisse, ex illo tractu, Syriae nempe ac Phoeniciae,

unde et barbara iis indita nomina, v. c. *nabla*, *barbitos*, *magadis*, *psalterium*, *sambuca*, *cithara*. Insigniter hue facit Livii locus XXXIX, 6. ubi, *luxuriae*, sit, *peregrinae origo ab exercitu Asiatico invecata in Urbem est*; omissaque ibi omni tibiarnum aut tibicinum mentione, tum *psaltriae sambucistriaeque et convivialia ludionum oblectamenta addita epulis*. Sambucum vero trigonale fuit et cum inaequalibus nervis s. chordis; obliqua etiam ipsa lyrae seu citharae aliorumque id genus ἰχθύων instrumentorum latera et cornua, παχὺς, κίρως Polluc. p. 187., — *Tympanum*, τύμπανον s. τύμπανος, lignum excavatum corioque obductum, quod manibus, a virginibus plerumque, pulsabatur, et nonnumquam in laterum incisuris hinc illinc crepitacula aenea habebat, quae in axiculo inter se collisa tinnitu suo suaviter temperabant complosae membranae boatum; instrumentum musicum, in Oriente frequentissimum (unde h. l. *gentilia*), et inde in Hispaniam translatum, quod in festis potissimum vel laetis diebus ad tripudiis, non vero in bellis, adhibebatur, variique generis ac formae erat: v. c. illud, quo in sacris Cybeles et Bacchi utebantur, ad cribri similitudinem effictum, de quo v. Isidor. Orig. III, 21. et monum. ant. Inde intelligitur, haec tympana non plane respondisse iis instrumentis, quae nobis hodie *pauken* et *trommeln*, Gallis *tambourins* et *tambours* dicuntur. — 65. Quidam h. l. interpretantur de prostibulis scenicis, quae theatrum, immo scenam et proscenium obsidebant (v. Lips. Elect. I, 11.); Plathnerus vero non male de ambubaiis Syriis, peregrinis scortis (v. Suet. Ner. 27. et Horat. Sat. I, 2, 1.), sed rectius alii de meretricibus Submoenianis, ad Moenianum. (al. Maenianum) aedificium in Circo prostantibus. *prostare*, v. ad V, 123. — 66. *Ite in malam rem!* Conf. ad VI, 306. *barbara lupa*, Syra meretrix, cum *mitra* Phrygia, *tascia* capitis et redimientis, *picta* acu.

67. Magna vis in apostropho ad *Quirinum*, *Romulum*, et sup. II, 128. ad *Martem*. *Rusticus ille tuus populus*, civis, rustico antea operi intentus. *Trechedipna* vulgo exponunt vestimenta parasitica, quibus indutus ad salutandum aliquis coenam vel sportulam promeriturus, vel ad ipsam coenam cucurrerit, a τρέχω et δειπνός: nam poeta, de Graecis loquutus, graeca affectat verba, ut mox plura. Vetus Schol. est: "*Trechedipna* vestimenta parasitica, ut caligulas graias currentium ad coenam: vel *Hechedipna* est ipse, qui coenam facit.," Parasitus quidem τρέξι-δειπνός dicitur (quam vocem haud incommode *coenipetam* reddi posse monet Reines. var. lect. lib. III. p. 366.), v. c. apud

Athen. I, 4. VI, 9. Plut. Sympos. VIII, 6. et Alciph. epist. III, 4. (ubi iude factum nomen propr. parasi famelici) quoniam festinanter ad coeam accedere solet: neque obstat, quod va. aeq. palaestrae mentio sit aliudque mollitiei genus notatur. Vestes tamen vel calceos parasiticos *τριχιδίμνα* usquam appellari haud memini, et de cultu peregrino h. l. agitur. Vestes innui peculiaribus familiarum coloribus distinctas, Ital. et Gall. *livrées*, (*thoraca viridem* inf. V, 133.) quo signo cogniti convivae ad coenas cucurrerint, suspicabatur Rutgers. var. lect. VI, 13. Vossius autem in Lex. et de vit. serm. I, 33. Scalig. de Emendat. Temp. lib. V, et Rigalt. ad h. l., hieronicas, de publico coenantes *ἐν τῇ παρασίτῳ* et ad eas epulas currentes, ut hora coenae alius alium praeterverteret ia occupando loco *κατακλίσις*, proprie *τριχιδίμνους* vocatos esse, *τριχιδίμνα* vero vel *τροχάδας* *niceteria* eorum, i. e. victoriae praemia, quae collo gestaverint, ut hoc symbolo agniti admitterentur ad *οἰκίσαν δημοτικὴν ἐν τῇ πρωτανίῳ*, quae hieronicis in omni agone sacro communis fuerit. Non minus argutae sunt explicationes Ferrarii R. Vest. III, 12. et Turnebi Adv. III, 17. Henuinius existimabat, *trechedipna* in scholiis vet. ad *galliculas* (ita enim leg. pro *caligulas*) *Graias*, h. e. calceamenta pastorum (nam ita in Gloss. MS. ap. Carol. du Fresne, teste Scriverio, exponuntur, ut *τροχάδες* in gloss. vulg.), et quidem rectissime trahi, ut adeo indignetur Satiricus, etiam rusticos Graio more iam calceari, fastidito patrio. 88. Poëta perstringit insanum artium gymnasticarum studium, ex Graecia Romam translatum, ut Horatius Epist. II, 1, 32. 33. et Plin. XXXV, 12. Vile autem et infame apud Romanos veteres et adhuc rusticos certamen agonicum et gladiatorium exercitium; Ach. v. ad II, 143. *Niceteria* victoriae signum, quod pro magnae laudis insigni parasito gestabatur alios edacitate superanti; Omnibonus ab Ach. laudatus, qui etiam pro *trechedipna* legendum putabat *richidimna*, sudarium, quo parasi sudantes in coenaculo, quum vino ciboque replentur, absterguntur, sic dictum a Gr. *ricetis*, sudarium. *Niceteria*, *νικητήρια*, praemia victoriae et insignia pugilum. *Collum ceromaticum*, ceromate unctum. *Ceroma*, *κέρωμα*, unguentum athletarum, ex oleo, cera certisque terrae partibus confectum.

69—74. Graeci (nam ad hos oratio redit) ex omnibus Graeciae partibus ac locis Romam conflunt et alienis pecuniis locupletantur. *Sicyon*, urbs Aethiae antiquissima in Peloponneso,

ἐνὶ λόγον ἱκανόν, teste Strab. VIII. p. 587. unde h. l. *alta*. (1)
 — *Amydon*, opp. Paconiae, partis Macedoniae, notum etiam ex
 Hom. II. β. 849. *Andros* ins. in mari Aegaeo e Cycladibus.
 — *Samos* ins. in mari Icario. *Tralles* oppidum Ioniae (sec.
 Strab. p. 678.), vel Cariae (sec. Plin. V, 29. et Ptol.) vel Ly-
 diae, de quo v. Wesseling. ad Hierocl. p. 659. *Alabanda*,
 urbs Cariae ditissima, cuius cives luxuria diffuebant. — 71. *Esqui-*
liae mons et *Viminalis collis* pro tota Vrbe ponuntur, et quin-
 tam eius regionem complectebantur, quae omnium erat amplis-
 sima et latissime patebat. *collem a vimine dictum*, a sylvā
 viminum vel viminetis, ubi et ara Iovi Viminio consecrata.
 — *Viscera magnarum domuum*, Graeci ingenio et artibus suis
 in secreta intimamque familiarum ditissimarum familiaritatem se
 insinuantes, et ita *domini futuri* in aedibus alienis, dum omnia
 vivis dominis legitimis arbitrio eorum permittuntur, vel adeo,
 his mortuis, iure hereditario iis obveniunt. *Viscera*, ut *venae*
 ac *medullae*, interior alicuius rei pars. *Viscera* etiam sensu
 bono de amicissimo ap. Marium Victorem in Wernsd. poet. Lat.
 min. T. III, p. 104. adhiberi dicit Hein. *Ingenium* eorum
 est *velox*, acutum, solers et promptum ad omnia, quae opus
 sunt, celeriter inveniendā; ut contra *ingenium tardum* dicitur.
 — *audacia perdita*, ἀνόνοια in Theophr. Char. VI. — 74. Duo
 exstiterunt *Isaei*, praestantissimi rhetores, unus Demosthenis
 praeceptor, qui Chalcide Athenas migraverat, alter Assyrius,
 quem Suidas Romae sub Hadriano viguisse et plurius scripsisse
 tradit, cuiusque facultatem, copiam atque ubertatem pleniore
 ore laudat Plin. Ep. II, 3. Vox *Isaeo* h. l. adiect. ponitur.
 — *torrentior*, concitator, uberior, *sermo*, ut X, 9. 128. Quintil.
 III, 8. § 60. Plin. XXVI, 3. et alibi *flumen* ac *torrens dicendi*
copia dicitur ubertas ac vis ingenii vel orationis, quae torrenti
 vel rapido amni comparatur. Τοῦ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκύνον ἔστιν
 αὐτὸν Hom. II. α. 249. *Largus* et *exundans ingenii fons* X, 119.

74. *Ede*, dic (ut inf. v. 296. et passim) *quid illum*, Grae-
 culum, Graecos Romae nunc viventes, *esse putes?* quales cen-
 seas eos esse homines? *hominem, quem vis, secum attulit ad*
nos, Graeci, qui huc confluxere, tam astuti sunt atque versuti

(1) Id nemo intpp. notavit, et ple-
 rique Sicyonem h. l. dicunt esse in-
 sulam in mari Aegaeo contra Epi-
 daurum, quam *altam* esse et emi-

nentem doceat Plinius, nescio quo
 loco. Equidem de tali insula nus-
 quam legere aliquid memini.

ad omnia, ut nulla sit ars, quam non profiteantur: sunt enim Grammatici, Rhetores cet. et erunt, quidquid velis. *Aliptes*, αλιπτης, seu *unctor*, vel servus dicitur, qui dominum, et minister balnearius, qui lavantes, postquam sudarunt, in balneo, et quidem in elaeothesio s. αλειπτηρίω (ut VI, 422.), vel, ut h. l., is, qui athletas in gymnasiis ungebat, quique praeterea eos in arte gymnastica iustituere (ut Melesias ap. Pind. Olymp. VIII), diaetae vel victus eorum curam agere unguentisque et perfrictionibus corporis morbos sanare solebat, unde et *ιατραιπτης* vocabatur. Possis etiam intelligere medicum ocularium, qui hippos ungebat et oculis illinebat collyria. *Schoenobates*, σχοινοβάτης, funambulus. — 78. Praeclare de hominibus, qui omnia se posse profitentur, impr. si *esuriunt*, si fame premuntur, quas ingenia studiaque excitat et omnes reddit dociles ad omnia; unde Persius Prol. v. 8 aeq. dixit: *Quis expedivit psittaco suum χείρι Picasque docuit verba nostra conari? Magister artis ingenique largitor Venter, negatas artifex sequi voces*, et Chrysost. in orat. IV. ad Antioch. Η πείνα τις σπουδὴν ἐπαύξει καὶ πεπλανημένην εἴη καὶ περὶ πολλὰ τὴν διάνοιαν χειρωνακίαν πρὸς ταύτην ἐπιστρέψει. *Graeculus* (per contemptum) *esuriens*, ut ap. Gall. Epigr. II, 9. *Hoc coelo iubeas ut petat, inde petet.* — *in coelum*, si iusseris, ibit, volabit, h. e. se iturum profitebitur (actus pro conatu, ut passim), Daedali exemplo, qui Graecus fuit, *mediis*, ipsis, *Athenis natus*, filius vel nepos Metionis, qui Erechthei, regis Atheniensis, filius fuit. Sed viderunt iam alii, poetam h. l. ludere in ambiguo, nec tam Daedalum volatumque eius fabulosum tangere, quam Graeculum (modo constaret, hunc Graecum et Atheniensem fuisse), qui Daedalum imitaturus Neronis tempore *penas sumit*, sed, ut Icarus, primo statim conatu decidit. — *Ad summam* (ut *in summa* et *in universum*)^o, breviter, ut paucis multa dicam, artifices, qualis Daedalus fuit, non nisi Athenis, in Graecia, nascuntur. 81. Novae ego Roma profugiam, ubi non sine indignatione videre possum Graeculos illos tam divites factos ac superbos vel nobiles, ut *conchyliatis* h. e. purpureis vestibus, conchyliorum liquore infectis, utantur?

82. 83. Haec summa cum indignatione dicta. Huic Graeculo principatum concedam? Ille primum obtinebit locum, et *me prior*, prius, *signabit* tabulas nuptiales, testamenti cet. — *sultus* capite, vel potius cubito, ut *ἐπίδωκ ἀγκῶν*. *recumbet toro*, in lecto tricliniari. *meliore*, aulais ditioribus strato, aut pluma delicatiore facto, aut potius digniore, scil. in medio lecto,

qui locus honestior erat; Grang. — 83. *Græculus* ille vel *Syrus*, qui Romam venit e Syria en *vento* eaque navi, qua *pruna* et *cottana* sunt advecta, ut rerum vilium mercator, vel potius ipse venalis, ut *mistus Phariis venalis mercibus infans* ap. Stat. Silv. II, 1, 73. *pruna* Damascena, quæ cum *cottanis* etiam iungere Plin. XIII, 5. s. 10. XV, 13. s. 12. et Martial. VII, 52, 7. *Cottana* parvarum ficuum genus e Syria. Hesych. Κόττανα, εἶδος σύκων μικρῶν.

84. 85. Inquitur Romanus et generosae indignationis plenus. Tam parum itaque nobis prodest, neque ullum dignitatis principatum nobis dat, quod *coelum Aventinum*, aërem Romanum, *hausimus*, h. e. Romæ et nati sumus et nutriti? *hausit coelum*, ut ap. Virg. Aen. X, 899. *bacca Sabina*, fructibus patriis italicisque, ut contra *pruna* et *cottana* Syra. *Bacca* h. l. pro olivis, quibus abundabat ager Sabinus.

86 seq. Iuvenes comparent de adulatoribus Hurat. A. P. 428 seq. Terent. Eun. II, 2. III, 1. Plaut. Amphitr. III, 3, 4 seq. Teophr. Char. V, περὶ κολακίας. Athen. VI, 5—18. (26—80.) Plut. de discrimine amici et adulatoris, et Lucian. passim. 88. *Collum longum* infirmitatis et *invaliditatis* signum, ut breve *roboris*. In palaestrita procerius collum (*pectorosa cervicis repandae ostentatio* Plin. XIV, 22.) desiderabatur maxime; Grang. Athletæ mos erat in gymnasii cervicem dilatare; Brit. Hercules *μωρὸν βραχίον*, *ψυχὴν δ' ἀκαμπτος* cet. Pind. Isthm. IV, 83—89. *Herculis*, *Antæum procul a tellure*, matre sua, cuius tactu novas vires colligebat, *tenentis* et *elidentis* brachiorum lacertorumque vi; de qua lucta v. Lucan. IV, 590—655. Apollod. II, 5, 11. ibique Heync. — *vocem angustam*, ut *vocis acutæ mollities* ap. Claudian. XVIII, 340. — 92. *illis*, Græcis tantum, non nobis *creditur*, fides habetur.

93 seq. Neque mirum est, illis fidem haberi, quum omnes quasi formas induere et quascumque velis partes agere exacto possint. Non tantum egregii adulescentes sunt, sed et histriones. Num quisquam Græcis *melior* est *comœdus*, quum alienam personam et partes, vel mulierum, *sustinent*? *Thaïda*, meretricem. Nomen in Terentii aliorumque comœdiis passim obvium. 94. *Proxorem*, matronam. *Dorida* nullo cultam palliolo, scutum nudum; non Dæa marina, Oceani filia, Nympharum more nuda. *Doricae* et *Spartanae* puellæ *φανομενίδες*, et veste pellicuda utebantur, in primis quum saltarent vel exercerentur, unde et *δωρικίζιν* pro *παρὰδιδύναι* καὶ *παρὰγυμναίν* πρὸ τοῦ σώματος τὰς

γυναικας σχμαίνει. *Palliolo* caput obuubebant meretrices, molles et aegroti: atqui Graeculus in scena, ne palliolo quidem tectus, coram tot spectatoribus meretricem podore prostituto scientissime agit. *Persona*, πρόσωπον, larva, facies ficta bistrionis; vel vir personatus, histrio, qui personas fert, gerit, tuetur. 96. 97. Iurares, omnia, etiam pudenda, illis muliebris, non virilia, esse; tam beoc mulierum partes agunt. *rima* cuoni. σχίσμα. Polluc. lib. II. p. 126.

98 seq. *Nec tamen mirabiles* tantum erunt praestantissimi histriones, e Graecia oriundi, *illic*, in arte fallendi et decipiendi; Ach. Haec utique est sententia poëtae: sed ita omnino legendum videtur *illinc*, hinc, ob haec artem histrionum. Minus aptum est *illic*, sive exponas: in Graecia, patria sua; sive: Romae. Illud tamen neque mutandum videtur, neque dictum pro *tandem*, quod contendit Hein. qui conferri iubet Ruhoken. ad Rutil. Lup. I, 14. Passerat. et Broukh. ad Prop. II, 1, 76. — *natio* enim tota Graecorum est *comœdia*, a natura ad artem histrionicam aptissima est, eo ingenio nata. *Demetrius* et *Stratocles* clarissimi histriones, notissimi ex Quotil. Inst. XI, 3.

100—103. Festiva imago adulatoris, qui se totum fingit ad arbitrium ingeniumque amici eique placere studet. Ut indicet, quantopere magni amici iocos salesque probet, non contentus ridenti arridere, in effusiores risum solvitur. Cf. ad v. 86 seq. Terent. Eun. II, 2, 18. Plut. de discr. amici et adulat. (Σὺ μὲν ἐγὼ δ' ἐξιδνεσκον γέλωτι) et Theophr. Char. II. σκώφοντι πικρῶς (vel ψυχρῶς) ἐπιγέλασαι, τὸ τε ἰμάτιον ὥσπερ εἰς τὸ στόμα, ὥς δὴ οὐ δυνάμενος κατασχεῖν τὸν γέλωτα, ad quae v. Casaub. *cachinno concutitur*, v. Wakef. ad Lucret. I, 918. et V, 706. — *Nec dolet* revera, sed dolorem fingit, ut omnia. 102. *brumae*, hyemis. 103. *Endromis*, vestis Gallica, crassior et villosa, qua potissimum utebantur in gymnasiis post cursum aliasque corporis exercitationes, ne calefacti frigescerent. *Εὐδρομίδης* tamen Graecis non vestimeota dicebantur, sed calceamenta, quibus cursores utebantur in certamine.

104. *pares* Graeco moribus venustis, artibus et iogenio, vel potius h. l. gratia divitum; unde et *melior*, qui magis placet hominibus, magis amatur et colitur. 106. *Manus a facie*, ab ore, quo eas osculatus est, *iactare* et porrigere, h. e. iacere oscula, quod adulationis venerationisque signum est, ut *pariter geminas tendere in ora manus* ap. Mart. X, 10, 10. Interpretes haec male exponunt. *laudare*, ad laudandum, *paratus*, vel lau-

dare solitus. *σιωπῶς*, ut VI, 16. 207. IX, 7. 49. XII, 106. XIII, 108. et passim alibi: nam haec loquendj formula poetæ nostro familiaris est. — 108. Si *trullam*, pateram profundiorē, exhibit, ita ut *fundum inverterit* et epoto toto vino labris sugens crepuerit strepitumque dederit. Ita Turneb. Adv. X, 26. Cf. Alciati Parerg. Iur. VI, 3. ubi monet, his verbis bibacitatem divitis exprimi trullam exhaurientis et labellorum erepitu id testantis. Alii h. l. agi putant de ludicro cottaborum (κοττάβη), quo id, quod a potu reliquum erat in poculo (ἀγκύλη), ita in altum iaciebatur, ut in aereas caderet phialas et strepitus (λάταξ) ederet. *Trullam auream* quidam de calice, e manu divitis cadente sonumque dante, explicabant, teste Schol. vet.: rectius vero hic et alii de lasano, s. sella familiarica, in quam *fundus invertatur*, sordes alvi cum *crepitu ventris* immittantur, vel de ipso divitum ventre *crepitum* edente, *fundo inverso*, h. e. ore eius s. ano ima spectante; metaphora petita a vase, quod fundum inversum habeat, quum os spectet ima, sed ad fundum sublimia. Omnia saltem bene ita cohaerent: Graecus quavis occasione laudat amicum, si vel bene ructavit, mixxit, pepedit. Firmatur etiam haec interpretatio verbis simillimis Diodori Sinopensis ap. Athen. VI, 9. (36.) p. 239. Εἰς ὕστερον τὸν Ηρακλῆα μιμούμενοι τῶν εὐπέρων τινὲς, παρασίτους ἐλέμνοι τρέφειν, παρεκάλουν οὐχὶ τοὺς χαριστάτους ἐκλεγόμενοι, τοὺς δὲ κολακίαις δυναμένους καὶ πάντ' ἐπακύν. οἷς ἐπειδὴ προσερχοί, Παφανία καὶ σαπρὸν σιλουρον καταπαγῶν, ἰα καὶ ῥόσ' ἔφασαν αὐτὸν ἡριστικέναι. Ἐὰν δ' ἀποπάρῃ μετὰ τινος κατακείμενος, τοῦτ' ἐπ' ἀγῶν τὴν βίαν δίδ' αὐτῷ φράσαι, Πόθεν τὸ θυμίαμα τοῦτο λαμβάνεις; De parasitis autem et adulatoribus prolixè agit Athen. VI, 5—18. (26—80.)

109. *nihil sanctum* et venerabile est Graecis ac Romanis. *inguine*, libidine. *laris*, domus, *matrona*, materfamilias. *Levis*, λείος, proprie politus, non asper tactu; hinc tener, mollis, imberbis. 112. Si tales non adsunt homines in domo amici ditioris, nec quisquam alius reperitur, cui stuprum inferre possit, *avias* seu vetulas *resupinat*, h. e. cum iis concumbit. — 113. Cum mulieribus, quae in domo sunt, etiam vetulis, rem habent Graeci et quocumque modo in earum familiaritatem se insinuant, ut ita resciscant secreta domini et propterea ab eo timeantur.

114. 115. *Transi* silentio res inhonestas minoris momenti, omitte nunc vulgus Graecorum et *gymnasia*, artes exercitationesque eorum, de quibus supra dixi; nisi malis cum aliis interpretari, *transi* cogitationibus quasi tuis a plebe ad *gymnasia*

h. e. ad philosophos Graecorum, in gymnasiis disputare solitos. — *atque audi facinus, scelus, abollae*, philosophi Graeci, Egnatii. *Abolla* sagum militum, vel lacerna ac toga aliorum, inpr. philosophorum, *maioris*, quia philosophica erat fusior, longior, amplior, maior instar pallii; vel *abolla maior* dicitur pro philosophia sanctiorem vitam professis, pro Stoicis, quorum secta erat rigidissima. *Egnatius*, teste Tac. Ann. XVI, 3a, auctoritatem Stoicae sectae praeferebat, habitu et ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfidiosus, *subdolus, avaritiam ac libidinem occultans*.

116 seq. Designatur non Heliodorus Stoicus, qui Licinium Silanum, non Baream, detulit, sed P. Egnatius Celer, Stoicus, qui *Baream* Soranum, exemplar virtutis (v. Tac. Ann. XVI, 21.) et praeterea *amicum* suum ac *discipulum* (utrumque ad augendam rei indignitatem valet), falso testimonio circumventum (ut filiam eius delatione; v. ad VI, 55a.) occidit, h. e. perfecit, ut damnaretur occidereturque, quo sensu etiam *damnare* et *condemnare* passim dicitur causa et auctor damnationis, inpr. accusator. Ita etiam *pignerat* VII, 73. *vendit* VII, 135. *punire* XVI, 13. et al. Historia ipsa notissima ex Tac. Ann. XVI, 3a seq. et Hist. IV, 10. 40.

117. 118. Nonnulli et in his vetus Schol. haec referunt ad Tarson, Ciliciae urbem, ad Cydnem fl. sitam, cuius conditor fuerit Perseus, qui nomen ei indiderit ἀνέ τοῦ περσεῦ, quia ipsi sive Pegaso ibi una ex talaribus pinnis exciderit, aut Pegasus ibi plantam pedis, παρὸς, fregerit, aut Bellerophon ex eo delapsus sit, quum coelum adscenderet; alii ad Cretam; alii ad Thebas Boeotiae et Heliconem, in quo Pegasus terram sculpendo fontem eduxerit Hippocrenen; alii denique ad Corinthum, cuius urbis insigne fuerit Pegasus et ubi primum Bellerophon eum prehenderit. Possis etiam de alio, nescio quo, loco cogitare, ubi *penna caballi Gorgonei delapsa sit*, h. e. Pegasus, equus alatus, devolaverit. Quod liqueat, non habemus, quia ignoramus, quae Egnatii fuerit patria. Dio Nicaeus eum Berytium facit. Quod si verum est, poeta forte ad mythum nobis ignotum respexit. *caballi Gorgonei*, Pegasi, equi alati, e sanguine Medusae Gorgonis, e Neptuno gravidae, nati, quum Perseus vel Minerva caput eius recidisset. Mythum de Pegaso docte illustrarunt Heyne ad Apollod. II, 3, 2. 4, 2. et Herrmann. Mythol. T. I. et III. *Caballus*, καβαλλήτης, propr. quidem iumentum dossumarium aut pistrinense (quare poetam vocabulo inhon-

stiori usum esse suspicantur nonnulli, ut fabulam derideret, vel quia Graecos oderit, nominatim Corinthios), sed deinde quodvis equorum genus. — 120. Nomina adulatorum Graecorum, ut vulgo putant, ficta. *Protophenes* tamen temporibus Caligulae crudelissimus delator fuit.

121. 122. Graeci artibus suis alios omnes a gratia excludunt patronorum, et soli in ea esse volunt, ut soli fructum inde percipiant. *habet*, possidet; amantium verbum, ut ap. Virg. Ecl. I, 31. (III, 107.) et ἔχει Λαῖδα, οὐκ ἔχουσι, ap. Laër. quae verba vertit Cic. ad Div. IX, 16. *habeo*, non *habeor a Laide*; Grang. — 122. *stillavit in aurem*, ut ap. Horat. Epist. I, 8, 16. vel insusurravit in aures. *in aurem facilem*, amici et patroni, qui facile credit mala, quae calumniator Graecus de aliis refert. — *Venenum*, calumnia. *Venenum naturae patriaeque*, calumnia, vitium Graecia naturaliter quasi insitum atque innatum: nisi Erimarchus forte Afer fuit et haec eo sensu dicta sunt, quo *Massylae fraudes*, *bilingues insidiae* et *verba soli* (quasi venenati Africae) *spirantia virus* ap. Claudian. XV, 285. — 124. *Limine*, domo patroni, vel ut I, 96. *Servitii*, propter multa ac molesta clientum officia. *Clieus* vetus fidusque cedit novo. — *nusquam*, quam Romae. *minor est*, minus curatur et aestimatur, levior ducitur.

126—130. Cf. ad I, 95 seq. 100 seq. *Quod officium*, quale et quam onerosum, salutandi, deducendi, occurrendi cet. *meritum*, praemium. *ne nobis blandiar*, ut verum dicam. *curat togatus*, pauper cliens, *nocte currere*, summo mane salutatum ire ac sportulas petere; quod et *Praetor* facit. *Currere* cogitur, ne *Praetor* sportulam ei praeripiat. Possit etiam h. l. *togatus* esse amicus, qui non ipse patronum salutatur, sed salutatum *Praetorem* comitatur vel sectatur, anteambulo, *togatus ante pedes* VII, 142. *Togatus*, quia civis est Romanus: nam sine toga foras ire indecorum videbatur; Ach. *Albina* et *Modia* matronae orbae ac divites, quas et *Praetor* salutatur, ut sportulas petat et simul forte hereditatem capiet. *collega*, alius *Praetor*, sportularum competitor. 131. *Hic*, Romae, *filius ingenuorum*, ingenuus, *claudit latus servi*, libertini (qui nuper servus fuerat et serviles nondum mores exiit: unde etiam nunc *servus* saepe dicitur), *divitis*, ad eius est latus, eum comitatur (qualis comes hinc *latus* dicitur Mart. II, 46, 8. et VI, 68, 4.); vel potius, ad sinistram, laevus, loco inhoneiore incedit, quo

sensu latus alicuius claudere vel tegere, latus alicui dare et exterioriorem esse passim dicitur.

132 seq. *alter*, non filius ingenui luxuriosus, sed *servus dives*. Sententia h. l. et ratio, a poeta allata, haec est: nam ille *servus dives* est, ingenuus vero pauper. Hanc notionem, more suo et poetarum, non generaliter, sed specialiter expressit. *Tribunorum* militum salaria proverbii velut loco pro magna pecuniae summa ponuntur etiam ap. Plin. XXXIV, 3. Eorum stipendium a temporibus Domitiani, qui novem aureis, quos gregarius miles habebat, tres addidit et sic omnia auxit stipendia, XLVIII aurei erant: nam quod pedes accipiebat (XII aurei), id duplex centurioni, triplex equiti, quadruplex tribuno dabatur. — *Calvina* et *Catiens* nobiles meretrices. Illius forte mentio fit ap. Tac. Ann. XII, 4, 8. 134. *palpitet* h. l. sensu obsceno dicitur. *at tu* ingenuus, qui pauper es. 135. *Scortum vestitum* sc. bene, nitide, venuste; nisi malis togatum, more meretricum, nam *toga* proprie *vestis* dicitur. Ita Ferrar. Elect. II, 8. ubi et recte, ut in Scholiis vet. versus 136. ita explicatur: Meretrices in *alta sella* sedebant, ut accedentes scortatores venalem mercem adtentius considerarent, ac membra omnia curiosius perlustrarent, sicut servi etiam venales in catasta prostabant; nam licet togatae essent, pellucebant nihilominus, Cois indutae: et tale tamen scortum diabolare non sudebat pauper ex *alta sella* deducere, quod paucis obolis careret. Idem Ferrarius et vet. Schol. ab illa meretricum *sella* denominatos putabant *sellarios*, *sellularios*, *sellariolas popinas* et *sellarias*, de quibus v. Tac. Ann. VI, 1. Martial V, 71, 3. et Suet. Tib. c. 43. — *Sella* servorum cervicibus elata ab h. l. aliena est.

137 seq. De contentu pauperum queritur, quibus, vel sanctissimis, nulla fides Romae haberetur; Acb. *Dare* verbum forense, ut *dare testes*, *iudices*, *cognitorem*, *litem*, *iudicium*, *cognitionem* cet. *Hospes numinis Idaei*, P. Cornelius Scipio Nasica, qui, a senatu vir optimus de toto populo Rom. iudicatus, simulacrum et sacra Matris Deum, e Phrygia advecta, hospitio excepit (ut olim Abinadab et Obed Edom arcam foederis, oraculum signumque praesentiae divinae, 1 Sam. VII, 1. 2 Sam. VI, 10 seq.) et deinde templum Deae conditum consecravit. *Numa rex*, vir iustissimus idemque religiosissimus, instructus disciplina tetra ac tristi veterum Sabinorum; quod vel tironibus notum e Liv. I, 18. — 139. Intell. L. Caelius Metellus Cos. A. V. DII. et DVI, Dictator, Mag. Eq. et Pon-

tifex Max., qui, quom Palladium ex incendio sedis Vestae raperet, oculos amisit, unde VI, 265. coecus dicitur. *Trepida* fingitur Minerva templo ardente, propter periculum et suum, et Rom. imperii, cuius pignus erat *Palladium*.

140. *Prætenus ad censum oratio flectitur*, confestim quaeritur, quantas possideat opes? *de moribus ultima fiet quaestio*, cf. Hor. de Epist. I, 1, 53 seq. — 141. Primæ quaestiones sunt, quot pascit servos cet. Divitiae etiam ex numero servorum aestimabantur. *pascit*, alit, ut VII, 76. 93. IX, 67. 136. XII, 28. *Paropsis*, *παρῶψις*, vas in quo opsonia apponuntur, patina, laux.

143. 144. Comparant Horat. Sat. I, 1, 62. Ovid. Fast. I, 217. 8. et al. Lucilius, a vet. Schol. laudatus: *Aurum atque ambitio specimen virtutis utrique est*, *Tantum habeas, tantum ipse sies tantique habearis*; quae verba Horatius l. c. ante oculos habuisse videtur. 144 seq. Panperi etiam iuranti, nulla fides habetur. — *iures aras* h. e. per aras, quas iurantes tangebant, et hoc pro: per Deos, *Samothracum et nostrorum*, h. e. deos et peregrinos et Romanos; ut *ἱερὰν τοῖς θεοῖς*. *Samothracum aras* h. e. per eorum deos *Cabiro*s seu *magno*s. — 145. 146. Pauper, quem fames urget cuiusque praesens malum futuri metum vincit, ad periuria pronior esse et bino deos eorumque iram ac poenas minos timere creditur divitibus: Dii quoque ipsi facilius ignoscere putantur, quod necessitate magis quam improbitate peccaverit. Babrdt hanc poëtae mentem fuisse putabat: Dii non curant iniuriam, a mendicis ultimaeque sortis hominibus sibi illatam; sed divite peccante, ambitio eorum et ira moveatur: hinc pauperes peierare creduntur nec deos timere.

148 seq. Casaub. ad Theophr. Char. XIX, 3, Veteribus, inquit, in foro honeste vestiri moris erat, domi quod satis esset: aliud enim homini, aliud humanitati satis esse censebant, ut ait Varro. Qui igitur foede vestiti in publicum prodirent, odio erant et irrisoni. *hic idem panper.* *si foeda — pelle patet*: comparant Martial. I, 104, 5. 6. et Horat. Sat. I, 3, 31. 32. — *calceus*, v. ad VII, 192. *vulnere*, ruptura, rima, fissura, ut ap. Valer. Fl. I, 480. *cicatrix*, satura. — 152. 153. Comparant XI, 2. 3. Plaut. Stich. I, 3, 20 seq. Horat. Od. III, 24, 42. 43. et quae Crates comicus ap. Stob. tit. *πενίας ψόγος* dixit: *Οὐκ ἔστι πνίας οὐδὲν ἀβλιώτερον* *Ἐν τῷ βίῳ σύμπτωμα· καὶ γὰρ ἂν θύσει Σπουδαῖος ἤς, πνίας δὲ, κατάγλωσς ἴσῃ.* — 153 seq. Cf. Martial. V, 26. al. 25. de Cbaerestrato. Homines ad inopiam redacti etiam

publice irrisui sunt, et de loco honestiore, quem olim occupaverant, nunc deiciuntur. *inquit* sc. designator, qui in ludis spectaculisque ordinis curam agit et cuius suum designat locum. Sed dura est ellipsis talis subiecti, et vel leg. *inquis*, vel *inquit* positum pro *inquis*, *inquitis*, *inquiunt*, quo tamen sensu non sere adhibetur, nisi quum aliquid ex adverso nobis obiici fingimus. *excat* e quatuordecim. *pulvino equestri*: Caligula primus Senatoribus, ne nudis asseribus insiderent, pulvillos substerni iussit; idque postea Equitibus etiam concessum videtur. *cuius res familiaris non sufficit legi*, non tanta est, quanta debet esse Equitum, secundum legem theatralem Roscii Othonis, de qua v. ad XIV, 323 seq. *lenonum pueri, praeconis filius et iuvenes lanistae hic* in quatuordecim *sedcant*, quia censum habent equestrem, vel artibus suis, quae quaestuosae erant, vel alio quocumque modo, v. c. connubiis malisque artibus, paratum. *Praeconum* itaque filii eodem iure, quo lenonum et gladiatorum, censeantur. *Fornices* cellae fornicatae s. concameratae ac subterraneae, quas scorta inhabitare solebant. — 157. *nitidi*, unguentis delibuti vel lauti, et id. qd. *mox culti*: nam dives est. *plaudat*, exquise pro *sedent*. Applaudi solebat et bistrionibus, et imperatoribus aliisque viris apud populum gratis, quum theatra ingrediebantur. *Pinnirapus*, gladiator, qui, cum Samnite compositus, eius *pinnae* h. e. cristas *rapit*. Varro: *Pinnae insigniti milites in galcis habere solent et in gladiatoribus Samnites*. — 159. *vano* cum vi et indignatione dictum; qui in hac lege ferenda non mores virtutesque hominum, sed opes tantum et divitias (res vanas atque inutiles) respexit.

160. Rectius Themistocles: *Malo virum sine pecunia, quam pecunia sine viro*; Ach. — 161. *Sarcinulae*, supellex, vel id. qd. *census*, bona, quae quis possidet, opes, facultates. Doti, vet. Schol. At melius, quod Galli dicunt *le trousseau*, quod aequae nuptiae et sponsae convenit; Ach.

162. *In consilio esse* vel *adesse* dicuntur, et inde *consilium* quoque vocantur indices, assessores magistratos, qui privato vel publico iudicio praest eosque in consilium advocat, adhibet. — *Aedilibus*, vel infimis iudicibus magistratibusque. *Aediles* fuisse praeter Cereales, a Iul. Caesare institutos, curules et plebeios, vel tironibus notum est: sed quae his illisque propria fuerint munera, minus constat. — 163. Gravis sententia: *tenues Quirites*, pauperes Romani, *olim*, quum aere alieno obruti et

a patriciis vexati in Sacram montem secessissent, debuerant agmine facto, omnes simul, migrasse, prorsus deservisse Vrbem, neque umquam rediisse, quia exinde aemper contempto laborarunt atque oppressi sunt. — 164. *Haud facile* ullibi emergunt quasi ex fluctibus, quibus obruuntur, vel ex luto vilitatis (ut ἄναδύνας), h. e. ex inopia et humilitate, atque ad honores adscendunt pauperes, quorum virtutibus obstat res familiaris angusta, exigua, tenuis; ut ap. Lucret. II, 13. *ad summas emergere opes*, et ap. Sil. XIII, 773. *Pigra extulit arctis haud unquam sese virtus*. 165. 166. *Romae durior*, difficilior, quam alibi, conatus emergendi, ubi omnia magno pretio constant.

167—196. Similis sententia orationisque color est inf. XIII, 162—173, qui locua est conferendus. — 168. *Fictilibus vasis caenare pudet* hodie Romanos, qui ad Macedonica unque tempora iis usi erant; de quo v. Athen. VI, 3. (15.) p. 229. *quod turpe esse negavit*, h. e. negare solet (ἀπίστω); scil. videns, haec ingenio horum hominum morumque simplicitati consentanea esse. Nonnulli verba haec ad P. Cornelium Scipionem, plerique vero ad Curium Dentatum referunt: sed praestat ea universe dicta accipere. 169. Conf. ad XIV, 18n. — 170. Vulgo legitur: *Veneto* vel *veneto* (caerulei coloris) *duroque* (crassioris villi, denso, villi, villosa) *cucullo*, h. e. humerorum capitisque tegmine, (*capushon*) quo imber frigusque arcebat et quo non viri tantum sed mulieres quoque, neque servi solum, sed, quod vel ex h. l. intelligitur, ingenti etiam utebantur, inpr. noctu, vagantes per tabernas et lupanaria, ne cognoscerentur. Cf. VI, 118. 33o. VIII, 145. XVI, 13. not. 6. Ferrar. R. V. III, 23. IV, 20. et 21. intpp. Martial. V, 14, 6. X, 76, 8. et XIV, 139. ubi vocantur *cuculli Liburnici* et *lacernae callinae*, caerulei coloris, ut *callais* gemma, de qua v. Plin. XXXVII, 10, 56. Sed *cucullus* h. l. parum aptus, ubi de coenis et *fictilibus* poculis agitur; aptissimus autem *culullus*, quod iam monuit H. Valerius, qui ingeniose emendavit *Veneto duroque culullo*. Enimvero *culullos*, quod ille putabat, *Venetos* dici, quoniam in Venetia provincia fieri et inde in ceteras Italiae regiones importari consueverint, vix crediderim. Pocula quidem fictilia a regione, ubi parari solebant, passim denominantur, v. c. *Aretina*, *Surrentina*, *Saguntina*, *Cumana* aliaque, at nusquam, quantum memini, *Veneta*. Hinc substitui *veneto duroque culullo*, h. e. luteo et fictili poculo ansato. *Culullus* (forte *culeolus*, *culcus parvius*) grandius poculum ansatum, initio fictile, postea et

aureum. *veneto*, ex luto s. argilla facto; unde *veneto*, caeruleo, (al. *Veneto*) luto dixit Martial III, 72, (al. 74.) 4. *Saguntino cymbia et pocula ficta luto* idem VIII, 6, 2. XIV, 108, 2. *Fictilia antiquus primum sibi fecit agrestis Pocula, de facili composuitque luto* Tibull. I, 1, 40.

171 seq. In parte magna Italiae non ultra vires nitor habitus, ut Romae, v. 180 seq. Nova Romae deserendae causa. In municipiis vix togam, nedum pictam vel purpuream, induebant, contenti tunica. — 172. In Italia mortui toga, ut in Graecia pallio, operiebantur, et quidem censores purpurea, magistratus summi praetexta, civis honestiores candida, viliores alba eaque vili et trita. (1) — 173. *theatro herboso*, non ligneo vel lapideo, sed e viridi cespite, servata simplicitate antiqua. Ferrarius monet Elect. II, 9. nihil vetare, quia et accipere possumus de vero *theatro*, sed propter infrequentiam ludorum *herbescens*: dici enim si quando h. e. raro. *tandem*, anno vertente, quia ludi anniversarii; Grang. 174. *ad pulpita*, in scenam. *Exodia, ἔξοδια*, carmina risum moventia, quae sine fabulae, Atellanae potissimum, ut *αἰσώδης* initio et *ἐμβολα* medio, cani solebant. Exodiarium apud veteres in fine ludorum intrabat, quod ridiculus foret, ut, quidquid lacrimarum atque tristitiae coëgissent ex tragicis affectibus, huius spectaculi risus detergeret: cuius et Lucilius meminit, *Principio exitus dignus exodiumque sequetur*; vel. Schol. *notum*, non novum, sed saepius recantatum; quod non minus priscae rndique simplicitati convenit. *Exodium* etiam de exodiario accipi potest.

175. 6. Poëta adneco nâso suspendit speciem non minus ridiculam, quam horribilem *personarum* s. larvarum (nam *persona*, πρόσωπον, ficta facies, qua histriones olim utebantur), inter quas in fabulis, praesertim Atellanis, circumferebantur etiam uanduci s. *μορμολυκτῆς*, magnis malis lateque hiantia, s. ore immodice patente deformia et clare crepitantia dentibus. Στόμα καχρὸς πᾶμμεγα ὡς καταπνόμενος τοὺς θεατὰς, Lucian. περὶ ὀρχήσ. c. 27. *pallentis* forte, quia *peruncti faecibus ora*, ut utar verbis Ho-

(1) Casaub. ad Athen. X. p. 414. et Pers. VI, 33. haec eo spectare dicit, quod et Graecis et Latinis, utpote *πυλῶν ἑταρίων* studiosissimis, id moris fuerit, ut mortui in quam honestissima veste et comiores efferrentur quam vixissent, ideoque a Iuvenale

aeque ac Persio tangi dementiam avarorum, qui, quum sordide vixerint, efferri splendide et toga, quam vivi nunquam inducunt, in funere denum ornari cupiant, adeoque ambitionem suam extendant ultra mortem. Cf. Horat. Epist. I, 5, 13 seq.

ratii A. P. v. 277. qui est locus class. de veteri comoedia. 177. *illic*, in multis Italiae oppidis. *similem habitu Orchestra*, h. e. decuriones s. senatores, et *populum*, h. e. plebem. 178. *clari velamen honoris*, Aedilium habitus, *tunicae albae*, quales vulgo omnibus erant, sed eo forte discrimine, ut Aedilium tunicae essent candidae vel recens lotae. *Aedilis* magistratus municipalis et in quibusdam municipiis coloniisque vel unicus, vel *summus*. 180 seq. Conf. ad VII, 138. *Hic Romae ultra vires*, opes, facultates. 181. *sumitur habitus, vestitus aliena arca*, aere alieno, mutuato; vel ex cista aliena, h. e. vestis ipsa mutata, conducta, ut VI, 352. — 182. *Ambitiosa paupertas* est eius, qui, quum pauper sit, dives vult videri, et maiores facit impensas, quam facultates patiuntur: qualis paupertas describitur VI, 352 seq. Casaub. ad Theophr. Char. XXI. pr. hanc esse ait μικροπλοτηρίαν eorum, qui cupiant quidem laudem posse mereri alia ratione, sed, quia inopes sint et iis praesidiis destituantur, quae ad consequendos honores veros desiderantur, quae possint ratione tentent innotescere cet. — 183. *Omnia Romae cum pretio*, magna impensa fiunt, magno constant et comparantur. 184. 185. Qui ad nobiles viros admitti cupit, ab eo domesticis illorum ac servis munera sunt danda. Cf. Horat. Sat. I, 9, 57. et Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων cap. 10. (ὅτι Συμφορῇ κακῶς συμβέβηκε καὶ ὀνομακλήτορι Λιβυζῷ ταπτόμενον καὶ μισθὸν τελοῦντα τῆς μνήμης τοῦ ὀνόματος). — 184. *Quid das*, quantum servis dare cogeris? *Vt te respiciat clauso labello*, ut te nutu tantum, non sermone s. colloquio dignetur; quo superbia hominis significatur. — 186. Si ille, patronus, dives, *amati* servi sui et catamiti *barbam metit*, metendam curat, *hic*, alius, *crinem* eius *deponit*, capillum tondendum curat; Hein. et Ach. *Ille* et *hic* sc. cliens; Lubin. et Prat. quos per incuriam sequutus eram. 187. Festus erat dies apud Romanos, quo prima filiifamilias *barba* s. lanugo, ut apud Graecos, quo *crinis*, (cirrus, μῆλός ἐκίλλος), tonderi et tonsa deo alicui tamquam ἀνάθημα consecrari solebat: (1) unde quidam eo sensu verbum *deponere* (sc. in tem-

(1) De *barba* v. intpp. Petron. c. 29. 101. et 107. Martial. I, 32. IX, 17. et 18. Suet. Ner. 12. Lips. not. et excurs. ad Tac. Ann. XIV, 45. de coma, quam ἑφηβοί, saltem Graecorum, a parentibus ad tribules adducti tondere et deo alicui, plerumque

Herculi Apollinive Pythio consecrare solebant, et de hoc festo (τὰ οἰνιστήρια), v. Casaub. ad Theophr. Char. XXI. pr. (ubi conf. Fischer in ind. v. ἀποκρίσαι) Pollux III, 52. Schweigh. ad Athen. XI, 88. pr. Salmas. de coma p. 532.

plo, ἀνατιθέναι) h. l. accipiunt. Eodem die a clientibus *liba* aliaque munera dabantur. Ceterum ex h. l. constat, tum, quod de *crine* modo dixi, etiam Romae in usu fuisse, tum bonorem filiisfamilias praestitum, servis quoque, qui dominis fuerint in deliciis, habitum et ab his, et a clientibus, patronorum gratiam demerituris. Hinc et Martialis IX, 17, 1 seq. dixit: *Consilium formae speculum dulcesque capillos Pergameo posuit dona sacrata deo Ille puer tota domino gratissimus aula.* — *libis*, placentis, (πλάκους ἢ γάλακτος, ἱερὸν τε καὶ πλεον, δὲ Ρωμαῖοι λίβον καλοῦσι, Athen. III, 36. s. 100. p. 126.) quae priscis hominibus pro panibus, et (ut *puls* XIV, 171. et XVI, 39.) tum cibi, tum munera sacrificiaque simplicissima erant, adeoque diis libari in omnibus sacris, et mitti afferrique solebant diebus festis laetisque, impr. die natali. 187. *Accipe*, audi, disce, et *istud fermentum*, hanc irae causam, *tibi habe*: praestare cet. — *Fermentum* farinam fervefacit, attollit tandemque rumpit, et tam acorem, quam tumorem habet; unde vox illa transferatur ad animi affectus, praecipue iram, quae et tumorem, et acerrimum motum ebullientis sanguinis excitat. 189. *Peculium*, pecunia ac bona, quae servus colligit permissu domini. *cultis*, ut v. 186. *amati*.

190 — 222. Nova Urbis relinquendae causa, a frequenti aedium ruina et incendiis petita. *Hic nimium casus in Urbe frequens*, Martial. III, 52, 2. Causas memoravit Heubach de politia Rom. Gott. 1791. § 46 seq. *Praeneste* urbs Latii, celebris Fortunae templo, oraculo ac sortibus, hand procul Roma, in monte amoeno sita, teste Strab. V. p. 365. (unde h. l. *gelida*, ut *frigidum* Hor. Od. III, 4, 22. et *altum* Virg. Aen. VII, 682.) hodie *Palestrina*, in vallem deducta. *Volsinii* s. *Vulsinii* (nunc *Bolsena*), Etruriae opp. in summo lacu Volsiniensi situm, quod totum fulmine concrematum est, v. Plin. II, 52 53. *Gabii* urbs Latii, inter Romam et Praeneste, Sex. Tarquinii dolo capta, unde h. l. *simplicibus*; etsi vet. Schol. explicat: non ornatis. *Tibur.* (hod. *Tivoli*) opp. Latii, in acclivi arcis, b. e. montis s. collis, (nam *arx*, ut Gr. ἀρὰ et ἀρὰν poëtis proprie quidquid altum est, adeoque mons et collis, vel eius vertex, deinde quod in colle et editis locis positum est, impr. ἀρόπολις, et hinc simpl. urbs dicitur) latere conditum, unde h. l. *proni*, et *supinum* ap. Hor. Od. III, 4, 23. — 193. *Tibicen*, fulcra, adntricula aedificiorum. Festus: *dici ita existimantur tibicines a similitudine tibis canentium*,

qui ut canentes sustinent, ita illi aedificia, h. e. eorum tecta. Vet. Schol. explicat: tibicinatam, tamquam tibicina i. e. gracili materia. 194. sic, fulciens sedes tenui tibicine, oppositis tibicinibus levissimis, exilibus fulcris atque columnellis, labentibus, ruentibus, aut certe mox lapsuris, casuris, ruinam minantibus aedificiis, obstat, subvenit, lapsum et ruinam aedium prohibet, Villicus cet. Villicus proprie dicitur, qui villae, et deinde, qui aliis quoque rebus est praefectus, v. c. villicus aerarii, hortorum, aquae: sed h. l. villicus est vel dominus, eo modo aedes reparans, quo villicus rustica aedificia, contentus obducere vel obstruere rimas parietumque vitia, ut sumptibus parcat; vel Praefectus Vrbi, qui et inf. IV, 77. satirice ita dicitur, et forte sub Imperatoribus aliquam aedium privatarum curam gessit; vel Aediles, qui certe hanc curam rei publicae et Papiniani temporibus habuere: nam qui ante Papinianum et post Augustum eam habuerit, non satis constat. Nota Ach. est: «Ego malim intelligi subrusticum murorum structorem (un maçon de village) cui dominus resarciendae domus labentis curam mandat, ne nimios sumtus faciat.» Sic h. l. ut οὐτως, pro negligenter, languide dictum putat Hein. Cf. Passerat. et Broukh. ad Prop. I, 3, 34. Schol. ad Sophocl. Ai. 1198 (οὐτως ἀντι τοῦ ὡς ἔφυγε) intpp. Hor. Od. II, 11, 14. et Evang. Ioh. IV, 6. Sed vulgaris quoque vocis significatio h. l. convenit. 196. iubet dormire securos, eos, qui in aedibus habitant, vel inquilinos aedium privatarum insularumque, quasi sarta tecta sint, ruina pendente, impendente. 197. Vivendum est illic, Gabiis, Volsiniis, Praeneste, Tibure aliisque oppidulis. — 198. poscit aquam, quia domus ardet. Grangaeus, coll. Quinctil. Declam. XII, haec verba refert ad ritum antiquum, quo aqua incendio inclamari publice solebat. iam frivola, res, sarcinas et vasa viliora, transfert, postquam res maioris pretii iam servavit. 199. Vcalegon, is, cuius aedes ardent. Poeta hoc nomen petiit e Virg. Aen. II, 312. ubi v. Heyne.

199—201. Si domus ardet, dominus vel frivola quaevis prius exinde transfert, quam de periculo imminente inquilinos pauperes, quibus summa aedium tabulata locavit, certiores faciat, vel iis subveniat. tabulata tertia, coenaculum, υπαίθριον, summa pars aedium, in qua pauperes habitant. tibi, in perniciem tuam. 200. ab imis gradibus, tabulatis. trepidatur vox praecipitem eorum actionem, qui restringendo vel evitando student incendio, apprimere depingens; Ach. 201. Vltimus ardebit, po-

stremo ardebit coenaculum suum, quod pauper conduxit sub tegulis. — 202. Poëta forte respexit ad originem ac vim voc. ὑπερῶν, quod quidam compositum putant ex ὑπὲρ et αἶον, ut sit quasi locus, in quo columbae ova sua ponant. *columbae molles*, quae et tenerae sunt et lascivae.

203—222. Pauperi bonis suis exuto nemo est qui subveniat; sed divitem, eodem calamitate afflictum, omnes fere iuvant. — *Codro*, pauperi cuidam. *lectus Procula minor*, uxore brevior. Grangaëus suspicabatur, poetam respexisse ad proverbium Gr. Κλεομένης τῆς κοίτης ὑπερῶν, *Cleomenes cubile superat*, h. e. tam pauper est, ut ne lectum quidem sibi aequalem comparare possit: quem verborum sensum non perspexit Erasmi. Prov. LII. Chil. V. Cent. VII. — 204. *Abacus* mensa marmorea, quae et *Delphica*, *ministerium* ac *repositorium* vocabatur, et in qua tam ad usum, quam magnificentiam exponebantur vasa aurea et argentea, inpr. potoria, h. l. *sex urceoli* s. vasa potoria, quae non pretiosiora, quam ipse *abacus*, quem ornant, censendi sunt. *Cantharus*, poculum capax et ansatum, ex quo vinum in *urceolos*, minora pocula, diffundebatur. *sub eodem marmore*, sub mensa marmorea et ex eadem materia, *Chiron*, trapezophorus, statua s. columna vel pes mensam sustinens et effigiem Chironis Centauri referens. *marmore* vulgo ironice dictum et de argilla capiendum putant, quia Codrus pauperrimus fuerit. Marmoreos tamen abacos Romae vulgares, et ditioribus mensas potius citreas cum eburneis fulcris fuisse, observat Ferrar. Elect. II, 9. 207. *divina carmina* *σιμωνιδεῖς* dici existimant de Theseide Codri, de qua v. ad I, 2. Sed possunt etiam proprie carmina praeclara *Graccorum* poetarum significari. Sic *dia poemata* dixit Pers. I, 31. *Opici* vel *Opsci* et *Osci* prisca Ausonum gens, quae cis et ultra Lirim, in Latio et Campania, habitabat. "Eam postea inter Romanos receptam barbara sua lingua dissonisque moribus multa de prisca illa et praeclara rei publicae disciplina in peius inuovasse, verisimile putat Dionys. Hal. I, 89." Manso. Hinc facete mures *Opicos* diei, quasi barbaros et Graecae linguae ignaros, rudes, imperitos ac simplices, recte monent viri docti. (1) — 212. *Asturii*, divitis ac nobilis viri: no-

(1) Schol. vet. « qui foedam vocem habent, vel qui imperite loquuntur, ἀπρόσφοροι. » Alii ut Lips. Epist. Quarst. V, 6. *Opicos* existimant turpes dici

ac foedos a lingendo vel liguriendo, quoniam Osci frequens rerum turpium usus (v. Festus v. *Oseu*) unde *Eunu* Syriacus ingulum liguritor

men fictum. *horrida*, inornata, inculta, *mater* est, h. e. tum matronae sordidae sunt ac squalidae, ut in publico luctu. 213. *Pullati proceres*, Patres Equitesque vestes mutant, et togas *pul-las*, fuscas s. nigricantes squalore, induunt, quod in publico luctu et calamitate fit. Color *pullus* est ferrugineus, nec purpureus nec ater, sed inter utrumque medius, violaceus aut pavonaceus, cuius coloris vestibus honoratioribus olim, ut nunc reges quidam, in luctu utebantur, etsi atris quoque induti erant; Voss. ad Catull. p. 168 169. 218. *differt vadimonia Praetor*, institutum edicitor, ut in luctu publico. — 214. *Tunc gemimus casus Urbis*, quasi hac calamitate tota urbs, non unus homo affligeretur. *tunc odimus ignem*, exsecramur; nam odium iramque in causas malorum, etiam inanimas sensuque vacuas, evocare soleamus. Lugentes, ut notat Schol. vetus, focum in domo sua fieri non patiebantur: quare Grangaeus non *ignem* incendii, sed cuiuslibet foci intelligebat.

215 — 222. Vividis imaginibus coloribusque adumbratur sum-mum studium, quo amici divitibus opitulantur. *Collatum est decies Mart. III, 52, 3.* *Ardet adhuc domus ditioris nobilis-que viri.* *donet marmora et conferat impensas* ad novas aedes exstruendas. 216. *Signa nuda*, v. c. Achilles, quae opponuntur velatis, palliatis, togatis, paludatis, loricatis, chlamydati. *Signa candida*, e candido marmore. 217. *aliquid praeclarum*, ali-quam imagi-cin vel statuam, mira arte effictam. *Euphranor*, statuarius et pictor celeberrimus Olymp. CIV. 219. *forulos*, capsulas, armaria, in quibus libri aliaeque res reponuntur. *Minerva sapientiae symbolum artiumque praeses*, cuius statuac vel imagines in bibliothecis reponi solebant. *Minervam inediam*, h. e. statuam Minervae, non in medio reponendam, sed diuturnitate temporis iam imminutam ac mutilatam (ut *dimidius VIII, 4. 5. XV, 5.*) vel potius dimidiatam, a vertice ad umbilicum seu humeros usque effictam, quales statuac proprie *imagines*, nonnumquam et *thoraces*, Graecis *πτορεται*, nobis *büsten* et *brust-bilder*, ut contra integrae statuac iconicae vel *similares*, Gr. *ἀγάλματα εἰκονικά, ἰσομήτρητα*, nobis *statuen in lebensgrösse* dicun-tur. 220. *reponit*, in locum eorum, quae succudio periere, sub-stituit. 221. *Persicus*, divitis, cuius aedes conflagrarunt, nomen fictum, eo quod Persae divites; vet. Schol. Reliqui intpp. desi-

Opere magister ap. Auson. Epigr. dixit excas tunc opusculum evolvere
CXX. (CXXVIII) 2. Idem Auson. chartas de Profess. XXII, 3.

gnari putant Fabium Persicum, de quo v. ad VIII, 14. "Enimvero est noster *Persicus* dñus idemque com *Asturio* v. 212. desunito agnomine a gente, uode ipsa aut maiores eius originem duxerant: quod nisi quemque rei ratio totiusque orationis nexos doceret, docere debuissent, saltem potuissent *Asianorum ornamenta Drorum*, quae homini *Asiatico* gnavi streouique amici, sed lucri cupidi et orbitatis bene memores, ad incendii damna reparanda ultro v. 218 offerunt., *Mauso*. *Persicus* plura recipit, quia et *orbis* est, sine liberis, et *ditissimus*: duae rationes cur ei plus adulentur heredipetac; Ach.

223. *Si potes avelli*, careret, *Circensibus* ludis. *Avelli*, *ἀνελός*, quasi vi, violentia. Praeclare et *εὐπαιδείας* de insano lorum studio, de summis voluptatibus ac deliciis Vrhis: nam Romani his ludis maximo delectabantur. *Sora*, *Fabrateria* et *Frusino* urbes Latii, quas etiam coniunxit Sil. VIII, 394—8. *tenebras*, domum tenebrosam, ut ap. Martial. II, 14, 12. *Hortulus hic*, in his oppidis tibi est, vel potius una cum aedibus paratur eodem pretio. *puteus brevis*, non altus vel profundus, nec recte *movendus*, unde aqua non fune, sed manu potest hauriri. 227. *In tenues* et hinc rigandas *plantas diffunditur*, aqua eius late et ubivis dispergitur. 228. *Vive*, sis ibi, *amans bidentis*, ovium, vel potius ratri, h. e. rei rusticae, agriculturae intentus. 229. Cuius horti froctibus centum alere possis homines. *Pythagorci* oleribus, herbis leguminibusque plerisque vesciebantur et quibusdam legumioibus (fabis, lathyro, erebintbo) animaliumque carne abstinebant, ob frugalitatem et *μετρώχου*. (1)

230. *Est aliquid* h. e. magnum, eximium quid, ut ap. Ovid. Trist. I, 2, 53. 55. Gr. *ιστί τι*.

232. *hic*, Romae. 233. *Languorem*, morbum. *cibus imperfectus*, haud concoctus, vel potius non satis ac bene coctus, crudus, adeoque non facilis ad concoquendum. 234—248. Conf. Martial. XII, 57. *Meritoria* dicuntur, quaecumque mercede locantur, h. l. forte non deversoria, *ξενοδοχία*, ut putant,

(1) Cf. inf. ad XV, 173. 174. Gell. IV, 11. (ubi v. intpp.) Athenaeus IV, 17. VII, 16. X, 5. Plin. XVIII, 12. XXIII, 7. Plut. Sympos. VIII, 8. Laërt. lib. VIII. vir doctus in Miscell. Obs. crit. Vol. VI. T. II. p. 417—451 (ubi de Pythagorae symbolo, *κυμάτων ἀνδροχώρα*, disputat putatque, *κυμάτων* non

fabas fuisse, sed ova, quasi *κύματα*, feturam conceptumque animalium, propter verba Plut. Sympos. lib. II. Quaest. 3. *διαγράφει μὲν τὸ ἐσθίου ἐκ τοῦ χρῆσθαι τοῖς τίκτοις τὰ ἐκ ζωῆς*.) Creuzers Symbolik T. I. p. 126. T. IV. p. 291.

sed cubicula (ut ap. Papin. Dig. XXXII, 1. §1. et Vlpian Dig. VII, 1, 13.) vel *tertia illa tabulata*, a pauperibus conducta, de quibus v. ad v. 199. Nam de pauperibus h. l. agi, qui Romae dormire nequeant, probabile sit ex Martial. l. l. et verbis, quae sequuntur: *magnis opibus dormitur in Vrbe*, h. e. Romae magni paratur domus, quae cubicula habeat remota a strepitu, qui in vicis est. Loquitur etiam h. l. Vmbrius, pauper et Vrbe discedens, ubi aliquandiu habitaverat et ubi non tot fuere deversoria, ut pauci habitare ibi potuerint, quorum somnum non interruperit illorum strepitus. Hinc etiam baud inuui crediderim lupanaria aut, quod alii suspicantur, tabernas vel officinas aerariorum, numulariorum, pistorum, malleatorum cet., qui eas mercede conduxerint aut in illis diurna nocturnaue opera meriti sint victum et continuo strepitu somnum vicinorum interruperint. Mauso haec adnotavit: "*Meritoria omnino (!) sunt ξυνοδοχια*, quae recte somnum non admittere et vigilandos aegros occidere dicuntur, quum omnis generis homines, qui hospite et hospitii beneficio in urbe carerent, ad ea deverterent et confluerent; eoque sensu Valerius Max. I, 7. ext. 10. dixit *in tabernam meritoriam devertere* et Vlpianus Dig. VII, 1, 13. *meritoria facere*., 236. caput, prigo, prima ac praecipua causa. *Redarum transitus*, fragor et strepitus curruum, clamor aurigarum, concurrentium hominum simul ac redarum confusio, *arcto vicorum in flexu*; nam erant certe veteris Romae vici angusti et parum directi, quod ex Liv. extr. patet; Ach. *Redarum* (s. ad III, 10.) quoque *transitus* et *occursus* difficilis, quia *mandrae*, h. e. iumenta vel plaustra, in unum coacta, vias, inpr. *in flexibus* earum, occupant et claudunt, ut *transiri* non possit; unde *convicia stantis mandrae*, h. e. quae mulio vel redarius dicit aliis redariis et mandrae suae stanti nec ulterius progredienti, quoniam aliae mandrae in arctis obliquisque vicis obviam veniunt. *Mandra*, μάνδρα, spelunca, stabulum, caula, ovile, sed h. l. et simili Martial. V, 23, 7. iumenta vel carri, et hinc quoque aurigae s. equiones. 238. Vid. Excurs. ad h. l. — 239. *officium*, negotium, vel honos, qui alicui habetur salutando, deducendo, occurrendo cet. *vocat*, aliquo ire iubet divitem, ut nos dicimus, *ein geschäft ruft mich*. *vehetur* lectica vel sella. 240. *Liburno*, servo e Liburnia, ut IV, 75. et VI, 477. h. e. humeris eius cervicibusque; vel lectica, ab eo gestata. *ingenti Liburno*, ut *longorum cervice Syrorum* VI, 351. nam ut sublimiores ferrentur Romani, servos eligebant

tum grandes et erectos, tum robustos, quales erant Liburni; unde *horridus Liburnus* ap. Martial. I, 50, 33. Cf. Lips. Elect. *curret super ora*, quo sensu Plinius dixit Paneg. c. 24. *illos humeri cervicesque servorum super ora nostra vehunt*, et Seneca, quos *supra capita hominum supraque turbam delicatos lectica suspendit*. — 241. *obiter* h. l. propr. ob iter, h. e. in itinere, dum vehitur; vel *παρέρχων*, *ἐν παρέρχῃ*, *ἐν παρόδῳ* (Gall. *en passant*), ut VI, 481. *intus*, in lectica. — 242. Fenestrae, quae in lectica undique clausa ad prospectum erant, velo sive linteo tegebantur, quod et dimoveri et adduci poterat. 243. *Ante*, prius quam nos pauperes, *tamen*, etiamsi legit ac dormit, *veniet*, quo volet. 244. *Vnda*, multitudo populi, ut ap. Virg. Ge. II, 462 et Sil. IV, 159. ubi v. Drak. et nos. *Vnda prior*, multitudo clientum, qui officii causa patronum deducunt et lecticam praecedunt, quibus opponitur *populus*, qui sequitur lecticam. 245. *assere*, ligno, pertica, amite oblongo ac prominente, quo lectica sustinetur. — 246. *Metreta*, ὁ μετρητής, mensura liquidorum Attica, cadus vel amphora. — 247. *Pinguis* sunt, fiunt, opplentur *luto crura mea*. *planta magna*, ut XVI, 14. *grandes surae militis*. 248. *clavus*, caligis infixus et inde *caligaris* dictus. *in digito pedis*.

249 seq. Alia hominum multitudo describitur, qua pauperes in vicis premuntur et conculcantur. *Nonne vides duximus* dicitur. *sportula* h. l. non centum quadrantes, sed coena, cibaria, δειπνον ἢ στυπιδόν. *quanto fumo celebretur sportula*, quanto hominum confluxu et studio petatur sportula, quod ex fumo intelligitur, quem vides. 250. *convivae*, qui acceperunt sportulam et dnmum redeunt: *hos sequitur sua quemque culina*, h. e. servus capite ferens sportulam s. cibaria, foculo vel calefactorio imposita, ne in reditu intepescant aut frigescent. Hinc Mart. XII, 32, 14. *Focum ferentis suberat amphorae cervix*, et Sen. Epist. 79. al. 78. *Tumultus est coquorum, ipsos cum opsoniis focos transferentium*: hoc enim iam luxuria commenta est, ne quis intepescat cibus, ne quid palato iam guloso (al. calloso) parum ferbeat, coenam culina prosequitur. 251. *Corbulo*, h. e. vir tam robustus ac validus, quam Corbulo fuit. *Schol. vetus: "Alii dicunt athletam illius temporis fortem Corbulonem fuisse; alii genus navis.", Alii Domitium Corbulonem, ducem Claudii ac Neronis fortissimum et corpore ingentem. — 253. *ventilat in cursu ignem illum opsoniis subiectum* (de quo v. ad v. 250.) ut exstinguatur. *Scinduntur in turba ho-*

minum *tunicar sartae*, quales servis ac pauperibus esse solent.

254 seq. Aliud impediementi periculique genus a longo vehiculorum ordine, quo, ut verbis Sen. Ep. 90. utar, *pinus aut abies defertur vicis intrementibus*. Heubach in Comm. de politia Roman. Goett. 1791. § 16. "Quodsi hominum, inquit, multitudinem, civitatem, in qua turba per latissima itinera sine intermissione defluens elidebatur, et pericula cogites, quae inde a vehiculis et plaustris, quibus non facile cedere posses, praeter-euntibus imminerent, nullus miraberis, etiam huic malo esse provisum. Iluc quidem spectat legis antiquae fragmentum (a Mettario in lucem emissum 1738. post biennium vero a Conrado in Parergis egregie illustratum et a Mazocchio inde ad Tabb. Heracl. repetitum) qua cautum, ne quis plostrum interdum post solem ortum neve ante horam X diei dueret, nisi aedium sacrarum aedificandarum operisve publici faciundi, vel sacrorum publicorum, ludorum triumphorumque causa. Hora diei decima plaustra in urbe duci lex ideo permisit, quia, quum a negotiis iam cessarent Romani et post lavationem coenam sumerent, parcius tum per vias comueantibus a plaustris obvis non adeo timendum erat. Legem vero istam Iuvenalis tempore fuisse oblitteratam, ex his Umbrii querelis licet colligere. Quare Hadrianus teste Spartiano c. 22. denuo prohibuit, vehicula cum ingentibus sarcinis Urbem ingredi, quod iam Traianum fecisse ex Plin. Paneg. c. 51. discimus. — Grangaeus h. l. imitationem Horat. Epist. II, 2, 72 seq. et Sat. I, 6, 42. 43. deprehendisse sibi videbatur.

coruscat, ultro citroque movetur, tremit, nutat. 255. *Sarraco*, plastro. Vtrumque coniunxit etiam Vitruv. X, 1. *nutant altae populoque minantur* verba Virg. Aen. II, 628. 629. — 257. *Saxa Ligustica*, marmor, quo omnis Alpium maritimarum tractus totumque litus Ligusticum, praecipue vero Luna, urbs Etruriae, eiusque portus, litori Ligustico adiacens, abundabat. *aguina*, hominum turbam. *Montem* pro ingenti saxo, e montibus exciso, dixit poeta, augendi phantasmatis gratia, ut Virg. Aen. XII, 687. et Stat. Theb. I, 145. ubi marmor, ut h. l., *mons* vocatur. 260. 1. Corpora tam minutatim concisa *obterantur*, ut non magis fere conspiciantur, quoniam *anima*, et prorsus evanescant vel oculorum aciem fugiant.

261 seq. Lepido commento rem imaginemque exornat poeta, fingens, scrrum, qui sportulam petierit, tali plastro vel saxo obtritum periisse, et conservos, huius calamitatis ignaros cinsque adventum expectantes, coenam balneumque parasse do-

nino, sportulam cum servo petenti. *secura*, non sollicita de morte servi, ignorans cum plaustrum casu periisse. *domus*, ut familia, servi. 262. *bucca*, buccarum halitu, *foculum excitat*, ignem accendit. — 263. Balneum paratur, quo ante coenam utebantur veteres. *Strigilis*, ξύστρα, ξυστρίς, instrumentum balneare et unctorium, quo corpus radi vel defricari et oleum sudorque *destringi* seu detergi solebat post unctionem et balnei usum. (1) *unctis*, unguento delibutis, ut minus laederent suavemque spargerent odorem. *sonat*, apposite: erant enim strigiles aeneae, argenteae, aeneae, licet ditiores spongiis purpureis uterentur strigilum loco; Grang. *lintea*, vela, quibus corpus madidum siccabatur. *Guttus*, vas unguentarium, *gut-tatim*, oleum fundens, λάκυθος, ampulla, μυροθήκιον, ἰλαροφόρον. Oleo odorifero vel unguentis non lintea illa, ut quidam putant, sed corpora lota linteisque iam siccata perfundeabantur in unctuario s. elaeothesio, ἀλειπτήριον. — 264. *pueros*, servos. Ille servus, planstro saxove obtritus. 265. *sedet in ripa Stygis*, cupiens transmitti a Charonte et cymbam eius expectans, vel tristis quia non transmittitur: nam inhumatus est, de quo v. Virg. l. l. v. 325 seq. Hanc tamen causam, elsi praecipua est, praetermittit poeta satiricus (nisi latet in verbis, *horret porthmea, nec sperat* c. g. a. l.), utque fabulas poetarum ὡς ἐν παρῶν rideat, affert aliam et quidem lepidam, quia ore non habet trientem, quem porrigat, det Charonti, tamquam nauticum (ναυῶλον s. ναῦλος): nam hunc in finem triens vel quadrans vel obolus in os inseri solebat mortuis; os autem infelicitis servi ita obtritum erat planstri ruina, ut triens vel quadrans vel obolus ei non posset inseri, et hinc Charon fingitur recusare, quo minus eam traheret. *novicius*, imperitus, rudis inferni moris, vel qui nunc demum Charontem vidit et novissime in inferos venit locos. *Porthmea*, πορθμεα, portitorem, vectorem, Charontem, qui umbras rate trahit. *tetrum*, qualis exhibetur a Virgil. Aen. VI, 298 seq. Sen. Herc. Fur. 764 seq. et aliis. στεγνὸν ἀσὶ πορθμεα καμόντων dixit Theocrit. XVII, 49. *coenosi gurgitis*, fluvii, Stygis. *alium*, Charontis cymbam, navem, ex alno factam, ut ap. Virg. Ge. I, 136. II, 451.

(1) v. intpp. Petron. 91. et Eschenbach Diss. de unctionibus c. 3 p. 478 seq. Figuras strigilis exhibent idem p. 483. Pignori de servis, Mercu-

rialis art. gymn. I, 36. alique, graphicam vero descriptionem Apul. Flor. II, p. 316, 27. ed. Elm.

269 seq. *Reputa, quaeso, quam altae sint aedes Romae. Quae quo altiores sunt, eo maius est periculum a testis, quae ex iis decidunt vel deiciuntur, potissimum noctu. Quod spatium sit a tectis sublimibus ad terram: nam, ut scribit Vitruvius, quum arcae complanatae recipere non possent tantam multitudinem ad habitandum in Urbe, ad auxilium coacti sunt Romani ad altitudinem aedium devenire; Ach. curta, mutilata aut fracta; quam vocem multis exemplis illustravit Heios. ad Ovid. Fast. II, 645. — 272. ignavus, socors, tui negligens, incautus, imprudens. 274. tot fata, tot mortis pericula tibi imminent. 275. Fenestras vigilas, h. e. conclavium, in quibus homines adhuc vigilant; ut fere vigilas lucernae ap. Hor. Od. III, 8, 14. feras tecum, ut ap. Quietili. Decl. III, p. 38. — 277. Ut sint contentae fenestras, h. e. homines, qui e fenestris aliquid defundunt, deorsum fundunt, deiciunt. pelles, h. e. lotium et sterces vel sordes, quae in matulis sunt. — Optes, ut haec potius defundantur, quam ipsa vasa vel dursae gravesque testae; ut urina potius et excrementis inquineris, quam ipsis vasis testisque deiectis occidaris.*

278—301. Aliud describitur periculum pauperibus impendens a invecio ebris ac petulantibus, qui commissari (νομάζων), h. e. post computationem nocturnam per Urbis vicis vagari et non modo cum taedis et symphonia vel ad amici cuiusdam, vel ad puellarum domos ire ianuamque pulsare aut effringere, sed etiam invalidum quemque obviorum vexare et corripere, redeuntes a coena verberare ac repugnantibus vulnera infligere solebant; quod de Nerone et Othone, quos poeta forte respexit, referunt Suet. Tac. Plin. Dio et Xiphilin. *Dat poenas, adeo discruciat indignanturque, si nemo ei obviam veniat, quem cadere possit, ut ne somnum quidem capiat. Summa iuventutis protervia morumque corruptela graviter describitur. — 279. 280. Non magis dormire potest, quam Pelides, h. e. Achilles, amici, Patrocli; narrem lugens, ἄλλοτ' ἐνὶ πλευρῇ κατακείμενος, ἄλλοτε δ' αὖτε ὕπνιος, ἄλλοτε δὲ πρηνής, τότε δ' ὀρθῶς ἀναστὰς, Hom. Il. 6, 10. 11. quem locum poeta noster expressit. — 281. Ergo non aliter poterit dormire? verba poetae, interrupti sermonem Umbricii, qui respondet: Quibusdam somnum rixa facit cet. Iudice Achaintre haec sunt verba Umbricii ipsius se interrogantis et respondentis. Sed Heiu. non male suspicatur, versum 281. a Iovenalis manu non esse profectum, quoniam et absurda sit h. l. talis interrogatio poetae, qui in tota satira &*

v. 20. ne verbum quidem praeferat, nec nisi Vmbrium docu-
 tem querentemque audiat, et Noster, si fortasse dormiverit ipse
 inter sermonem Vmbrii et subito excitatus somno haec dixisse
 censeatur, tam insulse saepius interrogare potuerit, et *potest*
 scribendum fuisse pro *poterit*. 282. *improbis*, audax, annis,
 propter robur iuvenile. — 283. *cavet hunc* cet., cavet, ne lac-
 dat eum, *quem* cet., parcit ditiori, potenti ac valido, nec nisi
 inopem atque infirmum ludibrio habet et vexat. *Coccinea* s.
 coccinea, h. e. purpurea, ut *endromis Tyria* VI, 246. *Laena*,
 pallium apertum ac breve, ut Gr. *χλαῖνα*, chlamydi aut laceruae
 simile, idque villosum, crassum et arcendo frigori adhibitum
 tugaeque superinectum: in ipsis conviviis usitatum, et quidem
 hyeme, ut aestate syntheses, quam depositis togis sola vestis
 coenatoria non sufficeret; Ferrar. Hinc satiram hanc hyeme scri-
 ptam esse, aut Vmbrium hyeme Roma migrasse suspicabatur
 Hennin., sed Heiu. dicit: « Nihil vidi insulsius. Si *laena* cum
 vi quadam dictum putas, nil significat, nisi haec flagitia prae-
 cipue hieme facta esse, ubi noctes longae et tenebrae huiusmodi
 scelerrum copiam fecere. Neque tamen hoc pro certo affirmare
 ausim. De hac petulantia iuvenum v. Pedo Albin. in obit. Mae-
 cen. 29. ibique Werosdorf. — 284. 285. *comitum longissimus*
ordo, ut ap. Lucian. *πρὸ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων* cap. 10. *φιλοπόνως*
ἐπιτάσαι, μᾶλλον δὲ ἡγίαισαι, ὑπὸ τῶν οἰκιστῶν προωθούμενον καὶ ὡς περ τινα
πομπὴν ἀναγκάζουσα. *multum flammularum et lampadum*, mul-
 titudo servorum, faces et candelabra praeferebant. *aenea lam-
 pas*, ut *a. candelabra* ap. Cic. Verr. IV, 26. ex aere Corinthio,
 de quo v. Plin. XXXIV, 2. ex quo loco quidam collegisse vi-
 dentur, eam Tribuuiis praeferi solitam. 287. *Mos pauperum*
 et parcorum apte notatus et graphico expressus. *Candelae*,
 cuius papyrus (vel funiculum) temporibus parior, ut duret;
dispenso, dispono, tempero, ne aut citius ardeat, aut extin-
 guatur; vet. Schol. Bene poeta expressit ridiculam pauperis in-
 dustriam in parsimonia rerum: solent enim pauperes digitis
 extendere candelam, quasi non plus sit arsurum, quam ipsi
 digitis extenderint; Britan.

288 seq. Audi nunc, quatenam sint *proemia*, h. e. quodcum-
 que sit initium *rixae*, si *rixa* vocanda est, ubi alius caedit, et ego
 tantum vapulo, caedor (nam *rixa* propr. est inter altercantes
 atque utrimque pugnantes): principium eius est, *stat ille*
contra me in gradu (ut pugnantes solent et gladiatores) meque
 stare iubet cet. Conf. huic loco V, 26 seq. XV, 51 seq. et iupr.

verba similia Alexidis de ebriis ap. Athen. X, 5. (17.) p. 421. Τοῦ κακῶς λέγειν ἡ γὰρ ἀρχὴ γίνετ' ἂν θ' αἵμας ἀπαῖ, Εὐδὸς ἀντήκουσας. ἥδη λοιδορεῖσθαι λείπεται. Εἴτα τύπτεσθαι δίδωκεται καὶ παροινεῖν. ταῦτα γὰρ κατὰ φύσιν πέφυκεν οὕτως, καὶ τί μάντως ἴδωι; Prooemium propr. praeludium citharoedorum (a πρὸ, ante, et οἶμα s. οἶμος, moduli canticorum) deinde exordium oratorum, et hinc principium, initium cuiusque rei. 291. Ad hoc recte monet Hesiod. Epy. 210. 211. Ἀφρων θ' ὅσῃ ἐβλήοι πρὸς κρίσσοντας ἀντιπρὶζειν. Νίκης τε στέρεται, πρὸς τ' αἰσχρῶν ἄλγιστα πάσχει; Ach. 292 seq. Insultat pauperi, quasi villasimis alicubi cibis onusto atque referto. *aceto*, vino acido ac vapido. * *Conchis*, fabae genus, cibus vilis et pauperum. *tumes* apposite dictum, quia conches ventrem inflant. *Sutor* pro quovis homine sordido et infimo, ut *cerdo* IV, 153. et VIII, 182. *sectile porrum*; cf. ad XIV, 133. — *vervecis labra*, caput vervecinum, quod in Apophoretis inter cetera munera mittebatur pauperibus; Britan. — 295. *accipe calcem*, ictum calcis. Calceis aliquem caedere, summam iniuriam fuisse, monet Barth. Adv. XLII, 3. Idem non tantum turpe, quod immundi, sed grave etiam et molestum, quod clavis confixi erant calcei; Grang. 296. *Ede*, die, ut sup. v. 74. *ubi consistas*, quo loco mendicandi causa et mendicorum more stare soles. *Consistere* ap. Plaut. Cnrc. IV, 1. et al. dici eos, qui multum morentur in aliquo loco, in quo *quaeri* possint et facile inveniri ab omnibus, quibus iis conventis opus sit, docet Duker, ad Liv. Epit. LXV. *Proseucha*, προσευχή, propr. preces, metonym. locus, conventibus sacris precibusque ad Deum fundendis destinatus, spec. aedificium seu delubrum, quod a Iudaeis extra oppida illa, in quibus synagoga non erat, ad fluvium vel mare vel in lucis montibusve extrui et, ut legis in eo interpretationes audirent, vel sacra ac preces statas bene loti ter singulis diebus facerent, frequentari solebat, *oratorium*, προσευκτήριον. Manso haec adnotavit: "Consentiunt omnes, *proseucham* locum esse religiosum Iudaeorum precibus et cōventibus destinatum; quid vero hic poëta intelligat quove sensu vocem acceperit, dubitatur. Lubinus et Prat. putant, improprie significari locum aliquem, sive poutem, sive crepidinem, sive tabernam, quo confluere solebant mendici stipem προσευχόμενοι, orantes; Turnebus, mendicos, quod domicilia non haberent, interdum occupasse *proseuchas* in iisque cubuisse ideoque *proseuches* nomen in contemptum abiisse; Henningius, sensum verborum esse: an tu e vilibus Iudaeis es, qui,

relictis suis proseuchis, mendicatum in Urbem veniant? Sed nodum, ni fallor, solvunt vs. 13 seq. et vetus Schol. ad IV, 117. unde discimus, vixisse et proseuchas seu delubra sua habuisse Iudacos extra Urbem, in primis in Egeriae valle, ante portam Capenam, ibique et in contermina via Appia iter facientibus mendicando molestos fuisse. Quae si quis tenet, statim vel me non monente videbit, interrogare petulantissimum iuvenem, an forte inciderit in mendicum, qui inter Iudacorum proseuchas circumvagetur et quasi societatem cum abiectissima gente ineat; satis contumeliose, si quis civem natalibus splendidum meritisque conspicuum cogitet., 298. *pariter*, non minus si respondeas, quam si taceas. *Vadimonia irati faciunt*, clamant adeo, se a te caesos iniuriaque affectos esse, et litem tibi intendunt; proprie, iubent te datis vadibus s. sponsoribus polliceri, te ad diem certam ad agendum de ea re causamque dicendam in ius aditurum. — 299. *Libertas* h. l. *ἀπελευθέρω*; dicitur. 300. *ndorat*, supplex rogat. 301. Beneficii loco habent pauperes, quod non omnes iis excutiantur dentes. 304. *catenatae*, cateuis firmatae adversus fores et expilatores, vel petulantes, qui tabernas noctu effringere solebant, ut ipse Nero; Farn. *clausis domibus, postquam siluit tabernae compago*, h. e. taberna; nocte intempesta, qua opifices iam *silent*, quiescunt, a labore cessant.

* 305. *Grassatorum* multitudo et in Italia, et Romae erat. 306 — 308. Grassatores ex locis latrocinio aptis, custodiis ibi dispositis, pulsī Romam confluunt. 307. *Campi et paludes Pontinae* (hod. *Paludi Pontine*) inter Nymphaeum et Vseutem fl. ab Astura ad Terracinam, quae, si Festo in *Pontina tribu* fides habenda, a Pontia urbe (unde h. l. legendum esset *Pontina*, ut τὰ Πόντινα ἴδη ap. Dion. Cass.), vel potius, ut alii putant, ab agro Pometino aut Suessa Pometia, vicino Volscorum opp. (Gr. Πωμπήτις s. Πωμπήτιον, et τὸ Πωμπήτιον s. Πωμπήτιον πεδῖον, unde contr. *Pontia*, et propter eaphoniam, quae tamen nulla est, a quibusdam *Pomptia*, vel *Pomptina palus* scribitur) nomen accepere, olimque obtinere locum XXIII oppidorum (Plin. III, 5), sed postea crevere in dies ex aquis, quae ex montibus in planitiem confluunt, aëremque pestiferis inficiunt vaporibus, qui vel Romae sentiuntur. Ingentes sumtus, a Corn. Cethego Cos. a. V. DXC. a Iul. Caesare, Augusto, Traiano, Theodorico, nostroque aevo a Papis Sixto V. (ducta fossa *fiume Sixto*) et Pio VI. in paludes siccandas impessi, non-

dum operi perficiendo sufficere. *Gallinaria pinus* non illa *villa ad Gallinas* vel nemus Caesarum, quod loco iuxta Tiberim celebri grassatoribus parum apto, ad novum ab Urbe lapidem, erat, sed Gallinaria silva, inter Vulturii ac LITERNI ostia, in Campania et sinu Cumano, adeoque in eodem tractu, quo *Pontina palus*, ὅτε θυόσρος καὶ ἀμώδης, ἐν Γαλλινάρειον ὕλην καλοῦσι, Strab. V. p. 168. al. 243. 308. *Vivarium*, receptaculum ferarum, avium pisciumque, qui in eo aluntur et saginantur; unde tam parata, quam opima praeda designari videtur.

309 seq. In omni *fornace graves catenae* conficiuntur, quibus grassatores constringantur; sed horum tanta est multitudo, ut illae omnibus constringendis non sufficiant. *Maximus modus*, maxima copia *ferri in vinculis* fabricandis consumitur, ut *timeas*, ne desit mox ferrum, unde rustica sunt istrumenta. *Marra*, genus ligonis; quae vox Gallis etiam, Italis et Hispanis hodie in usu est. Μάρρον, ἐργαλείον σιδήρεον, Hesych.

312 seq. Poëta praeclare seculi sui infelicitatem et corruptelam morum comparatione priscorum temporum declarat, ut XIII, 34 seq. et al. Verbis *proavorum atavos* remotissima designantur tempora. 313. *Sub Tribunis*, temporibus liberae rei publicae, quibus summa fuit Tribunorum plebis potestas; unde et Augustus ceterique Imperatores tribunitiam receperunt potestatem, quae summi imperii vim significationemque habebat, quod vel ex eo intelligitur, quod in numis aliisque monimentis publicis anni tribunitiae potestatis, tamquam anni imperii, numerantur. 314. *contentam*, quia pauci erant malefici, uno *carcere* publico, ab Anco Marcio ad terrorem incrementis audaciae in media urbe ad forum aedificato, cuius firmissima pars, a Servio Tullio adiecta, ab eo *Tullianum* dicebatur. Sed iam alius carcer ab App. Claudio decemviro in IX. Reg. Urbis prope theatrum Marcelli, aliique postea ab aliis exstructi carceres et lautumiae. — 315. *causas*, cur Roma discedam. Inde a v. 21. Vmbrius varias poëtae adtulerat causas. 316. *Iumenta* vocant me, moli, iam longius progressi, me monent, ut sequar. 317. *commota multo virga adnuat*, cf. ad VIII, 153. — 319 seq. Quoties Urbis tædio Aquinum secesseris, *properans refici*, recreari cupiens, a *Cumis*, quo nunc migro, me *converte*, illuc, quo secessisti, arcesse. *Aquino tuo*, patriae tuae, Latii novi oppido. *Cererem* et *Dianam*, deas Aquini prae ceteris cultas, et h. l. pro ipsa urbe positas. *Helvinam* s. *Elvinam* putant *Cererem* dictam vel ab *cluendo* h. e. lavando, quod

sacris huius deae initiandi lavarentur; vel ab *helvino* s. helvo et helvolo, h. e. flavo spicarum colore; vel ab *Helvino* s. *Elvino* fonte prope Aquinum, quem adhuc ab incolis ita appellari, et iuxta quem etiam nunc quaedam templorum vestigia conspici, nescio qua fide, docet Britan. Vetus Schol. hanc epitheti causam originemque tradit: "Namque apud Aquinum colunt numina earum Dearum, quas colunt in Galliis.," Videtur itaque eam deduxisse ab *Helviis* s. *Helvis*, populo Gallico, de quo v. Caes. B. G. VII, 7. 75. et B. C. I, 35. Plin. III, 4. XIV, 3. 321. 322. Hennin. ita ad h. l. commentatur: "Minator Vmbrius, gravissimi supercilii homo, et se satiras scripturum, et alludit ad originem earumdeum, Sibylla relicta ad Helvinae Cereris *saturam lancem* et *saltantes Satyros*, dieteria salsa per iocum et seria iactantes ea libatione, se comitem Iuvenali additurus.," *ni pudet illas* aut potius te ipsum mei s. auxilii mei. *in agros Aquini gelidos*, propter flumina, sylvas et colles. Cumis contra thermae salubres et, ut in tota Campania, tepida aëris temperatio. *caligatus*, ut vulgo putant, velut audax miles et acer vitiorum hostis. Bahrdt: multis symbolis instructus et quasi armatus.

SATIRAM IV.

1. *ECCE* et *en* de re tum mira, tum subita et improvisa. Cf. Ernesti clav. Cic. Abruptum exordium, ut Sat. I, 1. *Ecce Crispinus* scil. adest, vel *Crispinus iterum et saepe mihi vocandus est in partes.* *iterum C.* quoniam eius mentio facta sup. Sat. I, 26 seq. *est mihi*, a me, *saepe vocandus ad partes* operis mei et in scenam quasi produceudus, sumta metaphora, quod alii iam monuere, a comoediis et scena, ubi histriones primas, secundas, tertias partes agunt. Sic et *Hernicos ad partes paratos* dixit Livius III, 10. 2. *redemptum* captivi aut servi instar *a vitis*, ab eorum potestate, nulla virtute, tamquam pretio: nisi malis, qui ne ulla quidem virtute vitia redimit, h. e. compensat, ut ap. Senec. excerpt. contr. 4. extr. 3. *aeger*, infirmus, enervatus, debilis et animo et corpore. — *sola libidine fortis*, ut ap. Senec. Contr. I. *isti vulsi atque expoliti et nusquam, nisi in libidine, viri* — 4. *Delicias viduae*, amorem viduarum, *adspernatur tantum*, solas sectatur nuptas; II. Vales. forte et Grang., qui monet, viduas universe dici, quae sint siue marito, adeoque et quae numquam nupserint. Plerique, quibus Hein. adstipulatur, exponunt ita: voluptatis gratia moechatur, non lucri. *Tantum adulter* est, uou etiam scortatur: maioris autem licentiae viduae. Nihil horum satisfacit.

5 seq. Quid refert, quam dives sit, quum nemo malus sit felix. *quantis iumenta fatiget porticibus*, exquisite pro, quam amplas habeat porticus. Romani aut voluptatis aut valetudinis causa gestari amabant et in immensis *porticibus* gestationibusve aestivo pluvioque tempore vel gestabantur a servis, vel iumentis essedo iunctis vehabantur. *iumenta fatiget* ex Virg. Aen. I, 316. sumtum putabat Grang. 6. *nemorum*, h. e. viridarii in impluvio consiti et hortorum: nam Romani *hortorum nomine in ipsa Urbe delicias, agros (iugera v. 7) villasque pos-*

sident, Plin. XXIX, 4. — 7. *Iugera*, hortos aut spatia in suburbio; vet. Schol. Sic *forum* pro urbe dictum; quod paucis arridebit. Heinecke haec adnotavit: "Tu oiecum distingue in hunc modum: *Iugera quot vicina, foro quas emerit aedes*. — *Iugera vicina* sunt agri aut horti io vicioia Romae, *aedes vero in foro*, i. e. foro imminentes, magni aestimatas esse ex Tac. Aon. III, 9. et Hist. III, 70. colligi potest. „ Sed hoc Taciti verbis innui et poëtam *aedes foro* pro *aedibus in foro*, has vero pro *aedibus foro imminutibus* dixisse, non facile erit, cui persuadeatur. 8. *Nemo malus felix*, scelerum sibi conscios minime felix est *corruptor*, stuprator, vel qui alios ad nequitiam perlicit. *Incestus*, qui stuprum nefarium, legibus moribusque contrarium et a diis iratis puniendam, iofert cognatis, Vestalibus et ingenuis. *vittata sacerdos*, virgo Vestalis, cuius caput vittis redimitum. *naper*, vid. ad v. 12. — 10. Virgo Vestalis, iocesti convicta, ex instituto Nymae vel potius Tarquinii Prisci, Pontificum indicio damoata; in campo scelerato viva defodiebatur.

11. *Sed nunc* scil. loquimur a. querimur *de factis levioribus* Crispini, cuius alia sunt scelera multo graviora ac turpiora. 12. *caderet*, litem perderet, damnaretur. *Sic fabula et causa* vel homo in iudicio *cadere* et cootra *stare* dicuntur. *sub iudice cadere*, ut *sub iudice dicere* VII, 13. *sub quo crimine cecidit* X, 69. *nullo sub teste hoc canebat* XV, 26. *sub indice morum*, ceusore, vel, quo titulu Caesares utebantur, praefecto morum. Poëta respexit ad acerbam Domitiani censuram et damnationem Corneliae, de qua v. Suet. Dom. 8. et Plin. Ep. IV, 11. Simul iniqua eius correctio morum taxatur, cui vel polcrum in Crispino, homine ipsi gratissimo, visum sit, quod io aliis gravissimo digoum supplicio. Praeterea Domitianus ipse fratris filiam incesto polluerat, de quo v. ad II, 29 seq. Qui vero Vestalem vitiaverat, virgis in comitio ad necem caedebatur.

13. 14. Notatur stultitia hominum, qui vulgo e ceosn ac dignitate mores metiuntur, et honesta vel laudabilia esse putant io divitibus, quae torpia ipsis videntur per se et in pauperibus. — *Titio Seioque*; oomina ex officioa ICTorum petita, ut videre est in *l. Titius et Seius D. de heredibus* et passim in Iure Civili; Grang. 14. Haec verba, oi fallor, peodeot a v. 11. *Nunc de factis levioribus* sc. agimus: *quid vero agas*, facias vel dicas, cet. 15. *Mullus* genus piscis (Gall. *surmelet*), quod

Romanis in deliciis et tanto pretiosius, quanto maius fuit: gratiores etiam nulli barbati.

15. 16. Pretium huius nulli fuere *sex millia* numorum sive sex sestertia, et totidem, h. e. sex, libras pependit. Sane eleganter et *εἰσωνεύς* adhibetur, ut Gr. *δὴ* vel *δῆπου*. Poëta loquitur de re dubia ac fabulosa; quo etiam spectant verba *ut perhibent* cet. 17. *qui de magnis maiora loquuntur*, qui rem verbis adaugent. Notantur fabulatores et rumigeruli.

18—21. Faceta et illis temporibus accommodata observatio: Non reprehenderem Crispini luxuriam, si *artifex*, callido consilio, nullum tanti emptum dono misisset *seni orbo* aut *magnae* h. e. illustri locupletique *amicae*, ut hereditatem; certe gratiam eorum, capteret. 19. *Praecipuam ceram*, p. partem hereditatis, *ia tabulis* ceratis testamenti consignatae: vel *praecipua cera* est prima tabula, in qua primi heredes et quidem in secundo eius versa scribuntur, ut in secunda secundi, et s. p. *ulterior*, alia. 21. *Atrium clausum*, sella vel lectica *clausa* s. tecta. — *Specularia* fenestrae e lapide speculari. (1) — 22. *Multa videmus Crispinum fecisse*. — 23. De tribus *Apiciis*, hominibus opulentis, prodigis gulaeque magistris (unde *Apicius* de quovis guloso inf. XI, 3. et *Apicia* s. *Apiciana condimenta*, coctura, *uva*, *placentae* cet.), quorum primus a. V. c. DCXLIX. alter sub Tiberio, tertius sub Traiano vixit, quibus tamen longe posterior fuisse creditur auctor libelli de *opsoniis et condimentis* s. de arte *coquinaria*, multi passim egerant. *miser et frugi* homo *εἰσωνεύς*, et si Crispino comparetur.

23 seq. *Hoc tu, Crispine, sc. fecisti? tu, qui olim servus fuisti?* 24. *Crispinus Aegyptius* et servus quondam. *Papyrus* (*ἡ πάπυρος*) patria, Aegyptia, ex qua Aegyptii *chartas praeparant et navigia texunt, ut e libro vela tegetesque, nec non et vestem, etiam stragulam ac fucus*, Plin. XIII, 11. s. 22. 23. — *Succinctus papyro*, *πλεγματι* papyraceo, loco fibulae: nam servi Pelusiaco linteo s. tunica linea induti alteque ad genua *succincti* ministrabant et tunicae eorum non fibula, sed nodo quodam supra collum vel bumeros religari solebant. Similis

(1) *Specular* (ut verba Wernsdorf. in Poëti. Lat. min. T. VI. p. 542. mea faciam) est quadra lapidis specularis in tenues crustas secti, quam fenestris iusertam coenationibus, cubicu-

lis, lecticis et pomariis hortorum, tum luce et calore solis perfundendis, tum ab aëre et hieme defendendis adhibebant.

est locus Anacr. IV, 4 seq. qui forte Iuvenalis oculis vel menti observabatur, Ο δ' Ερωε, χιτώνη δ' ἄσπερ Υπὲρ αὐχένος παύροις, Μίδου μοι διακονίτω. *Suocinctus*: nam piscatores iuncis cingantur, quibus etiam suspendunt pisces; Omnibon.

25-27. Cf. Excurs. ad h. l. Similiter Plin. IX, 17. s. 31. *Asinius Celer e Consularibus, hoc pisce (nullo) prodigus, Caio principe unum mercatos octo millibus nummi: quae reputatio aufert transversum animum ad contemplationem eorum, qui in conquestione luxus, coquos emi singulos pluris quam equos, quiritabant: at nunc coci triumphorum pretiis parantur et coquorum pisces.* 28-33. Quam lautas fuisse putemus epulas Domitiani, quum scurra eius ac parasitus deglutiverit tot sestertia h. e. mul- tum sex millibus sestertiorum emptum? glutisse et mox ru- ctarit egregie de hominibus gulosis, qui ita se cibis ingurgitant, ut ructent. *Endoperatorem ἀρχαῖως* et facete pro *Imperator- em*, ex Ennii Lucretiique imitatione, et quoniam epica poësis recentiorem scripturam respuit. 29. *tot sestertia*, ferculum tot sestertiis emptum, et tamen non nisi exiguam coenae partem, si cum coena Caesarea conferatur, vel potius coenae, qualis Crispini esse solet, ac tum fuit. *sumtam de margine coenae*, ferculum minus, in margine, non maius, in media mensa con- vivis appositum.

31-33. Cf. ad I, 26-29. *scurra* aulicus per contemptum vocatur Crispinus. *magni palatii*, v. Var. Lect. 32. 33. Crispinus ex ἰχθυονόμος Eques factus. *princeps Equitum*, non Magister Eq., ut vet. Schol. et alii interpretantur, neque princeps iuventutis, h. e. Caesar (πρόεδρος τῆς ἰνιάδος ap. Dion. in Exc. p. 104.), ut Spanhem putabat (nam de Crispino, non Domitiano, h. l. sermo est), sed qui inter Equites praecipuum obtinuit locum propter divitias et gratiam Domitiani, vel relatus inter *equites illustres*, de quibus v. ad VII, 89. X, 95. *magna voce*, more eorum, qui merces venum dandas per vicos euntes exclamant. *Siluri* pisces Nili, nullius pretii, quos inopes in Aegypto venditant; Vet. Schol. *municipes*, eiusdem municipii et patriae, Aegyptios. Alii intelligunt pisces, qui propter villita- tem non Romae, sed in *municipiis* venduntur. *fricta de merce* edidi ex emend. cl. Manso, cuius nota est: "*Pisces fricti*, Apicius inquit I, 11, *ut diu durent, eodem momento, quo fri- guntur et levantur, aceto calido perfunduntur*, et Listerus ad h. l., *Pisces*, scribit, ex frictione multo citius et firmiter den- santur, quam carnes, ob summam illorum sanguinis teneritu-

dipem. Si itaque huic eorum coitioni naturali accedat etiam aceti calidi superfusi vis, ex duplici constrictione diutius conservari possint. Haec autem piscium friotorum conductura etiam apud nos in usu est et *ad maritimum modum* (Italis *marinare*), appellatur. Intelliguntur itaque nostro versu omnis generis pisces, quos mercatores, modo ab Apicio commemorato in ipsa Aegypto condiendos et inter Niloticas illa salsameots, quae Dioscorus I, 36. Lucianus T. III. p. 249. ed. Reitzii alique laudant, Romam navibus transvehendos curarent. Quorum in numero siluros hic praeter omnibus dictos videmus. Fuere enim siluri non solum frequentissimi in Nilo, sed etiam pretii tam vilis, ut non nisi ab inopibus, qualem Crispinum servum fuisse e v. 24. scimus, et venderentur et emerentur. Et noster silurus Scheilani Niloticus, pinna dorsali secunda adiposa, piscis longitudine XII, ad summum XV digitorum.

34—36. Faceta Musarum invocatio in re ridicula et vili, tamquam gravi, seria ac difficili, ut ap. Homer. Batrach. v. 1 seq. et Horat. Sat. I, 5, 51 seq. quos recentiores poëtae imitati sunt. Ita omnes poëtae, qui carminum suorum exordiis Musas invocant easque canere iubeant, vanitatis argui monet Rigalt. — *Calliope* pro omnibus Musis, quia princeps earum est, *προσηγορία ἀνάθεον*, Hesiod. Θ. 79. licet et considerare, instar iudicium aut eorum, qui vel de re magni momenti deliberant, vel immorantur in re gravi, quae moram postulat et attentionem. non est cantandum, ut in re ludicra, aut ficta et fabulosa, quae a poëtis decantari solet. Sic cantare pro fingere, ficta cauere iuf. X, 178. *res vera agitur*; cuius tamen veritas non aliunde constat. *Pierides*, notiss. Musarum nomeo, a moete Macedoniae iis sacro. *prosit* mihi, h. e. propitiae mihi sitis vel propterea, quod vos dixerim *puellas*, quod vos honori habebitis, quoniam tam rara nunc sit castae virginitatis exempla, quumque iam vetulae sitis et a poëtis ab antiquissimis inde temporibus amatae, vel quum adeo non defuerint, qui vos vitiatas esse affirmaverint et liberos peperisse. Rithio lepidissima.

37. 38. Accurate tempus designatur, ut ab historicis, res magis dignasque memoria narraturis; et magnificum est exordium, tamquam res memorabiles et grandiori diceodi genere memoraturi. *senianimum orbem*, imperium Rom. saevitia inertisque Imperatorum afflictum atque exhaustum. *Flavius ultimus*, Domitianus, postremus e gente Flavia et simul ultimus Caesarum. *Surviret* cum delectu dicitur et respectu nomiois

Domini. Neroni alteri (ut Paris ap. Virg. Aen. IV, 215.) et quidem calvo; acerbissimus morsus, propter quem in exilium Aegyptium a Claudio (s. Calvo) Nerone missum esse Iuvenalem, perperam tradit vetus Schol. ad h. l. et ad VII, 92. nam ex fine huius Sat. intelligitur, eam post caedem Domitiani fuisse scriptam. Comparant nota Ausonii verba, *Et Titus imperii felix brevitate: sequutus Frater, quem Calvum dixit sua Roma Neronem.* Nam Domitianum primo quidem pulchrum, postea vero deformem fuisse calvitio eoque maxime offensum, tradit Suet. Dom. 18. Sarcasmus ex famosis fortè libellis criminibusve petitus. Calvities vero risui olim iocisque obnoxia esse, et hinc in comoediis parasi, lenones thrasonesque calvi solebant induci. — 39. *Incidit implevitque sinus retis*, h. e. rete, ut ap. Martial. XIII, 100, 2. Grat. Cynege. 29. et al. *spatium admirabile rhombi*, h. e. immensus; permagnus rhombus, ut IV, 81. *Crispi senectus*, v. 107. *Montani venter*, XIII, 214. *Albani vini senectus*, XIV, 9. *cana gula*, XIII, 184. *mite Thaletis ingenium*, Hor. Od. I, 3, 36. et III, 21, 11. *Herculeus labor et virtus Catonis*, Hor. Sat. II, 1, 72. *virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli*, ap. Hom. βῆν Ἐλπίου vel Ἡρακλῆους, ἡρὸν μῦθος Ἀργεΐδης, ἡρὸν δὲ Τηλεμάχου, εὐθύς; ὀπίσθιος, et alia passim obvia, quae laudavi ad Sil. II, 246. et IV, 599. *Rhombus* ignotum genus piscis plani (Plin. IX, 20. s. 36.), quem vulgo putant esse Gal. turbot, cui tamen *sudes*, pinnas, in lateribus tantum, non in tergo esse, iam monuit Bredencamp. Prae ceteris laudabantur rhombi *Adriatici*, inpr. ad Ravennam capti, ut ostrea Lucrina et Tarentina, lupus Tiberinus, muræna Sicula, elops Rhodius. — 40. *Ante domum*, templum, ut ap. Virg. et Prop. *Ancon*, Ἀγκών. urbs, vulgo, ut etiam nunc, *Ancona* dicta (quia in angusto duorum promont. ex diverso coeuntium inflexu cubiti (ἄγκυονος) imagine sedet, ut Melae II, 4. vel ut Plinii III, 13. verbis utar, *quia apposita est prom. Cumero*, hod. il Monte Guasco, in ipso flectentis se orae cubito, et in agro Piceno ad oram maris Adriatici condita a Siculis, et quidem, si Straboni fides habenda, a Syracusanis, Dionysii tyrannidem fugientibus, qui a Graecis originem ducebant, unde h. l. *Lorica*, h. e. Graeca, ut ap. Valer. Fl. II, 573. et Virg. Aen. II, 27. *Ibi templum Veneris et portus*, a Traiano reffectus, in cuius honorem arcus triumphalis e pulcro marmore exstructus, qui a temporis iniuria integer fere mansit. — 41 seq. neque enim hic rhombus, qui nunc haeserat, adhaeserat retibus, h. e. captus

erat, minor fuit illis, qui in *Macotide* palude (hod. Mar. delle Zabacche), quamdiu constricta gelu est, detinentur et verno tempore, *glacie solibus*, solis ardore et radiis, *rupta*, inde enant in *Pontum Euxinum* (hod. marc nigrum), qui septentrionem versus per Bosporum Cimmerium (Boeca di S. Giovanni s. Stretto di Caffa), cum *Maotica* palude coniungitur: *quos Macotica* palus, *glacie* adstricta, *operit et effundit*, emittit, et quidem ingenti multitudine (proprie pisces effundant se s. effunduntur, *ἐκχύνται, ἐκχύνται, ἐκχύνται*, ut copiae, quae cateruatum instarque fluvii s. torrentis cum impetu prorunt. *ad ostia Ponti Euxini* torpentis gelu, ad exitum paludis *Maot.* in *Pontum* per Bosporum Cimm. *desidia tardos et longo frigore pingues*: nam copia piscium innumera, inpr. pelamydum, in paludibus *Maotis* pinguefacta et adulta, sed aspectu saxorum miri candoris in Euripo iuxta Chalcedonem exterrita, per Propontidem in *Pontum Euxinum* violento impetu profluit ibique (potissimum iuxta Byzantium) capitur. Henninius adscripsit verba Hipparchi in scripto inedito *περί τῶν ἀλάττων ἰσχυρίων* ap. Voss. ad Melam p. m. 7. *Τὸν Πόντον, ἐνθα ἔστιν ἡ Μαυώτις λίμνη, ἐν ᾗ πᾶς ἰχθύς ἀπομαρτυρεῖται, ὅθεν καὶ αὕτη Μαυώτις ὀνομάζεται.* — 45. *Magister*, rector *cymbae et lini*, retis, h. e. piscator. Similiter *magister*, gubernator, *navis* Sil. IV, 717. *ἀνακτὶς κώπης* et *κώπης, παιδῶναξ* et alia. 46. *Pontifici summo*, Domitiano, cuius Pontificatus Maximus ex aereis ipsius numis notus. Eundem Imperatores ab Augusto usque ad Gratianum sibi vindicabant soli, et quidem sapientissimo consilio, ut sacris quoque praeesent et religione, efficacissima ad animos plebis movendos imperiumque continendum re, rationibus consiliisque suis convenienter possent uti. Vulgo putant, poetam respexisse h. l. ad sacerdotes *Allanos* quorum quasi Pontifex M. fuerit Domitianus. Rectius mentem eius cepit Graug. qui monet, signanter illum *Pontifici* dixisse; ut tangeret *Pontificum coenas*, ex quarum luxu vel proverbialia nata, de quibus v. Erasm. 46. *Quis enim taleni*, tantum piscem, *proponere* venalem, vendere, scil. alii, quam Imperatori, aut *emere*, scil. alius, praeter eundem, *auderet*, propter leges sumptuarias aut gulae Caesaris et metum delationis, *quum et litora*, ipsa clivum litora, non fora tantum omnesque Urbis partes, *plena forent delatoribus*? 48. *Dispersi*, per omnia litora eorumque loca passim huc illuc volitantes, *inquisitores algae*, delatores, ipsam quoque algam explorantes, ne piscator in ea lateret, *protenus agerent precibus*, argumentis ac

minis, cum remige nudo, piscatore paupere ac misero (ut VII, 35.), vel solo, vel inermi, vel praesidii experte; nisi malis, agerent causam suam s. lege cum remige apud iudices ipsumque Imperatorem: non dubitaturi cet. Graphica imago delatorum et gulosi tyranni, singulaque verba ei aptissima, si hoc modo ea exposueris et distinxeris. Vulgo autem *alga* vel de toto mari ac litore, vel de rebus etiam levissimis (ut ap. Virg. Ecl. VII, 42. et Horat. Sat. II, 5, 8.) accipitur; et *agerent* dictum putatur pro, agerent remm, accusarent et in ius raperent. Non ignoro quidem, verba *agere*, *actionem* et *actorem* sensu forensi adhiberi de accusatore vel petitore: is vero non cum aliquo, sed in aliquem ex lege quadam agere dicitur accusando vel petendo. Pessima vero est ratio Grangaei, qui inngit *dispersi alga*, pro: per algam s. litus. Cf. Var. Lect. et de multitudine delatorum ac *fisco* Imperatoris mox v. 54 seq. et Suet. Dom. c. 9. et 12. — 51. *Vivaria* propr. quorumvis animalium vivorum receptacula, impr. immanes piscinae, quas deliciores ditioresque Romani, ut nunquam piscibus marinis carerent, vel in ipso mari vel in contioenti exstruebant. *Depastum vivaria*, in his saginatum. — 53. In Scholiis vet. haec leguntur: "*Palfurius Sura*, Consularis viri filius, in agone cum virgine Lacedaemonia sub Nerone luctatus est. Post inde a Vespasiano Senatu motus transivit ad Stoicam sectam, in qua quum praevaleret et eloquentia et artis poëtionis gloria, abusus familiaritate Domitiani, acerbissime partem dclationis exercnit: quo interfecto Senatu accusante damnatus est; quum fuissent inter delatores potentes apud Domitianum et hi *Armillatus*, Demosthenes et Lattius archimimus, sicut Marius Maximus scripsit., — 55. *Donabitur ergo piscis Imperatori, ne pereat fisco*, quod iam distrabi non potest, ut vet. Schol. exponebat, vel ut alii, fisco per delatores, vel denique, ne corrumpatur et computrescat. Ita vulgo haec interpretantur et a piscatore dici putant. Eidem ea adsignat Ach. hoc sensu: donabitur cito et libenter Caesari, quod retineri non potest, ne vi abripiatur et sic meae pereat obediëntiae praemium. Sed poëtae potius verba sunt, notantis iniquam illam legum iurisque fiscalis cum rationem tum interpretationem, et suadentis, ut piscis captus non vendatur, sed donetur Caesari, qui etiam ea, quae iure naturali communia sint, sibi vindicet. Poëtae etiam haec verba tribuunt Brit. et Hein. Ille vero exponit: *ne pereat* scil. piscator; hic bene monet, sensum totius loci esse; *quidquid* egregii in mari capitur, do-

nandum est Imperatori, ne pereat, ne nobis vi eripiat et ita ne gratiam quidem ineamus.

56—58. Oratio insurgit, more poetarum satiricorum, quoties res, de qua agitur, poeticam tractationem admittit. *Auctumni* aestus in terris australibus, potissimum in Italia, intolerabilis esse et; *austro* per mare mediterr., flante humidisque particulis gravato, morbos gignere solet, unde h. l. *letifer* dicitur. *Auctumno cedente pruinis*, hyemi (ut apud Virgil. Georgic. I, 230.) eum excipienti, auctumnus, qui iam praeterit, sequenti, ut apud Sophocl. Aiscem 675. *νεροσιβίς χειμῶνις ἐκχωροῦν ἐνὶ ἄρκῳ δίπνι.* 57. *iam quartanam febrem*, h. e. morbos, *aegris sperantibus*, metuentibus. Ita vulgo, nec male, haec interpretantur. Neque tamen necesse est, *ὑπερολογίαν* per contrariam vel *ἀνυπολογίαν* propterea poetæ obtrudere: nam *ἐλπίζειν*, *ἐπικέ* et *sperare* saepissime significant exspectare, suspicari, cogitatione praecipere futurum aliquid, sive sit bonum sive malum, et hinc metuere. Flavius, Rigalt., Grang. et alii propr. verbi *sperare* vim h. l. tuentur, coll. prov. Ital. *Febre quartana non fa sonare campana*, et impr. Celso, qui lib. III, 15. extr. monet, quartanam neminem iugulare, et aegrotantes plerumque cupere febrem, quam quotidie sentiant, in quartanam commutari. Neque etiam diffitendum est, auctumno potissimum exeunte phthisin, tabidas aliasque febres acutus se inclinare sensimque decedere, vel earum vim in quartanam saepius converti. — 58. *Stridebat hyems*, proprie venti, turbineae, procellae strident, strepunt, sonant. *hyems deformis*, turpis et ingrata adspectu, h. e. tristis, praecipue propter deformitatem tristemque faciem naturae, ut contra *ver gratum*. *praedam*, captum piscem, *recentem servabat*, a corruptione ac putredine defendebat. 59. *properat hic piscator ad Imperatorem*. *Auster*, quo flante gravissimus oritur aestus, qui carnes et opsonia corrumpit.

60 seq. Intell. *Albanum* s. *villa Domitiani Albana*, sub collibus Albae sita, quo secessu adeo delectabatur, ut eam quasi domum et regionem vel *arcem* (*ὡς περ τινὲς ἀρχόπολιν* Dion.), immo et curiam haberet, quo saepissime vel *Patres* vel *Pontifices* evocabat in consilium. Ibidem centenas saepe feras conficiebat collegiumque sacerdotum Minervae instituerat. Situs et magnificentia villae describitur a Stat.^o Silv. IV, 2, 18 seq. 62 seq. Certaminum varii generis ibi habitorum mentionem faciunt Suet. Dom. 4 et 19, et Stat. l. l. — 60. *Vique lacus Albani suberant*, prope, non longe remoti erant. *Lacus Albanus* (hodie *Lago di*

Castel Gandolfo), ad Albam Longam et radices montis. *Alba Longa* urbs Latii condita ab Ascanio et *diruta* a Tullo Hostilio. — 61. *Vestam comigni* aeterno Troia in Italiam ab Aenea, deinde Lavinio Albam Longam ab Ascanio, et denique Alba Romam a Tullo Hostilio translatam. *Alba diruta servat ignem Troianum et Vestam colit*; urbs eversa praeter templum Vestae, *κατεσκαπὴ πλὴν τοῦ ἱεροῦ*, teste Strab. V, p. 160: Vetus Schol. b. l. notavit haec: «Romani quum Alba vellent sacra transferre Romam, tanta repente grando cecidit, ut intelligerent suis locis sacra non esse movenda. Inde ibi perseverant.» Quae narratio orta forsitan et conflata ex perversa interpretatione Liv. I, 31. *Vestam minorem* poeta dixit respectu maioris templi, Roma conditi a Numa, qui in eius atrio aliquandiu habitabat, et maioris religionis, qua Romae colebatur, quam in urbe deserta, ubi inhonorata quasi remanebat. Cf. Ferrar. de lucern. secul. p. 23. *Vestam minorem*, immo eandem et antiquiori cultu: sed *minorem* ad urbem spectat; C. Vales. Sacra Vestae Symmachi nondum aevi Albae desiisse, patet ex eius Epist. IX, 120. et 121: — 62. *Obstitit parumper intranti* piscatori *turba miratrix*; sed *ut cessit* ei haec turba, stupore remisso, facilis illi patuit aditus. *turba miratrix*, ut *t. salutatrix* inf. V, 21. — 63. *facili cardine*, qui facile movebatur, mobili, volubili, ut contra *difficilem forem* (ob ianitorem) dixit Ovid. Amor. I, 6, 2. *Facilis* autem aditus erat homini, et munus et rem valde mirabilem afferenti. *valvae villae, Albani*.

64. *Exclusi Vrbe et arcessiti ab Imperatore*, qui in Albano commorabatur. Sed rectius alii interpretantur: *exclusi* ab aspectu Imperatoris et ad fores expectantes, ut servi, dum vocarentur. Designare voluit poeta superbiam Domitiani, qui ne Senatoribus quidem liberum aditum concederet; Hein. Idem monct, se non assequi, quomodo ex b. l. extorqueri possit haec, quam ei inesse dixerit Jacobs, sententia: Senatores, in Domitiani limine expectantes et ab eius aspectu *exclusi*, piscem vident ad dominum intrantem, dum ipsi sibi eundem honorem frustra exoptant. *Spectare*, ut *βλέπειν*, adspicere cum admiratione vel voluptate. *opsonia*, opsonium, ὀψών, piscem, rhombum. loc. class. Athen. VII, 1. p. 276. 277. ibique Casaub. qui praeter alia docent, ὀψών et *προσθημα* antiquioribus Graecis dictum fuisse omne *προσθημα* (quidquid ad panem adhibetur, Cic. Tusc. Qu. V. 34.) omnemque cibum coctum vel assum, serioribus vero piscem, cibum iis familiarem. *Atridem, Do-*

mitianum, principem Romanorum, ut Agamemnon fuit Graecorum, et huic parem arrogantia, quod vel ex Hom. II. a. coll. Suet. Dom. c. 13. intelligitur. 65. *Picens*, piscator ex Piceno, prope mare Hadriaticum, oriundus. 66. *privatis maiora focis*, piscem maiorem, quam ut ab hominibus *privatis* (v. ad VI, 114.) tenniorisque conditionis in foco coqui et consumi possit ac debeat. Rhombus quoque in genere est cibus exquisitior ditiorumque, non pauperum, mensis accommodatus. *genialis dies*, laetus, festus, ut passim: nam qui laetitiae voluptatique se dat, *Genio indulgere et obsequi*, vel *illum curare* ac *placare*, et contra *defraudare*, dicitur. 67. *Stomachum laxare*, exonerare, evacuare, ut plus cibi capere possit, vel potius h. l. extendere, ampliare; quod fit *πολυγυγίς*. Nota Ach. est: « *Stomachum laxare*, solvere, evacuare, ut has delicias capiat; nam helluonibus mos erat, ut post priuam aut secundam mensam provocarent vomitum, quo venter laxatus facilius novas *saginas*, escas, caperet atque devoraret. » *Sagina* proprie fartura, et deinde cibus, quo animalia redduntur pinguis, h. l. cibus exquisitior et copiose sumtus, aut potius, quod Hein. monet, rhombus pinguis. Verba v. 68. 69. adulatorie dicta. « *In saecula tua* est: in tempora regni tui. *Saeculum* pro tempore regni alicuius Imperatoris frequentatur huius aetatis scriptoribus, maxime Plinio iuniori. » Hein. — 69. 70. Haec perperam plerique ita interpretantur, ut verbis piscatoris, *ipse rhombus capi voluit*, iudicium suum interponat poeta: *quid apertius*, manifestius, scil. hac adulatione; *et tamen illi*, Domitiano, *surgebant cristae*, ille animo efferebatur, adulatione intumescebat, metaphora desumpta ab avibus cristatis, quarum cristae erectiores alacritatis ac superbiae indicia sunt, quo sensu Gallia dicitur *lever la crête* et contra *baisser la crête*. Praestat aliorum sententia, qua verba etiam *quid apertius?* piscatoris sunt, dicentis, quid manifestius esse potest, quam piscem *capi voluisse*, ut a te comederetur; quam adulationem poeta sic refutat: *et tamen illi* sc. rhombo *cristae* (*spinæ*, *pinnæ*, ut *sudes* v. 128.) *insurgebant*, (ut *erectas in tergo sudes* v. 128.) quo prodebat indignationem et iram, quod captus esset, et significabat, se capi noluisse et a tanto tyranno ac monstro consumi, adeoque illa a piscatore non nisi per adulationem dicta esse, quod tamen non sensit Domitianus; nam *nil est, quod credere* cet. Hanc interpretandi rationem probat Bredecamp, sed putat, maiorem forte huic loco vim inesse, si verba

quoque *quid apertius?* poëtae tribuantur, isque piscatori ironice respondeat et suffragetur: *quid apertius?* quis de eo dubitet? *et tamen illi pisci cristae surgebant:* ex quo intelligitur, quam verum sit quod dicis.

70. 71. Sententia communis et epiphonema, quo poëta narrationem suam interrompere solet; multi hominum, praecipue ii, qui divinam sibi potestatem maiestatemque vindicant, etiam iis credunt, qui sine pudore adulantur. Domitianus quoque, ut Caligula, Aurelianus, Carus, Diocletianus, Antiochus, Alexander M. et impr. reges Orientis, non salutari, sed adorari, nec nisi *Dominus ac Deus* appellari volebat. *Diis aequa potestas, Reges et Imperatores* *ἑστῆσαντες, ἐν ἀλλήλοις ἀδυνατούντων, (κατὰ) δέμας; ἀδυνατούντων ἰσχυρότερος;* — 72. *patinae mensura*, patina satis magna, ut integrum caperet piscem, *decrat:* quod in Caesaris irrisionem fingitur, ut reliqua, quae narrantur. 73. *vocantur in consilium*, ut de rhombo et patina, tamquam de publicis iisque gravissimis rebus, sententiam dicant, *proceres*, Patres, amplissimus ordo, (*concilium augustum* Sil. 1, 609. *senatus Rom. tamquam regum consensus* Liv. IX, 17.) et quos oderat Ille Domitianus, more tyrannorum. 74. 75. Reete depinguntur aureae illae compedes aulicorum, vita aulica et amicitia regum magna quidem, sed misera et periculi plena: unde non absurde a quopiam dictum, *malle se in caula, quam in aula vivere;* Ach. *pallor amicitiae*, metus, quem ipsis incutiebat *amicitia magna*, Imperatoris, et *misera*, cum miseria periculisque quotidianis coniuncta, quom a *magni amici* nutu et arbitrio omnium salus penderet. Hunc metum non vanum fuisse patet vel ex Suet. Domit. c. 11. *Pallor in facie sedebat*, conspicuus erat, metus ipsa facie prodebat. 75. *Liburno*, praecoene, e Liburnia oriundo, ne Romano quidem; vel servo, praecoenis vicem sustinente. Schol. vet. qui admissionibus praeerat. Senatus edici et convocari solebat vel per edictum, vel per praecoenam, ut Liv. III, 38. IV, 32. *Liburno servo* nomenclatore, qui in senatum Patres vocaret: nam ex Liburnia servi procerum maturae mittebantur, qui quidem essent quoque sonora et valida voce atque ad id officium apti; Ach. *Currite, iam sedit*, verba praecoenis, et quidem pauca, more clamantium trepidantiumque, qui graphice adumbratur, ut et mox festinatio senatorum, verentium, ne longiore mora iram tyranni concitent. *sedit* Imperator, in consilio de piscis coquendi ratione deliberaturus. — 76. *Abolla*, lacerna, quam Pegasus, deposita toga, Albam iturus

induerat, vel pallium Stoicorum et Cynicorum, quo habitu forte incessit, quia et Stoicus fuit. Cf. ad III, 115. et Ferrar. ibi laud. qui recte monet, a Salmasio et Rubenio perperam colligi ex Nonio p. 538, abollam semper militarem fuisse vestem, et ex h. l. praefectos Vrbi, quo honore functus sit Pegasus, in Vrbe, Praesidesque in provinciis, habitu militari esse usos. Henninius bene haec notavit: «Ictos fuisse fere Stoicos ea aetate, docuit Ger. Noodt Probabil III, 1. Subtilissime igitur ridet Noster Stoicissantem Pegasum, qui nihil minus, quam liber, aut rex, ut se iactabant Stoici, vocatus ad Domitianum et tyranni iram veritus, quum tamen mentem Stoicam nec vultus instantis tyranni quaterere debeat, serviliter properabat, et quidem vix circumiecta, quam festinantissime raperat, abolla Stoica.» *Primus* quoque properasse idem dicitur. «*Pegasus*, trierarchi filius, ex cuius liburnae parasia (*παρὰ τὴν πύλιν*) nomen accepit, iuris studio gloriam memoriae meruit, ut *Liber* vulgo, non *homo* diceretur; hic functus omni honore, quum provinciis plurimis praefuisset, Urbis curam administravit: hinc est *Pegasianum* scilicet *ius*, quod inris peritus fuerat.» Ita vet. Schol. ex cuius ultimis verbis multi collegerunt, ab eo *Procurulianos* nomen tulisse *Pegasianorum*. Sed Pith. ad h. l., Grot. Flor. Spars. ad Ius Iustin. ad § 5. Inst. de fid. her., Bach. hist. iurispr. Rom. p. 410. et alii bene iam monnera, verba ista ad libros potius Icti pertinere, eodem modo, quo *Ius Aelianum*, *Flavianum* cet. vel pro *ius* legendum esse *SC*. Nam Pegasus sub Vespasiano non modo Praefectus Vrbi fuit, sed et antea Consul suffectus cum *Pusione*, quo tempore factum est *SCtum Pegasianum de fideicommissis hereditatibus*, ab eo appellatum. *attonitae* metu tyrannorum, gravius quam trepidae, et amarius dictum in ignaviam Romanorum, iugum servitutis patienter ferentium. C. Valesius in notis ab Achaintre editis et in Hist. de l'Acad. des Inscr. T. I. p. 140 seq. hoc epitheton ad tempus, quo L. Antonius, Germaniae superiori praefectus, a Domitianò desciverit, refert coll. Plut. in vita Aemilii Pauli Opp. T. I. p. 268. ut *attonitae* sit stupentis, ob Domitiani desidiā et segnitiam, qui tali tempore super re tam ridicula Patres convocaverit, et consternatae ob terrorem ab Antonio incussum. *positus*, praepositus, praefectus, *Vrbi modo*, non nisi, tantum, *villicus*; quum Vrbs non amplius suis iuribus utatur suaeque libertate, sed iam *villa* quasi Imperatorum sit. Ita Ach. et alii. *Villicus* propr. dicitur servus, qui *villae* ibique po-

tissimum rei familiari et reliquis servis, ut *villica* (XI, 69.) muliebribus uegotiis atque aucillis, praeest, deinde quilibet praefectus, procurator, dispensator, ut *villicus aquae Claudiae*, *vill. a plumbo*, *ab alimentis* cet. *tunc*, temporibus Vespasiani, cuius summa his verbis taxatur avaritia, quae nota est vel ex Suet. Vesp. 16. ubi praeter alia narratur, procuratorum rapacissimum quemque ab eo ad ampliora officia, ex industria, promotum esse, quo locupletiores mox condemnaret. Praefectura Urbis maxima olim potestas, quae tamen, ut reliquorum magistratuum, sub malis Imperatoribus sensim est imminuta. Enimvero sensum b. l. rectius forsitan cepit Manso, cuius nota est: «Neque hoc *tunc* unice ad patris Vespasiani tempora, sub quo Pegasus ad praefecturam urbanam accesserat, referam, neque illud *modo* v. 77. subtilius, quam par est, explicem *non nisi, tantum*. Latius sane patet particula *tunc* et non magis spectat ad regnum patris avari, quam immitis filii, quem etiam obiisse diem suum, antequam nostra satira scriberetur, e fine carminis patet; *modo* vero, ut *nuper*, recte de longiori annorum serie dicitur) v. sup. ad II, 160.). Ceterum v. 78. satis declarat, poetam, qui Pegasus dicit *villicum*, non aperte et vere, sed cum indignatione quadam et irrisione loqui, nec dubitare licet, quid velit h. l. *villicus*, modo memores simus, villicos numquam fere non e servis lectos fuisse et uti colonis severe saepe et crudeliter imperasse, ita ipsos turpiter trepidumque agrorum dominis paruisse. Ne miremur igitur Romam *attonitam*, quum *praefectum* nomine quidem acciperet, re vera autem servilem *villicum*, qui, ut verbis poetae v. 80. utar, *omnia tractanda putaret inermi iustitia*, h. e. qui virum se praestare et officio suo satisfacere non auderet, sed, scelestis tyrannorum consiliis cedens et obtemperans, urbem haud secus ac villulam aliquam regeret imperiumque in cives, tamquam in mancipia vilia, iubente Caesare, excerceret.» 78. *quorum* tamen *optimus* fuit Pegasus. 80. *putabat* metu tyrannorum. *Iustitia inermi*, debili, inefficaci, sine vi vel severitate. Probra non severitate poenarum coercenda, sed omnia mitius agenda putabat; vet. Schol. et Grang. Poeta respexisse videtur ad imaginem *Iustitiae*, quae in quibusdam nummis ac monumentis vet. altera manu gladium vel hastam, altera librari tenet, ut Theuis vel Astraea, Dice et Aequitas, quae Deae passim confunduntur. In plerisque tamen Romanorum nummis Iustitia pateram sceptrumque manibus tenet. — 81. *Crispi senectus*, h. e. Crispus senex, ut VII, 35. et X,

75.—83. *maria ac terras populosque regenti*, Imperatori. 84. *clade et peste sub illa*, sub Domitiano, homine pernicioso et multarum cladum malorumque auctore, quo sensu etiam *perniciēs, labes, lues*, *ἄσθρος, πῦρ* et al. dicuntur.

85—88. Quam vere haec dicta sint, intelligitur vel ex Suet. Domit. c. 10—12. *Fatum pendebat*, incertum, dubium erat; nisi malis: calamitas ac mors impendebat *amici locuturi de pluviis aut aestibus* cet. h. e. de rebus levissimis, nam Domitianus levissima quoniamque de causa interficere et ex omnibus, etiam frivolis ac vulgaribus, dictis factisque occasionei nocendi sumere solebat. 87. *Ver nimbosum*, ut *madidum* iaf. IX, 51. et *imbriferum* ap. Virg. Ge. I, 313. In Italia coelo *ver* imbris et nimbis plerumque infestum esse, monet Bentl. ad Horat. Od. IV, 4, 7.

89—91. Vtebatur prudentia, quam tempora suadebant, quam tamen nemo admirabitur, ut contra animi constantiam et *παρρησιαν* Thraseae Paeti, Helvidii Prisci, Herennii Senecionis, Aruleni Rustici aliorumque paucorum, his similibus. "Eadem prudentia tyrannidem erigit atque nutrit;," Ach. *Dirigere brachia contra torrentem* proverbio dicitur pro, maiori potestate repugnare tyrannique voluntati refragari, ut Gr. *ἀντιπρὶν ἀνίστασθαι*, Gall. *s'opposer au torrent*. 91. *Vitam impendere* vero, veritatem constanter, etiam cum mortis periculo, profiteri ac defendere. Ach. — 92. Sic, hac agendi vivendique ratione, *multas hyemes et solstitia*, multos annos, *vidit*, diu vixit Crispus, *tutus his armis*, his artibus, quibus se vitamque suam tuebatur, scil. dissimulatione, taciturnitate, adulatione et obsequio, *illa quoque in aula*, in tali s. tam saeva aula, in qua nemo tutus erat, h. e. sub imperio Domitiani, tam crudelis tyranni, regnante tali Principe. *Solstitium* semper fere aestivum dicitur, ut hibernum *bruma*, et hinc vel *brumae*, vel a poetis, et synon. aestatis, hyemi opponitur. — 93. 94. *Acilius*, qui eiusdem, cuius Crispus, erat *acvi*, actatis (LXXX annorum) *proximus*, proxime post Crispum, *properabat* ad Domitianum (ut v. 76.), *cum iuvene*, filio suo Domitio, ut vulgo putant. (1) Illic *Acilius*, ni fallor, est pater Acilii Glabronis,

(1) «Huius quum filium iuvenem Nero occideret, ipsum Acilium servavit, qui poenas sentiret orbatis,» vel. Schol. Alii *iuvenem* existimant esse Helvidii Prisci filium, de cuius

morte v. Suet. Dom. 10. Et quot non alii ita intelligi possunt, quum Domitianus tot viros iuvenesque interemit?

iuvenis clarissimi et virtutibus ornatissimi, qui sub Domitiano collega Traiani in consulatu fuit et, ut tyranni saevitiam effugeret, *Bruti* exemplo, stoliditatem simulasse et hanc quoque ob causam vel iussu tyranni cum leone pugnasse traditur, sed ita potius mortem suam maturavit et quinto post consulatum anno iussu Domitiani, propter invisas ei corporis animique vires, in exilio occisus est. Hic itaque Acilius Glabrio est *iuvenis*, indignus, quem mors tam saeva in exilio maneret, et tam festinata, maturata, in flore aetatis, gladiis Domini, Domitiani, tyranni, qui Dominus et Deus appellari solebat volebatque, de quo v. ad v. 71. Vixere etiam illis temporibus plures Acilii, v. c. Acilius Rufus Consularis, Acilius Ariola et alii. Sed de illo, de quo dixi, sermo esse videtur, et in gente Acilia clarissimi fuere Glabrones inde a temporibus M. Acilii Glabronis, qui Praetor fuit a. V. C. DLVI. et Consul a. LXL. — 96. olim, iam diu, iam dudum, ut VI, 346. et al. — 97. Perraro nobiles senectutem adipiscantur regnantibus tyrannis, qui eos bonis exuere et interimere solent. 98. *fraterculus gigantum*, ignobilis, obscurus, ut *γῆρας*, terrae filius, *progenies terrae* et terra ortus. Ita dici solebat, quorum genus ignorabatur: cuius dictionis ratio vulgo repetitur a veteribus philosophis, Empedocle et aliis, qui primos homines e terra natos credebant.

99 seq. Cf. ad v. 94 seq. *misero iuveni*, Acilio Glabroni, qui in *arena Albana*, h. e. amphitheatri, in Albano (v. ad v. 60.) extracti, cum feris pugnabat, ut ita se insinaret in gratiam Domitiani, qui in Albano secessu eximias saepe venationes edebat, et ipse summa arte conficiebat feras. — 99. *Vrsorum Libycorum*, vel *Numidicorum* mentionem faciunt Virg. Martial. Solin. c. 29. Herodot. et ipse Strabo, ubi de Mauris agit. Sed *ursos*, frigidioris plaga gaudentes, in Africa gigni et inveniri negat Plin. VIII, 36. extr. et 58. extr. Hinc varia coniecere viri docti, v. c. Dalecam. in Plin. *ursos* legendum esse; Harduinus, errorem illum ex commutatione vocis *Ἀργυροί* in *Λιβυκοί* natum, *ursosque* *Ligycos* s. *Ligusticos* intelligendos esse; Lipsius vero, qui copiose de hac re Elector. lib. II. c. 4. disserit, Romanos veteres, advectis feris peregrinis, stupuisse nomenque iis non suum, sed obvium aliquod et e vicino suo rure dedisse, adeoque *leones* non externo insignivisse nomine, sed noto et domestico *ursos*, quemadmodum elephantos vocaverint *boves Lucas*, *στρuthιον* *passerem*, *camelopardalim*

ovem feram et pantheras mures Africanos. Enimvero Libya Romanis parum nota erat, et ferae in multis repertae terris ac locis, in quibus postea deletae sunt; nec tam quaerendum videtur, fuerintne in hac orbis terrarum parte ursi, quum quid veteres crediderint? Poëta quoque ad physicorum rationes non exigendus est. *Numidae ursi* ut *N. leones* ap. Ovid. A. A. II, 183. pro *Numidicis*. 100. *venator nudus*, sine vestibus, saltem toga, ut expeditior esset, vel amentiam simularet. Alii, sine armis: nec ignoro, ita bestiarios quosdam pugnasse et potissimum eos, qui capitis damnati essent. Sed *ursos fixisse* dicitur. Ceterum viros olim nobilissimos, vel gratificantes tyrannis, vel ab iis coactos, immo sponte etiam, in venationes et arenam, ad *artes* scenicas, gladiatorias aliasque parum honestas, quae inde mox *σφαριστικαὶ* *patriciae* appellantur, descendisse, monui ad. II, 143 seq. et ad VIII, 192 seq. 198 seq. In eadem insaniam ipsas quoque mulieres puellasque incidisse, vidimus I, 22 seq. ubi cf. not. — 101 seq. Profuit nihil Acilio Glabrioni, quod cum feris pugnavit, ut gratiam tyranni captaret, quodque, exemplo Bruti, stoliditatem simulavit, ut mortem saevitiamque Domitiani effugeret: quis enim nunc non intelligit, haec et similia *arte* ac dolo fieri? praeterea artes istae tam vulgares sunt, ut nemo eas amplius admiretur; neque Domitianus et Romani nunc tam facile decipiuntur, ut Tarquinius Superbus et homines *priscis* temporibus viventes (unde *priscum acumen*), qui rudes ac simplices erant. Ita planus est sensus, et omnia melius cohaerere videntur, quam si v. 101. *intelligere artes* dictum acceperis pro, eas callere, quod suadet Bredencamp. — 103. *Imponere alicui aliquid pro vero*, est eum seducere, fallere (ut Gall. *en imposer à quelqu'un*), unde *impostores* vocantur homines fraudulenti. *regi barbato*, Tarquinio Superbo, prisca ac rudi aetate viventi, qua Romani tum barbati adhuc erant et intonsi, tum simplices et severi; nondum, ut nunc, astuti et fallaces, neque imberbes aut delicatula barba capilloque pexo et unguentis delibuto nitidi.

104. *Nec melior, laetior, hilarior*; non minus tristis ac pallidus metu, ne Domitiani iam sedentis expectationem diutius, quam par esset, moraretur et ita tyrannum offenderet. Praeterea reus erat *veteris offensae* cel. *Quamvis ignobilis* esset, adeoque tutior ab insidiis tyranni videri posset; tamen non minus eum metuebat, quoniam Domitianus in infimos saeviebat

aeque ac in summos. *Rubrius* Gallus, ut vulgo putant, de quo tamen nihil legere memini, praeter ea, quae memorat Tac. Hist. II, 51. et 99. Ex eodem voti *Rubrius Eques* et *R. Fabatus*. Quatenam *vetus* eius *offensa* atque *tacenda* fuerit, non constat. Nonnulli male putant, quod *Caecinae* prodicionis minister fuerit; rectius, opinor, vet. Schol. quod aliquantulo *Tibiam* (non *Liviam*, nescio quam, ut Pith. suspicabatur, sed forte *Iuliam*, de qua v. sup. ad II, 29 seq. vel *Titi filiam*; nam *filiam* pro *Tibiam* in cod. Schurzfl.) in *pueritia* corruerat; vel, si Gloss. et vet. Comment. Lubini fides habenda, quod cum *Domitiani* coniuge concubuerat, *Caldarius* non dubitabat, hoc nomine alludi ad *veterem Rubrium*, qui, deprebensus in coniuratione *Neroniana*, magno animo dixerit *Neroni*, se illum *odisse*, et quamvis ita audax, tamen *improbior* fuerit ipso *Nerone*. Sed is *Subrius* vocabatur (v. Tac. Ann. XV, 49.) et, quamquam hoc nomen substitueris, ipsa tamen explicatio vereor ut multis probetur. Manso haec adnotavit: "Frustra in his divinamus, ubi historia silet et scholia nil certi definiunt. *Rubrius* non contra omnes modestae criticae regulas transformandus in *Claudium* sive *Clodium*; nec magis audiendi sunt, qui *offensam* ad stupri aliquod aut adulterii crimen referunt, et v. 106. ad *Neronem*, qui ipse *cinaedus* fuerit et tamen *Afranium Quinctianum*, mollitia corporis infamem, probroso caruinae diffamaverit, de quo v. Tac. Ann. XV, 49. Nam ut taceam, *offensam* dictum potius aut factum *Rubrii* sive in patrem *Vespasianum*, sive in filium *Domitianum*, innuere, obscurius etiam sic notatus esset *Nero*, quam ut intellectum iri poeta sperare posset. Quorsum pertineat *cinaedus satiras scribens*, vidisse puto *Gesnerum*, qui in *Thesouro L. L.*, versu nostro laudato, *proverbii*, inquit, *formam* habet. Acute et vere! Plura de *cinaedis* proverbialiter dicta legimus, v. c. *molliorem esse cinaedo* (*Plaut.*), *cinaeda fronte se prodere* (*Mart.*), et apud ipsum nostrum poetam XIV, 30. *ceras ad moechos cinaedis ferendas dare*. Quid igitur? si *Rubrium* unum e turpissimo publicorum acensatorum et delatorum grege fuisse dicimus versibusque *Iuvenalis* hunc sensum tribuimus: Aderat etiam ignobilis *Rubrius*, ipse quidem laesae maiestatis reus, sed tanta improbitate, ut eiusdem criminis alios reos faceret peccatumque suum, vetus illud maximeque cum cura celandum, stulte in memoriam hominum revocaret, prorsus similis *cinaedorum*, qui in *cinaedos satiras scribunt*."

Enimvero propter *cinaedi* mentionem *offensam* ad stuprum adulteriumve referre malim, quo etiam illa proverbialiter dicta spectant, quam ad crimen *maiestatis*.

107. *Montanus* pinguis et ventrosus erat, et acerbe *ventrem* potius, quam ipsum venire dicit; vel. Schol. Intelligitur h. l. a plerisque *Curtius Montanus*, de quo v. Tac. Ann. XVI, et Hist. IV; a Calderino autem *Montanus Atticinus*, quem meminit Plin. Ep. VI, 22. Fuere et plures *Montani*, Iulius M., Traulus M., Votienus M., Alpinus M. Trevir, Hipso M. declamator, Titius M. et alii, omnes ex Tacito noti. 108. De *Crispino* eiusque mollitie cf. v. 1 seq. et I, 26 seq. *Aromum* fruticis Indici, non satis noti, genus et unguentum inde paratum. *matutino*, non orientali, vel quod sub sole matutino nascitur, sed potius, quo iam tempore matutino et singulo mane, quod summae luxuriae indicium est, non, ut vulgo fit, ante coenam dumtaxat, ungitur. 109. Magna aromatum odorumque vis in lectum feralem, in bustum, in urnam, qua cineres continebantur, in ossa mortuorum ab amicis collecta, et quotannis in sepulcrum spargi solebat; quae nota res est. v. Kirchman. de fun. Rom. III, 5.

110. *Pompeius*, nescio quis? Vulgo intell. *Pompeius Rufus*, de quo v. Plin. Ep. III, 9, 33. IV, 9, 3. vel *Pompeius Falco*, ad quem idem Plinius scripsit Epist. 23. lib. I. Sed illi potius *Pomponio* nomen erat, et ambo viri probi fuisse videntur, non flagitiosi vel delatores. *saevior aperire* cœt. Graece dicitur, ut loco simili Horat. Epist. I, 15, 30: *Quaelibet in quemvis opprobria fingere saevus*. — *Tenui iugulos aperire susurro*, iugulare homines, h. e. supplicium iis parare ac necem, occulta obtrectatione, calumnia ac delatione fictorum vel levium criminum, quae *insusurrantur* quasi in aures tyranni. Vet. Schol. "levi susurro alios deferre necique tradere, aut per leves suspiciones iugulare." *Insidiantes susurros* dixit Plin. Paneg. 62.

111. 112. *Cornelius Fuscus*, praefectus praetorio, qui a Domitiano adversus *Cattos* missus, magna accepta clade periit. — *vulturibus servabat viscera*, cf. Plin. X, 6. *servabat*, reservabat: nam a publicis se negotiis aliquamdiu subtraxerat, ne citius quasi periret. Hinc et *meditatus proelia in villa*, quod *ἐμπροσθεν* dicitur de homine ignaro militiae ac luxuria difflicite, qui non in campo vel castris, sed in secusso otioque artem belli gerendi discit, trahat et exercet, ad bellum administrandum se praeparat. *Fuscus* autem non tam ignavus fuit, quam

imperitus belli. *Meditari proelia*, exercere, vel in animo habere et ad ea se comparare, ut VII, 128. et al. passim. 113. A. Fabricius *Viento*, senator, adulator se delator; *prudens*, qui adulatione ac prudentia, qua temporari serviebat, Domitiani offensionem crudelitatemque effingebat. *mortifero*, exitioso delatore, *Catullo Messellino*, qui, ut verbis Plinii Ep. IV, 22. (ubi iidem delatores, qui h. l. coniunguntur) utar, *luminibus captus, ingenio saevo mala caecitatis addiderat; non verebatur, non erubescibat, non miserebatur*: quo (h. e. propter quod, quam ob causam) a Domitiano non secus ac tela, quae et ipsa caeca et improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur, cet. — 114. Conf. Martial. VIII, 49. *numquam visae*, quia caecus erat. 115. *nostro quoque tempore, diuini*, quo multa sunt monstra. 116. *Caetullum caecutientem*, non omnino caecum fuisse, vitiumque corporis a Plinio et Iuven. in maius elatum relatumque esse ad animum, inspicabatur. Catan. ad Plin. Ep. IV, 22. Non male; nam si omnino caecus, non ea fuisset impudentia, ut sciente Principe et praesente laudaret, quod non vidisset: alioquin Imperatorem deridere, nec ei adulari visus esset; Ach. Idem sic exponit verba *dirus a ponte satelles*; dignus magis, qui stet a ponte *satelles* i. e. custos pontis et mendicans, ut solent caeci pauperes, quam qui sit Principis *satelles* et *assecra dirus*, assiduus, importunus. Non facilius fere concoquenda est vulgari interpretandi ratio: a ponte vel potius e ponte, ex homine infimi generis et mendico, qui olim in ponte sublicio stipem a transeuntibus petebat, factus *satelles*, amicus principis et minister aulicus. Pro eo contemptum *satellitem* dici putabant Bahrdrf et alii. Ego potius ministrum crudelitatis Domitiani designari crediderim; unde et *dirus* vocatur. Sic *satelles audaciae, potestatis, scelerum* ap. Cic. 117. 118. *Dignus, qui mendicaret ad axes, currus, Aricinos*, h. e. nb iis, qui Ariciam vehuntur, et *basia iactaret redae devexae*, h. e. e clivo Aricino descendenti, vel, ut Ach. exponit, declivi, deflexae, inclinatae in descensu. *Aricia*, oppidum Latii, in via Appia, post Albanum montem et in colle situm, ubi lucus Dianae et in eo fons Egeriae fuit, a quo nemore et nunc *Nemi* dicitur. Mendici autem iis locis, ad quae multitudo hominum confluit, in clivo, vel ad nemus, vel ad vias celebres, qualis Appia fuit, sedere solent. Hinc ortum vetus proverb. *Multi Manii Aricinae*, de quo v. intpp. Pers. VI, 56. Vet. Schol. "Dignus, qui ad portam Aricinam, sive ad clivum

mendicaret inter Iudaeos, qui ad Ariciam transierant ex Vrbe missi; et qui caecus amator rhedae ferenti mulieres oscula iactaret. Verba iactare basia spectant ad veterem, Orientis praecipue, ritum nutumque venerationis signum, quo quis manui suae (priore i. e. indice digito in pollicem residente, Apul. Met. IV, p. 83. φιλήματα διὰ δακτύλων πέμπων Dio XLIV, 8. p. 1055.) oscula infigit, et tum ea quasi porrigit iacitque ad eos, quibus honorem habet, etiam deos; nude et adoratio dicta. (1) Mendicantes eavam quoque manum porrigere solent. v. Casaub. ad Athenaei X, 4. pr.

119. Nemo magis quam caecus Catullus, qui ne rhombum quidem videre poterat, quod festivo verbis seqq. exprimitur. — stupuit rhombum, ut VIII, 16. 164. — 121. Sic alia laudavit, quae non vidit. Cilicis, gladiatoris e Cilicia oriundi. 122. Pegmata, πῆγματα, in theatri machinae lignae vel tabulae, tanta arte confecta (ἀπὸ τοῦ πῆγνυμι, figu, compingu) ut paulatim et occulte in aublime crescerent et plerumque summa celeritate vel dissolverentur ac dehiscerent, vel decrescerent et subsiderent: quibus nunquam pueri, h. e. servi a gladiatores pegmata, et latrones vel malefici, capitis damnati, impunebantur, ut, compagibus pegmatis tempestive ac subito solutis, vel in caveas ferarum praecipitati aut repentina cuncti ruina, oblectamento essent spectatoribus: nam plicatiles haec et confixiles machinae, similes turribus plurium tabulatorum, quae in obsidionibus muro admoveri solebant, in scena demum Rom. adhiberi coeperunt iis temporibus, quibus omnis spectaculorum voluptas ab auribus ad oculos migraverat. (2) pueros inde, ex hoc pegmate et e scena, subito alia et ucculta quadam machina, quae γίρνος s. grus et demolitor corvus dicebatur (v. Pollux

(1) Cf. ad III, 406. et VI, 584. Lucian. de saltat. cap. 17. Ἰνδοὶ, ἐπειδὴν ἰωθεν ἀναστάντες προσεύχονται τὸν Ἥλιον, οὐχ, ὡς περ ἡμεῖς, τὸν χεῖρα χύσαντες, ἡγοῦμεθα ἐντέλῃ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχὴν, ἀλλ' ἐκεῖνοι, πρὸς τὴν ἀνατολὴν στάντες, ὀρχήσασθαι τὸν Ἥλιον παύονται.

(2) Konig ad Claudian. XVII, 325. « Pegmata, quorum usus erat in theatris, videntur contignationes fuisse seu contabulationes diversissima ra-

tione, sed certo semper consilio compositae, ut similitudinem alienius rei referrent, vel montis, vel aedificii, vel turris cet., machinis quibusdam instructae, quarum ope sponte in sublime crescerent aut subito desiderenter aut in aliam formam ex inopinato mutarentur. Equidem arbitror, illa aut eadem fuisse aut saltem similia nostris machinationibus in caeticis theatralibus, vulgo Opern. »

IV, 130. et Vitruv. X, 19.), in sublime *raptos ad velaria*, ad vela, super theatrum et amphitheatrum, quibus tectum haud impendebat, non vero super scenam, funibus ducta, ut spectatores, sub diva sedentes, adversus ardorem solis defenderentur: et sub umbraculo velorum acutius discernere omnia, quae in scena aperta claraque luce perfusa agerentur: quae tota machinatio proprie *velarium* vocabatur. — 123. Fabricius *Veiento non cedit* Catullo in admiratione rhombi et adulatione Principis. Vtraque res festive adumbratur v. 123—129. et subtilissime simul exploduntur peregrinae superstitiones, a Romanis adscitae, fanaticorum hominum, quorum magnus tum numerus Romae erat, furor s. *ἰνδουισμὸς*, et fides his vaticinatoribus eorumque praestigiiis a plebe habita. Conf. loca class. de Bellonae sacris VI, 511 seq. et impr. Tibull. I, 6, 43 seq. *fanaticus*, *ἰνδου*, *ῥάτοχος* *ἰν τῆς θεῶς*. *aestro*, furore sacro eiusque quasi stimulo, a *Idea* incusso. *Oestrus*, *οἶστρος*, s. *tabanus*, *asilus* et *μύωψ*, proprie est insectum, e vesparum genere, quod aculeo, qui ei in cauda acutissimum est, cuti armentarum *corva* immittit eaque non ictu tantum, sed vel bombo quoque suo, procul audito, ad insaniam adigere perhibetur; unde ad quemvis furorem, etiam vaticinantium, a numine immissum, transfertur.

125 seq. His verbis Veiento Domitianum alloquitur. — 126. *Britanni* cum insigni adulatione et delectu nominantur e gentibus bellicosis, quas Domitianus olim in ditionem redactus esset. Romani maximam Britanniae partem (*barbaram*) frustra expugnare conati sunt, nec nisi meridionalem (Romanam) in formam provinciae redegerunt. Haec quoque ipsa sensim amplificata est, eiusque populi saepius rebellant. Veiento itaque auguratur, Domitianum id perfecturum, quod fortissimi olim duces et inter hos ipse eius pater exsequi non potuerint: quae spes etiam non vana forte fuisset, nisi Agricola virtute sua prosperoque rerum successu in odium invidiamque tyranni venisset. v. Tac. vit. Agric. c. 13—40. *de temone Britanno excidet*, curru excutietur bellica, b. e. vincetur et capietur. Nota sunt *esseda Britanna* ac *Belgica*, *vehicula* levia et agilia, quae facile flecti poterant; unde et Romani, delicatiores potissimum, nec tamen in bello, ut Britanni, iis utebantur. *Arviragus*, rex Britanniae, qui, si Polydoro Virgilio fides habenda, a Iosepho Arimathaeo ad Christianam religionem amplexendam adductus est, vel ei certe eiusque co-

mitibus sedem aliquam in regno suo (Glasconem) adtribuit et evangelii praedicandi potestatem concessit. Lucius, pronepos eius, temporibus Eleutheri Pont. Rom. baptizatus dicitur. *peregrina est bellua*, in mari Hadriatico capta; ergo *regem capies* peregrinum. *sudes*, pinnae, spinæ, ut *cristae* sup. v. 70. ubi v. not. His sp̄his praescutis et telorum instar horrentibus vel erectis tela, tergis hostium infigenda, significari monet adulator. 128. 129. Εἰρωνεύς de adulatore, tam scite interpretante singula et tot praeclara ominante. *Fabricio Veientoni*.

130. *Quidnam igitur ceryes? conciditur?* verba Domitiani quaerentis, non integer, an in partes concisus coquatur piscis? 131. *Testa alta*, vas fictile et profundum, patina capax, qualis fuit illa Vitellii, de qua v. Suet. *muro*, margine, qui patinam ambit, ut *murus* oppidum. *tenui*: eo enim praestantior, quo tennior; Grang. Laus est figulorum, ut tenuem cretam in conficiendis patinis ducant, Plin. l. l. *colligat*, cirenitu comprehendat, ambiat, includat, *orbem*, patinae vel interioris eius partem. — 133. Cf. Mart. XIII, 81. *Debetur*, requiritur, opus est. *Prometheus*, peritus figulus, qualis fuit Prometheus. Is tamen proprie non historica fuit persona, sed notio philosophica, qua admirata est προμηθεύς s. prudentia solertiaque animi, qua et procuduntur doli (quas fraudes ipsi Iovi neectere ausus est) et artes inveniuntur, in quarum magna parte praecipuus est ignis usus, et quarum inventionis mox luxus, ut hoc deinde miseria hominum gignitur. Hinc Prometheus ope Minervae, cui artium inventio tribuitur, in coelum sublatus, in scrula cava (ὀρεῖσσι), furtim ad Solis rotas admota, *ignem summa coeli de parte raptum*, mala fraude subreptum, *terris donasse* (inf. XV, 85.), vel, qui serior mythus est, mentem sinceram igneamque ad homines detulisse, et non modo artes, inpr. metallorum vasorumque fictilium ignis usu parandorum invenisse (ut b. l.), sed primum quoque hominem, πρωτόπλαστον, ex aqua vel luto, limo, argilla, terra (in quam scil. morte resolvimur) formasse fingitur, ut VI, 13. et XIV, 35. *subitus*, qui subito vel veniat, vel patinam fugat ex argilla et luto. 134. Et haec Moutani verba sunt, non Domitiani. *rotam* figularem, *properate*, properare arcessite. *figuli tua castra sequantur*, cum reliquis fabris, ut semper apud te et in prompta sint, neque opus habeas eos arcessere. Sarcasmi vis per se satis manifesta est, et ex v. 137 seq. perspicua.

136. *Vicit sententia*, solennis formula, ut ap. Liv. *digna vivo* tali, Montano; acerbe dictum. 137. *imperii*, aulac, Imperatorum. *Noctes Neronis iam mediae*, sunt tum *epulae Neronis a medio die ad mediam noctem protractae*, tum noctes, in quibus Veneri iudulgebat. *Heoninios noctes medias*, quales inf. VI, 302. 303. memorentur, designari credebatur, coll. Tac. Ann. XIII, 20. et XVI, 20. sensu parum diverso. Nonnulli *Neronem* h. l. Domitianum vocari existimant, ut sup. v. 38. *aliam famem* vulgo interpretantur irritamenta gulae, stomachum reficientia appetitumque excitantia; sed rectius *Henn. famem Veneris*, quae Cererem Liberumque sequi solet, excitata potissimum largiore usu *Falerni*, quod Varro scite *suscitabulum Veneris* appellet. *pulmo Falerno arderet*; etsi enim nullatenus potus ab ore in pulmonem descendit, tamen magna inter pulmonem et potum cognatio est, quam Marsilius Cognatus Varr. Obs. I, 22. multis argumentis demonstrat; Graug. — *Pulmo arderet* quidem cuiusvis vini immoderato usu, sed inpr. *Falerno*, quod nobilissimum Campaniae vinum austerum erat vel amarum et *ardens*, (unde passim *severum*, *ferox*, Pers. III, 3. et Lucan. X, 165. *indomitum*, inf. XIII, 216. *acre*, vocatur, *ardens* vero Martial. IX, 75, 5. et XIV, 113.), eamque ob causam Chio, dulciori vino, aut aqua temperari solebat. — 139. *Nulli*, quam Montano. Quidam ad *Neronem* referunt, alii ad Domitianum. *usus edendi*, peritia in delectu et apparatu ciborum.

140—143. Similiter delicatorem hominum subtile palatum gulaque luxuriosa notatur ab Horat. Sat. II, 2, 31 seq. et 4, 31 seq. Pers. VI, 24. Plin. IX, 18. s. 32. et 54. s. 79. (ubi v. Harduin.), Macrobi. Sat. II, 11. III, 16. Gell. VII, 16. (qui locus class. est), Athenaeo III, 13. Val. Max. IX, 1. Colum. VIII, 16. Varr. R. R. III, 3. et 17. Sen. de Consol. ad Helv. c. 10. et Epist. 79. quibus locis, inpr. Plin., etiam de praestantioribus *ostreorum* generibus agitur. *Circaea ostrea* nota ex Plin. XXXII, 6. Horat. Sat. II, 4, 33. et al. Sic dicta a *Circeis*, opp. Latii et colonia Rom. in promont. *Circaeo* (hodie *Monte Circeo*), quod Circe olim incedisse ferebatur. *Ostrea Lucrina* in lacu Lucrino, prope Baiae, in Campania, capiebantur. *Rutupiae* (nunc *Richborough*) opp. Cantiorum in Britannia cum portu. *Ostreae* orae Britannicae dulcissimas laudat Plin. IX, 54. s. 79. et XXXII, 6. s. 21. *fundo maris*, s. in mari, *edita*, ut *nata* v. 140.

—*Echini*, concharum genus in cibis Romanorum exquisitiorebus passim referuntur a Plauto et aliis.

144. *Consilio missa*, dimisso. Qui senatum habebat sive coëgerat, eum dimittebat etiam his verbis, *Nil vos moramur*, P. C. vel, *Nil vos tenet.*—145 seq. Conf. ad v. 60 seq. *dux magnus*, Domitianus, Imperator. 146. *adtonitas*, cf. v. 74 seq.—147. Domitianus cum *Dacis* (non *Getis*; v. Var. Lect.), *Sarmatis*, *Cattis* aliisque *Germaniae* populis bella gessit. *Syngambri*, bellicosa Germaniae gens, a Rheno usque ad Lupiam fines imperii sui propagaverant et Romanis magnas nonnunquam intulerant clades. *Torvi* vocantur et aliis, ut *feroces* et *caede gaudentes*. Sic et *truces oculi* Germanorum, quales bellatoribus esse solent hominibusque, quibus natura robor ingens et magna dedit corpora: quam vultus trucelementi anget tum metus, tum ars. *Dicturus*, relaturus. 149. *Epistola anxia*, anxietatis, periculi ac metus plena, s. index et causa. — *praecipiti pinna* forte simpl. pro *celeriter* dixit poeta, quoniam pennae sunt velocitatis symbolum, vel pro pinnatis tabellariis. (1)

150 seq. Praeclarum epiphonema poetae, mortem tot tantorum virorum, Domitiani iussu interentorum, lugentis. *his*, talibus, *nugis*, qualis fuit consultatio de rhombo. 152. *animas*, homines, *claras illustresque*, ut *ψυχὰς ἰσθμίωνες* ap. Hom. Il. α, 3. et al. passim. *impune et vindice nullo*, quibus verbis ignavia nobilium, tyranni temporibus viventium, notatur. 153.

(1) Nonnulli referunt ad columbas vel hirundines aliasve aves, quae literas, pedibus suis alligatas, gestaverint, de quibus v. Plin. X, 37. ibique Harduin., Huet. ad Manil. V, 381, Demst. ad Rosin. p. 775. Non magis probanda vet. Schol. nota: «*Si victoriae nunciabatur, laurus in epistola fugebatur* (literae ad senatum mittebantur lauro implicate, de quo v. Plin. II. N. XXXV. extr. et Schwarz ad Plin. Pan. 8.) *si autem aliquid adversi, pinna fugebatur.*» (Forte leg. *fingebatur* vel *pungebatur*.) Rectius alii, praesente Casaub. ad Suet. Aug. c. 37., ad pinnatos cursores s. tabellarios veredariosve respici-

putant, qui, teste Dione, pennas, festinationis velocitatisque indicium, in capite gestaverint, unde Hesych. *πτεροπόποι* et Plut. in Galb. *πτεροπόποι* dicuntur. Nota Plathneri h. l. est: «*Nuncii alati erant vel pinnati ipsorumque arma, idque, ut opinor, ad exemplum eorum praestitis Mercurii.* Nuncii tristis rei nigras, laetae albas habebant pennas. Hoc liquet ex Martial. X, 3, 40. illud ex Stat. Silv. V, 4, 92. ubi lego *Nullaque fumosa* cet. ut sensus sit, a remotis mundi partibus militares nuncios laureatis pilis venire, nec ullam *fumosam* i. e. nigram in lancea cursorum cerni pennam.»

154. Ex h. l. manifestum est, poëtam Domitiano superstitem fuisse. Cf. sup. de vita Iuven. *Cerdonibus*, hominibus infimis ac sordidis. v. ad VIII, 182, ubi *Volesis Brutisque*, ut h. l. *Lamiis*, h. e. nobilibus, opponuntur. Intell. Clodianus, Maximus et Satorius, qui tyrannum trucidarunt. — 154. Tunc perit, quoniam eum plebs timere coepisset, nec iam essent nobiles, qui timerent, omni nobilitate et Senatu iam extincto; vet. Schol. *Lamiarum*, nobilium, a Domitiano occisorum, inter quos etiam Aelius *Lamia* fuit, qui cum delectu et acerba imperatoriae crudelitatis nota memoratur, quoniam ob levem mortis causam, tum ob coactionem, quae cum Principe ei erat, tum ob antiquitatem nobilitatemque generis, de qua v. Horat. Od. III, 17, 1 seq. ibique intpp.

IN

SATIRAM V.

Vs. 1—5. SENTENTIA horum verborum, quibus ipsum Satirae argumentum continentur, est haec: Parasiti a divitibus tam ignominiose tractantur, ut fieri non possit, quin homines ingenuos parasiticae pudeat vitae: tantum abest, ut quis iniurias illas patienter ferat, vel adeo hanc vitam putet *summum bonum* esse. Nihil tamen secius non decrant tunc temporis eiusmodi homines. Hinc poeta summa vi et indignatione ipsum alloquitur parasitum: Si alienum panem comedere et *propositum*, h. e. vitae tuae rationem et institutum persequi, *nondum*, quum iam diu ita vixeris, *te pudet* ac taedet, et si aequo potes animo pati indigna illa, quae parasito ferenda sunt, vel adeo hanc vitam putare beatam; *metuam* (praes. coni.) *tibi credere testi quamvis iurato*, quamvis iures: nam ita verendum est, ne periuria vel quaecumque inhonestatem nulli habeas religioni. (1) 2. *vivere aliena quadra*, h. e. mensa escaria, quae initio quadrata erat et postea rotunda, vel alienis impensis, propr. pane, qui olim in quadras vel quatuor partes, quadrifariam dissecari solebat et praecipua victus pars est. Henuius haec notavit: *quadrae* erant fragmenta ex orbe seu placentis triticeis seu paniceis in orbem deductis, quibus epulae

(1) Interpretes tantum non omnes sensum h. l. silentio praetermittunt, vel non recte cepisse videntur. Enere qui ita exponerent: Quod te nondum propositi pudet — id *metuam tibi credere*, h. e. credere non possum, iurato, licet iures. Haec ratio mihi quoque in mentem venit, et ita si occurrit ap. Liv. VII, 31. et passim Gr. si pro *ἐτι*, ita ut non dubium, sed certam significet rem. Sed *iura-*

tus testis dici non potest, qui de se aliquid iure iurando interposito affirmat. Praestiterit: *Si te nondum pudet*, h. e. si dicis, te nondum pudere propositi cet.; *metuam tibi* quidquam credere, *quamvis iurato*, si vel ea, quae dicis, iuramento confirmaveris. Affectus indignationis haec orationis negligentiam peperisse videre potest. Sed cur eam poeta obtrudemus, ubi opus non est?

imponerentur, ut hodie patinis et lancibus (unde *quadrae* pro patinis ipsisque mensis, v. c. ap. Virg. Aen. VII, 115. coll. III, 257.), quae *quadrae* dicebantur, quando post epulas quadrifida divisione in partes quatuor sectae erant, non vero, quod essent quadratae: unde scomma Iuvenalis *aliena vivere quadra*, in fragmento paucico alienae mensae summum bonum ponere. 3. *Si potes illa pati* (ut ap. Mart. XI, 24, 15.) cet. ut ap. Lucian. l. l. cap. 13. *μυρία ἔστιν ἀπόρητα ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ ἐν αὐταῖς ἔδει ταῖς συνουσίαις γηγόνεσσι* cet. et c. 16. *πολλὰ πονεῖν καὶ ὑπομένειν ὑπὲρ τῆς τοσαύτης εὐδαιμονίας* cet. *Sarmentus*, ὁ δὲ Ζάρμαντος τῶν Καίσαρος (Caesaris, Augusti) παιγνίων παιδῶν, ἡ δὲ ἡλικίας (*delicias*) *Ρωμαῖοι καλοῦσιν*, Plut. vit. Anton. Notus quoque est ex Horat. De eodem in vet. Scholiis h. l. ex emendat. Pithoei, Rutgers, ad Horat. p. m. 35—39. Casaub. ad Suet. pag. 106. et Ruben. Elect. II, 28. leguntur haec: “*Sarmentus* natione Thuscus, e domo M. Favonii, incertum libertus, an servus (haud dubie libertus, quod patet ex Horat. l. l. et ex iis, quae mox de Maecenate traduntur), plurimis forma et urbanitate promeritis, eo fiduciae venit, ut pro equite Rom. algeret (f. ut *liber equitem Rom. ageret*); decuriam quoque quaestoriam compararet. Quare per ludos, quibus primum (f. *quia libertinus*) XIV ordinibus sedit, haec a populo in eum dicta sunt: *Aliud scriptum habet Sarmentus, aliud Populus voluerat. Digna dignis. sic Sarmentus habeat crassas compedes; Rustici, ne nihil agatis, aliquis Sarmentum alliget.* Dum autem causam usurpatae dignitatis agit (forte *Dicturus causam u. d., Maecenatis*) precibus et gratia submoto accusatore dimissus est, quum apud iudices nihil aliud docere tentaret, quam concessam sibi libertatem a Maecenate, ad quem sectio (s. rectio) honorum Favonii pertinuerat. Iam autem senex in maximis necessitatibus, ad quas libidine luxuriae deciderat, coactus auctionare, quum interrogaretur, cur scriptum quoque Censorium venderet, non infacete, *bonae se memoriae esse perdita* (s. *praedicavit, vel praeditum*). — *mensas iniquas*, convivia, in quibus vel convivae inique, iniuste, iudigne tractantur; vel non eodem honore habentur; vel inaequales sunt, nec eiusdem dignitatis; vel potius, in quibus alii cibi aliaque vina domino, alia convivis praebentur. quae ne ad *mensas* quidem Caesaris Augusti viles scurrae tullissent patienter. Magna vis inest in verbis *Caesaris* et *vilis*. De *Galba* scurra v. Quintil. VI, 3. et Martial. I, 42, 16. et X, 101. si modo idem est et recte ibi ita legitur. At non

male monuit Scharzfl., Iuvenalem non de scribis sui temporis et felicibus Caesare suo loqui, ut Martial., sed de *vilibus* et priscis Angusti parasitis. — 5. *iurato* a verbo depon. *iurari*, ut passim. Sic *iurato mihi crede* Cic. ad Att. XIII, 28. — 6. *Ventre nihil frugalius*, si non delectari vult, sed tantum impleri: nam natura paucis est contenta.

7—11. At finge, panem etiam et pauca haec, quae natura desiderat quacque *inani* ventri implendo et fami propulsandae sufficiunt, tibi deesse: satius tamen est mendicare, quam parasitari. — Verba illa vs. 6. et 7. parasito quoque tribui possunt, et iustam vitae talis excusationem continere. Sed ita poetae responsio v. 8 seq. nimis abrupta videtur, et verba *ventre nihil frugalius novi* parasito parum apta. — 8. *Crepido* et *pons* loca, ubi mendici stipem a praetereuntibus petunt. *Crepido* locus emineat in ripa, in portibus interioribus, ad quem naves appellunt, in muro, vel vico, vel ponte. Talem locum, ab equorum et curruum via separatum, Lutetiae in ponte novo videre est; Grang. *Teges*, gausape s. matta ex innecto s. cannabo, scripo cet. *tegumentum* ac cubile mendicorum, ut VI, 117. lupanaria. *tegetis pars dimidia parte brevior*, quae adeo non totum tegit corpus.

12. *Primo loco*, primum, *fige*, ut *fige intra te* IX, 94. h. e. fige, infige animo (ut ap. Virg. Aen. III, 250.), hoc fixum in mente tua tene, expende sollerter. 12—15. Invitatio ad coenam divitum est *merces solida*, plenum integrumque praemium omnino, quae ipsis praestitisti, officiorum; eam tibi divites quasi in solutum *imputant*, pro beneficio venditant, vel tanti habent, ut ea tibi abunde officia tua compensasse gratiamque retulisse sibi videantur. 14. *amicitiae magnae*, quae tibi cum magno h. e. nobili ac potente viro est. *Imputare* proprie dicuntur, qui, quod alicui datum vel ab eo acceptum est, in rationes suas inferunt, *λογίζονται*; deinde qui beneficia quasi adnotant et loco remunerationis officiorum putant. *Rex*; v. ad I, 136. 16. *adhibere* scil. convivio s. ad convivium. *post duos menses* cet. qualis merces veterum officiorum salutationumque quotidianarum? Et tamen ea multis quoque satis magna videtur nostro aevo, cui et reliqua conveniunt, quae poeta dixit. — *clientem*, te.

17. Salse poeta dicit, clientes non aliam ob causam a divitibus nobilibusque ad coenam vocari, quam ut iustum convivarum expleant numerum, neque vacuus sit locus in lecto, de-

stinatus forte alii, qui venire non potuit. Ἀλλ' ἢν τις ἄλλος ἐπι-
σθῇ νεαλίστερος, ἐξ τούτων σὺ, καὶ οὗτος ἐξ τῶν ἀτιμωτάτων γυναικῶν ἐξω-
θεῖς κατὰ κλισίαν μάρτυς μόνον τῶν παραγεγομένων cet. Lucian. l. l. cap.
26. Veteres autem Romanos in *tribus* plerumque lectis, circa
mensam stratis, et ternos in quovis lecto, discubuisse (unde
triclinii nomen, et unde sordidum plebeiumque habebatur,
unum lectum a pluribus occupari), vel tironibus nota res est.
— *Culcita*, pulvinar, cervical, προσκεφάλαιον, quod singulo con-
vivae substernebatur, adeoque locus in lecto, convivae *tertio*
destinatus. Romani, ut verbis Lipsii l. l. utar, accumbebant
reclinata supra parte corporis in cubitum sinistrum, infera in
longum porrecta ac iacente, capite leviter erecto, dorso a
pulvillis iudice suffulto. *Tertia* vero *culcita* h. l. etiam per
cunctentum dici potest infimus in imo lecto locus, pauperi
clienti aut scurrae et balatroni destinatus, ut Porcio ap. Horat.
Sat. II, 8, 23. Veteres enim ita accumbebant, ut primus ia-
ceret ad caput lecti, eiusque pedes porrigerentur iuxta secundi
dorsum; secundus vero, pulvillo interiecto, decumberet ad
umbilicum sinuque primi, pedibus extensis ad dorsum tertii,
et sic porro: unde locus *summus*, *medius* et *imus*. Medius
erat dignior reliquis et dignissimus quidem in medio lecto;
post hunc honoratissimus locus summus; vilissimus autem imus.
— 18. *Vna esse et apud aliquem esse* h. e. coenare, formulae
soleunes de convivii, ut ap. Terent. Hantont. I, 1, 110. —
votorum tuorum haec summa est: quid enim ultra quaeris,
optas? Ita ad summam, quam in votis habebas, felicitatem
pervenisse tibi videris, et digito quasi coelum attingere. Ridet
poëta stultitiam parasitorum, qui tanti ducunt, a divitibus no-
bilibusque nonnumquam ad coenam vocari. Sic et ea, quae
sequuntur v. 19—23., *τίρωται*; intelligenda: Hoc sane satis
amplum est praemium tot officiorum! haec satis iusta causa,
quare summo mane et hierno quoque tempore patronum sa-
lutes et deducas! *Trebius* fictum clientis et parasiti, ut
alibi, *Virro* patroni divitisve hospitis nomen. 20. *ligulas*,
corrigias calceorum, *dimittere*, calceamenta non ligare, prae
nimia festinatione. 21. *Turba salutatrix*, cf. ad IV, 62. *or-
bem peregerit*, omnes patronos ex ordine salutaverit (ut forte
discursus I, 86. et πολλὰ διαδρομή ap. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ
συνόντων § 10. et τῆς μικρᾶς ταύτης περιόδου in ei. Nigrino c. 22.
et Gall. *fais le tour*) nisi malis, circa patronum orbem col-
legerit, in orbem constiterit; ut vereatur Trebius, ne exclu-

datur, quia tardius venerit. 22. *Sideribus dubiis*, quorum fulgor die iam illucescente hebetatur; loce adhuc dubia, nondum satis certa ac clara, primo diluculo. Sic *dies*, *lux*, *ignes dubii*. *Sidera dubia* etiam nimbosum tempus dici posse monet Grang. Bahrdt ea ad aetatem, qua summo mane sidera noctem ita luce sua illustrent, ut saepe dici iam illuxisse credamus, *illud vero tempus*, quo se frigida c. p. s. Bootae, ad hyemem refert. Enimvero his verbis neque hyems, neque, quod vet. Schol. Lubious et alii potabaot, media nox designatur, sed extrema oectis pars, quam mox diluculum excipit; nam hoc est *illud tempus*, quo solae se circumagunt s. flectunt adhuc vel superstites sunt et conspiciuntur Vrsae et Bootes, postquam reliquae stellae iam occiderunt. Vrsae etiam, quae in polo septemtrionali, supra fnoctorem nostrum elevato, semper sub adspcetum nostrum veniunt, solas nunquam occidere vel Oceani aequare tingoi, fingunt Graeci et hinc Romani poetae. Poeta itaque dicit, clientes, ne quis prior veniret, iam ante diei ortum patronos ex ordine salutasse; quo et summum in officiis praestandis studium, et molestia eorum declaratur. Sic et ap. Lucian. l. l. cap. 24. *ἑωθὺν τε ὑπὸ κούρῳι ἐξαναστὰς, ἀποσι- σάμενος τοῦ ὕπνου τὸ ἥδιστον, συμπεριβίς ἀνω καὶ κάτω, εἴη τὸν χροῖζόν πληθὺν ἔχων ἐπὶ τοῖν σκελοῖν*, et cap. 26. *Σὺ δ' ἄθλιος, τὰ μὲν παραδράμων, τὰ δὲ βράδην ἄνακτα πολλὰ καὶ κάταντα* (τοιαῦτα γὰρ, ὡς οἶδά, ἡ Πόλις) *περιελθὼν ἰδρωκὰς τε καὶ πνευστιφάς*. et in Nigrino cap. 22. *Πολὺ δὲ τούτων οἱ προσιόντες αὐτοῖ καὶ θεραπεύοντες γελιοτέρων νυκτός μὲν ἐξαναστά- μενοι μέσας, περιβίοντες δὲ ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν καὶ πρὸς τῶν οἰκετῶν ἀπο- κλειόμενοι, κύνες καὶ κόλπας καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούειν ὑπομένοντες γέρας δὲ τῆς πενράς ταύτης αὐτοῖς περιέδου τὸ φορτικὸν ἐκίειν δεῖπνον* (coena recta eiusque spes, de qua conf. v. 166, et I, 133. 134.) καὶ πολλῶν αἰτίων συμφορῶν cēt. 23. Quatuordecim versos polum arcticum stellae primum dicebantur *triones*, vel proprie *teriones*, h. e. boves (a tereodo), et ἀμμάται, *sarraca* s. plaustra, quoniam eas olim sub plastro boumque, iugo iunctorum, specie sibi aoiuno informabant homines; postea vero Ελίνα et Κυνεσουρά, Vrsa maior et minor, Ἀρκτος μεγάλη et μικρά, quae nomina forte inventa ab Arcadibus, quia ἄρκτος et nrsam et septemtrionem significat; uude efficta videtur fabula Arcadis, filii Callistos, in ursam transmutati et cum matre translati in coelum; ad quam simul hominum ingenia duxisse videtur similitudo nominum *Arcas* et Ἀρκτος. Hinc et sidos, quod Vrsae poee sequi et quasi regere videtur, *Bootes* primum (Βούτης. bubulcus), et deinde *Arctophylax* (Ἀρκτοφύλαξ) appellabatur. se circumagunt, ut al. so

flectunt, vel στέφονται. *sarraca*, v. ad III, 255. *Frigida*, ob frigus diluculi vel quoniam septemtrionale est sidus. *pigri Bootae*, et *tardus B.* ut ap. Ovid. quia polo arctico propior est et tarde modicoque circa eum flectitur gyro. Praeterea frigus quoque poetis, v. c. Tibull. I, 2, 29., *pigrum* dicitur ab effectu; et *babulci* Virg. Ecl. X, 19. *tardi* a lento bonni incessu.

24—37. Clientibus et parasitis non idem, quod patronis hospitibusque ditioribus, vinum ac cibus propinatur. Quae itaque dementia illorum est, si tanto sibi bonori ducant, ab his ad coenam vocari, ubi tam indigna patiuntur? Τῶν ἄλλων ἡδιστὸν τι καὶ παλαιότατον οἶνον πινόντων, μόνος δὲ ποτηρὸν τινα καὶ παχὺν πίνεις, Lucian. l. l. cap. 26. *Vinum* datur, porrigitur tibi vili et faeculentum, quod *sucida* nolit *lana pati*, imbibere. Bene comparant Varr. R. R. II, 11, 6: *Tonsurae tempus inter aequinoctium vernum et solstitium, quum sudare inceperunt oves; a quo sudore recens lana tonsa sucida* (al. succida) *appellata est. Tonsas recentes eodem die perungunt vino et oleo: non nemo admixta cera alba et adipe suillo.* Alii *sucidam* putant appellari lanam, quae succi plena et pinguis, nec dum lota sit: quae sententia non abhorret a Varroniana, si *sudor* ille est *succus* s. *sucus*, h. e. squalor, quo sordida est lana modo tonsa, et qui sudore potissimum gignitur. — 25. *Videbis* te factum vino novitio vel corrupto *Corybanta*, temulentum ac mente turbatum, similem *Corybantibus*, qui armatam saltationem cum clamore, tumultu et cymbalorum tympanorumque strepitu instituere, capita quassare et furorem non ipsi tantum concipere, sed aliis quoque immittere solebant. — 26. *Iurgia proludunt*, sunt quasi prolusio pugnae. *Prolusio* autem proprie gladiatorum est, qui ante certamen arma ventilabant. — 26 seq. Conf. Prop. III, 8. Hor. Od. I, 27, 1 seq. *Saucius*, non vino tantum, sed et poculo; Farn. *rubra* cruore pugnantium. 28. *Inter vos* (clientes et parasitos) *libertosque*, qui aequae ac clientes nonnumquam a patronis convivio excipiebantur infimumque in eo obtinebant locum. *Cohors*, multitudo, *libertorum* spectat ad dignitatem opesque patroni. *Iurgia* et *pugna* eorum cum clientibus sunt effectus vini vilioris et faeculenti, qui etiam ingenio talium hominum et hac occasione genio indulgentium apprime conveniunt. 29. *lagena Saguntina* epith. orn. dicuntur pocula fictilia et parasitis apposita, non domui. *Saguntum*, urbs Hispaniae, cuius gleba et argilla

adeoque vasa terrena, a quibus ipsa nomen accepisse credebatur, prae ceteris laudantur. — 30. *Ipsc*, patronus, vel dives ille ac nobilis hospes, *rex* v. 14. Nam *ipse* poëtis dicitur, de quo potissimum sermo est. *diffusum* vinum, quod e torculari vel lacu vel doliis in amphoras et cados *diffundebatur* in multos annos. Vetus simul designari putabat Grang. cui opponatur *doliare*, novum et asperum, de dolio haustum. Notio quidem vetustatis magis exprimitur adiectis verbis *capillato Consule*; nec tamen negandum, veteres eam ob causam *diffudisse* vinum et in cadis *condidisse* (haec enim sunt propria in hac re vocabula), corticibus cadornum pice, vel gypso et cera illitis, ut veterasceret et multos demum post annos promeretur. — *Consule*: nam cadis inscribebantur nomina Consulium, quibus vinum condebatur, qui eorum *titulus* est et *nota*, qua patria aetasque vini designari solebat. *capillato*, intonso (adeoque iam ante a. V. C. 454. *diffusum*), vel simpl. vetusto, prisco, ut *barbatus* IV, 103. ubi v. not. — 31. *tenet*, tamquam sibi proprium retinet, solus bibit. *uvam*, vinum, *calcata*, ut *prelo domitam Caleno uvam* ap. Horat. Od. I, 20, 9. *Calcata* bellis *socialibus*, tempore belli socialis s. Marsici et Italic, quod ab a. V. C. DCLX usque ad DCLXII in Italia gestum est. Sic *cadum Marti memorem duelli* dixit Horat. Od. III, 14, 18. His tamen verbis simpl. vinum et nobilissimum et ob vetustatem rarissimum designatur, neque in iis argutandum videtur, quasi veteres vina, in primis dulcia, non tam diu conservare potuerint et ne grata quidem illis fuerit nimia vetustas: nam h. l. vinum ducentorum fere annorum memoratur, et quadrima iam in vetustis referuntur. Nonnulli intelligunt vinum Opimianum, dictum ab Opimio, quo consule (a. V. DCXXXIII) propter coeli temperiem copiosus fuit generosorum vinorum proventus, quae vel in ducentesimum annum servata sunt. Sed belli socialis temporibus similis vini proventus esse potuit, et Opimius XXX fere annis ante consulatum gessit: nisi forte dixeris, poëtam non ad eam subtilitatem esse exigendum et ab eodem Opimio oppressum certe C. Gracchum, a quo tribuno lex lata, ut sociis Italicis ius suffragii in legibus ferendis esset, quae a M. Livio Druso deinde repetita praecipuaque belli illius causa fuit. 32. Ne paululum quidem vini generosi iis daret, quibus vinum est medicina, et quidem amicis. *Cardiaci*, καρδιακοί, qui non tam cordis, quam stomachi doloribus laborant, quibus angustiae gignuntur pectoris et

immodicus sudor. Stomachum enim s. os ventriculi veteres Graeci καρδιάν dixere. Cardiacorum vero morbo unicam spem in vino esse, monet Plin. XXIII, 1. s. 25. *Cyathus* pars duodecima sextarii. — 33. *aliquid vini*. *Albanum* vinum, in agro et monte Albano proveniens, cuius duae sunt species: alterum est acerbum, alterum lene ac dulce, cui Dionys. Hal. I, 12. solum Falernum, sed Plin. XIV, 6. etiam Setinum praefert. *Setinum* vinum, sic dictum a *Setia* (nunc *Sezze*) colonia Rom. haud procul a paludibus Pomtinis sita, praestantissimum. — 34. Vinum designatur tam vetus, ut, nota *titulogue* vetustate deleta, aetas eius et annus, quo sit conditum, non amplius cognosci queat. *testae*, cadi, amphorae. *fuligine*, mucore et situ, vetustate inducto.

36. 37. Dulcissimi versus, qui summum libertatis desiderium odiumque tyrannidis spirant, quo ipsum poetam imbutum fuisse haud obscure intelligitur. Ita passim, quod iam Rigalt. in Diss. de Sat. Iuven. observavit, occulta erectioris animi indicia prodit, quae, quo magis improvisa sunt, eo fortius feriunt lectores; v. c. I, 17. IV, 150 aeq. VIII, 260. XIV, 41 seq. 254 seq. *Quale* vinum, scil. praestantissimum, accommodatum laetitiae, qua memoriam Brutorum et Cassii, τυραννοτόνιον, celebrabant. *Thrasea* Pactus et gener eius, *Helvidius* Priscus, veneranda illis temporibus virtutis, gravitatis, constantiae liberiorisque animi exempla, notissima ex Tacito, Suetonio, Arriano, Dione, Plut. et Plinii Epist. *Brutorum*, L. Iunii Bruti, qui Romam regio dominatu liberavit, D. Bruti, qui in Caesarem coniaravit, et inpr. M. Bruti, qui cum C. Cassio interfecit Caesarem, ut patriae libertatem restitueret, cuius postremi vindices fuere Cassius et Brutus. *coronati*, more veterum, qui in epulis hilarioribus lautioribusque capillos non ungere tantum, sed et coronare, collaque sertis ciungere solebant. *bibebant B. et C. natalibus*, quem annorum parentalium morem illustravit Menrs. de Fun. c. 36. et imitati sunt Christiani in memoriis martyrum, nisi quod emortuaalem eorum diem dixerint natalem; Hennin. — 37. *capaces*, grandes: quod tam ad bibendi cupiditatem, quam ad luxum et magnificentiam spectat. 38. *Crustae* *Heliadum*, phialae ex electro; *vasa potoria crustata* ap. Fest. in *tabernae crustariae*. *Crustae* proprie dicuntur ea, quibus res aliqua inducitur, deinde ornamenta vasorum argenteorum, signa quasi et simulacra, extrinsecus alligata, πρόστυκα; de quibus v. sup. ad I, 76. *Ilcidas*, Phaehtoutis sorores, nimio fletu

in populos, seu alnos, seu larices, electrum stillantes, earumque lacrimas ad ripas Eridani solis vi in electrum transformatas fingunt poëtae. Hinc *Heliadum lacrimae et gemmae* pro electro ap. Ovid. et Martial. Patria et origo *electri* sive *sucini*, de quo mira commentum sunt veteres, ne hodie quidem satis nota est; etsi naturam eius ab initio liquidam esse probabile sit ex eo, quod animalcula plerumque inclusa tenet. Alio autem sensu *electrum* dicitur pro poculis et vasis ex electro conflatis XIV, 307. ubi *electrum* proprie non succinum est, quod nobis *bernstein* s. *agtstein* dicitur, sed exquisitius metalli genus, aurum, cui quinta argenti portio admixta est. Phialas ex tali electro conflatas etiam h. l. intelligendas esse, non male monnerunt Britan. et Grang. Verum poëta sic improprie loquutus est: nam electrum, quod veteres Romani ex *Heliadum* lacrimis ortum et arboris succum esse crediderunt ideoque *succinum* appellarunt, est potius nostrum *bernstein*. — *Berylli* lapides caerulei, ut *smaragdus* virides. *Phialae* cur *inaequales beryllo* dicantur, intelligitur forte ex Plin. XXXVII, 5. *Poliuntur berylli figura sexangula quoniam, hebescent, nisi color surdus percussu angulorum excitetur; aliter enim politum non habent fulgorem eundem: nisi praestet sententia Grangaei, qui pocula, in quibus inserti berylli inaequali numero, vel spatio, vel magnitudine; aut aliorum, qui aureos calices, insertis lapillis aspersos, intelligunt.* « Quia viridis, inquit, color optime cum auro convenit, gemmas viridantes in ornandis poculis ut plurimum adhibebant veteres, inter quas smaragdus tenet primatum. *Beryllus* quoque quia viridis, ad hunc usum translatus. Ille ergo loco poëta dicit *phialas beryllo* textas et per hoc *inaequales*, asperitate et extuberantia gemmarum. »

39. *Virro* fictum non servi, sed patroni vel hospitis divitis nomen. v. ad v. 19. *non aurum*, aureum poculum et vas, (ut X, 27.) sed fictile, in quo *custode* non opus est. *custos*, servus, qui te manusque tuas observet, *affixus* tibi et lateri tuo, qui semper tibi praesens sit. *gemmas*, aurcis poculis insertas. Pocula etiam ditiorum ipsa saepe gemmea erant. *qui numeret*, veritus, ne clanculum aliquas subripias et suppires. *ungues observet acutos*, ne furtim gemmas vel aurum abrasas. 42. Neque hoc aegre ferendum est tibi: nam *gemma* saepe magni pretii phialae inserta est. *illic*, in poculo. 43 seq. Romani eo luxuriae pervenerant, ut onustos annulis digitos, quum biberent, denudarent per luxum; niuirum pocula habebant, quae

in marginae fissuris et cavitatibus erant praedita, in quas ex tempore inserebant gemmas et unioes ex digitis, ut magnificentius biberent, et hoc proprie erat *ὑψηλὴ*: quae *gemmata pocula* Noster intelligit; Hennin. 44. 45. Gemmae armorum olim, nunc poculorum ornamenta. Poëta respexit verba Virg. Aen. IV, 261. 262. *iuvēnis*, Aeneas, *praelatus Zelotypo Iarbae* a Didone, quod notum e Virg. Aen. IV, 36. et 196—218. (1)

46 seq. Tibi datur *calices* vitrei et deformes, quales erant Vatinii s. Vatiniani, sic dicti a Vatinio Beneventano, autore et vitreariorum artifice, qui gratia Neronis et optimi cuiusque criminatione valebat. Poëta autem in contentum Vatinii, foedissimi hominis, calices eius nominat magis, quam alterius opificis; Brit. *Sicabis calicem*, bibes e calice; vel proprio sensu: ebibes, exhauries calicem, forte exiguum. Hinc et *exsiccare vina culullis* pro bibere aut haurire vina e culullis, poculis grandioribus, dixit Horat. Od. I, 31, 11. et forte poëta noster *siccato nectare* inf. XIII, 44. *quatuor nasorum*, rostrorum. Vatinius grandem nasum habuit; vet. Schol. Hinc calices, qui nasos s. rostra habent, *Vatinianos* quidam dictus putant. Sed v. Lips. ad Tac. Ann. XV, 34. ubi recte, opinor, monet, Vatinio longiorem nasum tribui a Martiale XIV, 96. quia acer et sagax fuerit inquisitor criminatorem. — 48. Solent sulphure (ita legendum pro *in urbe*) calices fractos s. caldariolas componere, vitrum solidare i. e. malthare; vet. Schol. Notus est mos veteris uostrique aevi, vitra fracta conglutinandi sulphure et maltha vel permutandi sulphuratis ramentisve sulphureis.

50. *decocta aqua*. Nam aqua, quia post decoctionem frigidior est, decoqui vitroque demissa in nives refrigerari solebat, ut frigoris voluptas sine vitis nivis perciperetur.

51. *vobis*, clientibus, parasitis. *poni*, apponi in mensa. 52 seq. Alii quoque iique viliores servi pauperibus convivis, clientibus ac parasitis ministrant, quam dominis, his pueri pulcri ac nitidi, illis deformes et nigri. *Cursor* servus a pedibus, ministrans et proprie ante redas currens: nam et viris et feminis lautioribus ditioribusque tam equites quam currentes, in primis Afri aut Numidae (unde h. l. *cursor Gaetulus*), erant ad iter, qui equis praevehebantur aut praecurrebant cur-

(1) Plautus suspicabatur, amare h. l. tangi nobiles Romanos, qui nobilitatem et genus quidem ab Aequa

deduxerint, sed non virtutem; illum enim arma habuisse pretiosa, ipsos vero pocula.

rum lecticamve et quidem succiseti lino Aegyptio, phalerati et armillati. Afri et inpr. Mazyces velocitate pedum excelebant. Praeterea τρυφηταῖς et delicatis viris mulieribusque olim pueri *Gactuli* ac *Mauri*, h. e. Afri (*fuscus Hydaspes* Hor. Sat. II, 8, 14.) παῖδες Αἰθίοπες, Διράποντες Ἰνδοὶ et Διράπαινοι Ἰνδοὶ, ministerium praestabant, ut et hodie in aula Principum, et μικροπρεπιστέρου indicium est ap. Theophr. Char. XXI. ἐπιμνησθῆναι, ὅπως αὐτῶ ὁ ἀκόλουθος Αἰθίοψ ἔσται. Athen. λαμπτεροφόρους παῖδας Αἰθίοπας. Videtur itaque poeta ex nigro tantum colore ridendi occasionem caplasse et deformem puerum opposuisse formosissimo, ut XIII, 42-45. Vulcanum, claudum nigramque deorum pocilatorem, Ganymedi et Hebae, formosissimis eorum pincernis. Servi quoque, ex barbaris regionibus a venalitiariis vel mangonibus Romam ducti, vilissimi erant omnium et minimo vendebantur pretio. *manus ossea Mauri*, Maurus exilis, uacilentus, et *niger*, cuius species verbis seq. festive adumbratur. Sic et *graciles Indi*, dicuntur inf. VI, 466. nam nimius gestus maciem gignit, ut humor frigusque pinguedinem. — 54. *cui* ob nigredinem maciemque *nolis occurrere*, ne terrorem tibi incutiat, tamquam μωμῇ s. μωμολύμῃ, osseum spectrum, phantasma et umbra mortui, quae et ossa et nigra esse fingitur. Sic ex occurso Aethiopis et Mauri M. Brutus cladem, et Hadrianus mortem sibi imminuentem augurabatur, si fides habenda Plut. et Sport. — 55. *monimenta*, sepulcra, *Latinae viae*. *Flos*, decus, *Asiae*, formosissimus puerorum servorumque Asiaticorum; ut ap. Cic. Phil. II, 15. III, 5. (1) Ad lautioris convivii apparatus pertinebant etiam servi formosi et bene vestiti, nec non eleganter comi unguentisque delibuti, μαιρένια ὠραία διακονούμενα ap. Lucian. l. l. cap. 16. Maximi autem aestimabantur servi, ex Phrygiu, Lycia aliisque Asiae minoris regionibus petiti. *ante ipsum patronum* sc. stat, paratus ad ministerium. Sic στήναι, παρασθῆναι τοῖ σεν ἐνώπιόν τινος, οἱ ἰστώτες et παριστώτες, de famulis s. ministris. — 56. 57. Quam immenso saepe pretio Romani servos, Graecos potissi-

(1) Conf. Heyne ad Virg. Aen. VIII, 500. Similiter ἄνδρες τῶν Αἰθιοπῶν dixit Thucyd. IV, 133. ἡρώων ἄνθρωποι et νεανῶν ἄνθρωποι. Nem. VIII, 45. et Pyth. IV, 335. *flos iuvenum pubescentium* et *iuventutis* Liv. VIII, 8. et 28. XXVII, 35. XXXVII,

42. ad quae loca v. Drakenb. Conf. Hemsterh. ad Lucian. Tim. c. 55. et Abresch. Diluc. Thucyd. p. 489. Poeta forte etiam ad *florem aetutis*, τῆς ἡβῆς ἀγλαῶν ἄνδρες, respexit, de quo v. ad Sil. I, 61. III, 81. VII, 691. et Klotz. ad Tyrt. p. 68. 69.

mum et formosos, emerint, docent Plin. VII, 12. Suet. Caes. 47. Liv. XXXIX, 44. Martial. III, 62. et al. Poëta itaque taxat insanum luxum saeculi sui, quo pretia servorum superent facultates Tulli Hostilii et Auci Martii, regum Rom., qui tamen olim ditissimi civium fuerint. Ancus recte quidem *pauper* dicitur Claud. bell. Gild. v. 109. respectu divitiarum et magnificentiae senioris aevi, sed idem quoque et Tullus *dives*, priscorum scil. temporum ratione habita, Horat. Od. IV, 7, 15. — Tulli *pugnacis*, quod notum ex Liv. — 58. *ne te teneam*, ne longior sim, vel te multis verborum ambagibus morer, ut paucis dicam. *Frivola* substant, ut III, 198. nisi malis: omnia sc. bona regum priscorum sunt *frivola*, exilia, nullius pretii, nihili aestimanda, si comparentur cum summa pecuniae, qua Asiaticus ille puer emptus est. 59. Satirice poëta iungit contraria, *Gaetulum*, fuscum ac deformem, *Ganymeden*, pocillatorem, nam Ganymedes proprie formosissimus puer fuit et hinc raptus a Iove eiusque pincerna factus. Notandum tamen, beatulos etiam illos servis abusus illis, qui ad cyathos erant; Grang. Ceterum multi homines formosi a diis rapti finguntur in fabulis. 60. *Respice* pone adstantem, h. e. eum sine tibi ministrare, et iube, *quum sities*, *miscere* h. e. infundere vinum (ut ap. Mart. IX, 37, 12, et *χάτω*): nam veteres vinum admixta aqua, nec nisi nepotes merum bibeant. De hac vini cum aqua miscendi ratione v. Mitscherl. ad Horat. Od. III, 19, 12. et Potteri Archaeol. Gr. L. IV. c. 18. extr. Nota Ach. est: «Interpretes plerique volunt, ab antiquis temperantiae et frugalitatis causa vinum aqua dilui. Id ego minime puto: necesse enim erat, vinum vetus et temporis lapsu, et ipsa sua compositione, et materia, qua servabatur, coagulatum ac prope solidum factum aqua calida dilui atque cum ea misceri, ut ad primitivam fluiditatem rediret; unde Plin. XIV, 4. *Adhuc vina ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi; atque haec natura vini in vetustate est.*» sed forma, sed aetas digna supercilio, fastu; pulcritudo et iuventus faciant, ut et superbiat, et superbire possit; excusant quodammodo fastum eius. *Supercilia* non modo gravitatem, sed etiam fastum prodant. Plin. XI, 37. s. 51. *Supercilia homini et pariter et alterne mobilia, et in iis pars animi. Negamus, annuimus. Haec maxime indicant fastum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.* Hinc *supercilium fastus*

(ut h. l. et VI, 169.) et gravitas: *supercilium attollere* et *ponere*, ut αἰψιν, et contra μέλειν, συνάγειν, καταβάλλειν τὰς ὀφθαλμούς. — 63. De usu *calidae* aquae, ad potum (nam vino miscebatur) ad delicias et ad vomitum movendum, si stomachus cibus esset obrutus, et de thermopoliis copiose multi disserere. De usu *gelidae* aquae v. sup. ad v. 50. 64. *clienti* quamvis iam *veteri* adeoque honore digniori. — 66. Servi enim mores dominorum imitari solent.

67—75. Cf. Plin. XIX, 4. et inf. ad v. 167. Ecce, de re mira ac nova, ut *adspice* (v. 80. et Martial XIII, 58, 1.) en et al. *murmure* δεινῶς pro indignatione. *alius servus*, diribitor. *panem vix fractum*, quem vix fregit et frangere, nedum secare, potnit ob duritiem. 68. *solidae*, durae, ut contra v. 70. *tener* et *mollis*. 69. *agitant*, vexent, plurimum ei facescant negotiis. *genuinum* dentem, qui tamen ad duras res mordendas aptior est reliquis, adeoque h. l. cum delectu ponitur. *Genuini* dentes sunt posteriores s. novissimi in extrema gena s. gingiva, κραντοῖρες, σωρρονιστοῖρες. — 70. *Siligo* candidissimum tritici genus, et sine pondere (unde h. l. *mollis*), ex quo lautissimus conficiebatur panis, *siliginus*, quem *plebeio* opponit Seneca Ep. 119. *memento*, μίμνησθαι, *cohibere* pro cohibe (sed maiore cum vi) *dextram*, manum, a tali pane, cave eum tangas aut sumas. — 72. *artocopi* alii, alii *artoptae* legunt et has voces varie interpretantur. Vetus Schol. intelligebat vel, ut multi, pistorem (qui Gr. tum ἀρτοκόπος dicitur ab ἄρτος et κόπτω, sciendo s. tundo, vel a κόπῳ, labore, quem pani faciendo impendit, tum ἀρτόπτης ab ἄρτος et ὀπτᾶν, torreo, coquo), vel vas, in quo panis coquatur (ὀπτᾶται); Lubinus dispensatorem vel observatorem et custodem panis, ut ἀρτόπτης dictus sit ab ὀπτομαι, ut λινόπτης et εἰνόπτης; alii servum, qui panem secuerit, ἀρτοκόπον, κόπτοστα τῶν ἄρτων, quae explicatio ceteris simplicior videtur; Britann. panem siliginenum, multo labore (κόπῳ) confectum; Ferrar. panem assatum s. escharitidem, non male, iudice etiam Henoinio, cuius nota est; «Panis nonnihil assatus intelligatur, i. e. panes triticeos rasos in crustis exterioribus, qui beatioribus in deliciis sunt; ut poeta parasitum, mirifice indignitatem rei exaggerans, moneat, *reverentiam* debere, i. e. abstinendum esse, tamquam re sacra, pane regis, tenero, niveo et molli siligine facto, ut potius *mucida solidae farinae frusta*, i. e. panem atrum et secundarium ex *canistris consuetis* comedat, quum audaciam eius servus panis licilis custos facile prostituere

possit, si *improbulum* raptorem furta reddere cogat. » *Salva sit*, non violetur. *finge*, fac, pone, *te improbulum*, satis audacem esse, ut panem siliginem sumas, vel rapias. 74. 75. Verba sunt servuli dispensatoris ad clientem, huius temeritatem increpantis. *Canistris*, pro pane, qui in iis offertur et circumfertur. Formam loquendi *vis tu* non interrogantis modo esse, sed et iubentis, egregieque illustrari a Gron. ad Sen. de ira III, 38. et Benth. ad Hor. Sat. II, 6, 92. monet Hein.

76—79. Verba seu cogitata clientis, indignantis et conquerentis, se pro tot officiis patrono praestitis tam inlignè tractari. — *Scilicet*, v. ad II, 104. *hoc* praemium tot incommodorum laborumque, haec inhonesta tractatio. *relicta coninge* in lecto, ut mane salutarem patronum procul habitantem. *adversum*, arduum; Aeth. *montem et Esquilias*, montem s. collem Esquilinum. *gelidas*, vento obnoxias, vel gelida s. frigida tempestate. 79. *Iupiter*, aër. *vernus*: nam toto veris tempore aër mutabilis ac saepe pluvius est. Tempestates quoque in Italia frequentius ingruunt sub auctumni initium et veris exitum. — 79. *Paenula*, *παῖδης*, *παῖδος*, *παῖδος*, *παῖδος*, *παῖδος* et *παῖδος* dicitur, sed maior eius species: nam pisciculus illo ab h. l. alienus esse videtur. *Ápicius* in Libyam et Galatiam navigavit, quum ibi longe maiores squillas, quam alibi, capi audivisset, easque comedens multa sestertiorum millia consumpsit. — *Squillas*, *καπιδας*, astacos et carabos confundi docet Athen. III, 23. (64.) — 82. *Asparagi* atiles in summis olim habiti deliciis, qui cumino addito inflationes stomachi discutunt; Mancin. — *convivia*, convivas, clientes. v. ad II, 120. in Var. Lect. *cauda*, quae in squilla, ut in locusta, optimi olim habebatur saporis; Brit. *despiciat*, deorsum adspiciat quasi contentim, (ut I, 159.) alte ac superbe gestata *manibus excelsi ministri*: nam divites Romani, omnia maiora, sublimiora sugustioraque videri cupientes, proceres etiam sereniorum ministros, ut lecti-earios, amabant. — 84. *Canimarus*, *καῖμαρος*, caneri aut squil-

lae species, h. l. pro pisce vilis saporis, qui nobis, ut putant, *hummer* dicitur et Gr. ἀστέρης, quem male a cammaro distinguit Apicius art. cuqu. II, 1. si lectio sana est; et cuius sapore, non minus quam squillae, captum Apicium tradit Suidas. *constrictus*, tenuis, macer, cum ovo *dimidio* tibi ponitur, apponitur. Sed ellipsis praep. cum dura est, et probabilior explicatio Grang., cammarus, cuius condimentum media parte ovi constrictum, *lié d'un jaune d'oeufs*. Malim tamen intelligere *cammarum constrictum*, circumdatum in patina ovo *dimidio*, ovis sectis. Sic Martialis dixit V, 79, 5. *divisi cybium latebit ovis*, et X, 48, 11. *secta coronabunt rutatos ova lacertos*. — 85. *feralis coena*: nam ova, quia adhiberi ad lustrationem solita, propria fuisse videntur sepulchrali epulo vel silicernio, ut lens, sal et libum; Lips. Ova olim in sepulchris posita, tamquam sacrificia piacularia pro mortuis oblata. Diis quoque inferis maenae aliique pisciculi et ylia quaeque consecrari solita; *patellae* vero usus plurimus in libationibus. Vtrumque fusius docet Heins. ad Ovid. Fast. II, 578. 634 et 651. Epith. *exigua* auget diminutionem, ut inf. XI, 144. *Coena* autem *feralis* seu funebris duplex erat, altera *diis manibus* in rogo, altera proximis et amicis parata, et illa proprie dicebatur *silicernium*, haec *epulum funebre*: quod iam docuere Koenig ad Pers. VI, 33. et quos ibi laudavit, Kirchm. de fun. VI, 5 seq. Lips. ad Tac. Ann. VI, 5. Doering ad Catull. LIX, 3. Hemsterh. ad Lucian. de contemp. c. 22.

86 seq. Conf. Horat. Sat. II, 2, 59 seq. 3, 125, 4, 50. *Ipsae* patronus. *Vennfrano* oleo, quod optimum erat, ex agro Venafri, opp. Campaniae. — 87. *Ne tibi pallentes moveant fastidia caules*, *Nitrata viridis brassica fiat aqua* Martial. XIII, 17. *Pallidus caulis*, flaccescens, marcidus quique pallido colore fastidium pariat: Ach. *olebit lateruam*, oleum, quale lucernis infundi solet. *Σαπρὸν ἔλαιον*, h. e. oleum vetustate corruptum et rancidum, locis simil. dixit Theophr. Char. XI, 4. et XIX, 3. Farnabius suspicabatur, poetam respexisse illud in Demosthenem iactatum, τὸν ἑλχρὸν ἔλαι. 88 seq. Designatur oleum Numidicum vel Afrum, aut sesaminum, quod adeo foetat, ut nemo cum *Bocchare* h. est Afris eo iunctis sustineat lavare, neque his noceant serpentes, qui eius graveolentiam ferre non possint. — *Alveoli* vasa concava, lances, aut catini, Gall. *saucières*. — *illud* sc. oleum, quod *canna Micipsarum subvexit*, h. e. quod ex Numidia advectum est Romam. *Canna* cymba, lembus,

ex arundine aut canna confectus. — *Micipsorum*, Numidarum: nam *Micipsa* rex Numidiae, Masinissae filius, qui moriens regnum reliquit Adherbali et Hiempsali, filiis suis, et Iugurthae fratris filio. *Bocchar* rex Numidiae. Alius fuit dux Syphacis.

92—98. Patronis optimi maximique pisces apponuntur, et quidem ex provinciis et mari Siculo vel longinquo petiti, quoniam *Tyrrhenum* mare, Italiae proximum, a gulosis Romanis iam iis exhaustum est. *Corsica* et *Taurom.* *rupes* pro mari Siculo. *Tauromenium* s. *Taurominium*, hod. *Taormina*, opp. in orientali ora Siciliae, ad Euripum (*Golfo di Taormina*, Plin. II, 97.) et in Tauro monte (unde eius nomen et h. l. *rupes*) conditum, quod vivo ac marmore inclaruit et, Nāso excisa, eius incolis auctum est. *Mare est peractum*, consumtum, exhaustum piscibus, propr. quod in eo fuit, pisces, (ut ap. Pers. VI, 22. *dona grandia dente peragit*, absument) vel ubi vis peragratum, lustratum, penetratum remis, retibus, navibus, ut *peragere* (pervagari) *freta remo* et *carinis* dixere Ovid. Her. XV, 65. et Petron. de mutat. reip. Rom. v. 4. (1) iam defecit deficitur, defectum est, h. e. caret piscibus. *gula*, gulosis et luxuria, *saevit*, immensa est ac perdit. — 95. *penitus scrutante proxima* maria ac flumina, praeculare, omnia loca, angulos, recessus maris diligenter pervestigante, ut nihil relinquatur piscium. Sic et *omne perscrutari profundum* dixit Sen. de Consol. ad Helv. c. 10. *macello*, macellario, cetario, vel piscatore: nam in *macello* edulia ac cibaria cuiuslibet generis, etiam pisces, vendebantur, unde et *macellum cetariorum* memoratur Varr. R. R. III, 17, 7. *Instruit piscibus*. — 98. *Captator* hereditatis, hereditipeta, qualis describitur iuf. XII, 93—131. Eiusmodi homines viris matronisque divitibus et orbis pisces aliosque cibos delicatiores muneri mittere solebant, ut eos ita *captarent* vel *venarentur*, quae sunt vocabula propria in hac re. *Aurelia*, mulier, quae distrahebat pisces; Schol. et Lulin. Cetaria ipsa, etsi nomen illustre nimis videtur, quam ut cetariae conveniat; Ach. Alii intelligunt divitem orbamque matronam vel viduam, quae ab hereditipetis tot pisces cibosque delicatos dono acceperit, ut partem eorum *vendere* coacta sit, ne corrumpetur. Sic *Gallita* et *Paccius* inf. XII, 99. — 99. *Vir-*

(1) Similiter Pers. VI, 75. dixit
route sellers omne latus mundi, et
Lucian. Toxar. T. II. p. 511. ed. Reitz.

ἀπαρξαι γὰρ οὗτοι (mercatores) ἀπὸν
καὶ πάντα αἰγυλῶν, ὡς εἰπεῖν, διηρυσ-
μασμένους καὶ ἐκαστον ἑτος.

roni, ut sup. v. 39. *Muraena*, μέραινα s. μέραινος et σκέραινα, genus piscium, quod in summa aqua nare aumat (unde et κλαυτός) et rapto vivit (Gall. mourène s. nurène, Linn. helenæ). Quanto in pretio quantisque in deliciis fuerit Romanis, docent Plinius et alii. In freto autem *Siculo muraenæ maximæ* et optimæ capiebantur.

100–102. *Austro*, vento imbrifero, non flante, *temeraria lina*, temerarii linorum domini, piscatores (ut *macellum* v. 95.), quos lucrum audaces facit, in periculoso mari Siculo inter Charybdes et Scyllas piscantur. De Charybdi et Scylla v. ad XV, 17 seq. *Auster continet se*, in carcere Aeolio, vel vim suam. *sedet*, quiescit, ut ἴσθαι et καθῆσθαι, vel residet, quo sensu ventos etiam *cadere*, et contra *surgere* dicitur. 101. in carcere Aeolio, ut X, 181. in quo Aeolus ventos tenet inclusos; quæ fabula vel pœris nota est ex Virg. ut et de aliis ventorum. *siccatur alas madidas* a pluvia: unde *humidus Auster* dicitur Claudiano XXII, 395. Iuvenalis iocatur et ridet mythos pœtarum.

103. Vos clientes ac pauperes manet, vobis destinatur, servatur et apponitur. *anguilla colubæ cognata*, similis; Schol. Grangæus putabat, ad etymologiam alludi (*anguillæ*, ut ait Isidorus, *similitudo anguis dedit nomen*) Britan. vero et alii, pœtam sequi vulgarem opinionem de coitu *anguillæ* cum *colubris* h. e. serpentibus s. anguibus. De *muraenis* quidem id tradit Plin. IX, 23. a. 39. ubi v. intpp. De *anguillis* hoc legere haud memini: ad idem tamen piscinum genus pertinet. — 104. *Tiberinus* sc. lupus, piscis, *adpersus maculis*, qui minoris pretii est (*Lupi sine macula*, nam sunt et varii, maxime probantur, Colum. VIII, 16, 8.) et præterea in cloacis Urbis immunda esca pastus. Alioquin enim lupus Tiberinus non vilis, ut h. l. et ut omnino lupi fluviales, sed delicatior cibus erat. Eum temporibus Iuvenalis non amplius in pretio fuisse suspicabatur Britan. *glacie*, v. Var. Lect. et ipse lupus, vel alius piscis Tiberinus, *vernula*, vernaculus et quasi indigena *riparum*, qui circa ripas haerere solet. Hinc etiam vilior forte est, ut contra delicatior, qui intra pontes Tiberis commoratur. *torrente cloaca*, confluvio sordium eius, quæ in Tiberim deferuntur. Vis epith. *torrente* intelligitur vel ex loco class. de cloacis Plin. XXXVI, 15. *Cloacæ operum omnium maximum*, subfossis montibus atque urbe pensili subterque navigata. Fecit id Agrippa in Aedilitate, per meatus corrivatis

VII amnibus (cloacis praecipuis, sub terram ductis, quot fuere montes s. arces ac colles Rom.) *cursumque praecipiti, torrentium modo, rapere omnia atque auferre coactis. Qui insuper mole imbrum concitati vada ac latera quatiant, aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus, pagnantque diversi aquarum intus; et tamen obnoxia firmitas resistit.* — 106. *Crypta, occulta* (σπηλιή) ac subterranea caverna fornicata, h. e. cloaca.

107—113. Conf. Var. Lect. *Ipsi Virroni, et qui ei similes sunt, pauca velim dicere. facilem si praebeat aurem, si benigne ac libenter audiat.* 108—113. Verba poetae, quibus Virronem alloquitur. *Nemo petit a te larga munera, quae cet. amicis modicis, ut a. vilibus* inf. v. 146. pauperibus, quos *modicos pecuniae et originis* appellat Tac. Ann. III, 72. VI, 39. — 109. *Seneca* similiter cum *Pisone* inter exempla liberalitatis laudatur a Martiali XII, 36, 8. *Piso* forte C. Piso, auctor coniurationis in Neronem, de cuius liberalitate aliisque laudibus v. Tac. Ann. XV, 48. et Paneg. ad Pison. Diversi ab eo *Piso Frugi Lucinianus*, a Galba Imp. adoptatus et cum eo occisus, et L. Calpurnius *Piso*, Consul s. V. 810. quem cum C. Pisone confundere videtur Lips. ad Tac. Ann. XIV, 14. Nota vet. Schol. h. l. est: "Piso Calpurnius, antiqua familia, scenico habitu tragoedias actitavit: in latroneculorum lasu tam perfectus et callidus, ut ad eum latentem curreretur. Ob haec insinuat C. Caesari, repente etiam relegatus est, quod consuetudinem pristinae uxoris abductae sibi ab ipso, deinde remissae, repetisse existimabatur. Mox sub Claudio restitutus, et post consulatum materna hereditate ditatus, magnificentissimus vixit, meritis sublevare inopes ex utroque ordine solitus, de plebe autem certos quotannis ad equestrem censum dignitatemque provehere." *bonus*, ut putant, vel liberalis, vel dives, lautus, splendidus, Gr. ἰσθμός. Rigaltius cognomen *Frugi*, Pisonibus familiare, respici putabat. — *Cotta* ex gente Aurelia, forte is, cuius mentionem facit Tac. Ann. XIII, 34. — 110. *Gloriosius olim putabatur, liberalitatem exercere, quam titulis, honoribus, et fascibus, somnis magistratibus, consulatu et praetura, fungi.* 112. *civiliter*, more civium, et ut decet civem, qui alios non contemnit vel iniuria afficit, nec sibi quid arrogat, sed aequo omnes tractat iure, et ita se gerit, ut, eos quoque cives esse, meminisse videatur. *Coenat civiliter*, qui non sibi vel paucis optima quaeris, ceteris vilis, sed sibi ac convivis omnibus eadem ap-

poni iubet. 112. 113. Quod si feceris, per me licet multorum sordidorumque hominum more vivas, ita ut *dives sis tibi*, tui tantum causa divitias colligas lisque solus fruaris, et *pauper amicis*, ut amicis nihil des dono et de re tua familiari impertias.

114. *Ante ipsum Vitronem s. patronum divitem. Iecur anseris*, fico, mulso et carica farti, Romanis in summis deliciis erat. Χενεύων δ' ἡπάτων (πεισιπούδαστα δὲ ταῦτα κατὰ τὴν Ρώμην) μαγειροῦντι Εὐπόλει (i. Εὐβουλῆς) ἐν Στεφανοπώλει λέγων οὕτως: Εἰ μὴ σὺ χενός ἦπαρ ἢ ψυχὴν ἔχης, Athen. IX, 8. (32.) p. 384. Epitheton *magni* etiam ad iecur anseris spectat, de quo Plin. X, 22. s. 27. *fartilibus in magnam amplitudinem crescit: exentum quoque lacte mulso* (irrigatur et) *augetur*; et Martial. XIII, 58. *Adspice, quam tumeat magno iecur anseris mains cet.* — *anseribus par* magnitudine *altis* avis, inpr. gallina, alendo saginata. Οὗτοι ἡ ὄρνις ὁμοία ταῖς ἄλλαις, ἀλλὰ τῷ μὲν πλουσίῳ παχέια καὶ πικυῖα, οἱ δὲ πτωχοὶ ἡμέτεροι ἢ πάντα τὰς ὑπόσκηρος ὕβρις ἀντικρυς καὶ ἀπικυῖα. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων cap. 26. — 115. *aper dignus ferro Meleagri*, non minor apro Calydonio, quem Meleager interemit, quod vel pueris notum ex Ovid. Apri in vivariis etiam pasci solebant, ubi milliarum quidam facti. *aper solidus*, integer *fumat* in magna lance appositus. *Flavus*, pulcer, ut Gr. ξανθός: est vulgare epitheton non modo puellarum (ut VI, 354.), sed etiam virorum fortium heroumque, quos et pulcritudo decebat; flavi autem crines olim non minus ac nunc pueri. censebantur; et Meleager tum pulcer, tum fortis fuit et heros. *post hunc aprem*: nam, si Plinio VIII, 51. s. 78. fides habenda, *non tota quidem coena, sed in ipso eius principio, bini ternique pariter manduntur apri.* — *traduntur*, apponentur diviti et porrigentur, *tubera*, de quibus v. ad XIV, 7. — 117. *Tubera dicuntur nasci, si imbres fuerint auctumnales et tonitrua crebra: tenerrima sunt tempore verno*, Plin. XIX, 3. *coenas*, cibos, h. l. tubera. — 118. *Alledius* nomen Equitis forte Rom., saltem hominis gulosi, sed nobis ignoti. Is festive alloquitur Libyam, terram fertilitate insignem et horreum Rom. populi, ubi et ditiores Romani ac publicani imensos agros possidebant: per me in Libya et in agris meis Libycis frumentum non seratur, dummodo inde tubera Romanam et ad me mittantur. Tubera Africana ceteris praestabant et *misys* vocabuntur.

120—124. *Structor servus*, qui non modo mensas apparat

ferculaque ordine ac commode in mensis struit h. e. disponit et collocet, quique Petronio *instructor ferculorum* dicitur (cf. VII, 184. quae propria verbi vis est), sed etiam, ut XI, 136. et al., qui cibos scindit et vulgo *carptor* (IX, 110.), vel *carpus* vel *scissor* et *cheironomon* dicitur, a quo tamen h. l. distinguendum videtur. 121. *Cheironomon* s. *ebironomon*, χειρονόμος, id. qd. *cheironomus*, χειρνώμος, qui certa quadam lege (νόμος) et ad numerum manus concinne motitat (χείρας νόμων) ita ut continue gesticuletur, propr. pantomimus, bistrion (χειρονόμος, ὁ βρυστήτης Hesych.), et h. l. ciborum sector. Nam, teste Petron. 36, *scissor ad symphoniam ita gesticulans lacerat opsonium, ut putet Darium hydraule cantante pugnare*; unde b. l. *saltantem* h. e. gesticulantem, quae solennis verbi notio et satis nota est. — *Alius pretiosas aves scindit et, per pectus ac clunes certis ductibus circumferens eruditam manum, in frustra excutit: infelix, qui huic uni rei vivit, ut altitia decenter secet; nisi quod miscior est, qui hoc voluptatis causa docet, quam qui necessitatis discit*; Senec. Ep. 47. *volanti cum cultello, quem agili manu versat scissor*. 122. *peragat dictata omnia magistri, qui enim artem cibos scindendi in pergula sua docuit. — dictata, ut ap. Horat. Epist. I, 1, 55. et 18, 13. — 123. 124. Multum interest inter sectionem leporis et gallinae, vel plurimum refert, quibus gestibus cibi dissecantur. Vtrumque forte ridet poeta.*

125 seq. Alia affertur causa, cur coenae nobilium ditiorumque vitandae sint: *duceris planta, pedibus traheris et ponere, poneris, foras, vi eiicieris e triclinio, si forte inter coenandum hiscere, os aperire, i. e. loqui, ausus fueris, tanquam habeas tria nomina, h. e. tanquam et tu civis sis optima lege vel ingenuus, qui libere loqui possit: nam civilibus Rom. tria plerumque erant nomina, praenomen, nomen et cognomen, civitasque Rom. multum dignitatis iniuriamque conferebat. Vulgo exponunt, tanquam et tu sis nobilis. Verum non nobiles tantum, sed quilibet fere civium tria habebat nomina: favent tamen illi explicationi verba Ausonii: Tres equitum turmae, tria nomina nobiliorum. Cacus ab Hercule saxis, stipitibus et clava ictus et, quum occisus esset, pedibus e spelunca protractus. — 128. Propinare, προπίνειν, propr. dicitur, qui poculum s. vinum summis delibat labris aliique ebibendum tradit; quod bonoris signum erat. Pocula tuis contacta labellis, a te delibata. 130. Perditus δεινός pro improbus, scelestus. ut*

dicat regi, bibe, h. e. ut diviti ac nobili patrono poculum propinet. — 131. Comparant proverbialia *vestis virum facit — lacer pannus* — τῶν γὰρ πενήτων εἶναι οἱ λόγοι κενοί — et Theogn. τῷ γὰρ πενήν διδμεμένη δίδεται ἡ γλῶσσα, etsi Πολλάκι καὶ κηπουρός ἀνὴρ μάλα καλὸν εἶπεν. *homines lacina pertusa*, lacera et sarta veste induti, h. e. pauperes. 132 seq. Si munere Deorum aut hominum dives repente fieres, tu, *homuncio*, qui nunc in contemptu vivis et quem nobiles vix hominem putant, quam magis confestim et honoratus evaderes! *Quadrigenta* sc. sestertii, censum equestrem. *similis Diis*, ἴσος θεῷ, homo, non beneficus, quod vulgo putant, sed dives (πλούτης δ' ἀρετὴ καὶ χυ. δὸς ἐπιδεί. Διόμωσι δ' οἷος ἐσθαι Hesiod. Epy. v. 313. 314.), vel dignitate et potentia ceteris praestans, inpr. Imperator: nam Imperatoribus Rom. divini honores decernebantur, et ad eos transferebatur notio, quam Graeci de regibus et heroibus animo sibi informabant, quorum βασιλεῖς α. ἄνακτες et ἥρωες erant θεοί-καλοι, ἐπειταίοι, ἐναλγείοι ἀθανάτουσιν, θεοειδεῖς, θεῖον γένος, ἡμίθεοι, διοτρεφεῖς, αὐτὸ μῆτιν ἀτάλαντοι. *melior*, benignior, *fatis*, quam fata, quae te pauperem fecere vel esse voluere. — 135. *Da Trebio* sc. poculum vel cibum delicatorem, et *pone ad Trebium*, verba divitis ad servum, et *vis, frater*, *ab ipsis ilibus?* ad Trebium, quod est fictum nomen pauperis clientis (ut sup. v. 19.), qui nunc repente dives factus est. *frater* blandius nomen, quo amici se invicem compellant, ut ap. Horat. et Martial. *vis, frater*, *ab ipsis ilibus*, lumbis, parte delicatior, scil. tibi aliquid abscindi; abrupte, ut similia in quolibet sermone familiari. *Ab ipsis pro aliquid de his aut istis* minus latine dictum videbatur H. Valesio.

136. 137. Honor et blanditiae ad nannos spectant, iisque tribuuntur, non homini vel meritis et virtuti. — 137—145. Dives ille et superbus Virro etiam clientis instar te, qui repente dives factus es, ut patronum suum colet et venerabitur, si tibi non erunt liberi, et ipsi adeo spem hereditatis adipiscendae concipere licet. Lubinus comparat simill. Epigr. XXXI. Palladae (in Brunckii Anal. T. II. p. 413.): Ἦν ὁ φίλος τι λάβῃ, δόμναι φράτερ εὐθὺς ἔγραψεν, Ἦν δ' αὖ μὴ τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἴπῃ μόνον. Ἰσὺα γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα· αὐτὰρ ἔγνω· Οὐκ εἶδω δόμναι, οὐ γὰρ ἔχω δόμναι. — *Dominus*, v. ad I, 136. *Domini rex*, maior patrono ac potente amico, *fieri*, ab eo coli summo honore. 138. 139. Poëta festive utitur verbis Virg. Aen. IV, 328. *filia dulcior*, saepe et multis parentibus, *illo filio*. A nonnullis *illo* refertur

ad Virronem s. hereditetam. — 140. *facit* cet. ob spem hereditatis.

141—145. Sed *licet*, quamvis *Mycalē*, uxor tua, *pariat nunc*, quum sis locupletatus, non te penitus adspersabitur, sed tecum una gaudebit tuis liberis et munuscula iubebit afferri, Brit. Honorabit itaque te et tuos, quia nunc dives es, et sperat, gratiam a te relatum iri. Κεκλημένος δὲ ἐπὶ δαίπνον, κλεῖσσαι καλῶσαι τὰ παιδία τὸν ἐστῶντα· καὶ εἰσόντα φῆσαι σέκου ὁμοιότερα εἶναι τῷ πατρὶ, καὶ προσπαγόμενος φιλεῖσαι, καὶ παρ' αὐτοῦ καθῆσθαι καὶ τοῖς μὲν συμπνέειν αὐτὸς, ὡς Ἀσκίς, Πλάκας, Theuphr. Char V. ubi cf. Casaub. Enimvero *Mycalē* h. l. meretrix potius est, et sententia horum verborum: at *Mycalē*, quae *nunc tua* est scil. concubina (quo innuit poeta satiricus, alias ei autem fuisse), vel *tres pueros simul pariat licet*, h. e. eam parere licitum est; *ipse* Virro non indignabitur, sed gaudebit, nihil veritus, ne propter filios adulterinos ab hereditate excludatur, et munuscula quoque parvulis dabit, ut gratificetur patri. Si *Mycalē* uxoris, non pellicis nomen est, poeta *vel unum puerum*, non *tres pueros* dixisset. Nihil horum probat Maoso, qui potius haec adnotavit: «Taedet repetere miras, ne dicam iueptas, interpretationes lectionis sanae et sinceræ. Aberrant a vero viri docti ad unum omnes, referentes *ipse* ad patronum Virronem, *nunc* ad repentinas versûs 132. divitias, quum potius sub *ipse* intelligendus sit *pater* h. e. maritus *Mycalēs* idemque Virronis cliens, *nunc* autem sine dubio ad praesentem pauperis clientis conditionem spectet. Sensus obvius est et simplex. Noli sperare, poeta Trebium alloquitur, patronum tibi gratulaturum et munusculo aliquo lacticum suum testaturum esse, si forte uxor tribus puerulis te uno partu beniverit. Pater Trebius his parvulis solus delectabitur, elegantiores vestes sumtibus suis coificiendas curabit, uices, si blandieutres ad mensam accesserint, iis ipse porrigere et unguulos ad crepundia emenda e crumenâ suâ præbere coactus erit. In his omnibus nil te iuvabit Virronis liberalitas: nam *iucundum et carum sterilis facit uxor amicum* v. 140.» Haec vero sententia, vs. 137—140. iam expressa, ne quid gravius dicam, admodum languet, neque ei conveniunt singula verba *pueros tres in gremium patris fundat simul*, *ipse* gaudebit et *ad mensam quoties parasitus venerit infans*. Ea quoque non unam ob causam repudianda et tunc a v. 145., tum a breviloquentia Iuvenalis aliena videtur viro docto in Ephem. Hal. Neque assequor, cur *nun* et *nunc*, et omnia a v. 132. ad 145. ad Trebium, pau-

perem clientem, qui *nunc* repente dives factus est, referri et possint et debeant. Aptissimum vero est *nunc* eo, quo iam id capio, sensu; et neque inepta lectio a me restituta, neque haec certe interpretatio meae paululum immutatae anteferenda. *loquaci nido*, pullis avium, *νισσοῖς ἐπὶ ζῴων*, h. l. pro puerulis loquacibus, forma loquendi Virg. Aen. XII, 475. ad seosum impropr. ac figuratum translata. Sic et *χρυστοῦ πατρὸς νέστις* dixit adulator apud Theophr. Char. II. *tenerum palumbum* Pers. III, 16. Catull. XXIX, 9. *nidos querulos* Senec. Herc. Fur. v. 148. *nidos immites* Virg. Ge. IV, 17. et *niduum liberorum* Ammian. XIV. p. 28. ubi v. Vales.—143. *viridem thoraca* lanceum, subuculam, vel tunicam.—144. *minimas nuces*, avellanas, vel potius res minimi pretii, quales sunt nuces. *assem rogatum* more infantum, qui crepundia amant, et *assem*, nummulos, petunt, ut ea emant. *infans parasitus*, blandiens et appetens ciborum.

146—155. Haec ad mensam secundam spectant. *Vilibus amicis*, clientibus. *ponantur*, apponuntur *fungi ancipites*, suspectum cibi genus, de quo dubites, venenatum sit, nec ne. *Quae voluptionis tanta ancipitis cibi*, Plin. XXII, 23. ubi de fungis agit. — 147. *Boletus* praestantissimum fungi genus. *Fungi* sunt silvestres, sponte sua nascentes, ideoque *viliores*; *boletus* in hortis ex arte surgens ideoque exquisitior; Ach. Praeterea *fungi* sunt *ancipites*, non boleti. Vtrumque igitur expressit poeta: Convivis et viliores cibi apponuntur et *ancipites*; dominio exquisitiores et non suspecti. *Domino*, v. ad I, 136. *sed boletus* non veneustus, *qualem Claudius Imp. edit*, ante quam ederet *illum*, quem ei dedit Agrippius uxor veneuo infectum, *post quem nil amplius edit*, festive pro, quo perit Mart. *Boletum, qualem Claudius edit, edas!* — 149. *Virronibus*, convictoribus et amicis, Virroni paribus uobilitate ac divitiis. *pascaris*, delecteris, vel potius nutiaris, quia solo odore dicitur. Cf. Martial I, 39, 6. et Ovid. Met. VII, 263. ubi Heius. bene suspicatur, Iuvenalem allusisse h. l. ad gentem quamdam Indicum, de qua haec tradit Solinus: *Odore vivunt pomorum silvestrium et cornu olfactu aluntur*. — 150. *Phaeacum* ins. in mari Ionio prope Epirum, Coreym, (hod. Corfu) eorumque rex Alcinoüs et huius hortus notissima ex Hom. Odys. x. ubi etiam v. 114 seq. poma praestantissima ac pereunia, propter Zephyrum semper spirantem, laudantur, unde h. l. *perpetuus autumnus*. — 152. *sororibus Afri*, Hesperidibus, quarum horti in

extrema *Africa* et poma aurea vel tironibus nota. *subrepta*, ut olim ab Atlante et Hercule. 153—155. *Tu*, pauper cliens, *frueris*, cum voluptate prae inedia vesceris, *scabie mali*, malo scabioso et carioso, *quod*, quale cet. Locus admodum obscurus, in quem dici non potest quot nugae confuderint interpretes, quas omnes recensere non est operae pretium. Plerique putant, de tironis milite, qui *parma*, levi scuto, tegatur, eiusque exercitiis in *aggere*, campo, agi, et *hirsutam capellam* esse vel lorum s. amentum e corio capellae factum hastaeque alligatum, quo missa retrahi posset, vel centurionem, vel campidoctorem (ita Schol. vet.), vel alium magistrum, qui per convicium *capella* dicatur, quod *hirsutus* sit caprarum instar et promissa barba intonsisque capillis horreat, seu indutus sago cilicio, vestimento ex pilis caprarum et hircorum texto. Haec, quod mireris, probat Ach. qui tamen verba ab *hirsuta capella* rectius ab Omnibono explicari putat: a tegmine cilicii, h. e. a tentorio; nam de setis hircorum cilicia texuntur, quibus et naves et tentoria tegi solebant, quoniam optima sunt adversus ignem et aquam tegmina: constat autem, Romanos in castris usos fuisse ciliciis. Tirunculos capris insidentes in primis militiae rudimentis didicisse iaculari, male suspicabatur Bochart. Hieroz. I, 3, 19. p. 902. Lipsius autem de mil. Rom. V, 14, venatoreiu hic describi vel bestiarium, qui in *aggere*, non castrensi, sed urbano (v. ad VIII, 43.) feras iaculari didicerit in capella viva et in ea, non in leone aliisque feris confingendis tuto artis tirocinia ponere potuerit; quod hominum genus infimae dicit conditionis fuisse, flagellis caesum et ob vilitatem cibi tenne ac strictum, non in gladiatoria sagina. — Grangaeus et Rutgers. Var. Lect. III, 15., duce Schol. vet. qui ad voc. *mali* notavit, *quale simia manducat*, credebant simiam designari iaculatricem et caprae inequitantem, quae ab agyrtis et histrionibus lucelli risusque captandi causa circumducta sit. Haec sententia paululum immutata, Henninius h. l. ita interpretatur: «*frueris* (emphatica indignatione hac voce utitur) *malo*, quod in *aggere* s. castris Praetorianis prope Urbis moenia ab otiosis Praetorianis rodendum daretur simiae, quam illi Praetoriani, insuper habitis militaribus exercitiis, ludicro bonum otium ad Urbem perdentes, *parma galeaque tectam hirsutaeque capellae* inequitantem *flagelli metu* ad disciplinam torquendi inde, instar equitis, *iaculi* compellant. In transitu acerbile perfunditur desidia militis: *simiam* vero equitem *ex capra*

iaculandi artificem inter ludicra militis etiam Asiatici enumerat Leo Africanos. » Haec interpretatio reliquis praefereenda videtur. *metuens flagelli*, ut *m. virgae VII*, 210.

156. *impensae parcere*, te pauperem tam ignominiose tractare ob parsimoniam et sordes. Immo *hoc agit*, facit, vel illud molitur, operam dat, ut *doleas*, ut te vexet, angat, discruciet et ludibrio habeat. 157—166. Similia dixit Lucianus περί τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων cap. 24. Οὗτος ἀπορία μίς σε Δέρμων (lupioorum, ut XIV, 153.) ἔσχεν ἢ τῶν ἀγρέων λαχάνων, ἐπλήκον δὲ καὶ αἱ κρήναι ῥέονσαι τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, ὡς ἐπὶ ταυτὰ σε ὑπ' ἀμυχανίας εἰλεῖν; ἀλλὰ δῆλον, ὡς οὗχ ὕδατος, οὐδὲ Δέρμων, ἀλλὰ περιμάτων καὶ ὄψων καὶ οἴνου ἀνθοσμίην ἐπιθυμῶν ἑάλως, καθάπερ ὁ λαβραξ, αὐτὸν μᾶλα δικαίως τὸν ἐρεγόμενον τούτων λαίμην διαπαρεῖς. Παρά πόδας τοιγαροῦν τῆς λυχναίας ταύτης τάπητιμα, καὶ ὥσπερ οἱ πύθηκοι κλοιῷ θθείς τὸν τράχηλον ἄλλοις μὲν γλιτωτοί, σπαντῶ δὲ δοκίς τρυφᾶν, ὅτι ἐστὶ σοι τῶν ἰσχυάδων ἀφθύνως ἐντραγεῖν· ἢ δ' ἐλευθερία καὶ τὸ εὐγενές, σὺν αὐτοῖς φυλάτται καὶ φράτορσι, φροῦδα πάντα, καὶ οὐδὲ μνήμη τις αὐτῶν. — 157. 158. *Ridiculus argue nullus est*, quam quando esurit, Plaut. Stich. I, 3, 64. Paupertas quoque ridiculus facit homines. *plorante gula*, famelico parascito, qui fame maceratur. 159. *bilem*, iram, *effundere per lacrumas*: nam, ut verbis Ovid. Trist. IV, 3, 38. *ultra, expletur lacrimis egeriturque dolor*. *presso*, compresso, *diu molari s. maxillari dente stridere*, frendere dentibus, ut irati soleot. 161. *Tu tibi liber homo videris*, qui tamen servus es gulae aliarumque cupiditatom. Cf. loca praeclara Ilorat. Sat. II, 7, 80—94. III. et Epist. I, 16, 63 seq.

163 seq. *Quis est tam nudus opibus*, inops, omnibus aliis praesidiis destitutus, ut illum Virronem, eius superbiam et contumelias, *bis ferat*, ut iterum invitatus ad coenam veniat, *Etruscum* — *loro*, h. e. si ingenuus est et nobilis genere, vel tantum libertinus et pauper. *aurum Etruscum*, bulla aurea, quod insigae puerorum ingenuorum, ut multa aliorum, praecipue regum, ab *Etruscis* petatum videtur. *Bulla* erat insigne puerorum ingenuorum, cordis fere figura, ex collo in pectus depeodens, quo iocantationes et fascina submoveri credebantur, quodque pueri togam praetextam ponentes donabant laribus. Pueri nobiles ac divites utebantur bulla aurea, humili vero loco nati, pauperes et libertioi scortea, h. e. e corio facta, vel *loro*; nisi potius *lorum* est ligamentum cum oodo, sine bulla, ex eo pendente. — 166. *Spes bene coenandi vos decipit*, cf. I, 133. 134. et Luciani verba adscripta sup. ad v. 22. et 157. — *Ecce dabit* — *atilis*, verba vel potius cogitationes pauperis clientis.

IUV. Tōm. II.

L

Μόνον τῶν περιφερομένων τὰ ὀστᾶ, εἰ ἀφίκοιτο μέχρι σοῦ, καθάπερ οἱ κύνες περιεσθίων, ἢ τὸ σκληρόν τῆς μαλάγης φύλλον, ὃ τὰ ἄλλα συνειλοῦσιν, εἰ ὑπερσθίῃ ὑπὸ τῶν προκατακειμένων, ἄτμενος ὑπὸ λιμοῦ παραψύχματος. **Luciao.** περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων cap. 26. et ibid. c. 17. οὐ λευκοῦ ποτε ἄρτου ἐμφορηθεὶς, οὔτε γὰρ Νομαδικοῦ ἢ Φασικνοῦ ὄρνιθος, ὃν μόλις τὰ ὀστᾶ ἡμῖν καταλλοίπει. — 168. *minor altitis*, anas aut gallina, ut v. 115. nisi minor est semesa. *inde*, quia speratis, partem ciborum delicatiorum vobis datum iri, *tacetis*, non postulatis *panem paratum*, quem sumere cuivis licet, et *strictum*, secatum (ut ap. Virg. Ge. I, 317. ubi v. Heyne), adeoque in pleoa convivio esuritis. *Ac seosus est*: *tacetis*, suspensi expectatione et inter spem metumque, *paratum* semper et in promptu habentes ac *stringentes*, imminueotes, panem, cum illis cibis comedendum, quem tamen *non tangitis*, editis, quoniam illi cibi vobis noo exhibentur.

170—174. Verba cum indignatione dicta. *Ille Virro sapit, qui te sic utitur*, tam contumeliose ac superbe te tractat: facit id merito tuo; dignus es, qui ita tracteris. *Omnia ferre si potes, et*, etiam, *debes*; apta et gravis sententia. 171. 172. Haec referunt ad duram parasitorum conditionem, qui tum ridiculi (γελωτοποιοί), tum plagipatidae fuerint. Color autem orationis petitus a mimis, in quibus servi, scurrae et iuoriones in sceonm inducebantur *vertice s. capite raso*, et *pulsantes* sibi *capita*, h. e. colaphis percutientes, excipientes turgentibus uialis alapas aut *flagris* caestibusque se invicem cadentes.

IN

SATIRAM VI.

1—13. IN aureo seculo, in quo Saturnus rex Latii fuit, *Pudicitia*, cum reliquis virtutibus in terra et inter homines versata creditur. *Credo*, de re adhuc dubia. *rege*, regnante. — 3 seq. De aurea aetate pauca quidem poeta, sed, ut solet festive et ad consilium suum apte dicit. Animo autem oculisque eius observabatur praeclarus locus Lucrēt. V, 905—1026. de vita, ingenio moribusque primorum hominum, et terra nativorum. *frigida* — *domos*; nam prisco aevo sylvae, *antra* et *specus* erant pro domibus, Plin. VII, 56. Neque in habitationibus spectabatur magnificentia et elegantia, sed quae summa rei est, tutela contra aëris iniurias praestanda. *frigida*, quoniam sub terra est; et hinc aptior ad vin solis arcendam aedibus nostris. *ignem*, focus. *Larem* familiarem. 4. *pecus*, ut ap. Fest. v. *caulae*: antiquitus ante usum tectorum oves in antris claudiebantur. — *communi umbra* scil. speluncae vel sylvae, speluncam continentis et obumbrantis.

5—10. Illis temporibus pudicitia servata est labore, aspero vitae cultu, propria liberorum nutritione et agresti parcoque victu. *montana*, in montibus eorumque cavernis habitans. — *Sternere* voc. propr. de lecto, unde *stratum*. *culmo*, palea, stramine. *pellibus ferarum*, quibus et prisci homines, non tamen feri adhuc et per sylvas vagantes, qui frondibus foliisque tecti vel nudi erant, sed iam mitiores facti, vestiebantur. Non, ut hodie, culcitis plumeis vel mollibus stragulis torum, lectum, sternebant. *vicinarum ferarum*, quae eadem in sylvis et vicina habebant latibula. *Ovium* et *caprarum*: forte melius leonum et tigridum, ut ostendatur priorum hominum rohur; Ach. 7—9. Mulier illa montana non erat mollis et delicata, sed dura et horrida. *Cynthia* puella, a Propertio amata, cuius verum nomen Hostia erat, et quae modo hunc modo illum amabat. — 8. Designatur *Lesbia*, amica Catulli

poëtae, quae propr. Claudia vocabatur, et mortem *passeris* diu multumque dullebat. *euius exstinctus*, mortuus, *passer*, h. e. cui mors *passeris ocellos turbavit*, contristavit, quod verbum a coelo vel mari, ventis turbato, ad animum vultumque transfertur. Graec. *συνηγοῦν ὀφθαλμοῖς* comparavit Grang. *ocellos*, blande, et de pulcris oculis, ut ap. Catull. l. c. *meae puellae Flendo turgiduli rubent ocelli*, et al. passim. — 9. Confer omnino egregia ac prolixa dissert. Favorini philosophi ap. Gell. XII, 1. quae suadet nobili feminae, ut liberos, quos pariat, non nutricum, sed suo lacte alat. Idem praecipunt Macrob. V, 11. Plut. et al. *potanda*, non tantum sugenda, adeoque plena lactis. *infantibus magnis*, adultis; non enim tam cito, ut nunc, sorcebantur a mammis; Grang. Alii coll. XV, 69. 70. et Lucret. V, 925. epitheton eo referunt, quod primis seculis grandiores nati sint infantes. — 10. *horridior ingenio*, et in victu atque anictu; non, ut nunc, mollior et delicatior. — *Glandes* alique fructus arborum et herbarum primi erant cibi. — *ructante*, quia multas glandes et avide comedit. Delicatiores Romani ructabant aves, aprum cet. — 11. Verba Lucret. V, 905.

12. 13. Facete ac per risum poëta memorat fabulas de origine hominum, et inde docet, cur primis illi temporibus caste ac pudice vixerint; quod scil. durum adhuc horridumque fuerit ingenium eorum, non luxu corruptum, quodque (nati scil. e robore s. terra et luto) nondum *habuerint parentes*, qui lascivum ipsis sanguinem infuderint, vel pravis eos exemplis et educatione enervaverint. *rupto robore nati*, ut *Gens virum truncis et duro robore nata* ap. Virg. Aen. VIII, 315. ubi v. iotpp. qui recte iam monuerunt, hoc commentum inde esse ortum, quod feri homines cavis arborum truncis loco aedium utuotur. *rupto* melius quam *duro* ap. Virg. (ubi et *rupto* in tert. Rottend. forte ex nostro loco), ut roboris quasi partus simul exprimatur, ut ap. Ovid. Met. X, 512. *Arbor agit rimas et fissa cortice vivum Reddit onus*; Grang. — 13. Alia de origine hominum eaque notissimis fabula memoratur, de qua v. ad IV, 133. Hinc homo *ὁ πρῶτος Προμηθεύς* vocatur in Callim. fragm. 87.

14 seq. In argentea quoque aetate, qua Iupiter regnavit, sancte etiamnum ac pudice vixerunt homines, sed primis tantum eius temporibus; unde poëta facete et salse dixit *Iove non-*

dum barbato, adhuc impubere, nondum adulto et toties adulterante.

16—18. Quum homines adhuc iuste viverent ac sine fraude, neque periuria et furta b. e. scelera vel essent ac vigerent, vel timerentur. 18. *nondum Graecis iurare paratis*, ut nunc. Haec verba vulgo, nec male explicant de perfidia ac periuriis, a quibus non abhorrebant mores et ingenia Graecorum, qualia describuntur III, 58—125 et inpr. a Cicer. in orat. pro Flacco. Non tamen veteres, sed seniores tantum Graeci tam male audisse videntur: nam olim *Graeca* et *Attica fides* vel proverbii loco optima, *Punica* vero mala dici solebat. Rubenius (Elect. II, 26. p. 74.) verba illa ad adulationem referenda esse putabat, notarique Graeculos eius aevi, qui passim in magnis domibus et per salutem geniumque heri sui iuraverint, eundem scil. ei honorem, quem Diis aut Principi, habentes. Graecorum ars adulandi notatur sup. III, 86 seq. Sed verba *parata iurare* et *iurare per caput alterius* ad levitatem potius in iurando spectare videntur. Recte Seneca de Consol. ad Helv. c. 10, *Maiores nostri*, inquit, *per fictiles deos religiose iurabant et, qui illos invocaverant, ad hostem morituri, ne fallerent, redibant*. Sed posterius eorum, more Graecorum huius aevi, periuria saepe faciebant et, ut poenam eorum effugerent, non per Deos iurabant, sed per homines eorumque capita, oculos, ossa, cinerem, per genium, fortunam vitamque hominum, inpr. Imperatorum, immo per res non modo vivas et caras, sed etiam inanimas et nullius fere pretii. *quum furem nemo timeret*, tam ob inopiam, quam ob iustitiam integritatemque animorum, caulibus, oleribus, aut pomis, cibo illorum hominum, et quisque aperto viveret horto, non clauso, neque appposito eius custode, Priapo. Subiectum quidem b. I. est *nemo*, quod alienum est a verbis *aperto viveret horto*. Sed ex *Nemo*, *Nolo*, *Nego*, *Ne* saepe in proximo orationis membro adsumi significationem, quae affirmet, recte monuerunt Hein. et, quos hic laudavit, Manut. ad Cic. pro Quinctio c. 26. Gron. obs. IV, 2. Heusing. ad Corn. Nep. Eum. 6. et Dat. 6. Curt. ad Sallust. 6. Ing. 14. in exc. et ad c. 106. Burm. ad Quintil. X, 16. et Ruhken. ad Rutil. Lup. 1, 13.

19. *Paulatim*, exeunte aetate argentea et in aerea. Nam quatuor aetates earumque mores adumbrantur. 19. 20. Deos inter homines in aureo seculo versatos esse, eorumque improbitate praeter modum crescente terram reliquisse, vel tironibus

nota fabula est. *Astraea*, Iustitia, recessit ad Superos patralim et postremo. recessit hac Pudicitia comite, atque sic duae pariter fugere sorores, *Astraea* et Pudicitia, ut ap. Hesiod. *Erg.* xxi Hk. 199. quem locum poeta in animo habuisse videtur, Ἀθανάτων μετὰ γῶλα ἴπην, προλιπόντ' ἀνδράποους, Αἰθῆρας καὶ Νέμους. Proprio hanc expressu iaf. XI, 54. 55. *Astraea*, Ἀστραία, et *Nimus*, nec non Δίκη, Παρθένος et *Erigone* a poetis confuunduntur. Fides soror Iustitiae ap. Horat. *Od.* I, 24, 6.

21 seq. *Antiquum iam est adulterium*; iam in argentea aetate, h. e. priseis temporibus, adulteria viguere. *Vrsidius Postumus*, amicus Iuvenalis, non aliunde notus. — 22. *Concutere*, vexare, turbare, *lectum alienum*, iura coniugalia aliorum adulteriis; nisi malis, libidinando quaterere lectum. *Genium sacri fulcri*, coniugalis tori, h. e. religionem connubii, quam violare nefas est. *Fulcrum lecti* pro ipso lecto. *Geniorum*, qui genitos timentur iisque adsunt perpetui eustodes ac comites, praecipua quoque religio esse debuit in nuptiis: unde et *lectus genialis* X, 334. et al. dicitur nuptialis, quia *Genio* erat et Iunoni sacer, vel ominis causa, a genendo s. gignendo. Idem lectulus *sacer*, quia religiose servabatur, tanquam connubii monumentum et quasi pignus, et quia nefas est, tentare thalamos pudicos et foedera lecti, ut utar verbis Ovid. *Am.* I, 8, 19. et *Ep. Her.* V, 101.

25 seq. *Etsi inde a Iovis temporibus vel saeculo argenteo tot iam commissa sunt adulteria*, tamen nuptias paras, et quidem *nostra tempestate*, aetate pessima, qua virgines et matronae, iuvenes et mariti fere omnes impudice vivunt? Quae haec est insania? — 25. Verba prisei iuris huic rei propria: quum enim solus esset *conventus* et de conditionibus ageretur, puellae *speratae*, quum *pactum*, quo sponsus stipulabatur et pater se filiam ei daturum spondebat, *pactae*, quum *sponsalia*, mutus contractus, qui vel solo perficiebatur consensu vel in tabulas, a signatoribus obsignandas, *sponsae* dicebantur. 26. Iam nitidus esse eupis et placere puellae. *Tonsores* non modo barbam, capillos unguesque tondebant (de quo tripliei eorum negotio v. Boettigeri *Sabina* p. 330 seq.), sed erines quoque *petebant* et in gradus formabant, vel enlaministro convertabant. Romani anno demum V. e. CCCCLIV tonderi comique coeperunt (Plin. VII, 59.); antea barbati erant atque intonsi, eultumque corporis negligebant. Delicati autem et formosuli homines comam non modo alere, sed et colere, et comito *pexo-*

que capillo nitidi esse solebant. Voc. *magistro* adiective positum et exquisite, significans crimen summa arte comitum, vel a *docta manu artificis*, ut ap. Tibull. l. l. *tonsore magistro*, forte tendendi peritissimo, nisi leg. *tonsore ministro*; Il. Vales. 27. *pignus*, annulum pronubum, qui sponsalibus rite factis ob-signatisque tabulis sponsae *pigneris* vel arrhabonis sponsaliumque loco, aut in fidem mutui amoris, a sponso dabatur vel mittebatur, et Plinii temporibus ferreus, sed postea aureus fuit. *digito*, qui in manu sinistra minimo proximus erat.

28. 29. *Certe sanus eras adhuc*; at nunc insanis, qui de uxore ducenda cogitis; nisi malis *certe sanus eras*, quum hoc consilium caperes? Sic et Menander ap. Atheu. XIII, 1, (8.) Οὐ γαμῆς, ἐάν γε νῦν ἔχῃς; Τοῦτον καταλείπων τὸν βίον. γεγάμηκα γὰρ αὐτόν, διὰ τοῦτο σοι παραινῶ μὴ γαμῆν. B. δεδογμένον τὸ πρᾶγμα· ἀπερρίψω κύβος. A. Πίραται· σωθεὶς δὲ νῦν. ἀληθινός· εἰς πῖλαρος αὐτὸν ἐμβαλὼν γὰρ πραγμάτων Οὐ Διβυκόν, οὐδ' Αἰγυπῖον, (οὐδ' Αἰγύπτιον) Οὐ τῶν τριάκοντ' οὐκ ἀπόλυται τρία Πλακάρια· γῆμας δ' οὐδέ εἰς σίσωας δ' ὁλω. Eubulus ibidem: Καλῶς ἀπολοιθ', ὅστις γυναικὶ δευτέραν ἔγημα. τὸν γὰρ πρῶτον οὐκ ἐρῶ κακῶς. Ο μὲν γὰρ ἦν ἄπειρος, εἰμὶ, τοῦ κακοῦ· Ο δ', εἶον ἦν γυνὴ κακὴν, πεπεσμένης. 29. *Tisiphone* pro quacumque Furia, et pro insanis: uam homines a Furiis in furorem insaniamque impelli credebantur. *dic*, quibus *exagitare colubris*, quia Furiae ὄφιοπλόκιστοι, de quo v. Hermann. Mythol. T. II. p. 488. Interrogationes augent vim h. l. et διενόητα. 30-32. Nonne insanis, qui perpetuam servitutem et longam quasi mortem eligis, quum tot tamque faciles ac breves ad mortem pateant viæ? vel qui tam miseram tolerare possis vitam, quum eam finiendi tot sint modi? Multo satius est, necem sibi consciscere, quam ducere uxorem? Similis orationis color ap. Valer. Fl. VII, 331 seq. et Senec. Ep. 41. (Ego illam fortuam feram, quum in manu mea mors sit?) — *Dominam* dixit poeta, non ut Homerus ἄλοχον δίσποιον, vel quoniam Romanis primum nobiliores feminae, inde ab anno aetatis XIV, ipsaeque Imperatorum coniuges, mox vero et plebeiae mulieres dictae sunt *dominae*, ut Angl. *miss* et *mistress*. sed ut significet uxorem, inpr. divitem, quae marito imperet. Amicae quoque vocabantur *dominae* et amor cum servitute illiusque aeruminae cum huius malis comparantur. *salvis tot restibus*, quum tot in promptu sint laquei, quibus fauces tibi elidere vel te suspendere queas. 31. *altae fenestrae*, e quibus, et *pons*, a quo te praecipitem dare possis. — *fenestrae caligantes*, quae tam altae sunt, ut quasi exerceant et despici vix sine oculorum animique vertigine possit; ut fere

caligat in altis obtutus saxis ap. Sil. III, 492. *Aemilius pons*, quod ibi lupanaria essent; vet. Schol. Sed h. l. pro quovis potius pons ponitur, et epith. simpl. ornat. Est autem proprie pons, qui Tiborim innitit, et tum *Aemilius* a M. Aemilio Scauro censore, tum *Milvius* seu rectius *Malvius* dicitur.

33—37. Sed si exitus vitae de multis, quos dixi, h. e. mortem tibi consciscere ullo modo non placet; nonne melius putas, cum puero pathico, ut soles, quam cum coniuge dormire? nonne satius est, cum scortis, etiam exoletis, rem habere, quam uxorem ducere? Illud cur melius sit, variis probatur rationibus. Hanc autem non veram poëtae mentem esse, sed salse potius et scoptice ita notari Postumum, notissimum moechorum (v. 42.) quilibet vel me non monente intelliget. *Punio* puerulus, ut ap. Cie. Coel. 15. ae Tusc. I, 24. et quidem h. l. eatamitus, quem Postumus paedieat. *dormit*, non dormiat, de eo, qui re vera *παῖδε παρτίς* fuit. — 35. *litigat*; cf. inf. v. 268 seq. — 36. *illic*, in lecto. In ipso actu, non post opus; Grang. coll. Ovid. Art. Am. III, 805 seq. 37. *quod lateri parcas*, h. e. libidini non satis indulgeas: nam latera dicuntur vires, quarum defectus in latere potissimum percipitur; unde *latus deficit*, *rumpitur* ect. de oratoribus, eantantibus, currentibus, potantibus et amori obsequentibus vel intemperanter Venerem exerceantibus. *anheles* in concubitu, ut in Epithal. Laureñj. et Mar. v. 76. *Exercentque toris Venerem luctamen anhelam*.

38—40. Fœete et *ἀπονομής* poëta (nam eius verba hæc sunt, non Postumi) consilium uxoris ducendae ab *Vrsidio* Postumo propterea eaptum dicit, quod adulteria non amplius voluptati sint ipsi, vel suspitionem nefandae libidinis effugere cupiat, et tam præmia, lege *Iulia* iis, qui uxores duxissent liberosque, *heredes* bonorum suorum, procreassent, proposita affectet, quam poenas eadem lege in adulteros constitutas (relegationem scil. in insulam et publicationem dimidiae partis bonorum) metuat; quasi hæc lex illis adhuc temporibus magnam habuerit vim, quam dormire dixerat sup. II, 37. *Iulia* autem *lex* h. l. non modo videtur esse illa de adulteriis ab Augusto a. DCCXXXVII lata, sed etiam *lex Julia et Papia Poppæa de maritandis ordinibus*, a. DCCLVII perlata, qua Augustus illam legem severius emendavit auxitque præmia, ut eives ad iusta matrimonia contrahenda vel adigeret vel alliceret; quaque etiam præter cetera cautum erat, ut enelibes neque hereditatem, neque legatum ex

testamento nisi proximorum caperent. *tollere*, creare, *gignere*. Infantes reccus nati, ut vulgo putant, humi deponebantur et, quos pater *tollebat*, agnoscebat pro suis liberis, quos vero non tollebat, exponebantur. Ritus tamen ille dubius est, et *tollere* forte id. qd. educare, alere; unde et matres *sustulisse* dicuntur liberos ap. Plaut. et Terent. *dulcem* et *δυνῶς* et *ἀπρονιζός*. 39. *Cogitat heredem* cet. Cf. epigramma, ab Hein. laudatum, in Burm. Anthol. T. I. p. 685.

Cogitat Vrsidius, sibi dote iugare puellam,
 Ut placeat dominu, cogitat Vrsidius.
 Cogitat Vrsidius, heredem tollere parvum,
 Ut placeat dumino, cogitat Vrsidius.
 Cogitat Vrsidius, dumino quacumque placere
 Virgine vel puero: quam sapit Vrsidius!

heredem, filium legitimum e coniuge. *cariturus turture* cet., h. e. donis, quæ ab heredipetis mittuntur iis, qui divites sunt nec liberos habent. *Turtur* avis in deliciis erat Romanis. Hauc itaque avem h. l. designari crediderim, non piscem illum rapacem, qui vulgo *pastinaca*, Græcis *τρύγλις*, Gallis *pastenaguc*, s. *pâtenaque* et *lareronde*, nec nisi Ambrosio in Hexaem. lib. IX. c. 48. *turtur* dicitur, et in cuius cauda aculeus est venenatus. Epithetou magno non pisci tantum convenit, sed et avi; ap. Martial. ll. cc. *pinguis turtur*, qui immodicis te clunibus implet. 40. *Mullorum iubis*, h. e. mullis iubatis, vel propr. *barbatis*, quorum corpora rubra squamis et cirris geminis auratisque tecta sunt. *Mulli barba gemina insiguntur inferiori labro*, Plin. IX, 17. s. 30. unde *barbati* vocatur Cic. ad Att. II, 1. et Varr. R. R. III, 17. Non omnes quidem mulli sunt barbati, sed hi erant delicatiores. Γενῆται δ' ἐκ τῶν τρύγλεων Σόφρων, (Mimographus Syracusius) ἐν αὐτῷ τὸ γένειον ἔχουσιν ἡδονὴς εἶσι μέλλον τῶν ἑλλάνων, Athen. VII, 21. p. 325. (VII, 126. ed. Schweigh.) — *captatore macello*, opsoniis, quæ in macello emuntur vendunturque (ut iust. XI, 64.), et quibus *captantur* orbi eorumque hereditates.

41 seq. iam omnia vel præter naturam fieri posse crediderim, si Vrsidius uxorem ducit, vel si ulla reperitur mulier, quæ tali mæcho nubere velit. Calor orationis ductus e simili loca Virg. Ecl. VIII, 26 seq. *iungitur* matrimonio, ut ap. Virg. Aen. IV, 192. et al. — 43. *Stulta*, stultus, demens, vel demen-

ter. *Capistrum maritalle* iugum et vincula perpetuae servitutis, quam matrimonium ei iouuogit. Metaphora petita est a tauris vel equis, qui *dant mollibus ora capistris* Virg. G. III. 188. *ora stulta porrigat*, v. ad IX, 5. — 44. Vrsidius moechus, *quens toties* adultera superveniens marito in *cista* abscondidit, ne ab eo depreheoderetur et *periret*; qualem adulterum *Latinus* minus egit. *perituri* manu irati mariti, nisi tectus fuisset cista.

45 seq. Summa est stultitia Vrsidii, qui *uxorem antiquis moribus*, h. e. castam et pudicam, *quaerit* temporibus nostris, quibus nemo talem reperire potest. *antiquis moribus uxores*, quales vixere priscis Romanorum temporibus. — 46. Facete, quo seorsu inf. XIV, 252. dicitur *ocius Archigenem quaere*, et XIII, 97. *eget Anticyra et Archigeus*, vel ap. Horat. Sat. II, 3, 166. *uaviget Anticyram*. In furore et delirio *vena media*, in fronte, *perundi*, h. e. feriri s. secari solebat. Physici tradunt, in brachiis tres esse venas descendentes ab hepate, *basilicam*, *cephalicam*, et, quae in medio harum est, (et cum iis ab hepate descendit) *mediam* (vulgo *mediauam*) s. *nigram* et *communem*; Brit. — 47. *Delicias hominis*; eo delicatum nimis hominem; vel ridiculum, qui speret, sibi uni daturum esse fortunam, quod haud ulli detulerit, h. e. castam a se uxorem inventam iri, quam omnes alii frustra quaesierint.

47—49. Non sine singulari Deorum providentia ac favore contigerit tibi tam felici esse, ut castam iuuenis uxorem, quod nescio an ulli contigerit; et quidem tibi, moechorum notissimo, qui indignissimus es tali fortuna. Cf. X, 65 seq. *Limen Tarpeium*, templi Iovis in monte Tarpeio s. Capitolino, *adora pronus*, ut ap. Ovid. Met. I, 375. *Vt templi tetigere gradus, procumbit uterque Pronus humi* (προσκυνῶ), *golidoque pavens dedit oscula saxo*. 48. *Iuoni*, quae scil. ἑρμῆς erat et γαμήλις, τιμῆς, προτιμῆς, *pronuba*, *iuga*, *iugalis*, *iugatina*; unde et verba *Tarpeium limen adora* ad eam referri possunt: nam in Capitolio templo tres cellae erant, Iuonis, Minervae et, inter eas, Iovis. At huic Deae etiam ab iis, quibus quaecumque uxor contigerat, sacrificabatur, et primaria potius notio ac mens poetae spectat ad summas, quae pro tali fortuna Diis dicendae sint ac referendae, gratias; e Diis vero principes eorum, Iupiter ac Iuno, memorantur. *iuvencam auratam*, cornibus auratis. Magnitudo beneficii divini et gratiae, pro illo persolveendae, adumbratur eo, quod tum victima, et quidem maxima, non tus vel avis, tum auratis cornibus, sacrificanda est Diis. Iuoni autem, cui

vincula ingalia curae, vaccae immolari solebant. — 50. Tam paucæ bodie sunt pudicæ. Vetus Schol. *quæ possint sacerdotes Cereris esse*, prob. Spanhem. ad Callim. H. in Cer. v. 5. ubi copiose docet, has sacerdotes vittis olim in Thesmophoriis redinitas fuisse et caste etiam vivere debuisse. Sed h. l. notio potius pudicitiae inde petita videtur, quod Cererem, deam castam, eiusque effigiem sacram, vittis in capite ornatam, contingere, h. e. manibus impuris contrectare nefas sit; et poetæ ante oculos fuit locus Virg. Aen. II, 167. *Corripuere sacram effigiem* (Minervæ, ut h. l. Cereris), *manibusque cruentis* (h. l. impudicis) *Virgineas ausi divae contingere vittas*. Ceres autem casta erat dea, unde et Thesmophoria aliisque eius sacra non nisi a castis matronis virginibusque agebantur. — 51. *Quarum oscula non timeat pater*, quas filias osculari non horreat pater ob pestiferum halitum et corpus tabidum libidinibusque enervatum. Grangæus oscula innui putabat non magis casta, quam quæ patri dederit Myrrha, de qua v. Ovid. Met. Nota C. Valesii est; «Gellius X, 23. ex Catone refert (quod etiam tradunt Plin. XIV, 13. et Plut. Quæst. Rom. VI.), mulieres olim Romæ atque in Latio abstemias fuisse, institutumque, ut cognatis osculum ferrent reprehendendi (al. deprehendendi) causa, ut odor indicium faceret, si bibissent: malo tamen vel de famosis intelligere, quas cognati non osculabantur (Cic. fragm. 4. de re publ.), vel de spurcis et impuris fellatricibus.» Ad fellationem hæc verba referunt etiam Burm. ad Petron. 9. et Hein.

51 seq. *Necte coronam postibus ect.*, h. e. iam igitur duc uxorem, quum talis sit ævi nostri conditio. Per ludibrium hæc dicta. In nuptiis vero aliisque solennibus et in lætitia tam publica quam privata fores templorum aediumque ornari solebant *coronis* s. sertis, corollis, floribus frondibusque *corymborum*, h. e. hederæ, lauri, oleæ, myrti, rosarum. *necte*, adnecte, applica *postibus*, vel *necte coronam* in ornatum *postium*. — 53 seq. Num *Iberina*, quam ducturus es uxorem (vel verum, vel fictum sponsæ nomen), uno viro contenta, h. e. casta erit, ut putas ac speras? Inimmo vero *ocius illud extorquebis*, facilius illam in hanc impelles mentem s. eam perples, ut uno oculo, quam ut uno viro contenta sit.

55—59. At dicat forsitan aliquis, virginem vel matronam ruri viventem (qualis forte sponsa fuit Postumi) castitatem servare, et in agris, ubi mores minus, quam in oppidis,

corrupti sint, mulieres etiam nunc pudicitiae fama, existimatione ac laude, conspicuas reperiri. Audio: sed quae in agro caste vixit, ita etiam Gabiis et Fidenis, h. e. in oppidis, vivat! (nisi malis: at eadem mulier, quae in agro caste vixit, iam vivat in oppidis, quamquam parvis ac desertis, vel adeo Romae; quomodo tum vivet?) Et in agello quidem paterno eam caste vixisse credo, concedo: Quis tamen affirmet, contendet, in montibus aut speluncis, agro paterno vicinis, et, si non palam, certe clam, nihil impudici cum et ab ea actum, vel labem pudicitiae eius adpersam, stuprum ei illatum esse? Manso monet, nihil horum poëtae in mentem venisse, sed cum, de omnium mulierum virtute et illaesa pudicitia dubitantem, amico, rus rurisque mores laudanti, respondere: "Lubenter fateor, in agris minus peccari, quum peccandi locus et occasio ibi desint; nec is sum, qui neget, si sedem fortunarum tuarum in vicis desertis, quales sunt Gabii et Fidenae, non Romae collocares, pudicitiam uxoris eandem ob causam magis salvam et incolumem tibi fore. At quis praestet, nihil iam antea in montibus commissum fuisse? Adeo prona est in libidinem omnis mulier et tantus undique numerus corruptorum, ut nemo sanus pro certo affirmare possit, integrum et intactam esse, quam matrimonio sibi iungat." Hanc vero interpretationem multum a mea differre eive praefereendam esse, non satis mihi liquet. Gabii opp. Latii et Fidenae Sabinorum. Vtraque urbs Romae propinqua, et olim magna fuit ac frequens, sed postea ignobilis et deserta. — 59. Iupiter et Mars, qui in montibus, speluncis silvisque tot virgines corripisse dicuntur, adeo senuerunt, adeone viribus prae senectate exhausti sunt, ut non amplius amoris indulgere possint? h. e. putasue, ruri et in locis agrestibus non amplius, ut olim et iam antiquissimis temporibus, stupra et adulteria committi, omnes ne ibi moechos senes esse, quorum pectora non amplius amoris ignibus incalescant? Facete enim poëta, quae ad moechos spectant, Iovi Martique tribuit et hominum, non deorum, amores poëtarum fabulis declarari innuit. Similiter Seneca ap. Lactant. I, 16. Quid ergo est, quare apud poëtas salacissimus Iupiter desierit liberos tollere? utrum sexagenarius factus est, et illi lex Papia fibulam (v. ad v. 73.) imposuit?

Go seq. Poëta iam describit libidines mulierum Rom. ac primum loca, quo frequentent et ubi casta reperitur nulla. — Porticus ambulationes columnis suspensae exedrisque istructae

circa et ante templa aedificiaque tam publica quam privata, vel in atrio et impluvio, quae solis ardorem pluviamque arcebant. 61. *spectacula*, theatra et amphitheatra. *Cunei ordinis* ac sedilia theatri, de quibus v. Lipa. de Amphith. c. 13. — *excerpere*, eligere, capere. 63—66. Feminae etiam castissimae, Vestales et rusticae, impudicitiam, libidines lasciviamque discunt in ludis scenicis, in primis ab Atellanarum hiatrio-nibus et pantomimis, eoque citius et facilius, quo maiore hi arte res obscenas in scena saltando gesticulandoque exprimunt et quo facilius discuntur ea, quae oculis subiiciuntur: nam, ut verba Horat. A. P. 180 seq. mea faciam, *Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus et quae Ipse sibi tradit spectator*. Heermannus hos versus ita illustravit: "Quum Bathyllus scienter saltat et manuum totiusque corporis erudito motu exprimit *Ledae* delicias Iovi blandientis, usque adeo pruriunt insanae spectatrices, ut prae Veneris impatientia *Tuccia* (dedita opera Iuvenalis hic nomen Vestalis illius usurpat, quae hausta eribro aqua pudicitiam suam asseruit, quam per transennam et sub eius nomine omnium Vestalium secretas libidines et infames ardores notare videtur) *vesicae non imperet*, quasi dicat, aquam non contineat (respicit enim oblique ad historiam Tucciae) sed resolvatur et liqueat; ut *Appula*, matrona, in Venerem resoluta absque ullo pudore *gannientia* quasi in medio opere subantis murmura non vereatur illio in publico ludo exhalare: denique ut *rustica* etiam, si forte *Thymele*, doctissimae saltatricis, exosses, tremulos venereosque motus tunc spectet, mira ingenii ad nequitias facilitate celerrime arripiat eosdem motus et τὰ τὰς Ἀποδόντες σχήματα, adeo ut, quae *rustica* ludum intrarit, ex isto spectaculo *Thymele*, seu aequae perita ac *Thymele*, discedat. Eiusmodi gesticulationis artificiorum exemplum vid. ap. Apulei. Miles. X. ubi Dearum libidinantium iudicium paene oculis subiicitur. „ Alio sensu capit v. 60 seq. Manso, cuius nota est: "Locus hic de scena et frequenti, quam praebeat, peccandi occasione agit. Nulla femina, inquit poeta, quae spectacula adit, *secure*, h. e. sine timore, ne fidem fallat et pudorem abiciat, a marito amari potest. Tot enim sunt incitamenta voluptatis, tot tamque nefandae omnis generis nequitiae, quas saltando in theatro mimi exprimunt, ut aummae libidinis vis statim spectatrices iuvadat et teneat. Quae dicta ut illustret et prubet Iuvenalis, adiicit exempla v. 63 seq. cuius loci verus

sensus hic est. *Thymele*, rustica, puella rudis et imperita, rura forte in urbem missa et theatrum ingressa (ita etiam Bahrdr et alii), *quum Bathyllo Ledam saltantem videt*, fixis oculis totaque mente in eius gestibus motibusque haeret et inde artes modosque discere coepit, quibus ipsa postea in scena inclaruit laudesque immodicas meruit. Viri docti non in *Thymele* tantum falluntur, sed etiam in *Bathyllo*, dum de Maecenatis liberto multum amato cogitant, quem Thymele, sub Domitiano in theatro regnans, spectare et mirari sane non potuit. Salmasius autem ad Vopisci Carin. T. II. p. 833. ed. Hack. recte inter alia monet, quemadmodum a Pylade, tragicæ saltationis inventore, omnes eius successores ac discipulos *Pyladas*, ita, qui a primo Bathyllo saltationem comicam per manus traditam accepissent, *Bathyllos* esse vocatos. „Eumvero poëta diversorum quoque similiumque temporum mores adumbrare potuit, et *Appula* potius rustica videtur puella esse, quam *Thymele*, de qua v. ad I, 36. Hinc forte retinenda fuisset lectio, quam olim e tribus libris antt. receperam: *longum Attendit Thymelen: Thymelen* (eius artem) *tunc rustica* (Appula) *discit*, non restituenda vulgaris, quæ, si vera est, sic explicanda videtur: *Thymele*, rustica puella, *attendit*, attente spectat, illud *Subitum*, *Miserabile* et *Longum*, hæc sensuum gestuumve genera, a pantomimo aliquo expressa (ut *verbis sonat Plorabile quiddam ultra nequitiam fractis* ap. Claud. XVIII, 261. et *Rancidulum quiddam balba de nare locutus, Phyllidas, Hypsipylas, vatium et plorabile si quid, Elignat et tenero supplantat verba palato* ap. Pers. I, 33 seq.), et *tunc Thymele rustica discit* illa, quæ vidit, eorumque exprimendorum rationum. *Bathyllas* et *Thymele* in saltatione comica, etsi variis temporibus, præ ceteris excelluerunt; quare nomina eorum iunxisse videtur poëta. *Bathyllos* (Maecenatis libertus ac delicie; unde *mollis*, quod tamen epitheton ad communem quoque pantomimorum molliem referri potest), et *Pylades* Augusti temporibus, si non primi, certe clarissimi fuerunt *pantomimi*, h. e. actores s. histriones, ludii, saltatores, qui non, ut *mimi*, verbis, sed sola saltatione et manuum corporisque gestibus, quidquid in scena ageretur, muti exprimere et mores hominum imitari (μιμῆσαι) solebant. *Saltare Ledam*, *vopimus ὀρχισθαι Ἀῶδαν*, ut saltare *Satyrum*, *Medeam* cet., ὀρχισθαι τῆς Ἀποδότης καὶ Ἀριως μοιχείας et τὸν Αἴαντα cet. ap. Lucian. περὶ ὀρχήσεως § 63. et 83. ὀρχισθαι τοὺς Ἐπὶ ἐνὶ Θήβας ap. Athen. I,

39., h. e. *Leda* eiusque amores manuum gesticulatione exprimere, *χεῖρονόμος*, unde h. l. *Leda cheironomos*, *χεῖρονόμος*. *vesicae non imperat*, urinam (propr. pudeuda, *κόστην*, v. ad I, 39.) non continet, ut *Auribus atque oculis concepta urina movetur* inf. XI, 168. ubi v. not. *Appula*, spectans lascivos pantomimorum gestus, *gannit*, sobat vel vocis murmure libidinem exprimit, quasi esset in amplexu cuiusdam. In Anthol. Lat. III, 231, 14 *feminae inter gannitus et subantis voculas*. Apul. Met. II. p. 119, 8. ed. Elm. *Molles interdum voculas et assidua suavia et dulces gannitus cum morsicantibus oculis iteraverat illa*. Auson. Epigr. CVIII, 4. *Principio tremulis gannitibus aëra pulsat cet. Gannire* id. qd. garrire; propr. de murmure canis adhibetur. *Anplexus honestum voc.*, quo res Venerae ac turpes et amores illiciti exprimuntur. — 65. 66. Grangaens haec verba non male interpretatus est: "Si *Thymele* cum maxima artis attentione exprimit (immo attendit, attente videt) modos saltationum gestuumque, *Subitum*, *Miserabile* et *Longum* (de quibus modis v. Pollux, qualia etiam nomina nostra saltationibus dari videmus), spectatrix, quantumvis *rustica*, hos gestus conatur imitari, et ita se movet, ut mox futura sit gesticulatrix: unde festive illa mulier per anticipationem *Thymele* nuncupatur, sive quod *Thymelen* exprimat. Præterea designari dicit motus varios ac gestas a mimo expressos, vel etiam voculas nunc subito, nunc miserabiliter enunciatas, nunc in *longum* tractas ad luctum exhibendum. Reliqui interpr. fere tacent.

67—70. Aliae matronae virginesque, quoties ludi publice non dantur, ipsae privatis in aedibus eos agunt. *Aulava* vela picta in aedibus, porticibus ac theatris, unde h. l. pro ipsis theatris ludisque. 68. *sonant sola fora*, in foris tantum, ubi causae aguntur, strepitus auditor, non in theatris. 69. *Megalesia* sacra et ludi (ut *Megalesia ludi* ap. Ovid.), quae in bonorem et memoriam Magnae Matris Deae (*μεγάλης μητρός*). Pessinuense Romam translatae, vel prid. Non. Apr. (v. Ovid. Fast. IV, 179 seq. et Calend. Rom.) vel prid. Id. Apr. (v. Liv. XXIX, 14. ubi cf. Duker. et Drak.) agebantur. *longe se. distant.* — *Plebei* sc. ludi (quos exactis regibus pro libertate plebis, aut pro reconciliatione plebis post secessionem in Aventinum institutos tradit Ascon. in Verr. II.) ab Aedilibus pleh. XIII vel XVII Cal. Nov. (v. Fasti veteres) adeoque sex fere integris mensibus ante Megalesia edebantur. In longo hoc intervallo

nullos Romae ludos celebratos esse vulgo putant, et hinc poetam longe ac *tristes* matronas dixisse. Sed in illo intervallo Saturnalia, Compitalia, Sacrum Veneris Genetricis (in quo ludi Palatini per triduum celebrabantur), Quinquatrus aliaque festa, et in iis ludi agebantur. Plebeios quoque ludos non statis diebus, sed saepius uno eodemque anno ab Aedilibus editos esse, ex Livio (v. eius Ind.) aliisque scriptoribus Rom. probabile fit. Iuvenalem vero a plebeis sc. distare longe *Megalesia* dixisse, quod illud plebis, hoc patriciorum fuerit festum, putabat Heins. ad Ovid. Fast. IV, 353. coll. Gell. II, 24. et XVIII, 2. Nota Ach. est: per illud intervallum festa quidem agebantur, sed nullus edebatur ludus maior scenicus. — 70. *Personam*, ut III, 175. ubi v. not. *Thyrsi*, hastae paupinis et hedera cinctae, quibus utebantur histriones, partes Bacchi vel Baccharum, quibus propria sunt haec arma, agentes. Poeta etiam eo forte respexit, quod prima theatra Baceho fuere sacra et ab eo originem duxere; unde et primi ludi dicebantur *διοσκούριαι*, et histriones *διοσκούριοι τεχνίται*, *peruncti faecibus ora*, Horat. A. P. v. 277. *Subligar*, *νυμφεύειν*, tegumentum pudendorum. *Scenicorum mos tantam habet a vetere disciplina verocundiam, ut in scenam sine subligaculo prodeat nemo; verentur enim, ne, si quo casu evenerit, ut corporis partes quaedam aperiantur, adspiciantur non decore*; Cic. Off. I, 35. *Accius* poeta tragicus et annalium scriptor, qui circa a. V. c. DC. floruit; sed h. l. bistrionis forte vel pantomimi nomen. — 71. *Vrbicus* poeta ap. Martial. I, 42, 11. sed h. l. exodiarius, qui exodio *Atellanae risum movet*, et quidem vel nomen eius, vel synon. *Atellana* sc. fabula, ab Atella, ant. oppido Oscorum in Campania, sic dicta, plena ioci (*farce*), cui *exodia*, *saturae* (*intermezzi*) inseri vel adiungi solebant. Ferrarius ad h. l. haec notavit: Quod aiunt Vrbicum gestibus saltasse fabulam Autonoes, quae fuit soror Cadmi, ineptiunt. Nam neque Vrbicus (exodiarius) saltabat fabulas et gesticulabatur, ut histrio, sed pronunciabat et urbanitate iocisque populum detinebat: neque *Autonoes* traegodia ad movendum risum; sed nomen matronae confictum, quam poeta vult adeo studiose gestum pronunciantis exodiarii (eius verba iocosque extemporales *gestibus* histriionum more) expressisse, ut populum risu quateret. Exodio Atellanarum etiam saltabantur, uti constat ex Suet. Ner. c. 39. Verum Atellanus ipse non saltabat, sed eius verba iocosque histrio ge-

sticulatione exprimebat (v. Liv. VII, 2.); unde etiam non erant infames, nec tribu movebantur. *Hunc diligit Aelia pauper*, quia, quum Atellanus non caneret, sicut tragoedi et comoedi, qui matronis divitiis magno solvebantur, magno sumtu opus non erat ad eos Atellanos refibulandos., Conf. Gonsal. ad Petron. p. m. 359. Achaintre versus 71. et 72. ita interpungendos censet et explicandos: *Urbicus* (seurra mimarius) *exordio risum movet Atellanae*, *gestibus Autonoes*, et gestibus suis risum excitat Autonoes, *Ἀὐτονόης*, pantomimus, gesticulatione sua exprimens iocos exodiarum seu Atellani: *hunc* scil. Autonoea, *Ἀὐτονόη*, *diligit Aelia pauper*. Non male! — *Aelia* matrona. *Aelia* gens *pauper* fere et plebeia. Paupertas vero matronarum non obstat, quo minus libidini indulgeant; sed commendat iis amorem, qui non tanti s. tanto constat pretio, quanto comoedi *fibula*. — 73. *Solvitur his*, ab aliis matronis ditioribus, magno pretio comoedi *fibula*, h. e. magno pretio corrumpit bistrionem s. cantorem et citharoedum, ut *libulam*, quae a coitu cum prohibet, solvat atque cum ipsis tum concumbat; *sunt, quae*, h. e. aliae, *velant cantare Chrysogonum*, h. e. histriones coitu, qui voci nocet, ita deissant, ut rauci facti in scenam cantare nequeant. Cantores olim valetudinis et vocis conservandae causa infibulari, h. e. glandes sive summae partes genitalium *fibulis* muniri ac transfigi solebant, ut a coitu abstinerent, qui valde nocet voci. Flamines etiam *infibulati sacrificabant propter usum aeris antiquissimum aereis fibulis*; Fest. *Fibula* zona, qua ligantur inguina, duo Schol. vet. (id. qd. *subligar* v. 70.) Ita *subligar* v. 70. quae tamen vocis potio dubia est. *Fibula* circulus vel tenuissimum filum, aeneum s. argenteum s. aureum, quod praeputium virilium ab utroque latere super glandem perforato addebatur, ut etiam nunc a Turcis, conservandae vocis et valetudinis gratia; Brit. et Grang. unde *fibulam solvere*, ut al. *refibulare*, et contra *infibulare*. — 74. *Chrysogonus*, citharoedus, forte quia hoc nomen fuit insignis citharoedi, qui Alcibiadis aeo vixit palmarumque tulit in Pythiis ludis; de quo v. Plut. et Athen. *Hispulla* nomen matronae, ut XII, 11. Nota illa, cuius fratris lilia nupserat Plinio minori. vid. ei. Epist. IV, 19. — *Gaudet*, delectatur, h. e. amore eius capitur. 75. *an expectas*, ut *Quintilianus ametur*, sperasne vel putasne, a lascivis istis mulieribus virum castum, gravem ac doctum, qualis *Quintilianus*, insignis ille rhetor, fuit, magis amatum iri, quam lascivos histriones? *expectas*, ut v. 239. et XIV, 25. *Quin-*

tiliani nomen pro quovis rhetore h. l. et inf. v. 280, vel potius pro quovis erudito et gravi viro positum, ut *Palaemonis* pro Grammatico v. 452. (1) — 76. 77. Conf. Martial. Epigr. in Ciumnam. VI, 39. *uxorem, de qua non tu, aut vir aliquis eximius* (quod maiori esset solatio) sed *mimus pater fiet*, e qua liberos suscipiet; Grang. *Glaphyrus* tibicen clarissimus aevi Augustaei. Graecum putant nomen esse. Γλαφυρός, scitus, elegans, venustus. Nomius *Echionis* et *Ambrosii* ignota. *choraules*, χορεύων, qui in choro tibiis canit.

78—81. Quae quum ita sint, nuptias, suadeo, faciant viri nobiles, ut uxores eorum ex histrione vel gladiatore liberos pariant. Quod non sine amara irrisione suadet poeta. 78. Verba obscura. *Figamus pulpita*, erigamus theatra in vicis, ubi in honorem talium nuptiarum ludi celebrentur; Grang. qui verba Apuleii, *feralium nuptiarum miserrimae virgini choragium struitur*, ad hunc ritum referebat: de quo tamen nihil legere meminimus; quamvis non ignoro, *pulpitum* dici quodlibet suggestum, inpr. in theatro. Probabilior forte est coniectura C. Valesii: « Ilinc discimus, in vicis, qui Romae angosti erant, *pulpita longa* tumultuarie facta exstructaque esse secundum parietes magnarum domorum (non transversis vicis, ne transeuntibus impedimento essent; quod et significat vox *longa*), in quibus pulpitis poetae epitalamia a se-composita recitarent, quoties aliquis inter principes civitatis uxorem duxerat. In *conopeis* vero fetas iacuisse Romanas opulentas, patet etiam ex Varr. R. R. II, 10, 8. *fetas nostras, quae in conopeis iacent dies aliquot, esse lenuncidas* (forte *eiuncidas*, ἐκτείνους) ac *contemnuendas*. 79. Cf. sup. ad v. 51. *grandi lauro*, ut *recto proceras stipite laurus*

(1) Ferrarius Elzet. II, 11. ridiculum putat, quod haec de rhetorum summo accipiant interpretes, quasi decus illud togae vilissimum caput fuerit et indignum matronarum amore; existimatque nomen fuisse alicuius plebei citharoedi aut tragoedi, eiusque, qui vocem Praetori, fibulam matronis vendiderit, ut mox *choraules Ambrosius*, nobilissimum nomen commune viro sanctissimo et cultissimo sortitus. Enimvero Quintilianus, vir sapiens, non *amatus* a matronis, quoniam earum amore in-

dignus est, sed quia illae tam lascivae sunt ac perditis moribus, ut histrionum, lascivorum hominum, magis, quam virorum doctorum, qui a tali lascivia et impudicitia abhorreant et tempus studiis potius, quam Veneri, impendant, amore capiantur: neque assequor, quo sensu commode haec verba accipi possint, si *Quintilianus* h. l. nomen citharoedi est. Aptissima contra sunt, si Postumus, quod suspicor, similis fuit Quintiliano, vel certe vir doctus, qui hoc nomine innuitur.

ap. Catull. LXIV, 290. nam non rami tantum laurei, sed arbor etiam integra postibus apponebatur; Grang. 80. *Lentulus*, cognomen gentis Corneliae, h. l. pro quovis nobili viro, qualis Postumus fuisse videtur. *testudineo conopeo*, in cunis, vel lecto puerperae, testudinis segmentis ornato putaminibusve dissecctis. *Conopeum*, *καρυπεῖον*, non velum vel papilio, sed, ut verbis Schol. Cruceq. ad Horat. Epod. IX, 16. utar, *genus retis ad muscas et cylices* (*κόμυρας*) *abigendos*, quo Alexandrini potissimum utantur propter culicum illic abundantiam. Eiusmodi rete tenuissimum super lectum expandi et aurea ei fila intexi solebant. Schol. vet. h. l. *linum tenuissimis maculis* (h. e. foraminibus; v. ad VII, 40.) *nauctum*, pro quo non *distinctum* vel *variatum*, sed *netum* legendum videtur. 81. *Nobilis infans*, qui de te nobili natus existimatur, quum tamen adulterinus et quidem gladiatoris filius sit. *exprimat*, ore s. vultu referat; quae dictio petita est e re statuaria, in qua *signa expressa*, quae *adumbratis* opponuntur, sunt ea, quae plane elaborata sunt, ut confestim appareat, quem referant. *mirmillonem*, v. ad VIII, 200.

82—113. Quod universe de iuatronarum effrenata libidine dixit poeta, iam probat illustratque exemplis, et quidem h. l. *Hippiæ*, quae uxor Fabricii Vcientonis senatoris (de quo v. v. 113. et ad IV, 113.) cum Sergio gladiatore in Aegyptum migravit. Simile quid narrari a Partheu. Erotic. c. 27. de Alcinoe et Xantho, monuit Heunin. *Ludii* s. *ludiones* olim dicebantur histriones et saltatores, senioribus vero temporibus propr. gladiatores, horumque schola *ludus*; unde et *ludia* inf. v. 104. *Hippia*, ludii, h. e. Sergii gladiatoris, uxor. — 83. 84. *Aegyptus* designatur more poetarum. *Pharos* uunc contiueus, at olim parva ins. Aegypti, cum Alexandria aggere (heptastadio) et ponte iuncta, ubi turris fuit excelsa et marmorea eiusdem nominis, iussu Ptolemaei Philad. a Sostrato Cnidio castructa, cum specula et ignibus nocturnis. *famosa moenia*, Alexandria, urbs *Lagi*, h. e. Aegypti, vel ubi Ptolenisaeus Lagi f. e Graecis regibus primus regnavit post Alexandri M. mortem. Sic et *amnis Lageus*, *flumina Lagi* et similia. *famosa*, vel infamia ob luxum perditosque mores incolarum regumque (ut *famosus Canopus* XV, 46.), vel, quod malim, *inclyta* s. *clarissima*. — 84. Ita ut ipsi Canopitani, quamvis libidinibus et *laxu* infames, *prodigia et mores*, h. e. prodigiosos mores, *Urbis*, Romae, damnaverent.

85—113. Scelus et insania Hippiae vividis adumbratur coloribus. *Nil patriae indulsit*, patriae nihil eorum, quae petere quasi ac postulare videbatur, concessit, vel nihil officiorum, patriae debitorum, nihil pietatis et amoris praestitit. — 87. *Σαρκαστικός* poeta monet, illud maxime esse mirandum, quod ludos circenses et scenicos, nec non ladiōnes relinquere potuerit; quo taxatur insania et Hippiae, illos pluris, quam coniugem liberosque, facientis, et Romanorum, inexplēbili ludorum spectandorum cupiditate ardentium, de quo v. ad III, 223. — *Paris* celeberrimus histrio et deliciae Domitiani, a quo ad magnas opes eximiamque potentiam erectus, sed deinde, quum Domitia Augusta eius amore arderet, occisus est. Alius eiusdem nominis histrio inclaruit sub Nerone et ab eo interemptus est.

88—94. Quamvis Hippiā molliter esset educata in domo paterna, lascivus tamen amor tam audacem eam fecit, ut pericula navigationis sperneret. *Pluma* lectus pulvinusque, plumis tumens vel fartus, adeoque molliissimus. *Segmentatae cunae*, ornatae *segmentis*, quae cunis seu stragulis adutae sunt ornatus causa. — 90. Non mirum est, eam varia maris discrimina sprevisse, quippe quae famae pudorisque iacturam nihili fecit; quam qui pro nihilo putat, facile omnia contemnit et audet. 91. Quae tamen famae iactura minima videtur *mollibus cathedris* h. e. feminis, quae in mollibus sellis sedere vel per urbem ferri solent. — 92. *Ionium* mare, inter Italiam, Siciliam Graeciamque, austro patet et *late sonat* inpectu fluctuum, scopulis Illisorum. *sonantem Ionium* sc. sinum, ut ap. Ilorat. Epod. X, 19. vel fluctum, vel pontum, ut *ὁ ἰόνιος* scil. πόντος. 94. *Mutandum toties mare*; nam Romanis in Aegyptum traicientibus tria transmitenda sunt maria, Tyrrhenum s. Iuferum, Ionium et Aegaeum.

94 seq. Eaedem mulieres, quae libidinis explendae causa tam audaces sunt, anxiae ac trepidae esse solent, ubi honesta navigationis periculorumque subeundorum ratio et occasio offertur. *Gelantur pectora* pavore, ut *rigere*, *dirigere*, *frigesce-re*, *glaciari*, *torpere*. — 97. Cf. v. 284. 285. et Plaut. mil. glor. II, 5, 54 seq. Schurzfl. lectores remittit ad Io. Filesaci uxorem iustam p. 73. quem librum ab iis, qui nostram Sat. enarrare velint, perpetui instar commentarii dicit consulendum esse. Doleo itaque, eum mihi non ad manus esse. 98. *durum* esse, uxori videtur. 99. *Sentina*, aquarum sordiumque colluvies in fundo navis, cuius odor *gravis* est et teter. *Sentinæ navium*

odorem procul fugiunt pisces, Plin. X, 70. s. 90. *summus vertitur aër*, vertiginem simulat oculorum animique, quae faciat, ut coelum verti summaque eius pars ima fieri sibi videatur.

(1) — 100. *Hippia stomacho valet*, non laborat vomitione vel nausea, quae viris etiam navigantibus obrepere solet. *Illa mulier*, quae invita et iussu coniugis cum eo navigat, nauseans *maritum convomit*, vomitu conspuat. 101. *haec*, quae moechum sequitur, *inter nautas prandet*. De prandio Romanorum a Dor. *πρᾶν* pro *πρωί*, mane) v. Böttigeri Sabina p. 302. 303. — *rudentes tractare*, funes ducere.

103—112. *Hippia Sergii amore capta est*, non ob formam et iuventutem, quod iustiores haberet excusationem (nam deformis ille est et provecta iam aetate), sed quia gladiator est et arma tractat. *exarsit forma*, v. ad Sil. V, 15. *forma et iuventa* pro formoso homine et iuvene. *Ludia*, nunc ludii concubina aut uxor, quum antea Senatoris esset. *astinuit*, passa est, non recusavit. 105. *Sergiolus* festive appellatur *Sergius* et blando nomine, quo Hippia nunc uti solebat; vel *σιργιωλός* de homine, qui fuerat iuvenis et hinc dictus olim *Sergiolus*, sed nunc non amplius erat: nam coeperat iam guttur, mentum, barbam, *radere*, quod viri tantum faciunt. Quae verba nemo intpp., quod mireris, intellexit: quare haec tenenda sunt. Prisci Romani intonsi erant barbamque alebant usque ad a. V. C. CCCCLIV, quo primum tonsores Romam adduxit e Sicilia P. Ticius Meno (f. Titinius Maena), unde illi vocantur *intonsi*, *barbati* et *capillati*. Ratio *barbae tondendae* s. *metendae* (III, 186.) duplex erat, vel strictum s. ad cutem, quod proprie *radere* dicitur et Gr. *ακκῶλον* sive *ἐν ᾧ τὸν πάγων* et *ἐν χρόνῳ κείνῳ*, vel paulo longius a cute, interposito pectine, quod proprie est *tondere* et Gr. *κῆπος*. Pueri autem et iuvenes lanuginem seu barbulam summa alebant cura fovebantque usque ad annum aetatis XXI (cf. Ferrar. Elect. II, 12. Ovid. A. A. I, 518 seq. Martial. II, 36, 3 seq. et Augustin. de civ. Dei IV. 1. qui vota etiam ab iis eam ob causam *Fortunae Barbatae* facta memorat), quo illa poni non sine solennitate et deo alicui sacrari solebat. Hinc *nondum barbatus* dicitur puer sup. v. 15. 16. *barba* iuventus

(1) Grangaens, qui haec mera somnia putabat, coll. Prop. II, 5, 42. (Nec dubio *nubes vertitur atra* Noto) b. l. interpretabatur ita: dicit mari-

to, iam tempestatem oriri et aërem verti. Sed illa explicatio huic praeferranda, tum propter epith. *summus*, tum ob sententiae praestantiam.

inf. v. 215. (*senior, cuius barbam, iuventutem, h. e. quam iuvenem, tua ianua vidit*, qui a iuventute tuas aedes frequentavit) *prima barba* ieiens iuventa VIII, 166. *barbati et barbatuli* iuvenes, qui nondum lanuginem deposuere vel tondentur, XIII, 56. Hanc vero mollem teneramque barbam iuvenes tondebant tantum usque ad virilitatem vel annum aetatis XL, quo, quum viri velleut videri, *radebantur*; quare h. l. inouitur, Sergium ad virilem iam pervenisse aetatem. Quotidie radi primus instituit Scipio Africanus minor, ut levis esset facies; unde et psilothro aliove medicamento postea pili extirpabantur, de quo v. ad II, 107. — 106. *lacerto secto*, vulnerato vel exciso nervo, *sperare requiem*, missionem; quam sperare ac petere licebat gladiatoribus, membro aliquo mutilatis, vel gravi vulnere ictis. 107. *sicut*, verbi causa. 108. *galea adtritris* fronte. At v. Lect. Apparet eum secutorem fuisse; vet. Schol. Sed *galea* si non omnes gladiatores, praeter retiarium, plerique certe utebantur. 109. *Gibbus*, tumor, forte ex percussione crebra. *acre*, grave vel pertinax *malum*; nisi potius epitheton ad acritudinem succi humorisque spectat. *stillantis*, lippi; quo oculorum morbo multi laborabant Ruinae. *ocelli*, non oculi, quo deformitas augebatur, iupr. ob. *ingentem gibbum* in medio naso. — 110. Lector dudum suspenso animo exspectat, quae tandem causa iasani amoris, quae Sergio dotes fuerint virtutesque vel animi vel corporis, quibus capta sit Hippia: et iam repente nihil aliud in laudem eius dici posse audit, quam: *gladiator erat*. — *illos, gladiatores. Hyacinthos*, torquatos et amabiles, ut *Prometheus* IV, 133. pro figulo perito. *Hyacinthus* puer formosissimus, cuius amore capti Zephyrus, Apollo et Thamyris. — 112. *Ferrum*, gladius et gladiator, *est, quod amant* tales feminae, qualis Hippia fuit. Amant eos, qui arma pertractant, ut viros ad coitum validos; Brit. Multae mulieres Rom. insanierunt in hoc hominum genus, in gladiatores: notantur praecipue Faustina senior, M. Antonini Pii, Faustina iunior, M. Aurelii Anton., Lucilla, L. Aurelii Veri uxor et aliae; Graeg. et Ach. 113. *Idem Sergius accepta rude*, signo libertatis, missione, h. e. si missus esset e lodo, vel desiisset gladiator esse et arma tractare quod tantopere Hippiae placet, *coepisset ei* *Vciento*, tam vilis quam maritus, *videri*, Hippia eum aequae ac maritum fastidivisset et dereliquisset. *Rudis* vel gladius ligneus, quo batuebant thronos, vel ferula, qua utebantur lanistae et qua donati

gladiatores seu vacationem dumtaxat a pugna munusque lanistarum, seu libertatem impetrabant.

114 seq. Si iam miraris et indigne fers libidines privatae mulieris; audi nunc simile exemplum Messalinae, Augustae, uxoris Claudii Imp. Huius libidines notae. *Privati* magistratibus, et temporibus Imperatorum etiam his opponuntur. *Rivales Divorum* saepe h. l. dicuntur vel ipsi Imperatores, divinam sibi maiestatem arrogantes, inpr. Claudius, vel potius, propter ea, quae mox ueniamur, omnes etiam infimi generis homines concumbentes cum uxoribus Imperatorum Rom., qui post obitum inter Deos referri *Divique* appellari solebant. *Rivales* proprio vocantur, qui eandem amant mulierem. 116. *virum*, Claudium. — *uxor*, Messalina. — 117. *Palatino*, imperatorio, in palatio. — *tegetem*, v. ad V, 8. — 118 seq. Manso haec adnotavit: «*Sumit Augusta cucullos* (v. ad III, 170.) quo facilius lateat obviosque fallat, sed *flavi galeri* non obliviscitur, quo, detractis cucullis, moechorum gratiae se commendet; nam *flavo* meretrices, *nigro* matronae utebantur. *Palatino cubili* opposuit *calidum veteri centone lupanar*. Illud, ut cum Mart. XIV, 147. loquar, purpureis tapetis lucet et calet, hoc vilibus pannis vix a frigore et ventis defendit. *Cella*, quam *vacuam* h. e. modo derelictam occupat Messalina, proprie est, ut e v. 123 constat, *Lyciscae*; sed in ea Augusta haud secus habitat, ac in *sun*: adeo frequenter eam iam adiit et quasi sedem ac domicilium ibi fixit. *Lingnebat*, licet apte suppleri possit *cubile*, rectius tamen ad *virum* referri puto. » *meretrix Augusta* ut *meretrix regina* Cleopatra ap. Prop. et Plin. Ferrarius (de Re Vest. IV, 20.): «*Cucullus*, inquit, ad lateudum et dissimulandam personam aptissimus, ideo fere *noctis* in discursationibus sumebatur. *Galerus* autem h. l. est quid diversum a cucullo; est enim id. qd. *galericulus* s. adscititum capillamentum. Vetus Schol. interpretatur crinem suppositum, rotundum muliebri capitis tegumentum in modum *galeae* flectum, quo utebantur meretrices. Quod vero adiicit, ideo *flavum* suatum, quia *nigro crine* matronae, *flavo* meretrices, utebantur (quod etiam Servius notavit ad Virg. Aen. IV, 798.), Grammatici delinamentum est. Credibile est, Messalinam, quum *nigris* capillis esset, *flavum galerum* sumsisse, sive ne dignosceretur, sive ut formosior amantibus videretur. » *Galerus*, *perrique* (*perruque*) *crines emti* ap. Ovid. A. A. III, 165. et *gausape* ap. Pers. IV, 37. VI, 46. quo priseis tempo-

ribus non nisi meretrices fere utebantur, donec necessitas primum et deinde mos usum fecit honestiorem. *comite ancilla non amplius una*, ne agnosceretur Augusta, quae multis famulis et in publico et in palatio stipari solebat. 122. *Papillae auratae*, aureis catellis ornatae et tectae. *nuda*, ut XI, 170. nam nuda prostabant scorta, ne occulta labe fraudi esset amatoribus. 123. *Prostitit* voc. prop. de scortis publicis ac venalibus, quae corpore quaestum faciunt. *Constitit* quidam libri; ut stare XI, 170. et ap. Claudian. XVIII, 95. — 123. *titulum mentita*, commenta, h. e. falso addito titulo, ut pro Lycisca haberetur. Cellis meretricum, in fornice prostantium, praetigebantur *tituli*, in quibus nomina earum ac stupri pretium (*aera* v. 125.) consignata erant: unde Martialis XI, 46, 1. *inscriptae limina cellae*. Conf. locus class. Senecae Controv. I, 2. *Lycisca*, meretrix famosa, nota etiam ex Martiali IV, 17. — 124. *Ostendit ventrem* in loco non plane tenebroso, *sub clara nuda lucerna* Horat. Sat. II, 7, 48. *tuum ventrem*, in quo tu conceptus, et e quo natus produisti: nam Britannicus Claudii et Messalinae filius, princeps inventus; unde *generosus*. 125. *blanda*, blande, more meretricum. *poposcit aera*, stupri mercedem, earundem more, et ut pro Lycisca haberetur. 126. *resupina iacens*, ut III, 112, et VIII, 176. *absorbuit*, ut *exsorbere viros* (Gall. *épuiser*) X, 223. et *vorare puellas* ap. Martial. II, 51, 6. VII, 66, 3. et 15. *absorbuit ictus multorum*, ut *excepit turgentis verbera caudae* ap. Horat. Sat. II, 7, 49. — 127. *dimittente puellas*, sub vel post mediam noctem. Aditus ad fornices vel ex more, vel ex lege, patebat a nona hora; unde meretrices *nonariae* dicuntur Pers. I, 133. ubi v. Casaub. 128. *Tristis*, nondum expleta libidine. *quod potuit solum*, non denegante lenone. *Quod*, quoad, *potuit*, quantum licuit per lenonem: Ach. *Tentigo* non solis virorum, sed mulierum quoque pudeudis tribuitur (v. Heoniu.), at illis propr. *rigiditas*; unde forsitan leg. *rigidae l. venae*, ut ap. Martial. VI, 49, 2. et XI, 17, 5. *Vulvam* abusive pro parte genitali virorum, quae *extendatur*, diei putabat Brit.

131. *Obscuris*, obscuratis suo lucernae, vel potius *turpis obscuris genis*, turpatis ac sordidis squalore et illuvie, crebris osculis et tactu impurorum hominum. *foeda*, foedata, *fumo* et fuligine *lucernae*, notae lupanaris, solitae suspendi ad leno-

nias aedes et iannas; nam scorta olim ad vesperam prostabant. (1) — 132. *pulvinar*, torum in palatio, cuius pulvini mollibus plumis farti sunt.

133—135. Poëta breviter h. l. (sed copiosius inf. v. 610 seq.) alia memorat mulierum scelera, adulteriis graviora, phyltrorum usum, incantationes, veneficia. *Hippomanes*, τὸ ἵππομανές, vel herba Arcadica, qua gustata equi in furorem incidunt (v. Theocrit. II, 48. 49.); vel liquor virulentus, ab inguine equæ, ardore coëundi flagrantis, destillans; vel caruncula nigra, caricæ magnitudine, fronti palli reccas editi adhaerens, quam equa feta statim edito partu devorare, quaque prærepta iu rabiem olfactu agi, nec partum ad ubera admittere dicitur. His omnibus superstitione utebatur in veneficiis et phyltris, quod ex lucis infra laudatis intelligitur. Præterea sagæ adhibebant *carmen*, magicas formulas, ἐπωδὰς, et *venenum*, τὰ κακὰ φάρμακα. 134. *Privigno datum* a saeva noverca, bonis eius iubante. Εχθρὰ γὰρ ἡ ἐπιούσα μετρωιά τέκνους τοῖς πρόσθ' ἐχθρὰς οὐδὲν ἡνωτέρω, Eurip. in Alcest. 7. *Faciunt graviora adulteriis flagitia mulieres coactae imperio sexus*, muliebri cupiditate imperandi, vel potius domiunatu, impetu, vi, *sexus* sui, qui acrioribus incenditur cupiditatibus affectibusque, ira, odio, domiunandi cupiditate, superbia, invidia cet., eorum imperio facile obsequitur, et sic ad omne rapitur scelus, quia nimis infirmus est, quam ut illis resistere possit; *minimumque libidine peccant*, peccata libidinis, vel quæ sola libidine impulsæ committunt, sunt minima.

136—141. Mulieres, ob grandem ductæ dotem, omnia agunt ex arbitrio, et avari ita libertatem imperiumque vendunt. Conf. v. 30. et 457 seq. Plaut. in Asin. I, 1, 47. in Menæchm. V, 2, 15 seq. in Aulul. III, 5, 60. et inpr. similia Alexidis verba ap. Athen. XIII, 1. (7.) p. 558. Ὁ δυστυχὴς ἡμεῖς (μὲν οἱ) πεπρακότες τὴν τοῦ βίου παρθέσιαν καὶ τὴν τρυφήν, γυναῖξί θούλει ζῶμεν ἀντ' ἐλευθέρων. Ἐπειτ' ἔχουσ' ἀδικουμένους, οὐχὶ τιμὴν πάσχομεν; Πικρὰν γὰρ καὶ μεστὴν γυναικείας χολῆς. Ἡ τῶν γὰρ ἀνδρῶν ἔστι πρὸς καὶνην μέλι. Οἱ μὲν γὰρ συγγνώμην ἔχουσ' ἀδικούμενοι. Αὐτοὶ δ' ἀδικοῦσαι καὶ προσεγκαλοῦσ' ἔτι. Ὡς οὐκ ἔχουσ' ἀρχουσιν, ὧν δ' ἀρχὴν ἔχουσ' ἀμειλοῦσιν ἐπιωροῦσιν οὐδὲ ἐν κακῶν ἔχουσι, καὶ κάμνουν λίγουσιν ἐκάστοτε. Anaxandrides ap. Stob. πένης, τὴν γυναῖκα πλουσίαν λαβὼν, ἔχει δίσποιναν, οὐ γυναῖκα ἔτι. Contra apud Scythas Getasque non regit virum dotata coniux,

(1) v. ad v. 427. Lips. Elect. I, 3. adhuc fuliginem fornicis. In Prinp. Horat. Sat. II, 7, 48. Mart. IV, 4, Ergo quilibet hac licebit intres, Nigra 9. Senec. Contr. v. I, 2. extr. Aethyfes fornicis obliquis furilla.

Horat. Od. III, 24, 19. — 136. Verba vel poëtae, vel Postumi, ut et inf. v. 142. 161. et al. *Optima* mulier et pulcherrima censetur s. iactatur teste marito, iudicio mariti. *Cesennia*, nomen divitis mulieris. — 137. *dedit*, attulit marito avaro grandem dotem, *bis quingenta*, mille sestertia, vel, ut Romani dicunt, decies sestertium: inf. X, 335. *decies centena* scil. sestertia vel sestertiorum millia. Quae ab Augusti inde temporibus fuit summa census senatorii; h. l. posita pro maxima dote vel ingenti. Eundem numerum in dote inter honestiores quasi legitimum fuisse et solennem, putabat Lips. ad Tac. Ann. II, 86. Sed quomodo summa dotis certa ac solennis esse vel adeo legibus constitui potest? Verba autem ritu *decies centena dantur antiquo* X, 335. ita interpretor: ritu antiquo dos dabitur, et quidem amplissima; ut verba *ritu antiquo* ad morem dotis dandae, non ad solennem eius summam spectent. *tanti*, tanto pretio, ob tantam dotem. 138. 139. Non incalescit et flagrat amore uxoris, sed opum eius; non uxorem amat, sed dotem. *Phaetrae* respondent *sagittis*, et *lampas facibus*. *Sagittas* (et quidem ardentes, *ῥοῦς πυρρόρους*) poëtae ac sculptores non modo Amoribus et Cupidini, et *lampadem* s. *facem* non modo iisdem et Hymenaeo, sed et *Veneri* tribuunt. *macer est* acri amore, qui macerat, urit, consumit, conficit. *Inde*, ob dotem, et ab ea. 140. *Libertas* impune ex arbitrio omnia agendi et imperium *emittitur* ab uxore grandi dote. *coram*, praesente marito, *licet* uxori ut *innuat* moechis s. amatoribus, *atque rescribat* literis eorum. *locuples*, bene dotata mulier, *quae nupsit avaro*, *vidua est*, quibuscum libuerit concumbit et aequae libera est, ac si esset vidua et sui iuris, nec maritum haberet; *vixit tamquam vicina marito* inf. v. 509.

142—160. Aliae uxores ob solam amantur pulcritudinem, quae forms pereunte repudiantur, sed, quoadiu illa viget, impudice agunt et, quodcumque libuerit, a marito exposcere vel extorquere solent.—142. *Excudere*, scrutari, expendere; propri. videre, si quis quid absconditum secum habeat, quod fere fit excutienda toga. 144. *Tres*, vel paucae, *rugae subcant*, veniant, a senectute aut morbo. *Cutis arida*, succo exhausto, *se laxet*, fiat laxior, macilenta et flaccida.—145. *Dentes fiant obscuri*, putrescant et nigrescant. *Oculi fiant minores*, contrahantur, ob defectum humoris et senectutem.—146. Eiusmodi mulier aedibus exigitur. Solennes divortii formulae erant, *collige sarcinulas; exi, vale foras*; *res tuas tibi habeto*; *res tuas tibi agito*,

ut *migra* inf. v. 171. Divortia vero a Romulo plane interdicta, et lege X. Tab. VI. non sine gravissima causa concessa, nec auct. V. C. DCC. (v. Valer. Max. II, 1.) vel DXXXIII (v. Dionys. II.) vel DC. (v. Tertull. in Apolog.) consueta, uxoribus Romanorum corruptis tam vulgaris erat, ut mariti, qui et uxores (quibus olim ea facere non licebat) saepe ea vel levissima vel adeo siue causa facerent per diffarreationem aut remanicipationem aut usurpationem, utque Seneca de Ben. III, 16. conqueratur, nullam iam repudio erubescere, postquam illustres quaedam ac nobiles feminae non consulum numero, sed maritorum, annos suos computent, et exeant matrimonii causa, nubant repudii. Cf. inf. v. 229. 230. Sarcinae et vasa colliguntur a militibus iisque, qui in alium locum migrant. dicit libertus: nam dimissuri uxorem cum septem testibus ad eam mittebatur libertum, qui illam iubebat res suas sibi habere. Paulus in L. IX. ff. de divort. Nullum, inquit, divortium ratum est, nisi septem civibus Romanis praesentibus, praeter libertum eius, qui divortium faciet. 147. Jam nobis es gravis, fastidio. saepe emungeris, emungis nasum mucoris pluvium, mucosa es s. mucida et vetula, ut contra mox altera sicco naso, nova nupta, cui cedas, pulchrior et iuventute florens. Apud Plaut. Mil. glor. III, 1, 52. Mininie sputator, screator sum, itidem minime mucidus.

149. *Interea*, dum s. quamdiu aetate floret ac specie, calet, fervet, et regnat, imperitat; ardeat omnia et imperiose agit; fervida est iuvenio et superba. *poscit marium*, vel a marito, res pretiosissimas et quodcumque ipsi placuerit. 150. *ovens* et laenam Canusinam, quae nobilissima erat et pretiosissima. *Iana* laudatissima *Apula* — Tertium locum *Milesiae* oves obtinent. — Circa Tarentum Canusiumque (opp. Apuliae) summam nobilitatem habent; Plin. VIII, 48. s. 73. *ulmos*, vites, ulmis fultas. *Falernus* ager in Campania ferax vini generosissimus. 151. *Quantulum in hoc se. poscit?* Haec, quae dixi, quam parvi momenti sunt praeter aliis, quae postulat! *Pueros omnes* et *ergastula* tota scil. poscit, h. e. servos quam plurimos, tam in urbe, quam in agris ac villis. Quindecim plerumque servos confecisse *ergastulum* ex Apuleio docet Lips. Elect. II, 15 — 152. Avara atque invida mulier appetit, quodcumque alius habet, et iubet, ut ematur sibi.

153—157. Verba obscura, quae non male ita expouunt: *Mense brumae*, hiberno vel Decembri, in quo est *bruma*, solstitium hyemale, adcoque ipso tempore hyemali, quo mercator

Iason, audax mercator et longinqua traiciens maria, vel proprie ipsum mare *clausum* est frigore (nam hyems gelu rura et maria a III. Id. Nov. ad VI. Id. Mart. *claudere*, ver antem *aperire* *navigantibus* maria eiusque *grata vice hyems solvi* dicitur Veget. IV, 39. Plin. II, 47 pr. et Horat. O. I, 4, 1) et *navtae* quidem *armati*, ad navigandum iam parati sunt (nam *arma* et *armamenta* dicuntur omnia navium aliaque instrumenta, et *armari* omnia ea, quae rebus necessariis instruuntur), sed a navigatione prohibentur frigore, (*nautis obstat casa* in navi *candida*, conspersa nive, vel tugurium pruinis albicans, h. e. frigus), ornamenta pretiosissima et peregrina vel transmarina, non sine summis difficultatibus impensisque paranda, uxor sibi inbet comparari et afferri, vel ab ipso peti marito. Sed veram h. l. sententiam e veteri Scholio satis perplexo (v. not. 42.) eliciendam esse monuit Lenz in Annal. liter. Goth. a 1802. p. 262. scil. haec: Decembri mense Saturnale festum excipiebant *Sigillaria*, quibus sigillarii et mercatores sigilla s. imaginemulas cereas gypseasque, libros aliaque mercium et munusculorum, quae sibi invicem missitabant Romani, genera exponebant venalia, plerumque in tabernis linteis s. linteis obductis (*casis candidis*), quae tum aliis Urbis locis, tum in primis in porticu Neptui s. Argonautarum poni solebant et huius parietibus ita se aceligare, ut conspectum tabularum, quibus illi erant ornati et navigatio Argonautarum depicta, eriperent: hinc *mercator Iason*, qui mercaturae potissimum causa Colchidem petiit, *clausus*, et *nautis*, qui fere heroes et *armati* erant, vel proprie conspectui eorum in pictis tabulis aut caelaturis *obstat casa candida*. Saturnalibus autem et Sigillaribus munera mitti solebant, et uxor itaque hanc occasionem, pretiosissima munuscula *tollendi* h. e. evendi, vel potius auferendi et extorquendi a marito, non praetermittit (1) — 155. *crystallina* vasa; nisi simul innuunt

(1) Vulgo h. l. ita explicant: Uxor luxuriosa etiam tempore hiemali, quo summa navigantibus imminent pericula et frigus obstat, maritum navigare iubet, ut peregrina sibi conquiret suppellectilis. Vetus Schol. « Illud significat, quod Romae in porticu Traianarum thermarum tempore Saturnaliorum sigillaria sunt. Tunc mercatores *casas* de linteis fa-

ciunt, quibus picturae *obstant*. Ideo autem dicit *mercator Iason*, quoniam antea in porticu Agrippianarum sigillaria proponebantur, in qua porticu historia Argonautarum depicta est, et casae quum fierent, picturae *obstant*. — *tolluntur*, ex mercatoris officina elevari, ut Gall. *enlever de chez le marchand*; Grang.

tur globi crystallini, quos delicatioris feminae manibus gestabant, ut refrigerarentur, et immenso pretio emebant. Plin. XXXVII, 2. s. 10. 11. (ubi etiam haec leguntur: non alibi crystallus reperitur, quam ubi maxime hibernae nives rigent et glacies, unde et nomen Graeci dedere; nam *κρύσταλλος*, propr. gelu s. glacies dicitur) intpp. Prop. II, 18, 60. IV, 3, 52. Beckman. ad Marbodi librum lapidum s. 41. p. 71. et Böttigeri Sabina p. 43a seq. et 450 seq. ed. pr.—*murrhina*, s. *myrrhina*, *murrhea*, *murrea*, *myrrhea*, scil. vasa, et quidem potorii potissimum generis. Quibusdam *murrha* videtur esse crystallus, a quo tamen b. l. et ap. Plin. distinguitur, aliis porcellana Sinica, aliis onyx, species marmoris, non gemmae, aliis scoria ferri, Christio deudrachates, Veltheimio lapis, qui vulgo *Chinesischer speckstein* dicitur. Haec coniectura arrisit S. V. Gurliito et aliis eamque ceteris praetulit Ill. Böttiger in Sabina p. 38. et 307. ed. pr. qui tamen nunc probat, quae Mariette loco infra laudato scite discernit de perantiqua porcellana Sinica, quo refert *picta murrhina* Martial. XIII, 107. Idem fervida vina ex eiusmodi pateris s. vasis potoriis commodissime sorberi potuisse monet, et in dubium vocat coniecturam Hageri (in Description des médailles Chinoises du Cab. Imp. de France, Paris 1806. 4to. p. 150 seq.) de pretioso lapide Sinico, qui Yu dicitur et ex quo vasa conficiuntur ingentis pretii. *deinde adamas notissimus* cet. h. e. talis, qualis fuit ille *notissimus* et *pretiosior factus* cet. De *adamante*, qui duritie, nitore ac pondere in gemmis primum tenet locum, cuiusque usus primum in solis annulis et monilibus, postea vero et in vasis potoriis aliaque supellectile fuit v. Plin. XXXVII, 4. et Ernesti Archaeol. liter. P. I. c. 3. § 5. Annulis magnum dabat pretium fama et dignitas priorum possessorum. Mordaci hinc ioco poeta dicit, pretium adamantis vel annuli adamantini, quem Bibula s. uxor superba poposcerit, eo auctum esse, quod cum in digito gestaverit *Beronice* s. Berenice, quae regina quidem, sed incesta fuerit, eumque ab incesto fratre dono acceperit. Nam Agrippa maior, rex Iudaeae, filius Aristobuli et Beronices neposque Herodis Magni, tres filias, *Beronicen*, Mariam s. Mariamnen et Drusillam (uxorem Claudii Felicis, qui frater fuit Pallantis) habuit, unumque filium *Agrippam* minorem s. Iuniozem, ultimum Iudaeorum regem, qui multum auctoritate apud Claudium Imp. valuit, quemque incestus cum Berenice sorore commissi suspectum fuisse et accusatum, memorat Iosephus Ant.

Iud. lib. X. p. 673, unde praeterea discimus, hanc Berenicen primum Herodi, patruo suo, deinde Polemoni, regi Pontico, nupsisse bisque fuisse Romae, ut Titum Caesarem amore inflammaret: de quo v. Dodwell. *Annal. Quintil.* § 18. Poëta autem h. l. verba *hunc dedit* in affectu repetiit, et iungenda sunt *barbarus Agrippa* et *incestae sorori*. Plerique iotpp. perperam h. l. vel aliam innui putant Berenicen aliumque Agrippam (nam plures utriusque nominis fuere), vel anulum duplicem Berenicae a duobus datum, alterum a *barbaro*, Herode, eius patruo et marito, vel Ptolemaeo Philadelphi filio eiusque marito ac fratre, alterum ab *Agrippa* fratre illius. *Barbari* Graecis dicebantur peregrini, qui haud Graeci, Romanis, qui nec Romani nec Graeci erant. *incestae*, v. ad IV, 9.—15g. ubi, h. e. in Iudaea, ubi ipsi *reges mero*, puro ac nudo (quae tamen vocis significatio insolens est), *pede sabbata observant festa*, festa agunt a. celebrant. Nam Iosephus Bell. Iud. II, 15. et Hegesippus Bell. Iud. lib. II. tradunt, Berenicem reginam, Agrippae regis sororem, ut Deo vota solveret pro salute, Hierosolyman venisse ac pro more hostiis caesis capillisque derasis nudipedem tum sacra fecisse, tum ante tribunal Festi, Praesidis Syriae, atroci caede in Iudaeos saevientis, stetisse, ut pro his supplicaret. Eo respexisse videtur poëta h. l. ubi obiter Iudaeos ritusque eorum ridet. *Ανυποδήσις* vel nudipedalia in sacris antt. populorum, inpr. Hebraeorum, in gravi luctu vel statis ieiuniis et quum vota solverentur, usitata fuisse, sed Iuvenalem ignorantia Iudaicorum rituum eam in genere ad *sabbata* retulisse, vel hac voce significasse ieiunia, copiose et erudite docuit Spanhem. ad Callim. II. in Cer. v. 125. Cf. inf. ad XIV, 96. Perizon. ad Aelian. V. H. XII, 35. et Koenig ad Pers. V, 185. ubi notat, sabbatorum religionem apud Romanos frequentissimam, Iudaeos autem in propagandis caerimoniis ritibusque suis ambitiosos fuisse. Bynaeus de calceis Hebr. II, 4. poëtam imperitiae arguit, et Braun. de vest. Hebr. I, 3. § 2. enim commoda interpretatione iuvare ac defendere conatur. Plathnerus haec adnotavit: «Merula Iudaicorum Nudipedalia denotari opinatur: sed haec extra sabbatum celebrabantur, ut tradit Scalig. Emend. Temp. III. *Sabbatum* h. l. quamlibet festivitatem et septimum cumprimis diem, qui semper sanctus Iudaeis, notat. *Per reges* autem intelligo sacerdotes, qui sanctum intrabant sanctorum. Nam qui Agrippam hic notari putant, non audio; nec id ex Hegesippo,

minime vero ex Iosepho probori potest. » 160. Et ubi Iudaei clementia ducti iam a priscis temporibus et rito a maioribus tradito subus parcunt eosque senescere patiuntur, unde *senibus porcis*; nisi forte poeta Iudaicorum rituum aequè ignarus fuit, ac vetus Schol. qui monet, Iudaeos maioribus porcis parcere, et minores manducare. Non minus urbane Augustus dixisse fertur: *Melius est, Herodis porcum esse, quam filium.*

161. Verba Postumi, quibus poeta v. 162 aeq. respondet. — *gregibus*, multitudine puellarum, ut inf. v. 175. — 162 aeq. Fac in una eademque muliere plures inesse dotes fortunae ac virtutes (quod tamen rarissimum est) propter eas ipsas superba erit, qua uxore nihil est intolerabilius. Fastum vero gignunt mulierum pulcritudo, divitiae, fecunditas, nobilitas generis et castitas. *Formosa et decens* h. l. iunguntur tamquam diversae significationis vocabula, ut *pulcer* et *decens* ap. Suet. Dom. c. 18. pr. Bene Iani ad Horat. Od. I, 18, 6: « *Decens*, perpetuum Veneris et Gratiarum epitheion, cum perfectam totius corporis pulcritudinem designans, tum gratiam illam pulcritudini adiunctam, quae te tibi subripiat. » *vetustos porticibus disponat avos*, eorum imagoes; h. e. sit nobilis. *intaetior*, castior, ut ap. Prop. II, 6, 21. *rapere intactas Sabinas*, *νεμψυδα*; *αἰδοῦναι*: nam *tangere* feminam de re Venerae dicitur honesto vocabulo, ut *γυναικὸς θίγειν* ap. Eurip. Hippol. 1044. Wernsdorf in Poët. Lat. min. T. II. p. 90. monet, *intactas* non solum dici integras et castas, sed et severas ac duriores adversus amantium illecebras. Hinc non est, quod *sit castior* reputatur pro *intaetior* suadente Marklando, cuius nota ad Stat. Silv. II, 3, 73. est: « *Virgo intacta* est i. q. a viro non tacta (quod verbum in sensu obsceno accipitur), matrona vero non potest esse *intacta*, sit casta licet, quando coniugi fidem servat. Sabiniae autem, quum bellum Sabinos inter et Romanos diremerunt, matres erant, ergo non *intactae*. Quam emendationem firmat vetus Schol. cuius est glossa: *sit castior Sabinis*. Quum igitur Prop. II, 6, 21. dixit: *Tu rapere intactas docuisti impune Sabinas*, de Sabinis adhuc virginibus ideoque *intaetis* locutus est, non de iisdem bellum dirimentibus, quae tunc matres erant ideoque *tactae*. » Iuvenalem quoque quaevisse istam argutam, nemo credat; Ach. Heinecke monet, *intactam Sabinam* esse non tactam ab alio, quam a viro suo, et vulgatam bene defendi a Schradero ad Musaeum p. 204. 205. coll. Stat. Silv. III, 5, 6. ubi idem loquendi usus. 164. *Sabinæ mulieres*,

(a Romanis raptae) *quarum ex iniuria bellum* (inter Tatium et Romulum) *ortum erat, crinibus passis scissaque veste, ausae se inter tela volantia inferre, dirimere infestas acies* cet. Liv. I, 13. pr. Sabiarum autem castitas et ipsarum virorumque rigidi mores passim laudantur. — 165. Qualis mulier admodum rara est, phoenicis instar nigrive cynci, et vix ac ne vix quidem reperitur. Proverbiales poëtae locutiones passim obviae.

166. *Quis feret* (ut sup. v. 30.) *mulierem*, h. superbiam mulieris, cui omnia corporis animique bona constant, sunt, insunt: ut passim. Ita iam Serv. ad Virg. Aen. III, 518. *Si qua voles apte nubere, nube pari* Ovid. Heroid. IX, 32. ut τὴν κατὰ ἑαυτὴν ἴδω ap. Suid. et Plut. — 167. Repetitio verbi *malo* augeat eius vim. *Malo uxorem ducere Venusinam*, h. e. pauperem atque humilem, & simplicem, peregrinam et rusticam, cuius animos et incorruptus est, et a superbia alienus. Ei cum delectu opponitur *Cornelia*, Scipionis Africani maioris filia, Ti. Sempronii Gracchi uxor, Tiberii et Gaii Gracchorum mater, quae ornata quidem fuit *magnis virtutibus*, nobilitate, opibus, eximia castitate, fecundia, fecunditate, (nam XII liberos peperit) pietate, animi magnitudinis cet., sed non sine fastu nobilium feminarum, quae maiorum cognatorumque facta laudabilia vel attemmata sua crepare solent et iactare. Magis tamen huc spectat, quod Plut. T. I, p. 827. E. memorat, eam saepe filiis, ut ad res magnas gerendas eos excitaret, exprobrasse, quod a populo Rom. nondum *Gracchorum mater*, sed sorcus Scipionis vocaretur. His occisis, eidem statua aenea publice posita cum inscript. *Cornelia mater Gracchorum*, quo poëta respexisse videtur. Alia *Cornelia*, non minus fere clara, iactantius de se et gente sua loquitur ap. Prop. IV, 11. — 169. *Supercilium*, v. ad II, 15. *numeras in dote triumphos*, gloriam maiorum cognatorumque in dotem quasi impatas, loco dotis, vel pro dote habendam censes. Poëta ipsam alloquitur *Corneliam*; quo vivida sit oratio. 170. 171. *Apoge te cum laudibus patris tui, quem praedicas devicisse Hannibalem, Syphacem, et Carthaginem. In castris*, quae Scipio et Masinissa concremarunt. Verba cum tota Carthagine etiam simul ad Scipionem Africanum minorem referri possunt, qui hanc urbem diruit et cui nupta erat Sempronia, Corneliae filia.

172-177. Aliarum mulierum arrogantiam gignit fecunditas, et nonnumquam eam, quae ipsos lacescit Deos et totam eamque innoxiam familiam in perniciem agat. Id probatur exemplo

Niobes, quae filia Tantali et *Amphionis*, Thebani regis clarissimique lyricinis, uxor, multitudine atque insigni forma liberorum ferox, *Latonam*, matrem Apollinis et Dianae, insolenter desepxit, et ita offendit Deos, ut liberos omnes, Apollo mares, Diana filias, sagittis transfigerent: nam antiquus sermo, quod acuta feбри factum est, sagittis et irae illorum deorum tribuit. Recte Gellius XX, 7. haec notavit: *Mira et prope adeo ridicula diversitas fabulae apud Graecos poetas deprehenditur super numero (et nominibus) filiorum Niobae: nam Homerus pueros puellasque eius bis senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides et Pindarus bis denos: quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerunt.* Egregie autem (quae *προσωποποιία* vulgo dicitur) *Amphion* eiusque sermo inducitur: *Parce liberis meis, qui nil mali faciunt, commiserant, nulla iniuria affecere vos et matrem vestram.* *Paeon*, nomen Apollinis, deinde hymnus, carmen. *Dea*, *Diana*. 173. *matrem*, quae sola est noxia. In ed. Ach. est nota F. Didoti: «Satiricam ruagis aliud sub his latere opinor, scilicet: iam dudum mater ipsa (nota ipsam, non solam) gravis fuit mihi, iam dudum sua me quoque superbia laecssivit; vestrae illam irae libenter permitto.» Hanc coniecturam versibus 169 et 181 seq. firmari putat. 174. *Secl* *Paeon*, nil motus *Amphionis* precibus, arcum (propr. eius cornu) contrahit, adducit, intendit, *ἔλκει* s. *ἀνέλκει* τας *νύμφας*, τὸ *ἔλκειν*. — 175. *Extulit* domo mortuos, ut I, 72. *gre gem natorum*, ut sup. v. 161. *ipsunque parentem* liberorum, *Amphionem*, qui ferro per pectus adacto vitam doloremque finit, vel una cum liberis ab *Apolline* sagittis est confixus. v. Heyne ad *Apollod.* III, 5, 6. qui aliter hoc ab aliis tradi docet. — 176. *nobilior Latonae gente*, conf. eius verba ap. *Ovid.* *Met.* VI, 172 seq. — 177. Haec non sine sarcasmo dicta, quasi fecunditas tam iusta superbiae causa sit, quam eadem et vel maior in animalibus iisque immundis reperiatur. *Scrofa* s. sus alba, triginta enixa fetus, quae h. l. inuitur, notissima e *Virg.*

178 seq. *Gravitas* uxoris (h. e. auctoritas, quam debet splendori natalium et morum honestati, qualis *Corneliae* fuit) vel *forma* non tanti est facienda, ut propterea feras superbiam ei admixtam, qua inflata perpetuo tibi se suamque nobilitatem et formam imputet, iacetet exprobreteque, quantum illi debeas. *Huius* enim, quamvis rari summiue, boui, np. gravitatis et formae, nulla est voluptas cet. plus aloeis, amaritudinis, quam mel-

tis, dulcedinis. Forsan poëta simul respexit ad *Amorem et felle et melle secundissimum* et ad eius *γλυκύμικρον*, de quo v. Koenig ad Claudian. X, 69. 181. *deditus*, ut inf. v. 206. *noxorius*, uxori obnoxius, vel eius amore captus. *quam laudibus effert* propter nobilitatem et formam. *in die*, quovis die, *horis septenis*, septem, adeoque maxima parte diei naturalis, (nam is in XII horas dividitur) h. e. magis oderit, quam amet.

184. *Quaedam*, alia mulierum vitia, sunt *parva* cet. — 185—199. Ridet poëta stultitiam feminarum, quae tum temporis Graecorum (ut hodie Francorum) sermonem moresque affectabant. — *rancidius*, ingratus vel putidius. Nam *rancida*, ut *sampf*, propr. dicuntur cibaria, oleum, carnes aliaeque res diutius ad-servatae et corruptae; hinc etiam res deformes et ingratae, quae fastidio sunt, vel ineptae, turpes ac malae. — 186. *Formosam*, satis venustam atque delicatam, secundum mores geniumque saeculi. *Tusca* et *Salmonensis* pro Romana et Italica, vel provinciali. *Sulmo* Pelignorum opp., patria Ovidii. *Graecula*, v. ad III, 58. — 187. *mera*, pura, vera ac tota, *Cecropis*, Attica s. Atheniensis: nam Cecrops Athenarum conditor primusque rex fuit; huius autem urbis incolae urbanitate et elegantia sermonis morumque ceteris antecellebant Graecis. *Omnia Graece* (ut hodie Gallice) exprimunt et loquuntur mulieres nostrae, *quum* tamen *turpius sit* iis, *nescire Latine*. Grangaeus verba v. 188. per parentthesin non solum in feminas, sed in omnes Romanos, patrium sermonem contejunctes ac negligentes, dicta putat, et confert verba Cic. Brut. c. 37. *Ipsum Latine loqui, est illud quidem in magna laude ponendum; sed non tam sua sponte, quam quod est a plerisque neglectum. non enim tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire: neque tam id mihi oratoris boni, quam civis Romani proprium videtur.* 189. *Hoc*, Graeco, *sermone pavent* h. e. pavorem exprimunt reliquosque animi affectus et sensus. 190. *effundunt*, proferunt, indicant, inpr. ea, quae ante reticenterant, aut quae reticenda erant; qui verbi significatus h. l. aptissimus. *Quid ultra* sc. faciant, vel facere possint? quid ultra est, quo progredi possit stulta Graecorum imitatio et aemulatio? Venuste pro simpl. immo, quin adeo, vel quod pessimum est et turpissimum. 191. *Concumbunt Graece*, Graecu more; Graecos non in sermone tantum, sed in omnibus, etiam turpibus, aemulantur rebus, et in his quoque lingua eorum utuntur. *Do-*

nes, condones, condonanda sunt et excusanda. 192. 193. At quis condonabit id vetulis? *Pulsat*, sollicitat, vexat, vel debilitat. Sic *senectus pulsat* ap. Sidon. Apoll. Epist. V, 9. et Carm.

II. Similiter *quaterere*, *quassare*, *ferire* cet. *adhuc Graece*

sc. luqueris, vel loqui affectas? *pudicus*, honestus, qui vetulam s. annu debeat. 194. *quoties intervenit sermoni*, lascivum illud dictum *Ζωὴ καὶ ψυχὴ*, quo meretrices uti soleant; v.

197. vox blanda et nequam, *λόγος πορνικός* in Straton. Epigr.

VI. Sic et *Ζωὴ καὶ ψυχὴ lascivum congeris usque* ap. Mart. X,

68, 5. ubi tamen Gron. ex Thuan. cod. legendum putabat *Κόρη*

μεν, μέλι μου, ψυχὴ μου congeris usque. modo sub *lodice relicta*,

h. e. verbis, quibus paulo ante in lecto usa es, *uteris in turba*,

coetu hominum, palam. *Lodix* propr. opertorium lecti. — 196.

excitet inguen, eius pruritum et tumorem, vox cet. *Vox*

blanda et nequam s. improba, ut ap. Ovid. A. A. III, 795, 6.

De proprio voc. *nequam* usu, etiam in libidiuibus, v. Gell.

VII, 11. *Vox illa etiam habet digitos*, h. e. vim digitorum,

qui palpando excitant inguen. 197. *Vt*, forte *Et* (v. Var.

Lect.) *tamen omnes subsidant pennae*, h. e. potior, ne tua

voce non excitetur inguen s. slibido, sed potius flaccescat.

Proverbialis locutio, cui fere respondet illa: *incidere alicui*

pennas sive *pinuas*, quae in piscibus natationis et in avibus vo-

latus instrumenta sunt. Metaphora illa *petita* videtur ab avi-

bus, quae, vel volatu fatigatae viribusque exhaustae, vel correptae

morbo, alas demittunt. *Subsident pennae*, *quamquam haec*

blanda verba *dicas mollius*, lascivius, vel dulcius, delicatius

mollibus mimis vel histrionibus *Haemo* (cuius et III, 99. men-

tio fit) et *Carpophoro*: nam *facies tua senilis et rugosa compu-*

tat, indicat, *annos*, numerum annorum tuorum, senectutem

tuam, te arguit vetulam; ut ap. Martial. VI, 23, 3. *Tu licet*

et manibus blandis et vocibus instes; contra te facies imperiosa

tua est. *Computare* proprie significat rationem putare, po-

nere, inire, subducere, et hinc numerare, ut X, 249. — Alii

aliter, sed, si fallor, minus apte obscurum hunc locum inter-

pretantur.

200—224. Poëta Postumum ferit hoc dilemmate: aut uxorem

amaturus es, aut non: si non amaturus es, non est cur eam

ducens et inutiles facias sumtus; si amaturus es, miser eris et

veluti servus; Brit. et Prat. *tabellis nuptialibus*, ut II, 119.

—*ducendi* rite, matrimonio legitime contracto et nuptiis paratis. —

202. *caenam nuptialem.* *perdas*, quia magni illi sumtus iutiles

sunt. *Mustaceum* sc. libum, s. *mustaceus* sc. libus, (μυστάκις ἢ οἶνονιστος, μυστάκις σπασμυγτα ap. Athen. XIV, 15. s. 57.) genus placentae nuptialis, de quo Cato R. R. c. 121. ita: *Mustaceos sic facito. Farinae siligineae modium unum musto conspergito; anisum, cuminum, adipis P. II. casei libram, et de virga lauri deradito, eodem addito; et ubi definxeris, lauri folia subius addito, quum coques.* Hinc laureolam in mustaceo quaerere proverbii loco ap. Cic. ad Att. V, 20. dicitur pro gloriam quaerere in rebus minimis. 203. *Labente officio*, quod iam monuere vet. Schol. et Graug., dilabente, dissoluto coetu eorum, qui officii causa convenerant: nam convivis discedentibus dabantur apophoreta; *crudis*, cuivivis cruditate laborantibus ob lautiores epulas. *danda*, concoctionis adjuvanda causa. 204. 205. *Solidi* ita signati, qui pro virginitate deposita novae nuptiae donantur; vet. Schol. Donum illud matutinale h. l. notatur, quod Graeci ὀφθριον δῶρον, leges Longobard. *murganaticam* vocant. *Lanx*, in quam cugati aureos coniciunt numos. *quum in lance beata*, divite, pretiosa, argentea s. aurea, *radiat Dacicus et Germanicus, Philippus et Darius* ap. Auson. Ep. V. XVI. et al., ac Gall. Louis d'or, scil. numus, et quidem cusus s. signatus effigie Domitiani, qui cognomina *Dacici* sumit et *Germanici*, quibus tamen titulis indignissimus fuit. Sed nota Ach. est haec: « nullum reperi numum Domitiani Imp. cum inscript. *Germ. Dac.*, sed passim obvia Traiani Imp. numismata cum hoc titulo; unde de eius numis h. l. agi verisimile magis existimo, et hanc satiram Traiano imperante scriptam esse videtur. » *auro scripto*, in numis aureis, quibus literae sunt quasi inscriptae, h. e. iusculptae. Inscriptione circum caput, *la légende*; Ach. Sic et γράφειν pro insculpere dicitur, et ap. Martial. XI, 5, 3. *scriptus aeterno Iupiter auro.* 206. *Si tibi est simplicitas uxoria*, stolidum obsequium uxorium, (nam *uxorius* dicitur, qui totus pendet ab uxoris arbitrio, Virg. Aeu. IV, 266. et Horat. Od. I, 2, 20.) vel cupiditas femineae voluptatis, mulierositas, φιλογυνεῖα (Cic. Tusc. IV, 11.); Brit. Sed Graugaeus: « Ludit in ambiguo; vocat enim *simplicitatem uxoriam*, unam et simplicem uxorem habere, at ironicos, quum nihil sit minus *simplex*, quam femina. » *deditus*, ut sup. v. 181. *uni mulieri, uxori.* 207. *submitte*, inclina, *caput cervice parata ferre*, ad ferendum, *iugum*, servitutem et imperium uxoris, vel simpl. amorem conjugalem: poeta enim amantes pollis s. equis, iuvencis et bobus, sub iugum missis,

amorem vero iugo comparant, unde πῶλος, ζεύς, ἰ. ἀδύπατος κίρα, iugare, coniugium cel. 208. quae amanti parcat, non molesta sit viro, et quidem eam amanti. 209. Ardeat, ardens maritum amet. gaudet tormentis amanti et spoliis, vexare virum et spoliare. — 210. 211. Vxor tanto gravior erit et damnosior marito, quanto melior is est. — 212 seq. Cf. Plaut. Men. I, 2, 5 seq. — 214. Haec dabit, imperabit quasi et iniunget marito affectus, iubebit eum odisse et amare, quem ipsa volet. — excludetur, eiicietur e domo tua, non amplius amittetur. — 215. v. sup. ad v. 105. — 216 seq. Testandi ex arbitrio potestas, libertas quum sit lenonibus, lanistis et arenae (h. e. arenariis, qui in arena amphitheatri depugnant) hominibus sordidissimis atque infamibus, tibi contra testamentum scribendum erit ad arbitrium uxoris, quae tibi rivalet tuos, moechos suos, et quidem non unum, sed plures, dictabit, quos scribas heredes.

219—223. Imperiosa et obstinata mulier servum, sibi invisum, quamvis innocentem, iubebit occidi. Verba uxoris pone crucem servo, et mariti meruit — longa est, quibus deinde illa respondet O demens voluntas. 219. Crux apud Romanos supplicium hominum viliorum plurimumque servorum. v. Lips. de cruce, inpr. I, 12. Crucem pone, fige, servo, eum cruci s. in cruce fige, affige, subfige. — 219. 220. Conf. X, 69. 70. — quis detulit nomen eius et crimen ad praetorem, h. e. quis accusavit eum? Nam qui aliquem accusare suscipit, nomen eius defert sc. ad praetorem, ut illud recipiat, h. e. inter reos scribat. — audi partes et testes, delationem et defensionem. 221. Nulla cunctatio, deliberatio, de morte hominis nimis longa est, quaestio de tam gravi re non subito et inconsiderate, sed lente et accurate habenda. Nonnulli putant, haec esse verba poetae; alii uxoris, quae dicat, de nec hominis, ne ingenui quidem, nedum servi, diu deliberandum esse. Sed praestat, ea marito tribuere, blande roganti uxorem, ut non temere agat in re tam gravi, quae ad mortem hominis, quamquam servi, spectet. Tum hoc v. 222. refellit mulier, cui id stolidum videtur. — 222. Demens es, qui servum putas esse hominem. His verbis et superba mulier, et Romani taxantur, qui servos vix hominum loco numeroque habebant. ita, itaque, vel ita, ut putas et dicis. Esto autem, quod nil mali fecerit; fac, eum nihil mali vel flagitii commisisse. — 223. Verba, ut tyrannis, ita et mulieri, qualem poeta adumbravit, aptissima.

224—230. Vixores nonnumquam, primis maritis relictis, aliis

et multis nuluut. *regna*, maritum, cui imperaverat, vel domum eius lectumque, in quod regnare et deliciis frui solebat. *Pernutat domos* maritosque crebris divortiis. *flamea* conterit, v. ad II, 124. — 226. Ad priorem maritum revertitur. 227. 228. *Ornatas fores et in limine ramos*, v. sup. ad v. 51. *Vela* (ut IX, 105. *vela tegant rimas*) aulaea, peristromata s. peripetasmata vel proprie *παρπετρίσματα*, praetenta conclavibus thalamisque in interiori aedium, in quibus olim paucae vel nullae erant fores; unde ut *ostiarii*, sic et *velarii* servi. *pendentia* — et adhuc *virides*, adeoque paulo post nuptias. 229. 230. Conf. ad v. 146. et Martial. VI, 7. *numerus* maritorum. — *auctumnos*, annos. *titulo res digna sepulcri* mordaci ioco dixit poeta, ut Martial. IX, 16. *Inscripsit tumulo septem celebrata virorum* Se fecisse *Chloe*. quid pote *simplicius*? Mulieres nimirum in laude erant apud Romanos. Nomina autem maritorum inscribi solebant sepulcri uxorum.

231—241. Nulla est coniugalis fides et concordia, *salva* i. e. vivente socru, quae praeterea filiam malis artibus moribusque instituit. 232. Cf. v. 149 seq. et 210 *docet* filiam suam. *nudi*, nudati opibus, vel ad paupertatem redacti ab uxore. Nota antitheses *spoliis* et *nudi*; Ach. 233. 234. Cf. v. 277. 278. XIV, 25—30. et verba Luciani adscripta ad v. 434 seq. — 233. *tabellis*, literis amatoriis: nam Romani in tabulis cera inductis scribebant; unde et *tabellarii* dicti, et *cerae* eodem sensu XIV, 29. — 234. *rescribere*, ut sup. v. 141. *Nil rude*, rusticum et impolitum, h. e. scite, concinne, venuste. *nil simplex*, stolidum, h. e. callide, cum arte et ingenio. 235. *Custodes* pudicitiae, uxori a marito adhibitos, *illa* socrus aut *decipit* variis commentis artibusque, *aut aere domat*, pecunia expugnat et corrumpit. *corpore sano*, quum filia sana sit et salva, *advocat* socrus *Archigenem* medicum, simulans morbum filiae maritumque a congressione filiae prohibens, ut aditum locumque det moechis, qui specie officii vel absente marito adveniunt et in ipso lecto latent. *Archigenes* h. l. et alibi pro quovis medico ponitur, ut *Heliodorus* inf. v. 373. Clarissimus fuit medicus, ab Apamea, Syriae oppido, oriundus, qui multos physici ac medici argumenti libros scripsit artemque suam Romae exercuit temporibus Domitiani, Nervae ac Traiani. Henuinius et alii putant, obiter h. l. taxari medicos, adulteria exercentes sub specie faciendae medicinae, de quo v. Plin. XXIX, 1. Martial. XI, 72. et al. *pallia*, stragula, operimenta. *iactat*,

reiiicit, sc. uxor, *onerosa pallia*, quasi nequeat ferre, quod in febris aestu fieri solet. Ita Grang. et alii. Sed reliqua verba, *docet, decipit, donat et advocat*, ad matrem spectant; unde rectius fute interpretaberis: mater multa pallia filiae, velut aegrae, iniicit, quae ei sunt oneri. — 237. Interea, dum haec agitur comoedia, *adulter secretus*, secreto introductus, vel sub palliis, *latet abditus*, donec testes omnes amoveantur, et *impatiens morae* (ut v. 327.) *pavet*, fluctuat inter spem et metum. 237. 238. Cf. Var. Lect. *praeputia*, virilia, *ducit*, extendit, paratus ad rem veneream; Grang. Sed rectius, puto, Ferrarius Elect. II. 19. « prae impatentia masturbat, *μωροπονίδει*, sive, ut vetus interpres, manu sua penem sibi *fricat*, quae vox nunc quoque Romae inter cacophata; unde *ducere* et *ductare* ubi scemo intellectu non absimili voce apud Italos cet. » 239 seq. Conf. simill. loc. XIV, 25 seq. *Scilicet exspectas*, v. ad v. 75. et II, 104. — 240. *Vtile porro*; praeterea, est *vetulae*, matri, *turpi, filiulam turpem producere*, quoniam ex adulteris et scurtationibus filiae quaestum facit. *producere*, parere, vel potius educare, instituere, furmare.

242 — 245. Femina prompta est ad lites contrahendas, ut ait Valer. Max. unde eis interdictum postulationibus, propter Caiam Afraniam Liciui Bructionis uxorem; Grang. — 243. Exemplum hoc notum putant e Gell. IV, 14. Ibi tamen in bonis quoque libris *Manulia*, *Mamilia* et *Mamilla* legitur et designatur a poeta mulier litigiosa, quae non modo causam suam ipsa agit, si rea est, sed alius quoque, *si rea non est, accusat*. Conf. verba Alexidis ad v. 136. adscripta. — 244. *ipsae per se*, non adiuvante pragmatico s. iuris perito, *componunt libellos* accusatorios seu petitorios. — 245. Iuris adeo peritae sunt, ut vel summos Ictus, quae scribenda sunt, docere possint. *Dictat* propr. magister discipulis. *Principia et locos*, modum actionis instituendae causaeque probandae. *Loci*, ut Gr. τόποι, in arte tam oratoria quam memoriae dicuntur fontes sedesque argumentorum, quibus res aliqua vel probatur vel refutatur. (1) — *Celsus*, orator illis temporibus, qui VII libros Institut. scripsit; Schul. Designatur fute *Celsus* aequalis poetae, P. Iuventius Celsus, Praetor a. V. C. DCCCLIV sub Traiano et Con-

(1) Cf. Ernesti clav. Cic. et Wernsdorf. Poët. Lat. min. T. IV. p. 252. *Principia et locos* legum, quarum ini-

tialia tantum verba veteres, ut nostri, pragmatici allegabant (v. Godofr. ad XII Tab.); Plathn.

sub II. a. V. C. DCCCLXXXII sub Hadriano, celeberrimus Ictus, qui Commentarios librosque Epistolarum, Quaestionum et Digestorum scripsit (v. Heineccii de eo Diss.); vel pater eiusdem nominis, cuius nonnumquam in Digestis fit mentio.

246 seq. Mulieres etiam non pudet, artes inhonestas et gymnicas athletarum vel gladiatorum exercere. Cf. ad I, 23. *Endromidas*, v. ad III, 103. *Tyrias* vulgo explicant purpureas et molliores, refrag. Ferrar. de re vest. IV, 11. ubi monet, omnes omnino endromidas pingues crassasque fuisse, quippe arcendo frigori, sed divites, ut saltem colore distinguerentur, eas absurdo luxu purpura suis, quales fuerint purpureae *χλαίνας* heronum Hom. vel Petronii *coccina gausapina*, et sup. II, 283. *coccina laena*. De *ceromate* v. ad III, 68. — 247 seq. Commentarii instar sint verba Vegetii I, 11. *Antiqui ad palos exercebant tirones. Scuta de vimine in modum cratium corrotundata texebant, ita ut duplum pondus cratis haberet, quam scutum publicum habere consuevit: iidemque clavas ligneas, dupli aequae ponderis, pro gladiis tironibus dabant.* — *Palorum autem usus non solum militibus, sed etiam gladiatoribus (quo poeta h. l. respexit) plurimum prodest. A singulis tironibus singuli pali defigebantur in terram, ita ut nutare non possent et sex pedibus eminere. Contra illum palum, tamquam contra adversarium, tiro cum crate illa et clava velut cum gladio se exercebat et scuto: ut nunc quasi caput aut faciem peteret.* — *In qua meditatione servabatur illa cautela, ut ita tiro ad inferendum vulnus insurgeret, ne qua parte ipse pateret ad plagam.* Itaque vulnera h. l. sunt imaginaria palo inflata sudibus, h. l. clavis ligneis, quibus tirones utebantur pro gladiis; unde rudibus suspicari possis. *scuto*, texto de vimine in modum cratis rotundato. v. sup. Veget. — 249. *omnes implet numeros*, omnia lanistae dictata peragit, et simul perfecte, accurate, secundum regulas artis. *dignissima prorsus Florali tuba* cum gravi indignatione dictum pro: haec matrona, quae ad palum ita exercetur, *dignissima* est, quae sit inter impudicas mulieres ac meretrices, quae summa lascivia et petulantia verbosum celebrant *Floralia*, et flagitante populo nuda etiam prodeunt in scenam. Qua ratione admissa, *tuba* paulo durius dicta pro ipsis ludis Florilibus, qui, ut omnes ludi, etiam scenici, tuba canente committebantur vel incipiebant; nam tuba non nisi signum erat huius commissionis, non ad eius cantum in his ludis saltabatur, quod nonnulli h. l. monuere. Forsan tamen

proprio haec verba sensu et sic capienda sunt: dignissima, quae tubae cantu ad ludos Florales cum meretricibus egendos vocetur. — 250. 251. Festive dicit poeta: *nisi si in illo pectore muliebri quid plus*, aliquid virilius et magis masculum, altior sensus animusque, *agitat* h. e. se agitat s. movet, agitur, movetur. Ita enim saepe verba activa passive, absolute et intransit. adhibentur. *nisi si*, ut passim. v. Heins. ad Ovid. Her. IV, 111. *verae arenae*, ad veram gladiaturam iustamque pugnam in arenam amphitheatri, omissa illa umbratili figurataque pugna, vel exercitio ad palum. *paratur*, se praeparat. 252. 253. Omnem exuet pudorem feminae, quae, muliebribus armis, exercitiis officisque contentis, virilia eaque inhonesta amat et sectatur: *nisi malis cum vet.* Schol. « Si nudo vultu pudorem non capit, cooperata quando erubescat? » *galeata*: nam *galea* non modo militibus, sed et gladiatoribus, excepto Retiario, communis erat. (v. ad I, 168.) *fugit*, abhorret, a sexu suo et studiis eius, spernit et repudiat, quae mulieribus conveniunt. *Vires amat*, h. e. appetit fortitudinem virorum eorumque exercitationes et studia, quae duriora sunt maioresque exigunt vires. — 254. Lepida ratio: *nam quantula*, quam parva, *nostra*, virorum, *voluptas rei Venereae* prae feminea?

255 seq. Salse dicitur: Quam pretiosae res venderentur, et quantus earum apparatus, *si coniugis* h. e. armorum s. instrumentorum opumque eius *auctio* fieret? 256. Haec sunt arma gladiatoria et quidem omnia Samnitium, quorum armaturam, ut nobiliorem, forte affectabant feminae nobiles; quod non male suspicabatur Lips. Sat. Sermon. II, 11. ubi etiam comparavit loc. class. Liv. IX, 40. de armis Samnitium: *Duo exercitus erant: scuta alterius auro, alterius argento caelaverunt. — spongia pectori tegumentum* (h. l. *balteus*), *sinistrum crus ocrea tectum, galeae cristatae* (h. l. *cristae*), quae speciem magnitudini corporum adderent, *tunicae auratis militibus versicolores, argentatis linteae candidae. — Et Romani quidem* (caesis Samnitibus) *ad honorem Deum insignibus armis hostium usi sunt: Campani, ab superbia et odio Samnitium, gladiatores* (quod spectaculum inter epulas erat) *en ornatu armarunt Samnitiumque nomine compellarunt.* Eadem itaque, quae h. l., arma memorantur a Livio, non vere *manicae*, sed *tunicae*; et ita h. l. recte forsitan legit vet. Schol., nisi *manicae* non sunt chirothecae s. *χιροῦς*, manuum tegmina, quae feminis quidem, non vero gladiatoribus in usu fuisse novimus, sed tu-

nicae manicatae s. mauleatae, χιτῶνισσι, quod genus tunicae mollius erat feminisque aptius quam viris. Tunica vero eaque sola induti erant retiarii, et forsitan alii quoque gladiatores. — *Cruris sinistri dimidium tegimen* s. *tegmen* oerea, qua dimidium crus tegebatur, et quidem *sinistrum*, quod in pugna vel certamine singulari protenditur. Reliqui gladiatores (vet. Schol. Retiarii aut Secutores) utrumque crus ocreis tegebant, unde prox poeta *ocreas* in plur. num. dixit. — *si uxor diversa a Simulitum pugna*, vel varia aliorum gladiatorum, *proelia movebit*, aliamve armaturam eliget, elegerit. Ironice autem, ut reliqua: *tu*, marite, *felix* praedicandus es, quoniam tuum uxor non unam, sed plures *ocreas* in auctione vendit. *puella*, uxore adolescentula. v. ad II, 59.

258. 259. Eaedem mulieres, quae virorum robur et exercitationes, etiam inhonestas, sectantur et tam fortiter arma tractant, nec ullam in turpi facinore sentiunt laborem, in aliis rebus temporibusque femineam produnt molliem et tam delicatae sunt, ut tenuissimis vestibus indutae sudent. — 259. *Cyclas*, κυκλάς, tunica muliebris, cuius oram extremam ampiebat paragauda s. limbus (κύκλος), auro intextus eique in ciremita, κύκλω, adsutus. 260. *delicias*, delicatum, molle tenerumque corpus. *panniculus bombycinus*, vestis s. indusium tenue et telis bombycem textis araneorum modo. De triplici genere bombycem, qui omnes toto genere, ortu, forma, nido et opere differunt a vermiculis nostris s. moris, e quibus sericum ducitur, v. Aristot. hist. anim. V, 18. 19. Plin. XI, 22 et 23. ibique Harduin. qui praeter alia dicit, hos bombyces perperam et inter se et cum vermienlis illis confundi a Salmasio. *urit*, propr. fervescit; vel etiam vexat, premit, cruciat. Conf. Burm. ad Lotieh. I, 2, 33.

261. seq. Graphica descriptio s. imago pugnae gladiatoriae mulierum, ut virorum VIII, 200 seq. *Adspice*, quo fremitu, clamore, anhelitu, gemitu et vociferatione (ut v. 267. *gemit ad palum uxor*) *ictus monstratos* a lanista gladiatoribus ut militibus a campidoctore. *perferat*, adversario inferat. Bene comparat Cie. Tusc. Qu. II, 23. extr. *Nec vero umquam ne ingemiscit quidem vir fortis ac sapiens, nisi forte ut se intendat ad firmitatem, ut in stadio cursores exclamant, quam maxime possunt. Faciunt idem, quum exercentur, athletae: pugiles vero, etiam quum feriunt adversarium, in iactandis caestibus ingemiscunt; non, quod doleant, ani-*

move succumbant, sed quis profundenda voce omne corpus intenditur venitque plaga vehementior. 262. Galea omnes utebantur gladiatores praeter retiarium. curvetur, non, ut ictus declinet, sed quia tam gravis est galea. 263. quanta, quam graodis ac firma s. valida, poplitibus, genibus positus s. flexis, sedeat, subsidat io s. sub clipeo aliisque armis, more mirmillonis, pugnantis com Threco, qui contra *imbatum*, insurgit in com. Manso haec adnotavit: "Voce probo et amplector verborum spoote sese offereotem iocoturam: *quanta fascia et quam denso libro* vineta *poplitibus sedeat* h. e. geoua ciugat; simulque affirmare audeo, hic non lorica, sed tegumentum aliquod sigoificari, quo gladiatores, sive impetum in hostem facerent, sive factom exciperent, geoua munire soleant. Cui interpretationi si quis controversiam movens locum e veteribus desideret moneatque, notas quidem esse *fasciolas* tibiales, sed aegrotorum et mollium, non gladiatorum et militum, hoc iure suo mecum agere libenter fateor et concedo. Verum eundem mihi contra largituram esse coofido, nec *manicarum* apud veteres mentioem fieri, nisi cum cootemto et criminatione mollitiei et lous (v. loc. class. op. Gell. VII, 12.), quas tamen ipse ooster Iuveoalis v. 256. inter arma corporisque praesidia pooit. Probanda omoio videtur illa verborum iunctura, neutiquam vero interpretatio eorum. Nam primum poëtam illo sensu dixisse *sedeat poplitibus*, vix crediderim; deiode passim legimus quidem, crura gladiatorum ocrea, at ousquam, ea alio tegumento foisse munita, neque haec difficultas remoretur eo, quod supra v. 256. mentio facta est *manicarum*; praeterea sic verba *quo fremitu et quanto galcae pondere* minime congruerent com his *quanta fascia et quam denso libro*, quibus oon ioinor mollitiei pavorisve irrisio, quam illis lous virilitatis, a feminis illis affectata, containeretur. — Locus hic et lucidus foret et venustus, si poëta rudem pro *fascia* memorasset, vel hnic voci, quae sola loco nostro teoebras offoodit, alia eiusdem generis, saltem aptior, substitui posset. In mentem mihi venit *fuscina*, ex qua lectione haec exoriretur seoteotia: *quanta fuscina et quam denso libro*, ligao (nisi id potios reponeodum), in *poplitibus pendeat*, posita sit in crece, quod in certamine protenditur (v. ad v. 256.): quo graphice designaretur status pogoantis. Nec tamen me fugit, quae difficultates hanc coniecturam premant. Nam ad palom fortasse non nisi rudibus pugnabatur et retiarii soli *fuscina*

ntebantur, non autem *galea*, cuius mentio sit v. 262. Eum-
vero b. l. forsan tum de iusta pugna sermo est, in qua mu-
lieres (ad *veram arenam* praeparatae v. 251.) *monstratos* a la-
nista in exercitiis ad palum (v. 247 seq.) *ictus perferunt*, ad-
versariis inferunt, tum de duplici pugnantium genere, quarum
aliae horum, aliae illorum gladiatorum partes agunt. — Verba
quam denso fasciâ libro vulgo male interpretantur: quam densis
voluminibus complicatas sinuatasque vestes colligat *fasciâ*, b. n.
ut succincta (*subligata* ap. Martial. VII, 66, 4) pugnet. (1) Fer-
rarius Elect. II, 14. *suspiciabatur*, quemadmodum Samnitibus,
teste Liv. IX, 40, *spongia* fuerit pectori appressa pro lorica,
ita pro eadem lorica fuisse huic matronae *fasciam*, ex pluribus
tiliarum contabulationibus *densatam*, veluti quamdam tabella-
rum, iustar *libri* s. codicis, compaginationem, muniendo pec-
tori adversus ictus. — 264. Ridebis, quum videris eam armis
virilibus positis muliebria sumere ut mulierem esse, quam vi-
rum esse credideras. Hoc lepide expressit poeta, ut fere Plaut.
Bacch. I, 1, 35 seq. *Scaphium*, σκαπίον, vas concavum et
oblongum, et hinc vel poculi rotundi genus, vel trulla s. ma-
tula, matella, vas, cui immeiunt mulieres, quodque iis pro-
prium est, ut *lasanum* viris. De hac matula plerique intpp.
capiunt b. l. et nonnulli Plaut. l. l. vetus autem Schol. de vase
potorio (neutrum vero b. l. satis convenire videtur), Turnebus
Advers. II. cap. ult. de capillitio *scaphae* similitudinem et for-
mam habente meretricibusque usitato; et Grang. simpl. de ca-
pitis muliebris ornamento, Gall. *escoiphon*, adiuncta hac ra-
tione: "Tunc enim risui locus, quum positis armis videmus
sumere vestimenta muliebria eas, quas antea viros credebamus.,
Recte; sed haec notio vocis non minus dubia est, quam quae
a Turnebò ei affligitur.

265 seq. Poëta praeclare alloquitur ipsas feminas, *neptes*
summorum virorum, et quidem vel turpes illas posteras, tunc
temporis viventes, de quibus antea sermo fuit, quaeque dede-
corant maiorum nobilitatem, vel probas potius honestasque
principum antiquitatis virorum filias ac neptes. Has rogat,
num suo aeo vel infimo loco natae mulieres tam nefaria com-
miserint, quam nunc matronae. Nomina autem virorum il-

(1) Vetus Schol. volumen in spe-
cie libri i. e. longa fasciâ. Alius in
cod. Gud. l. *densum librum* vocat re-

volutionem crebram *fasciâ*, qua sub-
ligabantur feminae.

lorum cum delecta posita. M. Aemilius *Lepidus* Censor a. V. DLXXIV, bis Consul, Pont. Max. et princeps Senatus. Idem nomen etiam Triumviro pluribusque Consulibus fuit. — Q. (al. M.) *Fabii Gurgitis* Cos. a. 462 et 478. ac princ. Sen. qui invenis a devorato patrimonio cognomen illud accepit, sed prioris aetatis vitia multis postea virtutibus compensavit. Idem *Fabius*, *Maximi Rulliani* filius, aliquot matronas, stupri damnatas, mulctavit pecunia et ex hoc mulctatio aere Veneris aedem prope circum faciendam curavit. *Iuditha*, comoeda s. mima, nec non gladiatoris uxor, sed mox sequitur uxor *Astyli*, quod gladiatoris nomen esse putant. *Hos habitus* scil. gladiatorum. *ad palum gemat*, v. sup. ad v. 247. et 261.

268 seq. *Coniux* semper litigat cum marito, ita ut hic ne noctu quidem capere possit quietem. (1) *Lectus habet lites*, in eo lites sunt s. servantur. — 270. *Tunc*, quum in lecto iacet. — *gravis*, molesta, irata, *viro*, maritum vexat. *tunc peior*, iratior, saevior est, *tigris orba*, orba catulis, a venatore subreptis: tum enim nullum animal nec velocius dicitur esse, nec truculentius.

271—278. *Vxor conscia sibi occulti facti*, h. e. adulterii, ut omnem de se suspicionem amoliat, ultro *fictum* marito exprobrat adulterium, *simulat gemitus*, gemens ac plorans, quasi *pellex* ab eo magis ametur, aut odit vexatque *pueros*, servos, tamquam fidos eius in furtivis amoribus ministros et adiutores, vel servos meritorios, quos marito in deliciis esse fingit, scorta masculina (non filios); qua *simulata tristitia et zelotypia* ita illum decipit, ut utramque ex vehementi in se amore proficisci laetus sibi persuadeat. 273—275. De *lacrime* mulierum manantibus, quo tempore et *quo modo iubeant*, cfr. ad XIII, 132 seq. Ovid. Am. I, 8, 79. 83. 84. A. A. III, 291. 292. 677 seq. et Epist. Her. II, 51. 52. Martial. I, 34. (*iussae prosiliunt lacrumae*) Prop. IV, 1, 144. — 274. Metaphora desumpta a militibus, qui *stationes* a. custodias excubiasque agunt, vel, acie disposita, parati stant in loco sibi designato et signum profectionis aut impetus *expectant*. — *expectantibus illam*, quo iu-

(1) Conf. Ovid. A. A. II, 453 seq. III, 373 seq. et Am. II, 2, 35 seq. Plaut. Casin. II, 5, 9 seq. et facetum epitaphium viae Tiburtinae, a Grang. Iudatum: *Heu viator miraculum. haec*

vir et uxor non litigant. qui sumus non dico. at ipsa dicam. hic Baebius ebrius ebriam me nuncupat. haec uxor etiam mortua litigas.

beat manare modo, doctius et Graecorum more dictum videtur pro *expectantibus*, illa cet. "Vsitata et optimo cuique frequentata est loquendi ratio, qua Accusativus, qui a verbo praegresso pendet, infertur, ubi expectares Nominativum;," Hein. — 275 seq. Cf. ad VIII, 132 seq. Ovid. A. A. III, 679 seq. *Iussae prosiliunt lacrimae* Martial. I, 34, 2. Facete autem poeta adumbrat credulitatem et incautum stolidumque errorem mariti, qui fraudes uxoris non intelligit.

Tu ubi nunc places, gratularis, et gaudes, quod tantopere ab uxore ameris. *Curruca* s. *curuca*, ut vulgo putant, *avicula* dicitur (Gr. *ἰπιδάξ* vel *ὑπιδάξ*, Linn. *motacilla modularis*), fovens pullos alienos, scil. cuculi, qui in eins nido ova parit. Quae si vera sunt, sensus h. l. est: tu similis curucae, adulterinos educans liberos, quos tibi uxor tamquam tuos peperit; qualis nobis *hahnrey*, Gallis *cocu* dicitur. Aptissima sane sententia, modo et vox ipsa et notio eins minus dubia esset. *fletum*, lacrimas uxoris falsas, *labellis*, ore et osculando, *exsorbes*, consolans plorantem. — 277. *scripta et tabellas*, literas a moechis scriptas. Vox quae ad indolem argumentumque epistolarum, et quot ad earum moechorumque, a quibus scriptae sunt, multitudinem spectat. *zelotypae*, quae zelotypam simulaverat, ut ita te deciperet saaeque celaret adulteria.

279—285. Vxores non modo ad quaevis flagitia et adulteria, cum *servis* et *Equitibus* h. e. infimis ac summis viris promiscue committenda, propensae sunt, sed etiam in iis deprehensae mira audacia defendunt causam suam, quae tamen tam anceps est, ut vel *Quintilianus*, summus rhetor, *haereat*, h. e. nesciat, quo pacto quibusque argumentis rem adeo manifestam turpemque excusare, nedum tueri possit. Colorem orationis e veteri aliqua comoedia ductum esse suspicabatur Schurzfl. — *iacet in servi complexibus*; conf. Petron. c. 126. — *Dic durus* repetitur.

Quintilianum h. l. et VII, 186 seq., ob invideas opes eamque artem, quam profitebatur et mire callebat, struendi ac destruendi versutia ancipitem, a poeta perstringi irato, quem nusquam laudaverit in opere suo, aut hoc factum esse propter iram Quintiliani in poetam, suspicabatur Rigolt. in Diss. de Sat. Inven. Verba tamen h. l. etiam in laudem tanti rhetoris dicta videri possunt, et satirae Iuvenalis nondum scriptae erat, saltem non editae, quom scriberet Quintilianus. De voce *sodes* v. Schelleri Lexic. *colorem*, *χρῶμα*, speciem honestatis, praetextum, excusationem, speciosa ac splendida verba,

quae culpaë huic prætereundere possis. Forma loquendi ducta a picturis, quibus *colores* inducuntur. Hinc Quintil. III, 8, 3. (10.) dixit *colorem dare rebus deformibus*.

281. Respondet Quintilianus: *haeremus*, haereo, dubius ac nescius, qua ratione rem tam manifestam possim defendere (vel *haeremus*; sc. ego poëta, et Quintilianus); itaque *dic ipsa*, uxor. *Olim convenerat* — *homo sum* verba uxoris

protervae, adulteria sua argute non minus, quam audacter excusantis. 283. *Indulgere*, concedere, *mihi* scil. quod vellem, vel *indulgere*, obsequi, *mihi*, animo et cupiditatibus meis. — *mare coelo confundas*, v. ad II, 25. *homo sum*, qui er-

roribus obnoxius est, et mulier, quae ex imbecillitate sexus peccat, adeoque digna sum, cuius peccatis, ex infirmitate humana profectis, veniam des. — 284. 285. Acerbe notatur ingenium quarundam mulierum, quae *deprehensae in crimine*

non animo perturbantur ac mente concidunt, sed *iram* potius inde concipiunt *atque animos*, animum, h. e. audaciam superbiamque; quod summae est protervitatæ improbitatisque perditæ.

286—300. *Haec* vitiorum flagitiorumque muliebrium *monstra* luxu, opulentia et otio gignuntur, unde priscis Romanis, caste ac frugaliter viventibus, ignota erant. Praeclara autem h. l. est veterum recentiorumque temporum morumque descriptio et comparatio. *Monstra*, ut *prodigia* sup. v. 84. *quo de fonte* profluxerint, *requiris*, quaeras forsitan, Postume. 287 seq. Cf. sup. v. 5—24. Paupertas laboris, castitatis aliarumque virtutum mater, magistra et custos. *contingi*, contaminari, pollui.

289. *Tecta parva*, casae humiles aedesque lateritiæ, h. e. homines in iis habitantes, laboriosi et frugales. *vellere*, lana,

h. e. lanificio, *vexatae*, fatigatae, et *durae*, induratae. *Tusco* epith. orn. ut paulo ante *Latinas*. Latium et Etruria pro tota Italia poni possunt: non memini certe, lanam lanificiumque Etruscum ab aliis laudari. Lanificium autem *Tuscum* dici a

vico Tusco, quod in eo potissimum Romae illud exercitum sit, parum probabile est. 290. 291. *Metus hostilis in bonis artibus civitatem retinebat*, Sallust. B. Jugurth. 41, (45.) Pro bello metaque hostili exquisitè dicitur *proximè urbi H. — marini*.

Res ipsa nota vel ex Liv. XXVI, 10. et Sil. XII, 541 seq. — *Collina in turre*, ad portam Collinam turribus munitam, vel in castris, quae ad portam Collinam posita erant turribusque munita. 292. *longae pacis mala*; nam nimium otium gignit

luxuriam, et haec multa mala. Cf. ad I, 87. et Koenig ad Claudian. XV, 99. ubi dicitur *perfert miserabile pacis supplicium*, sed non sensu plane eodem. 293. *Luxuria* cum malis, quae inde proficiscuntur, *incubuit*, ingruit, irruit in nos, Romanos, nos oppressit: praecclare de vi et gravitate mali. Nam res noxias poetae comparant hostibus vel exercitui hostili irruenti omniaque infestanti. *saevior armis*: nam plura, quam bellum, gignit mala ipsosque victores vincit ac domat, ut olim Alexandrum, Hannibalem, Romanos, Graecos. *ulciscitur orbem* terrarum, a nobis *victum* et iniurias malaque ei a nobis illata, dum nos victores domat ac perdit. *orbem* (τὴν οἰκουμένην) quem totum a se subactum esse Romani iactabant. 294 seq. *Hinc*, inde, ex eo tempore, *fluxit ad istos colles*, h. e. Romanam, in septem collibus conditam, *Sybaris*, *Rhodos*, *Miletos* et *Tarentum*, h. e. *luxus*, *deliciae* et vitia istarum urbium, quae cum delectu nominantur, quippe quum omnes luxuria fuerint infames. *Sybaris* opp. Lucaniae, cuius perditos mores Athenaeus atque Aelianus copiose describere, et a quo *luxus*, *libelli*, *sus* et *mensa Sybaritica* vel proverbii loco dicuntur. *Miletus*, caput Ioniae, urbs clarissima divitiis mercatura partis. *Tarentum* vel *Tarentus* opp. antiquissimum ac celeberrimum Messapiae s. Calabriae, cuius luxuria h. l. tribus epithetis adumbratur. Ex his *coronatum* spectat ad lautas epulas, in quibus convivae sertis redimiuntur, *petulans* ad ebrietatem vel iocos, sales hilaritatemque, aut dicax ingenium, *madidum* ad eandem ebrietatem (ut nvidum, βιβραγμῖνον, fluere, diffuere et alia) ad unguenta et divitias affluentes. Similiter *Tarentum* dicitur *molle* et *imbelle* Horat., it. *unctum* Sidon. V, 430. ut *uncta* Corinthus inf. VIII, 113. — 298 seq. Liv. XXXIX, 6. *Luxuriae peregrinae origo ab exercitu Asiatico invecta in Urbem* est: inde primum lectos aeratos cet. Poetae ante oculos fuisse verba Phocylidis et inpr. Creontis in Soph. *Antigona*, putabat Hennin., verissime autem dixisse Eurip. in *Phoen.* τὰ χοῦρατ' ἀνθρώποισι τιμώτατα δύναμις τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει. — *Obscoena pecunia*, quae mores primum molles et effeminatos efficit, ac deinde obscoenos, quum homines, voluptatibus licitis satiati, sese in foeda obscoenitatis atque impudicitiae faece volutat, *intulit peregrinos mores* Graecorum et Persarum; Aeli. 299. *fregerunt*, corruerunt, prop. enervarunt, emollierunt, quo sensu τὰ ὤτα καταγόντα; dixit Phot. c. 242. τὰ καταλασμένα μέλη, molles effeminatosque modos, et τὴν καταγόναν μουσικὴν op-

positam τῇ ἀνδρείῳ Plot. de Mus. *Frangitur ipsa suis Roma*
superba bonis, Prop. III, 13, 60. *Divitiae molles*, quae
 homines faciunt molles et effeminosos.

300—351. Nonnumquam et *Venus ebria* h. e. libido violentiae iuncta est, et sic furor furore suctus nihil curat, nullam honestatis rationem habet, nec ulla turpitudine abstinet. — 301. *Inguinis et capitis*, coitus et fellationis, obscuroissimi generis libidinum, quod Graecis dicitur τὸ λείχεν s. λειχάζειν, λεῖψαν s. λεψίζεν, φρονιζέειν, μολύνειν τὸ στόμα s. τοῦ στόματος μολύνεσθαι, Latinis ore morigerari et capiti illudere (Suet. Tiber. c. 44. et 45.), vel basium Florentinum, osculum, liogus io os alterius inserta linguamque eius lambente, datum, de quo v. Michaelis Biblioth. orient. T. VII. p. 169. 170. Aristoph. in Equit. Act. IV. extr. de Ariptrade fellatore s. irrumatore: Τὴν γὰρ αὐτοῦ γλώτταν αἰσχροῦς ἡδονῆς λυμάνεται, Εὐ πασαυρόντι λείχων τὸν ἀπόπτυστον δρόσον, Καὶ μολύνων τὴν ὑπὸν καὶ κυκλὸν τὰς ἰσχύρας. De mediis noctibus et Falerno mero v. ad IV, 137. 138. *Ostrea* et vioum ardens, quale *Falernum* est, Venerem excitant. *Grandia ostrea* et *mediae noctes* ad rem sorgeudam pertinent. 303. *Vnguenta* olim delicatuli in potus addebant, μόρη δὲ οὐκ ἐγγύς οὕτως ἔπινον, qui αἶνος μυρρίνης s. μυρρίνης dicebatur. Mcrum vinum bibebant ebriosi, aqua mixtum sobrii homines. 304. *Concha vas* ad coochae formam factum, et forte h. l. aorplum. — 304. 305. Egregie adumbratur conditio temulentorum hominum, quibus vertigine correptis omnia ambulare (h. e. circumagi, ἀναστρέφειν) et simul, nervis oculorum nimio potu debilitatis ac distectis radiisque eorum distractis, vel mosculis oculorum nimio vini ardore contractis solutisque humiditate, congeminari videntur (Οἶνοβαρὺ κεφάλιν, — τόδε δῶμα περιτρέχει). Similia de furiosis v. in Eurip. Bacch. v. 916 seq. — 306—313. Turpissimi ebrietatis effectos omnis ad vivum quasi resecaotur summusque, qui tum temporis vigeat, deorum contentus et libidinis furor adumbrantur. *I nunc*, verba reprehendentes et irridentis vel irati, *Sanna*, derisio, μῶκος; cum distortionem oris vel crispationem et corrugationem nasi, vel nudationem dentium, vel alio gesto. Hinc *subsannare*, Gr. μυχθίζειν, μυκτηρίζειν, χλευάζειν, naso suspensio deridere. Cf. Pers. I, 58. (ubi de variis σαοοα- rum georibus et origine vocis disputavit Casaub.) 62. III, 86. V, 91. qua sorbeat aëra sauna; his verbis Grangseus et alii noo, ut Schol. vetus, morem stertentis temuleotiae et rhonchos ducentis exprimi potant, sed gestum irridentium, qui extolis

paululum labiis cum certo sibilo aëra sorbere soleant; ut adeo sensus sit, Tulliam ore distorto et hiantē respirare, quā praeferat aram *Pudicitiae*, h. e. cum contempto et irrisione eam praeterire. C. Valesius comparat verba Ammiani XIV, 6. *turpi sono fragoris (f. rugosis) naribus introrsum reducto spiritu concrepantes*, Petri Alex. ap. Theodoret. eccl. hist. IV, 22. τὴν βίαν σπρώσαντες, ψόφον ἀπὸ τῆς διὰ τῶν μυκτῆρων μακρῶν καὶ, ἐν οὕτως εἶπω, ὡς ἀπὸ χρόνου προχέοντες, et Severi epist. in Baronii Annal. T. V. ad a. Chr. 418. de Meletio quodam, qui verba profana et turpia loquatur et nunc *naribus corrugatis, aërem sorbens inhonestos strepitus promat*, nunc foetidis risibus cachinnetur.

307. *Pudicitiae templum* s. sacellum duplex Romae erat, *vetus* maiusque patriciae in foro boario^o, recentius minusque plebeiae in vico Longo; et in utriusque templi *ara* priscis temporibus non nisi spectatae pudicitiae matrona et quae viro nupta erat ius sacrificandi habebat: quae religio dein vulgata a polutis, nec matronis solum, sed omnis ordinis feminis, postremo in oblivionem venit. v. loc. class. Liv. X, 23. et Fest. voc. *Pudicitia* et *Plebeia*. *Maura praeterit aram* ridens, non ritu antiquo et religioso, quo adorandi gratia manus labris admovebatur. 308. *collectea*, σύντροπος, ἐμεγάλακτος, eodem lacte nutrita. Hinc et *notae*, familiari; nisi malis; famosae.

309. *Hic* ante aram aedemve *Pudicitiae*, *ponunt lecticas*, lecticis vectae conveniunt et egrediuntur, ut micturiant et concumbant. *micturiunt*, mictam eunt, vel simpl. mingunt in aram, in contemptum Deae et ob furorem libidinis, ut deinde coeant. —310. *Siphon*, Gr. σίφων, caena s. stipula, deinde canalis, tubus et fistula, a sono, quem efficit, sic dicta, qua vinum e pleno dolio elicitur, vel per quam emittitur liquor, ut cerinus in salientibus aquis (*la fontaine*): h. l. forte urina diu retenta ac deinde longo tractu proiecta, et quidem in *effigiem* deae venerabilia. 211. *In vices equitant*, se invicem ineunt, ut *Ανσβίδες* vel *τριβάδες*, (*frictrices* ap. Tertull. de pall. 4. extr. Gall. *tribaudes*) quae se mutuo solebant ὀλισβεῖν *τριβειν*, (membro virili, quod ex corio effictum erat, fricare) vel masculam libidinem exercere, quae *τριβασὴ* vel *τριβαδικὴ ἀσπλγία* dicitur Luciano in *Ερωτες*, ob cuius inventionem Philaenis, et exercitum mascula Sappho male audit. *Equitare* de re Veneris, (ut Gall. *chevaucher*) *in vices*, ut *facere vicibus* VII, 240. *Luna* teste ac conacia flagitiorum, quae matronae pudoris oblitae ne ob-

secura quidem nocte, sed splendente luna committunt. Sidera testes esse et, tamquam oculi coeli, videre omnia ac despectare dicuntur. *moventur*, agitantur voluptati indulgentes et equitantes. *Τὴν περὶ τὴν οὐρανὸν καὶ τὴν περὶ τὴν ἀναστασίαν.* *Εν μὲν μηχανήματι, ἐν δὲ παρανομήνῳ*, Epigr. XXV. in Husekii Anal. crit. p. 246. — 312. *Coniugis tunc urinam calcas*, praeteriens aram Pudicitiae et *nisurus*, salutaturus, *amicos nunguos*, potentes ac nobiles, patrones, qui a clientibus luce prima salutantur.

314—345. Alii nec minus foedi describuntur nimisque ad vitium quasi resecantur affectus obrietatis et stupra nefanda, quibus sacra etiam et caerimoniae Deorum, impr. *Bonae Deae*, polluantur. De hac Dea eiusque sacris, quae in summam sensum turpitudinem degenerabant, v. ad II, 86 seq. *Nota* propter summa flagitia, in his sacris committi solita. Et haec notiora sunt, quam ipsae, quibus Dea colebatur, caerimoniae. *Nota* autem facete dicuntur *secreta*, h. e. arcana Deae sacra, a solis feminis et hinc in locis *secretis*, forte subterraneis ac fornicatis, ut Priapi sacra non minus impura in cryptae recessu, celebrata, unde *antrum* inf. v. 328. et *opertum* Cic. Parad. 4. et Lactant. de falsa relig. I, 22. *tibia incitat lumbos* ad saltandum, (nam ad tibiam in his sacris saltasse mulieres et hinc Clodium quoque habita psaltriae iis affuisse, praeter alios docet Plat. in Caes. et Cicer.) vel potius ad libidinem et prurium venereum, ut *crissent* lumbis; (ut mox v. 322.) nam *lumbi* sedes libidinis, et haec maxime excitatur lascivo cantu sonoque: unde ἡ ὀσφύς ἡμῖν ὀγγρῶς ἐκινεῖται Lucian. asin. aur. 6. — 315. *Cornu* forte id. qd. *tibia*, nisi in his sacris utriusque fuit usus. — *vino*, ut *magno cratere* II, 87. *vino adtonitae*, ut ap. Liv. *Adtonitus*, ut ἐκβρόντηθις s. ἐμβρόντητος, voc. propr. de sensuum stupore ac furore, etiam sacro, vel enthusiasmo divinitus immisso. *Ferri* impr. dicuntur furentes quique animo ita commuventur, ut nesciant, quid agant. — *crinem rotant* saltantes et iactantes capita. Quintil. XI, 3. *Caput iactare et comas rotare fanaticum est.* Poëta ad has matronas transtulit verba Lucaei I, 566. de Gallis, fanaticis sacerdotibus: *crinenque rotantes Sanguineum populi ulularunt tristia Galli.* Apul. Met. VIII. p. 214. ed. Elueub. de sacerdotibus Isidis: *Demisso capite ceruices fabricis intorquentes motibus crinesque pendulos rotantes in circum.* In Antipatri Sidonii Epigr. XXVII, 2. (Anal. Brunck. T. II. p. 13.) Gallus ῥομφαίῳ δονῶν λυσσομανεῖς πλοκάμους, et v. 18. ἐδίησι δ' ὠστροφθόγγῳ κόμην. *Ullare* de quovis sono et cantu vel clamo-

re, tam laeto quam tristi, adhibetur, ut *δολύζειν* et *δολύγη*. *Maenades*, ut *Μαινάδες*, propr. furiosae et *ἑνδοί* mulieres, inpr. *Bacchae*, ἀπὸ τοῦ μαινέσθαι sic dictae. *Maenades Priapi* facite dicuntur matronae tam vino quam libidine furentes, et *Priapum*, Deum impuram, tum colentes, tum in sacris Bonae Deae, quae *Priapeis* et *Bacchanalibus* similia erant, ut *Bacchae Bacchum*, cum *ululatu* invocantes. Vetus Schol. « Non Liberi patris *Bacchae*, (s. *Maenades*) sed *Priapi*. » — 318. *quae vox*, quam lascivae sunt et canorae voces earum! Verbum *saltare* de vehemente cupiditate dicitur, ut *καρδία πηδᾶ* vel *ἐκπηδᾶ* Aristoph. Nub. v. 1383. et Aristaeus Epist. II, 5. furte et *ἄλλεται ὀρθλαγός* Theocrit. III, 37. inpr. vero *κατὰ δ' ἐξέλλετο γαστήρ* ap. Callim. II. in Cer. v. 89. — 319. Quantum *meri veteris* (utrumque cum delectu) ad pedes defluit matronis lascivis, se commingentibus! — 230. *Saufeia* vel *Laufella* matrona lasciva et tribas, cuius etiam mentio fit IX, 117. et ap. Martial. III, 72. *Lenonum ancillas*, meretriculas, prostibula, *provocat* in certamen libidinis, *posita corona* in medio, vel potius proposito victoriae praemio, ut *τίθειαι ἑλλάς* ap. Hom. et *corona* ap. Virg. Possis etiam expunere, deposita corona convivadi: nam a v. 300—351. sermo est de Veneris ebria lautisque conviviis, in quibus veteres coronari solebant. Sed illa ratio firmatur verbis *praemia* (coronam) *tollit*, h. e. accipit victrix, *pendentis coxae*, ut quae scitius pluresque subagitarit ceterasque *Δισβιάδας* s. *τριβιάδας* in hac muliebri *κλεινοτάτη* vicerit vel, ut Photis ap. Apul. Met. II. p. 122, 19. ed. Elmenh. *crebre subsiliens lubricisque gestibus mobilem spinam quatens*, *pendulae Veneris fructu se satiaverit*. Poëta autem h. l. respexisse videtur simile certamen victoriamque Messalinae, nisi ei h. l. *Laufellae* nomen dedit. Bahrdt perperam cepit *coronam* de mitra matronali, ante certamen deposita; vetus autem Schol. *coxam pendentem* de perna in carnario suspensa et praemii loco proposita (v. ad XI, 82.). *Corona*, servantibus virginitatem data, nunc proponitur Tribadibus: *coxae pendentis*, nam quae succumbit, sublimi coxa excipit tribadem incumbentem; Brit. (1) — 322. *Ipsa Laufella* s. *Saufeia* subigitur et agitur subsultu frequenti a *Medullina*, sub qua iacet cuiusque *fluctum* h. e. motum fluctuantem *adorat*, maximi putat, tamquam nihil eo divinius dici aut cogitari possit. *fiuctum* pro

(1) Coxa membrum virile, propter magnitudinem, Omnib. et Gloss. in cod. Alex. teste Ach.

vulg. *frictum* substitui cum Pith. et Henninio, prob. Wakef. ad Lucret. III, 721. et IV, 1264. ubi hanc flexibilem corporis mollitudinem designari etiam notat verbis Priap. carm. 18. *Crissabit tibi fluctuante lumbo*; Virg. Cop. v. 2. *Crispum sub crotalo docta movere latus*; Apul. Met. III. p. 213. *membris leviter fluctuantibus*; Arnob. lib. II. p. 73. *coxendicibus sublevatis lumborum crispitudine fluctuare*; l. VII. p. 239. *clunibus fluctuare crispatis*; Achill. Tat. I, 12. ὁ δὲ ἵππος τοῖς πόδεσσι ἐκρυμνίζετο. *Tam tremulum crissat, tam blandum prurit, ut ipsum Masturbatorem fecerit Hippolytum.* Vetus Schol. « *adorat fluctum*, habet potorem in obscenis moribus motum sive sinum; *crissare* autem mulierum, *cevere* virorum est, unde *cevetes* molles et obaceni appellantur. » Grangaeus: « *Crissare* verbum Tareutinum, quod *prurire* significat, a Gr. κνισσῆν seu κνίζῃν. *Medullina* mulier impudica, vel ficta vel vera. Alia, opinor, fuit sponsa Claudii, de qua v. Suet. Claud. 26. (1) — 323. *Inter dominas et matronas*, quae tam turpiter de principatu in libidinis exercitio contendunt, nulla nobilitatis ratio habetur, sed *virtus*, maior ars vel vis et potestas coeundi et masculam libidinem exercendi; *palmam* s. victoriam in hoc obsceno certamine *aequat natalibus*, summae nobilitati, h. e. talis victrix non minoris aestimatur, quam quae nobilissima est. Conf. Var. Lect.

324 seq. Non simulacra ibi rei Venereae effinguntur vel ludus phantasiae; sed *omnia fiunt ad verum ac vivum*, verus est ac manifestus concubitus mulierum cum mulieribus, tamquam cum viris; *quibus incendi* ad libidinem vel decrepiti possint senes. 325. 326. Conf. Ovid. Amor. III, 7, 41. 42. et Martial. VI, 71, 3. XI, 61, 3. 4. XIV, 203. *frigidus aevus*, senectute, ut contra *calidus* et *servidus iuventa*. *Laomedontia des*, filius Laomedontis, Priamus, ut ap. Virg. *Nestoris hernia* (ut *pondus Nestoris* ap. Plut.) h. e. Nestor, quamvis berniosus; quo rei miraculum augetur. *Hernia* tumor scroti (κῆλη), qui, delapsis in scrotum intestino (*ivτρω*) et omento (*ἐπιπλόκη*) *ramum* (ἄρνος) facere videtur, unde dicta *hernia*, *ramex* (inf.

(1) Male Schol. vetus: « Duae Medullinae eodem fuerunt tempore, ex quibus una Val. Claudio nupta fuit, altera Neroni: prior nota omnibus probis, quam hic significat, posterior famae honestioris. » Error a nemine notatus et a Bahrdtio aliisque

adscitus. Messalinae fuerunt illae non Medullinae, et quidem Valeria Messalina et Statilia Messalina. Hinc in Schol. pro *Val.* lege *Valeria*: sed ipsum *Messalinae* nomen respuit verus, et aliena ab h. l. est nota.

X, 205. et al.) *enterocoele*, Gr. ἐντεροκήλη, ἐπιπλοκήλη, ἐντεροπιπλοκήλη.

327 seq. Ad sacra Bonae Deae, de quibus v. 314-345, agitur, non nisi mulieres adiunguntur. Quae itaque postquam aliquamdiu rebus divinis interfuerunt et masculam exorcentes libidinem eam excitarunt magis quam satiarunt, *morae impatientes* (ut v. 238.) et *prurigine* s. lascivia ac libidine incensae virorum praesentiam verumque desiderant coitum. *Tunc femina simplex* est, ingenue prodit desideria animi, concubitus cum viris; vel potius *tunc femina* qualiscunque *simplex* est, inscita, imperita sanationis artisque desideratae, quam soli viri callent, quoniam, ut verbis Martialis XI, 61, 6. (et 72, 7.) utar, hanc mulierum *ulcus* (pruriginem, lasciviam) *sanare Criton* (medicus) *non Hygea* (medica) *potest*. (1) 328. 329. *clamor mulierum ab antro* (v. sup. ad v. 413.) *repetitus: adiuvit viros! Iam fas est*, eos admitti ad nos sacra Bonae deae agentes, ex quo admissus est Clodius et nec ipse poenam culpae luit, nec Pompeia. v. inf. ad v. 337 seq. 345. Verba haec mulierum, sacra Bonae Deae agentium, aedituae vel ancillae dicta; quae mox respondet: *inim dormit adulter!* Haec tamen et ita exponi possunt: si *tam dormit adulter* (v. ad XI, 30 seq.), non adest, spemque mulieris eum expectantis fallit, *illam iubet* alium quemcunque, et quidem *iuvencem*, *properare*, quam primum arcessi et accedere; nisi *iuvencem* est potius ipse *adulter*, e somno excitandos et arcessendus. *sumento cucullo*, v. ad III, 170. — 331. *Si nihil est*, si inanis est illa spes, venturum esse adulterum, aut si nihil est amatorum et iuvenorum, qui venire velint aut cupiant, *incurritur servus*, cum iis concubitur, et quidem summo cupiditatis ardore. Lips. in Epistol. Quaesit. lib. II. epist. IX. v. 331. 332. expressos putabat ex Aristoph. *Θεσμοπ.* v. 491. 492. ubi Mnesilochus simulata mulier eadem de hoc sexu fatetur: Ταῦτ' εὐδαιμόνων εἶπ', ὅρατ' Εὐριπίδης ὁδὸν ὡς ὑπὸ τῶν θεῶν τι κέρμα κέμων Σποδοῦμεθ', ἢ μὴ ἔχωμεν ἔτερον, εὖ λέγει. — Si *abstuleris* his mulieribus *spem servorum*, *venit aquarius*, arcessitus ab iis et

(1) *Femina simplex* ab aliis alio sensu capitur. Lubinus: nihil virile potens, sed virum desiderans, quae ante virili quidem instrumento se armarat, sed videt illum fictitium instrumentum non sufficere et feminam illo armatam esse tamen et manere *simpliciter feminam*. Grangaeus: iro-

nice, quae virum nondum cognovit (ut ap. Martialis IX, 41, 4 XII, 35, 3.) vel quae non agit virum, non tribas, non frietrix, sed partes suas sustinere contenta. Britan. tunc simpliciter omnia agit mulier, neque turpitudinem aliquo pudoris velamento tegit.

conductus. Henninius : « *Aquarii* aquam in aedes portabant, qua mulieres ad balnea utebantur : inde illi male coeperunt audire, tamquam *περὸ δὲ τῶν νεοῦ*. Glossae : *aquaculat*; *lenocinatur*. Festus : *Aquarii sunt impudicarum mulierum sordidi assectae : iis enim tamquam amorum internunciis solebant uti mulieres*. Hinc patet, cur Noster *conductum* vocet. » (1) — 333. *mora nulla per ipsam, quo minus submittat*, h. e. non cunctatur, nec dubitat submittere cetera ut XII, 111. — 334. *clunem submittat*, succumbat, *aello*; cuius prodigiosae libidinis mentio quoque fit in libris Mosaicis, (Exod. XXII, 19. Lev. XVIII, 23. XX, 15. 16. Deut. XXVII, 21.) in Luciani Asino et Apul. Miles. X. et XI. Per gradationem poeta pervenit ad ultimum infamiae et libidinis gradum: primum *amator* requiritur, eo deficiente *quivis juvenis*, deinde *servus*, post *aquarius*, demum *asinus* vel quodcumque iumentum; Ach.

335 seq. Etiam sacra tali turpitudine polluantur, et vel antiquissima ac publica. *ritus religiosi*. 337. *omnes noverunt Mauri atque Indi* proverbii loco dicitur de re per vulgata, ut *omnibus et lippis et tonsoribus notum* ap. Horat. Res autem eo augetur, quod populi nominantur tam longinqui, ad quos fama huius rei perveuerit. 337 seq. Innuitur Clodius, qui habitu *psaltriae* sacris Bonae Dae interfuit stuprumque intulit Pompeiae, Caesaris uxori. — 338. Mentem poetae recte cepit Grangaeus : « Facete significat mentulam Clodii duplo maiorem Caesaris mentula fuisse, et propter tam opulentum peculium Pompeiam Caesaris uxorem magis dilexisse Clodium, quam Caesarem. Quare autem Caesaris mentulam *Anticatonem* vocet, in promptu est. Nam Caesar corripit Serviliam Catonis sororem; unde merito illius penis *Anticato*. Praeterea Caesar librum adversus librum Ciceronis, cui titulus *Cato*, composuit *Anticatonis* nomine. At studiosi antiquitatis sciunt, libros (qui ob id dicti *volumina*) in orbem plicatos et penis quodammodo seu longitudine seu rotunditate similitudinem prae se tulisse. » *duo Anticatones*; nam duo fuere libri. v. Suet. Caes. 56. At totius quoque operis titulus *Anticato* fuit, et ita h. l. *ἐκείνη* augetur. — 339. Facete et ad sceleris Clodiani stro-

(2) *Aquarii s. aquarioli*, qui in lupanariis, ut mediastini in balneis, aquam ministrabant, *βελλιδωτές, περιχύται, περὶ χύται*. Conf. Salmas.

ad Vopisci Carin. c. 21. Cassub. ad Lampriid. Comm. c. 2. et Turneb. Adv. XIV, 42.

citatem declarandam apte fingit poëta, tantam Bonae Deae pudicitiam et sacrorum eius religionem fuisse, ut non modo haud admitti fas fuerit animalia mascula, nedum viros, sed illa quoque sponte sanctissimo e loco sacrorum profugerint: plurimum etiam salis orationi eo admiscuit, quod non canem memoravit, sed *murem*, nec masculum dixit, sed *testiculi sibi conscium*, qui meminerit, se habere testiculos. — 340. 341. De iisdem Bonae Deae sacris Seueca epist. XCVII. *Submotis extra conspectum omnibus viris, ut picturae quoque masculorum animalium contegantur cetera. alterius, masculini, sexus, maris, figuram, imaginem, imitata est, expressit, exhibuit.* — 342 seq. Et pauci iam tunc, Clodii temporibus, ita, ut ille, antiquam sacrorum religionem spernebant: at nunc Clodii, h. e. scelesti homines, Clodio similes (cf. ad II, 39.), qui ipsa templa et aras adulteriis probrisque profanant, ubivis reperiuntur. Nam Clodii temporibus iam magna quidem, nec tamen tanta, quanta iis, quibus poëta vixit, morum corruptela fuit. Vulgo tunc de priseo vel adeo aureo accipitur seculo, cui et reliqua verba magis conveniunt. Sed nulla eius mentio praemissa est; nisi forte existimes, poëtam inde a v. 286. descriptionem commutationis temporum morumque persequi. 343 seq. Nemo olim contemnebat ridebatve adeo vel ipsa numina, vel vasa parva, sive lignea, sive fictilia, quorum usus in sacris servabatur. De *simpuvio* vel *simpulo* v. Excurs. ad h. I. *Nummae*, qui sacra cum caerimoniis totumque Deorum cultum instituit. *Catinus* s. *catinum nigrum*, vas fictile e nigra terra. — *patellas*, bene, non *patinas*; *fragiles*, non aureas, sed fictiles, quales in monte Vaticano et ex eius terra argillosa fingebantur.

346–351. *Audire*, non ignoro quidem, quale consilium mihi olim, h. e. iam dudum (ut IV, 96. et al.), tamquam optimum ac primum, dedissent amici veteres, aetate et usu docti; sed illud vanum est et inutile nostris temporibus, quibus *summae* aequae ac *minimae* h. e. infimae mulieres ad quaecumque libidinem pronae sunt. *Pone*, appone, *seram* ianuae coniugis, et *cohibe*, include eam, adhibitis etiam custodibus, moro Graeco. — 347. 348. *Lepidus lusus verborum: custodire custodes.* — *ab illis incipit uxor*, custodes vel pecunia corrumpens, vel adeo ad concubitum sollicitans. 350. Describitur puella vaga et paupereula, quae *pedibus* nudis incedit per *sili-cem atrum*, h. e. plateas lutulentas silice stratas, ut ap. Prop.

II, 23, 15. et Prudent. contra Symm. v. 582. *Silicem atrum* ad pavimentum Rom. ex liquefactis montium ardentium eiectionis congelatisque compositum refert Wakef. ad Lucret. I, 316. — 351. Descriptio matronae nobilis, quae lectica vel sella vehi et a Syris, h. e. servis, gestari solebat. *longorum Syrorum*, v. ad III, 240. et I, 64.

352—365. Vitium aliud mulierum notatur, quod, quamvis pauperes, tamen prodigae, in libidines potissimum, et ambitiosae sint adeoque divites nobilesque videri cupiant. *conducit vestem*, cet. cf. VII, 143. et ad III, 180. 181. *Μὴ πρὶς σθαι θρηναίνας, ἀλλὰ μισθοῦσθαι εἰς τὰς πόλεις*, apud Theophr. Char. XXII. *ἀνιδιορίας*, illiberalitatis, ut h. l. stolidae ambitionis, indicium est. Cf. ibi Casaub. qui etiam monet, raro olim matronas in publicum prodiisse nisi stipatas gregibus comitum, ancillarum. *sellam*, in qua deferator in publicum et theatrum ibique sedeat. *Cervical*, *προσκηράλιον*, pulvillus sericus, quo brachium negligenter iacentis fulcitur. *amicas*, quas *honestas clientas* dixit Horat. 354. *Nutricem*, ut tam dives ac nobilis, quam fecunda videatur mater. *flavam*, pulchram. v. ad V, 115. *puellam* cet. quae in Gloss. *abra* et *favea* dicitur. 335. 336. Cf. Martial. IV, 58. *athletis*, quos aut et quibuscum concumbit. Grangaeus: Hoc est obscenum verbum pro iis, qui cum ea caput limarent, Gall. *les piqueurs*. — *Levibus*, mollibus, teneris, imberbibus, vel depilibus s. vulsis, qui exemplo mollium virorum, glabri ut essent, barbam pilosque sibi vellebant vel evelli curabant. *vasa novissima*, extrema, quae adhuc reliqua sunt.

357—365. *Multis* mulieribus uxoribusve est *res familiaris angusta*, exigua, parva; sed *nulla earum habet pudorem paupertatis*, reformidat eius turpitudinem et infamiam, vel nullam pudet paupertatis, in quam se sua culpa, prodigalitate luxuriaeque detrusit; nisi malis, *nulla habet pudorem paupertatis*, modestiam honestatenique, quae cum paupertate coniuncta esse solet. Iudice Brit. ille *non habet pudorem paupertatis*, qui non timet, ne reprehendatur paupertatis, si quid ultra modum facultatum fecerit. Alio ac proprio sensu *pudor paupertatis* dicitur Horat. Epist. I, 18, 24. — 358, 359. Cf. XI, 35 seq. *ad modum* rei familiaris (ut *mensura census* XIV, 316.) *se metitur*, vitam disponit. — 361. *Formica magistra*, conf. Horat. Sat. I, 1, 33 seq. — 363 seq. Conf. Var. Lect. Versus 363 pulcherrimus delectu verborum. *Vox recidivus* et metaphora

vel petita est a *cadendo* et surculis a. plantis arboribusque, quae recidendo renascuntur, vel e radicibus repullulant (vide et h. l. *pullulat*), vel potius, quoniam syll. sec. brevis est, a *cadendo* et a seminibus, quae, etsi temere cecidisse aut penitus adeo interiisse videantur, tamen resurgunt ac renovantur. — e *pleno* semper tollatur *acervo*, ut ap. Horat. Sat. I, 1, 51. *gaudia*, voluptas Venerea, ut ap. Tibull. I, 5, 39. et al.

366-378. Aliae mulieres amore *Eunuchorum* capiuntur, quod molles sunt isti et ad libidinem, non vero ad generationem idonei. *imbelles*, inutiles ad concubitum; vet. Schol. Immo effeminati. *oscula mollia*, suavia, vel muliebria, quia os imberbe et glabrum est, unde ea *duro ori* opponit Martial. IX, 23, 1. *desperatio barbae*, quod nulla iis spes est barbae alendae, quod barbam alere nequeunt, vel semper sunt imberbes. 368. *quod abortivo* medicamento, quo conceptum abigant (ut II, 32.) *non est opus*, quia scil. non concipiunt, vel gravidae fiunt ex spadonibus. 368 seq. Matronae Rom. ut eo maiorem ex et cum eunuchis voluptatem caperent, vernas suos non, ut vulgaris mos ferebat, ab ipso ubere materno raptos, sed iam bene adultos, quorum genitalia satis grandia et ad rem Veneream aptiora essent, castrandos curabant. Domitianus (non tam amore virilitatis, quam odio Titi fratris, cui apudones in delictis) ulique post eum Imperatores mares castrari vetuere. *calida iuventa*, γ. ad v. 325. *matura*, iustae magnitudinis et ad coeundum generandumque idonea. 370. *traduntur*, ut testiculi exseceantur. *pectine nigro*, inguine nigris crinibus horrido; ut Gr. στίλ. — 371. *spectatos*, insignes, iustae magnitudinis. *Spectata*, certis experimentis, an proba aint, nec ne, explorata et cognita, dicuntur proprie metalla, numi, histriones ac gladiatores; unde *spectatio*, *spectamen*, *spectaculum*. — 372. *bilibres*, ut *pugillares* XI, 156. Sic *pondera* dicuntur genitalia Catull. LXII, 5. Stat. Silv. III, 4, 77. et al. — 373. *Tonsoris damno*, quia tum in genis spadonis barba non erescit, e cuius tonsura luerum capere possit: unde *leves genas* eunuchis tribuit Claudian. XVIII, 341. Eodem ioco Aristoph. in Nub. dicit, Socraticorum nudipedalia sutoribus fraudi esse; quod monuit Heunin. *tantum tonsoris damno*, non matronarum. *rapit*, avellit, excidit chirurgus, *tantum*, solius, unius tonsoris damno, ut I, 136. *tantum ipse*, i. e. ipse solus; quae parum Latina sunt omnia; H. Vales. He-

liodorus pro quovis medico vel chirurgo (nam veteres medici omnes erant chirurgi) et castratore, ut *Archigenes* sup. v. 236. — 374. *Conspicuus et notabilis*, insignis, spectabilis tam genitalium, quam staturae et corporis magnitudine, qualis spadonibus esse solet; unde *grandes Galli* Pers. V, 186. et *ingens semivir* inf. v. 512. ubi Grang. notat, semen, in veris viris effluens, proceritatis causam esse eunuchis. *Balnea*, quae probris infamia erant, *intrat*, nudus, ut adpectu grandis mentulae oculos pascant lavantes mulieres virique molles. *Provocat* magnitudine penis ipsum *custodem vitis et horti*, Priapum, cuius mentula enormis fingitur, et cui non modo hortorum, sed etiam vinearum, agrorum villarumque custodia committebatur. *a domina*, eius iussu. *Domina*, uxor.

376—378. Obscurus locus, cuius sensum ita recte mihi cepisse videor: Talis eunuchus, etsi bene mentulatus, *dormiat*, concumbat cum *domina*, coniuge tua, Postume, quae ex eo non gravida fiet; sed *Bromium*, puerum vel servum, concubinum tuum (forte iuvenem, ut putant, delicatum, formosum et comatum, ut *Ἐρίκος*, Bacchus), qui iam *durus* est, h. e. duratus ac firmus ad labores corporis, vel robustus ac virilis, *iamque tendendus* h. e. barbatus, huiusmodi *eunuchocommittere noli*, h. e. cave patiaris, illum quasi cum hoc descendere in certamen stopri, uxori tuae inferendi, quum verendum sit, ne haec ita confestim concipiat. *Committre* est id. qd. *componere* et *comparare*, quae sunt verba theatri, arenae et certaminis publici (*ἀγῶνες μυσικῶν*), de poetis, histrionibus, miis, musicis et inpr. gladiatoribus, quorum paria componebantur, ut invicem pugnarent. Similis locus sup. I, 162. 163. ubi v. not. (1)

(1) Interpretationi meae paucis subiungam alias. Scaliger ad Catull. monet, quemadmodum ibi *asino tradere* significet facere asinum, vel ut asinus pistrinarius sit, vel *asino tradi*, in locum asini, qui verset molas, suffici, ita h. l. Iuven. *committre eunuchocommittere* dici pro eunuchum tradere a. facere, castrare, et exprimi proverbium *βασίλειον εὐνοῦχιζεν*, q. d. noli castrare eunuchum iam grandiolem, ne forti uxori tuae usui sit. Suffra-

gantur ei Grang. et Voss. ad Catull. p. 461. et inpr. 526. nisi quod ille putat, adolescentes puberes castrandos duci h. l. non exoletos et iam barbatos; hic vero, ipsis eunuchis traditos fuisse castrandos, et illorum id fuisse officium. Libinus, Farn. et Bährdt, quibus Ach. assentitur h. l. explicant: talis eunuchus dormiat cum coniuge tua, quae illius membri enormitatem facile sustinere et tolerare poterit; at concubinum tuum

379—397. *Aliae mulieres maxime delectantur citharoedorum histrionumque cantu ac musicis instrumentis, quae in maximo pretio habent. Nota Britann. est: "nullius fibula durat i. e. nullus adolescens vel cantor infibolatus potest tam diuturnum canendi laborem perferre. Alii ioterpretantur, quod mulieres pretio corrumpant citharoedos et cantores ad coitum, ut sic fibulam solvere cogantur: at poeta h. l. non mulieres notat, quae citharoedos amant, ut cocant cum iis (quas iam v. 73 seq. taxavit), sed ut voluptatem ex cantu eorum capiant, adeoque eas, quae studio citharoedorum caecitium tenentur.* Cf. v. 398. *Mulieres tamen, de quibus h. l. agitur, musicis instrumentis potissimum gratia eorum, qui illis utuntur, et cantu propter canentium pulcritudinem, qua capiuntur, delectari videntur; node expoere malim: nullus est citharoedus vel cantor, qui non, pretio ab ea corruptus, ad fibulam solvendam impellatur, ut cum illa coeat. De fibula et infibolatis cantoribus v. ad v. 73. nullius cantoria, vocem vendentis Praetoribus, qui ludos ac munera edunt, et hinc cantores, histriones et gladiatores emunt vel pretio conducunt. Similiter funera sua vendere lanistis et Praetoribus VIII, 192. (ubi v. not.) vendere verba sollicitis reis et vendere vocem Siculis plauumque theatri ap. Martial. V, 16, 6. VII, 63, 9. et voces prostituere foro ap. Ovid. Am. I, 15, 6. Organa, ὄργανα, instrumenta quaevis, inpr. musica. In manibus mulierum sunt. — 381. Testudo, lyra, χίλυς, sic dicta a testudine, ex qua eam primum Mercurius fecisse dicitur, intensis nervis ovium vel bonis Apollini abactarum. — 382. Sardonyx gemma pretiosissima, lapis Sardius (Σαρδύς), colorem humani unguis (ὄνυχος) referens. Sensus h. l. est: tota cithara pretiosis gemmis adornata est; non, quod alii putant, mulieris, testudinem pulsantis, digiti, gemmis et annulis ornati, in testudine micant. — chordae lyrae s. citharae a muliere numerantur, numero h. e. ordioe insto acite pulsantur, pectine, plectro, crispo, fisso, vel potius chordas crispaote, h. e. tremulo celerique motu agi-*

Bromium eave huiusmodi eunorho tradas: nam si cum illo dormiret, eum enormitate mentulae suae prorsus dilinderet et corrumpere. C. Valesius planissimum omnino sensum putabat esse hunc: spadoni, qui

consuevit uxori tuae, concubinum tuum instar Bacchi capillatum, sed iam durum et exoletum, noli committere, ne a spadone, ut uxor tua, corrumpatur. Alii interpretes vel his adsestionantur, vel prorsus tacent.

tante ac percutiente. Sic *linguae bisulcae iactum crispum* dixit Pacuv. ap. Non. *crispum movere latus* Virg. Cop. 2. *crispare hastilia* Virg. Aen. I, 313. — 383. *tener*, ut sup. I, 22. ubi v. not. vel iuvenis, vel delicatus, h. e. pulcer, iucundus, dilectus. *Hedymeles*, citharoedus, cuius nomen a dulci cantu (ἡδὺς μέλος) fictum videtur. *operam dedit cantui*, in canendo usus est. *hunc pectinem tenet*, semper in manibus habet, memor amoris et consuetudinis cum citharoedo, vel absente vel mortuo, cuius et grato plectro vel cithara solatur se, h. e. amati viri desiderium et absentiam vel mortem, gaudens se instrumenta vel reliquias tam *grati* carique viri possidere, quae ipsi tam gratæ sunt, ut et *basia* iis *indulgeat*, h. e. frequenter oscula det. Proprie amori *indulget*, dum osculatur. 385 seq. Fuit matrona quondam nobilissima, quæ Deos, facto prius sacrificio (ut voti sui fieret compos), rogaret, an Pollio citharoedus, cuius amore arderet, victoriam consecuturus esset in certamine Capitolino. Poëta forte historiam veram, nobis ignotam, memorat. *Lamiarum*, h. e. nobilium. v. ad IV, 154. *nomini altii*, antiqui, h. e. veteris originis ac nobilitatis. — 386. *Farris*, vel molæ salsæ, ac *vini* perpetuus fere usus fuit in sacris. *Ianum Vestamque* cur potissimum e Diis memoravit poëta? In eo non argutandum est vel ratio potius petenda ex Cic. Nat. D. II, 67: *Quum in omnibus rebus vim habeant maximam prima et extrema, principem in sacrificando. Ianum esse voluerunt. — Vestæ vis ad aras et focos pertinet: itaque in ea Dea, quæ est rerum custos intimarum, omnis et precatio et sacrificatio extrema est. Præterea Ianus antiquissimus Divum, et qui ad quoscumque Deos aditum dare primusque in Italia tum diis templa fecisse, tum ritus instituisse sacrorum, et ideo in sacrificiis præfationem perpetuam meruisse credebatur. A Vesta autem Græci principium sumserunt sacrificiorum et, quum hæc non sine igne essent, in omnibus eam invocarunt. Vesta, symbolum ætatis et ignis deique tutelaris aedium et familiarum, sanctissime olim et ante omnes deos colebatur, potissimum libationibus: unde ortum proverbium ἀπ' Ἐστίας ἀρχόμενος, et ἀνιστρία dictus impius. Ianus forsau propr. prudentia in personam mutata, ut Prometheus (v. ad IV, 133.). 387. *Capitolinam quercum*, h. e. coronam quernam, præmium victoris in agone Capitolino, quæu Domitianus exemplo Olympicorum ludorum istituit, quique quinquennalis et triplex fuit, musicus, equester*

ac gymnicus. Similiter *Tarpeias quercus et frondem* dixit Martialis. *Pollio* citharoedus, cuius et mentio fit VII, 179. et ap. Mart. 388 seq. Amor coniugalis ac maternus non maior, quam amor, quo citharoedum complectebatur, esse aut luculentius significari, nec mulier magis anxiosa esse poterat pro salute et convalescentia aegrotantis mariti ac filii, quam pro fama victoriae citharoedi fuit! Exclamatio poetae cum iusta indignatione. 398. *medicis tristibus*, si medici tristes essent erga, propter, *filium* eius, de cuius salute desperant. *Medicis* autem poeta dixit, non *matre*, quae adulteri magis, quam filii cura et amore tangitur. 390. 391. Qui precabantur deosque salutabant, primum *aram* tangere, et stare ante eam *capite velato*, ne sacrificii religio malis omnibus turbaretur, tum corpus dextroversum in orbem circumagere, procumbere etiam dextramque ori admoveere (adorare) solebant. *cithara*, citharoedo. 392. *Pertulit verba dictata a sacerdote* s. haruspice, qui precantibus solennes precum formulas de scripto praecire solebat, ne quid praeteriretur verborum, aut praeposterum diceretur. *Pertulit*, ab initio ad finem repetiit, vel ad Deos. Ita Schol. prob. Gronov. ad Plin. XVIII, 4. qui id dictum putabat genere loquendi Satiram admodum decenti in precibus praesertim parum probatis. *Dictata magistri omnia peragere* poeta dixit V, 122. *palluit* anxia de responso haruspicis, ex *apertae* h. e. dissectionis sive mactatae *agnae* extis futura mox divinatori. *pecudum reclusis pectoribus inhians spirantia consulit* exta Virg. Aen. IV, 63. 64.

393—395. Apostrophe ad Iannum cum summa indignatione, nec sine irrisione deorum. Magna vis incit in repetitione vocis *dic* et in verbis *antiquissime Divum*. Ianus antiquissimus Italiae deus vel heros. Hinc et πατ' ἱερχὴν *pater* dicebatur: hoc enim est voc. honoris, reverentiae, amoris ac religionis, quod proprie et primum senioribus maioribusque diis (etiam maris ac fluviorum), deinde vero et reliquis inditum est. — 394. *his*, tam putidis necessariisque mulieribus, et de talibus rebus, responsa das, vel adeo talibus votis *respondes*, talesque preces exaudis? Quo si facis, *magna* sunt utique *otia coeli*, h. e. magnum est otium Deorum, nec aliud gravius momenti, quod *agant* et curent. Poeta respexisse et irrisisse videtur dogma Epicureorum, qui Deos in perpetuo otio tempus feliciter transigere, neque res humanas curare putabant. At multo invidiosius dicit, Deos quidem curare res humanas, sed eas pau-

tum, quae ipsorum cura indignissimae sint, gravissimas vero negligere. 396. *Hacc et illa sc. mulier, consulit te, propr. haruspex* exta et deinde, his inspectis, deum. *Varicosus* dicitur, qui *varices*, h. e. venas intumescentes in cruribus (*flemina* ap. Plaut.) habet, sanguine crassiore, propter diuturnam polissimum stationem, deorsum in pedum venas delapso, quales fuere Cicero, Marius et alii; h. l. *haruspex*, quem importunae mulieres, responsa ab eo petentes, nimis diu stare cogunt. Male alii: dum diutius stare cogitur haruspex, fiet *varus* sive *varicus*, pedibus cruribusque divaricatis, h. e. praeter iustam mensuram late extensis a. distentis et introrsum retortis; quod vel naturae vitium est, vel rusticae consuetudinis; quam h. l. ianui putabat Heins. ad Ovid. Art. Am. III, 304. qui tamen iam recte vidit, *varicum* a *varo*, et *varicosum* a *varicibus* dici, et in illis vocibus primam produci syllabam, in his corripit: de quo vid. etiam Salmas. Exerc. Plin. p. 363.

398-412. Magis tamen toleranda est uxor, quae musicam artem tractat et summam ex ea voluptatem capit, quam vagabunda et curiosa, quae vagatur per urbem et res novas perscrutatur. — 398. 399. Mulieres iugensae Romanorum non in gynaeceis quidem includebantur, ut in Graecia; eas tamen in publicum conventumque vivorum prodire nefas habebatur et inhonestum. *ducibus paludatis*, iam ad iter paratis, nam consules praetoresque paludati vel chlamydati Roma proficiscebantur ad bellum. 401. *Loqui facie recta*, erecta, ut *rectis oculis intueri*, ὀφθαλμοῖς τοῖς ὀρθαῖς a. ὀρθοῖς, ἀπεκρδαμυκτὶ βλέπειν, ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, quod vel audaciae animique intrepidi vel impudentiae signum est: nam pudibundi ac timidi oculos non adtollunt, sed demittunt in terram et avertunt. *mamillis strictis*, h. e. *strophio*, *mamillari fascia*, ταινίᾳ nimis constrictis papillis, et ita turgentibus, exsertis ac nudatis, more impudicarum mulierum. Ita coarctatis, ut in summo natent siuu; Brit.

402-412. Veuusta ac luculenta summae curiositatis vel περιπαιγμοσύνης et λογοποιίας descriptio. *Seres* (Sinenses) et *Thraeces* pro extremi orientis septemtrionisque populis, in Scythia Asiatica et Europaea. *secreta*, secretos amores, *novercae et pueri*, privigi. *quis diripiatur adulter*, a pluribus ametur mulieribus; Ruben. et post eum Graev. qui recte iam viderunt, *diripi* eleganter dici, qui multis sint in amoribus et deliciis. Quis spoliatur a moecha, quis ab amica sua denudetur; H. Va-

lea. — 406. *quibus verbis*, colloquiis. Alii: Graecis an Romanis, coll. v. 191.

407—412. Ex h. l. Lipsius in Epistol. Quæst. IV, 20. coniecit, Iuvenalem Traiani temporibus vixisse, et Achaintre, hanc quoque satiram eo regnante fuisse scriptam: hæc enim referenda esse ad Traiani expeditionem in Armenios ac Parthos et ad famosum terræ motum, qui eodem tempore Antiochiam et vicina loca concusserit, et in quo subsederint montes fluviique cruerint. Sed nostro loco similior est ille Suetonii de Vespas. c. 23. *Ne in metu quidem ac periculo mortis extremo abstinuit iocis: nam quum inter prodigia cetera Mausoleum Caesarum derrepente patuisset et stella in coelo crinita apparuisset; alterum ad Iuliam Calvinam, e gente Augusti, pertinere dicebat, alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset.* Poëta enim h. l. tum superstitionem vulgi ridet, cometae apparitione eversionem regnorum, clades, pestem, famem aliaque mala generi humano portendi atque immitti credentis, tum vanitatem et huius divinationis, ex feminea interpretatione siderum ac superstitione suspensæ, et rumorum, et muliebris metus, qui illos angere solet, et affligit *diluvium* motumque terræ, quo urbes nutarent et subsederint terræ: de qua *λογισμῶν* v. loc. simil in Theophr. Char. VIII. et ibi Casaub. Notanter autem ait, *cometen seu crinitum sidus instare regi Armenio Parthoque*, qui populi erant prolixa coma criuiti; Hennin. — *Instantem*, imminente exitio eorum et minantem illud. — 408. *Famam* Quintilianus Inst. Or. V, 3. dicit esse consensum civitatis, velut publicum testimonium; *rumorem* vero sermonem sine ullo auctore certo dispersum, cui malignitas ortum dederit, incrementum credulitas. — *rumores excipit ad portas urbis*, sciscitans singulos peregre redeuntes, ecquid novi audierint. *Excipere* auribus *rumorem*, ut *sermonem* et *voces* ap. Liv. locutione desumpta a venatoribus, qui ex insidiis vel dolo ac fraude feras *excipere* solent s. capere, *διχοῦσαι* et *ἐνδιχοῦσαι*. *Niphates* mons Armeniæ maioris et pars Tauri, unde Tigris oritur, sed. h. l. fluvius, cuius tamen mentionem non faciunt geographi; forsitan eiusdem Armeniæ vel ipse Tigris. *quosdam rumores facit*, ipsa fingit et affligit. *Niphatem isse, ivisse*, h. e. irruisse, *in populos*, vel eos iuundasse. 411. *urbes nutare*, concuti terræ motu. *subsistere terras*, in imum desiderare, in profundum ruere, ut passim *silcre* (ad ima) et *desidere*.

413-418. Gravius est iracundiae saevitiaeque vitium, cui aliae mulieres obnoxiae sunt. *id vitium* curiositatis credulitatisque. 414. *Vicinos humiles*, pauperes miserosque, *rapi* ad supplicium, vel corripui, comprehendi et *loris* caedi iubet, si forte somnus ei interruptus fuerit latratu canum. Tale quid tum temporis evenisse videtur, quod poeta respexit. Idem valet de v. 418 seq. *Exorata*, quamvis valde orata, rogata a miseris vicinis, qui immeritam deprecantur poenam. Lubinus non male: quum exorata et quodammodo placata est, loris illos concidit, alias illos plane occisura vel ad mortem mulctatura. — 417. *dominum*, berum capis.

418-433. Eadem mulier saeva et imperiosa, de qua v. 413 seq. sermo est, nocturno demum tempore lavat, et postquam diu convivas, frustra eam exspectantes, fame maceravit tandemque domum rediit ex balneo, sitim ibi contractam largo vini haustu explet ante coenam. Romani non modo post coenam, sed et ante eam et tum quidem ab hora plerumque octava ad nonam lavabant. Ante Imperatorum tempora nona hora balnei et decima coenae erat; sed postea hyeme nona, aestate octava hora balnei haberi coepta. Mulieres autem vinum bibere, nefas olim habebatur, nec minus, quam adulterium, vel mortis poena dignum: abstemiae etiam mulieres Italicae, bibaces potissimum Graecae. *gravis occursu*, aspera et terribilis est occurrentibus. *Balnea privata*, puto. *conchas et castra*, instrumenta balneatoris a servis ancillisque tanto tumultu ad balnea perferri iubet, quanto *castra moventur*. *Conchae* proprie vasa parva, formam concharum referentia, quibus unguenta, oleum aliaque servabantur; sed h. l. forsitan grandiora vasa, integro corpori lavando apta, ut *λουτήρες* Veneris, quod suspicabatur Barth. ad Claud. Epigr. 14. p. m. 1030. ubi de vario voc. *conchae* significatu copiose egit. — 420. *gaudet magno tumultu*, labore motuque corporis vehementi, *sudare*, sudorem elicere in sudatorio seu cella caldaria, quod potissimum fiebat vel ferendo vel movendo pondera, impr. balteres (*ἀλτήρες*) s. *massas graves* h. e. plumbeas (*μολυβδίνας χειροπληθῆς* ap. Lucian. de gymn.), quibus utebantur ad saliendum seque velut librandum, aut agitando corpus, manibus plumbo gravibus sive sublati ac depressis, sive hoc illud iactatis. — 422. *alipites*, forte eunuchi et nudus, quales mulieribus ministrare solebant in balneis. *Imprimere digitos*, infricare unguenta. *cristae*, *μεσομαχρίαι*, interfeminiis sc. membro ap. Apul. Apol. p. 296. ed. Elm. Grang. *κλυτο-*

ῥίξιν; nam *crista* pars muliebris pudendi, Gr. ῥύμη, μέτρον, ὑποδερμὶς s. ἡδιστοῦς. *Callidus*, versutus et dolosus, qui sciat dominam suam huiusmodi titillatione et contrectatione gaudere, cuius moechus forsitan est; Lubin. — 423. *Summum femur dominae* (v. adv. 30) *exclamare cogit*, hac fricatione satus eius (*les vapeurs*) expellit. *exclamare* resonare s. crispare, ut *clamare*, *gemere* et ῥοῦ de quovis sono et strepitu. Similiter *clamosus cunnus* Gallae eiusque *garrulitas* et *poppysmata* dicuntur Martial. VII, 17. Nota H. Valesii est: *cristae* i. e. labro pudendi, a colore *cristae* galli gallinacei sic dicto; quod si *digito* trahas, necesse est, *summum femur* i. e. pudendum vel naturalia *exclamare*, h. e. resonare ac ῥαυρίζων. Poëta tamen designavit forte *crepitem manus aliptae*, *humeris illisae*, quae, prout plana pervenit aut concava, ita sonum mutat, ut uter verbis Sen. Ep. LVI. pr. *Vincti verbere vapulat magistri* Mart. VII, 66, 8. Cuiusmodi certe sive nates dici posse *summum femur*, vix crediderim. (1) — 424. *interca*, dum lavatur domina. — 425. *rubicundula* a balneis et sudore, vel quia ibi indulsit libidini, quod in balneis facere solebant viri et feminae, quam promiscue lavarentur; quem morem foedissimum, a Graecis petiit, sustulit Traianum. — *sitiens*, bibere gestiens, postquam sitiis sudore collegit. *Oenophorum*, οἰνοφόρον, vas, quo vinum fertur, vel pnp. quod vinum fert; vas vinarium, et quidem h. l. amplum. Romani, ut stomachum cibo large sumto exonerarent et provocarent appetitum, solebant statim a balneis uno ductu vel ἀπορρί bibere et post coenam vomere; quod Erasistratus improbavit, quasi oculis noxium et ventrem quoque sistens. quod tenditur, plenum est, repletur, urnae capax est. *Urna* continebat quatuor congijs, vel XXIV sextarios et dimidium amphoram. — 427. *admotum pedibus*, mensae; vel advolutum pedibus dominae, ob magnitudinem, non manibus allatum. Plerique intpp. perperam exponunt, appositum servis, ut pessimum vinum; idque putant bibisse, qui vomere voluerint. Immo a domina bibitar *Falerum*, deinde ante cibum, forte et vinum, aqua calida mixtum,

(1) Minus tamen probanda est haec Henninii interpretatio: « *Aliptes* dum collide matronae digitos per blanditias impressit *cristae*, seu acuminato operculo, vel et conchae seu vasis unguentarii acumini, cogit dominam ea impressione dolentem »

mur percutere? ut sonitum ederet; consueverant enim Veteres in dolore et magna animi commotione femur percutere. » Si *crista* eo sensu capitur, *aliptes*, certe, non matrona, digitos ei impressissae censendus est.

more Romanorum, denique *sextarius alter* s. secundus, adeoque duo sextarii. Hinc vomitus. *Sextarius* sexta pars congi, capiens XII cyathos vel binas cotylas s. heminas. 428. *ducitur*, exhauritur, defunditur ex oenophoro; vel bibitur, ut passim, v. c. ap. Horat. Od. I, 17, 22. et IV, 12, 14. *rabidam orrxin*, ὄρεξιν, appetitum, b. l. edendi, *facturus*, excitatus, exinanito per vomitum ventriculo alvoque exonerata. *Ex longo rubies collecta fatigat edendi*, Virg. Aen. IX, 64. — 429. *Dum redit e stomacho*, remittitur vomitu, evomitur. *Ioto intestino*, ablato ventriculo et alvo purgata. — 430. *Marmoribus*, in marmoreo pavimento (quale in magifico triclinio esse solebat), *rivi properant*, δεινῶς pro, multum vini fluit, eiectum ex *pelvi*, in quam illud iussuerat, quaeque inde *olet*. *lata*, ampla, *pelvis*, vomitione repleta. *Falernum* vinum exquisite dictum; est enim nobilium vini genus. *Heres mero Tinguet pavementum superbum Pontificum potiore coenis*, Horat. Od. II, 14, 26. *Natabant pavimenta mero*, madebant parietes, Cic. Phil. II, 41. — 431. 432. Serpentes avidissimi sunt vini, unde et eo in sepibus imposito olim capiebantur ebrui. — 433. *Maritus oculis opertis*, clausis ob tantam turpitudinem, *substringit bilem*, iram et indignationem coercet ac reprimat: non effundit, metuens iram imperiosae uxoris.

434—456. *Gravior* tamen, b. e. molestior et minus tolerabilis est uxor, quae nimis docta esse aut videri vult, cuiusque oratio est volubilis. Sic ap. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μεσῷ συνόντων cap. 36. αἱ δὲ οὖν γυναικες (καὶ γὰρ αὐτὴ καὶ τὸ δὲ τῶν γυναικῶν σπουδάζεται, τὸ εἶναι τινὰς αὐταῖς πεπαιδευμένους, μεσῷ ὑποταλαίς ἐκόντας καὶ τῷ φορέῳ παρεπομένους) ἐν γὰρ τι καὶ τοῦτο τῶν ἄλλων καλλωπισμάτων αὐταῖς δοκεῖ, ἣν λέγεται, ὡς πεπαιδευμένηι τί εἴσι καὶ φιλόσοφοι, καὶ ποιοῦσιν ἄσματα οὐ πολὺ τῆς Σαπφούς ἀποδίδοντα· καὶ διὰ δὲ ταῦτα μεσῶτους καὶ αὐταὶ περιέχονται βήτορας καὶ γραμματικῶς καὶ φιλοσόφους. Αἰροῦνται δ' αὐτῶν πνίκα ἥτοι μεταξὺ κλισοῦμαι καὶ τὰς κόμας περιπλεκόμεναι (ut fere inf. v. 483.), ἢ παρὰ τὸ διέπναι· ἄλλοτε γὰρ οὐκ ἔχουσι σχολήν· πολλὰς δὲ καὶ μεταξὺ τοῦ φιλοσόφου τί διεξιόντες, ἢ ἄβρα προσιθύνοντα ὥρῃς παρὰ τοῦ μαιχοῦ γραμματικῶν· οἱ δὲ περὶ συρροῦντες ἐκείνοι λόγοι ἐστᾶσι περιμένοντες, ἐστ' ἂν ἐκείνη ἀντιγράφουσα τῷ μαιχῷ ἐπαναδράμῃ πρὸς τὴν ἀκρόασιν, quibus verbis cf. sup. v. 233 seq. et *les Femmes Savantes de Mr. Moliere*. *discumbere* ad mensam: nam modo sermo fuerat de uxore, quae ante coenam in balneum iverat. Antiquo autem et a Graecis recepto more etiam in conviviis de rebus, ad philosophiam aliasque artes ingenuas pertinentibus, disputari et potissimum in missuum intervallis aut remotis mensis loca quae-

dam poetarum recitari solebant; unde mox convivis occasio fabulandi data. v. Wolf. ad Plat. Symp. IV, 1. Facile tamen intelligitur, quanti habenda sint haec iudicia, a parum sobria profecta et ab iis, qui oblectandi sui causa, non serio literas tractant. Tales tum temporis plerique procerum erant, iisque similis femina, quae h. l. describitur. — 435. *periturae ignoscit Elissae*, non tam miseretur Didonis et excusat eam, quod ex impatientia amoris perire volnerit post discessum Aeneae, quam excusat laudatque Virgilinum, qui tam scite et amores Didonis in carmen suum intulerit et iustas atruxerit finxeritque causas, quare ipsa sibi mortem consciverit. Praeclare autem h. l., ubi de laude Virgilii agitur, amorum Didonis mentio fit, quoniam et mulier iudicium fert, et poeta ille in hac carminis sui parte summam artem vario modo declaravit *Elissae*, Didoni. — 436. *Committit et comparat*, verba synon. de quibus v. ad v. 378. et ad I, 163. *Comparat Maronem et Homerum*, ut Critici tam recentiores, quam veteres. (v. ad XI, 178.) 437. *in trutina suspendit*, ponit, h. e. Criticorum more eorum virtutes examinat eosque comparat. (1) *Trutina* proprie foramen, in quo lingula lancis (*examen* Pers. I, 6.) movetur et vergit, deinde ipsa bilanx libra.

438 seq. Tam clara est vox eius et tanta orationis copia, ut, qui his virtutibus in primis excellent, immo magna hominum turba, ei cedant ipsaque loquente taceant. *loquatur*, loqui conatur. 440. *Altera nec mulier*: nam multae mulieres et vocales sunt vel aonorae, et loquaces vel disertae. Xenarchus ap. Athen. XIII, 1. (7.) p. 559. *Εἴτ' αἰσὶν οἱ τέττυγες οὐκ εὐδαίμωνες, ὡς ταῖς γυναιξὶν οὐδ' ὄρνιθιν φωνὴς ἐστὶ*; *verborum vis*, ut Gr. *δύναμις*, orationis copia et simul vocis contentio ac vigor vel claritas. ca-

(1) Conf. VII, 413. Pers. I, 7. IV, 40. (*Scis enim iustum gemina suspendere lancea ancipitis librae*) Tibull. IV, 4, 40 seq. (ubi v. Heyne) Horat. Sat. I, 3, 72. et Epist. II, 30. Statera autem accuratius rerum pondera indicare putabatur, quam trutina. v. Cic. de or. II, 38. et Koenig ad Pers. V, 400. Rigaltius arbitrabatur, his versibus ab ipso poeta, etsi obscure, plus ponderis et maiestatis tribui Virgilio, idque facile intelligi posse ab

iis, qui in trutinarum et examinum ratione leviora pondera a gravioribus suspendi adtollique non ignorent. Enimvero femina h. l. non modo Homerum, sed et Maronem, hunc inde h. est ex una parte, ex alia s. altera parte illum *suspendit*; et suspenduntur s. suspensae sunt h. e. alte pendunt propr. trutinae, indeque et res iis impositae. Cf. inf. VII, 413. 444.

dit, excidit ore, effunditur. 441 seq. Egregia volubilis et sonorae linguae descriptio! Quot verba (plerumque inania) fundit mulier loquax, tot *pelves* ac *tintinnabula pulsari dicas* ac putes. Silenus Vlisseu appellat ἑνδρα χροτάλον ap. Eurip. in Cycl. Ilinc et *tympana eloquentiae* dixit Quintil. et τύμπανον ποσὶν Theodor. in Brunck. Anal. Eodem spectat proverb. Δωδωναίαν χαλκίδαον, (quia Dodonae ἀσύντος ἁβῆς fuit, continuus aereae pelvis tintitus, vento aut instrumentis effectus), et Sympos. Aenigm. LXXIX. de tintinnabulo: *Aere rigens curvo patulum componor in orbem; Mobilis est intus linguae crepitantis imago; Non resonat positus, motus quoque saepe resultat*: ad quae verba Wernsdorf in Poët. Lat. min. T. VI. p. 554. haec notavit: «Malleolum mobilem, quo tintinnabulum pulsatur, similem esse dicit linguae, quae appulso suo ad palatum vocem et sonum efficit: quod expressit Horat. Serm. II, 3, 274. *Quid? quum balba feris annoso verba palato*. Ob eam causam videtur Iuvenalis mulieris argutam garrulitatem tintinnabulis adsimulare.» — 442. 443. Festiva sententia, qua simul vulgaris superstitio rideatur: Nil opus est amplius tot turbis et pelvibus, quibus plebs laboranti Lunae succurrere conatur; quod iis effici creditur, haec mulier solo linguae suae strepitu ac sono praestare potest. Veteres, rerum physicarum igoari, Lunam propterea, quod magicis sazarum incantationibus cogeretur in terram descendere et spumam vel virus, quo veneficae uterentur, in herbas effundere, deficere putabant ac reluctari vel *laborare*: ne itaque vinceretur carminibus et coelo devocaretur, sed ad carmina illa obsurdesceret, in hac lucta ei *laboranti aereum sono*, crepitu *pelvium* ac *tintinnabulorum*, *tubarum* corthuumque concentu *succurrere* conabantur. Quae anilis superstitio est notissima et per omnem fere Orientem etiam nunc divulgata.

444 seq. Vide ut inflectat se sensim oratio ad gravitatem. Sensus nexusque vsa. 444 seq. hic est: Sapiens etiam pulcris honestisque rebus modum ac finem ponit s. statuit: hinc ingenium quidem tam disciplina, quam honorum librorum lectione subigere, vel animum liberali doctrina excolere, non femine minus quam viros decet; at omnem curam operamque ad studium philosophiae, rhetoricae, grammaticae aliarumque artium conferre, non nisi viris proprium vel decorum ac fas est, et, si mulier haec virorum studia sectatur, eorum quoque et habitu utatur et reliqua negotia agat adeoque plane mulier esse desinat. 445. Epitheton *docta* in feminis non ad artis tantum pos-

tiac, sed philosophiae etiam, historiae omniumque, quae lectione addiscuntur, studium esse referendum, ex yss. 448 seq. intelligitur, et contra Broekhus. probavit Heyoe Obs. ad Tibull. IV, 6, 2. — In yss. 446. 447. habitus negotiaque virorum, non philosophorum tantum aut oratorum poetarumque (quae communis fere interpretum sententia est) designantur: quod iam monere Schol. et Ferrar. — 446. Virorum tunicae erant substrictae et breves, circa humerum desinentes, feminarum autem molliumque hominum manicatae aq̄ talaris, h. e. proliscae et ad talos demissae. Bene vetus Schol. *accipere debet virilem habitum et cingi, ut vir*; et *Silvano mulieres non licet sacrificare*. Huic agresti horridoque Deo viri sacrificabant, feminae Iunoni et Cereri. Agricolae tamen prisci Tellurem porco, *Silvanum lacte piabant*, teste Horat. *quadrante lavari*; nam lavaturi vulgo quadrantem dabant baluatori; non pauperes tantum philosophi, quod male colligitur ex Horat. Sat. I, 3, 37. Eniuvēro feminae quoque lavabantur in publicis thermae balneisque, e quibus alia iis, alia viris propria erant. Non itaque vs. 446. 447. sola ac propria virorum negotia memorantur, quod supra monui. Si tamen Glossis mss. ap. Ferrar. fides habenda, mulieres lavabantur gratis, aut se ipsas pro pretio dabant.

448 seq. Grangaeus comparat verba Martialis II, 90, 9. — *Non sit doctissima coniux*, et Eurip. Hippol. v. 640 seq. *Ζοφὴν δὲ μισθὸν μὴ γὰρ ἐν γ' ἑποῖς δόμοις εἴη προνοῦσα πλείον, ἢ γυναῖκα Ζοφὴν. Τὸ γὰρ πανούργου μᾶλλον ἐντίκται Κύπρις ἐν ταῖς σεραΐαις.* Poeta vero, mulieres insectans literatas, feminam forte, nescio quam, tunc temporis viventem, toto h. l. inde a v. 436. respexit. Vetust. Schol. ad v. 434: "Statiliam Messalinam insectatur, quae, post quatuor matrimonia diverso exitu soluta, postremo Neroni nupsit: post quem interemtum et opibus et forma et ingenio plurimum vixit et consecrata est usum eloquentiae usque ad studium declamandi.," Ingeniose Henninius: "Suspicio per transenoam notari h. l. Sulpiciam, Caleni uxorem, feminam doctissimam, quae et ipsa ad Satiras accessit, unde Iuvenalis, invidio oestro forte percussus indignatusque feminam in gloriae partem venisse, stilum in feminas literatas generatim, sed obliquo in Sulpiciam oculo strinxit. Ipsa fatetur: *Primaque Romanas docui contendere Graii*; et in satirica illa quereela de exactis Vrbe philosophis sane non unum curtum sermone rotato *enthymema*, non una *historia*. Quod autem

Palaemonis artem volverit, ipsa faletur, quum in illa Satira sit sibi *lusa multa millia Phalaræorum*, Iambicorum, Scæzontum cet. ut non immerito loquacitatis a Nostro v. 438 seq. accusata videri possit. Quod antiquaria fuerit, et ea ipsa Satira docet. — 448. *Non habeat dicendi genus accuratum*, ad rhetorice grammaticesque regulas exactum (cf. v. 453.); vel *non habeat* h. e. non noscat diversa *dicendi genera*, rectum ac prævum vel sublime, mediocris et teoue, vel demonstrativum, deliberativum et iudiciale, vel denique Asiaticum, Rhodium, Atticum et Laconicum, quæ in libellis rhetoricis memorantur. — 449. *aut curtum* cet. h. e. aut Dialecticæ artis perita sit. — *Enthymema*, ἐνθύμημα, proprie quaelibet cogitatio, et deinde conclusio e sententiis contrariis, vel forma syllogismi, qui Aristoteli *μνηστήματος* dicitur, in quo una præmissarum propositionum deest, quum ἐνθύμηται, cogito, h. e. in mente retineo. — *Curtum* vocatur, quoniam est decurtata et trunca quedam argumentandi ratio. Cf. Heins. ad Ovid. Fast. II, 408. Verba *sermone rotato* spectant ad rotundam brevitatem propositionum vel sententiarum omnisque conclusionis, quæ, quo brevior ac rotundior est, eo fortius terit. Hinc et præclare dicitur *torqueat*, metaphora petita a iaculis, quæ, quum brevia sunt, *rotando torquentur*. Id iam animadvertit Muretus Varr. Lectt. VIII, 21. ubi etiam adscripsit locum Platonis de Spartanorum loquendi consuetudine, quos ab initio rudes imperitosque videri, sed postea torquere et vibrare brevem aliquam sententiam dicit. Hinc *iaculator* dicitur rhetor inf. VII, 193. et ap. Senec. in Epist. *Eadem illa sententia, velut lacerto excussa, torquetur*, ap. Cic. Or. 70. *Demosthenis vibrant fulmina*, ap. Petron. 109. et Quintil. XI, 3. § 120. *iaculari dicta et sententias*. (1) — 452. *artem Palaemonis*, h. e. Grammaticam. Nam M. vel Q. Remmius Palaemon, magister Quintiliani, sub Tiberio et Claudio principem locum inter Grammaticos tenuit et arrogantia fuit tanta, ut secum et nates et morituras literas iactaret. *volvit* verbis et lingua, vel secum s. animo, expendit, examinat vel tractat; quæ notiones etiam verbo si-

(1) Turnebus Advers. III, 47. *sermonum rotatum* h. l. putat esse orationem conversione conclusam atque comprehensam ambitu; quod genus dicendi a Cicerone (Partit. 5.) ver-

sum, ab Aristotele *συναρπαστικόν* appellatur, et quo contorta oratio ut ideoque brevior, quam aponte naturæ fusa.

mili *versare* subiectae sunt. 454. *Antiquarii* dicuntur vel veterum poetarum, historiarum et antiquitatis studiosi, vel qui usu et investigatione antiquarum obsoletarumque vocum ac locutionum eruditionis famam affectant, vel denique qui priscos libros legunt et tractant. — 455. *amicae opicae*, quae Opice s. Osce, Oseorum more, h. e. barbare, indocte se male loquuntur. *Opicum* inter convicia fuisse, quibus Graeci Romanos peterent, et hinc mulierem putide doctam h. l. *opicam* dici, monet Iacobs ad Anthol. Gr. *verba nec curanda viris*, ~~ne~~ viris quidem anxie circumspicienda et attendenda, nedum ab his in mulieribus reprehendenda et castiganda. — 456. Hinc Martial. XI, 20. *Quaeris, cur nolim te ducere, Galla? disserta es; Saepe soloecismum mentula nostra facit.* Soloecismum liceat fecisse marito, h. e. uxor non sit tam docta, ut intelligat, maritum barbare et vitiose loqui, neque tanta eius sit eruditionis affectatio, ut mariti barbarismos castiget.

457 seq. Aliae mulieres, in primis divites (*les coquettes*), nitorem munditiemque affectant, ut non maritis, sed moechis placeant, earumque mira est impudentia superbiaque. *virides gemmas*, smaragdos vel zmaragdos. — 459. *commisit*, tradidit, h. e. appendit. *magnos clenchos*, uniones s. margaritas oblongas, in piri modum turbinatas. *auribus extentis* pondere margaritarum; ut Sen. Herc. Oet. v. 661. *gemmiferas detrahit aures Lapis Eoa lectus in unda.*

461—473. Femina, ut moechis placeat, pane siligineo, in lac asininum intincto, et unguentis oblnit faciem. Verba *pane tumet facies*, ut et ea, quae sequuntur, referenda ad incrustationem panis madidi, quo femina domi apud maritum, ut cutem molliret, linebat faciem cique velut *tectorium* quoddam, h. e. crustam vel *πτάπλωμα* et *ἐπίχρισμα*, inducebat, quod deinde foras proditura abstergebat lomento vel *σμήγματι* ex lacte asinino, ut moechis placeret et cutis poliretur: nam *tectorium*, *κοίτημα*, proprie est incrustatio parietum ex arena et calce. Hinc *foeda adspectu ridendaque facies*, nondum lota ac polita, et mox *tectoria prima*: nam *tectorium* proprie dicitur albedo et incrustatio, quae creta potissimum et gypso muris aut parietibus et pavimentis inducitur. Hinc et *labra mariti*, faciem incrustatam exosculantis, *viscantur* et agglutinantur, h. e. tamquam in visco et glutine inhaerescunt: unde *miseri mariti*. — *Poppacana*, quod Britan. iam monuisse video, non videntur esse medicamina faciei, ex madido pane et lacte

asinino confecta, quae nec *pinguia* sunt, nec *spirant*, sed unguenta suavis odoris aut magni pretii, ita (forsan primum a poeta nostro) appellata a Poppaea, Neronis axore (ut *Cosmiana* et *Nicerotiana*), ob inventionem eius vel usum frequentem. *Poppaea* notissima e Suet. et Tac. *Spirat*, πνέει, *Poppaena*, odorem eorum emittit s. fundit. 464-466. Lipsius Epist. Quaest. IV, 25. poetae menti obversata patabat verba Lucilii Sat. XV: *Quum tecum est, quidvis satis est: visuri alieni Sini homines, spiram, pallas, redimicula pronit.* — Ioda cute, v. ad II, 105. — 465. *Foliatum* unguentum s. nardinum et malobathron, paratum ex nobili oleo, quod habent *folia* nardi vel potius malobathri, μαλοβαθρον s. μαλαβαθρον, inpr. in *India*; de cuius magno pretio et indole v. Plin. XII, 26. s. 59. XIII, 1 extr. et 3 extf. *moechis parantur*, in eorum gratiam praeparantur, vel ut mox *his emuntur*. 466. *quidquid odorum*, aromatum, gemmarum cet. quibus India abundat. *huc*, Romam. *mittitis*, pro vulg. mittunt. *Indi graciles*, v. sup. ad V, 53. — 467. *aperit*, relinquit, *vultum* (ut ap. Martial. III, 3, 4), crusta quasi obtectum, forte per totam noctem, ut eo mollior fieret (unde *tandem*), et *reponit*, renouet, *tectoria prima*, incrustationem panis (v. ad v. 461 seq.): nam *tectoria secunda*, quae nunc faciei inducit, sunt lac, unguenta (*foliata*) et fuci. Iam facies incipit agnosci atque fovetur, abluitur, tenerescit et candorem accipit lacte asinino. v. ad II, 107. *Formosam faciem nigro medicamine velas*: — *Aut aperi faciem, vel tunicata lava*, Martial. III, 3, 1. 4. — 469. 470. Id fecit Poppaea, in exilium missa. Vid. loca Plinii et Diouis laudata ad II, 107. *ad axem Hyperboreum*, h. e. ad extremas easque septentrionales terrae partes. *axem*, plagam coeli, ut passim. — 471 seq. *Sed facies, quae mutatis — madidae, facies dicetur, an ulcus?* Ileninius notat, Patres quoque ecclesiae nostrae bile plus quam satirica in hos fucos, quorum ope deformes naturam quasi ulcisci videantur, insurrexisse. *mutatis*, variis. 472. *offas*, micas vel frusta (Grang. de la farine réduite en masse, quo sensu *offa* dicatur. Plin. XV, 7.), coctae et *madidae* lacte asinino siliginis, v. ad II, 107. et V, 70. — 473. *facies dicetur, an ulcus*: nam et ulcera sic medicamentis et emplastris foventur.

474-485. Alia crudelis feminae negotia, quae mane agit, postquam e lecto surrexit. Saevit in familiam et iram, in maritum quacumque de causa conceptam, in servos servasque ef-

fundit. Talis Circe ap. Petron. c. 13a. p. 627. ed. Burm. Cf. Barth. Advers. V, 8. Lepida vero causa irae h. l. affertur: *si nocte maritus aversus ab uxore iacuit* (καθιδόντι ἀποστραφείς Luc. in Dial. Merc.), h. e. libidini uxoris non satisfecit. — 476. *periiit*, actum est de ea, δεινός pro, male tractatur, vel magnam ei impendet malum. *Libraria* vel *serva* praelegens et eleganter scribens librasve describens, cuius etiam in lapidibus mentio fit (v. Pignori de servis p. 115.), vel *lanipendia*, quae lanam *librat* et *quasillariis* (a *quasillo* sic dictis) *appendit*, pensa lanificis ancillis distribuit. 477. *Cosmeta*, ut vulgo putant, non κομμήτρια, ornatrix, ancilla, quae dominam exornat, componens crinem cet., sed κομμήτης, servus, qui mundum muliebrem curabat. *Cosmetae* tamen dicebantur olim omnes puellae virique, a quibus fucari facies, supercilia pingi, purgari dentes et medicamina, quibus foetor halitus arcebatur, parari solebant, quorumque ars κομμητικὴ dicebatur. *ponunt*, deponunt, *tunicas*, exui iubentur, et ad mammāsque nudatae ministrant daminse, ut facile vapulent. *Liburnus*, v. ad III, 240. *poenas somni alieni*, non sui, sed mariti, qui nocte aversus iacuit. 479. *frangit ferulas* dorso suo, efficit, ut frangantur ferulae, dum iis caeditur. *Scutica*, parvum flagellum, e loris vel corio bubula (τὸ σκῦτος corium) factum. *Levia peccata ferulis*, graviora *scuticis* et gravissima *flagellis* (quales fuere *πίστιγες ἀστρογλυκταί*) puniuntur. — 480. *Sunt, quae tortoribus s. carnificibus praestent annua salaria*, quia saepissime servus caedi iubent: nisi poeta rem in maius auxit. *Lorarii* dicebantur servi, qui conservos flagellare iubebantur, *tortores* et *carnifices* publici, qui reos putissimum, capitis damnatos, virgīs caedebant.

481—485. Saevissima mulier adeo omnem exiit humanitatem et tam parum supplicii servorum innoxiorum mavetur, ut, dum hi, quos ne homines quidem esse possent, caedantur, obiter, quasi aliud agens, *faciem linat* medicamentis s. fuco, *audiat amicas* secum confabulantes cet. *Verberat* et v. 483. 484. *caedit* pro: verberari et caedi iubet vel caedendos curat: nam quod per alium quis facit, ipse fecisse putatur et dicitur. 482. *considerat* et miratur *aurum pictae vestis*, vestem acu pictam auroque intextam. *latum aurum*, ut X, 27. — 483. Conf. locus Luciani adscriptus ad v. 434 seq. *Diurnum* s. diarium sc. scriptum, *ἐφημερίς*, liber in quo acta diurna s. quotidiana rationesque potissimum accepti et expensi ab ancillis consignantur. *Diurnos commentarios* dixit Suet. in Aug. *Transversa*

diurni vet. Schol. recte forsan interpretatur, ratiocinium diurnum, in transversa charta scriptum. (Gr. *διημέριον*.) (1) —484 seq. Cf. Böttigeri Sabina p. 250 seq. *Exi*, iam abi, furcifer cet. 485. *Intonet horrendum*, horrende femina, ut ap. Virg. Aen. XII, 700. et inf. v. 517. *grande sonat* sc. semivir; nisi iungenda sunt verba *horrendum Exi*, nūl *intonet* impersonaliter accipiendum. *Intonet* autem gravius, quam resonet. Verba *cognitione peracta* vulgo interpretantur: finita cognitione causae et delictorum cuiuslibet servi sumtoque de omnibus supplicio; rectius autem Brit. et Ach. iam omnibus rationibus diligenter recognitis et excussis, finita lectione Iungi diurni. —486—507. Cf. Böttigeri Sabina p. 251 seq. *Praefectura*, administratio et gubernatio, *domus non mitior est aula Sicula*, h. e. matrona s. femina, quae domui et familiae praest, non minus crudelis in servos, quam tyranni Siculi, Phalaris et Dionysii, in cives.

487. *Nam si constituit*, statuit, ornari cet., non, ut alii exponunt, *constituit* scil. moechis locum et tempus conveniendi. —488. *expectatur in hortis* a moechis. —489. *Sacraria*, aediculae et templa *Isidis* in octo Romae regionibus, apud quae (in porticibus) et in quibus multa admittebantur stupra et adulteria a mulieribus quae praelendebant, se in casto *Isidis* esse et pervigilia, excubias vigilasve agere in eius honorem. *lenae Isiacae*, mulieris, quae apud aedem *Isidis* lenocinatur, vel potius sacerdotis; nam sacerdotes *Isidis* lenocinium quoque faciebant. *Malim* de ipsa *Iside* quasi lenocinante et lepa magna (in cuius templo plurimae prostant feminae) accipere; quae tamen ratio paulo durior est: nam sic *Isiacae* poeta dixit pro *Isidis*. *Multas* (pellices, meretrices) *illa facit, quod fuit ipsa Iovi*, Ovid. A. A. I, 78.

490—507. Conf. Senec. de brev. vitae c. 12. Martial. II, 66. et Claud. de nupt. Honor. et Mar. carm. X, 101 seq. de ancillis ornatricibus variisque earum officiis. *Disponere crinem*, ut *ponere, componere, fingere, aptare, colere, ornare, νέμειν* vel *τρίχας διατίθειν* vel *συντίθειν*. *capillis laceratis* ab irata et crudeli domina et

(1) Similliter fere *adversaria* Coel. Rhodig. XII, 21. Ita dicuntur libelli, in quibus et *adversa* parte perque *transversum* scribebatur, et in quos sine ordine omnia conficiebantur, transferenda deinde in tabulas accepti et expensi. v. Salmas. de Vsur.

p. 447. Minus probanda Grang. explicatio: legi diurnum *transversa* h. e. transverse, obiter, ut sit enallage. Sic fere *transversa* tueri ap. Vir. Ecl. III, 8. et Valer. Fl. II, 454. ubi v. Burm. Sed ita saltem *diurnum*, non *diurni*, dixisset poeta.

nuda humero, veste ab eadem discissa. Sed verba haec iis, quae praecedunt, magis congruent, si ea cum Dusaulx et Ach. retuleris ad summam festinationem, qua Psecas, vocata a crudeli domina, accurrat *capillis sparsis*, solutis et *laceratis*, nec non seminuda, ut confestim *disponat crinem dominae properantis* et clamantis. Poenae, ab irata domina ei inflictæ, mox memorantur v. 492 seq. et iam memoratae sunt sup. v. 476 seq. *Psecas* puella ornatrix, et hinc forte comes Dianæ ap. Ovid. Met. III, 172., sic dicta a ψεκάζειν, irrorare (ψεκάς ros), quae unguentis pretiosissimis capillos dominae delibuit, irrigat (ut ap. Claudian. l. l. *largos haec nectaris imbres irrigat*), aut, quod cel. Böttiger in Sabina p. 106 et 125. docet, quae unguenta pluviae tenuis instar arte nunc ignota ore (unde hoc?) inspergit dominae crinibus. Ornatrices rarum ac parvum aquae solent mittere ac velut ψεκάζειν, minutum a. rarum pluere; vct. Schol. *Psecas* dicta a ψεκάζειν, ut *Plecusa* Martial. II, 66, 4. a πλέκειν. Cf. Spanhem. l. l. Reines. Inscr. I, 89. et quae ibi disputat p. 125. 126. de arte puellae ornatrix a. comitricis (κομωτρέας, κομιστρέας, κομωτρίας, πλετρίας, πομωτρέας), capillia balsamum aut odoratos pulveres, medicatos succos cet. instillant et eosque apte disponunt. — 492 seq. Cf. Martial. II, 66. *Altior hic quare cincinnus* (ap. Martial. *comarum annulus*, ut inf. v. 496. *orbis*) verba dominae increpantis servam. *Taurea* non nomen matronae a tauri feritate fictum, sed acutica e corio taurino. 493. *crimen*, quasi grave peccatum commiserit Psecas. *capilli* non bene, apte et aequaliter *flexi*, non decenti inflexione crispati. 494. 495. Verba poëtae miserantis ancillam et dominae deformitatem deridentis. *Si tibi displicuit nasus tuus*, h. e. facies, quam in speculo contemplaris, non placet, quia deformis est, nec pulchra reddi potest arte; unde ira. — 495. *Altera ancilla laevum*, a sinistra parte, *extendit*, componit, *comas confusas*. Nota Hein. est: "Dubitari potest, an hoc usus loquendi ferat. Vnum exemplum scio, ubi *laevum* ita usurpatum videtur, Valer. Fl. I, 156. Igitur amplius cogitandum censeo." Sed alia exempla sunt Virg. Aen. II, 693. et IX, 631. *volvitur in orbem*, v. ad v. 492. et 502, 497—501. Recte Grang. "Satirice, quod matronae, tamquam senatores, de ornata capillorum deliberent et sententiam dicant. Similis iocus IV, 73. et ap. Sen. de brev. vit. c. 12. *Dum de singulis capillis in consilium itur* cet." *matrona* ancilla vetula, ob aetatem usamque peritior, quae unne *lanis*, lanificio, *admota* est, facta est quasillaria (v. sup. ad v. 476.), postquam cessavit emerita acu,

h. e. emeritis quasi stipendiis, propter aetatem et hebetatam oculorum aciem, vacationem accepit a tenuiori ac subtiliori manuum opera, a suendo vel pingendo acu, vel potius comendo, crispando et componendo crine, ut *acus* sit crinalis vel discriminialis, de qua v. Böttigeri Sabina p. 27. Vox *emerita* praeclare petita est e re militari et gladiatoria, ut reliquae, *sententia prima Huius erit, post hanc aetate atque arte minores Censebunt* e curis vel senatu, in quo princeps senatus senioresque Patres primi *sententiam* dicebant vel *censebant* et ceteri ordine rogabantur. — 500. Tamquam *sama* aut *anima*, ipsa vita, in periculum et discrimen vocetur, vel in discrimine versetur. — 502. *Tot ordinibus* vel gradibus cincinnorum cirrorumque *premit caput, tot compagibus, cincinnis, cirris*, in nodum collectis, tabulatis quasi et contignationibus, *altum*, alte, *aedificat*, quod *καταχρηστικῶς καὶ σκαπτικῶς* dicitur. Grangæus: "Antiquae, inquit, matronae crines ad verticem capitis convolutos habebant et aggestos quasi in turrim aut metam in primore parte capitis." Talis structura vel atrues capillorum, a fronte in verticem reductorum et in gradus formatorum instar turris et conii, dicitur *nodus* et *tutulus*, Luciano *ἐπιδόματα τριχῶν*. Statio Silv. I, 1, 113. *celsae frontis honores suggestusque comae*, Lucan. II, 358. *corona matronae*, et (quod Graecus Thucydidis interpres, a Scriverio laudatus, docet) *χρῶβυλος* in viris, in femineis *χρύμβος*, et *σινόρις* in pueris. Hoc est *alienis capillis turritum verticem struere* ap. Hieron. ad Demetriad. 130. sect. 7. *Turritum tortis caput accumulare in altum Crinibus* ap. Prudent. Psychom. 183. *comam in gradus et orbis formare, volvere* (sup. v. 495.), *frangere, sinuare*; et *tortos in fluctus ponere crines* ap. Manil. V, 147. Conf. laudata ab Henninio verba Tertull. de cultu fem. et Mare. Capell. de Nupt. IV. Optime tamen mens poëtae percipietur e numis, ex quibus Aeb. colligit, hanc satiram regnantibus Traiano et Hadriano in lucem prodixisse. (1) *Aedificat caput altum tot*

(1) Conf. Valesiana p. 99 seq. vel notae H. Valesii in Iuvenalem, (in quibus docet, in numis conspici Traiani Imp. uxorem, Plotinam, et sororem Marcianam huiusque filiam Matidiam, nec non Sabinam, Hadriani coniugem filiamque Matidiae, habentes a fronte in modum turriculae vel turbanti capillos admodum elatos et in altum

suggestum exaggeratos, retro autem depressos et plexos vel in varios orbis volutos; hunc vero morem non nisi Traiano imperante et deinde XL circiter annos (in aula) durasse et damnatum ab Annia Galeria Faustina, Antonini Pii uxore, ut invenustum, nec postea repetitum esse) Aeneae Vici Imagg. Augustarum, Bartholin. de

compagibus, ut fere *Corpora aedificant celeri crescentia nexu* ap. Claudian. XVII, 321.

503 seq. Mulier, cui ita in priori capitis parte crinis in formam turris alte structus est, a fronte videtur esse procera, ut *Andromache*, uxor Hectoris, post, h. e. a tergo, aversa, minor est, ut *aliam credas*. Similiter Mart. XIV, 122, de pumilione: *Si solum spectes hominis caput, Hectora crepas: Si stantem videas, Aistyanacta putes*. Quae poeta h. l. asperioribus faciliis perstringit, nostris quoque temporibus ridendi occasionem dant. 504 seq. *cedo*, dic, quid credas? quid deinde? vel, quanto magis scil. *aliam credas, si breve* cet. German. verterem: *wie, wenn sie gar von natur sehr klein oder verwachsen ist?* Haec interpretatio firmatur simili loco XIII, 210. Hinc v. 307. interrog. signum posui. (1) Staturae brevitati facete mox adumbratur v. 506. et inpr. v. 507. *virgine Pygmaea*, conf. ad XIII, 167. *Cothurni* calceamenta sublimiora subere conserta, quibus multi, ut grandiores fierent, inpr. tragoedi (ut comoedi *soccis*) utebantur, augustam referentes deorum heroumque speciem: unde etiam stilus tragicus vel grande dicendi genus ipsaque tragoedia *cothurnus* dicitur inf. v. 634. VII, 72. et XV, 29. — 507. *ad oscula* non tam mariti, quam moechi; ut eum osculetur. *levis*, agilis, *ἱλαρὰ, νόησα*.

508. Mulier talis, quae et adultera est et cultus studiosissima, nullam mariti rationem habet, vel sanctum, quos facit, et *damnorum*, quae patitur: dum se ornat et moechatur, non curat rem familiarem. *Vivit tamquam vicina marito*, non coniux eius esset. — 510. 511. Festive et *εὐφρονέως* poeta dicit: *Hoc solo propior* est, h. e. ostendit, se uxorem, non vicinam esse et in iisdem aedibus habitare, *quod amicos et servos coniugis odit*, eique *gravis est rationibus*, multis expensis.

Inaur. Vet. p. 9—12. Iunius de Coma c. 7. Salmas. ad Tertull. Pall. p. 246. al.

(1) Verba obscura, quae alii sic interpretantur: Da, et concede hoc parva illis mulieribus, permitte et indulge, ut altiores videantur ac videri velint, ut naturam arte corrigant, si brevioris sint staturae. Alii ita: Et quidni illa alia videatur a fronte, quam a tergo, *cedo* enim et

dic, an non alia videri queat, quum a natura parva sit et brevis Britann. *«cedo* h. e. dic mihi, quomodo facit, tam brevi statura, quum maritum vult osculari? erigit se in plantas. *«* Nihil horum satisfacit: nam sententiae illae vel languent, vel ex verbis poetae perperam eliciuntur; et *cedo* neutiquam significat concede, v. Lexica.

511—592. Aliud seminarum vitium est nimia propensio ad stultam cuiuscunque generis superstitionem, quam potissimum peperit futurorum scrutandorum et praesciendurum cupiditas, qua homines omni aevo flagrarunt. Qua ratione et quo ordine singula huius rei momenta tractaverit poeta, Henninius iam docuit his verbis: "Subtilissime ab hoc versu usque ad v. 592. traducit omne genus divinationum, quae in usu erant apud Iudaeos 542—550. Armenios et Syros 550—552. Chaldaeos 563—571. Aegyptios, quorum mirificam superstitionem obiter exagitat 572—581. Phrygas 582—592. Indos 592. Perstringit Romanorum Bellonarios 511. 512. Graecorum Gallos Magae Matris 513—541. hi enim populi, quos modo dixi, maxime divinationum erant studiosi. Ridet lustrationes cuiuscunque generis et expiationes 518—529. noctes viduas diebus sacris 535. 536. procer meditatae vel et cum lacrimis fusae 539. sacrificia 541. 542. procurationem fulgurum 587. quia immo per satiram etiam adurit revelationes sacras 544. 545. dein entusiasmos 511. 512. somnia et praedictiones ex illis 530. 531. extispicinam, haruspicinam, ubi obiter impia homicidia ad expiscanda futura notat 549—553. auguria et auspicia 585. Satirica hinc bile perfundit oracula in genere, speciatim Hammonis Libyci et Apollinis Delphici 554—556. Mathematicus 557—568. Apotelesmaticus 569—571. Astrologos 572—581. Ophthalmomanticum 578. 579. Medicos, qui Medicinae Astrologiam accommodant 580. 581. sortes, metoposcopus, chiromanticum 583. 584. Paucis, omnem Gentilium religionem subsannat, quam acutissime ad ineptas superstitiones, in quas sequior sexus est praeclivior, refert, et summa styli acrimonia omnes etiam absurdissimas aliarum gentium superstitiones Romam, tamquam in sentinam, confluxisse indignatur." De iisdem superstitionibus earumque causis et classibus v. inpr. Heyne in Opusc. Academ. Vol. III. p. 203 seq. 270 seq. 291. et 312 seq.

511 seq. De sacris Bellonae et Bellonariis cf. IV, 123 seq. et loc. class. Tibull. I, 6, 43 seq. ubi v. Heyne. Similia erant sacra magnae Matris Deum s. Cybeles, similesque Bellonariis eius sacerdotes, Galli. Epitheton *furentis* et Bellonae et Matri Deorum earumque sacerdotibus sacrisque fanaticis aptum est. — chorus sacerdotum Ecce intrat; facite poeta, de sacris fanaticis locuturus, ipse quasi enthusiasmum et tam vividos excelsosque phantasiae sensus concipit, ut coram cernere iam omnia sibi videatur; quae etiam abrupti forte transitus causa est. in-

irat aedes feminae, arcessitus ab ea, ut consulatur: nam sacerdotes Bellonae, Cybeles, Isidia cet. a superstitiosis hominibus consulebantur. 513. *Semivir*, eunuchus (ut *semimares* ap. Ovid. Fast. IV, 183.) *ingens*, Archigallus, antistes sacrorum Gallisque praefectus. *Ingens* et corpore, et auctoritate ac veneratione. v. sup. ad v. 374. *facies*, persona, *reverenda minori ob-sceno*, reliquis Gallis, dignitate inferioribus: unde *minori*. — *Obscoeni greges* dicuntur Galli Ovid. Met. II, 537. et *viri molles*, *obscoeni* ac *semiviri* iunguntur Liv. XXXIII, 28. — 514. v. ad II, 116. *Testa Samia* (de qua v. ad XVI, 6.) citra perniciosum Gallos sibi virilitatem secuisse tradit Coelius ap. Plin. XXXV, 12. s. 46. extr. (ubi v. intpp.), at *ferro* Lactant. V, 9. *saxo acuto* Ovid. Fast. IV, 237 seq. Catull. LXIII, 5. *Devolvit illa acuto sibi pondera silice*, h. e. cultello lapideo. Conf. Scalig. ad Auson. II, 12. et verba Lucilii: *Testam homo sumit Samiam sibi que illico Proscidit caulem tectesque una computat ambo*. Cui Archigallo cedunt, ob summam dignitatem, sanctitatem ac reverentiam, adeoque eum vel venerantur vel sequuntur, dato ei primo loco, *cohors* reliquorum sacerdotum, Gallorum, *rauca*, ob continuum clarumque cantum, ut sup. I, 2. vel potius propter acutam exilemque vocem; quae cur eunuchis ac mulieribus sit, docent Macroh. Sat. VII, 10. Aristot. et alii. 516. *Plebeia tympana*, sacerdotes minores vel inferioris ordinis, tympana pulsantes, more Gallorum in sacris Cybeles. *Tiara*, ut *mitra*, passim dicitur fascia et diadema, ut et X, 267. (de cuius figura v. ad VIII, 259.) sed h. l. *tiara Phrygia* est pileus, de quo fimbriae s. fasciae pendebant, quibus sub mento constrictis *bucca vestitur*, malae ac tempora obducuntur s. operiuntur. Galli autem sacerdotes erant dens Phrygiae.

517—521. Archigallus, a muliere consultus (more superstitionum hominum) iam oraculum edit, in quo magna minatur mala, ab irato numine mox peccatoribus immittenda, hortaturque, ut ira Deorum tam donis ac muneribus, quam expiationibus lustrationibusque mitigetur. Similiter vaticinatur sacerdos Bellonae ap. Tibull. I, 6, 51 seq. et oracula eduntur ap. Aristoph. in Equitibus. Eandem vero superstitionem Seneca de vita beata c. 27. ita irridet: *Quum sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur, quum aliquis secandi lacertos suos artifex brachia atque humeros suspensa manu cruentat, quum aliqui genibus per viam repens ululat (ut inf. v. 525.) laurumque linteatus senex et medio lucernam die praefereus conclamat,*

iratum aliquem Deorum; concurrūt et auditis et divinum esse eum, invicem mutuum alentes stuporem, affirmatis cet. — Grande sonat, ut conclamat ap. Senec. l. l. Britan. non ad vocem claram refert, sed ad faciem rei horrendam, ut sit, miranda praecidit et grandia; more Gallorum sacerdotumque Aegypti, qui per Urbem cum insignibus suis vaticinantes, fanatico carmine talia populis ventura minabantur. Possis etiam ad grandiorein vaticiniorum orationem referre. Praeclare autem et facete v. 517-521. designatur versuta Archigalli similitudine sacerdotum avaritia ac fraus, qui morborum aliorumque malorum imminetium metu terrent superstitionis mentes suadentque, ut irae numinis sedandae causa dona ac munera Iiis vel, quod idem sit, sacerdotibus eorum dent. Religionem sacerdotum omnibus profecto temporibus eandem fuisse, notat Bahrdt. *metui iubet adventum Septembris et Austri*, b. e. auctumni, in quo morbi ac febres grassari solent. Facilis praedictio rerum, quae vulgo fiunt, et apta ad designandam vanitatem vaticinii et superstitionis stultitiam. Sed graviore quoque morbos vel insolentiores eique mulieri, quae eum consulit, impendentes divinasse censendus est Archigallus. 518. *Ovorum usus erat solennis in lustrationibus et incantationibus*; unde ap. Lucian. τὰ ἐκ τῶν καθαρσιῶν ὠὰ non edenda, sed foras proicienda; Grang. 519. *Xerampelinæ* ξερραμπελιναι sc. vestes, quae colorem arefacto (ξηρῷ) pampino (ἀμπέλῳ) vel vitis folio similem adeoque pullum forte vel subrubrum ac pallidum (Gall. *feuille morte*) referebant. Alii vestes coloris siccae rosae, qui Gall. *rose sèche* dicitur, nec multum differt. Vetus Schol. vestes *ampelini* coloris, quin inter coccinum et muricem medius est. Suidas in voc. ἀτραβατικὰς de Romanis: ἐν ταῖς ἱερταῖς καὶ τοῖς ἐπινικίαις, καὶ παρόντων πρόσβρων, ἐνεδύοντο χιτῶνας καὶ χλαμύδας ποικίλας, ἀπὸ χρυσοῦ καὶ πορφύρας, καὶ ἄλλως πως πολυτελεῖς, ἐν δὲ ταῖς κοιναῖς συνόδοις ξερραμπελινὰς τὸ χρῶμα, ἀς ἐκάλουν ἀτραβατικὰς ἀπὸ τοῦ χρώματος τὸ γὰρ μέλαν, ἄτρον καλοῦσιν· ἢ ὅτι μετὰ τραβαίας ταύταις εἰδῶσαι χρῆσθαι τραβαίαι δὲ λέγονται αἱ πολυτελεῖς χλαμύδες. veteres, cf. Var. Lect. donaverit Ipsi, Archigallo. — 521. En astutiam sacerdotis, qui superstitionis mulieribus, quae et stupidae vulgo sunt et credulae, facile persuadet, omnia infortunia, ipsis impendentia, in has vestes derivatum iri, et sic totum annum, h. e. totius anni peccata expiata esse semel, hoc uno munere, ita ut iam in totum annum libera ipsis denuo sit peccandi potestas. In tunicas has cat forte per risum dixit poeta pro, tali donatione avertatur: is certe verborum sensus est. At ipsa haec oratio ab ingenio talium praestigiatorum non abhorret.

Ivv. Tom. II.

Q

Grangaeus, coll. Ascon. ad Horat. Cornel. pr. et Festo in v. *Pilae*, putabat, haec dicta esse ex ritu Romanorum, qui effigies et simulacra habuerint circum Lares in unaquaque domo, ut, si quid mali accideret, Dii in ea reicerent. At Voss. ad Catull. p. 168. haec notavit: « Vestes illas ipsimet Galli inducebant, utpote qui exsectis virilibus illico habitum virilem muliebri permutarent: unde in antiquis marmoribus passim Galli visuntur in stola muliebri, quod et de Deae Syriae Gallis tradit Lucianus. Habitus autem Gallantium erat lugubris; et *xerampelinum* colorem Plinius rectissime *pullum* interpretatur. »

522—530. Nihil non mulieri sudent superstitio et astutia sacerdotum. — 522—524. Genus hoc lustrationis notissimum ex Pers. II, 15. 16. Horat. Sat. II, 3, 290 seq. et al. *Hibernum*, congelatum. Ipsa quoque hyeme fluvio mergi non recusabit mulier et *abluet timidum caput*, h. e. se ipsam, cui superstitio ac versutia sacerdotum timorem incussit. 523. *mergetur Tiberi matutino*, h. e. matutino tempore, ut *mane* ap. Pers. et Horat. II. II. Nam homines cum diis acturi aut sacra iis facturi corpus totum, saltem manus, aqua, vel marina vel fluviali vel fontana, abluere solebant, (quo ritu adumbratur purgatio animi a vitiis) et ipsa nox polluere credebatur. *Ter*, ut ap. Pers. l. c. Virg. Aen. VI, 229. Ovid. Met. VII, 261. et al. Huius quoque numeri et mystica fuit vis, et vulgaris usus apud poëtas. (1) — 525. 526. Hunc superstitionum ritum memorant etiam Tibull. I, 2, 85. Seneca loco sup. ad v. 517. adscripto, et Ioh. Mabilus, a C. Valesio laudatus, in Itin. Ital. p. 50. (*Vidimus haud raro mulieres reptando in genus non solum ad Scalam sanctam, ad quam vix umquam aliter ascenditur, sed etiam ad sanctam Mariam maiorem et ad Basilicam, quae Ara Coeli dicitur, ex vicinis domibus progredi.*) (2) *Regis Tarquini Superbi agrum* inter Urbem ac Tiberim, consecratum Marti, unde campus deinde Martius fuit; quod vel tironibus notum e Liv. II, 5. *Totum agrum crepet*, quo ridicula superstitionis vanitas augetur. — *genibus cruentis* rependo super arcuam, lapides cet. *nuda*, v. ad. v. 159. — 526. *candida Io*, Ioechi filia, in *candidam* vaccam a Iove mutata, quae in Aegypto, recepta forma humana,

(1) Hinc nolim cum Henuin. haec referre ad τριῶν βαπτισμάτων ritus feminarumque conversionem ad nomen Christi; neque v. 535 seq. ad πῶς λουθαίον, ὡς καὶ τὸ πᾶσις ἐπὶ πῶς (post coitum) βαπτίζεσθαι,

Clem. Alex. Strom. IV. et Levit. XV, 48.

(2) Haud mirum, si Heterodoxus superstitiones Ethnicorum cum poenitentiae operibus Christianorum confundit. *A.*

nupsit Osiridi regi, post mortem vero in Deos relata est et *Isis* appellata, symbolum fecundantis et alentis Aegypti. Fabula notissima vel ex Ovid. Met. Hoc epitheton ad pulcritudinem vel ad vestes lineas Isiacorum sacerdotum referendum putabat Brit. si Io; h. e. Isis, iusserit scil. per sacerdotem, qui hoc mandatum sibi per somnium a Dea datum esse mentitur. Nam aliae nunc superstitiones ridentur earumque auctores, sacerdotes Isiaci s. Isidis, qui non minus versuti praestigiatores, quam Bellonarii, Galli cet., erant et fraudulentis coniectores, h. e. somniorum interpretes, quique recte *sacrificuli vanae superstitionis* dicuntur Suet. Domit. c. 1. — 527 seq. Grangaei interpretatio forte non repudianda: quamvis Romae in templo Isidis non vera sit Nili aqua, qua Aegyptii utuntur in huius deae templis, sed tantum simulata, tamen, si Io iuberet, mulier haec religiosa seu potius superstitiosa vel ipsa (pedibus) ibit ad Aegypti finem eam petitura. Alio sensu haec verba esse capienda putat Ill. Böttiger in Sabina p. 184. 211. 212. ed. pr. ubi dicit, sacris Nili aquis magnam olim vim adsignatam easque propterea ex Aegypto Romam et aliorum fuisse delatas (v. Maillet Deser. de l'Egypte T. I. p. 29.), cultores vero Isidis, templum deae ingressos, aqua lustrali se ipsos aedemque adpersisse aut a sacrificulis adpersos esse (v. Casanh. ad Theophr. Char. XVI.): fingere itaque poëtam, Isidis cultricem eo superstitionis progredi, ut ab Aegypto arcessat aut ipsa potius petat aquam Nili, et quidem eum tantam in finem, ut in aedem statuamve Isidis spargat; neque eam magis superstitiosam fuisse, quam reges Persarum, qui aquam Choaspis in quovis itinere secum duxerint, de quo v. Brisson. de regno Pers. I. p. 54. Sed haec interpretatio non differt a nostra; aquas autem Nili Choaspisve propter insignem earum vim aut arcanam a superstitionis olim petitas esse, vix crediderim. Reges certe Persarum secum duxisse Choaspis aquam, quia fuerit levissima et suavisissimi saporis (ὄσος ἐλαφρότατον καὶ ἁδίστον), tradunt Herodotus I, 188. et Ctesias ap. Athen. II, 6. (23.) p. 45. Hinc et Nili aqua a multis petita et tum Berenicae a Ptolemaeo Philad. patre, tum regi Persarum, et huic quidem trihuti loco, missa videtur, non propter magnam sacramve vim quae olim ei tributa sit. Firmatur haec coniectura verbis Sen. Nat. Quaest. IV, 2. extr. Quare Nilus dulcis est, si illi e mari unda est? Nec enim ulli flumini dulcior gustus. Non ignoro quidem, in eiusdem Sen. Nat. Quaest. III, 25. haec legi: Quorundam

*causa non potest reddi—quare aqua Nilotica fecundiores feminas faciat, adeo ut quarundam viscera longe sterilitate praeclusa, ad conceptum relaxaverit; quare quaedam in Lycia aquae conceptum seminarum custodiant, quas solent petere, quibus parum tenax vulva est. Quod ad me attinet, pono ista inter temere vulgata. Ea tamen huc non referenda. Ibi non modo in Aegyptum, sed etiam ad Aegypti finem, quin ultra aut supra Aegyptum, ubi Meroe sita est. Meroe, quae aliis insula maxima Nili in Aethiopia, cuius urbs eiusdem nominis regia fuit sedes, aliis peninsula dicitur, est hodie Atbar, quae provincia maximam regni Senaar et minorem Habessiniae partem versus meridiem complectitur et non prorsus quidem et semper, sed pluvio tempore tota fluvii restagnantibus, Tacazze s. Atbar (Astabora), Nilo eiusque brachiis, cingitur. calida Meroe, ut calida Coptus XV, 28. aliaque oppida Aethiopiae et Aegypti, terrarum in oriente sitarum; vel Nilus tepens s. tepidus, irrigans tepentem Aegyptum, X, 149. ut spargat in aedem Isidis; ut ap. Tac. Ann. XV, 44. aqua ex proximo mari hausta templum et simulacrum deae Iunonis prosperum est. — 529. Vetus Schol. In Martio campo templum Isidis vetustum, proximum ovili, h. e. ei loco, ubi Romulus et pastores adsueverant pecora pascere; aut regiam dicit Romuli, ut (leg. aut) palatium. Alii ovile h. l. dici putant septa, h. e. locum in campo Martio, in quem coibant in comitiis, quibus suffragii ius erat, ut ap. Liv. XXVI, 22. Lucan. II, 197. et al. Non male: sed quoniam antiquum vocatur ovile, cum Britan. et aliis accipere malim de eo loco campi Martii, ubi priscis temporibus ovilia fuerint Tarquiniorum et postea, horum agro Marti consecrato, septa sint exstructa. Antiquum itaque ovile poeta dixisse videtur facete, quia campum Martium sup. v. 525. agrum regis Superbi vocaverat. surgit doctius quam est, ut passim. Nam surgere, exsurgere, exstare, existere, erigi et adtollere se dicuntur montes, aggeres, muri, columnae, aedificia, quae alta sunt, vel quasi emergunt et eminent, vel conspiciuntur. — 530. Credit enim mulier superstitiosa, quae et credula esse solet, quod astutus sacerdos comminiscitur, se moneri voce ipsius Dominae, Deae, Isidis, quia per somnium id sibi Deam indicasse ac iussisse fingit sacerdos, et huius vox ipsi oraculi instar divini est, vel Deam per eum loqui putat. Domina, ut *δῖονα*, etiam passim Dea dicitur. Vocabulum est honoris, ut regina, rex, mater, pater. — Monere et monita vocabb. propria de oraculis, Diis*

ac vatibus, qui vel somniis vel prodigiis aliisque signis voluntatem suam et futura significant.

531. *Ἐπιφώνημα σίμωνόν*, q. d. scilicet vel utique dignus est talis sacerdos, quocum Dii nocte loquantur! 532. *Ergo*, quia cum ipsa Dea eum colloquia habere existimant mulieres superstitiosae, praecipue illum colunt. — 533. *Qui*, antistes forte vel princeps sacerdotum Isidis. *grege*, chori sacerdotum Isiacorum, qui et *linigeri* erant, vel lineis vestibus induti (ut ipsa Isis, quae regina Aegyptiorum fuisse videtur ensque lini usum docuisse), et *calvi*, capite raso; unde *Linigeri fugiunt calvi sistrataque turba* ap. Martial. XII, 29, 19. *Causas* utriusque rei pete ex Plot. de Iside et Osir. in quo libello de utroque Aegyptiorum numine et de *Anubi* copiosissime disputatur. *Anubis*, Osiridis vel Typhonis filius, perpetuus Isidis et Osiridis, h. e. Lunae et Solis, comes atque custos, factus nuntius inter Superos et Inferos (ut Mercurius et *Ἐρμῆς* Graecorum), qui symbolice horizontem sive ortum occasumque *salis* designabat et quasi ianitor coeli et ostiarius erat, qui soli in hemisphaerium nostrum ingredienti ianuam quasi aperiret eundemque abeuntem in hemisphaerium inferius emitteret: unde capite etiam canino effingebatur, quia canis olim aedium ianuis tamquam ostiarius vel custos ac vigil addebatur huiusque symbolum erat. Quod caput caninum, eius effigies, humeris sacerdotum impositum per urbes circumferebatur. Hoc loco inuivuit summus Isidis sacerdos, qui personam *Anubidis* sustinet, forte ut risum moveat, vel quod derisoris partes agit. Alii rationem iude petunt, quod sacerdos vel statuam Isidis, aequae ac Anubis, custodiat, vel nuncius sit inter Isidem et mulieres, ut Anubis inter Superos et Inferos, Henninius h. l. conspiciendam dedit imaginem Anubidis, qualis servabatur in cimeliis Parisinae Genoservae: est figura humana, excepto capite, quod caninum est, ipsoque rictus ductu exprimit et excutit sannam. *currit*, per urbem *derisor*, deridens ipse stultitiam et credulitatem *populi plangentis*, cum luctu et planctu quaerentis Apim; de quod v. ad VIII, 29. Poeta forte respexit illa sannae genera, quae exprimunt, qui riuguntur vel risu diducunt rictum quique linguam exertant. Vtriusque et canibus proprium est, et hoc quidem *currenda* fessis ac sitientibus. Inde elucebit ars et ingenium Iuvenalis, superstitionem subsannantis. Alii iungunt verba *grege calvo plangentis populi*.

535—541. Sensum et sales h. l. recte, opinor, cepit Britann. cuius haec nota est: *Ille sacerdos, qui se cum Iside colloquium habere simulat, petit veniam mulieri huic vel uxori admodum superstitiosae ab Iside, quoties illa mulier non abstinere concubitu cum marito suo vel adeo cum adulteris suis; unde forsitan violato cadurco, lecto, i. e. non servata castitate lecti matrimonialis per eos dies ac noctes, quibus sacra Isidis peragebantur: nam tunc nefas erat coniungi marito. Et movisse caput cet. ironicis: et profecto ipse Osiris precibus sacerdotis adnuit; nam visa est serpens argentea novisse caput i. e. adsensisse. Illius sacerdotis lacrymae m. m. praestant, ut Osiris, scil. corruptus muneribus, non abnuat veniam culpae, crimini mulieris, quae cum viro concubuit.* (1) Iam videamus de verbis singulis. — 535—537. In sacris Isiacis, ut Bacchi et Cereris, feminae ac matronae (ut *Σεραφιστίζουσαι* apud Athenienses), neminem per dies ac noctes debebant abstinere concubitu et stramentis incubire in templo vel pervigilia in eo agere, quod vulgo dicebatur *secubare* et in casto *Isidis vel Cereris esse*. De quo *secubitu* v. intpp. Prop. II, 33 (al. 24.), 1 seq. IV, 5, 34. Ovid. Am. III, 10, 1. et Tibull. I, 3, 23 seq. ubi nota Heynii legitur, quae etiam ad h. l. transferri potest: “Admodum superstitiosam uxorem fuisse necesse est, quippe quae etiam peregrina sacra coluit; nec id genus animorum adeo alicui ab amore esse aiant.” 536. *diebus tam sacris et observandis* cum reverentia, religiose, pie ac rite colendis; quibus maxime *violatur* castitas lecti matrimonialis. *Cadurcum* stramentum s. stragulum, lodix, culcita, ut VII, 221. et deinde totus lectus, ut h. l. Vetus Schol. laudavit hos Sulpiciae versus: *Ne me cadurcis destitutam fasciis* (h. e. remotis stragulis) *Nudam Calaeo concubantem proferat*. Originem vocis docet Plin. XIX, 1. *Nullum est candidius (linum) lanaeum similis, sicut in culcitis praecipuam gloriam obtinent Cadurci in Gallia, quorum regio nunc Quercy et oppidum Cadurcum olim Divina s. Ducona bodieque Cahors dicitur.* (2)

(1) Ita quoque hunc locum explicare Voss. Etymol. p. 87. et Salmas. Exerc. Plin. p. 311. 938. et 1170. nisi quod perperam putarunt, non mulierem, quae sacris diebus haud abstinuerit concubitu, sed maritum eius adiisse sacerdotem, ut pro ea

veniam peteret, magnaque mercede ac pecunia culpam illius redemisse.

(2) Vetus Schol. male: *membrum mulieris intelligitur, quum sit membri velamen; vel, ut alii, est iuvita, quae lectus intenditur*. Illam vocis vim notavit etiam Isidorus in Glossis; Ca-

538. *movisse caput*, adunisse capite precibus sacerdotis (nt *εὐχόμενον κεφαλῇ* ap. Hom. II. 1, 524 seq. et *adnuisse deam* ap. Liv. V, 22.); nisi malis, *movisse*, quassasse, *caput* prae ira, ut ap. Horat. Sat. I, 5, 58. Virg. Aen. VII, 292. *κινέσας ῥίον* Hom. Od. V, 285. Tum minor distinctio post *cadurco* ponenda. *visa est*; quod fingit sacerdos. *argentea serpens*, simulscrum Isidis in templo. Nam inter varias huius Dese species ac symbola etiam haec pertinent, quod vel caput eius vel dextrum brachium *serpentibus* cinctum est, vel carrus duobus draconibus vehitur. — 539. *murmura*, nt *susurri* et *ψιθυρισμός*, preces (h. l. sacerdotis) et vota cum murmure s. susurro concepta: nam vota, quae clara voce facere pudebat precantes, in primis parum honesta vel improba vel invidiosa, tacite aut cum murmure concipiebantur, ut quis ea audiret, aut faceret contraria. Tacitas eiusmodi preces memorant Sophocles Electr. 638 seq. et Persius II, 6 seq. Bene autem Sen. Ep. 10. ex Athenodoro: *Tunc scito, te esse omnibus cupiditatibus solutum, quum eo perveneris, ut nihil Deum roges, nisi quod rogare possis palam. Nunc enim quanta dementia est hominum? Turpissima vota diis insusurrant; si quis admoverit aurem, conticescent et, quod scire hominem nolunt, Deo narrant.* — Qui aperto vivit voto nec labra movet metuens audiri cel. nt ap. Martial. I, 40, 6. *nihil arcano qui roget ore deos.* Hinc Pythagorae praeceptum *μετὰ φωνῆς ὄχλιο*. — *meditata*, praeclare, quia non sunt iustae preces, ex vero animi sensu profectae, sed murmura insania, fraudulenter excogitata. 540. 541. Facete ridetur superstitio mulieris, cuius preces exaudiuntur cuique datur *venta culpa*, concubitus, quia *Osiris*, vel uxor eius *Isis*, donis *corrumpuntur*, h. e. sacerdos munera accipit. *Anser* vero et *popanum* s. placenta *tenens* (*ἀγυρῶν*) et Isidi sacra, et in deliciis erant sacerdotibus Aegyptiis. Henninius: “Si vis, inquit, hunc locum penitus intelligere, vide Petri Bellorii Aegyptium illum sacrorum ministrum, cum florum fructuumque primitiis nec non multis

durcum (nam ita leg. pro *ondurdum*) *membrum feminae*, et *cadurca labra* *pulendi muliebri* aut *sponda lecti*; eamque h. l. unice veram esse, contendebat H. Vales. mirans hoc latuisse omnes interpretes. Idem tamen

Schol. inf. ad VII, 224. “*Cadurcum* quidam cyallum dicunt candidum; propter hiemes et nives comparatum; alii tabernaculum, aut tentorium dicere, quibus merces suas protegere consueverunt.”

anseribus onustum, e manu pendulis, et, ut videtur, quadra, in qua non obscure mihi videor observare tenue popanum. »

542 seq. *Quum ille Isidis sacerdos locum dedit aliis superstitionis auctoribus et recessit, Iudaea mulier vel Iudaei succedunt, qui cophino foenaeque relicto, h. e. relicta sylva ac suppellectile sua, in Urbem venerunt, et mendicandi et vaticinandi causa. Nonnulli putant, Iudaeos h. l. poni pro Chaldaeis, somniorum interpretibus. Sed de his potius agitur v. 553 seq. — arcanam mendicat in aurem, in aurem matronae superstitionis clam insusurrat fata eius futura. Mendicare saeculo pro susurrare, quoniam mendici Iudaei susurrant, vel simul clam stipem rogant. Clam vero vaticinantur et mendicant ac tremantes h. e. timide, pavidè; quoniam Iudaicam religionem professi vel Vrbe eiiciebantur, vel gravius tributum pendebant. — 544. Interpretes legum Solymarum, Hierosolymitanarum, h. e. Iudaicarum; nam Solyma olim dicta Hierosolyma et Solymi Hebraei. Arboris magna sacerdos, v. ad III, 15. internuncia, quae voluntatem Dei hominibus indicat, unde Iovis internuncii et interpretes dicuntur augures et aves Cic. Phil. XIII, 5. et Div. II, 34. fida, cui fides est habenda; σπονδία. summi coeli, h. e. Dei. v. ad XIV, 97. — 546. Implet et illa Iudaea s. sacerdos sibi manum praedicendo futura, sed parcius, quam ille sacerdos Isidis (de qua antea sermo fuerat), et clam. aere minuta, trientibus, quadrantibus aet. — 547. Fallaces Iudaei pro mercede ad consentientis votum et somnia aliorum interpretantur, et quae ipsi somniaverint confingunt. Somnia erant aut vera aut falsa, et magna illis olim vis tribuebatur ad futura prospicienda, quum natura somniorum non satis perspecta esset.*

548–552. *Armenius quoque vel Commagenus haruspex superstitionis mulieribus, quae peregrinis haruspicibus non minorem, quam Romanis fidem habent, ex inspectis extis futura praedicat, et huic spondet amatorem tenerum, dulcem vel ternerum ac blando amore flagrantem, illi testamentum ingens, ampla bona testamentis legata ei vel relicta. Spondere, ut promittere III, 43. sed gravius est fidissimamque promissionem ac praedictionem significat. Commagene pars Syriae inter Amanum montem et Euphratem. Haruspex tractabat, h. e. inspiciebat exta, et quidem patissimum pulmonem, iecur et cor. In contentum huius artis, quae praefecta admodum inepta erat et ridicula, non maiorum animalium, sed columbae, pullarum*

et catelli exta memorari videntur. *columbae calidae*, recens mactatae et adhuc fumantis, vel spirantis, h. e. palpitantis, ἀντιπρῶτες. *rimatur*, solemter scrutatur, inspicit et consulit exta. Parrhasius (Epist. XVIII.) *exta catelli* dicit ad ritum magicae damuataeque artis facere, et landat haec Pausan. VI, 2. § 2. verba: Ovis boedique et vituli exta passim consulebant haruspices, etiam suis apud Cyprum; *canis* autem nemo, nisi Thrasybulus augur et vates arcano peculiarique quodam ritu. 552. *Interdum et pueri exta rimabitur*, et pueros occidet, ut ex eorum extis talia perscrutetur. — *faciet ita, quod*, si alius faciat, *ipse deferat*, v. sup. ad v. 220. Parrhasius infanticidium, quod iudicio suo postea detegat (accensam feminam superstitiosam) ut propositum praemium delationis adsequatur; Parrhas. l. l. Ach. et C. Vales. At Schol. vetus: “Heic Eguatium philosophum significat, qui filiam Bareae Sorani, quam, quum ipse ad magicam discendam esset (ita Dorceans legit pro *descendisset*) hortatus, detulit Neroui, ob quam cum mori cum patre iussa est a Nerone. Eguatium autem poeta ob delationem hanc ipsam saepe lacerat, ut III, 116., 553–581. Locus class. de alia superstitione, et arte, de qua haec disputavit Koenig ad Pers. V, 46 seq. “A stellarum compositione et inclinatione ea, qua quis lucem adspexisset, indolem eius et naturam, studia, commoda et incommoda vitae futurae penderet, antiquitatis superstitio sibi persuasit. Opinio haec, rudibus iugeniis familiarissima ideoque et vetustissima, ex eo fonte profluxit, unde plurimi et maximi errores, quibus mortales ducuntur et exagitantur, originem traxerunt. Proclivis est enim omnis aetas, a literarum studio uodum philosophiae luce collustrata, ad indagandas causas earum rerum, quae vel magnitudine sua in admirationem sui rapiunt, vel utilitate aliqua ad hominum vitam insignes sunt, vel omnino ad genus mortalium aliqua ratione pertinent. Quo in studio lapsi sunt homines eo gravius, quo minore rerum cognitione iuncti illud aggredereantur, quum rerum simul existentium, quae nulla societate inter se coniunctae essent, in alterutra alterutrum causam et rationem sitam esse existimarent. Id quod non solum omnibus astrologiae deliramentis locum fecit, sed et mater fuit omnium errorum, quos quidem futuri praesciendi amor foverat, innumeraque mala in vitam hominum induxit. Quantum prava haec studia Ptolemaeorum aetate viguerint, docet Heyne Opusc. acad. T. I. p. 103. Ceperunt autem nova

semper incrementa omni memoria, qua homines debilitatis et fractia per luxum et molliem corporis et animi viribus rerum futurarum metu crucisrentur. Ceterum cur a genethliacis Saturni stella malefica, Iovis salutaris babeatur (Macrobi. Sat. I, 19.), ignorabant vulgo: una ratio affertur ex Ptolemaeo in Fabric. Bibl. Gr. T. IV. c. 14. p. 449. Multi iam ex veteribus huic superstitioni anili bellum indixerunt. v. c. Favorin. ap. Gell. XIV, 1. Cic. de div. II. et Sext. Empir. V. Mansit tamen persuasio vulgaris, ut, sub quo quis signorum Zodiaci esset natus, ab illius aigni natura et indole colorem animi traheret, ut a Libra aequitatem, a Geminis propensum ad intimam familiaritatem annuma (in hoc autem videntur sibi veteres non semper constitisse; v. intpp. Petron. 39.), malignitasque unius stellae bonitate et salubritate alterius quodammodo coërceretur et temperaretur., Similia et alia copiose disseruere, quos infra laudavi in nota 468. Astrologiam vero hanc profitebantur homines obvis vagantes, qui *Chaldaei* (v. 553.), *astrologi* (v. 554.), *mathematici* (v. 562.), Babylonii, astronomi, genethliaci, planetarii, ἀπολισματικὴ (Germ. *nativitätsteller*), vocabantur, ut ars eorum *mathesis*, ἀστρολογία πινυκική, γενεθλιαλογία, μετεωρολογία, ἀπολισματική. Haec ars nitebatur superstitione, quae magnam vim in res humanas tribuebat planetis et sideribus, praecipue iis, quae in zodiaco sunt quaeque eo momento, quo quisque nascebatur, et surgebant et his vicina et ab iis remota et denique iis opposita erant. Ex his sideribus quaedam putabantur esse felicia ac benigna (ἀγαθοποιὶ ἀστέρες), ut *Venus* (v. 570.), *Iupiter*, *Luna*, *Virgo*, *Libra*, *Taurus*; alia infausta, *tristia* et malefica (κακοποιὶ ἀστέρες), ut *Saturnus*, *Scorpio*, *Capricornus*; alia vero communia (ἐπίκοιναι ἀστέρες), ut *Mercurius*. Prosperorum tamen salutariumque siderum et conjunctione et oppositione (quae proprie *constellatio* dicitur) noxiorum vis infringi et felicissima saepe genesis effici credebatur. Hinc astrologi illi e *genesi* (v. 579) s. genitura et sidere natalitio eiusque *inspectione* (v. 579.) vel observatione ac comparatione, quae *horoscopus* et *thema* (Suet. Aug. 94. extr.), ὥροσκοπος et θέμα, vocabatur, fata cuius imminencia augurari et diem horamve, qua aliquid agendum esset, ut prospere succederet, definire solebant. Eo consilio utebantur *libris* (v. 578.), sive *tabellis* (v. 558.), *ephemeridibus* (v. 574.) et diariis, quae Graecis ἐφημερίδες et πίνυκες (unde astrologia πινυκική, iudicaria, ut contra πινυκική, quae est ἀστρονομία) dicuntur, et in quibus

designaverant ortos, motus, coniunctiones, distantias et oppositiones planetarum siderumque, ad quemcumque diem nutatas, adeoque indicia τῶν κατὰρχῶν, inceptorum, et dierum horarumque, ad quaelibet vitae negotia eligendarum aut vitandarum, τῶν ἀπρακτικῶν s. εὐχολήτων et ἀπρακτικῶν. His ephemeridibus consultis et hora inde natali explorata, omnis Astrologorum ars in illis diebus horisque constituendis continebatur calculationibus et supputatione, quae fiebat per *numeros*, h. e. calculos computatorios, et tabulam calculatorem: unde *numeri Thrasylli* v. 576. *Babylonii numeri* Horat. Od. I, 11; 2. *Chaldaicae rationes* Cic. Div. II, 47. et *ψηφίδες*; ut omnis illa exploratio αὶ Χαλδαίων μεθόδου in loco Luciani sup. ad III, 43. adscripto.

553 seq. Chaldaeis maiorem fidem habebunt superstitionis mulieres, quam Bellonae, Cybeles Isidisque sacerdotibus, vel Iudaeis et baruspiciis, quorum antea mentio facta est. 554. *Quidquid dixerit Astrologus, credent*; tamquam ab ipso Iovis *Hammonis fonte*, h. e. oraculo, *relatum*, petiti ac profectum esset (cf. ad. VIII, 125.), et quidem duplicem ob causam credent, quoniam tum *oracula* ubivis fere terrarum, ne Delphico quidem, clarissimo omnium, excepto, *cessant* aut silent, adeoque ea ab illis non amplius consuli possunt, tum *genus humanum futuri caligo damnat*. Iuvenalis tangit ridetque primum et superstitionis et oraculorum vanitatem, deinde astutiam vaticinatorum, non a Delphico oraculo, quod obtinuisse nemo ignorabat, sed e longinquo mendacia, quae difficilior ita exquiri possunt, petentium, denique v. 554. fabulosam oraculi Iovis *Hammonis* originem. Quum enim Bacchus in expeditione Libyca aquae inopia laboraret, aries subito ex arena exivisse et ad *fontem* aliquem perduxisse Bacchum, is autem pro Iove habuisse arietem, et hinc eo loco, quo reperta sit aqua, Iovi *Hammoni* magnificum extruxisse templum perbibetur: unde *Hammonis* nomen vulgo ab arena, ἀπὸ τῆς ἄμμου, deducitur, et arietina ei cornua tribuuntur. Templum quoque *Hammonis* cinctum est densa silva, quae in illo terrarum tractu unica est et *fonte* vel multis potius fontibus alitur; in eodem vero vel alio *Hammonis* nemore est *fons Solis*, fauo vicinus, qui medio die friget et calet noctu. Hinc *fons* h. l. pro ipso oraculo. — 555. *Seoptice* hoc dicit, quasi illi astrologi oraculorum defectum supplere debeant; Ach. Varias memorantur causae, cur Delphicum aliisque oracula sensim obmutuerint; Delphicum tamen responsa adhuc dedisse traditur Neronis et Iuliani temporibus.

556. *damnat*, vel damno afficit, vel propter noxas et scelera arguit et punit, ita Diis ulciscantibus, ad hominum interrogata non amplius respondendo; Prat. Reliqui interpretes vel taceant, vel negantur. Saniora attulit Hein. qui ita exponit hæc verba: *caligo futuri damnat humanum genus*, efficit, ut homines sæpe infelices sint, sæpius in perniciem eos præcipites dat, quia futura nesciunt. Ita locum quoque explicat vixatissimum Virg. Aen. XII, 727. *Quem damnet labor et quo vergat pondere letum*. Vtrum vero rem acu tetigerit, aliorum sit iudicium. Mihi quidem et dubia videtur illa verbi *damnare* significatio, et sententia non satis congrua; aptior autem hæc: *caligo*, ignorantia futuri temporis, rerum falorumque futurorum, homines, qui eorum prænoscentium cupiditate ardeant, angit, cruciat. Poëtæ nostri animo, ni fallor, obversabantur verba præclara Horat. Od. IV, 29, 29 seq. *Prudens futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit deus, Hidesque, si mortalis ultra Fas trepidat*. Sed pro *damnat*, quod illo sensu non dicitur, aliud vellem substituisset verbum; neque huc referenda crediderim, quæ dixi ad III, 116.

557—564. Eo maior fides habetur astrologis eoque maior et eorum et artis, quam profitentur, fama est, quo pluribus flagitiis infames sunt, vel potius, quo sæpius vel in carcerem vel in desertam insulam missi sunt, scil. propter mala, quæ prædixerant, vel motus tam animorum et civiles, quam bellicos, quos vaticiniis suis excitarent. Nam si eventus prædictis forte respondit, non modo revocantur et libertatem recuperant, sed magnam quoque famam consequuntur. Historia etiam omnium temporum docet, fanaticis ac vatibus eo melius consilia et coepta sua processisse, quo pluribus obnoxii fuerint periculis et insectationibus. Ipsi Mathematici vel astrologi sæpius et in exilium missi, et revocati sunt. *Hoc genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper, et retinebitur*, Tac. Hist. I, 22. *Præcipuus*, iudicio hominum vulgari, est horum astrologorum, qui sæpius *exsul* fuit, cuius cet. b. e. astrologus, qualis fuit ille, ex cuius affirmatione et *tabellis* astrologicis (v. ad v. 553.) spem imperii præcipuam cepit Otho et cuius potissimum instinctu is *magnum civem*, Galbam, summo genere natum et Imperatorem (v. ad I, 33.) trucidavit. Mathematicus ille, *amicus* Othonis, *Seleucus* dicitur Suet. sed *Ptolemaeus* Tacito et Plutarcho, unde nonnulli putant, hæc eiusdem hominis diversa nomina fuisse.

Alterutrum tamen *saepius exsulem* fuisse, non alii, quod sciam, tradunt. *tabella conducenda*, cuius vaticinium magna mercede emendum est. *obit pro obiit*. — 560. *fides* est s. fit *arti astrologicae*. *ferro*, ferreis catenis s. manicis. — 561. In castris stativis carcer erat, iisque motis malefici catenis trahebantur. — 562. *nemo indemnatus*, non s. nunquam damnatus, *habebit* indicio hominum vulgari adeoque habere putabitur, *genium*, peritiam artis vel iugenium; nisi malis: *habebit genium*, Genii favorem, fortunam secundam. Genius albus et ater; Horat. Ep. II, 2, 186 seq. — 563. 564. *cui vix contigit* tam felici esse, ut relegaretur tantum, non occideretur, utque *tandem*, multos post annos, de exilio revocaretur. *Cyclada*, unam e Cycladibus ins., v. c. *Seriphum* et alias; vel pro quavis insula, in quam damnati relegabantur. *Seripho parva*, ut X, 170. (et sic forte *parvamque Seriphon* leg. ap. Ovid. Met. VII, 464.) nam Seriphus (hod. *Serfino*) patuit tantum circuitu XII mill. pass. Eadem ins. deserta fuit et saxosa.

565 seq. Eiusmodi astrologos *consulti Tanaquil tua*, uxor futura, et quidem *de lento funere*, de sera s. tarda et nimis morante morte (ut III, 43.) *matris tuae*, ante omnia tamen *de te*, de tua morte, Postume, cet. Quae impia vota tum temporis frequentia erant, et de iis saepius consulebantur astrologi v. ad III, 43. *ictericae*; quo impia mortis spes crescit. *Ictericus*, *ἰκτερινός*, homo laborans *ictero*, morbo regio s. arquato, qui e bile per totum corpus suffusa nascitur, Gr. *ἰκτερός*, ab ave eiusdem nominis, quae eum, si spectaretur, sanare, et tum ipsa mori credebatur. *Tanaquil tua*, ut ap. Auson. Epist. XXIII, 31. h. e. coniux tua, similis Tanaquili, Tarquinii Prisci uxori, quae et imperiosa ac superba, et astrologiae divinationumque vel coelestium prodigiorum, ut vulgo Etrusci, peritissima fuit; Alii *σιμωνίδης*; ita bonam, prudentem et pudicam uxorem, cuius exemplum eadem Tanaquil fuerit, dici existimant. 567. *Efferat* domo mortuam, h. e. sepeliat. — *Quid enim maius*, optabilius, *dare numina possunt*, quam longam adulteri vitam et praematuram mortem matris, mariti aliorumque consanguineorum, quorum opes hereditate accipiat.

569—581. Tales mulieres, quales nunc multae sunt qualisque tua forte uxor erit, astrologiam ignorant; et sunt aliae his doctiores, non minus vitandae et cavendae, quae ipsae hanc artem callent et profitentur; quae non amplius *consulunt* astrologos, sed iam ipsae *consuluntur*, quaeque manibus semper te-

runt *ephemeridas*, nec quidquam negotii suscipiunt aguntque, nisi illis antea consultis consilioque inde capto. *Hæc*, quæ Chaldaens consultit, et contra *illius*, quæ nullum consulit cet. — 570. *Saturni sidus triste*, h. e. noxium (ut grave Prop. *inipium* Horat.) *Veneris autem lactum*, h. e. prosperum et salutare. v. ad v. 553 seq. *quo astro*, cum quo sidere (scil. cum Luna) coniunctum, *laeta*, lacte, prospere, *se proferat*, prodeat, se ostendat, *Venus*, h. e. salutaris sit. — 571. Quibus anni temporibus sidera vel prospera et salutaria, vel noxia et infesta sint, quibusque vel damnum, vel lucrum ipsis partendant. *lucro dentur*, in lucro ponantur, sint lucro, h. e. prospera.

572. *Occursus illius*, tamquam rei mali omnis, cui vel occurrere periculosum sit. *vitare memento*; v. ad V, 71. — 573. *In cuius manibus cernis ephemeridas*, tabulas mathematicas, *tritas* adsiduo usu, loco *sucinorum*, quibus ornantur manus mulierum, quæ etiam globus ex electro, ut alios ex crystallo, confectos manibus gestabant refrigerationis bonique odoris causa; vel tamquam monilia ex electro, quæ ab ipsa contrectari solent; vel quas manibus semper terit, quemadmodum teruntur sucina, ut attritu calefacta magis redoleant odoremque spirent iucundiorum. Posterior ratio ceteris præferenda. Hinc forte *pinguis* etiam dicuntur sucina; nisi hoc epitheton spectat potius ad naturam sucini, de qua Tac. Germ. 45. *Si naturam sucini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur alitque flammam pinguem et olentem: mox ut in picem resinamve lentescit.* 574 seq. Conf. ad v. 553. et loc. simil. Ammiani Marc. XXVIII, 4, 24. *nullum astrologum.* 575. *castra viro patriamve* (ita leg.) *petente*, marito ex Vrbe proficiscente vel ad eam redente, *non ibi pariter*, una cum eo, quasi periculum ei imminet. 576. *revocata* ab itinere et admonita *numeris Thrasylli*, astrologica calculatione; nam ipsa hanc artem profitetur. De *ephemeridibus* et *numeris* v. ad v. 553. *Thrasyllus* celeberrimus mathematicus, Tiberii Imp. comes, contubernalis et praeceptor, qui forte et libros scripsit de re medica, quos Plinius passim laudat. — 577. *Ad primum lapidem*, milliarium ab Vrbe, *vectari* vehiculo aut lectica, h. e. vel brevissimum iter facere. *hora* vocationi idonea ac prospera *sumitur ex libro*, ephemeride. Ad summam autem superstitionis vanitatem declarandam inpr. valet h. l. rerum frivolarum minimarumque, de quibus ephemerides consuluntur, commemoratio. 578. *Pruritus membri alicuius corporis*

ris ominosus, ut et sternutatio ac palpitatio. 579. *inspecta genesi* : v. ad v. 553. *Collyrium* medicamentum oculorum coloris cinerei ex spodio; h. l. forsitan crocus vel collyrium διὰ χρύσου, quo pruritus tolli dicit Plin. 581. *dederit*, definiverit. *Petosiris* pro quovis astrologo, ut *Thrazyllus* sup. v. 576. *Petosiris* enim Aegyptius clarissimus fuit astrologus ac philosophus.

582—584. *Si mediocris* conditionis aut pauper erit mulier superstitiosa, mediocres etiam s. viliores et circulatorios hariolos consulat mediocri pretio. *lustrabit*, adibit vel pervagabitur, *spatium utrinque metarum*, h. e. ab una meta ad alteram percurrat Circum, qua in longum patet, inpr. Maximum, in quo circumforanei et viliores astrologi, divinatores, sortilegi, coniectores, quaestus causa versabantur multi. 583. *Meta*, νόστα, tres torriculae s. columellae, ad *utramque* extremitatem spinae, qua medius Cirenus erat directus, collocatae (unde h. l. *utrinque lustrabit metarum spatium*), circum quas carrus sinistrorsum flectendus erat. *sortes ducet*, consulat sortilegos, qui in Circo, foro ac viis passim versabantur. — 583. *frontem manumque praebebit* inspicendam vultu, hariolo, et quidem frontem Metoposcopo seu Physiognomoni, qui ex fronte et vultu s. ore eiusque lineamentis, *manum χειροσκόπος* s. χειρομάντις, qui e manuum lineis et incisuris hominum mores atque fata futura divinat. 584. *Poppysma*, πόπυσμα s. ποπυσμός dicitur proprie palpus s. sonus, lingua aut manibus excitatus, quo ad sensum vel admirationem significare et blandiri solent, inpr. equis, qui ποπύσονται, h. e. demulceri et applaudi amant (v. ad I, 35.); hinc favor, assensus, adulatio, blanditiae, quo sensu ἐπόπυσεν αὐτὸν dixit Timocles apud Athen. IX, 18. Vetus Schol. bene explicuit: *oris pressi sonus, aut* (ita leg. pro ut) *labiorum in se collisorum strepitus*. Hinc poeta facete, ni fallor, depinxit eiusmodi hariolos, Zigenais hodiernis similes, quorum mos erat, per (σ. πττ), *crebrum poppysma*, vel crebris poppysmis s. basiis iactatis, *rogare*, mendicare, blandiri et ad benevolentiam homines artisque suae usum allicere, vel honoris ac venerationis signum dare. Sic *blanda basia iactare rhedae devexae*. IV, 118. (ubi v. not.) et *fulgetras poppysmis adorare* apud Plin. XXVIII, 2. ubi v. Intpp. Hinc forte leg. *crebrum ad poppysma roganti*. Sed praeferrenda emendatio Cl. Manso *crebrum poppysma sonanti*, et haec eius interpretatio: “Ποπύζειν non est iactare basia blanda, sed sibilum ore emittere, seu compressis labris acutiorē quendam sonum edere. Stat mulier superstitiosa in

circo fallaci *frontemque ac manum*, ut laeta audiat, divino porrigit. Ille non nisi bona videt et augoratur, quoque maiorem mercedem accipiat, se ipsum summo gaudio perfusum simulans, iterum iterumque *poppyisma sonat*, h. e. emittit, edit. Eodem sensu legimus apud Theocr. V, 89. de Clearista, pastori, capras praeteragenti, amorem et laetitiam suam prodente: Βάλλει καὶ μάλασι τὸν αἰπόλον ἃ Κλαρίστῃ, τὰς αἰγὰς παρελώντα, καὶ ἄδῃ τι πομπυλάσθῃ, ad quod bene Schol. καὶ ὅθῃ τινα συρισμὸν ἀναίρει. Transitive autem verbi *sonare* significatio passim obvia, v. c. inf. VII, 108. Tibull. I, 3, 60. II, 1, 32. Virg. Ecl. V, 64. „ Heineckio vulgata lectio videtur sana et sensus hic: pauperes mulieres ad vates eant, qui contenti sunt et esse debent, si sibi mercedis loco basia iactentur. Colligit id maxime e loco Mart. I, 77, 13-14. *Illic* (in foro) *aera sonant*; *at circum pulpita nostra Et steriles cathedras basia sola crepant*. Quae si mihi excidissent, ille forsan dixisset: interpretatio haec nescio quid ridiculi habet. Quaerere tamen possis, utrum satis probabile sit, librarios roganti substituisse pro *sonanti*. — 585. *Divitibus* mulieribus. *Phryx* augur: nam *Phryges* et *Pisidae* et *Cilices* et *Arabum* natio avium significationibus plurimum obtemperarunt, Cic. de Div. I, 41. extr. *Indus*, non philosophus (Gymnosophista, Brachmanes), sed *augur* et, ni fallor, magus: nam *India* Romanis tam lato sensu dici solet, ut etiam Persidem, Arabiam, Aethiopiam partemque Aegypti complectatur, et Persarum Magi tum philosophi, tum augures erant. v. Cic. l. c. *Conductus* mercede s. pretio, et quidem magno. Pauperes enim mulieres nec conducunt hariolos, nec maguam iis mercedem solvunt. 586. *astorum mundique peritus*, Astrologus et Mathematicus. *Mundus* etiam passim pro coelo ponitur. — 587. Cf. Lucan. I, 584 seq. 606 seq. *aliquis senior* Etruscus harnspex, *Ergenna* dictus, qui et fulminum conditor vel procurator erat et expiator, quique mactatis ovibus et intestinis earum inspectis, quid factu opus esset, docebat. *condit* terra, sepulcro *fulgura*, eorum reliquias aut vestigia et fulmine icta: nam fulmine icti, quo loco extincti erant, non cremari solebant, vel inde transferri, sed vel relinqui, vel sepeliri, locus autem sepiri et caesa bidente (unde *bidental* dicebatur) arisque exstructis expiari et consecrari. Omnem superstitionem, quae ad fulmina spectat, vulgaresque de iis opiniones copiose exposuit ac perstrinxit Seneca in toto libro II. Nat. Quaest. Fulmina erant aut *publica*, aut *privata*. v. Plin. II, 52. et Sen. Nat. Quaest. II, 48. qui et

plura eorum genera recensent. — 588. *Plebeium*, plebeiarum pauperumque mulierum, *fatum positum est in Circo*, ibi illis praedicatur. v. ad v. 582. *in aggere*, v. ad VIII, 43. — 589 seq. Ferrar. R. V. "Illic plebeiam et vilae liberioris mulierem inducit poeta, *nudis* (ita vulgo legitur) *cervicibus longum aurum* s. monile gestantem. Nam quum matronae ita stola talari et manuleata opertae essent, ut nihil praeter faciem appareret; contra libertinae et quae licentiam stupri vulgaverant non cer-vice modo, sed humeris atque lacertis conspicuis ac seminudis erant.," Sed adversus eum ita disputat Achaintre: "Primum *aurum longum* dici pro *monili* non certum est; deinde inauditum *monile cervicibus* impositum; praeterea meretrices monilibus aureis et *longis* etiam ornari, miuime credendum; denique quid ridiculum magis, quam meretrices Syras, Phrygias, Aegyptias, ut erant pleraeque, consulere hariosos Syras, Phrygios, Hebraeos, atque etiam, an nubant potius cum hoc, quam cum illa (huic quam illi), quasi meretricibus matrimonium et *partus discrimen* (v. 592,) sit frequens atque usitatum? (et optandum vel in votis?) Hinc cum Salu. et Iuvenio nullis legimus pro *nudis*, ut innuatur mulier plebeia (ut contra *dives* et nobilis v. 585 seq.), quae *nullis cervicibus*, h. e. nullo modo et nulla in parte colli vel potius capitis, ostendat, gestet, *longum aurum*, vela auro et argento distincta, ut matronae divites.," Recte, opinor, etsi legero malim *Quae nullum longis ostendit cervicibus aurum*, aut certe *longum aurum* accipere de smaragdis, uninnibus et elenchis, coll. sup. v. 457 seq. ubi designatur *femina dives*, *Quae virides gemmas collo circumdedit et quae Auribus extensis magnos commisit elenchos*. 590. *Consulit hariosos ante phalas* *delphinorumque columnas*, h. e. in Circo. v. ad v. 582. — *Phalae* s. *falae*, turres lignae, non autem erectae in Circo in usum spectatarum, sed quae vulgo ab ovali figura *ova* dicuntur, obelisci aut *columnae* mobiles septem, vel *ovorum* vel *delphinorum* figuram referentes, quae in spina Circi ponebantur, et quarum una tolli sive auferri solebat, quoties unum e septem curculis (nam tot fuisse constat) peractum erat. (1) Ludi circen-

(1) Dio Cass. lib. XLIX extr. de M. Agrippa: *κὴν τῷ περιδρόμῳ σφαλιμένους τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῶν τῶν διαύλων ἀριθμὸν ὁρῶν, τοὺς τε δελφίνους καὶ τὰ ὠσευδῆ θεμιουργήματα*

κατεστήσατο, ὅπως δὲ αὐτῶν αἱ περιόδοι τῶν περιδρόμων ἀναδείκνυνται. Cf. Liv. XL.1, 27. Varro R. R. I, 2, 11. (ex quo loco intelligitur, hasce machinas ligneas, singulis curculis

ses priscais temporibus Neptuno equestri vel Conso sacri erant, unde machinas illas etiam *delphinorum* imaginem retulisse suspicari possis: Vtrum vero et cur praeter ova etiam *delphines* eiusdem rei causa, ut curricula scil. bigarum quadrigarumque numerarentur, eodemque tempore appositi fuerint, haud liquet, neque satisfacit nobis coniectura Ferrarii, qui Elect. II, 15. haec de ea re disputavit: "Quum quatuor essent Circi factiones, a tunicarum coloribus distinctae, *Veneta*, *Prasina*, *Alba* et *Russata*; duae tamen praecipuae et scriptoribus celebres *Veneta* et *Prasina*: nam altera Venetae, altera Prasinae adhaerebat. Et *Venetae* quidem pannus, i. e. tunica caerulea, a coloris maris, *Prasinae* viridis a porraceo colore, sive a terra viridante. Quum ergo duae illae factiones in Circo certarent, ut intelligeretur, quatenam prius metam septies flecteret, necesse fuit, utriusque factionis curricula et spatia denotari ac numerari. Quumque *Venetae* factionis agitatores essent rei maritimae studiosi, *Prasinae* autem reliquus populus continentis incola, ut agricolae, mercatores, et reliqui: factum inde est, ut *Venetae* aurigationis nota et insigne atque index *delphin* esset, *Prasinae* autem i. e. terrestri studii *ovum* s. lignea ovalis machina. Quare quum Romae longe maior numerus esset populi, a re maritima alieni, *Prasina* factio praevalerebat. Vnde Iuven. Sat. XI, 196. totam Romam magna expectatione fuisse in *eventu viridis panni*, nempe ob victoriam Prasinatorum; etiamsi contrarium aliquando imperitantis studium esset. Ex eo etiam factum suspicor, ut in argenteis numis Rom. familiarum sub bigis et quadrigis modo tridens, modo apica conspiciatur, ut illo Venetorum victoria, hac Prasinatorum indicaretur." — 591. *caupone*, priore marito, relicto, deserto.

592—597. *Hae* mulieres plebeiae ac pauperes, quamvis superstitiosae sunt et de nubendo hariosos consulunt, *tamen* concipiunt, pariunt et editos infantes, non sine multis magnisque laboribus, ipsae alunt (cf. ad v. 9.); nobiles vero ac divites feminae aut non concipere solent, aut certe non parere, sed conceptum partum medicamentis in utero extinguere et abigere, ut et *partus discrimen*, periculum vitae, quod parientes subeunt, et *nutricis labores* vel educationis incommoda effugiant. *fortuna* mediocri, vel misera ac tenui, *urgente*,

confectis, non demum appositae fuisset, sed sublata) Salmus. Exerc. Plia.

p. 640. el. 912. Parrhas. Epist. 28. et inpr. Ferrar. Elect. II. 45.

premente eas et cogente, labores suscipere, quos matronae nutricibus delegant. 594. *aurato in lecto*, qualis nobilium est. — *Puerpera*; vet. Schol. puella, quae primitus parit; Donat. et Isidor. quae annis *puerilibus parit*. Immo, quae *puernis parit*. Illa tamen notio et h. l. apta. 595. *huius sc. veneficae*, vel improbae obstetricis. *medicamina*, qualia memorat Plin. XX, 21. XXVII, 5. et 9. *homines*, fetus conceptos et formatos, qui iam homines sunt. Id magna cum vi dictum, ut et mox vocab. iuris, facete simul translatum, *conducit* pro suscipit certo pretio. Nam *conducere* non modo dicuntur, qui operam suam vel rem opusque faciendum alicui locant, sed etiam qui illud *redimunt*, h. e. qui certo pretio aliquid sive faciendum sive praebendum in se recipiunt. (1)

597—601. Lépide ac salse poëta dixit: At *gaude, infelix Postume s. marite*, quod abortum faciat uxor tua, quin ipse ei *porrige quidquid medicaminis erit*, quamlibet potionem abortivam; nam alioquin *fortasse* illa pareret nigrum *Aethiopsis* moechi filium, cuius te *patrem* certe profiteri quemque *heredem* scribere deberes. 598. *Distendere uterum*, gravidam fieri et in utero fetum ferre ad legitimum tempus. *vexare uterum*, quoniam *pueri* in eo *saliunt*, h. e. se movent. Quidam pro *parere* dictum accipiunt. Nota etiam plur. *pueris*, quo infortunium augetur. 600. *Aethiopsis*, forte servi tui. *decolor*, fuscus, ex Aethiope patre et matre Romana natus; quum tu sis albus. 601. *Impletet tabulas testamenti*, h. e. heres solus vel ex asse, iussu forte uxoris, scriberetur; quod non minus ad augendam rei indignitatem valet. *numquam tibi mane videndus*, cuius conspectus occurusque tibi sedulo vitandus est, tamquam malum omen. Facete ita superstitionem vulgarem in rem suam convertit poëta, ut v. 572. 655. 656. et V, 54. ad quae loca v. not. *mane*; nam species novae et insolitae rei maxime in omen et diras vertebatur, si vel multo mane et omnino sub exordia rerum gerendarum, vel, ut V, 54, *per mediam noctem* offerretur. (2)

(1) Sic *conducere* dicitur *redemptor columnan* faciendum Cic. de Div. II, 21. *medicus aegrum sanandum* Plin. XXIX, 1. *pistor panem molendum* Pompon. ap. Non.

(2) Ascensius: « Credebant veteres, quod, quae prima viderent aut

audirent, futurae lucis qualitatem praedicerent; unde salutandi mos exortus, quo bonum mane cuique vovemus. » *Omnia principis inesse solent: Ad primam vocem cet.* Ovid. Fast. I, 178 seq.

602—603. Notantur mulieres divites nobilesque, quae *suppositos*, h. e. nothos, spurios, subditicios s. subditivos pueros maritis pro suis obtrudunt. *Transeo*, praetereo silentio, iam nihil de iis dicam, ut X, 273. *gaudia* patrum de liberis, et *vota* eorum, quippe qui omnibus votis expetierant, ut sibi nascerentur filii; sed *vota saepe decepta*, quae ad irritum ceciderunt *ad spurcos illos lacus*, ubi olim liberi recens nati exponebantur: ex his enim expositis infantibus nobiles sterilesque matronae formosissimos *petebant*, supponebantque pro suis; hi autem spurii et adulterini ita mirifico ac caeco casu in *Scaurorum* h. e. nobilium familiam recipiebantur et ad summos adscendebant honores. Miseri itaque patres, fraudis huius muliebris ignari, nothos filios pro suis alebant falsoque dncebantur *gaudio*, et quidem *saepe*. — 603. *Spurci lacus* qui sint, non satis mihi liquet. Interpretes, quotquot vidi, vel lectorem ad alios remittunt et quidem ad Parrhas. de reb. per epist. quaes. Ep. 28. et Alph. de Caranza Misc. de Partu c. IV. sect. 2. p. 359, quos equidem consulere non potui, vel designari putant lacum Velabrensem, ad radices montis Aventini, ubi cloacae (unde h. l. *spurcos*) confluerint. At nemo veterum scriptorum, quod sciam, huius lacus, nedum liberorum ibi expositorum, mentionem fecit. Constat potius, Romae infantes recens natos plerumque expositos fuisse ad columnam lactariam in foro olitorio. Hoc autem forum fuit propinquum monti Capitolino et Velabro, h. e. planitiei inter Capitolinum, Aventinum et Palatinum montes, in quam saepe exundabat Tiberis, quaeque cloacis in hunc fluvium ductis siccabatur. Eo forte et poeta et interpp. respexere. *inde petitos* infantes spurios, e quibus sic fiunt olim *Salii* et *Scauri*, h. e. summi sacerdotes et magistratus, vel nobiles. *Pontifices Salios*, v. Var. Lectt. *Salios* exquisite dixit poeta: nam non iuvenes modo nobiles ad honores per sacerdotia adire solchant, sed in hoc sacerdotum quoque collegium non nisi patricii iuvenes, iique patricii et matricii, cooptabantur. *Scaurorum* h. l. pro quibusvis nobilibus, quorum *nomina* accipiant suppositi illi, sed *falso corpore*, h. l. quia falso, per errorem, eorum filii putantur. "Simile tamen aliquid forte accidit in familia Scaurorum, ad quod alludit poeta. „ Ach.

605 seq. Venusta Fortunae imago, quam et personam fecit poeta. *Fortuna improba*, saepe indignis secunda et dignis adversa, unde et *existimata caeca*, *volubilis*, *vaga*, *inconstans*,

incerta, varia, ut utar verbis Plin. II. *Stat* quasi ad spurcos illos lacus. *noctu*; nam tum pueri clam et exponebantur ad lacus *spurcos* vel columnarum laetariam, et inde *petebantur* enim in finem, qui v. 602 seq. designatur. 606. *Fortuna arridens* etiam proverbii loco Romanis ac nobis dicitur. *nudis infantibus*, expositis. *omnes*, v. Var. Lect. *fovet*, adiuvat; aut fovet eos, ut gallina pullos, ne frigore laedantur; aut potius *fovet et involvit sinu* quasi togae (quod de intimo amore dicitur, ut *in sinu gestare aliquem*), vel in gremio, amplectens eos et vestimentis involvens. Matris sic aut nutricis persona Fortunae imponitur. *porrigit*, tradit, inserit, ingerit, *domibus altis*, excelsis, h. e. divitum ac principum virorum, vel familiis nobilibus et antiquis, *alti nominis*, t. ad v. 385. — 608. *Secretum sibi mimum parat*, ut iocatur III, 39. — *his se ingerit*, se offert, vel se praebet benignam. Malim tamen: his insciis et paene invitis sponte quasi se obtrudit, iis favet, non quaesita aut captata. Ita *ingerere* pro obtrudere dixere Cic. Verr. III, 28. et Claudian. XV, 193. Cf. Schwarz. ad Plin. Paneg. 86, 2. ubi formae dicendi *ingerere se* et *subtrahere se* sibi opponuntur. — 609. *producit*, provehit ad honores et opes (ut ap. Cic. Dom. 9.), nisi malis fingit, instituit, ut inf. XIV, 228. *ut suos alumnos*; quo sensu tales homines etiam nobis, ut Romanis, *Fortunae filii* dicuntur.

610—626. Notantur iterum, sed copiosius, non *αἱς ἐκ παρρησίας*, ut v. 133—5, magicæ artes et philtrea, quibus multae mulieres, et supersticiosae et improbae, utantur, quibusque nonnumquam maritos in furorem impellant. Nova causa, quare uxor non sit duenda. Ipsa superstitio notissima et tunc temporis vulgaris; quam et animis mulierum, inpr. misere amantium, valde arripisse non est quod miremur. Vis autem magicarum artium ad amorem tam inspirandum animo, quam ex eo pellendum spectare putabatur. *Hic* magus et veterator *affert magicos cantus* mulieri, h. e. venit ad eam, ut illam doceat artem suam eiusque vim, profitetur se docturum esse insignem usum artis suae et hanc commendat, baud nescius, se benigne exceptum iri; *hic*, ille, alter *vendit* mulieri philtrea. *magicos cantus*, *ἰνυδῆς*, incantamenta. *Philtrea*, *φίλτρα*, pocula amatoria. *Thessala*, ut *Marsa* et *Ibera*, epitheta orn. in re magica passim obvia, quoniam hi populi et beneficii magicarumque artium studio olim infames erant et terrae eorum fe-

rares venenorum, *φαρμάκων*, h. e. herbarum, in quarum succis non minor vis magica, quam in carminibus inesse credebatur. 611. *mentem mariti vexare*, ad insaniam adigere. Sic *Thesalus veneficus perverse perturbavit familiae mentem meae* Plaut. Amphitr. IV, 3, 10. et *venenum exquisitum, quod turbaret mentem* Claudii Tac. Ann. XII, 66. — 612. *solea pulsare nates mariti*, faceta pro, indignissimo eum tractare modo, ad lobitum: quid enim gravius esse potest homini libero et viro, quam a muliere affici hac castigatione puerorum aut stultorum, quibus non modo caput, sed et nates *soleis* s. sandaliis caeduntur? Comparant intpp. verba Luciani in Philopseude (συνδάμει γὰρ χροσθὲν εἰς τὰς πυγὰς, ὥσπερ τὰ παιδία, παίσθαι ἄξιον), et in Dial. Ven. ac Louae (Ἡδὴ δὲ καὶ πληγὰς αὐτῷ ἐπέταναν εἰς τὰς πυγὰς τῷ συνδάμει), et Terent. Eun. V, 8. al. 7, 4.

612 seq. *Αποστροφή* ad maritum vel Postumum. *indē est*, illo philtro efficitur. — 615. *avunculus Neronis*, C. Caligula, frater Agrippinae, matris Neronia, qui *credebatur potionatus a Caesonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit*, Suet. Cal. c. 50. quod et tradit Ioseph. Ant. XIX. Notissimus est furor huius monstri, cuius effectus mox v. 618 — 625. memorantur. Verae autem immanitatis huius causae nec philtum Caesoniae, nec gravis morbus, in quem octavo imperii mense incidit, sed aliae fuisse videntur, de quibus alio loco disputavi. — 616. *frontem pulli*, hippomanes, de quo v. sup. ad v. 133. *totam frontem* poeta dixit propter summum Caii furorem. *tremuli*, tremantis frigore, h. e. recens nati. *Infudit philtro*. 617. *Quae mulier non faciet, quod Principis uxor fecit*, tali exemplo incitata? Cf. ad VIII, 198. — 618. *Cuncta*, universum imperium Rom., *ardebant* (*tonante Caio*, sc. ex furore, vet. Schol.) tanquam igne furoris Caligulae, et *ruebant fracta compage*, h. e. res publica, capite eius furente, collabebatur, instar aedium, quae ruunt, commissura lapidum rupta; *non aliter, quam coelum totasque orbis terrarum nutare vel adeo periret*, love a *Iunone* (ut Caligula a Caesonia uxore) in furorem verso, qui res humanas, ut Caligula Romanas, regit. (1)

(1) Poeta non respexit h. l. vel cingulum, *κιστὴν ἰμάντα*, Veneris (cuius ope Iuno maritum non insanum fecit, sed in se amorem eius accendit; v. Hom. II. ξ, 197—354.) vel

quod Hannin. suspicabatur, exustionem mundi, de qua v. Locan. I, 72—80. *quum compage soluta Secula tot mundi suprema coegerit hora* cet.

620 seq. Scelus Agrippinae, sororis Caligulae, quae maritum suum Claudium Imp. *boletis* venenato exstinxit, minus nocens fuit vel nocuit imperio Romano, quam flagitium Caesoniae, quae venenis philtro infusis Caligulam impulit in furorem, quo instinctus ille in omnes saevit: illo enim scelere non nisi unus, et quidem senex ac foedus, homo, hoc permulti periere. *Boletus*, v. ad XIV, 8. —621. *praecordia pressit*, cor compressit vi veneni, h. e. necavit senem. Claudius excessit anno aetatis LXIV. —622. 623. Alia et quidem lepida causa, cur facinus Agrippinae non adeo turpe ac scelestum sit, a deformitate Claudii petitur, quo spectant *tremulum caput et labra manantia longam salivam*. Res nota vel e Suet. Claud. 39. et Dion. Cass. LIX. *caput descendere iussit in coelum*, saepe iunctisque contrariis de Claudio et de consecratione talis hominis, quem et Seneca in ludo illo de morte C. Caesaris fingit inter Divos relatum quidem, sed accusante D. Augusto in iudicio Deorum damnatum et a Mercurio obtorto collo ad inferos tractum esse. Idem Seneca faceret et deos induxit ridentes tremulum Claudii caput vocemque rancam et sonum librum non ἀποθνήσκου inscripsit, sed ἀποκαλοκύνθουσι, quia ἀποθνήσκου Claudii effecta quasi est esu boleti, καλοκύνθος s. καλοκύντης, quod cibi genus ei gratissimum erat et in quo acceperat venenum; unde boletos Deorum cibum appellare solebat Nero teste Suet. c. 33. Vetus Schol. "In coelum ridens pro ad inferos, et apotheosin deridet.", Britan. notat, per eundem iocum dixisse Senec. Postea quam Claudius in coelum descendit, et Stat. in Silv. Nondum stelligerum senior demissus in axem. (1)—624 seq. Haec potio amatoria, philtum, a Caesonia Caligulae datum, poscit ferrum cet., exquisite pro, effecit, ut Caligula in furorem verteretur eoque instinctus ferro atque igni saeviret in omnes, eos torqueret, h. e. exquisitis excrucicaret tormentis, et laceraret, h. e. crudeliter tractaret ac perderet (nisi proprio sensu capere nolis coll. Suet. Cnl. 28.), Patres atque Equites, quorum sanguis mixtus est, quorum caedes sunt mixtae, h. e. qui simul ac sine discrimine trucidati sunt. Saevitia, qua adversus omnis aevi, ordinis ac generis homines grassatus est Caligula, notissima est ex Dione LIX, 1—26. Phil. legat. ad Cai. et Suet. + 626. Tanti pretii constat, constitit,

(1) Cf. Scalig. Poët. VI. et Goldast. in coelum et brevi post ad inferos ad Petron. p. 717. « Descendere in descendere. » Ach. coelum festine pro adscendere primum

h. e. tantopere rei publ. Rom. nocuit; *partus equae*, hippomanes, in philtro Caesoniae. v. ad v. 133. et 616. *quanti una venefica constat*, quantum eheu! nocere potest! Sed languent haec verba, etsi ita explicare ea malim, quam aliorum rationes sequi.

627—661. Ultima causa, quare uxores non sint ducendae, quoniam scil. multae, quaestus potissimum cupiditate vel turpi amore ductae, non modo privignis (v. 628 seq.), sed et suis filiis (v. 634 seq.) quin etiam maritis suis (v. 652 seq.), veneno, immo, ut olim Clytaemnestra, ferro mortem moliantur. — *Oderunt uxores liberos, maritis natos de pellice*, et nemo repugnet vel vetet, nemo, opinor, eas propterea reprehendat; at minime ferendum est, quod iam *fas est*, h. e. fas esse vel sibi licere putant, quod non dubitant aut verentur, *privignum occidere*, vel quod iam impune hoc faciant. Novercarum non modo odium in privignos, sed et veneficia passim memorantur. Vid. ad v. 134. (1) 629. *pupilli*, orbi, quorum bonis post patris mortem inhiet noverca. *amplior res familiaris*, magnae opes. 630. *Custodite animas*, solliciti estote de vita vestra, cavete vobis ab insidiis novercae. *nulli mensae*, ne matris quidem. — 631. *Adipata* sc. edulia vel quaevis opera pistoria, adipi confecta et condita, pingua; vel, ut vet. Schol. interpretatur, dulcia placentia. *Livida*, quibus mixta sunt venena livida, pallida, sen lividos facientia; nam veneno necati fiunt lividi. Sic et *lurida* ac *pallida* aconita et vina dicuntur. — 632. 633. *Mordeat*, edat, *ante aliquis*, *quidquid cibi porrexerit tibi illa quae peperit*, h. e. mater ipsa, quae nonnumquam filios ex priore marito veneno necat, ut secundo gratificetur marito et ad hunc bona vel opes illorum transferat (quod mox probatur exemplo Pontiae) et *pappas praegustet pocula*, quod facit *praegustator*, *πρωγιστής*, *πρωίνης*, *ιδίητος* et a *potione*, h. e. minister, qui cibos et vina ante quam dominus aut rex gustat, ut is sine suspitione veneni edere ac bibere possit. "Duo *praegustatorum* ordines erant: alii partem aliquantulam cibi edebant ante, alii potum explorabant, et alii propr. *praegustatores*, *ιδίητοι*, hi a *potione*, ut in vet. lap. Traiani, vocabantur., Ach. (2) *timi-*

(1) Vetus Schol. » Exemplum et in Agrippinam, quae privignum suum Britannicum veneno necavit, ut filio suo Neroni conferret imperium.

(2) Quem praegustandi morem a Persis maxime traductum et ab Augusto demum Romae receptum suspicabatur Lipsius, quem v. ad Tac. Ann. XII. 66.

du, metuens de vita sua. *Pappas*, πάππας, venerationis nomen, quo blandientes utebantur infantes; propr. pater, et h. l. forsan (ut in Gloss. Isid.) paedagogus, discipuli custos VII, 218.

634—644. Dicat forte aliquis, haec mulierum scelera, quae tam atrocia sint, a me fingi, ut facinora Procnes et Medae a Tragicis Graecorum, et e fabulis vel tragoediis repeti, adeoque haec Romanis inaudita iis affingi: sed Pontiae exemplum docet, vera esse, quae et a me, et a Tragicis memorantur. *altum*

satira sumentem cothurnum (v. ad v. 506.) inducta satirae meae tragica grandiloquentia et sublimi stylo, quo res nimis augeri solent. *finem legemque*, terminos normamque, priorum poetarum Satiricorum, qui communis tantum vitae carperunt vitia,

nec nisi vera ac nota vel vulgaria tractarunt argumenta, prout natura hominis satirici exigit. 636. En grandio rem orationem, qua et Satirici utuntur, quoties res, quas tractant, eam admittunt vel adeo postulare videntur. Sic et mox v. 649 seq. *bacchantur carmen grande*, magnifice pro: tragicas cano res divino spiritu ac furore iunctus. *Bacchantur* proprie Bacchae vagantes ac furentes; hinc et poetae ἐκθουσιάζοντες ipsique histriones tragici propter oris *hiatum*, vehementemque vocis contentionem.

— *grande*, sublime, tragicum. *Sophocleo hiatu*, ut S. cothurno ap. Mart. III, 20, 7. et Virg. Ecl. VIII, 10. pro Sophoclea gravitate ac maiestate. *Hiatus* (oris) proprie tribuitur iis, qui grandia sive dicunt sive dicere conantur, et hinc potissimum vel actoribus tragicis, qui personas induebant e cavato factas ligno oreque hiantem, per quas sonus edebatur multo gravior grandiorque solito et rebus tragicis aptas, vel poetis tragicis ac dithyrambicis, qui ampulatis et sesquipedalibus verbis uti solent. Sic et Gr. χαλκὺν et οἱ ὑποκριταὶ μέγα κηρυχόμενοι ap. Callian.

637. *Carmen*, argumentum carminis, *ignotum montibus Rutulis coeloque Latino*, Italiae s. Latii, h. e. res Romanis inauditas, scelera, qualia numquam Romae et in Latii edita sunt. — 638.

Nos utinam vani, mendaces simus, vellem haec tragica a nobis fingerentur tantum, non vera essent! *Vani* dicuntur, qui sibi vana, inania et speciosa persuadent, vel, ut ntar verbis Gellii XVIII, 4. (ubi v. intpp.) *mendaces et infidi et levia inaniaque pro gravibus et veris astutissime componentes*. 638 seq. *Pontia*,

Drymionis uxor, T. Pontii filia, quae Neronis temporibus, mortuo marito, duos filios necavit veneno, ut bona eorum ipsa acciperet aut donaret adultero, sed postea se prodidit ipsa mortemque sibi conscivit incisis venis. *Feci* vox reorum faten-

tium, ut *fecisse videtur* Praetoris s. Quaesitoris, reo convicto. — 639. *aconita*, v. ad I, 158. 640. *Quae sconiata deprensa*, apud me inventa. Sed quoniam verbum *patent* adiiicitur, malim h. l. sic explicare: *Quae facinora* (h. e. hoc facinus) *deprensa patent*, manifesta sunt. Aptiora tamen haec, si Pontia non se ipsa prodidit, sed filios veneno necasse convicta est. Illud tradit Schurfl., hoc Pithoei Schol. tamen, ut antea *sed*. 641. *Tunc duos* — *Tunc duos*? His verbis iratas poeta alloquitur Pontiam, quae ipsi respondet: *Septem, si septem forte fuissent*. — O saevissima vipera, immanis bellua, an tu duos filios una coena occidisti, simul mactasti, h. e. necasti coenantes veneno? Immo *septem* necassem filios, *si septem forte fuissent* mihi. — Verba *tunc duos* *duos* repetuntur, et abrupta oratio affectui convenit. *Vipera* dicitur crudelissima mater, monstrum hominis, ut nobis *natter*.

643 seq. Si nostris temporibus Pontia tale facinus commisit, iam credamus vera esse, quae tragici poetae de Medea et Procne fabulose tradidisse videntur: nam scelus Pontiae multo gravius est, quia illud non aliqua mentis perturbatione, ut Medea et Procne, sed certa deliberatione animi peregit. *torva*, saeva; nisi malis irata. Conf. v. 647 seq. *Colchide femina*, Medea, Aetiae, Colchorum regis, filia et uxore Iasonis, quae repudiata ab eo, quum Creusae vel Glaucis amore captus esset, liberos suos ingulavit. *Procne* Pandionis, Atheniensium regis, filia, et Terei, Thracum regis, uxor, quae marito, ut stuprum Philomelae, sorori suae, ab eo illatum vindicaret, Ityu filium coctam epulandumque apposuisse dicitur. Fabulae tam de *Medea*, quam de *Terco*, *Procne* et *Philomela* notissimae sunt mul-torumque poetarum ingenia exercuere. *nil contra dicere conor*; nolim negare, haec vera esse. 645. *et, etiam, illae*, Medea et Procne, *audebant grandia monstra*, h. e. scelera immania (ut mox v. 647. et sup. v. 286. ubi v. not.) at non propter numos, lucri cupiditate, ut Pontia eique similes mulieres nostri aevi, quae filios suos interimunt, ut bonis eorum potiantur et haec ad adulteros suos vel secundos maritos transferant; sed impatientia amoris, doloris et irae, cuius affectu femineus potissimum *sexus* intemperantius propter animi imbecillitatem *incenditur* (notum, *furens quid femina possit* Virg. Aen. V, 6.), et quo fit, ut *summa monstra* s. scelera minorem admirationem maioremque excusationem habeant, vel minus mira sint et excusatio-
*ri*ora, quam si mulier, ut Pontia, *scelus ingens sana*, non

perturbato, sed quieto et tranquillo animo, *facit et computans*, cogitato et consulto; qualem ego minime *tulerim*, quae meo iudicio multo scelestior est quam ea, quae iracundia stimulante *praeceps fertur* ad omne facinus. Sio et iudicat Cicero Off. I 8. extr.

648. *rabie*, *δυσως* pro iracundia. *iecur incendente*; v. ad I, 45. *feruntur praecipites* (nam *furor iraque mentem praecipitant*, Virg. Aen. II, 316.), quanto impetu prona ruunt *saxa iugis montium abrupta, latere montis*, tamquam fundamento et fulcro eorum, *subtracto et recedente*. Praeclara comparatio ex ipsa rerum natura petita, quae simul animi affectionem re sub sensus cadente adumbrat, quod comparandi genus suavissimum est. — *clivo*, vertice, *pendente*, et ruinam minitante. — 651. *quae computat*, reputat, deliberat, certo iudicio scelus ante expendit, quam aggreditur, nisi malis, quae, ut Eriphyle, rationem rei supputat vel subducit, ad calculum quasi revocat facinus et emolumentum, quod inde ad se redundet. Sic ap. Senec. Epist. 14. *Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum venit, aut admodum pauci: plures computant, quam oderunt. Nudum latro transmittit.* Vetus Schol. « *Quae propter avaritiam peccat, ut Eriphyle.* » Sana, mentis compos, sine affectu animi, inpr. irae, quae homines saepe reddit insanos, furentes, *μυροπύους*. — 652. *Spectant* eiusmodi mulieres improbae in ludis. — *Alcestim subeuntem fata mariti*, mortem pro eo; vitam Admeti mariti morte sua redimentem. 653. *permutatio mortis*: nam oraculum vel Parcae dixerant, Admetum, quamvis finitum esset spatium vitae, non moriturum esse, si alius pro eo mori vellet.

654. Nostrae mulieres cariores habent catulos suos, quam maritos. — 655. 656. Romae multas mulieres reperies similes *Belidibus*, *Eriphylae* et *Clytaemnestrae*. *Belides* sive *Danaides*, L filiae Danae et neptes Beli, regis Argivorum, eodem die totidem filiis Aegypti patrui, Memphi regnantis, nuptae, quae suum, quaeque maritum, praeter unam Hypermnestram, uxorem Lyncei, prima nocte interfecisse et hinc apud inferos in dolia pertusis fundis aquam infundere dicuntur. *Eriphyle*, Talai filia, soror Adraati et uxor Amphiarai vatis, quae maritum, latitantem ne ad bellum Thebanum, quo se periturum praevideret, proficisci cogeretur, monili Cadmeo a Polynice corrupta, prodidit, et postea, quum a Thersandro peplum accepisset, Alcmaeonem quoque filium ad arma cum Epigonis capienda adducere

conata est. *Clytaemnestram*, quae Agamemnonem maritum, a bello Troiano reversum, ope Aegisthi adulteri, bipenni obtruncavit. 656. Vox *mane*, quam interpretes silentio praetererunt, his verbis, si vulgarem eorum distinctionem et colon post *Eriphylae* positum retinueris, tenebras offundit, quas Hein. hac interpretatione sibi dispulisse videtur: «poëta v. 651. dixerat, talem mulierem ferri non posse, quae computaret et scelus ingens sana faceret, i. e. nullo animi affectu impulsa, nulla omnino re, quae iudicium et deliberationem tolleret. Iam addit: *Mane Clytaemnestram nullus non vicus habebit*, i. e. vel *mane*, ubi tamen non ebriae sunt mulieres et omnia certa deliberatione agere possunt, tanta scelera, quantum Clytaemnestra, faciunt. Rara haec vocis *mane* significatio, sed plane ita est apud Mart. XI, 18. *Non omnis nostri nocturna est pagina libri; Invenies et quod mane, Sabine, legas*. Nescio an huc trahendus sit Mart. X, 48, 21. 22. *Accedent sine felle ioci, nec mane timenda Libertas, et nil, quod tacuisse velis*.» Non rara est haec vocis *mane* significatio, sed frequentissima apud Horat. Mart. Ovidium et alios; neutiquam vero, ne quid gravius dicam, congrua h. l., quo agitur tum de feminis, tum de horrendis earum sceleribus, quae ab avaritia, amore et ira oriuntur, non a vinolentia et ebrietate: cuius vitii poëta quidem ipsas quoque mulieres insimulaverat v. 300–345, quo tamen illas ad libidinem omnemque turpitudinem, non ad atrociam, quae nunc memorantur, facinora rapi dixerat. Aptior ex his verbis sensus prodibit, si ea sic interpunxeris: *Occurrent — Mane: Clytaemnestram* cet., et ad occursum diri ominis retuleris, de quo vide not. ad V, 54. VI. 572. et inpr. VI, 601.

657–659. *Σκωτικῆς* dicit poëta, hoc tantum referre sive interesse inter Clytaemnestram et mulieres Romanas, quod illa rudi ac simplici modo utraque manu et bipenni usa, maritum occiderit, haec autem maiori arte, calliditate ac subtilitate, parva scil. veneni portione clam adhibita, ad eundem finem perveniant. *Tyndaris illa*, Clytaemnestra, Tyndari regis Spartani et Ladae filia. *insulsam et fatuam*, rudem et inhabilem, neque mulieri, neque rei satis aptam; nisi adiectiva pro adverbis posita, vel ad ipsam Tyndaridem referenda sunt. «Ea hic adumbratur nondum satis apta facinori vel pro scelere horrore mente turbata;» Ach. 659. *res*, caedes maritorum. *pulmone rubetae*, v. ad I, 70. — 660. 661. *Sed tamen et ferro res ageretur* a Rom. mulieribus, si maritus se praemuniret antidotis

— *Atrides*, Agamemnon, maritus Clytaemnestrae; h. l. quilibet maritus, iisdem, quibus ille, insidiis ab uxore petitus: nam modo Clytaemnestrae mentionem fecerat poeta. 661. *cautus*, ut sibi caveret, utque tutus esset ab insidiis uxoris, quas metuit. *medicamina Pontica regis ter victi*, antidotum, quod magna arte parari, et quo uti solebat Mithridates, rex Pontii, qui *ter*, vel tribus bellis, a Sulla, Lucullo et Pompeio, victus est. *Pontica* ab anatibus Ponticis sic dicta, ob causam a Gell. XVII, 16. allatam; C. Vales.

IN

SATIRAM VII.

1 seq. ARGUMENTUM Satirae iam primis versibus continetur. De quo autem *Caesare* h. l. sermo sit, non constat inter viros doctos. Quidam innui putant Neronem, plures Domitianum (etiam vetus Schol., qui *Domitianum* plerumque *Neronem* appellat, ut poëta IV, 38.), alii Titum, alii Nervam, plerique tamen rectius vel Hadrianum, vel Traianum, qui bibliothecam Vlpianam struxit et de quo v. Plin. Pan. c. 47. *Spes studiorum*, praemiorum ex iis consequendorum. *ratio studiorum*, h. e. ratio, quae homines se dedant studio literarum. *in Caesare* sc. sita est. *Camenas*, Musus literasque, *tristes*, neglectas et quae nullis praemiis foveantur. *respexit*, curat, benigne fovet literas *solus*, quas reliqui civitatis praeceres negligunt.

3—97. *Tristis poëtarum* conditio illis temporibus adumbratur. 4 seq. Summi iam poëtae, paupertate coacti, Romae et in aliis Italicae oppidis ex sordidis ministeriis et balnearia, *istoria*, furvaria aliisque artibus, his similibus, quas exercent, victum quaestumque sibi quaerunt. *balneolum* diminutive dicitur propter summam egestatem, et *Gabiis* contemtim, de parvo et deserto oppido, ut VI, 56. *furnos*, ut panem coquerent vendendum. Grangaeus et alii monent, ita propr. designari pauperes, adsidue frigentes, de quibus etiam proverbii loco dicatur, *numquam de balneo aut furno conducendo cogitare*, ad quam mentem etiam referunt Horat. Ep. I, 11, 12 seq. — 6. *Praecones*, quorum vitae genus et vile erat et quaestuosum. *desertis Aganippes vallibus*, missis studiis, valere iussis Musis, quae commorantur in *vallibus* solitariis et amoenis recessibus Heliconis. *Aganippe* fons Heliconiae in Boeotia, Musis sacra. *Clio* una e Musis, h. l. docte pro poëta. *in atria* divitum nobiliumque, in quibus clientes patronum salu-

tare, vel sportulas petere et accipere solebant; unde Bahrdr non male reddidit Germ. *antichambern*.

8-16. Si studio literarum et poeticae non parare possis, quae suppedient ad victum, satius est, praeconium facere et tam vili ministerio vitam inopiamque tolerare, quam per inhonestas et malas artes divitias quaerere. Si tibi ostendatur nullus quadrans, ne parvae quidem mercedis spes. Quadrans, exiguum numi genus, quarta pars assis, tres unciae, unde et *teruncius* s. *triuncis* dicitur.

Umbra, vita umbratilis, obscura ignobilitas (ut al. *nox* et *tenebrae*), *Pieria*, eruditorum, vel artes ingenuae, quae in *umbra*, h. e. domi et in schola, sive in otio et tranquillitate, tractantur; unde *doctor umbraticus* ap. Petron. c. 2. qui obscure in schola vivit, et eruditorum *umbra*, *umbracula*, *umbratilis exercitatio* et *otium*, quae soli, pulveri et aciei, h. e. administrationi reipubl. publicisque negotiis a Cicerone opponuntur (Mur. 14. Leg. III, 6. Or. I, 34. et Brut. 9.), ut cauidici inf. v. 105 seq. historicis *umbra gaudentibus*. Sic et inf. v. 173. *ad pugnam rhetorica descendit ab umbra*, h. e. a vita obscura et scholastica, quae famae et celebritatis *expers* est, ad forum, vel a declamationibus, i. e. orationibus, de rebus fictis in schola exercitationis causa habitis, ad causas publice et in foro agendas, vel ad orationes in concionibus habendas; metaphora simul sumpta ab exercitiis militaribus, quae veris iustisque *pugnis* opponuntur. Sed propter epith. *Pieria* crediderim potius, poetam h. l. respexisse antra, nemora, fontes, *umbras* et amoenos solitariosque recessus montium Musis sacrorum, v. o. *Pieriae* in Macedonia, ubi homines docti et inpr. poetae cum Musis versari sensusque excelsiores concipere credebantur. — 9. *Machaera* potest esse nomen vel praeconis, illis forte temporibus noti, ob seqq., vel, ut alii putant, parasiti, ut haec verba ad v. 7. et reliqua *vendas potius* cet. ad v. 5. 6. referenda sint: nisi malis tonso-rem intelligere, qui olim crines non forfice, sed acuto cultro novacula, *μᾶλλον δὲ περὶ μυχῶν*, tondebat, v. Böttigeri Sabina p. 333 seq. ed. pr. — 10. *auctio commissa* tibi a magistratu, vel dominis rerum venalium, qui eam faciunt. Alii inungunt perperam *vendas commissa*, quae tibi a dominis data sunt, ut vendas: alii vero non male putant *auktionem* (Gall. *enchère*) *committi*, quod licitatores *stantes*, h. e. circumstantes, inter se quasi *committantur*, ut licitando pugnent, et qui in hac pugna plaris liceatur, victor evadat renique pretio *auctam* re-

portet. *Auctio* non proprie *vendit*, sed qui eam facit. 11. *oenophorum*, v. ad VI, 426. *tripodas* vel *mensas* vel *sellas* vel *vasa*, tribus pedibus folta. *armaria*, *scrinia*, in quibus libri, *vasa*; *vestes* aliaque reponuntur. — 13. 14. Hoc satius est, quam si *sub*, h. e. coram, *iudice* falsum dicas testimonium.

14—16. Faciant hoc, qui, quum olim servi fuissent, ex *Asia*, *Cappadocia* et *Bithynia* Romam traducti (v. intpp. Petron. 29. et 63.), iam per malas artes ibi ad censum dignitatemque equestrem pervenerunt. Sic omnes interpretes; at rectius forsan Achaïntre: "Ego non haec re vera dici existimo de servis ad censum equestrem provectis, qui tunc temporis non adeo frequentiores erant Romae, sed de istis nebulonibus pessimis et de industria viris, qui quotidie, ut apud nos nobiles fictitii, *chevaliers d'industrie*, et plerumque *nudis pedibus* ex provinciis in Urbem affluebant, opes et divitias quaesituri, quas mox per furtum, delationes et periuria sibi pararent., Videntur h. l. obiter tangi tum Romani, quod bis peregrinis et infimae sortis levisque ingenii hominibus magis faveant, quam poëtis et civibus, bene de patria merentibus (de quo etiam queritur poëta III, 58—122. et Martialis passim, inpr. X, 76.), tum Graeci et populi Asiae, potissimum minoris, qui perfidia malisque artibus olim infames fuere. Vet. Schol.: "Cappadoces dicuntur habere studium naturale ad falsa testimonia proferenda, qui, nutriti in tormentis a pueritia, equuleum sibi facere dicuntur, ut in eo se invicem torqueant, et quum in poena perdurarent, ad falsa testimonia se bene venundarent., — 16. *Altera Gallia*, Galatia seu Gallograecia. *nudo talo*, pedibus nudis: nam nudi a mangoniibus in catasta, pegmate ligneo, servi venales exponebantur, ut vitia eorum conspicua essent neque frans fieret emtoribus. *traducit* sive transmittit Romam; non, risui omnium exponit, ut VIII, 17. — 17. *laborem ferre*, suscipere et sustinere, *indignum studiis*, inhonestum ac turpem doctis hominibus, v. c. *balneolum* et *furnos* conducere, *praecones fieri* cet. sup. v. 4 seq. *Cogetur egestate*. 18. *nectit quicumque canoris eloquium vocale modis*, venusta boni poëtae *παρρησιας*. *Eloquium vocale*, verba sonora s. canora, *παρρησιας*, *εὐφωνία* ut ap. Quintil. VIII, 3, 16. *Modi*, *τρόποι*, *μεταβολαί*. *numeri*, modulationes (*tacti*), certae ac demensae carminis singulorumque versuum partes et tempore sibi aequales, *pedes*. Sic et *numeris nectere verba* dixit Ovid. ex Ponto IV, 2, 30. *Laurum* vel eius folia mordebant s.

manducabant non modo veteres contra venena ac fulmina, vel sanitatis gravisque odoris supprimendi causa, sed et vates, quia his morsu illorum praesensio rerum futurarum inspirari credebatur. — 20. *Hoc agite*, verba vel hortantis ad aliquid faciendum, et quidem h. l. ad laurum mordendam, b. e. carmina scribenda, vel animum ad iam dicenda attendere iubentis, ut sit id. qd. attendite, quo sensu passim hac formula utitur Terentius. Grangaeus et Brisson. de form. l. iam monuere, *hoc age* proprie verba fuisse praeconis, quibus, magistratu res sacras faciente aut auspicia captante, admonerit, ut attentis animis, non perfunctorie vel oscitanter sacris operam darent. 21. *Materiam*, occasionem bene faciendi et merita persolvendi praemia. Quare id quoque cuiilibet agendum, ut his praemiis dignus sit. *Ducis*, Caesaris, Imperatoris, ut II, 104. et IV, 145. — 22. *aliunde*, ab aliis, quam a Principe. *membrana croceae tabellae impletur* docte pro, carmina vel libri a te scribuntur. *Tabella* h. l. non tabula cetrata s. pugillaris et codicillus (περὶκώδιον, δῖλτος), sed generatim scriptum, libellus, volumen; et *membrana croceae tabellae* simpl. membrana crocea, quae impletur carminibus. *Membrana*, in qua veteres scribebant, alba erat ab interiore parte, ab exteriori crocea, unde *bicolor* dicitur Pers. III, 10. ubi cf. Casaub. *Membrana* etiam sive pelle, quae Gr. *διερπίρα*, *εἰλημα*, *σπιρίδα*, *ελίον* et *περίβλημα* vocatur, operiebantur involuebanturque nonnumquam libri, ne pulvere opplerentur; quae ab h. l. aliena est. Praeterea extremae voluminis seu convoluti libri orae agglutinabatur frustum membranae, *περιάνκισον*, quod ornatus gratia croco aut minio aut purpura tingebatur et volumini non modo tegumenti seu operculi, sed etiam indicii loco erat: nam in eo titulus libri, *σῦλλαβος* vel potius *σύνταξις*, scribebatur, ut sic voluminis, in armariis repositi, frons altera eius argumentum indicaret. Hanc croceam membranulam si cum Vossio l. l. intellexeris, verbum *impletur* refer ad titulum in ea scriptum. Sed haec ratio minus forte probabilis est, quam si *tabellas croceas* dici credideris membranas cedratas seu citratas: nam libri veterum oleo cedri, vel, ut alii putant, citri, cuius color croceus est, inungi solebant, ut a carie et tineis tuti essent. Aliam interpretandi rationem proponit Ach. et quidem hanc: "*Membrana* i. e. folium (vulg. sing. pro plur.) vel potius *folia* ex membranis confecta, *tabellae croceae*, libri, cuius *tabella*, i. e. tegmen, *la reliure*, est

crocea, Gall. *un livre relié en maroquin citron*. Nam etsi vulgo Romani membranas, unaui alteri inogentes, in modum longi panni, voverent circa teretem baculum citreum, eburneum, aut quovis alio ligno, umbilicum appellatum; aliquando tamen et saepe libri, ut apud nos, in folia et paginas dividebantur et tabellis cedrinis pro tegmine muniebantur, quod vel ex v. 100. huius Sat. patet. „ 24. *Lignorum aliquid ocus posce*, ut libellos a te scriptos accenso igne comburas. Sensus est: renuncia Musis studiisque; nam oleum et operam perdidisti; quo et reliqua verba v. 25—29. spectant. 25. *Veneris marito*, Vulcano, igni, *dona*, trade. *Thelesinus* h. l. pro quovis poeta, vel is, ad quem Satira haec scripta est; forte idem, de quo v. Martial. III, 40. VI, 50. XII, 25. — 26. *positos, repositos, sepositos, clausos. pertunde tineas*, pertundendos, perforandos et scarpandos permittite tineis seu blattis. 27. *Frangere calamos*, ut ap. Martial et Calpurn. — *vigilata praelia*, carmina epica s. heroica, de praeliis s. bellis ducum vigilando vel multo labore multisque lucubrationibus a te scripta. *dele igne*; vel superiore eaque obtusa ac plana styli s. graphii parte, qua literae, inferiore et acuta parte eius exaratae, cera obducantur delebanturque; vel etiam pumice, ut poeta respexerit *βιβλία παλινψηστει*, membranas, in quibus, quae scribenda erant, primum verbis concipiebantur, et deinde scripta pumice deleri vel eradi solebant. — 28. *Parva cella*, in qua pauperes habitant, ut ap. Martial. — 29. *venias, fias, vel sis*, ut passim *ἔρχομαι* et *venire*. *Hedera sacra Baccho*, cuius comites sunt Musae; unde ea olim coronabantur poetae et oratores, victores in agone musico (cf. ad v. 60.); et Romae in bibliothecis, tam privatis (v. ad II, 4 seq.), quam publicis, inpr. Apollinis Palatini, *imagines* (v. ad III, 219.) et statuae doctorum non modo dedicari solebant praeclaro instituto, sed et semper viuenti hedera vel lauro coronari. Itaque sensus h. l. est: ut dignus fias, cuius imago in bibliotheca dedicetur et coronetur hedera; h. e. ut famam nominis consequaris. *Imago macra* h. l. putatur esse ea, quae referat maciem ac pallorem poetae, ex assiduo labore ac studio contractam, quo seorsus et *Pirene* forte *pallidam* dixit Persius l. l. Malim tamen epitheton referre ad vilitatem honoris illius ac praemii, quod tum indignis aequae ac dignis deferebatur, neque alebat, nedum ditabat poetas, qui illa aetate conficiebantur inopia et macie. *Macrum dici* potest, quod vilis exiguique pretij est, ut synon. *exile* et

Gall. *maigre*. Huic explicationi favent, quae proxime sequuntur verba.

30. *Spes* praemiorum hac aetate poëtis nulla alterior, alia, est, praeter imaginem hedera coronatam: nam Romani *divites* et *avari* *disertos*, doctos homines artesque ingenuas non liberaliter fovere solent, sed *admirari* solummodo ac *laudare*, et quidem, ut *Iunonis avem*, pavonem eiusque caudam *pueri*, qui caeco animi impetu ac stupore, non ratione iudicii subtilitate reguntur. 32. *Sed*, dum in studio literarum inutili versaris, *defluit*, abit, *aetas* juvenilis, robusta viribusque integra, quae idonea est rebus gerendis et maiori utilitate impendi potest *pelago*, mercaturae, *cassidi*, militiae, et *ligoni*, agriculturae. — *defluit* h. l. exquisito positum: nam *fluere* et *labi* dicuntur ea, quae ita fugiunt et abeunt, ut vix sentias, instar rivi leniter fluentis. *Patiens* rei vocatur, qui laborem cum ea coniunctum ferre potest. — 34. 35. *Tunc*, quum aetas deflexit, *taedium* studii literarum capit et se suamque *Terpsichoren*, Musam, studis, odit, accusat damnatque, *facunda* et *nuda senectus*, poëta senex et pauper, sero dolens, se studiis, nec potius aliis artibus, quibus maiora sibi commoda et senectuti praesidia comparare potuisset, aetatem impendisse. *nuda*, inops, *senectus*, ut ap. Ovid. Ep. Her. IX, 154.

36 seq. *Accipe*, audi, *nunc artes*, dolos, quibus iste, *quenter colis*, sordidus et illiberalis patronus, utatur, *ut quid tibi praemii* s. adiuventi *conferat*, dare cogatur. *Prima ars* est: *ipse facit versus*, ut carmen carmine compenset (ita per iocum vices rependisse Augustum Iuip. poëtae Graculo refert Macroh. II, 4.), et tam praeclaros versus facere, tam egregius ipse poëta esse sibi videtur, *ut uni Homero cedat*, principatum concedat, et quidem non propter ingenii carminumque praestantiam, sed *propter mille tantum annos*, h. e. propter vetustatem, quippe quae a nullis magis quam ipsa praestantia in libris respici et ad quam haec aestimari solet; quod iudicium vulgi ridet Horat. Epist. II, 1, 18 seq. Lepide simul in toto h. l. (v. 36-52.) perstringitur *insanabile scribendi carminis cacochethes*, quod tum temporis *tenebat* tot homines. Cf. ad I, 1. — 37. *quem colis*, quotidie salutas et sectaris, non sine spe mercedis consequendae, *relicto* propterea Musarum commercio et conventu poëtarum in *aede Musarum et Apollinis*; Brit. Ita et *Callistratus*, quem nobilem illant super Oropo causam perorantem ipse *Demosthenes*, *Acaclenia* cum Platone relicta, *sectatus* est,

ap. Ammian. Marc. XXX, 4. quem locum, ex nostro expressum, comparat Heiur. *Aedes Musarum* fuit et in prima et in quarta regione Urbis. Neutra exstructa a Marcio Philippo, qui potius templum, non Musis, sed Herculi Musarum seu Musagetæ, a Fulvio Nobiliore dedicatum, renovavit. Ille vero templum nostro loco designari et, æque ac *Apollinis* Palatini ædem, in bibliothecæ usum cessisse atque studiosis vacasse hominibus, ibi disputantibus recitantibusque libros suos, recte, opinor, contendit Bentl. ad Hor. Epist. II, 2, 92 seq. *æde* templo, at mox v. 40. *ædes* privata domus. — 39. *Mille anni* numerus magnus et rotundus, sed ad Iuvenalis fere ætatem congruens. (1)

39-47. Altera ars, qua dives patronus tuus utitur, ut satis tibi præmii ac favoris contulisse videatur: Si *famae dulcedine succensus*, accensus, impulsus, carmina tua recitare cupis, *ædes* quidem, in quibus recites, sed ruinam minantes omnique suppellectile carentes, tibi *commodabit* (unde magni sumtus tibi erunt faciendi in *conducenda*, disponenda ac *reportanda subsellia* cet.), et clientes tibi applaudere inbebit. Tacitus vel alius auctor Dial. de Orator. c. 9. de Saleio Basso poeta (cf. v. 80.): *Quam toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, unum librum extudit et elucubravit, rogare ultro et ambire cogitur, ut sint, qui dignentur audire; et ne id quidem gratis: nam et domum mutuatur, et auditorium exstruit, et subsellia conducit, et libellos dispergit; et ut beatissimus recitationum eius eventus prosequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem, velut in herba vel flore præcepta, ad nullam certam et solidam pervenit frugem, nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut munus in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum et voces inanes et gaudium volucre.* Aunotatio Heiur. est: « Iuvenalis ædes illiberalis patroni *maculosas* dixit, araneosas eas vel textura araneorum, *maculis*, obductas: nam *maculae* sunt intervalla texture, foramina sive aperture in reti seu reticulo; inde *macula* dicitur de tela araneorum, ut ap. Plin. II. N. XI, 24. s. 28. *Texere a medio incipit — maculasque paribus semper intervallis — indissolubili nodo implicat.* Quod sponte intelligitur, quam unice congruat ædificio *longe ferrato* ac deserto, hincque in situ ac squalore iacenti;

(1) Fuit enim Homerus anni ante Urbem conditam centum LX. post Ilium captum discentia LX.; vet. Schol.

quam bene denique repraesentet fortunam literatorum hominum, quibus eiusmodi aedes ruinam minantea ac pleasae araneorum commodabantur. Ceterum, si ab usu, legitimo tamen, quaestitoris vocabuli discesseris, in ipsa re nihil plane Satiricus est ausus, nisi quod multis modis multorum exemplo firmatum esset, quippe nihil frequentius poëtis hac descriptione rerum vaeuarum neglectarumque, ab araneorum texturis repetita. Ingeniosa haec; sed probabilior forte emendatio vulg. lectionis, quae et Schurzfl. et mihi semper displicuit, quam interpretatio illa. Omnes certe scrupuli haud facile eximentur iis, qui contenderint, in illo Plinii loco *maculas* proprie sic dictas (Gall. *des mailles*), et *paribus semper intervallis implicatas*, h. e. omnes eiusdem magnitudinis, designari, et neque tales maculas alicubi *intervalla*, neque ipsas araneorum texturas usquam *maculas* dici; praeterea has araneorum telas bene *maculosas* dici posse, non item aedes araneosas; denique vetus scholion omnino favere lectioni nonne receptae *maculosas*, sed illud leniori forsitan medicina adhibita et sic integritati restituendum: *alii: sordidas dixit* scil. poëta vel *dici, alii pictas*, adeoque illam explicationem ad vulgarem vocis *maculae* significatum, sordium s. labis, referendam esse, hanc ad illas *maculas*. Conf. ad VI, 80. Postquam haec scripseram, vidi, interpretationem illam propter similes aliasque rationes in dubium quoque vocendam esse a viro docto in Ien. Allg. Lit. Zcit. a. 1810. N. 285. p. 479. iam vero ultra quaerendum videtur, utrum poëta *maculosas aedes* pro araneosis aut potius sordidis dixerit, an alia usus sit voce. — 41. *longe*, et diu, et valde, *ferrata domus*, pessulis ferreis ocellusa; vetus et ruinosa, in qua diu iam nemo habitavit, et quae propterea obliuibus clatrisque probe et undique munita est. — *servire*, usui esse, patere, permitti poëtae recitatur. 42. *Janua* propr. est privatarum aedium et porta urbis. *portas sollicitas*, portas urbis sollicitae et anxiae metu hostium tempore belli et oppugnationis, adeoque valde munitas. *initatur*, non minus fere munita est. 43. 44. Patronus etiam dat *libertos*, qui tibi recitanti applaudant, et *comites*, h. e. clientes et servos, comites divitum nobiliorumque, qui acclamant *Euge, Bene, Belle, Recte* cet. quae laudis ascensionisque iudicia pretio vestis, coenae cet. emuntur. *Ordinis*, subselliorum, *extrema in parte sedentes*, ne conspiciantur, nec quisquam animadvertat, quisnam applaudendi acclamandique initium fecerit, doctus an indoctus. — *magnas voces*, elamores, *disponere*, praeparare vel com-

movere, signo concinendi dato α μισγέσθω; de quo v. Plin. Epist. II, 14. — 45. *regum*; v. ad I, 136. Reliqua verba recte, opinor, exposuit Lipsius Epist. ad Belgas Cent. II. Ep. 48. ubi praeter alia leguntur haec: «Iuvenalis tria ostendit in his auditoriis fuisse, Subsellia, Anabathra, Orchestra: *Subsellia*, in medio ne planicie atque, ut ita dicam, aequore atrii; *Anabathra*, ἀναβήθρα, subsellia ad latera, quae adsurgerent gradatim et per scalas, theatri more, subselliis exstructis aliis super alia; denique *Orchestra*, e *cathedris*, quae in fronte ante ipsam recitantis suggestum dispositae honestioribus, extra auditorum plebem, plane ut in theatris, ubi inferiore et primore illa parte primores et Senatores sedebant.» *anabathra*, v. Var. Lect. — *pendent*, eleganter, ob altitudinem: nam quae praesalta sunt, *pendere* quasi videntur. *repostandis cathedris*, quia *conductae* vel ab suis locis huc collatae; Schol.

48—52. Miratur Iuvenalis et ridet stultitiam poetarum, qui, quum nulla laborum praemia consequantur, tamen stolidi ambitione ducti certatim scribant carmina et recitent. *Nos*, bene et modeste; nam poeta loquitur et suam quoque stultitiam damnat. *hoc agimus*, poësi operam damus; quod studium non modo difficile est ac molestum, sed et praemiorum atque commodi spe caret. *tenui in pulvere sulcos ducimus et litus sterili ersamus aratro*, frustra laboramus et studium in poësi ponimus, non maiori spe emolumenti, quam si arenosum araremus solum ac litus. Ita proverbii loco dicitur *arenae mandare semina* et *litus arare*. *aratro sterili*, vano, inutili, sine emolumento eiusque spe, ut *sterilis cathedra* et *amicus* v. 203. XII, 97. — 50 seq. Nam adeo huic poetices studio dediti sumus, ut, si vel velimus s. cupimus et conemur *discedere* ab eo et utilioribus studiis animum applicare, prava scribendi libido et ambitio nos quasi vinetos teneant et obtorto collo ad carmina scribenda impellant. *ambitiosi mali*, ut *ambitiosa paupertas* III, 182. *Ambitio* propr. popularis gratiae studium et captatio ad obtinendos honores, unde suam quoque ambitionem laudat Cicero: deinde vanae gloriae affectatio; quam vocis significationem sub Caesaribus demum in usum venisse, existimant Gron. ad Liv. XLV, 36, 8. et Spalding ad Quintil. Inst. Or. I, 2, 22. — 52. *Caeoethes scribendi insanabile tenet multos*, ut στήχει τὴν νόσον οὗ δόσμου dixit Palladas Epigr. XV, 4. in Brunck. Anal. et morbum Ovid. Trist. II, 16. *Caeoethes*, κακὸν ἦθος, malus mos, natura, iugenum. Mediris κακότης dicitur, quod curato difficile vel

adeo insanabile est, v. c. carcinoma vel aliud corporis alicui. Hinc ad animi quoque vitium inveteratum transferri potest; et quidem h. l. ad scribendi libidinem, quae aliis *scabies*, *prurigo*, *pruritus*, *insania* dicitur. *scribendi* inpr. *carmina*, poetandi. — *aegro in corde*, in animo, qui scribendi libidine et ambitione, tamquam morbis, laborat. *senescit*, inveterascit.

53—81. Iuvenalis, cuius aetate, ut et nostra, multi erant, quos *paupertas impellebat audax*, ut versus facerent (quod Horatius de se ipso quoque profitetur Epist. II, 2, 51.) praeclare docet, poetam egregium esse non posse, cuius mens non vacua sit curis et qui rei familiaris angustia prematur, quae non det facultatem poeticam, a natura negatam, sed ingenii potius vires frangat. Re vera tamen ingenium naturae donum est et neque opibus neque paupertate per se aut acuitur, aut minuitur. Haec saepe eius nutrix et artium mater est, quod vel ex Horatii et Persii exemplis intelligitur. Horatius tamen naturam quoque fautricem habuit in tribuendis animi dotibus nec vitae sustentandae causa carmina fecit, sed ut inclaresceret atque in Augusti et Maecenatis gratiam insinatus honoribus opibusque augetur. Neque multi erunt, quibus contigerit tam felicibus esse, ut tales patronos inveniant et hoc modo sibi comparent.

53—56. Ornata poetae egregii descriptio, sed minus venusta, quam Horat. Sat. I, 4, 43. 44. Displicet certe nimium artis doctrinaeque ostentandae studium; nam eadem res triplici verborum varietate ac metaphora designatur et quatuor epitheta synonyma iunguntur, *publicum*, *expositum*, *commune*, *triviale*. Farnabius haec verba praepere conversa putabat ex Aristoph. Ran. v. 96. 97. *Γόμψες δὲ ποιητῶν ἂν οὐχ εὖ ποιεῖν, Ζητῶν ἂν, ὅστις ῥῆμα γενναίων λαοί.* *publica vena*, vulgare ingenium et facultas poetica. *Venam* venuste transferunt poetae a metallis ac fontibus ad ingenium. — 54. *expositum*, commune, vulgare, vulgo notum. *deducere*, facere, componere carmen, verbo translato a filo vel lana in filam deducta (cf. inf. v. 224.); unde *tenui deducta poemata filo* dixit Horat. *deducere carmina* s. *versum* Ovid. alii *texere*, *confexere*, *detexere*, *subtexere carmina*, *ὑφίστασθαι ἀντίπατερ* Antipater Epigr. LXX. in Brunck. Anal. 55. *Carmen seriat communi moneta*, ornate pro, stylo vulgari scribat et ingenio parum subtili; similitudine petita a numis vulgaribus uniusque poetae ac formae et, qui eos procidunt, monetariis, unde *Graecas voces Latina moneta percutere* dixit Apul. Apol. p. 298, 33. ed. Elm. et omnia facta dictaque iura forma percussa Sen. Ep. 34. extr.

Moneta h. l. nota impressa, forma, χαρακτήρ, κόμμη κ. σφραγισμα, *Carmen triviale*, inconditum, rude ac plebeium, quale canitur a plebe in vicis (unde *maledictum arripere ex trivio* ap. Cic. pro Mur. 6.), vel ex tempore ab agrestibus componitur hominibus viatoribusque in triviis, ut otium aut laborem fallant. — 56. Vennste de poeta egregio. *monstrare*, ostendere, vel adumbrare verbis. *sentio*, concipio meote, qualis sit et esse debeat. — 57. *omnis acerbi impatiens*, actīve, qui nihil acerbi patitur, nihil mali aut molesti sentit. 58. *cupidus silvarum*, amans secessos, solitudinis agrestis et rusticarum amoenitatum, quae poetas fingunt, dum alunt eorum iogenium et phantasiam inflammant. 59. *Aonides* et Aoniae, h. e. Boeotiae, sorores dicuntur Musae, quoniam Aonia pars montaoa Boeotiae et non modo Helicon mons in ea, sed etiam in hoc *fontes* fuce Musis sacri, Hippocrene et Aganippe; de quibus qui *bibebant*, repente afflari numine Musarum atque Apollinis et sic poetae fieri credebantur, quod tamen recentioris aevi commentum esse videtur. Hinc *aptus bibendis fontibus Aonidam* dicitur, cui tributum est a natura iugenium poeticum, quod divino quasi spirita inflatum exquisitiores excelsioresque, quam vulgus hominum, concipit sensus. 59. *cantare sub antro Pierio*, ποιεῖν Πarnassi κ. Heliconis, carmina digoa Musis et Apolline, h. e. apta et praeclara, non siue aliquo coelesti mentis instinctu fundere. Hinc ἀπορρῶσαι iodocti; Grang. 60. *thyrsam*, hastam hedera pampiusque cinctam, qua Bacchus et Bacchae utebantur, *contingere*, h. e. furorem, ἐκθουσιασμένον, concipere, quem thyrsi tactus et percussio immittere credebatur; unde Συρρονλήτης insanientes in orgiis Bacchi. Baccho autem communc cum Apolline Parnassi imperium poetarumque tutela et enthusiasmus tribuitur. *Paupertas*, pauper poeta. *sana*, quae furorem poeticum, ἐκθουσιασμένον, non concipit, nec concipere potest; quae non apta est furori sensibusque celsioribus concipiendis. Poetae autem proprium est *insanire* ac *furcre*, ἐκθουσιάζειν, a Baccho aut Apolline ad furorem et insaniam adigi. *Excludit sanos Helicone* poetas Democritus, Horat. A. P. 296. — 61. *quo aere nocte dieque corpus eget*, quae semper fame conficitur et caret pecunia, qua parare possit, quae ad cultum victumque suppedient. — 62. Hoc facete dictum pro: non pauper erat Horatius, ἐκθεος et divinus poeta, quem excelsiori sensu phantasiae plenus carmina praeclara funderet, iupr. lyrica vel adeo dithyrambica effrenatioris enthusiasmi plena, quale est Od. II, 19. nam eius τss. 5

seq. respexisse videtur Iuvenalis, quemadmodum *max* v. 68 seq. praestantia carminis Virgiliani ex egregia tractatione loci de Alecto Turno immissa Aen. VII, 323 seq. probatur. At quomodo his congruunt ipsa verba Horat. Epist. II, 2, 49—54? Non satis, opinor, est, cum Wielando ad h. l. T. II. p. 172 seq. dixisse, haec scripsisse Horatium, quum mens ei atra bile mota esset. Sed poetae forsitan in mentem venit, sibi exemplum Horatii opponi posse, qui pauper primum fuerit et ipse l. l. confessus sit, se paupertate ad carmina scribenda impulsus fuisse; ut itaque sensus h. l. sit, Horatium iam liberalitate Maecenatis et Augusti divitem factum esse, quum plurima optimaque scripserit carmina. Constat etiam, eum iuitio plures satiras fecisse, quam odas, nec diu in egestate versatum esse: nam ante proelium Philippense percommoda eius ac splendida fuit vita, et iam triennio post in Maecenatis amicitiam receptus et ex paupere dives factus est. *quum dicit Euoe*, in summo scil. entusiasmo, Od. II, 19, 5. 7.—63. *Quis locus*, copia, facultas, ingenio exercendo ac promendo. *se vexant*, vexantur, agitantur, et hoc gravius quam vulg. occupantur. *dominis Cirrhæ Nysaeque*, ab Apolline et Baccho, vel eorum instinctu et afflato, *feruntur*, commoventur animo vel in furorem coniiciuntur. *Ferri et agi* dicuntur, qui nimia animi commotione quasi excaecati nesciunt, quid agant, et vel caecis vel furentibus similes agunt. *Cirrhæ* Phocidis urbs et navale Delphorum, ubi Apollinis oraculum erat unde is non modo *Delphicus*, sed et *Cirrhæus* dicitur. *Nysa* urbs vel mons Baccho sacer. Sed undecim huius nominis urbes montesque a variis scriptoribus memorantur. 65. *duas curas*, poeticae et rei familiaris.

66—71. *Magnae mentis*, ingenii tantum animique generosi et excelsi, spiritu divino instincti et magnificis phantasiae sensibus pleni, *nec de Iodice*, lecto, h. e. cultu ac victu vel re familiari *paranda attoniti*, valde solliciti, h. e. sereni curarumque expertis, *opus*, proprium, est, *adspicere*, in entusiasmo ceruere ea, quae vulgus hominum non videt, v. e. *currus*, *equos faciesque Deorum*, qui rebus in bello gerendis intersunt, vel horrendam faciem *Erinyos*, Furiae Alectus, quae *Rutulorum* regem Turnum *confudit*, animum eius ita perturbavit, ut in furorem incideret, et quam fingit Virgilius Aen. VII, 450. *geminos erexisse crinibus angues* cet., et v. 511 seq. *gravi sono buccinae* *ruricolis* convocasse: quam Furiae machinationem diramque *formam* non tam praeclare comminisci et tam exquisitis colori-

bus adumbrare potuisset (Aen. VII, 323—571.), si puer, servi vel magnus servorum numerus, et *tolerabile hospitium*, domus, ei *deesset*, defuisset, h. e. si non dives fuisset; tum enim hydros non erectos, sed *cadentes a crinibus* perperam finxisset, et *buccina* fuisset *surda*, non data Furiae neque tam horrendus ei tributus esset sonitus. Hoc vero dictum est pro: Virgilius, si pauper fuisset, scribere non potuisset Aeneidem, divinum carmen, quod non minus rerum, phantasmatum commentorumque delectu atque subtili inventionem et narrationis praestantia, quam orationis dignitate et ornatu excellit. Haec est sententia praecelari huius loci atque nobilitati indicio, quod poeta tulit de loco illo Virgil. Aen. VII, 223 seq. quem egregie quidem tractatum ornatumque, at inventi subtilitate vel sollertia non adeo insignem esse, iam monuit Heyne. Virgilius, si Donato fides habenda in vita eius c. 6, *possedit prope centies sestertium ex liberalitate amicorum, habuitque domum Romae in Esquilis iuxta hortos Maecenatis, quamquam secessu in villa Campaniae, non longe a Nola, Siciliaeque plurimum uteretur.* Eundem tamen fame et miseria, aequae ac Horatium, ad versus scribendos fuisse perpulsum, Grammatici ex Ecloga prima perperam colligebant. — 70. *cadere* pro cecidissent. 71. *Surda* et *surda* poetae non modo dicuntur, quae non audiunt, sed etiam quae non audiuntur, muta, tacita, ut h. l. et XIII, 194. *verbere surdo*, h. e. occulto, cuius sonitus nemo audit, sed animus sentit. v. ad Sil. VI, 75. *gerneret*, v. ad II, 90.

71 seq. *Poscimus* iniuste, ut poetae nostri temporis, qui ab inopia vexantur, ingenii carminumque praestantia et solerti studio non inferiores sint antiquis poetis, qui honoribus opibusque affluabant. 72. *antiquo cothurno*, priscis poetis Tragicis, non minor, inferior, sit, iis non cedat gravitate ac maiestate, vel grandi genere loquendi. Cf. ad VI, 506. *Ilubrenus Lappa*, poeta haud dubie tragicus et pauper illius aevi, cuius tamen non alibi, quod sciam, fit mentio. — 73. Hoc exquisitè dictum pro: cuius *Atræus*, h. e. qui *Atræum* tragoediam scripturus *alveolos*, paropsides (ut V, 88.) et *laenam* (v. ad III, 283.) h. e. spellectilem suam, *pignerat*, h. e. ob paupertatem oppignerare vel pigneri dare s. opponere cogitur, ut alimenta esset; nisi cum Turnebo (Advers. XXIV, 4.) et aliis verba *cuius laenam pignerat Atræus* docte, etsi eodem sensu, dicta censeas pro: in causa est vel facit, ut oppigneranda sit laena; ut inf. v. 135. *purpura vendit caudicum* pro: efficit, ut caudicus maiori pretio con-

ducatur. Satiricam magis et subtiliorem forte interpretationem hanc proposuisse sibi videtur Aehaintre: cuius *Atreus*, tragoedia, quam nunc scribit, *pignerat alveolos et laenani*, est pignus pretii vasorum et vestis, quae aere alieno emit: quod idem est, ac si obrutus alieno aere creditoribus suis se soluturum promississet, quum, tragoedia scripto et acta, pretium eius et mercedem recepisset. Non male! sed *pignerare aliquid* non significat pignus eius aut pretii eius esse, sed pignerari illud vel dare vel accipere. *Atreus* tragoedia vel eius titulus, ut *Agave*, *Pelopea*, *Philomela* v. 87. et 92. vel *Telephus*, *Orestes* et *Tereus* I, 5. 6. VII, 12. — 74—78. *Numitor*, h. e. Romani divites nobilesque (v. ad VIII, 93.) parei sunt ac sordidi in *amicos*, poëtas aliosque clientes et viros bonos, sed prodigi in Veacrem ac voluptates. Idem valet de Numitoribus nostrae aetatis. *Infelix* *σιμωνίδης* dicitur dives Numitor, qui et infelix sane fuit perverso iudicio et usu opum. v. ad VIII, 93. *Quintillae*, amicae, meretrici. *Pauper amicitiae quum sis*, *Lupe*, non ex amicae cet. Martial. IX, 3, 1. — 76. Divites Romani immensos sumtus impendere solebant in feras mansuefaciendas et in vivariis vel caveis pascendas. — 77. 78. Facete et *σιμωνίδης*: Poëta non tam paucis sumtibus ali potest et plus comedit, quam leo. *Nimirum*, v. ad II, 104.

79—81. Dicis forte, poëtas debere contentos esse fama, sola gloria: ita vero, si divites sunt, ut *Lucanus*; sed quid pauperibus proderit gloria *quantalibet*, quamvis maxima, si praeterea nihil habent? Quotusquisque etiam, quum ex Hispania vel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in Urbem venit, *Salcium Bassum* requirit? atque adeo si quis requirit, ut semel vidit, transit et contentus est, at si picturam aliquam vel statuum vidisset; Tac. de Orat. c. 10. M. Annæus Lucanus, L. Annaei Mellaë, fratris Senecae, filius, notissimus poëta et ditissimus Eques Rom., quem etiam Nero Imp. variis auxerat honoribus. De eius et patris divitiis v. Tac. Ann. XVI, 17. et Wernsdorf Poët. min. T. IV. p. 41 seq. Famam ei vivo invidet Nero, nec tamen mortuo, quod vel intelligitur ex vet. inser.

M. ANNAEO LUCANO CORDUBENSIS POETAE BENEFICIO NERONIS FAMA SERVATA.

iaceat, in otio vivere potest et iacere in lectulo lueubatorio, in quo veteres studere, legere ac scribere solebant; adeoque carmina scribere potest in otio, solam sectans gloriam et expers curarum. in *hortis marmoreis*, qui marmore s. marmoreis columnis ac statu is exornati sunt et abun-

dant. In hortis plerumque etiam scribebant poëtae; Ach. coll. Ovid. Trist. I, 11, 37. Sed ibi forsitan et h. l. *horti* sunt villae, ut ap. Plin. XIX, 4 pr. Cic. Off. III, 14. et al. Villae autem et domus marmoreis pavementis, columnis signisque ornari solebant. *Serranus* et *Salcius*, poëtae pauperes illius aetatis. Ille memoratur etiam Martial. IV, 37, 3. at notissimus *Salcius Bassus*, poëta egregius ac *tenuis*, h. e. pauper.

82—87. Insignis laus *Statii* poëtae et dulcedinis carminum eius, at forte non sine subtili cavillatione; quam etiam notasse videtur Suet. in vita Iuven. Rigaltius et Hennin. suspicantur, poëtam de Statio, propter orationis lenocinia et calamistros, ut de Ienone, loqui. Vix crediderim; certe non nisi v. 87. et forte ne ibi quidem, at v. 82—85. ut de meretrice, *amica*, cuius *vox iucunda* est, quae *promittit noctem*, quae *dulcedine magna captos afficit animos* magnaue *libidine auditur*. Idem Hennin. putabat, Statium satirica bile in transitu notari ob superbam Thebaidos perorationem occultumque odium in Martialem, Iuvenali amicissimam. Sed hic poëtae nostri locus laudem potius miserationemque spirat, et vana sunt, saltem dubia, quae de odio illo disputavit et Hennin. et Gevart. Lect. Papin. c. 35. *Curritur* certatim catervatimque *ad iucundam vocem* recitantis Statii, quum is *promisit*, edixit (nam edicto s. programme recitationes, ludi cet. indicebantur) *diem*, quo recitaret *Thebaidem*, carmen suum de bello Thehano, *amicum*, gratum omnibus et acceptum, vel dulce. — 85. *libidine*, summa cupiditate ac voluptate. 86. Statius Domitiano propter extemporalem carminum componendorum facilitatem gratissimus fuit et ab eo tam coronis et auro, quam agro Albano donatus; idemque ter in Quinquatribus Minervae s. Albano agone victor fuit et coronatus, quum carmina de rebus a Domitiano in bello Germanico et Dacico gestis recitasset, sed semel victus in Quinquennialibus Capitolinis. In hoc tamen agone Capitolino, in quo non nisi laudes Capitolini Iovis cani solebant, non recitavit Thebaidem suam; neque *fregit subsellia versu* h. l. dictum pro, non stetit, exiit, h. e. non placuit; quod contendebant Plathnerus (qui putabat, salve dici *subsellia fracta* non auditoribus, sed *versu*, h. e. Papinium excidisse) et Scaliger Lect. Auson. I, 10. quem iam refutavit Casaub. ad Suet. Dom. 4. ubi docet, sensum h. l. esse, Statium vehementissime placuisse, sic ut applausu, *κρότω* et acclamationibus auditorum (sed forte *vulgi* tantum, infimae plebis) *subsellia* quasi *fracta* sint. v. ad I, 13. Verba tamen

haec et Sidonii, ad I, 13. laudata atque ex h. l. expressa, ita potius explicanda videntur: *versu*, recitatione carminis sui talem hominum multitudinem concivit, ut *subsellia* tantum oneris sustinere non potuerint et *fracta* sint; ut ap. Suet. Claud. 41. — 87. *Esurit*, *esurivisset*, post tantum favorem et applausum, *nisi Paridi* pantomimo (de quo v. ad VI, 87.) *vendat*, vendidisset, *Agaven*, fabulam a tragoedia suam de Agave (v. ad v. 73.), filia Cadmi et Harmoniae, uxore Echionis et matre Penthei, de qua v. Ovid. Met. III, 501. Alia Agave Danaï, et alia Nerei filia fuit. Haec quidem Statii tragoedia neque exstat amplius (ut nec carmina eius de bello Germanico et Dacico Domitiani), neque ab aliis memoratur. Nec tamen propterea, et quia Statius Agaves meminerit in Thebaide (lib. III, 190. IV, 565. XI, 318.), cum Parrhas. Quaes. Epist. 4. intellexerim *Thebaidem* forte tunc nondum editam, ut pars pro toto dicta sit. Nam quis unquam carminia, et quidem tam proluxi, titulum a persona, ter in eo memorata, et ne primaria quidem, petiit? *Vendere* solebant poëtae fabulas suas Praetoribus, vel Aedilibus vel aliis, qui ludos edebant; quod vel ex Terent. Hec. Prol. I, 7. II, 49. Ovid. Trist. II, 507 seq. al. notum est. Histrio h. l. tragoediam emisse dicitur: sed qualis? v. ad VI, 87. *intactam*, novam, non antea lectam, saltatam, cantatam, recitatam, vel evulgatam et in scenam actam (nam fabulae, ante quam producerentur in scenam, recitabantur amicis virisque doctis, unde *His necdum commissa choro cantatur Agave* ap. Claud. Entrop. II, 364.), vel fabulam, cuius argumentum nullus adhuc Romanorum poëta attigit, tractavit; nisi simul respexit poëta illam vocis notionem, de qua v. ad VI, 163. Rigaltius et Hennin. hoc loquendi genus petiitum putabant a lenone (v. ad v. 82 seq.), et C. Valesius h. l. ita interpretabatur: *nisi vendat Paridi Agaven intactam*, nisi ad lenocinium se contulisset lepidamque aliquam virginem seu meretriculam, nulli viro cognitam et tactam, Paridi suppeditasset. At leno proprie non *vendere* solet meretrices, neque etiam *intactas* virgines; nisi dicas, eum hoc simulare certe aut dictitare.

88 seq. Salse haec dicta et in Paridem, qui; histrio quum esset, apud Domitianum gratia plurimum valebat, et in ipsum Imperatorem, qui tali homini etiam *honorum largiendorum* vel *vendendorum* potestatem indulserat, et in *proceres* Rom., qui non amplius patroui erant doctorum hominum, eosque nec praes-

niis nec honoribus augebant. Haec vero figurate potius, in se et Paridem, histrionem alium, qui sibi in deliciis fuerit, dicta esse, Hadrianus putabat. v. sup. vit. Iuven. *Ille Paris. militiae honorem*, gradus militares, v. e. praefecturas et tribunatus v. 92. — 89. *Aurum*, h. e. annulum aureum, ut sup. l. 28. plerique referunt ad equestrem dignitatem, alii vero rectius ad tribunatum militarem, *vatibus* s. poetis a Parido impetratum ac tributum, quae ratio cum ex v. 88. (*militiae honorem*) et 92. (*Praefectos facit et Tribunos*) probabilis sit, tum ex epitheto *semestri*. Veram h. l. sententiam iam declaravit Lipsius Mil. Rom. II, 9. his verbis: "Aevo Augusti aliud discrimen Tribunorum mil. subortum, ut quidam *Laticlavii*, quidam *Angusticlavii* essent; illi, qui ex Senatu, isti, qui ex Equite nati. Vtrumque genus ambitiose petatum et datum; et quo pluribus gratificari posset, factum *semestre*, unde *semestris tribunatus* ap. Plin. Ep. IV, 4. Iuvenalis appellat scite *semestre aurum*, quia annulo etiam aureo Tribuni utebantur, quod Appianus notavit in reb. Pun. c. 104. χρυσόσπεροι γὰρ τῶν στρατιωτικῶν οἱ χιλιαρχοὶ, τῶν ἑλαττόνων σιδηροσπεροῦντων. Suetonius vel alius auctor vitae Iuvenalis scribit: *Satiram non absurde composuit in Paridem, pantomimum Domitiani, poetamque P. Statium*, eius *semestribus nullitiolis tumentem*. Sic appellat istas praefecturas et tribunatus, a temporis scilicet modo. — 90. *Camerinos* dixit poeta pro quibusvis nobilibus, ut VIII, 38. Sic et *Barbas*, quod est cognomen Marciae gentis. *Tu curas nobilium atria*, nonne stulti estis, poetae, qui colitis procures ac nobiles, nihil vobis dantes per avaritiam literarumque contentum? quin colite Paridem histrionem, Maecenatem doctorum hominum! *magna atria nobilium*, ut ap. Mart. III, 38, 11. — 92. Hic versus poetae causa fuit exilii Aegyptiaci, quia Hadrianus suspicabatur, *Paridis* nomine figurate notari histrionem, qui tum in deliciis aulae erat. *Pelopea* et *Philomela*, tragoediae de iis scriptae, et forsan venditae vel oblatae Paridi, qui propterea auctores earum *fecit praefectos et tribunos*. *Pelopea*, Πελόπη, Peliae filia, de qua v. Heyne ad Apollod. I, 9, 10. Alia fuit filia Thyestae, e qua ipse Aegisthum genuit (v. Hygin. f. 88.), nisi haec Πελόπη dicta, ut et Amphionis e Niobe filia ap. Apollod. III, 5, 6. et mater Cycni ibid. II, 7, 7. De *Philomela* v. ad VI, 644. C. Valesii nota est: Designantur *Pelopceus* et *Philomelus*, histriones divites et potentes (de hoc v. Martial. III, 31, 6. et IV, 5, 10.), quos nomine feminino vocat Iuvenalis *Pelo-*

peam et *Philomelam*, quod bistriones molles et impudici omnes erant; unde Apuleius de quodam ait: *nihil histrionis habuit praeter impudicitiam*.

93. Non invidendum est *vati*, poëtae (Statio et aliis), qui fabulas histrionibus Praetoribusve vendendo vitam sustentat et parum inde lucratur, inpr. si non placent fabulae auditoribus et praecipue plebi, ex cuius incerto favore vita eius ac fama pendet. Quae misera nimis conditio est et tamen hac aetate sola vitae tolerandae ratio poëtis reliqua: nam ubi nunc invenias patronos virorum doctorum, quales olim fuere *Maccenas*, *Proculius*, *Fabius*, *Cotta* et *Lentulus*, qui non modo aequum ac subtile iudicium de ingeniorum scriptorumque praestantia ferre poterant, sed et *par ingenio pretium*, digna ingeniis praemia, liberaliter tribuere solebant? *Pulpita* h. l. fabulae, quas vendit, vel scena; non recitatio carminum: nam recte iam Ferrarius Elect. II, 11. monuit, nihil poëtas recitatione sterili, praeter acclamationes, lucratos esse, nec in *pulpitis* recitationes habitas, sed in iis tacite histriones saltasse fabulas, a poëtis entas. — 94. 95. De *Procleio* v. Mitscherl. ad Horat. Od. II, 2, 5. Lips. ad Tac. Ann. IV, 40. Burtn. ad Quintil. VI, 3. et Harduin. ad Plin. VII, 45. De *Fabio* Eruesti in clav. Cic. "Hoc nomine utuntur veteres in iis rebus, quae liberalium hominum sunt, quum neminem nominare volunt, ut Igitur fere nomine *Caïi* et *Titii* utantur., Poëta forte potissimum h. l. respexit *Fabium* Max. de cuius liberalitate v. Quintil. Inst. Or. VI, 3. et Ovid. ex P. al. I, 2. 5. 9. *Cotta* baud dubie, certe potissimum ille, quem tantis laudibus celebrat Ovid. ex P. II, 8. Eundem sup. V, 109. intelligerem, nisi cum Seneca ibi ac Pisone iungeretur. *Lentulus*, v. c. P. *Lentulus* Spinther, cuius opera Cicero revocatus, et de quo v. Cic. ad Div. I, 1 seq. et al. — 96. *Tunc utile multis erat pallere*, studiis adsidue iacumbere, et ipso *Decembri*, in quo omnes genio indulgent Saturnalia tempore. *vinum nescire*, eius non abstinere, ne multo cibo vinoque completi a studiis abhorrerent. *Stadia* vocant spiritus calentes a ventriculo ad caput, et impediunt cibi concoctionem cruditatesque pariant, unde *pallor* contrahitur; Grang. *Solitaria et velut umbratili vita pallescere* dixit Quintil. Inst. Or. I, 2, 18. ubi Spalding haec notavit: "Pallor, infirmæ valetudinis index, doctorum et libris immorientium non minus est quam amantium; dum hi curis occultis tabescunt, illi nimis adsidui domo numquam

exercent. Inde notum illud: *Pallor; aut amat, aut studet*. In omnibus hisce exemplis *pallor* iste est a prius contracto morbo, quem aut animi aegritudo fecerit, aut solis et aëris defectus. Gesnerus ad h. l. etiam inanivis pallorem tribui, propter corruptionem a quiete, humore admissio et excluso aëre ortam, docet e scriptoribus rusticis et Vitruvio. „

98. *labor vester fecundior*, utilior et fructuosior forte est, vel id ita se habere dicat aliquis: nisi ironice loquitur poeta. — 99. *petit*, exigit certe *plus temporis et olei*, studii ac lucubrationis. 100. *oblita modi*, sine modo ac fine. *millesima pagina surgit*, ut ap. Ovid. Am. I, 1, 17. Cf. sup. ad v. 23. *damnosa papyro multa*, quia tam multum papyri emendum est, etiam damnum apportans et impensam. Labor historicorum et plus temporis, quam poetarum, exigit, et plus aumtum, in oleum papyrumque faciendorum. De *papyro* v. Plin. XIII, 11. et 12. — 102. *lex operum* et artis vestrae, quae iubet singulas res plene ac plane memorare eoque ordine ac modo, quo gestae sunt. De historicae artis legibus v. Cic. de Orat. c. 15. — 103. Qui tamen usus fructusque duri laboris nostra aetate percipitur ex historia diligenter scripta? quid nunc expedit historicis, res memoratu dignas explicuisse et accurate narrasse? Metaphora petita a *segete*, et terra vel humo *aperta* ac reclusa aratro. *Seges* laboris praemium, ut inf. v. 112. *messis*. — 104. *acta*, res gestae, historias, *legenti*, anagnostae. Vulgo designari putant *actuarium* s. scribam, librarium et tabellionem (Gall. *notaire*, *greffier*); sed hoc hominum genus *acta* publica senatus ac populi non *legere*, sed scribere solchant. Adsentior tamen, si vera sunt, quae adnotavit Achaïute: “Eorum duplex fuisse videtur officium: primum enim senatus et populi decreta aut privatorum sponsiones, transactiones, matrimonia cet. scribebant (*in acta referebant* II, 136.), deinde haec eadem verba legis et actorum publicorum praeconi subiiciebant, ut ab eo clare enunciarentur, vel, quum de privatis ageretur, verba et clausulas actorum ipsimet coram partibus *legebant*, enunciabant. „ (1) — 105. Hoc est, quod divites nobilesque Romani avaritiae suae et historicorum contentui praetendunt: dicunt,

(1) Alii caudicem intelligunt, qui *acta* forensia legit: at caudicis quoque nulla fere laboris praemia spe-

randa esse, mox v. 106—137. ostenditur.

historicos esse *ignavum genus hominum*, quod *lecto gaudet et umbra*, domi et in otio studiis vacat, otiosam et umbratilem vitam agit, et publicis negotiis, in foro, curia, provinciis et castris vel bello agendis, abstinet. *Lectus* tamen h. l. de somno etiam accipi potest, ut ap. Horat. l. l. Ex his autem verbis intelligitur, fuisse etiam tum temporis homines, qui inter otium literatum et desidiosum vel honestum et inhonestum nihil interesse putarent, aut certe iudicium hoc simulatum contemtui literarum hominumque doctorum obtenderent.

106 seq. Aptus transitus atque solida refutatio inepti iudicii et causae, a divitiis Romanis ad avaritiae suae patrocinium v. 105 praetextae: Si historicis nihil datur muneris nec dari debet, quis otiosi sunt homines, plurimum certe dandum est *causidicis*; at, quæso, *quid* loci, quem usum fractumque iis praestant *officia civilia*, civibus praestita, peroratis causis civilibus in foro? — Pleraque, quae v. 106—138. disputantur, ad omnes, qui causas in foro agunt, ad *causidicos*, *advocatos* et *patronos causarum*, transferri possunt. Sed poeta simul haec data occasione, inpr. v. 108—112. invehitur in *rabulas* vel *claustrales*, quod indoctum genus hominum etiam nunc ubivis in foro tinnit et verbosis *strophis* formularumque *forensium* notitiis aliquam facundiae astutiaeque famam affectat; de quo *causidico* egregie Sen. Herc. Fur. v. 172 seq. *Hic clamosi rabiosa fori iurgia vendens improbus iras Et verba locat. Causidicus* quoque semper fere contemti dicitur. 107. *libelli actionum forensium et commentarii, comites*, quos secum afferunt in forum in *magno fasce*, *ἐπαχθεὶ βιβλίῳ* Theophr. Char. VI. *διεπαχθεὶ βιβλίῳ* Aristot. ap. Dionys. Halic. — 108. *Ipsi* *causidici magna*, sc. verba, adverb. (ut *magnum*) pro valde vel clara voce, *sonant*, loquuntur, vocem valde intendunt et clamant. Doctae diceudi formulae *magna* et *magnum loqui* et *sonare* (ut *spirare*, *promittere* et *minare*), Gr. *μεγὰρ εἰπεῖν*, *μεγὰρ πεινῆν*, *ὑπομῖν* cet. passim occurrunt, sed plerumque ad magniloquentiam vel iactantiam spectant. Verba seq. Brit. et alii ita interpretantur: *sed tum praecipue*, quum *creditor adest et audit*, quum pro creditore dicunt, aut quum adversus creditorem agunt causam, adeoque in re pecuniaria, in qua acrius et maiori vocis intentione disceptari solet de inre; vel si *latus* eorum *tetigit*, pulsavit debitor, cuius causam agunt (ut *laevum qui fodicet latus* ap. Horat. epist. I, 6, 51. et *cubito tangere* ap. Horat. Sat. II, 5, 42. et Pers. IV, 34.), qui cre-

IVV. Tom. II.

T

ditum negans acrior est et esse solet illo creditore, et qui debitor venit ad dubium faciendum, negandum nomen, debitum, vel ad causam de incerto debito agendam, cum grandi codice, tabulis accepti et expensi, ut ap. Cic. Verr. I, 36. et pro Rosc. Com. c. 1. et 2. Ita tamen poeta parum apte dixisset v. 108. ipsi, et grandem codicem accepti et expositi perperam tribuisset debitori, cui nec parvo, nec magno codice opus esse, monet Ach. Hic inde colligit, verba v. 109. et 110. referenda esse ad alium creditorem, cuius nomen, creditum, sit dubium quique propterea veniat ad tribunal cum grandi codice et acrius tangat, urgeat, latus causidici, quod nomen sit dubium aut controversum. Enimvero locum difficillimum recte exponit Hein. hunc in modum: "Dicit Iuvenalis, causidicos non maiorem fructum laboris sui percipere, non esse divitiores poetis et historicis, negatque tam lucrosam eorum esse officium, quam ipsi iactant, mentiuntur, sed tum praecipue, quum creditor audit, vel quum argentarius (ita optime iam vetus Schol.) debitam pecuniam (dubium nomen, quod fortasse solvi non potest) ab illis exigit et cum grandi codice accepti et expensi ad illos venit, quibus non tuto pecunia credita videtur. Taxat igitur Iuvenalis grandiloquentiam causidicorum, qua utuntur coram creditoribus suis, quum tamen vix illis praestet eorum officium, ut e paupertate emergere possint. Qua re creditoribus fumum vendere coguntur, ut famae consulant suae et sint, qui credere volunt. (1) — 111. Praeclare de rabulis eorumque fraudulentia, clamorosa oratione et impudentia. Folles, qui aurum recipiunt redduntque, donec liquefiant metalla, non tam ad os vel buccas referendi, quam potius ad pulmones, vocis ac respirationis instrumenta, quos Augustinus de Civ. Dei XIV, 24. dicit ad vocem emittendam seu modificandam valere; sicut folles fabrorum vel organorum. 112. Conspuitur sinus, non unius rabulae ab altero, sed causidici fervide vel magna orationis contentione, vehementia ac celeritate, perorantis. Theophr. ad δυσχερείαις Char. c. 19. refert καὶ ἀποβήπιον ἀπὸ τοῦ στόματος, sc. τὸν σίχλον, unde, quod ibi Casaub. ex Hesych. et Schol. Aristoph. Acharn. IV, 7. notavit, Σίχλοισι dicti οἱ προσεχίνοντες σίχλον ἐν τῷ προσδιαλέγεσθαι, et Athenis Antimachus quidam Ψαχίς cognominatus, quia προσέβριχεν τοὺς συνομιλοῦντας διαλεγόμενος. (1) Veram si libet, placet, vis, de-

(1) Plathnerus haec adnotavit: antagonistae, quod summae contumeliae esse nemo ignorat, unde

prendere, cognoscere, messem, mercedem, praemium laboris causidicorum (cf. ad v. 103. et Var. Lect.), et *trutina* quasi *examinare: hinc, una parte, s. in una librae lance, patrimonium pone centum causidicorum, parte alia, in altera lance, solum, patrimonium* (nisi *solum* h. l. dictum pro modo s. *tantum*, et suppl. *patrimonia*) *Lacernae, aurigae, et videbis, lances aequas esse, vel hanc adeo propendere, h. e. lucrum et mercedem, vel opes et praemia centum causidicorum et unius aurigae paria esse, aut haec adeo maiora.* — 114. *Lacerna* vel *Lacerta* (v. Var. Lect.) *cursor s. auriga russatae factionis; forte ditatus donis populi aut Imperatoris, russatae factioni faventis.* Aurigae in ludis circensibus olim in quatuor divisi erant factiones, a coloribus vestium denominatas, *Russatam* (s. *russeam* et *russam*, h. e. *rutilam*) *Prasinam, Albam s. Albatam et Venetam*, quibus a Domitiano adiectae *Aurata* et *Purpurea*: quot vero factiones agilitorum, tot quoque faventium erant, qui in diversa inde partium studia distrahebantur. *Russati Lacernae*, ut *Felix Russatus auriga* ap. Plin. VII, 53. *Prasinus Porphyrio s. Purpureo* ap. Martial. XIII, 78, 2. et *auriga Albus Corax* ap. Plin. VIII, 42. s. 65. — 115. Facete poeta iudices appellat *duces* et *causidicum Aiaceum*, respiciens controversiam Aiaceis cum Ulysse super armis Achillis coram ducibus Graecorum, de qua v. Sophocles *Ajax* et *Philoct.* I, 2. inpr. Ovid. *Met.* XIII, 1—3, 8. ex cuius loci principio etiam verba nostra sunt petita. Nomen *Aiacis* egregie tributum causidico, quoniam vel proverbii loco quisque rixosus et dicax homo eo insignitur. *Surgunt* autem dicturi et *stant* dicentes, at *sedent* iudices et eorum praetorisve consilarii ac partium advocati, ut et senatores, qui dicentes audiunt, vel magistratus sive in tribunali, sive pro rostris in suggestu et in sella curuli. *pullidus*, sollicitus de dubio eventu causae, vel ob malam causam. 116. *Dicturus dubia pro libertate, pro eo,*

dequere aras, deos, honores, mores dixere Tertull. de idol., Minuc. Felix, Arnob. VIII. et Claud. IV Cons. Honor. Et frequens sane haec computatio non tantum Romanis, sed et Iudaeis, v. Iob. XXX, 40. Deut. XXV, 9. Marc. XVI. Possis tamen et dicere, causidicos in proprium disputasse sinum, quod olim fascini

amulandi causa factitatum. v. Theocr. VI, 39. XX, 41. Tibull. I, 2, 54. 96. Plaut. *Asin.* I, 1, 26. » Sic et vetus Schol. » Propter fascinum verborum ter sibi in sinu spinat, et videntur fascinum arcere; ut Persius de mentera vel, incipiunt multa sibi promittentes, in sinum quere, vel alloquendo multum spinat. »

cuius libertas dubia est et in quaestionem vocata. *Libertas* autem vel est libertinorum atque iugenuorum, quae servituti opponitur, vel civis Romani, quae omnia eius iura continentur. Designantur itaque malae, difficiles gravesque causae. Has vero cauidicus, cuius conditio eo sit miserior, agit *iudice bubulco*, rudi seu rustico, barbaro et iuris legumque iguaro (v. ad XVI, 13.): quales homines et olim, et sub Imperatoribus in senatorum iudicumque numerum recipiebantur; quod simul b. l. videtur notari. (1) *Tribus urbanae rusticaeque omnes triginta quinque numerantur, ex quarum singulis terni eligebantur ad iudicandum hique centumviri dicebantur, licet centum et quinque essent*; Ascon. in Cic. Verr. II. Quo fiebat, ut inter eos multi essent *bubulci*, ut apud nos *entre les jurés*: quod socratice dicit poeta ad augendum miseriam conditionis cauidicorum; Ach.

117 seq. Poeta ridet inanem et infructuosum cauidici laborem. *Rumpe tensum iecur*, magna cum vi et simul irrisione clamosi rabulae dictum pro, omnes irae affectuumque frenos remitte, omnem iram effunde in adversarium cum tanta vocis intentione, ut iecur fere rumpatur. Nam *iecur* primaria olim habebatur affectuum sedes, et tumere vel *extendi* ira credebatur. (2) — 118. Sensus est; ut victoriam in iudicio et inanem sterilemque tantum laudem, non quidquam mercedis ac praemii, consequaris. Nam recte iam mouere Grangaens et alii, oratorum cauidicorumque morem fuisse, victoriam in foro partam testari appensa pro foribus palma (quae et signum et praemium victoriae fuit), et *scalarum gloriam* *ἰμπερικλῆος* ac *στρατηγικῆς* dici ornatum ianuae, ut indicetur pauperies oratorum cauidicorumque, qui, tenuium ac mendicorum more, in coenaculis plerumque habitaverint, ad quae non nisi per *scalas* fuerit

(1) Quidam putabant, *Bubulcum* esse nomen proprium, et magnum vel gravem ac severum huius nominis virum significari, qui illis temporibus vixerit, vel quales fuerint C. Atilius Bubulcus consul ac collega Manlii (cui tamen Regulo cognomen fuit; v. Polyb. I, 39—48.) et Iunius Rusticus, de quo v. Suet. Dom. 10. Aptius memorassent C. Iunium Bubulcum, qui Censor, ter Consul

et bis Dictator fuit (v. Liv. IX, 20, 28—43. X, 1.) Sed inepti certe iudicis nomen magis h. l. consentaneum est.

(2) v. ad I, 45. Alii *iecur* h. l. pro pulmone positum accipiunt, ut sola eaque summa vocis contentio designetur: et profecto intrinseca corporis indoles atque structura veteribus parum, nec nisi ex extispiciis, nota fuit.

ascendendum; unde Martial. I, 118, 7. *scalis habito tribus, sed altis.*

119 seq. *Vocis*, orationis, *pretium*, praemia muneraque, quae caudicibus et patronis causarum dari solent, admodum tenuia sunt. Conf. simil. loc. Martial. IV, 46. Horat. Sat. II, 5, 43 seq. et Pers. III, 73 seq. ubi Casaub. monet, ab utroque satirico et patronorum avaritiam in captandis donis contra legem Cinciam notari, et eorum illiberalitatem perstringi, qui talibus munusculis illos donarent. *Petasunculus*, parvus petaso, lardum; et forte posterior, ut *perna* anterior: utramque certe vocem distinguit Martial. XIII, 54. et 55. *siccus*, vetustate exsuccus et ingrati saporis; aut suspensus in carnario et ita fumo siccatus. v. ad XI, 82. — 120. *vas* plenum *pelamydum*, parvorum thynnorum in particulas consectorum et sale conditorum, de quibus v. Plin. IX, 15. s. 18. *Bulbi*, qui etiam ap. Martial. IV, 46, 11. inter munera, caudicibus mitti solita, referuntur, non modo tubera vocantur vel crassae radices arundinum, liliorum aliarumque plantarum, sed plantae etiam ipsae, et quidem allium, cepa, squillae omnesque radices rotundae ac tunicatae. Bulbos vero Romanorum nobis ignotos esse neque ad ceparum genus referendos, docet Matthioli. de plantis p. 292. *veteres*, ob vetustatem minus sapidi. Vetustiores improbari bulbos et parvos et longos, docet Plin. XIX, 4. et 5. Idem dicit, bulbos adeo dulces in Taurica Chersoneso nasci, ut erudi mandantur, et post eos optimos esse in Africa (unde h. l. *Afrorum epimenia*), deinde in Apulia. *Epimenia* putant dici menstrua, *ἐπιμηνια*, scil. munera, et quidem vel exilia munuscula ac veluti xenia sordida, stipendi loco pro navata opera in singulos menses collata, salaria, ut *menstrua*; vel menstruam quasi pensionem seu dona, quae Afri singulis mensibus miserint Romanis, ut eos sibi conciliarent procerumve Rom. gratiam demererentur; vel victum menstruum sive demensum singulis mensibus datum servis, et quidem *Afris*, vilioribus (v. ad I, 111. et V, 53.) quae interpretatio nuper commendata est ab Ach. Enimvero servi loco *demensi* non bulbos accipiebant, sed quovis mense quatuor vel quinque frumenti modios et denarios totidem. Conf. Excurs. 121. *Quinque* tantum *lagenae* vini, et quidem vilioris, ut Veientani et Etrusci, quod in *Tiberi*, secundo flumine, non adverso, ex Campania vel Graecia, Romanum *advectum* est. Vetus Schol. • Vinum non transmarinum, i. e. cibarium. • 122. Si *quater egisti*, perorasti causas. si con-

tigit tibi tam felici esse, ut vel numus aureus, etsi unus, tibi detur. Vetus Schol. «pro quatuor actionibus unum solidum.» Maximum patrocinii honorarium, quod primus constituit Nero, non certum iustumque pro et in quavis causa e legibus fuisse centum aureos vel dena sestertia aut decem millia HS. (nam aureus vel solidus, qui non eiusdem semper valoris fuit ac pretii, illis temporibus valebat XXV denarios vel numos sestertios centenos) patet ex Flin. Ep. V, 4. et 21. Suet. Ner. 17. Tac. Ann. XI, 7. et Vlpian. l. I, D. § 12 neque ex h. l. Iuvenalis colligendum est, unum aureum fuisse licitum illius honorarii summam. Hanc a poeta ὑπερβολῶς; imminui, ut magis efficiat pudenda circi artiumquo infamium pretia, monnit iam Gron. de sestert. II, 5. p. 82. — 123. Iude, ex eo, partes cadunt, detrahuntur; pars mercedis a te lauda est pragmaticis, ex foedere, pacto. Pragmatici olim dicebantur iuris periti, qui patronis causarum et oratoribus aderant iisque leges ac iura, inp. formulas ICtorum, suppeditabant; sed seriori aevo qui, quamvis imperiti iuris, rerum gerendarum formulas teuebant.

124—149. Tam tristis et iniqua est conditio caudicorum patronorumque, causae, ut ex illis non nisi is, qui Aemilius, h. e. dives ac nobilis vel sit, vel habeatur et se esse simulet, ductus ac fucundus esse credatur, et hinc praemia tantum, certe maxima, capiat.

124—128. Verba pauperum patronorum, de indigna sorte suae quereuntium. 124. Verba quantum licet, quae nemo interpretum, quotquot consului, explicavit, h. l. aptissima sunt. Lege Cincin de donis ac muneribus, a V. C. DC. a M. Cincio Alimento trib. pl. lata, praeter alia cautum, ne quis ob causam orandam donum munusve caperet. Ea quoque lex ad avaritiam patronorum donandique facilitatem coercendam, si non satis, certe multum valere poterat temporibus liberae rei publicae, quibus oratoria arte via ad gratiam apud populum et ad honores muniebatur. Quum vero omnis honorum spes ab Imperatorum gratia penderet, et nullus fere fructus caperetur ex patrocinio; quis sine honorario aut mercede gratuitam clientibus praestaret operam? Hiuc iam Claudius Imp. dona et petere et dare permisit, facto a. V. C. DCCC. SCto Claudiano, quo pecuniis ob causas orandas capiendis positus modus usque ad dena sestertia, quem (modum) egressi repetundarum tenerentur. Idem deinde sanxerunt Nero et Traianus, nisi ille non etiam terminum quasi, ultra quem progredi non liceret, sed certam potius in-

stamque mercedem in unoquoque causarum genere constituisse censendus est. Itaque *quantum licet* scil. dare causidicis ac patronis, sunt dena sestertia. Designatur et avaritia et auctoritas patroni, qui, quantum licet, et postulat et accipit. *et melius tamen nos egimus*, peroravimus, ut v. 122. Cf. Var. Lect.

125—128. Significatur nobilitas Aemilii patroni et tam stolta, quam dolosa et alliciendis clientibus accommodata eius ostentatio. Nota Ach. est: «Stante re publica patricii soli, nobiles atque divites plebei, qui ad honores provehi studebant, pauperibus clientibus patroni atque advocati erant, eorum partes in foro agebant, idque gratis. At lapsis moribus et virtutibus cum re publica corrui ingenuae huius artis liberalitas. Causidici professio, quae patroni personae antea fuerat inhaerens, Imperatorum temporibus separata et plebeiis atque obscuris hominibus relicta, sensim mercenaria facta est. Unde illa causidicorum prope omnium paupertas: qui, ut iste *Aemilius*, veterem nobilitatis et divitiarum speciem retinere affectantes, eo plus faciebant lucri, quo illustriori gente oriundi viderentur.» Recte: sed inter *patronos*, *causidicos* et *advocatos* iam stante re publica magnum intercessit discrimen. *currus triumphalis*, in quo aliquem maiorum suorum triumphasse ostentat. Multi autem Aemilii triumpharunt, et triumphalia aliisque maiorum insignia a familiis et posteris eorum adscruebantur et quidem in porticibus vel vestibulis s. atriis domus. 126. *Quadriges*, equi quatuor carrui innecti et non modo albi, sed et *alti*, eximiae magnitudinis, vel alte iactantes crura, vel denique in sublime surgentes adeoque feroces. 127. *ipse Aemilius* (ut alii causidici ap. Martial. IX, 69. 6) *feroci bellatore* in equo *sedens*, statua eius equestris. Haec verba ad ovationem forte spectant, alterum triumphus genus, certe non ad statuam quadrigatam, quae est figura hominis, in curru, non in equo, sedentis. 127. 128. *Imago*, opinor, pugnae forensis animo poetae simul obversabatur. *Apud Romanos antiquitus statuae maiorum togatae effigie* (etiam paludatae, chlamydatae, loricateae, velatae) *ponebantur; deinde etiam hastam tenentes* (quae *Achillaeae* vocabantur): *equestres quoque statuae celebratae sunt; postea vero in bigis et quadrigis* (bigatae et quadrigatae) *unde et triumphales natae*, cet. Plin. XXXIV, 5—7. *hastile curvatum*, quo tremehunda adumbratur hasta. Tam affabra statua efficta est, ut hastile, quod *minatur*, intuentat, videatur tremere adeoque *cur-*

vari et mox iactandum; Ach. *minatur*, intentare videtur. 128. *meditatur proelia*, ut IV, 112. Verbis *statua lusca* quidam designari putant gestum iaculatoris, alterum oculum claudentis, ut certius ictum dirigat; alii caput statue inclinatum, vel obliquum ac detortum, ita ut unus tantum oculus conspiciatur; alii vero statuum dimidiato vultu pictam (ita Scalig. ad Manil. p. m. 134. qui talem esse dicit illam Sagittarii in palatio Farnes.); alii denique Aemilium sive causicum unoculum, saltem lusum. Sed veterem Schol., qui interpretatur, *cuius oculus introrsus cedit*, recte mentem poetæ cepisse et tales esse oculos in antiquis statuīs, ob planam pupulam, iam docuit Lessing. in Berlio. Monatschrift 1788. Jun. p. 601.

129 seq. Quoniam divites tantum et nobiles patroni causarum docti habentur ex opinione vulgi et soli præmia, certe maxima, capiunt; hinc *Pedo*, *Matho* et *Tongillus*, pauperes causicici, ut se plebi, hominum ingenia cultu et magnificentia mentienti, commendent, simulant se divites esse ac nobiles, et sic, hac imitatione ditiorum et opum nobilitatisque ostentatione, *conturbant*, obruuntur aere alieno. *Pedo* causicicus ignotus; notior *Pedo Pompeius* vir illustris e Senec. apocoloc. et notissimus *Pedo Albinovsuvus* poetæ. De *Mathone* v. ad I, 32. si de eodem ibi sermo est. *conturbat* scil. rationes vel rem familiarem, h. e. opes absumit et aes alienum contrahit. Hinc *conturbator aper* et *macellus* dicitur Martial. VII, 26, 10. et X, 96, 9. Verbum synon. est *deficit* sc. se, h. e. deficitur opibus, unde *defici facultatibus*, nomen defectum et simpl. *deficere* vocabula iuris. *hic est exitus*, finis, postrema eaque misera vitæ conditio, ut pauper sit dilapidatis opibus. Conf. XI, 38. 39. Et hanc interpretationem, et lectionem vulg. improbat Manso, hæc disputans: "Poeta neque ante neque post illos versus aes alienum, quod causicici Rom. contraherent, respicit et perstringit, sed id unice agit, ut artes exponat, quibus adhibitis rivalet suos deprimere et eorum redditus minuere conarentur, sumtuosum vendi genus luxumque nimium et ad ingenia fallenda compositum. Verissima est coniectura Lubini, pro *deficit* suadentis *deicit*, longeque ad totius loci nexum et sensum aptissima interpretatio hæc: *eadem artibus*, quibus ad tenuiores causarum patronos debellandos Aemilius utitur, *Pedo* eos *conturbat* h. e. pervertit et *Matho deicit* b. e. vincit; nec alium *exitum* sive finem *Tongillus*, cum superbia et magnificentia per hominum ora incedens, petit, quam ut æmulos supplantet solusque in foro re-

gnet. „ Sed nostrae sententiae favent tum v. 135 seq. et con-
ducta a Paulo *sardonyx* v. 143. tum notata ad I, 32. Et quis
umquam illo sensu dixit *exitum*, ut sit consilium, propositum?
Eo *finis* adhibetur passim, at nusquam *exitus*. *Mathonem* vero
ditissimum fuisse, Lubinus perperam collegit ex I, 32. 130.
Tongillus forte idem, cuius gulam et luxuriam perstringit Mar-
tial. II, 40. ubi tamen in plerisque libris *Tongilius* legitur;
unde h. l. *Tongilii* reponendum esse suspicari possis.

130—133. Haec spectant ad luxum hominis, simulantis se di-
vitem esse et populo sese venditantis. *rhinocrote*, vase un-
guentario et corneo, e naso rhinocerotis, ut ap. Martial. XIV,
5a. et 53. nisi cum vet. Schol. interpretari malis: magno gutto,
qui, sicut rhinoceros, fugentis est nasi. (1) 131. *ve.xat balnea*,
frequentat, ut I, 100. vel potius, molestus est iis, qui simul
lavantur. *turba*, multitudine comitum et servorum, *lutulenta*,
sordida; nisi innuuntur comites, per *lutum* sive coenosa sequen-
tes dominum aut octo leccarii per illa eum portantes. Sabinus
designari credebat nescio quos paedicones drancos, et Valla
ceromaticos. — 132. *Iuvenes* leccarios *premit* onere suo et le-
cticae, quae et in qua ipse gestatur. *assere*, lectica, ut ap. Mar-
tial. IX, 23, 9. *Medos pueros*, nisi iungere malis *iuvenes Me-*
dos. *Emiturus*, ut *Ἀλαζών προσποιούμενος ὀνητιῶν* ap. Theophr.
Char. c. 23 extr. ubi tamen Casaub. monet, *πρωχλαζόμενα* etiam
emuturientem multa, quaeolvere nequeat, venustissime describi
a Martiale IX, 60. *pueros*, servos. *argentum*, vasa argen-
tea. *murrhina* s. myrrhina scil. vasa. — 134. *Spondet*, fidem
facit solutionis. v. ad II, 12. *purpura Tyrio filo*, p. Tyria.
Cur *stlataria* dicatur, non satis conatat. *Stlatarius* in Gloss.
velt. *ἰργόμωρος*, in aliis *πλάκος*, et *stlata* *παικτικῶν σκάρους* εἶδος.
Caper de orthogr. extr. (ed. Putsch. p. 2246.) *Stlataris a stlata*,
rate piratica. Festus: *Stlata*, genus navigii latum magis, quam
altum. Hinc vulgo putant, veteres *stlatum* pro *latum*, ut *stlo-*
cus, *stlotus* et *stlis* pro *locus*, *lotus* et *lis* dixisse (v. Festus ac
Quintil. I, 4, 16.) et *purpuram stlatariam* esse Isticlaviam. At

(1) Vulgo putant, pauperes gutto
(v. ad III, 263.) e cornu tauri, divi-
tes e cornu rhinocerotis, in balneis
uos esse. Sed ostentatio divitiarum
epitheto potius magno contineri vi-
detur. Alii solum sive labrum bal-
neare designari putant; alii vero ir-

ridendi carpendique libidinem, ut
nanus et *nanatus* ap. Mart. I, 42, 18.
XII, 90, 1. 2. XIII, 2, 1. *rhinoc-*
erotis nasum habere ap. Martial. I, 4,
6. et *narem rhinoceroticans minari* ap.
Sidon. carro. IX. extr.

sic *stlata* certe, non *stlataria* h. l. dicta esset, et, quod iam Ferrarius de re vest. III, 12 notavit, nulli tunc causidici in pretio, nisi qui et senatores quibusque lati clavi ius (v. tamen ad I, 106.). Alii h. l. *purpuram stlatariam* dici putant peregrinam, vel *stlata* h. e. navi et mari advectam (quemadmodum fere Petron. 55. margaritas appellavit *phaleras pelagias*); alii denique propter ea, quae supra notavi, velut piraticam et latrocinantem, cuius splendore spolientur et fallantur venditores, divitem censeutes, qui eam gestet, vel fallacem et deceptricem. Haec explicatio, etsi ceteris praeferenda videtur (ita certe epitheton minus languet et plurimum habet salis), longe tamen repetita est et dubia. Vetus Schol. "*stlataria*, illecebrosa. Ennius: *Et melior natus, quam quae stlataria portat*; id est mul-tisonalis, quae vulgo dicitur *Batalaria*.,

135 seq. *Et tamen est illis causidicis pauperibus utile hoc*, haec divitiarum ostentatio, quoniam hac fraude clientes alliciunt: nam *purpura causidicorum vendit*, commendat plebi, cui merces quasi suas aut se ipsum venditat, vel quam sic allicit, ut mercator emtores laudandis mercebibus; efficit, ut maiori conducatur pretio. Ferrarius R. Vest. I, 33. et V, 2. "*Purpura*, inquit, et *amethystina* h. l. lacernae aut laenae purpureae et amethystinae, quae togae iniiciebantur; nam toga nulla oratoribus purpurea, sed communis: nec de lato clavo intelligi potest, quia non omnes patroni laticlavii, neque ullus *amethystini* usus in clavo. Atqui auctor dial. de Orat. c. 39. eorum temporum aequalis indignatur, *togas ab oratoribus depositas et summas earum loco paenulas*. Noster tamen Sat. VIII, 49. *plebem togatam* causas agentem inducit, quae his videntur contrariari: nisi dicamus a paucis *paenulas* usurpatas, nec diu obtinuisse, quum sequenti saeculo ad *togam* redierint causidici., Sed v. ad VIII, 197. *amethystina* sc. vestimenta, violacea, qui est color *amethysti*, lapidis pretiosi. Cf. Martial. I, 97. II, 57, 2. X, 49, 1. XIV, 154. Plin. XXI, 8. XXXVII, 6. et 9. ubi praeter alia dicit, *amethysto* Iudicae esse colorem simillimum purpurae felici h. e. ardenti, quae plebeiae et fuscae opponitur. — *convenit*, conducit, expedit; vel etiam proprium et consentaneum est *illis* rabulis, qui sine tali impudentia et ostentatione in egestate versarentur. 137. *Strepitus maioris census*, rei familiaris vel opulentiae, est eius ostentatio, iactantia, gloriatio; *facies*, eius species externa, ut ap. (Tac.) dial. de orat. 6. *quae in publico species!* h. e. qui splendor externus! — 138. *Tanta*

autem est morum corruptela luxuriaque Romanorum, ut omnem impensarum modum transeant; unde pauperes cauidici, ut divites videantur, ingentes coguntur sumtus facere et sic aere alieno obruuntur. Sen. in Epist. 50: *Non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter potest vivere: non ego sumtuosus sum, sed Urbs ipsa magnas impensas exigit.*

139 seq. Falluntur, qui, quum eloquentia plurimum valeant, ampla se sperant ingenii praemia consequuturos esse his temporibus, quibus soli divites habentur disert, et homines ex opibus, non ex virtutibus aestimantur. *Fidimus eloquio?* In plerisque libris legitur *Vt redeant veteres*, quibus favet, in quem nunc incidi, locus Martial. XI, 6, 5. nisi ex eo verba illa uargini adscripta sunt et deinde recepta. *Ciceroni nunc*, si nostra aetate viveret, nemo, nullus cliens, *dederit*, daret, dabit, *ducentos nummos*, tam exile praemium, pro oratione: vel *Cicero* h. l. pro summo oratore et patrono causarum. Poëta supra de rabulis et cauidicis vulgaribus egerat: nunc docet, non meliorem esse conditionem summorum oratorum ac patronorum. nisi *fulserit* in eius digito *annulus*, insigne Equitum, h. e. nisi census equestrem habuerit vel admodum dives fuerit. *annulus ingens*, v. ad I, 29. — 141. Clientes hodie non tam dicendi copiam eloquentiamque oratoris aut patroni causarum, quao census eius et luxus ostentationem respiciunt. *servi octo*, qui praecedant vel lecticam octophoron portent. 142. *deceni comites*, clientes, deducentes te ad forum, vel potius alia comitum (τῶ πορίῳ περιπορεύων Lucian.) turba, ad pompam spectans: nam causarum patroni ab ingenti comitum turba in forum deduci amabant et causis actis reduci; unde in (Tac.) dial. de oral. c. 6. *qui togatorum comitatus et egressus!* Rabulas quoque *bene comitatos per forum reduci* dicit Quintil. l. XII. *au post te sit*, gestetur *sella*, qua, si libuerit, vehi possis. De *sella* v. ad I, 64. *togati ante pedes*, sc. cuntes, v. ad I, 96. et III, 127. *Circumpedes sunt obsequia servorum*, *Antepedes amicorum*, Agroet. de orthogr. p. 2274. ed. Putsch. et Cassiod. Varr. VII, 5. unde quidam h. l. *antepedes* (qui *anteambulones* dicuntur Mart.) non voce scribendum censebant: id tamen non necesse est, et *ante pedes* h. l. opponitur verbis *post te*. — 143. *ideo*, ut dives videretur; quia talis divitiarum ostentatio utilis est cauidicis patronisque causarum et clientes allicit. *agebat*, ut sup. v. 122. et 125. *Paulus*, patronus causarum aut cauidicus, aequae ac *Cossus* et *Basilus*; sed hi pauperiores, vel qui

divites non habebantur, et hinc minus celebres. Delicati illius, ut nostrae, aetatis homines ornare manus annulis, vel etiam onerare solebant, iisque pretiosissimae gemmae inclusae, *inpr-sardonyches*. *conducta*, ut, quum pauper esset, dives haberetur, et *pluris* pretii *ageret*, pretio diceret maiori, vel plus mercedis acciperet. 145. Ex opinione plebis *rara* est *facundia* in *tenui panno*, in vili et sordido amictu, h. e. in homine, qui tali vestitu utitur. Contrarium docet poeta VIII, 47 seq. — 146. 147. Quis pauperi *causidico* committet *difficilem* gravemque causam, v. e. eam, in qua mens iudicum miseratione permovenda sit, et hinc *flentes producantur* in iudicium ac supplicantes *matres*, aut uxores, sorores, liberi? (Exemplum v. ap. Cic. pro Fonteio c. 17.) Quis iudicum et litigatorum *feret* aequo animo, nedum libenter ac studiose audiet, *Basilum*, etsi *bene dicentem*, disertissimum? De *Basil* v. ad. X, 222.

147—149. *Gallia vel potius Africa accipiat*, recipiat, te, h. e. eam pete, eo te recipe, si vis *linguae*, facultati tuae oratoriae, *mercedem ponere*, pretium statuere (ut Gr. *τιθέναι ἀντίζ*, proponere, constituere praemia), h. e. digna et ampla eloquentiae praemia quaerere ac consequi. In Gallia et Africa viguere eloquentia atque oratores. Sed malum h. l. ita interpretari: Gallia vel Africa *accipiat*, conducat te patronum, ad te causas deferat (ut Afri ad Plinium minorem, quum Marium Priscum Proc. de pecuniis repetundis postularent, de quo v. Plin. Ep. II, 11.), si ampla eloquentiae praemia postulare cupis et accipere; quae tibi provinciales, non Romani, dabunt. *Nutricula* et *nutrix* omnis res dicitur, quae nos nutrit et alit, ut Graeco τροφή; et *τιθήνη*.

150—214. Iam de *Rhetoribus*, et v. 215—243. de *Grammaticis* agit poeta, docetque eorum laborem omnium esse molestissimum et vilissimam mercedem. Praeclara et consummatissima pictura, cui exquisitissimi colores inducti sunt, quos fere singulos ad iniquam miseramque conditionem eorum, qui nostra aetate puerilem aetatem atque iuventutem scholasticam ab humanitatem informant, adumbrandam transferri posse, quis non videt? — 150. v. Var. Lect. *Declamare*, h. e. exercitationis causa dicere et argumenta; vel ficta vel vera, themata sive theses, tractare, *docent* Rhetores. *pectora ferrea*, omnis laboris patientissima et omnis fere sensus affectusque expertia; qualia debent esse Rhetoribus nostrisque aetatis puerilis magistris. v. ad I, 31. *Pectus* clarissimus Rhetor, forte idem, de quo

Plin. XXIX, 1. *Vectius Valens adulterio Messalinae Claudii Caesaris nobilitatus pariterque eloquentiae adsector fuit.* h. l. pro quovis Rhetore. Cf. Var. Lect. — 151. *Classis numerosa perimit saevos tyrannos dicta fere sunt*, ut I, 16. *consilium dedimus Sullae, ut cet. pro: iugens discipulorum numerus declamat, vel recitat orationes de perimendis tyrannis; quod thema Rhetor illis tractandum dederat. Tot declamationes et quidem eiusdem argumenti, forsan et dictitatus a magistris memoriaeque traditas, quis patienter audiat, nisi* *χρησιμώδης* et *συντόμως*, cui robur et aes triplex circum pectus sit? Argumenta quoque earum spectabant fere ad vitam, mores et facta heroum, ad quaestiones et res, ad vitam parum fructuosas. *Classes proprie sunt ordines puerorum eiusdem scholae.* v. Quintil. I, 2, 3. *Vulgaria autem themata s. argumenta fictarum causarum, quae in scholis Rhetorum tractabantur, tyrannicidium et tyrannicidarum praemia fuere.* (1) — 152. 153. *Nam quaecumque sedens modo legerat classis numerosa discipulorum, ut memoriae infingeret, haec eadem stans* (nam stantes dicebant) *proferet in medium, dicet, declamabit, atque eadem cantabit, recitabit, iisdem versibus, incisis, periodis vel membris orationis* (nam *ὑψους* etiam *μέλους*, membrum, dicitur) *quibus sedens legerat vel alii recitaverant; ut mox crambe repetita, vel ap. Terent. Phorm. III, 2, 10. cantilenam eandem canere, ut nos dicimus bei einer leier bleiben, dasselbe herleiern, et similia alii* (v. Ernesti clav. Cic. v. *cantilena*.) *Cantare quoque spectat ad vitiosam declamandi rationem, cantui similem, quo vitio saepe notantur discipuli; Ach. (2) — 154. Crebrae declamationes discipulorum, in primis eorum, qui eadem vel causas eiusdem argumenti recitant, miseros magistros occidunt, fastidio conficiunt, quemadmodum brassica saepius apposita vel recalefacta nauseam creat*

(1) Haec et alia memorantur inf. v. 160—170. sup. I, 16 seq. et ab Auctore Dial. de Orator. c. 35. Senec. Controv. VII. et Quintil. in Declamatt. et Inst. II, 10, 4. et Petron. c. I. Minus probanda aliorum interpretatim: O Vecti, sane tu ferreus, quem non frangit docendi labor, quum ille tam durus sit, ut etiam saevos tyrannos excarnificet jisque gravissimae vindictae ac poe-

nae loco a Diis imponatur, ut Dionysio Sicillae tyranno.

(2) Durior est explicatio eorum, qui singula ad praeceptores referunt (eo sensu, quo non nemo, a Grang. laudatus, lepide de iis dixit: Οἱ αὐτοὶ κατὰ τῶν αὐτῶν τοῖς αὐτοῖς τὰ αὐτὰ.) et Prata: *quaecumque sedens praeceptor modo legerat, haec eadem vel eadem haec classis, discipulus, stans recitabit.*

stomacho. (1) Vetus Schol. «*Crambe repetita*: proverbium δις χρησθῆναι Σάκκον (nam ita leg.) omnibus tritum, quum nihil sibi tam fuisse cognitum significare voluerunt. tractum a nimis frequenti relatione historiae sive fabulae ab aliquo tum scriptae.»

155—157. Omnes discere cupiunt artem oratoriam, sed nemo magistris vel Rhetoribus debitam dignamque laboris molestissimi mercedem vult solvere. *Color*, v. ad VI, 280. *Colores* tamen dicuntur etiam ornamenta orationis, quae e triplici eius genere, sublimi, mediū et tenui, oriuntur. v. Cic. Orat. III, 25. et 52. *Causae genus* triplex, deliberativum, iudiciale et demonstrativum, quod alii laudativum dicunt. *Quaestio summa* in causa est status controversiae, in quo res maxime vertitur, vel generalis quaestio sive constitutio. 156. *Sagittae* sunt argumenta vel firumenta, quae adversarius opponit: nam eloquentia et causae forenses pugnae, Marti et armis comparantur, unde *Martem forensē* dixit Ovid. et Suet. Cal. c. 53. *Peroraturus*, stricturum se lucubrationis suae telum, minabatur.

158. Verba discipuli: *Mercedem appellus*, memoras, dicis? *Quid enim scio*, quid a te didici? His respondet magister: *Culpam docentis arguitur*, in eum transfertur, cet. Ex quibus verbis intelligitur, etiam illa actate, ut nostra, non defuisse, qui, si iuvenes laud multum proficerent in literis, omnem huius rei culpam in praeceptores conferrent, parum reputantes; non, ut e lapide aut trunco signum aliquod vel imago a statuario exsculpitur, ita ex omnibus, etiam nullius ingenii, pueris, et quidem paucorum annorum spatio, viros doctos effingi atque formari, neque ex quovis stipite pulcrum simulacrum edolari posse. Conf. v. 237 seq.—159. *Scilicet*, v. ad II, 104. *in laeva parte*, infra laevam partem, *mamillae*, h. e. in corde: nam *cor animalibus ceteris in medio pectore est*, homini tantum *infra laevam papillam*, Plin. XI, 37. s. 63. *Cor autem aliis animus videtur*: ex quo *excordes*, *vecordes* *concordesque* dicuntur, et Nasica ille prudens *Corculum*, et egregie cordatus homo *catus Aelius Sextus*: *Empedocles animum esse censet cordi suffusum sanguinem*: alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi

(1) Lubinus: «Miselli magistri dum toties eundem cibum discipulis suis praemandare et praemasticare quasi coguntur, vel dum eadem discipulis suis toties repetita inculcant, taedio et

molestia paene occiduntur.» Non male; verba tamen *crambe repetita* et praec. non ad magistros, sed ad discipulorum declamatores spectare videntur.

esse sedem et locum, Cic. Tusc. Quæst. I, 9. — 160. *Nil salit*, nihil ingenii, nullus boui et pulerî sensus, nulli igniculi ingenii emicant *iuvēni* in corde, h. e. hedes et obtusus est, ingenium tardum et torpidum, cui nec vigor nec acies est. Contra *cor tibi rite salit* ap. Pers. III, 111. et Sen. Thyest. 756. Verbum *salit* ad id respicit, quod cordi præcipuus est calor et palpitatio; Brit. *Arcadicus* h. l. dicitur stultus et stupidus, non tam quod optimi erant et maximi in Arcadia asini, quam quod stupidi habebantur Arcades, unde *Ἀρκάδιον* poetis Græcis dicuntur et *Ἀρκάδιον βλάστημα* in proverbium cessit. Arcadas rudes esse suisque simillimos, tum propter alia multa, tum quod arborum fructibus ut plurimum turgeant, movet Philostr. lib. III. — 161. *cuius Hannibal*, declamatio de Hannibale, *deliberante, an petat Urbem* cet., mihi miserum caput implet, obtundit, h. e. non sine summo tædio audienda est. *sexta quaque die*; nam Rhetores declamationibus certum diem definire solebant. *dirus Hannibal*, cuius nomen iam horrorem incutit, ut ap. Horat. — 162 seq. Haec notissima ex Liv. Polyh. et Sil. *an, utrum, petat Urbem Romam a Cannis, post victoriam Canneensem*, quod Maharbal sapienter suaserat. — 163. *post nimbos et fulmina cautus*, territus fulminibus et tempestate, qua his acies dirimebatur. *Circumagat*, reducat a moenibus Romæ; ut ap. Sil. XII, 663. — 165. *Quantum vis stipulare — audiat*, verba *sophistarum, qui hæc uno conclamant ore* cet. Quantum vis pæce et confestim tibi dabo, si effeceris, ut pater filium suum toties eadem recitantem audiat, quoties mihi audiendus est. Hoc venuste ac lepide dictum pro: pater ipse nunquam sibi hunc laborem impoui patietur, vel, si eum subierit, sentiet, quam ingratus sit et molestus. *Stipulatur*, qui interrogat et pœcit; *spondet*, qui respondet et pollicetur. — 166. *ut illum pater audiat toties*, quoties ego, rhetor: nam pater nonnumquam filius in scholis declamantes audiebat et amicos quoque adducebat vel cognatos. — 167. *sophistæ, rhetores*. Qui proprie sicut, notum ex Cic. Acad. IV, 23. et Fiu. II, 1. — 168. *veras agitant lites*, causas perorant in foro, *relicto raptore* cet. h. e. dimissis fictis illis causis et declamationibus scholasticis de *raptoribus* (v. c. Paride, qui Helenam, vel Iasone, qui Medeam rapuit, et aliis), de *venenis fuscis* ac pellici, v. c. Creusæ a Medea, vel coniugi et al. datis, de *malo ingratoque marito*, v. c. Iasone, Theseo cet. quæ sunt vulgaria themata seu declamationum argumenta, in scholis tractari solita, de quibus v. Quintil. de Declamatt. et

Senec. Controv. Sensus est: pertaesi miserrimae et umbratilis Rhetorum vitae a schola transeunt ad furum et ex Rhetoribus fiunt patroni causarum, quorum vita et ars minus molesta et quaestuosior est. 169. *silent*, non amplius ab ipsis tractantur, vel discipulis tractanda proponuntur themata et fictae causae. 170. *mortaria*, fictum thema de medicamentis in mortario tritis a Medea et filius Peliæ, *caeci veteris*, senis, traditis, ut eorum vi pueritiam redderent patri. Alii existimant, declamationem designari de filio pharmaca ad sanandos caeci patris oculos miscente et hinc a noverca beneficii insimulato, ut exheredaretur. 171 seq. *Ergo*, has ob causas (nisi potius dictum pro enimvero aut profecto) idem ille, *qui ad pugnam*, veras causas in foro perorandas, *ab umbra rhetorica*, a scholastica exercitatione et vita umbratili rhetorum, *descendit*, transit, h. e. Rhetor, qui patronus causarum factus est, *si nostra eum movebunt consilia; sibi dabit ipse rudem*, h. e. etiam forensi exercitationi omnique arti oratoriae (quam parum quaestuosam esse sup. v. 106—149 poeta ostenderat) renuntiabit, et longe aliud vitae iter ingredietur. — *sibi dabit ipse rudem*, tropice, ut ap. Horat. Epist. I, 1, 2. et Martial. III, 36, 10. De proprio verborum sensu v. sup. ad VI, 113. — 174. Ne ad iucitas redigantur et exigua quoque pecuniae summa illis desit, qua tessera frumentaria venit, venum it, venditur et a pauperibus emitur, h. e. qua summa panis ematur. *Frumentum* Romae distribuēbant Curatores annonae, datis *tesseris frumentariis*, sive symbolis quibusdam et frustillis quadratis, signo quodam et certa notatis forma, e ligno aut plumbo: eadem tesserae (ut et numariae) populo et plerumque definito civium numero dabantur ab Imperatoribus, ut minimum plebis, quae duas tantum res anxia optaret, panem et Circenses, a novarum rerum studio avocarent sibi devincere, et quidem non in ludis tantum muneribusque a se datis, sed quotannis etiam et saepe ac potissimum, ex consuetudine, a Gracchorum temporibus servata, Nonis cuiusque mensis. Quantum frumenti cuius esset dandum, scribebatur in tessera, in tabulis autem ceratis aeneisve nomen cuiuslibet civis, cui tessera erat data; quique eam acceperat, ad horrea publica ire poterat petendum frumentum, aut, si huius non egeret, vel alia de causa, illam vendere. Qui etiam nostrum locum recte ita interpretati sunt, si tesserae illae gratis datae sunt populo ab Imperatoribus: et sane P. Clodius rogationem tulerat, ut gratis daretur frumentum, quod e lege Sempronia C. Gracchi antea semisse ac triente daba-

tur. Sed Imperatorum temporibus non plane gratuitum fuisse frumentum, probabile fit ex Tac. Ann. XV, 39. Tum potius designatur h. l. *summula* (terni numi, parvum modii pretium, ap. Tac. l. l.) *qua tessera venit*, venalis est, venditur inopi plebi. Verba *vilis frumenti* iunxerim, quod *scabiosum far* vocatur Pers. l. l. ubi Koenig indicari dicit munusculi vilitatem et frumentum, ut in granariis publicis saepe accidit, a gurgulionibus excusum seu omnino situ corruptum.

175. *Hæc merces* praeceptorum virorumque doctorum *lautissima*, amplissima est, quam habeant accipiantque tantum pecuniae, quo frumentum emere possint.— 176. 177. Longe amplius est citharoedorum praemium lucrumque, quam rhetorum et causidicorum; hinc auctor tibi sum, ut citharoedi artem discas et profitearis. *Tenta*, explora, exquire, quaere, *quanti doceat*, quanta mercede *lautorum*, nobilium ditiorumque, *pueros* instituat *Pollio*, *scindens*, proscindens, deridens, *artem Theodori* rhetoricam, quum ipse plus lucretur arte sua. Theodorus Gaudareus, celeberrimus rhetor. De *Chrysogono* et *Pollione* v. sup. ad VI, 74. et 387. Quidam putant, h. l. ea quoque Rhetorum esse nomina et sensum hunc: *quanti*, quam exigua mercede, *doceat Pollio*, *artem Theodori* rhetoricam *scindens*, in minima mansa s. minutatim quasi dividens et iugerens. Sed verum forte h. l. sensum cepit Ach. cuius nota est: "Non possum, quin mirer facilitatem, qua interpretes contraria contrariis iungunt atque Chrysogonum et Pollionem, quos poeta sup. VI, 74. et 387. ut citharoedos adulteros et quasi lasciviae magistros citavit, vertunt nunc in rhetores. Ego etiam Theodorum esse suspicor citharoedum, qui artis suae regulas scripserit, quas Chrysogonus et Pollio scindunt i. e. doceant pueros, vel alium forte deformiorem, ad cuius cinaedicam artem infaadam isti nebulones sub specie artis musicae docendae informabant pueros. Nam in Hesych. Lex. ad verb. Θεόδωρος sic: Θεόδωρος λέγον οἱ κωμικοὶ τοὺς εὐρυπράκτους, ἀπὸ Θεοδώρου τινός, οὗκ εὖ τῆς ἑαυτοῦ ἀρεῆς προστεταμένον.".

178—187. Divites Romani nullis sumtibus parcunt in balnearum, villarum vel domus et epularum magnificentia; sed (v. 186.) *inter hos sumtus*, quum tot sumtus in tales res impendant, *duo sestertia* (cave cum Ach. *suppless millia*) *ut multum* scil. dicam, h. e. summum, *sufficere* putant vel clarissimo optimoque rhetori, qualis *Quintilianus* fuit (v. ad. VI, 75.), loci salarii pro liberorum institutione. *Balnea sexcentis sestertiis*,

h. e. sestertiorum millibus, scil. constant vel exstruuntur. — 178 seq. v. ad IV, 5. Irrisio luxuriæ faceta inest in v. 179—181. — *Anne serenum expectet dominus*, dives uobilisque Romanus, censesne ei ambulationis gestationisque tempus differendum esse, donec serenum sit tempus? an curru vehatur post pluviam vel per coenosas plateas, ubi mulorum pedes luto spargantur? Quin potius hic, in porticu, gestabitur vel vehetur, ubi ungulae ac pedes mulae nitent, luto non inquinantur. — 182. Parte alia, in superiori domus parte, surgat coenatio, triclinium, fulta longis columnis Numidarum, ex Numidico marmore, et rapiat, excipiat, solem argenteum, tepidum, et matutinum et bibernum: nam triclinia in villis septemtrionem plerumque et orientem vel potius meridiem spectabant, ut hieme plurimum solis versus meridiem aperta, aestate minimum reciperent. — 184 seq. *Quantumque pretii domus sit vel constet*, h. e. etsi tantos sumtus in magnificentiam domus vel villarum impendant, non minores tamen faciunt in leuitiam epularum, minimos vero in honestarum artium praeceptores et bonam liberorum institutionem. — *fercula*, v. ad I, 94. qui *fercula docte componit*, peritus structor. — 185. *qui pulmentaria condit*, facit, coquus. *Pulmentaria* dicuntur quaevis opsonia, vel quae cum pane eduntur, a pulte, quae priscis Romanis loco panis erat. — 186. 187. v. ad v. 178. Grangaeus hunc locum sumtum putabat ex Cratetis Thebani ephemeride ap. Laërt. in eius vita: Τίθι μαγείρῳ μνᾶς δίδνα, ἐκ τῶν θραχυῶν, κόλλασι τέλαντα δίδνα, συμβούλῳ χαπνόν, πύρην τέλαντον, φιλοσόφῳ τριώβολον. *Vt multum sc. dicam*, ut ap. Mart. X, 11, 6. — 188. *filius*, bona eius institutio, quae tantopere negligitur et saepe committitur parum idoneis praeceptoribus, modo sumtu minimo constant.

188 seq. His, quae inde a v. 150. disputauerat poeta, facile praevidet opponi posse: unde igitur Quintilianus tot saltus, tot praedia, tantum agri ac divitiarum, habet, si tam misera est rhetorum conditio? Respondet, illum novo, insolito, singulari ac mirifico fortunae beneficio, non hominum liberalitati opes suas debere, eique uni (quamvis non indigno) contigisse, quod nesciat an ulli. Putant etiam latenter innui, eum non tam eruditioni aut virtutibus, quam fortunae tantam felicitatem acceptam referre. Salse saltem dicta videntur haec: *et iaculator, et si perfrinxit, cantat bene*. Versus quoque 190—194. ad Quintilianum referendos esse crediderim, etsi non certo constet, cum *nobilem ac senatorem*, nedum consulem fuisse (quod multi

colligunt ex v. 197. et ex Ausonii Gratiar. Act. ad Gratiau. p. 712. vel ed. Bipont. p. 290. *Quintilianus, consularia per Clementem Flavianum ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur quam insignia potestatis habuisse*), neque etiam probaverim vulgarem explicationem: *Quintilianus est felix et pulcer et acer; est felix et sapiens cet., vel felix, h. e. fortunae beneficio, est pulcer et acer cet.* Ex illa ratione vox *felix* ter posita admodum languet; ex hac duro et aliéno ab usu loquendi sensu accipitur. Meutem potius poëtae ita capio: *felix, h. e. qui felix est, cui fata favent, et pulcer et acer et sapiens et nobilis est cet., h. e. ei omnia bona, et corpora (pulcer), et animi (acer et sapiens et orator maximus cet.), et fortunae (nobilis et generosus), affluunt.* Similis orationis color est ap. Horat. Epist. I, 1, 106 seq. et Sat. I, 3, 124 seq. Sed quomodo Quintilianus tam dives dici potest, quem Plinius Epist. VI, 32. Traiani adhuc temporibus animo quidem beatissimum, sed modicum facultatibus fuisse tradit? *Dives* vocari possit respectu aliorum rhetorum, qui pauperrimi erant, et *modicus facultatibus* respectu Plinii, qui ditissimus fuit. Magna praeterea cum gloria et in foro versatus est, et rhetoricam docuit per viginti annos; primus quoque scholam Romae habuit et salariu accepit e fisco, centena aestertia. Quoniam vero tot habuit saltus, tantas potius opes post epistolam illam a Plinio scriptam, Hadriano forsau imperante, acquisivisse, aut Plinius ad alium Quintilianum scripsisse censendus est, aut alius aevi istius rhetor designatur nonniue *Quintiliani*, ut nomine *Paridis* alius histrio sup. v. 87 seq. — 189. *Exempla fatorum novorum, fortunae insolitae.* Nova dicuntur, quae vel nunquam vel raro antea visa et audita sunt. — *acer*, acris ingenii iudiciiue: nisi ad acrimoniam et vim dicendi spectat epitheton propter locum Epist. V, 10. *Ne vident tibi sub hoc quasi hyperbolico rhetorum catalogo blanditus quidpiam gratificatusque solam tibi acrimoniam Quintiliani pompamque Palladii comparari non ambigo, sed potius acquiesco.* — 191. *nobilis et generosus*, v. ad II, 145. — 192. Insigne senatorum *aluta*, h. e. calceus ex aluta, corio molli, quod a cerdonibus liquore corrodati *aluminis* mollitur, cui *apposita* h. e. adsuta vel *subtexta* erat *luna* s. lunula, quae non videtur fuisse litera C, nota numeri, centum scil. Patrum a Romulo creatorum, sed fibula, sive eburnea, sive argentea, in malleolo pedis, lunae speciem referens; τὸ σήμαλον τῆς εὐγενείας

τεταρτηκίμους τῷ ὑποδήματι τοῦτο δὲ ἔστιν ἐπισφύριον (fibula ocreae) εἰληράντιον μηχανισμὸς, Philostr. vit. Her. II, 8. p. 555. ubi v. Olear. Origo huius ornamenti derivatur a Tyrrhenis (cf. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 458.) et a Mercurio, qui, quum Aeneam Graecis eriperet, lunam in talaribus fixerit: ἀσπερόντα περὶ σφυρὰ πλόδα, τὰ λήγουσι καὶ Ερμῆων φορέλαι — ὁ δὲ οἱ περὶ ποσὶ σαυτῆρ παραφασδὼν ἐτίκειτο πλεοναίης κύκλος αἰγλης cet. v. Iacobs ad Aethol.

Gr. Vol. II. P. II. p. 392 seq. et Visconti ad Iscrizioni Greche Triopce ora Borghesiane Rom. 1794. p. 83 seq. ubi praeter alia monet, in Tabula Iliaca Mercurium esse comitem Aeneae, et in gemma ap. Augustin. T. II n. 3. Aeneae fugientis viam illustrari luoa. De *calceis*, *soleis* (σανδάλις), *vinculis*, *soccis obauratis* v. Büttiger Sabina p. 372 seq. ut de aliis vinculis s. fasciis, quae illis vinculis soleisque in superiori pedis parte constringendis adhibebantur (*ansulae*, γλῶτται) ibid. p. 275. — *alutae nigrae*, ut ap. Horat. Sat. I, 6, 27. *nigris medium impediit crus Pellibus*; sed *coccinea aluta* ap. Martial. II, 29, 8. et e contra *nivea* ap. Ovid. A. A. III, 271. ubi v. Heios. — 193. *Iaculator* facete dicitur dialecticus s. sophista et rhetor, qui dicta et argumenta in adversarium quasi iaculatur. v. ad VI, 449. 450. Sic *iaculatio verborum* ap. Quintil. VI, 3. *Et si perfrixit*, frigore raucus est factus. *cantat*, declamat, recitat, *bene*; forte ob vocem muliebrem, quae, asperior facta, auribus gravior est.

194 seq. Haec ἀγωνιστὸς dicta et per ludihrium de superstitione, quæm poëta passim exagitat. *Distat enim, quæ sidera* cet., magni interest, num benigna tibi nascenti affulserint sidera, an maligna. 196. *adhuc a matre*, materno sanguine, *rubentem* et pollutum.

197. 198. *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores*, Plin. Ep. V, 11. ubi de Valerio Liciniano praetorio agitur, qui exsul de senatore, rhetor de oratore factus est. "Plinius si nostris temporibus vixisset, quanto iustius exclamasset, *quos tibi, Fortuna, ludos facis!*," Ach. Multa exempla mirabilis fortunæ, nec tamen rhetorum, Plinius VII, 42 seq. memorat. — 199. *P. Ventidius Bassus*, homo humili loco in Piceno natus et bello sociali inter captivos Picentes et Asculanos in sion matris vectus ante corruum triumphalem Pompeii Strabonis; deinde rhedarios ac mulio; tum amicus C. Caesaris ac L. et M. Antonii, quorum opæ tribuatum plebis, praeturam, pontifica-

tum consulatumque adeptus est; tandem a M. Antonio adversus Parthos missus, de quibus primus triumphavit. *Tullius*, non Cicero, sed Servius Tullius rex Romanorum et servae vel captivae filius: nam ad eum spectant verba v. 201. *servis regna dabunt fata*, ut reliqua *captivis fata triumphos dabunt* ad Vespasianum. 200. *Quid aliud, quam sidus eet.*, h. e. quam exempla vis sideris natalitii, et potentiae mirandae fati occulti? — 202. *Felix ille*, talis, qualis Quintilianus. *corvo rarior albo*, proverb. ut simile VI, 165. Hinc oraculum Phalantho redditum, ἔξιν τὴν χώραν, ἕως κόρακις λευκοὶ γίνονται, ap. Athen. VIII, 16. (61.) p. 360. Corvos nonnumquam albos inveniri, docent Aristoteles et Coelius Rhodig. XVII, 11.

203. *cathedrae*, sellae magistrorum, h. e. rhetoricae professionis, *sterilis*: v. sup. ad v. 49. 204. *Thrasymachi*, Rhetoris apud Athenas, qui suspensio periiit, vet. Schol. Hunc memorari a Platone in Dial. de re publ. et passim a Dionysio Halic. in fragm. περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων, monet C. Valesius, cumque inopia laborantem rhetorica professione destituisse, tradit Philostr. Suidas: Θρασύμαχος Χαλκιδεύης σοφιστὴς ἐν Βελονίᾳ, ὃς πρῶτος περίουσι καὶ κῶλον κατέβηξε καὶ τὸν οὖν τῆς ῥητορικῆς τρόπον εἰσπαγάτατο, μαθητὴς Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου καὶ Ἰσοκράτους τοῦ ῥήτορος ἔγχετο συμβουλευτικὸς, τέχνην ῥητορικὴν, παίγνια, ἀγορεύας ῥητορινὰς. *Secundus Carrinas* rhetor, quem ad incitas reductum Athenis Romanam migrasse et in exilium a Caligula missum esse, quum contra tyrannos declamasset, refert Dio LIX, 20. — 205. 206. Haec acerbè dicta in Athenienses: Vos, Athenienses, *hunc Secundum Carrinatem* (aeque ac Romani alios viros literatos), ab inopia vexari passi estis, nec praemia *contulistis* in doctores iuventutis vestrae, sed *cicutam*, venenum, quoniam hausto Socrates, tantus vir, interiit. *Hunc Carrinatem* esse crediderim, non Socratem, quia vulgari sententia ordo verborum turbatur. Nota Socratis et paupertas et mors vel ex Laërtio, qui cum etiam aliquando rhetoricam docuisse tradit. Id si vel minus constaret, tamen ex nostra interpretatione apte laudaretur li. l., ubi non tam inter rhetoras et sophistas, quam inter praecceptores inopes refertur. *Cicuta* quaevis canna, intus cava et inanis, it. lathyris, hilem et pituitam purgans ideoque sanandae insaniae adhibita (v. Koenig ad Pers. V, 145.); h. l. κόκκινον. *Cicuta gelidas* vetus Schol. exponit: mortiferas; mors enim frigida est. Sed meliora docet Plinius XXV, 13. s. 95, 4. *Cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium*

poena invisâ. Semen habet noxium. — Semini et foliis refrigeratoria vis: quos enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusquam perveniat ad vitalia, vini natura excafactoria. Sed in vino pota irremediabilis existimatur cel. Eadem tradit Dioscor. IV, 79. et in Alex. c. 11. Scribon. Largus de compos. medicam. 179. Cicutam potum caligo mentisque alienatio et artuum gelatio insequitur; ultimoque praefocantur, qui eam sumserunt, nihilque sentiunt. Schol. Pers. V, 145. Cicutâ calorem in nobis frigoris sui vi exstinguit; unde sacerdotes Cereris Eleusinae liquore eius ungebantur, ut a concubitu abstinere.

207—210. Praeclare monet poeta, quanto aequius sapientiusque iudicium de dignitate praeceptorum prisca, quam recentiores, Romani tulerint, eosque propterea post mortem etiam colendos dicit et amore votisque prosequendos. Vtinam et nostra aetate tam parentes, quam liberi eorum ipsique praeceptores probe memores huius iudicii essent! Alexander Aristotelis discipulus, olim dixisse fertur: *Praeceptoribus plura, quam ipsis parentibus, debemus, quum ab his vivendi, ab illis bene vivendi rationem adipiscamur.* — 207. *Dû sc. date, s. dent. maiorum nostrorum umbris, Manibus; non sepulcris, in quibus arbores umbriferæ, ut putabat Grangæus, qui tamen mox monet, veteres Græcos ac Romanos credidisse, in ipsis sepulcris mortuorum animas una cum corporibus s. cinere aliquantulum residere ipsaque mole ponderis affici, unde sollemnis veterum mortuis bene precandi formula, in sepulcris etiam obvia S. T. T. L., h. e. sit tibi terra levis, et Gr. κοῦρη γῆ τοῦτον καλῶς ποιεῖ (ut h. l. tenuis et sine pondere terra, et apud alios scriptores, sit levis cespes aut cippus, et molliter ossa cubent vel quiescant), ut contra iniuricorum execrationes: sit tibi terra gravis, urgeat ossa lapis, duriter ossa cubent.* — 208. Priscis temporibus non modo tumuli mortuorum sparsis floribus corollisque ornabantur, sed hinc etiam homines credidisse videntur, in iisdem flores snave oleutes sponte nasci Manesque adhuc coronis annisque libationibus delectari et vere perpetuo frui. v. Suet. Aug. 18. Athen. XV. p. 673. Anthol. Lat. Bürm. II, 4. epigr. 99. 186. et 247. Anal. Brunck. T. II. p. 25. et T. III. p. 303. quæ loca laudavit Koenig ad Pers. I, 40. ubi hæc eius nota est: « Beatissima mortui conditio, cui vel natura ipsa inferias agat, floribus in tumulo sponte nascentibus, videtur indicari. Privata quoque nonnullorum opinio fuit, ex fabulis heroum in

flores post mortem mutatorum fortasse nata, cinerem in flores mutari idque contingere non nisi probis ac pulchris.* (1) — *Crocus* et unguenta, inpr. crocina, non modo in conviviis et theatris, sed etiam in funeribus adhiberi solebant et vel rogo infundi vel ossibus; ut suavem spirarent odorem.

210—214. Olim praeceptores summo honore colebantur, et nunc vel ad discipulorum ludibrium recidunt. Id probatur exemplis *Achillis*, tanti viri, qui iam grandior nato Chironem reveritus est, et *Rufi*, summi rhetoris, aliorumque recentioris aevi praeceptorum, quos discipuli non modo deridere, sed etiam verberare audent. Reverentia illa *σεμνότης*; designatur verbis *metuens virgae*, et in ludibrium forte Orbilii plagosi; et simul ferox *Achillis* animus, qui non nisi metu virgae frangi potuerit innai videtur, et poeta, opinor, memor fuit loci Ovid. A. A. I, 11 seq. Versus autem 213. ad rem sane mirificam, quae tum contigit, spectare videtur. *metuens virgae*, v. ad V, 154. *grandis* corpore, non annis, Grang. quod Achilles novem vix natus annos secesserit ad Lycomedem. Sed poeta forte alios scriptores sequutus est, quam quos nunc habemus, et profecto inepta est vulgeris narratio, ex qua Achilles ne decem quidem annos natus fuit, quum et pater fieret, et a Graecis heroibus expeteretur. 211. *Cantabat*, non, canebat laudes magistri, sed canere discebat fidibus ac cithara; unde mox *citharoedi magistri*. *patriis in montibus*, in Pelio monte Thessaliae, quem Chiron aliique Centauri inhabitabant. Chiron praeceptor Achillis aliorumque heroum. Idem Centaurus fuit, et Centauris corpus caudaeque equi tribuebatur, quod commentum poeta v. 212. ridet. Facies Chironis Centauri etiam tunc temporis cuilibet risum excutere debuit; eo mirabilior est reverentia, ab Achille, tam feroci iuvene, ei praestita. — 213. *Rufus* rhetor, quod ex hoc versu probabile fit, sed ignotus; forte Satrius Rufus, cui fuit cum Cicerone *armulatio*, si probanda est lectio vulgata in Plin. Ep. I, 5, 11. Forsan Q. Curtius Rufus, cuius nomen in rhetorum epologo tantum exstat; Grang.

(1) Cf. etiam Castub. ad Suet. Ner. 75. Vulp. ad Prop. I, 17, 22. Kieckman. de fin. Rom. III, 5. IV, 3. Ouzel. ad Minuc. p. 109. et Gruter. Inscr. p. 752, qui docent, flores bene olentes atque odoreas non modo in lectum feralem, in bustum, in ossa

ab amicis collectas, sed etiam in urnam, et quotannis in sepulcra vel tumulos sparsos esse, veteresque etiam in suis testamentis de annuis redditibus cavisse, ut corollis parentaretur Manibus suis.

Gallus fuit et valde disertus; vet. Schol. — 214. Rufum, qui tamen clarissimus Rhetor fuit ipsiusque Ciceronis aemulus. Voces proprias saepe repeti, sed cum additamento, quod vel venustatem vel acrimoniam (vel vim orationi) afferre possit, multis exemplis docet Schrader in Obs. p. 17. Allobroga, Allobrogice potius ac barbare, quam Latine loquentem. Alii suspicantur, Rufum in declamatione quadam ostendisse, Ciceronem cum Allobrogum potius legatis, in coniurationem Catilinae pellectis, sensisse, quam cum civibus suis, cuius et Sallustius eum arguat. Allobroges populi Galliae Narbonensis, quorum caput Geneva.

215—243. Ultimo loco poeta de Grammaticis agit ostenditque, eorum conditionem non meliorem, quam Rhetorum, et difficiliorem molestioremque esse laborem. *Grammatici* fuerunt olim, qui nunc *Professores* et *Magistri artium liberalium* dicuntur. v. intpp. Petroo. 55. *gremio affert*, id gremium sicutive sedentis doceatisque infundit διδασκαλον. *Enceladus* (al. *Celadus*) et *Palaemon* Grammatici.

216 seq. Conf. Palladae Epigr. XLVI. in Bronek. Anal. T. II. p. 417. *Et tamen ex hac tantula mercede aliquid praemordet*, furtim deradit, abradit, h. e. intercept, subtrahit (ut mox *franget sibi*) *discipuli custos* ac ductor, paedagogus, servus, et qui *dispensat*, dispensator, de quo v. ad I, 91. Paedagogus puerum ad scholam ducit et praeter libros affert etiam διδασκαλον, ab alio servo, dispensatore, ipsi traditum. — 217. *aera*, merces, salarium.

219—227. Haec cum miseratione quadam dicta: *Cede* aliquid de iure tuo et *patere* aequo animo, te parte mercedis tibi constitutae ac promissae defraudari vel a servis, ne illa tibi tota pereat et nullum tam molesti laboris praemium accipias. 220. *decrescere*, diminui. *non aliter, quam institor* de maiori, quod postulavit, mercium pretio nonnihil remittit, ut vendat eas citiusque distrahat. Apti comparatio est, nisi fallor, non sine acerbo aculeo. Notatur enim non modo iniquitas et avaritia parentum, sed etiam illiberalitas Palaemonis, qui officinas quoque promericalium vestium exercuit (v. Suet. de ill. Gramm. c. 23): etsi haec magis excusanda est, quam illa. Vellem tamen pro *Palaemone* alium substituisset poeta: is enim locum quidem inter Grammaticos principem tenuit, sed vitis quoque omnibus iufamis fuit et quadragena annua cepit ex schola, nec multo minus ex re familiaris. *Institor*, ut verba Iani ad Horat. Od.

III, 6, 30. mea faciam, dictus antiquis, qui esset praefectus (*instaret*) negotio gerendo, h. e. negotiationem quaecumque et mercaturam vel domi vel peregre domini nomine exerceret (Gall. *facteur*, *commis*); quique nomine patroni (nam institores plerumque servi erant aut libertini, interdum et ingenui, de plebe) singulatim venderet in taberna merces, vel circumfreret etiam. *Institor* vilis supellectilis, *tegetis hiberuae*, lacernae vel tegumenti crassioris lecti, quo frigus arcetur, *niveique cadurci*. — 222 seq. *Dum modo non pereat*, inutilis plane sit omnisque praemii expers totus labor Grammaticorum, qui tamen molestissimus est. Romae ludi literarum iam prima luce aperiebantur, quoniam ea est optima diei pars; nec tamen *mediae noctis ab hora*, quo res augetur. — 223. *Sedet* praecceptor in schola (ut discipuli *stant* v. 226.) et prius labori incumbit, quam sellularii artifices, qui tamen iam summo inane operari solent. — 224. *obliquo ferro*, carmine (*pectine unco* ap. Claudian. XX. 382.), vel hemis ferreis oblique in tabulam fixis, *lanam deducere* et adtenuare, vel explicare tractam et a sordibus purgare, h. e. carminare. — 225. *olfecisse lucernas*, gravem earum odorem ac fumum. — 226. *decolor* scil. *fuligine*, fumo tot lucernarum. *Flaccus et Maro*, Horatii et Virgilii carmina. In scholis tam Romanis quam Graecis omnis institutionis studiorumque initium a poetarum, et quidem optimorum, in primis Homeri, sed seriori aeo Horatii etiam et Virgilii, lectione capiebatur. Praecipua quoque Grammaticorum opera in poetis interpretandis versabatur. *haereret*, adhaereret, inhaereret.

228. Non exigua tantum merces Grammaticis solvitur quaeque diminuitur servorum fraude (sup. v. 216 seq.), sed eam quoque ne sine lite quidem et cognitione tribuni obtinent. *tribuni*, non *plebis*, qui ius haud dicebat, sed *aerarii*, qui de levioribus potissimum causis rebusque pecuniariis (unde *aerarius* quoque dictus) cognoscebat. Notum enim est vel tironibus, iudicia, quae primis temporibus penes senatum fuerant, lege Sempronia C. Gracchi ad Equites translata, deinde lege Livia et Plautia senatoribus et Equitibus data, tum a C. Sulla senatoribus restituta, et tandem lege Aurelia L. Aurelii Cottae tribus ordiibus communia facta esse, ita ut exinde senatores, Equites et e plebe tribuni aerarii iudicarent et in singulis iudiciis e tribus istis decuriis aliquot legerentur. Tertiam quidem decuriam,

tribunorum aerariorum, C. Caesar dictator sustulit, sed mox restituit Augustus.

229 seq. Nihilò secius parentes exigunt, ut Grammaticus omnia, etiam levissima, sciat et (v. 237 seq.) quoscumque filios ita, ut optant, et fingat et amet. Ad Grammaticorum artem Cicero refert poetarum pertractationem, historiarum cognitionem, interpretationem verborum et pronuntiandi quemdam sonum, de Orat. I, 42. Plura Quintil. I, 4. *Sed vos imponite* cet. apostrophe ad parentes: Agite ergo, imponite cet. *verborum regula*, quae nunc proprie dicitur grammatica. — 232. *noverit, tamquam unguis digitosque suos*, vulgaris ac proverbialis locutio. — 233. In *thermis* sudare solebant veteres, in *balneis* lavare. *Balnea Phoebi* putant esse balnea Phoebi, liberti Neronis, vel balneatoris sic dicti, vel rivos aut stagna et flumina sole calefacta, vel Cumas, ubi Phoebus cultus sit, unde *Phoebi vada* ap. Martial. Vetus Schol. "Privatae balneae, quae *Dafnes* appellantur.,"

234 seq. Eiusmodi vanis quaestionibus nugisque olim et vexari solebant Grammatici et delectari (ut postea Scholastici, et maiorum nostrorum temporibus ut et hodie, nonnulli Philologorum, inpr. quos Pedantes vulgo dicunt), quasi his etiam levissimas res et quae ex historia non constent, nec memoriae a quoquam sint proditae, ignorare turpissimum sit. *Nutrici Anchisae* Tisiphones nomen fuisse, docet nos vetus Schol. De *noverca* autem *Archemori* vel *Anchemoli* Servius ad Virg. Aen. X, 389. quem locum Iuvenalis respexit: "Haec fabula nusquam invenitur in Auctoribus. Avienus autem, qui totum Virg. et Livium Iambicis scripsit, hanc commemorat, dicens Graecam esse. Rhoetus ergo Marrubiorum rex fuit in Italia, qui Anchemolo filio Casperiam superduxit novercam, quam privignus stupravit: quo cognito, quum eum pater persequeretur et ad poenam vocaret, fugiens ille se ad Turnum contulit." *Archemorus* etiam cognomen Opheltiae. 235. *Acestes*, qui aevi maturus dicitur Virg. Aen. V, 73. *Quot urnas, cados, vini Siculus rex Acestes donaverit Phrygiibus*, Aeneae et Troianis, hospitio his ab eo exceptis.

237. 238. v. ad v. 158 seq. Ex h. l. et Suet. ill. Gramm. c. 23. intelligitur, morum quoque puerilium formationem Grammaticis fuisse permissam. *Teneros mores* puerorum ducat, fingat et formet, animo eorum, quam velit et optet, formam imprimat, quemadmodum in plastica arte et figlina lutum vel

argilla et *cera*, ad ignem vel solem emollita, aliave materia in varias facies ac figuras fingi solet *pollice*. Sic *udum et molle lutum es* — *fingendus rota acri* dixit Pers. III, 23, 24. *Artificemque tuo ducit sub pollice vultum* animus idem V, 40 (qui locus Iuvenalis forte animo obversabatur). et *Pollice de Pyllo trita columba nitet* Martial. VIII, 6, 10. *Robora in rectum, quamvis flexa, revocabis; curvatas trabes calor explicat et aliter natæ in id finguntur, quod unus noster exigit: quanto facilius animus accipit formam, flexibilis et omni humore obsequentior*, Sen. Ep. 50. Hinc *fingere et formare mentem*, ut Gr. *πλάττειν*. — *Cera* autem, ut *ensis, duci, cedere et sequi* dicitur. 239. *ut sit et pater ipsius coetus puerorum*. — 239. *ut turpia ludant*, ludendo expriment; vel turpiter ludant, ut verbum *ludere* ad rem Veneream referatur. 240. *Ne vicibus faciant*, inter se coeant, se corrumpant, agant et patiantur: turpis res, verbis honestis expressa. *Fucce* de re venerea etiam adhibetur ap. Petron. 87. et Pand. II, 14, 27.

240. Verba praeceptorum: *Non est leve, facile, vel parvi momenti, cet.* 241. *Observare manus*, ne libidinem exerceant, vel praeputia ducant. *oculos in fine libidinis*, vel ea expleta reductos, in angulos ac molliter tremantes.

242. *inquit pater, ut vulgo putant: sed praecc. exigit. sed quum se verterit annus*, finito anno et redeunte Martio mense, quo *διδάκτωρ* magistris solvitur, parentes dicunt, *Accipe aurum, quod victoribus aurigis in circo vel gladiatoribus in amphitheatro vel histrionibus in theatro populus postulat*, dari iubet. Hi itaque una hora tantum praemii consequantur, quantum Grammaticus per totum annum.

IN

SATIRAM VIII.

1 seq. SIMILITER auctor paneg: ad Pisonem, quem Iuvenali praevivisse putabat Grangaeus, v. 8 seq. *Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis Atria, quid pleni numero consule fasti Profuerint, si vita labat? perit omnis in illo Nobilitas, cuius laus est in origine sola.* — Ponticus vir ignotus, nec tamen illis temporibus ignobilis: nam ad spem provinciae alicuius obtinendae enim adspirasse, ex v. 87 seq. intelligitur. Oriendus forte a celeberrimo illo poeta, qui Thebaida scripsit. — *Stemmata*, στεμματα, a στεμνν, *circumdare, coronare*, proprie dicebantur *sarta* seu vittae, ex herbis et floribus textae, quibus circumdatae *lineae* vel funiculi linei ad *imagines* (v. ad III, 219.) tamquam rami (virgae v. 7.) ex stirpe discurrebant earumque inter se relationes, adeoque familiae successionem s. genealogiam indicabant, ut in oculos incurreret, quis esset pater, filius cet. v. ad IX, 128. Hinc *stemmata* quoque vocabantur ipsae maiorum imagines, quae erant signa nobilitatis quarumque ins dabant magistratus curules, quos aliquis vel maiores eius gesserant; unde homines *nobiles, novi, ignobiles* dicebantur (v. inf. ad v. 237.). Istaе imagines ordine disponi solebant in *porticibus* (cf. VI, 163.) et inpr. in *atriis* (v. v. 19, 20.), et quidem in ligneis thecis s. armariis, quae nataliciis aliisque diebus festis aperiiebantur. *quid faciant, efficiunt, iuvant, prosunt.* Verba *facere* et *prodesse* ita etiam ap. Martial. III, 75, 3. 4. coniunguntur; Grang. — *longo sanguine*, ut alto s. ap. Virg. Aen. IV, 230. longo generis ordine, longa maiorum serie, generosa stirpe. 2. *pictos vultus*, tabulas vel imagines maiorum nobilissimorum, quales fuere *Aemiliani, Curii* cet. 3. *Aenilianus*, ut v. 11. *Numantinus*, P. Cornēlius Scipio, Aemilianus, L. Aemilii Pauli filius, a P. Scipione, Africani maioris filio, adoptatus, qui Carthagine diruta Numantiaque ex-

pugnata sibi cognomina *Africani minoris* et *Numantini* peperit. *stantes in curribus Aemilianos*, statuas eorum vel curules, vel triumphales. — 4. 5. *Lepide pro*: statuas nobilium maiorum, diuturnitate temporis iam imminutas et humeris, auribus nasisque mutilatas. Eo generis antiquitas designatur. Ex gente *Curia* in primis inclaruit M'. *Curios Dentatus*, qui *Sabinos*, *Samnites* et *Pyrrho*m vicit. *Corvinas* vel *Corvus* cognomen *Valeriae* gentis, quod M. *Valerius M. F. Maximus* primus tulit: unde? vel *tironibus* notum e Liv. VII, 26. *Galba* cognomen *Sulpiciorum*, de quo v. Suet. Galb. 3. ibique intpp. — *Curios iam dimidios*, h. e. dimidiatos, mutilatos, ut *dimidios vultus* XV, 57. et *dimidios Crispi equos* Martial. X, 2, 10. — *humerosque minorem Corvinum* Graece dicitur, ut ap. Sil. III, 42. *frontem minor. humeros* docte pro *humerum* et ambiguitatis vitandae causa. — 6 seq. Similiter v. 135 seq. et Pers. IV, 46 seq. *capaci*, magna, *tabula* generis, genealogica. — *iactare*, maiori cum vi dictum, quam v. 2. *ostendere*. — 7. *multa contingere virga Equitum cum dictatore magistros*, h. e. summus magistratus cognatione attingere. *Virga*, ut ὁ κλάδος, id. qd. stemma s. linea. Vid. ad v. 1. *Persius simili loco Sat. III, 28. dixit: Stemmata quod Tusco ramum millesime ducis.* — 8. *Fumosos Equitum — magistros*, imagines eorum fumosas, ob vetustatem et culinam fumo sitoque obsitas; nam in atrio praeter armaria etiam culina erat. — 9. *Lepidi* clarissima *Aemiliae* gentis familia. *coram Lepidis*, ut mox *ante Numantinos*, h. e. coram imaginibus nobilium maiorum, quarum adpectu alii ad gloriam virtutesque eorum aemulandas incitantur. Et hoc dictum pro vulg. etsi a talibus viris originem ducas, vel nobilis sis. *Effigies* quo scil. spectant, quid prosunt, quem usum habent. — 10. *Luditur alea* (prim. cas. pro sexto) *pernox*, per totam noctem; quo lucri ludendique cupiditas designatur. Praeterea Romae turpis fuit alea et legibus vetita. 11. *Ante Numantinos*, v. ad v. 3. 9. et 144. *dormire incipis ortu Luciferi*, summo mane, post et propter ludum et comissionem, vel convivia, in primam lucem protracta. *Lucifer* h. l. non *Vesper*, ut quidam male putant, quod vesperi etiam castra moverint duces. Idem tamen astrum *Lucifer* vneatur, quum occidit, et *Hesperus* vel *Vesper*, quum oritur. *duces* illi, *Numantini* et *Lepidi*. — 13 seq. Q. *Fabius Maximus Aemilianus Allobrogicus*, qui Consul cum L. *Opimio* a. V. DCXXXII. Censorque a. V. DCXLIX. fuit et *Allobro-*

gibus Bitontoque, Arvernorum rege, devictis, illud cognomen accepit, filium habuit Q. Fabium Maximum Persicum, cui ob perditam luxuriam vitam et summa flagitia Q. Pompeius, Praetor urbanus, paternis bonis interdixit. *Ara magna* h. e. Maxima, prope circum Flaminium, ab Evandro Herculi dicata. — *Natus in Herculeo Fabius lare*: nam Fabius, auctor gentis Fabiae, ex Herculis cum Vinduna, Evandri filia, congressu procreatus dicitur. Plathneri nota est: "Lares quidam perpetui erant et totius gentis, qui cum familia transibant; lex siquidem XII. tabb. erat; *privata sacra perpetua sunt*. Hi *Paterni* inf. XII, 89. *patrii* ap. Tibull. I, 10, 15, et Synes. epist. V, 72. et *Di penates parentum familiaeque Lar pater* ap. Plaut. Merc. I, 5, 15. *Vanus*, vanarum rerum studiosus. *Euganea mollior agna*, cinaedus et pathicus, ut *agna Galaesi mollior Phalantini* (h. e. Tarentini fluvii) Martialis V, 38, 2. et *agni lana* homo mollis et effeminatus proverbio dicitur. *Euganei* iustio inter Alpes et mare Adriaticum incolebant, deinde a Venetis pulsati in Alpinas partes, inter Athesin fl. et Larium lacum, secesserunt (Liv. I, 1.); unde et Veneti saepius poetis *Euganei* dicuntur. Venetiae autem opp. Altinum, ad ostium Silis fl. situm, alba mollique lana olim inclaruit. *Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altinum tertia laudat ovis*, Martial. XIV, 155. Altinates etiam oves praedicat Colum. VII, 2, 3. et *Circumpadanas* Plin. VIII, 48. s. 73. et Pollentinas Martial. XIV, 167. Epitheta vero a praestantiori aliquo genere duci, satis notum. — 16. *Pumice*, pice et resina, cutem terere vel levigare mollium virorum est. *Catina* s. *Catana*, Κατάνη, Siciliae opp. prope Aetnam, ex quo monte pumices eliciuntur, quibus ipsa demum urbs obruta et deleta (v. Oros. V, 13. et Dorvill. Sic. c. 13.). Epitheton cum delectu positum esse, intelligitur ex verbis vet. Schol. "*Catina* opp. Siciliae, usque ad probra dissolutum notatur, ut Bibaculus: *Osce senex Catinaeque puer, Cumana meretrix*;" quem versum in Servii reliquiis legero meminerat Pithoeus. Grangaeus notat, cinaedos *Catinenses* fuisse dictos et Lentulum inde Mimum inscripsisse *Catinenses*, de quo v. Tertull. in Apolog. 17. *Squalentes avi*, quorum statucae et imagines ob vetustatem colore sordido obductae et situ obsitae sunt; ut *squalens* vel *horrens* campus et στυγερὸν χῶρον dicitur campus, qui nimio solis ardore exustus, sordido colore ac nitore pulveruleto obductus, tristis adspectu et incultus

est. Nonnulli exponunt rigidos, severos, munditiem corporis negligentes, vel pilis horridos, intonsos incomitis capillis adeoque pumicibus nun levigatos, *μη δρωπακιστομένους*; alii lugentes, quibus squalor et sordes tribuuntur. *Traducit*, risui exponit, contumelia afficit, *καρδονγματίζει*; metaphora ab iis petita, qui ante oculos hominum traducuntur, ut spectaculo sint. Gensu-erius in Thes. philol. suspicabatur, poetam respexisse ad pompam soleonem funerum, in qua imagines maiorum traduccebantur; quo et seq. versum vulgo referunt. *entor veneni*, veneficus. — 18. Qui rei capitalis, et beneficii, maiestatis, perdnellionis cet., olim damuabantur, eorum et nomina deleri fastisque eradi, et statuæ atque imagines a furiosa plebe tolli, vel scalis admotis laqueisque iniectis in terram detrahi, solo affligi, conflari et *frangi* solebant. *funcstat*, polluit, contaminat, dedecorat.

19 seq. Comparant verba praeclara Sen. Ep. 44. *Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit, neque quod ante fuit, nostrum est. Animus facit nobilem, cui ex quacumque conditione supra fortunam licet surgere.* — *Quis est generosus? Ad virtutem bene compositus.* *veteres cetæ*, imagines cereæ maiorum, ut ap. Ovid. Am. I, 8, 65. ubi v. N. Heins. qui Iuvenalem ad eum locum respexisse putabat. *Atria*, v. ad v. 1. — 21. *Paulus Aemiliae, Cossus Corneliae, Drusus Claudia* gentis cognomen: quæ familiae summis et tam rerum gestarum, quam virtutum gloria conspicuis viris inclaruere. — 22. 23. *Hos mores bonos antepone nobilitati summisque magistratibus, vel illi prius his adsint: proprec, eos pone quasi et constitue ante imagines in atrio, et fania virtutum tuarum praecedat quasi virgas, lictores, si consul fueris.*

24—30. Verba praeclara, profecta ex mente, plena honestatis sensu et miseratione temporum, quibus rara erant virtutis et rarissima nobilitatis cum virtute coniunctæ exempla: Ante omnia a te postulo, ut animi virtutibus excellas. Nota Ach. est: "Tria sunt bonorum genera; alia *corporis*, valetudo, velocitas, vires, dignitas oris; alia *fortuna*, ut genus, educatio, opes, clientelæ, amicitiae. Haec sunt *externa*, quæ, etsi hominem decorant, non tamen virum efficiunt nilque aut parum ad communem utilitatem proficiunt. Alia denique sunt *interna* et vere *animi bona*, quæ consilio et cogitatione nostra constant et a quibus pendet publica felicitas, scil. iustitia, for-

titudo, prudentia et modestia. „ Si *sanctus*, probus, *iustusque* fueris, *agnosco* procerem, te nobilem s. numero nobilium habeo; talis eris mihi que videberis, qualis haberi ac videri cupis, qualem te esse profiteris. Tum dico, *salve Gaetulice*, seu tu *Silanus* audias, seu *quocumque alio de sanguine* vel genere, etiam infimo, sis; *rarus et egregius civis* es; h. e. tum te, tamquam vere nobilem ac generosum, venerabor, nulla nominis aut gentis originisque ratione habita; tum gratulabor patriae oranti, lactanti de tali cive, qualis nunc raro reperitur. *Iustitiae tenax* dicitur, qui summa constantia animoque invicto iustitiam servat. *Salve*, ut Gr. *χαῖρε*, est vocab. pietatis atque honoris s. reverentiae, quo, quicumque en dignissimus est et cuius favorem expetimus, sive sit Deus, sive homo, sive adeo res, numinis loco culta, compellatur. *Gaetulicus* cognomen C. Cornelii Lentuli Cossi, quod ei devictis Gaetulis datum est. *Silanus*, cognomen Ioniae gentis. 29. Haec spectant ad notum marem Aegyptiorum, a quibus forma bovis colebatur *Osiris*, qui agriculturam et vitium arborumque conserendarum artem invenisse, cuiusque anima in bovem migrasse putabatur. Sacerdotes eorum hunc bovem, quem Apini vocabant, si certos vitae annos confécisset, mersum in fonte necabant, et cum luctu plautuque quaerebant alium, quem in eius locum substituerent; quo invento, ipsi cum populo laeti exclamabant: *εὐχάρητεν, συγχαίρωμεν*.

30. 31. Egregia sententia, quae v. 32—48. aptissimis exemplis illustratur. — 32—38. Cave, ne per ludibrium tibi magni cuiusdam nobilisque viri nomen iudicium videri possit, quemadmodum *nanus* (νάνος, pumilio, *homo* suos breviter concretus in *artus* Prop. IV, 8, 41.) κατ' ἀντίφρασιν καὶ σίμωσιν, ab irrideutibus vel adblandientibus *Atlas* s. gigas, *Aethiops*, niger homo, *cynus*, quae candida avis est, vel *parva distortaque puella Europa* vocari solet: hic enim mos est adulatorum; sed παρρησία; καὶ ἀληθεία; φίλος, ὡς ὁ Κωμαῖὸς φησι, τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάρην δὲ σκάρην ἀνομάζει, Lucian. πῶς δὲ ἱστορίαν συγγράφειν cap. 41. *Europa* puella formosa eamque ob causam a Iove amata. — 35. *Levibus*, depilatis, *scabie*, pilis decidentibus prae scabie. *Canes siccae lambentes ora lucernae*, h. e. fume confecti et torridi niacae. — 38. *Ne sis*, ne per ludibrium voceris *Creticus*; vel potius, ne nomine tantum et genere sis nobilis. *Creticus* cognomen Q. Caecili Metelli, qui a V. c. DCLXXXIV Consul fuit et anno

seq. Cretam in provinciae formam redegit. *Camerinus* cognomen Sulpiciae gentis.

39—74. Subita ad Rubellium apostrophe affectui poetæ admodum consentanea est et valde ferit lectorem. *C. Rubellius Blandus*, filius Rubellii Blandi et Iuliae, quæ fuit filia Drusi, neptis Tiberii et proneptis Liviae; quæ Livia Claudio Neroni abducta et gravida Augusto nupsit, nepoti Iuliae minoris, sororis Iulii Caesaris, a quo Imperator ille adoptatus et in gentem Iuliam receptus est, quæ ab Iulo, Aeneæ filio, originem ducebat. Idem itaque Rubellius per maternam originem pari ac Nero gradu ab Augusto: nam Nero Imp. fuit filius Agrippinae, et hæc filia Caesaris Germanici, neptis Drusi et proneptis Liviae Aug. — 40 seq. Singula *διωξ* et præclare expressa: *Superbis*, quasi non fortunæ beneficio contigisset, sed ipse meruisses virtutibus tuis, ut summo loco nascereris, utque mater tua esset ex antiquissima ac nobilissima gente Iulia, non meretrix aliqua, aut infimæ conditionis mulier, quæ *conducta* mercede *texit* telam. *Tumere*, superbire, ut *inflari* (inf. v. 72.) *φυσῆν*, *φύσσειν*, *ἐγκοῦσθαι*, *ἐγκος*. *stemma* alto, genere antiquo. —

43. *sub aggere*, vet. Schol. in castris; Ferrar. Elect. II, 6. in castris Praetoriis, vento pervius, a Sciano exstructis murisque urbis coniunctis, ut mulier paupercula, militis forte alicuius contubernalis, designetur; Grang. et alii, *sub aggere urbano* s. Tarquinii, ubi plebeinae mulieres texere solebant: de quo Lipsius Mil. Rom. V, 14. extr. ita disputat: “Plinius ait (II. N. III, 5. s. 9. ubi cf. Hard.), *a Tarquinio rege structum aggerem opere in primis mirabili*, et Dionys. lib. IX. *Urbs ab Esquilina porta Collinam usque opere munita est; nam fossa cingitur lata centum pedes, et supra fossam muro sive aggere alto et lato*. Strabo lib. V. hunc aggerem in sex stadia producit. Vetus Schol. Iuven. ad Sat. X, 95. *Iuxta aggerem primus castra posuit Scianus, i. e. super Diocletianas; quæ dicta sunt castra Praetoria*.” Ipse Iuvenalis Sat. V, 153. VI, 588. et VIII, 43. ostendit, viliores et paupertinos illic egisse. Victor ponit campum Viminalem sub Aggere. Plathneri nota est hæc: “Non quaelibet paupercula, sed meretrix notatur. Primo enim meretrices in loco ignobiliori, in *aggeribus* pomœriorum habitabant; unde et *submoenianæ* vocantur: deinde lanificiam quoque exercebant, præsertim quibus ætas continentiam induxerat, de quo Tibull. I, 6, 77 seq. *conducta*, quæ operam texendæ telæ locavit.

44 seq. Oratio superbi hominis ingenio optissima. *Pars ult-*
Ivy, Tom. II. X

ma, infima, vulgi, faex populi et urbis, Gall. *la canaille*. — 45. Synes. adv. Andron. I. Ἀνδρωνος οὗτος ἔχων εἰς αὐτὸν ὄνομα πάντως, ἀλλ' οὐδὲ πατρός. 46. Cecropides, regia, certe amplissima, stirpe ortus. Cecrops Athenarum conditor primusque rex, a quo posteriores reges, quamquam non ab eo oriundi, omnes Cecropidae dicti. 46. 47. Sarcasmi passim obvii vim facile sentiet lector. Similis oratio et sententia est ap. Pers. IV, 20. Gaudia, com-moda, vel gaudium huius originis causa, ἡμεῖς.

47 — 55. Tu quidem nos despicias et boniorem prae te putas neminem; sed scias, multos infimae plebis homines patriae vel eloquentia vel virtutibus utiles esse, quum tu contra rudi inutilique tranco ac stipiti simillimus sis. Δεινός et vere, etiam de Rubellis nostrae aetatis. Ina de plebe Quiritum, Romanum; quod nomen semper ad ius civitatis spectat et in sing. num. non nisi a poëtis usurpatur. 49. plebe togata, Romana, quoniam toga propria civibus Rom., et quidam h. l. infima plebe. 50. nodos, difficultates. legum aenigmata, verba obscura et ambigua, ut ap. Iustin. in L. fin. Cod. de Legg. (1) — 51. 52. Homines obscuro loco natos stipendia, in extremis quoque imperii finibus, merere, ut ferociam barbarorum coercerent, et ita patriae salutem prospicere, apte notat poëta: nam Equites aliquae, cum divites, tum nobiles, cives iam inde a Marii et Sullae temporibus militiae nomen dare recusabant et sensim se huic oneri bellicae laboribus subtrahebant. Acerrimi vero et valentissimi Rumanorum hostes tum temporis, praeter Britannos, Dacos, Suevos aliosque Germanos, erant Orientis populi, in primis Parthi ac Syri (unde h. l. Euphrates, qui terminus imperii

(1) Turnebus Adv. VIII, 49. et Pulmanus putabant, h. l. designari τοὺς λύτρος, solutores, qui iam tantos progressus habuerint in iure, ut de eo respondere prope potuerint et quaestiones solvere. Plathnerus haec notavit: « Absurda est Pulmanui sententia: non enim λύτροι illi studiosi dicuntur, quod ipsi iam iuris nodos solverent, quod olim principali tantum Ictis licebat diplomate, (v. Pompon. in L. 2 ff. de orig. iur.) sed quod iam responsa et solutiones Pauli Icti audirent, ante quem eorum nomen

inauditum. Sed quid si dicamus poëtam ad sigla Ictorum, quibus actionum formulas notare solebant, respexisse. (v. Ernesti clav. Cic. v. Nota.) Sub Imperatoribus non tantum solennes iuris formulae et actionum tituli notari eiusmodi siglis coepit, sed integrae etiam leges, constitutiones, quin et testamenta, quae omnia reliquis veluti aenigmata integrita solis Notariis et Consultis patebant. Haec ipsae notae aenigmata vocantur Iustin. L. 1. § 3. C. de vet. iur. En. »

Rom. in oriente fuit), et *Batavi*, a Civile in arma rapti; nec tamen *domiti*, sed pacem pacti. 52. *aquilas*, legiones. *custodes*, milites limitaneos vel praesidia. 53. *Cecropides*, nomine tantum ac genere nobilis, re vera ignobilis et degener. *trunco simillimus Hermae*, ut *truncus atque stipes* ap. Cic. Pis. 9. Sic et στέλεχος dixit Lysippus ap. Dicaearch. *Herma stolidissimus Sidou*. Epist. IV, 16. *Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles*, in quibus, sicut in statua, praeter nomen nihil est additamenti Sallust. de rep. ord. orat. II. Οὐ μὴ φρονήσας, οὐκ κινῶν δοξαμάτων Πλάτωνος ἐλέγχοντες; τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοῦς Κρανεῖται, καὶ τοὺς ἡδεῖσιν τοὺς ἰσχυροὺς; Οὐ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις διοῦσιν εἰ καὶ δόμαθ'. αἱ δὲ σάραες αἱ κινῶναι φρονῶν Λυγῶματ' ἀγορά; τίςιν. Eurip. in Electra v. 383. *Hermae*, ei ἱερῶν, signa sive imagines, vel deorum, vel hominum, supr. Mercurii, quibus caput vel solum vel una cum pectore et ex varia materia efformari solebat, non manus et pedes; unde inertiae notio h. l. ita exprimitur. Eorum inferior pars, quae simul basis loco erat, sive acutus, sive quadratus pulvis. Inde nomen habent (ἱερῶν Μῶρος certe Suidas exponit τερπύγωνος), vel quia Mercurius (Ἑρμῆς) ita plerumque effigiebatur. In Graecia vero ante fores templorum aediumque, et, ut Romae, in viis, compitis, agris (*termini, termites*) et hortis ponebantur. *Caput marmoreum*, adeoque sine vita.

56—67. In brutis quoque animalibus non genus, sed utilitas, quam pariunt, bona indoles et virtutes quaerantur. Poeta egrotie exornat sententiam suam comparatione generosorum animalium, quibus olim, ut et hodie in Oriente, sua quoque nomina erant et familiae vel genealogia. *Teucrorum proles*, iactator generis, ab Iulo et Troianis ducti. *fortia*, postremo brav-58 seq. Grandior est oratio ornatusque exquisitior, qualem ludorum Circensium mentio admittebat. *Pactilis poevis dicitur*, qui facile se movet & movetur, κινῶντος (ut *facilis cardo* IV, 53. ubi v. not.); hinc agilis, velox. *Palma*, παλάμη, *plurima fervet*, eleganter pro, multis spectantium manibus plauditur, tanto ardore, ut manus ferveant. Nam equi etiam, in *Circo ad curris iuncti*, non dubie intellectum adhortationis et gloriae sentiunt, ut utar verbis Plin. VII, 42. *Exultat victoria in Circo* pro vulgari, Circus h. e. populus, qui in circo est, exultat victoria. *Ranco*, qui multo clamore plausuque resonat (ut *clamosus circus* IX, 144. et ap. Martial. X, 53, 1.), vel *Circo ranco*, populo, qui usque ad ravum & rancitatem clamat, ut *ranca cohors* VI, 515. et *r. vicinia* ap. Hor. Epist. I, 17, 62.

— 60. *gramine*, pascuo, agro, loco. 61. *fuga*, velocitas, *cursum*. *cuius primus in aequare pulvis*, qui primus, ante alios equos, in stadio pulverem excitat s. movet, *πρῶτος* s. *πρῶτος πείσας*. — 62 seq. Pulli equorum etiam generosissimorum, si degeneres sunt, venduntur, tamquam viles equi. *Hirpinus* nomen equi generosioris, ab Hirpinis forte sic dicti (*un coursier de Naples*, Grang.), ut ap. Martial. III, 63, 12. (*Hirpini veteres qui bene novit avos*) et *Hirpinus nepos Aquilonis* in vet. lap. ap. Lips. Epist. Cent. III, 26. Vetus Schol. "In interioribus Sahinis Hirpinus mons est, ubi optimi equi nascuntur, si rara, raro, iugo, in carru, *Victoria* (nam ita scribendum, ut persona sit) sedit, h. e. si raro equus in certamine curuli s. ludis circensibus vicit. 64. *ibi*, in his equis. *Vmbrarum*, Manium, h. l. id. qd. maiorum. *dominos mutare iubentur*, venduntur. 67. *Sequiipedes*, *σπαρτοπόδες*. *Molis versandis* in pistrinis adhiheri solebant asini mulique senes, cantherii debiles, qui palea vesca ictibusque exulcerari solebant. *Nepos molitor*, cuius et Martialis mentionem facit. 68 seq. Praeclara admonitio, omnibus inculcanda nobilibus. *ut miremur te ipsum tuasque virtutes, non tua*, maiores tuos eorumque imagines, genus et gloriam. — *Aliquid praeclari da, ede, fac, age*. *Incidere titulis*, basi statuæ tuæ. *honores*, titulos maiorum tuorum. 70. *illis*, parentibus, *quibus debes omnia*, omnem honorem et fortunam. 71. *iuvenem*, Rubellium. 72. *Nerone propinquo*, de quo magis debuit erubescere; vet. Schol. *plenum Nerone propinquo*, qui semper in mente et ore habet propinquitatem Imperatoris, quæ ipsi magis tacenda est, quam iactanda. — 73. *Acerbe*, sed vere! *Sensum communem* Casaubonus ad Suet. Claud. 21. capiebat de comitate vel civilitate, quæ conveniens sit civi, quæ civis sit, et quæ Suet. Tit. 8. *popularitas*, Platoni πολιτικὴ et Senecæ iuris civilis æqualitas dicatur. Ernesti in clav. Cic. *sensum communem* Ciceroni monet dici naturalem facultatem intelligendi, iudicandi et, quod bonum rectumque sit, cognoscendi. Sed Spalding ad Quintil. Inst. Or. I, 2, 20. (*Sensum ipsum, qui communis dicitur, ubi quis discet, quum se a congressu, qui non hominibus solum, sed mutis quoque animalibus naturalis est, segregari?*) docte ita disputat: "Ex hoc quod subiicitur post *sensus* vocabulum, apparet vulgo ita appellatam fuisse hanc animi facultatem; quod, ni fallor, ætate Augusti demum fieri coepit, Ciceroni non adeo usitatum. Apud hunc enim licet satis frequenter *sensum communem* legas, adiungitur fere semper ali-

quid, unde pro vario nexa disputationis variam locutioni significationem tribuas. Id tamen per omnia eius loca (v. c. Plauc. 13. 14. de Or. I, 3. II, 16.) observare licet, intelligi id, quod omnes homines sentiant, τὰς κοινὰς ἐννοίας, sive in veritate rerum iudicanda, sive in honestate. Non igitur proprie dicitur a Cicerone *sensus communis*, ut per se possit et debeat intelligi, sed pro re nata; et interdum pro eo est *communis prudentia*, *opinio*, *mens* (de Fin. IV, 27. Off. II, 10. de Or. III, 29.); etiam *communes sensus* plur. num. dicuntur (de Or. III, 50. et iapr. Cluent. 6.) plane pro κοινὰς ἐννοίας. Scriptores tamen sub Augusto eoque recentiores absolute usurpant, ut Horat. Sat. I, 3, 66. Phaedr. I, 7. Seneca et Juven. VIII, 73. quem locum nuperus interpretes Gall. Dusaulx bene reddidit: *Ils ont rarement le sens commun*; qui etiam in nota recte revincit Shaftesburianem cogitantem cum multis de popularitate. *Sensus* ergo *communis* etiam hic est notitia eorum, quae velle et sentire homines solent; *prudentia*, qualis in quovis homine, modo inter homines versatus fuerit eorumque mores et instituta cognoverit, expectari debeat, sed putissimum qualis in usa hominum familiaris est necessaria. Orta sane appellatio a *communione* talis *sensus* inter homines, sed quae sensim in prudentiae totius significationem abierit, ut posset haec de ea ludere Voltarius: *Le sens commun n'est pas si commun*. Neque hoc solum est vocabulum, quod iam ab argeutea, quam vocant, Latini sermonis aetate coeperit in eam significationem deflecti, quam nunc tuetur in lingua Franco-Gallica. Eius generis sunt haec: *renunciare*, *privilegium*, *publicare*, quae plane recenti sensu leguntur iam apud Senecam. — in illa, tam ampla.

74 seq. Poëta a Rubellio ad Ponticum redit. *Censeri*, iudicari, aestimari. 75. *Nihil laudis futurae* (ut *laudis posteræ* ap. Horat. Od. III, 30, 7.) *agere*, h. e. nihil, quod laudem apud posteros mereat et consequatur. 76—78. Præclara sententia, gratissimis imaginibus ac metaphoris expressa. Misera est conditio hominis, non propriis, sed maiorum virtutibus laudibusque ita iuventis, ut, his subtractis, imaginarius honor totus corruat, instar tecti, quod, columnis subductis, collabitur, vel vitis, quae humi iacet et narescit, nisi ulmis sustentatur. Quemadmodum itaque tecto, ne collabatur, columnis, et viti, ut altius se a terra tollat, ulmi fulcro, ita nobilitati, a maioribus hereditate relictæ, ut splendeat, propriis meritis opus est. — 78. Vites in Italia, ubi altiores sunt, *ulmis*, vel *platanis* et

populis, adiungi s. alligari solebant; unde *ulmos pro vitibus* dixit Iuven. VI, 150. et *maritare populos vitibus* Horat. Epod. 2, 10. et *platanum coelibem arboresque viduas* (h. e. quibus nullae vites junctae, ut h. l. *viduae ulmi*) idem Od. II, 15, 4 et IV, 5, 30.

79—134. Poëta nunc egregie et magno verborum sententiarumque pondere docet, quae ratione veram quae nobilitatem ac gloriam consequi possit. Vox *bonus* cum vi repetitur. *Arbitrator*, iudex; proprie, qui non e certa formula, ut iudex, sed ex arbitrio, ex aequo et bono, litem dirimit. *Integer*, qui neque praepiudicatis opinionibus, neque metu, neque gratia et partium studio, multo minus pretio ducitur aut pecunia corrumpitur; sanctus et religiosus. 80—84. Ne imminente quidem vitae discrimine a virtute et honestate deflectas. Id quam magnifico, et quanta gravitate exprimitur? Conf. divina illa loca Horat. Od. III, 3, 1—4. et Epist. I, 16, 73 seq. Notus est *Phalaris*, saevissimus Agrigentiorum in Sicilia tyrannus, eiusque *taurus aeneus*, a Perillo fabricatus, in quo inclusi homines, subdito igni, lente torrebantur; quod a Timaeo perperam in numerum fabularum referri monet Diodor. XIII. p. 211. — 83. *Summum crede nefas*, animam, vitam, *praeferre pudori*, honestati, bonae famae et conscientiae, quae mox *vivendi causae* vocantur, quoniam faciunt, ut quis vita dignus sit: qui enim non secundum rationis virtutisque praecepta vivit, ne dignus quidem est, qui vivat. Bene Koenig de Sat. Rom. p. 68. “*Vivimus enim, ut virtuti serviamus; virtuti ergo vita cedat necesse est. Gravins Sapientia ipsa nihil potest dictare.*” Est vero haec sapientia potissimum Stoicorum. Plin. Ep. V, 5, 4. *Qui voluptatibus*, inquit, *dediti quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant et memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est.* M. Antonin. lib. VI. Εἰς κατὰ τὴν ἐκείνου ἡμέραν, διαδίδας ὅτις καὶ πρὸς τὴν σαρκομαχίαν. Cic. de Fin. II, 13. *Aristoteles ait, hominem ad duas res, ad intelligendum et ad agendum, esse natum, quasi mortalem Deum.* — 85. *Dignus morte*, qui propter flagitia vel vitam parum bonam neque aliis fructuosam non dignus est, qui vivat, *perit*, periit, iam vivere desiit et inter mortuos quasi referendus est, *cocnet licet ostrea centum cet.*, h. e. quamvis voluptatibus et divitiis affluat. (1) Comparant verba Plin. modo adscripta et Plinii

(1) Grangaeus: Qui aliquod facit inter vivos, tamen nullies in die cibus atrox et capitale potavit, licet vivens moritur. Britannicus: scelera-

maioris H. N. XIII, 3. de luxuriosis: *Quis non merito iudicet perisse tales?* Forte tamen poëtae animo obversabantur confessio illa Tiberii Imp. *perire me quotidie sentio* et quae ad eam commentatus est Tac. Ann. VI, 6. loco praeclearo de internis tyrannorum tormentis, expresso ex verbis Socratis ap. Plat. de rep. IX. p. 579. — 86. *Ostrea Gaurana*, prope Campaniam capta, Baiana in primis et Lucrinas, quae ceteris praestabant. *Gaurus* certe (hod. *Gierro*) mons Campaniae vino nobilis, ad Bais Lucrinumque lacum pertinebat, et Plinius H. N. III, 5. s. 9. Massicorum, Gauranorum Surrentinorumque montium mentione facta, haec adiicit verba: *haec litora praeter cetera in toto mari conchylio et pisce nobili adnotantur.* — *centum*, multa. — *aëno*, non solio, sed vase unguentario, *Cosmi*, viri divitis et luxuriosi, vel unguentarii. *Iam non lini tantum, sed perfundi unguentis gaudent Romani*, Plin. XIII, 3.

87. *Diu exspectata*, votis a te expetita. 89—93. Causae graves provinciae bene administrandae, misera conditio provinciarum provincialiumque (quae v. 94—112. exquisitis coloribus adumbratur), praemia, bonis praesidibus tributa, et poenae, malis inflictæ. *sociorum*, provincialium, quo leniori nomine etiam Cicero Verr. IV, 35. et al. utitur. — 90. *Ossa regum vacuis exsucta medullis*, pro, vacua exsuctis medullis, h. e. ipsos reges (quod Cicero in Verr. et Plut. in Anton. tradit) ac potentiores (v. ad l, 136.), ut socios a regibus suis ac potentioribus, in primis a Romanis, provinciae praefectis (conf. v. 93—96.), omnibus bonis spoliatis ac nudatos; ut Galli: *succer qu. iusqu' aux os*. Sic et *exedere, medullam perbibere, omnem succum ingenii bibere et ossa detegere, hirudō aerarii*, aliaque his similia, et contra *plena medulla* ap. Calpurn. V, 115. — 91. *Curia*, senatus, qui provincias decernit, easque iuste et maiestati dignitatisque populi Rom. convenienter regi iubet.

92. 93. Qui bene provinciis administraverant, iis a provincialibus praeter pecuniam amplissimi ac divini honores, v. e. *fana*, dies festi (ut Marcella a Syracusanis et Lucullea a Cyzicenis) statuæ, *τρίπαινα*, decernebantur: qui male, repetundarum, peculatus cet. Romae accusari poterant. *fulmine* *δεινός*; pro gravi poena et ira: nam ut fulmina vi sua homines

tus, qui relictæ honestate voluptatibus se immergit, omnino perit, nomen et fama ejus omnino exstinguitur

et in obscuro est, de quo nulla umquam fiat mentio.

vel res, sic et iudices et lēges iudiciaque capitalia reos proster-
nunt; nisi forte Seoatus Rom. h. l. Iovi, qui iratus fulminia
mittit, comparatur, ut Augustus ab Ovid. Trist. V, 2, 53. et
al. — 93. *Capito*, Cossutianus Capito, Tigellini gener et Ci-
liciae praefectus, lege repetundarum damoatus. *Numitor*
forte idem, cuius poëta VII, 74. meminit. *Piratae*, dire-
ptores, spoliatores, *Cilicum*; salse, quasi praedones praedo-
num, summi praedones: nam *Cilices* infames fuere piratae.

94—112. Notatur iniqua et provinciarum et iudiciorum con-
ditio, ut I, 47 seq. *confert*, prodest. 95. *Pansa* et *Natta*
ignota praesidium nomina esse videatur, ut itaque sensus sit:
quum malo praefecto non melior, sed vel peior succedat. Non-
nulli nomine *Nattae* h. l. Marium, et *Pansae* aerarium vel
Consulem s. Praetorem vel totum potius senatum Rom. signi-
ficari et ad damnationem Marii Prisci, Proconsulis Africae,
respici putant, qui ob innocentes condemnandos septingenta
millia acceperit, quae senatus non provincialibus reddenda, sed
aerario inferenda censuerit; de quo v. I, 47 seq. et Plin. Ep.
II, 11. et 12. Huic rationi conveioint, quae mox sequuntur,
et poëta consulto sermone verbis tecto uti potuit. At senatus
vel aerarium non *cripuit* Afris, quae Marius iis *reliquit*, sed
quae hic iis abstulerat, quaeque illi frustra repetebant; nisi
forte dicas, Afris reliqua fuisse erepta accusatione Proconsulis,
quae et magnis impensis comparanda, et vana fuerit. *Natta*
cognomeo Pinariae gentis, de quo v. Ernesti clav. Cic. Alius
videtur Natta memorari et Tac. Ann. IV, 34. et Horat. I, 6,
124. et Pers. III, 31. *Pansa* cognomen Vibiae gentis, v. c.
C. Vibii Pansae Cos., collegae Hirtii. 96. *Chaerippus*, nomen
Cilicis, iudice Grang. inde effectum, quod Cilices ut plurimum
equis gauderent. — *Circumspice praeconem pannis tuis*, qui
pannos, quos solos tibi praefectus reliquit, sub hasta vendat,
ut scil. habeas, quo vitam sustentare, vel unde grave, quo
opprimeris, tributum novo praetori pendere queas. 97. *Iam-
que tace*, patienter fer iniuriam tibi factam. *Furor*, insa-
nia, est, *post omnia*, post iacturam omnium fere honorum,
quae avarus provinciae praeses tibi extorsit, etiam *naulum*, *ναύλον*,
mercedem, quae pro vectura s. navigatione solvitur, *perdere*,
h. e. Romam navigare frustra postulare praefectum de pe-
cuniis repetendis. (1) — 98. 99. Olim non iidem provincialium

(1) Quae interpretandi ratio sim-
plicior est, quam altera, a Lubino

et Bahrdt. proposita: Vecondis est,
accusatione praesidis ad eam inopiam

gemitus audiebantur, neque etiam sensus doloris ob detrimentum, ab hostibus victoribusque in bello acceptum, tam acerbis erat, quam opibus affluerent et praeterea vincerent tantum libertatemque amitterent, non vero ab avrsis Praefectis expilarentur, qui non ditioribus solum superflua, sed pauperibus quoque necessaria auferrent: olim etiam opulenti hostes diripiebantur, nunc pauperes amici sc. socii. (1) *Fulvus* h. l. mentis, dolor, aegritudo. — 101. *Chlamys Spartana*, purpurea. *conchyliia Coae*, ut ap. Horat. Od. IV, 13, 13. *purpurae Coae*, vestes Coae conchyliatae, h. e. purpura infectae, bombycinae. Eadem tingebantur etiam purpura, et inter insulas Aegaei maris, Con et Nisyron s. Porphyria, magna muricorum copia capiebatur. — 102. *Parrhasius Ephesius*, nobilissimus pictor, cuius ars et certamen cum Zeuxide passim memoratur. — *Myron* s. *Myro* statuarius clarissimus, Eleutheris natus, cuius bucina s. vacca potissimum laudatur. *Phidias* statuarius omnium celeberrimus, cuius Iove Olympio et Minerva in arce Aethn. nihil in eo genere perfectius fuisse dicitur. *ebur vivebat*, h. e. signa ibi erant ex ebore tanta arte sculpta, ut vivere quasi et spirare viderentur. Quae signa poetis viva, spirantia et animosa dicuntur, ut *γάρματα ἐμψυχα* Theocrit. XV, 83. — *Polycletus* Sicyonius, inclutus pictor et statuarius, cuius praecipuum opus Doryphorus. 104. *Mentor* eximius caelator et sculptor, qui scyphos praecipue s. pocula exquisita arte caelabat. — 105. His opibus avari provinciarum praesides ad eas expilandas incitati sunt, vel, ut commentarii loco utar verbis Ciceronis Off. III, 8. de utilitatis vi disputantis, *hinc furta, peculatus, expilationes direptionesque sociorum nascebantur*: nam furta occasione gigni, vel proverbialiter docent: *et Dolabella, Antonius et Verres*, infames provinciarum direptores, exquisiti pro furtis et direptionibus sociorum dicti, ut similia centies obvia, v. c. *Celaeno* inf. v. 130. *mea Clotho et Lachesis* IX, 135. et alia. *Dolabella* h. l. vel Cn. Cornelius Cn. F. Dolabella, Cos. cum M. Tullio Decula a. V. DCLXXII. Proconsul Macedoniae, a C. Caesare adolescente repetundarum po-

redigi, ut ne triens quidem restet, qui Charonti, inferorum portitori, pro navis porrigatur; de quo v. ad III, 267. Grangaeus comparavit proverbium Gall. *il est si pauvre, qu'il n'a pas de quoi passer l'eau*.

(1) Mentem poetarum, quotquot consuli interpretes non recte ita ceperunt: Olim non sic direpta sunt bona sociorum; sed vix vel recens victi iterum floruerunt.

stulatus, sed defensus a Cotta et Hortensio; vel Cn. Dolabella L. F. Praetor Ciliciae, accusatus a M. Scauro de repetundis et condemnatus; vel, indice Manso, Ciceronis gener, notissimus ille in secundo triumviratu tribunus legisque de novis tabulis ferendae auctor (v. Dio Cass. XLII, 29. ibique interpp.), P. Cornelius Dolabella, post mortem Caesaris et C. Trebonii, perfide ab eo a. V. 712. Smyrnae interfecti (v. Dio XLVII, 29.), hostis a senatu indicatus, de quo socer Philipp. XI, 2. *Cum hoc hoste bellandum est, cuius taeterrima crudelitate omnis barbaria superata est. Quid loquar de caede civium Romanorum? de direptione fanorum? Quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? Et nunc tota Asia vagatur, volitat ut rex; nos alio bello distineri putat.* Poëta tamen tres potius Dolabellas illos, quam unum respexisse videtur. — Antonius est C. Antonius, M. Antonii oratoris filius, reus factus de repetundis et de maiestate a Censoribus a V. DCLXXXIII. senatu motus, quod socios diripisset, sed a seqq. Censoribus restitutus et Ciceronis in consulatu collega factus. 106. *Verres*, C. Verres C. F. Praetor Siciliae, quam provinciam triennium obtinuit atque ita diripuit, ut nihil, quod ad oculos animumque accideret, neque privati neque publici, neque profani neque sacri (unde *Sacrilegus*), in tota insula reliquerit; quod Cicero docet Act. II. in Verrem Or. IV. quae de signis inscribitur. 107. *Heferebant occulta spolia*, non palam, ut spolia victorum hostium, quae in triumphis praeferrī atque ostentari solent quaeque proprie *spolia* vocantur. *Occulta spolia*, furtiva, rapinasque quas speciosiorum nomine adornant: nam furtiva occultantur, *spolia* ostenduntur; Ach. *plures triumphos de pace*, de pacatis populis ac pacis tempore, quam alii de hostibus et in bello. 108 seq. Nunc nihil fere superest provincialibus, quod iis cripi possit, nisi *iuga pauca boum, grex equarum cet.* — 109. *pater armenti*, taurus vel equus admissarius, quo erepto etiam spes prolis generandae praeciditur. 110. 111. Eripiatur etiam simulacrum Laris vel Dei, quod unum (*deum unicum*) ex pluribus reliquerant priores Praefecti. *speciabile*, ex aere vel ebore, marmore, auro, argento. *Aedicula*, sacellum sive excavatus parietis angulus, in quo signa deorum recondebantur (Coll. *niche*), vel in aedibus privatis vel in templis, et quidem in eorum cella s. penetrali, *τὰς ἐν τῷ ἱερῷ*. 112. *Haec etenim sunt pro summis*: nam sunt haec maxima, haec, etsi

vilia, nunc avaris direptoribus (nisi malis, pauperibus sociis) *summa* videntur, et recte; nam re vera iam sunt *maxima*, *summa*, optima, quae sociis restant, bona. Farnabius et Bahrdt haec ironice dicta putabant hoc sensu: haec enim melius conveniunt summis viris, Romanis rerum dominis, quam minus, h. e. melius nihil supersit. Reliqui, quos consului, interpretes, praeter Prateum, qui varia tentat, quae tamen minus satisfaciunt, silentio praeternittunt hunc locum in quo semper offendi. Verba saltem *nam sunt haec maxima* irrepsisse ex glossa, illis *haec etenim sunt pro summis* adscripta, et, quae poeta eorum loco scripsit, excidisse crediderim. Malim tamen vel consilio Heineckii eicere verba *haec etenim — maxima* et *unus* scribere pro *unicus*, vel suadente Manso (qui, neminem interpretum in his fraudem aliquam suspicatum esse, non recte notavit), duos versus 111. et 112. propter tot tamque inanes et ingratas eiusdem sententiae et eorumdem verborum repetitiones rescindere:

Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum.

Forsitan imbelles Rhodios unctamque Corinthum

Despicias merito cet.

112—124. Mordaci loco poeta avaro provinciae praefecto suadet, quod sponte eum facturum esse povit, ut scilicet imbelles tantum gentes despoliet et parcat bellicosas. 113. *Rhodus*, celeberrima ius. et urbs in mari Carpathio, in quam, ut in *Corinthum*, divitiae, mercatura partae, summam invexerant luxuriam et molliem. *Vincta Corinthus*, ut *u. Tarentus* ap. Sidon. V, 430. quae *mollis* dicitur Horat. Sat. II, 4, 34. et *madida* sup. VI, 296. Epitheton non tam ad divitias, quam ad voluptates et famosam molliem Corinthiorum spectat, quo etiam vis verbi *καταδιδάσκω* et forte proverbium *ὃς παντός ἀνδρός ἐς Κόρινθον ἐστὶ ἐπιδός*. vel *Non cuivis homini contingit adire Corinthum* (Hor. Epist. I, 17, 36.) refereudum. Simili sensu dicitur *fluere molliū, diffluere luxuria, vino et unguentis madere, madidum esse, irrigari, dilui, tingui, proluere se, βετχυσθαι, τεγγισθαι*. (v. Drak. meamque not. ad Sil. XII, 18.) — 114. *Resinata iuventus*, levigata resina, quae evellendis e corporibus pilis adhibetur, *ἀσπτανιστομένη, καταπλισσομένη*, unde mox *crura levia*, et contra *Hispania horrida*, aspero duroque cultui adsueta et bellicosa. v. ad II, 12. — 116. *Gallicus axis*, coeli tractus. Alii Galliam, respectu Romae ad polum Arcticum s-

septemtriones vergentem, alii vero Gallos, e redis vel carris pugnantes (v. Caes. B. G. I, 51.) designari putant. *Gallicus axis* docte dicitur Gallia, ut Illyricum mox *Illyricum latus*, quoniam in longum est porrectum, secundum litus maris Hadriatici dextrum. Cum delecta autem memorantur h. l. bellicosissimi populi, Hispani, Galli et Illyrii. Horum (Illyriorum) ferocia vel tironibus nota ex Liv. X, 2. XL, 42. XLII, 26. XLIV, 27. Flor. II, 5. et 13. In Hispaniam Illyricumque luxuria nondum immigraverat, et Gallia semper inclinabat ad seditiones. 117. *Messores*. h. l. non sunt Aegyptii, sed, quod ex v. 120. intelligitur, Afri, quibus Italia maximam frumenti copiam debebat. Sic et *messor Arabs* Mart. III, 65, 5. De fertilitate Libyae, unde ingens saepe vis frumenti Romam advecta, et de classibus Alexandriae atque Africae, quarum illa ab Augusto, haec a Commodio instituta, v. Plin. V, 4, et al. Locus noster, iudice Grangaeo, desumptus ex Varrone de Re Rust. *Manus movere maluerunt in theatro et circo, quam in segetibus ac vinetis: frumentum locamus, qui nobis advectat, qui saturi fiamus, ex Africa et Sardinia.* — 118. Poëta facete sondet, ut Africae parcatur, ne Romani esuriant, et *εμπροσθεν* Romam appellat urbem circo scenaeque vacantem, h. e. ludis circensibus atque theatralibus impense indulgentem s. intentam; quo simul inquit, Romanos et ab agro colendo rusticoque opere alienos, et molles atque imbelles esse. Heuninius existimabat, acerbo etiam morsu vellicari socordiam populi Romani, qui, ludis deditus et arte domiuantium ita occupatus, de nulla re minus, quam de amissa libertate recuperanda cogitarit. *vacantem circo*, ut v. ludo ap. Rutil. Itin. I, 377. ubi v. Wernsdorf. Poët. Lat. mio. T. V. p. 559. *Circo scenaeque vacantem*, ut ap. Tac. Hist. I, 4, *plebs sordida & circo ac theatris sueta.* — 119. Quantula etiam spolia referres ab Afri, quam parum commodi perciperes ex iniqua illorum direptione (quae *dira culpa* *δυσως* dicitur), quam nuper eos expilaverit Marius Priscus; de quo v. ad v. 95. — 120. *tenuis*, iam exhaustos et ad inopiam redactus. *discinxerit*, facete pro spoliavit, proprie vestimentis. Grangaeus putabat, id dictum esse pro: zonam abstulerit, i. e. pecuniam, quae in zona ferebatur (v. ad XIV, 297.), poetamque consulto usum esse huc verbo, quod Afri vocentur *discincti* Virg. Aen. VIII, 724. — 121—124. Sapiens consilium dignumque, quod animo sibi infigant tyranni. 122. *Fortibus*, iisdemque *miseris*, inopibus, ad pauperiem redactis.

125. *Quod modo proposui*, dixi de provincialibus bellicosis ac fortibus non iniuria afficiendis, ne arma capessant et descendant ab imperio nostro, *non est sententia*, mens tantum mea et vana opinio, nisi malis, non est sententia arguta (Gr. γνώμη), *verum credite, me vobis folium recitare Sibyllae*, illud non minus certum esse, quam quod oraculum aut Sibylla dicit (ut ap. Ovid. A. A. II, 541. *Haec tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas Dicere*, et sup. VI, 554: *credent a fonte relatum Hammonis*) vel, quod malim, credite, me non vana coniectura augurari, provincias male administratas olim a nobis defecturas esse. Sic magna vis inest his verbis et civibus suis admodum solutaria suadet poeta. Neque inanis videri poterat tum temporis haec praedictio, cui etiam eventus respondit. — 126. *folium*, oraculum. Sibyllam enim Cumanam, priscorum hominum more (de qua v. Hard. ad Plin. XIII, 11.), in palmarum foliis oracula scripsisse, vel ex Virg. Aen. III, 445. et VI, 74 seq. notum est. 127. *Cohors Praetoria* dicuntur comites eorum, qui provinciis praeficiuntur, medici, scribae, praefecti, haruspices, praecones, acceusi. *nemo, nullus, Acersecomes*, ἀκέρσεκος s. ἀκερσεκος, intonsus (quae perpetua Bacchi et Apollinis epitheta sunt), formosus puer, et quidem h. l. cinaedus, catanictus, pathicus. *Si nemo*, tibi gratiosissimus et corruptus ab aliis, *vendit tribunal*, sententiam a te iudice ferendam. — 128. *Si nullum in coniuge crimen*, si coniux tua neque ipsa quid rapit, neque te cupiditate vel rapiendi, vel quod se corrumpi passa est, sententiam inique ferendi iocitat. Cf. omnino Tac. Ann. III, 33. ibique Lips. 129. *Conventus*, urbes, in quibus forum s. conventus iudiciales agebantur. v. Ernesti clav. Cic. 130. *Celaeno cohors* et coniux tua avara atque insatiabilis, vel potius avaritia tua, h. e. tu ipse, qui avarus et rapax provinciae praefectus es. (Cf. ad v. 105.) Proprie ita dicebatur una Harpyiarum, de qua, ut de reliquis Harpyiis earumque forma, nominibus et rapacitate, v. Virg. Aen. III, 211 seq. ibique Heyne in Exc. VII. et Hermannii Mythol. T. I. p. 400. Similiter Rutilius, Iuvenalem imitatus, avaros iniquosque iudices vel praefectos dicit *Harpyias*, quarum decerpitur unguibus orbis, *Quae pede glutineo, quod tetigere, trahunt* cet. in Itinerar. I, 609 seq. — 131. *Picus*, fabulosus Aboriginum rex, Saturni filius, pater Fauni, avus Latini. *alta*, prisca et magnifica. v. ad VI, 385. — 132. *Titanida*, Titaniam, pugnam, h. e. Titanas, qui cum diis pugnarunt. — 134. *proavum*, generis auctorem, sive

maiores. 136. 137. A lictoribus cives vel provinciales, capite damnati, primum *virgis* caedebantur, et deinde percutiebantur *securi*. v. ad v. 268. *si te delectant hebetes lasso lictore secures*, δῖνός ac venuste de summa saevitia, quae sic et XIV, 18 seq. adumbratur.

138—141. Pulcra ac vera sententia, a nobilibus numquam ex animo dimittenda. — 140. *Crimen conspectus*, magis conspicuum, — 142. Quo, quare (ut v. 9. ubi v. not.), *mihi te iactas*, vel quid prodest, te nobile mihi praedicare genus, qui gloriae maiorum tuorum labem adspergis? Magna vis inest in his versibus, quibus filii scelera parentum virtutibus opponuntur. Sed minus illi placent, quoniam eadem sententia repetitur, quam poeta iam v. 6—18. simili modo expresserat. — *Tabellas testamenti in templis* deponebant Romani, quae tuta erant religione decorum militumque excubiis. Ibidem quoque saepe signabant, ut ostenderent, fidem religione maxime constringi? Britan. Praeterea h. l. memorantur *templa*, quae fecit avus, condita a maioribus piis et religiosis. *statuam ante triumphalem parentis*, ut sup. v. 11. ante Numantinis. — 145. *velas adoperta*, ut ap. Virg. Aen. III, 405. *cucullo*. *Santonico*, Gallico, epith. orn. a Santonibus, populo Aquitanico inter Ligerim et Garunnam, ubi nunc Saintonge.

146 seqq. Poeta perstringit mores sui et potissimum Neroniani aevi, quo primores civitatis, praeter alias artes parum honestas et imprimis scenicas, etiam aurigationem exercebant, exemplo Imperatoris eique placendi studio. *praeter maiorum cineres atque ossa*, in via Appia, Latina, Flaminia et aliis. Vox *ipse divus* repetitur. 148. *Sufflamen*, *σφοδρόν*, liguum vel ferrum, quod per radios rotarum traiectum, earum cursum sistit; unde *litis sufflamen*, mora eius et dilatio, XVI, 50. et *Aterius noster* (orator) *sufflaminandus est* ap. Senec. Exo. Contr. IV. Praef. Nota F. Didoti in edit. Ach. est: "Forte *sufflamen* vox efficta a *luven. ex sub* et *flare*, unde Galli fecerunt *souffler*. Ita multo *sufflamine* est multo et vehementi anhelitu, quo recte atque satirice admodum pingitur Damasippus pinguis et corpulentus, sudans, anhelans et *sufflans* in rota currus stringenda." 149. 150. Tam inhonestas artes, quae ne clam quidem et nocte obscura exercendae sunt, splendente luna foelitare eam non pudet. — *Luna videt, sidera testes intendunt oculos*, ut VI, 311. ubi v. not. *tempus honoris*, consulatus; quae summa dignitas pudorem ipsi incutiebatur. 152. *Trepidare* Graecorum more

cum quarto casu etiam iungitur X, 21. ut *tremere* ap. Sil. II, 53. et Val. Fl. V, 520. vel *horre* passim. *amici iam senis*, aetate meritisque venerabilis. 153. *Virga adnuere*, flagello signum dare (ut III, 318.) et quidem h. l. honoris ac reverentiae, h. e. salutare. *manipulos*, fasciculos foeni. — 154. Omnia vilis agasonis munia implebit; Ach. *Infundere iumentis hordea*, ut τοῖς ὑποζυγίοις ἐμβάλειν τὸν χόρτον ap. Theophr. Char. IV. *Hordeum*, non avena, Italis equis pabulum, unde *hordearium aes*, quod pro hordeo equiti Romano dabatur; Grang. — 155. *lanatas oves*. *torvum* epith. orn. perpetuumque bonum. Nam praecipua frontis asperitas in hoc pecore apparet; Ach. Juvenali h. l. et XII, 5. ante oculos fuisse Virg. Aen. IX, 629. suspicabatur Pith. 156. *caedit*, in abdicatione magistratus aliisve solennibus. *more Numae*, non regio, sed palam et prisco ritu, prae se ferens speciem religiosi, qualis Numa fuit. “Quibusdam h. l. Numa satirice tangi videtur, qui, quamvis religiosus videretur, tamen nulla religione tenebatur, quique apud ethnicos auctores politicus magis, quam pius indicatur; qui demum, ut ait Lactant. I, 22, *quum alios falleret, se ipsum non sefellit*.”, Ach. *iurat* clam. 157. *iurat* per *Eponam*, ut ἐμνυμι τοὺς θεοὺς. *Epona*, dea mulionum; Schol. Iurat autem quisque per ea numina, quae maximi facit et unde sibi bona sperat; ut puer ille ap. Aristoph. in Nub. Νῆ τὸν Ποσειδῶν τούτῳ τὸν Ἰππιον, et indignans pater, μή μοι γέ τοῦτον μὲν ἔμνυς τὸν Ἰππιον, quae verba poetae ante oculos fuisse putabat Lips. Epist. Quaest. lib. II. Ep. 9. *facies Eponae* et similium numinum. 158. *Quum*, aurigatione, vel in aliquod tempus vel imminente nocte intermissa, *placet Laterano*, *popinas instaurare*, repetere, denuo invisere: nam et hoc facit exemplo Neronis, de quo v. Suet. c. 26. *pervigiles*, quae per totam noctem patent, vel in quibus per noctem vigiliant et genio indulgent, qui eas frequentant, ut *pervigili toro* XV, 43. et *vigiles fenestras* III, 275. — 159. *Syrophoenix* tabernarius s. unguentarius: nam ex Syria optima mittebantur unguenta et qui ea componebant. Vetus Syria fuit triplex, Συρία Κοίλη, Φοινίκη, Παλαιστίνη. Sed passim etiam incolae Coelesyriae vocantur *Syrophaenices* (v. Bocharti Chan. I, 1.). *Anomum* frutex, Armeniae potissimum ac Mediae, et deinde unguentum inde paratum. *adsiduo* pro adsidue. *Obvius currit Damasippo*, lactus eius adventu blandiusque cum excepturus. 160. *Porta Idumaea* portus vel opp. aliquod Idumaeae, per quod, tamquam portam,

transvehantur merces ex India et Perside in Rom. imperium; ut *porta Syenes* XI, 124. ubi sermo est de dentibus elephanti, qui ex Aethiopia in Aegyptum et inde Romam advehebantur per Syenen, penins. in finibus Aethiopiae et Aegypti, per quam, tanquam portam, transitus est in illas terras. Similiter fere *ianua Baiarum* dicuntur Cumae III, 4. nisi *porta* h. l. pro urbe posita est, ut forte XI, 124. et Valer. Fl. I, 676. saepiusque πύλη, cet. in sacris literis linguisque orientis, quoniam *porta* fuit praecipua oppidorum pars, ibique forum, comitia cet. Calderinus et Acb. *Idumacam portam* dici putant eam, per quam triumphavit Vespasianus et Titus de Iudaeis, et fortasse arcum triumphalem Titi, iuxta quem frequentes fuerint popinae. *Idumaea*, quae proprie pars Iudaeae est, poëtis tota dicitur Iudaea. 161. *Hospitis affectu*, blando cauponis sermone. *Dominum Regemque salutat Damasippum*. 162. *Cyane*, tabernaria, vel famula et prostibulum. *succincta* more eorum, qui togam succingunt, ut expeditis ministrare vel opus quodcumque facere possint, adeoque sedula. *lagenis*, vino.

163. *Defensor culpa*, qui vitia hominum excusare amat, vel qui Damasippum defendit, eius amicus. — 166. *cum prima barba rescentur*, iam a prima deponantur adolescentia.

167 seq. Sed venia indignus est Damasippus, qui etiam nunc, aetate iam proventus, eundem vitae cursum sequitur. — 168. *Thermarum*, thermopoliorum, ut XI, 4. In his ut plurimum bibendi locus. In iisdem homines otiosi et nequam aut in furto exercitati. Nota C. Valesii est: *Thermæ* h. l. popinae, quae erant thermopolia, in quibus calida vendebantur edulia; unde XI, 81. *calida popina*, θερμωπυλίων s. θερμωκαπηλίων. *Inscripta lintea* exponit Calder. sudaria, varia textura inscripta, quibus in thermis detergebantur, ut *Sudarium Saetabum catagraphonque linum* Catull. XXV, 7. (ubi lectio est dubia) Schol. vet. picta vela popinae aut lintea carbasinea; Farnab. inscriptionem rerum in popinis lupanaribusve venalium, seu meretricum, in cellis prostantium, ut *titulus Lycisca* sup. VI, 123. (ubi v. not. Sed cur haec lintea? Grang. popinam s. lupanar, ante cuius ostium foresque erat velum, ὀρόμιον, oppansum, ne quis per forium rimas introspicere posset (v. ad IX, 105.) *inscriptum*, acu pictum, et *linteum*, orbiculos quosdam habens, ut adduci et reduci facilius posset, ut docet ex Dione Casaub. ad Sneton. Ncr. et Ramir. ad Martial. I, 35, 5. 6. Conf. Martial. XI, 46. ex quo etiam suspicari possis, h. l. legendum esse in-

scriptaque limina, h. e. fores cellae inscriptae. 169. *Maturus bello* h. e. militiae; iam ea aetate est, ut pro patriae salute pugnare eamque armis defendere queat. *Armeniae Syriaeque amnibus*, Tigridi et Euphrati, terminis Rom. imperii in Oriente, ut *Rhenus* et *Ister* s. Danubius in Occidente et Europa. — *Neronem* proprie h. l. dixit poeta, vel *αρχαριστῆς* pro *Calvo Nerone* h. e. Domitiano: vel pro quovis Imperatore et pro imperio Rom. — 171. *mitte* sc. exercitum, vel potius *mitte legatum*, *Caesar*, ad *Ostia*, ad ostia Tiberis, ad portum Ostiensem, ut ibi naves conscendat; at invenies eum in *popina*. Propter verba tamen praec. praestiterit *Rheni*, *Istr.* aliorumque fluviorum *ostia* vel ipsa flumina, praesidiis tuenda, intelligere. «Poetae etiam, quum Ostiensem portum per plurale nomen *Ostia* designant, addunt epitheton *Tiberina*, vel simpliciter hunc portum *Ostiam* vocant.» Ach. — 173 seq. Cf. Apul. Met. VIII. p. 201, 13. ed. Elmenh. *Erat in proxima civitate juvenis natalibus praenobilis, sed luxuriae popinalis, scortis et diurnis potationibus exercitatus atque ob id factionibus latronum male sociatus, nec non etiam manus infectus humano cruore. iacentem, imbellem mollemque hominem, in lecto ad mensam accubentem. fugitivis servis.* 175. *carnifices*, v. ad VI, 480. *Sandapila* feretrum, maxime ignobilium et pauperum; nam nobilium cadavera lecticis efferrī solebant. 176. *inter cessantia tympana Galli*, h. e. inter Gallos, sacerdotes *Cybeles*, noctu a discursibus per urbem, in quibus tympana cum cymbalis pulsant, cessantes. *resupinati*, otiosi, ignavi, molles, vino somnoque gravis. Schol. ehrīi aut turpia patientis. Sic III, 112. et VI, 126. — 176. *talem servum*, qui tam turpiter viveret, ut *Damocippus*. 180. *in Lucanos*, in Lucanum praedium s. agrum, ut aratro solum perstringat; vel *Lucana ergastula*. v. ad XIV, 24. — 181. *Troiygenae*, ut *Tenrorum proles* v. 56. Cf. ad I, 100. *vos vobis ignoscitis*, flagitiis vestris; turpia facere vobis putatis licere. Cf. XI, 174 seq. et Horat. Sat. I, 3. 23.

182. *Cerdones*, plebei et infimo genere nati, qui sordido quaestu et illiberali arte victum quaerunt. *Volesos Brutumque*, viros nobiles. *Volesus* (al. *Volusus* et *Valesus*, unde *Valesius* et deinde *Valerius*) *Sabinus*, pater P. Valerii Poplicolae et auctor gentis Valeriae, quem cum Tatio Romam venisse tradit Dionys. Hal. II, 46. Conf. Var. Lect. *Brutus* ex gente Iunia, quae et patricia, et antiquissima fuit.

183. 184. Nobilitas Romana adeo est flagitiis contaminata nov.
Iuv. Tom. II. Y

stris temporibus, ut, etiamsi foeda sint, quae commemoravi, spurciora tamen etiam supersint; quod non probat per exemplum eiusdem Damusippi; Brit. 185. *Consumptis opibus* aurigatione, vel per luxum. *vocem locasti sipario*, operam addixisti scenae. Mercede pecta, ut cœtares in choris aut mimos ageres; Ach. *Siparium* proprie velum scenicam s. mimicum, quod forsân scenae obtendebatur in comoediis; ut *aulaeum* in tragoediis, vel *quod pro aulacis posterior aetas accepit*, teste Donato in Tereut. 186. *Phasma*, φῆσμα, spectrum, mimus Q. Lutatii Catuli s. Catulli Urbicarii vel Mimographi, non C. Valerii Catulli Veroneusis, compositus ad exemplum Menandri, de quo v. Tereut. Eun. Prol. 9. Eius argumentum: adolescens introductus, qui adspectu subito pulchrae virginis, veluti numinis visu percussus, exhorruit; Grang. Forsan et exclamavit, unde *clamosum* h. l. Vetus Schol. « Q. Lutatium Catullum dicit, qui Voranum (f. Corannu) servum furacissimum habuisse fertur, de quo hic posterius (inf. XIII, 111.) *scurra Catulli*. De quo etiam illud traditur, quum deprehensus a numulario esset, cuius de mensa numos subtractos in calceos sibi inferciverat, quidam iocans in eum, *Belle*, inquit, *si te numularius in ius vocet, tu ei aes ablatum ex calceo abijceres.* » — 187. *Laureolus* mimus, vel eiusdem Catulli, vel potius Naevii aut Laberii. Qui Naevio eum tribuunt, provocant ad Gell. III, 3. *De Naevio accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Laureolam et Leontem*: sed in optimis libris *Hariolum* legitur. Huius mimi mentionem faciunt Tertull. l. c. Sueton. Calig. c. 57. Ioseph. Antiq. XIX, 1. et Martial. de Spect. ep. 7. In eo partes agebat Laureolus servus, in falso deprehensus, vel potius dux latronum cruci suffixus (σταυροῦται λησθῆς ἑγμῶν Ioseph.); unde mox *dignus vera cruce*, qua et Domitianus, hanc fabulam olim daturus, eum, qui Laureoli partes ageret, pendere iussit; unde *non falsa pendens in cruce Laureolus* Martial. l. l. *velox*, mira strenuitate; Britann. quia crucem supervolabat, ut e Tertull. discimus; Petit. l. c. Sed *velox Lentulus* eodem, opinor, sensu dicitur, quo inf. XIII, 111. *fugitivus scurra Catulli*. Nam Mimi actionis quidem unitatem, non vero nexum et solutionem curabant, et, quum clausula non inveniretur, de scena fugientes ludum finiebant. *Lentulus*, cognomen Corneliorum, h. l., ni fallor, non mimographus ille, qui aetate Domitiani floruit, sed pro quovis nobili, ut sup. VI, 80. nisi re vera Lentulus quidam Laureoli personam egit. — 189. *populo* spectanti nobiles

fabulam agentes et plaudenti. *durior frons*, sine pudore (v. ad II, 8.) ut *os durum et ferreum*, *frons exsanguis et ferrea* aliaque similia. *triscurria*, v. Excurs. h. l. 191. *Planipedes*, mimos, qui primum non nisi sanniones erant, et seusim in scenam prodire, ut vel gesticulatione adiuverant actionem fabularum, vel in earum intervallis iocos non praemeditatos funderent. *Planipedes* dicti sunt, quod *planis pedibus*, id est nudis, in proscenium introirent, non ut tragici actores cum *cothurnis*, neque ut comici cum *soccis*; sive quod olim non in suggestu scenae, sed in plano orchestrae positis instrumentis *mimicis actitarent*: ita Diomed. de poem. gen. lib. III. p. 487. ed. Putsch. Similiter Donatus in Prul. ad Terent. Conf. Ziegler de minis Rom. p. 9 seq. ubi notat, planipedes, etsi *excalceati* Sen. Ep. 8. dicantur, soleis tamen uti potuisse et a *planis pedibus*, non nudis, sed haud artificiose exaltatis, vocatos esse, quemadmodum reliqui histriones a diverso pedum vestimento nominati sint *cothurnati* et *soccati*." *Fabii* pro nobilibus, ut *Mamerci*, qui ex Aemiliis erant. 192. *Mamercorum alapas*, quibus percutiuntur, servorum vel scurrarum personam sustinentes. *sua funera vendant*, se et vitam suam lanistis vendant, ut *Nunc caput in mortem vendunt et funus arenae* ap. Manil. lib. IV. — 193. *nullo cogente Nerone*, sponte sua, et bonis exuti vel furore instincti, non ut olim, gratificantes Principibus vel coacti a tyranno, ut a Nerone. *Praetoris*, ignobilioris, quam ipsi sunt; Schol. Inter officia Praetoris etiam hoc fuit, ut munera ac lodos ederet, praecipue Circenses, ut *Florales*, *Megalenses* et alios, quod ingenti sumtu et pompa fiebat et quo sibi Praetores viam ad consulatum, ut Aediles curules ad summos honores, muniebant. *celsi*, epith. orn. de magistratu maiore et curuli; vel potius, qui in sella curuli ludis praest.

195—197. Fingamus a tyranno nobis ex altera parte *gladios* h. e. capitis supplicium proponi, ex altera vero *pulpita* i. e. scenicas artes; nonne mors potius eligenda erit, quam ad tam inhonestas artes descendendum omnisque pudor diuittendus? Histriones enim Romae infames erant et, qui scenae operam locabant, tribu movebantur, praeter Atellanarum actores. v. Liv. VII, 2. *Gladios* etiam de certamine gladiatorio accipere licet, ut duae artes modo memoratae nunc comparentur, et sensus sit, gladiatoriam artem histrioniae praefereendam esse et mortem potius viriliter oppetendam, quam pudorem amitteudum. *Finge du-*

etiam dictum videtur pro: effinge animo tuo; nisi potius leg-
finge — *poni*, fac, finge, tibi proponi. *pulpita*, ludi sce-
 nici. — 197. Sensum b. l. ita cepit H. Valesius; «Estne quis-
 quam ex patriciis illis decoctoribus et famosis adeo vitae suae
 metuens, ut invidere Thymelae velut nobiliori mimae, aut
 stupidus Corinthi collega haberi malit, ut faber fabro invidet,
 quam gladiator?» Crediderim potius, *zelotypum* dici Latinum
 mimum, qui personam sustinuerit viri zelotypi, uxoris dolis
 circumventi, et *Thymelen* esse mimam, quae huius uxoris
 partes egerit. v. ad I, 36. *collega*, socius, collusor, *Corin-
 thi*, mimi, *stupidi*, v. Var. Lect. et ad I, 36.

198 seq. v. ad III, 61 seq. *citharoedo Principe*, quom
 Nero ipse in theatris cithara canat. Poëta b. l. docet, quan-
 tum noceant pravi mores Principum, quorum vita civibus ad
 imitandum debeat esse proposita. — 199. *haec ultra quid erit
 nisi ludus*, post haec quid videbimus in Vrbe praeter ludos?
 Mions forte probanda Brit. ratio: Posthac quid videbimus in
 Vrbe, nisi omnes nobiles scenicis artibus vacare? Peior vero
 est illa Ach. et Dusaulx: Quid post haec turpius videbis, nisi
 ludum gladiatorium? iam nobiles viri histriones facti sunt: quid
 vilis esse possunt, nisi gladiatores? Sic poëta saltem *munus*
 dixisset, non *ludus*: nam *ludus* semper ad scevam spectat et
munus ad gladiatores. 200 seq. *Et illud*, etiam hoc, *dedecus
 Urbis habes*, iam quoque videmus, quod summo Vrbi est de-
 decori, *Gracchum*, nobilium aliquem, *pugnantem*, et quidem
 non facie armis tecta, ut *Mirmillo*, qui galea, scuto et gladio,
 vel ut *Secutor*, qui gladio et *clipeco*, vel ut *Threx*, qui parma
 s. pelta et *falce supina*, b. e. sica s. harpe, utitur, sed *nudo
 vultu*, ut, quae impudentia hominis est, ab omnibus cognos-
 catur, habitu Retiarii, qui solus ex gladiatoribus *frontem non
 abscondit galea*, sed aperta facie est, et sola *tunica* atque *ga-
 lero* contentus, collectum suspensumque *dextra manu rete* in
 adversarii caput iacere, eumque ita impeditum *tridente* sive
fuscina (ut II, 143.) interficere conatur, vel, si erravit et *ne-
 quidquam retia effudit*, emisit, effuse *fugit* et, postquam rete
 iterum collegit, redit in pugnam repetens assultus in adversa-
 rium acrius urgentem. Retiarius cum Mirmillone, Threxe et
 Secutore componebatur, et locus noster de eo classicus est. —
falce supina, sica, gladio incurvo, nisi malis reducto: nam
Threx, teste Artemidoro, *ἐπιβήτης*, insurgere altius, ut contra
 Mirmillo in armis *subsistere* solebat, si Ausonio fides habeoda.

— 204. *dextra librata*, exacte quasi perpensa: solertia enim opus erat, ne nimium vires dexteræ aut intenderentur aut remitterentur inter proliciendum; Lubin. Convenit etiam propria vis sursum deorsum movendi, quæ a fluctuante libræ motu desumpta est, unde passim ad avium quoque volatum transfertur hoc verbum. — 205. *ad spectacula*, ad spectationem, ad spectandum; vel potius ad spectatores.

207. 208. Si quis etiam nunc dubitat, Gracchum esse, qui in arena pugnet, quum tamen unda eius facies sit et ab omnibus cognosci queat, evidentius id eius habitus docebit: nam non modo *tunicam* et *galerum*, ut Retarius, gestat, sed etiam, ut Salius (Salius enim fuisse eum, ex Sat. II, 125. 6. intelligitur), *tunicam auream* s. pictam, h. e. auro et purpura variegatam, cuius aureum patagium s. limbus et clavus a superiore eius parte circa *fauces* ad imam oram porrigitur, et *galerum*, h. e. apicem s. pileum in coniformam fastigiatum (*κρυπτήν*), qui sub mento vincitur *spira*, fasciis, quæ iactantur, libere per humeros fluitant. Gracchus itaque non modo non erubescit, sponte operam suam arenae præstare, sed etiam eo pugnare habitu, quo ab omnibus dignosci poterat, nudo vultu atque Saliari tunica et apice. — 209. 210. *Secutor*, a Praetore vel munerario vel lanista (quippe qui paria gladiatorum inter se compunchat) *iussus pugnare cum Graccho*, *ignominiam graviolem pertulit omni vulnere*, h. e. quam si cum peritior gladiatore comparatus, victus multisque vulneribus confectus esset: nam man viri et fortis et artis pugnandi gnari perire non tam turpe, immo gloriosius est, quam nobilem vincere, qui et imperitus est et ignavus confestimque fugit. Gloriosa putabatur mors, manu viri fortis illata, et ita cecidisse maximum mortis solatium habebatur. Nota Hein. est: "Hæc verba rito ita explicantur. Gladiatores enim turpe putabant, cum deteriore comparari, id quod liquido docet Sen. de prov. 3. *Ignominiam* indicat gladiator, cum inferiore componi, et scit, eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur.", 211. *Libera suffragia*, iudicia, sententiæ. Loquitur poëta, cuius temporibus non modo agendi, sed et indicandi dicendique libertas omnibus præcisa erat. Vera autem, opinor, est sententia Grang. et Ach. qui putant, ab eo designari *suffragia* eligendi Imperatoris et respici ea, quæ tradit Tac. Ann. XV, 65: *Fama fuit, Subrium Flavium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, ut post occinnum*

opera Pisonis Neronem Piso quoque interficeretur tradereturque imperium Senecae, quasi insonti, claritudine virtutum ad summum fastigium delecto. — Senecam, virum ignobilem, sed bonum, certe multo meliorem imperioque digniorem Nerone.

213. 214. Nero graviorem, quam vulgarem parricidii poenam, nec semel, sed saepius meruit, quoniam plura commisit parricidia (v. Suet. Ner. 45.). Occidit enim vel occidi iussit Agrippinam matrem, Domitiam amitam, Octaviam Poppaeamque uxores, Britannicum fratrem, Antoniam, Claudii filiam, Rufium Crispinum, primum Poppaeae maritum, eiusque filium adhuc impuberem, Aulum Plautium et alios, aut affinitate aliqua sibi aut propinquitate coniunctos; quod notum vel ex Tacito et Suet. Ner. 33—35. Poena parricidarum erat, ut, virgis sanguineis caesi, cum *simia*, *serpente*, gallo gallinaceo et cane *culeo* insati in mare vel flumen proximum demergerentur et sic repente coelo, sole, aqua terraque privarentur (v. Cic. pro Rosc. Am. 70.). Haec culei poena iam Tarquinii temporibus in criminibus quibusdam cognita, post electos deinde Reges consuetudine servata et a Decemviris in XII tabulis propria parricidio facta; *culeus* autem saccus fuit e corio taurino et quidem recenti, ne aqua facile penetraret. Animalia Imperatorum denum aetate culeo addita videntur, exasperata forte poena, quoniam frequentius committeretur facinus. (1) Secundum D. Hadriani constitutionem, si mare nimis remotum esset, ad bestias condemnabantur parricidae aut vivi comburebantur. Lege Pompeii de parricidiis hoc crimen ad omnem propinquo-ram caedem translatum videtur, ita tamen, ut illa poena non nisi confessi afficerentur. Sensu quoque latissimo parricida dicebatur, quicumque hominem ingenuum consulto et de industria interfecerat.

215. Legebatur enim tempore Neronis passim: Νέρων, Ορέστης, Αγκωνίου μητροκτόνος, Grang. 215—217. Orestes quidem, Agamemnonis filius, matrem quoque interemit, nec tamen, ut Nero, sua sponte et singulari mentis pravitate ingenta ac stimulante, sed *Deis auctoribus*, inssa Apollinis Delpbici et ut *caedem ulcisceretur patris*, quem Clytaemnestra et Aegisthus *media inter pocula* h. e. convivio necaverant. Apud Graecos

(1) Quod factum fortasse, ut in rixa infensorum animalium, fureta laceratione corporis, promissi scele-

ris immanitate, diro cruciatus exanimarentur; Ach.

autem filius maiorem patri reverentiam atque amorem deberi putabat, quam matri, cui praeterea iustius irascebatur Orestes, quod illa regno ipsum privaverat paterno necique destinaverat. Ceterum Agamemnonem primo statim aedium ingressu occisum tradit Virg. Aeu. XI, 267. ad aram, ubi sacrificabat, Hygiu. Fab. 117, sub finem convivii, in balneo, quum induere vellet indusium, ab uxore ita consutum, ut nec capiti, nec manibus exitum praeberet, Aeschylus et alii. — 217. 218. Neque etiam Orestes Electram, sororem suam, trucidavit, ut Nero Octaviam et Antoniam, sorores adoptivas (nam Claudii fuerunt filiae et Octavia simul Neronis coniux): aut Hermionem coniugiam h. e. coniugem, Helenae et Menelai, Spartani regis, filiam, ut Nero Octaviam et Poppaeam, uxores suas. 219. Orestes quoque aconito h. e. veneno (v. ad I, 158.) non sustulit propinquos, ut Nero Domitiam, Britannicum et Antoniam: nec umquam in scena cantavit Orestes, ut Nero, *De quo v. sup. ad v. 198.* — 221. *Troica carmina non scripsit*, ut Nero, qui non modo poetica facultate destitutus *ποτὶ καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Διότρου ἐρ-χόμενον ἐν πανόμῳ τῷ Σίχ' αὐτῶν καὶ ἀνέγνω Τρωϊκὰ τετὰ τοῦτο ποιεῖται* (Xiphil. in Ner.), sed etiam incendium Romae e turri Maecenatiana prospectans laetusque flammæ, ut aiebat, pulcritudine *ἑλῶεν* Illi, in illo suo scenico habitu, decantavit, testis Suet. Ner. 38. et Tac. Ann. XV, 39. Nihil salsius ac facetius dici poterat a Iuvenale, ut ostenderet, Neronem et insauio-rem et improbiorem fuisse Oreste. Poëta vero, quod iam alii observarunt, non tam id damuare videtur, quod Nero, poetica facultate destitutus, Troica scripsit et, qui poetarum illius aevi furor fuit, fabulas decantavit Homericas, quam quod magnam Romae partem incendi iussit, ut excidii Troiani imaginem ipse cerneret, et (ut verbis Taciti L. c. utar) quod ipso tempore flagrantis Urbis in domestica scena illud excidium cecinit, praesentia mala vetustis cladibus adsimilans. — 221. *Quid enim, quodnam vero horum, quae modo memoravi, facinorum Neronis magis Imperatore indignum fuit? quonam facinore magis meruit, ut ab impero submoveretur? Vix enim dici potest. quid horum Principi turpius et hac poena dignius fuerit.* Nota Ach. est: "Magis placet haec explicatio: Quod foedius crudeliusve monstrum Galba, Viudex et Verginiis debuerunt ulcisci, e gradu deicere, quam illum parricidam Principem, nimium et incensorem patriae? Quis turpior et saevior tyrannus umquam dignus fuit, qui sub armis defensorum libertatis op-

pressos caderet? Haec magis concordaret cum seq. versu, qui veluti praecedentis est complementum: *quid eoim Nero toto tyrannidis crudae, immanis, tempore, quod fuit XIV annorum, melius vel iofaudum minus fecit? Haec opera illius fuere praecipua atque facta, scil. prostitui ad pulpita cet.* „ Enimvero *haec opera* iam memoraverat poeta v. 220. 1. et neque v. 221 *Quem* dixit, sed *Quid*, neque v. 223 *quid melius vel peius fecit*, sed simpl. *quid fecit*. Verginius Rufus, Germaniae inferioris legatos, Iulios *Vindex*, qui Gallias provinciam pro praetore obtinebat, et Ser. *Galba*, Hispaniae Tarrac. praefectus, a Nerone desciverunt. — 223 seq. *Quid Nero, tam saevus crudusque* (h. e. crudelis, ut *ὁμός*, de quo v. ad Sil. I, 405,) tyrannus, vel toto tyrannidis suae tempore, *fecit? Haec*, quae iam dixi, scil. *prostitui cet.*, fuere *opera* eius atque *artes!* (1) — 224. *generosi ὑπὸνους* dictum. Alii ad generosam illud stirpem referunt. — 225. *foedo*, qui Imperatore tam indigens est. *saltu histrioali. ad pulpita peregrina*, in thestris ludisque scenicis (v. sup. ad v. 195.), non tantum Romanis, sed etiam peregrinis, Neapoli, Olympise et io aliis Graeciae sive Aethiae urbibus, quae ἐπὶ ὀρχήστῳ καὶ ἐπὶ καθαρῳδῆσει, κηρύττει τε καὶ τραγωδίας ὑποκρίσσει petiit, οὐ γὰρ ἤρκει αὐτοῦ ἡ Ρώμη, ἀλλ' ἐδείκνυτο καὶ ἐκστρατιάς, ἵνα καὶ περιοδεύοντας, ὡς ἔλεγε, γίνεσθαι, h. e. ut Graeciam peragrans hic illic io certaminibus victor existeret, teste Zonara An. II. 226. *prostitui*, dignitatem suam et maiestatem maculare; metaphora a *prostibulo* desumpta. *Apio* coronabantur victores, et quidem virente vivoque in Nemeis, areote io Isthmiis; Grang. Memorantur etiam coronae ex oleastro et malo (ἐκ κοτίνου καὶ μηλιάς) et pinu Plin. XV, 4. et 10. sl.

227 seq. Poeta iam ipsum Neronem alloquitur: Age nuoc, *habeant cet.* Mos autem erat Romanorum, spolia hostium et insignia horum triumphorumque cum ipsis rerum gestarum titulis ad *effigies* h. e. imagines et statuas *maiorum* appendendi vel *ante pedes* s. basia earum collocandi: unde vis sarcasmi b. l.

(1) Vulgo versus 224 seq. ita interpretantur: quid vero praecipue dignum fuit, quod a Verginio, Vindice et Galba vindicaretur? quid maxime fuit inhonestum et indignum, quod in omni sua tyrannide admisit Nero? certe hoc, quod citharoedum egit, et

palam se in scenis prostituit. Sed dura ratio est, qua verba *Quid fecit* dicta putantur pro: quid maxime fuit indignum, quod fecit? Minus tamen displiceret forte haec explicatio, si, commate post *Galba* posito, v. 223 *Quod pro quid* legeretur.

facile intelligitur. *insignia vocis*, praemia, ἀνὰ centos et ornamenta citharoedi; h. l. coronas illas ex apio. 228. *Domitii*; nam Nero fuit ex gente Domitia et familia Aenobarborum; quorum multi summos gesserunt honores. — 229. Tragoedi citharoedique erant induti palla, cui adnexum erat *longum syrma*, (σύρμα παρὰ τοῦ σύρειν, a trahendo, quia humum verrit, de quo v. Horat. A. P. 215. unde *syrma* pro ipsa tragoedia dicitur inf. XV, 30.) et utebantur *personis* s. larvis, facie ficta, quae Gr. πρόσωπον s. προσωπίδων vocatur. (1) Conf. Horat. A. P. 278. et de *syrmate* Broekb. ad Tibull. p. 319. Winkelnanni Storia delle arti T. I. p. 419. ed. Fea, et Böttigeri Sabina p. 417. 418. ed. pr. — *Thyestae*, quem personatus cantasti vel saltasti, ut *Antigonen* et *Menalippen* aliosque, quorum meminit Suet. Ner. 21. et 54. *Varii* poetae *Thyestes* cuilibet *Graecorum* comparari potest, Quintil. X, 1, 98. — 230. Verbis *suspende colosso* magna sarcasmi vis inest. *Colossus* CX vel CXX pedum, a Zenodoto fabricatus et in vestibulo domus aureae positus; unde nunc adhuc *il Coliseo* vel rectius *il Colosseo*. v. Plin. XXXIV, 7. et Suet. Ner. 31. Rectius tamen quidam h. l. non colossum Neronis, qui aereus, non *marmoreus* fuit, sed Augusti statuam innui putant, coll. Suet. Ner. 12. ubi haec leguntur: *citharam, a indicibus ad se delatam, adoravit ferrique ad Augusti statuam iussit*. A poetis vero talia saepe confundi monet Grang.

231—268. Quae adhuc disputaverat poeta, nunc aliis et quidem aptissimis exemplis, tam nobilium quam ignobilium, illustrat. *Catilinae* pater et avus ignoti, sed notissimi proavus M. Sergius Silus s. Silo, L. Aemilii Pauli Legatus in bello Persico a. V. C. 586., et abavus M. Sergius Silo, Praet. a. V. C. 555., C. Cornelius Cethegus (quod cognomen est familiae cuiusdam Lentulorum e gente Cornelia) socius Catilinae, notissimus. *sublimius*, nobilior. 233. *Nocturna*, noctu. 234. *Braccati* s. *Bracati* (v. ad II, 169.) Galli, et proprie quidem incolae Galliae Narbonensis, quae a braccarum usu, Romanis insolito, etiam *Braccata* dicebatur. *Senones*, Lugdunenses, quos duce Brenno Romam expugnasse et incendisse notum est. *pueri*,

(1) Fuere, (quod Farnab. notavit) qui *syrma* signantius et ἐμπαιζοντέ-
ως tribui putarent *Thyestae* et *Antigones* personis sc. regii spiritus et elati animi; personam item *Menalip-
pen*, quia sub eius persona Euripides

Anaxagorae, praeceptoris sui, sedatum animum et philosophicam expresserit sententiam; de quo v. Dionys. Hal. Comment. περί τῶν ἐμπαιζοντέων.

poster. Sic et *minores* sc. natu, de quo v. ad I, 148. — 235. *Ausi*, quod liceat tunica punire molesta, vos, qui summum gravissimoque supplicio dignum scelus ausi estis, commisistis. — *Tunica molesta*, ut ap. Martial. X, 25, 5. tunica sparteae vel vestis chartae, stappa, cannabe, pice, cera, bitumine aliisque ignium alimentis illita et intexta, qua iuduti olim, qui incendia moliti erant, ut Christiani, quos Nero incendii Romae insimulaverat, taedis incendeantur et in usum nocturni luminis vivi cremabantur. 236. *vigilat Consul Cicero*, qui in Catilinariis ita de se ipse: *Iam intelliges, multo me vigilare acrius ad salutem, quam te ad perniciem reipubl.*; Grang. *vexilla*, copias vestras et coniuratos, qui vobiscum contra rempubl. coniuraverunt. — 237. *Hic Cicero, novus homo*, h. e. qui prius e gente Tullia magistratus curules gessit; (1) *Arpinas*, ab Arpio, Volscorum oppido, oriundus. *Ignobilis* h. l. est fere id. qd. *homo novus*, qui est ex familia ignobili, h. e. ex qua nemo Romae magistratum curulem gessit; vel ante quem nemo maiorum honoribus rebusque a se gestis inclaruit. (2) — 238. *Municipalis Eques*, qui non Romae, sed Arpini, in municipio, ex equestri familia ortus erat: nam in municipiis et coloniis, aequae ac Romae, tres erant civium ordines, senatorius, equester ac plebeius. Similiter fere *municipalis adulter* h. e. ignobilis, qui ne Romanus quidem fuit, per contemptum vocatur Scianus Tac. Ann. IV, 3. ubi conf. Lips. *galeatum*, armatum. v. ad I, 168. — 239. *in omni gente*, Romae vicina. Nonnulli interpretantur, pro omni gente Rom., pro summis et infimis; alii de senatorio, equestri et plebeio ordine; sed rectius Grang. et Farnab., non tantum Romae, sed et extra Romam, in municipiis et per Italiam omnem dispositis excubiis: quare, quum Praeneste occupare nocturno impetu confideret Catilina, invenit munitum praesidiis Ciceronis, de quo v. Cic. Catil. I. — 240 seq. Cicero *intra muros*, Romae, *toga*, tempore et artibus pacis, quibus cives servavit, plus sibi *nominis et tituli* h. e. gloriae peperit, quam Angustus bellis feliciter gestis, quibus plurimum sanguinis civilis effusum. “Catilinae coniuratio fuit *tumultus*, non bellum, nec

(1) Vid. quae Cicero de gente et honoribus suis ipse dixit de leg. agrar. contra Rull. II, 4. et 2.

(2) *ignobilis*, quem vos ignobilem per contemptum appellatis; nam con-

stat, eum ex regio Volscorum genere esse ortum, matre Helvia et patre equestri ordinis; Britanu. Hanc regiam Ciceronis originem in dubium vocavit Corrad. in Quaestura p. 33.

ipse quidem consul Cicero arma cepit, sed togatus sceleratissimos homines, qui Vrbi incendium et caedem universam minabantur, coërcuit et fregit feliciter. „ Ach. 241. *Leucas*, oppidum Leucadiæ peninsulae, quæ postea, perfosso isthmo, quo ab Acarnania dividitur, insula facta, et ipsa quoque Straboni X. p. 311. Floro IV, 11. et Ovid. Met. XV, 289. ut et extremum eius promont. *Leucata* s. *Leucate* s. *Leucates* Cic. ad Att. V, 9. *Leucas* dicitur. Vrbs vero illa CCXL stad. distabat ab Actio, alio Acarnaniae promont. iuxta quod Octavius Antonium et Cleopatram devicit, quam pugnam victoriamque Actiacam respexit poeta h. l. ut Virg. Aen. III, 274. et VII, 674 seq. — *Campi Thessaliae* ad Philippos, Macedoniae adiectae, olim Thraciae, urbem, ubi victi sunt Brutus et Cassius ab Octavio et Antonio. *Thessaliae* nomine latius poetae utuntur. Mira h. l. *ἱεράγεια*; nam opponuntur Cicero Octavio, ignobilis nobilissimo, urbs et murus campo et mari, toga et pax bello, adsiduis caedibus et udis gladiis, ita tamen, ut Augusto potior esse videatur *municipalis eques*; Lubin. *quantum non Leucade, quantum sc. non*, quod deest, ut ap. Martial. XI, 81. Hein. 244. *Patris patriae* cognomen Cicero primus ob liberatam patriam decreto senatus (ut Camillus a militibus in triumpho), et merito, non per adulationem, ut Augustus et reliqui Imperatores, accepit, et quidem, ut videtur, a M. Catone trib. pl. in concione populi et auctore Catulo in Senatu. Nota Ach. est: Eundem postea titulum Augusto ceterisque Imperatoribus adulatio, non Roma libera dedit. Epitheton tamen *libera* h. l. dictum pro *liberata* a periculo atque interito.

245. *Arpinas alius*, C. Marius, Arpini in *Volscis* humili loco natus, primum mercenarius fuit *arator alieni* agri. Deinde castra Rom. sequutus Scipionis Africani min. miles gregarius ad Numantiam fuit adeoque subiectus imperio centurionum, qui milites *vitibus* castigare solebant, de quo v. ad XIV, 193. — 247. *frangebat vertice vitem*, vapulando suo vertice vitem frangi patiebatur; Schol. *vertice*, capite, non dorso; nam qui puniunt, saepissime eas corporis partes feriunt, quas ferire neque aequum, neque legibus concessum est; Hein. *nodosam*, quia talis eligebatur ad validiorem ictum. 248. *Dolabris* tum fabri, qui in legionibus sine armis stipendia faciebant, tum ipsi quoque milites, et quidem altera earum parte, quæ in mucronem acuminata erat, ad muros potissimum diruendos, altera ad ligna caedenda ac *dolanda castraque vallis munienda* utebantur. —

250. *Solus* quidem non vicit Cimbros Marius, sed adinvante Catulo. At gloria confecti belli tota fere penes eum fuit, et solus quoque anno praeced. Tentonos atque Ambronas, eorum socios, duobus proeliis deleverat ad Aquas Sextias. 251. 252. *Corvorum* mentio ad magnitudinem duplicis cladis Cimbrorum pertinet. *postquam ad Cimbros stragemque volabant* — corvi, h. e. post cladem Cimbris illatam, post deletos Cimbros. *ad Cimbros stragemque*, ad stragem Cimbrorum, ad Cimbros caesos. — *maiora cadavera*, propter magnitudinem corporum, de qua v. Flor. III, 3. Plut. in Mario et qui de *Cimbris* (populo Germaniae borealis in Chersoneso Cimbrica, ab ostio Albis longe in septentrionem procurrente, bod. Iutlandia, Slesvicia et Holstia) eorumque bello cum Rom. accurate egerunt. — 253. *Nobilis collega*, Q. Lutatius Catulus, vir nobilissimus, consul cum Mario a. V. C. 651, quo Marius solus Tentonos et Ambronas duobus proeliis ad Aquas Sextias delevit, et Proconsul a. V. C. 652, quo Cimbri prope Vercellas in campis Raudiis, inunctis Catuli et Marii (qui iam quintum consul erat creatus) exercitibus, ad internecionem caesi sunt. Florus XL, Livius CXL et Eusebius CC millia cecidisse tradit. *ornatur lauro secunda*, secundo loco triumphavit, post Marium, qui, duobus triumphis propter duplicem victoriam sibi oblati, uno contentus fuit, quum milites aegre ferrent, Catulum eo honore excludi.

254—258. P. Decii Mures, pater et filius, diis Manibus Termaeque Matri pro patria se devoverunt, ille Latino, hic Gallico bello. Idem fecisse nepotem in bello Pyrrhi s. Tarentino tradit Cicero Tusc. Qu. I, 37. et Fin. II, 19. qui aliis locis de patre tantum et filio id memorat, ut Liv. VIII, 9. et X, 28. De ritu devotionis v. Liv. VIII, 9. — 255. 256. *Legiones* milites Romani, *auxilia* milites ex gentibus exteris et inpr. bellicosos conscripti vel tributi loco iis imperati; *pubes Latina*, socii ex civitatibus Italicis. Ili nihil a Romanis praeter frumentum, illi vero etiam stipendium accipiebant. Plerumque tamen et socii Latini Italicque *auxilia* et *auxiliares milites* vel simpl. *auxiliares* dicuntur. 257. *Sufficiunt* averruncandae Deorum irae, conf. Liv. VIII, 9. Poëta innuit, Decios non tam consules, quam virtutibus ornatisimos fuisse, et haec piacula tantum pretii habuisse propter personarum praestantiam et dignitatem. 259. *Ancilla natus*, Servius Tullius, Ocrisia, captiva Oericulana, natus; quod notum ex Liv. I, 39. *Trabeam et diadema*, regnum, regiam dignitatem, meruit virtutibus, non sola fortuna adeptus est.

Trabea, toga alba, latis clavis ornata et trabibus purpuræ intextis, habitus regum et deinde consulum, augurum et Equitum, sed horum non nisi in solennibus pompis. *Diadema*, non corona aurea, qua hodie reges utuntur, sed tiara, alba fascia, qua prisci reges caput redimire solebant. (1) *Quirini*, quo insigni regio Romulus primum Romae usus est. 260. *fascēs*, duodecim lictores cum fascibus. *Regum ultimus ille bonorum*, v. ad V, 36.

261. 268. Aliis exemplis poeta docet, patriam saepe a nobilibus proditam et contra servatam esse ab ignobilibus infimoque genere natis. 262. *Juvenes ipsius consulis*, filii Bruti, primi consulis, qui patriam eiectis regibus liberaverat, cum Vitelliis, Aquiliis aliisque nobilibus, quos potius *deciisset*, audaci aliquo facinore et insigni virtute, quali non ita multo post *Cocles*, *Mucius*, et *Cloelia* inclauverunt, *libertatem* adhuc *dubiam* defendere, de patria *tyrannis*, Tarquiniis, *prodenda* portisque Urbis regi aperiendis h. e. Tarquiniis in regnum reducendis conspirarunt: Vindicius autem s. Vindex, Aquilliorum *servus*, *occulta crimina*, prodicionem s. coniurationem, *ad Patres* *produxit*, detulit; quo facto proditores a lictoribus consulum iussu virgis caesi *securique* percussi sunt. — 265. *Virgo*, Cloelia, *Tiberinum amnem* s. fluvium, qui tum temporis imperii Romani *finis* et terminus fuit, *natavit*. Alii eam equo insidentem fluvium traiecit tradunt, unde et statua equestris ipsi posita videtur. Haec narratio facile cum illa conciliari potest. v. ad Liv. l. l. et ad Sil. X, 498. — 267. *servus Matronis lugendus*, quem Brutus, ut conservatorem patriae, mancipavit et, ut delatorem dominorum, cruci affixit; quod factum matronae plauerunt, quia castitas earum Superbo sub tyranno vim patiebatur; vet. Schol. Eum mortuum, tanquam nobilem, annem matronae lugebant; Grang. Denisius et alii haec verba ad dolorem referunt, quem matribus commoverit indicio sceleris filiorum, qui securi propterea percussi sint. Enimvero mens poetae haec

(1) Copiose et docte de diademate vel tiara egere Burm. ad Valer. Fl. VI, 700. et impr. Spanhem. de Usu et Pr. Num. Diss. V. p. 456—472. 622. 679—685. (ed. Amst. 1671.) ubi praeter alia p. 470. t. docet, hoc regiae potestatis insigni, ex Oriente demum ab Alexandro et ex Macedonia a Ro-

manis petito, neminem regum Rom. usum esse, et poetas (ut Iuven. h. l.), monetarios, pictores et sculptores, qui illud his regibus vel adeo diis et heroibus tribuant, ad sua tempora respexisse et morem tum Principibus familiarem.

est, nisi me omnia fallunt, servum illum, patriae servatorem, non minus fuisse dignum, qui a matronis lugeretur post mortem, quam Brutum, quem annum, ut parentem, luxerint, quod tam acer ultor violatae pudicitiae fuisset; de quo v. Liv. II, 7.—268. *legum prima securis*, securis, qua leges, ad pristinam vim reductae, primum in libera re publ. adversus reos et maleficos usae sunt. « Quia tunc primum, secundum leges, in libera re publica supplicium de sotentibus sumtum fuit, quum antea regum arbitrio ius omne contineri videretur; » Aen. Sed nec haec nec aliae interpretandi rationes omnibus satisfacient. Conf. Var. Lect. et not. (1) Vnde vero factum sit, ut antiquo iure publico Rom. antequam quis securi feriretur, virgis caedi solet, docet Heyne Opusc. Acad. Vol. III. p. 189—193. ubi auspicatur, leniorem rationem, ut securi percuteretur reus condemnatus, antequam sub virgis exspiraret, successisse in locum pristinæ atrocitatis, qua ille virgis ad mortem caesus sit. 269. *Thersites*, Graecorum foedissimus et animo et corpore linguaque promptior quam manu; notus ex Hom. II. β, 212 seq. (2) *Acacides*, Achilles, Aeaci nepos et filius Pelei, unde et *Pelides* saepe dicitur. Is non modo fortissimus heroon fuit, sed et Graecorum formosissimus. *Vulcania arma*, a Vulcano fabricata Achillis arma, *capessas*, Achilli, qui iis usus est, virtute similis ais et rebus gestis. *producat*, v. ad VI. 241.

272 seq. Comparant Senec. Controv. VI. *Quemcumque volueris, revolve nobilem, ad humilitatem pervenies. Quid recenseo singulos, quum hanc urbem tibi possum ostendere?* ceter. 273. *Asylum* Romuli vel tirocinii notum ex Liv. I, 8. et Dionys. II, 15. — *aut pastor*, ut Romulus et Remus, *aut illud, quod dicere nolo*, homo nefandus, ἀνοπῆς; maleficus vel servus vel obaeratus, quae tria hominum genera ad asyla confugisse, tradit Plut. unde et *infami asylo*. Nota Ach. est: « Poëta forte hac reticentia satirice Romulum designat ipsum, lupae filium (*un fils de p*) suosque (eiusque) consocios meretricum filios. » Vul-

(1) Primum supplicium, quod in consulatu primo post exactos reges a patre de filiis sumtum; Calder. consulatus primus, qui fuit inter leges expulsis regibus, a quibus sine legibus omnia arbitrio suo acta, h. e. Brutus, qui primus regibus exactis

creatus consul supplicium de filiis amisit; Britann. quis primus consul Brutus secures accepit; Schol.

(2) et ex litibus, quae de eo nostra aetate primum inter Klotz. et Lessing., deinde inter Köppen. et Jacobs. ortae sunt.

garem de Romae, a *pastoribus* ac fugitivis conditae, origine et de Romuli asylo opinionem, quae apud Romanos praevaluerat et quam Livius quoque adscivit, poeta *ὡς ἐν παρῶν* deridet (ut II, 127), vel potius h. l. sequitur, superbiae nobilium perstringendae causa. Honestiorem veramque Romanorum originem inmemorat Dionys. Halic. (1)

(1) De *aylis* eorumque iure in et Pr. Num. Dias. IX. et Lips. ad Tac. Græcis civitatibus v. Spanhem. de Usu Ann. III, 60.

SATIRAM IX.

1. *NAEVLUS*, drancus, forte idem, cuius meminit Martial. I, 98. III, 71. 95. IV, 84. nisi hic est dives ille Naevolus, qui II, 46. memoratur. *fronte obducta tenebris*, nube quasi tristitiae, h. e. tristi, in rugas (cf. v. 9.), sed magis ad moestitiam, quam severitatem, contracta. *Marsya* s. *Marsyas victus* in certamine musico ab Apolline, qui pellem ei detraxisse dicitur. Faecula autem comparatio est, cui conferatur locus non minus lepidus Horat. Sat. I, 6, 120. 121. — 3. *vultu moesto*. 4. *Ravola*: a facto nominis etymologiam sumsit poeta; vet. Schol. putans forte, *Ravolae* nomine designari *rabulam* vel *ravulum* s. *ravum*, h. e. raucum. *Rhodopes* fictum nomen, ut *Ravola*, et ductum, ut putant, a famosa illa meretrice, quae, quum Amasidis temporibus Sami apud Iadmonem cum Aesopo servisset, a Xanto in Aegyptum abducta et redempta a Charaxo, Sapphus fratre, tantum ibi quaestum fecit, ut et Pyramidem curaverit extruendam et donaria Delphos miserit. *Rhodopes inguina terere*, ut *lambere*, *lingere*, *fellare*, *μικνν*, *uda barba obscenum libidinis genus*.

5. Quomodo hic versus cum antecedit cohaeret? Nonnulli sic expediunt nexum: Non mirum est, Ravolam vel te ipsum, si tale facinus, commiseris, tristem esse ob poenam, quam dederis, vel poenam metuere, quum etiam servi non nisi dulciaria lambentes pyniantur. Alii, praeeunte Schol., ita: servo, placentas lambenti, colaphum impingimus; at ingenno, seminarum lambenti inguina h. e. fellanti, ignoscimus: adeoque non est, quod turpitudine aliqua pudoris tibi causa sit aut timoris. Hanc rationem illi praetulerim, etsi utraque dura est et versum fere excidisse suspicari possis. Nodum vero non solvit Ach. cuius nota est: «Prior explicatio, etsi non sine difficultate super- (est nam, ut ad hunc sensum perveniamus, multa sunt sup-

plenda), potior nobis visa est, et altera sensu communi carere. Illam duobus praeced. versibus sic aptamus: *Quid tibi — barba*, dum eam fellat? et certe ei timendum erat; nam nos *colaphum i. l. c. servo* (satis iocosa comparatio); quid igitur ei deprehensio a marito vel ab alio xelotypo moeche eveniet mitius, nisi ut fuste aut fenestra plectatur? Omnis huius loci sal et faecia in ellipsi constat (nam, ut opinor, alludit ad sui aevi iocosam huius generis historiam) et in comparatione crustolarum eum inguinibus feminae. Hic autem versus fortasse interpolatus est, et salvo sensu totus ericiendus videtur. » *Colaphum incutere* (ἐκτείναν κοφάλλους), alapaui pugno dare non nisi domini solebant *servi*, qui nonnumquam et os *praeber*e, buccas inflatas porrigere, iubebantur, ut ictus mollior certiorque esset; quod summae ignominiae genus forsitan respexit etiam poeta VI, 43. *Crustula placentas, duleiaria*, ut ap. Horat. Sat. I, 1, 25. Servius dicit, *crustum* esse eorum, quae comedantur, *crustam* eorum, quae non comedantur, v. c. marmoris. Brit. — 6. *hac facie*, qua tu es. *Crepercius* qui fuerit vel qui significetur, ignoramus, etsi luxuriosum nepotem innui verborum nexus docet. Laudatur *M. Crepercius*, ex acerrima familia equestri et disciplina, in Cic. Verr. I, 10. et *Crepercius Calpurnianus* Lucian. T. I. p. 671. Quidam, nescio qua auctoritate ac fide, nostro Crepercio dicunt cognomen fuisse *Pollioni*, cuius luxuria iuf. XI, 43. notatur. 7. *prae stare*, pendere. 8. *fatuos*, stultos, qui pecuniam ei crederent non reddituro.

9. *Ingae* tam ad tristitiam referri possunt, quam ad senectutem, propter impuram vitae genus ocus obrepentem. v. ad 2. 16 seq. et 129. *modico*, exigua re, modicis opibus. 10. *agebas Equitem*, h. e. agebas partes divitis hominis, eius personam ferebas, *vernam*, quam tamen verna esses. Ita vulgo interpretantur: sed tum *verna* scribendum. *Verna* etiam adiective dicitur, ut *vernula*, et h. l. non ad servilem tantum Naevoli conditionem, sed ad scurrilem quoque dicacitatem referri potest: nam vernae, h. e. servi ex anellis domi nati, a domo mitius ceteris tractabantur et tum facetiores, tum procaciores esse solebant; unde *vernile dictum*, *verniles blanditiae*, *vernilitas*, *vernilater*, *vernula urbanitas*. Sed quia Naevolus noster pauper fuit, alius videtur fuisse (nisi olim eum divitem fuisse censeas), et forsao *verna Eques* h. l. est potius filius Equitis, e serva genitus, ut ap. Martial. I, 85. *Vxorem habendam non putat Quirinalis, Quum vult habere filios; et venit, Quo possit istud*

more. fuit ancillas Domumque et agros implet Equitibus venis. — 11. *Vehemens*, acer, salubus intra pomeria natis, qui Cic. ad Div. IX, 15. *urbani sales* dicuntur, facetiae, quales esse soleant hominum in urbe liberaliter educatorum. *Pontoerium* h. l. pro ipsa Vrbe vel muro positum: propria verbi vis nota ex Liv. I, 44. Gell. XIII, 14. et Varr. L. L. IV, 32. — 13. *Sylva comae*, comarum, ut Gall. *une forêt de cheveux* h. e. crines incomti, crisper et perplexi. *horrida sylva comae*, crines erecti: nam *horre* et *ῥίσιον* proprie dicuntur, quae erecta sunt vel eminent, ut segetes, arma, pili, setae. *Coma sicca*, ut ap. Martial. X, 72, 11. cui opponitur *malida*, h. e. uppiatis delibuta. — 13. 14. *nitor in cute*, *qualem praestabat tibi viscus*, *pix*. *Bruttia fascia calidi visci*, pro fascia Bruttii visci, h. e. repleta Bruttia pice (epith. orn.). Haec *pix* laudatur Plin. XVI, 11. XXIV, 7. et passim medicis Graecis, qui eam *Βυρτίνα* appellant. 15. *fruticante*, horrido, ut fere v. 13. *silva comae*.

16. *macies*, tamquam *veteris aegri*, *valetudinarii*, qui diuturno morbo implicitus est et urgetur. 17. *quarta dies*, *quarta febris. olim*, iam diu (ut VI, 346.), *domestica*, familiaris, solita.

18—20. Comparant Plin. XI, 37 (*Frons homini laetitiae et hilaritatis, severitatis et tristitiae index*), Cic. de Orat. III. (*Imago animi vultus est, indices oculi*) et al. — 19. *utrumque*, et laetum et tristem.

22. *ut repeto* memoria, quantum memini, quod recorder. In templis quoque et ad illa, inpr. *Isidis ac Cybeles*, saepe stupra aliaque flagitia commissa esse, iam vidimus VI, 308 seq. 489. (apud *Isiacae sacraria lenae*) et al. *Ganymeden*, eius statuas vel effigiem in templo Iovis; h. l. pro templo hoc Iovis, ut vox *Cererem* pro templo Cereris. Lactant. de falsa relig. I. *Imago*, inquit, *catamiti et effigies aquilas cur ante pedes Iovis ponuntur in templis et cum ipso pariter adorantur*, nisi ut nefandi sceleris ac stupri memoria maneat in aeternum. Vetus Schol. "Statuae, ad quas conveniebant cinaedi." *Ganymedes* quoque *catamitus*, ut *Naevolus*, et *Iupiter*, in cuius templo statua *Ganymedis* fuit, notissima moechorum (v. VI, 59.). — 23. *Pacis* sc. fanum s. templum nobilissimum, a *Vespasiano* extractum iuxta forum in quarta Vrhis regione, quo non aliud Romae ditius fuit statuarum omniumque copis. *advectae palatia Matris*, templum *Cybeles*, *Matris Deum* s. *Magnae Matris*, e *Phrygia* Romam advectae, quod in *Palatio* fuit. *secreta*, in quibus

sacra arcana curantur vel mysteria. Sed *palatia* aut *Palatia* dici pro aede in Palatio, vix crediderim. 24. *Cererem*, Cereris templum, in VIII regione Urbis, ad circum maximum. Verba nam quo non *prostat femina templo* non sine indignatione adiecta propter summam rei turpitudinem: nam *Ceres* dea castissima. *prostat*, v. ad VI, 123. — 25. *Aufidio*, moechno notissimo. *Notior Aufidio moechus*, ut *moechorum notissimus* VI, 42. *celebrare*, v. Var. Lect. — 26. *inelinare*, ad stuprum, ut X, 224. Sic et *incurvare* ap. Martial. XI, 44, 5. *ingeniculare* apud Lamprid. Heliog. c. 5. *παῖδα χυτὴν* apud Aristoph. in *Ran.*, *παῖδοτριβης*, *λεῖον προδιδάσκων*, *εἰς τὸ γόνοι κάμψας*, *μέσσην ἐπαυδοτριβῆι* ap. Strat. Epigr. LXIV.

27—30. Verba Naevoli, ut vulgo putant; sed quaedam rectius poetae tribuentur. 28—30. *Pingues lacernas*, crassas, ut mox *duri crassique coloris* (*παχὺ καὶ στυγρὸν χεῖμα* Farn.), et *pinguis toga*, *Sequunicæ textricis alumna* et *Gallia* ap. Suet. Aug. 82. Martial. IV, 19, 1. VI, 11, 7. Inter munera tenuioribus interdum missa a locupletioribus referuntur etiam vestimenta, et quidem *tritæ lacernæ* a Persio I, 54. et *toga brevis* a Mart. X, 14, 7. — 29. *Munimenta togæ*, quæ togam a pluvia quasi muniunt; nam *lœcra* paenulæ, vestimentum propr. militare, togæ iniiciebatur pluvine vel frigoris arcendi causa. *duri crassique coloris*, villi, fili ac lanæ. Sed quis *colorem* eo sensu dixit? Cf. Var. Lect. 30. *male percussas pectine*, male textas. *Percutere*, *ferire* *πρόσεν*, *σπαθῆν*, *παραῖεν*, verba textoria. *Pecten* male a quibusdam h. l. cum *radio* confunditur: illo calcatur, percutitur et densatur stamen, hoc stamini inseritur subtemen. *textoris Galli*; nam in Gallia vestes crassioris fili et lanæ confici solebant. Conf. Martial. II. II. — 31. *argentum*, argenteum vas, *tenuè* ac leve, vel potius numum veterem atque usu tritum, ut *λυπρὸν ἀργύριον* ap. Theophr. Char. IV. ubi cf. Cosmub. *argentum venæ secundæ*, non purum s. postulatum, sed cui multum aeris admixtum est.

32—37. Etiam *σπαρτίζει* cinaedus iste scarabæus; Farnab. More potius illorum hominum vulgarem opinionem de vi *fatorum* ac *siderum* ad obscœnas res transfert et facete transferre sibi videtur. Verba autem v. 32—37. non tantum Naevoli esse possunt, sed etiam poetae, illam lepide consolantia. Priorem tamen interpretandi rationem huic præferendam esse, recte, opinor, notavit Achaintre: "Hæc verba melius ex ore cinaedi fluunt, qui etiam *σπαρτίζει*. Nam illa vulgi opinio, quæ erat quoque

Stoicorum, de vi et potentia fatorum ac siderum, etsi per se ridicula, tamen in ore Naevoli de sua sorte querentis optima est et venit ad rem. Nemo enim magis philosophus, quam qui miser et aerumnosus. At in ore Iuvenalis intempestive sermonem amici abruptentia atque intempestive magis philosophiae locum communem fuserit agitantis, idque antequam de causa morboris Naevoli certior factus sit, non lepida, verum insulsa mihi videtur. Adde, quod v. 35. *Virro* nominatim designetur, quum contra sui amici conditionem poetam ex quaestionibus suis ignorasse appareat. „*Fatum est et partibus illis, quas sinus abscondit*, coeci fati vis est etiam in virilia eorumque usum vel libidinem. Sinus auterior pars togae, quae non modo pectus, sed etiam pudenda tegit. 33. *Sidera tibi cessant*, non favent, non benigna sunt. — 34. *Nil faciet*, tibi non proderit, *mensura incognita*, insolita et antea non visa, *longi nervi*, membri virilis. Cf. I, 41. *Nervus*, ut νεῦρον, mentula, pars nervosa, in quam venae et nervi corporis vergunt. Sic *nervus* ap. Petron. 131. et saepius in Priapeis, νεῦρον et νευρωσθαι in Aristoph. Avibus et Lysistr. 1080. Conf. Athen. I, 5. p. 5. (νεύρων ἐπιάρωνος εἶναι) ubi Casaub. notat, sic et Athen. II, 23. p. 64. dici Οὐδέν σ' ὀνήσει βολβός, ἂν μὴ νεῦρ' ἔχῃς, et ap. Hippocratem μωρὰ νεῦρα, quae non possunt ἐπιάρωσθαι. 35. *nudum*, v. ad VI, 375. *Virro* homo non modo nobilis ac dives, sed etiam cinaedus, de quo conf. Catull. epigr. 80. *Quamvis te nudum viderit* ac bene mentulatum, quo tamen libido eius maxime incenditur. *spumanti labello* prae impatientia ac furore libidinis: nam in summo desiderio labra spumant saliva; unde proverbio dicuntur *salivam*, h. e. appetitum, *movere*, et Gall. *L'eau lui vient à la bouche*. — 36. *blandae tabellae*, literae amatoriae, quibus te blande multisque sollicitationibus sollicitet ad stuprum. *tabellae*, epistolae et diptycha, vet. Schol. *densae* vel multae ac crebrae, vel potius, quia haec vox cum *assidue* iungitur, longae ac copiosae. — 37. *Autos γὰρ ἐφελκεται ἄνδρα κίναδος*, sua enim sponte ac vi cinaedus (tamquam magus) virum ad se trahit; *blandis* scil. promissis, literis moribusque alliciens: faceta παρωδία verborum Hom. Od. II, 294. et T, 13. αὐτὸς γὰρ ἐφελκεται ἄνδρα σίδηρος, quae Latine expressit Valer. Fl. V, 541. Rigaltius comparavit vetus epigramma (v. Brunckii Anal. Epigr. 30.): Μάγνης Ἡράκλειτος ἄμοι πάθος οὔτι σίδηρον Πέτρον, πνεῦμα δ' ἐμὸν κάλλιει ἐφελκόμενος. Grangeus: „Nonnulli, ait, aliter legunt, sed glossema est cuiusdam Graeculi, tractum ex Graecorum proverbio: Πάντας γ' ἐφελκων, οἷα μα-

γνῆται λίθος. Scias autem, τὸ ἀνδρῶν amplum illud peculium signare, quod cinaedus labris vidit spumantibus. Sic Latinis *vir* est illa pars, qua viri sumus, et hinc uno verbo Graeci exsectos vocant ἀνδροτομημένους. Sed poëtam in hunc sensum transtulisse verbum Homeri vix crediderim.

38. *ulterius*, peius, maius, quemadmodum *ultima* dicuntur maxima, extrema, pessima, ultra quae non licet progredi, ut *ultima vitia*, *poena*, *crudelitas* cet. — *mollis*, cinaedus, pathicus. — 39. Verba Virronis vel cinaedi avari. *Haec dona*.

40. De verbis *computat ac cevet* v. Excurs. ad h. I. *Ponatur calculus* — *labores* vel Virronis, cinaedi avari, verba sunt, quibus Naevolus v. 43 seq. respondet, vel Naevoli, indignantis, munera quaevis non modo sibi exprobrari et nimis exiliter revocari ad calculos, sed illa etiam pluris, et officia sua, avaro praestita, minoris aestimari, quam par sit. Prior explicandi rationem non male defendit Ach. cuius nota est: "*Haec tribui—tulisti* inquit *mollis avarus* misero clienti. Sermone abruptum Naevolus hac notatione *computat ac cevet*. Virrō pergit: *ponatur calculus*, summam summam subscribamus, addamus, *adsint pueri cum tabula*, summa tota *quinque sestertia*. Videamus, num tui id valeant labores. Cui iratus respondet Naevolus: *An facile est* cet. Sic vividius et satirice magis fluit dialogus. *Ponatur calculus*, subducantur rationes accepti et expensi. *Calculi* erant lapilli, qui in rationibus vel computatione adhibebantur. 41. *tabula* ratiocinatoria s. calculatoria. Potest etiam esse codex accepti et expensi. — 42. *numera . . . sestertia quinque omnibus in rebus*, in universum iam tibi dono dedi. *labores*, ut *opera* sup. v. 28. de officio in re turpi praestito. *numerentur* et aestimentur.

43. 44. Verba obscœna, sed apta h. I. et iugenio Naevoli. — *Legitimum*, iustae magnitudinis.

45. Naevolus cliens Virronis, qui omnia, etiam turpissima officia, ab eo exigebat. *Fodere* sensu quoque obscœno dicitur, ut *arare*. — 46. *Sed tu sane*, qui deformis, senex et hirsutus es, putabas, te tenerum ac pulcrum esse, tibi quae propterea gratis operam praestitum iri sperabas a iue, qui tantam ceperis voluptatem ex labore. Vim sarcasmi facile senties. 47. *dignum cyathio coeloque*, alterum Ganymedem et aequae formosum, non minus dignum, qui in coelum raptus Iovi potat ministraret. v. ad V, 56. et 59.

48. 49. Verba, opinor, non Naevoli, sed poetae, Virronem eique similes alloquentis: Quid vos aliis *humilibus*, pauperibus minusque dilectis *adseclis* et *cultoribus*, b. e. clientibus, donabitis, si ne morbo quidem, libidini et vitio vestro aliquantulum *indulgetis*, vel nobis, clientibus vestris, qui vestrae libidini satisfacimus, aliquid datis? Heinecke haec adnotavit: "Hoc et mihi verisimillimum videtur. Est exclamatio poetae iam non mirantis, eiusmodi homines clientibus nihil dare, quum ne amatores quidem quidquam accipiant. *Morbus* est inveteratus affectus et cupiditas; tamen impura libido. Egrege de hac voce disputant Gron. ad Sen. de ben. I, 14. et Mitscherl. ad Hor. Od. I, 37, 9.," Sic *morbus* dicitur sup. II, 17. et 50.

50—53. Haec quoque verba poetae tribui possunt eo sensu, ut iis contineatur lepidum consilium, Naevolo datum, et amara irrisio tum formae, tum avaritiae et mollitiei Virronis cinaedi: En formosulum illum et delicatum Ganymedem, cui tu potius, quam tam avarus sit, munera mittas, et quidem *umbellam*, ne solo offuscetur, vel alium ornatum muliebrem, quam mulieris et amicae loco sit tibi! Sed praeferenda forte aliorum sententia, qui inde a v. 50. Naevolum loqui putant hoc sensu: Hic Virro postulat potius, ut sibi mittantur munera. Haec verba spectant ad ea, quae Naevolus v. 46. 47., et verba v. 48. et 49. ad ea, quae ille v. 45. dixerat. Vulgo innui putant, nihil cinaedo tam ingrato donandum esse. Henninius: "Tales, inquit, *semiviri*, vocantur Petronio aliisque hinc *συνεταλόνειροι*, qui umbellis, armillis et similibus crepundiis ad instar puellarum superbiebant; unde et ad maiorem indignationem addit, duna isthaec mitti *femineis calendis*, i. e. Martii., Nam Calendis Martiis, quae et Matronalia dicebantur, mariti uxoribus, amatores puellis munera mittere, et tam matronae, quam mariti sacra Iunoni facere solebant pro matrimonii felicitate: unde *femineis*, non quia omnes Calendae Iunoni sacrae erant. Nota Aeh. est: "Calendae Martiae feminis erant, quae Saturnalia viris; easque celebrabant in memoriam belli cum Sabinis earum interventu compositi. Domi igitur manebant comtae, pulchrioribus ornamentis ornatae, in *cathedris positae*, atque sic amicos eorumque munera recipiebant; et, ut Macrobi. I, 12. ait, *servis coenas apponebant matronae, ut domini Saturnalibus*. Satirica igitur est illa Naevoli exclamatio, qui Vir-

roni obicit munera tamquam feminae et eodem tempore allata., — *Umbella* s. *umbraculum*, *σκιάνη* (Dionys. Hal. VII.), velum vel linteum tegmen, quod *umbram* facit et supra caput suspensum arcet aestum (*Parasol*): quas umbracula saepe egregia erant et pretiosa. v. Paciaudi *Σκιασπίπνα* s. de umbellae gestatione commentarius Rom. 1753. 4to. — *Succina* (rectius *sucina*) armillae e sucino, vel sucino gemmisque distinctae. Gemmata dextrocheria. — 51. *natalis* dies Virronis, quo cognati et amici dona mittere solebant. *quoties ver incipit*, Calendis Martiis, quo mense veris initium est. Vernalis autem tempus proprium incipit VII. Id. Febr. *madidum ver*, v. ad IV, 87. — 52. *Cathedra* etiam viro effeminato apte tribuitur. v. ad I, 65. et VI, 91. *positus*, repositus, iacens vel sedens in *cathedra*, tamquam femina. *strata*, constrata tapetibus mollibusque cervicalibus. 53. *Munera secreta*, secreto missa, et quae non audet palam ostendere, utpote pudenda et muliebria, quae ipsi tamquam feminae a drauco missa sunt. Arcete autem iungenda sunt verba, quibus idem tempus designatur; aut *quoties madidum ver incipit et Virro strata positus longaque cathedra femineis Calendis* (vere ineunte) *secreta munera tractat*, manibus pertractat mulierculae instar, dulcedine eorum taliumque deliciarum captus.

54. seq. iam aperte Naevolus in Virronem vel cinaedos ei similes eorumque et avaritiam et molliem debacchatur. *Passer* dicitur homo mollis et lascivus, ut *oscula passerina* et *prandium passerinum* Pompon. ap. Non. a. n. 335. nam passeris in Venerem proni ac salaces, unde et esus eorum ad libidinem excitare currusque Veneris ab illis trahi credebatur. *cui*, in cuius gratiam tam avarus es et tot opes colligis? *montes*, vineis consitos. *Apula*, epith. orn. quoniam Apulia fertilissima Italiae regio fuit. *tot milvos intra sua pascua lassos*, b. e. latifundia tam ampla, ut etiam milvi ea transvolantes delassentur. — 56. *Trifolius* *ager* dici putatur *ager Trifolii*, opp. vel montis Campaniae (quem Prateus nunc vocari credebatur *Monte di S. Martino*, haud procul Neapoli) vel, quia Trifolium opp. aut mons a nullo scriptore memoratur, *ager Campanus*, qui vicia tulerit *trifoliosa*, h. e. tertio foliorum exortu adeoque tertio anno ad bibendum tempestivo. 55. *Suspectum iugum Cumis*, ut vulgo putant, Misenum prom. Cumis imminens et ruituro simile. Hoc tamen a Cumis tribus circiter

millibus passuum distat, nec, quod sciam, vitiferum fuit. Grangæus suspicabatur, arduum montem, qui a balneis Triperquilinis absit MD passus et ubi adhuc insignes Hamarum ruinae coospectantur, designari eumque *suspectum* dici *Cumis* propter historiam, e Liv. XXIII, 35 seq. notam. Fuit etiam mons ad Cumas et huic urbi imminens. Sed forte significatur h. l. Vesuvius, qui longius quidem etiam Miseno distat a Cumis, sed cineres tam late spargit, ut huic quoque urbi *suspectus* vocari possit. Idem pulcherrimus omnium Campaniae montium, vitibus amictorum, dicitur Flor. I, 16, 5. *Gaurus* Campaniae mons (hod. *il Monte Barbaro*), inter Puteolos et Lucrinum Avernaeque lacum, vini feracissimus. *inanis*; Grang. tibi non sufficiens et tam inutilis, ac si nihil haberes. Schol. vetus: "superexhaustus, ut transacto viudemiarum tempore; aut quia vaporiferos specus habet (adeoque concavus, caveruosus); aut melius est sic intelligere, quia omni arbore expoliatus est et solis viuetis vacat." Tertiam rationem probat Oberlin. ad Vib. Sequestr. p. 324, secundam Ach. cuius nota est: "Moos vitibus consitus non est *inanis*; sed forte olim igoifluus mons fuerat, *un volcan*, tuoc temporis extinctus." — 58. *Nam quis plura, quam tu, dolia vini recondit in cella? quis plura possidet viucta, et tamen tam avarus est, ut ne clientibus, quales nos sumus, vini quid det? dolia, cados, linit, eorum corticem pice vel cera et gypso obliuit, musto victuro* (dat. pro geoit.), ut multos annos duret. De vetustate vini eiusque condendi, fivendi et cōservandi ratione v. ad V, 30.

59. *Quantum erat, quantula res fuisset?* "Quanti constitisset tibi, si meis *lumbis* (in quibus vis maior *Vcoeres*), h. e. si mihi, clienti tuo, *exhausto* in tua libidine explenda, dedisses *pauca iugera*, prædiolum?" Ach. *exhausti* Venere, ut fere *exsorbere viros* X, 223. *lumbos*, v. ad VI, 314. 60—62. *Nam hic, in iugeribus tuis, rusticus infans cum matre eet.* h. e. num iugerum tuum *melius legatum fiet amici*, testamento potius a te legabitur amico tuo, *cymbala pulsanti*, h. e. Gallo vel pathico, Gallis simili, quam mihi draeco pauperique clienti tuo, qui libidini tuae satisfacio, nec patior muliebria, sed mariti vice fungor? *rusticus infans*, verna, *cum matre*, ancilla, et *casulis*, mapalibus et attegnis. Quis sit *amicus cymbala pulsans*, non satis constat. Vulgo expli-
cant Gallum.

63. *Improbis, impudens, es, quum poscis*, impudenter postulas vel postulare sules. *Sed pensio clamat* cet. responsio Naevoli, impertinens et pervicaciter rogantis poscentisque. *pensio*, tempus solvenda pecuniae, vel *pensio* pecuniae certis diebus solvenda pro conducto agro vel domicilio et coenaculo, vel pro argento, quod sumtum est fenore. *clamat*, acclamat quasi mihi, *posce*, h. e. me mouet, cogit, urget, ut a te poscaui. — 64. 65. *sed appellat*, poscit, ut id petam, vel rogat, ut poscaui (v. ad VII, 158.), *puer unicus*, servus, qui mihi unicus est, ut Polyphemo unus fuit oculus, *per quem*, propter quem effossum, quia unus fuit, *Vlisses evasit*, quique solus mihi satis non est, ne in discrimine rerum mearum verser vel tuti molestiis premar, quemadmodum unus oculus non satis fuit Polyphemo; nam si duos habuisset, non evasisset Vlysses, vel ipse, uno certe ictu, excoecatus esset. Ita vulgo mentem poetæ capiunt; sed rectius forte F. Didot in ed. Ach. « Juvenalis innuit, Naevoli servu, quem habet unicu, esse vestem furaminibus adeo latis distinctam, ut per eam humo possit evadere, feluti per oculum Cyclopi, quem habebat quoque unicu, potuisset Vlysses evadere; Gall. *mon unique esclave, qui est si mal vêtu, qu'un homme pourrait passer à travers les trous de son habit, comme Ulysse* cet. Ceterum hæc comparatio, quæ nobis adeo ridicula videtur, fuit forte locutio proverbialis his temporibus usitata. » Crediderim tamen, *puerum* h. l. esse catamitum, qui *pensio* dicitur VI, 34 seq. Sic quoque drauco melius conveniunt verba seq. *Alter emendus erit puer, namque hic unicus non sufficit*, non satisfacit libidini meae. (Suspicio hic latere obscenum eorum quibus afficitur puer pathicus comparationem cum Cyclopi oculo ab Vlyse sudis ope transfixo. A.) Lubius monet, de industria h. l. et infra aliquoties Naevolo, ut bipedi asellu et stolido nebulo, ineptissimum tribui sermonem, ut stoliditas ac stupor cum insigni turpitudine coniunctus in eo exprimat. Rigaltius vero in Diss. de Sat. Iuv. suspicabatur, poetam, hyperboles Virgilianæ (Aen. III, 636. 637.) carpenda mendacique poetici rhetorico mendacio percipiendi causa, dixisse, adeo *latam* et amplam fuisse oculi Polyphemi *aciem*, ut *per* eam Vlysses evaserit. De Cyclopius *μυροφθαλμος* v. Heyne ad Apollod. I, 1, 1. et de ingenti oculo Polyphemi idem ad Virg. Aen. III, 636. 637. *unicus* h. e. qui domino suo unicus est et solus. 65. *acies*, oculus. Vlysses h. l. et Ovid. ex P. IV, 14, 35. sol-

lers dicitur, et aliis poetis *versutus*, *fallax*, *pellax*, *duplex*, ex Homero πολύμητις ποικιλομήτης, πολύτροπος, πολυμήχανος, δὲ μῆτιν ἀτάλαντος.

67–69. Facete pro, ambo vestiendi sunt, inpr. in *bruma*, b. e. hiemis tempore, quo frigidi spirant venti. 68. *Quid dicam seapulis et pedibus puerorum*, servorum, lepide pro servis, quum vestes petunt et calceamenta, quibus humeri ac pedes tegantur, *spirante Aquilone in Decembri*, vel *Aquilone Decembri*, biberno: nam etiam aestivus est, qui etesias dicitur. — 69. *Dicamne, durate vos*, fortiter tolerate frigus, et *expectate cicadas*, adventum cicadarum, b. e. aestivi temporis? Interea illi frigore enecarentur. Lepida verba, haud dubie efficta ex Virg. Aen. I, 207.

70 seq. Facete draucus beneficia sua exprobrat. *ut, quamvis, dissimules et mihas*, praetermittas, nibili facias, *cetera officia mea ac beneficia, tibi praestita*. *quanto metiris pretium, quanti facis*. 71. *tibi deditus devotusque eliens*, addictus et ad officia quaevis tibi praestanda paratus. 72. *uxor tua virgo maineret*, non gravida facta esset, propter tuam impotentiam. — 73. *ista officia, hoc, scil. ut efficerem, quod tu ipse non posses*. *quibus modis, quam vehementer, suppliciter et saepe*. 74. *Puellam, uxorem tuam, fugientem*, e domo tua anfangere volentem, *amplexu meo rapui*, ex fuga retraxi. *Puella* b. l. uxor, ut *virgo*, *nympha*, παρθένος, νύμφη. v. ad II, 59. 75. *Tabulas dotis vel nuptiales iam ruperat*, quod fiebat in divortiiis, et *signabat alias* (conf. II, 118.), alteri iam nubere volebat. In his tabulis solennia erant verba: *procreandorum causa liberorum uxorem duci*; et in divortiiis *rumpebantur tabulae*. — 76. *Tota nocte*, tutius noctis laboribus. *redemi*, placavi iram tibi que reconciliavi. — 77. *Te plorante*, metu infamiae ac repudii, *furis*, ante ianuam cubiculi. *Testis mihi lectulus* cet. conf. Catull. VI, 6–11. et Ovid. Am. III, 14, 26. — 78. *Ad quem pervenit*, a quo auditus est. *lecti sonus*, crepitus. *vox dominae*, uxoris, prae libidinis impatientia gannientis in concubitu et subautis. — 79. Confirmatio prioris sententiae: *instabile autem apud homines mulierusos et pathicos est coniugium*: quippe ii mulieribus a se ductis non possunt satisfacere; Ach.

81. Distinctionem nunc montavi suadente Ach. sed ita capio mentem poetae: *Quo te circumagas*, quocumque te vertas, ut subterfugas vim argumentorum meorum et ingreti animi escu-

sationem iavenias, *quae*, quaecumque ex meritis beneficiisque meis, *prima aut ultima*, primo aut ultimo loco, *ponas*; nullum ergo cel. Vulgo haec iungunt praeced. verbis et interpungunt: Quo te circumagas? *quae prima aut ultima ponas*? quo fere sensu Virgilium dixisse putant, *quae quibus anteferam* Aen. IV, 371. Bahrdt exponit: *quae prima aut ultima ponas* scil. in rationibus, ut sententia sit: quocumque denuo modo rationes subduxeris, debitor mihi eris, nostrae rationes sibi non respondebunt, h. e. beneficia non paria erunt.

82—90. Conf. ad I, 55 seq. Verba sarcasmi et indignationis plena. — 84. *Tollis* liberos, etsi spurios. — 85. *Argumenta viri*, indicia virilitatis, liberos, procreatam sobolem, *gaudes libris actorum spargere*, eorum nomina inserere, vel potius passim adnotare, ut ad plures spectet liberos. v. ad II, 136. *Foribus suspende coronas*; nam coronis ornabantur fores domus puerperae. — 86. *famae*, infamiae, *opponere*, quum vel ne dicaris orbus esse et inhabilis soboli procreandae, aut mulier et cinnaedus.

87. *Iura parentis*, quae vulgo *ius liberorum* et Tac. Ann. III, 28. *privilegia parentum* dicuntur, h. e. praemia maritorum patrumque, honores et commoda, ut scil. praeferrentur aliis in petitione honorum, in sorte et longiore administratione provinciarum, et in omni magistratu, ut honestiorem in spectaculis locum obtinerent, ut, qui plures haberent liberos, in Urbe tres (unde illud *ius trium liberorum*), in Italia quatuor, in provinciis quinque, a tutela aliisque muneribus personalibus immunes essent cel. — 87—90. Lege Papia Poppaea cautum erat, ut caelibes ex aliorum testamentis nihil caperent, nisi e proximo iunctorum, et nisi post testatoris mortem intra centesimum diem matrimonium contraherent; orbi non nisi dimidium; solitarii vero, h. e. unius filii vel filiae parentes, *legatum omne* sive solidum; (1) utque decima pars legati *caduca* esset sive in fiscum *cadere*t, si legatarius careret liberis. (2) *Caducum*, quod

(1) Non maiorem tantum partem, quod Lipsius suspicabatur in Exc. ad Tac. Ann. III, 25—28.

(2) Ulpianus tit. 47: *Quod quis*, inquit, *sibi testamento relictum*, ita ut iure civili capere possit, aliqua ex causa deinde non ceperit, *caducum* appella-

tur, *veluti ceciderit ab eo*, (et iualium, vel fiscum) v. g. *si caelibis vel Latino Iuliano legatum fuerit, nec intra dies centum vel caelibis legi paruerit, vel Latinus ius Quiritium consecutus fuerit; aut si ex parte heres scriptus vel legatarius ante apertas tabulas deces-*

sine mea opera caducum fuisset: *dulce*, quod ex insperato et mea opera tibi obtigit et in te tuosque liberos, quos mihi debes, *cecidit*. Legatis enim haec conditio adiungi solebat: *quandoque liberos habuerit*. Legis autem Papiae Poppaeae duae erant partes, *nuptialis* una, altera *caducaria*, quae de *caducis* legatis agebat. — 89. 90. *Commoda praeterea iungentur*, adiungentur, accedent per me, *multa caducis*, his legatis, quae in te tuosque liberos cadent, *si numerum*, *si tres*, h. e. numerum trium liberorum, *implevero*. Multa enim praemia proposita erant iis, qui liberos, plurima vero iis, qui tres pluresve haberent. (1)

90. Verba poëtae, simulantis miserationem: *Iusta doloris — affert*. 91. *ille dives avarus*, Virro. *quid affert*, quid dicit, quo se excuset?

92—102. Respondet Naevolus. *Negligit*, contemnit me, non curat, nil dat. *bipedem asellum*, stultum hominem, qui eandem operam gratis praestet, servum draucumque simplicem et robustum vel bene mentulatum, quem eodem modo decipiat. Nuta C. Valesii est: "*asellum* h. e. paediconem bene mentulatum asini more, quales fuisse Commodo et Elagabalo, *ὄνος* et *ὄνοσελκίς* hinc dictos, tradit Lampridius. A Phaedro in ult. Fab. Lib. III. et in Copa Virgilii *asinus* vocatur *delicium Gallorum*, scil. quod illis nimium lascivis fuedae libidinis ministerium praestabat, ut docet Apuleius in Milesia."

93. *Haec vero*, quae de Virronis turpitudine et avaritia dixi, sunt secreta, *tibi soli commissa*, credita. *celare nemento*, v. ad V, 71. — 94. *intra te fige*, v. ad V, 12. — 95. *pumice levis*, mollis et cinædus. 96. *Qui modo omne secretum mihi commiserat*, tamquam familiari suo. *ardet* nunc ira et indignatione. — 97. *quidquid scio*, omnia arcana, quodque secreto opera mea usus sit. 98. *aperire caput vulneribus*, h. e. vulnera ei infligere. *candelam*, ignem, *apponere valvis*, foribus (ut *cercum ardentem ante meretricis fores abicere* in Curii Fortunati Lib. I.) aedes meas incendere.

99. *Nec contemnas aut despicias*, cave etiam nihili pendas hoc, quod his opibus cet., vel potius, cave contemnas hominem

serit, vel *peregrinus factus fuerit*. Cf. ad VI, 38, quosque ibi laudavi, Bach. et Lips.

lebrī illō iure *liberorum* v. Lips. Exc. ad Tac. Ann. III, 25. inpp. Gell. II, 45. et Rader. ad Martial. II, 91.,

(1) De quibus commodis et de ce-

tam mollem atque effeminatum, quoniam *his opibus*, h. e. divitiis, vel in tantis opibus, *numquam cara est annona*, pretium; *veneni*, h. e. tam divites homines emere et possunt et solent venenum, quo neceat eum, a quo ne evulgetur turpitudine sua verentur. — 101. *Ergo occulta*, secreta tibi a me commissa, *teges*, curia Martis Athenis. Ἀρεὺς πάγος (Areum iudicium ap. Tac. Ann. II, 55.), celeberrimum illud Atheniensium δικαστήριον s. ἡ ἐν Ἀρεῖν πάγῳ βουλὴ in Acropoli, cuius iudices, Ἀρεοπαγίται, quidquid in eo agebatur, alto premebant silentio (unde etiam proverbio quis dicebatur Ἀρεοπαγίτου σιωπηλότερος et σιγαλωτέρως), et κρύβδων ὑπεφύκειν solebant. Eosdem propterea noctu et in tenebris iudicasse putant, nisi potius ἐν νυκτὶ καὶ σκότειν διακρίνουσιν, ὥς μὴ ἐς τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐς τὰ λεγόμενα ἀποβλέπουσιν, Lucian. Hermot. c. 64.

102—122. Verba poetæ; quibus conf. Petron. Fragm. IX. in Wernsdorf. Poët. Lat. min. T. III. p. 75. et Sarisber. Policr. III, 12. O Corydon, O stulte: ex Virg. Ecl. II, 56. et 69. — 103. ut, quamvis. iumenta loquuntur et canis et postes et marmora, quemadmodum proverbio dicitur etiam saxa loquuntur. Conf. Prop. I, 18, 4. Habacuc. II, 11. Catull. VI, 7. ibique Doering. — 105. Vela tegant rimas, conf. Martial. I, 35, 5 seq. XI, 46, 3 seq. et sup. ad VI, 228. Ostia et ianuae propr. dicantur fores in liminibus aedium, introitum dantes, quasi os et Janum. iunge ostia, claude, ut iunctas fenestras dixit Horat. Od. I, 25, 1. — 106. clamant omnes, tantae infamiae palam adversantur, contra assurgunt; Ach. Cf. Var. Lect. — Prope cubiculum. 107. Quod tamen ille dives dominus ac cionedus facit, libidini indulgens, ad cantum galli secundi, h. e. secundum, adeoque tempore antelucano, ut mox ante diem: nam gallos primum a media nocte canit et deinde medio inter μεσονύκτιον et auroram spatio. Quare galli noctu canant, disquirunt Cic. Div. II, 26. Plin. X, 21. s. 24. (ubi v. intpp.) et Coel. Rhodig. XIV, 13. — 108. Proximus, vicinus, finitimus, caupo ante diem, iam eodem fere tempore, quo factum est, paulo post sciet, a servis comperiet, et audiet simul, quae pariter finxerunt, affuxerunt, commenti sunt, librarius, archimagiri et carptores, h. e. servi: nam Fama malum, quo non aliud velocius ullum? Mobilitate viget viresque acquirit cundo. (Virg. Aen. IV, 174 seq.) Cum delecto positus est caupo; nam in cauponam multi, iique romigeruli, quotidie et iam summo more conveniunt: praeterea proximus est. librarius servus, scriba, qui libros, epistolas al. describit. Aliis est servus librae

praepositus culinariae, aut ferculorum diribitor et index e libro.
— *Archimagiri*, ἀρχιμάγειροι, magistri coquorum.

110. 111. Senec. Epist. 47: *Infelicibus servis movere labra ne in hoc quidem, ut loquantur, licet; virga murmur omne compescitur et ne fortuita quidem verberibus excepta sunt; — sic fit, ut isti de dominis loquantur, quibus coram domino loqui non licet.* — *Crimen componere*, fingere, comminisci, ut ap. Cic. Verr. III, 61. *rumoribus malis*, quos de dominis suis spargunt, *ulciscuntur baltea*, h. e. eorum verbera. *Baltea* autem propr. accipio de cingulis e corio, non de loris vel flagellis, quo sensu nusquam vox legitur; etsi sententia fere eadem est. 112. *per compita*, ubi plurimi homines conveniunt. 113. *No- lentem* quaeri a garrulis istis eorumque nugas audire. *vinosus*, ebrius, qui omnia, etiam arcana, effutire solet. *inebriet*, facete h. l. de *vinoso* pro obtundat vel impleat, *aurem*, ut *spiritus aëris flatibus venenatis inebriatur* ap. Sidon. Epist. 1, 5. *aures sermonibus refecire* vel *imbuerere* ap. Cic. pro Rab. Post. 14. et Tac. Hist. IV, 7. Sic et Galli dicant: *énivrer quelqu'un de son babil* s. *caquet*. Similiter fere Romani *bibere*, *haurire*, *trahere auribus* vel *oculis*, pro cupidissime audire et intentissime videre, metaph. ab aviditate bibendi petita. *aurem miseram*, tuam, qui sin misere torqueris: miserrimum enim est, garruli ineptiis patientes praebere aures.

114. *Illos servos. paulo ante, sup. v. 93—101. petebas, acil. taciturnitatem.* 116. *quam potare tantum Falerni*, vini praestantissimi, et quidem *subrepti*,furtim ablati, quod dulcius esse dicitur, *quantum bibebat Laufella*, matrona, *faciens sacra pro populo*, pro eius salute, Bonae Deae, in cuius sacris largiter potabant mulieres; de quo v. VI, 314 seq. ubi etiam ipsius *Laufellae* vinolentiae mentio facta v. 320 seq.

118. Gravis sententia, ut notissima illa Ovid. Fast. IV, 311: *Conscia mens recti famae mendacia ridet.* — 119 seq. ut *contemnas linguas mancipiorum*, servos loquaces et domino maledicentes; nam *lingua est pars pessima mali servi*, tales servi sunt pessimi: *deterior tamen*, peior, vilior et magis *contemnendus* est hic, domifusus, qui *liber non erit ab illis, quorum vitam sustentat, a servis*, h. e. qui illis obnoxius est eorumque linguas propter vitia, quorum illi sunt conscii, timere debet; vel *hic tamen dominus, qui liber non erit a cupiditatibus et vitiiis, deterior est illis, quorum cet.*, h. e. servis suis: nam servorum quasi servus est. Hoc praeclare dictam et sententia Stoj-

corum: πάντας κακοὶ δοῦλοι, cui conf. egregia loca Horat. Sat. II, 7, 81—94. et Epist. I, 16, 63—68. Illa videtur esse poëtae sententia, etsi paulo durius expressa. 122. Descriptio servorum, quorum meistrorum stipendium ac demeasum erant quatuor, si Donato ad Terent. Phorm. I, 1, 9, vel quinque, si Senecae Epist. 80. fides habenda, modii frumenti et denarii totidem; unde h. l. *farre et aere*, frumento et pecunia, *eustodit*, sustentat, *animas*, vitam, ut VI, 501. et XV, 94. De servoꝝ demeaso v. ad VII, 120.

123—129. Verba Naevoli. — 124. *utile consilium dedisti* scil. sup. v. 118 seq. *sed commune*, quod non ad me tantum, sed ad Virronem quoque vel ei similes, quia omnes pertinet homines. 125. *post damnum temporis*, maiori vitae parte transacta et consumto aetatis robore. *deceptas spes* emolumentum, e laboribus officiisque, Virroni praestitis, ad me redundaturi.

126—129. Iuvenes comparent inpr. Horat. Od. I, 4, 21 seq. 11, 6 seq. II, 11, 5 seq. 14, 1 seq. et IV, 7, 14 seq. Alia loca laudavit Koenig ad Pers. V, 153. Ad rem augendam spectant epitheta *velox*, *angustae* (brevis), et *brevissima*; sed nimia quoque est orationis ubertas, et suspicari fere possis, verba *velox Flosculus a. m. brevissima* esse lacinias a versificatore aliquo adsutav. *Festinat enim decurrere*, *velox Flosculus*, *angustae miseraeque brevissima vitae Portio* distingui iubet Wakef. ad Lucret. III, 972. — *decurrere*, ut al. *aevum eurrat*, *labitur*, *volat*, τρέχος ἄρματός γὰρ οἷα βίωτος τρέχει κυλισθής, Anacr. IV, 7. 8. — *Flosculus vitae*, ut ἀκμή et ἀκμάζουσα ἡλικία, vel ἄνθος ἡβας ἄρτι κυρταίνε ap. Pind. Pyth. IV, 281. ἀκμαῖον ἄνθος ὥρεξ ap. Anacr. XXXIV, 4. et similia passim obvia. *Portio vitae*, iam initio a Parcis designata, ut *praemensae tempora lucis* ap. Tibull. III, 3, 9. et *vitae summa brevis* ap. Hor. Od. I, 4, 22. In verbis *decurrere flosculus* diversi generis imagines et metaphoras inuxit poëta, ut in eadem re Rufinus Epigr. VIII, 5. in Brunck. Anal. T. II. p. 293. ἡ πόσους κατέβλεπε τὸ πρὶν θεοτάτην ἔσθον, ad quae verba Iacobs ad Authol. Gr. Vol. II. P. III. p. 159. notat, in eiusmodi vocabulis, quorum metaphorica significatio frequenti usu fere obliterata fuerit, non accuratam adeo diligentiam fuisse sequioris aevi poëtis. 128. 129. Quia adeo *dum loquimur*, *fugerit invida Aetas*, Horat. Od. I, 11, 7. *Serta*, unguenta et puellae spectant potissimum ad epulas et comessionationes. *Serta* proprie στεμματα (stemma VIII, 1), *pancarpi*, quibus ornabantur pocula, ianuae, altaria, atria; a quibus differebant coro-

nae et corollae, στίχωνι, στίχωνισι. *unguenta*, v. ad VI, 303. et XI, 122. Unguentis etiam pretiosissimis capilli mollium viro-
rum feminarumque semper deliboti erant. — *puellas*, v. ad XI, 162. *obrepit* praeculare de *senectute*, quae praeter opinionem et non intellecta, ita, ut vix ac ne vix quidem sentiamus, ad-
veniat: ut ap. Lucret. I, 415. *tarda per membra senectus serpit*,
ap. Ovid. Met. X, 519. *Labitur occulte fallitque volatilis aetas*,
et Fast. VI, 771. *Tempora labuntur tacitisque senescimus annis*.
Sic *obrepit adolescentiae senectus* dixit Cic. de Sen. c. 2. *Aut-
umnus obrepit hyems* Lucil. in Aetna v. 237. γῆρας ἐπιρχόμενον
Solon Epigr. XIII, 10. et τὸ δ' ἀργαλίον καὶ ἄμωρον γῆρας ὑπὲρ τι-
μωρῆς αὐτῆς ἐπιρρήματα Mimnerm. IV, 4.

130—134. Respondet poeta et quidem facete, apte consolans
draucum et exhortans ad persequendum eundem vitae cursum.
— *Ne trepida*, non est quod anxius sis animumque despondeas.
— *amicus patricius*, cinaedus, a te drauco corrumpi cupiens.
131. *Stantibus et salvis his collibus*, quamdiu Roma superstes
erit. — 132. *et carpentis et navibus*, et terra et mari, undique,
ob omnibus orbis terrarum partibus et locis, molles turpesque
homines Romanum confluent, tamquam ad emporium libidinum.
Διὸς et vere! — 133. *Qui digito scalpunt uno caput*, molles,
effeminati ac bene comiti, qui, si caput prurit, uno tantum digito
illud scabere solent, ut capilli apte compositi atque calamistrati
turbentur. Sic Lucianus dixit τῷ δακτύλῳ ἄκρῳ τὴν κεφαλὴν κνέσθαι,
et *relatum ad caput digitum* Senec. Epist. 52.— 134. *Spes altera*,
futuri temporis, longe maior superest tibi. Vetus Schol. “Mul-
tos imberbes habes tibi crescentes.” *Tu tantum erucis impri-
me dentem*, lepidum consilium: comede herbas ad Venerem
exstimulantes, ut fortis sis et paratus ad libidinem exercendam.
Talis herba est *salax eruca* (weisser seuf.).

135—150. Verba Naevoli. *Haec exempla para felicibus*,
hunc agendi modum praecipe iis, qui me feliciores sunt, aliis
draucis, qui eodem vitae genere opes collegerunt. *mea Clotho
et Lachesis*, Parcae meae, gaudent, si pascitur, alitur, inguine
venter, triste fatum iubet, me contentum esse tenui victu, quem
mibi re Veneraea paro. “Meo fato sufficit (Parcae enim regunt
fata), si me eo quaestio tuear et meo me inguine pascam, ut
ap. Martial. *Mentula quem pascit, non puto purus homo est.*”,
C. Vales. Usque adeo infelix sum, ut vix industria inguinis ad
victum sufficiat; vet. Schol. 137. *Lares parvi*, parva eorum
simulacra, ad inopiam Naevoli spectant, ut *thus minutum et*

tenuis corona. nostri Lares, mihi faventes, vel potius domestici et privati (a quibus differunt Penates Laresque publici), ut XII, 89. poëta dixit *nostrum Iovem Laresque paternos. thure, farre* et *corona*, oblati, tamquam muneribus, *Lares exorare*, b. e. orare vel valde orare, ut *thure multo vocare Venerem* dixit Horat. Od. I, 30, 2. *Thus*, frutex Sabae, quam putant esse Iuniperum Phoeniceam Linn. — *tenui corona exorare parvos Lares*, ut *Parvos coronantem marino Rore Deos fragilique myrto* ap. Horat. Od. III, 23, 15. 16.

139. *Quando ego aliquid figam*, forte captabo, consequar (ut fere nos *erzielen* dicimus), ut metaphora a venatoribus petita sit, qui feras telis confixas capiunt. (1) Haec explicatio et simplicior est ceteris, et lepida et ambigua: nam obsceno quoque sensu capi potest. Tale autem genus dicendi et satirico, et Naevolo draugo convenit. *quo sit mihi tuta senectus a tegete et baculo*, quo in senectute tutus sim a mendicitate. *tegete*, v. ad V, 8. *baculo mendicorum*. Simili metaphora Terentius dixit: *mihi vere res ad rastroos redit*, Henaut. V, 1 f. 58.

140 seq. Multo nunc plura, quam quae a mendicitate ipsum possint tutum praestare, sibi optat Naevolus: quae sunt vota vel stolidi hominis (v. ad v. 64. 65.), vel mollis ac delicati, qui in tuli aëvo ac vitae genere multarum opum rerumque indiget, vel denique faceti, qui ridicula ineptaque hominum vota imitatur. Posterior ratio ceteris praestare videtur. Hinc et mox v. 146 seq. lepide dicit Naevolus: *sufficiunt haec, quando, quandoquidem*, quoniam, quae dura fati necessitas est, *ego pauper ero: votum miserabile, nec spes his saltem*, ne horum quidem spes mihi est. *Viginti millia sestertiorum, fenus, feneris loco mihi* solvenda pro sorte feneri data, scil. *quando figam?* 141. *Pignerebus positus*, datis mihi a debitoribus, ut caverent mihi de pecunia mutua a me accepta. En lepidius hominem, cui non modo magna, sed et certa pecunia in optatis est! — *argenti puri*

(1) Ita Prateus iam hoc verbum explicuit. Vetus Schol. »Constituam, componam, habeam: aut certe, quia in ceris vota *figuntur* apud templis: aut habeam, ubi nunciam, aut supra quod incumbam senex.» Lubinus: »Constituam, componam, habeam meae senectutis praesidium;

fixum aliquid ac certum mihi statuam, vel certas divitias vobis adiutoribus acquiram.» C. Valesius: habeo, ut V, 12. *fige* pro *pone, habe*. Rutgersius Var. Lect. V, 5. *figam* vota a. voveam. v. ad X, 55. Sed quoniam ex his rationibus non dura est?

(ut X, 19.) non caelati s. asperi, sine sigillis, ut ap. Cic. Verr. IV, 22. 23. nisi malis, sine scoria, ut *aurum purum* ap. Plin. XXXIII, 4. et 6. Illud etiam grave dicitur inf. XI, 41. *Argentum grave sine ullo opere et nomine artificis*, Sen. Tranq. an. c. 1. ubi v. Lips. *Vascula, quae Fabricius Censor notet*, h. e. quae sint decem pondo et amplius. C. Fabricius Luscinius censor a. 478. P. Cornelium Rufinum, his consulatu et dietatura functum, senatu movit ob luxuriae notam, quod coenae gratia decem pondo argenti facti haberet. *Notare* et *nota* vocabula propria de censoria ignominia ac poena. 142. *duo fortes*, robusti servi lecticarii, *de grege Moesorum*, servorum, ex Moesia (hodie Bulgaria et Servia) Romam advectorum; nam ex Moesia, Cappadocia, Bithynia et Syria gregatim afferebantur venales. *Maesi* h. l., ut *Syri*, *Cappadoces* cet. ap. Martial. IX, 23, 9. Pers. VI, 77. al. Cor vero *duo* tantum servi? Modeste optat. Sed v. ad I, 64. — 143. *cervice locata*, non conducta, sed sub me locata, supposita lecticae sellaeve ferendae, vel accommodata mihi in usum meum. Sed haec quoque rationes durae sunt. Cf. Var. Lect. — 144. In sellis Romani non modo deferebantur in *circum* vel in theatrum, sed in iis quoque ibi persedebant. — *Securum* a turba urgente, vel quovis periculo, quod *duo fortes* propulsant. *Circo clamoso*, propter clamorem et plausus populi, ut *raucus circus* VIII, 59. ubi v. not. — 145. 146. Operam mihi praestent artifices domumque meam exornent vasis affabre caelatis vel plasticis artificiis. *caelator sigillorum vasis arto illigandorum*. *curvus*, incurvatus, assiduus in multo labore, a me ipsi imposito. — et *alter*, qui multas facies cito fingat, nota Ach. est: "Hic pictor designatur, qui imagines ex argilla vel cera fictas vel etiam tabulas pingebat. Hae imagines, praesertim Lares, colore vili, rubro, flavo aut nigro leviter ideoque cito pingi solebant. Ad hoc opus habebant servos pictores rudes, quales nostri vocant *barbouilleurs d'enseignes*." *facies viro- rum illustrium vel maiorum meorum*. — 146 seq. *Sufficiunt haec* cet. conf. sup. ad v. 140 seq. — 147. *Quando*, quandoquidem, quoniam, *ego pauper ero*, quae dura fati necessitas est. Quum pauper ero et potiar supra dictis; H. Vales. Quam diu pauper ero; Ach.

148 seq. Lepide dicit, Fortunam sibi aures cera obturare (quo sensu Ovid. ex P. II, 8, 28. Prop. II, 16, 48. et alii de diis, preces ac vota non exaudientibus, eos in vota surdos esse vel

surda aures negligere preces), simulque ridet fabulam de Vlisse, qui, ne cantu *Siculo*, h. e. *Sigenum* (quarum sedes erat prope *Surrentinum* vel *Pelorum* prom. *Siciliae*) alliceretur, *Circes* consilio *remiges* s. socios *surdos* fecit, auribus cera occlusis, et se ipsum ad malum navis alligari iussit. De vero sensu mythi de *Sirenibus*, tribus petris, v. Herrmann. Mythol. T. I. p. 376. Heyne ad Virg. Aen. V, 864 seq. et ad Apollod. I, 3, 4. et I, 9, 25. nosque ad Sil. XII, 33 seq. et XIV, 473 seq.

SATIRAM X.

1—6. *Fors primum et causa votorum vulgarium, quae ple-
rumque est falsa opinio de veris bonis mente concepta, decla-
ratur.* Alcibiades ap. Plat. Alcib. II. p. 156. ed. Nürnbergeri:
Εκείνο οὖν ἐννῶ, ὅταν κακῶν αἰτία ἢ ἀγνοία τοῖς ἀνθρώποις· ὅποτε, ὡς
ἔοικε, λελήθαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ ταύτην καὶ πράττοντες, καὶ, τότε ἰσχυάτων,
εὐχόμενοι ἡμῖν αὐτοῖς τὰ κακίστα cet. et Socrates ibid. p. 180. Δοκεῖ
μοι, ὥσπερ τῷ Διομήδεϊ φησὶ τὴν Ἀθηνᾶν Ὀμηρος (II. ε., 127.) ἀπὸ τῶν ὀφ-
θαλμῶν ἀρελεῖν τὴν ἀχλύν, Ὅρῳ εὖ γινώσκαι ἡμῖν θεὸν ἡδὲ καὶ ἄνδρα, οὕτω
καὶ σοῦ δεῖν ἀπὸ τῆς ψυχῆς πρῶτον ἀρελεῖντα τὴν ἀχλύν, ἢ νῦν παρούσα τυγ-
χάνει, τοτηνικαυτ' ἤδη προσέρπειν δι' ὧν μάλιστα γινώσκεισθαι ἡμῖν κακὸν ἡδὲ
καὶ ἰσθλόν. a *Gadibus*, extremo occidente, usque ad *Auroram*,
orientem (ut Gr. ἡώς), et *Gangen*, ab una orbis terrarum tunc
cogniti parte ad alteram; ut ap. Anacr. XXXII, 25. ἐκ τῶν Γα-
δείρων, τῶν Βακτρίων τε καὶ Ἰνδοῦν. *Gades* (hod. Cadiz) extrema Eu-
ropae ins. versus occidentem; unde *hominum finis* ap. Sil. I,
141. ubi v. not. *Ganges* maximus Indiae fluvius, etiam maior
Indo; unde *India* intra et extra *Gangen*. *Aurora* et *Ganges*
designant orientem. Cf. Ovid. Met. I, 61. — 2. *Pauci digno-
scere possunt vera bona atque ab illis multum diversa*, bona
opinala, vel quae bona nobis videntur, sed mala sunt. *Res
fallunt*, illas discerne: pro bonis mala amplectimur; *optamus
contra id*, quod optavimus; *pugnant nostra vota cum votis*,
consilia cum consiliis, Senec. Epist. 54. — *rempta erroris ne-
bula*, sine errore ac mentis caecitate vel ignorantia. Similiter
ἀχλὺς ap. Plaut. l. l. et *nubes*, *nubila*, *tenebrae*, *caligo mentis*,
invidiae cet. dicuntur.

4. *Quid enim ratione recta ac bona timemus*, aut timere pos-
sumus ac debemus, ut malum, aut cupimus, ut bonum? —
5—8. Socrates ap. Plat. l. l. p. 140. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι πολλὰς προμη-
θείας γε προσδεῖσθαι, ὅπως μὴ λήσεται τις αὐτὸν εὐχόμενος μεγάλα κακά,
δοκῶν δ' ἀγαθὰ; οἱ δὲ θεοὶ τύχῳσιν ἐν ταύτῃ ὅπως τῇ ἔξει, ἐν ᾗ διδόσιν
αὐτοῖς ἃ τὺς εὐχόμενος τυγχάνει; p. 148. Εὐρήσεις δὲ καὶ τῶν νῦν εἶτε πολ-

λοὺς, οὐκ ὀργῇ πεποιημένους, ὥσπερ ἐκείνου (τὸν Οἰδίπουν), οὐδ' αἰσίνους κακὰ πράσιν εὐχισθαι, ἀλλ' ἀγαθὰ· ἐκείνος μὲν, ὥσπερ οὐδ' ἤγχετο, οὐδ' ἦτο· ἔτιροι δὲ τινες εἰσὶν, οἱ πάναντία τούτων πεπνύθασιν. ei p. 154. Οἱ πολλοὶ οὔτε ἂν τυραννίδος δεδομένης ἀπόσχονται ἂν, οὔτε στρατηγίας, οὐδ' ἐτέρων πολλῶν, ἀ παρόντα βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ. ἀλλὰ καὶ εὐξαινοτο ἂν γενέσθαι, εἴ τῳ μὴ παρόντα τυγχάνει. ολίγον δὲ ἐπισχόντες, ἐνίοτε παλιννοθεύουσιν, ἀνευχόμενοι ἅττ' ἂν τοιμῶτον εὐξωνται. *quid tam dextro pede concipis,*

v. Var. Lect.

7. 8. *ipsis optantibus faciles*, votis ipsorum, qui ea con-
perant, annuentes. *Facilis* proprie dicitur argilla et cera, quae
facile fingi et tractari potest; hinc deus vel homo eiusque ani-
mus, qui facile flecti ac moveri potest, et facile; quod optamus
et precamur, facit, commodus, comis, benignus, εὐκύντος, ut
contra *difficilis* est inexorabilis, durus, pertinax, morosus,
ἀργαῖός, δύσκολος, χαλεπός, δυσχερής. (1) — 8. *toga et militia*, in
pace et bello, pacis et belli temporibus. *Toga* insigne pacis,
ut ait Cic. Pis. 30. quia Romani utebantur tempore pacis: unde
pro ipsa pace h. l. et VIII, 240. — 9. *Torrens dicendi copia*,
v. ad III, 74. *facundia*, votis expetita a diis, mortifera,
exitiosa est multis, ut Demostheni, Ciceroni et aliis. — 10.
Viribus ille confusus perit, ut Milo Crotoniates, qui quum
(iam grandis natu) arborem manibus scinderet, brachia eius
occupata sunt, et a lupis consumtus est; vet. Schol. De *ad-
mirandis lacertis* ac *viribus* huius athletae miserandaque eius
morte v. Pausan. Strab. Aelian. Athen. Gell. Ovid. Plin. Phi-
lostr. vit. Apoll. Valer. Max. et Suidas.

13. *Strangulat*, macerat, nimia cura, qua congesta est et
custoditur, vel potius facit, ut ingulentur a furibus aut ty-
rannis, qui opibus eorum inhiant. (2) — 14. *Metaphora* in Ti-
berium et divites; vet. Schol. *balaena Britannica*, propter
multitudinem et magnitudinem balaenarum in oceano Britan-
nico. Maximas tamen in Indico mari reperiri monet Plinius;
quem vide de *balaenis* lib. IX, 6—7. et de *delphinis* ibid. c.
8. *exsuperans* scil. tanto, quod saepius ante quanto omitti,
vel tironibus notum est.

(1) Vetus Schol. » *Di faciles* sati-
rice, ad mala peragenda faciles, vel
ideo *faciles*, quia preces stultas au-
diunt.

(2) Lubinus et alii respici putant
fabulam de Mida, qui cibo in aurum

converso strangulatus sit; unde Dio-
genes Cynicus in Epist. ad Chrysen:
Μίδου τὴν κακὴν χελώναν, λιμνῶν
των πλουτίης, βρόχους ὥσπερ χρυσίς
ἀπαρχόμενος.

15. *Temporibus diris*, quibus Nero imperabat inhiabatque divitum opibus. 16. Vulgatam lectionem indice Heio. bene defendit et explicavit Burn. ad Prop. I, 1, 24. his verbis: "Amant veteres unum tantum verbum ponere, licet duas res diversas memorent, alterumque ex sensu supplendum omittere; quem loquendi modum multis Graecorum et Latinorum exemplis illustravit d'Orville ad Charit. p. 395 seq. et patruus meus ad Claud. de cons. Stil. II, 16. Vide, quae notavi ad Lotich. I, 2, 9. et adde insignis eiusmodi *βραχυλογίας* exemplum in loco Iuven. X, 16. ubi supplendum est: *Longinum* mori coëgit et *Senecae hortos clausit.*, Eniavero non ignoro, a scriptoribus tam Graecis quam Latinis saepe duobus pluribusve membris unum iungi verbum, cuius plena significatio ad unum modo membrum referri possit: sed tum ex hoc verbo generalis vel cognata, non plane diversa et dissimilis notio petenda est et transferenda. Conf. Var. Lect. C. Cassius *Longinus*, celeberrimus Ictus et rector Syriae, pulsus est a Nerone et a Vespasiano revocatus. v. ad Tac. VI, 15. Alium Cassium *Longinum* mori iussit Nero, teste Suet. c. 37. *Senecae hortos clausit tota cohors*, ut ap. Tac. Ann. XIV, 60. *villam Senecae globus militum sepsit* cet. (1) 17. *egregias Lateranorum aedes*; v. Excurs. ad VIII, 147. 18. *Itarus*, raro, iussu tyranni, *miles venit ad coenaculum pauperum*, qui a tyrannorum insidiis tuti sunt. De *coenaculis* v. ad III, 199. et VII, 118. — 19 seq. Pulchra sententiâ et egregie expressa: Si in itinere vel pauca portaveris *vascula argenti puri*, *timebis gladium contumquum*, h. e. insidias impetumque latronum; *viator autem vacuus*, qui nihil argenti aut pretiosi secum portat, *cantabit coram latrone*, liber omni metu et cura. *Argentum purum*, ad extenuationem dici putabat Lubinus, quoniam illud non tanti sit, quanti caelatum. *Contus* proprie hasta dicitur praelongâ, ponderosa et amentata. — 21. Praeclare de summa formidine, quae facit, ut vel *umbram arundinis* expavescamus, tamquam latronis umbra sit. Sic τὴν αὐτοῦ σκιάς φοβίσθαι dixit Plato in Phaedone. *ad lunam*, ad lunae splendorem. — 22. *vacuus*, inops omnium rerum, ut *inanis* ap. Cic. *Cantabit*, v. ad VII, 55.

(1) Hensinius monet, subtiliter tangi divitias Senecae invidendas, quas inter facillime de vita beata, de animi

tranquill. cet. scribere potuerit; eum tamen excusari a Lipsio in Proleg. ad Senec. et a se ipso Vit. beat. c. 17.

23 seq. 6f. Pers. II, 44 seq. *templis*, in quibus vota concipiuntur. — 24. *Divitias* et *opes* henc separavit poeta: nam *divitias* possunt esse sine *opibus*, quoniam cum *opibus* semper aliqua iungitur potestas; Ach. *Expetuntur divitiae, ut utare; opes, ut colaris; honores, ut lauderis*, Cic. de amic. c. 6. — 25. *Maxima arca in foro scneris* et *argentariae faciendae causa*, vel apud argentarios s. numularios, mensarios, trapezitas. Cf. ad XI, 26. 27. et XIV, 260. 261. Vetus Schol. "Vsque ad Cerealem praefectum in foro Traiani arcae habuerunt Senatores, in quibus argentum aut pecunias tutius deponbant. Propterea et locus ipse, in quo erant arcae positae, *Opes* dictae sunt." Idem ad XIV, 261. "Antea solebant arcae acratas facere, et ibi mittere pecuniam suam Senatores, et sic in foro *Martis* ponere. Verum per noctem a furibus exspoliatae sunt arcae, et coeperunt ex eo ad templum *Castoris* ponere. Ideo dicit, *Mars ultor galeam perdidit*." Plathnerus: "Loculis, inquit, tantum minora aera, maiora *arcis* tenebantur. Rara tamen potentioribus circa illa cura, dispensatoribus domesticas ordinantibus expensas, maiores summus argentariis. Plerasque enim pecunias in foro habebant apud Trapezitas duplicem ob causam, fencris puta et custodiae."

25 seq. At non pauperibus, sed *divitibus* veneficia aliaque pericula sunt timenda. *aconita*, venena. v. ad I, 158. 26. *Fictilibus* poculis pauperum, ut mox *gemmata* divitum. — 27. *Setinum* vinum, v. ad V, 34. *ardebit*, quoniam splendet in auro, h. e. aurco poculo (ut V, 39.), vel veneno mixtum est, vel potius austerum et calidum est, ut Falernum, de quo v. ad IV, 138. 139. et Mitscherl. ad Horat. Od. II, 7, 21. ubi comparat verba Epigr. in Brunck. Anal. T. III. p. 166. ἀποστύβωσαν τὸ κύπελλον (forsan terge poculum, ut splendeat), quas expouit: fac ut ardeat, resplendeat, impleatur poculum sc. vino, quales *κρηττοὶ οἶνοιο ἐπιστεργίς* Hom. II. 2, 232. dicuntur.

28-30. Cur itaque magis aestimas opum affluentiam et ostentationem, quae *alteri de Sapientibus*, antiquis philosophis, risum, *alteri* contra fletum movere solebat? Sed praestat forte h. l. ita exponere: Nonne itaque probas, quod philosophorum alter (Democritus Abderites) perpetuo ineptias riserit hominum, alter (Heraclitus, non Diogenes Cynicus vel Anacharsis Scythae) stultitiam eorum et miserias semper desleverit? *auctor contrarius*, h. e. contrariae sententiae, scil. desendas esse ineptias hominum et miserias. — 31. 32. Facete dicit: facile est ridere,

sed mirum, unde Heraclito tanta lacrymarum copia suppetierit. Quidam eo respici putant, quod ex hydropse mortuus dicatur Heraclitus. *censura*, vituperatio ineptiarum, expressa *cachinno*. — *rigidi*, duri, acerbis; sed proprie *censura* est *rigida*. Cf. ad XI, 91. in var. lect. — 33-46. Democritus perpetuo ridebat illis temporibus ac locis (*urbibus* Thraciae, Abdera et aliis) quibus nondum tam ridicula erat vanitas ornamentorum et magnificentiae; quanto magis risisset, si vixisset nostra aetate et Romae? *pulmonem agitare*, vexare, concutere, *risu* solutiore. Vetus Schol. « quia ex splendore risum dicunt gigni. » 35. *Prætexta* palmata; vet. Schol.

36-46. Describitur pompa Circensis ornatusque Praetoris vel Consulis (nam idem magistratus v. 36. *Praetor* et v. 41. *Consul* vocatur, et *Praetor* olim Consulis propriumque *ducis* nomen fuit), ludis habitu triumphali (de quo hic locus classicus est) praesidentis: unde inf. XI, 192. *similis triumpho*, triumphanti, *Praetor sedet* in circo et curru. *Quid* scil. sensisset dixissetque, et quantopere risisset. 37. *Extantem*, eminentem. — *sublimem*, in curribus altis, in curru alto, formam rotundae turris habente. *medio*, medii, in *pulvere Circi*; nam pompa Circensis a Capitolio ad medium ducebatur Circum. v. loc. class. Dionys. Hal. VII, 72. 38. *tunica Iovis*, palmata, e Capitolio accepta, aequae ac *toga picta*, quae propria triumphantium insignia fuisse et *Iovis optimi maximi ornatus* dicuntur Liv. XX, 7. *pictae* acu. *Sarrana*, Tyria, b. e. purpurea. 39. *aulaea togae* lepide pro toga laxa et ampla, quemadmodum molles dicuntur *velis amicti*, non togis, Cic. Catil. II, 10. — 40. *quanto*, cui ferendo. 41. *Coronam auream tenet* supra triumphantis caput et ab ejus tergo *servus publicus*, sudans prae labore, sub pondere; isque, *ne consul sibi placeat*, nimis se elletat superbiaque tali honore, *eodem curru portatur*. (1) *Da*, adde, praec-

(1) v. Plin. XXII, 4. XXVIII, 4. XXXIII, 4. Tertull. de corona mil. c. 13. Ioseph. Ant. VII, 24. et al. Heninidus: « Quae, inquit, Tertull. Apol. c. 33. ex eoque Zonaras et Panvinus de mortalitatis admonitione a servo suggesta referunt (eum scil. triumphanti identidem acclamasse, *Respice post te; hominem esse te memento*) illa gratis dicta et ex Philippi

historia traducta videntur. — Stulta mortalium vota circa triumphis ea ratione damnat Iuvenalis, quod vel ipsa triumphis pompa quemvis doceat Fortunae vicissitudinem; hinc obiter mentionem servi illius facit, quem respiciens triumphator Fortunae inconstantiam considerare poterat, quom cuius contingere possit, quod cuiquam. »

tercia. Triumphator manū tenebat *eburneum sceptrum* s. sciptionem (σκήπτρον), imperii insigne, cuius summo s. capitulo insculpta erat *volucris*, aquila, praecipuum signum militare. *surgit*, est, exstat.

44 seq. De hac pompa triumphali cf. Appian. Pun. 66. Ioseph. B. I. II, 17. et Plut. vit. Aemilii Pauli. . . *cornicines*, χοροὶ κιθαριστῶν τε καὶ τυμπανιστῶν cet. ap. Appian. l. l. *praecedentia currum triumphalem, longi agminis officia*, longus ordo ministrorum et clientium, *officii causa* (v. ad II, 132.) *praecedentium*; ut τὰ πρὸ ἔχοντα ap. Lucian. in Somn. 45. *Quirites*, cives (v. ad VIII, 47.), inpr. clientes et ministros, *ad frena*, ad equos vel currum euntes, *niveos*, alba vel potius candida (ab arte, creta a fullonibus adhibita) toga indutos. — 47. Facete de clientibus, *quos sportula* (v. ad I, 95 seq.) emolumentum, non verus amor, *fecit amicos*. *Defossa in oculis*, velut in terra, quasi numquam exinde egressura sit: facete et satirice in avaros; Grang. Itaque, quae olim *defossa* erat in oculis patronorum et parce ab iis data est clientibus. (1)

47. Tunc temporis, illa aetate, quam summa erat morum simplicitas, non tanta vanitas magnificentiae. (2) *invenit* sc. Democritus. Cf. sup. v. 28 seq. — 48 seq. Democritus, abderitanus, exemplo est, *summos viros et magna exempla daturus*, qui aliis exemplo esse possunt, eximia ingenia, *nasci posse in Thracia, patria vervecum*, stupidorum hominum, *et sub crasso aëre* Thraciae, ut ap. Horat. Epist. II, 1, 244. *Bocotum in crasso iurares aëre natum*. Nam Boeoti, aequae ac Thraeces et in primis abderitae, stupidi habebantur, quod notum est ex Wielandi Abderitis multisque proverbii locum dedit. (3)

(1) An *defossa* a clientibus, qui amicitiam divitum sectantur, ut colligant sportulas iisque marsupia sua impleant? Sic Bahrdt reddidit: *beigesteckte sporteln*. Sed vox *defossa* huius rationi minus convenit.

(2) Quum haec, quae in Vrbe fiunt, necdum essent reperta, i. e. maior severitas et minor vanitas esset; Schol.

(3) Sic *Abdera* Cic. ad Att. IV, 16. dicitur Roma propter stuporem senatorum, *Abderites* Cic. N. D. I, 23. Ἀβδερῖται Cic. ad Att. VII, 7.

Abderitanae pectora plebis Martial. X, 25. *Abderitana mens, Abdera pulcra, Diomedis equi, Teiorum colousa, Boretica auris, Molchus resonat quid Bocoticum* cet. Britannicus nutat, haec dicta esse ex stomacho in superbiam eorum, qui orti sanguine Romano ceteros contempserint, et ex Heracliti (etiam Hippocratis aliorumque) sententia, qui affirmet, animam ibi esse prudentiorem, ubi aër sit siccior, ut Athenis, et hebetiorem, ubi crassior sit aër, ut Thelvis. Rheninius: « Re-

52. 53. Fortunam, quam tot homines colunt et cuius vim timeant, contemnebat, et, si vel mala ipsi minari videretur, irridebat, ut quae nocere non posset sapienti recteque viventi. Summus h. l. contemptus duplici dictione proverbiali exprimitur. Nam *laqueum mandare* et *suspendium* (ut ap. Apul. Met. IX. p. 234, 12. ed. Elmenb. *potens iuvenis ad extremam insaniam vecors suspendium sese legibus et ipsis pauperis amicis ac propugnatoribus mandare*, h. e. eos contemnere et irridere: *proclamans*) alicui dicitur, qui eum usque adeo despicit, ut, si vel laqueo suspendat se, id nihil curet, vel eum abire iubeat et se suspendere. (Hic dicere solet *restim cape et suspende te*, ut Plaut. Pers. V, 2, 34. unde *res ad restim rediit* ap. Tereut. Phorm. V, 4, 4.) Aliud vero indicium contemptus, derisionis et contumeliae erat, *medium* alicui *ostendere unguem* vel, ut Martialis II, 28, 2. dicit, *medium porrigere digitum*, qui *infamis* dicitur Pers. II, 33. (ubi v. Casaub.) *impudicus* Martialis. VI, 70, 5. κατὰ πύλον Arrian. Epict. III, 2. quia extensus ille digitus reliquis contractis pudendam speciem exhibet eoque ciuacdi vel molle designabatur. Hinc probrosa eius porrectio facta.

54. Ergo, quae quum ita sint, vel quia pauci vera bona et mala dignoscunt (sup. v. 2 seq.) *petuntur* aut *supervacua* aut adeo *perniciosa* bona, quae nobis bona videntur, inpr. opes et divitiae, de quibus inde a v. 12. agitur. — 55. *fas est*, v. Var. Lect. *genus incerare deorum*, h. e. vota ad deos concipere eorumque se reum facere, ut ἐνσπρῶντες Philostr. Her. I, 17. *votum in statucae femore adsignare* vel *alligare* Apul. Apol. I. et forte *incerat lapides fumosos idololatrie religio* et *saxa illita ceris*. *Viderat unguentoque Lares humescere nigros* Prudent. Hamart. v. 405. et c. Symm. I. Nam vota olim concipiebantur in cerea tabula et haec inuaginibus deorum, inpr. genibus earum, cera affigi solebat. Hinc et natam esse loquendi formulam *ἱερὸν ἐν*

etc., inquit, Curtius observat VIII, 9. (ubi v. Freinshem.) *ingenia hominum ubique formari situ locorum*. Ratio in promptu. Aër, qui omnia perspirat, varie se habet pro ratione climatum. Certum vero est, subtiliorem aërem multum conferre ad spiritus subtiliores, hos vero multum ad agilitatem et ad subtilitatem conceptuum. Hinc videas, plerumque Italos, Seras,

Gallos etc. praepollere ingenio Sarmatis, Hunnis, Moschis. Potentissima tamen haec causa multum varietur ab institutione, educatione, diæta, itineribus, cultura pertinaci ingenii, conversatione, commerciis. Maximum quoque hæc in re momentum confert *bono esse natum*, quod paucissimi expendunt.

γόνυ καίτοι de re desperata, pro qua suscipiantur vota solum-
que deorum auxilium expectetur, monet C. Valesius. (1)

56—113. Alii summos honores, tamquam verum bonum, votis
expetunt, qui tamen hominibus quandoque perniciosi sunt;
quod v. 61—107. exemplo Seiani, et v. 108 seq. Crassi, Pom-
peii ac Caesaris ostenditur. Socrates ap. Plat. Alcib. II. p. 150.
ed. Nürnbergeri: Πολλοὺς ἂν ἔχοιμεν τίπειν, ὅσοι τυραννίδος ἐπιθυμήσαντες
ἤδη καὶ σπουδάζοντες τοῦτ' αὐτοῖς παραγενέσθαι, ὡς ἀγαθόν τι πρᾶξοντες,
διὰ τὴν τυραννίδα ἐπιβουλευσάντες τὸν βίον ἀφῆρξινσαν cet. Cf. Plin.
VII, 40—45. ubi plura fortunae variantis exempla memorantur.
Ceterum totus ille de Seiano locus eximia cum arte elaboratus
est, et potissimum repentina summæ venerationis in acerrimum
odium conversio, a servili metu tyranni mobilique vulgi ingenio
profecta, praeclare declaratur. *praecipitat in exitum.* *Po-*
tentia subiecta, obnoxia, exposita, magnæ invidiæ, quam ob
causam minus quoque optabilis est. *mergit h. l. id. qd. prae-*
cipitat, ut contra *emergere se ex malis*. 58. *Pagina longa ho-*
norum, tot honorum tituli, ut vix una eos capere possit pa-
gina. (2) — 58. *descendunt*, ex basi vel bigis (v. 59.) detur-
bantur, *statuæ* nonnumquam potentissimorum; *restemque se-*
quantur, iniecta recte detrahuntur vel raptantur per urbem.
— *Hestis sequi* et contra *duci* dicitur, ut *ensis* et *cera*. — 59.
60. Cf. ad VIII, 18. *rotas bigarum* vel quadrigarum, in quibus
triumphales erant statuæ. *caballis*, equis aeneis, statuæ eque-
stribus. Cf. ad III, 118. *immeritis*, salse: nsm innuit epi-
theton, potentes potius hæc poeæ dignos fuisse. Furor simul
vulgi designatur, qui ne his quidem rebus parcat. — 61 seq.
Versus præstantissimi aptissimique ad piugendam vulgi mobili-
tatem, simul et fortunæ inconstantiam atque pericula aulicia
imminetia; Ach. 61. *Iam strident ignes*, quibus aeneæ Sejsni

(1) *incrare genua deorum*, pre-
cendo prehendere deorum genua,
qui habitus est misericordiam implo-
rantium, et quidem toties prehen-
dere genua, ut sudore increascentur
et cera quasi inducta videantur; Ra-
mires. ad Martial. I, 93. Cereis cau-
dellis oblati illinere, vel cereos of-
ferre diis et eorum genibus alligere;
Turneb. Adv. XXX, 49. Deorum
simulacra illinere cera; Prat. Vota

inaculpebantur aut inscribebantur in
cera genibus statuarum; *incrabant*
igitur deorum genua, qui votum su-
acceptum signabant æque voti reos
constituebant; Ach.

(2) Vetus Schol. « *Aeneæ pagina*,
quæ ante imaginem eorum stans
omnes eorum gradus honorum in-
scriptos continet; quam tunc dicunt
tabulam patronatus. » Non male, lu-
dice Ach.

statuae funduntur. *camini*, fornacibus. 62. *Ardet*, igni consomitur. *adornatus a populo et ignes Seianus et toto orbe secundus*, praefectus praetorio et secundus a Tiberio Imp., cuius *statuis sacra faciebant quemque Tiberii collegam appellabant non in consulatu, sed in orbis terrae imperio*, ut utar verbis Xiphilini in Tiberio. *ex facie toto orbe secunda*, ex statua hominis t. o. secundi. Sic Rutilius Gallicus praef. urbi Germanico *proxima cervix ponderis immensi* dicitur Stat. Silv. I, 4, 6.—64. *urceoli pelves* cet. h. e. vasa vilia cuiusque generis. Plinius Paneg. 52. *imagines Domitiani dicit excocatas flammis, ut ex illo terrore et minis in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur*. De iisdem Xiphil. in Nerva pr. συνισχυνούσας xxi εἰς αὐτῶν μεγάλην χρήματα συνίστην.

65—88. Praeclare fiunguntur *sermones et secreta murnura vulgi* (inf. v. 89.), ad Seianum eo tempore, quo unco ad scalas Gemonias traheretur, conspiciendum insultandumque undique accurrentis, cuius et laetitia et curiositas et levitas potissimum metusque tyranni egregie adumbratur. Conf. verba Livii XXIV, 25. *Haec natura multitudinis est; aut servit humiliter, aut superbe dominatur: libertatem, quae media est, nec spernere (nisi leg. sperare) modice, nec habere sciunt; et non ferme desunt irarum indulgentes ministri, qui avidos atque intemperantes plebeiū animos ad sanguinem et caedes irritent*. — 65—67. Haec sunt verba vel populi, Tiberio gratulantis de oppresso illo hominis monstro, vel quae plures secum colloquantur et quae quisque sibi dixit, exultans laetitia ad primum nuntium de caede ac poena Seiani ad se perlatum. *Pone domi lauros*, v. ad VI, 51. *duc in Capitolia — bovem*; nam maxima hostia summoque Deo iactanda est in tanta laetitia, tam publica quam privata, ut in triumpho. Vetus Schol. movet, Iuvenalis menti obversatum esse versum Lucretii: *Cretatumque bovem duci ad Capitolia magna*. *Duci* verbum propr. tam de victimis, quam, ut mox v. 66, de noxiis. Ερροτικῶς bis b. l. ponitur. *Capitolia*, v. ad XIV, 91. *Cretatum*, non creta immolationi designatum (quod putabat Sanbert. de sacrif. c. 18. p. 427 seq.), sed nivem, candore similem cretae, qualis hostia diis superis, inpr. beneficiis ac Iovi, et in magna laetitia, mactari solebat. Nota Ach. est: *«Cretatus dicitur potius bos ille, quia, quum saepe satis albos boves non invenirent, maculas eorum creta dissimulabant; unde Persius V, 177. cretatam ambitionem metaphorice dixit.»* *Unco*, in collum vel mentum fixo,

perduelles damnati ad scala Gemonias trahebantur: quod supplicium satis notum est. Sic quoque Seianum e scalis illis praecipitatum et triduo post in Tiberim proiectum esse, tradit Dio LVIII, 11. Quae Tacitus de eius morte ac poena memoriae prodiderat, intercidere. *Spectandus*, spectaculo futurus ac ludibrio.

67—70. Verba populi redeuntis ab hoc spectaculo et Seianum insectantis, non tam ex vero odio, quam ut suspicionem familiaritatis cum eo contractae a se dimoveat et Tiberii vitet insidias. *Quae labra*, quam distorta ac deformata? *Quis vultus*, quam saevus et dilaceratus? 69—89. Haec omnia sub specie dialogi inter duos eives legi debent; Ach. *quo cecidit sub crimine*, v. ad IV, 12. 72. *Quibus indicis?* v. Var. Lect. — *Quo teste probavit* Tiberius crimen? Abrupta oratio et tam brevis quam multitudo interrogationum curiositati et affectui, sciscitantis plebis consentanea est.

71. *Nil horum* — *Capreis* videntur esse verba vel occultorum Seiani amicorum, vel civium prudentiorum eorumque, qui rem omnem probe cognitam habebant. Responsio cuiusdam e plebe, forsan amici Seiani; Ach. *Nil horum* factum est et cognitum, quae in iudicio capitali fieri ac cognosci et solent et debent. — *Verbosa tantum et grandis epistola* Tiberii venit, in qua is multa de aliis rebus et pauca de Seiano, nihil vero aperte de damnatione eius scripserat, veritus ne ita tumultus concitaretur. Nervius Sertorius Macro, qui a Tiberio in locum Seiani, praefecti praetorio, substitutus et cum his literis ad senatum missus erat, veram Imperatoris mentem ac voluntatem clam declaraverat. *Capreae* (hod. *Capri*) ins. ad sinum Neapolit. et Sirenum scopulos, ex adverso Surrenti, ubi villa fuit Iovis et arx Tiberii, qui, relicto Romae Seiano, secesserat eo, ut libidinibus indulgeret.

72 seq. *Bene habet* — *Remi*, verba eius, qui causam condemnationis cognoscere cupiebat. *Bene se habet res*, καλῶς ἔχου, iam omnem rem teneo ac probo. Formula gratulantis sibi aut aliis de bono rei eventu, vel rem probantis et contenti, ut ap. Cic. Mur. 6. Liv. VIII, 6. al. Egregie de homine, curioso quidem, sed veram sententiam metu tyranni occultante; ut et illa *nil plus interrogo*, quorum sensus est: haec damnationis causa satis mihi idonea videtur ac proba; vel, nolo curiosius scrutari consilia factaque Imperatoris, quod nefas est. Sic *nil ultra quaero plebeius* ap. Horat. Sat. II, 3; 188. 73. *Sed quid*

facit vel fecit vel sentit *turba Remi*, plebs Romana, a Romulo et Remo oriunda. *Remus* vel Romuli frater vel potius alius quisquam, a quo Urbem fuisse dictam fama tradiderat. *Turba Remi* contemptum dicitur, faex populi eaque in factiones divisa, ut *turba mobilium Quiritium* ap. Horat. Od. I, 1, 7. 73—81. Praeclare adumbratur ingenium et indoles plebis vel faecis potius Romanae, qualis sub Imperatoribus et iam inde a bellis civilibus fuit, et primum quidem v. 73—76. animi levitas et inconstantia, deinde v. 77—81. ignavia et servilis animus plebis, quas libertatem ac iura pristina sibi omnia eripi patienter fert et duas tantum res suae optat, *panem et Circenses ludos*. Conf. ad v. 65. *Sequitur Fortunam* secundam, favor eius eodem, quo *Fortuna*, se inclinat atque cum fortuna mutatur et stat vel cadit; unde *turba mobilium Quiritium*, et *ventosae plebis suffragia* ap. Horat.

74 seq. Eadem plebs, si *Fortuna* adspirasset *Seisui* coeptis, et *secura senectus Principis*, h. e. *Tiberius*, senio iam confectus (v. ad IV, 39. et 81.) et nihil tale ab amico imperique consorte metuens, *oppressus foret* a *Seiano* regnandi cupido (non morte), hac ipsa hora, qua *Tiberius* occisus esset, *Seianum diceret Augustum*, creasset vel salutasset Imperatorem. Praeclare sic levitas vulgi notatur. (Cf. *Salmas. Exerc. Plin. p. 328.*) *Nursia*, Etruscorum et Volsiniensium dea. *Tusco*, *Seiano*, alumno suo, genito Volsinii s. Volsiniis, quod Etruriae oppidum est et hodie *Bolsena* dicitur. — 77. 78. *Populus Romanus*, iam dudum et otio et iugo imperioque Caesarum aduersus ac pristinae libertatis immemor, huius recuperandae occasione, interfecto *Tiberio*, non arripisset. ex quo *suffragia nulli candidato vendimus*, *εἰρησυχίᾳ* pro, ex quo *suffragia* comitiaque nobis ademta sunt: nam *suffragia* olim venalia plerumque erant; unde tot *leges* de ambitu latae. *Iam pridem*, iam inde a *Iul. Caesaris* temporibus, qui comitia cum populo partiti sunt. Eius institutum reduxit *Augustus* et ambitum multiplici poena coercuit. *Tiberius* autem, animis Romanorum fractis iam et servitio aduersus, comitia prorsus e *Campo* in *curiam* transtulit, neque ea exinde populo reddita sunt. *curas*, omnem ouram reipubl. administrandae, creandorum inq. magistratuum legumque sciscendarum, *effudit*, dimisit; quod *ἀπορροή* dictum est, quasi otii amore ac sponte, vel adeo libenter, sua iura *Caesari* et *Imperatoribus* concesserit. — 79. *Imperium* summum, et quidem tam civile, *fascēs*

(dictaturas, consulatus, praeturas), quam militare, *legiones*. Vox omnia separatim capienda. — 80. *Continet se*, modeste coercet cupiditates suas, nihil amplius cupit, quam *panem et Circenses ludos*, quos tamen *anxius*, anxie, cupide, optat: contentus est, dummodo et facilem habeat victum et voluptatem. Conf. Tac. Ann. I, 2. *Panem*, sportulas et congiaria vel tesseras largitionesque frumentarias, (1) *Circenses*, v. ad III, 223.

81—88. Responsio aliorum civium, quorum animus servilis et metus tyranni egregie declarantur. *multos Seiani amicos* vel suspectos certe de amicitia eius. 82. Verba *Nil dubium; magna est fornacula*, tribui etiam possunt aliis civibus respondentibus. *magna est fornacula*, in qua Seianus ardet et quae magnam hominum multitudinem capit. (2) Poëta autem ludit antithetis *magna est fornacula*; Lob. et Ach. *Pallidulus* metu mortis. Lepide ponitur diminut.

83. *Brutidius Niger*, aedilis, rhetor et historicus, de quo v. Tac. Ann. III, 66. et Senec. Suasor. VII. *meus amicus*. Scho lion in cod. Alex. est: *Brutidius amicus Seiani*, cum illo interfici iussus; et est vox populi: *obvius fuit mihi Brutidius*, quum duceretur ad mortem. *ad aram Martis* forte Vltoris, cuius aedes fuit in foro Augusti. In vicis atque foris arae erant exstructae sine templis, ut *ara maxima* Herenli dicata; Ach. 84. 85. *Quam*, quantopere, *metuo*, ne Tiberius, *male* se et maiestatem suam a senatu et civibus *defensam* ratus et arguens, ira furens *poenas* de iis *exigat*, aeque ac *Ajax*, Telamonis filius, qui quum in iudicio, super armis Achillis habito, *victus* esset eloquentia Vlyssis ac *male defensus* a Graecis, testibus virtutis suae (v. ad VII, 115.), ex dolore et ira in rabiem versus, gladio et flagello in pecudes irruit, ratus se in plebem ac principes Graecorum saevire: de quo v. Sophoclis *Αἴας μαινεγόμενος*, et inf. ad XIV, 286. Praeclara comparatio Tiberii, qui post interitum Seiani,

(1) *Panis* etiam civibus pro frumento datus, sed forte non ante imperium Traiani: (v. Lips. Elect. I, 8.) nisi huius rei auctor potius Hadrianus fuit, quod probabile fit ex eius edicto apud Guic. Obs. XXI, 6. Inde Plathnerus colligebat, hanc satiram sub Hadriano scriptam esse.

Sed *panis* etiam h. l. de frumento accipi potest et forsitan debet, quia effinguntur sermones plebis eo tempore viventis, quo Seianus periit.

(2) Alii exponunt: ira Imperatoris incensa est et aestuat. Britannicus: magnum est incendium, h. e. res maximi excidii et furoris moventur.

inimani belluæ hominisque furibundi instar, in omne civium genus crudelissime sævit, cum Aiace furente. Forte etiam satiricus poëta respexit tum stultam ignaviam, tum innocentiam Romanorum, quos insectatus est tyrannus, tamquam pecora esseot, non homines. (1)

85—88. Præclara imago plebis servilis, quæ sequitur Fortunam, et temporum illorum, quibus servi etiam delatores dominorum erant. 86. *Dum iacet in ripa* Tiberis, antequam in fluvium proiciatur. Conf. ad v. 66. *Caesaris hostem*, Seianum occisum, *calcemus* pedibus; quod contemptus, odii et insultationis signum est, ut *λάξ ἐν στάθμῳ βαίνων* ap. Hom. Il. v. 618. *ἐχθροῖσιν ἐπιμβῆναι ποδῖ*, vel *θανόντι προσπιβῆναι* ap. Sophocl. in Electra et Aiace; unde *πατῖν* pro *καταπρονῖν*. (2) — 87. *Sed videant servi nostri, ne quis eorum neget*, nos id fecisse, et nos accuset vel deferat tamquam Seiani amicos. *ἤκετι γὰρ μόνον πρὸς καταγορεύειν τινός; τό τοῦ Σειανῶ φίλων ἢ γενέσθαι ἢ δοῦναι*, Xiphil. in Tib. *Decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnumquam et testibus: nemini delatorum fides abrogata: omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumque verborum*; Suet. Tib. 61. Servorum adversus dominos testimonium etsi non alias, tamen in crimine maiestatis valebat. Olim servis, qui dominum, res novas molientem, detulissent, libertas præmii loco dabatur. Ad hanc vero consequendam criminis quoque confectio sufficiebat reguante Tiberio aliove tyranno, v. c. Domitiano, unde Nerva edicto servos erimeu in dominos deferre vetuit, de quo v. Dio LXVIII. p. 769. et Bach. Traianus p. 73 seq. — 88. Notum est, iis, qui in ius vocati non irent, manus laqueosque iniici, cosque vi, obstricta, constricta laqueis, *cervice s. collo obtorto in ius trahi* vel rapi potuisse.

(1) Minime certe mihi probanda videtur vulgaris interpretatio: Quam timeo, ne Brutidius alique cives, victi a delatoribus in iudicio vel damnati æ male defensi, propter iniquitatem iudicum, poenas, ab Imperatore metuendas, de se ipsi exigant, vel (ut Plathnerus, male coll. v. 187. et 313. alique locis) sustineant, perferant, ad exitum et effectum agant, h. e. mortem sibi consciscant, (quod multos fecisse tradit Suet. Tib. c.

61.) exemplo Aiæis qui viatus ab Ulyssæ postremo pectus sibi gladio transfixit. Sic non bene hæc verba tum iis, quæ sequuntur, coherent; et quam duræ, ne quid gravius dicam, sunt explicationes formularum *exigere poenas* (qua nemo usus est illo sensu) et *ut male defensus*?

(2) v. c. ap. Anacr. XLVI, 6, *Σοφία, τρόπος πατῖται*, et ap. Aristoph. Equit. v. 596. *Βουλὴν πατήσεις καὶ στρατηγούς κλαστήσεις*.

90. Quae quum ita sint, quis optabit eosdem honores habere, quos habuit Seianus, et eadem pati, quae ille passus est? *salutari*, coli: nam clientes patronis officia praestare vel honorem habere solebant salutando, occurrendo, sectando; deducendo cet. *habere tantundem* scil. divitiarum et potentiae. Conf. Var. Lect. 91. *illi*, huic, alteri. *Curulis* sella primum fuit regum, deinde magistratuum maiorum, puta consulum, censorum, praetorum et aedilium curulium. Hinc *summae curules* scil. sellae vel summi curules honores et magistratus sunt consulatus, ut *maior curulis* ap. Stat. Silv. I, 4, 82. — 92. *Tutor*, defensor et vicarius *Principis* et imperii: nam Tiberius, quum *Capreas* secessisset, imperium Seiano tradiderat. Conf. ad v. 71. Sed *tutor Principis* b. l. dici videtur per ludibrium Tiberii, qui ad Seiani arbitrium nuntumque se totum fingeat et pupilli iustar in eius tutelam venerat vel sponte se tradiderat. *rupe Caprearum*; nam Tiberius *Capreas* se contulit, praecipue delectatus *insula*, quod uno parvoque litore adiretur, *septa undique praeruptis immensae altitudinis rupibus et profundo maris*; Suet. Tib. c. 40. De *Capreis* v. ad v. 72. *sedentis*, praeclare; non tam regni sedem quasi habentis, quam consumentis otium et quidem tam segne (nam *sedere*, ἵκεται et καθεύδει de ignavo otio et obscura vita saepe adhibentur, de quo v. Klotz. ad Tyrt. p. 143), quam diuturnum (per septem vero annos usque ad vitae finem Tiberius Capreis commoratus est), forte et turpissimum, quum in ganeis, popinis et lupanaribus ventri libidinique indulgeret sedens; nam poëta simul innuisse videtur, quod memorat Suet. Tib. c. 43. *Secessu Capreensi etiam sellariam excogitavit, sedem arcanarum libidinum* cet. — *angusta in rupe*, v. Var. Lect. 94. *Cum grege Chaldaeo*, cum mathematicis: nam ὁ Τιβέριος ἐμπροσ-
τατος διὰ τῶν ἀστρον. μαθητικῆς ἦν, Dio LVIII. *Vis* certe, optasne saltem? cuperes certe imperium militare. *pila*, pilos et quidem primos centurionum pilos, h. e. primipilatus: qui militiae gradus et altus erat, et valde quaestuosus. v. ad XIV, 196. Vulgo *pila* dicuntur tela Romanorum propria, tam maiora (quorum et lignum et ferrum tricubitale erat) quam minora. *cohortes* puto h. l. dici tribunatus militum, v. ad I, 58. 95. *Egregios Equites*, munus et dignitatem *Equitum illustrium* et *laticlavio-
rum*. Ita sub Imperatoribus, quorum temporibus tribunatus erat militia equestris, dicebantur tribuni militum, qui, clara equestri familia geniti, censum habebant senatorium et hinc lato

clavo utebatur. v. ad VII, 89, (1) *castra domestica*, praetoria a Seiano constituta, qui dispersas per Urbem cohortes praetorianas uoa in castra (ad ipsam urbem, iuxta portam Viminalem, posita, de quo v. ad VIII, 43.) eoducendo vim praefecturae intendit. *Castra* autem h. l. pro muere eorum, qui illis praesunt, h. e. pro praefectura praetorii.

96. 97. Suam potestatem etiam ii, qui nolunt ea abuti, habere cupiunt optantque, ut magis colantur, aut certe timeantur. 97. 98. *Sed quae*, quatenam, *praecleara et prospera tanti aestimanda* suot, ut ea exoptes, ut, h. e. quamvis, *rebus laetis par sit mensura malorum*, non minus mali atque infortunii admistum sit? — 99. *Huius Seiani, qui trahitur unco*. v. ad v. 66. — *praetextam*, summos honores et magistratus, qui cum maximo periculo solent esse coniuncti. v. ad I, 78. et Ferrar. R. V. II, 3. qui monet, praefectos praetorio in praetexta fuisse, licet ius clavi non habuerint. 100. *Fidenarum Gabiorumque*, micorum oppidorum municipiorumque Latii. *potestas*, magistratus (ut ap. Cic. Tusc. I, 30. Suet. Caes. c. 17. et Claud. 23.), esse, h. e. honoribus fuogi, qui minores quidem suot, sed securi et a magno periculo tuti. 101. 102. *Aediles* municipiorum et coloniarum, quod vel ex h. l. probabile sit, similes Aedilibus plebis Romanorum et infimi erant magistratus (conf. III, 162.), qui et praecerant *mensuris* ac ponderibus, quae, si *minora*, ioiqua essent, ab iis *frangebantur*. Ad dignitatem per se parvam quam maxime minnendam valet delectus oppiduli, quod *vacuum* incolis s. male habitatum (non plane desertum: oam Aedilem habuit), et cuius Aedilis hinc *pannosus* est, h. e. pannis vestitus. *Fluibræ* teooc opp. Latii vel Campaniae in agro Pomtino, iuxta paludes. Cf. Horat. Epist. I, 11, 30. *vacuis*, v. ad III, 2.

103. Ex his intelligitur, Seiaoum, aequae ac maximam hominum partem (v. 2 seq.), ignorasse, quae vera sint bona et hinc exoptanda. 105—107. Seianus ad altissimos adscendebat honoria gradus et ita graviozem sibi casum ruinamque parabat, similis ei, qui, modicis aedibus non contentos, turrim multorum tabulatorum exstruit, *unde alior est casus et immane praeceps*, praecipitium, *ruinae* (dat.) ad casum et violenter *impulsae*, h. e. unde superiores turris partes magna cum vi ruere vel decidere

(1) Interpretes h. l. vel tacent, vel *egregios equites* existimant vocari praetorianos, ad custodiam Imperatoris

selectos: quo potius *castra domestica* spectant.

possint. Cf. Horat. Od. II, 10, 9 seq. Claudian. in Rufin. I, 21 seq. ubi Koenig comparavit verba Luciani (Contempl. 14. p. 510. T. I. ed. Reitz.) ἐν τοσούτῳ δὲ ἐπαίρειδον, ὥς ἂν ἀπ' ὑψηλοτέρου ἀλγυνώτερον καταπεσόμενοι.

108 seq. Conf. ad v. 56. et Senec. Epist. 94. Crassos, M. Licinium Crassum cum P. Crasso filio interemptum in bello Parthico, quod gloriae aurique Parthici cupiditate incensus moverat. Pompeios, Cn. Pompeium Magnum, duosque filios, Cnaenum et Sextum. Crassi vero et Pompeii quales et quanti fuerint viri, vel tironibus notum est. — 103. Non Sulla designatur, neque Augustus (nam neutrum evertit nimiae potentiae cupiditas), nedum Cinna, sed Iul. Caesar, qui viginti tribus in Senatu confossus vulneribus periit, postquam Quirites domitos deduxerat ad sua flagra, h. e. in servitutem quasi redegerat oppresseratque dominatu. Haec notio graviter ita et praeclare expressa est: nam liberae reipubl. temporibus servos tantum, non cives Romanos virgis, nedum flagellis, cadere fas erat. Cf. VI, 479 seq.

110. Summus nempe locus petitus, immoderata honorum regnandique cupiditas, scil. eos evertit: nulla non arte, omni arte ac modo, per fas et nefas. 111. Conf. v. 7. et 8. Magna vota, quibus magna fortuna, res magnae expetuntur. — Numinibus malignis, quae specie indulgendi nocent et faciunt compotes malorum, quae dant imprudenter roganti, quo pereat; quae sunt verba Gron. Obs. III, 15. Seneca Epist. 60. Eo, inquit, vota inimiciora, quo cessere felicius: inde maligni dii, qui nos exaudierunt, ut, quum ad summa erecti, in profundum detruderent. — 112. Ad genus Cereris, ad Platonem, qui Proserpinam, Cereris filiam, rapuit, h. e. ad inferos, descendunt, moriuntur. reges, v. ad I, 136. morte sicca, vet. Schol. recte: "incruenta, ac per hoc naturali, morte sua." (ἀντομάτω θανάτῳ) Ferrum Marte cruentum, siccum pace dixit Claudian. XXII, 16. ubi v. Koenig.

114—132. Alii votis summam expetunt eloquentiam, quae perniciose fuit multis; quod probatur exemplis Demosthenis et Ciceronis, summorum oratorum. 115. Quinquatrus maiores (nam et minores vel minusculae erant, quae Iulibus Iun. celebrabantur) dies festi, ab omnis generis artificibus artiumque studiosis in honorem Minervae, praecidis artium, acti et sic dicti, quod vel quinque diebus continuis vel a die quinto post Idus Martias (XIV. Cal. Apr.) agitabantur. 116. Quinquatrus a

quinquando, i. e. lustrando, quod eo die arma Ancilia lustrari sint solita. His Quinquatribus discipuli feriabantur, novique discipuli stipem (*minerval*) solvebant magistris, qui exiguum hoc munus *Minervae* dedicare solebant. Hinc discipulum, qui adhuc uno asse partem, tantam, colit *Minervam*, dici potest tirunculum, qui praeceptoribus non nisi semel illam dedit mercedem adeoque elementa adhuc artium discit. Platbneri nota est: Discipuli ab asse denominati, ut, qui prima iuris elementa discebant, *dupondii* nunc vocabantur, quod scil. nullius pretii essent, de quo v. Justin. orat. de method. iur. doc. § 2. et Cuiac. Obs. XII. extr. — 117. Quem puerulum, ad schulam euntem, sequitur *vernula*, custos *capsae*, servus, *capsarius*, qui libros fert in capsula s. cistula. Ab eo differunt *paedagogi* (*paggio*), de quibus v. Böttiger p. 302. Epitheton *angustae* et diminut. *vernula* ad infantium discipuli designandam spectant.

118. *Eloquio*, eloquentia, qua Demosthenes adversus Antipatrum et Macedonas, Cicero adversus M. Antonium triumvirum (v. 123.) usus est, *uterque periit*, ille hausto veneno, hic manu C. Popillii trib. mil.

120. *Ingenio* facete pro, Ciceroni, viro tanti ingenii, vel propter ingenium. 120. 121. Ciceronis manus, quae Philippicas scripserat, et *cervix*, caput, iussu Antonii, a Popillio, quem ipse nunc in causa capitis defenderat, abscisa et affixa *Rostris*, e quibus orationes illae sunt dictae. Haec facta non essent, si Cicero *pusillus*, vilis, *causidicus*, nec tantus fuisset orator.

122—126. Facete exprimitur haec sententia, quae et vera et acuta est: Cicero non ita periisset, si tam malus orator fuisset, quam malus poeta fuit. 122. Lepide et apte inseritur notissimus hic Ciceronis versus, quo de oppressa a se Catilinae coniuratione ipse gloriabatur. *natam simpl. expono factam.* (1) — 123. Poeta transtulit et sic perstrinxit verba Cic. Phil. II, 46: *Contemsi Catilinae gladios, non pertimescam tuos.* — *potuit*, potuisset. *sic*, tam male, incondite, inepte. 124—126. *Ridenda poemata* scripsisse malo, quam *divinam* illam orationem *Philippicam*, quae proxima a prima, post primam,

(1) Henninius: « maximo periculo elapsam, meis auspiciis coniurationi Catilinae exemptam; quemadmodum *evolo mitti*, ex orco redire, na-

sci cet. dicebantur res, quae desperatae paene, nihilominus ceu quidam ἀποκαταστάσει felicem sortiebantur eventum. »

volvitur, sequitur, legitur, h. e. quae secunda est. Hac oratione Cicero omnia Antonii flagitia commemorat et acerrime eum insectatur, unde haec ei praecipua mortis causa fuit. Notum autem est (vel ex ipso Cic. ad Att. II, 1.), eum orationes XIV in Antonium non *Antonianas*, sed *Philippicas* inscripsisse, tamquam argumento et libertate dicendi similes Philippicis, a Demosthene in Philipppum regem Maced. habitis. 126. *illum*, Demosthenem, qui, ne Antipatro traderetur, venenum hausit. 127. *Exitus*, finis scil. vitae, ut ap. Lucret. III, 1099. — 128. Praeclara et iusta laus Demosthenis. *Torrentem*, v. ad III, 74. *Moderantem frena theatri*, Athenienses in concionibus, quo volebat, flectentem: metaphora frequens, petita ab equis, qui frenis vel habenis flectuotur. *Theatrum* autem passim concio populi dicitur, quoniam ibi consultare Graecis mos erat.

129 seq. Fortuna adversa ita tulit, ut clarissimus orator evaderet Demostheos, qui multo felicior fuisset, si patris frequentasset officinam, non scholas rhetorum, si faber aerarius fuisset, non orator. *Pater* Demosthenis fuit faber aerarius vel, ut Plutarchus tradit, ὃν μὲν τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος ἐπικαλεῖτο διὰ Μαχαιροποιός, ἰργαστήριον ἔχων μέγα καὶ δοῦλους τεχνίτας τοῦτο πράττοντας. Eidem tamen si fides habenda, mortuo demum patre filius ad rhetorem a matre missus est. Idem tradunt Valer. Max. III, 4. ext. 2. et Sidon. II, 23. et 188. — *lippus fuligine ardentis massae*; nam *opifices*, per quorum manus sterile terrae genus et informe perpurgatur, multa fuligine oblinuntur, ut utar verbis Sen. Ep. 94. — 131. Ab officina ferraria ad scholas rhetorum pater filium misit, ut hic animum non ad artem, quam ipse tractabat, sed ad studium eloquentiae appelleret. 132. *Vulcano*, fabro aerario (nam poeta ad officinam Vulcani in Lemno vel Lipara ins. respexisse videtur), *luteo*, fuligine obsito, atro, squalido, deformi: fabrorum enim vultus manusque fumo ac fuligine aqualere et nigrari solent. (1) — *ad rhetora* Isneum, non Isocratem, misit, ob paupertatem, ad quam et fraude et negligentia tutorum reductus erat.

133—137. Alii adspirant ad rei militaris gloriam, quae cu-

(1) Alii exponunt: igne coloris lutei. Sed *luteum*, si prima syllaba, ut h. l., corripitur, est id. qd. coenum s.

limus, si producitur, est herba flavi coloris, qua tingitur.

piditas tum summis imperatoribus, v. c. Alexandro et Hannibali, tum patriae exitiosa fuit. Singula vero *δένειος* expressa. 133. 134. Tropaeum designatur, vel bellorum *exuviae* s. spolia, e tropaeis suspensa; et v. 135 seq. triumphus vel spolia hostium in triumpho ducta, et quidem proelio tam terrestri, quam navali capta. Ad tropaea non referri possunt h. l. omnia, certe non *arcus*. Tropaea (v. Var. Lect.) dicuntur *trunca*, a prisca eorum forma: nam detruncatis arboribus vel earum truncis spolia victorum hostium affigebantur. 134. *Buccula*, *περὶ γυμνασίου*, lamina flexilis, de casside pendens eique affixa ad malas utrasque, quae *buccas* auresque tegebat et vinculis constringebatur sub mento vel loris, quae Suidae *ὄχις* vocantur: vnde Sidonius III. epist. 3. p. 64. *Alii*, dicit, *de concavo tibi cassidis exituro flexilium laminarum vincula diffibulant.* — 135. *iugum*, currus bellicus. *curtum*, decurtatum, mutilatum, avulsum, carens *temōne*. — 136. *Aplustre* s. *aplastrum*, *ἀπλάστρον* s. *ἐπλάστρον*, ornamentum puppis, tabulatum, in quo post diactam erigebatur baculus (*στῆλῆς*), e quo pendeat velum (h. e. linteum s. fascia, *τανίς*, *flagge*), quo motus venti indicabatur. In arcu triumphali, qui primum lateritius, mox lapide quadrato et demum marmoreus fuit, et quidem in superiori eius parte erant spatia quaedam, in quibus cum victoribus currus erant aere expressi et sub pedibus ducum *captivi* habitu *tristi*; Grang. coll. Prudent. adv. Symm. II. *Frustra igitur currus summo miramur in arcu Quadriiuges stantesque duces in curribus altis, Fabricios, Curios, hinc Drusos, inde Camillos, Sub pedibusque ducum captivos poplite flexo Ad iuga depressos manibusque in terga retortis.* Poëta autem respexit forte obiterque *perstrinxit ridiculam ambitionem Domitiani, qui, ut verbis Suet. c. 13. utar, *Ianos arcusque, cum quadri-gis et insignibus triumphorum, per regiones Urbis tantos ac tot exstruxit, ut cuidam Graece inscriptum sit; ΑΡΚΕΙ.* — 137. Haec creduntur esse bona humanis maiora, summa ac veluti divina. *ad haec* bona eorumque spem se erexit, animum intendit, adspiravit, *endoperator*, Imperator (v. ad IV, 29.), *Romanns*, ut Marius, Sulla, Crassus, Pompeius, Caesar et alii. *Gravus*, v. c. Pausanias, Lysander, Alexander, Perseus al. *Barbarus*, Hannibal, Antiochus, Xerxes, Ingurtha, Mithridates al.

139. Cupiditas gloriae causa fuit, cur tot pericula adirent et labores. 140. *Sitis et fames pro cupiditate.* 141. 142. Nemo

facile virtuti studet, quoniam per se pulchra est, et propter rei bene actae conscientiam, sed ob spem gloriae et emolumentum. — *obruit* multis magnisque malis, afflixit, oppressit, in perniciem traxit. — 143. *Gloria paucorum*, v. c. Marii, Sullae, Pompeii, Caesaris, Crassi, Antonii, Octaviani. *Cupido tituli*, inscriptionis, in *saxis* tumulorum vel sepulcrorum, in quibus mortuorum cineres et ossa, urnis inclusa, condebantur. — 144. *Haesuri saxis*, inhaesuri sepulcro, quo memoriam suam rerumque a se gestarum diu conservatum iri sperant: unde sepulchra etiam *memoriae* et *monimenta* vocantur. Quae spes quam vana sit et quam saepe eos fallat, ostenditur v. 145. 146. quibus docet poeta, stultam esse ambitionem hominum, qui gloriam affectant sempiternam eamque se adepturos putent ex titulis sepulcrorum, qui tamen cum ipsis sepulchris aut vetustate aut alia, quamvis levissima, re deleri possint. *ad quae saxa discutienda*, dissolvenda, *valent*, iam sufficient, *robora sterilis ficus*, h. e. caprificus, cuius ea natura est, ut in commissuris saxorum innata erumpat eaque scindere ac disicere possit; unde *mala*, improba, noxia. *robora*, vires, *ficus*; vel simpl. ficus. — *fata*, interitus, ut *mors* ap. Prop. l. l. et Anson. *monimenta fatiscunt*, *Mors etiam saxis nominibusque venit*. — *sepulchris*, etiam mariuoreis, et mausoleis. 147 seq. *Expende Hannibalem*, eius ambitionem et fata, vel potius pende libra s. lance eius cineres: *quot libras in duce summo*, quam parvi ponderis cineres et reliquias tanti ducis invenies? (ὁ πᾶσι παχυτέρως, ἢ οὐ, τίσσας γὰρ ἰσὺς ὄσσων ἔχῃ μέγας; Leonid. Epigr. LXIX, 6.) et tamen *hic* est ille, cuius animus tantus erat, ut Imperio Africae non contentus esset; angusta urna nunc eum capit, quem, quum viveret, non capiebat Africa; et quidem tanti orbis terrarum pars, quae a *Mauro*, Africano, Oceano, ab Atlantico mari, h. e. ab Occidente, ad *Nilum*, fluvium Aegypti, patet. (Nam Aegyptus a Geographis veteribus vel tota, vel magna ex parte, Asiae, a Strabone autem l. p. 60 seq., Arabico sinu inter Asiam Africamque termino constituto, Africae adiungitur et ad orientem, ut Mauretania ad occidentem extremum Africae sita est.) 148. *quem non capit Africa* eet., ut ap. Claudian. in Ruf. II, 155. *Non orbita solis, non illum natura capit*. *admota*, propinqua. *Africa*, ab oriente, *admota* est *Nilo*, rursus, deinde, *ad Aethiopum populos* supra Aegyptum, usque ad sinum Arabicum (a quibus diversi sunt Aethiopes hesperii s. occidentales et Atlantici, in interiori Africa, ad occidentem et mare Atlanticum),

et ad *altos elephantos*, h. e. ad Indiam, in qua maximi sunt elephanti, et ad quam Indiam veteres poëtae et geographi Aethiopiam quoque, Arabiam partemque Aegypti referunt. Nota Aeth. est: *Africa Mauro percussa Oceano* est occidua eius pars, *Nilo admota orientalis*, ad *Aethiopum populos* interior. Interpretatio autem Heineckii ceteris forte praefenda: "Ne Africa quidem sufficiebat Hannibali, quamvis maxima sit: nam adluitur Oceano Mauro, extenditur usque ad Nilum, *rursus*, praetereaue, ad Aethiopiam, ubi magni elephanti sunt; ut ap. Manil. IV, 667. *Et vastos elephantos habet saevosque leones*, quamquam Bentleius hunc versum spurium esse iudicat: nescio, quantum vere. Similis locus est Manil. IV, 596—602. quem Iuvenali ante oculos fuisse puto: *Ipsa natat tellus pelagi lustrata corona, Cingentis medium liquidis amplexibus orbem, Inque sinus pontum recepit, qui vespere ab atro Admissus dextra Numidas Libyamque calentem Alluit et magnae quondam Carthaginis arces; Litoraue in Syrtes revocans sinuata vadosas Rursum usque ad Nilum directis fluctibus exit.* Apud Manilium quidem voci *rursum* adiectum est verbum *exit*, et apud Nostrum desideratur verbum. Sed ex verbo *admota* assumendum est *extensa*. Talia non inusitata. Conf. Periz. ad Sauct. IV, 8. Tum desideratur copula, ut saepe. — 151. *Additur imperiis*, regno Poenorum, *Hispania*, cuius pars Hannibalis expugnata est armis. *imperiis*, vasto Africae imperio; Aeth. Sed neque Hannibal, neque Poeni magnam Africae partem expugnaverunt. *Pyrenaeum montem*, quo Hispania a Gallia dirimitur, *transsiliit*, Hannibal eeleriter ex Hispania in Gallias victor transiit: nam verbum *transsilire* velocitatem transitus significat. Ceterum haec ex Liv. XXI, 5—23. notissima. — 152 seq. E Galliis Hannibal vietricia arma in Italiam transtulit. 152. 153. Praeclare difficultas transitus Alpium adumbratur. Similem notionem, sed minus sublimi gravitate, expressit Horat. Od. I, 3, 21 seq. *Nequidquam Deus abscondit Prudens Oceano dissociabili Terras, si tamen impiae Non tangenda rates transsiliunt vada.* Locum vero nostrum imitatus est Rutil. Itin. II, 33 seq. *Excubitis Latii praetextu (Deus) Apenninum Claustraque montanis vix adeunda viis. Invidiam timuit natura parumque putavit Arctoia Alpes opposuisse minis eet.* Tempora etiam praes. *Transsiliit, diducit, rumpit, tenet, tendit*, ad sublimitatem augendam valent. — *Natura* quidem ipsa itineri Hannibalis *opposuisse* videbatur insuperabiles difficultates, *Alpem*, montem altissimum iovium-

que exercitibus, uode Plinius in Prooem. Lib. XXXVI. in *portento*, dicit, *prope maiores habuisse Alpes ab Hannibale* (primum tamen a Gallis, de quibus v. Liv. V, 34. et XXI, 30. uode fabulam de Herculia, a Gallis culti, transitu natam suspicabatur Lefeb. ad Sil. XI, 217.) *exsuperatas et postea a Cimbris*; praeterea *nivem mollem et praecaltam*, qua omoia erant oppleta; de qua v. Liv. XXI, 35—37. Sil. III, 518 seq. *Alpem* poet. sing. pro plur. ut passim (v. ad Sil. XIII, 741.). Quanam vero parte Hanoibal Alpes transierit, ne ioter antiquos quidem scriptores constitit. — 153. *Diducit*, dissolvit, *et rumpit montem*, pervium facit, viam aperit, *acetor*: nam Hannibal struem lignorum ingentem succedit atque saxa ardentia putrefecit infuso aceto, quod ootam ex Liv. XXI, 37. et Appian. b. Hannib. c. 4. (1) *Rumpere*, perrumpere, *montem*, ut *r. iter*, *cursum*, *aditus*, quo difficilis simul rei molitio exprimitur. — 154 seq. Hannibal non contentus, descendisse in Italiam magnamque eius partem per XVI annos expugnasse, voluit et ipsam Romam, caput orbis terrarum, capere. De irritio consilio Romae oppugnuandae v. Liv. XXVI, 7—11. Magna vero io verbis inest vis et sententia tanto duce digna. *portas Romae*. 156. *vetillum* victor ingressus Romam pono in *media Subura*, b. e. Vrbe, ut III, 5. ubi v. oot.

157—167. Locus praeclarus, magoa sententiarum gravitate et affectibus salibusque, rei aptissimis, insignis. 157. 158. Derideatur deformitas temeritasque Hannibalis, qui Apenninum transgressus et propiore, quae in Etruriam ducit, via per paludem et profundas Arni fl. voragine *Gaetula* (Afra, Libyca) bellua, b. e. elephantus vectus, vigiliis et nocturno humore palustrique coelo gravante caput, et quia medendi nec locus nec tempus erat, altero oculo captus vel *luscus* s. unoculus factus est. *O qualis*, quam ridicula, *facies Hanoibalis luscii*, *et quali tabella*, pictura (caricature) *digna*, quam digna, quae pingeretur! — 159. *Exitus*, fisis tot victoriarum et vitae Hannibalis. *O gloria*, quam vaoa, brevis et fallax! eiusque cupiditas quam stulta ac pernicioza est! 160 seq. *Vincitur idem*, ipse ille Hanoibal,

(1) Cf. Plin. XXIII, 4. et ad Sil. III, 610. in Add. Haec historia propter silentium Polybii, difficultatem aggerendarum arborum, quae in superioribus Alpium iugis frustra quae-

runtur, aliasque rationes in dubium vocata est a Matthiae in Obs. ad Liv. XXI. p. 40 seq. sed defensio a Boettigero in Ephemerid. Brunsvic.

imperator tantus et toties victor, a Scipione, et, accusatus Carthagine a Romanis, in *exsilium praeceps fugit*, et primum ad Antiochum Syriae, deinde ad Prusiam, *Bithyniae regem*, profugit: *atque ibi*, in exsilio, *magnus mirandusque cliens ad Regis Prusiae praetoria*, praetorium, h. e. regiam vel palatium, et in eius atrio, *sedet*, quovis mane, ut regi, patrono suo, ad ministeria mandataque praesto sit vel certe officium salutando praestet, praestolans, *donec tyranno*, regi, *libeat*, placeat, *evigilare* et clienti aditum concedere. Sarcasmi vim facile senties.

163. *Finem*, mortem. *animae*, homini. *miscuit* caede, armis perturbavit. 165. 166. Annulus fuit *vindex et ultor Cannarum ac totius sanguinis*, tantae caedis sen cladis apud Cannas Romanis illatae, totque annulorum, Romanis ibi Equitibus detractorum: nam Hannibal periit hausto veneno, quod sub aquili gemma multo ante praeparatum habebat. Quidam vero *sub gemmis venena cludunt*, sicut *Demosthenes*, summus Graeciae orator, annulosque mortis gratia habent, Plin. XXXIII, 1. s. 6. — 166. 167. Amara irrisio Hannibalis aliorumque gloriae militaris nimis cupidorum. I, *demens*, v. ad VI, 306. — *saevae*, asperae et nive oppletas. 167. Vt pueris materiam declamationis praebeas in Rhetorum scholis. (1) Cf. VII, 161 seq. *ut declamatio*, h. e. argumentum declamationis, *fias*, *ut fabulam fieri*, sermonem, rumorem et iocum esse.

168 seq. Quam perniciose sit nimia gloriae cupiditas, etiam Alexandri M. et v. 173—187. Xerxis probatur exemplis. *Pellaeo iuveni*, Alexandro M. ita dicto a *Pella*, Macedoniae urbe et regia. 168—170. Insatiabilis simul et *infelix* gloriae cupiditas, qua Alexander flagrabat, praeclare adumbratur. Non uno orbe contentus erat, et *infelix* ille *aestuabat*, angebatur (similis mari in angusto aestuanti, vel homini inclusio in arcto loco, qui nulla fere spiramenta habet), in toto terrarum orbe non minus se coarctatum putans, quam si parva clausus esset insula. — 171. *urbem a figulis munitam*, Babylonem, quam Semiramis condidisse muroque e cocto latere cinxisse dicitur. In hac urbe Alexander eadem die, qua Diogeus Coriuthi, mortuus est. — 172. Vetus Schol. « Quem vivum mandus non ceperat, mortuus exiguo loco contentus est. » *contentus erit et esse debet.*

(1) Vetus Schol. « Vt de te pueri studentes dicant in scholis deliberativa: Hannibal utrum de Alpibus re-

cederet? » Immo, *Utrum Alpes ei transiundae fuerint?*

— *Sarcophagus* h. l. sepulcrum vel urna, propr. lapis vocatur, qui circa Assum Troadis urbem fissili vena scioditur et corpora defunctorum condita in eo, exceptis dentibus, intra XL. diem consumit, unde *σαρκοφάγος*. — 172. 173. *Mors fatetur*, ostendit, indicat, docet, quam pusilla hominum corpora et quam parvi sint ipsi, qui vivi cupiditates animorum explere nequeant.

174—178. Merito poëta perstringit ridiculas Graecorum fabulas (*portentosa Graecorum mendacia* dixit Plin. V, 1.) de Xerxe, quas, gloriae suae amplificandae causa, commenti sunt. Fabulantur enim, Xerxem decies septies centena millia peditum armasse naviumque habuisse decem *μυριάδας*; *Athos*, altissimum Macedoniae montem, a continenti abscissum, perfossum mari-risque immisso *velificatum*, h. e. classibus transnavigatum (*remige Medo sollicitatus Athos* ap. Claudian. III, 336.); *iisdem classibus constratum*, opertum, mare, vel viam per mare stratum, et *solidum*, totum Hellespontum, constructo navibus ponte iunctum vel contabulatum esse, et *subpositum rotis*, curribus, quibus ex Asia in Europam exercitus sit transmissus; *alta flumina* (Scamandrum, Onochonum, Apidanum et Echedorum ap. Herodot. VII, 42. 196.) *epota defecisse*, cessasse, *prandente ac bibente Medo Persicoque exercitu*; et quae alia cantat, fingit, comminiscitur, *Sostratus*. — 178. *Sostrati* olim fuere varii, v. c. Gnidus architectus, chirurgus, sacerdos Veneris, Macedo, coniurationis auctor, et alii. Quem vero *Sostratum* poëta h. l. perstringat, parum constat. Vetus Schol. « *Sostratus*, inquit, poëta fuit, qui Xerxis regis facta descripsit. *Madidis* autem *alis* ideo, quia omnis, qui cum sollicitudine recitat, necesse est, ut alae eius sudent. Sic Horatius: *Sudor ad imos manabat talos*. » *Madidas alas* nonnulli, vet. Schol. praeeunte, ad sudorem recitantium, alii ad furem poëtarum vel vatium, quo concitus et quasi ebrins Sostratus nimis alte volans veritatem fidemque historiae excesserit, alii vero ad veram ebrietatem, quae eandem produxerit effectum, referunt: nam *madidus* s. *madens* et *βεβηγμένος* passim dicitur ebrius. Sensus horum verborum planior foret et certior, si constaret, qualis homo fuerit Sostratus, utrum malus declamator, an poëta, an vates, an aretalogus. *Alae* tamen s. axillae *madidae* cur tribuuntur vatibus furore divino correptis? et cur ebris? Probabilior est interpretatio Hein. « *Madidae alae* sunt, quibus tendere non potest in altos nubium tractus, quia nimis aqua premuntur, quae vo-

latum impedit; igiturque Sostratum malum fuisse poetam, certissime colligi posse puto. »

179. *Ille tamen barbarus rex, Xerxes, qualis, quam turpi fuga, rediit in regnum suum, Salamine relictâ, victus ad Salamina a Themistocle: ille stolidus ac superbus rex (cuius in nomine superbia et impotentia habitat, Valer. Max. IX, 5. ext. 2.) qui antea, quum andivisset, pontem, quo iunxisset Hellespontum, tempestate solutum esse, iusserat, Coro atque Euro, h. e. ventis, trecenta iofligi verbera et binas in mare iniici compedes, glorians, sibi non modo in ventos ac maria, sed in ipsum quoque Ennosigaeum, Neptunum, compedibus a se victum, imperium esse. v. Herodot. VII, 34. 35. qui tamen in mare Xerxem, non in ventos saevisse flagellis narrat. 180. Corum et Eurum, ventos contrarios, bene posuit poeta, tamquam tempestatem excitantes: corus etiam s. canrus (ἀργιστής, nord-west), ventus vehementior, unde in tempestatum descriptionibus mentio eius fieri solet. — 181. Facete poeta dicit, ventos a rege suo Aeolo non tam male ac crudeliter tractari, quam a satuo Xerxe: unde etiam barbarus h. l. non tam peregrinus, exterus rex (vulgare epitheton Xerxis ap. Herodot., Thucyd. et Nep.), quam rudis, inhumanus, saevus. Aeoli carcer, sedes et imperium vel tironibus nota ex Virg. Aen. I, 51. Hic mythus simul h. l. rideri videtur, magis tamen stoliditus Xerxis. 182. Ennosigaeus, Ἐννοσίγαιος vel propr. Ἐννοσίγαιος (nam metri causa litera γ geminatur), h. e. ὁ ἐνὸς θάλασσαν, quatiens, movens (ἐννοσίγαιος; Hesych.) τὴν θάλασσαν, epitheton Neptuni, ut Ἐννοσίγαιον, ὁ ἐνὸς θάλασσαν τὴν χθόνα, Συσσίγαιον, ὁ σείων τὴν χθόνα, et Ἐλελίγαιον, ὁ ἐλελίγων τὴν χθόνα, vel ὁ κινεῖ τὴν γῆν, quae epitheta Neptuno propterea videntur tributa esse, quod mare in magnis terrae et praecipue regionum maritimarum, quas Graeci potissimum incolebant, tremoribus vehementi motu agitur. (1) — 183. Immo audi Herodot. VII, 35. Ὅσον δὲ ἔκρουσα, ὥς καὶ στρυγίλας ἀνέπεμψε στρίχοντας τὸν Ἑλλήσποντον. Stigmata, στίγματα, literae (non una, sed plures, quod probabile fit ex Petron. VI, 8. et Valer. Max. II,*

(1) Aliam rationem affert Gellius R, 28: Quamvis esse causa videatur, quomobrem terrae tremores fiant, — compertum non est; ventorumque vi accidunt specus hiatusque terrae subeuntium, an aquarum subter in terram cavis undantium fluctibus pulsibusque,

ita uti videntur existimasse antiquissimi Graecorum, qui Neptunum Ἐννοσίγαιον καὶ Συσσίγαιον ἀπελάσαντες appellaverunt. Conf. Sen. Nat. Qu. VI, 6—8. Koepfen ad Hom. II. VIII, 201. et Herodot. Mythol. T. I. p. 423. T. II. p. 161.

29.) (*epigrammata* ap. Petron. 103.), quae fronti servorum fugitivorum aliorumque ignominiae causa inurebantur. Lepide autem irridetur vesana Xerxis superbia, saltem ineptiae Graecorum, qui talia procuderunt mendacia. Eodem spectant verba seqq. — 184. *Huic*, tam recordi crudelique domino, *quisquam deorum servire vellet?* Cf. verba Xerxis ap. Herodot. VII, 35. *ὁ πικρὸν ὄδῳ, διαπότης τοι δίκην ἐπιτιθεῖ τήνδε, ὅτι μιν ἠδίκησας* cet. Vetus Schol. «Quia pontem mari superposuit, finxerunt illi *servisse Neptunum*, quemadmodum Laomedonti regi Phrygiae; vel propter Apollinem, quia servivit Admeto.» Praestiterit forte *servire* dictum accipere pro *inservire*, favere, opem ferre. Marshall acrem monet ironiam in h. l. inesse, si legatur sine interrogatione, ut sensus sit: merito deorum aliquis (non vero *quisquam*) illi serviret, tanquam domino clementi, quoniam Neptuno stigma non inussit. — Versus 183 et 184 parenthesi possunt includi; nec tamen necesse est. Poëta ob nimiam Xerxis vesaniam, vel ineptias Graecorum ab his salibus ianmiscendis non poterat sibi temperare, et nunc demum v. 185 quaestionem supra v. 179 propositam repetit.

185. *una nave*, piscatoria scapha, *cruentis fluctibus* sanguine suorum a Graecis caesorum, *ac prora*, nave, *tarda*, tarde, lente progrediente, *per*, propter et super, *densa cadavera*, Cf. Iustin. II, 13. Nep. Themist. c. 5. et alii, qui tamen non ea memorant, quae v. 186. ad augendam rei foeditatem poëta adiecissee videtur; nisi credideris designari h. l. *cadavera* Persarum, quos, quum navis Phoenissa, qua Xerxes veheretur, ob nimiam vectorum multitudinem vehementius tempestate iactaretur, rogatu regis in mare desiliisse, fuerunt qui traderent. — 187. *Has* et huiusmodi *poenas toties*, nimis, *optata gloria*, nimia gloriae cupiditas, *exegit*, a Xerxe, vel potius ἀσπίτως, ab ambitiosis exigere solet: sic nimia ambitio punire et affligere solet homines, h. e. ita homines ambitiosi puniri solent propter stultitiam suam et calamitate affligi; ut Hannibal, Alexander et Xerxes.

188—288. Non minus stulta sunt vota eorum, qui longam sibi exoptant vitam. Senectutis incommoda more suo vivis poëta adumbrat coloribus, forsan taedio confectus, quum ipse ea sentiret. Iuvenes comparent Lucian. Dial. Mort. VI, 2. (τὸν ὑπέρ-
 γηρυν, ὀδῶντας τρεῖς ἐπὶ λοιπούς ἔχοντα, μόγις ὀρώντα, οἰκίταις τέτρασι
 ἐπικικυρότα, κορύζας μὲν τὴν βίαν, λήμεις δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς μεστὸν ὄντα,
 οὐδὲν ἐπὶ ἑὸν εἶδον, ἐμψυχὸν τινα τάρυν, ὑπὸ τῶν νέων καταγελώμενον)

Maximiani Eleg. I. in Wernsdorf. Poët. Lat. min. T. VI. p. 269 seq. Plin. VII, 50. et Horat. A. P. v. 169 seq. sed et ea, quae contra disputavit Cicero in Catone maiore. — 189. *Hoc solum*, tamquam summum bonum, *optas* orasque et *recto*, erecto, *vultu*, et *pallidus*, h. e. et laetus et tristis, vel et sanus et aegrotus: nam laeti ac sani vultum ad tollere, tristes et aegroti demittere solent. Possis et exponere: sine et cum pudore ac metu; quod tamen minus verbo *optare* convenit. Quidam interpretantur: *recto vultu*, aperte, non elam, quia hoc orare non pudet, et *pallidus* prae nimio tuo desiderio, tum metu non obtinendi, quod anxius precaris.

191 seq. Tristis, sed apta senectutis imago. 192. *Dissimilem sui*, non qualis olim fuerat in iuventute. *pellēm deformem*, rugosam, macilentam, exsanguem et asperam, *pro cute*, loco cutis tenerae, vivae ac nitidae. *Cutis* iuvenibus se vivis, *pellis* senibus ac mortuis tribuitur; ut illis *χρῶς* et his *δέρμα* vel *μυρὸς*; ab Hom. Od. XIII, 480 seq. et Apollon. II, 200. Plerumque tamen inter illas voces nihil interest. *Pendentes genas*, pendulas, macilentas et flaccentes, quas alii *fluentes buccas* et *malas labentes* dicunt. 193—195. Festive de rugis senum. Nota quoque sunt Ennii verba apud Cic. N. D. I, 35: *Simia quam similis, turpissima bestia, nobis*? de quo conf. Plin. VIII, 54. s. 80. et XI, 44. s. 100. *Tabraca*, urbs maritima Numidiae, quae etiam nunc vetus retinuit nomen. *ubi pandit Tabraca saltus umbriferos*, ubi densa se pandit, late patet, silva prope Tabracam, in hora maritima Libyae; in qua silva Posidonius multas vidit simias, teste Strab. lib. XVII. et Herodoto lib. IV. *in vetula bucca*: nam genae etiam simiarum senectute corrugantur. 196. 197. Iuvenes plurimum differunt forma ac robore. 198. *Vox*, loquela senum *tremens* et vacillans, ut et *membra*. 199. Sic Lucian. Dial. Mort. IX, 2. dixit *γέρωντα καὶ φελακρὸν καὶ λημῶντα προσέειπε καὶ κορυζῶντα*, et Dial. Mort. VI, 2. *κορυζῶντες μὲν τῶν βῆτα μιστῶν ὄντα*. *caput leve*, calvum ac glabrum. *madidi infantia nasi* festive dicitur destillatio narium in senectute, ut in infantia, vel nasus, ex quo senibus, aequae ac infantibus, abundans defluit humor et dependet: nam senectus est secunda infantia. — 200. *gingiva inermi*, carente dentibus, quae sunt arma, a natura homini data. Sic *ora exarmata* dixit Sidon. carm. 13. et epist. VII, 14.

201. 202. Facete poeta dicit, senem decrepitum omnibus, etiam cognatis et sibi ipsi, molestum esse, et quidem tam mo-

lestum et intolerabilem hominem, ut ne Cossus quidem hereditaria eum ferre possit, quum tamen hoc hominum genus senes omni officiorum genere delinire studeat et vel indignissima ab iis aequo patitur animo, ut, si non omnem hereditatem, certe partem eius adipiscatur. De *captatore* v. ad V, 98. — 203. Non eadem voluptas a senibus, quae a iuvenibus, capitur e potu et cibo, quia *palatum* illis *torpet*, sine sensu et sapore est, non sentit suavitatem cibi ac potus. Sic *non sapit palatum* ap. Cic. *Fin.* II, 8. — 204. Nam de Venerea voluptate vix est quod aliquid dicam: iam diu non amplius eam sensit senex, vel, si deo quoque ea captus conetur coire, ad rem Veneream inhabilis est. *si coneris*, senex, coire; nisi malis *si coneris*, quisquis es, cum sene concumbere. *iacet*, dependet, non arrigitur. De *ramice* v. ad VI, 326. et de *nervo* ad IX, 34. — 207. *inguinis aegri canities*, scruetctus, debilitas; vel *inguem aegrum* est debile et canum, h. e. senile aut senis. — 208. *suspecta libido*, quia fellatorem prodit vel irrumatorem.

209. *Adspice nunc*, expende, respice porro, *damnum*, incturam, *partis*, sensus, *alterius*, scil. auditus, cuius voluptate senes carent. 210. Nam quae voluptas a sene surdo percipitur? *cantante*, sit licet *eximius citharoedus*, v. Var. Lect. *Seleucus* musicus band dubie eximius, etsi non constat, qualis fuerit; forte nec citharoedus, nec tibicen, a quibus discerui h. l. videtur. 212. Designantur tibicines, qui aequae ac citharoedi histrionum actionem moderabantur et magnifice vestiti prodire solebant. — 213. Si vel proxime caecutibus sederit, nihil audiet. 214. Vix coruicium tubicinumque acerrimum audit sonitum. — 215. *ut auris senis sentiat*, audiat, percipiat. — 216. *Pueri* vel servi in forum mitti solebant ad solarium, ut viderent *nuntiarentque* hero, quota diei hora esset: nam nemo facile solarium habebat domi suae. — 217. 218. Conf. Virg. *Aen.* V, 395. 396. Martial. III, 83, 17. Sen. *Ep.* 68. Senes sunt exsangues, nec nisi in morbo vel aestu febrili calent. 218. 219. Cf. ad VI, 293. *velut agmine facto* (ut *febrim cohors* ap. Horat. *Od.* I, 3, 31.) verba Virg. *Ge.* IV, 167. et *Aen.* I, 82. (de ventis ruentibus) 434. VIII, 595. Cf. sup. III, 162.

220. 226. Festivae comparationes et ingeniosae, quibus poeta velut aliud agens multos perstringit; sed tam ambitiose etiam exaggeratae, ut vanae cruditionis ostentatione et declamatione luxuriante vis satirica iufingatur. Poetam tamen defendere

conatus est Rigalt. Conf. Sil. VII, 36a seq. Ovid. Trist. V, 2, 23—28. et similia loca, ut appareat, quomodo poeta satiricus, ab aliis differat in exprimenda rerum multitudine. *Promptius expediam* cet., forma loquendi, ut *citius Scyllam crediderim* cet. XV, 19 seq. et *citius falsum producere testem possis* cet. XVI, 32 seq. — 221. *Themison* Laodiceus Syrus, medicus clarissimus, qui et novam medicinae condidit sectam. Hoc loco pro quovis medico, a quo *aegros occidi* salse dixit poeta. Sic in Molieri comoedia, *le malade imaginaire*, novo medicinae doctori a collegio medico datur potestas *inpune occidendi per totam terram*. *auctunino*, in quo frequentiores sunt morbi. — 222. *Basilus*, advocatus eo tempore, praevicator; vet. Schol. prob. Dorleans, ut poeta *socios* dixerit clientes, quod causidicnm comitati sint, vel quod Basilus non modo extraneos, sed et sibi coninetissimos praevicatione prodiderit. Vtraque tamen ratio dura est. Cf. VII, 145 seq. ubi tamen Basilus laudatur. Alii forte rectius praefectum et spoliatorem provincialium significari putant, coll. Lucan. IV, 415 seq. qui tamen locus parum ad rem facit. Possit etiam designari magister societatis, qui *socios*, publicanos, dolis circumvenerit. — *Hirrus* tutoris fraudulentum nomen nobis ignotum. *Circumscribere*, ut *circumvenire*, *circumducere* et *circumire* pro decipere, defraudare. — 223. *exorbeat viros*, v. ad VI, 126. et IX, 59. *longa*, proceras. Nota Ach. est: *longa* potius pro macilenta, Gall. *efflanquée*, ut expressit Dusaulx: nam in femineis vis Venerea eas macilentas eoque *longas* efficit. 224. De *Maura* v. VI, 307 seq. *Humillus* s. *Amillus* infamis corruptor et paedico. *Percurram citius*, ut v. 220. *promptius expediam*, et XIV, 27. *contexere cursu*.

227 seq. Alia recensentur senectutis incommoda. Conf. Sen. Ep. 101. *lucis*, unoculis, *invidet*, qui plauis coecus est, tamquam multo felicioribus. Verbum *invidere* apposite h. l. dici, quoniam proprium id senem sit, mouet Lubin. 229. Quidam senes alienis digitis uti coguntur propter chiragram vel paralyisin. — 230. *Ipe*, quia gulosus est, *suctus rictum diducere*, instar bestiae voracis, nunc cibum ne sua quidem manu capere potest, ob chiragram, et hinc *hiat tantum*, ceu *pullus hirundinis*, quem cibant mater; cuius *os plenum* est cibis et *venter ieiunus*. Venustae comparationes hominis gulosi vel senis, cui non maior quam edendi voluptas est, cum bestia voraci et pullis hirundinum. Poetae animo obversata videntur prae-

clara verba Pluti ap. Lucian. in Timone (T. I, p. 158. ed. Schmid.): *Εμὶ οἱ ἐπελήσαντες ἐν τῇ ἀγορῇ περιμένονσι πεχηνότες, ὥσπερ τὴν χιλιδὸνα προσπιτομένην τετραγόντες οἱ νεοττοί*, et Homeri Il. IX, 323. 324. ubi Eustath. p. 655. 2. laudat versum Achaei tragici: *Χάσκοντα λιμὲν μόσχον ὡς χιλιδόνος*. Cf. Huschke Anal. crit. p. 100.

233 seq. *Omni membrorum sensuumque damno maior est dementia senum*; omnium miserrimum est, quod praeter corporis vires etiam memoria, ratio et reliquae animi vires labant atque hebescent, quod senes iterum desipiunt et repuerascunt. *δὲς παῖδες οἱ γέροντες*. Conf. ad v. 199. — 236. *educit, educavit*. — *Nam saevo, iniquissimo, codice, codicillo, testamento, suos, proximos cognatus, vetat esse heredes, exheredit, per oblivionem, et bona tota feruntur ad Phialen, testamento relinquuntur fellatrici, quae halitu artificis oris senem ita delinivit, ut suorum plane oblivisceretur cognatorum eamque ex asse heredem institueret, immemor simul legis, quae id vetabat*. — 238. *halitus artificis oris*, halitus artifex, h. e. artificiosus, scitus, oris, mulieris fellantis. «Halitus impurus oris artificis, quod tum fellatione, tum blandiloquio hereditatem senis captaverat; quod steterat, ex eo, quod tam diu prostiterit.» Schol. *in carcere fornicis*, in angustis cellis et veteri centone fumoque lucernae foedis, quales solent esse in carceribus et in lupanaribus.

240—288. *Vt, h. e. quamvis senes etiam multi corpore et animo vigeant, in longa tamen illa vita multa vident et patiuntur acerbissima, quae non sensissent, nisi ad summam vixissent senectutem, praematuram propinquorum mortem, miseramque ipsorum ac patriae fortunam. ducenda sunt funera natorum proprie dicitur: nam in funebris pompae ordine praebant ac ducebant, qui sanguine proximi mortuum contingebant; Henna. 242. sororibus earum. 245. veste nigra, pulla, ob luctum.*

246—255. Quae modo dixerat poeta, nunc illustrat exemplo Nestoris. *Hex Pylius, Noster rex Pyli in Elide; quem ultra duas hominum aetates, γινέας, vixisse tradit Homerus Il. α, 250 seq. non vero CCC annos, quos ei tribuunt recentiores poetae, quorum errorem ridiculum peperit vox γινέα male intellecta. Itaque h. l. non Homerica, sed vulgaris tantum opinio erat ridenda. 247. vitae a cornice, a cornicis vita, secundae; non ei paris, sed proximae et longissimae post eam. Cornici fabulose ab Hesiodo novem hominum aetates tribui, referunt Plin. VII, 48. et Macrob. VII, 5. — 248. tot, tria. 249. com-*

Ivv. Tom. II.

C c

putat, numerat, iam annos suos dextra: nam veteres numerabant computabantque per digitos, et numerum quidem centenario minorem sinistrae, maiorem dextrae manus digitis, usque ad ducentessimum, qui a dextra rursus ad sinistram referebatur, ut trecentesimo maior inde iterum ad dextram. — 250. *novum toties mustum bibit*, tot auctumnos, h. e. annos vixit. 251. *quantum queratur de legibus fatorum*, quibus tam longa ipsi vita sit constituta. *de nimio stamine Parcarum*, h. e. de vita nimis diuturna. — 252. *quum videt acris Antilochi barbam*, h. e. Antilochum, filium suum fortissimum et iam barbatum (quae gravissimi luctus causae sunt), *ardentem* in rogo, occisum a Memnone, quum patrem in pugna servasset. Virtus Antilochi nota ex Homero, ut et pietas insignis in patrem, unde Φιλοπάτερ dictus est. — 253. *quaerit ab omni, quisquis adest socius*, v. Var. Lect. ad v. 211. — 254. *cur haec in tempora, tandem*, ut filium immatura morte defunctum videat; *duret, vivat*. 255. *dignum tam longo aevo, tamquam summa calamitate poenaeque gravissima*. Servius ad Virg. Aen. IX, 497. notat, Iuvenalem ex eo loco traxisse colorem.

256. *Haec eadem* sc. quæritur (v. 251.) vel lugens quaerit (v. 253.). *Peleus pater Achillis*. *raptum* morte immatura et interfectum a Paride. Quo nuntio accepto Peleus moerore confectus obiit. 257. *alius, Laërtes, cui fas est lugere Ithacum*, Ithacium Vlysem (v. ad XIV, 287.), filium suum, *natantem*, decem annos per maria iactatum et tristi errore vagantem, vel saepe naufragum.

258 seq. *Felix fuisset Priamus, si ante excidium Troiae tristemque suorum fortunam mortuus esset*. Cf. Cic. Tusc. Quæst. I, 35. quem locum poëta imitatione expressit. Tiberius contra identidem felicem Priamum vocabat, quod superstes omnium suorum exstitisset. v. Suet. Tib. 62. *venisset ad umbras Assaraci*, h. e. maiorum suorum, bonum ac facilem sortitus exitum. *Assaracus* Trois filius et frater Ganymedis atque Ili, qui Ilus Laomedontem genuit, patrem Priami. *magnis solennibus*, splendida pompa, magifico apparatu funebri. *funus*, corpus mortui patris. *portante Hectore*, filio maximo nato, et fratribus eius. Funera humeris et patrum corpora a filiis portari solebant; Graug. — 261. *inter lacrimas Iliadum*, matronarum Troianarum, suus prosequentium lamentis, ululatu, ploratibus, naeniis et *placitu*, qui perpetuus est mos et veterum et barbarorum populorum. *ut, ita ut primos edere*

planctus, more praeficarum, quae luctum modamque plan-
gendi ac lamentandi ceteris feminis praebant. — 262. *Cassan-*
dra et *Polyxena* filiae Priami. *Palla* Gr. *πέπλος*, mantel,
propr. Angl. *shawl* et quidem geminatum vel triplicatum. —
scissa palla: nam in luctu et pompa funebri vestes scindi so-
lebant. 263. *tempore diverso*, alio et quidem priori, quo non,
nondum, *Paris carinas coeperat aedificare audaces*, h. e. au-
dax, navigaturus sc. et rapturus Helenam; antequam patriam
vidisset eversam.

265. *Longa dies*, vita, *quid commodi contulit*, praestitit
Priamo, quid profuit ei? *Asiam* propriam s. minorem, et
quidem h. l. eius partem florentissimam, Troadem, quae Pri-
mi imperio subiecta erat. Haec pristinae et praesentis fortunae
comparatio multum valet ad commiserationem faciendam.

267—270. Cf. omnino Virg. Aen. II, 506—558. ibique Heyne
in Exc. XI. de Priami nece. *Tunc miles tremulus senio*,
Priamus, *arma tulit*, cepit et induit, ut impetum Graecorum
propulsaret, *posita tiara*, fascia, diademate, regio insigni, *et*
ruit, iugulatus a Neoptolemo, *ante aram Iovis Ilercei*, *Ερμιου*.
— 268—270. Comparatio aptissima et ad miserationem egregie
comparata; simplex tamen et obvia, ad quam mentio *arae* fa-
cile ducere poterat. *ruit ante aram*, ut *vetulus bos*, gravius
sonant illa Virg. Aen. V, 481. *Sternitur exanimisque tremens*
procumbit humi bos; Ach. 270. *iam fastiditus*, contentus, *ab*
ingrato aratro, h. e. agricola, qui bovem iam ob senium arando
inutilem mactat, inuemor tot laborum officiorumque, quae
ille praestitit.

271. 272. *Exitus tamen ille*, mors et extrema fata Priami
fuerit *utrumque*, quodammodo, *hominis mors*, non belluae, ut
mors *uxoris* eius, Hecubae, quae propter luctum animique
acerbitatem quamdam et rabiem conversa dicitur in canem.
Vetus Schol. "Hecuba, dicit, excoecato Polymnestore, quum
saxis impelleretur a populo Thracum, versa in *canem* fertur.
An quia Graecis convitia congerebat, *canem* nominaverunt?"
— *Latrat rictu canino*, ut ap. Ovid. l. l. v. 568.

273. *Festino ad nostros*, Romanos, ad exempla Romano-
rum, quibus longa vita fuit pernicioiosa. *Regem Ponti*, Mi-
thridatem, qui annos LXIX vixit et, bellis infelicititer adversus
Romanos gestis, Bituiti manu periit. *transio*, ut VI, 602.
— 274. *Croesum*, opulentissimum regem Lydiae, qui, ante-
quam a Cyro captus esset, felicissimus sibi hominum esse vi-

dehatur, cuique Solon dixisse fertur, neminem ante obitum beatum esse dicendum. Ilanc Solonis sententiam expresseru multi, v. c. Eurip. in Troad. v. 510. in Iphig. Aul. v. 161. et Ovid. Met. III, 135 seq. Illam vero Solonis apud Croesum commorationem disputationemque de fortuna humana dubiam facit chronologia.

276—282. Exemplo C. Marii et v. 283—288. Pompeii probatur, quam perniciosa saepe hominibus sit longa vita, et, si haec brevior fuisset, quot mala evitasset multi. 276—278. Nisi tam longa fuisset Marii vita, non perpressus esset tot calamitates, *exsilium, carcerem, paludes* cet. Nam ex Vrbe pulsus a Sulla profugit *Minturnas* (oppidum in Auruncis, ad Liris ostia, in confinio Latii et Campaniae), ubi, equitibus Sullae eum persequentibus, in *paludibus* latuit et deinde proditus quidem atque a Minturnensibus in custodiam (*carcerem*) mulieris privatae traditus, sed, quum nemo eum occidere auderet, in navem publicam impositus est: ea traiecit in Africam et *Carthaginem* appulit, ubi exsul et pauper *panem mendicasse* dicitur. Quo modo Marius obierit, discrepat inter scriptores: constat tamen, eum senectute confectum et primo septimi consulatus mense mortuum esse. — 278. *Hinc*, e longiori vita. — *illo cive*, C. Mario. 280—282. Si statim mortuus esset post triumphum de Cimbris et Teutonibus s. Teutonibus actum. *animam optimam*, praeclaram, aut laetitia exsultantem propter spolia *optima* (b. e. tot tantasque viatorias), vel ad satietatem. — 282. *de curro Teutonico*, quo vehebatur triumphans de Teutonibus.

283—286. Cn. Pompeius Magnus Neapoli in Caupania gravi laborabat febri, sed *optanda* ac salutari, quam ei *dedisse* vel immisisse videri poterat *Campania provida*, quasi praevidens mala ipsi imminuentia, b. e. prospera sors ita tulit, ut graviter segrotaret Neapoli; sed *vota publica*, a multis *urbibus* pro eius sanitate concepta, *vicerunt*, a diis exaudita perfecerunt, ut ex morbo convalesceret: igitur *Fortuna* adversa multas et *ipsi* et *Vrbi* importavit calamitates fecitque, ut ei *victo* a Caesare in pugna Pharsalica et ad Ptolemaeum, Aegypti regem, confugienti ab Achilla, praefecto regio, et L. Septimio trib. mil. gladiis *aufferetur caput servatum*, ad haec ignominiam calamitatemque reservatum vel servatum in adventum Caesaris. (Πομπήιος τὴν μὲν πρὸς τὴν ἀποσιμῶντος οἱ περὶ Πτολεμαῖον ἐφύλακτος Καίσαρι, ὡς ἐνὶ μεγίσταις ἀποσιμῶσι, Appian. bell. civ. II, 86. pr.) Pompeius autem, tantus vir, qui tres gessit consulatus totidemque trium-

phis ex tribus orbis terrarum partibus relatis *Magni* cognomen sibi peperit, obtruncatus est pridie natalis sui duodeseagesimi. — 286. Cf. Barth. Advers. IX, 14. qui poetam ad Corn. Severi versus alluisse suspicabatur. 287. P. Corn. *Lentulus*, Surn, P. principis Senatus nepos, qui a. V. 682. Consul fuerat, et C. *Cethegus*, socii *Catilinae*. *Integer et cadavere toto*, non absciso capite vel corpore truncato, ut Pompeius. *Lentulus* et *Cethegus* iussu Ciceronis in carcere necati sunt; *Catilina* in acie fortiter pugnans cum suis perit. Horum itaque conditio et mors minus acerba fuit et ignominiosa, quam Pompeii, etsi is tantus vir fuit et illi contra rem publicam coniarunt.

289—345. *Forma* pulcra etiam multis iniuriis, corruptioni aliisque periculis obnoxia adeoque non exoptanda est. *Murmure*, susurro, *ψιθυρισμός*, obscura voce intra dentes edita; quo vota parum honesta designantur. v. ad VI, 539. Ardentius autem magisque puellis, quam pueris formam pulcram optat mater, quoniam ea utilior est illis, quam his; unde b. l. egregie maiori murmuri opponitur modicum. 290. *quum*, quoties, videt, adit, *fanum Veneris*, quae et pulcherrima deorum est et symbolum amoris ac venustatis. Colebatur etiam olim *Αφροδίτη ψιδυρος* in templo, in quo mulieres preces ac vota huic deae insusurrabant. *mater anxia*, sollicita de forma liberorum et anxie precans. 291. *Vsque ad delicias votorum*, ita ut pro ipsis vota deliciarum dulcedinisque plena faciat, quibus favorem animoque Deae, qualis Venus est, conciliari posse sperat. Ita mentem poetae recte mihi cepisse videor. (1)

291. *Cur tamen corripias*, repreendas haec vota, tamquam inhonesta, quandoquidem et *Latona Dianae*, filiae suae, pulcritudine delectatur? Conf. praeclarus locus Virg. Aen. I, 498 seq. qui animo poetae observabatur. *inquit*, scil. illa mater, vel potius pro *inquis* aut *inquitis*; nam *inquit*, ut Gr. *ἔφη* et *ἔφει*, saepissime dicitur pro *inquis*, *inquitis* et *inquunt*, ubi aliquid nobis ab uno seu pluribus, a praesente sen absente, obici fingimus inuimusque, aliquem nobis contradicendum esse; quod iam notatum est multisque exemplis comprobatum a Benti.

(1) Minus apte alii, v. c. ex votis ipsis captans delicias et gaudia, Prat. optans, ut tam formosa sit, ut eam iuvenes in suos amplexus optent, usque ad delicta nimis vota, Brit. usque adeo demens, ut etiam delicias in vo-

lis vovent filiabus et ut in amplexus obpuleritudinem rapiantur, Schurz. usque ad hoc deliciae hominum veniunt, ut pulcritudinem optent filiis suis, Schol. languenti ardentique desiderio, Bahrdt.

Gron. Drak. Schellero in Lex. et a me ipso ad Liv. VI, 40, 3.

293 seq. Respondet poëta, ostenditque exemplis Lucretiae, Virginiae aliarumque mulierum pulcerrimarum, in quantis illae periculis versentur. *faciem pulcram.* *Lucretia*, quae propter formam a Sex. Tarquinio per vim stuprata necem sibi conscivit. 294. *Virginia*, a patre, L. Virginio, occisa, ut pudicitia eius ab insidiis Appii Decemviri libidinosi vindicaretur. *Rutila* mulier deformis et gibbosa, quae illis temporibus vixisse videtur. Vulgo designari putant Liviam, Rutilii uxorem, quam excessisse quidem XCVII annos, nec tamen gibbosam fuisse, Plinius VII, 48. memorat. Lepide autem h. l. utriusque feminae forma comparatur. 295. *suam* sc. faciem et formam. 296. *trepidos*, sollicitos de castitate filii; verentes, ne corrumpatur.

297. Vera sententia, quam etiam expressere Petron. 94. Martialis. VIII, 53. Ovid. Her. XVI, 282. et Am. III, 4, 41 seq. al. — 298. *horrida domus*, disciplina et institutio severa, tetrica ac tristis, sine cultu et elegantia, qualis *veterum Sabinorum* fuit. v. Var. Lect. 300. *vultum modesto sanguine ferventem*, suffusum rubore vel pudore, quod est τὸ χρώμα τῆς ἀπότης. 301. *natura larga*, liberalis, benigna. Quoad sensum melius iungi possunt *natura benigna* et *larga manu*. — 304. *Non licet esse viris*, desinunt mox esse viri; nam (quae ratio adiecit) formosi solent effeminari et vel corrumpi, s. stuprari et pati muliebria, vel castrari; vel pathici fiunt et cinaëdi, vel spadones. — *corruptoris improbitas*, cinaedus improbus. 305. *tentare*, sollicitare muneribus, ut filios suos corrumpi patiantur; vel ipsos parentes donis sollicitare ad stuprum.

306—309. Formosi pueri ac iuvenes vel castrantur vel rapiuntur sc. ad stuprum (ut *rapere virginem* et *rapta*, ap. Liv. Salust. Ovid.) a potentioribus, quod non verendum est deformibus. *castravit*; v. ad VI, 368 seq. — 308. *Neronis paederastia* nota e Suet. c. 28. al. *praetextatum*, v. ad I, 78. Koenig ad Pers. V, 30. haec adnotavit: Frequentem fuisse amorem in praetextatos, in primis sub Imperatoribus, eamque aetatem omnis generis libidini maxime fuisse expositam, constat ex Cic. in Phil. II, 18. in Catil. II, 2. et 10. multisque locis Martialis. *loripedem*, v. ad II, 23. *Strumosus* dictus a *struma*, tumore glanduloso, qui in lateribus, inguinibus, sed maxime in cervice nascitur (v. Cels. V, 28. s. 7.), et *scrofula* quoque, Gr. ὀφθαλμία, vocatur, quoniam sues hoc morbo potissimum laborant.

310. *I nunc*, ut VI, 306. ubi v. not. *specie*, forma, et

quidem pulcra. 312. *Publicus adulter*, qui omnes amat appetitque matronas et ab iis amatur; ut fere *iuvenum publica cura* dicitur Horat. Od. II, 8, 8.

312—317. Poenae adulterorum deprehensorum magis permissae maritorum vel magistratuum Caesarumque arbitrio, quam legibus definitae fuisse videntur, et in feniois mitiores erant. Nota Henoioii est: Videtur Romanis privatim, quamvis sine lege, permissum fuisse, ut adulterus deprebeosos pro lubitu punirent, παρατιμῶ, ῥερανδῶσαι, *mugile*, ut loris coociderent, pecuniis extorquerent, viro muletarent, interficerent, quod ex Horat. Serm. I, 2. Varr. de Pace, Catull. carm. 15. Plauti Poenulo et Nostro constat. — 313. *nec erit felicior Marte*, in adulterio depreheodetur, ut Mars, quem cum Venere concubentem Vulcaeos, Vencriis maritus, *laqueis* vel potius retibus impeditum omnibus diis videndum praebuit; quae lepida fabula, saeete b. l. memorata, notissima est ex Hom. Odyss. 9, 266 seq. Ovid. Met. IV, 171. *Astrum* autem *Martis* poeta forsan pro ipso Marte dixit respectu sideris natalitii, cui hoc Martis infortunium tribuit, et huius astri, quod iofaustum erat. Nec tamen dissimulo, hanc interpretandi rationem duram esse. — 314. *Exigit plus*, poenam graviozem. 316. *secat*, concidit, lacerat. Cf. Horat. Epod. IV, 11. ibique Mitscherl. — 317. Vetus Schol. "*Mugilis* (s. *mugil*) piscis grandis capitis (uode et *capito* dicitur, Gall. *mulet*), postremus exilis, qui (aeque ac scorpio et raphanus) in podicem moechorum deprehensorum (Athenis olim) solebat iumitti." De ipso pisce v. Athen. VII, 16. (77. 78.) p. 306. 307.

318. *tuus Endymion*, filius tuus formosus. *Endymion* pastor, a Luna adamatus: qui mythus inde ortus, quod primus lunae cursui observavit (v. Plin. II, 9.), et pulcer fuit; summam enim hominis pulcritudinem adumbraturi poetae fingunt, deos eius amore captos esse eumque rapuisse. *dilectae*, formosae, et quam amat propter pulcritudinem. — 319. *Servilia* matrona deformis ac dives. Nomen cuiusdam mulieris turpissimae; Schol. Vix crediderim, poetam respexisse duas Servilias, turpissimas Catonis sorores, e quibus altera, Bruti mater, cum Caesare libidinis commercium habuit, altera autem a Lucullo, marito suo, ob prostratam pudicitiam fuit repudiata. Illa certe non *numos dedit* Caesari, sed amplissima potius ab eo accepit dona ac praedia. v. Suet. et Plut. II. cc. — 320. *illius*, huius Serviliae. *Exuet* filius tuus turpi matronae, qualis Ser-

vilis est, *omnem corporis ornatum*, h. e. amores eius sectabitur, donec omnibus eam nudaverit unionibus vel gemmis reliquoque corporis ornatu. (1) — 321. *quid enim pretii ac muneris ulla mulier impudica negaverit udis inguinibus*, in Venerem libidinemque conferre dubitabit? 322. *Oppia* iudice Brit. forte patricia ac nobilis, *Catulla* vero plebeia, vel illa liberalis ac prodiga et haec avara, vel denique illa dives et haec pauper. Nota Ach. est: "Sic omnes interpretes. Ego vero sensum multo magis satiricum h. l. aperio: scil. *Catulla* mulier infamis et impudica (*libertine effrontée*), quae publice notabatur, *Oppia* mulier formosa et pudica, *prude achevée*. Porro, quum illas poeta opposuerit, in animo ei fuisse suspicor, omnes feminas impudicitiae insimulare., *Casta* tamen mulier parum apte h. l. memorari videtur. *Oppia* forsitan h. l. nomen deformissimae, et *Catulla* formosissimae mulieris. *Catulla* certe, cuius mentionem facit Martialis VIII, 53, et formosissima fuit et impudicissima. — 323. Idem Ach. ita interpretatur: *femina* omnis, quaecumque, sit *deterior* aut melior, habet *totos*, eosdem, *mores illic*, quom de inguinibus udis agitur, Gall. *toute femme bonne ou mauvaise est la même, quand il s'agit de ... et ne refusera jamais, quoiqu'il en coûte, d'assouvir sa passion*. Sed quam dura sit haec explicatio, vix est quod moneam. Vulgaris est haec: *Femina deterior*, in ceteris male morata et in reliquis omnes avara et nequam, *illic habet totos mores*, hic induit comitatem, liberalitatem cet. ut moechis largiatur et placeat. Sed bene haec adduxit Manso: "Ipse olim tentaveram *tortos* pro *totos*, respiciens ad Plauti (*Menaechm.* IV, 2, 25.) conditiones *tortas* et *confragosas*. h. e. ambiguas et difficiles, et ad Persii *mores curvos et intortos* (III, 52. V, 38.), h. e. abnormes et ad regulam non exactos. Nunc accuratius re perpensa mentem muto et *totos mores* de universa vivendi agendique ratione intelligo. Dixerat poeta de libidinibus feminarum generosiorum et summo loco natarum. His missis, pergit: Quid dicam de *feminis deterioribus*, i. e. inferioris conditionis? Illae totae ab inguinibus pendent; harum *mores* et consuetudines plane *illic* (in inguinibus) sunt et inguinum imperio temperantur. Habemus epiphonema satis aptum et claudenda sententia dignum, cui,

(1) Interpretes, quotquot vidi, haec verba ita exponunt: *exuet* Servilia *omnem corporis ornatum*, ut adultero

donet. Sed verbum *exuet* ad idem subiectum, ad quod *fecit*, referendum est.

si verba spectemus, non absimile fuerit Lueretianum illud VI, 1203. *Huc hominis totae vireis corpusque fluebat*. Ceterum frustra quaeritur, quae sint *Oppia*, *Hippia* et *Catulla*, quaeve sub earum nomine lateant. Si admittimus lectionem *Hippia*, quaeque b. l. occurrat, eandem esse dicimus cum *Hippia*, cuius poeta VI, 82. meminit, habemus senatoris Rom. uxorem. De Catulla nil certi quidem diserta testimonia definiunt, nec tamen repugnant generosae familiae, quae de ea, si modo nostra fuerit, Iuv. II, 49. et Mart. VIII, 53. praedicant. Non vero opponere sibi invicem voluit Iuvenalis *Oppiani* et *Catullam*, sed potius utriusque exemplo docere, feminas vel nobilissimas, si libidine corripiantur, temperare sibi non posse, quin, generis et loci immemores, famam ac numos abiciant. Illic tamen consilio non repugnat oppositio, quae probabilis quoque fit ex voc. *sive, sive*. Fortasse etiam non deerunt, qui amores legere malint.

324. *Sed casto quid forma pulchra nocet?* Obiectio, quam refellit poeta exemplis *Hippolyti* et *Bellerophonis*, quorum castitas vel in proverbium venit, quosque grave propositum castitiae vitae vel castitatis servandae non a periculis tutos praestitit, sed in ea potius coniecit. *Quid profuit immo*, potius (Gall. *au contraire*) his, libidini incestoque amori mulierum restitisse et castitatem servasse? *Hippolytus*, Thesei filius puererrimus, qui a Phaedra noverca, cuius incesto amori non obsequabatur, falso apud patrem stupri insimulatus et, quum huius iram fugeret, ab equis, quos Neptunus, Thesei precibus ad vindictam provocatus, consternerat, curru deiectus raptatusque misere perit. *Bellerophon* s. *Bellerophontes* filius Glauci et Sisyphi, Corinthiorum regis, nepos, qui, quum a Proeto, Argivorum rege, hospitio exceptus et ab eius uxore *Siheneboca* ad adulterium pellectus esset, propter repulsam ab ea stupri apud maritum accusatus et ad Iobaten socerum missus est, ut ab eo interficeretur. — 327. *Siheneboca*, quae *Aeneas* dicitur Hom. II. ζ, 160. et vel Iobatae vel Amphianactis filia fuit. *Cressa* Phaedra, Minois regis Cretensis filia. Cur vero *Cressa* b. l. dicitur, nec potius proprio nomine *Phaedra*? Nonne ex hoc quoque, ut ex aliis enasis, probabile fit, Phaedrae iam antea mentionem factam et a librariis lectionem v. 326. corruptam esse? vid. ibi Var. Lect. — 328. *Concussere se*, propter repulsam commotae sunt, excitant se iratae ad vindictam, ut ap. Flor. III, 1. pr. *non leviter se Numidia concussit* ad pugnandum, ad bellum fortiter

gerendum. Genus loquendi a leone, qui iratus se caudamque concutit, petium videtur, non a luctatoribus, qui certaturi manus oocutiant; nisi malis: *concussere se*, animum agitarunt, vindictam secum animo volutarunt. Conf. Virg. Aen. VII, 338. ibique Heyne. Sed illud aptius graviusque. 329. *Quum pudor* ob rem turpem, qualem ueditabantur Phaedra et Sthenoboea, *stimulos admovet odio*, accendit odium et iram. Genus loquendi notum ductumque a *stimulo* *κέντρον* s. *αυρωτήριον*, quo equi aut boves aratores pungi et incitari solebant, unde proverb. *πρὸς κέντρον λακτίζουσιν* et *κέντροναιεὶς ἴπποις*.

329—345. Pulcritudinem esse noxiam, probatur etiam exemplo C. Sillii, iuvenis formosissimi et consulis designati, cui Messalina, Claudii Imp. uxor, insano amore capta, palam nupsit, absente marito Ostiamque sacrificii causa profecto; quae et ipsi et Silio causa exitii fuit. Nota Ach. est: "Iuvenalis h. l., ipsa historia mitior, in Silio multo maioris pretii virum nobis offert, quam re vera fuit: nam Silius quidem a Messalina sollicitatus Iuniam Silanum uxorem suam repudiavit; at ille paulo post, et ambitione pessima ductus, et honorum atque dignitatum spe mente occaecatus, ipsam vicissim Messalinam impulit, ut insanas illas nuptias celebraret." Silius tamen id fecit necessitate coactus, quamvis non ita castus et propositi tenax, ut Hippolytus et Bellerophon, tamen non minus fere dignus fuit, cuius miseremur. — *Elige*, dic, *quidnam suadendum esse putes* Silio, precibusne Messalinae obsequatur canique uxorem ducat, nec ne? Si duxerit, periculum mortis metuendum a Claudio; si abnuerit, a Messalina. Conditio itaque eius miscerrima fuit certumque et inevitabile exitium. 332. *rapitur Silius Messalinae oculis*, amore ardentibus, h. e. amore eius detinetur ac devincitur, *extinguendus*, periturus, ut pereat: nam oculi vel facies aliaeque partes corporis pulchrae adspicientem *capere*, *rapere*, *sibi subripere* et *veuari* dicuntur. Male iungunt: *rapitur extinguendus oculis Messalinae*, occidendus ante oculos eius.

333—336. Describuntur solennia nuptiarum Messalinae et Sillii, de quibus conf. Tac. Ann. XI, 27. — 334. *Flameolo velo*, quo tecta sponsa vel nova nupta traditur sponso. *Tyrius*, purpureus, *Genialis* sc. lectus nuptialis, purpura stratus. v. ad VI, 22. *in hortis Lucullianis*, de quibus v. Tacit. eiusque intpp. Ann. XI, 32. et 37. quibus tamen locis memorat, Messalinam nuptiis demum celebratis in hortos illos digressam et in iis interfectam esse. Henninius monet, salem habere voc. *palam*, poë-

tamque, ut indomitam Messalinæ libidinem ureret, notare, causam contra morem Romanum non in *lecto adverso*, qui tere in atrio domus ante ipsam ianuam (*adversus* ianuam, de quo y. Lips. Elect. I, 17.) statuebatur, sed publice in *hortis* pudorem protuluisse, obiterque ita tangi mirificum Imperatoris mariti stuporem. Conf. Tac. Ann. XI, 27.—335. Poëta non ait, antiquas sive ritus antiqui dotes fuisse *decies centena*; sed notat invidiosam illo ævo Romanorum opulentiam, quæ tantum ab antiqua tenuitate recesserat, ut quasi legitima et solennis dotium summa esset decies centena millia, unde et Seneca: *Pantomimæ decies sestertio nuntant*; Rigalt. v. ad VI, 137.—336. *Auspex* adhibebatur in nuptiis, ut auctoritatem iis daret et per eum auspicia caperent sponsus ac sponsa; nam auspiciato, ut alia, sic quoque matrimonia contrahebantur: *dos etiam inter auspices consignabatur*, Suet. Claud. 26. (Conf. Ern. clav. Cic. v. *Auspex*, Tac. Ann. XI, 27. XIII, 37.) Ciceronis autem ævo res non amplius in usu fuit, sed nomen tantum. v. Cic. de div. I, 16. cum *signatoribus* tabularum dotis s. nuptialium, inter quos ipsum quoque Claudium fuisse quidam putarunt, *inductum*, quasi de industria simularentur nuptiæ ad avertendum transferendumque periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur. Ita Suet. Claud. 29. Enimvero ille non ultimus domus suæ dedecus scire potuisset (v. 342.), si ipse inter signatores hoc prætextu allato adnuisset; Ach.

237 seq. Poëta ipsum alloquitur Silium: *Tu putabas forte*, hæc clam Claudio Imp. futura esse: sed Messalina, non contenta furtivis adulteriis et secunda ob stuporem mariti, palam ac *legitime*, adhibitis scil. signatoribus tabularum dotis, auspice cet., iusta et cuncta nuptiarum solennia celebrare voluit ac celebravit. Itaque *dic*, quid placeat tibi, ducturne sis Messalinam uxorem, nec ne? *Nisi parere velis* et obsequi insano amoris ac voluntati Messalinæ, quæ palam et legitime vult nubere, *pereundum tibi est ante lucernas*, *λυχνάφειαν*, antequam accendi solent lucernæ, b. e. ante vespem, confestim, iussu iratæ feminæ: *si autem scelus admittas*, palam ac legitime eam duxeris uxorem, *dabitur mora parvula* supplicio tuo, *dum res cet.*, h. e. ipsi Claudio poenam temeritatis scelerisque dabis, quam primum rem compererit. 341—345. Hæc poëta notat stuporem Claudii et facete Silium hortatur, ut Messalinæ desiderio satis faciat. *Res nota fuit Urbi et populo*, priusquam contigit Principis aures. *Ille Princeps dedecus domus Augu-*

stae ultimus, postremo omnium, *sciet*, et *sciet* tantum, non ulciscetur: nam Messalina effugisset poenam sceleris, nisi Narcissus caedem eius properavisset. *Interca*, dum res temeraria ad Principis aures pervenerit, *tu*, Sili, *obsequere imperio* et cupidini Messalinae; *sit tibi tanti pretii vita dierum paucorum*, h. e. fac illud, ut certe aliquot dies vitam protrahas: nam si parere abaueris, extemplo Messalinae iussu tibi percudum erit; si eius amori ac desiderio satis feceris, vives saltem aliquot dies, donec res contigerit Principis aures, qui ultimus eam resciscet. 344. 345. Quodecumque ceperis consilium, vel quaecumque ratio tibi levior meliorque visa fuerit, mors tibi parata est, sive a Messalina, sive a Claudio. 345. *pulera et candida cervix*, quae pulcritudo exitialis fuit Silio et immaturae mortis causa.

346-366. Locus plane divinus omniumque, quos memini, gravitate ac praestantia sententiarum nobilissimus. 346. *Nil ergo optabunt homines?* Vetabimus ergo homini vota? nihil minus: haec obiectio suo stat talo et magni ponderis est, siquidem omnis hominum vita (et maxima eius voluptas), si rem accurate ad rationem voces, nihil aliud est, quam concatenata spei et votorum successio, qua demta homo quid erit, nisi iners stnpor, nisi viva morte sepultus; sed vota exsuperantissimae Dei providentiae sunt accommodanda, quae mens est Nostri, qui hac Sat. ideam docet, quod in Enchiridio Epictetus et in morali philosophia Stoici, Henni.

347 seq. Σοκράτης εὐχετο πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τάχα διδόναι, ὡς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότες, οἷοις ἀγαθὰ ἐστί· τοὺς δὲ εὐχομένους χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, οὐδὲν διαφέρον ἐνόμαζεν εὐχεσθαι, ἢ εἰ κυβέαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχόντο τῶν φανερῶς ἀσέλων, ὅπως ἀποβῇ-σσιτο, Xenoph. Mem. Socr. I, 3, 2. Ἄνθρωποι δὲ μάταια νομίζομεν, εἰδότες οὐδέν· οἱ δὲ κατὰ σφέτερον πάντα τελοῦσι νόον, Theogn. Sent. v. 141. 142. Θεοὶς εὐχού, οἷς ἐστὶ μέγα κράτος οὗ τι ἄτερ θεῶν γίγνεται ἀνθρώποις, οὐτ' ἀγαθ' οὔτε κακὰ, ibid. v. 171. 172. Ipse Socrates ap. Plat. Alcib. II. p. 154. ed. Nürnbergeri: Δοκί μοι φρόνιμός τις εἶναι ἐκείνος ὁ ποιητής, ὃς φίλοις ἀνοήτοις τιπὶ χεισάμενος, ὁρῶν αὐτοὺς καὶ πράττοντας καὶ εὐχομένους ἄτερ οὐ βέλτιον ἢν, ἐκείνοις δὲ εἰδοῖ, κοινῇ ὑπὲρ πάντων αὐτῶν εὐχὴν ποιήσασθαι. λέγει δὲ πως ὡδὶ. Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐσθλὰ καὶ εὐχομένους καὶ ἀνύκτους ἄμμε διδού, τὰ δὲ δεινὰ καὶ εὐχομένους ἀπαλέξαι κελύει. et pag. 172. Τοῦτων μὲν τοίνυν καὶ Ἀναξιδαιμόνιοι τὸν ποιητὴν ἐχρημάτιστες, εἴτε καὶ αὐτοὶ οὕτως ἐπισκευμένοι, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἐκαστοὶ παραπλησίαν εὐχὴν εὐχονται, τὰ καλὰ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοὺς θεοὺς διδόναι κελύοντες αὐ σφίσιν αὐτοῖς. πλείον δ' οὐδέις ἢν ἐκείνων εὐξαμένων ἀκούσιτε. — 349. *pro iucundis*, pro iis, quae nobis iucundissima videntur, vel quae ad voluptatem spectant et maxime a nobis expeti solent. 350. Dii enim nobis dant utilia, etiam non petita; nos saepe noxia votis expetimus.

352. 353. Socrates ap. Plat. l. l. pag. 152. Εὐρήσεις δὲ καὶ περὶ τέκνων τὸν αὐτὸν τρόπον εὐχαμένους τινὰς ἤδη γενέσθαι, καὶ γενομένους εἰς ξυμφορὰς τε καὶ λύπας τὰς μεγίστας καταστάντας. οἱ μὲν γὰρ, μοχθηρῶν δὲκ τέλους ὄντων τῶν τέκνων, ὅλον τὸν βίον λυπούμενοι διήγαγον· τοὺς δὲ, χρηστοὶν μὲν γενομένων, συμφορὰς δὲ χρησαμένων, ὥστε στερεθῆναι, καὶ τούτους οὐδὲν εἰς ἐλάττωνας δυστυχίας καθιστηκότας ἤπερ ἐκείνους, καὶ βουλομένους ἂν ἀγένητα μᾶλλον εἶναι ἢ γενέσθαι.

354. 355. *Preces veterum plerumque simul vota erant. Tomacula (tomacinae pernae Varr. R. R. II, 4. § 10.)* Gr. τόμοι s. τόμεις, et τεμάχια s. τεμάχια, pingui quaedam viscera, inpr. porcina, vel minutatim concisa vel simpl. abscisa, qualia Diis offerri solebant (unde h. l. *divina*): sic dicta a τέμνω vel τομάω. — *Divina* dicuntur, quaecumque ad deos eorumque sacra spectant vel diis offeruntur; unde *res divinae* dicuntur sacrificia. — *Porcus* olim nuptiarum potissimum initio et a Graecis Veneri immolabatur.

358. *spatium extremum, finem, vitae, mortem imminentem.* Sic θανάτων τέλος, βιώσειο τελευτή, τέμαρ, *metae aevi* Sil. X, 209. et similia: nam vitae spatium comparari solet stadio circurendo in circo, et finis vitae, mors, *metae, νόσση*. Conf. Piod. Nem. VI, 13. (δραμῆν ποτὶ στάθμην) Virg. Aen. X, 472. et XII, 546. Epicuri praeceptum erat: *Ἀνίχου καὶ ἀπίχου* et eris ἀναμάρτητος καὶ ἀμαρτέλητος. 360. Etiam haec Stoicam spirant sapientiam. Conf. Sen. de ira II, 6—8. et Horat. Epist. I, 6. Ex affectibus autem et perturbationibus animi, quae vitam non patiuntur quietam esse et beatam, potiores tantum memorantur, ira et cupiditas. 361. 362. Animum, qui variis, inmo Herculeis, laboribus, quibus eluceat virtus et incrementa capiat, exerceri malit, quam ignavam in otio ac voluptatibus vitam agere. *Sardanapalus* ultimus Assyriae rex idemque mollissimus, unde h. l. *plumis*, plumeis culcitis, h. e. lectis mollibus.

363. 364. Bonam mentem ac felicitatem ipse tibi parare poteris studio virtutis et sapientiae, unde eas optare stultum est. — *semita vitae tranquillae*, via ad vitam tranquillam ac beatam, μικρός δὲ καὶ ὁρθὸς οἶμος cet. Hesiod. op. et d. 286 seq. nam poeta memor fuisse videtur fabulae, quam de Hercule commentus est Prodicus. — 365. 366. *Nullum numen*, nullam potestatem, *Fortuna* habet in homines, minime in studiosos sapientiae ac virtutis, qui animi cupiditatibus imperant neque externa sectantur bona, quae subiecta sunt Fortunae, sed animi, quae vera sunt bona neque a fortuna nobis auferri possunt; qui vero causas rerum non satis solerter explorant pravisque

cupiditatibus ducuntur, per imprudentiam res humanas non divina providentia, sed Fortunae arbitrio regi existimant vel tacite quasi confitentur, et huic, tamquam auctori, tribuunt, quae ipsis culpa sua contingunt. *Numen* poëtis primum Dei voluntas et quodcumque eius iudicium, monitum oraculumque, deinde eius potentia ac maiestas (ut forte h. l.), vel auxilium, hinc vero Deus ipse, et denique illius vel natura vel nomen quoque ac titulus dicitur. Si tamen quis propter ea, quae mox sequuntur, verba, *nos te facimus Deam*, vulgarem vocis notionem retinere malit (ut *nullum numen habes* sit id. qd. nullum numen es, s. non es Dea), equidem non magnopere repugnem. *locamus te in coelo*, locum tibi in coelo damus, h. e. te in Deos referimus.

SATIRAM XI.

1. 2. Cf. IV, 13. 14. et VIII, 182. *Atticus* h. l. pro quovis nobili ac divite; qualis fuit ille T. Pomponius, qui vel tironibus ex Nepote et Cicerone notissimus est. *lautus*, splendidus et magnificus, qui ita vivit, ut solent nobiles ac divites, utque eos decet. — 2. 3. *Rutilus* pro quovis paupere, divites aemulante. — 2. 3. *Apicius* pro homine luxurioso s. guloso. — 4. *Convictus*, convivia, h. e. omnes, qui in conviviis sunt, ut mox *thermae*, *stationes* et *theatrum*. *Thermae* h. l. vel proprie dicuntur, et quidem homines, ibi convenientes, vel potius thermopolia, aut popinae. *Stationes* sunt *statioes*, circuli seu omnia loca, ubi frequenter, vel audiendi vel confabulandi causa, convenire aut consistere solent homines, v. c. cives post negotia, legati civitatum vel municipiorum, de iure respondentes, senatores, qualia fuere senaculum, forum, porticus cet. — 5. De *Rutilo* scil. loquuntur, fabulantur, rident. 5—8. Nam mox, dum juvenis est, dicunt eum, consumtis bonis et inopia cogente, sponte operam daturum esse gladiatorum. *Sufficiunt galeae* portandae armisque tractandis. 7. *nec prohibente tribuno*, Imperatore, cuiusmodi dedecus Urbis. Cf. Var. Lect. (1) — 8. Dicunt eum gladiatorem futurum; non, quod alii putant, lanistam aut eius scribam. *Scripturus*, descripturus, excepturus, scil. ut ediscat, *leges*, praecepta artis gladiatoriae, dictata, *lanistae*, qui *commentari* dicebatur et *dare dictata*. *verba regia*, superba, imperantia, *lanistae*,

(1) In MS. Barthii (v. ei. Advers. XLII, 46.) vetera haec legebantur Scholia: »Poeta ostendit, omnem publicae militiae disciplinam esse extinctam et meditationem armorum praesidisse tantum in gladiatoribus.

Lanistae autem magistri gladiatorum erant, et mos erat, ut, si quis coactus gladiaturam adsumeret, statim, ut vellet, eam relinqueret, qui vero sponte, numquam.» Cf. Salmas. de mod. usur. c. 40.

qui tironibus in palum vel adversarium, cum rudibus primam, deinde cum iustis armis, irruentibus subinde acclamabat: *ad-tolle! caede! declina! urge! percutere!* vel etiam *seca et ure:* unde *regia* quoque *verba* possunt crudelia h. l. esse. *Regia* enim contumtim dicebatur Romanis, quippe qui inde a regibus exactis summum in eos odium gerebant. Vix autem crediderim, postquam h. l. respexisse P. Rutilium consulem et quae de eo tradit Valer. Max. II, 3, 2.

9 seq. Sunt praeterea multi gulae indulgentes, qui pecunia mutuo sumpta lautas emunt dapes, quasque *creditor saepe elusus*, h. e. deceptus vana pollicitatione solutionis, in *macello*, ubi delicata venduntur opsonia et gulosi homines frequenter conveniunt, *expectat*, ut exigit ab iis fenus. Macellum frequentabant Romani ipsique ibi comebant opsonia, quae servis datum ferenda tradebant. 11. Qui tantum vivunt et vivere valunt, ut edant et servant gulae: *ὅς ὁ θεός ἢ κοιλία*, Phil. III, 19. Conf. inf. XII, 50. 51. Gell. VII, 16. et Athen. IV, 15. (48) p. 159. ubi etiam laudantur verba Socratis: *ὁ σωφράτης ὁ ἔλαγν τῶν ἄλλων ἀνδρώπων διατρέμει, καὶ δόσον οἱ μὲν ζῶσιν, ἐν ἐσθίσουσιν, αὐτὸς δ' ἐσθίει, ἔα ζῆ*, quae et leguntur ap. Macrob. Sat. II, 8.

12. Quo quis horum miserior est et pauperior, eo vivit *egregius*, h. e. magis egregie, lautius: comparat. adverb. ut ap. Lucret. IV, 469. — 13. Qui mox ad incitas vel extremam redigetur paupertatem. Metaphorae ab hianti et rimoso pariete a muro ductae, vel ab aedificio, cuius ruina iam impendet et manifesta est. *perlucente*, apparente.

14. *Interea*, priusquam ad incitas sunt redacti, *gustus*, epulas, quas gustu explorant, *quaerunt per omnia elementa*, per aërem, aquam et terram: volucres, pisces, feras et fructus terrae exquisitiures; ut ap. Sen. Contrav. V. praef. *Quidquid avium volitat, quidquid piscium natat, quidquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus. Quare nunc, cur subito moriamur: mortibus vivimus.*

15. 16. Magnitudo pretii non obstat, quo minus desiderio ciborum capiantur, non minuit desiderium, quin potius illud augeat: *si interius adtendas*, accuratius rem consideres, *magis illa iuvant*, delectant, suaviora iis videntur magisque appetuntur, *quae pluris*, maiori pretio, emuntur.

17. Non dubitant, mutuo accipere, quae perdant magis, quam erogent; Schol. Quamdiu supellectilis aliquid superest, facile iis est parare sibi pecuniam *perituram*, quae mox gulae luxu in-

terent; Ach. 18. *oppositis pigneri, hypothecae loco, ad securitatem creditoris.* *Lancibus pretiosis, argenteis, aureis cet. — matris imagine fracta*, non casu, puto, vel vetustate, vel ut partem statuæ vendat, sed *fracta ex industria*, ut non cognosci possit et sine pudore vendi. 19. *quadringentis numis*, magno pretio; non vero integro censu equestri, quo sensu *quadringenta*, scil. sestertia, dicuntur I, 106. II, 117. V, 132. nam *numi* sunt sestertii, non sestertia, et de homine sermo est, qui devorata re familiari suppellectilem oppignerat, unde non facile efficiet censem equestrem. *condire*, cibis bene conditis vel delicatis implere. *ficile vas*, ut *testa alta* IV, 131. (ubi v. not.) *Ficile*, quia lances argenteas opposuerat, aut quia maxima aliqua patina ei opus erat, Grang. *gulosum vas*, quale est hominum gulosorum, vel capax. 20. *Sic*, hoc luxu, *veniunt ad miscellanea*, cibum e variis ferculis mixtum, vel immundam sanguinem (ut utar verbis Prop. IV, 8, 25.), *ludi*, ludii, gladiatoris (v. ad VI, 82.); h. e. gladiatores fiunt (cf. v. 8.), ut largiorem certe victum cui adsueverunt, retineant: nam gladiatores et athletae epulis largioribus ali solebant, ut vires eorum auferentur (*coliphia* II, 53.), unde *gladiatoriam saginam* dixit Tac. Hist. II, 88. et Prop. l. l. *vulsi carpenta nepotis, Qui dabit immundae venalia fata saginae*, h. e. qui patrimonio dilapidato vitam animamque suam lanistae vendet. *Miscellanea*, genus miserabile ferculi, cibis gladiatorum, qui omnia, quae apponuntur sibi, *miscent* et sic manducant, Schol. Alii *miscellanea ludi* putant esse *ludos miscellos*, h. e. e variis generibus mixtos (v. iutpp. Suet. Cal. c. 20.), ut sensus sit: fiunt bistriones seu ludii. Rigaltius exponit: Sic isti luxu conturbatore pereunt, ut in miscella consummatione gladiatores. Grangaeus: Sic lurcones illi *ludii* seu gladiatores futuri *veniunt ad miscellanea*, condiunt patinas omni ciborum genere refertas et intermixtas; de quo v. Sen. Epist. XCV. Turnebus Adv. XXII, 23. innui credebat et *ludos miscellos* et homines omnia *miscentes* et conturbantes, h. e. ad paupertatem redactos. Cf. ad VII, 129.

21—23. Multum interest, divesne sit an pauper, qui tantas *varat epulas* et magnos sumtus facit. Cf. v. l seq. *Ventidius* h. l., ut v. 1. *Atticus*, pro homine divite ac nobili. (1) *lau-*

(1) Nonnulli putant designari P. Ann. XII, 54. alii denique eum, de cuius divitiis Pers. IV, 25, 26. *Notuin' Ventidi praedia? cuius? Dives* Ventidii, de quo v. VII, 499. alii Ventidium Cumanum, de quo v. Tac.

labile, honestum. — 23. *Luxuria a censu famam trahit*, ducit, sumit; si magnus est census (res familiaris, opes), liberalitas, magnificentiae et honestatis, si exiguus, luxuriae famam nomenque obtinet.

24—27. Stulti sunt et contempti digni, qui rerum externarum scientiam, quae vel prorsus inutilis est, vel ad beate vivendum nihil confert, sectantur ac probe tenent, at intus et domi suae hospites vel in meliendis facultatibus et se ipsi cognoscendis caeci, ignorant, multum inter magnas atque exiguas opes interesse et pro illorum modo ac mensura faciendos esse sumtus. *Tecum habita: noris, quam sit tibi curta supellex*, Pers. IV, 52. *Atlantis*, montis Mauriteniae, mira altitudo notissima.

— 26. *Ferrata arca et claustris munita*, in qua pecunia et opes servabantur. *Arca* divitum est, pauperum vero *sacculus* s. *loculus* et *erumena* (inf. v. 58.), unde *arca* magnas, *sacculus* vero modicas designat rerum copias et facultates. v. ad X, 25. et XIV, 260. 264. — 27. *E coelo descendit*, deum habet auctorem, vel divina, aurea, praestantissima est sententia illa *γνώθι σεαυτόν*, quae in vestibulo templi Delphici aureis literis inscripta erat et a quibusdam Thaleti, vel Chiloni, Cleobulo, Biasi, Pythagorae, Socrati aliisque hominibus, ab aliis ipsi Apollini, vel eius oraculo, tamquam auctori (propter divinam eius praestantiam), tribuitur. *Γνώθι σεαυτόν*, nosce te ipsum, si discere copis, quid tibi, quid aliis debeas; et in tota vita age secundum animi, corporis et fortunae vires ac modum. Confer. qui haec illustrent Socrates ap. Plat. in Alcibi. I. T. V. p. 56. 65. ed. Bip. et Sen. Epist. 82. — 28. *Figendum* illud, altius animo infigendum est, ut in eo inhaereat. Cf. ad V, 12. — 29 seq. In omnibus vitae partibus hanc sententiam oraculi instar consule, v. e. in matrimoniis contrahendis, ut tibi parem ducas, vel in petendis honoribus, ut explores aute, num iis idoneus illisque bene administrandis par sis. *sive coniugium quaeras*; id dixit ex altero Sapientis dictu (Ovid. Her. IX, 32.): *nube pari*, Grang. — *Senatus sacri*, venerandi, ut *ὑπὸ σφραγίδος*. *in parte Senatus*, Senator, esse. — 30. 31. Verba difficillima, quae olim ita interpretabar: Non petendos esse honores, viribus nostris

arat Curibus, quantum non minus oberret. Haec bene h. l. conveniunt: sed Casanovus iam ad Pers. l. l. notavit, in membranis Persii *Vectidi*

ac *Vetidi* legi, et Ventidium Persi arduis praeterea, non luxuria insignem esse.

maiores, ipse *Therites* intellexit, qui, quamvis intolerantius se iactaret, non tamen ita immemor fuit suae tenuitatis et ignaviae, ut *loricam* et reliqua *Achillis* arma *posceret*, in quibus, quibus indutus, ipse *Vlysses* se *transducebat*, se videndum, vel potius se ridendum praebebat; nam poëta haud dubie respexit contentionem heroum de armis *Achillis* innuitque, haec arma ne *Vlysem* quidem decuisse, ne hunc quidem iis gestandis parem fuisse vel hoc honore dignum. Neque obstat, quod *Ach.* obvertit: « nullihi legimus, *Vlysem* a *Graecis* propter hoc derisum fuisse vel etiam derideri debuisse, quum ipsimet illum *Graeci* sponte sua et in commendationem suarum (eius) virtutum etiam *Aiaci* praetulerint. » Sola eloquentiae vis in iudicio illo vicit et superior discessisset *Aiax*, si tam promptus lingua, quam manu fuisset: quod poëta significasse videtur. Sufficit etiam, hunc ita et recte quidem iudicasse. Sed locus noster aliis premitur difficultatibus. Ut enim taceam, ita non satis convenire verba *nec enim* et *poscit* pro *poscebat* vel *poposcit*, poëta saltem alios auctores, nobis ignotos, secutus est: nam *Flavius* iam *Coniectan.* c. 31. ex *Qu. Calabro* et *Lycophr.* v. 993. notavit, *Thersitem* alapae ictu ab *Achille* interentum esse adeoque nun potuisse illi de armis certamini adesse; *Iuvenalem* igitur vel memoria lapsum esse, vel variasse historiam. Hanc ob causam et quia non modo eadem vox inepte repetatur, *anceps causa* et *causa magno discrimine*, sed verba quoque molesta et absurdissima *nec enim* — *Ancipitem*, ne litera quidem mutata, e medio versuum tolli possint, ea omnino e contextu eicienda censet *Heinecke*. Gravissima est prior ratio; sed sola non sufficit et satisfacit: nam saepissime variat priscarum rerum narratio et ex diversis fontibus iisque scriptis, quae interciderunt, hausta est; *Cordii* quoque nodus ita conciditur potius, quam solvitur. Reliqua argumenta sunt levissima. Quot enim versus sine literarum sententiarumque mutatione deleri possunt? et quis sibi persuadeat, haec verba, in quibus et doctrina et summa vis venustasque inest, absurdissimum esse glossema notulamque ludi magistri exempli loco margini adscriptam? Neque etiam omnis *causa anceps*, h. e. ambigua, cuius eventus est dubius, cum *magno discrimine* agitur; et mireris, hunc censorem veris tautologiis non offendi in aliis locis. Praeterea nihil proficuit illa versuum eiectione et hae verborum innetura: sive coniugium quaeras, vel sacri in parte senatus *Esse velis*, seu tu *magno discrimine causam Protegere affectas*; te *consule*, *dic tibi* est; nam verba

te consule etc. non nisi ad causae defensionem spectant. Omnia vero inungi voluit; nam illud *seu* ita aptissimum est, et ipse docet, modorum mutationem *quaeras*, *velis* et *affectas* usitatis-
simam esse et exemplis comprobata a Cort. ad Cic Ep. ad div. XII, 2, 7. et Munk. ad Hygin. f. 148. Quid igitur respondendum erit Hein. quaerenti: « scrupulos si lexemero, ecquid erit pretii? » Meo qualicumque iudicio nihil erit, quod in b. l. displicere possit, dummodo *poscat* legatur pro *poscit*, et verba haec ita exponsuntur: *Figendum — velis: nec enim, neque etiam, loricae et arma Achillis poscat Thersites*, homo qualis Th. fuit, in qua se t. Ulixes. *Ancipitem tu causam seu cum magno discrimine protegere affectas* (conaris), — *te consule* cet. Non deerunt fortasse, qui suspicentur, pro *seu* reponendum esse *si*; sed venustior est abrupta haec dictio et affectui magis consentanea quam vulgaris: *si tu affectas, te consule* cet. Eadem utitur Iuvenalis passim, v. c. VI, 329. 330. ubi tamen et suppleri potest *si*, ut h. l. 33. *te consule*, te ipsum interroga, vel te et vires tuas excute, explora, et dic tibi, qui, qualis, sis (quo sensu in sese descendere et secum habitare dixit Pers. IV, 23. et 52.); utrum sis orator *vehemens*, gravis et acri verborum actionisque genere ad permovendos animos idoneus, h. e. praeclarus, an mediocris, vel infimae notae rabula, ut Curtius Montanus (v. ad IV, 107.), et Matho (v. ad I, 32.), *buccae*, rabulae, fastuosi caudidici ac ventosi, vel, ut verbis vet. Schol. utar: iactantiaculi, qui tantum buccas inflant et nihil (graviter et apte vel accommodate ad persuadendum) dicunt. Sic fere *buccam loquacem vetuli cinaedi* dixit Martial. I, 42, 13. et *hominem durae buccae* Petron. 43. Conf. sup. ad III, 35. et Var. Lect.

35 seq. Praeclarum praeceptum! Conf. VI, 358 seq. et Cassaub. ad Pers. VI, 25 seq. *mensura sui*, modus virium suarum et facultatum. — 37. *nullum*, piscem pretiosum et grandem. v. ad IV, 15 seq. et V, 92 seq. *gobio*, h. e. pretium gobionis, vel quo ematur *gobio* s. *gobius*, *μυβίος*, *cobio*, vilis pisciculus (Gall. *goujon* aut *boulerot*), ut *asini*, *ovis* et *boves in crumena* ap. Plautum. *In oculis* et *crumena*, v. ad v. 26.

38. 39. Conf. ad VI, 129. *aere paterno*, patrimonio, *ac rebus*, re familiari. *mersis in ventrem*; unde homo gulosus ac prodigus vocatur *gurges* et *vorago* patrimonii vel *baratrum macelli*. Hinc et lepide *venter* dicitur h. l. *capax* omnium bonorum, *fenensis*, *argenti* cet. quae quasi vorat ac deglutit. *fenensis*, pecuniae, fenere et datae et acceptae. 41. *Argenti gravis*, v.

ad IX, 141. — 42. *Talibus a dominis, belluonibus, novissimus, postremo, exit, oppigneratur aut venditur, annulus aureus, insigne Equitum; unde digito nudo, imminuto censu equestri: nam constitutum erat, ne cui ius annulorum (s. annuli gestandi) esset nisi cui ingenuo ipsi, patri avoque paterno sestertia CCCC census fuisset, Plin. XXXIII, 2, s. 7. Pollio, decoctor, forte is, de quo Plin. IX, 10. s. 13. Testudinum putamina secare in laminas lectosque et repositoria his vestire Carvilius Pollio instituit, prodigi et sagacis ad luxuriae instrumenta ingenii. Conf. ibi Hard. et sup. ad IX, 6.*

44. 45. *Mors praematura et acerba minus metuenda est luxuriae, h. e. luxuriosis hominibus, quam senectus, et morbis et fame laborans, quae gravissima est belluonum et helluactionis poena; nisi sensus est: mors in infantia vel in iuventute luxuriosis minus metuenda est, quam senectus. Nam mors infantium dicebatur acerba, iuvenum imatura et senem naturalis. — Cineres et funus pro morte. — 46-49. Hi plerunque gradus sunt, quibus isti perditae gulae homines ad inopiam perveniunt et fidei violationem: primum conducunt, h. e. fenere accipiunt, Romae pecuniam; deinde eam eorum dominis eius h. e. creditoribus vel feneratoribus ipsis, non sine gaudio primum et deinde dolore id videntibus, consumunt; tandem, ubi paulum et nescio quid, forsitan vel ferme nihil, superest, et iam auctor feneris, fenerator, pallet, timet, ne fenus cum sorte perdat, vertunt solum patriae et sponte in exilium abeunt: nam qui volunt poenam aliquam subterfugere aut calamitatem, solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant, Cic. pro Caec. c. 34. Lepide autem poeta dicit, eosdem currere, festinanter patria cedere, ne a creditoribus comprehendantur, et se conferre Baias, propter loci amoenitatem et delicias, quo b. l. referantur ostrea, quae ibi capiuntur. Vetus Schol. «Baias, ubi maior est luxuria, ubi et reliquam, si est, pecuniam devorent.» — 50. Cedere foro, creditores fandare, iam, nostris temporibus, non est deterius, non magis ignominiosum habetur, quam ex media et aestuosa Urbis regione migrare in suburbanam et frigidiores. Cedere foro, ut ap. Sen. Ben. IV, 39. id. qd. Galli dicunt faire banqueroute: nam in foro argentariorum erant tabernae, et res pecuniaria perscriptione, transcriptione cet. tractabatur; unde negotiatores in foro versari et contra foro ee-*

dere dicuntur. (1) — 51. *Esquilias*, quae *gelidae* dicuntur V, 78. regionem Urbis infrequentem et fere desertam. *Subura ferventi*, ob situm, vel potius maximam populi frequentiam. v. ad III, 5.

52. 53. Hoc tantum dolent, quod aliquamdiu *Circeusibus* ludis carent. Facete de insana ludorum spectandorum cupiditate, qua Romani ardebant. v. ad III, 223. — 54. *Non gutta sanguinis*, nihil ruboris, h. e. pudoris, nullum eius vestigium. — 55. Qui pauci hodie sunt, quos puderet malefactorum et infamiae; *pudorque* iam tantum non omnibus ridicula res videtur, et prorsus ex Urbe effugeret, nisi pauci essent, qui cum quasi retinerent.

56 seq. Poëta iam ad *Persicum*, amicum suum, nobis ignotum, quem ad coenam vocaverat, se convertit: Cognoscet hodie, utrum iis, quae de frugalitate pulcerrime dixisse ac praecepisse videri possim, etiam vita et mores mei congruant.

58. *Sed potius laudem siliquas*, victum tenuem ac pauperum, quam tamen occultus sim *ganeo*, clausi popinas frequentem et domi gulosus sim. *Siliquae* vel legumina et propr. eorum folliculi, quales pisa, fabae, lupini cet. habent (Gr. *λοῖσι*, Gall. *des gosses*), vel fructus arboris silvestris s. ficus Aegyptiae (*κίρστρον*, unde fructus *κίρστρον*, Gall. *carobes* s. *carouges*), quo non tantum suc, ut apud nos glandibus, sed etiam servi et infimae conditionis homines alebantur. *pultes*, v. ad VII, 185. et inpr. XIV, 171. — 59. *Coram aliis*, palam, vel clara voce, ut alii id audiant neque frugalem existiment. *dictem puero*, parari afferrique mihi iubeam. *in aure*, clam et insusurraus. *placentas*, dulciaria, cibum delicatorem; quem quomodo paraverint Romani, docet Cato R. R. 76. ubi v. iutpp.

60. *conviva mihi promissus*, qui te mihi convivam futurum promissisti: Schol. Qui invitatur ad coenam et se venturum promittit, dicitur *promittere* (se venturum) *ad aliquem* s. *ad coenam*; *condicere vero coenam alicui* et simpl. *alicui* vel *aliquo ad coenam*, qui denunciat, se ad coenam venturum. 61. *habebis Evandrum*, me pauperem et frugalem hospitem, et *venies* Ti-

(1) Conf. Ernesti clav. Cic. voc. *forum*. Nonnulli *forum* h. l. pro tota urbe, cuius frequentior est locus, po-

situm putant: quod minus linguae, quam h. l. congruit, nam mox sequitur *migrare et patriam fugere*.

rynthius aut minor illo hospes, a me hospitio ita excipieris, ut olim ab Evandro Hercules aut Aeneas. Poëta memor fuit loci Virg. Aen. VIII, 100 seq. et 359—369. ubi agitur de paupere Evandro, qui Herculem et Aeneam hospitio exceperit. Aeneas *hospes illo*, Hercule, *minor* quidem virtute et rebus gestis, et ipse tamen *contingens caelum*, Deos, sanguine, propinquitate; originem, et paternam et maternam, a Diis repetens: ut ap. Sil. VI, 627. et VIII, 293 seq. Sensus est: Si Evander rex hospitibus, a Diis oriundis, frugalem dedit coenam, non lautiozem a me expectabis. 65. *Alter*, Aeneas, *aquis*, alter, Hercules, *flammis ad sidera missus*. Nam Aeneam veneranda Numici Vnda, in qua vel iuxta quam in proelio periisse dicitur, Deum caelo misit *Indigetem*, ablato omni, quod in eo fuerat, mortali, ut utar verbis Tiboll. II, 5, 43. ubi v. Heyne. Herculis autem, *fulgente sacratis ignibus Oeta*, *Ingentem animam rapuere ad sidera flammae*, Sil. III, 43. 44. ubi v. not. Cf. Luciani Hermotimus c. 7. (φασὶ τὸν Ἡρακλῆα ἐν τῇ Οἰτῇ κατακαυθῆναι διὸν γνῶσθαι. καὶ γὰρ ἐκείνος, ἀποβαλὼν ὀπίσθον ἀνθρώπειον εἶχε παρὰ τῆς μητρὸς καὶ καθαρὸν τι καὶ ἀνύρατον φέρων τὸ Δεῖον, διευκρινθὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ἀνέπτατο ἐς τοὺς θεοὺς.)

64. *Fercula*, quae tibi apponentur. *ornata*, v. Var. Leet. *macellis*, ut VI, 40. ubi v. not. *Dapibus mensas onerabat inemptis*, Virg. Ge. IV, 153. *Bene erat, non piscibus urbe petitis, Sed pullo atque haedo* Horat. Sat. II, 2, 120. ubi similis descriptio frugalis coenae legitur. — 65. *De Tiburtino agro*, ubi forte Iuvenali villa fuit. *veniet*, asseretur infereturque in triclinium. 66. *toto grege mollior*, cui caro mollior est et tenerior, quam ulli boedulo totius gregis. *inscius herbae*, lactens, qui adhuc herbam non contigit, Schol. 67. Qui nondum tentavit *mordere*, carpere, *virgas salicti*, salicis, vel saliceae. *salicti humilis*, conf. Virg. Ge. II, 434 seq. — 69. *Asparagi montani*, silvestres, minus delicati, quam hortenses.

71. *Ova calentia torto foeno*, h. e. recentia, modo sumta e nido calenti, qui ex torto foeno conflatus fuit. *matribus*, gallinis. — 72. *Vvae variis servabantur modis*, et inde ollares, *vensiles* cet. dicebantur. — 73. *Signinum pirum*, sic dictum a Signia (hod. Segni), Latii opp. et Rom. colonia, ut al. *testaceum* a colore. Idem oppidum celebre fuit opere Signino et vino austero, quod ventri sistendo adstringendoque adhibebatur. — *Pirum Syriacum* s. Tarentinum species Falernorum, e Syria primum allata et nigri coloris. *de corbibus iisdem*, omnia

promiscue, quod simplicitatem denotat; Prat. — 74. *mala accumulata*, certantia cum *Picenis*, — 75. *postquam auctumnus*, autumnalem succum, et *pericula crudi succi*, crudum noxiumque succum vel humorem, quem, quam recentia essent, per auctumnus habuerant, *frigore hiemis siccatum*, exhaustum et excoctum, *posuere*, deposuere, amisere. Vocem *auctumnus* poeta ipse adiectis verbis *crudi pericula succi* explicavit.

77—119. Praeclara priscæ Romanorum simplicitatis frugalitatisque descriptio, quam v. 120—129. excipit non minus venusta magnificentiae elegantiaeque senioris aevi imago: quae comparatio deinde v. 129—180. continuatur et lectorem mirum quantum delectat. *Senatus*, senatorum. *Oluscula* pro vilissimo cibi genere. Notanda etiam h. l. epitheta *parvo* et *brevibus*. — 80. Bene vilitas ciborum exprimitur, etiam comparatione temporum. Servi autem ergastularii pedibus vineti, etiam quum opus in agro facerent. — 81. *meminit*, quia ante servitutem non porce consueverat vivere. *quid sapiat*, quem, h. e. quam hominum, saporem habeat, ut inf. v. 121. *nil rombus sapit*, vel *mella herbam sapiunt* et similia, ubi verbum *sapere* vel propr. de sapore, vel de odore adhibetur. *Vulva* suilla in deliciis erat Romanis, et magis quidem eiectitia, extracta utero matris praegnantis, *ἐκβολῆς, ἐκβολῆς, μίτρα ἐκβολῆς*, eiecto per abortum partu, quam porcina, partu edito legitimo tempore ac nascendi modo. *Vulva popinae*, delicate praeparata in popina, deversorio glosorum hominum, *calidae*, ubi perpetuo ignis est in foco et cibi parantur.

82 seq. Annotatio Casaub. ad Athen. I, 10. p. 13. est: "Satis constat tam ex sacris quam aliis literis, primis temporibus, ignota hominibus carniū manducatione, tantum in honorem unius mactari solitas hostias. Pignit postea mortales olerum et τῆς ἀνθρώπου τροφῆς: itaque coepere et ipsi carniū vesci, sed porce initio et fere non nisi salitis." *Sicci*, fumo exsiccati (v. ad VII, 119.), *terga suis*, ut mox *lardum*. *pendentia* in carnario non procul a foco e *crate* lignea et *rara*, non densa, ut vento aërique magis pervia essent; ut *rara tibi curta craticula sudet ofella* in Martial. XIV, 221. Veteribus non, qualēs nobis sunt, camini erant et cellae fumariae, sed fumus per fores et fenestras emittebatur, quapropter res fumo condiendae aut tigillis suspendi solebant, ut a rusticis nostris, aut in summa aedium parte locari, quae vivorum praecipue servandorum ratio erat. — *Terga suis* et capita, sale fumoque durata, ut diu reservari

possent, cibi vulgares erant et rustici. — 83. *festis diebus* pro *in festos dies*, locutio parum Latina, nisi forte *apponenda* subaudiatur; H. Vales. — 84. *cognatis ponere*, apponere in mensa, *lardum natalitium*, die natali, vel quod eo die apponi solet in epulis, quae in illo parantur. — 85. *Accedente*, addita tantum, nova, recenti vel alia, *carne*, si quam dabat *hostia*, si forte *hostia* mactaretur vel ab ipsis vel a magistratibus: *immolatarum enim ab his hostiarum exta ad quaestores aerarii delata veniebant*; *sacrificiisque populi Rom. tum deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat*, Valer. Max. II, 2, 8.

86 seq. Clarissimi quoque homines *ad has epulas*, tamquam lautissimas, *maturius solito ibant*, ut largius diutiusque genio indulgerent, et quia ingenti cupiditate tam delicati cibi ardebant. — *imperiis castrorum*, militaribus. Alii ad titulum Imperatoris referunt. *solito maturius*, ante horam nonam, Schol. (v. ad I, 49.) *Τραγῆδισσος*, Lindembr (v. ad III, 67.). — 89. Priscis temporibus proceres civitatis agrum colebant et opere rustico delectabantur, unde et prima cognomina orta, Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Seranorum, Pisonum, Pilumnorum; quod notum ex Plin. XVIII, 3–5. Colum. in Praef. et aliis. *Erectum*, humeris sublatum, *a monte domito*, a colle vel agro montano, quem subegit ligouae et aratro, *ligonem referens domum*. En venerandam priscorum civitatis procerum imaginem!

90 seq. Quamdiu Roma timuit Censores horumque censura severa fuit, simplices quoque fuere eorum victus et supellex. — *Tremere* aliquid a. aliquem docte dicitur passim. *Fabii*, *Cato*, *Scauri* et *Fabricii* h. l. clarissimorum Censorum nomina. Septem, quod sciam, *Fabii* fuere Censores: M. Fabius Ambustus a. V. CCCXC, Q. Fabius Maximus Rullianus a. 449, Q. Fabius Gurgus, Maximi Rulliani filius, a. 473, Q. Fabius Maximus Verrucosus Constatator a. 523, M. Fabius Buteo a. 512, Q. Fabius Max. Servilianus a. 627, Q. Fabius Max. Aemilianus Allebrogius a. 645. Non male vetus Schol. "*Fabium* (nam ita legendum pro *Fabricium*, ut sit Q. Fabius Maximus Rullianus, collega P. Decii in censura, qui cum eodem consul fuit et certamen de provinciis habuit teste Liv. X, 24.) Censorem dicit, cui in Censura *Maximi* novum obvenit, qui luxuriam reipubl. damnans a collega P. Decio postulavit, ut aut ipse, quemadmodum ei videretur, mores hominum emendaret, priorum Censurum negligentia perditos, aut pateretur se revocare pristinum civitatis statum: quorum si neutrum faceret, ininitatus abdica-

turum se enim magistratu. Decius ergo exterritus permisit, ut, quemadmodum vellet, reimp. administraret, se consentiente. — Cato h. l. est M. Porcius Cato, Tusculanus, Censorius ac Sapiens et vulgo Cato Maior vel Priscus Cato dictus, acerrimus nobilitatis adversarius, cuius frugalitas notissima et celeberrima ob severitatem censuræ, quam a. 569 gessit. Hinc et durus, h. e. severus, h. l. et Martial. XI, 2, 1. (*Triste supercilium durique severa Catonis Frons*) dicitur. — E Scauris clarissimus M. Aemilius Scaurus, qui princeps Seuatus, Censor a 645. his Consul a. 638. et 646. et auctor legis cibariae fuit, et Aemiliam stravit viam pontemque Mulvium fecit. — 92. Haec referri possunt ad censuram Fabii ac Decii, de qua v. verba vet. Schol. sup. ad v. 90. adscripta, et C. Claudii Neronis ac M. Livii Salinatoris a. 549.

93 seq. Illis temporibus nemo sollicitus fuit de lecto testudine exornando aliasque suppellectilis magnificentiâ comparanda. Poëta memor h. l. fuisse videtur nobilissimi de laudibus vitae rusticae loci ap. Virg. Ge. II, 462 seq. — 94. 95. *Testudines tantae magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficie habitabiles casas integant; atque insulas Rubri praecipue maris his navigant cymbis.* — In Phoenicio mari haud ulla difficultate capiuntur cet. Plin. IX, 10. s. 12. *Testudinum putamina secare in laminas lectosque et repositoria his vestire* Carvilius Pollio instituit, id. ibid. c. 11. qui lib. XXXIII, 9. s. 51. tradit, Carvilius, Equitem Romanum, paulo ante Sullana tempora vixisse. Conf. de testudinibus ac suppellectile, inpr. lectis testudineis, quos Clemens Alex. *χιτώνας ποικιλμύνας κοίτας* et Lucianus *χιτώνας ἀπὸ χιτώνος ἰσθμῶν*; appellat, VI, 80. et Plin. II. cc. et XXXII, 4. 95. *Trojugenis*, ut sup. I, 100. ubi v. not. *fulcrum*, *spondam*. Lecti tricliniarii praecipua suppellectilis pars. — 96. *nudo latere*, vulgo exponunt: sine fulcro, ad quod disumbentes se iuclinent; sed rectius Schol. non ornata (testudine vel argento aurove) sponda. *frons*, anterior pars lecti et altior ad caput, *acrea*, lamina aeris obducta: quod unicum fuit lecti, et quidem parvi, ornamentum. — 97. Huius ritus causam Ferrarius Elect. II, 26. iam recte petiit ab Hygino fab. CCLXXIV. pr. cuius loci lacunam ita supplevit: *Antiqui nostri in lectis tricliniariis in fulcris capita asellorum vite alligata habuerunt, significantes quod pampinos praerodendo putare vites docuerit atque ita vini suavitatem invenerit.* Conf. Muncker. ad h. l. Huic conjecturae favet Pausan. II, 38. *Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ναυπλῳ λεγόμενα ἐς τὸν ὄνον,*

ὡς ἐπιγραφὴν ἀμπίλου κλῆμα ἀρθρονώτερον ἐς τὸ μᾶλλον ἀπέρχεται τὸν καρπὸν, καὶ ὁνὸς σφίσαν ἐν πέτρᾳ πεποιημένος διὰ τοῦτο ἐστίν, ὅτι ἀμπίλων διδάσκει τομὴν, παρὼν οὐκ ἀξιόλογα ἡγούμενος. *Frons itaque lecti ostendebat*, videndum praebebat *caput aselli*, effigiem capitis asinini, in ea expressam vel potius caput vite alligatum; quod *vile ornamentum* erat, si *claro illi ac nobili fulcro* comparetur. *Frons* autem h. l. designare videtur fulcra lecti in anteriore eius parte; quod ex Hygin. l. l. probabile fit. *coronati sertis*, pnto, non panibus, ut in sacris Vestae. — 98. *ruris alumni*, rustici infantes; vivi, opinor, non efficti. 99. *Tales ergo*, tam simplicea erant, *cibi*, de quibus v. sup. v. 77 seq.

100 — 108. Priscis temporibus miles capta urbe eximia vasa, quorum ignorabat pretium, frangebat, ut inde equorum armorumque ornamenta, quae sola curabat, conficeret vel eorum fragminibus ac caclaturis equos et arma ornaret. De eo vid. verba Polybii ap. Strab. p. 381. Quam rudes artium Romani adhuc fuerint ante excidium Corinthi, vel ex eo intelligitur, quod de Mummiō referunt Vellei. I, 13. et alii. *Graecas artes*, sculpturam, picturam aliasque artes, a Graecis potissimum exultas. 101. *praedarum in parte*, quam sorte acceperat. 102. *Magnorum artificum*, quales VIII, 102 seq. laudantur. 103. *Phalerae* propr. equi, deinde et equitum aliorumque (etiam cursorum ap. Petron. c. 28. p. 100.) ornamenta, quae tamen qualia fuerint, parum constat, nisi forte non minus vera, quam perapicua est eorum descriptio in Panciroli notitia dignitatum imperii Orientis: (in Graevii Thes. Ant. Rom. T. VII. p. 1396.) *Aliae purpureae taeniae dorsa ac pectora collaque equorum complectuntur: pro fasciis aureae phalerae cernuntur, quae sunt ovales orbiculi et auro distincta lora.* — 13. *gauderet*, laetaretur quasi ac superbiret. Praeclare aensus tribuitur equo, et sic praestantia ornatus designatur, quam et equus intelligit. Male vulgo interpretantur: ut equus phaleras haberet. 103 seq. *Caclatura* vel *galearum* vel *clipeorum patria et origo aut historia maiorum rerumque ab his praecclare gestarum exprimi solebat.* — 104. 105. *Res fabulosa* et vel tironibus nota. Eadem adumbrata in clipeo Aeneae ap. Virg. Aen. VIII, 630 seq. cuius loci venusti Iuvenalis memor fuit. *Romulae ferae*, lupae, *geminos Quirinos*, h. e. Romulum Remumque lactantis. — 105. 106. *Conf. Var. Lact.* 105. *Imperii Rom. fato* ac fortuna ita scrente, ut lupa mammas praeberet pueris, conditoribus tantae urbis. — *sub rupe*, iuxta petram aquas vomentem, teste Dionys. Hal.

lib. I. Pro rupe vulgo memorant ficum Rominalem; de qua v. Ilard. ad Plin. XV, 18. s. 20. — 107. *Dei*, Martis, parentis Romuli et sic populi Rom. *pendentis* vox obscura, quam Britan. interpretabatur: in summa casside expressi: nam quae alta sunt, *pendere* dicunt poëtae. (1) *perituro* hosti, venuste et apte ad virtutem militis adumbrandam.

109. *Ponebant*, apponebant olim, *furrata* cibaria, cibos e farre, pultem, in *catino*, vase fictili, *Tusco*: nam fictilia Tusco, et praecipue Arretina, erant nobilissima. "Quaedam exstant hodie sub hoc nomine, *vases Etrusques*: quae antiquarii nuperi, forsitan ex levibus argumentis, contendunt esse indistincte et omnia Graeca; „ Ach. — 110. *Omnia*, quae *tunc* temporis possidebant homines, parvo contenti et beati, ita comparata erant ut iis *invidere* possis, *si lividulus sis*, si vel paululum ad invidiam proclivis sit animus. — 111—116. Dii quoque ipsi, quum minus luxuriosi essent homines, magis erant propitii, et vel vatum loco imminetia praeveniebant mala. Sensus est: homines paucis contenti longe religiosius vivebant multoque cariores erant diis; felicius vivebant et securius: quidquid enim boni contingit nobis, prisca loquendi ac cogitandi ratione Diis tribuitur. Cf. loca praeclara Sen. Consol. ad Helv. c. 10. et Epist. 31. extr. *Deos finges non auro, non argento: non potest ex hac materia imago Deo exprimi similis. cogita illos, quum propitii essent, fictiles fuisse.* — *Templorum* Dcorumque maiestas erat praesentior, magis propitia: nam dii favent et auxilium praestant, quum adsunt.

111—114. *M. Caedicius de plebe* nunciavit tribunis, *se in nova via, ubi nunc sacellum est, supra aedem Vestae, vocem noctis silentio audisse clariorem humana, quae magistratibus dici iuberet, Gallos adventare*; Liv. V, 32. — 113. *Invisitato atque inaudito hoste ab Oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente cet.*

(1) Vetus interpret mss. a Rigaltio laudatus: „quasi ad ictum se inclinantis.“ Sic fere *proni aurigae in verbera pendunt* ap. Virg. Aen. V, 447. et al. Sed *pendere* non simpl. ita ponitur. Lubinus exponit: sculpti in clypeo, qui e sinistro militis humero dependet. Addison et Spene. ex numis: ad Rheam Sylviam se demittentis, ut eum ea concumbat, et in

aëre *pendentis* Lessingius: incerti, dubii, vel communis, coll. Servio ad Virg. Aen. XIII, 418. (*Dii communes sunt Mars, Bellona, Victoria, quia hi in bello utrique parti favere possunt*) ut innatur, victorias propriae potius virtuti tribuendas esse, quam dubio auxilio dei, modo his modo illis partibus faventis.

Liv. V, 37. — 114. *his*, ex his templis. Alii: *his* rebus, hoc modo; et Ach. de *his*, de adventu Gallorum. *monuit* nos, ut periculum, quod instaret, caveremus. 115. *rebus Latii*, rei publicae Rom., imperio Romano, ut *res Romanae*, *Asiae*, *Agamemnoniae*, *Iliae* cet. ap. Virg. et al. — *nullo violatus Iupiter auro*, v. sup. ad III, 20. De Iove Hamnone Lucan. IX, 519 seq. *Pauper adhuc deus est, nullis violata per aevum Divitiis delubra tenens; morumque priorum Numen Romano templum defendit ab auro.*

117 seq. Priscis temporibus mensae conficiebantur e nucibus aliisque arboribus vernaculis vulgaribusque, non e citro, quae arbor longe, ex Mauritania, petebatur. — 118. *hos in usus*, ut mensae inde conficerentur. *lignum*, nux. *stabat*, erat, ut passim *stare* et *ἵστάναι* pro *esse*. — 119. *Annosam*, quae hinc facile *deici* s. subverti poterat. *Eurus* pro quovis vento vehementiori. — 121. Exquiritissimi etiam cibi nullum saporem habere videntur, eos fastidiunt luxuriosi homines, *nisi* cet. Sic *ventrem invitant pretio* (appetitum excitant rebus pretiosissimis) ap. Claudian. XX, 329. et *renovant per damna famem* ap. Petron. 119. *Nil sapit*, v. sup. ad v. 81. *rhombus*, v. ad IV, 39. *Damae*, *Λιβύστιναι δορκάδες*, diversissimae ab iis, quae Gallis *daims* dicuntur. v. Aelian. H. A. XIV, 14. — 122. *Vnguentorum* et *rosarum* vel *coronarum* usus in conviviis notissimus. *latos orbes*, *mensas* grandes et rotundas. *orbes sustinet grande ebur et pardus sublimis*, h. e. pes altus s. fulcrum eburneum, caelatum in pardi biantis figuram, *dentibus ex illis*, elephantinis, *quos mittit* cet. *Τραντζας ὑπερπυρρινόδας* dixit Lucian. in Somn. Rotundae mensae ferme *μυρρινόδες* fuere, quadratae vero tripedes nec ita in pretio et tenuioribus reliotae, Hennin. — 124. *Dentibus*, quos Pausanias et alii rectius *cornua* appellant. *Syene* opp. et penins. in Nilo et confinio Aegypti atque Aethiopiae, sub cancri tropico (Ptol. IV, 5.), *hod. Essuen* s. *Asvan* et *Assevan*, quo Juvenalis ablegatus dicitur sub honorificae militiae praetextu: nam tres ibi cohortes Romanae praesidii causa excubabant (Strab. XVII. p. 797.), quae *Castra* vocantur Plin. V, 9. s. 10. ubi conf. Harduin. Hinc *portam Syenes* b. l. dici putabat Calder. Alii existimant, Elephantidem s. Elephantinam ins. et urbem vicinam (v. Plin. et Harduin. l. l.) designari, quoniam ex ea et Aethiopia per Syenen, tamquam *portam*, in Aegyptum transitus, et illa ab elephantorum multitudine sic dicta sit. 125. 126. *Elephantos fert Africa ultra Syrticas solitudines*

et in Mauritania : ferunt Aethiopes et Troglodytae : sed maximos India, Plin. VIII, 11. Hinc etiam praecipue laudantur *Indi dentes* et *Indum ebur*. — *Mauri celeres*, ut fere omnes Africae populi, v. c. Poeni, Gaetuli, Autololes, Aethiopes Troglodytae, et alii. *Mauro obscurior*, nigrior, *Indus Orientalis*. Μαύρον Graecis obscurum dicitur. *Concolor Indo Maurus* ap. Lucan. IV, 678. — 126. *Nabataei*, quorum μητρόπολις fuit Petra, unde Arabia Petraea nomen accepit. Ex his quidem commigrarunt in Africam. Elephantia autem dentes quovis fere biennio, ut cervi certo tempore cornua, *deponunt*, et, quoties id faciunt, plerumque recipiunt graviore crassioresque. Si fides habenda Plin. VIII, 3. s. 4. dentes *deciduos casu aliquo vel senecta defodiunt*, — *circumventique a venantibus impactos arbori frangunt praedaque se redimunt*.

127. Facete poeta deridet luxum. Hinc, quum mensae sint citreae et pes earum eburneus, *surgit*, crescit, *orexis*, ὀρεξις (ab ὀρεσθαι, appeto), appetitus ciborum; ut ap. Lamprid. in Heliog. 29. extr. *Amabat sibi pretia maiora dici earum rerum, quae mensae parabantur, oraxin convivio hanc esse asserens*. — 128. *bilis*, ut *improba ventris rabies*, vel *rabies edendi de lupo*, qui *asper et improbus ira saevit in absentes oves*, ap. Virg. Aen. II, 356. et IX, 63. Prateus: "*Stomacho bilis*, velut ira ad cibos devorandos. Porro famem irritari constat bili stomachum vellicante.", Schurzleischius: "In cod. meo additur scholium *amaror*, qui videlicet escas faciat delicatas.", *Pes argenteus* non maioris nunc aestimatur, quam *annulus ferreus*, cuius usus priscis temporibus honorificus fuit. v. Plin. XXXIII, 1. Nunc eburnei tantum mensarum pedes in pretio sunt, ut aurei annuli.

129. Ergo, quum tam delicate nunc et luxuriose vivatur. 130. *caveo*, non invito ad coenam. *qui me sibi comparat*, qui postulat, ut in suppellectilem et coenam non minores, quam ille, sumtus faciam, et *superbus* me frugalem despicit. 132. *Tesseræ* et *calculi* vel *latrunculi ex ebore*, quorum etiam mentionem faciunt Prop. et Martial. — 134. *Ossea*, non eburnea. *his*, vilioribus cultellis, cibi non sunt *ranciduli*, ingrati saporis. v. ad VI, 185. *opsonia*, v. ad IV, 64. *non secatur peior, peius*; vel: gallina non *peior* est et fit, si his cultellis *secatur*.

136—144. Cf. V, 120—124. et ibi not. — *Structor*, v. ad V, 120. — 137. *Pergula*, magistri in pergulis docentes, et quidem h. l. artem sciendendi cibos. *Pergulae* magisteriales erant cellulae s. diaetae propendentes in aedium parte inferiore vel

editiore (unde ὑπερῶς) in quibus artifices opera sua, ut populo innotescerent, exponebant venalia, aut omnium artium professores, pictores, ludimagistri et artifices, ens publice docebant. *Trypheri doctoris*, clarissimi structoris s. carptoris et scissoris, qui pergulam in Subura (v. 141.) habebat ibique artem scindendi tradebat discipulis. Nota C. Valesii est: "*Trypherus*, nomen videtur fictum a luxu (τρυφῆς, delicatus, mollis, a τρυφή), aut certe alicuius aevi suo celebris coqui: *pergula* autem fuit tantum appendix aedificii, in publicum spectans, Gall. *échoppe*; ob id artifices et magistri minus noti in pergulis opera sua proponebant aut docebant, ut innotescerent., 138. *Sumen* cibus delicatior, mammae suillae, post recentem partum exsectae et lactis plenae. *Pygargus* vel lagopus, vel caprea Libyca (gazella), a clunibus albis, πύγαρις ἀργαῖς, sic dicta. Aquilae etiam genus (*vultur albicilla* Linn. *Jean le blanc* Gall.) a cauda albicante πύγαρος appellatum. 139. *Scythicae volucres*, quae a Phaside Colchidis fl. *Phasianae* s. *Phasiani* dicuntur, quod ibi abundant vel inde ab Argonautis primum sunt advectae. Colchidis (bod. Mingreliae) fines a geographis antt. late extenduntur; sed multo latius fines Scythiae, cui vicinam faciunt alii Colchidem. *Phoenicopterus* genus avis, quae habet *pinnas* (πτερά) colore *phoenicio*; in aqua semper est, abundans in Africa: buius rostrum tam prolixum est et curvum, ut, nisi merso capite, aqua in os ipsius non possit intrare; Schol. *Nomen debet quae rubentibus pennis* Mart. III, 58, 14. Eius lingua et cerebellum praecipui saporis. 140. *Oryx* caprea unicornis et bisulca, in *Gaetulia*, Africae regione. — *lautissima coena*, facete, quoniam non nisi simulacra ciborum sunt, etsi lautissimorum. Eadem coena dicitur *ulmea*: nam scissores s. carptores, artem struendae mensae dapinumque rite scindendarum docentes, utebantur simulscris ciborum, ex ulmo aliove ligno confectis, quorum singulae partes connexae erant filo aut leviter conglutinatae, ita ut vel obtuso cultello (*hebeti ferro*, nisi *hebeti* dictum pro hebetato scissione) possent dividi, et sic tiroues membrorum reperire inacturas ac scite partes distribuere aut carpere discerent: quod non sine sonitu fiebat (unde *sonat*) in *Subura*, quoniam multae ibi erant structorum pergulae. (1) De *Subura* v. ad III, 5.

(1) Conf. ad V, 421. et Valesiana ad codices Lanionum, ex ulmis plep. 196. Vetus Schol. *ulmeam caenam* rumque confectos, referebat. Non

142-144. Neque etiam *tirunculus noster*, servulus, novit scite *subducere* furto partes delicatiorum ciborum, ut servi nobilium ditiorumque hominum, *rudis omni tempore* et adhuc *imbutus* tantum, initiatus quasi huic arti furandi *furtis*, furto *osellae exiguae*: nam *imbutus* h. l. non est a teneris adsuefactus, sed qui alicuius rei initium fecit. Ita lucet hic locus, in quo alius et vulgaris huius vocis significatus interpretibus et mihi quoque fraudi fuit. Sic aptissima sunt omnia, irratio servorum furantium, primum *tirunculi* furtum (rudes enim pastoris bubulcique filii Romae mox corrumpuntur vitiorum illecebris), diminut. *osella* (oscula, frustulum carnis, panis cet.) et epitheton *exigua*, quo adiecto vis eius augetur (ut V, 85. et al.); nam parva plerumque sunt vitiorum initia. Quorum si meminisset Manso, non dixisset: *quis est, quem non offendat tirunculus omnis fraudis et furti expers idemque furtis imbutus*? neque depravasset, quae corrigere voluit. v. Var. Lect. — *caprae*, caprae silvestris, damae cet. *Afrae* s. *Africanae* aves et *volucres* vocantur etiam *Libycae volucres* Martial. XIII, 45. *gallinae Numidicae* et *Africanae* Petron. Colum. et Varr. qui docet, eas grandes, varias gibberas esse Graecisque dici *μυλαξυπίδας*, quibus tamen illas tantum similes esse tradit Colum. l. l. et a quibus eas discernit Suet. Cal. 22. Varroni adstipulatur Plin. qui praeter alia docet, Meleagridas non esse nostras gallinas Indicas, quum his non conveniat descriptio illarum ap. Atheu. X, 24. et XIV. p. 655. (attamen illa Varronis, Plinii et Colum. et gallinae Indicae ab occidentali primum Iodia s. America ad nos allatae adeoque prorsus incognitae fuerint veteribus. — 145. *Plebeios*, vulgares vilesque, *calices*, non pretiosos et multa arte conspicuos. — 146. *puer incultus*, non ornatus, *atque a frigore* tantum vel bene *tutus*, crassa sc. veste tectus. Non *Phryx* aut *Lycius*, sed Italus et rudis, pastoris aut bubulci filius. non *petitus a mangone*, qui servos pere-

male autem Grangaeus putabat, a doctoribus illis discipulos *ulmis* caesus esse, si quando cibos non apposite aciderint, hosque *ulmorum* ictus, per totam *Suburam* resonantes, facete *coenam ulmeam* vocari, quod, quum edidicerint apparatus coenarum, *coenam* primi, aed *ulmeam* praegustaverint. Structores certe vel scissores in

domo et convivii nobilium divitumque Rom. servi erant, et servi tum *ulmeis* plerumque virgis, tum in *Subura* saepe flagris caedebantur. Sed h. l. de institutione, non de suppliciis agitur, et *lentissima* atque *ulmea* coena omnino ad aves ferasque, ante memoratas, referenda est, nec sonat tantum, sed *caeditur* etiam *ferro*.

grinos et magno sc. pretio vendit, quique, ut verbis Quintil. II, 15. utar, colorem fuco et verum robur inani sagina mentitur. Quum posces aliquid vini aut cibi, posce Latine; nam servi mei sunt Itali, nec aliam callent linguam, quam Latinum, non Graecam, cuius studium usumque delicatuli nuno homines affectant.

149. Non idem habitus familiae servorum in magnifica domo. — tonsi, quales sunt rustici aliique, qui parum curant cultum corporis; intonsa vero coma, h. e. promissa s. proluxa, decor iuventutis. Capilli recti vel horridi (fruticantes IX, 15), vel simplices, sine ornatu et arte, non crispati aut calamistrati et cirrati. Sic Sen. Ep. 95. dixit: ne quis, cui rectior est coma, crispulis misceatur. — 150. Contra ap. Horat. Sat. II, 8, 70. omnes Praecinctorum recte pueri contiguae ministrant. — pexi, deducti pectine, Schol. — 151. Pastoris duri, asperi moribus et ingenio. — 152. Suspirare aliquid docte pro suspirando aliquid desiderare, Gall. soupirer: nam propr. dicitur suspirare aliqua re vel in aliqua re vel propter aliquam rem. Dulcedinem autem vs. 152—155. quis est qui non sentiat? 153. casulam, in qua natus est et educatus. hoedos notos, quos scil. saepe olim pavit. — 154. 155. Qui, quamvis servus, vultum, pudorem animumque non servilem habet, sed ingenuum, liberalem et generosum, qualis decet pueros ingenuos, h. e. liberis parentibus natos, quos ardens purpura, praetexta, vestit, h. e. praetextatos, v. ad I, 78. Purpura dicitur ardens, ut ignea Valer. Fl. I, 427. flammata Martial. V, 20, 2. et Stat. Achill. I, 297. candens Horat. Sat. II, 6. 102. mixto incensa auro Stat. Theb. X, 60. Quae verba, ut Gr. αἰθρῆς, αἰθρῆς et φέγγους, de fulgore coloris ac splendore purpurae, auri, armorum cet. saepissime adhibentur.

156—158. Puer est simplex, purus et castus, neque turpia aliorum servorum officia praestat vel obscena novit. Pugillares, pugilli s. pugni instar crassos, praegrandes, bilibres VI, 372. in balnea, v. ad VI, 374. 375. raucus ex nimis frequenti Veneris usu, quo vox enervatur et rauescit, vel potius quia eunuchus est et iussu heri castratus. v. ad VI, 368 seq. et 515. — 157. nec iam, nondum, alas, earum pilos dropae vel volsellis vellendos iam praebuit alipilo, ne foeteant oleantque hircum; nam per aetatem illi pili nondum excreverunt. Alae grandes virilitatis indicium XIV, 195. Non ei ante aetatem orti sunt pili sub alis, qui solent fruticari his,

qui ante legitimam aetatem per libidinem viri fiunt; Calder. Non male l. 158. *gutto*, olei vasculo. v. ad III, 263. *pavidus*, balnea intraturus et voraces drauci oculos veritus; Farn. *non pavidus tegit inguina gutto*, forte quia simplex est, neque novit, illorum adspectu libidinem excitari posse. — 159. *vina Tiburtina*, non longe petita aut transmarina. *diffusa* in cados. *ludit* in infantia.

162—164. Forte et speras, Persice, illecebras libidinum, ut (quae sunt verba Macrob. II, 1.) *nos puella ex industria supra naturam mollior canora dulcedine et saltationis lubrico exerceat illecebris*. Nam in comensationibus fidicinae, tibicinae, sambucistriae et cantrices esse solebant, meretrices, quae lascivis cantilenis et saltationibus (quarum tres modos Scaliger Poët. I, 18. refert, scil. *χρηνοπιπν*, *ᾠμα* et *λατισμα*) convivas delectarent excitarentque in Venerem. Quales tum temporis potissimum erant *Gaditanae* puellae. Mart. V, 79, 26. in simili frugalis coenae descriptione: *Nec de Gadibus improbis puellae Vibrabunt sine fine prurientes Lascivos, docili tremore lumbos*; et XIV, 203. de puella Gaditana: *Tam tremulum crissat, tam blandum prurit, ut ipsum Masturbatorem fecerit Hippolytum*. Notus autem est locus Liv. XXXIX, 6. *Luxuriae peregrinae origo ab exercitu Asiatico invecta in Urbem est. Ii primum lectos aeratos, vestem stragulam pretiosam, — Romam advexerunt: tunc psaltriae sambucistriaeque et convivalia ludionum oblectamenta addita epulis: epulae quoque ipsae et cura et sumtu maiore apparari coeptae. Vix tamen illa, quae tum conspiciebantur, sensina erant futurae luxuriae*. Hanc Iuvenalis in Sat. nostra passimque describit et perstringit. Quam solennis vero ille mos fuerit, iam ex eo intelligitur, quod Macrob. l. l. tradit, ne philosophos quidem defuisse, qui psaltrias in convivia intromitti iusserint. Cf. et Gell. XIX, 9. — *ut Gaditana puella incipiat prurire*, mollem lascivumque corporis motum edere, in canoro choro, in choro saltantium canentiumque puellarum; nisi canorus chorus est potius saltatio cum cantu iuncta, ut *lascivus chorus* ap. Tibull. II, 1, 88. (1) — *probatas*, landatas et incitatae plausu accumbentium, convivium. — 164. *Ad terram descendant*, totam pedibus, alte

(1) Plerique h. l. *prurire* dictum durior est. Confer tamen mox ad putant pro: pruritum libidinis excitare, scil. in convivis; quae ratio v. 168.

iactis, vel saltibus tripudiisque indecoris, pulsent; *tremulo clunes*: lumbis natibusque lascive motis et vibratis. (1) — 165. Quae omnia sunt irritamenta *Veneris* cet. Cf. mox ad v. 168. *urticae*, v. ad II, 128. — 166. Haec Gaditanarum crissatio saltationisque maiori afficit voluptate ac libidine alterum, femineum, *sexum* (v. ad VI, 254.); *magis ille sexus extenditur* ad Veuerem (ita vet. Schol.), erigitur, excitatur ad libidinem, vel potius intenditur, *et mox urina movetur, auribus atque oculis concepta*, h. e. irritatur semen genitale, libidine excitata auditu cantilenarum et visu saltationis lascivae: ut VI, 63. seq. et Mart. XIV, 203. — Alio sensu versus 166—168. cepit Henuinius, cuius nota est: “Videtur poeta tangere morem beatiorum, qui scitissimas utriusque sexus alebant delicias in Veuerem fractas casque imbuebant omni libidinis arte, ut nimirum scientissime saltarent, ut suavissime canerent aliaque libidinis incentiva nosset, ut constat ex Gell. XIX, 9. Sed tamen, ait Noster et indignatur, maiorem isti Ioves voluptatem capiunt ex Ganyuedibus suis et Bathyllis eorumque *παρρηχὴ καλλιφωνέη*., Henuinio adstipulantur Dusaulx et Achaintre, qui h. l. ita exponit: “Lascivis saltationibus et cantilenis Gaditanarum puellarum aptis ad Venerem irritandam poeta opponit saltationes et cantilenas adolescentium, veluti ad excitandam libidinem divitum plerumque draucorum et pathicorum aptiores et efficaciores. *Maior tantem ista voluptas sexus alterius*, masculini, quia in formosis adolescentibus Ganyuedibus reperiuntur coniuncti saltationes labricae et motus lascivi, eiusque sexus clunes et lumbi scite *magis extenduntur*, moventur; quod verissimum est: nam in maribus firuiores et significantiores sunt *gestus*, motus corporis, quam in feminis.,

169—176. *Haec nugae*, vanae deliciae et illecebrae libidinum, non humilis conditionis hominibus, quales nos sumus, sed nobilibus divitibusque aptae vel sunt, vel esse putantur. *Non capit*, non admittit, tamquam ipsi consentaneas. *audiat ille sc. dives*, qui *pytismate lubricat orbem* v. 173. — 170. *Testas* crepitacula s. crotala (*κρίμβαλα*, Gall. *castagnettes*) ex piscium testaceorum testis et conchylis, quibus Hispani potissimum Indicaeque mulieres in saltationibus utuntur. Brodaeus in Misc.

(1) Lubinus et alii: ad terram procumbant, quasi ad sese stupratores admissuras, idque, ut magis intuen-

tes convivas irritent, clune tremulo et crissante.

IX, 17. et alii ita dici putant vasa testacea, parietibus in theatris inferta, ut exceptum spectatorum plausum cum harmonica quadam redderent; alii cymbala seu tympana; alii vero genus planus, manibus planis et expansis editi sonumque collisarum testarum referentis. (1) *cum verbis obscenis, quibus abstinet adeo mancipium nudum, meretrix vel prostibulum, in olido stans fornice, ut ap. Horat. Sat. I, 2, 30. — 171. ille fruatur, delectetur. 172. omni libidinis arte; qua ad libidinem pellicuntur homines. — 173. Divitis, opinor, hominis descriptio et magnificae domus, sed valde obscura; unde, vix quemquam ullius scriptoris locum reperi, qui magis virorum doctorem ingenia exercuerit. Simplicissima est et ceteris, opinor, praefenda interpretatio vet. Schol., quam probarunt etiam Ferrar. Elect. II, 6. et Ach., qui exspuit supra marmor Lacedaemonium, quo stratum est pavementum; inepta autem, quam subiungit, ratio: ut leve sit, ut saltantibus puellis nihil impediat. Marmor Lacedaem. s. Taenarium pretiosissimum et viride. Pytisma, Gr. πυτίσμα, spntum, a πυτίειν, synonym. verbi πύειν, exspuere, inpr. vinum, gustandi causa haustum. Donatus: *pytissare* i. e. exspuere, dum sapor vini probatur. Sic ap. Terent. Heautont. III, 1, 48. et *pytisma* ap. Vitruv. VII, 4. in conviviis, quod poculis et pytismatis effunditur, simul atque cadit, siccescit. Lubricare est udm facere et lubricum; orbis vero pavementum tessellatum s. vermiculatum: nam duplex erat musivarii operis species, altera, quae crustis marmorum diversicolorum, in quadratas, sexangulas, triquetras, forte et rotundas figuras sectis, vermiculatas animalium effigies referret; altera, quae marmoris maculas, quas Plinius XXXV, 1. ovatas figuras, Seneca ep. 87. orbes et Mathematici ὀλίβηδες vocant, marmori insereret. Quidam orbem de triclinio accipiunt, quod nonnunquam rotundum erat (vel ob cottabi lusum), et marmore constratum: alii de mensa. (v. ad I, 137.) Sic Salmasius in Obs. ad Ius Att. 23. p. 487. et ad Spartian. Pescenn. Nigr. c. 6. ubi ita h. l. exponit: Delphica ex Lacedaem. marmore, poculis onusta, ad quam *pytissabant*, h. e. vinum experiebantur ac degustabant, quod more degustantium quum ore reicerent, mensam ipsam *lubricabant*. Aptiore sensu orbem *Laced.* h. l. nates dici, contendit Böttiger in: London und*

(1) v. Casaub. et Ernesti ad Suet. Ner. cap. 20. extr. Vetus Schol. «*Testis* antea percutiebant saltantibus

pantomimis; quoniam tunc non erat, ut mesochori perculerent manibus.

Paris V. Jahrg. Nr. VI. 1802. p. 179. At Jacobs in Vol. I. Miscell. philol. ab Aug. Matthiae edit. Altenb. 1803. « Longissime, dicit, a vero sensu aberrant, qui rem obscenam significari existimant. Cave etiam ne cum Ferrario divitum luxuriam carpi existimes, qui pretiosa triclinia oris excrementis foedaverint; sed, quod Schol. iam perspexit, est simpliciter magnifici triclinii descriptio, more Iuvenalis adumbrata, qui in talibus spurcas voces honestioribus praeferre solet. Si quis tamen *pytisma* cum Scaligero de cottabismo accipere velit, nec hic ineptam interpretationem probaverit. Cogitandum est autem de simplicissimo cottabismi genere, quo vini partem residuam e poculo in pavementum iaculabantur. pro *orbem* legendum esse suspicabar *accum*, quod verbum de conclavibus, maioribus hominum conventibus destinatis, usurpari solet. Conf. Vitruv. VI, 5, 4. Nunc perpensa Scaligeri explicatione et Iuvenalis dicendi more, qui generalioribus circumscriptione praeferre solet, *orbem* verum esse puto. *Lacedaemonius orbis est macula in marmore Laconico, circuli speciem gerens, cuiusmodi maculae marmori pretium addidisse videntur. In hunc sensum accipio locum Sen. Ep. 87. Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis pretiosis orbibus refulserint, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint.* » Equidem adsentior Ferrario, et *pytisma* b. l. non modo salivam seu sputum, sed etiam merum largius haustum orisque excrementa dici crediderim, adeoque designari et hominem opulentum eundemque luxuriosum ac potatorem, qui eiusmodi *pytismate orbem Laced.*, mensam s. pavementum marmoreum, *lubricet*, madefaciat atque inquinet, et splendidam eius domum (cui *humilis* v. 169. opposita est), parte (*orbe Laced.*) pro toto posita. Sic multum et ponderis et sarcasmi inest his verbis atque sententia admodum consentanea tum ingenio poetae satyrici, tum moribus illius aevi, praecipue vero spurcissimis comessationibus obscocuitatibusque modo memoratis. Cur vero minor spurcicies ab h. l. aliena est, si maiores eidem rei conveniunt et v. 162—172. tribuuntur? (1)

(1) Ios. Scaliger ad Manil. p. m. 454. *pytisma* (immo *pytisma*) referebat ad *κῶτταβον* s. *κῶτταβισμὸν*, genus ludendi, quo vinum, a potu in po-

culo reliquum, ita in altum iaciebatur, ut in aereas caderet phialas s. pelvas, et, si ab his caeta esset aerea statua (*μάρμα*) sub illis posita, tuni-

174—176. Haec aliaque huius generis tarpia videntur et inhonesta iu pauperibus, ip divitibus ferri solent et, ex opinione vulgi, sunt ferenda, vel adeo laudabilia et pro virtutibus, non vitiis, habentur. *Alea turpis*, v. ad I, 88. *mediocribus*, ut VI, 582. *nitidi*, lauti, ut v. 1.

177 seq. In lautioribus Romanorum conviviiis, ut in theatris, acroamata esse solebant, h. e. homines, qui vel cantu vel saltatione vel facete dictis vel etiam recitatione aliqua auditores oblectarent. Honestiora oblectamenta erant recitationes, iupr. carminum Homeri (*conditoris*, auctoris, *Iliados*) et Virgilii. Illa ab Homeristis ut plurimum Latine decantabantur. — 178. *Maronis altisoni*, praeclare, ob maiestatem dignitatemque epicam Aeneidis. *carmina Maronis*, *dubiam facientia palmam*, victoriam, principatum, scil. carminibus Homeri. — 180. *versus tales*, tam egregios, quorum praestantiam quisque intelligit sentitque, si vel a rudi puero male recitentur.

181. Ad epulas asser hilarem animum omniumque curarum expertem. — 183. *non feneris*, quod ipse debes aut quod tibi debetur, *ulla mentio* et recordatio ingrata scil. sit tibi hodie, vel *contrahat tibi bilem*, iram tibi moveat et indignationem.

184 seq. Iocus paulo liberior acerbiorque, sed aptus illis temporibus morumque corruptelae. 185. *tibi tacito*, dissimulanti suspicionem adulterii, etsi satis probabilem et ex multis signis

tus (λάτρεζ) ederetur. Hinc putabat, sensum h. l. esse: Ne expectes a paupere, quod ei competit, qui non plebeium, ut nos, pavementum, sed pretiosum erastisque marmoreis variculiatum *pytimate* tingit. Sed in illo ludo maxime cavendum erat, ne quid vini in terram s. pavementum caderet, et quomodo vinum, e poculo effusum, non vero exsputum, *πύτισμα*, sputum, dici potest? — *Grangae* suspicabatur, orbem significare quid propudiosi, scil. *μολύνειν* *Κλαύδιαν*, ut ap. Suet. Aug. 68. (ubi tamen vid. Burm. et Ernesti) et magis orbem *Lacedaemonium*, sumtum ex Aristoph., cui Clinia dictus *Κυσελάων*, unde Hesych. *λακωνίζων*,

παίδικοις χρῆσθαι, et Eupolis *μισὸν* *λακωνίζων*; *pytisma* vero pro re obscena sumi, ut *sputum*, *salivam*, *rorem*, *serum*, *spuere*, *despuere*, *perdespuere*, (ap. Catull. LXXIV, 3. ubi tamen vid. Scalig. et Doering.) *vomere* ap. Arnob., adeoque sensum h. l. esse: qui nova Elephantidos figurandum supinatumque in ventrem execrandis uredinibus flagitat. — Plurique intpp. iunui credebant annulum Equitis frequenti saliva lubricatum et ostentationis causa indutum saepius ac detractum; Nie. vero Heinsius, ab Henninio consultus, notas amoris liquore vini in mensa ductas.

(186. 187.) manifestam, neque eam prodere audenti; quo tum patientia viri, tum uxoris imperium libertasque dissoluta et effrenata feminarum libido acerbè notantur. — 186. *multicia*, vid. ad II, 66. *Humida*, effusa geniturâ super veste, Grang. Alia eaque recentia libidinis indicia sunt *rugae vestis, vexatae, disiectae, comae et vultus auresque calentes* s. rubentes.

188. *Protenus*, confestim, simul ac *linen* domus meae intraveris, *quidquid dolet* tibi, te mentemque tuam vexat et angit. *Exuere* aliquid mente vel mentem aliqua re, pro oblivisci, ut *ἐκβάλλειν τι* et *τινὰ*, et contra *induere patrem* ap. Claud. Cons. Hon. III, 157. — 189. *Pone*, depone, abiice (animo) *domum*, domesticas curas vel curam domus, *servorum* cet. ne quid hodie bilaritatem tuam turbet vel immi-
nuat. 199. *sodales*, amicos, *ante omnia*, tanquam acriorem curam.

191 seq. *Interea*, dum nos convivium instruimus vel coenabimus, omnes, quotquot sunt, cives Circensibus detinebuntur ludis, unde ne quidem negotii quidquam cum aliquo perficere eoque liberius genio hodie indulgere poteris. Vetus Schol. «*Interea* ideo, quia Megalesiaci Circensea ante solem prope cdebantur.» *Megalesia*, ludi Circenses instituti in honorem Cybeles, quae magna Mater Deum et a montibus Phrygiae dea *Idaea*, Berecynthia et Dindymene dicebantur. *Spectacula* pro spectatoribus posita putabat Grang. Sed poëta potius ipsos ludos dixit *spectacula mappae* et per *ἱερόγανον* *Idaeum solenne*. *Mappa* o loco super carecres escenso editor ludorum iis committendis mittendisque quadrigis signum dabat. De verbis *similisque triumpho Praeda caballorum Praetor sedet* v. ad X, 36 seq. et Excurs ad b. l. — *pace*, cum bona venia, *immensae* cet.; facete.

194 seq. De insana Circensium spectandorum cupiditate, qua plebs Rom. flagrabat, v. ad III, 223. — 195. *Fragor*, acclamatio, et inpr. plausus spectatorum vel auditorum. *Percuti*, quati, verberari, feriri, pulsari, *ici* dicuntur *aures* vel loca fragore, voce, clamore, rumoribus cet. — 196. Ex quo fragore colligo eventum felicem, victoriam, *viridis panni*, factionis prusinae, cui maxima plebis pars et olim Imperatores favebant. — *Pannum* autem non sine acerbo sale dixit poëta; quod intelligitur ex loco praeclearo Plin. Ep. IX, 6. *Si aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla*

At nunc favent panno, pannum amant cet. — 197 seq. Etiam haec, sarcastice dicta. v. Cassiodor. Epist. III, 51: *si deficeret animo viribusque et hinc cederet ac vinceretur.* Vetus Schol. « *Si deficeret*, si vinceretur Prasinus (Prasina factio); aut si hoc spectaculum deficeret, ut non essent Circenses, sic tristem urbem videres, ut si esset bello victa.» Sed prior ratio praefenda. — 198. *Cannensis* clades cum delectu memoratur. *Cannarum in pulvere*, proelio Cannensi, quo ventus, quem Vulturinnus Apuli vocant, adversus Romanis coortus, multo pulvere in ipsa ora volvendo prospectum ademit.

199 seq. Haec enim summa indignatione dicta. *spectent* Circenses ludos *iuvenes*, quos magis certe id decet, quam nos viros. *Sponsio* facta pro victoria huius vel illius factionis. — *debet clamor et adsedisse*, ut *me iuvat nec spes nec certare ap.* Horat. Od. IV, 1, 29 seq. — 201. 202. Non male Henningius: « *Sensus obvis*: vs. 199. 200. Sed concedamus Circensia ludicra ppeillis et adolescentulis; v. 201. cum stomacho subdit: immo spectent et in Circensibus cum maritis suis nuptae illa, quae ne quidem dicere praesentibus ipsis, nedum facere pudor prostitutus audeat; reliquamus his hominibus sua crepundia, nos interim curabimus cuticulam, et apricabimur. At quaerit Grangæus: Quid ludis Circensibus obsceni? Respondebit pro me Ovidius A. A. I, 135—170. et Trist. II, 280 seq. Hanc Circi licentiam et ipsi Patres praeae ecclesiae gravissime notarunt. Fugiendum ergo bonis moribus Circum innuit.» — 203. Nobis iam senibus aptior, gratior utiliorque est apricatio s. insolatio, ἡλιωσις s. ἡλιοπαλία. Ea olim in usu erat et varia: ut tum corpori siccitas, tum cuti color fuscus et post unctionem nitor conciliaretur. *Nostra cuticula*, iam vetula et in rugas contracta oboque inuncta, *bibat vernum solem*, imbibat eius ardorem eoque calefiat; ut ap. Martial. 13. *totos avida cute combibe soles*, et ap. Pers. IV, 18. *adsiduo curata cuticula sole.* — *vernum solem*: nam Megalenses ludi prid. Non Apr. agebantur. v. ad VI, 69. 204. Verba *effugiat togam* quidam exponunt, exuat togam ad insolationem et balnea; alii fugiat cnras et negotia togatorum, b. e. hominum tenuiorum. v. ad I, 96. An de toga meretricum cogitavit poeta? v. ad II, 70.

204 seq. *Iam nunc*, quamvis nondum octava, sed quinta tantum diei hora sit, *salva fronte*, non laeso pudore, *in balneum ire poteris*, b. e. non turpe erit lavari et deinde sexta hora ad

coevam venire: nam festo laetoque die convivia tempestiva non sunt turpia et inhonesta. — 205. *Frons* pro pudore, cuius sedes est in ea; ut ap. Pers. V, 104. al. Male alii *frontem salvam* putant esse exporrectam curis omnibus depositis. 206. *Facere hoc*, genio otioque indulgere. 207. *talis*, voluptariae et otiosae. 208. *Nulla est voluptas, quae non adsiduitate sui fastidium pariat* Plin XII, 17. Τὸ γὰρ ἡδὺ, ἐκ πλεῶν, αὖ τί γτ ἡδὺ.

IN

SATIRAM XII.

1. *CORFINUS* amicus poëtae, ad quem haec Sat. missa est et quem Iuvenalis una cum Catullo ad festam laetitiam invitasse videtur. Suavissimum est initium: *Haec lux*, dies, *dulcior mihi natali die*, qui ceteris et laetior et sanctior est atque, ut omnis fere dies festus, religione epulisque quotannis celebrari solebat. Hic dies *Iure solennis mihi sanctiorque Paene natali* Horat. Od. IV, 11, 17. *haec lux*, dies, quo rediit Catullus, mihi amicissimus. — 2. Color orationis ductus ex Horat. Od. IV, 11, 6 seq. *cespes*, ara e vivo cespite, cespititia, βωμός αὐτοσχέδης, qualis tempore urgente et in privatis etiam sacrificiis extrui solebat. *festus*, festo diei et laetitiae conveniens, ut *festa frons* et similia ap. Virg. Aen. II, 249. et al. *animallia*, victimas. *Deis promissa* et vota olim, quum Catellus discederet, pro reditu eius et incolumitate. — 3. *ducimus* (v. 11. *traheretur* funibus) sc. ad aram, ut v. 112. X, 65. et passim de victimis. Sic et Gr. ἄγνυ. *Reginae*, in honorem eius. *Regina* et βεσιλία quacvis Dea maior vocatur, sed inpr. Iuno, regina deorum. *Iunone* *Reginae* templa Romae condidere Camillus et M. Aemilius. *nivcam agnam*: nam Diis superis albae, inferis nigrae mactabantur victimae. — 4. *Par vellus*, nivei velleris agna, eiusdem generis victimas. *pugnanti* cum *Gorgone Maura*, h. e. Palladi, pugnanti cum aegide, vel ope aegidis, h. e. clipei vel thoracis, in cuius medio era caput Medusae Gorgonis, a Perseo in *Mauretaniae* finibus vel in extrema Africa interfectae. *Gorgones* s. Graecae fuere tres filiae Phorci, Φορκίδες; sed Medusa κατ' ἑξοχὴν dicta Γοργώ.

5 seq. Adumbratur h. l. et quidem praecelare natura ferocis vituli, non, ut quidam putant, valde reluctantis, quod mali erat ominis. Nam *observatum est a sacrificantibus*, ut, si *hostia*, quae ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata ostendissetque, se invitam altaribus admoventi, amoveretur, quia inyo

deo offerri eam putabant, Macrobi. Sat. III, 5. Conf. similes victimarum immolandarum descriptiones ap. Horat. Od. III, 13, 3 seq. et IV, 2, 54 seq. ubi Iani iam recte notavit, eas convenire homini, meditatione sacrificii, quod parat, pleno, easque imprimis valere ad victimae, per se exiguae, pulcritudinem commendandam declarandamque super ea re laetitiam ac spem, gratam Diis hostiam fore. *procul*, longe, *extentum funem*, quo ad aram ducitur. Ascensius et alii victimas dicunt ad aram fune longiore et laxo, non arcte ligato, ductas fuisse, ne visae essent invitae ire et trahi, quod mali fuerit ominis. 6. *Iovi Tarpeio* s. Capitolino. *Tria*, quae h. l. memorantur, numina, Iuno, Minerva et Iupiter, simul in Capitolio colebantur. — *frontem coruscat*, *crispatur*, vibrat, quatit, ut *coruscare tela*, *linguam* cet. nisi malis, vibrat frontem, micantem propter cornua primum protuberantia; vel denique *coruscat* *κατά frontem* h. e. micat in fronte, cornibus iam enascentibus. *Coruscare*, ut *καρύσσειν* s. *καρύπτειν*, proprie est arictare s. coron petere, *καταίρειν*, deinde splendere, quoniam lucidae res vibrant et quatunt ex se fulgoris radios. Vetus Schol. "moveret sicut telum, quod coruscat.", — 7. *maturus templis et arae*, aris templorum; iam satis grandis, ut sacrificetur. — 8. *Spargendus mero*; nam consecrabatur victima vino in caput, inter cornua, libato s. infuso. — *meruni*, ut ap. Ovid. Met. VII, 584. *fundit purum inter cornua vinum*. — 9. *Ducere ubera matris quem pudet*, ut matre relicta ap. Horat. Od. IV, 2, 54. sed quanto venustius illud! — *vexat nascenti robora*, arbores, cornu, ut ap. Virg. Ge. III, 232. 233.

10 seq. Hoc suaviter adiectum et sensui amicitiae convenienter. Vota autem et sacrificia facultatibus cuiusque respondebant: at Dii non nisi purum eius, qui dona offert, animum respiciunt. *res familiaris*. *similis*, par, *affectibus*, voluntati, cupiditati vel affectui amoris. — 11. *Pinguior Hispulla*, facete. *traheretur*, sc. funibus, ut *ducere* v. 3. — 12. *Nole*, pinguedine. — *finitima in herba*, in pascuis Romae vicinis, forte ut ap. Horat. Od. III, 23, 11. *Albanis in herbis*, in pascuis laetis circa Albam Longam. — 13. *Clitumnus*, Umbriae Cisapenninae fluvius (nunc *Tinia*), qui iuxta Mevaniam (nunc *Bevagnam*) *Tinia* fl. (*Topino*) miscetur, et cuius aquae ea vis inesse putabatur, ut candida reddere armenta, quorum magna ibi in *laetis pascuis* copia erat, unde multa Romam adducebantur, ut in solennibus mactarentur sacrificiis. *sed cuius sanguis*, *ostendens laeta*

Clitumni pascua, iret, nianaret, profunderetur, et quidem ingenti impetu ac vi, qua ostendit, taurum pinguem esse et in laetis, opimis, pascuis nutritum. 14. *a grandi ac robusto ministro sacerdotum, popa, qui plerumque robustus est et obesus, victimis saginatus.* — 15. *Pro ituris suscipiuntur vota, quae solvantur in reditu.* 16. *amici, Catulli, qui nunc ipse miratur, incolumem sese esse et tot tantaque pericula maris evasisse.* 17. *pelagi casus, pericula maris, inpr. tempestatem.* *Evasi, quod evasit.* 19. *Nube una, atra nube, per totum expansa caelum.* *subitus antennas impulit, subito in eas incidit, illas percussit, ignis, non fulguris (nam Catullus fulguris ictum evasit et praeter fulmen subitus ignis, adeoque ab eo diversus, antennas impulit), sed Heleuae (le feu Saint-Elene), electrica materia vel igneus ardensque vapor, qui, praecipue post tempestatem, in mari circumvolat et malo navis adhaeret; de quo v. Plin. II, 37.* — 20 seq. *Praeclare adumbratur pavor eorum, qui navi vebuntur.* *Attoniti vocantur, qui vivi stupent et in totum sibi excidunt, Sen. Nat. Quaest. II, 27.* — 21. *conferri, comparari, posse, b. e. iucendium multo terribilius esse naufragio.* — 23. *si quando, b. e. aliquando, poetica surgit, exoritur, tempestas, b. e. atrox et saeva tempestas fingitur aut describitur a poetis rem exaggerantibus.* *Facete, ut ap. Lucian. quomodo historia conscribenda sit, Opp. T. III. pag. 405. ed. Schmid.* *δείξαι γὰρ τότε (ὁ συγγραφεὺς) ποιητικοῦ τινος ἀνέμου ἐπουριάζοντος τὰ ἀκρίτια cet. et in Timon. pr. καὶ εἰ τί σι ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ καλοῦσι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπορώσι πρὸς τὰ μέτρα.* — *ἅπαντα γὰρ ταῦτα λήρος ἤδη ἀναπύρηναι καὶ καπνὸς ποιητικὸς ἀτιγνῶς, ἔξω τοῦ πατάγου τῶν ὀνομάτων.*

24. *Ita exclamandi loqui solent scriptores, superveniente novo aliquo infortunio, etiam de re vel improvisa ac subita vel gravi, attentionem motum.* *alius genus discriminis, quod, sententiis quibusdam facete praemissis et interiectis, memoratur v. 29 seq.* — 25. *cetera, quae mox dicturus sum.* *sortis eiusdem, non minus tristia.* — 27. 28. v. ad XIV, 302. *quis enim nescit tot quotidie fere naufragia esse, ut pictores iam eorum pictura sibi parare possint, quae ad victum suppeditent?* *ab Iside pasci, ali, pictores, quoniam in eius potissimum templis tabellae, in quibus pictum erat naufragium, suspendebantur.* *Navigantes eius tutelae commissos fuisse monet Lucianus, et praecipuum illius festum Romae erat Isidis navigium, de quo v. Lactant. Inst. I, 11. et Apul. Met. l. XI. p. 367. ed. Elm.*

31. *Alternum latus arboris* (nāvis, ut ap. Ovid. Her. XII, 8. non mali, ut ap. Virg. Aen. V, 504.) *incertae*, fluctuantis (*instabilis* ap. Virg. Ge. IV, 195.), quae fluctibus et ventis modo in dextrum, modo in laevum latus iactabatur; unde etiam *alternum latus*. — 33. *Rectoris cani*, senis adeoque usu periti; quo periculum augetur. *Decidere*, de vita quasi pacisci *cum venis iactu*, proiectis bonis suis et pro vita oblati, ut ita lis dirimatur, h. e. navi exonerata, vita saltem servetur iactura bonorum. Lepida dictio petita a litigantibus, qui de re vel rem controversam secum decidunt, litem dirimunt pactione.

34. 35. Festiva et apta comparatio, etsi continetur errore vulgi, quo *castor* s. fiber, ab hominibus exagitatus, *testiculos* suos morsu avulsos abiicere putatur, ut ipse salvus *evadat*, quasi *intelligat*, sciat, propter castoreum se maxime expeti insidiasque sibi parari. — 36. Poëta ridet opinionem vulgi. *inguen*, testes et castoreum. « Nostris temporibus notum est, castoreum, medicamentum, in testiculis castoris non contineri, sed in sacculo infra ventrem posito; » Ach. *medicatum*, active, ut passim, pro: ad medicandum et medicinas utile.

37. *Fundite*, proicite in mare. Quare? v. intpp. Act. Apost. XXVII, 38. — 39. *vestem teneris quoque Maecenatibus aptam*, v. ad I, 66. — 40 seq. *Atque alias vestes, quarum pecus ipsum natura*, indoles, *generosi graminis infecit*, h. e. e lana aut vellere pecudum s. ovium Hispanarum, cuius color natus s. naturalis est rutilus aut purpureus, quem ei non ars operaque hominum, purpura et lutum, tribuit, sed naturae beneficium, *gramen generosum* ac praeterea *vis occulta egregii fontis, Baetis fl.*, et *aëris*, s. coeli temperies iuxta illud, in Hispania, cuius maximus fluvius est *Baetis*, Arabibus inde dictus *Vadi al Kibir*, fluvius magnus, corrupte *Guadalquivir*. — 43. *argentum*, argentea vasa, ut I, 76. *mittere in mare lances factas a Parthenio*. *Parthenius* caelatoris nomen, Schol. Sculptor, de quo Plin. Grang. Sed, quod iam monuit Lessingius, neque a Plinio, neque ab alio memoratur; et dura est ellipsis praepositionis. *Crater* vas vinarium et quidem capacius, paterae s. poculi formam referens. De *urna* v. ad VI, 426. — 45. Facete amplitudo crateris designatur. *cratera dignum Pholo*, Centauro, *sitiente*, vini avidissimo. *Locus* desumptus ex Stesichoro, Lyrico poëta, qui Centaurorum et Lapitharum convivium describens, ait Pholum implevisse Herculi, hospiti suo, craterem trium lagenarum capacem, quem prior ipse ex-

hausisset; Grang. *coniuge Fusci*, quae ebriosa fuit, Schol. Quidam suspicantur, hanc esse Laufellam, de qua v. VI, 320 seq. et IX, 117. *Fuscus* forte idem, cuius mentio fit XVI, 46. vel alius, de quo v. ad IV, 112. — 46. *bascaudas*, vasa, ubi calices lavabantur, et cacabus; Schol. Conchae aereae, genera vasorum; Papias. Canistra Britannica; Marshall. — *escaria* vasa, lances, *multum caelati*, multa vasa, h. l. pocula aurea argentesque eaque caelata. 47. Poculorum pretium augetur antiquitate et dignitate priorum possessorum. — *biberat ex quo*, quibus poculis usus fuerat. *emtor Olynthi*, Philippus, Alexandri M. pater, qui multis artibus frustra usus est, ut *Olynthum*, maximam olim Thraciae urbem, Atheniensium imperio eriperet, eamque tandem cepit, Lathene et Euthycrate pecunia corruptis. — *callidus*, v. Iustin. IX, 8. Idem Philippus plures civitates emit, et castellum olim oppugnatum, quod exploratores munitissimum esse nuntiaverant, quaesivisse ex iis dicitur, *et χαλεπὸν οὕτως ἴσθαι, ὥστε μὴ εἶναι προσελθεῖν χρυσίον πομπίζοντα*. Poculo aureo pulvinis subdito Philippum regem dormire solitum tradit Plin. XXXIII, 3. s. 14.

48 seq. Poëta narrationem interrumpit quatuor versibus insertis, quibus vituperatio avaritiae, illis temporibus vigentis, et laus Catulli continentur. *alius*, praeter Catullum. 49. *caput*, vitam. *rebus*, rei familiari, opibus. 50. 51. *Non propter vitam*, vitae sustentandae causa, *faciunt patrimonia*, opes colligunt, *quidam*, sed vicio caeci, avaritia excaecati, *propter patrimonia vivunt*, putant se eam ob causam vivere, ut opes cumulent. (1)

52 seq. Retexitur tela abrupta. *Iactatur in mare a Catullo et sociis eius*. *sed nec damna*, iactura honorum, *levant in sublime atque tollunt* scil. navem (scopulo vadisve hserentem, ut ap. Virg. Aen. I, 145. quem locum contulit Hein.), vel *levant*, imminuuntur, sc. discrimen. Sed neutra vox antea est memorata. (2) 53. *adversis fatis urgentibus*, prementibus, periculo crescente. *adversis ventis*, alii. *illuc recidit*, eo redactus est. — 54. *malum ferro, securi, submitteret*, succideret. — 55. *se angustum*, in angustias adductam, impeditum, implicatum ma-

(1) Multi sunt, qui ob hanc causam colligunt patrimonia, tantum ut habeant, non tamen ut utantur, sed avaritiae satisficiant, Schol.

(2) Alii, *sed nec res in mare proiactae levant damna*, discrimen. At *damna* eo sensu non capi possunt.

gnis difficultatibus ac periculis, *explicat*, expedit ex iis, propterea arctum expandit, angustum, quo inclusus erat, spatium dilatavit. *Discriminis ultima*, maxima tunc pericula adsunt, quando praesidia afferimus, quum ea praesidia afferimus, quae navem faciunt minorem, leviolem; Marshall. (1) Succisionem vero mali ultimum esse naufragii remedium, nota res est.

57—61. Poëta cogitatione ac sensu periculorum, quae in amicum ingruerant, intime affectus, omnem acerrime exsecratur navigationem, tamquam rem non minus temerariam ac periculosam, quam miseram. Similiter multi poëtae navigationum audaciam increpant. *I nunc*, ut in simili loco Senec. Med. 650. et sup. VI, 306. ubi v. not. *nunc*, postquam audisti, navigantibus tot tantaque imminere pericula. *ventis animam*, vitam, committe, ut ap. Horat. Od. I, 3, 10. *qui fragilem truci Commisit pelago ratem*, et Sen. Med. 304. *Animam levibus credidit auris*. — *dolato ligno*, v. Var. Lect. — 58. 59. Laërtius lib. I. tradit, Anacharidem, quum audisset, τέτραπας δακτύλους εἶναι τὸ πᾶχος τῆς νῆως, dixisse, τοσοῦτον θανάτου τοῦς πλέοντας ἀπείχων. Hinc et Dio Chrysost. Orat. LXIV. de Fortuna navem appellat τριῦνκτυλον ξύλον πύκνινον. Aratus Phaen. 300. ὀλίγον δὲ διὰ ξύλον λιθ' ἱπύκνιν. Seneca Controv. III. *parva (navigiorum) materia seiungit fata*, et Med. v. 306 seq. *Potuit tenui fidere ligno, Inter vitae mortisque vias Nimium gracili limite ducto*. — 59. *taeda*, ut alibi *pinus*, cognata arbor, pro navi, e pinu texta, h. l. pro tabula vel assere navis. *latissima*, crassissima. 60. 61. *Mox*, ubi in navi eris et lustrabis res, quas tecum tulisti et quae tibi maxime necessariae sunt ad vitam et salutem, praeter panem et vinum, *adspice*, respice etiam *secures*, quae *sumendae* sunt (alii: ne obliviscaris tecum *sumere* secures), quibus opus est *in tempestate* ad malum succidendum. — *Reticulum pera*, ad modum retis texta, ut ap. Horat. Sat. I, 1, 47. *ventre lagenae*, lagena, ventrosa, h. e. ampla, itineri apta.

62—67. Sedata tempestate, 67 seq. *vestes* pro velis, quae igne conflagrant, extendebantur et in *prora* alterum *velum*

(1) Alii, qui distinguunt ac se *Explicat* angustum, *discriminis ultima* quando cet., exponunt: quod facere solemus, quando cet. quae durissima est ellipsis. Non magis probanda in-

terpretatio Ach. tunc angustum se *explicat* sc. periculum h. e. extremum est, quando, quum *ultima praesidia*, remedia, *afferimus* cet.

minus, quod unum superfuera; atque ita (75 seq.) lacera navis portum subiit Ostiensem. 62. *iacuit planum mare*, h. e. tranquillum factum est et *planum*, quo sensu passim *unda* vel *mare* *iacere*, *stare*, *cubare*, *sedere*, et contra *surgere* dicitur. — 63. *Fatum*, quo salus nautarum et Catulli continebatur, *valentius Euro*, ventis, et *pelago*, efficacius fuit tempestate. Fatis Dii quoque ipsi impares, eorumque leges fixae (v. ad Sil. V, 76. 406). — 64 seq. Conf. ad III, 27. *Pensa ducere*, ut *p. trahere*, *torquere*, *versare*, *volvere*. — 65. *Parcae hilares*, adspirante fortuna et coeptis blandiente; ut contra *Sorores tristes* et *durae*. *Stamen album* Parcarum longiorem felicioremque vitam significat et portendit, ut contra *atrum* vel *pullum* mortem et infortunium. *Lanificae staminis albi*, docte pro, ducentes stamen album vel lanam staminis albi, h. e. lanam albam, facientes. 67. *Bene miserabilis visu prora*, navis, malo, velis aliisque armis destituta; et *arte inopi*, non multum fructuosa, quam necessitas docuerat, *extentis vestibus*, velorum loco expansis, ut ap. Tac. Ann. II, 24. ubi etiam *vestes* sunt proprie sic dictae, non, ut Schol. putabat, funes aut vela aut artemon. — 69. *Velo minori*, in *prora*, quod *dolon* vocatur, ut maius ἀρτίμων, *artemon*, et, quod ad puppim est, forte *epidromus*. *suo*, quia in *prora* est, vel vestibus opponitur, quae proprie non sunt vela navis. *deficientibus vi*, vel cessantibus. *Austri* cum delectu positi, tamquam venti vehementiores ac tempestatem cientes. — 70. Sic Neptunus *Colletas* fugat *nubes solemque* reducit ap. Virg. Aen. I, 143.

70—72. *Tum conspicitur sublimis apex*, mons Albanus, *gratus*, dilectus, *Iulo* s. Ascanio, Aeneae filio, quippe qui, condita in eo Alba Longa, *sedem* ibi imperii collocavit et *Laviniae*, *novercae* suae, concessit *Lavinium*. Res notissima vel ex Liv. I, 1. et 3. Virg. Aen. I, 267 seq. ubi v. Heyne. 71. *Lavino*: nam veteres etiam *Lavinum* pro *Lavinium* dixisse videntur.

72—74. Etiam haec nota ex Virg. Aen. III, 388 seq. VIII, 42 seq. 81 seq. ad quae loca v. Heyne. Conf. Varr. R. R. II, 4. cui, Albano monti, ut et Albae Longae, *nomen dedit candida scrofa*, sus alba. *Phrygibus*, Iulo et Troianis, *laetis* ob repertam ex oraculi responso suem. *sumen*, sus. Conf. Var. Lect. et ad XI, 138. — 74. *Mamillas* facete forsitan substituit poeta pro porcis, ut rei miraculum augeretur.

75 seq. Describitur portus Ostiensis, de quo Suet. Claud.

c. 20. *Portum Ostiae extruxit, circumducto dextra sinistraque brachio et ad introitum, profundo iam salo, mole obiecta, quam quo stabilis fundaret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat advectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerent. — moles, ingentia saxa, in mare iacta alteque exstructa instar aggeris, quibus pars maris includit et exclusa. Itaque iningo: moles positas per aequora, in aequore; non, ut sondet H. Valesius, intrat aequora inclusa per moles positas, molibus iactis. Tyrrenamque Pharon, turrim excelsam, in mari Tyrreno aedificatam. brachia, portus partes vel moles prominentes et dextra sinistraque porrectas, portentas in mare, rursum, retro (rursum enim propr. quasi revorsum), h. e. ultra Pharon, ad introitum portus exstructam. (1) — 77. Magnitudo portus Ostiensis designatur, pelago occurrunt, v. Var. Lect. relinquunt Italiam, ab eius ora reeedunt. 78. 79. Haec verba languere videntur; nisi forte haec eorum sententia est: Illic portus Ostiensis multo mirabilior, quam naturales, qui passim a poetis describuntur, admirationem magis, quam veritatem sectantibus. 79. magister, gubernator, petit interiora tuti stagna (aquas) sinus, h. e. subit portum interiorem, ubi naves tutae sunt a tempestate et naufragio, unde vel cymbae Baianae, quoli utantur in lacu Luerino, pervius, navigabilis est. 81. vertice raso: nam in lectu summoque vitae periculo caput radi et crines ab iis, qui ex naufragio, vel diuturno morbo alioque discrimine salvi evaserant, Diis sospitatoribus offerri solebant. — 82. Comparant verba Euripidis (Ὡς ἔδῃ τὸν εὐδύτα μανύσθαι νόμος); Sen. Ep. 78. Macroh. VII, 2. et Cic. Ep. ad Div. V, 12. Garrula, quae garrulos faciunt homines; vel pro garrulis nautis, vel denique adiect. pro adverbio, ingenti garru-*

(1) Ita voc. *rursum* interpretari malim cum Grangaeo, quam cum vet. Schol. iterum: « quia Traianus portum Augusti restauravit in melius, et interius tutiorem sui nominis fecit. » Ab Augusto quoque portum hunc inchoatum esse nemo, quod sciam, prodidit. Extruxit eum Claudius et perfecit Nero, si numis eius fides habenda. Traianum vero ad-

didisse interiorem, Cellarius in Geogr. ant. II, 9. inde colligit, quod, quem geminum iniecta mole fecerit Claudius, postea tergeminus s. triplex fuerit, *λίμνη τριῖν περὶ τρυπαρόμενος*, Philostorg. de Alarico XII, 3. Cf. Tab. Peutling. Possis et iungere *rursum* intrat, atque *rursum* exponere ut *rursum* X, 150. quod tamen minus ardebit.

litate, qualis plerumque est hominum, magno periculo liberatorum. *nautae*, Catullus eiusque socii, quorum affectus animi egregie adumbrantur.

83—92. Praeclara conversio! nam descripto periculo et reditu Catulli repente sensus in actionem transeunt, qua dramatica ac vivida rerum adumbratione summa poëseos virtus continetur. Poëta ob reditum amici, qui in extremo vitae discrimine versatus erat, laetitia exultans, advocat servos; iubet properare necessaria ad vota pro reditu Catulli solvenda remque divinam rite faciendam; omnis morae impatiens est. Festinantes oculis quasi cernimus servos et dominum iam sequentem, iam diis maioribus vota solventem in templis et mox Laribus domi, ubi omnia ad festam laetitiam parata sunt. *Linguis animisque favete*, *εὐχμησθε*, soleunis in sacris formula, qua populus vel tacere iuebatur, vel fari verba bona, *εὐχμησθε*, boni omnia, ne, qui adessent, seu consulto seu temere, quid mali s. sinistri ominis dicerent, quo vel profanaretur res sacra, vel eius vis infringeretur. — 84. *Serta* vel coronae, etiam frondes et infulae, in magna, vel publica vel privata, laetitia, super postibus foribusque et templorum et aedium suspendebantur. *Farra*, h. e. mola salsa, ex farre tosto et sale, *cultri*, frons victimae et ignis s. focus adspergebantur. — 85. *ornate*, parate, vel potius coronate. *molles focos glebamque virentem*, h. e. aram, confectam e cespite molli ac virenti s. recenti (conf. ad v. 2. et Mitscherl. ad Horat. Od. I, 19, 13. ubi *vivus cespes* eodem sensu dicitur): non aram *molli* cinctam vitta, ut ap. Virg. Ecl. VIII, 64.

86. *sacro*, quod praestat, quod praestantius et maius est, in Capitolio et maioribus Diis *peracto*. Conf. sup. v. 2—9. — *peracto rite*, bene et recte, ex legibus praescriptis, animo, loco ac tempore idoneo. *Rite* vox sacrorum s. religiosa. — 87. 88. Poëta etiam domesticos placat deos: tanta eius est laetitia, tantus amoris gratique animi affectus! Praeclare autem *parva Iovis Lariumque simulacra*, *graciles coronas* et *fragili cera* de diis parvarum sedim. Eorum vero simulacra cur *nitent cera*? quia cerea erant? quod nusquam me legere memini. Nota Achaintri est: videtur Lares magna parte cera confectos fuisse, unde eos Horat. Epod. II, 66. *renidentes* vocat. Nonnulli eam designari putant *ceram*, de qua v. ad IX, 139. et X, 55. *fragili cera*, flexibili, molli, ut ap. Ovid. Met.

XV, 169. vel potius de simulacris cereis, quae facile franguntur.

89. *Hic*, domi, postquam Iovi Tarpeio vitulum mactavi, *Iovem nostrum*, meum domesticum, cuius *parvum simulacrum* domi habeo, *placabo*, venerabor et ei satis faciam, agens gratias et vota persolvens, ne irascatur, vel potius *thura dans*. *Laribus paternis*, v. ad VIII, 14. — 90. *iactabo*, spargam flores, inpr. *violas*, et quidem *omnium*, quotquot sunt, *colorum*, nigram s. pullam (τὸ μύλανον s. κατ' ἐξοχὴν τὸ ἰόν), albam (λευκόιν), luteam (τὸ φλόγιον), pallentem cet. — 91. 92. Iam omnia domi parata sunt ad festi dici laetitiam. *erexit ianua ramos*, h. e. rami, inpr. laurorum, erecti, suspensi sunt in ianua. *longos ramos*, ut *grandi lauro ornetur ianua* VI, 79. — 92. Sacris testisque diebus, in omni publica privataque laetitia, ad ianuas ac fenestras, etiam medio die, catenulis suspendebantur *lucernae*, lampades, cerei, funalia accensa; unde *festa ianua*, et forte non sine sale acerbo *matutinis*, tamquam claro die opus esset alia luce.

93 seq. Subita aptaque transitione ad alterum idque primum Satirae argumentum progreditur poeta arripitque occasionem sibi oblatam hereditatis perstringendi. *suspecta*, quasi non profecta ex animo in amicum benevolo et vera laetitia, sed ex studio captandae hereditatis. — 95 seq. *Κτενὴν γὰρ τινα ταύτην τίχνην ἐπισυνέχευε, γραῶν καὶ γερόντων ἰπῶντις, καὶ πάντα τὰ ἄτεκνοι εἴη· οἱ δὲ ἐντεχνεῖ ὅμην ἀνέπαυτοι*, Lucian. Dial. Mort. VI, 3. *Libet expectare*, expectet aliquis, vel frustra expectabo donec reperiat, qui cet. — 96. Bene non modo *gallinam* dixit poeta, sed et *aegram* atque *oculos claudentem*, moribundam. *impenulat*, mactet, ut dono eam mittat vel pro salute amici sacrificet diis: de quo v. ad XIII, 233. *amico tam sterili*, a quo tam parum emolumenti speres, qui tam exiguum fructus *spem* praebeat, quum *Arès* habeat filios. Alii *sterilem amicum* εἰρηνοχῶς dici putant. — 98. Ne vilis quidem *avicula pro patre*, pro eo, cui liberi sunt, *cadet*, mactabitur. *Coturnix* autem h. l. pro vilissima ave; Plinius X, 23. s. 33: *Coturnicibus*, inquit, *veneni semen* *gratissimus* *cibus*: *quam ob causam eas damnare mensae; simulque comitalem propter morbum desui suctum, quem solae animalium sentiunt, praeter hominem.* (ad quae verba v. Harp.) Idem Plinius paulo ante dixerat, coturnices saepe volando fessas tanta in naves incidere copia, ut eas pondere suo demergant. Sed vilis coturnicum non tam ab ingenti, quae Romae fuerit,

harum avium multitudine, quam ab illis censis, a Plinio memoratis, repetenda. *calorem*, aestum febris.

99—120. Si *Gallita* et *Paccius*, b. e. divites iidemque orbi, vel levi tentantur morbo, captatores reverentiam iis amoremque votis pro salute eorum susceptis probare certant, ut ab illis, talibus officiis delentis, si ex morbo convalescant, heredes scribantur. 100. *Legitime*, rite et ordine. *fixis*, suspensis, in parietibus. *vestitur*, bene de copia et ornatu. *tabellis* votivis, quae vota continebant suscipienda, et in *porticibus* atriisque aedium ac templorum vel aliis locis publicis figeantur, ut omnes voti essent conscii. *Non defuerunt*, qui depugnatos se armis pro salute aegri Caii, quique capita sua titulo praeposito voverent, Suet. Cal. c. 14. ubi v. Ernesti. — 101. *Εὐχόμενοι*, sacrificium, propr. centum boum, sed et ovium, caprarum cet. *promittant*, diis voveant pro salute aegrorum.

102—114. Elephantos voverant heredipetae, si hic, Romae, vel in *Latio* nascerentur. Apta sententia, cuius tamen vis infringitur intempestiva doctrina. — 103. *nostro sub sidere*, coelo eiusque vertice, climate (ut contra terras alio calentes sole dixit Horat. Od. II, 16, 18.) non concipitur, nascitur. — 104. *furva*, nigra, a *gento*, ab Iudis, Mauris, Aethiopibus. De voce *furvus* copiose disputavit Heins. ad Ovid. Met. III, 273. — 105. *Arboribus Rutulis et Turni agro*, in saltibus agrisque Rutulorum, quorum rex olim Turnus fuit et metropolis Ardea, *pascitur*, ut et in agro Tiburtino, in quem vetulos elephantos de armento Imperatorum actos putabat H. Vales., ut eorum dentes ibi pristino candori restituerentur coeli solique beneficio.

106. Elephanti sunt *amentum* Caesaris, non a *privatis* hominibus ali possunt, sed a solis Imperatoribus, qui haec animalia, quorum usus olim in bellis erat (v. 107 seq.) nunc ad voluptatem et spectacula ludorumve Circensium pompam adhibent. — *Privato*, v. ad VI, 114. — 108 seq. *siquidem maiores horum elephantorum*, qui nunc a Caesaribus voluptatis et spectaculorum causa aluntur, *parere solebant Hannibali Tyrio*, cuius patria fuit Carthago, colonia Tyriorum, *et nostris ducibus*, Romanis, qui eos non modo in triumpho duxerunt, sed illis etiam in bello usi sunt, v. c. L. Scipio ap. Appian. bell. civ. II, 96. *Regi Molosso*, Pyrrho, Epirotarum regi, in cuius bello elephantos Italia primum vidit et boves Lucas appellavit, in *Lucanis visos* a V. CCCCLXXII, Plin. VIII, 6. *Molossi* gens Epiri.

111. *Nulla mora per Novium* scil. foret, si Romae et in Italia

elephantorum copia esset. *Novius* et *Pacuvius* heredipetae tunc temporis famosi. — 212. *ebur*, elephas. *ducatur ad aras*, v. ad v. 3. — 113. *Gallitae*, ut v. 99. Quae *victima* sola est *digna tantis Deis*, Laribus Gallitae, ditissimae matronae; vel potius hominibus, tam divitibus et orbis, qui a *captatoribus* non solum divino coluntur honore, sed etiam *tanti* illis videntur *Diis*, ut elephanti iis sacrificandi sint, non vulgares victimae. Ita egregie ingenium et mores *captatorum* s. heredipetarum adumbrantur: cui picturae mox etiam vividiores fortioresque inducuntur colores v. 115—120. *Alter enim*, *Pacuvius* (quod ex v. 128. intelligitur), ne illud mireris, pro salute aegri hominis, qui orbus et ditissimus est, *corpora servorum* celi. h. e. *servos* atque *ancillas*, quin et liberos *voveret si concederes*, si per leges liceret, *mactare* horum *corpora*, sacrificia humana. Quae sacrificia non tam ad opinionem antiquitatis, mortem morte redimi posse, quam ad divinum honorem hominibus praestandum et mitigationem irae deorum, spectant. — 118. *frontibus ancillarum imponet vittas*, tamquam victimarum, quae vittis circum tempora ornatae immolantur. Sic de Sinone arae destinato Virg. Aen. II, 129. 133. — 118. 119. filiam adeo, si qua ei est, eamque iam *nubilem* (quo scelus augetur), sacrificabit pro salute aegri, quemadmodum olim Agamemnon, quin cervam Dianae sacram fixisset et tempestas, ira Deae immissa, classem Graecam in Aulide retineret, Calchantis consilio, ut iratam Deam placaret, ei immolandam statuit *Iphigeniam*, filiam suam, natu maximam; quam tamen Diana, *cerva* pro ea substituta et caligine sacrificantibus obiecta, in terram Tauricam per nubes detulit ibique templi sui sacerdotem fecit. Fabula notissima ex Eurip. Iphigen. in Aul. et in Taur., Hygin. fab. 98. al. et varie olim tractata: nam alii Iphigeniam vere immolatam tradunt, alii loco cervae substitunt ursam vel anum vel iuveneam vel bovem cet. *Iphigenia*, v. ad v. 127. — 120. Etsi non sperandum sit heredipetae, filiam suam ope divina servatum iri, quod contigisse Iphigeniae, *cerva* ei supposita, *tragici* poetae fabulantur. *Cerva* fuit *piaculum*, sacrificium expiandi sceleris iraeque mitigandae causa Dianae factum et quidem *furtivum*, quia furtim vel insciis Graecis cerva pro ipsa Iphigenia fuit substituta: eadem *tragica* dicitur, quoniam ex ingenio tragicorum poetarum profecta est. Facetissimo itaque sale et artes heredipetarum et poetarum figmenta notantur.

121—127. Etiam hi versus pleni facetiarum. *Laudo civem*

meuræ, Pacuvius mihi multo sapientior Agamemnone eiusque consilium magis, quam huius, laudandum videtur, et salutem divitis orbi, ob *testamentum* vel amplæ hæreditatis spem, pro qua vel filiam immolare haud dubitat, multum puto præferendam esse saluti *mille navium*, h. e. classis Græcorum, pro qua Iphigenia est mactata: nam si dives convalescerit ex morbo, testamentum forte mutabit et Pacuvium ex asse scribet heredem, summo eius amore devinctus vel existimans adeo, salutem suam ac valetudinem illius votis et sacrificiis tribueudam esse. 122. *Mille rates* s. naves Græcorum Troiam profectas esse, poetæ memorant, certo numero pro incerto posito. *Libitinam evadere*, ut *L. vitare* ap. Horat. Od. III, 30, 7. pro morte effugere. Nam Venus Libitina funerum Dea apud Romanos, in cuius templo apparatus funebrem servabant eius redemptores vel curatores fuerum, qui *Libitinarii* inde dicti sunt. 123. *Delebit tabulas testamenti*, in quibus alios scripserat heredes. *inclusus carcere nassæ* venuste dicitur dives et orbis, qui *mirandis meritis*, officiis, votis ac sacrificiis, ab hereditate irretitus et devinctus capitur, velut piscis in nassa. *Nassa*, κύρτος (Oppian. *Αλευρ.* III, 85. et 341 seq.), *ἐκ σχοίνων λαβύρινθος* (Theoc. XXI, 12.) calathus vimineus angustii colli, quo quum intravit piscis, exire non potest. Ea γραφικῶς describitur in loco sim. et class. Sil. V, 47 seq. ubi v. not. Conf. Cic. ad Att. XV, 20. Plaut. Mil. II, 6, 68. et loca scriptorum, in quibus similis est metaphora, a captura piscium desumpta, Plaut. Truc. I, I, 21. 22. et Curc. III, 61. Martial. VI, 63, 5. 6. Horat. Sat. II, 5, 44. Epist. I, 1, 79. et, qui de eadem re agit, Lucian. in Tim. § 22. οἷος αὐτοῦς ὁ θύναος ἐκ μυχοῦ τῆς σαγήνης δέσφηνεν, οὐκ ὀλίγον τὸ θάλασσαν καταπίων, in dial. mort. VI. 4. ὁ δὲ, τοσοῦτον μὲν θάλασσαν καταπίων, ἐπιστάτης δὲ παππομένην πρῶτον ἐπεγέλων, in dial. mort. X. Νῦν Εὐρύκλος ἔχει τὰ ἐμὰ, ὥσπερ τις λάβραξ καὶ τὸ ἄγκιστρον τῷ δίδεσσι συγκατασπᾶσας, in Hermetimo c. 59. ὡς ὀλισθηρὸς εἴ καὶ διαδεδράσκεις ἐκ τῶν χειρῶν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐπιτηγυγῆναι ἐς τὸν αὐτὸν κύρτον ἐμπέπτωκας. — 125. *Forsan non sine vi dictum*: inquit enim, incertam hominis spem esse, adeoque improbiora eius vota, sacrificia et cupiditatem. *brevis*: nam plucis tantum verbis opus est in testamentis, quibus heredes ex asse scribuntur, nec plura in iis memorantur heredum nomina vel legata. Cf. ad I, 68. — 126. *Praeclare de simili re* Lucian. in Timone § 22. Ἐστίνος μιν, ὅστις ἂν ἡ ποτὶ ἀρπασάμενός με (sc. Plutum, h. e. divitias) αὐτῇ θάλασσῃ, θέλει φέρων, ἀπὸ τοῦ τῶς Πυρρίδου, ἡ Δρέμυνος, ἡ Τιβίου, Μεγαλλίης, ἡ Μεγαβύζος, ἡ Πρώταρχος μετονομασθεῖς, τοὺς μᾶλλον κερκνήτας, ἰσχυροὺς εἰς ἀλλήλους ἀποβλέποντας καταλίπων,

ἀνδρῶν ἀγνοῦντας τὸ πένθος cet. — *rivalibus*, aliis heredipetis, eandem hereditatem captantibus. *Incedere* aptum h. l. verbum, quod superbiae s. ostentationis et gravitatis vim passim habet. — 127. *iugulata Mycenis*, Iphigenia (a patria sic dicta, ut ap. Ovid. Met. XII, 34.), h. e. immolatio filiae. Nam *Mycenis* h. l. filia Pacuvii (altera quasi Iphigenia vel ei similis), ut sup. v. 119. *Iphigenia*, quoniam pro salute aegri divitisque hominis, ut vera Iphigenia pro salute Graccorum, immolatur.

128—130. Poëta, qui rideodo dixerat verum, nunc cum summa indignatione Pacuvio eique similibus heredipetis dira imprecatur, vitam longissimam, et, qualis avarorum esse solet, miserissimam: quid enim tristius esse potest, quam ex divitiis, iisque inhoneste partis, nullam percipere voluptatem et per longam vitam omnibus aequae ac sibi ipsi gravem esse atque odiosum? Imprecatio tamen haec non tam ab indignatione, quam ab ironia et sarcasmo petita videtur Ach. *vivat vel Nestora totum*, h. e. totam Nestoris aetatem. — 129. *Quantum rapuerit Nero*, docent Xiphilinus, Suet. Ner. c. 26. 32. et alii. — *Montibus aurum*, auri conulum, *exaequet*, ut ap. Valer. Max. II, 9. *partiarum rerum aequatus coelo cumulus sedem stabilem non habebit*. 130. Cf. Ovid. in Ibin v. 115 seq.

IN

SATIRAM XIII.

1 seq. SEN. Ep. 42. *Nulla maior poena nequitiae, quam quod sibi ac suis displicet*: et praeclare Ausonius: *Turpe quid ausurus te sine teste time.* Cf. Var. Leet. — 2. ultio, poena. *se iudice*, iudicio animi sui et conscientiae. — 3. Cf. Pauli Ep. ad Rom. II, 14. 15. *quamvis improba gratia Praetoris*, a reo corrupti, *vicerit fallaci urna*, h. e. fecerit, ut reus iudicio vincat fallacibus sententiis iudicum sortito datorum: nam Praetor s. Quaesitor, cui quaestio s. causa capitalis obtigerat, sortiebatur vel sorte legebat et dabat iudices selectos e decuriis, tabellis in urnam coniectis; unde reo favere poterat, secernens in iudicibus legendis eius vel suos amicos. Idem quoque iudicibus tabellas dabat, absolutionis, condemnationis et ampliationis, quas hi, in consilium missi, in urnam coniiciebant, iisque eductis sententiam ferebat: unde *urna* etiam h. l. ad suffragia iudicum selectorum, a reo corruptorum, referri potest. Sed h. l. *Praetoris* potissimum *gratia* iniqua notatur. Hinc probabile sit, amicum Calvinii, qui depositum abnegaverat, accusatum ab eo, sed Praetoris iudicumque corruptorum sententiis absolutum fuisse.

5. *Calvinus*; alius forte Calvinus Vmber, malus poeta, ap. Mart. VII, 89. — 8. *te mergat*, funditus te evertat bonia et ad paupertatem redigat. — 10. *Casus tritus*, vulgaris, (metaph. petita a via) *et e medio*, non e summo, *Fortunae adversae*, h. e. malorum, *ductus acervo*, multum abest a summo infortunio. — 11. *Flagrantior*, acrior, vehementior. 12. *vulnere*, damno. 13. 14. *Iunge: particulam malorum*, quamvis minimam levium exiguamque, *vix ferre potes*, *Ardens visceribus spumantibus*, aestuantibus bile et ira, in qua sanguis ab imis praecordiis exaestuat. — 16. *Depositum*, quidquid custodiendum alicui datum est, παρατάξις, *sacrum*, sancte servandum et reddendum, vel ob iusiurandum interpositum, vel ne tollatur amicitia,

fides violetur et amicus afficiatur iniuria ac damno, quo nihil scelestius est.

16-22. Talis fraus non mira videri debet homini, longo rerum usu edocto, cui eiusmodi mala tum nota sint ac familiaria necesse est, tum aequo ferenda animo. In interrogatione maior vis inest. *Stupet haec*, ut sup. IV, 119. ubi v. not. *post terga relinquere*, conficere, ut nos dicimus: *im rücken haben*. 16. 17. Ex h. l. probabile fit, hanc satiram Hadriani temporibus scriptam esse, LXI annis (nam LX annos iam *post terga reliquit* Calvinus) post Fonteii consulatum. Sed quatuor, non duo, ut vulgo putant, Fonteii Capitones Consules in fastis memorantur. Prior Consul fuit a V. C. DCCXX, at suffectus tantum, *ad unguem Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus* Ilor. Sat. I, 5, 32. (v. Pigh. Ann. T. III. p. 497.) Alter a. DCCCLXIV vel DCCCLXV cum Germanico Caes. biennio ante mortem Augusti (v. Pigh. l. l. p. 540.). Tertius a. DCCCXI vel DCCCXII cum C. Vipsanio s. Vipstano, sub Neronis imperio. (v. Pigh. p. 593. Tac. Ann. XIV, 1. Plin. II, 70. s. 72. et VII, 20. Suet. Cal. c. 8.) Quartus a. DCCCXIX vel DCCCXX cum C. Iulio Rufo. (v. Pigh. p. 601. 602.) Si alterum h. l. designari credideris, a. DCCCXXV vel DCCCXXVI, tertio vel quarto anno imperii Vespasiani; si tertium, a. DCCCLXXII vel DCCCLXXIII, secundo vel tertio anno imperii Hadriani; si quartum, a. DCCCLXXX vel DCCCLXXXI, regnante eodem Imperatore, haec Satira scripta est. Tertium innui, probabilis, nec tamen certa, est intpp. coniectura, quam iis persuasit Lips. Quaest. Epist. IV, 20. Conf. ad v. 157. et ad XV, 27.

19-22. *Sapientia, σοφία*, quam Pythagoras primus philosophari dixit, est quidem magna, potens ac valida, *victrix Fortunae*, quae minas eius ac vim contemnere nos docet; sed idem discimus quoque *magistra vita*, longo usu et experientia. Inde discere poteris, *incommoda vitae* patienter *ferenda* esse, quamquam non sis philosophus. Cf. v. 120 seq. — 19. *libellis sacris*, praeclaris, divinis (ut *ἱερός* et *θεός*) vel quoniam philosophia, ut verba Cic. Tusc. Qu. I, 26. mea faciam, est *donum inventumque decorum* — *eius prorsus divina vis* — et *animus divinus, aut deus* cet. — 20. *Philosophia est inexpugnabilis murus, quem Fortuna multis machinis lacessitum non transit*, Sen. Ep. 82. Similiter Cato *Fortunae victor* dicitur Manilio. — 22. *iactare iugum*, impatienter ferro *incommoda vitae*. Metaphora

ducta a bobus ferocibus vel succumbentibus oneri, qui *iugum detrectant, quatunt, excutiunt eique subtrahunt colla*. Contra *iugum accipere, subacta, cervice ferre, ei submittere colla* et propr. et metaph. dicitur.

23-37. Descriptio illorum temporum scelerumque, quae tum grassabantur: brevis pictura, cui principales tantum colores induxit poeta. — 23. Nunc quotidie committantur flagitia, hisque profanatur quævis *festa dies*, quæ religiose olim et sancte agebatur. *ut cesset prodere furem*, quo non cernere possis furem et deprehendere. 25. *gladio, vi, vel pyxide*, veneno (quod in ea condebatur, de quo v. Cic. Coel. 25. et Suet. Ner. 47.), non fritillo vel alea. 26. Conf. Sen. Ep. 42. pr. Ad numerum Sapientum allusisse poetam, iudicio parum probabiliter suspicantur Interpp. *Numerus vix est totidem cel. v. Var. Lect.* 27. *Thebarum Boeotiarum scil. portae septem*, unde ἐπτάπολις Θῆβαι. Nam Θῆβαι Αἰγύπτου ἐπτάπολιν. Ostia Nili celeberrima septem, Canopicam, Bolbitinum, Sebennyticum, Phatniticum, Mendesium, Taniticum, Pelusiaticum: quæ adhuc superesse tradit Pocock. unde Nilus dicitur *septemfluvius* Ovid. Met. XV, 753. *septemplex* ibid. V, 187. *septemgeminus* Virg. Aen. VI, 801. — *Nili divitis*, quia multis auctus fluviis et per plura ostia in mare Mediterr. effunditur; vel quia inundatione limoque suo Aegyptum ditat a. fecundat. (1)

28-30. Haec varie exponunt interpretes. (2) Notissimum vero

(1) Grangæus: quia fuit arena aurea, unde Cedreo dictus χρυσόρεος.

(2) Nonnulli ita: Vivimus eo tempore, quod quatuor, sic dictas, mundi ætates, auream, argenteam, æream et ferream, tantopere excedit, ut pro nona ætate haberi possit, si cum ferrea comparetur et morum respiciatur corruptela. Alii: tempora nostra iam duplo peiora sunt, quam fuere ferrea. Plerique arbitrantur, non probant, a Latinis quidem poetis quatuor effingi ætates, a Graecis autem octo, ἅντοι σιὸς μέταλλα, auream, argenteam, electream, æream, cupream, stanneam, plubeam, ferream. Asceusius putabat, primam ætatem fuisse Deorum regnantium

sine crimine; alteram Deorum adulterio aliisque vitis foedatorum; tertiam Semideorum magis ad divitiarum accedentium; quartam Semideorum ad hominum magis vitam inclinantium; quintam Heroum, mortalium quidem, sed virtutem totam amplexantium; sextam Heroum, non omnino perfectorum; septimam hominum, plus virtuti, quam vitis deditorum; octavam hominum, vitis magis quam virtuti studentium; nonam hominum, ex meris vitis sceleribusque consutorum. — Grangæus suspicabatur, juvenalem mundo tot ætates sive earum potius mutationes, io septennis descriptas, trididisse, quot Solon assignaverit homini, cuius nona ætas

est, priscos poëtas, ut indicarent, homines a naturali optimaque vitae ratione ad pessimam gradatim esse delapsos, omne illud tempus, quod effluxit inde ab origine mundi, in aetates, a metallis pro cuiusque ratione denominatas, descripsisse, et quidem vel in duas (v. Virg. Ge. I, 125 seq.), vel in tres (Arat. Phaen. 100 seq.) vel in quatuor (Ovid. Met. I, 89 seq. et al.), vel in quinque (Hesiod. Epy. 109—208.); non vero ut plerique intpp. h. l. putant, in octo, quot sint metalla, in auream, argenteam, electream, aeream, cupream, stanneam, plumbeam, ferream; etsi gradus plures non male ita exprimi potuissent videntur. Itaque suspicabar olim cum Vossio (v. not.), Iuvenalem respexisse vaticinia illa Sibyllina de ἀποκαταστάσις ἢ πολυγενεσις (de quatuor saeculis denuo revolvendis et renovandis) vel famam illam, ab Etruscis vatibus profectam, de octo saeculis rondo datis et vita moribusque hominum diversis, de saeculo nono, a Sullae temporibus (quibus maxima fuit rerum mutatio et pravitas morum) incipiente, et de decimo, meliorum temporum aureaeque aetati similium principio et rerum ἀποκαταστάσι. Ita duplici modo designaretur saeculum, ut simile nono illi, quod Etrusci vates, et ut peius ferreo, quod poëtae com-

languet et infirma sit. (Vide de ταῖς τῶν ἡλικιῶν μεταβολαῖς κατὰ ἑβδομάδα Solonis Fragm. ap. Clement. Alex. Strom. VI, 16. p. 814. ed. Potteri, et Philon. de mundi opificio lib. I. vel in Gnomiorum Poët. Opp. a Glandorf. et Fortlage Lips. 1776. edita T. II. p. 77 seq.) — Plathneri animadversio est haec: »Procul dubio poëta respexit ad septem metalli species. Ut igitur ostenderet improbitatem saeculi, nonam esse ait aetatem, i. e. nonam speciem metalli esse inveniendam, ut nomen capiat. Sed cur non octavam? Ex commistione hae specierum fieri poterat. Magis vero est, poëtam ad Sibyllini respexisse, quae muodi aetates quatuor metallorum generibus notasse dicitur, ut esset aurea, argentea, aenea, ferrea, et quarta finita πολυγενεσις statuisse. Nona igitur aetas, quae ferrea renata.

adeoque octava deterior. » Vossius de Sibyll. Orac. c. 4. p. m. 42 haec notavit: » Nullum dubium est, quin Iuvenalis Cumaeam sequutus sit vatem, quae nonam aetatem, nullo signatam metallo descriperat velut omnium aetatum teterrimam, ut contra decimam aetatem veluti omnium optimam, utpote qua futura esset ἀποκατάστασις per Christum. Sed poëta quum istam ἀποκατάστασιν non admitteret, scribit nonam etiamnum fluere aetatem: in libris enim Cumae Sibyllae ἀντιπαρος et sine titulo fuit octava et nona aetas. Si id non sit, verisimile est, ab octo coeli regionibus a sphaeris octo aetatibus, a tellure vero coegoomen additum fuisse novae, quum constet, aliquot Pythagoreos eosque sequutum Philonem Iudaeum istoc ordine coeli digessisse regiones. » Omitto aliorum coniecturas minus probabiles.

menti sunt. Neque haec coniectura aliena est ab ingenio Iuvenalis, qui doctrinam ostentare amat. Iis vero, quae contra eam disputavit Heinecke, non tanta inest vis, quanta ipsi videtur; nam simile quidem idemve tempus, at diversa ratione ab Etruscis vstibus priscisque poëtis adumbratum fuisse contendit, et verba *quorum* (sc. saeculorum, i. e. cuius saeculi) *sceleri* — *metallo* non ad *nonam* retuli *aetatem*, sed ad *saecula ferri temporibus peiora*: neque Censorinus tantum, sed alii quoque auctores consulendi; ex nota autem Servii ad Virg. Ecl. IX, 47. et ex hoc Maronis loco saeculum illud decimum non multo peius, sed longe melius fuisse, quam nonum, colligo; nam sermo ibi est de saeculo felici; quod laeto portendatur prodigio et infaustam Sullae aetatem excipiat. Neque tamen diffiteor, illam interpretationem argutam magis, quam veram, vulgatamque lectionem emendandam potius quam explicandam et videri posse et mihi semper visam esse.

31. Summa δεινότης inest his verbis, et brevis affectui convenit. Nos sceleratissimo vivimus saeculo, quo ubivis et quotidie tot tantaque grassari videmus scelera, et tamen tam stupidi sumus, ut, si quid mali aut iniuriae nobis aliisve accidat, continuo praee stupore et tamquam novitate miraculoque attoniti *hominum Divumque fidem*, opem, *ei*camus, imploremus, quasi haec inusitata sint nec semper et ubique obvia. Pro *Deum atque hominum fidem!* vel *Dii*, obsecro *vestram fidem* cet. admirationis quiritationisque formulae. Ita exclamasse videtur Calvinus: unde nos *ei*emus mollius dictum pro *tu cies*. — 32. Haec et δεινός et σφοδρατικώς dicta. Quanto clamore *Faesidium* male *agentem* causas vel perorantem in foro laudat vocalis, clamosa, *sportula*, b. e. clientum aliorumque hominum turba, praemio sportulae conducta, ut dicenti acclamaret *Pulcre, Bene*, σφός, cet. v. ad I, 1 seq. et de *sportula* ad I, 95 seq. Non minus facete locuti sunt de hac re Martial. VI, 48. Plin. Ep. II, 14. in loco class. et auctor epigr. in Anal. Brunck. T. II. p. 331. (Ποιητής πανάριστος ἀληθῶς ἴσθιν ἐκείνος, ὅστις διατρέχει τοὺς ἀκροαταμένους. Ἐν δ' ἀναγινώσκῃ καὶ νήστιας εἰκαδὲ πύμπη, εἰς αὐτὸν τρεπέντω τῆς ἰδίας μανίας.)

33. Salse Calvinus sexagenarius (v. 16. 17.) dicitur *senior dignissimus bulla*, b. e. qui inter pueros referatur propter simplicitatem rerumque imperitiam, νήπιος γάρων nam *bull*a puorum insigne. v. sup. ad V, 164. *senior* ὑπερατικώς, ut *Tun' vetule* ap. Pers. I, 22. — 34. *quas habent Venere*s, voluptates, gra-

tiam, venustatem, illecebras, h. e. quam grata sit et iucunda avaris.

34—119. Praeclare docet poëta, corruptos saeculi sui mores vitiorumque licentiam, quae temp. Rom. invaserit, ex contemptu religionis, tamquam ex primario fonte, fluxisse, hanc vero irreligiositatem ex superstitione et inepta natam esse theologia, quae phantasiae quidem praebat alimenta, sed mentem corrumpat et iam vulgo, plebi, sit contemptui ac ludibrio; homines itaque, quamdiu simplex adhuc fuerit religio, pie et sancte vixisse, at postquam ingenium poetarum eam multis argutiis, fabulis pravisque opinionibus de natura, vita, moribus et ingenti numero Deorum deformaverit, a probis maiorum moribus ad impietatem et scelera defecisse. Haec igitur *ἡολογούμενα* et commenta poetarum multis deridentur salibus facetiisque (ut in Luciani dial. Deorum) sed et nimia forsitan ingenii orationisque luxurie et iudicio paulo iniquiori de mythologia vet. — 37. Stulti et simplices sunt, qui Deos verentur periorum vindices. *arae rubenti* sc. igne, vel potius sanguine victimarum.

38—52. Festiva, sed declamatorio potius, quam poetico dicendi genere adumbrata descriptio aurei saeculi, quo Ausonum adeoque Aboriginum Latinorumque religio admodum simplex fuit et praeter Saturnum, Ianum, Picum et Faunum alios ignoravit Deos; qui postea ex Graecorum mythologia adsciti sunt. *ἠνδigenαε*, prisel incolae Latii, Aborigines, non tantum *εὐχόμενοι*, sed etiam *αὐτόχθονες*, *αὐθιγνῆς*, hoc more, hac simplicitate ac fide, pietate et sanctitate vitae, vivebant, aurea aetate, qua regnavit, Saturnus, prius quam hic, a Iove filio suo exutus regno, fugiens diademate deposito sumeret agrestem falcem, symbolum messis: nam ipse Saturnus fuit symbolum melioris vitae, cuius origo a satione, messe frugibusque inventis repetenda est, et hinc Aborigines agri vitaeque cultum docuisse fingitur. 40. 41. Tunc, quum adhuc Iupiter, quo regnante argentea fuit aetas, privatus, regno nondum paterno potitus, aletetur in *Idaeis antris*, neque iam uxorem duxisset Iunonem. *antris Idaeis*, Idae, montis Cretensis. Fuere tamen, qui Iovem in Ida, Phrygiae monte, natum educatumque traderent, postquam confusae fabulae Cretenses et Phrygiae.

42—45. Tum vita Deorum a poetis nondum ad heroum vitam accommodata erat, nec tam luxuriosa etiam efficta, vel iucunda et otiosa, ut Salisrem in modum quotidie epularentur. Poetae

fabulantur, quod vel tironibus notum est, convivia a Diis heroum more agi, iisque ad *cyathos*, a poculis, οἰνοχόους esse, puerum *Iliacum*, Ganymeden, pulcerrimum iuvenem filiumque Trois vel Erichthonii vel Assaraci vel Ili, regem Troianorum, et formosam *Herculis uxorem*, Heben. — 44. 45. Verba explicatu difficillima, nec a quoquam interpretum intellecta: (1) quae hoc sensu capio: *Nec puer Iliacus ad cyathos* (erat, vel quum nec — esset), *nec Herculis uxor et Vulcanus*, pocillator deorum, ex officina *Liparaea* arcessitus, fomo niger et hinc *brachia* e fornace et camino *nigra tergens*, sibi detergens, quam in eo esset, ut porrigeret diis pocula, *nectare*, vino deorum, more olim solito, *iam siccato*, exhausto, ex crateribus, maioribus vasis in abaco positis, et in *cyathos*, minora pocula, infuso. Conf. ad V. 47. Nam Iuvenalis respexit locum Hom. Il. I, 597 seq. ubi Vulcanus Αὐτὰρ ὁ τοῖς ἄλλοισι Διοῖς ἐνδίζια πάντα ὠνοχόει, γλυκὺ νῆκταρ ἀπὸ κρητῆρος ἀρύσσων. (ut h. l. *siccato nectare*, et ap. Hom. Od. IX, 9. 10. μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀρύσσων οἰνοχόος φορέσει καὶ ἑγχέει διπλάσιον.) Ασβιστος δ' ἄρ' ἐνὶ ὄρε γέλωι μακρότεροι Διοίσι, ἡς ἔδον Ἡφαίστων δια δώματα ποικιλόεντα. Notavit simul discrimen insigne illorum pincernarum, e quibus duo fuere *formosissimi*, Ganymedes et Hebe, tertius vero deformis, Vulcanus claudus et fumo *niger*: nec sine irrisione deorum et pocillatoris. Verba tamen *siccato nectare* paulo durius sic dicta, et lectio vulgaris emendanda videtur. Olim suspicabar legendum esse: *nec iam* vel *potius aut iam* (ut mox v. 50.) scil. ad *cyathos* erat seu quum esset *siccato nectare tendens* (extendens, protendens) *Brachia Vulcanus*, scil. quum pocula diis porrigeret. Has coniecturas, quarum me nondum poenitet, reprobavit Heinecke, cuius nota est: « Post *neque* disiunctivas particulas *aut*, *vel* etc. negandi vim habere, nullo modo autem *et*, *ac*, *que*, docere studet

(1) Haec verba varie interpretantur, vel: nondum Vulcanus, post haustum in coelo nectar deterisique brachiis, revertebatur ad officinam *Liparaeam*; vel, nondum V. brachia detergens, deorum accumbibat mensae et nectar potabat; vel, nondum erat Vulcanus *faber* Deorum, qui iam post remotas epulas et mensam, ubi nectar exhausit, surgit, manus *tergens*, aqua lavans, aut potius ma-

deficiens et irrigans nectare epoto, vel denique, nondum Vulcanus in officina *Liparaea* epotum nectar nigro brachio ab ore deterisit. Ceterum omnia plana esse et facilia dicit Ach. in hoc sensu: *et quum nondum Vulcanus, tergens brachia nigra fuligine tabernae, et iam siccato nectare*, exhausto prius poculo nectaris pleno, *ad cyathos* adhuc esset.

Bentl. ad Hor. Epod. 16, 6. et Serm. I, 6, 68. cum quo facit Rubinken. ad Vellei. II, 45. Sed vide (praeter Burm. ad Ovid. III, 492. Ern. ad Tac. Ann. I, 32. Inbenson. et al.) summum Wolfium acuta pro more suo de his disputantem ad Tac. Ann. I, 32. Mox in iis, quae sequuntur, mendum esse puti; ea certe, quae interpretes attulere, nauci non sunt. Ipse nihil, quod satisfaciat, extundere potui. Quid dicamus vero de coniectura *tendens*? Quomodo Vulcanus pocula porrigere potuit *siccato nectare*? Potuit omnino, si verba *siccato nectare* en quo supra dixi et ad V, 47. sensu acceperis; quæ, etsi praefractæ eum defendere nolim, probabilem certe faciunt ea, quae notavi. Nihil vero difficultatis et plus salis h. l. inerit, si reposueris: *libato nectare tendens* cet. Ita Vulcano non tantum pincernæ, et quidem nigri, partes tribuuntur, sed etiam praegustatoris, qui vina convivis porrigenda *libat* vel *delibat*, h. e. antea et primus vel leviter et primoribus labris gustat, praegustat, *προγίσται*. Pro *libato* a librariis facile substitui poterat *siccato*. Vtrum itaque vel nulla opus sit medicina, vel lenior meliorque adhiberi possit, iudicent me acutiores. Comparandus autem est locus similis et facetiarum plenus Luciani in Dial. Deorum V. c. 4. et 5. ΖΕΥΣ. Τὸν Ηρακλεὺς ἰδεὶ τὸν σὸν υἱὸν οἰνοχοεῖν ἡμῖν χωλεύοντα, ἐκ τῆς καμίνου ἤκοντα, ἐπὶ τῶν ἐπιθυμάτων ἀνάπλεων, ἄρτι τὴν πυράραυ ἀποτιθέμενον, καὶ ἀπ' ἐκείνων αὐτῶν τῶν δακτύλων λαμβάνειν ἡμᾶς τὴν κύλικα καὶ ἐπισπασσάμενους φιλεῖσαι μεταξύ, ὃν οὐδ' ἂν ἡ μήτηρ σὺ ἡδύναι φιλήσειας ὑπὸ τῆς ἀσβέλου κατὰθλασκόμενον τὸ πρόσωπον. ἡδέως ταῦτα· οἶ' γὰρ καὶ παρὰ πολὺ ὁ οἰνοχόος ἐκεῖνος ἐμπρέπει τῷ συμποσίῳ τῶν θεῶν· ὁ Γανυμήδης δὲ κατὰκρημνίτης αὐθις ἐς τὴν Ἰδην· καθαρὸς γὰρ καὶ βοδοδάκτυλος, καὶ ἐπισταμένως ὀρέγχει τὸ ἔκπωμα καὶ, ὅ σι λυπαῖ μάλιστα, καὶ φιλεῖ ἡδὺν τοῦ νέκταρος. ΗΡΑ. Νῦν καὶ χωλὸς, ὦ Ζεῦ, ὁ Ηρακλεὺς, καὶ οἱ δακτύλοι αὐτοῦ ἀνάξιτοι τῆς σῆς κύλικος, καὶ ἀσβέλου μιστὸς ἐστὶ, καὶ ναυτιᾶς ὄρων αὐτόν, ἐξότου τὸν καλὸν κομήτην τούτων ἡ Ἰδὴ ἀνθρώποι· πάσαι δὲ οὐχ ἐώρας ταῦτα, οὐδ' οἱ σπινθήρες, οὐδ' ἡ κάμινος ἀπέτρεπός σε μὴ οὐχὶ πῖον παρ' αὐτοῦ. ΖΕΥΣ. Εἰ ἔχθρη παρὰ παιδὸς ὀρέξιον δεχομένη τὸ ἔκπωμα, σοὶ μὲν ὁ υἱὸς οἰνοχοεῖται· σὺ δὲ, ὦ Γανυμήδης, ἐμοὶ μόνῳ ἀναδέδωκε τὴν κύλικα cet. 45. *Vulcani* et *Cyclopium taberna*, s. officina a poetis collocatur in iis locis, quae ignibus subterraneis ardent, praecipue in Aetna, Lemno, insulis Aenliis s. Vulcaniis circa Siciliam earumque potissimum maxima, *Lipara*.

46. *Prandebat quisque Deus sibi*, privatim, solus; nondum enim luxuriosi erant. (1) — 45 seq. Πολυδαῖα, a poetis efficta,

(1) Heminius putabat, Deorum bis de die saturarentur, quod Plato delicias scoptice esagitari, quasi qui in Epist. ad Diogen. et Cic. Tusc. Qu.

lepide irridetur. — 48. *miserum*, bene, ob gravitatem ponderis. 49. 50. Nondum aliquis poeta commentus erat, Saturni filios, Iovem, Neptuoom et Plutonem de mundi imperio *sortitos* esse. *Imperium profundi*, maris (non inferorum), *triste*, ob tempestates, in mari saevientes, quae tot calamitatum causae sunt. — *Pluton*, Πλούτων, *torvus*, saevus, duros, iocexorabilis, Αἰδὸς ἀμείλιχος; ἢ δ' ἀδύμνατος: Τούμωκα καὶ τὴ βροτοῖσι δούλῳ ἔχθιστος ἀπάντων, Hom. II. IX, 158. 159. *eum coniuge Sicula*, Proserpina, in Sicilia nata et rapta a Plutone iuxta Hennem, uode et *Hennaea* dicitur. — 51. 52. Conf. ad II, 149 seq. Nondum aliquis poeta fabulose multa tradiderat de inferis et poenis ibi lucendis, v. e. de *rota Ixionis*, de *Furiis*, de *saxo Sisyphi* et de *vulture atro*, iecor Tityi et Promethei depascente; neque etiam de *regibus iudicibusque infernis*, de Plutone, Miooe, Aeaco, Rhadamanthio, Triptolemo: nam his non opus erat, quem scelera ne nota quidem essent, nedum admitterentur, neque talia iu mentem veniebant hominibus, quorum et vita et religio simplicissima erat.

53. *Improbitas*, exemplum improbitatis, *illo aevo*, quod poëtae aureum dixerunt seculum, *admirabilis*, inusitata et inaudita, *fuit*, ut nunc probitas, de quo v. mox v. 61 seq. — 55 seq. De antiquissima hac bonoris testificatione et veueratioe maiorum natu v. Heyne ad Virg. Ecl. VI, 66. Koenig ad Claudian. XXI, 48. (*Cedentes spatiis assurgentesque videbas*) Intpp. Gell. II, 15. et inpr. Klotz. ad Tyrt. p. 139. — 56. *Barbato*, non viro tantum, sed etiam iuveni, cui *prima lanugo* erat. Conf. v. 59. — *licet ipse puer videret plura domi fraga cet.*, h. e. quamvis ditior esset. *Fraga* autem et *glandes* primi homioum cibi erant solaeque divitiae.

58. 59. Dodwell. in Annal. Quintil. p. 79. et 136. • *Prima*, inquit, adolescentiae barbatæ *lanugo* ab aono censebatur ætatis XVIII. coque, ut videtur, expleto. Hoc nos docet h. l. Iuvenalis, quum *barbatum* suum, quem *puero* opponit, *quatuor* dumtaxat *annis* puero maiorem agnoscit, et *prima* (sotummodo) *lanugine* vestitum. Ita *prima lanugo* in æonum XVIII. expletum convenerit, quum etiam *pueritia* in anno XIV. similiter expleto terminata fuerit. Inde *barbatuli iuvenes* appellabantur ad illum usque annum, ut videtur, quo *barbam primam* radcebant, ætatis

V. in Italis Siculisque mensis improbaverint. Sed poeta potius communia Deorum convivium ridet, et *prandere*

h. l. est id. qd. coenare; hæc autem verba opponuntur veris, 42 seq.

scilicet XXI. Hanc *pubertati plenae* aetatem constituunt Icti, usque a temporibus Hadriani. Nec id immerito, etiam pro sententia velerum cet. — *Venerabile fuit praecedere quatuor annis*: ita nimirum, ut *parem* aliquatenus reverentiam illam agnoscat poëta, quae a pueris primae iuvenum lanugini dari solebat et aetati barbatae; utrobique enim pariter *adsurgebant*, proinde aliam illam, nec suae aequalem, aetatem agnoscentes. — Conf. ad VI, 105. — 53. *Primae lanugini*, adölescentulis, etsi adhuc imberbibus, idem adeo honor habebatur a pueris, qui *sacrae*, venerandae, *senectae*, senibus, veneratione dignis, a iuvenibus.

60—70. Nostris temporibus fides et probitas portentis miraculorumque similes sunt. *Depositum* dicitur, quodcumque deponitur apud aliquem eique adservandum traditur. 61. *follem*, saccum, crumenam, *veterem*, dudum sibi commissum, cum *tota aerugine*, cum omni pecunia, quae fuit in eo et prae vetustate ac situ iam aeruginem contraxit. Aeris vitium *aerugo* dicitur, ferri *robigo* s. *rubigo*, Schol. 62. 63. Eiusmodi *fides* nunc *digna* videtur, quae, prodigii instar, in *libellis Tuscis*, h. e. haruspiciis, notetur, et ex horum praescripto expietur lustraturve *agna* aliave victima iratis diis caesa. Haruspicina, quae iam Pelasgis in usu fuit, ab Etruscis maxime exculta est et ab iis ad Romanos pervenit: unde *Tusci libelli*, ut *libri Etruscorum* ap. Cic. de Div. II, 23. et *Etruscae disciplinae volumina* ap. Plin. II, 83. s. 85. — *coronata agna*: nam victimae et vittis, et sertis floribusque ornabantur.

64—70. *Egregii sanctique viri exemplum* nunc tam rarum est, ut simile sit *monstro*, quale est *bimembris puer* cet. Cicero de Div. II, 28. *Si*, inquit, *quod raro fit, id portentum putandum est, sapientem esse, portentum est: saepius enim mulam peperisse arbitror, quam sapientem fuisse.* — *Monstrum*, insolita species. Poëta autem paulo prolixior h. l. videri potest in recensendis variis *monstris*, ostentis, prodigiis portentisque v. 65

—70. *bimembri puero*, duplicia vel hominis animalisque membra habenti, partui monstroso. *Piscibus inventis sub miranti aratro terram scindente.* — 66. *Mulae fetae* exemplum rarissimum quidem (vide et proverbii loco dicebatur *quum mula pepererit*, v. c. Suet. Galb. c. 4.), sed non omnino negandum. (1)

(1) Conf. Liv. XXXVII, 3. Aristot. anim. VI, 24. Plut. plac. philos. V. 44. Harduin. ad Plinium VIII, 44. s.

69. Spallanzani Memorie sopra i muli. Modenae 1768. 8. et Bechart. Hieroz. I, 2, 20.

— 67. *Lapidei imbris* crebra sit mentio ap. Livium, et de causa huius prodigii, a violentis ventis repeteuda, qui lapides in altum sublatis iterum in terram (vel de montibus quoque) deiecerint, Heyne l. l. p. 212. 213. — 68. *Examen apum* in pendente *uvae* speciem (βοτρυδιον Hom. II. II, 89.) *considens in culmine delubri* domusque, vel in arbore, loro, castris signisque militaribus, saepius in dira refertur omina. *apum* pro *apum*. — 69. 70. *Amnes* passim memorantur fluxisse *gurgitibus miris*, portentosis, h. e. sanguineis (cf. Var. Lect.), aut *vortice lactis*, aquis scil. a soli cretaei aut argillacei aut ferruginei contagione albescentibus aut rubescentibus, aut nigrescentibus. *Gurgitibus* et *vortice* poet. pro aquis. Grangaeus *gurgites miros* referebat ad nimiam vim aquarum, quae religionem fecerit.

71 seq. Infortunium tuum neque insolens est impio hoc saeculo, neque magnum, si comparetur cum iis, quae passi sunt alii. ΑΝΑΥΧΤΑ γὰρ τὰ μέγαν ἢ πέπονθι τις Αὐρχήματ' ἄλλους γεγονός ἐνοσούμενος, τὰς αὐτὸς αὐτοῦ συμφορὰς βῆεν φέρει, Timocles ap. Athen. VI, 1. (2) p. 223. *fraude sacrilega*, scelerata, improba, quae scil. perfidia et periurio amici fiebat. — 73. *arcana*, h. e. sestertia arcano s. secreto apud aliquem deposita eiusque fidei clam, sine testibus, commissa. 74. *patulae*, amplae.

75 seq. Apta improbitatis imago et simul irrisio theologiae veterum vel doctrinae de Diis, quos vel minus hominibus metuendos esse posita docet. Lucianus Timon. c. 2 seq. Θάρρον, inquit, τῶν ἐπιτεταῖν τις ἐπιχειροῦντων ἔωλον θροαλλέβα φασβηθεῖν αὐν, ἢ τὴν τοῦ πανδαμάτορος κεραινοῦ φλόγα cet. — 77. *neget depositum* amicus tuus. 78. *fulmina Tarpeia*, h. e. Tarpeii s. Capitolini Iovis. 79. *Frameam* gladium fuisse docent Isidorus et Augustin. Ep. 120. c. 16. sed hastam Tac. Germ. c. 6. ubi v. Lips. *Cirrhæus vates*, πάντες, ut *Delius vates* ap. Virg. Aen. VI, 12. Apollo Delphicus, sic dictus a *Cirrhæa*, Phocidis oppido et navali Delphorum, quod inde pro ipsis Delphis ponitur. Ei *spicula* et arcum dari, notissima res est. 80. Conf. Tibull. I, 4, 25. *calamos*, sagittas. *Puella venatrix* est ἄρτιμος ἀγροτέρα. 81. *Tridens* insigne Neptuni, quod tamen et Nereo tribuitur a Virg. Aen. II, 418. *Neptunus* docte dicitur *pater Aegaei* sc. maris, quoniam in eo praecipua illius sedes est, unde et ipse *Aegaeus* vocatur. Cur vero *pater* maris appelletur, v. ad VI, 394. — 82. *Herculis arcus* et sagittae fatales ac Philocteti dono datae; quod vel ex Hygini l. 102. notum. 83. *Armamentaria coeli* facete dicuntur. 84. 85. Non tantum *iurabit per caput*

fili, ut solebant patres, sed, quod horribilius, se, Thyestae exemplo, manducaturum filii sinciput adseverat; Grang. *Comedam*, scil. si mentior. *Sinciput flebile nati*, h. e. flebilis, miserandi nati, ut *s. miserabile* ap. Sidon. V, 418. *Sinciput* totum caput, ut ap. Plaut. Men. III, 2, 41. IV, 2, 69. al. etsi proprie vel dimidiam eius partem (qs. *semicaput*) vel priorem ita dici putant. *aceto*, condimento capitis. *Phario*, Aegypto: nam *Pharos*, parva Aegypti ins., de qua v. sup. ad VI, 83, totam passim Aegyptum designat. Aegyptium autem *acetum* laudant Martial. XIII, 122. et Athenaeus II, 26. s. 66. (καλλίστους δ' ὄρεος εἶναι, καὶ Χρύσιππος ὁ φιλόσοφος, τὸ τε Αἰγύπτιον καὶ τὸ Κρήτιον.)

86—119. Causae memorantur, cur multi homines peierare non dubitent. — 86—88. Notae sunt sententiae veterum philosophorum, qui Deos vel esse; vel, ut Epicurei, res humanas curare negabant, quique Naturam credebant vel nihil aliud quam Deum, vel ab eo diversam esse. *omnia ponant*, omnes res humanas contineri existiment. — 87. *moveri*, gubernari. 88. *Natura volvente vices*, moderante vicissitudines, ut ap. Virg. et Claudian. — 89. *Altaria tangunt*, qui vel precantur, vel irant.

90—105. Praeclare periorum anibus adumbratur. — 93. Periuri ab ipsis Diis poena et plerumque quidem praesenti, inpr. coecitate, mulctari credebantur et ab Iside. Jablonski Panth. Aegypt. T. I. p. 111. 112. monet, magnam semper fuisse et esse hodie in Aegypto coecorum multitudinem, hanc vero coecitatem a superstitionis hominibus Isidis irae, non naturalibus causis, tribui. Idem de hac Dea copiose egit ibid. T. II. p. 3 seq. *Isidis* autem sacra e peregrinis maxime vigeant Romae et superstitionissime agebantur. Ad hanc vanam superstitionem perstringendam spectat mentio Isidis et *sistri*, quo *irata* dea *lumina*, oculos, excutere fingitur. *Sistrum* (Isisklapper), quo olim sacerdotes Isidis accinebant iis, qui mortem Osiridis lamentatione complorabant, erat aeneum rotundumque crepitaculum, a *sisstai*, concutere, sic dictum, in cuius parte superiore felis cum facie humana, in inferiore Isia sculpta erat. Eius *per angustam laminam*, in modum *baltci recurvatam*, *tractatae mediae paucae virgulae*, *crispante brachio tergeminos iactus*, *reddebant argutum sonorem*, ut utar verbis Apul. Met. XI. p. 258, 33.

95. Aliae poenae, quae periuris infliguntur ab iratis diis. —

Phthisis, φθίσις, tabes lenta. *Vomicae putres*, ulcera putrida, apostemata, abscessus maligni puris pleni. *Sunt tanti aestimanda*, ut non eligantur cum opibus et patienter ferantur? „Melius est aegrotare cum divitiis, quam esse sanum pauperem,“ Schol. 96. *Podagram locupletem*, h. e. quae, vel si cum divitiis coniuncta est: non, quae divitiis (immo luxuriosis) plerumque infesta et familiaris est. *Ladas*, velox cursor, qualis fuit Ladas, cursor Alexandri M., qui in Olympicis palmam tulit. *si non eget Anticyra, nec Archigene*, facite pro: si sanus est, si sapit. *Anticyra* pro belleboro s. veratro, cuius praestantissimum genus nascebatur parahaturque Anticyrae, enique vis stomachi ventrisque insanorum, delirorum cet. purgandi inerat, inpr. ubi in illa urbe vel insula hibeatur. *Anticyra*, Αντίκυρα (propr. Αντίκυρρα, Cirrhæ adversa), nomen duarum urbium maritimarum in Phocide ad sinum Crissaeum et in Phthiotide ad Maliacum sinum. Vtrique hellébori proventus tribuitur, illi a Pausan. in loco class. X, 36. huic a Stephano et Strab. IX. p. 288. 299. — 98. *Archigene*, h. e. medico, qui mediam pertundat venam. *plantæ*, pedis. — 99. Quid Ladæ profuit, in stadio Olympico vincere et tamen esurire? *Pisacæ*, Olympicæ: nam Pisæ urbs Elidis in Peloponneso ad Alpheum fl. ubi Olympici agebantur ludi eo loco, cui postea Olympiæ nomen fuit. Victores autem in Olympiis ludis, Ολυμπιονίκαι, non modo coronis *oleaginis*, sed etiam aliis muneribus honoribusque fere divinis afficiebantur. At tot honores et præmia non ab inopia tutos præstabant victores.

100—105. Alia peierantium effugia et periurii causæ lepide memorantur. 100. Sententia notissima. Χρόνια μὲν τὰ τῶν θεῶν, πως, εἰς τέλος δ' οὐκ ἄσθενῃ Eurip. in Ione 1615. *Vt*, quamvis. 103. *his*, eiusmodi delictis, *solet ignoscere*, quia plerumque non puniuntur, vel quia non ad Numinis contemptum, sed ad commodum peierantis spectant. 105. Exempla suppeditavit historia omnium temporum. *crucem*, servile supplicium. *diadema*, regiam dignitatem, regnum.

107 seq. Egregie adumbratur perditorum hominum audacia. — *te ad delubra vocantem eum*, ut iaret, *praecedit talis homo*, non sequitur, immo paratus est *teahere* in ius te eunentem, et *vexare*, obviargare te velut syeophantam et calumniatorem. Mutatio numeri, *confirmant*, *praecedit* cet., passim obvia est et affectui apta. 110. *fiducia* innocentiae. 110. 111. Conf. ad VIII, 186. *Urbani* non cognomen, sed epitheton scurræ s.

faceti hominis. Conf. Ernesti clav. Cic. ubi hæc notavit : « *Urbanitas* est virtus ingenii animique, qua eleganter possumus, ut homines in urbe liberaliter educati, de omnibus rebus iudicare, neque aliquid inepti et absurdi dicimus et facimus, sed potius venuste et cum specie quadam liberali; estque hoc genus urbanitatis per totam vitam, orationem moresque fustum. Hinc *urbanus* elegans in omni iudicio, dicto, facto, qui opponitur imperito s. absonò, ut ἀσπίος a Stoicis ἀμαθὴ; deinde perpetuo Romæ vivens, aut otiose aut causas in foro gerens cet.: denique facetus, dicax, quales fieri solent otiose Romæ viventes nibilque agentes, nisi ut in foro stent cet. unde tandem pro scurra dici coepit. »

112. 113. Ridet poëta Homeri commenta. *Tu miser exclamas*, ut v. 31. 32. *vincere clamore Stentora* χαλκισφῶνον, ὅς τόνον αὐδίσσαςχ', ὅσον ἄλλοι πινύκοντα, Hom. Il. V, 785. *Gradivus*, Mars, *Homericus*, qualem Homerus effingit: ὁ δ' ἔβραχε χαλκίος Ἀρης, ὅσον τ' ἐνστάχιοι ἐπίσχον ἢ δεκάχιοι Ἀχαιοί ἐν πολέμῳ, ἔριδ' ἐξυπάγοντες Ἀρης, Il. V, 859 seq.

114—119. Facete increpatur ipse Iupiter ὄρκιος s. ὄρκων ταμίης et perituri vindex, tamquam impotens et ignavum numen (ut Mars Il, 130. 131.), simulque stultitia hominum, a quibus colantur Dii, qui nec audire, nec videre et loqui possint, adeoque vitæ careant, quique instar hominum muneribus capiantur. Similis est lepos et sarcasmus Luciani in Timone c. 1—6. 114 seq. Si audis, Iupiter, cur non *vocem mittis*, respondes? *video*, in statuis tuis *marmoreis aeneisque* non plus vitæ inesse, quam in *statua Vagellii* s. *Bathylli*.

116. 117. Gravis obiurgatio et opta religioni veterum, qui Deos non tam benignos, quam sui commodi donorumque non minus quam homines, cupidos fingeant, adeoque non precibus eos implorabant, sed votis, horumque exauditionem non ab illorum benignitate, sed grato beneficiorumque memori animo expectabant. Hinc etiam in precum formulis Dii saepe munera acceptorum admonebantur. *carbone*, ara, in qua carbonēs incensi; non acerra: nam *iecur* etiam et *omenta* dicuntur imposita. *charta*, in qua thus involutum, *thuris piperisque cucullus* ap. Martial. III, 2, 5. *soluta*, aperta, ut thus effunderetur. — *pia thura*, quæ pietatem in deos testantur, — 117. *iecur*, præcipuam extorum partem. *sectum*, resectum a ceteris extis. Alii interpretantur minutatim sectum, forte ut facilius comburatur. — *Omentum*, panniculus s. membrana tenuis, ventriculo pulvi-

naris instar instrata et intestina involvens (Gr. *ἐντέριον*); deinde intestina molliora; denique adeps, ut forte h. l. et *χρῆμα* vel *ἄνθος* ap. Hom. alba e natura adipis; vel albi porci.

120—125. Audi nunc, Calvine, quae solatia ego tibi ferre, afferre, possim, et quidem e sensu communi desumpta, quoniam non sum philosophus: neque enim philosophicis opus est argumentis ad te consolandum ob levem, quam fecisti, iacturam, scil. decem sestertiorum. Haec praeclare expressit poeta, inpr. v. 124. et 125., ubi metaphora petita est ab aegrotantibus, quibus pro vario morborum genere vel peritiores, vel rudiores adhibendi sunt medici. Infra tamen v. 184 seq. philosophiae praecepta traduntur. — 122. *Cynicorum* et *Stoicorum* idem auctor erat, Antisthenes, eademque paene dogmata; solo fere habitu *distabant*. Vtrique etiam pallio utebantur, sed sub eo Stoici *tunicam* gerebant, Cynici vero leviores interulas sive tuni-culas lineas; unde passim *ἀχινωτός* dicuntur. *tunica* tantum *distantia*, quod uodius et iuverecundius Cynici, quae velant et tegunt leviter Stoici; Lips. ad Tac. Ann. XVI, 34. E sectis philosophorum h. l. memorantur, quae potissimum Romae vivebant. 123. vid. ad XIV, 319. *Suspicit*, veneratur, magui aestimat, admiratur. *plantaribus*, plantis vel arboribus. 124. *aegri dubii*, quorum salus dubia s. auceps est. 125. *committe venam* secandam, h. e. curationem morbi. *Philippi*, medici et forte imperiti. Modeste poeta se talis medici *discipulo* comparat.

126—135. Vid. ad v. 1—12. *tam detestabile factum*, quam quod amicus tuus commisit in te. Similis autem orationis color ap. Horat. Sat. II, 3, 41. *hoc si erit in te Solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam*. 127. 128. *Maximi doloris iudicia*. — 129. Nimirum. necesse est, ut *accepto damno ianua claudatur*: *σιγαινεύς* haec, quibus, quae sequuntur, optime respondent; Hein. *claudenda est ianua*, in signum moeroris, ut in *funere* propinquorum fieri solet, h. e. iustus est dolor et luctus. — 131. *nummi* amissi, iactura pecuniae. 132—134. *Iactura pecuniae* vero, non ficto, dolore, *veris lacrimis ploratur*, non fictis vel simulatis, *coacto humore*, ut plurimum funera propinquorum, quod lepide h. l. notatur. *Nemo dolorem fingit in hoc casu*, ita ut *contentus* sit, *vestem summam*, eius superiorem partem, *deducere* tantum ab humeris, neque etiam scindere s. dilacerare, ut fit in summo luctu. 133. *Vexare oculos humore coacto*, ut ap. Terent. Eunuch. I, 1, *una falsa lacrimula, quam oculos*

terendo *vix* vi expresserat. Sic coactas, inanes et iussas lacrimas dixere Virg. et Martial.

136—139. Si saepe fit, ut *tabellis*, cautionibus s. obligationibus, non semel, sed *decies* et *diversa* in parte, variis locis eorumque testibus, qui singuli eas subsignarunt, *lectis* a creditore et ipsa debitorum manu scriptis, tamen haec *chirographa*, has tabulas a se ipsis scriptas, *vana*, conficta et adulterina, adeoque *supervacua*, quibus nulla insit vis probandi, esse dicant ii, debitores, quos arguit, convincit, *ipsorum litera*, scriptura, manus, *chirographum*, et *sardonix*, sigillum gemmae insculptum. 137. *chirographa ligni*, tabulas ligneas, cera illitas, et cautiones ipsa debitoris manu scriptas, quales sunt obligationes nostrae et literae cambiales. Eodem forte sensu *ligna* dixit Ovid. ex Ponto II, 9, 69. 70. quos versus Cuiacius Obs. XI, 14. ita e libris mss. non male restituit: Nec mea fallaci convicta est gemma sigillo Mendaces lignis imposuisse notas. Conf. tamen Var. Lect. 139. *Sardonix* vel *Sardonychus princeps gemma*, sigillum, quod praecipue in sardoniche insculpiri, quoniam sola prope gemmarum sculpta ceram non aufert, Plin. XXXVII, 6. s. 23. — *loculis*, in thecis.

140. Num te, — O delicias! O rem ridiculam! vel O ridiculum hominem! — *extra communia ponendum*, a communi hominum fortuna eximendum censes? Faceta irrisio! — 141. *qui*, h. e. qua ratione, cur tu es (qui fit, ut tu sis), *gallinae filius albae*, h. e. singulari felicitate natus, cui contigerit nui, quod nescio an ulli (ut *Fortunae filius* ap. Horat. Gall. *le fils de la poule blanche*) nos vero reliqui homines viles pulli nati infelicibus ovibus, h. e. communi hominum fortunae obnoxii? Horum proverborum, quibus perperam comparant illud, *mali corvi malum ovum*, origo incerta est, (1) et forsitan deducenda vel a praecipua gallinarum in pullis custodiendis defendendisque sedulitate et singulari erga eos affectu (*philostorgia*, de qua v. Bochart. Hieroz. II, 1, 18.); vel potius a raro partu et sterilitate albarum gallinarum, quae, ut verba Columellae R. R. VIII, 2, 7. mea faciam, *quum sint fere molles ac minus vivaces, tum ne secundae quidem facile reperiuntur*. — *infelicibus*

(1) Alii eam inde repetunt, quod candida boni, nigra mali ominis sint; alii a gallina alba, ab aquila praetervolante in Liviae Drusillae gremium

demissa; (v. Suet. Galb. 1. Dio XLVIII. p. 389. Plin. XV, 30. s. 40.) alii vero a Leda, duo ova pariente e quibus immortales et mortales nati.

ovis, avis inauspicatae (malis ominis) aut cornicis aut bubonis aut potius corvi, orum per os reddentis, Brit. — 143. *bile*, ut V, 159. — 144. *Confer*, compara tuo damno, quae alii patiuntur, *latronem*, sicarium, *conductum* mercede ad uicem alicui inferendam, et *incendia* excitata *sulfure*, facio aliaque materia sulfurata, quae *dolose* apposita est *ianuae*, ut haec *primos colligat ignes*, et exitus praeccludatur iis, qui in domo sunt.

147 seq. Varia sacrilegii genera venuste adumbrantur, et magna vis inest in epithetis. 148. *adorandae robiginis*, venerandae antiquitatis, qua pretium eorum augetur et quasi sanctitas. — *Robigo* autem h. l. id. qd. aerugo, aeris, non ferri vitium. — 149. *Dona*, ἀνδρίματα (unde et mox *posita*), et quidem non singulorum hominum, sed *populorum* et *antiqui regis*. « Non de Romae *regibus* hic loquitur, sed de regibus rei publicae sociis, de Attalo aliisque, vel ducibus Carthaginiensium, Graecorum, Syrorum, Aegyptiorum cet., qui saepe coronas aliaque dona Iovi Capitolino Romam mittebant; » Ach. et Dusaulx. Vulgo autem non male suspicantur, tecte h. l. notari Neronem (quem et incendiarium, et sacrilegum fuisse simulacraque ex auro vel argento fabricata et templis detracta conflagrasse, Suet. c. 32. 38. et alii memorant), aut alium satis notum illa aetate. 152. *bracteolus*, tenues auri laminas, aeri inductas, *πτερά*, de Castoris, Castoris statua s. imagine, *ducat*, detrahat.

153. *An dubitet*, tam tenues bracteas vel auri quid argentine detrahere, is, qui *solitus* est, *conflare totum Tonantem*, totam Iovis effigiem? 155. *artifices veneni*, qui illud parant. *mercatores veneni*, non qui vendit, sed emit venenum, ut eo aliquem necet. Sic *emtores provinciarum* dixit Cic. — 155. *Parricida* designatur. *deducendum in mare corio bovis*, culeo, cui iussit. — 156. *simia innoxia*, lepide, quae nihil peccavit et tamen simul poenam luit.

157 seq. Haec est minima pars scelerum, quae usque a Luciferis, donec lux occidat, a mane ad vesperam, audit ad se delata *custos Urbis*, praefectus Urbi, cui tutela Urbis commissa est, *Gallicus*, Rutilius Gallicus Valens, quem Domitiani temporibus praefectum Urbi fuisse, patet ex Stat. Silv. I, 4. cuius carminis v. 16 est hic: *Quem penes intrepidae militis custodia Romae*. Henninius putabat, ex h. l. constare aetatem, quo *Satira* nostra sit scripta. Sed v. ad v. 16. 17. — 160. *una domus* scil. Rutilii Gallici, ubi audies, quot Romae scelera et quam gravia quotidie committantur: nam praefectus Urbi sub Impe-

ratoribus omnem fere iurisdictionem exercebat, quod notissimum ex Tac. Ann. VI, 10 seq. et aliis. *Paucos consume dies in domo ista, et te miserum dicere aude, si potes, h. e. non audebis, si te aliis, qui graviora passi sunt, comparaveris.*

162—173. Non magis mirum est, Romae tot videre sceleratos homines, quam in Alpibus tot strumosos cet. Quis vero mirabitur, quae sunt vulgaria et naturae quasi cuiusvis loci congruunt? — Exquisita variarum rerum similitudine ostenditur, quanta sit Romae morum corruptela. 162. *Aequicolis in Italia et Alpibus in natione Medullorum est genus aquae, quam qui bibunt, efficiuntur turgidis gutturibus*, Vitruv. VIII, 3. extr. — 163. Hoc non alibi legere memini. Pomp. Melam consuli iubent intpp. sed vellem eius locum landassent, quem nondum reperi. De Merce v. ad VI, 528. *mamillam* feminarum.

164. 165. *Caerulea Germani lumina*, caeruleos oculos Germanorum, quales et his et Britannis omnibusque paene populis septemtr. s. Scythiis tribuuntur; quod Aristoteles Probl. XIV, 14. naturae vitium esse putabat et frigoris effectum, alii vero arti potissimum tribuunt et glasto, quo se colorasse Britannos tradunt Caesar B. G. V. Plin. XXII, 11. et Solin. c. 35. unde etiam *Brith* et *pictos* Mart. XIV, 99. eos diei putant. Conf. intpp. Tac. Germ. 4. et Mart. XI, 54, 1. Mitscherl. ad Horat. Epod. XVI, 7. et Conring. de habitus corporum Germanic. causis Frft. 1727. p. 81 seq. *stupuit lumina*, v. ad IV, 119. — *Caesariem flavam*, ξανθὴν, Germanis Gallisque tribuunt Diodor. Hierod. et alii, (unde *auricomus Batavus* Sil. III, 678. et Vandali *χρυσουδαίς* dicuntur Procopio), sed rutilam, rufam, πυρρὴν, Liv. Tac. Galenus. Sen. Mart. XIV, 176. et utramque Sil. IV, 200 seq. Rutilum iis crinem non natura tantum, sed ars quoque dabat: nam capillos crebro lavabant rutillantque lixivio seu sapore Gallico, qui ex sevo s. sebo et cinere factus erat, ut et pulchram ita et terrificam sibi induerent faciem; unde h. l. *madido cirro*. Eosdem *vertere capillum croco* dicit Tertull. de cultu II, 6. et aqua calcaria, τιτανου ἀποπλάματι σμύντες τὰς τρίχας πυρρῶς, Diodor. V, 28. Quae tantum non omnia iam notavit Lips. ad Tac. Germ. 4. ut et haec: "Romanae etiam matronae veteres amabant colorem flavum rutilumque et summa diligentia capillos cinere rutilabant; posteriores magis avide, quae capillitium ipsum emebant a Germanis et pro comis suis supponebant." Cf. ad VI, 120. (*nigrum flavo crinem abscondente galero*, quae verba hinc explicanda videntur) ad V, 115.

Ab iisdem Germanis matronae Rom. adsciverunt cornua, *κίρνα*, h. e. capillorum nodos, implicationes, struere et tutulū: nam insigne Germanorum obliquare crinem nodoque substringere; — horrentem quoque capillum retro sequuntur ac saepe in ipso vertice religant: — in altitudinem quamdam et terrorem adituri bella ornantur, Tac. Germ. 38. Martial. V, 38. et de Spect. III, 9. Sen. Ep. 24. et de Ira III, 26. Germani longam nutriebant comam eamque non crispabant aut inurebant calamistris, ut Phryges, sed in nodum cogebant, vel, ut poeta noster dicit, torquebant cornua cirro madido, madidato, madefacto. *Cirri Germanorum* memorantur etiam Tertull. de virginibus velandis c. 10. et ita dicuntur cinciuni, annuli, capilli deflui, dependuli, diffusi, tam in vertice, quam retrosecus collecti, renodati, religati. *torquentem caesariem*, cui docte tribuitur, quod proprie ad ipsum spectat Germanum.

167—173. Fabula de parva Pygmaeorum statura eorumque pugna cum gruibus, quae ingruente hieme in calidiores plagas abeunt, notissima est et ex etymologia forte efficta (nam *πυγμή* s. *πυγών* cubitus dicitur et *πυγός* brevis), vel, iudice Strab. XVII, inde, quod corpora summo solis et calore et frigore exigua fiunt et contorta: Pygmaeos enim Plinius VII, 2. in India (at IV, 11. in Thracia), Homerus, Mela et Strabo in Aethiopia, alii in Scythia ponunt. Nota Ach. est. "Forsan hae fabulae debentur peregrinatorum quorundam hyperbolicis, ut saepe sunt, narrationibus, qui in Scythia, Laponiae contermina, visis nō vel aliquot ex Laponibus, eos multo breviores, quam re ipsa essent, effllexerunt; inde crescente similibus testimoniis mendacio, ex quatuor pedibus (mensura Lapona) ad duos tantum et minus fuerunt adacti Pygmaei. Similem fabulam narrat Præteus et *le Mercure Galant* m. Apr. 1683., Poeta autem de industria ridicule magis quam vere rem memoravit et satirice anxio, unde etiam v. 169. gruibus curvos ungues, hominem rapientes, et v. 173. Pygmaeis minorem tribuit staturam, quam Gellius IX, 4. Plinius et alii. *Ad*, adversus, *subitas*, subito advolantes, *Thracum volucres*, grues, quae hieme ingruente e Thraciae finibus in Graeciam plagasque calidiores migrant, unde *Threiciae* dicuntur Ovid. Art. III, 182. et *Strymoniae* Virg. Ge. I, 120. et Aen. X, 265. XI, 580. *nubem*, ingentem gruum multitudinem, ut Gr. *νέφος*. Conf. ad Sil. I, 311. — 172. *Quamquam*, immo quoniam. v. Var. Lect.

174. Schol. "Anthypophora, quasi obiectio: Ergo nulla poena

manet eos, qui poierant? „ Sen. de Ira III, 26. *Quid ergo, inquis, impune illi eri? Pula te velle, tamen non erit. Maxima est enim factae iniuriæ poena, fecisse: nec quisquam gravius afficitur, quam qui ad supplicium poenitentiae traditur; quæ respondent urbis poetæ inf. v. 192 seq.*

175—179. Responsio poetæ: Supplicio scelerati hominis nihil proficis, nec damnum, quod passus es, sarcitur. 178. 179. *sed vel minimus sanguis e trunco, truncato, mutilato, corpore effluens dabit tibi solatia invidiosa, quæ tibi invidiam consent et odium. Praestiterit tamen, verba, sed corpore trunco — vita iucundius ipsa*, iungere et Calvino tribnere, ut sensus sit: *Sed vel minimum sanguinem si e truncato scelerati hominis corpore effluere videro, id mihi dabit solatia invidiosa, invidenda, amplissima, quæ mihi quis invidere possit; at vindicta est bonum iucundius ipsa vita.* Ita pro *At suspicari possis Et: illud vero convenientius affectui, in quo certe sed sæpe repetitur.*—180. Conf. Hom. Il. 2, 108 seq. Aristot. Rhetor. I, 11. II, 2. Sen. de ira II, 32. Ratio est, quia vindicta agrestis et naturalis quædam iustitia est, ut Baco Verulam. Serm. Fidel. IV. subtiliter iudicat, Hennin:

181—192. Praeclare respondet poeta. *hoc indocti dicunt sentiantque. praeordia flagrantia, animum aestuantem ira.* Sen. de ira II, 19. *Volunt quidam ex nostris (Stoici) iram in pectore moveri, effervescente circa cor sanguine. Causa, cur hic potissimum adsignetur iræ locus, non alia est, quam quod in toto corpore calidissimum pectus est. Quibus humidi plus inest, eorum paulatim crescit ira, quia non est paratus illis calor, sed motu acquiritur. Itaque puerorum feninarumque iræ acres magis, quam graves sunt levioresque, dum incipiunt cet.*—184 seq. Hoc non præcipit philosophia. Chrysippus Stoicus. *mite Thaletis ingenium*, Thales mitis ingenii vir. v. ad IV, 39.—185. *senex vicinus Hymetto*, monti Atticæ (*dulci*, ob mellis optimi copiam), est Socrates Atheniensis; de cuius patientia ac moderatione iræ v. Sen. de const. sap. c. 18. et de ira I, 15. III, 11. Plat. Apol. Socr. passim. Eadem præclare adumbratur h. l. v. 186. 187. *cicutæ*, v. ad VII, 206. *acceptæ inter vincula*, in ipso carcere, in quo venenum hausit Socrates. *sæva*, ob eius innocentiam. 187. Tres proprie Socratis fuere accusatores, Anytus, Melitus, Lycon. *nollet*, noluisse, scil. si is ad poe-

nitentiam versus simul cum vel pro ipso voluisset mori. (1) *felix Sapia*ntia, philosophia, quae felices reddit homines. (2) Egregia h. l. ac vera philosophiae laus. — 188. *exuit vitia*, nos vitiis, vel facit, ut ea exuamus. 690. Conf. Sen. de Ira II, 34. qui contra de Clem. I, 5. *magni dicit animi esse proprium, placidum esse tranquillumque et iniurias atque offensiones superne despicere.*

191. Lepida argumentatio. Continuo, sine ulla dubitatione, sic collige, iudicem, scil. infirmi animi esse ultionem, quod, quoniam, *vindicta nemo magis gaudet, quam femina*, quam scil. natura finxit imbecilliozem et irae affectuumque impotentiozem. Conf. ad v. 181. (3)

192—249. Pulcherrima malae conscientiae, tamquam gravissimae scelerum poenae maximique cruciatu animi imago. *Evasisse meritis poenas.* — 194. 195. Conscientiae malae, animum torquenti et urgenti, ut symbolis eius, Foris, quae Graecis *Εἰσένοος* et *Εὐμενίδης* dicuntur, veteres praeclare *flagellum* tribuebant et stimulum quoque, v. c. Aeschyl. Enmen. 150 seq. *Ἐμοὶ δ' ὄνειδος, ἐξ ὀνειράτων μολόν, Ἐτυφέν, δίκην διαφρηλάτου, Μεσολαβῆι πέντρῳ. Ὑπὸ ὀρένας, ὑπὸ λαβόν. Πάριστι μακρότερος Δαΐου δαμίον (vel Θυμειοῦ ex emend. Schütz.) Βαρύ τι, περιβαρὺ πρὸς ἴχιν.* Hinc conscientia *flagellare* et *verberare* dicitur Sen. Ep. 97. et al. Prov. Graec. ἡ συνείδησις τὰς ψυχὰς πλᾶττει. *surdo verbere*, ut mox *occultum flagellum*. v. ad VII, 71. Conscientia mala etiam *tortor* est et *carnifex*, qui caedit, torquet, urit, lacinat. *Carnificina est aegritudo*, Cic. Tusc. Qu. III, 13. — 196 seq. *Cruciatu animi* multo graviores, quam corporis. 197. *Caediciu* aulicum *Ne-*ronis crudelissimum fuisse, notat vetus Schol. Alius, opinor, *Caedicius* et quidem patronus causarum, non iudex, memoratur XVI, 46. *gravis, severus.* De *Rhadamantho*, severissimo iudice, v. Diodor. V, 80. Heyne ad Apollod. II, 4, 11. et in Exc. XI, ad Virg. Aen. VI. — 198 *Praeclare Ausonius*: *Turpe quid ausurus te sine teste time*; et Sen. Ep. XLIII. *Bona conscientia turbam advocat, mala etiam in solitudine anxia atque sollicita*

(1) Ex h. l. lepidam effinxit historiam vetus Schol. « Socrates quum argueretur proditiōis, receptus est in carcere cum accusatore, qui, cum sibi daretur venenum, accusatori petenti noluit dare. »

(2) Male vetus Schol. « Quicumque *felix*, i. e. doctus et sapiens.

Potior ergo est Sapiaentia, quam felicitas. Siquidem illa paulatim amittit, haec statim purgat. »

(3) Vulgo haec ita interpretantur: inde collige, neminem magis vindicta gaudere, quam feminam. Sed illa sententia, ni fallor, et meliorest, et linguae convenientior.

est. Si honesta sunt, quae facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, quum tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem!

199—207. Historia nota ex Herodot. VI, 86. sed parum apte intexta h. l. ubi de mala conscientia agitur. Spartano cuidam, Glaucō Epicydidis filio, qui dubitaverat tantum, redderetne Milesio cuidam pecuniam apud se depositam nec ne, et hinc Delphicum consuluerat oraculum. 204. moribus, bona animi indole et principis honestatis vel probitate ductus. 205. vocem adyti — probavit, v. Var. Lect. adyti, sacri penetralia, vel specus, cui tripus Pythiae impositus. 207. longa deductis gente, ab antiqua gente originem genusque ducentibus. Ad multitudinem potius propinquorum haec spectare, putat Ach. 208 seq. Sola voluntas habet crimen facti, habetur pro facto, et non minus rerum ac poena dignum facit. — 210. cedo, quid autem dices, quantaque eum poena dignum censebis, si conata peregit? v. ad VI, 504.

211 seq. Venneta imago hominis, malae conscientiae cruciata sentientis. « Verbum *anxietas*, ut Gall. *anxiété*, ad pingendos conscientiae morsus aptissimum est et fere unicum: differt autem ab *angore*; » Ach. 212. Prae continuo animi aestu fauces semper siccae sunt et siti uruntur, ut in morbo et aestu febrili, et tamen displicent ei et insipida sunt vina, etiam pretiosissima. — Cibus difficilis, quem difficulter tantum mandit deglutitque, inter molares, maxillares dentes, prae fastidio ipsi faucibus haeret et crescere videtur. Sic in ore crevit cibus ap. Sen. Ep. 82. Crescit et invito lentus in hore cibus ap. Ovid. Ep. Her. XVI. 226. — 213. 214. Conf. Var. Lect. et de Albano vino ad V, 33. cuius pretium senectute augetur. Albani senectus, v. ad IV, 39. — 215. Si vel melius vinum ostendas, ei dederis. densissima ruga C. in f. frons caperatur ob moerorem et animi aestus, quos patitur; Ach. 216. v. ad IV, 138. — 218. Sen. de traug. an. c. 2. Adiice illos, qui non aliter, quam quibus difficilis somnus est, versant se et hoc atque illo modo componunt, donec quietem lassitudine inveniant. — 219. templum et aras, ubi peieravit. — 220. sudoribus gelidis aestu ac perturbatione animi expressis. 221. tua imago sacra, veneratione (al. execrabilis), religionem horroremque incutiens, et maior humana, divina, qualis deorum esse solet. Egregie declarantur effectus turbatae phantasiae, omnia augeatis, maxime in solitudine, nocte et somno.

223—228. Praeclare et graphice de homine scelerum sibi conscio, in quo reviviscit sensus religionis, quem frustra opprimere conatur. Contra Horat. Od. III, 3, 1 seq. *Iustum ac tenacem propositi virum* cet. 225. *fortuitus*, casu, ex Epicureorum sententia. *ventorum rabie*, ex conflictu ventorum nubiumque. 226. *Iratus*, ab irato missus Iove, scelera vindicante. Sic *iracunda fulmina* dixit Hor. Od. I, 3, 40. et *ἰάκων* ἔγχε; Pind. Nem. 5, 90. *iudicet*, v. Var. Lect. 227. Si illa, prima tempestas, *nihil nocuit* cet. — 228. *hoc sereno*, hoc die, quo mox serenitas rediit.

229. *lateris dolorem*, pleuritida, h. l. pro quovis morbo acuto et *vigili*, h. e. qui nos vigiles facit, vel non dormire patitur. 230. Morbos corporis mortemque praematuram poenas esse gravioris sceleris, inpr. periurii, a diis vindicibus inflictas, vulgaris olim opinio erat. 231. — Metu perculsi grandinem et falmina *putant Deorum iratorum saxa et tela* esse. Sed h. l. de morbis potius sermo est, et iterum forte Epicureorum dogmata respiciuntur. Sen. de ben. IV, 19. *Tu*, inquit, *Epicure*, *Deum inermem facis: omnia illi tela, omnem detrazisti potentiam, et, ne cuiquam metuendus esset, proiecisti illum extra motum*. Morbi quoque acutiores sagittis Apollinis et Dianae immitti credebantur.

232 seq. Ovem non audent pro salute sua vovere Diis, quibus se invisos esse sciunt. 233. *cristam galli prouittere Laribus* pro avertendo morbo. Sic Aesculapio gallus immolabatur ab iis, qui convaluerant, unde se huic deo gallum debere dicit Socrates ap. Plat. in Phaed. Wernsdorf in poet. Lat. min. T. I. p. 249. «Ab gallis, inquit, multa remedia morborum petiit vetus superstitio. Exta eorum et fibras, ut opimas victimas, Diis acceptissima esse tradit Plin. X, 21. et cristam galli contritam efficaciter imponi cani, morso ab alio rabioso, Plin. XXIX, 5. s. 32.» — 235. Magna cum vi poeta dicit *hostiam*, et quidem quaecumque ac vel minimam, *vita digniorem* esse scelerato homine, pro cuius salute voveatur.

236—249. Vltimum consolationis momentum. «Hoc potissimum est ad consolationem Calvinii; ait enim, malorum variam et mobilem esse naturam, ut ad peccandum constantes sint, moxque peracto scelere sua cognoscant malefacta, sed tamen natura impellente ad pristina vitia se redire; unde colligit, improbum hominem toties peccaturum, ut aliquando deprehendatur solvatque poenas;» Britau. Natura autem malorum

hominum egregie h. l. ac vere adumbratur. 136. *Hoc habent inter cetera boni mores, placent sibi et permanent: levis est malitia, saepe mutatur, non in melius, sed in aliud*, Sen. Ep. 47. *natura*, indoles animi, mores. *malorum hominum*. 239: 240. Conf. Hnr. Epist. I, 10, 24. 25. *Natura iam facta fixa*, constans in vitio, et *mutari nescia*, obfirmata consuetudine peccandi, quam sibi contraxit mens ad vitia proclivis eorumque dulcedine iam irretita et in illis abiecto omni pudore confirmata. Conf. ad VII, 50 seq. et Horat. Epist. I, 10, 24. 25. *Ex voluntate perversa facta est libido, et dum servitur libidini, facta est consuetudo, et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas*, Augustini Confess. VIII, 5. — 242. *attrita de fronte*, h. e. dura et inverecunda vel pudoris experte. Sic et *perfricare frontem* et *os* dicitur pro, pudorem deponere et expellere vel eicere quasi de fronte attritione eius.

244. *Dabit vestigia, pedes, in laqueis*, quos ei vitia quasi ponunt; metaphora petita a feris avibusque, quae pedicis et laqueis capiuntur. Alii *laqueum* putant vincula dici et catenas. 245. *uncum ferreum s. vectem nigri*, obscuri, tenebrosi, *carceris*, ad quem ibi adstringetur; nisi *uncus* est catena: nam *unci* certe et *hami* dicebantur orbes, quibus catenae alligantur. Alienus ab h. l. *uncus*, cuius X, 66. mentio fit, ubi cum *carcere* iungitur. — 248. *Nomen* h. l. pro homine, ut *εἰς ὄνομα*. — 249. *surdum*, qui nec preces et vota, nec periuria audiat. *Tiresiam*, h. e. caecum, instar Tiresiae, ut non videat hominum facinra. Vel tironibus notus est Tiresias, vates Thebanus, eiusque caecitas, cuius variae tamen causae traduntur.

IN

SATIRAM XIV.

Vs. 1. *FUSCINI*, ad quem Satira scripta est, non alibi fit mentio. *fama digna sinistra*, in turpissimis rebus habenda, digna quae vituperentur. 2. *rebus nitidis*, pulcris praeclarisque, *haesuram*, non facile eluendam, *maculam figentia*, infingentia, inurentia, aeternam turpitudinis labem adspergentia. 3. *monstrant exemplis*, et *tradunt praeceptis*.

4. 5. Similiter Dryden, qui h. l. expressisse videtur et egregie dixit:

If gaming does an aged sire entice,
Then my young master swiftly learns the vice,
And shakes in hauging sleeves the little box and dice.

Alea damnosa, v. ad I, 83. 90. *heres bullatus*, infans parvulus, qui bullam praetextamque nondum deposuit, vel decimum certe quartum aetatis annum nondum egressus est. Conf. ad V, 164. — 5. *parvo*, aetati infantis apto. *Fritillus* (al. *pyrgus*, *turricula*, *orca*, *pyxis*) pyxis cornea vel vasculum poculo simile, in quo tali et tesserae (h. l. *arma*, ludi instrumenta, unde forsitan *armiger* dictus sup. I, 92.) concutiantur et inde per pyrgum s. turriculam, quae etiam phimus, *φίμος*, et orca vocatur, in alveolum s. foram, tabulam lusoriam s. *talariam*, coniciuntur. *movet*: unum tali; fraudis vitandae causa, mota prius agitataque manu in alveum lnsorinm iaciebantur; unde Graecis dicuntur *διακυστοὶ ἀσπράγδοι*.

6—14. Spes nulla erit, mores filii alios melioresque futuros esse, quam parentis, si hic delicate ac molliter vivit. Non melius, quam filius patris eius, quem alea iuvat; vel non melius de se, quam de parente suo. 7. *Tubera terrae*, Gall. *des truffes*, *champignons*, Linn. *lycoperdon tuber*. *Tubera terrae* (*ῥίζα* in Glossario Philox.) dicantur ad differentiam tuberum in

arboribus crescentium, qui *tuberes Libyci* vocantur ap. Martial. XIII, 42. et 43. forsan Gall. *mousserons* vel *morilles*; H. Vales. — *radere*, corticem eorum cultella abradere et tum ea cibum parare. 8. *Boletus* optimum fungi genus, Gall. *champignon* *poreux*. eodem iure, quoniam parens mergebat. 9. *Ficedula*, motacilla Linn., Gall. *figuier*, *bec-figue*. Romanis in deliciis erant *tubera*, *boletus*, et *ficedula*. *Mergere*, devorare: nam ficedulae totae a gulosis comedi solebant. *cana gula*, senex gulosus, pater gulae delicatae. Conf. ad IV, 39. — 11. Designatur septimus aetatis annus, quo dentes excidunt. 12. *Barbatus magistros*, philosophus, qui barbam alebant; de qua Stai-corum in primis Cynicorumque barba v. Böttigeri Sabina p. 310. 311. 314. *admoveas*, adhibeas ad erudiendam emen-dandamque mentem, pravo patris luxuriosi exemplum deprava-tam. 13. *paratu*, apparatu. — 14. *Veuuste* pro, a paterno luxu haud deflectere et quasi degenerare.

15—20. Num clementiam *Rutilus*, pater, mitemque iustitiam, quae placide fert parva delicta, an crudelitatem docet filius, dum in servus propter levia peccata flagris saevis? 16. *nostra materia*, ex eadem, ex qua formata sunt nostra. — 18. *Rutilus* homo forte illius aetatis, nobis ignotus. Britanno putabat, ad Rutinum quemdam respici, qui temporibus poetae, absumtis per luxum divitiis, ad gladiaturam se contulerit. Alii eundem XI, 2. memorari suspicantur. 19. Qui Sirenum vocem cantum-que non aequae suavitatis et auditu iucundum putat, ac sonum flagellorum. 20. Qui saevissimus in suis tyrannus est. *Lar* domus et qui in ea sunt, h. l. inpr. servi. *Antiphates* Lae-strygnum rex, notissimus ex Hom. Odyss. et Ovid. ut *Poly-phemus* Cyclops ex Odyss. Virg. Aea. et Eurip. Cycl. — 21. *Tum felix* sibi videtur, gaudet. — 22. *Ardens ferrum* laminae ardentes s. candentes, quaestionum cruciatusque instrumenta. v. intpp. Prop. III, 7, 35. et Chariton. Aphrodis. I, 5. pr. (1) — *propter lintea*, res viles amissas et desideratas vel dolus sub-reptas.

23. Quid filium docet pater crudelis, qui delectatur strepitu concupiscentium, quibus servi in ergastulis vinciuntur? — 24. *mire*,

(1) Lipsius Elect. II, 45. existima-bat, h. l. candens ferrum designari, quo literae s. notae fronti servorum inurebantur, quo etiam referebat

verba Naevis ap. Priscian. VII. *signore oportet frontem calida forcipe*. Sed eo poeta potius mox v. 24. respexit.

mira voluptate. *Ergastula* propr. *carcer rusticus*: nam in villis plerumque et agris erant, et quidem subterranea, angustis illustrata fenestris, in quae detrudebantur servi, sive fugitivi ac mali, sive captivi, barbari ac viles. Sed h. l. *ergastula* sunt ipsa mancipia, et alibi *servitia*, *stabula*, *naufragia*, *mancipia* cet. abstr. pro *couer*. vel *ergastula* *inscripta* vocantur, in quibus sunt mancipia *inscripta*, h. e. *aliquate* vel signo frontis *lausto* notata. Sic *servi* *inscripti* dicuntur Martial. et Plin. *literati* Plaut. *inusti* Plin. et *barbarus* (servus fugitivus) *compunctus notis* (στίγματα) *Threiciis* Cic. Off. II, 7.

25 seq. Conf. VI, 232 seq. 233 seq. ibique not. *expectas*, *sperasne?* v. ad VI, 75. — *Largae* adulteriae eo tempore forsitan famosae. — 27. *contexere*, ordine recensere, *tanto cursu*, tam cito. — 28. ut oon ter decies respiret, lepida hyperbole. *conscia matri*, adulteriorum amorumque matris. *ceras*, tabulas ceras, et quidem h. l. *litteras amatorias*. v. ad VI, 233. — 29. *dictante hac*, matre, ut eas coificere, scribere discat. — 30. *dat ferre*, ferendas, ut ap. Hom. δῶκε παρῆναι, φέρειν, ἔχειν, vel ἐπαρῆκεν κοπιῆται. *eisdem*, quibus eas mater ferendas dederat, *cinaedis*, turpissimis ministris et ioternuntiis.

31. Sic natura comparatum est. 33. *auctoribus magnis*, nam exempla dant pareotes, quorum magna est apud liberos auctoritas. *subeunte animos*, seorsim furtimque iis se insinuant. — *Vnus et alter iuvenes* lunge. Perperam Schol. *pater et avus*. 34. *hacc spernant*, parentum vitia satis habeant perspecta et fugiant. 35. Quibus beoigna natura ingenium ad virtutes propensius, quam ad vitia, vel plurimum salis tribuit. *Titan* Prometheus, prudotiae symbolum, cuius pater Iapetus fuit vovs Titanum, ex limo primum hominem formasse fingitur. Poëta autem expressit verba Callim. Fragm. 133, ἢ σε ἱερομεθεύς Ἐνλασε καὶ πηλοῦ μὴ 'ξ ἑτέρου γέγονας. *melior luto finxit*, et contra ap. Claudian. XX, 496. *deteriore luto quos condidit Prometheus*. 36. *fugienda vestigia*, mala exempla, quae vel inopinantes et inviti sequuntur. 37. *veteris orbita culpae*, malorum parentum via, h. e. vitae ratio, vel cursus, *vestigium*, h. e. exemplum. Sic neque id ab *orbita matrumfamilias instituti* dixit Varro ap. Noo. 14. o. 37. — 38. *damnandis*, inhonestis turpibusque factis. *huius vel una potens ratio est*, ad hoc vel id solum satis grave incitamentum est. — *dociles imitandis turpibus*, ut ap. Sil. I, 237. XI, 11. al.

41 seq. Malum hominem patriaeque proditorem ubique re-

perias, sed vix usquam invenietur civis bonus et patriae defensor, qualis fuit M. Iunius Brutus, percussor Caesaris, eiusque avunculus, M. Porcius Cato Uticensis, frater Serviliae, matris Bruti. Similiter Sen. Ep. 97. dixit: *omne tempus Clodios, non omne Catones feret.* axe, coeli plaga.

44. *foedum dictu visque*, turpe verbum factumque. — 45. Poëta venuste usus est sacrorum formula, *procul, O procul este, profani*, ἱεῖς, ἱεῖς ἐστε βίβηλοι. Sancta quasi sunt limina illa, h. e. domus, in qua liberi sunt — *Lenonum puellae*, prostibula, meretrices, et *cantus*, obscena cautica, quibus convivae oblectant *parasiti*, *pernoctantis*, qui noctem agunt in aliena domo.

48. Cave credas, filium tuum per aetatem non curare, quae agas, nec turpitudinem cognoscere. Plutarchus memorat, Catonem a turpibus verbis, praesente filio, ita temperasse, quasi apud Vestales loquutus sit, neque cum eo lavasse umquam. 49. *obstet filius infans*, eius praesentia, quo minus peccet, ne pravam ei des exemplam.

50-58. Quomodo filium tuum corripere andeas et castigare, si tibi fuerit simillimus tuoque exemplo peccaverit? *Censoris ira* nota censoria, quae et ignominia est et poena. 51. *Quandoque*, aliquando. 52. *morum quoque filius*, qui morum quoque similitudine ostenderit, se filium tuum esse. 53. *tua per vestigia*, tua vestigia premens, tua secutus exempla. *deterius*, quam tu. 54. Haec ἀπειρώς intelligenda nimirum, ut al. scilicet. v. ad II, 104. *Clamore*, iberepatione. — 55. *tubulos* testamenti, scil. eius exheredandi causa. — 56. *Vnde tibi scil. sumes?* De qua loquendi forma v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. XII, 84. * *frontem*, h. e. severitatem gravitatemque. v. ad II, 8. Similiter *quo ore illum (filium) obiurgabis* dixit Terent. Phorm. V, 10. 53. — 57. *cerebro*, sana ratione. *Cerebrum consilii sedes est et animae habitatio est in cerebro*, indeque sensus ingeruntur et gubernantur, Macrobi. Sat. VII, 5. et 9. — 58. *Cucurbita*, σικύς, instrumentum (vasculum, a cucurbitae similitudine sic dictum, Gall. *ventouse*), occipitio inciso adnotum, quo utuntur chirurgi ad sanguinem e cute eliciendum phlebotomiae suandae. * Potest et intelligi *ποδοκύνθης*, quae, sumto humore cerebri actionem impediens, enurionem affert, Ach. *ventosa*, plena aëris. Quoniam concepto vento ex flamma stappae intus accensae cuti adhaerescit; Brit. — *hoc διαιρώς*, tuum. Proprie caput et homo ipse cucurbitam quaerit, opus

habet, desiderat. Venuste autem hoc dictum, ut XIII, 97. egere *Anticyra vel Archigene*.

59-69. Curas, ut domum omni modo nitidam, non ut eam filio castam exhibeas. Senecam Ep. V. *Qui domum*, inquit, *intraverit, nos potius miretur, quam suppellectilem nostram*, et Sallust. orat. I. de rep. ord. *Nam domum aut villam exstruere eamque signis, aulaeis aliisque operibus exornare et omnia potius, quam semel visendum efficere, id est, non divitias decori habere, sed ipsum illis flagitio esse. — cessabit, otiosus erit.* — 60 seq. Verba domini instantis, vel forte Inveoalis ipsius ad dominum; F. Didot. in ed. Ach. 61. *Aranea arida*, quae loca arida amat, vel macra, tennis. 62. *Argentum leve*, vasa argentea et polita nec aspera caelatura, quibus opponuntur *vasa aspera* sculptoris et caelaturis vel signis exstantibus, ἀνέχοντα. — 63. *domini instantis*, urgentis, excitantis servos. 64. *miser trepidas*, misere, h. e. vehementer times. 67. *Scobs s. scobis*, quae detergebantur pavimenta, πρισματά, ramenta serrarum (quae tamen a scobe distinguit Colum. IV, 29, 16. ubi v. Schoettg.) Nota Ach. est: "*Scobs* non solum, quod e ligno deteritur, verum etiam quod e ferro deraeditur. Sententia autem h. l. est: de his adeo sollicitaris, quae tamen ita facile possunt emendari, ut servus unus singula tergeos ac detersens vix inde *scobis*, pulveris, ramentorum, auferat *semodium*, modium dimidium. Alii ita explicant: ergo *miser trepidas*, ne cet., quum tamen servus unus huic malo facile possit mederi; scil. injecto semodio scobis., 68. *non agitas mente*, non curas. *agris colendis*.

74-85. Ipsa quoque animalium exempla docent, mentibus infixa haerere, quae ab ineunte aetate et a parentibus discuntur. Haec est loci sententia: nec tamen, ut vulgo putant, imitationem malorum morum ciconiae et vulturis exemplis bonorum aquilae illustrari crediderim. * *Ciconia* h. l. forte *ibis* (conf. XV, 3.), sed de vulgaribus quoque ciconiis Iuvenalis potuit loqui: ex Plinio enim X, 23. *honor ciconiis exitio serpentium tantus, ut in Thessalia capitale fuerit occidisse; eademque est poena legibus, quae in homicidam*; * C. Vales. 76. *sumtis pinnis*, ut passim. — 77. *crucibus*, quibus non modo servi, sed etiam sicarii et homicidae affigebantur. — 79. *Vultur*, ubi adolevit, eodem, cui adsueverat, cibo vescitur. 80. *Vultur facit in arbore nidos*, quod non sine exemplo, etsi rarum est: nam plerumque in excelssimis rupibus nidificant. 81. *fanulae Iovis aves*, aquilae,

ut ὄρνις αἰεὶς Κρονίδης διάκροπος; in Antipatri Epig. XCII. Aquilas fingi armigeros Iovis, fulmina eius gerentes, ex poëtis monumentisque vet. notissimum est. Iuvenalis docte loqui vel mythos ita ὡς ἐν παρόδῳ ridere solet. «Varia sunt aquilarum genera, et h. l. sermo est de aquila, quae Graecis dicitur *χρυσάετος* et *γνῆσιος*, Lat. *stellaris* vel *Iovis aquila*, Gall. *l'aigle royal*;» Ach. *Generosae aves* sunt eadem aquilae; ut alii putant, accipitres, falcones cet. 82. *cubili*, in nido. 85. *rupto ovo*, quum ovo exclusa esset. 86. *Aedificator*, cupidus aedificandi, ut ap. Flor. I, 8, 4. *Aedificator Centronius*, ut Gellius, de quo v. Martialis IX, 47. — 87. *Caieta* promont., urbs et portus in finibus Latii et Campaniae ad mare Inferum, nunc *Gaeta*. Locus amoenissimus et consuetus Romanorum secessus, ut et Tibur ad Praeneste, urbes Latii, non procul Roma in editis locis sitae, unde b. l. *summa arce* et *montibus*. — 83. Magnificentia villarum Rom. vel tironibus nota. v. ad I, 94. *Marmoribus Graecis*, ut ap. Stat. Silv. III, 1, 5. Spartani potissimum marmoris praestantiam laudat Plin. XXXVI, 7. *petitis longe*, procul, ex Aegypto, Armenia, Numidia cet. — 90. *Praeneste* fuit celebre templo Fortunae, dicato et exstructo ab Augusto, ubi oracula et sortes Praenestinae edebantur, unde Fortuna etiam dicebatur *Dea Praenestina*; Tibure autem Herculis fuit aedes, τὸ Ἡράκλειον, condita a Martio Philippo, vitrico Angusti; unde *Tiber Herculeum*. Sed poëta forte ad templa Romae condita respexit, ut vs. seq. — 91. *Posides* Claudii Caesaris libertus et *spado* (Suet. Claud. 28.), a quo maximis sumptibus exstructae *Posidianae aquae*, thermae magnificae in litore Baiano. v. Plin. XXXI, 2. *vincebat*, exstruxit aedes, villas et thermas, quae magnitudine et magnificentia Capitolium vincebant s. superabant. *Capitolia*, plur. pro. sing. ut X, 65. Romae quoque et vetus, et novum fuit, illud octava, hoc sexta in regione. *Capitolia nostra*, Romana, maiora et praestantiora aliis: nam Capitolia etiam fuere Capuae, Pompeiis, Beneventi aliisque in oppidis Italiae; arces ac templa magnifica, primoribus Diis dicata Capitolioque Rom. similia. v. ad Sil. XI, 265. Cum delectu itaque poëta dixit *Capitolia*, templum magnificentissimum, et, ut rem augeret, *nostra*. 92. *sic habitat*, tam splendidas exstruxit aedes, in quibus habitet. 92. *Fregit*, imminuit. 94. *turbavit*, absumsit. 96—106. Ritus etiam, quamvis ineptos et superstitiosos, liberi discunt a parentibus, v. c. Iudaeos, qui h. l. ridentur, ut III, 14 seq. VI, 159. 160. et 542 seq. Nota Ach. est: «Parum apte

hoc exemplum sumitur: nam de bonis moribus hac satira agitur, qui in quacumque religione et in omni ritu possunt vigere et in honore versari. » Acerba tamen iudicia de Iudaeis, ut in Sat. XV. de Aegyptiis eorumque religione, condonanda homini, patriis ritibus et religioni avitae addicto, et poetae satirico, commodam ridendi occasionem amplectenti. Res etiam Iudaicae per excidium Hierosolymitanum multis quidem innotuere Romanis, sed ita, ut vera mixta essent falsis. *metuentem*, religiose colentem et observantem, *sabbata*, h. e. Iudaeum, qui religioni sibi ducit, die sabbati consueta vitae negotia peragere. Sed propter simil. loc. Pers. V, 184. (*Labra moves tacitus recitataque*, a circumcisis celebrata, *sabbata palles*) suspicor potius, poetam respexisse ad tristitiam et ieiunia, quae sabbatis a Iudaeis exerceri putabant Romani. Conf. Casaub. ad Pers. l. l. qui existimabat, hoc non ita esse intelligendum, quasi omnia Iudaeorum sabbata sint tristia, sed tantum superstitionum. Romani tamen illud sibi persuasisse videntur. An *sabbata* dicuntur dies festi et feriae esuriales Iudaeorum? — 97. Quam Iudaei sub coelo (vel potius sub dio; nam templo non erat culmen; Ach.), et illud suspicientes precarentur, Romani putabant, ipsum ab iis *coelum adorari*: unde Petronius etiam p. 683. ed. Burm. per iocum dixit, *illos coeli summas advocare auriculas*, et Tac. Hist. V, 5. (ubi v. Lips.) *Iudaei mente sola unumque numen intelligunt — summum illud et aeternum, neque mutabile, neque interituum: igitur nulla simulacra urbibus suis, nedam templis sunt.* v. ad VI, 545. « Poëta forsau alludit ad ea, quae Exod. XIII, 21. leguntur de columna nubis: simili vero ratione Socratem velut nubes adorantem sugillabat Aristophanes; „Ach. *Coeli numen*, coelum, tamquam numen. — 98. 99. Poëta salse dicit, Iudaeos, *carae suilla abstinentes*, eam non magis violandam censuisse, quam humanam, nec minoris aestimasse soes, quam homines. Causas huius ritus afferunt Tac. Hist. V, 4. et meliores Michaelis Iur. Mos. § 203. Conf. sup. ad VI, 159. — 99. *praeputia* ponunt: nam *circumcidere genitalia instituer*, ut *diversitate noscantur*, Tac. Hist. V, 5. — 100 seq. Tac. Hist. V, 4. pr. *Moses*, inquit, quo sibi in posterum gentem firmaret, *novos ritus contrariosque ceteris mortalibus indidit: profana illic omnia, quae apud nos sacra; rursum concessa apud illos, quae nobis incesta.* Et cap. 5. *Nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere.* — 101. *metuunt*, religiose observant (ut forte v. 96.),

inpr. ob metum poenarum. — 103. 104. Iudaei non nisi Iudaeis ulla praestant officia; *non monstrare solent vel monstrant vias errantibus vel fontes aquarum* (quarum penuria laborat Iudaea) sitientibus, *nisi eadem sacra colentibus*, eandem profitentibus religionem, et *verpis*, h. e. Iudaeis; qui *verpi* dicuntur a *verpa*, verendis, ut *recutiti*, circumcisi (v. Scalig. de causis ling. Lat. I, 28.). Tacitus Hist. V, 5. *Iudaeorum*, inquit, *miser cordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium: separati epulis, discreti cubilibus* cet. Conf. Wetsten. ad Matth. V, 43. (1) — 105. 106. Causa huius et superstitionis et inhumanitatis est pater, qui quovis sabbato otium agit nec ulla vitae negotia curat. Ineptas huius moris causas tradit Tacit. Hist. V, 4. veras autem Michaëlis Iur. Mos. § 159. 194—196. et 249. Conf. et Dio XXXVII, 17. *Ignava septima lux, ut frigida sabbata et septima quaeque dies turpi damnata veterno* ap. Rutil. I, 399 seq. et *αἰσθητὰ ψυχῆς* in Meleagri carum. 83. nam τὸ ψυχρὸν, ut Lat. *frigere*, de otio et ignavia dicitur. — *partem vitae non attigit ullam*, nulla vitae negotia curat, nisi verbum *attigit* expresse pingit diligentiam, quam Iudaei in observandis sabbatis adhibebant, abstinentes ab omnium rerum contactu et tractatione; Ach. Idem recte subiungit: si tamen ea mens poetæ fuit.

107. cetera vitia parentum. 108. *Inviti: nam imberbis invenis Vitilium tardus provisor, prodigus aeris* — at senex *Quærit et inventis miser abstinet ac timet uti*, Horat. A. P. v. 164. et 170. — 109. 110. Hoc vitium, avaritia, non nisi *specie et umbra virtutis*, scil. frugalitatis et parsimoniae, *fallit* et fallere potest homines et praecipue juvenilem mentem, quam externa eius forma tristissima sit et deterreat magis, quam alliciat.

111 seq. Quae quum ita sint, parentes, ut filios fallant, avaritiae speciosum frugalitatis nomen tribuant et vitium tamquam

(1) Perperam nonnulli huc referunt fabulam Taciti Hist. V, 3. narrationem de fonte aquarum, ope asinorum a Iudaeis invento, in cuius originem inquisivere viri docti, quos ibi laudavit Ernesti. Pessime autem Grangæva h. l. ita interpretabatur: *Moses tradidit iussitque, neminem nisi Iudaeum ad vias, mysteria religionis, admittere, et fontem, h. e.*

eam doctrinam, *quaerentes* excludere, nisi eandem legem colant. Nec melius Schol. vetus: *non monstrare vias, non confiteri religionis secreta, nec deducere ad fontem, ubi baptisantur*. Vtramque tamen interpretandi rationem cum dictis figurisque biblicorum sacrorum, quorum notionem aliquam habere poterit Iuvénalis, concordare monet Ach.

virtutem commendant. — 114. De *Hesperidum* hortis ac pomis eorumque custode, draconne, Typhonis et Echidnae vel Terrae filio, v. Heyne ad Apollod. II, 5, 11. et ad Virg. Aen. IV, 483 seq. De *Phaetion* s. Colchico dracone, qui eiusdem erat stirpis et aureum vellus in Ponto apud Calchys servabat, v. Schml. ad Apollon. II, 1213 seq. Dindor. IV, 49. Ovid. Met. VII, 149 seq. — 116. *fabris*, artificibus. 117. 118. Opes crescunt quocumque modo, per fas atque nefas, flagranti cupiditate et studio. Id poeta egregie expressit metaphora, a fabrilis arte desumpta et h. l. aptissima, mentione *fabrorum* modo facta, quae eodem spectat. 120. *Exempla beati pauperis* et vetus et recentior historia suppeditabit (praeter illud Aglai Arcadis, a Schml. commemoratum, de quo v. Plin. VII, 46.): avarus autem non nisi divites putat esse felices. *Paupertas* etiam saepissime non egestas est, sed fortuna mediocris, quae nec laeta, nec tenuissima et despecta est, vita simplex et paucis contenta, quae plerumque felicior est, quam quaestuosa, cui opponitur. *Paupertas est, non quae pauca possidet, sed quae multa non possidet*, Sen: Ep. 87. — 122. *illam viam avarorum. eadem incumbere sectae*, eandem viam, h. e. vitae rationem, idem vitae institutum persequi. *Secta via et methodus, ut viam et sectam aut rationem vitae sequi* ap. Cic. N. D. II, 22. et pro Cael. c. 17. Bahrdt de secta philosophica accipit, quam pecunia sit optima philosophia sitque intelligentia.

124. *minimas sordes*, avaritiae principia et elementa. His *protenus*, statim ab initio, teneras puerorum *imbuunt* mentes, non extremis sordibus: sensim his sensimque avaritiam insinuant, ab qua abhorrent. (1) — 126. Ab hoc versu usque ad 140. referuntur *minimae sordes*, a v. 141. usque ad finem recenset infamiam et crimina, quorum avaritia semper origo atque causa fuit; Ach. 126. Sic. *quδυνόσιν μέτρον τὸν πύδακα ἐγκρονομένη μετρίῳ αὐτοῖς τοῖς ἑσθὺν τὰ ἐπιτάχεια, ἐπίδρα ἀποψῶν*, Theophr. Char. XI. extr. ubi conf. Casaub. *castigat ventres*, edendi cupiditatem famemque coercet. *modio iniquo*, iniusta ac nimis parva demensi mensura. 127. *Neque sustinet*, ne a se quidem animoque suo

(1) Casaub. ad Theophr. Char. X. pr. *minimas sordes* putabat esse *μικρολογίαν*, quam *sordem infamam* dixerit Apuleius, quodque parvissimi hominis vitium multis quidem nomi-

nibus a Graecis exprimitur, at vix ullo a Romanis. Sed haec notio a toto h. l. aliena est, quod inpr. ex v. 125. intelligitur.

avaro impetrare potest umquam, ut omnia, quae in alium diem servavit et seposuit, *mucidi panis frusta consumat*. *caerulei, nigri*. *nucida*, quae diutino situ mucorem contraxere. 129. *Hesternum minutal*, ut *ἡστέριον ἑστέριον* ap. Athen. VII, 2. ubi Schweigh. haec adnotavit: Cibus *ἡστέριος* i. e. *hesternos* vel *pridianos* dixisse Graecos pro *rancidis* aut *putidis* eademque inde notionem eiusdem vocabuli ad alias quoque res putidas aut vetustate obsoletas fuisse translata, pervulgatum est. *Minutal* condimentum vel cibus, edulia et opsonia ex variis rebus *minutalim* et *tessellatim* concisis (ap. Isidor. ex pisce, oleo, ficis et oleribus), unde *varium* dicitur Martiali XI, 32, 11. Conf. Apic. IV, 3. qui *minutal* marinum, Tarentinum, Apicianum, Martianum, dulce, ex praecoci, leporinum, ex icinoribus palmoneibusque leporis et ex rosis s. rosatum memorat, et in singulis minutalibus porrum capitatum aut porrum simpliciter (i. e. *sectivum*, ut b. l. vs. 133. *fila sectivi porri* et ap. Apic. VIII, 8. *capillus porri*) *minutalim* vult concidi. *solutus servare*, conf. Martial. I, 104, 7. — 130. *Septembri* mense, in quo Romae flagrantissimus pestilensque aestus saevit, adeoque opsonia citius corrumpuntur. — 131. *differre in tempora* cet. Fabam coctam in alium diem servat cum *lacerto*, sardina, genere piscis salsi; vcl. Schol. *Conchis* et *lacertus* vilissimi cibi. *Conchis* faba cum cortice elixa, non *fabā fressā*, quae sine cortice coquitur, *aestiva* et propterea durior, quam quae primo veris tempore; Grang. v. ad III, 293. Alii *vestivam* dici putant, quoniam opsonia facile aestivo tempore putrescunt. *Lacertus* vile piscis genus, Ital. *lacerto*, Gall. *maquereau* aut *maquerelle*. *Signatum*, obsignatum, sc. annulo signatorio (*siegelring*), quo olim interfamilias, non, ut apud uos, claustris clavibusque, omnia obsignare et sic *includere*, claudere et custodire, solebat, ut furta, inpr. servorum, prohiberet. Iam patet, quam venuste etiam his verbis adumbrantur sordes hominis. Ipse paterfamilias obsignat, et quidem omnes, etiam levissimas, res, ut alius, ei similis, ap. Theophr. *περὶ βδελυρίας* Char. XI. extr. τὰ δὲ καταλείπονται ἀπὸ τῆς τραπέζης ἡμεῖς τῶν ἀναιδέων ἐπιγραφόμεθα, ἵνα οἱ διακονοῦντες παῖδες μὴ λάβωσιν, et ap. Lucianum, in verbis, a Casaubono ad Theophr. l. l. adscriptis, sordidus homo ē coena domum reversus, ἀρθεὶς παραλαβὼν τὰ χρή, ὅπῃ τῷ παιδί κατόπι ἐστὼσι παραδιδόναι, καὶ ἐπιστηνόμενος ἐπιτελῶς τὸ ἀπ' ἐκείνου καθύδην. *Sidurus*, vilis piscis, potissimum Nili. Conf. Plin. IX, 15. ubi Harduin. suspicabatur, hunc piscem, quem vulgo sturionem esse putant,

Pannoniis, Danubii accolis, nunc *Arcia* s. *Hacchia* et propter latum os vernacula voce *voratricem hominum* dici, eiusque imaginem, sub glanidis nomine, exhiberi ab Aldrovando de pist. V. p. 569. Nostro tamen loco non ingens, sed parvus potius innui videtur. *putri siluro*, quemadmodum *σπρόν σιλουρον* dixere Sopater et Diodorus ap. Athen. VI, 4. (18.) p. 230. et VI, 9. (36.) p. 239. — 133. *Porrum* est vel capitatum (*κεφαλαιὸν πρᾶσον*, quod in caput nutritur), vel sectile s. sectivum et sectum, Gall. *de la ciboule*; unde *utrumque porrum* dixit Mart. III, 47, 8. Conf. III, 293. Colum. XI, 3, 30 seq. Plin. XIX, 6. s. 33. Martial. X, 48, 9. *numerata*, ut nemo servorum ne unum quidem auferre possit. Singulis fere verbis vivida avaritiae imago adumbratur et cernenda quasi obiiicitur oculis. Theophr. Char. XI. extr. τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπὸ τῆς τραπέζης ἡμίση τῶν βαρβανθῶν ἀπογράφεται, ἵνα οἱ διακονοῦντες παῖδες μὴ λάθωσιν. Conf. ibi Casaub. — 134. *Aliquis de ponte*, mendicus, qui in pontibus stipem colligere solet. *negabit*, se esurum, recensabit venire, *ad haec ferecula*, edulia invitatus.

135 seq. Conf. Horat. Sat. I, 1, 70 seq. et II, 3, 82 seq. 109 seq. *quo fine*, quem in finem *divitias* scil. habes s. possides? Sic Cicero in Verr. II, 2, 55. dixit, *quo tantam pecuniam?* et Horat. Epist. I, 5, 12. *Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?* — *tormenta*, animi curas et sollicitudines. *coactas*, congestas, collectas.

140. *paratur*, et mox v. 143. *mercaris*, forte actus pro conatu. — 144. *canet*, albescit, *oliva*, floribus olivarum, exquisite pro, iis consitus est.

145 seq. Si agri dominus pretio induci non potest, ut eum vendat, fraude et iniuria cogetur. Sen. Ep. 90. *Licet agros agris adiciat, vicinum vel pretio pellat aeris, vel iniuria.* 145. Magna vis est epithetorum, *macri*, *lasi* (nimio labore) et hinc *famelici boves*. 148. *Novale* sc. solum, quod alternis annis seritur; sed h. l. quivis ager, ut ap. Virg. Ecl. I, 71. *In ventres saevos*, ingentes, vel potius, quos fames urget et exasperat. Similiter *iratum ventrem* dixit Horat. Sat. II, 48, 5. et *rabiem edendi* Virg. Aen. IX, 63. — *actum*, id factum, vel omnia ablata esse. — 151. Ex h. l. suspicari possis, minimam vel potius nullam fuisse civilem disciplinam agrorum respectu: nam in orbibus *politiam* vixisse quamdam sub praetoribus et aedilibus minime dubium est; Ach. Conf. Hesiod. Epy. 346 seq. — 152. Quam mala est fama avari eiusdemque potentis? Obiectio poetae, cui avarus

v. seq. respondet. Egregie buccina tribuitur Famae, quae omnia quasi debuccinat, h. e. divulgat.

153—155. Conf. I, 48. XIII, 92 seq. Horat. Sat. I, 1. 66 seq. Sen. Ep. 115. et Pompon. ap. Non. I. n. 64. *tunicam lupini*, folliculum fabae; h. l. pro re vilissima. — 156—160. Verba poëtae, quibus amara continetur irrisio. Conf. Horat. Sat. I, 1, 80 seq. et Epist. I, 2, 47 seq. *Scilicet*, v. ad II, 104.

161 seq. Egregia priscæ simplicitatis frugalitatisque imago. v. ad XI, 77 seq. et conf. Var. Lect. *Mox*, paulo post Titi Tatii regnum. *fractis*, debilitatis, aetate, veteranis. 162. *immanem*, regem belli peritissimum et his victorem. *gladios Molossos*, Epiroticos, bella cum Pyrrho, Epiri rege, gesta. — *Molossi*, incolae Epiri. Conf. XII, 18. — 163 seq. *iugera bina* agri ex hostibus capti virilim plerumque dividebantur colonis eo missis. *Bina iugera a Romulo primum divisa viritim*, Varr. R. R. I, 10. ubi v. Vrsin. *Bina tunc iugera populo Rom. satis erant*, nullique maiorem modum attribuit Romulus: quo servos paulo ante principis Neronis, contentis huius spatii viridarii, piscinas iuvat habere maiores; gratumque, si non aliquem et culinas, Plin. XVIII, 2. *Centuriis vocabulum datum ex eo est, quum antiqui Romanî agrum ex hoste captum victori populo per bina iugera partiti sunt, centenis hominibus ducenta iugera dederunt, et ex hoc facto centuria iuste appellata est*, Sienh. Flacc. de cond. agr. lib. I. — 166. *Curta*, manca, *fides patriae nullis visa*, nemini ingrata nimisque parca videbatur patriæ, quæ hanc mercedem tantis constituebat meritis.

166 seq. *Talis agellus ulebat patrefamilias et qui in eius casa erant.* — Romanorum aedes priscis temporibus non nisi casae erant. 169. *Vernula*, servae filius domi natus, *unus*. Temporibus contra poëtae unus dominus magnam servorum familiam alebat. *tres domini*, filiifamilias, domini s. heri imiores vel olim futuri, ut ap. Plaut. Capt. prol. v. 18. (1) — 170. *A scrobe*, a fodiendo, plantis vitibusque defodiendis, vel sulco, arando agro. *Amplior caëna et grandes ollae*, quia parantur et apponuntur fratribus magnis, adultis et a rustico opere fauena

(1) *Filiusfamilias appellatur sicut paterfamilias, sola nota hoc adiecta, per quam distinguitur genitor ab eo, qui genitus: itaque post mortem patris non hereditatem percipere videntur,*

sed magis liberam bonorum administrationem consequantur: hoc ex causa licet non heredes sint, domini sunt, Paul. lib. 2. ad Sabin. et L. II. ss. de lib. et posth.

integram afferentibus, quodque bi pulte tantum vescuntur. *Inventum grandi pastam polenta* similiter dixit Pers. III, 55. ubi tamen Casaub. monet, *grandes* vocari *ollas* et *polentam*, quia multo pane vescantur, quibus solus panis sit cibus, et hac voce commendari *viētiav* modice viventium: signum enim esse valetudinis bonae, grandem panis quadram posse comedere, idque non facere delicatulos cum omnibus suis condimentis et gulae scitamentis. *Altera corna*, nam prior eaque exigua parvulis fuerat parata. *Puls*, quae ex farina, fabis aut hordeo parabatur, far tusum et aqua maceratum, cibus praeiorum Italorum (qui eo trecentis annis ante panis usum vescebantur), ut polenta Graecorum: nam illi farre, hi hordeo victitabant. *Vsus* antiqui huius cibi mansit in sacris. — 172. Nunc horti ampliores sunt, quam olim agri.

178. *properantis*, qui cito vult dives fieri. — 179 seq. Inducitur sermo Marsi senis et Vestini Hernicique cum *pueris*, h. e. filiis suis; et praeiorum Italiae incolarum frugalitas prae luxu hominum, his temporibus viventium, laudatur. Cum delectu autem memorantur *Marsi*, *Hernici* et *Vestini*, gentes laboribus bellisque asperae, et morum simplicitate ac probitate conspicuae. — 182. *qui satis est mensis*, qui victui tolerando sufficit. 185. *Nil vetitum*, nihil, quod nefas est, fecisse volet, faciet vel facere cupiet et solet, *quem non pudet*, alto per glaciem perone tegi cet. b. e. homo frugalis, qui in vestitu non ornatus et nitoris, sed usus, quem praestat, rationem habet, quemque non pudet, vili habitu crassoque panno uti, quo frigus arceat. *Pero* corium crudum. (1) *Pedes* perone setoso talos adusque vinciebantur, *genua*, *crura* suraeque sine tegmine, Sidon. Apollin. Epist. lib. IV. *submovet Euros*, vim ventorum aërisque iniuriam arceat. *Pellibus inversis*, quae introrsum pilos habent. 187. *purpura*, *luxus*. *quaecumque est*: *naus* nobis ignota est et de ea non nisi fando audivimus.

190. Sub *finem auctumni* antelucanam lucubrationem incipiebant Romani; Graec. *media de nocte*, cf. ad Liv. IX, 44, 5. *supinum* in lecto, dormientem, pigrum. 191. *ceras*, tabulas ceratas. 192. *rubras leges*: nam veteres Romani legum reliquorumque librorum principia ac titulos rubrica, *μύλας*, minio, vel *κρητὴ μινιλωμένη*, cera miniata, notabant et pugebant.

(1) Gloss. *calceamentum pilosum*, (rusticum ap. Isidor. Orig. XIX, 34.) cuius erat usus tempore hiberno.

Nota Ach. est: « Qui mos etiam usque ad initium typographiae stetit, ut videre est in vett. MSS. et princ. editt., quorum tituli et maiusculae literae minio, cerussa aliove colore, sed praecipue rubro, cum figuris auro depictis scripti fuerunt. In libris autem legum textus legis erat rubro colore exaratus, commentarius et glossae nigro. Hinc b. l. *leges rubrae*, et plerumque *rubrica* pro legibus ipsis. » — 193. *libello supplice*, non, ut olim, per et propter virtutem. Honores militares, inpr. ordines, ac Imperatoribus *peti* et per gratiam dari solebant: unde Vegetius II, 3. queritur, *Legionum robur infractum, quum praemia virtutis occuparet ambitio et per gratiam promoverentur milites, qui consueverant per virtutem*. Cf. Lips. de mil. Rom. II, 8. *posce vitem*, pete centurionatum. *Vitis* insigne centurionis, qui milites ea castigabat. — 194. 195. Exhibe vero te incultum vel negligentem circa cultum corporis ac pilosum, ut strenuus idoneusque militiae videaris. Theophr. Char. XIX. *περὶ ἀνδραγαθίας* § 2. *τὰς μαχητὰς θηριώδεις καὶ ἀσπίδας* (h. l. *alas grandes*) ἔχειν ἄχρως ἐπὶ πολὺ τῶν πλευρῶν, ubi Casaub. « Multi, inquit, Athenienses, quo magis viri fortes viderentur et ab omni molitie alicui, studuerunt hirsuti esse sub axillis. Nam quum in concione venerant, in suffragiis ferendis partem illam denudabant, ut posset ab omnibus, postquam manum vel brachium sustulerant, conspici cet. » Conf. sup. ad II, 11. 12. et Pers. III, 77. ubi idem Casaub. monet, notari illuriam et *ἀσπίδας* eorum, qui centurionatum, tribunatum cet. ambiebant et cultus neglecto externoque habitu gloriam virorum atque militarium affectabant. *buxo*, pectine buxco. *nares pilosas*: nam molles et delicatuli pilos narium evellebant, ut et alas. — 195. *alas grandes*, axillas grandibus pilis hirsutas, quod virilitatis iudicium est; Brit. *Laelius* pro quovis imperatore. 196. *attegias*, casas vel mapalia (rectius *uagaria*), quae sunt tuguria Nomadum plaustris imposita. De mapalibus *Maurorum* v. Sil. II, 437–448. et XVII, 88 seq. (1) Vulgo putant, hoc vocib. esse Punicum s. Manritanum, et synonym. *castella*. Sed *attegias* ab *attegno* dici, ut *καλύβες* ἀπὸ τοῦ καλύπτειν, contendebant Salmas. Exerc. Plin. p. 311. Bochart. Phaleg. II, 9. et alii. *Brigantes* populos Britanniae (2) numerosissimus, cuius caput

(1) Rufinus *attegias* ponit pro umbraculis, quae *σκινοπέδιλα* dicit Iosephus, ut notat Poisson. Miscell. c. 9. Grang.

(2) Non, ut Schol. notat, Galliae, etsi in ea Brigantium opp. (hodie Brigantion) nam Iuvenalis temporibus et multo ante provincia erat omnis Gal-

fuit Eboracum (hod. York) et regina olim clarissima Cartimandua. — 197. *aquilam*, primipilatum: nam aquila aurea, legionis signum, erat in custodia centurionis primi pili. *locupletem*: nam huius centurionis dignitas admodum erat quaestuosae. — *sexagesimus annus*, quia gradatim, per decem cohortes, ad primi pili dignitatem adscendebatur. Cf. Plin. XIV, 1. «Hyperbolice haec et ad notandam praemiorum tarditatem: nam post quinquagesimum annum nemo arma ferre cogebatur;» Ach.

199 seq. Si non sine timore cornuum lituorumque sonum audire poteris, mercaturam exerce, et ita quare opes. Cur venter solvatur pavore, docent Macroh. VII, 11. et Gell. XIII, 4. (1) — 201 — 204. Neque fastidias merces viliores aut foetidas, modo fructuosae sint et quaestuosae, ut coria, quae trans Tiberim portantur. Ibi putida conficiebantur opera, v. c. sulphurationes et excoitationes. — 204. Poëta respexisse videtur ad nota illa verba, quibus urinae vectigal commendasse dicitur Vespasianus.

206. Dicitur *σιμωνίδης* *sententia* Diis atque ipso Iove digna, digna, quae dei alicuius atque ipsius Iovis sententia sit. *sententia poëtae*, scil. Ennii, sumta a Bellerophonte Euripidis, qui hoc pariter ironice dixit; Farn. Grangaeus comparavit verba incerti poëtae ap. Senecam Ep. 115. *Non quare et unde: quid habeas, tantum rogant.* — *Vnde habeas*, scil. opes, divitias, vel quod possides. *Habere*, ut *ἔχων*, absol. pro divitem esse positum accipiebat Grang. 208. *repentibus*, parvulis, ut *qui in purpuris replet* ap. Quintil. I, 1, 6. *assae*, v. Var. Lect. 209. *ante alpha et beta*, priusquam prima literarum elementa discant.

212. *Festinare*, avaritia imbuere vel ut imbuas ea filios tuos quam primum et ante annos. *Praestare aliquem* dicuntur, qui spondent pro eo, ut talis sit vel futurus sit, qualis esse debet, vel qualem eum esse alii cupiunt et optant. v. Eru. clav. Cic. Grangaeus contulit versum senarium ignoti poëtae ap. Cic. Ep. IX, 7. πολλοὶ μάλιστα χριττοὺς διδασκάλους. *magistro*, te,

lia, nec ulla fuit tunc causa, cur Romani in eam arma ferrent; Ach.

(1) Rem probat exemplis Dionysii, Bruti, Carbonis, ap. Aristoph. in Ranis, Sen. Ep. 82. et Valer. Max. IX, 43, 2. impr. Arati, summi ducis, quem tradit Plutarchus torpore ac vertigine, quoties fere coeperit

tuba cani, correptum esse acieque iam instructa saepius anxie quæsis-
visse ab ordinum ductoribus, *num praesentia sua opus sit?* Inde vero occasionem quibusdam dedisse saceti dicti: *Praetori Achaeorum instante pugna ulnum solvi.*

parente. 213. 214. Quemadmodum Ajax Telamonius et Achilles parentes suos virtute, ita te filii tui avaritia omnibusque sceleribus vincant.

215 seq. Salse et hæc dicta: Ignosce puerulis, si tibi nondum pares fuerint sceleribus; expecta, dum adoleverint, videbisque, iniquitatem eorum cum annis crevisse. *nondum implevere medullas maturae mala nequitiae*, suum nequitia, qualis est parentum, nondum satis alte in teneros penetravit animos et tamquam venis medullisque infixæ hæret. 217. *mucronem longi cultri*, novaculæ barbæ tondendæ causa *admittere*, h. e. adolescere. 218. *periuria vendet summa exigua*, parvi quæstus commodique causa peierabit. 219. Iurantes precentesque *tangebant aram*, vel *pedes*, genua et simulacra denrum, ut ap. Suet. Tib. 27. et Ovid. Met. XIII, 585. *Cereris* pro quocumque numine et quidem sanctissimo. 220. *Elatam*, mortuam ac sepultam. Verbum funerale, ut ap. Prop. IV, 7, 7. al. v. sup. ad I, 72. — 221. *Mortifera cum dote*, magna, et hinc causa mortis. Verba *limina* subit spectant ad ritum nuptialem, quæ nova nupta, ad aedes sponsi ducta, ut invita virginitatem deponere videretur, a paranympis portabatur trans *limen*, quod tam ab ingrediente, quam ab egrediente tangi ominosum erat. — *premetur*, suffocabitur, strangulabitur. *quibus*, quam scelestis! nisi qualis pnt *digitis* signum interrog. ponere, ut sensus sit: quibusnam aliis quam mariti sui, qui tuus est filius? Alii de digitis aconito infectis accipiunt, coll. Plin. XXVII, 2. *Constat omnium venenorum ocissimum esse aconitum et tactis quoque genitalibus feminini sexus animalium eodem die inferre mortem. Hoc fuit venenum, quæ interemitas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Caecilius accusator obiecit: hinc illa atræ peroratio eius in digitum.* 223. Caede sibi facilius divitiis parabit, quam ærumnis terra marique tolerandis. 224. Magnum scelus, quod quæstuosum est, caedes, facili negotium perpetratur.

227—232. Quicumque pueros opum amore et cupiditate imbuat et eosdem *laevo munitu*, perversis infaustisque præceptis, *avaros producit*, furmat, efficit (v. ad VI, 241), is similis est aurigæ, qui *curriculo*, equis, *dat libertatem et totas effundit habenas*, h. e. is filiis *dat libertatem* immoderatam vel quodvis scelus audendi, is in effrenatas eos cupiditates et quævis scelera pronos faciet frustra que deinde a cursu quasi et impetu, quo in flagitia feruntur, illos revocare conabitur, ut auriga,

qui equis in circo currentibus habenas ita remittit, ut, si cursum deinde velit inbibere, non possit. Comparatio aptissima venustissimaque, a circo petita. *totas effundit habenas*, ut ap. Virg. Aen. V, 818. XII, 499. al. *Curriculo*, equis, ut *currus* ap. Virg. Aen. XII, 287. et Ge. I, 514. *ἀγυρὰ νύμφης* dixit Pind. Pyt. II, 21. *quem* Graece et docte pro *quod*, sc. curriculum, quoniam, si sensum respexeris, ad equum, h. e. filium, spectat. Conf. ad v. 241. — 232. *te*, auriga, h. e. patre et auctore s. doctore. *metis relictis*, equis indomitis adeo ruentibus, ut metas cursu praetercant, nec circum eas flecti se patiantur. Similiter animus in avaritiam praeceptis fines et modum transit.

233 seq. Poëta vere et naturae hominum convenienter philosophatur. *Nemo satis esse credit*, sufficere putat, satis habet. 234. *indulgent sibi latius ipsi*, filii, non contenti modo finibusque, a patre definitis, eos transeunt. *latius*, conf. Bentl. ad Hor. Sat. II, 2, 113. — 235 seq. Quam stultum esse dicis, qui aliis bene faciat, doces filium, quocunque modo divitias sibi parare. 236. *paupertatem levare et attollere*, ut contra paupertate, vel fame, inopia cet. *premi*, urgeri, *gravari* dicimur, metaph. ab onere petita. 237. *circumscribere*, decipere, fraudare. — 240. *Menaeceus*, Creontis, Thebani regis, filius Marti se immolavit, ut secundum Tiresiae vaticinium cives sui victoriam reportarent. *si Graecia vera*, veridica, *verax* est, h. e. si Graecorum scriptores vera nobis tradidere (*quidquid Graecia mendax audet in historia* X, 174. 175.) nec potius hoc commenti sunt, ut alia, quae de Thebis earumque origine fabulose narrant. Haec ut rideret poëta, adiunxit vs. 241—243. qui tamen h. l., ubi a comparatione tantum occasio eorum scribendorum petita est neque ipsi ad caput rei illustrandum quidquam faciunt, parum opportuni sunt et intempestivam produunt artis doctrinaeque ostentandae cupiditatem. (1) Historia autem originis Thebarum vel tironibus nota ex Ovid. Met. III, 1—130. et forte ex etymol. vocc. γένεσις et Ἰναπτοί orta est. *legiones* pro multitudine virorum ar-

(1) Non enim crediderim, (quae Bahrdtii sententia erat) horum jersuum addendorum consilium eo spectare, ut iis adumbretur summa vis educationis pravorumque exemplorum et praeceptorum, quae in teneros pue-

rorum animos sine ullo impedimento alte descendant, ut dentes draconis in sulcos Cadmi. Quae ratio quam longe petita sit, vel me non monente intelligitur.

uatorum. Res de industria amplificatur, risus captandi causa, quo et v. 243. spectat. *quorum* Graece et docte dicitur pro *quarum* scil. Thebarum, respectu ad incolas urbis et nobilius genus habito, ut *quem* sup. v. 231. — 243. Tam horrido modo tantoque impetu in se armis decertarunt, ut putares, una cum iis natum fuisse *tubicinem*, qui ad pugnam eos excitaret. 244. *ignem*, insatiabilem avaritiam, quae etiam *ardens* dicitur Cic. Fin. III, 11. *scintillas*, semina et originem.

246. 247. Filius etiam te ipsum, patrem et praeceptorem, interficiet, ut leo nonnumquam magistrum suum, a quo enutritur, in cavea, ferarum receptaculo vel theatro, dilacerat. Poëtam h. l. respicere historiam sui temporis putant, coll. Martial. de Spect. X. Particula autem comparsationis omissa, ut sup. v. 229 seq. et passim. — 248 seq. *Filius ante diem patrios inquit in annos*, Ovid. Met. I, 148. Hosce annos filius e *genesis* computabit, vel *Mathematicos* ea de re consulet et, si hi vitam nimis longam tibi promiserint, eam tibi veneno eripiet, ut tuis divitiis ocius potiatur. *Scil grave est filio tuo expectare tardas colus*, mortem, nimis tarde ad te adventantem. — *colus*, vitae stamina, quae fuis suis Parcae ducunt. *tardas colus*, ut *nimum stamen* X, 252. *stamine* Parcarum nondum abrupto, ante naturae vitae modum. 251. *senectus cervina*, summa. De longa cervorum vita v. Aristot. H. A. IX, 6. et Plin. VIII, 32 s. 50. extr. — 252. *Archigenen quaere*, h. l. medicum. v. ad VI, 46. et de *Archigene* ad VI, 236. *quod Mithridates composuit*, antidotum, de quo v. ad VI, 661. — 253. 254. *Si vis aeternum et ver aliud videre*, h. e. vel aeternum vivere. *medicamen* Mithridaticum, antidotum, alexipharmacum. *et pater et rex*, non minus pater, quam rex; quoniam his temporibus patri a liberis non minus metuendum est, quam tyranno a civibus. Verba autem *et pater et rex* ad eundem quoque Mithridatem referri possunt, qui *et pater et rex* a Pharnace filio, qui patri bellum intulerat, obsessus in regia venenum hausit et, quum eo sumto parum profecisset ad mortem accelerandam (nam frequenti usu antidotorum, quibus ab incunte aetate se munierat adversus venena, vis eorum imminuta erat), a Bitonto, milite Gallo, a quo id petierat, interfectus est.

256 seq. Maiorem voluptatem, quam quae ex *theatris*, hi e. ludis scenicis capitur (quibus Romani maxime delectabantur), promitto tibi, si consideraveris labores et pericula, quae subit

avarus, ut omni modo rem augeat. 257. *Praetoris pulpita*, ludi scenici, a praetore dati. *Pulpitum*, *λογίων*, cathedra, suggestus in proscenio s. theatro, ubi histriones recitabant. *lauti*, elegantis, divitis, vel magni et dignitate conspicui; vel potius qui laute, splendido apparatu ludos facit (ut ap. Pers. VI, 23. *puer lautus*, qui magnis impensis coenam parat), vel iis in sella curuli et praetexta s. toga picta, veste triumphali, praest. Ita praetores viam sibi ad consulatum, et Aediles curules ad summos honores muniebant. 258. *quanto constant*, tanquam pretio, quo emta sint et parata. Sic, morte constare dixit Caes. B. G. VII, 19. — 260. *Fiscus*, corbis spartea s. vinea, in quam pecunia condebatur, vel ipsa pecunia. *ad Castora*, apud mensarios et feneratores in foro, ubi aedes erat Castoris, vel in aede Castoris *ponendi numi*; nam non modo foedera, pactiones et testamenta, sed pecuniae etiam deponebantur in templis, quae tota erant religione deorum et potissimum excubiis militum, unde *vigil Castor* h. l. dicitur. — 261. Ex quo fures in foro Martis, h. e. in foro Augusti, quod aede Martis Ultoris ornatum erat, numularios diripuerunt, et ipsi quoque Marti insignia sua abstulere; Brit. Ex quo in templo Martis compilatae fuerunt arcae ipsosque Dei galea furto subrepta; Farn. Poëta forte ad sui temporis historiam, nobis ignotam, respicit; et hac occasione, ut passim, ridet infirmam divioi numinis potentiam, et quidem h. l. (ut II, 130 seq.) *Martis*, qui ne *res* quidem *suas*, sua ipsius insignia, servavit, nedum res hominum, sibi, tanquam patri ac tutori Romanae gentis, in custodiam concreditas. Rigaltius in Diss. de Sat. Iuven. suspicabatur, deriso Marte, qui falso *Ultor* dicatur, non modo vanitatem fabulae perstringi, sed etiam ignaviae accusari Romanos, qui nihil amplius armis quaerant et olim etiam quaesita sibi eripi torpiter patiantur.

262 seq. *Licet relinquo*, relinquere, spernere poteris, *omnia aulaea Florae* cet., h. e. cuncta ludorum genera, ex quibus non tantum percipies voluptatis, quantum ex avari laboribus; nisi malis: quamvis vel omnes ludos relinquo, nihil cures, non magna carebis voluptate, modo respexeris varia *negotia*, labores, navigationes, peregrinationes, incommoda et pericula, quae avarus subit, ut rem familiarem amplifcet opibusque afluat; tanto tibi iucundius haec, quam ludi illi, spectaculum offerent. Haec avari *negotia* cet. in verss. seqq. describuntur. Poëtae animo oculisque observabatur locus Horat. Epist. II, 1, 197 seq. *Aulaea* vela picta, in aedibus, porticibus et theatris su-

spensa, unde b. l. pro ipsis ludis ponuntur. *Florae* ludi, *Floralia* sc. sacra s. solennia. *Cereris* ludi, qui in Cereali-
bus sc. sacris agebantur. *Cybeles* ludi, *Megalesia*, diversa a
ludis magnis.

255—284. Quam vecors sit avarorum audacia, docet poëta
comparatione eorum cum aliis hominibus, qui non minus qui-
dem audaces sunt, sed ut quaerant victum, non ut opibus af-
fluant: unde temeritas illorum iustiore habet excusationem.
— *Petaurum*, *πέταρον*, propr. asscr s. tabula parieti affixa, ad
quam se gallinae volatu recipiant, ut pernoctent; hinc machina
in altum suspensa, in quam, gallinarum instar, quasi volatu
sese ferebant petauristae, οἱ πρὸς ἀέρα vel πρὸς ἄστρον πέτρωνται. Ita
Grang. qui etiam monet, a Mercuriali et Lipsio petaurum ex-
plicari de machina lignea, nostris oscillis simili, qua homines
rotis in aërem iactarentur, a Scalig. autem ad loc. class. Manil.
V, 433 seq. de rota, in sublimi posita et a duobus versata, al-
tero superue, altero inferne nitente, ita ut alternis deiecti
nunc penderent, nunc recto sederent. *Petauri ludus*, quam
per circulos quispiam veloci cursu transvolat, corpore ita li-
brato, ut circulum non offendant; Alex. ab Alex. III, 21. *Nota*
transmisso toties intacta petauro Mart. XI, 22, 3. Variæ ta-
men petauristarum artes fuisse videntur. — 266. Designatur fu-
nanibulus, *σχισοβάτης* et *νευροβάτης*.

267 seq. Tu multo maiorem risus voluptatisque materiam
praebes, qui non victus, sed lucri quaerendic causa semper na-
vigas et negotiaris, nulla periculi ratione habita. *Corycia*,
Cretensi; epith. ora. petium a mercatura, quam olim Cre-
tenses potissimum faciebant; quo etiam sequentia spectant. *Co-
rycus* s. *Corycum* urbs et mons Cretae. (1) 268. *tollendus* a
Coro (v. ad X, 180.) cum nave, intumescantibus fluctibus:
pro vocat. *tollende*. 269. *Perditus*, miserrimus, omni saepe
ratione ac spe destitutus. *sacci olentis*, croci, opobalsami;
Grang. opobalsami, aut malobathri, foetidae mercis, ut ex
sententia tali, *tu foetide*, Schol. 270. *antiquae Cretae*, post
hominum memoriam iam habitatae, adeoque fuma nominis sui

(1) Britannicus et alii epitheton
referunt ad Coricum, Ciliciae prom-
et oppidum, ut navis designetur er-
rahunda et propemodum praedatoria,
quam avarus contento omni periculo

huc et illuc navigando lucra sectetur,
quo more errent Cilices, piratae sae-
vissimi. Sed in vas. seq. de Creta ins.
agitur.

notissimae. Quemadmodum enim hominum, quae vulgo dicitur, nobilitas ex antiquitate generis aestimari solet; ita et antiqua origo saepe a poetis in magna vel urbium vel terrarum laude ponitur. — 271. *Passum*, vinum, quod ex uvis passis, h. e. ad solem expansis et arefactis, (1) optime conficiebant Cretenses. (56.) Athen. X, 11: Παρά Ρωμαίοις δὲ, ὡς φησι Πωλύβιος ἐν τῇ ἔκτῃ, ἀπαίρηται γυναῖξί πίνειν οἶνον. τὸν δὲ καλούμενον πάσσον πίνουσιν. τοῦτο δὲ ποιεῖται μὲν ἐκ τῆς ἀσταφίδος, καὶ ἐστὶ περὶ ἀπλήστους πινόμενος τῷ Δίγοςθενίτῃ γλυκεῖ καὶ τῷ Κρητικῷ. Creticum vinum fuisse dulce, dicit etiam Aelian. V. H. XII, 31. *pingue passum*: nam ex uvis passis in praeco compressis effluit et conditum vasculo mellis more servatur, ut utar verbis Colum. XII, 39. *lagenas* vino passo repletas: nam *lagena* vas erat, in quo vinum non modo paratum semper habebatur in triclinio; ut ex eo infunderetur poculis, sed etiam adservabatur. v. intpp. Petron. 22. — *municipes Iovis*, Creticas, eiusdem quasi patriae cum Iove, qui in Creta nutritus dicitur. Sic *municipes siluri* IV, 33. ubi v. not. *testa municeps Sibyllae*, h. e. Cumana, ap. Martial. XIV, 114. 2. et *lacernae Cadmi municipes*, h. e. Tyriae, ibid. X, 87, 10. Grangaeus monet, hanc loquendi formulam depromptam esse ex Aristoph. Acharn. Act. II. Sc. II. Ο λάρκας δὲ μόντης ὅδ' ἐστὶν ἱνός. — 271 seq. Funambulus arte sua periculosa non nisi victum sibi et vestitum parat, avarus autem non minore vitae discrimine divitias, quibus carere possit. *ancipiti Jigens vestigia plagta*, incerto gradu per funem incedeus. 273. *brumam cavet*, frigus arcet, h. e. parat sibi, quo frigus arcere possit. 275. *tu temerarius es*, temere periculis te vitamque tuam obiiicis. 276. *trabibus*, navibus. *Plus hominum cet. qui naufragium pertulerunt*, quam qui evaserunt; Ach. Immo *plus hominum est iam in pelago*, quam in terra; tanta est hominum avaritia et lucri cupido. Omnia in maius extolluntur, et nihil omittitur, quod ad avaritiam ἐναργῶς adumbrandam valere possit. Eo etiam spectat v. 277. *classis* pro multitudine navium.

278 seq. Naves non Orientem modo, sed Occidentem quoque extremum petent. *Carpathium aequor*, a Carpatho ins. (nunc Scarpanto), inter Rhodum sita et Cretam, dictum et

(1) v. Columella XII, 39. et intpp. Virg. Ge. II, 93. Varro lib. I. de vita populi Rom. *Passum*, inquit,

nominabant, si in vindemia uvam diutius coctam legerent eamque passam essent in sole aduvi.

cum delectu positum, quoniam et periculosum est, et transeundum iis, qui Bithyniam petunt, quo frequenter commeabant mercatores Romani. *Gaetula aequora*, Libyea. Libya s. Africa horreum Rom. populi. 279. *Aequora transsiliet*, traieiet, et quidem cum summa temeritate atque audacia, ipsis naturae legibus illudente. *Calpe*, Hispaniae Bacticae promont. (*Gibraltar*) *ad gurgitem* h. e. fretum *Herculeum* s. Gaditanum, in quod sol mergitur. — 280. Solem undis se mergentem, instar candentis ferri aqua tineti, *stridorem* sonitumque edere, poëtae passim fingunt, idemque olim et Iberi et philosophi, v. c. Epicurus et Posidonius, credebant. — 281 seq. Sarcasmi vim facile senties. *solle tenso et aluta tumida*, βολαντίον, sacco argenti pleno, nummis distento et turgente, instar folliis vento repleti. — 283. *Oceani monstra* marinae belluae, quae summum maris petunt tempestate imminente. *iuvenes marinos*, Tritonus et Nercidas. *Vt quis e longinquo venerat*, *miracula* *narrabant*, *vim* *turbinum* *et inauditas volucres*, *monstra* *maris*, *ambiguas hominum et belluarum formas*, Tac. Ann. II, 24. (1)

284 seq. Varia sunt insaniae et furoris genera, inter quae avaritia etiam et potissimum refereunda. *ille Orestes*, a Furiis, μητροκτονίας ultricibus, *vultu* *terribili et igni*, facibus, *terretur in manibus sororis* Electrae, quae fratrem, furore correptum et querentem, ὦ Φοῖβ' ἀποκτενοῦντί μ' αἱ κυνώπιες Γοργῶπις, ἐλέων ἴδρμαι, θιναι θεῶι, consolatura dicebat, Οὐ τοι μεθήσω, χεῖρα δ' ἐμπλέξω' ἑμῶν, Ἰχθῶσι σε πηδῶν δυστυχὲ πηδήματα, sed duris his verbis repellebatur, Μήδεις, μὲ οὐτ' αὖ τῶν ἑμῶν Ἐρινύων, Μίσσων μ' ὄχμαζεις, ὡς βέλλης εἰς Τάρταρον. Ita Eurip. Orest. v. 260 seq. qui locus Iuvenalis, opinor, animo observabatur. *Eumenides*, Ἐμμενίδεις, eadem deae, quae antiquioribus poëtis Ἐρινύες dicebantur. — 286. *Hic*, Ajax, Telamonis f. qui armis Achillis ab Agamemnone aliisque Graecorum ducibus Vlyssi adiudicatis, in insaniam incidit, et quum flagris in boves pecudesque saeviret tresque arietes iugulasset, Atridas et Vlysem a se *percuttos* oecisosque esse existimabat. *mugire*, bovem esse. *Ithacum*, Ithacium s. Ithacensem, Vlysem, ἀπλοῦν et ἰθνηκὸν ἀντὶ κρητικῶν, simplex pro possessivo, ut *Dardanus*, *Itala tellus*, *equus* s.

(1) Apud populos, miraculorum amatores, ut erant Graeci Romani-que, balenae, phorae aliaeque marinae animantia pro Sirenibus, Nereidibus

et Tritonibus, forsitan, ut Lapones alique Scythiae praevae staturae populi pro Pygmaeis; halitae sunt; Ach.

exercitus Astur, populus Phaeax (XV, 23), *Maecotis ara* et *Memphitis terra* (XV, 115. 122), *Δαλφίς ἔκρη* s. *πέτρα*, *Κιλιτὸς Ἀρῆς*, *Θεσσαλὸς λιὼς* et similia.

287 seq. Quamquam avarus et mercator, qui divitiis inhiat et lucri studio tot periculis se committit, non, ut furiosi solent, vestes suas lacerat, tamen insanit et propterea *curatoris eget a Praetore dati*, ut utar verbis Horat. Epist. I, 1, 102. — 289. *tabula* ille (propr. navis) *distinguitur, separatur, disiungitur ab unda*. — 291. *Argentum concisum in titulos faciesque minutas*, concisum in argenteolos signatumque titulis et imaginibus parvis Principum vel pecudis, urbium, Iani gemini, Victoriae, navis, bigarum, quadrigarum. Conf. ad VI, 205. Plin. XXXIII, 3. Scalig. ad Caton. p. 69.

292 seq. Mercator lucri cupidus nil curat tempestatem. — *solvite funem*, ut ap. Virg. Aen. V, 773. ubi v. Heyne. 294. *fascia nigra*, nubes atra, quae longo per coelum tractu fertur, praecuntia tempestatis. 295. *Aestivum tonat*, ut aestate fieri solet ob calorem. *hac ipsa nocte*, ut X, 76. *hac ipsa hora*. 296. *cadet*, peribit. 297. Eu graphicam avari descriptionem! Tabulam dextra, *zonam* vero (in qua Romani vel peregrinantes vel negotiantes pecuniam habebant, non *laeva* tantum manu, sed *morsu* quoque, h. e. dentibus, tenet, quasi eam perditurus, si corpori adhaereat, neque reputans, se ita facilius submergi; mavult autem perire, quam pecuniae iactura et natatum reddere expeditiorem et sic vitam redimere. “Mavult suffocari, perplexa scil. manu *laeva* et biente ore per *morsum*, quem ut expedita iactura redimeret vitam natando.” Hennin. 299. *Tagus et Pactolus*, auriferi fluvii Hispaniae et Lydiae. *rutila*, aurea. 300. Nudi sunt naufragi, quia, ut facilius narent, vestes abiiciunt; Grang. *sufficient* illi *panni* viles, quibus *inguina*, ex equa marina uda et frigida, *velare*, tegere et abscondere possit; Lub. et Ach. 301. 302. Qui naufragio olim vel alio insigni periculo evaserant, funestos, quos tulerant, casus, ne toties eos stipem colligentes narrare cogerentur, et quoniam mentem magis afficiunt, quae oculis, quam quae auribus percipimus, pingere et scribere solebant in tabulis, quas humeris primum ferebant, et deinde una cum vestimentis, quae servaverant, tamquam *ἀναθήματα*, in templo dei *Σωτῆρος*, Neptuni vel Isidis et Aesculapii, suspendebant. *picta tempestate*, pictura tempestatis et naufragii, *se tuetur*, vitam sustentat.

305. *Hamae* instrumenta, *σπίρη*, ad incendia compescenda hauriendaque aquam (ut *ἀγρη* ap. Plut. et Hesych.), vel vasa aquae acetique plena, quibus utebantur Vigiles, quorum cohortes septem (unde b. l. *cohortem servorum*, quod praeterea ad luxuriam Romanorum spectat et servorum, qui a ditioribus alebantur, multitudinem) incendiis coercendis Augustus instituerat. Vetus Schol. "Per translationem disciplinae militaris Sparteolorum Romae, quorum cohortes in tutelam Urbis cum hamis et cum aqua vigilias curare consueverunt vicibus.," Vasa autem illa non a Vigilibus incendii extinguendi causa quavis nocte circumlata videntur, quae Brissonii (Antiq. select. II, 8.) aliorumque sententia est, sed disposita in publicis privatisque aedibus, inpr. locupletiorum, qui in earum propatulo secundum Neronis edictum (v. Tac. Ann. XV, 43.) *custodes* (nocturnam servorum custodiam) et *subsidia reprimendis ignibus habebant*. *Hami* piscium ab b. l. alieni, ob sensum ac iuetrum. Nota Ach. est: "Quidam male intelligunt uncus ferreos sen ad diruenda aedificia, seu ad capiendos fures; ego vero non solum vasa s. vascula aquaria, sed et cupas, praegrandia vasa ad eundem fere modum, quo instrumenta, quae Galli vocant *pompes à incendie*, e quibus aqua longis siphonibus per medium mittebatur incendium.," 306. Licinus forte idem, ad quem poeta potissimum respexit I, 109. ubi haec est vet. Schol. nota: "*Licinius* ex Germania puer captus tantae industriae fuit, ut reliquias cibariorum iuter conservos feneraret et, cui quid credidisset, quali poterat chirographo, pugillaribus subnotaret: quos quam in expeditione quadam transiturus flumen in vestimentis recondidisset, C. Iulio Caesari quondam deneganti ei pugillaribus quidquam adnotatum, barbarus lugens eos obtulit. Statim ad dispensationem admissus, non multo post manumissus est. Dein curationi Galliarum ab Augusto praepositus eas spoliavit; et quum flagraret invidia, basilicam sub nomine C. Iulii Caesaris aedificavit. Decessit sub Tiberio, proinde dives, quod Cassii opes etiam exhausisset, et dictus est habuisse numos, quantum milvi volant.," *attonitus* *διωκς*, pro anxius et sollicitus. 307. *Electro*, poculis et vasis ex electro. *signis*, statuis, vel potius simulacris. *Columna Phrygia*, ex marmore Phrygio, inpr. Synnadico (nam Synnas s. Synnada urbs Phrygiae maioris, marmore nobilis), ut ap. Tibull. III, 3, 13. ubi v. Heyne et Broekhus. *ebore et testudine*, supellectile iis ornata, vel ex iis facta.

308 seq. Divite illo Liciuo, s. Liciuio, qui quavis nocte incendium domus metuebat, multo felicior Diogenes ille Siuopensis Cynicus, qui paucis contentus erat divitiisque spernebat. Huius domus non ardebit; nam dolium, quod in Metroo ipsique pro domo erat, non ligneum, sed fictile ex terra: quam domum si quis fregerit, vel cras ex argilla et luto fingetur alia, vel eadem conglutiuabitur.

Cynici nudi, nam Cynicorum humerus alter nudus erat, pallio in alterum reiecto. v. Salmas. de pallio p. 396 seq. *plumbo commissa*, h. e. fermentatione s. plumbatura, *καλυβδύσαι*. *testa*, dolio fictili.

311 seq. Nota sunt, quae tradant Diog. Laërt. VI, 2, 6. et Plut. vit. Alex. T. I. p. 671.

Εν τῷ Κρανίῳ ἡλουμένῳ αὐτῷ (Diogeni) Ἀλέξανδρος ἐπιστὰς γκισιν, Αἰτησὼν με ὁ Θεῖος, καὶ ἐς, Μικρόν, εἶπεν, ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετάρηθαι. πρὸς τοῦτο λέγεται τὸν Ἀλέξανδρον οὕτως διατεθῆναι καὶ θαυμάζειν καταχρονισθέντα τὴν ὑπερφίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρός, ὥστε τῶν περὶ αὐτὸν, ὡς ἀπῆλθον, διαγελώντων καὶ σιωπτόντων, Ἀλλὰ μὲν ἰγὼ, εἶπεν, εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἦμην, διαγέλεις ἂν ἦμην.

313. Conf. ad X, 168 seq. Cynici honores et divitias spernebant, docentes solam virtutem sufficere ad vitam beatam. *Diogenes, cum Alexandro M. de veritate regni certabundus, baculo vice sceptri gloriabatur*, Apul. Apol. I.

315. 316. v. ad X, 365. 366. ubi eadem leguntur verba. 316 seq. Si quis tamen a me quaerat, quantus rei familiaris modus esse debeat, *edam*, dicam, respondeo cet. — 318. *In quantum*, καὶ ὅσον vel εἰς et ἐς ὅσον s. ἐφ' ὅσον, ut ἐς τί. — 319. *Epicurus honestae voluptatis amator*, cuius famam, olim magnopere laesam, hodie alii alio modo et successu defenderant, Athenis in horto docere solebat et olere, polenta atque aqua contentus ipso love felicior sibi videbatur. — 320. *Socratici penates*, frugaliter Socratici domus et secta. ante Epicurum. — 321. *Natura*; nam si ad naturam vives, numquam eris pauper, si ad opinionem, numquam dives, Sen. Ep. 16. *Sapientia*, philosophia. *dicit docet ac praecipit*.

322—331. Haec cum indignatione et sarcasmo disputantur ac suadentur. *Videor acribus exemplis te claudere*, ut in angustias compellere s. cogere, Germ. in die enge treiben, et Lucian. Hermot. c. 63. περιόχῃ με καὶ συνελόντες ἐς στενόν; vel avaritiam et cupiditates tuas nimis angustis frugalitatis terminis circumscribere: exempla Diogenis, Epicuri et Socratis, quae tibi commendavi, vereor, ne nimis acris, severa et rigida sint. Quod si ergo haec philosophorum frugalitas austeritasque tibi displi-

cuerit; *de moribus nostris*, Romanorum huius aevi, *misce*, adiuice, adiunge illi austeritati *aliquid*, non multum, ita ut modicis contentus sis opibus, non immensas, ut illi, quaeras. — 323—326. *effice summam, quam lex Othonis dignatur bis septem ordinibus*, para tibi censum equestrem, quadringenta sestertia, quae ut habeat, qui in quatuordecim ordinibus s. gradibus (orchestrae, in qua senatores sedebant, proximis) sedere cupit, sancitum est lege Roscia theatriali, lata a L. Roscio Othone Trib. pl. a. V. C. DCLXXXVI. Docte autem et *ὑπερβαλὼν* *lex* dicitur *dignari summam bis septem ordinibus*, h. e. equestri loco et ordine: nam lege illa proprie quidem non summa, sed, qui eam possideret, hoc ordine et honore dignus censebatur; at dignitas haec magis ex pecunia pendeat, quam ex homine eiusque moribus virtutibusque: quo etiam spectat sarcasmus III, 154—159.

325—329. Si haec quoque summa tibi non sufficit, *sume duos Equites*, h. e. para tibi censum duorum Equitum, et si id nondum satis tibi videtur, trium: sed hoc tibi persuadeas velim, cupiditates avarorum numquam satiari nec ullis terminis contineri posse. Simillimos locus finisque satirae est ap. Pers. VI, 75—80. *Haec quoque summa si rugam trahit extenditque labellum*, ut contra iam redit in rugam, h. e. multiplicatur, *πολλπλατύνεται*, ap. Pers. VI, 79. ubi Casaub. et Koenig verba nostra interpretantur ita: si summa nondum tendit neque explet marsupium, sed adhuc hians et laxum est os illius. Hoc eleganter translatum putant a vestibus, quae, quo ditior aliquis esset et elegantior, eo laxiores fuerint et fusiores eoque magis rugatae (unde *effluit effuso cui toga laxa sinu* ap. Tibull. I, 6, 40.); at Britann. a sacco, qui, quum plenus non sit, rugam trahit. Vetus autem Sehol. et plerique intpp. sensum verborum ita expediunt: si haec quoque summa rugas in fronte tua contrahit, h. e. tristem facit adeoque tibi displicet, non satis magna videtur. Illud aridum potest, quoniam tum v. 327. metaphora, a veste petita, continetur; et sup. v. 138. de eadem re dicitur *pleno quum turgent sacculus ore*. Hoc vero, quia subiungitur *extenditque labellum*, quo non minus aegritudo et mens parum contenta adumbratur; unde Farnab. non male exponit h. l. « si haec quoque summa te cogit, quod Angli dicunt, *to bend the brow and hang the lip*. » Britann. tamen hoc sumtum existimabat ab iis, qui tanquam famelici labra oris extendant ad cibum capiendum. Poëta etiam alia uti potuit metaphora. *tertia quadrin-*

genta, tres census equestres, h. e. censum senatorium, quem Augustus ad duodeccies sestertium auxit. v. Suet. Aug. 41. Dio LV. et Plut. vit. Anton.

327 seq. Si nondum satiavi cupiditatem tuam, h. e. si ea ne sic quidem satiatur, sed si pluribus inhias, plura concupiscis: nec Croesi, nec regum Persarum, nec Narcissi opes *sufficient* animo tuo, h. e. avidam mentem tuam explebunt. Poëta toto h. l. cum indignatione loquitur. *Persarum* ac Parthorum reges et olim et tum temporis potentissimi erant iidemque ditissimi.

— 330. Claudius Imp. libertorum praecipue suspexit Posiden, Felicem, Harpocræm, Polybium, sed ante omnes *Narcissum*, ab epistolis, et Pallantem, a rationibus, quos, decreto quoque senatus, non praemiis modo ingentibus, sed et quaestoriis praetoriisque ornamentis ornari libenter passus est; tantum praeterea acquirere et rapere (h. l. *indulsit*, permisit, omnia scelera ect.), ut, querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum: *abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur*. Haec sunt verba Suet. Claud. c. 28. quae commentarii loco adscripsi. Νάρκισσος μέγιστος τῶν τότε ἀνθρώπων ἀνιηθείς, μυριάδας τε γὰρ πλείους μυρίων εἶχε, καὶ προσέτερον αὐτῷ πόλεως καὶ βασιλείας ect. Dio Cass. LX. p. 688. C. *uxorem*, Messalinam, quae propter adulterium et nuptias cum Silio aliisque flagitia, auctore potissimum Narcisso, occisa est, in seio et invito Claudio, qui veniam ei daturus erat, nisi libertus ille caedem festinasset.

SATIRAM XV.

1. *VOLSIVS Bithynicus*, e Bithynia oriundus, amicus Iuvenalis, nobis ignotus. Alius *Volusius*, malus poëta, notus ex Catullo. Nostrum fuisse enim, ad quem Plut. libellum scripserit πρὸς Ἰεθυνικὸν περὶ φιλίας, suspicabatur C. Vales. — *Quis nescit, qualia demens Aegyptus portenta colat*; minus acerbe Cicero Tusc. Qu. V, 27. *Aegyptiorum, inquit, morem quis ignorat? quorum imbutae mentes pravitatis erroribus quamvis carnificinam prius subierint, quam ibim aut aspidem aut felem aut canem aut erocodilum violent; quorum etiam si imprudentes quidpiam fecerint, poenam nullam recusent.* Eundem Aegyptiorum morem cultumque animalium, anguillae, bovis, suum, canis, felis, muris et ibis, asperioribus facetiis perstrinxere Antiphanes, Anaxandrides et Timocles, quorum versus nobis servavit Athenaeus. 2. *Portenta, quae omnigenum Deum monstra dixit Virg. Aen. VIII, 698. portentificas animalium figuras Lactant. de orig. erroris II, 14. horridos quos prodigialia cogunt Credere monstra Deos Prudent. contra Symm. I. Aegyptia illa, non numina, sed portenta Minuc. Octav. p. 236. Conf. Lucian. de sacrific. c. 14. 15, ubi haec portenta deorum ridet: ἢν δ' ἐς τὴν Αἴγυπτον ἔλθης, τότε δὲ τότε ὄψει πολλὰ τὰ σαρὰ καὶ ὡς ἀληθῶς ἀξία τοῦ εὐρανοῦ. χρυσόπτερον μὲν τὸν Δία, χρυσόπτερον δὲ τὸν βέλτεστον Ἑρμῆν, καὶ τὸν Πάνα ὄλον τράγον, καὶ ἴβιν τινὰ καὶ χρυσόπτερον ἑτέρον καὶ πύληρον cet.* Eadem vero portenta etiam India culuit: neque *dementior Aegypti*, quam Graeciae et Romae, religio fuit ob cultum animalium. Ipsa quoque Roma Aegyptiorum sacra adscivit: quod notat Lucan. VIII, 832 seq. Quaedam autem animalia ob omnibus culebantur Aegyptiis, e terrestribus bos, feles, canis; ex uquatilibus lepidotus, lutra, anguilla cet.; e volatilibus accipiter cet.: alia a quibusdam populis, ut ovis a Saitis et Thebanis, capra et hircus a Mendesiiis, aquila a Thebanis, lupo a Lycopolitanis, hippopotamus a Papremitis cet. Haec religionis di-

versitas saepe odium, rixas, caedes ac bella peperit; quale fuit odium, idque vetus et immortale, ac bellum inter *Tentyritas* atque *Coptitas* ortum, quod inf. v. 33 seq. describitur. Simile bellum sua aetate exstitisse memorat Plut. de Is. et Osir. Opp. T. II. p. 380. Οἱ Οἰφυρυγχεῖται καθ' ἡμᾶς, τῶν Κυνοπολιτῶν τὸν οἰφυρυγchon ἰχθὺν ἐσθίουσιν, πύνας συλλαβόντες καὶ δύσαντες, ὡς ἱερεῖον κατέραγον. ἐκ δὲ τούτου καταστάτες εἰς πόλεμον, ἀλλήλους διέθηκον κακῶς, καὶ ὕστερον ὑπὸ Ρωμαίων κολαζόμενοι διατίθησαν. Romanis quoque ipsis aliquando, simili de causa, adversus Aegyptios arma fuisse capienda, docet Aelianus hist. anim. XI, 26. Conf. Pierius hierogl. XXXI extr. Idem Plutarchus l. c. et Diodor. II, 4. tradunt, priscos reges, rebellaute frequenter populo, Aegyptum divisisse in varias partes singulisque edixisse, quae separatim colerent animalia, ut inter se dissidentes non in Principes conspirarent. *Crocodilos adorant*, quia et Aegyptum securum praestant ab Arabiae Libyaeque latronibus, qui metu horum animalium perterriti Nilum traicere non conantur, et Menam regem ab impetu et furore canum defendisse dicuntur; quas rationes affert Diodor. II, 4. *Crocodilon adorant pars haec Aegypti*, cet. Τοῖσι μὲν δὲ τῶν Αἰγυπτίων ἱερεῖς εἰσι οἱ κροκόδειλοι, τοῖσι δ' οὗ, ἀλλ' ὅτε πολυμίους περιέπουσι. οἱ δὲ περὶ τὴν Θέβαν (ut Ombitae in noino Thebano) καὶ τὴν Μοίριον λίμνην οἰκόντες καὶ κάρτα ἤγνευται αὐτοὺς εἶναι ἱερεῖς. — οἱ δὲ περὶ Εὐκραντίναν πόλιν οἰκόντες καὶ ἐσθίουσι αὐτοὺς, οὐκ ἠγνούμενοι ἱερεῖς εἶναι, Herodot. II, 69. *Gens hominum est huic belluae adversa in ipso Nilo Tentyritae ab insula, in qua habitat, appellata. Mensura eorum parva, sed praesentia animi in hoc tantum usu (forte tanto ausu) mira. Terribilis haec contra fugientes bellua est, fugax contra insequentes: se adversum ire soli hi audent. Quin etiam flumini innatant; dorsoque equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os clava, dextra ac laeva tenentes extrema eius utrinque, ut frenis in terram agunt captivos: ac voce etiam sola territos, cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque uni ei insulae crocodili non adnatant; olfactuque eius generis hominum, ut Psyllorum serpentes, fugantur.* Ita Plin. VIII, 25. s. 38. *Coptitae contra et Ombitae et Arsinoitae alique crocodilos religiosis colebant ritibus, et parentes non modo patienter ferebant, liberos suos ab illis raptos devorari, sed honori quoque id sibi ducebant superque ea re laetabantur.* Hinc bellum inter *Tentyritas* et *Coptitas* ortum videtur, quod describitur inf. v. 33 seq. Ab illis praeterea accipitrem cultum, ab his vero in eorum odium cru-

cifixum esse, tradit Aelianus. Ex his vero, quae modo dixi, intelligitur, non opus esse crocodilorum cultum referre ad unam tantum eorum speciem, quae parva ac terrestris sit, nec hominem laedat, quaeque σούχος; s. σούχης dicta et in antris puteisque, ut mansuesceret, a Diospolitis educata sit. — 3. *illa*, alia pars, adeoque non tota Aegyptus, quod alii memorant. *pavor*, religiose colit: nam religio saepe dicitur *pavor*, *metus*, *timor*, *formido*, *horror*, *δυσδαιμονία*, quoniam ferarum gentium religio metu magis, quam amore divini numinis continetur. *Ibis* (Tantalus Linn.) avis ciconiae fere similis et utilissima Aegyptiis, quia ranas, serpentes, bruchos, locustas aliaque insecta et amphibia innumera, quibus Aegyptus, post inundationem potissimum Nili, infestatur, devorat ac delet; unde h. l. *satura serpentibus* dicitur. *Ibes maximam vim serpentium conficiunt, quum sint aves excelsae, cruribus rigidis, corneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Aegypto, quum volucres angues ex vastitate Libyae vento Africo invectas interficiunt atque consumunt; ex quo fit, ut illae nec morsu vivae noceant, nec odore mortuae*, Cic. N. D. I, 36. *Ibes* crocodilis etiam inimicas esse et, si pennae earum crocodilis admoveantur, hos protenus obtorpescere, tradit Aelian. de anim. X, 21. et 24. — 4. *Cercopithecus* simia caudata, s. *κέρκος*, *cauda*, et *πῆθος*, *simia*, sic dicta, nigro capite et pilo asuiuo (Plin. VIII, 21. s. 30.), quam vel Thebis, vel in aliis Aegypti oppidis cultam esse, non aliunde, quod sciam, constat. Iuxta Nilum tamen scribit Solinus multos simios nasci, et cercopithecus adorari in Arabia ad Memnonium; Brit.

5. Designantur Thebae Aegyptiae, ubi in templo Serapidis colossus fuit vel saxea *Memnonis effigies* (e nigro marmore et forms hominis sedentis), quae, solis orientis percussa radiis, sonum citharae similem edidisse dicitur, et adhuc exstat. Qui miraculum rei audent, sonum illum, quarto adhuc saeculo p. Ch. n. auditum, dicunt oriente sole laetum, occidente lugubrem fuisse, vel adeo vocem hominis, et quidem canentis vel clamantis vel querentis. *Memnon* autem Aegyptius solis orientis symbolum fuit, et nomen eius corruptum tractatumque ad res quoque Troianas ingenio poetarum, qui cum Tithoni et Aurora filium fecere. *chordae magicae*, h. e. statua, quae magica arte sonum vocalem, instar chordarum citharae, edere credebatur. Τὸ ἄγαλμα κἀθεσται τι καὶ ἀνὰ πάντων ἡμέρων ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ, καὶ τὸν ἔχον μάλιστα ἐκχέου τις κithάρας ἢ λύρας ῥαγίστης χορδῆς, Pausan. I, 42.

— *Memnone dimidio*, h. e. in statua, quae non integra est, sed dimidiata (v. ad III, 219.); quod terrae motui tribuit Strabo l. c. sed Cambysi Pansan. l. l. et vetus Schol. cuius glossa est haec: « Memnonis ex aere statua, citharam tenens, certis horis canebat. Hanc Cambyses rex iussit aperiri, existimans mechanicum aliquod esse, quod intra statuam lateret: nihilominus tamen aperta statua, quae erat magice consecrata, horis statutis sonum reddidit. Ideo *dimidio* dixit, id est aperto et diviso. » Schol. nondum editus, quem Douza ad Catull. laudavit: « Statua, inquit, Memnonis filii Aurorae ita arte quadam mechanica composita, ut humana voce Regem et Solem salutareret. Postea rex Cambyses volens hanc rem cognoscere, partem statuæ abscidit, et sic postea Solem tantum, non etiam Regem salutabat: unde *dimidio Memnone* dixit. » — 6. *Thebe*, *Θῆβαι*, *Διὸς πόλις*, vulgo *Thebae*, et quidem non Boeotiae vel aliarum regionum urbs sic dicta, sed antiquissima huius nominis urbs Aegypti, unde h. l. *vetus*. Conf. Diodor. II, 1. *Θεβὰς Αἰγύπτου ἐκ τὸν μὲν πύλας* Hom. II. IX, 383. *portis centum*, h. e. multis, ut *ἐκ τὸν μὲν πύλας Κρήτη* et al. Conf. Koeppen ad Hom. l. c. et Diodor. I, 45. qui tamen lib. II, c. 1. *portas centum* dixit quorundam sententia totidem esse templorum ianuas. Alii tot aulas vel domos Principum in unum existimant. v. Mela I, 9. *iacet obruta*, ruderibus s. ruinis; diruta a Cambyse. v. Plin. XXXVI, 9. s. 14, 2. Diodor. II, 1. (qui et regiam sedem inde Memphi tradit translatam esse) Bochart. Geogr. sacr. p. m. 314 seq. et de *veterum Thebarum magnis vestigiis* Tac. Ann. II, 60. Strab. XVII. p. 816. et *Itineraria Pauli Lucae, Pocockii, Savarii et inpr. Nordeni*.

7. *Illic caeruleos*, h. e. maris *pisces*. v. Excurs. ad h. l. — *piscem fluminis*, Nili, v. c. *τὸν λεπτὸν τὸν ἑγχελιν, τὸν εὐρύγυχον, τὸν λάττον* et al. — 8. Notatur ridicula religio hominum, qui canes colant, comites Dianae venatricis, non vero dominam eorum et venationis deam, Dianam. *Canis* in Aegypto animal sacrum, inpr. Cynopolitis, dedicatumque Anubidi cynocephalo. *Κυνὸν πόλις Αἰγύπτου πόλις, ἐν ᾗ πόλις ὁ Ἀνουβίς τιμᾶται*, Steph. de urb. Lactantius de falsa sap. V, 20. tradit, canes in tanto apud Aegyptios honore fuisse, ut, si in domo aliqua canis moreretur, omnes in ea toto corpore raderentur, quod maximi fuerit luctus indicium. Verba nemo *Dianam veneratur* pathice magis et ironice, quam vere dicta putant, quod Aegyptii Bubastin coluerint, quae *Ἀρτεμις* Graecorum seu Romanorum Diana fuerit. Ita certe Bubastia interpretantur Herodot. II, 156. alique scri-

ptores veteres, quos laudat Iablonski Panth. Aeg. III, 3. T. II. p. 59 seq. Idem tamen vir doctus bene de h. l. ibid. p. 58. ita disputavit: "Potest hic esse verborum illorum sensus, oppida permulta colere *canem*, Anubium videlicet, in quibus tamen nullus Bubasti vel *Dianae* cultus offerretur. Aut potnit poeta id intelligere de *Diana* Graecorum et Romanorum, montium nemorumque custode et venatorum praeside, quam sane in *Bubasti* sua (symbolo novilunii) Aegyptii non venerabantur. Forte etiam tempore illo, quo scribebat Iuvenalis, sacra Bubastia, olim Aegyptiis sacrosancta summaque solemnitate ac laetitia celebrata, a pristino splendore magnopere desciverant neglectaque iacebant. Neque etiam scriptor aliquis aetate illa iunior, nunc mihi succurrit, qui de sacris illius Dene, cuo suo etiamnum aevo celebratis, loquatur. Non mediocriter suspicionem hanc auget Strabo XVII. p. 353. ubi loquens de urbe Bubasto solum eius nomen commemorat, templi vero ibidem visendi sumptuosi et vere admirandi mentionem plane nullam iniicit."

9. Non animalia tantum sacra erant Aegyptiis, sed arbores etiam et plantae, *porrum*, *caepa*, *allium*, *lens*, *faba* cet. Neque tamen, quod poeta h. l. ridet, has plantas in deos retulisse divinumque iis cultum tribuisse videatur Aegyptii; quod nec Plinium l. l. sibi persuasisse crediderim, cuius verba etiam hoc sensu accipi possunt: Aegyptii non modo per deos iurant, sed per allium quoque et caepas. Id forte eandem ob causam fecerunt, ob quam Rhadamanthus iussisse dicitur, per anserem vel canem vel arietem, platanum aliave huius generis iurare; ut scilicet nemo temere nomine divino ad res quascunque abuteretur. Aegyptii plantas, supra memoratas, valetudini forte noxias esse putarunt, et sacras hinc fecerunt, ut nemo eas ederet; vel alias ob causas iis abstinuerunt. Cur nefas duxerint *caepas* edere, docent Plut. de Is. et Osir. Opp. T. II. p. 353. E. F. (Οι δὲ ἱερεῖς ἀποσιοῦνται καὶ διαχεράτουναι καὶ τὸ κρόμμυον παραφυλάττονται, ὅτι τῆς αἰλῆνης φθαρτικῆς μένον, εὐτροφεῖν τοῦτο καὶ τοὐτέλναι πέφυκεν. ἔστι δὲ πρόσγορον οὕτε ἀγνίσκουνσι οὕτε ἰορτάζουσι, τοῖς μὲν, ὅτι δεῖξιν, τοῖς δὲ, ὅτι θακρύειν ποιεῖ τοὺς προσεγομένους.) et ex eo Gell. XX, 7. al. 8.

10. Salsa, sed iniusta, opinio, irrisio ridiculae superstitionis. — O sanctas, religiosas, gentes, *σαρματινῆς*, ut O sancta simplicitas! 11. Lanatis animalibus abstinet omnis mensa, h. e. ovium esu abstinet omnis Aegyptus, et quidem, si Diodoro II, 4: fides habenda, quoniam bis edunt fetus et lac, caseum la-

namque hominibus praebent, adeoque propter summam utilitatem: vel propter primum signum Zodiaci, ovis vel arietis, quem sol ingreditur, figura expressum; unde etiam Saitis ac Thebaeia aries vel ovis sacra erat et in templo Iovis Thebaei s. Amun, tamquam viva Ammonis imago, nutriebatur; 12. Capra et potissimum caper s. hircus animal sacrum Aegyptiis, praecipue Mendesiis, quorum sanctissimus Deus fuit Mendes, symbolum vis sativae ac genitivae, quae in natura inest, vel fecunditatis fertilitatisque, qua mundus noster conservatur; unde hircus, tamquam viva Mendetis imago, colebatur in magnifico templo, quod in honorem Mendetis extractum erat in metropoli Mendesiorum Thmui, quae etiam a numine tutelari Mendes dicebatur.

13. Nefas in Aegypto animalibus, sed fas humanis carnibus vesci! Hiuc omnis et iusta poetae indignatio, quam per totam effudit satiram et quae ad hanc scribendam eum impulit. Conf. Diodor. II, 4. qui tradit, fame olim Aegyptios premente, multos fuisse, qui humanam ederint carnem et ab animalibus sacris abstinuerint. Neque tamen omnes Aegyptii nefas duxerunt quibuscumque animalibus vesti, sed alia gens aliis iisque sacris et quae vivae Deorum imagines essent. Illa quoque dementia immanisque crudelitas, cuius insigne exemplum inf. v. 33 seq. commemoratur, non omnibus Aegyptiis exprobrari potest: et minus mira videri debet, quoniam ex religione profecta est. Ab hominibus enim, quorum mentes superstitione aut perversis de Diis rebusque divinis opinionibus imbutae sint, inhumanitate ac saevitia omnem superari posse barbariam, historia medii, quod dicitur, et vel nostri aevi docet. Conf. Lessingii Nathan.

13-32. Quae Vlysses Alcinoos, Phaeacum regi, a quo exceptus erat hospitio (Hom. Odys. VI-XIII.), *super coenam*, h. e. inter coenam a. coenandum, narravit de inhumanitate et ἀνθρωποφαγίᾳ Cycloplum, inpr. Polyphemi, et Laestrygonum, ferarum Siciliae et Italiae gentium, etsi fabulosa videbantur ipsis Phaeacibus, tamen minus atrocis sunt, quam quae his temporibus in Aegypto contigerunt quaeque de Tentyraeis referam. Aegyptii, sapientiae fama olim clarissimi, barbaris comparantur populis: quae tamen comparatio proprie non nisi ad Tentyraeos et crudelitatem ex religione natam, spectat. 13 seq. Conf. Lucian. ver. hist. I, 3. Ἀρχηγός δὲ αὐτοῖς (Ctesiae et Iambulo, qui fabulose multa narra- runt) καὶ διδάσκαλος τῆς τοιαύτης βωμολοχίας ὁ τοῦ Ομήρου Ὀδυσσεύς, τοῖς πλοῖ τοῦ Ἀλκίνοον διηγούμενος ἄνθρωπον τι δουλείαν καὶ μονοφθαλμούς καὶ

ὡσεύτους καὶ ἀγροῖου; τινὰς ἀνθρώπους, εἴτι δὲ πολυκέραια ζῶα καὶ τὰς ὑπὸ
 φαρμάκων τῶν ἰατρῶν μεταβολὰς, οἷα πολλὰ ἐκείνος πρὸς ἰδιώτας τοὺς
 Φαίαιας ἐπερατίζετο. *Attonito* novitate et miraculo rerum, quas

Vlysses narrabat. *Tale facinus*, scil. ἀνθρωποφαγίαν Polyphemi
 et Antiphatia. 15. *bilem*, iram et indignationem. *quibusdam*
 convivis, Phaeacibus discumbentibus. 16. *Aretalogus*, qui de
 virtute sua (ἀρετῇ) rebusque a se gestis multa praedicat, qualis
 fuit miles ille gloriosus Plauti. (i)

16—23. Verba cuiusdam e Phaeacibus accumbentibus, fabu-
 losa haec audientis; quod ex v. 24. intelligitur. Egregie autem
 augetur miraculum rei eo, quod vel rudi feròque populo Vlysses
 mendax videtur aretalogus; sed, quod facete poeta v. 24. 25.
 addit, iis tantum convivis Alcinoi, qui *nondum ebrii* erant.
 Ipsa quoque Phaeacis huius oratio festiva ac praeclara. 17—22.
 Memorantur fabulosa, quae Vlysses Alcinoi narravit de Carybdi,
 Laestrygonibus, Cyclopibus, Scylla, Symplegadibus, utribus
 Aeoli et Circe. 17. *Carybdis* propr. vehementior fluxus unda-
 rum, quae a septemtrione in Austram, acrioribus potissimum
 ventis australibus, qui eas repellunt, ad scopulum, ex adverso
 Scyllae positum, alliduntur. *vera Charybdi*, non fabulosa,
 qualem adumbravit Vlysses ap. Hom. l. l. *abicit ἀρχαίως* et
 metri causa dictum pro *abicit*, ut passim omnia ex iacio com-
 posita, *subicere*, *inicare*, *adicere*, *proicere*, *conicere*, *obicere*,
 unde *obices* et *subices*. 18. *Laestrygon*, ferus populus, cuius
 reges Lamus et Antiphates fuere ac prisca sedes Formiae, opp.
 Latii in finibus Campaniae (hod. Mola, in Terra di Lavoro),
 prope Caietam (nunc Gaeta) in intimo sinus Caietani s. Formiani
 recessu. *Cyclopes* fera Siciliae gens, quae, aequae ac Laestry-
 gones, carne humana vesci solebat. Notissimus eorum Polypho-
 nius, qui Vlyssis socios devorasse dicitur. Conf. ad IX, 64.
 65. — 19. *Scylla* rupes ad litus Italiae, versus Scyllaeum opp.,

(1) Cf. Suet. Aug. c. 74. ubi Ca-
 saubonus *aretalogos* monet parasitos
 esse philosophos, qui de virtutibus
 disputare soliti sint apud mensas di-
 vitem: quos *circulatores* vocat Se-
 neca Ep. 29. Sed v. Ernesti ad Suet.
 l. c. Turnebus Advers. X, 12. *Are-
 talogus*, loquitur, non tam videtur a
 virtute (ἀρετῇ) dici, quam ab ἀρετῇ,
 i. e. gratus et placens, qui narratio-

nes et fabellas acroasmataque auribus
 auditorum grata loquitur: proinde
 et nugatores eo etiam nomine et gar-
 ruli censentur, quum usu veniat
 persaepe, ut scurrae illi nugentur et
 garriant. Idem perperam putabat,
aretalogum vocari Vlysem ab *Arete*,
 uxore Alcinoi, cuius nominis priores
 syllabae producantur.

cui humana forte olim forma fuit. *Citius Scyllam crediderim* vet. v. ad X, 220. — 20. *Cyaneae*, Κυανῆαι scil. πέτραι, petrae s. cautes, duae insulae vel putius cautes sub ingressum Ponti Euxini s. Bospori Thracii, a caeruleo vel maris colore sic appellatae, quae olim non sine pericula transcuntium inter se concurrisse feruntur (unde et Πλαγῆται, vagae, errantes, Συμπεπληγῆται et Συμπεπληγῆται dictae), sed Argonautis transgressis immobiles stetit. Fabulosa narratio de concursu earum inde orta, quod tam parvo (XX stadiorum) discretiae erant intervallo, ut, potissimum iis, qui quinque eas conspicerent, concurrere quasi inter se aut collidi viderentur, vel ut ex adverso intrantibus geminae cernerentur paulumque deflexa acie coeuntium speciem praeberent (ita Plin. IV, 13. s. 27.); vel denique, quod situs earum sub navigationis per Pontum Euxinum initia incertus habebatur, ita ut errare per mare crederentur. (Quae est sententia Heynii ad Apollod. I, 9, 22.). Ita etiam Argonautarum navigatione immobiles aut stabiles factae perhibentur propterea, quod illa verus earum situs veraque indoles innotuit, et transituris postea metus periculi ademptus est. «Hodie illas vulgus vocat *Pavonare*: Thevetus etiam testatur, eas Barbaris dici *Jarcases*.» Grang. Vetus Schol. (nam reliqui interpretes id tacitum relinquunt) quaerit h. l. «numquid et ad haec saxa Vlyxes accessit?» Sed conf. Hum. Odyss. XII, 55 seq. ubi Cyaneae petrae s. Πλαγῆται non in Euxino, sed Siculo mari collocantur, et Vlysses Alcinoos narrat, Circei suasisse, ut non per Planctas, sed per Scyllam et Charybdim, ut viam minus periculosam iret. De verbis *concurrentia saxa Cyaneas* v. Var. Lect. 20. Ex Hum. Odyss. X, 1—75. nota est fabula de ventis, qui *utribus* inclusi ab Aeolo dati sint Vlyssi navigaturo, et postquam huius socii naves aperuerint, rati aliud intus latere, soluti atracem moverint tempestatem: unde et poeta bene *tempestates* dixit pro ventis, earum causis. — 21. 22. *Circe* famosa venefica, cuius sodes a poetis ex Aea, Calchorum urbe, translata est in *Aexam* ins. sive Circeios prom. Latii, ubi Vlysem excepisse hospitio et *Elpenora* cum XXI aliis remigibus vel sociis eius tenui verberu virgae percussos (μάστιγι πενήγυια) mutasse in porcos, mox vero veneficiis pristinae formae restituisse dicitur: quoniam mytho voluptatum vis ad mores ferinos hominibus induendos et rationis ad eosdem exuendos declaratur. *Elpenora* fuisse e sociis Vlyssis, in sues mutatis, non constat ex Homero, qui tamen filia de eo refert Odyss. x, 552 seq. et 2, 51—80. Grangaeus cum

potius nominatum putabat, quam quemquam aliorum, quod ebrius obdormiverit in tecto aedium Circes et deinde lapsus per gradus interierit. *cum remigibus porcis*, h. e. qui in porcos mutati erant. 23. *Tam vacui capitis*, sine cerebro, (*κεφαλῶν* vet. Schol.) h. e. tam bardum stupidumque, *populum Phaenae*, Phaeaciam (v. ad XIV, 287.) putavit esse, ut fabulis fidem haberet? *Phaenacia* ins. Ionii maris prope Epirum, quae etiam *Corcyra* vocatur et nunc *Corfu*: unde mox *Corcyraea urna*. (Cf. Plin. IV, 12. s. 19. ibique Hard.) *Phaeaces* autem pro credulibus et stultis etiam proverbii loco dicebantur; ut et pro iis, qui entem curant luxuriaque distillant, v. c. Horat. Epist. I, 15, 24. Notus potissimum Alcinoi luxus: unde lepide mox apteque de eius convivis v. 24. Sic *aliquis merito* dixit, qui *nondum ebrius* erat cet. et de *urna* temetum ducere. Conf. ad v. 16 seq. *Temetum*, vinum, quae praecipua temulentiae causa est. *minimum temetum*, v. Var. Lect. *temetum duxerat*, hauserat vel biberat, ut ducere pocula ap. Horat. Od. I, 17, 22. (ubi v. intpp.) vel *Cadus erat vini: inde implevi hircenam*: eam ego *vini eduxi meri* ap. Plaut. Amphitr. I, 1, 273. 274. *νίκτωρ* et *μῦθον ἀπὸ* et *ἐν κρητῆρος ἀρύσσων καὶ ἐγγχεῖν δειπάσσειν* (urnae h. l. de cuius voc. proprio significato v. ad VI, 426.) ap. Hom. Il. I, 598. et Od. IX, 9. — 26. Vlysses solus sociis amissis naufragio evaserat, et postquam duae nataverat noctes ac dies, in litus Phaenaciae eiectus erat *Ithacus*, Vlysses. *nullo sub teste*, sine teste, ut ap. Ovid. Met. XIII, 14. 15. *Sua narret Vlysses, Quae sine teste gerit*. v. ad IV 12. Quae contra mox narrat poeta, non minus quidem miranda erant, sed nuper gesta, et totius populi acclis, unde veritas rei facile explorari ac cognosci poterat. — *canebat* facete dictum videtur pro *narrabat*, ut fabulosae designentur narrationes, quales solent esse poetarum, qui proprie *canere* dicuntur.

27. En memorabilem temporis definitionem, quae ad maiorem quoque rei fidem faciendam valet. Sed pro dolor! neque lectio satis certa est (v. Excurs. ad h. l.), neque constat, quis et quando *Iunius* ille *consul* fuerit. Nonnulli perperam intelligunt ipsum Iuvenalem nostrum; alii *App. Iunium Sabinum*, qui cum Domitiano (cuius hic etiam satirice perpetuum consulatum silentio notari non obs re videbatur Pithoeo) consul fuit a. V. DCCCXXXVI; Salmasius vero in Exerc. Plin. p. 447 seq. (v. sup. Vol. I. p. XLII. et LVI.) *Q. Iunium Rusticum*, qui consul fuit cum Hadriano, anno imperii eius tertio et V. C. DCCCLXXII.

Haec coniectura ceteris probabilior est, et tum haec satira eodem anno scripta videri potest, quo decima tertia. v. ad XIII, 16. et vit. Iuven. per annos digestam pr. Vetus Schol. «De se dicit Iuvenalis, qui in Aegypto militem (*limitem* coni. Hennin. et *vitem*, insigne centurionis, Pith.) tenuit, et ea promittit se relaturum, quae ipse vidit.» 28. *Referam*, quae nuper gesta sunt *super*, supra, ultra, ut *imp. moenia Copti calidae*, intra fines Copti et Tentyrorum. Aptius etiam voc. *super* h. e. ultra, si poeta, qui *refert*, quae ipse notavit et vidit (v. 45.), Copti commoratus est, quum bellum hoc inter Coptitas et Tentyritas, incolas oppidorum finitimorum (v. 33'), gereretur. *Coptus* (*Copti* v. 35.) commune Arabum Aegyptiorumque oppidum, a Diocletiano dirutum, nec nisi XII mill. pass. remotum a Tentyris; emporium celeberrimum, quo merces Indicae, Arabicae et Aethiopicae, Arabico sinu advectae, deportabantur. Metropolis fuit Nomi Coptici, et mediterranea, non ad ipsum Nilum sita, sed ad canalem ex hoc fluvio ductum, in quo merces illae, ab Arabico sinu vel Berenice camelis et via publica Coptum devectae, navibus in Nilum et deinde Alexandriam deferbantur. — 29 seq. Nos referemus *scelus*, non unius hominis, sed *vulgi*, totius populi, quale numquam auditum est nec a *Tragicis* poetis descriptum; *graviora cunctis cothurnis*, h. e. iis, quae in tragoediis solent tractari. v. ad VI, 506. — 30. *a Pyrrha*, inde a tempore Pyrrhae, h. e. diluvii, quo Deucalion et Pyrrha, uxor eius, vixere, ut sup. I, 81 seq. *Ex quo Deucalion nimbis tollentibus aequor Navigio montem adscendit* cet. ubi v. not. *tyrmata*, tragoedias.

33 seq. Conf. ad v. 2. *Inter finitimos Coptos et Tentyra*, h. e. inter haec finitima oppida eorumque incolas. 34 *Vulnus animi*, dolor vel indignatio et ira, Gr. *ἄλγος*. Conf. Var. Lect. — 35. *Coptos*, v. ad v. 28. Vera autem videtur haec lectio esse, non *Ombos*. v. Var. Lect. *Tentyra* vel *Tentyris*, hod. *Dendera*, urbs Thebaidos, in Africae latere seu ad occidentalem Nili ripam sita et proxima Diospoli parvae (a qua versus austrum eam M. P. XXVII. abesse docet Antoninus), unde *Τέντυρίς ποῖος* dictus (Plin. V, 9.): ubi permulta adhuc reperiuntur rudera cum tot notis hieroglyphicis, ut vix per annum deliaeari possint. *utrimque*, ab utroque parte, civitate. — 36 seq. v. sup. ad v. 2. — 38. *tempore festo alterius populi*, Tentyritarum (ut v. 73. *pars altera*); ut alii putant, Coptitarum. — *rapienda*, captanda, raptim et cupide amplectenda; nam

raper s. *corripere*, Gr. ἀπαίειν, dicitur pro raptum sive facere sive capere, v. c. tempus, diem, pugnam, gressus, letum, viam, campum cet. occasio odii expromendi atque ulciscendi, seu prohibendi, ne Coptitae *laetum diem*, h. e. laetitiam festi diei, sentirent cet. quo invidia rei augetur. 40. *primoribus inimicorum*, Coptitarum; alii Tentyritarum. 42. *Aegyptii cibos palam et extra sua tecta capiunt, obscena intimis aedium reddunt*, Mela I, 9. — 43. *Toro*, lecto discubitorio, *pervigili*, in quo noctes quoque pervigilant, genio indulgentes. v. ad VIII, 158. *iacentem*, v. Var. Lect. — 44. *Sacrorum festivitate et hilaritate convivii septem interdum dies noctesque continuae extrahuntur. Horrida, aspera et saeva, sane est Aegyptus tota*, omnes Aegyptii vel, ut alii putant, ea pars Aegypti, de qua b. l. agitur (utraque ratio dura est et vid. Var. Lect.): *sed barbara turba, gens (Coptitae), luxuria non cedit famoso Canopo* (v. ad I, 26.), adeoque luxu effeminata est et minus fortis, vel facile vincenda. *quantum ipse notavi, αὐτόπτης*: unde constat, poetam in Aegypto fuisse. Conf. ad Argum. huius Sat.

47 seq. Alia memoratur causa, cor Tentyritae a Coptitis (alii: bi ab illis) facile potuerint vinci. Aegyptios esse φιλόνομους καὶ φιλονότους, notat Athen. *madidis, βεβρυγμένοις*, ebris. Sic *vino mader*, *madidum esse*, *dilui*, irrigari, *tingui*, proluere se, βέλυσθαι, τίγγεσθαι, et hinc *fluere mollitia et luxu, diffluere luxuria*. (v. ad Sil XII, 18.) *Idem ebrii dicuntur blaesi*, balbutientes, quorum lingua oberrat et vacillat, qui non perspicue, neque omnia, quaedam vero iterum tertiumque dicunt. 48 seq. *Inde*, ex una parte, scil. Tentyritarum (alii: Coptitarum), ebrietas et saltatio, at (v. 51) *hinc*, ab altera parte, Coptitarum, odium ieiunum erat, h. e. hominum ieiunorum sobriorumque. Ab inimicis iufesta sobrietas: Schol. Possis etiam verba *inde* et *hinc* ad unum idemque amictum referre: *inde*, scil. ex ebrietate, saltatus cet., *hinc*, ex eadem ieiunum, h. e. infirmum odium (viribus ebrietate fractis) proficiscebatur. Sed illa ratio praestat. 49. *tibicine*, tibiis canente, *nigro*, Mauro, Aethiope, adeoque forte rudi, quod tamen ebrii non curant; vel potius fusco Aegypto, indice Grang. qui contulit Prop. IV, 8, 39. *Nikotes tibicen erat, crotalistria Philis*, et Petron. fragm. II, 1 seq. *Memphitides puellae Sacris Deum paratae: Tinctus colore noctis, Manus puer loquaci. qualiacumque, cuiuscum-*

que generis. Etiam hoc ebriis convenit. Non designatur vilitas unguentorum, quae in Aegypto pretiosissima erant.

51 seq. *Iurgia*, contentiones verborum, altercatio, *prima*, primum, *sonare incipiunt animis ardentibus* vino et ira; *haec tuba*, incitamentum, *rixae*, certaminis, instar tubae, quae signum dat et accendit ad pugnam. Conf. III, 188. et V, 26. *Iurgia* ad verba tantum spectant, *rixa* vero cum ad verba et obiurgationes, tum ad facta et vim inferendam. Possis etiam *iurgia* referre ad levio rem dissensionem altercationemque, et *rixam* ad acriorem verborum contenti onem et convicia, quibus ita irritati sint animi, ut *dein clauore pari concursum* et manus consertae sint. Similis locus est Tac. Hist. I, 64: *Iurgia primum: mox rixa inter Batavos et legionarios*, dum his aut illis studia militum aggregantur, prope in proclium exarsere. Conf. ibi Ernesti. 53. *vice teli*, loco armorum: ut ap. Ovid. Met. XII, 382. — 54. *Saevit manus nuda*, inermis, sine iustia armis: unde *nuda proelia* dixit Prop. IV, 1, 28. et *nudam pugnam* Stat. Theb. I, 413. quae mox praecclare et festive adumbratur.

54—74. Conf. Virg. Aen. VII, 505—527. *toto certamine*, in omni pugnantium turba. Conf. Var. Lect. — 57. *Dimidius vultus*, v. ad VIII, 4. *facies alias*, mutatas deformatasque vulueribus et cruore. *hiantia*, detecta, exstantia. 59. *Ludere*, ludicram, non seriam rem agere *se credunt*, nisi aliquis intermatür et concalceetur, ut in iusta pugna fit. 61. 62. *Faseta* poetac sententia et ironia salsa. *quo*, v. ad VIII, 9.

62. seq. Virg. Aen. I, 150. *Iamque faces et saxa volant: furor arma ministrat*; et VII, 507, *quod cuique repertum Rimanti, telum ira facit*. — 63. *inclinatis lacertis*, non, ut quidam volunt, demissis ad saxa tollenda, sed inclinatis brachiis et reductis in modum circuli ad vibrandum; Ach. Immo illa ratio huic praeferenda. 64. *Tela*, arma, *seditioni domestica*, familiaria et consueta, vel propria, vel quae in promptu sunt: nisi epitheton, si sensum spectes, ad *seditionem* referendum est et *seditioni* doctius dictum pro *seditionis*, vel ita legendum. *domestica* competentia furori: nam nulla sic sunt domestica rixantibus tela, ut saxa; vet. Schol. Ach. et alii legunt *seditione* et hoc dictum putant pro *in seditione*.

65 seq. Non tam grandia iaciunt saxa, qualia olim heroes misisse perhibentur. Obiter notat Virgilium cum Homero, quod praeter decorum heroas lapidibus concertasse canant, et praeter

verisimilitudinem nimia hyperbola lasciviant in saxis, in heroibus ipsis et similibus; Hennen. Heroes Homerici saepe saxa, eaque immania, iaciunt, quam alia deficiunt arma vel ad magna conamina non sufficiunt: quod ad ipsos quoque Deos transfertur Il. XXI, 403 seq. Id quidem nobis videtur parum decere bellatorem; sed quam maxime congruit moribus heroarum hominumque, qui et rudes sunt et ira feroces: quod iam notavit Koeppen ad Ilom. Il. V, 305. qui etiam in not. ad Il. I, 272. et in comment. de Homeri vita et carm. p. 165—173. docet, non plane vanam esse fidem illam et opinionem de vastia priscorum hominum corporibus viribusque, vitae cultusque elegantia nondum debilitatis, qua extolatur quidem corpus, sed simul vires eius imminuantur. Res tamen ab Homero in mains et in miraculum extollitur: idque obiter significat poeta satiricus, etsi illud consentaneum est primario consilio, quod epici poetae sequuntur, quodque ad animos rerum narratarum admiratione afficiendos spectat. *hunc, talem, lapidem, quales* (doctius quam *qualem*) sc. torsit Turnus in Aeneam, *Ajax* in Hectorem, et *Tydidēs*, Diomedes, in Aeneam. — 69. Nota Ach. est: "Haec de humani generis decrepescencia non seriose a poeta dici crediderim, sed ironice potius: nam non erat is, qui Graecorum et priscorum commentis ac fabulis facile fidem adhiberet." — 70. *Hoc maiores nostri questi sunt, hoc nos querimur, hoc posterī nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas et in omne nefas labi*, Sen. de ben. I, 10. — 71. Facete poeta dicit, si quis Deorum homines, quos nostra aetas fert, aspiciat, eum *ridere*, quod tam pusilli, et *odisse* eos, quod tam mali sint.

72. Poeta retexit telam narrationis, inde a v. 65 abruptam. *Deverticulum*, digressio a re proposita ad aliam. v. Var. Lect. Apposite ac perspicue Liv. IX, 17. *ut ab rerum ordine declinarem varietatibusque distinguendo opere et legentibus velut deverticula amoena et requiem animo meo quaererem.* *Fabula* est historia, narratio, sive ficta sit, sive vera. 73. *aucti* Tentyritae; ex aliorum sententia Coptitae. * Ex hoc versu et seqq. Coptitas provocatores, Tentyritas autem propugnatores fuisse, non male coniiciendum est, etsi Iuven. tacent; „Ach. 74. *Sagittae infestae* non sunt inimicae vel hostiles, sed in aliquem aut aliquid directae et illatae. — 75. *Terga fugae praestantibus, dantibus, praenebentibus, omnibus Coptitis instant, qui Tentyra cohunt, inco-*

lunt (Tentyritae), *vicina umbrosae palmae*, h. e. palmis umbrosis sive palmetis.

77 seq. Conf. ad v. 13. *quidam* Coptitarum. 78-83. En plura dirae inhumanitatis indicia, quae animus legentis horret! 80. *Sufficeret*, cibi loco esse posset, vel, ut quisque acciperet aliquam mortui partem. 83. *Expectare focos*, h. e. tempus, quod ad carnem in foca vel coquendam vel assandam requiritur.

84-87. Immanitatem Tentyritarum, crudam hominis carnem avide deglutientium, *divitiis* simul et facete adumbrat poeta, dicens, tam dirum esse scelus eorum, ut fas sit *gaudere* et *gratulari igni*, tamquam rei sacrae, quod eam non violaverint coctura carnis humanae et sic scelus scelere addiderint. Suspiciari possis, eum respexisse ad veterum philosophorum poetarumque notiones cosmogonicas de aethere supremo vel igni aethereo, subtilissimo ac purissimo, per totam naturam, per coelum et terram, per aethereum et sidera, per omnes res vivas ipsaque terrae viscera, fuso, *summam coeli partem* ac regionem mundi occupante, perpetuo fulgente totumque mundum regente, permeante, aumante, vivificante, ex quo animae etiam, tamquam particulae decerptae s. avulsae (*ἀποσπασματα*), emanare, et in quem post certum tempus refundi putabantur: quae constans et communis fuit opinio antiquorum totius Orientis philosophorum, inpr. Aegyptiorum (quorum *Phthas* fuit symbolum huius ignis elementaris ac naturalis, ut *Ἡρακλῆς* et *Vulcanus* apud Graecos et Romanos, quorum tamen theologia mythica deinde ab illo igne ad artificialem, qui metallis fundendis parandisque adhibetur, delapsa est, et huius potius, quam illius rationem habuit), ac Graecorum, et quidem praecipue Orphicorum, Pythagoreorum, Stoicorum. Sed de vulgari potius igni, non de aethereo illo, vel natura aetherea et ignea, quae animae mundi tribuebatur, cogitasse poetam, ex v. 85 intelligitur. *Violari* autem aut *pollui* dicebantur omnia ea, quae vel in alienum nefariumque adhibebantur nsum, vel a rebus hominibusque scelestis et aut physice aut moraliter impuris contingebantur, in primis res sacrae (ignis vero Vestae et Vulcano sacer erat), et *elementa*, aer, aqua et ignis, quibus res insipuae purgari lustrarique solebant et ex quibus omnia credebantur nata esse, nude etiam inter res sacras habebantur. Huc spectat locus notiss. Cic. Rosc. Am. c. 26 de parricidis. — 85. v. ad IV, 133. Verba autem h. l. languere videntur, vel intempestivum doctrinae ostentandae

studium prodere. Sed poeta forte fabulam illam omnemque simul veterum doctrinam de morali rerumque sacrarum pollutione, de elementis, tamquam rebus sacris, e quibus omnia sint nata et quibus lustratio fiat, forsan et de igne aethereo, h. l. ridere voluit. Faceta certe sunt verba, *elemento gratulor* (h. e. igni, quod non violatus sit), et *te*, Volusi, mecum *exsultare reor*: multo autem facetiora, si Volusius fuit philosophus vel inebriatus certe opinionibus illis.

87—92. Quis talia fieri posse sibi persuadeat, nisi ex historia constaret, quoad progredi queat inhumanitas et furor mentis, caeco religionis ardore inceusae? *Sustinere* dicitur, qui potest aliquid ferre et deinde ab animo suo impetrare, hinc audere, vel valere. Verbum aptissimum tali facinori, cuius perpetrandi consilium non nisi ab eo capi potest, qui omnem exuit humanitatem et promitae est audaciae ad omnia, quae vel praeter naturam sunt et fiunt. 89. *Nam spectat ad qui* v. 87. quod pro quicumque positum. 90. *Prima gula*, h. e. qui primus gustavit talem cibum devoravitque carnem humanam.

93 seq. Quanta sit immanitas Aegyptiorum, ostenditur nunc comparatione eorum cum Vasconibus vel Calaguritanis, v. 115—123. cum incolis Chersonesi Tauricae, hospites Dianae immolantibus, et v. 124—128. cum Cimbris aliisque feris populis. — *Vascones* populus Hispaniae Tarraconensis, ad Pyrenaei radices, in hodierna Catalonia et Navarrae regno: a quibus oriundi *Vascones*, qui partem Galliae Aquitanicae, ab ipsis *Gascogne* dictam, occuparunt. Illorum, non horum, urbs olim eximia fuit *Calaguris*, ultra Iberum sita et in dextra eius ripa, Quiutiliani patria (hodie *Calahorra* in Nova Castilia), quae diversa est ab oppidulo eiusdem nominis cis Iberum, quod nunc *Loarre* (in Valencia) dicitur. Illa *Calaguris*, de qua h. l. sermo est (quod ex v. 108. intelligitur), *Nascica*, haec *Fibularenis* cognominatur Plin. III, 3. et al. Conf. Cellar. Notit. orb. ant. T. I. p. 89 seq. Illius incolae olim a Cn. Pompeio obsessi dirae fame urgebantur et, ut fidem Sertorio datam praestarent, uxores liberosque suos comedisse traduntur. v. Valer. Max. VII, 6. ext. 2. et 3. qui eorum et simile Numantinorum facinus tamquam summum feritatis notat exemplum, in quo nulla sit necessitatis excusatio, quam sic vivere necesse non sit, quibus mori liceat. Neque illud probat Iuvenalis v. 94—106. sed recte docet, necessitatem famemque Calaguritanis iustiore certe excusationem dare, quam solam feritatem et odium Tentyritis, et v. 106—112.

sapientiam Stoicorum a gente tam barbara, quam antiqua, minus requiri posse, quam ab ea, quae his temporibus vivat, quibus literae Graecorum Romanorumque in omnes terras sparsae sint. *ut tanta est*: cui poeta vix fidem habuisse videtur. — *alimentis talibus*, carne humana. 94. *animas*, vitam, ut VI, 501. et IX, 122. *sed* cum vi repetitur. 95. *Fortunae invidia* dicitur secundum praeceptorum hominum loquendi et cogitandi rationem, qua Fortuna Diique nimium felicibus hominum rebus invidere credebantur. *bellorum ultima*, extrema, summa pericula ac mala, ut *belli subita vel fortuita*, extrema et omnia fere adiectiva neutra, quae a poetis pro substantivis ponuntur, vel ita, ut sive haec suppleuda, sive illa his accommodanda sint. 97. *quod nunc agitur*, a me memoratur, de quo nunc loquor. 98. *cibi*, ἀνθρώπων τρεφῆς Calaguritanorum. *gens*, Vascones s. Calaguritani. 98 seq. Similia traduntur. de Saguntinis, Nemauntinis et aliis. *quidquid coquebat* sc. edere. 100. *vacui ventris furor*, ut *in membris ventris rabies* ap. Virg. — 101. *maciem et tenues artus*, ἰσχυρὰ τοῦ σώματος, attenuationem corporis, alimentorum inopia contractam. — 102. *Membra aliena*, h. e. aliorum hominum, ut *sua*, uxorum liberorumque, quin et sui ipsorum, ut ap. Ovid. Met. VIII, 877. *Ipsae suos artus lacero divellere morsu Corpore et infelix minuendo corpus aiebat*; quo nihil dirius fingi potest. — *parati esse*, edere, ad edenda. 104. Conf. Var. Lect. 105. 106. Non puterat gravius exprimi miseratio, qua digni videntur Calaguritani.

106—112. Nos quidem Romanos meliora docuit philosophia, inpr. Zenonis, h. e. Stoicorum, scil. *non omnia*, sed *quaedam* tantum pro vita tuenda facienda esse, et quidem non nisi ea, quae honesta essent, adeoque Calaguritanis moriendum potius fuisse, quam vitam ratione tam inhonesta et impia producendam. Haec Zenonis praecepta etiam VIII, 83. 84. inculcantur et passim a Stoicis, v. e. a Sen. Ep. XVII. LXX. et LXXII. et a Plin. XXVIII, 1. s. 2. (*Vitam quidem non adeo expectandam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quisquis est talis, aequè mori: etiam quum obscenus vixeris aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habet: Ex omnibus bonis, quae homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiva morte, idque in ea optimum, quod illam sibi quisque praestare possit.*) Conf. ad v. 93. et ad VIII, 83. Zeno Stoicae sectae autor, qui, quod honestum esset, id summum et solum bonum esse dicebat; Schol. 108. *Sed Cantaber*

unde *Stojcus* esse vel fieri poterat, h. e. unde Vascones et Calaguritani, gens barbara et rudis, Stoicae philosophiae praecepta discere poterant? *Cantaber* (poët. pro *Cantabri*) Hispaniae septemtrionalis fera et bellicosissima gens (in hodierna Biscania), Vasconibus finitima, unde pro his h. l. ponitur. 109. Q. Caecilius *Metellus* Pius, Q. Metelli Numidici filius, qui contra Sertorium cum Cn. Pompeio bellum gessit, in quo Calaguris, Lauron, Pallantia aliaque Hispaniae oppida obsessa sunt. — *antiqui*, qui *aetate antiqua*, veteri aëro vixit; non, quod vulgo putant, antiquo genere orti, vel post quem alii floruerunt Metelli, vel denique gravis aetate (ut *antiquus Butes* ap. Virg. Aen. IX, 647), ut poeta respexisse videri possit ad faceta Sertorii verba, in concione militum dicta; *Puerum hunc* (Pompeium) *ego quidem, nisi anus illa* (Metellus) *supervenisset, verberibus castigatum Romam misissem.*

110 seq. Nostris temporibus, quae contra humanitatem peccantur, non amplius ignorantia vel feritate excusari possint: nam totus iam orbis terrarum (addere debuisset, quantum quidem nobis, Romanis, cognitus est) *habet Graias nostrasque*, Romanas, *Athenas*, h. e. literas. Literae artesque liberales dicuntur *Athenae*, ut schola, ubi docentur, *Athenaeum*, quoniam in illa urbe potissimum florere: unde Thucydidi ea dicitur *παίδευσις τῆς Ἑλλάδος*, Diodoro *τοῦτοις παιδευτήριον πάντων ἀνθρώπων*, et Ciceroni (pro Flacco c. 26), *urbs, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortae atque in omnes terras distributae putantur.* Simili autem orationis colore poeta III, 62. dixit: *Syrus in Tiberim defluxit Orones.* 111. Eloquentia aliaque artes liberales ex Italia in Galliam et inde in Britanniam transierunt. De Britannis v. Tac. in vita Agricolae, eorum praesidis c. 21. De Gallia *facunda* v. ad I, 44. et VII, 148. — 112. Facete haec et *ὑπερβαλόν;* dicta. *Thule* extremi septentrionis insula, veteribus ignota, quorum alii insulas Shetlandicas, Britanniae a septentrione obiectas, alii Scandinaviae penins. (Sueciam et Norvegiam), alii denique Islandiam intellexisse putantur. *iam loquitur et cogitat.*

113. *populus ille*, Vascones, Calaguritani. *et tale quid*, tale facinus, *excusat Saguntus*, par Calaguritani virtute atque fide (Sertorio ipsisque eius cineribus praestita, de quo v. ad v. 93), *sed maior clade*: nam Saguntus expugnata ab Hannibale et excisa, postquam incolae ex desperatione in rabiem versi se coniecerant in rogam vel invicem iugulaverant, Cala-

giritani autem obsidione liberati. Volgo exponunt: *par virtute atque fide* Sagunto, quae tamen urbs *maiore clade* fuit.— 115 seq. Calaguritanis et Saguntinis si non iustam; certe aliquam excusationem et veniam dant obsidio, fames, *virtus et fides*: sed *quid excusat tale* lacinus, quod Tentyritae commiserunt? quid horum sceleri potest praetendi? an speciosum nomen religionis? Nam *saepe olim Religio peperit scelerosa atque impia facta*, Aulide quo pacto Triviai virginis aram Iphianassai turparunt sanguine foede Ductores Danaum, Lucret. I, 83 seq. Sed *Aegyptus saevior est Maeotide*, Maeotica, Taurica, ara, h. e. Tentyritarum saevitia maior, quam quae in Chersoneso Taurica exercebatur: nam ibi *immolabantur tantum homines Dianae Scythicae & Tauricae*, non vero comedeabantur. Haec est sententia vs. 115—119. breviter expressa: quae brevitatis affectui convenit. — *Taurica* sc. terra s. Chersonesus peninsula, quam formant et paene circumfundunt Pontus Euxinus et *Maeotis* palus. “Iuxta *Maeotim* paludem *Taurici* sunt, quorum rex Thoas advenas immolare consuevit, usque in adventum Orestis et Pyladis; quibus agnitis (et Thoante ab iis occiso) Iphigenia, quae erat templi sacerdos, ablato inde Dianae signo, an fugit, idque Ariciae consecravit;” Schol. Fabula notissima. *Taurica* sc. terra s. Chersonesus, ut ap. Plin. IV, 12. *Sacrum* Thoas rex Taurorum primus instituisse dicitur. — 117. Iterum commenta poetarum, more Iuvenalis, perstringuntur. *ut, fac ut, si vel (quamvis) credas digna fide, quae carmina*, poetae, *tradunt*, sc. de Thoante, Iphigenia, Oreste ac Pylade. — 119. *hostia*, homo immolandus Dianae, *nil timet gravius cultro*, timet tantum, ut Deae mactetur, non, quod multo gravius est, ut ab hominibus sanguinariis devoretur.

119 seq. *Qui s. Quis modo*, nuper, *casus*, quae calamitas et dira necessitas, *quae tanta fames* et quae *infesta arma*, hostiles copiae, *vallo*, circumvallatione, arcta obsidione, *impulerunt et coegerunt hos*, Tentyritas, *tam detestabile monstrum*, monstruosum scelus (v. ad II, 122), *audere?* Vascenes dira necessitate ac fame ad inhumanitatem, *ἀνθρωποφύλον*, adacti sunt, non Tentyritae. — 122. 123. Horum versuum sententia videtur esse haec: Anne alio graviore scelere ita offendere possent Nilum, ut iratus *surgere*, intumescere et *siccam terram Memphitidem*, h. e. Aegyptiam, inundatione sua fecundare nolle et ita in *invidiam* odiumque veniret eorum, qui nullo

suo merito hanc calamitatem paterentur? Ita conseq. positum pro anteced., *invidia* pro ira et calamitate illa. *Invidiam* enim *Diis facere* dicuntur, qui vel ipsi gravissimas calamitates immeriti patiuntur, vel sceleribus suis efficiunt, ut a Diis iratis illae immittantur nullis, etiam immeritis, qui sinistras inde de Diis opiniones concipiant eosque invidia prosequantur, quia illas iminiserint sibi vel contingere passi sint. Nilus autem ab Aegyptiis inter principes colebatur Deos, et quidquid fere mali hominibus contingit, ex communi antiquitatis opinione ab ira Deorum repetendum est. (1) *terra sicca*, h. e. si terra esset sicca, si siccitate laboraret. *Terra Memphitis*, ut v. 115. *Maecotis ara*, pro Memphitica, h. e. Aegyptia; quoniam *Memphis* clarissima olim fuit urbs Aegypti et sedes regni, ad Delta et sinistram Nili ripam sita, cuius rudera etiam nunc e regione urbis Cairo reperiuntur.

124—128. Aegyptii, vel potius Tentyritae inhumanitate superant barbaros populos. *Qua* scil. rabie saeviunt. *De Cimbribus* v. ad VIII, 249 seq. *terribiles*, qui ingentem olim ter-

(1) Interpretes, quos consului, alio modo h. l. explicarunt; nonnulli sicut quo alio scelere ita offendere potuissent Nilum, ut ille *invideret* suas aquas tam impiis hominibus eorumque spros inundare nollet? alii ita: quo immaniore facinore possent Nilum ad terram inundandam irritare; ut posita respiceret fabulam de Thasio, qui, quum Aegyptus per novem annos siccitate exarasset, persuaserit Busiridi, immolato hospite venturos inihres, promissisque fidem ipse immolatus exhibuerit, de quo v. Hygin. fab. 56. et Ovid. A. A. I, 647 seq. unde perperam colligunt, Nilum vel numen huius fluvii insigni scelere ita ad iram irritari potuisse, ut cresceret et superstagnaret: nam eius inundatio exoptatissima est Aegyptiis, et irati Di non bona, sed mala hominibus immittunt. Alii *invidiam Nilo facere* simpl. dictum putant pro, iram ei et indignationem movere. Nota Ach. est: «Quivis Deus populo

iratus pestes, famem aliave mala in eum immittebat; tunc populus omnis ad eum placandum maxima sacrificia stque etiam humana parabat: et, quo maior hostia erat, eo serius, respectu tanti muneris, *invidia*, *semulatio*, Deo crescere putabatur: nam beneficia non sine invidia quadam accipiuntur: inde, ad se beneficio liberandum, *semulatio invidiae* filia oritur in animo recipientis, cui nihil satis est, donec tale minus munus maiore rependerit. Sic *invidiam facere Nilo* in sensu quidem abstrusiore idem ac cogere eum maximis hostiis et muneribus, ut cet., vel excitare eius seignitiam, ut fere pariter Ovid. A. A. I, 647 seq. Itaque sententia h. l. est: Si Nilus iratus Aegyptiis nollet *augere* h. e. Aegyptum inundatione secundare, numquid ad eum placandum possent aliquid crudelius facere, quam hominem immolare et eius membris vesci?»

rorem incoarserant Romanis. *Britones*, v. Var. Lect. 125. *Sauromatae*, v. ad II, 1. *Agathyrsi*, Scythica gens in Sarmatia Europaea, Gelonis contermina, ambicus Maeotidis paludis flexum vel, ut alii dicunt, accolens Marisium fl., qui, si Herodoto fides habenda, in Danubium influit. Quod si verum est, sedes huius populi in hodierna Transilvania fuere. — *immanes*, feri, etsi molles fuere, ut omnes Thraeces, teste Herodoto.

126 seq. Acerba irrimione et indignatione haec dicta de Teutyritarum omniumque simul Aegyptiorum, qui Nilum accolunt, inpr. Alexandrinorum et Canopitarum, mollitie, quae mirabilem facit illam feritatem et barbariem. 127. 128. Poëta non ea respexisse videtur, quae Seneca Nat. Quaest. IV, 2, sed quae Strabo XVII. p. 801. A. de mollitie Alexandrinorum, Canopum in Nilo navigantium, tradit: Ἀντὶ πάντων δ' ἐστὶν ὁ τῶν πανηγυριστῶν ὄγκος τῶν ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς πατιόντων τῇ διάρκει· πάντα γὰρ ἡμέρα καὶ νύξ πληθεῖν τῶν ἐν τοῖς κλισίαις καταυλούμενων καὶ καταργουμένων ἀνθρώπων μετὰ τῆς ἰσχυρῆς ἀκολακίας καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ibidem dicit tanta facilitate navigari, ut scaphis etiam utantur testaceis, quae h. l. vocantur *ficiles phaseli* et *picta testa*. Nam qua Pellaci gens fortunata Canopi Accoliti effuso stagnantem flumine Nilum Et circum pictis vehitur sua rura faselis, Virg. Ge. IV, 287 seq. qui locus haud dubie Iuvenalis animo obversabatur, et uli Heyne iam ex Diodor. I, 98, et Herodot. II, 96. 97. notavit, hoc proprium fuisse Aegyptiorum, ut certo navicularum genere, cui *Baris* nomen fuerit, cymbis papyraceis, per Nilum discurrerent. Sed quomodo testaceae vel *ficiles* scaphae aquis insisterent? Ita querebat Grangaeus putabatque, satisfactorum nobis Senecam Nat. Quaest. III, 25. Nota Ach. est: «Mimime physici est talis quaestio. Omne vas concavum, quaelibet sit eius materia, omnis cymba aquas supernatat, dummodo sit illi pondus minus et superficies aequa aquae columnae ipsam sustinenti.» *Fragiles phaseli* dicuntur llorat. et Ovid. 39. *Phaselus* s. *faselus* navicula longior et angustior, sic dicta a furca leguminis, φασηλον, (quod est genus fabarum), et mirae velocitatis, quam potissimum debebat prorae, longe et oblique supra aquam porrectae. *Remis incumbere*, ut al. *insurgere*, ἰμβαλὼν κόπαιεν Pind. Pyth. IV, 356. ἰπιδρόντων ἐλάττοι Apollon. II, 663. Similiter *adsurgere in hastam*, clipeum, ense, ictum, ἰπιδρῶν, ἰπιδρῶν τὸ ἔγχοι. *testae*, scaphae testaceae. *remis brevibus*, naviculae optis. 129. *poenans sceleri*, quae Teutyritarum sce-

leri debetur, 130. *in quorum mente pares sunt ira atque fa-*
mes, qui putant aut certe putare videntur, nihil differre, utrum
 quis sola ira et odio, an dira fame motus carne humana vesca-
 tur, quique hinc per iram eadem nefanda faciunt, quae alii
 (Calaguritani et Saguntini) per famem, et quae sola fames ali-
 quantulum excusat. (1)

131.—158. Aureae sententiae, sed declamatoria magis, quam
 satirica arte prolatae. 131 seq. Saevitia illa Tentyritarum est
 praeter naturam, quae non ad crudelitatem formavit homines,
 sed *cor mollissimum* dedit et ad misericordiam propensum;
 quod vel eo *satetur*, indicat, (ut X, 172.) quod non aliud
 animalium genus lacrimas fovere potest. *Natura hominem tan-*
tum nudum et in nuda humo natali die abiicit ad vagitus sta-
tim et ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrimas,
 et has protinus vitae principio; at *hercules risus*, *praecox ille*
 et *celerrimus*, ante quadragesimum diem nulli datur, Plin. VII,
 1. — 133. *optima et propria pars*, indoles et affectio, *nostrī*
sensus, animi vel mentis, est mollities et miseria. — 135. *Squa-*
lorem vel sordes tam reorum, quam supplicantium lugentium-
 que ad miserationem movendam spectare, vel tironibus nota res
 est. *Squaloremque rei* et (v. ad IV, 63. in Var. Lect.) *pupillum*
ad iura, ius, *vocantem circumscriptorem*, tutorem, qui pupil-
 lum bonis suis fraudavit. — 136. 137. Designantur fletus, pue-
 ritia et decora facies pupilli, quae omnia ad miserationem au-
 gendam valent. *cuius pupilli capilli puellares*, longi et flu-
 entes, quales esse solent puellis puerisque delicatis, *ora ma-*
nantia fletu, lacrimis, *faciunt incerta*, h. e. iucertum faciunt
 adspicienti, sitne puer an puella. *Venustae idae*, eleganter,
 ut passim a poetis, expressae. (2) — 138. 139. Hellenius: « Vix
 est, inquit, ut Iuvenalis hodiernis moribus persuadeat, fieri
 hunc *gemitum naturae imperio*, quandoquidem sine illo ge-
 mitu fere ea funera quotidie occurrant. Sed ne quis Iuvena-
 lem *ποσοφύτων ἀφελοςότης* arguat, notandum, Veteres statu-
 isse, infantum animas semper flere ceu acerbo funeremersas, idque

(1) Ita h. l. interpretari malim,
 quum cum Britannico iram referre
 ad impulsam irae mentisque impe-
 tum, qui in potestate nostra est, et
 famem ad deliberatam voluntatem
 cupiditatemque saevam, qua gravius
 peccatur.

(2) A quibusdam *cuius* ad *circum-*
scriptorem refertur. » *Puellares ca-*
pilli, tristitia et squalore longiores:
 quum enim rei tenemur, et capillos
 demittimus; qui faciunt nos inter-
 dum cultum habere, tanquam puel-
 lae; Schol.

hausisse eos ex Platoniorum dogmatis; quod docet Virg. Aen. VI, 426 seq. Sane haec serin credentem Natura non reluctan-tem ducet conspecto infantis funere ad genitus, tactum scil. commiseratione humanitatis nostrae et aetulae illius, quae boni malique iuxta gnara innocentes animulas aeternum fleturas acerba morte exhalat. » At illam fuisse antiquitatis opinionem, non per-suasit mihi locus Virg. neque de infantibus tantum, sed virgi-nibus quoque, immatura morte obeuntibus, h. l. sermo est. Naturae autem vis infringitur corruptis saeculi moribus; et de miseratione idem fere valet, quod de pietate dixit Valer. Max. V, 4. ext. 5. 139. *quum terra clauditur, conditur, infans et, etiam, minor igne rogi, iunior, quam ut cremari fas sit. Editis primores septimo mense gigni dentes, haud dubium est. — Hominem prius quam genito dente cremari, mos gentium non est*, Plin. VII, 16. s. 15. *Suggrundaria antiqui dicebant sepulcra infantium, qui necdum XL dies implessent, quia nec busta dici poterant; quia ossa quae comburerentur non erant: nec tanta cadaveris immanitas, qua locus tumesceret. Vnde Rutilius Geminus Astyanacte ait: Melius suggrundarium misero quaereres quam sepulcrum*, Fab. Planciad. Fulgent. in exposit. serm. ant.

140. 141. Docte et exquisite homo pins, probus et innocens designatur: non alius enim erat *dignus face arcana*, h. e. di-gnus, qui initiaretur vel interesset mysteriis (v. ad II, 89.) sive sacris Cereris arcanis, mysticis, quae effari nefas erat quaeque secreto et nocta agebantur, unde et nocturnus vocatur Bacchus Virg. Ge. IV, 521. et nocturna Maenas Sil. III, 395. ubi v. not. Hinc qui Cereris sacrum vulgarit arcanae ducte pro sce-lestissimo quovis dicitur Horat. Od. III, 2, 26. ubi conf. Mit-scherl. Quinto autem mysteriorum et quidem magnorum die, qui dicebatur ἡ τῶν ἀρμπαθίων ἡμέρα, in memoriam Cereris, Pro-serpinam filiam accensis facibus quaerentis, faces ardentes cum ante fores ponebantur, tum a viris et feminis gestabantur; unde ἀρδοῦχοι et ἀρδονχίῳ τὰ μυστήρια. Hi itaque ἀρδοῦχοι non amplius μύσται erant vel ad μυστήρια tantum μικρά admissi, sed iam ἑγέρτοι sive ἐπόπται, quibus sacerdos Cereris (ἱερεὺς ἀντης, ἱεροφύλαξ, ἱερονόμος, μυσταγωγός) μυστήρια μεγάλη et arcana eorum caerimonias revelaverat, habita ante severa quaestione de vita potissimum pure et sancte acta. Hinc intelligitur vis verborum, *qualem initiandum Cereris vult esse sacerdos*. Simili sensu castae et probae mulieres dicuntur Cereris *vittas contingere dignae* sup. VI,

50. ubi v. not. Ceterum *θεοῦχος* etiam κατ' εἶδη vocabatur sacerdos quidam Cereris, adiutor. *ιεροφάντων*, et ἁγίων λαμπροῦχος; in aliis quoque sacris, v. c. in *Ἡρακλειῶσις*, *Παναθηναίσις*, et *Προμηθεῖσις*, instituebatur ab iis, qui accensis currebant facibus easque inextinctas ad metam ferre iuebantur. 142. *Quis bonus ulla mala humana credat sibi*, a se, aliena esse, non credat sibi accidere posse, quae aliis contingere videt, vel credat, haec aliorum mala ad se non pertinere, adeoque iis non afficiatur et doleat? *Iste versus* (Terentii Heautont. I, 1, 25) *et in pectore, et in ore sit: Homo sum, humani nihil a me alienum puto*, Seuec. Ep. 95. Eundem versum laudavit Cic. Off. I, 9. — 143. *A grege mutorum animalium*, quae nec malis alienis dolent, nec bonis laetantur. *venerabile ingenium*, intelligentiam et rationem. 144. *divinorum, rerum divinarum, capaces intelligentes. Deus homines humo excitatos celsos et erectos constituit*, ut deorum cognitionem, coelum intuentes, capere possent: sunt enim homines non ut incolae atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque coelestium, quarum spectaculum ad nulum aliud genus animantium pertinet, Cic. N. D. II, 56. — 145. *capiendis, cognoscendis ac discendis*. 146. *Sensum*, mentem s. animam ratione praeditam, ex anima mundi, cuius natura aetherea et ignea, sedes autem praecipua in coelesti arce, in coelo et sideribus est, diximus. *Prona animalis, ad terram incurvata*.

148—158. Egregius locus, expressus forte e Cic. de Iuvent. I, 2. et Horat. A. P. 391—399. Eodem non rationi humanae, sed culinariae arti lepide tribuit coquus Athenionis ap. Athen. XIV, 23. *Anima*, Gr. ψυχή, est id, quo vivunt, sentiunt ac moventur et homines et cetera *animantia*, quae inde nomen habent, vis vitalis, vegetabilis ac sensitiva, quae plantis etiam et arboribus tribuitur: *animus*, νοῦς et ἔρην, est mens, vel id, quod in nobis cogitat, intelligit ac vult, et quo sapimus. — 150 seq. *Mutuus affectus benevolentiae atque amoris et communis utilitas sunt vincula societatis humanae*, quod praecclare docet poeta. — *Dispersos per deserta et sylvas homines trahere, contrahere, congregare, in populum, civitatem*. 152. *proavis*, a maioribus. 153. *laribus, aedibus*. 155. *Vt collata, matrona, fiducia*, et apes auxilii etiam noctu tutos praestaret homines vicino limine, iunctis aedibus et vicino opem ferente vicinis. 156. *nutantem, labantem*.

158—174. Magna orationis vi et verborum gravitate increpa-

IUV. TOM. II.

* L I

tur odium, quo se invicem prosequuntur homines. 158—164. Haec si non prorsus, tamen maximam partem veritati consentanea sunt et h. l. aptissima. Feras non nisi in diversa genere saevire, contendunt etiam Horat. — 160. *Cognatis maculis*, h. e. ferae, easdem maculas habenti, *parcit similis fera*, pardus pardo, lynx lyncei, tigris tigridi.

165—171. Homines non modo se invicem occidunt ferro, sed etiam comedunt. *nefanda* epitheton rei et affectui aptissimum. 166—168. Primi fabri ex ferro instrumenta rustica parabant, non gladios. 169. *populos*, Tentyritas.

171 seq. Similis color orationis II, 1 seq. et 153—158. Praeclare autem anthropophagis opponitur *Pythagoras*, qui *cunctis animalibus*, h. e. eorum carae, et quibusdam quoque *leguminibus abstinebat*, (v. ad III, 229.) ac lepide simul huius philosophi doctrina de *πεμπύχῳ* et, quem inde praecipiebat, victus irridetur, quam etiam perstrinxerit Cic. de Div. II, 58. et asperioribus facetiis Lucianus in Dialogo, qui *ὄντις* ἢ *ἀλετρώδιον* inscribitur. 172. *haec*, talia, *monstra*, monstrosa, portentosa scelera, (ut v. 121. ubi v. not.) qualia perpetrarunt Tentyritae. 174. *Tamquam homine*, tamquam hominis, non animalium caro esset; vel tamquam animalia vix differrent ab hominibus, quia animae illis essent, quae in corpora eorum transmigrassent e corporibus. Conf. XIV, 98. *ventri indulsit*, edere perasisit, *non omne legumen*, sed quaedam edere vetuit.

SATIRAM XVI.

1. *GALLVS*, amicus poëtae, forte idem, cuius passim mentionem facit Martialis. 1—3. Si felicibus auspiciis capessitur militia, praemia eius tanta sunt, ut facile mihi cupiditatem militandi iniicere possint, etsi pavidus sim tiro. (1) — 3. *Portam* signanter dioi oredebat Grangaeus, quia castrorum aggerem subire capitale fuerit. 4. Schol. vetus ap. Barth. Advers. XIV, 16. « Per constellationem puncto felices infelices efficiuntur. Apparet, Iuvenalem Stoicum esse. » Britannicus monet, haec dici ex disciplinae Aegyptia, in qua plurimum Petosiris et Necepsus laboraverint. v. ad VI, 553 seq. et 581.

4—6. Facete dictum: Felix genesis ac fatum plus valet etiam in militia, quam favor *Martis*, praesidis bellorum, conciliatus nobis per literas precesque efficacissimas vel *Veneris*, amicae eius, vel Iunonis, *genetricis*, matris ipsius. De amoribus *Martis* ac *Veneris* v. ad X, 513. 314. 6. *genetrix* Martis Iuno, quae delectatur *Samia arena*, h. e. Samo, insula arenosa in mari Icario ad litus Ioniae, quae nunc *Sassam Adassi* vocatur. Ex antiqui sermonis genio Dii illas terras amare et incolere vel certe frequentare dicuntur, quae iis sacrae sunt et ubi sacrificiis templisque coluntur. Celeberrimum autem *Iunonis Samiae* et templum et festum fuit. *Arenam* h. l. dici putant pro in-

(1) Haec felicitatis notio ingrata exprimitur tautologia; neque expeditior fit oratio vel nitior ei redditur, si cum Henninio *felicis* ad rationem retuleris, et *prospera* ad casum, ut sensus sit: Quamvis innumera sint *felicis* et cum ratione laetae expeditionis praemia; si tamen casus, et vis maior castra praeslaret *prospera*, mellem fortunata temeritate eadem subire castra, quam in toga desiderare. Ita

certe v. 2. sed pro nam, dicendum erat. — *felicis militiae*, non calamitose, qualis est *mes*; Calder. qui putabat, poëtam primum subobscurè calamitatem suam designare, et tum laudare commoda militiae: quam sententiam nobis non persuasit. Multo tamen minus lectoribus placebat explicatio Britannici, qui *felicem militiam* h. l. dici existimabat eam, quae a bellis civilibus longe absit.

sula arenosa et sterili, coll. verbis Apuleii: *Rutatio omnis est in sarculo et surculo, quorum proventu magis fructuosa est insula (Samos) quam frugifera.* Sed Sannum frugiferam esse dicit Strabo: unde potius designari crediderim terram Sami argillaceam, unde conficiebantur celeberrima illa vasa fictilia et testae, quae durissimae erant et ad secandum quoque adhibebantur. v. ad VI, 514.

7. *Commoda communia*, omnium militum. Malim tamen ea intelligere, quae militibus communia sunt cum togatis. Huc poeta v. 8-34. refert, quod miles aequae ac togatus proprios habet iudices. Deinde v. 35-60. *commoda* memorantur, quae solis militibus propria sunt, citus litium exitus, ins testandi vivo patre, honores et praemia. *Togatus* civis Romanus, quatenus opponitur armato vel militi, qui sago amictus est, non toga, quae impedimento est in pugna. Eodem sensu inf. v. 33. *paganus* dicitur opponiturque *armato* aut militi, ut ap. Plin. Ep. VII, 25. X, 18. Veget. II, 23. extr. et alios, inpr. ICtos, qui inde testamentum peculiumque vel *paganum* esse dicunt, vel *castrense*: *pagani* enim proprie vocabantur rustici, quibus vel Numa vel Servius Tullius in locis montanis ipsaque natura munitis prima fecit perfugia, quae Graece *pagos* appellavit; hi vero, Imperatorum certe temporibus, a militia videntur immunes fuisse, ne agri essent inculti. Conf. Ernesti clav. Cic.

8-34. Iniuria, etiam gravissima, a milite impune inferri potest cuivis, et ab his patienter ferenda est, quoniam index militis non Praetor, sed centurio est, eiusque accusatione nihil proficitur, sed nova potius iniuria excitatur, a commilitonibus metuenda, qui partes rei per fas ac nefas tuentur. De his militum commodis ad iudicia spectantibus v. tit. ff. de re milit. et Salmas. Obs. ad Ius Att. c. 21. p. 420. Festive autem ea h. l. adumbrantur, et salse perstringitur licentia petulantiaeque militum, quae civibus Rom. insultabant Imperatorum temporibus. 9 seq. Conf. III, 288-301. *Praetori*, iudici. 11. *Offa*, tumor carnis s. vibex; proprie massa carnis aliarumve rerum rotunda et in tumorem crescens vel in nannum convoluta, inpr. globus farinae conspersae, *μύζα, ὄμμα*, Acol. *ὄμμα*, unde Lat. *offa*. 33. *Livor* macula percussione vel contusione ac pressione contracta. 12. Haec verba ita intelligo: *oculum* unum plane excussum, alterumque *relictum* quidem ac superstitem, sed in tali conditione, ut *nil* opis salutisque promittat medicus. Pla-

rimi legunt *oculos relictos*, eosque putant dici vel deperditos, vel excussos.

13. Togato s. pagano, haec punire ope iudicis, h. e. puniri volenti, datur *iudex*, non urbanus s. Praetor, sed militaris, centurio, quique non ingenio iudicioque, sed e calceis, habitu, et grandi statura crassisque suris aestimandus est. Hinc *iudex* ipse facete dicitur *bardaicus calceus* et *grandes surae*, h. e. cuius grandes surae tectae sunt bardaica caliga s. ocrea; nisi malis verbi *Bardaicus iudex* iungere et post volenti distinguere, ut *calceus* scil. militaris simpl. pro caliga vel phaecasio, et deinde pro caligato dictus sit. Simili fere sensu sup. VII, 116. *bubulcus iudex* dicitur. (1) — 14. *Subsellia* in iudiciis non sunt

(1) *Bardaicum* sive *Bardiacum* (v. Var. Lect.) quidam dici putant servilis infimaeque conditionis hominem (a *Bardaeis* s. *Bardineis*, satellitibus Marii aut populo Illyrico); alii *bardum* s. stupidum, rerum ignarum; alii *Gallum* s. *barbarum*; alii vero *bardocucullum*. (v. ad VI, 118. et VIII, 145.) h. e. *bardocucullo* sive *bardaico cucullo* (ut ap. Capitol. in Pertin. c. 8.) vestitum iudicem. Qui *bardocucullus* etiam simplic. *Bardaius* aut *bardiacus* dicitur Martial. IV, 4, 5. (ubi v. itpp.) unde h. l. ita exponere possis: *iudex datur*, et quidem *bardaicus* scil. cucullus, *calceus* et *grandes surae*, h. e. cui *bardocucullus* est et *calceus* s. caligae et *grandes surae*, vel cui caput cucullo et *grandes surae* caligis tectae sunt. Ferrarius de re vest. VI, 24. « *Bardaicus iudex*, inquit, *bardocucullo* vestitus, sive ille ex crassiore lana, sive ex caprarum pilis et cilicio confectus: qualem propterea Centurionem *hirsutum capellam* V, 155, appellat sordacter; non tam quod capillis et barba promissa, sed quod sago hirsuto atque villosio indueretur. Gemina Claudiani sententia in Rufin. II, 85. *Moerent captivar pellito iudice leges*. » Grangaeus: « *Bardaicus iudex* appo-

suit dixit, quomodo et postea *calceus iudex*, et *grandes surae* indices. *Bardaicus iudex* idem est, ac si diceret *bardocucullo indutus*, quo vestis genere hiberno tempore et plurimum utebantur milites, potissimum Galli: nec interest, *bardaicus* an *bardiacus* legas. Est vero nil aliud quam *bardocucullus*; sive a *Bardis* deducas, qui sunt cantores apud Gallos, sive a *Barda* vel *Bardala*, quae *alauda* est, unde *aladarum* legionarii, sive a *Bardais* Illyrici populi, (qui *Vardaei* dicuntur Plin. III, 22. s. 26. et Cic. ad Div. V, 9. Οὐράπτοι Ptol. Ἀρδιαῖοι Strab. VII, 5. p. 315. Polyb. II, 11. 42. et Appian. b. III. 3. 10. conf. Schweigh. ad bh. II. Gron. et nos ad Liv. XXVII, 30 extr.) sive ab illis populis Hispaniae, qui solebant, ut nunc Germani, principibus apparere et excubias facere, quos Plut. in Mario vocat βαρδαῖους, (Μάρκος κατ'ἑν δορυφόρους ἔχων λογάδας ἐκ τῶν προσηγορευμένων δούλων, οὓς Βαρδαῖους προσηγόρευεν, Opp. T. I. p. 431.) ut notavit Aelianus Parerg. Iur. V, 16. » Calderinus: « *Bardiacus* est sagulum militare ex pilis caprarum, sed h. l. epitheton calcei, ut ex habitu designet centurionem, qui et calceis ciliiceis utatur, et grandioribus tibialibus quales cal-

tribunalia, sed sedes tam iudicum, quam patronorum, quae tam magnae erant ut etiam alii honestiores homines in iis locum haberent. v. Ernesti clav. Cic. Tribunal erat Imperatoris prope praetorium, subsellia Centurionum et Tribunorum militum ad signa, quae in principiis locata; Grang. *grandes surae*, ut *planta magna* III, 247. — 15. M. Furius Camillus in obsidione Veiorum edixit, ne miles in ius vocaretur extra castra, ut scil. praesto esset semper ad nutum dacies et quoties confligendum esset cum hoste.

cei *udones* apud Martial. XIV, 140, inscribuntur. s. Causabonus ad Capitol. in Pertin. c. 8. s. Meliores libri Martial. IV, 4, 5. *Bardiacus*, et fortasse hic quoque *cuculli Bardiaci* scribendum; quos e Gallis Santonibus et Lingonibus Romam mitti solitos, ex eodem poeta (v. ad VIII, 145.) constat. s. Salmasius ibid. s. *Bardaeicus* s. *Bardacus*, ut *Archaeus* ab ἀρχαίος. Bardaei populi sunt Illyrici, a quibus isti *bardaei cuculli*, militare gestamen, quos *Liberuicos* appellat Martialis XIV, 139. s. Vetus Schol. s. *Bardaeicus iudex* Centurio, qui quasi inter illos milites militavit habentibus stationem apud *Bardos*. est autem gens Galliae, vel qualis fuit *Bardas*. s. Alius Schol. ap. Barth. Advers. XIV, 16. s. Datur tibi poscenti muletam barbarus centurio, qui pro milite responderet. *Bardaeicus* similis Batavorum, (unde eum legisse *Battavicus*, vel in eo legendum *Bardaevorum* conii. Hennin.) iste acerrime iudicabat de civibus, dicens: capitale est crimen, si togatus militem pulsaret. s. Henninius: s. Vulgo non perspicunt huius loci argutiam et acrimoniam. Militarem licentiam et petulantiam, qua insultabatur Romanis civibus imperatoris aecula, tradidit: hinc exandescit, *togatos*, notanter ita loquitur, a milite *pulsatos*, excussos dentes, *faciem lividam*, *extusum oculum*, non

audere Praetori deferre, sed dissimulare hanc contumeliam; aut si omnino hanc *passuri velint*, quid tum? adeundi sunt *Centuriones*, quorum de milite est cognitio: ex insulando enim *Camilli* non licebat *militi extra vallum litigare*. Quid ulterius? *dabitur tibi togato*, civi Romano, libero, *Bardaeicus iudex*, i. e. centurio miles ex servill illa traduce, qui a suis dominis fugitivi Cinnanae Marianaecque saevitiae quondam satellites fuerant, ut ex Plut. Mario constat. At quinam hi *Bardaei* vel *Bardiaci* Marii? Glossae Latino-Graecae: *Bardei*, Ὀδύροι δοῦλοι, οἱ καὶ ἀγομισάμενοι ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, κατὰ Κίννον καὶ Μαρίον στρατεύσάμενοι καὶ ἐκ τούτου τυραννίσαι κατὰ τῶν δεισσοτῶν. Consentire hisce Glossis videtur Plin. III, 22. Hinc apparet, subtilissima indignatione eaque acerrima *Bardaeicum iudicem* introduci, qui de causa inter togatum et militem cognoscat, eumque iudicem non ab ingenio aut iudicio censendum, quam potius *calceis* et *grandibus* crassisque *suris*, quibus ad iniquum *tribunal servillis* propago de homine libero indicatura accedat. Latet et aculeus in recessu, quo pungit inertiam suorum civium, qui a peregrinis e sterquilinio effossis patiebantur sibi militares dignitates praecipii. Qui aliter explicant, nugantur. s. Henninio adstipulatur Ach.

17—19. Haec poëta sibi, vel Gallus poëtae et quidem lepide obiciere censendus est: *Centuriones igitur*, quod ex his modo dictis patet, non minus ac Praetores vel urbani indices secundum fas et aequitatem ius dicent. *Centuriones* autem de levibus cognoscebant causis, et primi pili etiam imperatori in consilio aderant cum Tribunis. — 20 seq. Verba vel militum ad laesum et litigantem eiusque patronum ac testes, vel potius poëtae, illam objectionem diluentis; at *tota cohors*, quia et legio obstrepet in iudicio, ne damnetur commilito, et, si forte damnatus fuerit, ultrix aderit, et *consensu magno efficiunt*, ut *vindicta*, ultio, quam parabunt et ex te petent propter accusationem commilitonis, sit *curabilis*, curanda, b. e. metuenda, et *gravior, quam iniuria*, a milite tibi olim illata. Annotatio Hein. est: «Equidem accipio *curabilis* significatione activa, quam adiectiva in *-bilis* saepissime habent: *efficiunt*, ut *vindicta sit curabilis*, te curet, i. e. faciat, ne in posteram nudeas milites accusare, te doceat omnes iniurias militum patienter ferre.» In legione propr. X sunt cohortes et XXX *manipuli*. Praeclare autem h. l. notatur ferocia militum, illis potissimum temporibus omnia per vim agentium licentiamque immoderatam usurpantium.

22 seq. Haec facete dicta. *Vagellius*, Mutinensis, (v. Var. Lect.) *declamator*; cui *mulinum cor* tribuitur vel ob stoliditatem (unde et stultus homo *mulus* dicitur Catull. LXXXIII, 3. et idem forte *Vagellius* eandem ob causam memoratur sup. XIII, 119) vel ob audaciam temeritatemque, qua quaslibet causas, malas etiam ac periculosas, suscipiebat, vel denique ob pertinaciam, qua in unumquemque invehabatur, sine respectu personarum, qualem malorum naturam esse monet Grang. 24. *Quum duo crura habeas*, quae clavis undique pungi possint. — *offendere tot caligas, tot millia clavorum*, facete pro tot milites, quorum caligae clavis suffixae sunt; de quo v. ad III, 248.

25. *Quis tam procul absit ab urbe*, tam alienus sit ab urbanitate, tam inurbanus, rudis et rusticus; vel tam ignarus rerum urbanarum et licentiae militum. (v. ad XIII, 111.) Hoc sensu, quotquot vidi, interpretes verba illa ceperunt, praecedente vet. Schol. ap. Barth. Adv. XIV, 16. qui praeter alia haec adnotavit: «*Procul ab urbe* dicuntur esse fatui, quia, qui in urbibus sunt, solent esse prudentiores paganis: contra autem villani, qui ab urbe remoti sunt, stulti vocantur.» Sed aptior, opinor, simpliciorque ratio est haec: *Quis tam procul ab Urbe*

absit, abesse sustineat, ut militis accusandi causa ad castra et exercitum, longe Roma remotum, proficiscatur? Ita et melius cohaerent sequentia v. 25. *Praeterea quis tam Pylades*, h. e. tam amicus alicui omniumque eius periculorum comes ac particeps (qualis Pylades fuit Oresti) *ut ultra molem aggeris*, ultra vallum, in castra veniat cum illo, causae eius apud Centurionem agenda, vel testimonii contra militem reum dicendi, vel miserationis iudicium veste mutata, qui amicorum mos est, movendae causa? 27. *Lacrumae siccantur protenus*, lacrimas confestim, post acceptam a milite iniuriam, comprimamus, tamquam vanas et inutiles, et dissimulemus vel patienter feramus hunc iniuriam, *neque sollicitemus amicos*, ut nos, militem delaturos, comiteatur ad castra nobisque in iudicio adsint, se excusaturos et detrectaturos officium tam periculosum. 29. *Iudex, cœtorio, quum dixerit togato*, militis nomen deferenti, *da testem*: nemo facile erit, qui, si vel pugnos, ictus pagnorum, quos accepisti, vidit, audeat dicere, *Vidi*, se vidisse. (Cf. VII, 13. 14.) Si ausus hoc fuerit *nescio quis* (utpote qui hand facile invenietur) tum credam eum dignum esse *barba et capillis maiorum*, h. e. qui in maiores nostros referatur iisque aequetur, viris summae fidei et constantiae, quibus mos erat *barbam et capillos alere ac promittere*; de quo v. ad IV, 103. et VI, 105.

32 seq. Facilius reperietur, qui falsum testimonium dicat contra *paganum* s. togatum, (v. ad v. 8.) quam qui verum contra militem dicere audeat. *Citius falsum producere testem possis* cet. v. ad X, 220 — 34. *fortunam*, bona et libertatem s. licentiam, *armato* h. e. militi concessam. *pudorem*, bonam famam et honorem: nam contra *pudorem* alicuius loquitur, qui ei exprobrat, quae ipsi sint dedecori ac rubori, vel quorum eum pudeat necesse sit.

35. Privilegia *alia*, solis militibus propria. Conf. ad v. 7. — *Sacramentum* propr. iusiurandum militare, h. l. pro ipsis militibus ponitur.

35—50. In iudiciis urbanis lente omnia procedant: at lites militum sine mora dirimuntur. 36—41. Recenseantur exempla causarum, quae in foro aguntur. *Convallem*, planitiem, undique collibus septam. *ruris aviti*, a maioribus mihi iure hereditario s. testamento relict. 38. *Terminus*, stipes vel *saxum*, lapis terminalis, *in medio limite*, inter duos agros et in eorum confinio, positus, qui tam *sacer* erat, ut Dei loco *coleretur*,

utque cum violare aut fraude mala loco movere s. proferre (pro quo docte h. l. dicitur *effodere*, ut al. *revellere*, *convellere*, et *evertere*, antec. pro conseq. posito) summum esset nefas, iam inde a Numae temporibus, a quo lex lata: *qui terminom exaravit, ipsus et boveis sacrei sunt*. — 39. Quem agrum dia possedi. Termino quotaunis primum sacrificabantur *puls* et *liba*, vel primitiae frugum, tara, favi cet., postea vero agni etiam et sues. De vetulo *libo* v. Var. Lect. 40. *numos sumtos*, vel seuore, vel mutuo. 42. 43. *Expectandus erit annus* (annuum vel longinquum tempus, ut ap. Terent. Heautont. II, 2, 11. *dum comuntur, dum ornantur, annus est*) *qui inchoet*, nedum finiat, *lites totius populi*, adeoque et meam. Tanta est multitudo litium totius populi, ut spes meae litis inchoandae diu differenda sit. Conf. Suet. Vesp. c. 10. et de centumviralibus iudiciis ac causis, quarum exempla v. 36 seq. memorantur, Ernesti clav. Cic., Turneb. Advers. IV, 3. et intpp. Plin. Ep. I, 18. VI, 33. (1) — 43. *tunc quoque*, lite iam inchoata. *nille morae*, ut in nostris quoque iudiciis. 44. *Subsellia sternuntur*, apponuntur et parantur, *tantum*, non etiam iustus iudicium numerus in iis sedet; sed quia maior eorum pars abest, iudicium differtur in aliud tempus.

45 seq. *Caedicius* et *Fuscus* nomina non iudicum, opinor, sed patronorum causarum: unde et *facundus* ille dicitur. Alius, ni fallor, *Caedicius* memoratur XIII, 197, (et lectio etiam h. l. dubia est. v. Var. Lect.) alius quoque *Fuscus* IV, 112. sed idem forte XII, 45. Plin. Ep. VII, 9. et Aurelius Fuscus, patronus insignis huius temporis, Martial. VII, 27. Verba autem obscura h. l. vulgo exponunt ita: *Caedicio iam ponente*, deponente, *lacernas*, ut vel agat causam, si patronus est, vel, si iudex, eam audiat, aut deponente ob aestum, dum expectat iudices et frigus capiat vestium onere gravatus, et *Fusco* iudice

(1) Servius ad Virg. Aen. II, 402. « In ordine, inquit, dicebantur causae, propter multitudinem vel tantum festioantium, quum erat annus litium. » Huius Servii, non aliorum, auctoritate freti contendunt interpretes, morem fuisse, ut per sortem ordinarentur causae et in ordinem vel ordine (Gall. *au tour de rôle*) agerentur. Nonnulli ita h. l.

interpretantur: diotissime mihi expectandum erit, antequam inchoentur *lites totius populi*, h. e. convenient ad iudicandum Centumviri; iudices electi ex tribubus et *toto populo*, apud quos litigandum est. Sed haec ratio durissima. Pithoeus Subseciv. II, 20. *annum* accipit de certo anni tempore: quo convenerint iudices et causae totius populi agi coeperint.

iam micturiente tum ob longam sedendi et exspectandi moram, tum ob largam meri potionem; quales iudices notat Titius ap. Macrob. Sat. III, 16. *describens homines prodigos in forum ad iudicandum ebrios commeantes: veniunt in comitium tristes; iubent dicere, quorum negotium est, narrant: iudex testes poscit, ipse it mictum: ubi redit, ait se audivisse omnia, tabulas poscit, literas inspicit, vix prae vino sustinet palpebras.* Iudices sedent otiosi, donec taedio morae affecti lacernas depouunt; Calder. Sed vera est, opinor, Hein. interpretatio: «Iuvenalis aperte dicit: Saepius si iam in eo est, ut nostrae lites diiudicentur, si oratores se iam ad dicendum parent, aliquid fit, quo iudicium differtur. Hoc ita expressit: Si *facundus Caedicius iam ponit lacernas*, ut in toga orationem suam habeat, (lacernae enim togis superinduebantur et toga induti esse debebant dicturi, conf. Mart. VIII, 28. et Plin. ep. II, 3. et IV, 2.) et *Fuscus iam micturit*, quia mox dicturus est, et igitur aliquamdiu hoc facere non potest; si haec omnia fiunt et parati sumus ad haec audienda et nos defendendos, tamen saepius infecta re digredi coacti sumus.» Ferrarius de re vest. IV, 25. «Non ita, inquit, compertum mihi est, cur *Caedicius posuerit lacernas*: non quod defatigatus esset exspectando, non enim mora aestum affert; neque dicendo delassatus, novum enim causa caepta erat: fortasse quia dicturi *lacernas deponebant*, in quo tamen haesito, quum auctor Dial. de orator. c. 39. etiam *paenulas* in agendo adhibitas dicat.» Haec vero non iusta hactitandi ratio est. *Paenulis* tum utebantur Romani etiam in Vrbe frigoris et pluviae causa, (v. ad V, 79.) *togis* in publicum prodituri, (unde et togae mentio fit in vestitu cultuque oratoris ap. Quintil. XI, 3.) et *lacernas* togis iniiciebant. v. ad IX, 28. 29. *lacernam* legendum esse h. l. suspicari possis. Sed saepe plnr. ponitur pro sing. Verba autem *Fuscus iam micturit* plus in recessu habere videntur, quam fronte promittunt, et poeta satiricus, ni fallor, non modo patronum causae mox dicturum designare voluit, sed etiam vel loquacem pluresque clepsydrias poscentem, vel potatorem, qui, ut iudex ille ap. Macrob. l. l., saepius it mictum. Idem forsitan Fuscus ut vinosus notatur a Mart. VII, 27 et eius quoque coninx ut ebriosa sup. XII, 45. — 46. *parati* ad dicendum causamque agendam, *digredimur* infecta re, frustrati expectatione iudicium. 47. In foro, ubi litigamus, lente procedit lis nostra. Metaphora petita ab arena amphitheatri et gladiatoribus, qui in ea pugnant.

48—50. Militibus contra quovis die, et quando vel quoties in

libet, tempus causae agenda conceditur, neque *res*, causa s. actio, longo *sufflamine*, longa mora, (v. ad VIII, 148.) *atteritur*, deterior vel mala fit, quam bona esset, et perditur. *Atterere* vel *terere*, ut Gr. *τρίβειν* et *ἰσχυρίζειν*, comminuere, infirmare, perdere. *Sufflamine atterere* etiam simpl. pro morari s. differre dici potest, vel *res* de re familiari accipi, ne synonymae voces *res*. et *lis* iungantur. Sed illa ratio praestiterit.

51—54. Militibus etiam (primum a Iul. Caesare, deinde ab Augusto, Tito, Domitiano ac potissimum Nerva et Traiano) id privilegii concessum, ut quae a se *parata* essent *labore militiae*, h. e. stipendium, praemia, praeda aliaque in militia s. bello acquisita (quod vulgo *peculium castrense* dicitur) non essent in corpore, summa, census, honorum filii, quorum omne regimen, dominium, teneat pater, h. e. non patriae potestati obnoxia essent, utque adco *militibus vivo* etiam *patre ius esset testandi* de hoc peculio castrensi. (Cf. Digest. l. 29. t. 1. l. 1. de testam. mil. Vlpian. 23. § 10.) His aliisque Imperatorum institutis imminuta est patria potestas, cui olim omne filii *peculium* una cum corpore ac vita subiectum erat.

54—56. Quae quum ita sint, *pater*, *quamvis iam tremulus* capite, h. e. senio confectus, *captat* *Coranum* filium, *signorum comitem*, in bellum proficiscentem et *castrorum aera*, stipendium, *merentem*, b. e. militem, ut heres ab eo scribatur honorum militia partorum vel olim parientorum. Poëta iam XII, 53 seq. captatorum artes perstrinxerat, et nunc docet, ipsos quoque patres fuisse captatores filiorum et quidem iam *tremulos*, quo rei indignitas augetur. Historiam autem temporis sui haud dubie respexit; et *Coranus* videtur alius osse, quam qui memoratur Ilorat. Sat. II, 5, 57. — 56. *Hunc* *Coranum* s. militem *labor aequus* *provehit*: aequum enim est, paria labori praemia reddi; *aequus* autem appellatur *labor*, quia aequum est unicuique, pro patria laborare; Brit. Sed v. Var. Lect. 57. *pulcro labori* militiae, quia salutis patriae impenditur. *dona*, honores et praemia, qualia mox v. 60. memorantur, *dona sua*, propria ac iusta.

58 seq. Ipsius ducis refert, milites honoribus ac praemiis affici, quoniam sic non tam virtus eorum excitatur aliisque alliguntur ad militandum, quam tum ipsius ducis iustitia probatur, tum amor ac gloria militaris augetur. 60. Haec et alia virtutis militaris praemia memorantur Gell. II, 11. et Sil. XV, 254 seq. De *phaleris* v. ad XI, 103. et de *torquibus* Lips. Mil. Rom. V, 17. ubi etiam discrimen horum ornamentorum exquiri

22238

INDEX

RERVM ET VERBORVM

Multae res ac voces, non nisi in Var. Lectt. vel in Comment. quaerendae
ibique illustratae, indicantur literis *V. L.* et *u.*

A

A facie iactare manus iii, 407. a fronte videbis Andromachen vi, 503. a matre adhuc rubentem vii, 495. a carbone et forcipibus ad rhetora misit x, 434. a Pyrrha nullus apud tragicos populus facit scelus xv, 30.

Ab octava libit i, 49. ab ipsis ilibus vis frater? v, 435.

Abaci ornamentum iii, 204.

Abderitae stupidi x, 50. Democritus x, 28.

Abditus latet vi, 237.

Abdomine tardus venter iv, 407. porcae placent Bonam Deam ii, 86.

Abenut in ventres novallia xiv, 449. domos vi, 342. vestibulis i, 432. tristis vi, 428. securi xiv, 243.

Abieit hunc in mare xv, 47.

Abies longa coruscat iii, 255.

Ablegandae Tiberim ultra mercis xiv, 202.

Abluet caput vorticibus vi, 523.

Abnego nummos xiii, 94.

Abnuat veniam culpae vi, 540. dare veniam xv, 404.

Abollae maioris facinus iii, 445. raptae iv, 76.

Abotivo non est opus vi, 368. abartivis secundam vulvam solvere ii, 32.

Abreptus catena xiii, 475.

Abrumpere carnem Phrygio more ii, 416. *V. L.* abrupta iugis saxa vi, 649. stamina xiv, 250.

Abscindere carnem Phrygio more ii, 416.

Abcondit partes sinus ix, 33. abscondere tenebrae coelum nube xii, 48. frontem galea xiii, 203. crinem galero vi, 420.

Absolvitur nemo nocens se iudice xiii, 3.

Absorbuit multorum ictus resupina iacens vi, 426.

Abstinet concubitu vi, 535. animalibus mensa et Pythagoras xv, 41. 473. his verbis mancipium nudum xi, 471. abstinuit carne suilla pater xiv, 99. *abstineas damnandis* xiv, 38.

Absum — abest nullum munus, si

ait prudentia x, 365. nullum crimen vi, 294. absit ab illo dedecus hoc iv, 430. quis tam procul ab Vrbe xvi, 25. absenti petit i, 423.

Absumo toto corpore xv, 94.

Abundat vicus obscenis ii, 8.

Accedente nova, si quam dabit hostia, carne xi, 85.

Accersere, vid. *arcescere*.

Accidit Catullo fortuna xii, 29.

Accipimus aliquando pingues laceras ix, 34. accipiunt labra cibum digitis alienis x, 229. quantum in legione Tribuni iii, 432. 433. accipiet te rectorem provincia viii, 88. uxorem vi, 76. mercedem i, 42. calcem iii, 295. endromidem iii, 403. rudem vi, 443. te Gallia vii, 447. accipere gibbum cuperet x, 295. accipe, et istud fermentum tibi habe iii, 487. accipe privatis maiora focis iv, 65. nunc artes, quibus cet. vii, 36. protenus, quod do vii, 465. aurum vii, 243. coronas xii, 88. quae valeat cet. xiii, 420. ceras xiv, 494. quod exemplum feritas produxerit xv, 34. acceptae cicutae xiii, 486. accepto damno xiii, 429. acceptissima divitibus gens iii, 58.

Accii subligar vi, 70.

Accubuerint quomodo veteres ii, 420. n.

Accurrit iam, qui marmora donet iji, 245. *V. L.*

Accusator i, 464. xiii, 487.

Accuset Clodius moechos ii, 27. Manilia, si rea non est vi, 243. accusare qui potest Verrem tempore quo vult, carus erit Verri iii, 54.

Acer et indomitus ii, 77. Antilochus x, 252. acre malum vi, 409. Falernum xiii, 246. acres urticae xi, 465. acribus exemplis claudere xiv, 322. acrior illo vii, 409. impetus, xv, 62.

Acerbum funus non est luxuriae

xi, 44. acerbo clamore xiv, 54. strepitu xiv, 48. acerbi omnis impatiens vii, 57.

Aceracomes viii, 428.

Acervus iogens nummorum stabat viii, 400. glandis maior xiii, 57. ex acervo pleno semper tollitur vi, 364. e medio Fortunae ductus casus xiii, 40.

Aestes quot vixerit annos, quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas vii, 235.

Aceto montem rupit Hannibal x, 453. Phario madentis xiii, 85. cuius tumes iii, 292.

Achaiae faecis portio iii, 61.

Achilles percussus nulli gravis est i, 463. ut vicit Pelea xiv, 244. iam grandis metuens virgae cantabat patris in montibus vii, 240. Achillis lugentis amicum noctem patitur iii, 279. Achilli Aecidae malo similis sis Vulcanisque arma capessas, quam te Thersitae similem producat Achilles viii, 270. 271. Achilles loricae non poscit Thersites, in qua se traducebat Vlixes xi, 30. Achillem raptum luget Peleus x, 256.

Acies lata Polyphemi ix, 65. pueriles escercere xv, 60.

Acilius Glabrio iv, 94 seq.

Acoenitus vii, 218. *V. L.*

Acoemonactus, rectius *Acoemonoëtus* vii, 218.

Aconita dedit patris i, 458. paravi pueris vi, 639. miscuit propinquis viii, 249. nulla bibuntur fictilibus x, 45.

Aquirere divitias crimine omni xiv, 238. terra marique xiv, 233. acquirendi votum insatiabile docet xiv, 425. artificem egregium xiv, 445.

Acroamata veterum xi, 477. n.

Acta, v. *Agere*.

Actiaca carina ii, 409.

Actor Auruncus ii, 400.

Acumen priscum iv, 102.
Acus obliqua ii, 94. emerita ac-
cessat matrona vi, 438.
Acuta prora v, 89. unguis v, 41.
Adamus notissimus et Beronicus
in digito factus pretiosior vi, 156.
Adde, quod xiv, 114. xv, 47. ad-
ditur imperiis Hispania x, 151.
Adco tot fata iii, 274. senuerunt
Iupiter et Mars? vi, 59. indulgent
sibi latius ipsi xiv, 234.
Adhibet nec multos ii, 135. ne-
glectum clientem v, 16.
Adhuc levis iii, 111. rubentem a
matre vii, 196. si quid est, quod
fremat viii, 36. adhuc uno asse par-
tam colit Minervam x, 116.
Adiuvit mihi campum xvi, 37.
Adipata livida vi, 681.
Adiuncta cothurnis mulier vi, 506.
V. L.
Adiator caligatus iii, 322.
Adiuat aer xii, 42. adiuta nullis
cothurnis vi, 506.
Admirabile spatium rhombi iv, 39.
Admirabilis improbitas illo aevo xiii,
53.
Admiratio minor debetur monstris
vi, 616.
Admirari tantum vii, 31. admi-
randis lacertis x, 11.
Admittimus si verum i, 171. ad-
mittunt quae meritoria somnii? iii,
235. admisit quid Paeas? vi, 494.
quod facinus x, 255. scelus x, 340.
xiii, 237. mucronem longi cultri xiv,
217. admitte viros vi, 329. admissa
spectant opsonia iv, 61. admittentia
non duas curas pectora vii, 65. non
morsum frusta v, 69.
Admouet pulor stimulos odio x,
329. taurum viii, 82. barbatos ma-
gistros xiv, 42. admoucas his ipsum
licet ii, 148. admotum pedibus vi,
427. admota lanis mulier vi, 497.
admota Nilo Africa x, 149.

Adnoceo, vid. *Agnosco*.
Adnotet caput xiv, 195.
Adnuit mihi mulio virga commota
iii, 317. viii, 153.
Adolesco — adultae virginis funus
xv, 138.
Adopta cucullo tempora viii,
145.
Adorat crocodilon xv, 2. nil prae-
ter nubes xiv, 97. fluctum Medullinae
vi, 322. pauper pugnis concisus, ut
liceat paucis cum dentibus inde reverti
iii, 300. adora Tarpeium limen vi,
47. odoratum populo caput x, 62.
adoranda robigo xiii, 143.
Adpellas, v. *Appellas*.
Adponere, v. *Apponere*.
Adquirere v. *Acquirere*.
Adriacus rhombus iv, 39.
Adridens, v. *Arridens*.
Adscendit montem navigio i, 92.
Adscula humilis ix, 48.
Adsidere puellae xi, 200.
Adsidua incude xiv, 118. tabella
ix, 36. lector i, 13. lapsus iii, 7. ad-
siduo amomo viii, 159. adsiduis su-
dibus cavare palum vi, 248. caedibus
viii, 243. retibus penitus scrutante
macello v, 95.
Adsidue spectari xiii, 172. te sol-
licitant tabellae ix, 36.
Adspersatur delicias iv, 4. **V. L.**
Adpersus glacie maculis Tiberinus
v, 104.
Adspiceres iam vultus diuindios xv,
56. adspicimus populos xv, 169. ad-
spice sumendas in tempestate secures
xii, 61. quanta voce negent xiii, 76.
portus et mare xiv, 275. quid fa-
ciant ii, 166. vi, 261. quam longo
pectore distendat lancem v, 80. tales
rugas x, 193. nunc damnum x, 209.
adspicere currus et equos Deorum vii,
68. adspecti semel echini litus dice-
bat iv, 143. adspectu foeda facies vi,
461. adspiciendus rogos x, 241.

Adstringit ipse rotam multo suffamine consul viii, 148. adstricta ceruice trahere x, 88.

Adueti coquere xv, 167.

Adum ego prior i, 102. adest quoque venter Montani iv, 107. vocatus minister v, 63. quis testis? vi, 220. ventus xii, 67. quiquis socius x, 254. adsunt ova cum ipsis matribus xi, 71. pueri cum tabula ix, 40.

Adurgit iuuenis vetulo xiii, 55.

Adtendit longum vi, 66. adtendas parumper, quantum queratur x, 251. adtendas si interius xi, 46.

Adteritur res suffamine litis xvi, 50. galea gibbus vi, 108. lumbus pumice viii, 46. adtrita de fronte ruborem eicere xiii, 242.

Adtigit non ullam partem vitae xiv, 106. adtigerant corvi numquam maiora cadavera viii, 252.

Adtolit marmore villas xiv, 95. oculos ii, 95. pendentes praemia coxae vi, 324. paupertatem propinqui xiv, 236.

Adtonitus pro electro xiv, 306. quum putaret xii, 21. adtonita urbs iv, 77. xi, 197. mens de lodice paranda vii, 67. adtonito Alcinoos narrat xv, 43. adtonitae cornu pariter vinoque feruntur vi, 346. adtonitos quos habet mens diri facti conscia xiii, 194. procures iv, 146. adtonitis ponit praesidium viii, 239.

Advehere lagenas xiv, 271. advehi Romam vento iii, 83. advectae palatia Matris ix, 23.

Adventum Septembris et Austri metuere vi, 518.

Adversum per montem v, 77. adversis urgentibus xii, 53. Dls genitus x, 129. satis xiii, 156.

Adulator caecus iv, 146.

Adulandi prudentissima gens Graeca iiii, 86. ars iii, 44. 42. 86 seq. 100 seq.

Adulter abditus vi, 238. nocturnus viii, 144. publicus x, 341. matronae dilectae x, 348. praetextatus i, 78. tragico nuper pollutus concubitu ii, 29. quae mandat, ferre ad nuptias iii, 45. tantum adspersatur deliciis viduae iv, 4. iam dormit vi, 329. quis amet vi, 404. in multis domibus servavit coniugium iam paene solum ix, 80. poenas metuet, quas mariti irati exigunt x, 312.

Adultera Larga filia xiv, 25.

Adulterium turpe xi, 175. eius poenae legibus sanctae i, 55. n. et quas mariti exigunt x, 312 seq. adulterii in hortis ac templis commissa vi, 488 seq.

Aduncos ungues v, 41. *V. L.*

Advocat Archigenem vi, 236.

Advolat inde v, 226.

Adyti vox xiii, 205.

Aeacidae similis viii, 270.

Aeacus torquet umbras i, 9.

Aedes maculosae vii, 40. egregiae Lateranorum x, 17. flagrans Vestae iii, 139. Fortunae et Herculis xiv, 90. Isidis vi, 528. conducere iii, 31. ipse quasi incendit suas iii, 222. quas emerit iv, 7. aede Musarum et Apollinis relicta ipse facit versus vii, 37. *Aedes* in sing. et in plur. num. iii, 31. *V. L.*

Aedacula viii, 144.

Aedificator Centronius xiv, 86.

Aedificare cariuas x, 264. domos xv, 153. caput altum compagibus xiv, 503.

Aedilicius v. *Patricius*.

Aedilis pannosus vacuis Vlubris v, 102. Aedilibus quando in consilio est pauper? iii, 462. summis illic sufficiunt tunicae albae iii, 479.

Aegaei maris rupes xiii, 246. Aegaei pater Neptunus xiii, 84.

Aeger plurimus hic vigilando moritur iii, 232. volaque libidine fortis

iv, 3. si evaserit Libitinam xii, 422. aegri inguinis canities x, 207. aegram gallinam xii, 95. aegro corde vii, 52. in corpore latentis animi ix, 48. aegri dubii maioribus curentur medicis xiii, 424. veleres ix, 46. nocentes xiii, 234. sparantes quartanam iv, 57. aegros quot occiderit Themison x, 221.

Agrotat vir vi, 389.

Aegyptius nescio quis i, 430. Aegyptiorum numina animalia, arbores ac plantae, sed alia aliis legibus culta, unde saepe odium, rixa et bellum xv, 4 seq. mollities, impr. Alexandrinorum et Canopitarum xv, 44 seq. 426 seq. phaseli fictiles et cymbae papyraceae in Nilo xv, 427. 427.

Aegyptus demens, horrida, saevior ara Maeotide xv, 2. 45. 416. qualia portenta colat xv, 4 seq. lanatis animalibus abstinet xv, 44. Aegypti finis vi, 527. numina non ubivis culta xv, 2 seq.

Aelia pauper vi, 72.

Aelii nominis quaedam vi, 385.

V. L.

Aeluros colunt Aegyptii xv, 7.

V. L.

Aemiliani in curribus viii, 3.

Aemilius, caesidicus dives vii, 424. pons vi, 32.

Aemo mollius vi, 493. *V. L.*

Aemula Picenis mala xi, 74.

Aeneas parvulus ludit tibi aula v, 439. Aeneae coxam quo pondere percussit Tydides xv, 67. Aeneas et Tiryothius, Evandri hospites; ille minor hoc, et ipse tamen contingens sanguine coelum: alter aquis, alter flammis ad sidera missus xi, 64 seq. juvenis praelatus Iarbae, xelotypo, in vaginae fronte solebat ponere gemmas v, 45. Aenean Rutulumque committere i, 462.

Aenea lampas iii, 285. *aeneus* curus vii, 425. Jupiter xiii, 415.

Aenigmota legum viii, 50.

Aeno toto Cosmi mergi viii, 86. ardenti decoxit xv, 81.

Aeoliis rupibus i, 8. carcere x, 481. utribus xv, 20.

Aequales habitus rusticorum iii, 477.

Aequat adulator collum invalidi cervicibus Hercules iii, 88. nullus paribus sestertia libris iv, 46. virtus palmam natalibus vi, 323. aequare voluptati possis nulla theatra xiv, 257. aequanda pericula rebus xiv, 314.

Aequor tollunt nimbi i, 81. in aequore eius pulvis primus viii, 61. aequore toto quidquid conspicuum est, res fisci est iv, 51. aequora Gaetula xiv, 279. inclusa molibus xii, 75.

Aequa Dis potestas iv, 72. labor xvi, 56. ibi libertas viii, 477. *aequo* flagrantior non debet esse dolor viri iii, 44.

Aër Baeticus xii, 42. summus vertitur vi, 99. per aëra raptus xiii, 469. aëra sorbet sanna vi, 306. aëre sub crasso nasci x, 50. sub aëre texti viii, 43. *V. L.*

Aerata area xiv, 259.

Aerea frons lectis xi, 96.

Aerugine cum tota xiii, 64.

Aerumnas Hercules is, 65. cumulus iii, 240.

Aes minutum vi, 546. paternum xi, 39. aeris inops vii, aere suo custodire animam servi ix, 422. aere recto cantare ii, 418. qui aere nondum lavantur pueri ii, 452. aere paterno xi, 39. domare custodes vi, 235. aera rhetoris vii, 247. castrorum mereri xvi, 55. poposcit meretrix Augusta vi, 425. fatigare vi, 442.

Aesculapio gallus immolabatur xiii, 233. n.

Aesquillae lii, 71. *V. L.*

Aestivum aurum i, 28. tonat xiv, 295. aestivam conchem xiv, 431.

Aetna ii, 74. si dixeris, sudat iii, 403. aestuat cui oculis fervens anlnus iii, 50. infelix angusto limite mundi x, 469.

Aetas defluit vii, 32. nona agitur xiii, 28. aurea vi, 4 seq. argentea vi, 44 seq. ferrea vi, 23 seq. haec valet securum praestare Neronem viii, 471. digna supercilio v, 64. Metelli xv, 409. aetate fracti xiv, 464. minores vi, 499. Aetates quatuor vel octo adeo a poetis finguntur xiii, 28. n.

Aethiopia pater vi, 600. Aethiopem albus derideat ii, 23. cycnum vocamus viii, 33. Aethiopum populos x, 450.

Aevi eiusdem iv, 94. aevo frigidus vi, 325. tam longo x, 255. illo admirabilis improbitas xiii, 53. nostro xv, 32.

Affari parentem xiv, 241.

Affectat Venerem sine viribus x, 209. spoliū ii, 406. protegere causam xi, 33.

Affectus mutuus xv, 450. hospitii viii, 461. haec dabit vi, 244. affectibus similis ai res esset xii, 40.

Affert partem xiv, 78. quemvis hominem ad nos iii, 75. grande supercilium cum magnis virtutibus vi, 468. magicos cantus vi, 610. quid ille contra, ix, 91. praesidia ultima xii, 56. annus tibi sexagesimus aquilam locupletem xiv, 498. honestum consilium iv, 85. affertur tibi pallidus caulis v, 87. affertur iubebit thoraca v, 444.

Afficit ille animos vii, 85. afficiunt verbera illos poenis viii, 269. quem mire inscripta ergastula xiv, 24.

Affigit ceras ix, 449. affixus custos v, 40. affixa tropaeis lorica x, 433,

Affirmat quis, nil actum vi, 58.

Afrae aves, xl, 142. sorores v, 452. gallinae xiii, 441. Afrorum pimenia vii, 420. Afros quod tutos facit oleum a serpentibus v, 91. tenues diseinxit Marius viii, 420.

Africa nutricula causicorum vii, 449. percussa Manro oceano Niloque admota x, 448. horreum Romanorum viii, 448. n.

Agamemnona mugire credit Aiax xiv, 286.

Agamemnonidae crimen viii, 245.

Agantippe vallibus vii, 6.

Agathyrsi immanes xv, 425.

Agave intacta Paridi vii, 87.

Agellus paternus vi, 57. captus viii, 409.

Ager Trifolius ix, 56. Laurens i, 407. Tiburtinus xi, 65. Turni xii, 405. regia Superbi vi, 525. eultus xiv, 459. agrum fodere ix, 45. in agro ut vixit vi, 56. agri venalea xiv, 451. gelidi iii, 322. hic modus nunc non sufficit horto nostro xiv, 472. iugera quot possidet iii, 441. agros tanti vendit provincia, sed maiores Apulia iv, 26. agrorum sterilitas et incommoda quomodo arceri credebantur xi, 97.

Aggeris moles xvi, 26. aggere sub ventoso texit viii, 43. in co rodere malum v, 453. in aggere et circo positum est fatum plebeium vi, 588.

Agilis Lupercus ii, 142.

Agitat illud xiv, 68. risu pulmonem x, 33. quid plus in pectore illo vi, 254. mentes furor xiv, 284. veras lites vii, 468. clunem ii, 24. agitant genuinum frusta v, 69. quid vi, 475. non agitem ego haec? i, 52.

Aglau Arcas felicissimus declaratus ab oraculo xiv, 420. n.

Agmine magno, longo, iii, 244. x, 45. facto migrare iii, 462. facto morborum omne genus circumsilit

x, 218. circumducto capillorum x, 280. agmina cuncta iii, 258. xv, 56.

Agna sperla pallere vi, 392. cononata lustrari xiii, 63. Euganea mollior viii, 15. nlvea, caesa lunoni xli, 3.

Agnosco procerem viii, 26. non agnoscit vultum amici x, 234. agnoscit incipit vi, 468. agnitus accipies i, 99. agnoscendus tota fugit arena viii, 206.

Agnum bos ederet ii, 123.

Agit uxorem comoedus iii, 94. intra viscera pepem ix, 43. phasma Catulli viii, 186. pacem tigris cum tigride xv, 463. nimum xiii, 440. grassator rem ferro iii, 305. hoc, ut doleas v, 457. vii, 48. vernam ix, 9. pluris Paulus vii, 422. 443 seq. Laureolum viii, 487. nihil futurae laudis viii, 76. scil. causas ii, 74, vii, 422. 440. xiii, 32. xvi, 49. res pacis xiv, 72. agunt cum remige iv, 49. quid agant venti i, 9. Seres vi, 403. quid agas, quum iii, 294. iv, 44. non est, quid agam hruma spirante ix, 67. agitur nunc res pulmone rubetae vi, 659. res vera iv, 35. nona aetas xiii, 28. genialis dies iv, 66. discrimen famae vi, 500. sacrum vi, 336. quod nunc exemplum xv, 97. quid apud vos vi, 395. agito hoc, O iuvenes vii, 20. actum nil in montibus vi, 58. falcibus xiv, 149. nihil est, nisi x, 455. acta legere vii, 404. in acta referri ii, 436. actorum libri ix, 84.

Agrestem falcem sumpsit Saturnus xiii, 39.

Agriculturae praestantia et laus xiv, 74. 479 seq.

Agrippa dedit gemmam sorori vi, 459.

Agrippina boletum dedit Claudio i, 69. 70. v, 147. vi, 617 seq.

Athenus v. *Aeneus*.

Athena Cosmi mergi viii, 86.

Aiax pallidus surgit vii, 146. victus poenas exigit x, 84. bove percusso Agamemnona mugire credit xiv, 286. praeteritit Telamonem xiv, 243. quales lapides (torsit) et Turnus v, 65.

Alas exiit Daedalus fatigatus iii, 25. grandes miratur Laelius xiv, 195. vellendas praebere 14, 157. alia madidis cantat Sostratus x, 478.

Alabanda, Asiae minoris opp. iii, 70. *V. L.*

Alabarches quis i, 130.

Alapas Mamercorum viii, 192.

Alba diruta iv, 64. Albae Longae et Albano monti nomen dedit candida scrofa cet. xii, 71 seq.

Albana arx Domitiani iv, 64. 445. xiii, 244. montes v, 33. areua iv, 100. vina v, 33. xiii, 244.

Albeolos v, 88. vii, 73. *V. L.*

Albina iii, 130.

Albiolos v, 88. vii, 73. *V. L.*

Albus corvus vii, 202. derideat Aethiopera ii, 23. crinis ii, 112. alba scrofa vi, 177. omenta xiii, 147. tunica iii, 479. stamen xii, 65. albae gallinae filius xiii, 144. albi pedes servorum i, 114. elephantii x, 450.

Alcathoeus Pacci vii, 42. *V. L.*

Alcestin subeuntem fata mariti vi, 652.

Alcinoo narrat Vlixes super coenam tale facinus xv, 45.

Alcithoon (s. Alcithoen) Pacci vii, 42. *V. L.*

Alcyonem Bacchi vii, 42. *V. L.*

Alea quando hos animos i, 88. pernox luditur viii, 40. damnosa xiv, 4. turpis xi, 174.

Aledius luxuriosus v, 118. *V. L.*

Alexander sentit, quam felix Diogenes xiv, 314. Alexandro, Pellaeo iuveni, unus non sufficit orbis — Quum tamen a sigulis munitam in-

traverit urbem, sircophago contentus erit x, 168 seq.

Algae inquisitores iv, 48.

Alget probitas i, 74. sol vii, 183.

Alienum vultum sumere iii, 105. lectum concutere vi, 21. aliena sumitur arca iii, 181. vivere quadra v, 2. pecunia quantas Veneres habeat xiii, 34. membra lacerabant xv, 102. sibi nulla mala credat vir bonus xv, 142. alieno lassus aratro viii, 246.

Alimentis talibus produdere animas xv, 91.

Alimonia eadem quaerunt pulli xiv, 76.

Aliptes callidus iii, 76. vi, 422. digitos impressit cristae, ac summum dominae femur exclamare coëgit vi, 422.

Aliquando salutare iii, 184. propiciunt viri vi, 360.

Aliquis s. *aliquid* si vis esse i, 74. aliquid est, sese fecisse dominum unius lacertae iii, 230. aliquid s. aliquos esse Manes ii, 149. aliquid praecclarum Euphranoris iii, 247. Alhanis de montibus libet v, 39. de clunibus apri dabit v, 167. lignorum vii, 21. fecit, propter quod nobilis esset viii, 41. da, quod titulus incidere possim viii, 68. aliquid magnum eos deceret viii, 263. aliquid quando ego figam ix, 139. de sanguine gustat xv, 92.

Aliter non dormire poterit iii, 281. tunc vivebant homines vi, 41. non quam si cet. vi, 619.

Aliud anno tunc praefecti? iv, 78. aliam famem iv, 138. aequam potatis v, 52. alias facies xv, 57.

Aliunde expectare vii, 22.

Alledius luxuriosus v, 148.

Allobroges Fabii viii, 43.

Allobroga Ciceronem dixit vii, 214.

Alnus gurgitis coenosi iii, 266.

Aloes plus quam mellis habet voluptas vi, 181.

Alpes per saevas curre x, 166.

Alpem nivemque opposuit natura (Hannibali) x, 152. in Alpius quis miratur tumidum guttur? xiii, 162.

Alpha ante et beta xiv, 209.

Altaria lovis viii, 156. tot pono pro reditu xii, 94. tangunt intrepidi xiii, 89. altaribus hanc dabit xii, 119.

Alte nutant plaustra iii, 256.

Alter si fecisset idem, caderet cet. iv, 41. Lentulus quis nunc erit? vii, 95. puer emendus ix, 66. de sapientibus x, 28. contrarius fiebat x, 30. unus et alter forsitan haec spernant xiv, 33. altera plaustra iii, 255. Gallia vii, 46. maior spes ix, 133. coeva amplior xiv, 170. fiet cras domus xiv, 309. alterius sexus maior voluptas xi, 167. partis dsmnum x, 210.

Alternum latus puppis xii, 31. alterna iurgia vi, 268.

Attilis minor ad nos venit v, 168. par anseribus, gallina v, 114.

Altum dormire i, 16. cothurnum Satira sumit vi, 634. esput aedificare compagibus vi, 503. stemma Drusorum viii, 40. alto peroue xiv, 185. altae nutant abies et pinus iii, 256. altae caligantesque fenestras vi, 31. alta Sicyone iii, 69. alta dolia vi, 131. culmina villarum xiv, 88. deducere sella iii, 136. testa paretur iv, 131. nomina vi, 385. viii, 131. alti somni rumpuntur vi, 415. quadriges vii, 125. amnes x, 176. altis domibus vi, 607. navibus viii, 106. curribus exstantem Praetorem x, 36. elephantis x, 150. altior non uno pede tota cohors xiii, 173. cincinnus hic vi, 492. unde casus esset x, 106.

Alveolos pignerat vii, 73. alveolis datur oleum v, 88.

Alveus plenus fluctu xii, 30.

Alumnus leo tollit magistrum xiv, 247. magus Auruncæ i, 20. alumni lascivi rursi xi, 98. alumnos ut suos producit eos Fortuna vi, 609.

Alutæ nigrae lunam subtexere appositam vii, 492. aluta tumida superbus xiv, 282.

Alvo inani sufficit v, 7.

Amara poema xiii, 247. lex ii, 30.

Amator tener vi, 548. non unquam deest ii, 468.

Amazonum laeva papilla nudata i, 23.

Ambiguae rei testis viii, 80.

Ambit eos balteus xvi, 48.

Ambitio (*ambitus* *V. L.*) praecipitem rapit viii, 435.

Ambitiosa paupertas iii, 482. mala vii, 50.

Ambitus, v. *Ambitio*.

Ambo Scipiadae ii, 453.

Ambrosius choraules vi, 77.

Ambulat tectum vertigine vi, 305.

Amens filius turbavit totam rem xiv, 94.

Amethystina vii, 436.

Amicitiae miserae pallor iv, 75. magnae iv, 74. v, 44.

Amictus deponere i, 442. amictu hoc foedius audebis ii, 82.

Amicus nubit ii, 434. cardiacus v, 32. pathicus ix, 430. vetus iii, 2. magnus i, 33. iii, 57. vi, 313. modicus v, 408. vilis v, 446. *amica* Thebais vii, 82. magna iv, 20. Opica vi, 455. *amicae* lacernatae i, 62. nocturnae constituebat Numa i, 21. amici lugentis casum xv, 434. cum tyranno locuturi de pluviis fatum pendebat iv, 88. vultum non agnoscit x, 234. indocti sermonem et faciem deformis laudare iii, 86. amicum nunquam partitur, solus habet iii, 421. lugentis Pelidae iii, 279. *earum et iucundum facit uxor sterilis* v, 140. non reddentem sacrum depo-

situm xiii, 45. 60. amico tali dignus v, 473. amicos quos fecit sportula x, 46. ungues v, 41. *V. L.* amicis pauper v, 443.

Amillus, v. *Hamillus*.

Amissa pecunia ploratur lacrimis veris xiii, 431.

Ammonis fons vi, 554.

Amnis tanquam in mare fluxerit gurgitibus miris xiii, 69. amnem in hibernum descendet vi, 522. amnes altos defecisse x, 476. Armeniae viii, 470.

Amat vires mulier vi, 258. securus vi, 62. ferrum vi, 442. ames nomen victumque Machaerae vii, 9. nec amet quemquam, nec ametur ab ullo xii, 430. amavi nunquam hunc hominem x, 68. amaverit quot moechos Hippia x, 220. amatur facies, non uxor vi, 443. ametur ut Quirilianus vi, 75. amans bidentis iii, 228. amantis gaudet tormentis vi, 209. amanti non parit vi, 208. amati metit barbam iii, 486. amatae coniugis rogos x, 244. amantes comparantur pullis, equis, iuvenis, sub iugum missis vi, 208. n.

Amoenus secessus iii, 4.

Amomo adsiduo ulus viii, 459. matutino sudans iv, 408. Assyrio s. Armenio viii, 459. *V. L.*

Amor divitiarum in te est, quantus erat patriae Deciorum in pectore xiv, 238. *nunni crevit, quantum ipsa pecunia crevit* xiv, 439. magni census praecipitur a patre xiv, 227. amore flagrabat puellae nunquam visae iv, 444.

Amphion clamat, Parce precor, Paean vi, 474.

Amplectitur virtutem x, 441.

Amplexu rapere puellam ix, 73. sicut in amplexu, gannit Appula vi, 65.

Amplius nil edit v, 448.

Ampla et *amplior* res, coena vi, 629, xii, 40. xiv, 471.

Amydus iii, 69.

Anabathra pendent conducto tigillo vii, 46.

Anceps fungus v, 146. ancipitem causam xi, 32. ancipiti planta vestigia figere xiv, 272.

Anchemoli noverca vii, 235.

Anchisae nutrix vii, 234.

Anclibus clipeis ii, 126.

Ancilla natus Servius viii, 259. ancillarum frontibus imponet vittas xii, 117.

Ancon Dorica iv, 40.

Auci census v, 57.

Αὐόρη ἐπὶ λήξεσσι κρυαῖος ix, 37.

Andromache procer vi, 503.

Andros ins. iii, 70.

Anguilla cogonta colubrae v, 103.

Anguis dentibus legiones nascuntur xiv, 241. anguem pressit calcibus i, 43.

Angulus arcae patulae vix capit summam xiii, 74. ocelli prurit frictus vi, 578.

Angustiae — in eas compellere a. cogere xiv, 322. n.

Angustus vicus vi, 78. angusta vox iii, 90. res domi iii, 165. vi, 357. vita ix, 127. in rupe Caprearum x, 93. angustae capsae custos x, 117. angustum se explicat xii, 55. angusto limite mundi aestuat ioseph x, 169.

Anhelas, quantum iussit vi, 37.

Anima opima exhalatur x, 281. caluerunt saxa i, 83. animam committe ventis xii, 57. praeferre pudori viii, 83. catellae servare morte viri vi, 654. quae miscuit olim res humanas x, 163. animae Deciorum plebeiae viii, 251. clarae illustresque iv, 152. tot ballorum ii, 156. animae aut famae tanquam discrimen agatur vi, 501. animas custodite vi, 630. servorum et corpora nostra ma-

teria non constare putat xiv, 16. servorum custodire ferre suo et aere ix, 122. producere alimentis xv, 93. *animas tantum illis* (bestiis) *indulsit communis conditor, nobis animum quoque, mutus ut nos affectus peteret auxilium et praesare iuberet* xv, 148 seq.

Animal natum propter convicia i, 141. animalia deis promissa xii, 2. nuda, generosa, fortia viii, 56. animalibus lanatis abstinet Aegyptus xv, 11. cunctis Pythagoras xv, 173.

Animante tuba i, 169. *V. L.*

Animus fervens aestuat iii, 50. deditus uni vi, 208. anxietate carens vii, 57. mitis xiv, 15. animi felices avaros xiv, 119. tormenta ix, 18. vitium viii, 140. *minuti, infirmi exiguae voluptas ultio* xiii, 190. atrocis ii, 12. caligo vi, 643. secreta vi, 190. bona mihi prima debes viii, 24. sensus vigent x, 240. verba libera proferre iv, 94. animum fortem praestant rebus, quas turpiter andent vi, 97. *posce fortem, mortis terrore carentem* cet. x, 357 seq. dirae trepidum formidine culpae confirmant sic xiii, 106. nobis quoque, animam tantum illis (bestiis) *indulsit communis conditor* xv, 149. animo flagrante scribere i, 152. superbo corrupta voluptas vi, 180. nunquam obstantibus pretiis xi, 15. *tortore quaciente occultum flagellum* xiii, 195. voluta haec tecum i, 169. animos subeunt exempla xiv, 33. hos quando alea i 89. sumere a crimine vi, 285. subeunt taedia vii, 34. animorum impulsu petere coniugium x, 350. animis nil iuris in corpora indulget natura ii, 139. faventes xii, 83. ardentibus xv, 62.

Annalibus novis res memoranda ii, 140.

Anne aliud tunc praefecti? iv, 78.

expaciet serenum? vii, 179. aliud quam vii, 199. aliquid sperare potest? x, 207.

Annibal, v. *Hannibal*.

Annona cara veneni ix, 100.

Annotam nucem deiecit Eurus xi, 119.

Annotet, v. *Adnotet*.

Annulus signatorius i, 68. n. xiv, 132. n. ferreus in digito xi, 129. ingens fulsit vii, 140. annulus Cannarum viudes et tanti sanguinis ultor x, 166. annulus talibus a dominis post cuncta novissimus exit xi, 43. annuli leviores virorum mollium i, 28. n. in auribus etiam virorum in oriente i, 104. n. pronubi vi, 27. n.

Annuit, v. *Adnuit*.

Annus se vestit vii, 242. septimus quum transierit puerum xiv, 40. sexagesimus ut tibi locupletem aquilam afferat xiv, 197. annus totius populi expectandus erit, qui lites inchoet xvi, 42. octogesimus eam pulsat vi, 192. anni vices xiii, 88. annum in unum quanti conducis tenebras iii, 225. annos rhombi ut memoraret iv, 129. multos da, Iupiter x, 188. suos iam dextra computat x, 249. sexaginta post terga reliquit xiii, 47. annos pueri non contempseris xiv, 48. computat facies vi, 199. annis quatuor praecedere xiii, 58. improbus iii, 282.

Annus praestare tortoribus vi, 480. puls coluit saxum sacrum cum libo xvi, 39.

Anquirere divitias vi, 504. *V. L.* xiv, 223. 238. *V. L.*

Anseris iecur et anseribus par altis, gallina v, 114. anserem magno et tenui popano corruptus Osiris vi, 540.

Ansulae vii, 192. n.

Antaeum procul a tellure tenuit Hercules iii, 89.

Ante ipsum Asiae flus v, 56. pedes togati vii, 143. ante Numantinos luditur viii, 11. *ante effigies maiorum* pone mores viii, 22. ante alios clara huius equi fuga viii, 61. diem ix, 108. omnia x, 191. lucernas x, 339.

Antennas impulit ignis xii, 49.

Anticatoues duo Caesaris vi, 338.

Anticyra eget xiii, 97.

Antigonae syrma viii, 229.

Antiloehus, Nestoris filius, a Memnone occisus x, 253.

Antiochus histrio iii, 98.

Antiphates trepidi Laris xiv, 20.

Antiquaria et *antiquarii* tenent versus mihi ignotos vi, 451.

Antiquus Metellus xv, 109. antiquum et vetus est, alienum lectum concutere vi, 21. antiqua Creta xiv, 270. simulat xv, 33. antiquo cothurno vii, 72. ritu decies centena dabuntur x, 336. rege xiii, 149. antiquis de moribus uxor vi, 45.

Antistes sacrorum ii, 113.

Antonius reus factus viii, 105. Antonii gladios potuisset contemnere Cicero, si cet. x, 123.

Antrum *Puleani* i, 8. *Pierium* vii, 59. *Idaeum* xiii, 44. antro clauso vehitur iv, 21.

Anubis currit derisor plangentis populi vi, 534. caduceum laeva manu gerit, ut Mercurius vi, 537.

Anxietas improbi nec mensae tempore cessat xii, 214. anxietate carens animus facit vatem egregium vii, 57.

Anxius optat x, 80. 290. *anxia* epistola iv, 449.

Aonidum fontes vii, 59.

Aper quando expiravit dentibus maioris apri xv, 162. dignus ferro flavi Meleagri ante ipsum sumat v, 115. apri clunes v, 167. aprum Tuscum figere i, 22. apros totos sibi ponere i, 141.

Aperire iugulos tenui susurro iv,

440. vultum vi, 467. caput fuste ix, 98. aperto horto vivere vi, 48. aperta agna palluit vi, 392. terra vii, 103. apertius quid iv, 69.

Apex (mons) anblimis xii, 72.

Apicius pauper xi, 3. miser et frugi iv, 23.

Apici mures iii, 207. *V. L.*

Apium examen longa consederit iuxta culmine delubri xiii, 68.

Apium Graiae meruisse coronae viii, 226.

Aplustre triremis x, 436.

Apollo iuria peritus i, 128. an hoc illi suaderet facinus xiii, 203. Marsyam vicit ix, 2. Apollinuis et Musarum aede relicta vii, 37. Cirrhaei valis spicula xiii, 79. statua in foro Augusti i, 428.

Appellat mercedem vii, 458. appellat puer unicus ix, 64.

Apponere candelam valvis ix, 98. alutae luam vii, 492.

Appula gannit vi, 64.

Appula praedia ix, 55.

Appulia tanti vendit agros iv, 27.

Aptus fontibus bibendis vii, 59. apta teneris quoque Maecenatibus vestis xii, 39. apti nos exercendis capiendisque artibus xv, 445. aptior hora capiendi cibo vi, 584. *aptissima quaeque dabunt Di* i, 349.

Apulia, v. *Appulia*.

Aquae numen iii, 49. calidae gelidaeque minister vi, 63. decoctae v, 50. aquam aliam potare v, 52. iam poscit Vealegon iii, 498. aquas calida a Meroe petitas vi, 528. aquis ad sidera missus xi, 63.

Aquarius conductus vi, 332.

Aquilam locupletem sexagesimus annus offert xiv, 497. Aquilae, famulae Iovis, leporem aut capream venantur xiv, 81. custodes domiti Batavi viii, 52.

Aquilone Decembri quid dicam acapulis puerorum ix, 68.

Aquinum patria luxenalis iii, 319.

Ara Deae solis maribus potet ii, 89. cespititia xii, 2. magna Herculis gaudet Falcius viii, 43. rubens xiii, 37. Langdunensis i, 44. Martis x, 83. vetus Pudicitiae vi, 308. arae maturus xii, 7. aram Cereris tangens pedemque periuria vendet xiv, 249. ante aram stetit vi, 390. Iovis ruit x, 268. ara Maeotide saevior Aegyptus xv, 445. aras violati numinis xiii, 249. nummorum ereximus nullas i, 44. aras et Samothracum, et nostrorum licet iures iii, 444. ad aras ducatur elur xii, 442.

Arabarches i, 430.

Arachne levius torquetis fuscum ii, 56.

Arauca arida descendit cum tela xiv, 64.

Aratro sterili litus versare vii, 49. quaeramus panem xiv, 484. alieno lassus Marius viii, 246. ab ingrato iam fastiditus hos x, 270. posito audit montanum vulgus iura ferentem ii, 74. sub aratro inventis piscibus xiii, 65.

Arbiter integer viii, 79.

Arbitrio nostro necari xiii, 477.

Arbor omois populo mercedem pendere iussa est iii, 45. 46. arboris incertae et puppis latus evertentibus undis xii, 32. sacerdos magna Iudaeorum vi, 545. Rutulae xii, 405. arbore ex nostra mensas xi, 447. iam propria facit nidos xiv, 80.

Arbusta mercari xiv, 443.

Area nostra maxima sit toto foro x, 25. aliena sumitur iii, 484. posita luditur i, 90. exhausta vi, 363. a ferrata distat sacculus xi, 26. in aera multus fuscus xiv, 239. in Pieria nullus tibi quadrans ostenditur vii, 5. *quantum quisque nummorum servat*,

tantum habet et fidei iii, 443. *arcæ patulas angulus vix capit summam* xiii, 74.

Arcadico iuveni nil salit in parte laeva manillae vii, 460.

Arcanum in aurem mendicat vi, 543. *arcano volumine quodcumque tradidit Moses* xiv, 402. *arcana lora Saliorum* ii, 425. *face dignus, qualem Cereris vult esse sacerdos* xv, 442. *donant cylindros* ii, 61. *prodere* ix, 416. *perdere* xiii, 73.

Arcades stupidi vii, 460.

Arcessere summam perituram lancibus oppositis xi, 47. *arcessitus adulter latet* vi, 237.

Archemori noverea vii, 235. *V. L.*

Archetypus Cleanthas ii, 7.

Archigalbus obscœnus cet. vi, 512 seqq.

Archigenen advocat vi 236. *quaere* xiv, 252. *Archigene eget* xiii, 98.

Archimagiri ix, 409.

Arctus (non artus) inflexus vicorum lii, 236.

Arctus veteres iii, 41. *Herculei* xiii, 82. *contrahit Paean* vi, 474. *In arcu triumphali tristic captivus* x, 436.

Ardet adhuc odium et vulnus Coptos et Tentyra xv, 35. *adhuc magna domus, et iam accurrit cet. iii*, 245. *Iulius ii*, 70. *iecur ira* i, 45. *pulmo Falerno* iv, 439. *et odit* ix, 96. *Setinum in lato auro* x, 27. *caput folliibus atque camisiis* x, 62. *ardent taeda* i, 456. *faces (amoris)* vi, 439. *membra sanguine* xi, 6. *veta* xii, 22. *spumantibus visceribus* xiii, 44. *ardebant cuncta (furente Caligula)* vi, 618. *ardebit ultimus pauper* iii, 201. *ardens purpura* xi, 455. *rigidae teutigine vulvae* vi, 429. *desiderio Bibulæ* vi, 442. *infremuit* i, 465. *ardentis massae fuligine lippus* x, 430. *ardenti Tribuno sese indulgere* ii, 465. *stomacho haerens cibus* iii,

234. *ardentem barbam Antilochi* x/ 253. *ardente semper camino crescent patrimonia* xiv, 448. *aeno decoxit* xv, 81. *ferro uritur* xiv, 22. *ardentibus animis* xv, 52.

Arctor concubitus vi, 347.

Arena Tagi iii, 55. *lenta fori pugnare* xvi, 47. *Albana nudus venator* iv, 400. *rutila Pactoli* xiv, 299. *Sannia* xvi, 6. *arenam mediani fuga lustravit* ii, 444. *arenae municipalis comites* iii, 34. *arenae idem iuris (testandi) contingit* vi, 217. *verae paratur* vi, 251. *arena tota fugit agnoscendus* viii, 206.

Areopagus, curia Martis Athenis, occulta tegit ix, 401.

Aretalogus mendax xv, 46.

Argentea serpens Isidis vi, 538. *saecula* vi, 24. *pes* xi, 428.

Argentum vetus i, 76. *grave* xi, 41. *leve* xiv, 62. *tenue venaeque secundae* ix, 34. *mittere (in mare)* xii, 43. *concisum in titulos faciesque minutas* xiv, 294. *purum* ix, 441. *argenti modium hic dabit* iii, 220. *paterni quodcumque superest* vi, 355. *puri vascula* ix, 441. x, 49. *quod erat, solis fulgebat in armis* xi, 408. *argento praeferre caput quis nunc audeat* xii, 49.

Argillam properare iv, 434.

Argumenta viri spargere libris actorum ix, 85.

Arguit quos ipsorum litera gemmaeque xiii, 438. *arguerint hoc fenestrae in aure* i, 405. *arguitur culpa docentis* vii, 459.

Aricina in valle lucus iii, 42 seqq. *Aricinos ad axes mendicare* iv, 417.

Arida aranea xiv, 61. *cutis* vi, 444.

Aristae gratae post munus xiv, 483. *virides* xiv, 447.

Aristoteles similis ii, 6.

Arma promoveri ii, 159. *super-sunt spoliatis* viii, 424. *Vulcania ca-*

pessas viii, 270. tulit posita liara x, 267. movet eadem fritillo xiv, 5. infesta vallo xv, 124. quos tegunt xvi, 48. nocturna parare viii, 232. ponere vi, 264. armis his illa quoque tutus in aula iv, 93. armis industrius viii, 52. in armis nirmillonis pugnaute viii, 200. in armis solis fulgebat, quod urgenti erat xi, 408. in parvis ecurrit bellator Pygmaeus xiii, 468. armis protegere lapsum xv, 455.

Armamentaria coeli xiii, 83.

Armaria auctio vendit vii, 44.

Armati contra pudorem xvi, 34. armato eustode iii, 306. armatis nautis vi, 454.

Armeniae flumina viii, 469.

Armenius Zalates ii, 464. Armenio regi instantem cometen vi, 407. harruspice vi, 550.

Armenti pater viii, 409. famelici xiv, 447. Caesaris xii, 406.

Armiger dispensator i, 92.

Armillatus delator iv, 53.

Aro — arabat quantum sub Tatío populus Rom. xiv, 460. arare litus vii, 49.

Arpinas novus (Cicero) viii, 237. alius (Marius) viii, 245.

Arrideus Fortuna improba noctu nudis infantibus vi, 606.

Artes Theodori rhetoris vii, 477. Palaeonis vi, 452. arte omni libidinis xi, 472. inopi eucurrit xii, 67. nulla non petitus summus locus x, 440. benigna finxit praecordia Titan xiv, 34. artes Graiae xi, 400. artes accipe nunc, ne eet. vii, 36. haec sunt Principis viii, 224. artibus honestis nullus in Vrbe locus iii, 24. patrieivis iv, 404. quibus et moribus iustitias hunc xiv, 73. exereendis capiendisque apli nos xv, 445.

Artaxata referunt mores praetextatos ii, 470.

Artifex acquirendi egregius xiv,

446. artificis consilium laudo, sicut. iv, 48. artificis oris halitus x, 238. artificum magnorum pocula xi, 402.

Artoptae reverentia sit (al. arto-copi) v, 72.

Artorius s. *Arturius* et Catulus vivunt istie (Romae) iii, 29.

Artus tenues xv, 404.

Arva cuncta vi, 410.

Arviragus excidet de temone Brianuo iv, 427.

Arvcae alumnus i, 20. *V. L.*

Arvcae Aetoris ii, 400. *V. L.*

Arundinis motae x, 24.

Aruspex, v. *Harruspex*.

Arx Albana Domitiani iv, 445. saeva tyranni x, 307. Tiburis summa iii, 492. xiv, 87. coelestis xv, 446.

arees ad Aricinas mendicare iv, 447. *Assem* rogat v, 444. xiv, 304. asso uno parta Minerva x, 446. assibus paucis emtum xi, 445. Assis partes et usus in computationibus i, 40. n.

Asullas comites secum educit propter lac vi, 469. *Asellum* bipedem sibi quaerit alium ix, 92. aselli coronati vile caput ostendebat parvis frons aerea lectis xi, 96 seq. asello imposito elinera submittit vi, 334.

Asiae flos servus v, 56. Asiam flammis eadentem x, 266. *Asiani* equites vii, 44. Dii iii, 248. *Asinae* lac candorem culis auget ii, 407. n. *Asparagis* septa squilla v, 82. montanis xi, 69.

Aspera vasa xiv, 62.

Aspernari et *Aspicere*, vid. *Adaspernari* et *Adaspicere*.

Assae vetulae hoc monstrant pueris repentibus xiv, 208.

Assaraci ad umbras venit Priamus x, 259.

Assera duro ferit iii, 245. longo promit vii, 432.

Asidere, Asidius, Asurgere, v. Asidere, Asidius, Asurgere.

Asyrio in orbe Semiramis ii, 108. amomo viii, 159.

Astraea, soror Pudicitiae, hac comite paulatim ad Superos recessit vi, 49.

Astrologia magna fiducia vi, 554 seq. eorum ars iii, 43. 44. vi, 553—584. xiv, 248.

Astro Martis non felicior x, 343. quo se proferat laeta Veous vi, 570. astrorum peritus vi, 586. motus ignoro iii, 43.

Asturi domus iii, 242.

Asyli n. *Asyli* uxor vi, 267.

Asylo ab infami gentem deducit nobilis viii, 273.

Atavi proavorum iiii, 342.

Atedius luxuriosus v, 448. *V. L.*

Atellanae exodio vi, 74.

Ater vultur in Inferis xiii, 54. atrum silicem vi, 350.

Athenae quem mirabantur torrentem x, 427. inopem vidistis hunc (Socratem), nil praeter gelidas auae conferre cicutas vii, 205. *Athenas Graias et Romanas totus orbis habet* xv, 410. Athenis ut curia Martis, occulta teges ix, 404.

Athletis levibus docere omnia vi, 356. Athletarum cibus coliphia ii, 53. n.

Athos olim velificatus creditur tempore Xerxis x, 474.

Atlas quanto sublimior sit omnibus in Libya montibus scit xi, 24. Atlanta miserum olim minori pondere urgebant sidera paucis numinibus contenta xiii, 48. vocamus nanum viii, 32.

Atrous pignerat laenam vii, 73.

Atrides (maritus) si praegustaret Pontica medicamina vi, 560. ad Atridem itur iv, 65.

Atria magna nobilium vii, 294.

tota exornant eerae viii, 20. foeda stercore canino xiv, 65. in atria magna esuriens Clio vii, 7.

Atrocem animum promittunt duras per brachia setae ii, 42.

Attendere, Atterere, Attingere, Attollere, Attonitus, vid. *Adtenlere, Adterere* cet.

Attegiae Maurorum xiv, 196.

Atticus eximie coenat xi, 4.

Avaritia fallit specie virtutis et umbra, quum sit triste habitu cet. xiv, 107 seq. avaritiae sinus quando maior patuit i, 88. frena pone viii, 89. avaritiam solam invita iuvenes exercere iubentur xiv, 408.

Avarus dives iam didicit admirari disertos vii, 30. laudatur tamquam frugi xiv, 444. mollis summum monstrum ix, 38. *avari properantis quis metus aut pudor?* xiv, 478. avarae nurus corruptor i, 77. avaro quae nupit locuples, vidua est vi, 444. avaros pater credit animi felices xiv, 449. producit pueros xiv, 228.

Auctio coniugis fit vi, 255. commissa vendit vii, 40.

Auctor feneris pallet xi, 48. contrarius flebat x, 30. auctores omnes noscat praeceptor vii, 234. *auctori ipsi displicet, quodcumque malo committitur exemplo* xiii, 2. auctoribus magnis exempla subeunt animos xiv, 33. Deis ultor patris Orestes viii, 216.

Auctumnus Phaescum perpetuus v, 454. frigore siccatus xi, 76. aetumni post finem xiv, 490. auctummos per quinque vi, 230. auctumno letifero cedeote pruinis iv, 57. uno quot aegros occiderit Themison x, 224.

Audacia quom magna superest malae causae, creditur a multis fiducia xiii, 409. perdita iii, 73.

Audax conviva v, 74. sponsio xi, 499. audaces carinas x, 264. audacius nihil est deprensis vi, 294.

Audet quidquid Graecia mendax in historia x, 475. monstrum xv, 422. quis nunc, caput praeferre argento? xii, 48. audent aliquid de moribus ii, 2. *plurima non dicere homines pertusa laena* v, 134. res turpiter vi, 97. viii, 465. grandia monstra vi, 645. audebis quandoque foedius aliquid ii, 82. aude aliquid Cyaris aut carcere dignum, si vis esse aliquis i, 73. te miserum dicere xiii, 464. ausus nondum haedulus mordere virgas salicti xi, 67. ausa praeferre tegetem vi, 447. auzi, quod liceat punire tunica molesta viii, 235.

Audio quid moneatis vi, 346. audit amicus vi, 484. Fabios planipedes viii, 491. audiat testarum crepitus ille cet. xi, 469. audiret te montanum vulgus leges ac iura ferentem ii, 74. audi et miserere xii, 24. audi facinus maioris abollae iii, 445. quae Claudius tulerit vi, 415. nunc fercula xi, 64. audi, nulla umquam de morte hominis cunctatio longa est vi, 220. audita vox media nocte cet. xi, 412.

Auditor tantum ego semper? i, 4. Auditores clamore laudant recitantem et agentem i, 4 seq. xlii, 32. n.

Avelli Circensibus iii, 223.

Aventini coelum hausit iii, 85.

Averte negotia dilatis curis xi, 481. aversus iacuit maritus nocte vi, 476.

Auferri inbebit viridem thoraca v, 444. abstulit munere tanto praecipuam ceram iv, 49. claras Vebi illustresque animas impune iv, 454. quantum nominis non Octavius viii, 242. Fortuna caput servatum victo Pompeio x, 286. abstuleris spem servorum, venit aequius vi, 334.

Ausfidio notior moechus ix, 25.

Augero peculia cultis servis iii, 489. aucti subsidii xv, 73.

Augur Phryx et Indus responsa

dabunt divitibus vi, 585.

Augusta meretrix vi, 447. rupes Caprearum x, 93.

Augustum Seianum dicere x, 77. Augusti victoria Actiaca viii, 241 seq.

Augusto mense recitantes poetae iii, 9.

Aviam amici resupinat iii, 412.

Avis rara in terris nigroque similima cycno mulier casta vi, 465. Iunonis vii, 32. aves famulae Iovis et generosae xiv, 82. Asrae xi, 442.

Avia ruris convallem xvi, 36.

Aula Sicula non mitior vi, 486.

aulam amici resupinat iii, 412. *V. L.* aula in illa quoque tutus his armis iv, 93. aula nullus tibi parvulus luserit Aeneas v, 438.

Aulaea recondita cessant vi, 67. Florae, Cereris et Cybeles xiv, 263. Sarrana pietas togae x, 39. in tra-goediis obtenta scenae, ut siparia in comoediis viii, 486. n.

Aulica vita misera iv, 74. n.

Avolat inde vi, 226.

Aura modica non multum fortior ventus xii, 66.

Aurelia vendit pisces v, 98.

Aureus unus contigit pragmatico vii, 422. aurea trulla iii, 408.

Auriculis nasoque carentem Galbam viii, 5.

Aurigarum factiones vi, 590. vii, 414.

Auria ut sentiat, clamore opus est x, 245. aurem in arcam Judaea tremens mendicat vi, 543. facilem praebere v, 407. percutit fragor xi, 495. miseram iuchriat vinosus ix, 413. calentem, lasciviae notam xi, 487. in aurem amici facilem stillavit venenum iii, 422. in aure placentas, coram aliis pulvis dictare puero xi, 59. *aure tyranni quid violentius?* iv, 86. in aure servi molles fenestralae i,

104. aures Principis contingere x, 344. servis perforantur i, 104. n. auribus extensis magnus muller commisit elenchos vi, 459. in iis annulos et viri gestant in Oriente i, 104. n.

Auratum reticulum comarum ii, 96. auratam iuvenecam lunoni cadere vi, 48. *aurato lecto vix ulla puerpera iacet* vi, 594. aurata lacerna fulgere quibus mos est x, 242. auratis papillis nuda constitit Messalina vi, 123.

Auroram usque a Gadibus x, 2.

Aurum aestivum ventilare digitis sudantibus i, 28. furtivae pelliculae i, 40. tibi non committitur v, 39. quod victori postulat populus vii, 245. quod Tagus et Pactolus volvit xiv, 298. Etruscum puero contigit v, 164. latum pictae vestis vi, 482. longum nudis cervicibus ostendere vi, 589. exaequare montibus xii, 129. auro scripto radiat Germanicus vi, 205. aemestri circumligat digitos vatum vii, 89. in lato ardet Setinum x, 27. suro nullo violatus Iupiter xi, 416.

Auruncae magnus alumnus i, 20.

Aurunci Actoris spoliurn ii, 100.

Auspex venit cum signatoribus x, 336.

Auster dum se continet, dum sedet et siccet madidas in carcere pennas v, 100. urget iv, 59. austri et Septembris adventum metuere vi, 547. Austro et Coro semper tollendus xiv, 268. austris deficientibus xii, 69.

Aut dic, aut accipe calcem iii, 295.

Automedon puer lora tenebat i, 64.

Autonoe gestus vi, 72.

Αὐτός γὰρ ἐπὶ δὴ αὐτῶν αὐτῶν xix, 37.

Autumnus, v. *Auctumnus*.

Avunculus 'Neronis,' Caligula vi, 615. Brutus Cato xiv, 43.

Avus quis coenavit secreto septem

fercula? i, 95. avos vetustos porticibus disponere vi, 163. aqualentes traducit viii, 47.

Auxilium petere et praestare mutus nos affectus iubet xv, 150. auxillis pro omnibus et legionibus totis viii, 256.

Axis Gallicus viii, 446. Hyperboreus vi, 470. procubuit, qui saxa Ligustica portat iii, 258. axe citato pervolare Flaminiam i, 60. sub quocumque xiv, 42. axes ad Aricinos mendicare iv, 447.

B

Babylonem, a sigilla monita urbem, intravit Pellaeus juvenis et ibi mortuus est, x, 474.

Baca s. *Bacca* Sabina iii, 85.

Bacchavalia vivunt ii, 3.

Bacchari carmen vi, 636.

Bacchi Alcyonem vii, 42.

Bacillo nullo dextram subeunte iii, 28.

Baculus et ab eo tuta senectus ix, 440.

Baculus Massa delator i, 35.

Bacticus aër pecus inficit xii, 42.

Baiarum ianua Cumae iii, 4. Baias et ad ostrea currunt xi, 49.

Baianae cymbae pervia interlora stagna xii, 80.

Bataena Britannica quanto maior delphinis x, 14.

Balantum pectus spondere sacello xiii, 233.

Balneolum conducere vii, 4.

Balnea intrat cumachus vi, 375. vexat litulenta turba vii, 434. sexcentis vii, 478. Phoebe vii, 233. nocte subit, conchas et castra moveri iubet, gaudet sudare cet. vi, 449 seqq. in balnea portas erudum pavonem i, 443. desert testiculos pugillares xi, 456. in balneis lavantur quadrante ii, 452. vi, 447.

Baltea ulciscuntur rumoribus servi ix, 112.

Balteus quos ambit xvi, 48.

Baptae soliti Cecropiam lassare Cotyttm ii, 92.

Barba mihi iuveni gravis sonabat tondente aliquo i, 25. x, 226. uda terit inguina Rhodopes ix, 4. cum prima rescentur crimina viii, 166. barbae desperatio et eunuchia vi, 367. barbam ardentem Antiloehi caesi x, 253. metit primum, qui dies festus iii, 186. barbam eius tua ianua vidit vi, 215. alendi et tondendi mos iii, 186. vi, 26. 105. n. pectere quom coeperit xiv, 216. barba maiorum dignum xvi, 31. ¶

Barbarus endopereator x, 138. barbarus dedit incestae sorori vi, 158. solitus saevire in Corum flagellis x, 181. barbara lupa iii, 66. turba xv, 46.

Barbato cuicumque puer adsurgebat xiii, 56. nondum Iove vi, 16. regi imponere facile est iv, 103. barbatox magistros xiv, 42.

Bardiaceus iudex xvi, 13.

Bardiaceus iudex xvi, 13. *V. L.*

Barcam curas vii, 91. occidit Stoicus iii, 116. accusavit Egoatius Celer i, 33.

Bascaudae xii, 46.

Basia blanda iactare rhedae devexae iv, 118. indulgere plectro grato vi, 384.

Basikus agit et bene dicit vii, 145 seq. quot socios circumscripserit x, 222.

Batavi domiti viii, 51.

Bathyllus mollis saltat Ledam vi, 63. adolescens Samius, cui Polycrates statuam posuit xiii, 119. *V. L.*

Beati pauperis nollum putat exemplum esse, xiv, 120. beatae vetulae vesica i, 39. beatum se fecerat exiguis tabulis i, 67. beata lance radiat

Dacicus vi, 204. beatius quid illo cive x, 279.

Bebius Massa delator i, 35.

Bedriaci campo ii, 106.

Bedriaci campo ii, 106. n.

Belides multae vi, 655.

Bellator Pygmaeus xiii, 168. ferox equus vii, 127. bellatorum tot effigies viii, 10.

Bellerophanti forma nocuit x, 325 seqq.

Bellonae furentis chorus vi, 512. oestro percussus divinat ut fanaticus iv, 124.

Bellua s. *Belua* dextra illi iacebat iv, 124. *V. L.* peregrina iv, 127. Gaetula portat ducem x, 158. bellua constat leviori sumtu vii, 77. deposuit dentes xi, 126. talis non concipitur nostro sub sidere xii, 104.

Bellum dirimente Sabina vi, 164. belli partem xii, 110. bello matura viii, 169. bella horrida capessere xiv, 242. bellorum exuisse x, 133. pompa x, 281. tot animae ii, 156. et pacis rebus agendis xiv, 72. ultima xv, 95. bellis sociabilis v, 34.

Belua v. *Bellua*.

Bene habet x, 72. dicit vii, 147. ructavit iii, 107. cantat vii, 194.

Beneventanus sutor v, 46.

Benigni fati hora xvi, 4. benigna manu x, 301. xii, 64. arte xiv, 34.

Beronicea s. *Berenicea* in digito pretiosior factus adamas vi, 156.

Beryllo inaequales phialae v, 38.

Beta et alpha xiv, 209.

Bibliothecae ornatæ imaginibus virorum doctorum ii, 4 seq. n.

Bibit ab octava i, 49. vitreo Priapo ii, 95. et vomit vi, 432. quo callidus emtor Olynthi xii, 47. veroum solum xi, 203. concha vi, 304. toties novum mustum x, 250. quantum Lausella ix, 117. aliquid Albanis de montibus v, 33. dum bibimus, obre-

pit senectus ix, 428. bibuntur nulla aconita sicilibus x, 25. bibeodum porrigere vi, 597. bibeodis fontibus Aonidum aptus vii, 58.

Bibulae desiderio Sertorius ardet vi, 442.

Bibentis amans iii, 228.

Bigarum rotas x, 59.

Bilbres testiculi vi, 372.

Bilis hinc stomacho xi, 428. bilem substriogit opertis oculis vi, 433. bilem aut risum moverat quibusdam xv, 45. effundere per lacrimas v, 459. contrahat uxor tacito tibi xi, 485. bile mediocri ferenda res xiii, 443. bile iecur ardet, fervet, uritur, tumet i, 488. n.

Bimembris pucri monstrum xiii, 64.

Bina vix iugera dabantur pro multis vulneribus xiv, 463.

Bipedem asellum ix, 92.

Bipennem insulsam et fatuam tenebat Tyodaris vi, 657.

Bis ut ferat illum v, 464. bis septem ordinibus xiv, 324. quingenta dedit vi, 437.

Bistonum rabies xv, 424.

Bithynicus Volusus xv, 4.

Bithynus tyrannus x, 462. Bithyni servi equites facti vii, 45.

Blaeis xv, 48.

Blandiar ne nobis iii, 426.

Blanda basia iactare rhedae iv, 418. excepit intrantes vi, 425. vox et oequam vi, 497. tabella ix, 36.

Blandus Rubellius viii, 39.

Boecar s. *Bochar*, quocum nemo Romae lavatur propter oleum v, 90.

Boletum domino ponere v, 447. Agrippinae vi, 624. condire xiv, 8.

Bombycius paoniculus vi, 260.

Bona Dea placatur abdomine porcae et magno cratere ii, 86. Bonae Deae secreta nota vi, 344. sacra turpissima et a semivivis etiam celebrata

submotis feminis ii, 84 seq. et vi, 344 seqq. 335 seqq. n.

Bonus Piso v, 469. esto miles viii, 79. odor lucri ex re quolibet xiv, 204. quis et face dignus arcana — ulla aliena sibi credat mala? xv, 440. boni rari: numerus vix est totidem, quot Thebarum portae vel divitis ostia Nili xiii, 26. bonorum regum ultimus viii, 259. bonos quanta praemia manent viii, 92. bonum vita iucundius vindicta xiii, 480. boni rari summique voluptas vi, 480. bona animi prima mihi debes viii, 24. docavit praesepibus i, 59. vera pauci dignoscere possunt atque illis multum diversa, remota erroris nebula x, 2 seq. tota feruntur ad Phialen x, 237. summa putas, aliens vivere quadra v, 2. bonis quae turpia, decebant Crispinum iv, 43. bonis humanis maiora creduntur tropaea cet. x, 437. melior fatia v, 433. Locusta instituit rudes propinquas i, 71. melior, qui semper potest alienum sumere vultum iii, 404. quae comoedia, quis mimus plorante gula? v, 58. nec vultu ibat iv, 404. meliorem praesto magistro discipulum xiv, 242. melius, quod nil animis in corpora iuris iodulget natura ii, 439. in melius nihil proficis usu xiii, 48. meliore luto iis finxit praecordia Titant xiv, 35. meliora pensa ducunt Parcae xii, 64. optimus hic x, 334. Praefectorum Pegasus iv, 79. optima nunc via summi processus vetulae vesica beatae i, 38. silvarum pelagique i, 435. domus paratur Sorae iii, 223. quare Ceseonia teste marito vi, 436. haec pars sensus nostri xv, 433.

Digentiae sub crasso aëre nasci x, 50.

Bootae pigri sarraca v, 23.

Bos si ederet agnum ii, 423. vetulus, ab ingrato iam fastiditus aratro,

qui domini cultus tenuis et miserabile collum praebet x, 268 seq. magnus cretatusque, in Capitolia ductus x, 66. bovis corio in mare deducendus xiii, 455. bove percusso mugire Agamemnona credit Ajax xiv, 286. boves maeri xiv, 146. disiunge v, 419. boum pauca iuga nunc sociis viii, 408.

Braccae s. *braeae* ii, 469.

Braccatorum pueri viii, 234.

Brachia ceciderunt lassata gravi massa vi, 421. direxit contra torrentem iv, 89. porrecta, quae pelago currunt medio xii, 76. nigra Vulcani xiii, 45.

Bracteolans de Castore ducat xiii, 452.

Brevis puteus iii, 226. sopor xiii, 217. *breve sit, quod turpiter aules* viii, 465. lumen candelae iii, 287. brevibus focis xi, 79. Gyaris dignum i, 73. remis xv, 428. brevior coma philosophorum supercilio ii, 15. virgine Pygmaea v, 503. dimidio tegetis pars v, 9. via xiv, 223. *brevisima vitae miserae portio* ix, 427.

Breviter dare omnia soli Pacuvio xii, 425.

Brigantum castella xiv, 196.

Britannica balena x, 44.

Britannice generosae vi, 424.

Britanni minima nocte contenti ii, 461. unde dicti xv, 424. Britanno de temone excidet Arviragus ix, 426. Britannos Gallia facunda causidicos docuit xv, 441.

Britones rabie saeviunt xv, 424.

Bromium iam durum iamque tendendum vi, 378.

Bruma spirante ix, 67. brumae tempore iii, 402. mensae vi, 453. brumam famemque illa reste cavet xiv, 273.

Bruseia fascia s. sacis ix, 44.

Brutidius Niger x, 83.

Bruttia calidi tibi fascia visci praestabat nitorem ix, 14.

Brutus nec erit, *Bruti* nec avunculus (Cato) usquam xiv, 43. Bruti priscum acumen iv, 403. iuvenes prodita laxabant portarum claustra tyrannia exsulis viii, 251 seq. Brutum et Volcos quae decebunt viii, 182. Brutorum natalibus v, 37.

Bubulei filius aspirat longo non visam tempore matrem xi, 451. bubulco iudice vii, 416.

Bucca foculum excitat iii, 262. vestitur tiara vi, 516. in vetula scalpit mater simia x, 495. buccae Curii et Matho xi, 34. notae per oppida iii, 35.

Buccina s. *Bucina* surda nihil gerneret grave vii, 71. foedae famae xiv, 452.

Buccula pendens de frata casside x, 131.

Bulbi veteres, Maurorum epimenia vii, 420.

Bulla dignissime senior xiii, 33. aurea et scortica puerorum v, 464. 465. n.

Bullatus heres xiv, 5.

Bulli veteres vii, 420. *V. L.*

Busta, et ad ea portandum cada-ver iii, 34.

Buxo intactum caput xiv, 494.

C

Caballi Gorgonei, iii, 418. caballorum praeda s. praeda Praetor xi, 493. caballis immeritis franguntur crura x, 60.

Cabirorum arae iii, 444. n.

Cachinni rigidi censura x, 34. cachinno maiore concutitur iii, 400. vulgi excipitur xi, 2.

Cacorthes scribendi vii, 52.

Caculi, vernae ix, 61. *V. L.*

Caeus ictus ab Hercule v, 425.

Cadaver ab busta portandum conducere iiii, 32. obtritum vulgi iiii, 260. cadaveris partem offert vultur xiv, 78. cadavere crudo contenta xv, 83. toto iacuit Catilina x, 288. cadavera maiora numquam attigerant corvi viii, 252. per densa Persarum tarda prora x, 486. cadavera calent xv, 60.

Cadit grex totus ii, 80. ventus v, 404. tanta verborum vis vi, 410. in terras ignis xiii, 226. cecidit e coelo tertius Cato ii, 40. flammis ferroque Asia x, 266. domus magna Asturici iiii, 212. cadunt vasa fenestris iiii, 271. sub indice morum iv, 42. brachia lassata gravi massa vi, 424. omnes a criminibus hydri vii, 70. inde partes vii, 423. sub quo crimine x, 69. cecidit Cethegus integer x, 287. cadet nulla umquam coturnix pro patre xii, 98. ebur ante Lares Gallitae xii, 413. casurus cito iam perlucens ruina xi, 43.

Caduceus Auubis et Mercurii vi, 537. *V. L.*

Caducum dulce capit heres ix, 88. caducis iunguntur multa commoda ix, 89.

Cadurei nivei institor vii, 224. cadurco violato magna debetur poena vi, 537.

Caeus adulator grande monstrum iv, 445. teneas nuntios xiii, 94. caeca cupidine ducti x, 354. caeci vitio xii, 54. caecos veteres sanant mortaria vii, 470.

Caede Lamiarum madenti iv, 454. sine caede et sicca morte ad generum Cereris pauci descendunt reges et tyranni x, 442. caedibus assiduis udo gladio viii, 243.

Caedicius gravis xiii, 497. facundus xvi, 46. *

Caedit pectus pugnis xiii, 427. Sylvano porcum vi, 447, more Numa

lanatas viii, 456. niveam aquam Reginae xii, 3. caedit, donec lassis caedentibus cel. vi, 483 seq. securis rotas x, 60. eos flagellum occultum surdo verberare xiii, 494. cecidit nulum forte iiii, 278. caeditur lautissima coena xi, 440. caeduntur mariscae ii, 43. caede auratam lunoni iuvenecam vi, 48. caesa est ingenio manus et cervix x, 420.

Caclator curvus ix, 445.

Caclati multum xii, 47. caelata cassis xi, 403. pocula i, 76.

Caclibatus poena ix, 87 seq. n.

Caepae et porrum nefas violare xv, 9.

Caerulea scutulata ii, 97. caerulei panis xiv, 428. caeruleos venerantur Aegyptii xv, 7.

Caerula lumina Germani xiii, 464.

Caesar indulsit omnia Narcisso xiv, 330. deduxit domitos ad sua flagra Quirites x, 409. Caesar, mitte Ostia viii, 474. Caesaris mensae v, 4. uxor x, 330. armentum xii, 406. hostem x, 86. vivaria iv, 54. duo Anticatores vi, 338. in Caesare tantum spes et ratio studiorum vii, 4.

Caesaries flava Germani xiii, 465.

Caesennia s. *Caesonia* totam tremulipulli frontem infudit avunculo Neronis vi, 616.

Caletae litore xiv, 87.

Calaguris, cuius incolae uxorem liberosque comederunt xv, 93 seq. n.

Calamos frange vii, 27. venatricis patellae xiii, 80.

Calathis peracta vellera refertis ii, 54.

Calceus rupta pelle patet iiii, 449. senatorius qualis fuerit vii, 492. iudex bardaeus xvi, 44. calcei, soleae, vincla socci, vii, 492. n.

Caloor planta magna iiii, 248. calcare cadavera xv, 60. hostem x, 86.

bellis socialibus uvam v, 34. urinam conglus vi, 312.

Calculus ponatur ix, 40. nobis non ex ebore xi, 132.

Calendis femineis (Martii) mittere secreta tractas longa positus cathedra ix, 53.

Calenum molle i, 69.

Calet sola febre sanguis x, 218. et regnat mulier xvi, 149. caluerunt aza anima s. animas i, 83. calentem aurem xi, 187. calentia foeno ova xi, 70.

Calida Meroe vi, 527. iuventa vi 369. calidum lupanar vi, 121. calidi visci ix, 14. calidae gelidaeque minister v, 63. Copti xv, 28. columbae vi, 549. popinae xi, 81.

Caligas tot offendere xvi, 24.

Caligantes fenestrae vi, 31. caligatus adiutor iii, 322. caligatos offendere xvi, 24. *V. L.*

Caligo animi vi, 613. *futuri* damnat genus humanum vi, 556.

Calicem siccabis nasorum quatuor cet. v, 47. ad calicem stertere i, 57. calices thermarum viii, 168. plebeios xi, 145.

Caligula Lugduni instituit ludos i, 44. xi, 20. n. furere coepit cet. vi, 615 seq. 624 seq.

Calles primo deprendere morsu, ubi ostrea nata iv, 142.

Calliblepharon ii, 93. n.

Callidus arte i, 123. aliptes vi, 422. emtor Olynthi xii, 47.

Calliope, incipe iv, 34.

Calorem sentire xii, 99.

Calpe relicta xiv, 279.

Calvina iii, 133.

Calvius, amicus poetae xiii, 5.

Calvo grege Gallorum vi, 533. Neroni iv, 38.

Calx — calcem accipe iii, 295. calcibus nudis premere anguem i, 43.

Cambre vii, 154. *V. L.*

Camenarum lncus, fons, delubra iii, 12. Camenas tristes respexit Caesar vii, 2. Camenis eiectis mendicet sylva iii, 16.

Camerinus viii, 38. vii, 90.

Canilli manes ii, 154. more servato, miles ne vallum litiget extra xvi, 15.

Canino semper ardente crescut patrimonia xiv, 14. caninis atque foliis ardet x, 64.

Caninus constrictus v, 84.

Caninas, v. *Camenas*.

Campania provida Pompeio dederat febres optandas x, 233.

Campi severi iugeribus cede, Gradii ii, 132. campum ademit mihi vicinus xvi, 37. campo hoc decurrere libet i, 19. campis Thessaliae quantum tituli abstulit Octavius viii, 242.

Candelae lumen breve iii, 287. candelam apponere valvis ix, 98.

Candida signa iii, 216. Io vi, 526. cervix x, 345. serosa xii, 72. casa obstat nautis armatis vi, 154. *in candida* vertere nigrum iii, 30.

Candiduli porci x, 355.

Canet mons oliva xiv, 144.

Canini farris v, 11. canino rictu x, 271. stercore xiv, 64.

Canis et postes loquentur ix, 404. canem venerantur Aegyptii xv, 8. canibus pigris scabieque vetusta levibus et siccae lambentibus ora lucernae viii, 34.

Canistris consuetis v, 74.

Canities nova est iii, 26. inguinis aegri x, 208.

Canna Micipsarum v, 89.

Cannarum vindex annulus x, 165. in pulvere victi Consules xi, 198. Cannis consumta iuventus ii, 155. a Cannis an Urbem petiit vii, 163.

Canebat hoc Ithacus xv, 26. vena Laronia ii, 64.

Caniop verna Crispinus i, 26. famo-
sior luxur vi, 84. xv, 46.

Canoro choro xi, 462. canoris mo-
dis vii, 18.

Cantaber unde Stoicus xv, 408.

Cantharus parvulus iii, 205.

Cantare Chrysgonum vetant vi,
74. sub antro Pierio vii, 59. cantat
bene, etsi perfrixit vii, 494. quae
Sostratus madidis alis x, 178. can-
tabat Achilles vii, 210. cantavit num-
quam in scena Orestes viii, 220.
recto aere ii, 418. *cantabit vacuus*
coram latrone viator x, 22. cadem
versibus Isdem vii, 453. cantet potius
uxor vi, 398. cantabitur conditor Ili-
dos xi, 478. cantante quae voluptas
x, 240. cantandum non est, res vgra
agitur iv, 35.

Cantus magici vi, 610. Siculos ef-
fugit Vlysses ix, 450. parasiti, xiv,
46. galli secundi ix, 407. cantu gaudet
mulier vi, 379 seq. foedo gaudebat
prostitui Nero viii, 225.

Canus rector (navis) xii, 32. cana
monstrante gula xiv, 40.

Canusina ovis vi, 450.

Capax urnae crater xii, 44. cera i,
63. crusta Heliadum v, 37. divino-
rum xv, 144. tabula viii, 6. feneris
venter xi, 41.

Capella ab hirsuta iaculum torquere
v, 455. capellae felum iugulare nefas
in Aegypto xv, 42.

Capella campidoctor, eemurio, la-
nista, cet v, 455. *V. L.*

Capena madida iii, 44.

Caper stans extra pocula i, 75.

Cappessere arma viii, 270. bella xiv,
242.

Capillato consule v, 30.

Capilli tonsi olim rectique atque
pesi xi, 449. flexi crimen vi, 493. puel-
lares faciunt incerta ora xv, 137. ca-
pillis laceratis disponit crinem vi,
490. maiorum dignum xvi, 34.

Capis mercedem v, 43. non capit
Hannibalem Africa x, 448. has nugas
humilis domus xi, 469. capit circus
hodie totam Romam xi, 495. angulus
ercae summam xiii, 74. capiunt plus
intestina poëtae vii, 78. quantum So-
cratici penates xiv, 320. regem iv,
426. capi voluit piscis iv, 69. capiendi
bona ius nullum uxori i, 55. capiendo
eibo aptior hora vi, 580. capiendis
artibus apti xv, 445. captum nidore
v, 462. capta iuventa Ilippia vi, 403.
capto agello viii, 409. capti cupidine
x, 354. dulcedine vii, 84. captas modo
Orcadas ii, 460.

Capistro maritali vi, 43.

Capito et Numitor ruerunt fulmine
iusto viii, 93.

Capitolinam quercum (coronam)
asperare vi, 387. Capitolinis generosior
li, 445.

Capitolia nostra vincebat Posides
xiv, 94. due magnum cretatumque
bovem, x, 65.

Cappadoes equites vii, 45. Cappa-
does, Cilices et Cretenses infames
vii, 44. 45. n.

Caprene frustum xi, 142. capream
aquilae venantur xiv, 84.

Caprearum in rupe augusta sedentis
Principis x, 93. a Capreis venit gran-
dis epistola x, 72.

Caprifex discutit saxa x, 145.

Capsae eustos x, 417.

Captator Lenas v, 98. captatore ma-
cello vi, 40. Cossu x, 202. horum xii,
444.

Captivus tristis in summo arcu x,
436. Captivorum adservandorum tri-
plex ratio vi, 561. n. agmine x, 280.
captivis triumphos dabunt Fata vii,
204.

Captat pater Coranum xvi, 56.

Caput timidum abluet vorticibus
Tiberis vi, 524. miserum mihi Han-
nibal implet vii, 464. tremulum Clau-

dii vi, 622. adoratum populo Selani x, 61. marmoreum est Ilermae viii, 55. servatum victo abstulit Pompeio x, 286. leve senum x, 499. praebere venale iii, 33. pulsandum v, 472. submitte vi, 207. altum aedificat compagibus vi, 503. movit serpens vi, 538. aperire fuste ix, 98. scalpuot uno digito ix, 433. praeferre argento xii, 48. intactum buxo xiv, 494. vacuum cerebro ventosa cucurbita quaerit xiv, 58. vile aselli coronati xi, 97. inde morbi iii, 236. capitis periuri poena xiii, 474. discrimine quanto consent xiv, 258. tam vacui populum xv, 23. pudici matrona vi, 49. capiti tignum incutit iii, 245. impositas res iii, 252. graves dentes deposuit helva xi, 427.

Carbone in tuo pia thura ponimus xiii, 416. a carbone ad rhetoras mitti x, 434.

Carcer rusticus xiv, 24. carveris nigri uncum xiii, 245. carcere Aeolio x, 481. in longo castrorum vi, 564. uno contenta Roma iii, 314. fornicis x, 239. Austri v, 404. nassae xii, 423. *carcere et Gyaris dignum aliquid aule, si vis esse aliquis* i, 73.

Cardiacus amicus v, 32.

Cardine facili valvae iv, 63.

Caret censu i, 59. domus vitio xiv, 69. anxietate vii, 57. somno iii, 56. caruisse tandem parva Seripho vi, 564. uno anno Circensibus xi, 53. morbis et debilitate xiv, 456. auriculis nasoque viii, 5. cruciatu et poena x, 287. mortis terrore x, 357. turture magno vi, 39.

Carfinia moecha ii, 69.

Carina Actinea ii, 109. carinas audaces aedificare x, 264.

Carmen triviale communi feriat moneta vii, 55. amicae Thebaidos vii, 82. magicum vi, 433. gaude bacchamur vi, 636. carminis solo se

vexant vii, 63. carmina divioa iii, 207. sublimia vii, 28. tradunt xv, 447. Maronis xi, 479.

Carnifices inter iacet Damasippus viii, 475. vi, 480. n.

Caruem supervacuam abscondere s. abrumpere Galli solent ii, 416. carne nova accedente xi, 85. hac nil libentius edit xv, 88. humana nec suillam distare putant Iudaei xiv, 98. carni- bus Iuanaois vesci licet Aegyptiis xv, 43.

Carpathium aequor xiv, 278.

Carpento rapitur vii, 447. carpen- tis convenient ix, 432.

Carphinia moecha ii, 69.

Carpophora mulius vi, 499.

Carptores ix, 440.

Carrinatis Secundi vii, 205.

Carruca iii, 40. n.

Carthagine cum tota migra, Cor- nelia vi, 474. victa mendicatus pa- nis x, 277.

Carus delator i, 36.

-Carus erit Verri, qui Verrem ac- cusare potest iii, 53. cara numquam est his opibus annona veneni ix, 100. carum amicum v, 440. *carior est diis homo quam sibi* x, 350.

Casa candida obstat nautis vi, 454. casae turbam xiv, 467.

Cassandreae plangtus x, 262.

Cassis taelata cet. xi, 103 seq. cas- sidis patiens vii, 33. casside de fracta pendens buccula x, 434.

Casni natalibus v, 37.

Castella Brigantum xiv, 496.

Castigas turpia ii, 6. verba vi, 455. filium acerbo clamore xiv, 54. ven- tres servorum modio iniquo xiv, 426. castigata remordent vitia ii, 35.

Castora ad vigilem ponendi num- mi xiv, 260. de Castore ducit bra- cteolam xiii, 452.

Castor se eunuchum ipse facit, cu-

plena evadere damno testiculorum xii, 34.

Castra (balnearia) maveri nocte iubet vi, 419. domestica (praetoriana) x, 95. prospera xvi, 2. tua sequuntur siguli iv, 135. movebant duces viii, 42. munire dolabra viii, 248. castrorum imperiis functus xi, 87. legibus antiquis et more Camilli servato, miles ne vallum litiget extra xvi, 15. longos labores xiv, 198. aera merentem xvi, 55. carcer vi, 561.

Castravit ephebum x, 307. castrari mares solebant, quod vetuit Domitianus vi, 368 seq. n.

Cautus ingenium x, 300. casto quid forma nocet? x, 324. *castas Latinas praestabat humilis fortuna* vi, 287.

Casulam desiderat filius pastoris duri xi, 153. casulis et collusore catello ix, 61. contenti vivite xiv, 179.

Casus subtili iii, 273. unde altior x, 107. extremi xv, 95. multis cognitus xiii, 9. pelagi xii, 17. impulit hos xv, 419. urbis iii, 214. lugentis amici xv, 134. casum ad tabulae itur i, 90. casu in hac nemo dolorem fingit xiii, 132. in casibus fortunae qui omnia ponant xiii, 86.

Catellae animam servare cupient morte viri vi, 654.

Catelli exta haruspex rimabitur vi, 551. catello collusore ix, 61.

Catena graviore abreptum xiii, 175. catenae stridore laetus xiv, 23. catenae qua non incude, qua fornace graves iii, 309.

Catenatae tabernae iii, 304.

Cathedra nuda i, 65. strata lounge ix, 52. vana et sterilis vii, 203. mollis vi, 91. cathedris reportandis posita est orchestra vii, 47.

Catienae donat iii, 133.

Catilina accuset Cethegum ii, 27. iacuit cadavere toto x, 288. eius natalibus, atque Cethegi nil sublimius;

arma tamen pararunt viii, 231 seq. *Catilinam quocumque in populo videas, sed nec Brutus erit, Bruti uge avunculus usquam* xiv, 41 seq.

Catinensi pumice viii, 16.

Catinum nigrum vi, 343. Tuscum xl, 109.

Cato tertius e caelo cecidit ii, 40. durus xi, 90.

Catti torvique Sygambri iv, 147.

Catulla ii, 49. x, 322.

Catullus, cui poeta de-reditu gratulatur xii, 4 seq. 29 seq. Catulli phasma viii, 186. urbani fugitivus scurra xiii, 111. mortiferi iv, 113.

Catulus et Artorius iii, 30. Catulis generosior ii, 146.

Cauda magistri citharoedi vii, 212. squillae v, 82.

Cavea leonis xiv, 247.

Caveo convivam superbum xi, 130. cavet hunc iii, 283. brumam famemque reste xiv, 274. cautus circumagit cohortes vii, 163. Atrides vi, 661.

Caules s. *Caulis* miseris emendus i, 134. pallidus, qui olet laternam v, 87. caulibus olim nemo furem timebat vi, 48.

Cavat sudibus palum vi, 248.

Caupo proximus ix, 108. caupone relicto vi, 591.

Causa fere nulla est, in qua non femina litem moverit vi, 242. facit rem dissimilem viii, 215. vivendi iis in solo palato est xi, 41. mentis malae penes te xiv, 226. mali et discriminis xiv, 290. querelae xvi, 49. doloris ix, 91. causae malae quum magna superest audacia, creditur a multis fiducia xiii, 109. scelorum inde xiv, 173. color et genus vii, 155. causam ancipitem xi, 32. dicentis amiei plorare xv, 134. *V. L.* causas his alias subnectere iii, 315. hinc habuere x, 278. vivendi perdere

propter viam viii, 84. agere ii, 51. xiv, 192. locorum iii, 147. nobilis indocti viii, 48. inde habuit x, 140. causis nullis interdum aut levibus flagrantia praecordia aiii, 182.

Causidici pusilli sanguine numquam maduerunt rostra x, 121. *causidico* et patrono quantum licuerit dare vii, 124. lasso figuntur virides, scalarum gloria, palmae vii, 118. *causidicum purpura et anethystina vendunt*; convenit illis et strepitu et facie maioris vivere census vii, 136 seq. *causidicorum* nutricula Africa vii, 118. centum patrimonia hinc pone cet. vii, 113. *causidicos* Gallia docuit facunda Britannos xv, 111. *causidicis* quid praestant civilia officia vii, 106.

Cavi folles immensa spirant mendacia vii, 111.

Cecropides ego viii, 46. nil tu nisi C. viii, 53.

Cecropia mera de Sulmonensi facta est vi, 187.

Cecropium Cotytto ii, 92.

Cedit nuctumtus pruinis iv, 56. turba iii, 239. iv, 63. honori i, 110. patria iii, 29. iugeribus ii, 131. foro xi, 50. uni Homero vii, 38. structori omnis pergula xi, 136. non Canopo luxuria xv, 46. Veiento iv, 123. cedunt grammatici vi, 438. cui tympana plebeia vi, 515.

Cedo, si cet. vi, 504. xiii, 210. agello paterno vi, 57.

Celadi gremio vii, 215. *V. L.*

Calaneo curvis unguibus nummos raptura viii, 130.

Celebres notique poetae vii, 3.

Celebratur fumo sportula iii, 219. fanum Isidis ix, 25.

Ceteri fugae terga praestare xv, 75. celeres Mauri xi, 125.

Cella in parva sublimia carmina facis vii, 28. alta Chionem deducere iii, 136. cellam vacuam atque suam

in lupanari vi, 122. ultima clausa vi, 128.

Celare haec memento ix, 93.

Celsti Praetoris ludi viii, 194.

Celso principium et locus dictare paratae mulieres vi, 215.

Censes quidnam? iv, 130. aiii, 140. censebunt post banc aetate atque arte minores vi, 500. censi sanguine longo viii, 2. *te laude tuorum noluerim* viii, 74.

Censor Fabricius notet ia, 142. censoris ira dignum aiv, 50. severos mores etiam collega timet xi, 92. censore opus, an haruspice nobis? ii, 124. iudice morum iv, 12.

Censura dat veniam corvis et vexat columbas ii, 63. rigidi caelianni facilis cuivis x, 31.

Census Tulli et Anci v, 57. equester v, 132. aiv, 323. easuperans cuncta patrimonia a, 43. tenuis xiii, 7. indomiti aiv, 176. magni aiv, 227. custodia misera aiv, 304. in corpore non esse avi, 53. maioris facie vivere vii, 137. mensura quae sufficiat xiv, 317. *censum pereuntem prodiga non sentit femina* vi, 362. ad censum protenus iii, 140. census omni majorum caret i, 60. minor gener iii, 160. a censu famam trahit xi, 23.

Centena decies ritu dabuntur (in dotem) a, 335.

Centone veteri intravit calidum lupanar vi, 121.

Centronius aedificator xiv, 86.

Centum sestertia perdere in alea i, 92. unde epulum dare possis Pythagoreis iii, 229. convivae iii, 250. ovis se lustrare vi, 518. *causidicorum* patrimonia vii, 113. ostrea coenat viii, 85.

Centumviri vii, 116. n.

Centurionum cognitio xvi, 17. gens hircosa v, 153 seq. xiv, 194. prima

pili dignitas quæstiuosa, ei aquila in
eorum custodia xiv, 197. n. insigne
vitis xiv, 193. n.

Cope violare nefas Aegyptiis xv, 9.

*Cera vultum facit vii, 238. fragill
niteotia simulacra xii, 88. ceram præ
cipuam in tabulis abstulit iv, 49.
ceræ veteres uodique exornat tota
atria viii, 49. ceras copaces implere
i, 63. de oave Vlyssis petitas affixit
Fortuosa (auribus) ix, 449. pusillas
dicat xiv, 29. accipe xiv, 191.*

*Cercopithecæ sacri aurea effigies nitet
xv, 4.*

*Cerdoni quæ turpia, Volesos Bru
tumque decebent viii, 182. cerdooi
bus postquam timendus esse coeperat,
periit iv, 153.*

*Cerebrum ferit testa iii, 269. cere
bro vacuum caput xiv, 57.*

*Cereris vittas paucae adeo contin
gere dignæ vi, 50. aulaea xiv, 263.
georum x, 112. aram pedemque
tangens xiv, 219. sacerdos et arcana
face dignus xv, 141. Helvinae iii,
320.*

*Cerno si egregium sanctumque vi
rum, monstrum cet. xiii, 64. cernis
sudes? iv, 127.*

Ceroma femineom vi, 246.

Ceromatico collo iii, 68.

*Certamine toto vix cuiquam nasus
ioteget xv, 55.*

Certe scis ix, 73.

Certa magis tutela xiv, 113.

*Cervæ tragicæ furtiva piacula xii,
120. vivacia xiv, 251.*

Cervical cooducit vi, 353.

Cervina socioctos xiv, 151.

*Cervix ferienda a grandi ministro
xii, 14. psrata ferre ingum vi, 207.
et manus caesa est ingeoio x, 120.
pulcra et esodida x, 345. non ulla
sufficit tanto orbi corooae x, 40. cer
vice obstricta dominum trahere in
ius x, 88. locata me securum iubent*

*insistere Circo ix, 143. cervicibus
fratrum funus portantibus x, 260.
nudis longum ostendit aurum vi,
389. Herulis aequat collum longum
lovalidl iii, 88. longorum Syrorum
vehi vi, 354.*

Cesennia vi, 136.

Cespes festus xii, 2.

*Cessat acu emerita anns vi, 498.
cessant tympana Galli viii, 176. aulsea
vi, 67. oracula Delphis vi, 555. si
tibi sidera ix, 33. dies prodere furem
xiii, 23. cessabit nemo tuorum hos
pitem venturo xiv, 59. anxietas nec
meosae tempore xiii, 214. cessare
per totam diem licebit xi, 183.*

*Cetera ut mittas ix, 70. eiusdem
sortis xii, 25.*

*Cethegum Catilina accuset ii, 27.
Cf. viii, 231 seq. x, 287.*

Cetronius aedificator xiv, 86.

Ceu Marsya victus ix, 2.

*Ceventem ego te, Sexte, verebor?
ii, 21. cevet et computat ix, 40.*

*Chaerippe, præcooem circumspice
viii, 96.*

*Chaldæo cum grege sedentis Prin
cipis x, 94. Chaldæis maior fiducia
cet. vi, 553 seq.*

*Charontis cootus et cymba ii, 150
seq. iii, 266. ei triena porrigitur tam
quam nsulum iii, 267. viii, 97.*

*Charta soluta ponimus pia thura
in earbooe xiii, 116. chartæ peritu
rae parcere i, 18.*

*Charybdi mediam contemnunt tem
eraria lina v, 102. Charybdi sseva
dignum xv, 17.*

*Chionem alta sella dēducere iii;
436.*

Chirographa vana xiii, 137. xvi, 41.

Chirromantia vi, 583. n.

*Chiron recubans sub eodem mar
more meosae iii, 205. citharæodus
magister Achillis eliciens risum cauda
vii, 212.*

Chironomon Ledam molli saltante
Bathyllo vi, 63. chironomonta stru-
ctorem species volanti cultrillo v,
121.

Chlamys Spartana viii, 101.

Choraulis Ambrosius vi, 77.

Chordae pertine numerantur vi,
383. magicae resonant dimidio Me-
mnone xv, 5. obliquae cum tibicine
iii, 63.

Chorus Bellonae Matrisque Deum
vi, 512. choro canoro incipiat pru-
rire Gaditana xi, 163.

Christiani taedae instar olim in-
censai i, 155 seq.

Chrysippus non dicet idem xiii,
181. Chrysippi gypso plena omnia
ii, 5.

Chrysogonus doceat vii, 176. can-
tare vetatur vi, 74.

Cibus exiguus xiv, 301. imperfectus
et haerens stomacho iii, 233. culturis
xiv, 79. fructus amicitiae magnae v,
14. cibi atque vini gaudia x, 204.
qualis domus atque suppellex xi, 99.
miserabile exemplum xv, 98. genus
esse credere pectora, brachia, vul-
tum xv, 171. cibum arciunt digitis
alienis x, 229. ante cibum duritur
sextarius vi, 428. xiv, 255. cibo dif-
ficili crescente inter molares xiii, 213.
feruet stomachus domini v, 49. ci-
bos et vina praegustandi mos vi,
633. n.

Cicadas expectate ix, 69.

Cicatrix ostendit linum consuto vul-
nere crassum iii, 151.

Cicero eloquio perit x, 144 seq.
Antonii gladios potuit contemnere,
si cet. x, 122 seq. vigilat Consul, hic
novus Arpinas cet. viii, 236 seq. Ci-
ceroni nunc nemo ducentos dederit
numos vii, 439. Ciceronem Allobroga
dixit Rufus vii, 214.

Ciconia serpente pullos nutrit xiv,
74. crepitat salutato nido i, 116.

Cientae gelidae inter pocula datas
Sorrati vii, 206, xiii, 186.

Clemus clamore fidem xiii, 31.

Cleis pugnas et ictus iv, 121. Ci-
licum piratae viii, 94. vii, 14. n.

Cimbri terribiles xv, 124. virti a
Mario viii, 249. immanis magnitu-
dinis viii, 252.

Cinaedus, κίναδος ix, 37. cinaedo
scribente satiram improbius iv, 106.
Cinaedi Socrati ii, 10. cinaedis dal-
ferre reras ad moechum xiv, 30.

Cincinmus hic altior vi, 492.

Cinis quorum tegitur Flaminia i,
171. cineres praematuro xi, 44. praeter
maiorum rapitur rarpento viii, 146.
cinerum rustodibus saxis x, 144.

Cinnamus tonsor et eques i, 24. x,
225. n.

Circes verberare tenui percussus xv,
21.

Circeis nata ostrea iv, 140.

Circenses et panem x, 81. ludi gra-
tissimi iii, 223. x, 81. xi, 53. 195
seq. iis avari iii, 223.

Circuit triplicem usuram praestare
paratus ix, 8.

Circumagunt se sarraca Bootae v,
23. cohortes vii, 164. quo te circum-
agas? ix, 81.

Circumedit gemmas collo vi, 458.
circumdatus grege vi, 533.

Circumducitur uxor i, 122. agmen
captivorum x, 280.

Circumferre, de lustratione ii,
157. n.

Circumligat auro digitos vii, 89.

Circumlita fascia visci ix, 14.

Circumscribere pupillos x, 222. do-
ces xiv, 237.

Circumscriptorem pupillum ad iura
vocantem xv, 136.

Circumsiluit agnisc factio morborum
omne genus x, 218.

Circumspicit vos Ducis indulgentia
vii, 20. praeconem viii, 96.

Circus hodie capit totam Romam xi, 495 seq. Circi medio in pulvere sublimem Praetorem in tunica tovis x, 37. ad Circum iussus prostare puellas iii, 65. circo clamoso insistere securum ix, 444. raucio exultat Victoria viii, 59. in circo positum est satum plebeium et in aggere, ubi consulit ante phalas delphino-
rumque columnas vi, 588 seq. in eo factiones aurigarum vi, 590. vii, 414. Circo vacantem Urbem viii, 418.

Cirrhæ dominis vii, 61.

Cirrhæi vatis spicula xii, 79.

Cirro madido torquentem coroua (capillorum) xii, 465.

Cinium iii, 40. n.

Cista vetus servabat libellos, iii, 206. perituri Latini vi, 44. cistas vendas vii, 44.

Citabere testis viii, 79. a praecone ii, 43. citato axe pervolat Flaminiam i, 60. citari ante omnes debet Scatinia ii, 43.

Citharam suspende marmoreo colloso viii, 230. pro cithara velare caput vi, 391.

Citharoedus Echion pater fuit vi, 76. citharoedi magistri cauda vii, 212. citharoedo Principe mimus viii, 498. eximius x, 241.

Cito dives vult fieri xiv, 477. non tam cito dicere poterit moechos xiv, 27. Citius falsum producere testem cet. xvi, 32. properate argillam iv, 434. percurram x, 225. crediderim cet. xv, 49. corruptum xiv, 34.

Citræ mensae i, 75. 137. n.

Civilis belli sarcina speculum ii, 403. civilia officia quid praestant causidicis vii, 406. iura novimus ii, 51.

Civiliter coenes v, 412.

Civis magnus obit vi, 559. rarus et egregius viii, 28. non erat, qui liberâ posset verba animi proferre iv,

90. eivem ingenti vulnere nutantem xv, 456. unum donare Sibyllae iii, 3. patriæ populoque quod dedint, gratum est, si facis, ut patriæ sit idoneus xiv, 70.

Clade domus renovata x, 244. maior Saguntus xv, 444. et peste sub illa iv, 84.

Clamat pensio, Posce ix, 63. Pontia, feci vi, 638. quod pœpulus viii, 29. clamant marmora convulsa i, 42. clames licet vi, 283. clamante Liburno iv, 75. clamatur, ite profanae it, 90.

Clamor repetitus vi, 328. clamore acerbo castigare xiv, 55. opus est x, 215. ciemus fidem hominum Divumque xiii, 34. pari concurritur xv, 53.

Clamorus Circus ix, 444. pater xiv, 491. clamorosa phasma Catulli viii, 496.

Clarus genere atque opibus vir ii, 429. clara triginta mamillis scrofa xii, 74. equi fuga ante alios viii, 61. luce viii, 454. clarum fulcrum xi, 95. clavi triumphii omen iv, 425. honoris velamen iii, 478. claram facem praeferre pudendis viii, 439. claras animas iv, 451. clarior mihi hæc lux dje natali xii, 4. V. L.

Classis numerosa perimit tyrannos vii, 451. veniet, quo spes lucri vocarit xiv, 277. classibus constrictam mare x, 475.

Claudius et *Clodius* idem nomen ii, 27. V. L. Claudius qualem edit boletum ante illum uxoris, post quem nil amplius edit v, 446. Caesar indult sit omnia Narcisso, cuius paruit imperiis uxorem occidere iussus xiv, 330. quæ tulerit, audi cet. vi, 415 seq. Claudii senis praeordia pressit boletus Agrippinae tremulumque caput descendere iussit in coelum et longam mauantia labra salivam vi, 620 seq.

Claudo et cludo recte scribitur ii, 36. *V. L.* iii, 49. 431. vii, 26. xiv, 322. claudii filius ingenuorum latus servi divitis iii, 431. cohors hortos x, 46. ultima cellam vi, 429. te scribus exemplis xiv, 322. spelunca pecus et dominos communi umbra vi, 4. claude libellos vii, 26. fenestras ix, 404. elaudentem oculus gallinam xii, 96. elauditur cum eo simia xiii, 156. infans terra xv, 439. claudenda est inoua accepto damno xii, 429. clausus iam mercator lason vi, 453. ut Gyarae scopulis x, 470. clausa fenestra somnum facit lectica iii, 242. clauso antro vehitur iv, 21. labello te respicit iii, 485. theatro vi, 68. clausis domibus iii, 303.

Clave una portarum xv, 458.

Claustra portarum laxabat prodita viii, 264.

Clavus militis mihi io digito haeret iii, 248. clavus latus et angustus i, 406. n. clavorum tot millia offodere xvi, 25.

Cleanthas archetypus iubet servare pluteum, al. puteum ii, 7.

Clementia stulta est, perituræ par. eere churtæ i, 17. indulget senibus porcis, vi, 460.

Cleopatra moesta et mollis ii, 409.

Clieus magnus miraudusque regis (Prusiae) x, 461. deditus devotusque ix, 72. clientis iactura nusquam minor est iii, 425. exhausti lumbos donare iugeribus ix, 59. clioti veteri parere indignatur servus v, 64. cliotem neglectum adhibere duos post meos, tertia ne vacuo cesset eulcita lecto v, 46. clientes comitatur patroorum longo ordine i, 46. 428. iii, 284. coguntur muera et tributa dare servis iii, 484—489. male tractantur a patronis v, 4 seq. sportulis vivunt i, 95. 419. 428. iii, 249 seq. x, 46. veteres lassique abeunt vestibulis i,

432. patronos appellant reges ac domos i, 436. n.

Clio esuriens migrat in atria vii, 7.

Clipeo pugnantiem Graechum in arena viii, 201. clipeis ancilibus ii, 426. cum clipeis nascuntur legiones dentibus anguis xiv, 242.

Clitumni pascua xii, 43.

Clivosæ Latioræ v, 55.

Clivo pendente latus recedit vi, 650.

Cloaca torrente pinguis lupus Tiberious v, 405.

Clodius si accuset moechos ii, 27. psalteria penem maiorem, quam sunt duo Caesaris Antiestones, illuc, testiculi sibi conscius uode fugit mus, iustulit cet. vi, 337. seq. *nunc ad quas non aras?* vi, 345. *Clodius et Claudius idem nomen ii*, 27. 36. *V. L.*

Cloelia virgo natavit imperii fides Tiberium vii, 265.

Clotho mea et Lachesis gaudent ix, 435.

Cludo, v. Claudio.

Clunem agitant de virtute locuti ii, 21. submittat asello vi, 334. clunae tremulo ad terram descendant puellae plausu probatae xi, 464. clunibus apri v, 467.

Clusiam non lambit Taedia iii, 49.

Cluvenus quales facit versus i, 80.

Clypeus, v. Clipeus.

Clytemnestram mave nullus non vios habebit vi, 656.

Coa conchyliæ et vestimenta viii, 401.

Coccinea lacoa iii, 283.

Coetes et Mucius hoc mirarentur vi, 261.

Coctana, coctona, cottana, cottana iii, 83. *V. L.*

Coeyton Cecropiam soliti lassare Baptæ ii, 92.

Codice enim grandi venit ad duhium nomen vii, 410. codice ætæq

vetat heredes esse quos eduxit x, 236. in codice residens horrida puella ii, 57.

Codrus nil habuit, et tamen illud perdidit iii, 208. *Codri* rauci The-seide i, 2, *Codro* lectus Procula minor lii, 203.

Cotlesti ab arce sensum ingenium-que traximus xv, 146.

Coelicularum convivium xiii, 42.

Coelum terris misceat et mare coelo ii, 25. vi, 283. abscondere tenebrae xii, 18. *Aventini* hausit infantia nostra iii, 85. in coelum descendit tremulum caput Claudii vi, 622. ibit, iusseris, *Graeculus* esuriens iii, 78. evebit vetulae vesica beatæ i, 38. coeli magna otia vi, 394. summi fida internuntia vi, 545. murmure primo exanimis xiii, 224. armamentaria quidquid habent telorum xiii, 83. color hic nil minatur xiv, 294. numen adorant Iudaei xiv, 97. summa de parte raptum ignem xv, 85. coelo mare confundas vi, 283. Latino ignotum carmen vi, 637. locamus Fortunam x, 366. recenti et orbe novo aliter vivebant homines vi, 11. dignus ix, 47. e coelo descendit Γωδὴ σαρ-ρὴν xi, 27. e coelo tertius cecidit Cato ii, 40.

Coemti piperis xiv, 293.

Coemtor piperis xiv, 293. *P. L.*

Coena feralis exigua patella ponitur v, 85. haec iam olim luxuriosa nostri Senatus fuit xi, 78. lautissima caeditur et ulmea sonat tota Subura xi, 141. altera amplior rusticorum xiv, 470. luxuriosa i, 137. 138. recta opponitur sportulae i, 95. n. ingens sedet ii, 120. una duos (filios necare) vi, 641. *Coenae* tempus et lavatio ante ac post eam i, 49. n. vi, 418 seq. modicae partem de margine sumtam ructarit scurra Palatii iv, 30. hesterae occurrere ix, 44. magna gaudia

sentire positis ad templa et compita mensis xv, 41. ad conspectum x, 230. iniuria tanti? v, 9. spes longissima i, 133. alterius in tempora differre xiv, 130. ad coenam si intestatus eas iii, 273. super coenam narrat xv, 14. coenas maiores optata facient tonitrua v, 117. per cunctas it fabula i, 145.

Coenaculum — in coenacula rarus venit miles x, 18.

Coenatio longis Numidarum sulta columnis surgat et rapiat argentem solem vii, 183.

Coenavit secreto septem fercula i, 95. centum ostrea viii, 85. cum eo praeterita nocte x, 235. eximie xi, 1. egregius meliusque miserrimus horum xi, 12. quam multa magnaue parapside iii, 142. coenare lauto paratu xiv, 13. fictilibus pudet iii, 168. civiliter v, 112. coenandi bene spes v, 166. nulla nunc voluptas divitiibus xi, 120.

Coenosi gurgitis (Stygis) alnum non sperat iii, 266.

Coenula frugi Romae magno iii, 167.

Coepit Graecorum mentio iii, 114. discumbere vi, 434. videri vi, 113. iam radere guttur vi, 105. cerdonibus esse timendus iv, 154. pectere barbam xiv, 217. coeptum dirimi coniugium ix, 79. coepta sulphure incendia xiii, 145.

Coerces consul vexilla viii, 236.

Coctus virorum ferre vi, 399. ipsius pater sit vii, 239.

Cogitat scelus tacitum intra se xiii, 209. tollere heredem vi, 39.

Cognata colubrae anguilla v, 103. cognatis ponere natalitium lardum xi, 84. maculis parcat similis fera xv, 160.

Cognitio iustissima de milite Centurionum xvi, 18. peracta vi, 145.

cognitionē tribuni non egeat vii, 228.

Cognosce prooemia rixae iii, 288.
penitus vi, 474. cognitus multis casus
xiii, 9, xii, 26.

Cogit quum te furiosus iii, 294.
quidquid vacui ventris furor xv, 400.
te potere v, 73. fateri xii, 222. ex-
clamare vi, 423. cogitur in frontem
densissima ruga xii, 216. poenas pen-
dere alieni somni vi, 479. cogente
nullo Nerone viii, 493. xi, 7. coacto
humore vexare oculos xiii, 433.
cunctos festoque iv, 446. coactas haec
per tormenta divitias xiv, 435.

Cohibere dextram v, 74. cohibe;
pone seram vi, 347.

Cohors rauca Gallorum vi, 545.
sancta comitum viii, 427. tota clau-
sit hortos Senecae praedivitis x, 46.
libertorum v, 28. tota Pygmaeorum
non est altior pede uno xiii, 473.
tota est inimica xvi, 20. cohortis
curam sperare i, 58. cohortem ser-
vorum hamis dispositis vigilare noctu
iubet Licinus xiv, 303. cohortes Han-
nibalis madidas a tempestate vii, 464.
certe vis x, 94. dorso fert elephas xii,
409.

Coitus longa oblivio x, 204.

Colaphum incutimus lambenti cru-
stula servo ix, 5.

Colchide torva vi, 643.

Coliphia comedunt ii, 63.

Collactea (al. *Collacia* *V. L.*)
Tullia quid dicat notae Maurae vi,
307.

Collapsa ne ruant subductis tecta
columnis viii, 77.

Collega ne prior salutet Modiam
iii, 430. stupidi Corinthi viii, 497.
nobilis (Marci) ornatur lauro secunda
viii, 253. etiam timet severos Censo-
ris mores xi, 92.

Colligo quo eventum viridis panni
xi, 496. colligit ianua primos ignes
xiii, 146. testa tenui muro spatiosum

orbem (palellae) iv, 432. collige sic
continuo, quod cet. xiii, 491. sarcin-
ulas vi, 446.

Collina turre staotes mariti, quum
cet. vi, 294.

Colliphia comedunt ii, 53. *V. L.*

Collis a vimine dictus iii, 67. colles
ad istos fluxit Sybaris vi, 296. colli-
bus his stantibus et aalvis ix, 434.
contenti vivite xiv, 479.

Collum longum invalidi cervicibus
aequat Hercules iii, 88. miserabile et
tenue x, 269. collo hirsuto spirant
opobalsama ii, 44. circumdedit gem-
mas vi, 458. trito ducunt epirhedria
aegripedes viii, 66. lasso famelica
iumenta xiv, 446. ceromalico fert
niceteria iii, 68.

Collumore catello ix, 61.

Collyria poscit vi, 579. *V. L.*

Colo eum vii, 37. colunt Idaeum
solenne xi, 492. qui Tentyra xv, 76.
Minervam adhuc uno asse partam x,
446. urbem iii, 493. Aegyptus por-
tenta xv, 2. Deos xv, 38. coluit mea
puls. annua saxum sacrum xvi, 39.
orgia 94. eadem sacra xiv, 403. colit-
ur maiestas dierum festorum iii,
473. culta puella xi, 200. nullo pal-
liolo Doris iii, 95. culti horti iii,
228. iuvenes iii, 458. aervi iii, 489.
agri xiv, 459.

Color quis causae vii, 455. hic
coeli nil minatur xiv, 294. coloris
duri crassique laceroae ix, 29. colo-
rem panis tui, 5, 75. die, Quinctiliane
vi, 279. colorea violae xii, 90.

Colosso de marmoreo citharam sus-
pende viii, 230.

Colubrae longae cognata anguilla
v, 403. colubris quibus exagitaris vi,
29.

Columbae molles reddunt ova sub
tegula iii, 202. calidae pulmone vi,
549. columba vexat censura, dat
veniam corvis ii, 62.

Columna Phrygia xiv, 307. *columnae* delphinorum in Circo vi, 590. *adiduo* lectore ruptae i, 13. *columnas* nitidas ostende xiv, 60. *columnis* longis Numidam fulta coenatio vii, 182. *subductis* ruant collapsa tecta viii, 77.

Colus n. *colos* tardas expectare grave filio xiv, 249.

Colyria poseit vi, 579.

Coma alebatur et a puberibus tonsa Deo alicui consecratur iii, 186. n. *brevior* supercilio ii, 15. *comae* siccac horrida silva ix, 13. *Comiarum* structura, turris cet. vi, 502. n. *comas* plectere, flectere, nodo cogere, in gradus frangere vi, 496. n. *flavas* Germanorum et madido cirro tortas xiii, 164. alendi et tondendi mos iii, 186. n. vi, 26. 105. in luctu magnoque discrimine radere et Diis sospitatoribus offerre xii, 81. *vexatas* referens mulier xi, 187. *comis* implet auratum reticulum ii, 96.

Comedit quis tecum sectile porrum auctor? iii, 294. *comedunt* patrimonium una mensa i, 438. *coliphis* paucae ii, 53. *comedam* sinciput nati elixi xiii, 84. *comesa* nobilitate i, 34.

Comes nulli exeo iii, 47. quis utilior regeoti cet. iv, 84. *signorum* xvi, 55. *comite* ancilla non amplius una vi, 119. *comites* perpetui inunicipalis arenae iii, 35. *quid* facient i, 119. *educit* asellas mulier vi, 469. in magno fasce libelli vii, 107. *decem* an tibi sint vii, 142. *comitum* suncta cohors viii, 127. *magnas* voces disponere vii, 44. *longissimus* ordo iii, 281. *gregibus* premere populum i, 46.

Cometem instantem regi vi, 407.

Cominus ursos fugebat iv, 99.

Comitantibus oculis itur ad casum tabulae i, 89. *comitata* est Hippia ludium vi, 82.

Commagenus haruspex vi, 550.

Commentat voluptates ravior una xi, 208. nos Marti epistola Veneris xvi, 5. *tragoedum* vi, 397.

Commercia quid faciant ii, 166.

Committere Bromium eunucho noli vi, 378. et comparare vates vi, 436. *animam* ventis xii, 57. *secretum* ix, 96. *Aebean* Rutulumque i, 162. *eadem* crimina diverso fato xiii, 104. *venam* vel discipulo Philippi xiii, 125. *magnos* elenchos auribus extensis vi, 459. *committitur* exemplo malo xiii, 4. *non aurum* tibi v, 39. *commissa* pugna fervet lagena v, 29. *auctio* vendit stantibus vii, 10. *plumbo* domus xiv, 310. *pauca* x, 337. *celare* ix, 93. Cf. *Comparo*.

Commodat aedea vii, 40.

Commoda iungentur caducia ix, 89. *communis* militiae xvi, 7.

Commota virga iam dudum mulio mihi adnuit iii, 317.

Communis conditor mundi xv, 148. *aensus* rarus in illa fortuna viii, 73. *commune* consilium ix, 124. *id* vitium est iii, 182. *communi* tuba signum dare xv, 157. *umbra* claudere vi, 4. *moneta* ferire carmen triviale vii, 55. *communis* pecula viii, 177. *extra* communia te ponendum censea xiii, 140. *commoda* militiae xvi, 7.

Comoedia quae melior plorante gula? v, 157.

Comocodus uxorem agit iii, 94. *comoeda* natio Graecorum tota iii, 100. *comoedi* fibula solvitur bis magno vi, 73.

Compage fracta ruebant cuncta vi, 618. *compagibus* tot altum aedificat caput vi, 502.

Compago tabernaculi catenatae fixa siluit iii, 304.

Comparationis particula omitti solet xiv, 246. 247. n.

Comparo hoc monstrum puero cet.

xiii, 66. non mille rates testamento xii, 121. comparat me sibi xi, 130. nullum Sirena flagellis siv, 20. *Comparare, committere, componere* verba theatri, arenae et certaminis publici i, 162. n. vi, 378. 436.

Compede in magna haec squalidus fastidit fossor xi, 80. vinxerat ipsum x, 182.

Compesce labellum digito i, 160.

Compita per quae te quaerat nolentem ix, 112. ad compita et templa positus mensis xv, 42.

Complexibus servi vi, 279.

Componis quae, dona Veneris marito vii, 25. componit lintea pleno gutto iii, 263. docte fercula vii, 185. componunt ipsae formantque libellos vi, 244. crimen in dominos ix, 110. composuit quod Mithridates xiv, 253. componitur tota domus una rheda iii, 10. compositi luto homines vi, 13. Cf. *Compare*.

Computat annos facies vi, 199. iam suos annos dextra x, 249. quid referat sportula i, 117. quae, et scelus ingens sana facit vi, 651. et cevet ix, 40.

Conatus illis durior iii, 166. te poeniteat x, 6.

Concedit non cuiquam de se sperare melius xiv, 7. plus quam lex ulla dolori x, 316. mactare xii, 115. conceditur in illos quid i, 169. concessum quid sperare aegris xiii, 235.

Concentus tubarum x, 215.

Concha hibitur vi, 304. aestiva eum lacerto iv, 131. conchas et castra moveri iubet vi, 419.

Conche cuius tumes? iii, 293. signata et aestiva xiv, 131.

Conchyliis horum non fugiam? iii, 81. Coa viii, 101.

Conciliere loris vicinos vi, 414. rhombum iv, 130. concisus pugnis

iii, 300. concisum argentum in titulos xiv, 291.

Concilium et consilium quomodo differant iv, 73. *V. L.* in concilium vocantur proceres iv, 73. concilio misso iv, 145.

Concipis quid tam dextro pede, ut te conatus non poeniteat votique peracti? x, 5. conciperet ut te, quae sanguine fulget luli viii, 42. concipitur non sub nostro sidere talis bellua xli, 104. concepta auribus atque oculis urina movetur xi, 168.

Conclamant uno ore vii, 167.

Concordia crepitat salutato nido i, 116. maior serpentum xv, 159. de speranda tibi salva coetu vi, 231. magna inter molles ii, 47. rara formae atque pudicitiae x, 297.

Concubitus ardor vi, 318. concubitu tragico nuper pollutus adulter ii, 30. abstinet uxor sacris diebus vi, 536.

Concumbunt Graece vi, 191. quibus verbis, modis vi, 406.

Concurritur clamore xv, 53. concurrentia saxa Cyaneas xv, 19.

Concutere lectum alienum vi, 22. concussere se ambae iratae x, 328. concutitur cachinno iii, 101.

Condemnat accusator iii, 116. n.

Condire boletum xiv, 8. pulmentaria vii, 185. gulosum fictile xi, 19. coudita pyxide Lyde ii, 141.

Conditor mundi indulgit cet. v. *Anima*. Iliados xi, 178.

Condit fulgura vi, 587.

Conducere balneolum et furnos vii, 4. aedem, flumina cet. iii, 31. tenebras quanti iii, 225. vestem, comites cet. vi, 352. homines in ventre necandos vi, 597. foricas iii, 38. aquarium vi, 332. magistrum ii, 113. rhetorem xv, 112. conducenda tabella eius obit magnus civis vi, 558.

conductus angur vi, 586. latro xiii, 145. conducta textit sub aggere viii, 43. pecunia xi, 46. sardonyche vii, 143. conducto tigillo vii, 46. conductas oves custodire i, 107.

Conduplicare patrimonia xiv, 229.

Confert quid damnatio? viii, 91. hoc ei via brevior xiv, 223. quid optandum purpura maior? i, 106. impensas iii, 216. tantum illi toga viii, 240. nil praeter gelidas cicntas vii, 206. nullam opem prudentia rectoris xii, 33. quid longa dies? x, 265. nil tibi unquam iii, 51. quid tibi iste vii, 36. conferre puero quid potest plus? x, 302. maiora crimina xiii, 444. 147. nullum naufragium velis ardentibus xii, 21. collata fiducia xv, 155.

Confidere viribus x, 11. confisus dolato ligno xii, 58.

Configite matrem vi, 173.

Confirmant animum trepidum formidine dirae culpae xiii, 107.

Confiteor, feci vi, 639.

Conflare Tonantem xiii, 153.

Confundas mare coelo vi, 294. confundat Rutulum Erinnyes vii, 68. confusus digressu amici iii, 1.

Congesta pecunia x, 12.

Coniectat non male v, 163.

Coniugium petimus partumque uxoris oeca cupidine ducti x, 352. queras xi, 29. instabile ac dirimi coeptum et iam pene solutum in nuptiis domibus servavit adulter ix, 80. coniugii Spartani sanguine se non polluit Orestes viii, 249.

Coniungere tectum laribus xv, 153.

Coniux si iubeat, dñrum est cet. vi, 98. amata x, 242. Sicula xiii, 50. coniugis amicos odit vi, 510. Fisci xii, 45. coniuge relicta cucurri v, 77.

Conuopeo testudineo vi, 80.

Conor nil contra vi, 644. coneris

si, iacet nervus s, 205 conata per-egit xiii, 210.

Conscendere navim vi, 98.

Conscientiae malae descriptio i, 166. 167. xiii, 1 seq. 192—235.

Conscious sibi testiculi mus vi, 339. solus nunc diligitur iii, 49. conscia matri virgo xiv, 28. occulti facti simulat gemitus vi, 271. diri facti mens xiii, 193.

Consensu efficiunt xvi, 21.

Considerat aurum vi, 482.

Considero et licet iv, 34. consedere duces, surgis Ajax vii, 115. examen apium culmine xiii, 68.

Consilium dedimus Sullae i, 16. si vis x, 346. artificis iv, 48. honestum iv, 86. utile, sed commune ix, 124. vi, 497. in consilium vocantur proceres iv, 73. *Consilium* et *concilium* differunt iv, 73. *V. L.* consilio misso iv, 145. in consilio est Aedilibus iii, 162. vi, 497. consilia si nostra movebunt vii, 172.

Consistas ubi iii, 296.

Conspectum ad cuenae diducere rictum x, 230.

Conspicitur apex xii, 72. conspecta ab uva livorem ducit uva ii, 81. tanto conspectius vitium, quanto maior, qui peccat, habetur viii, 140.

Conspicuum longe vi, 374. conspicuum monstrum iv, 115. quidquid est toto nequere, res fisci est iv, 54. conspicuae famae poemata x, 125.

Conspulso sinus vii, 112.

Constantia summi civis ii, 105 vultus fisci xiii, 77. superest, quum scelus admittunt xiii, 537.

Construo — constratum classibus mare x, 175.

Constituebat ibi Numa nocturno amicae iii, 12. si constituit ornari cet. vi, 487.

Constat tanti partus equae, tanti uua venefica vi, 626. claus sumus

levior vii, 77. constant omnia uxori vi, 160. constitit nuda vi, 123. *constabit patri nulla res minoris, quam filius* vii, 188. constet regula praecceptorum vii, 230. constant quanto capitis discrimine xiv, 258. quanti sibi gaudia vi, 365. vii, 45. constare corpora servorum nostra materia aiv, 47. constant pectore pertulit lonium vi, 93.

Constrictus cammarus ovo v, 84.

Constructa ovis fercula v, 84.

Consuetis canistris v, 74.

Consuetudo mali vii, 54.

Consul fies de rhetore, si Fortuna velit vii, 197. ipse rotam adstringit viii, 148. ne sibi placeat, curru servus portatur eodem x, 44. Cicero vigilat viii, 236. titulo ter consulis xi, 86. consule te mores praecedant virgas viii, 23. Fonteio natus aiii, 47. me x, 122. capillato diffusum vinum v, 30. Iunio xv, 27.

Consulit te de comœdis vi, 596. quae nullum et iam consulitur vi, 575. de lento funere matris vi, 565. ante phalas vi, 590. consulat si quis me, edam xiv, 317. consule te ai, 33.

Consumit diem Telephus i, 4. rhombum iv, 68. dies xiii, 160. frustra panis xiv, 128. consumpta pecunia ai, 47. Cannis iuventus ii, 455. consumptis opibus viii, 185.

Consumo vulnere crassum atque recens linum iii, 150.

Consurgit ad oscula vi, 507.

Contagio dedit labem ii, 78.

Contemnit me iii, 288. contemnunt lina Charybdim v, 402. nec contemnas, quod cet. ia, 99. annos pueri xiv, 48. contemnere gladio Antonii potuit a, 123. Superos testes xiii, 75. leges aiv, 100. linguam servi ia, 120. 123. genium fulcri vi, 22. fulmina pauper creditur iii, 145. pelagus et

famam vi, 90. contemio te rapitur aiv, 232.

Contemtor numinis vi, 342.

Conterit flamma vi, 225. pedibus atrum silicem vi, 350.

Contexit hiatum rimae iii, 495. tanto cursu moechos aiv, 27.

Continet se Auster v, 100. populus x, 80. contentus modico ia, 9. cucullo veneto iii, 170. flagitio quis uno aiii, 243. cadavere crudo xv, 83. sarcophago a, 172. diducere xiii, 133. fama Lucanus vii, 79. contentos minima nocte Britannos ii, 164. casula aiv, 179. contentae fenestrae defundere pelvis iii, 277. contenta sidera paucis nuntiibus alii, 47. deducere vestem xiii, 133. uno quodam carcere Roma iii, 314. uno ut sit oculo vi, 54.

Contingit civis egregius patriae viii, 28. arenae idem iuris vi, 247. ei via in Cyclada mitti vi, 564. multa virga Equitum cum Dictatore magistrus viii, 7. res Principis aures x, 344. contingunt homini veteris fastidia quercus (al. hominea) xiv, 184. contigit tibi tenuis census aiii, 7. puero Etruscum anrum v, 164. unus tibi aureus vii, 122. tibi matrona pudica, vi, 49. villas Cereris vi, 50. sanguine roelum xi, 62. thyrsus vii, 60. contingi vitis vi, 288. contacta labellis pocula v, 128.

Continuo punit vi, 493. Cf. aiii, 191. 219. aiv, 243.

Continuis malis plena senectus x, 190. quinque diebus xi, 207.

Contra veniet i, 160. torrentem direxit brachia iv, 89. stat starique lubet iii, 290. nil conor vi, 644. te stare incipit nobilitas viii, 139. nunc omnia ia, 42. quid ille affert? ia, 94. ferre solatio aiii, 120. paganum falsum producere textem aiv, 33.

Contrahit arcum Paeon vi, 174.

hilem tibi xi, 185. contracta cuticula xi, 203.

Contrarius alter flebat x, 30. ire priori vitæ videris ix, 21.

Contundere faciem palma xiii, 428.

Conturbat Pedo vii, 429.

Contus et ranae in Stygio gurgite ii, 450. contum gladiumque timebis nocte iter ingressus a, 20.

Convallē ruris xvi, 36.

Convellē me a Cumis iii, 324. convulsa marmora clamant i, 42.

Convenit illis vivere cet. vii, 436. uris inter se xv, 164. nobis x, 348. conveniunt undique ad illos colles, qui cet. ix, 432. convenerat olim, ut faceres tu, quod velles vi, 281.

Conventum et pacta vi, 25.

Conventus et oppida viii, 429.

Converte me a Cumis iii, 324. conversus in laevum iv, 420.

Convicta mandrae ili, 237.

Convictus omnis, thermae, thearum de Rutilo ai, 4.

Conviva regis v, 461. audax v, 74. facetus ix, 40. mihi promissus xi, 60. superbus xi, 430. de conviva Corybanta v, 25. convivae miseri fame urgentur vi, 424. centum vi, 250.

Convivia despicit cauda piscis v, 82. propter natus aper i, 441. coelicolarum xiii, 42. propter pexi capilli xi, 450. nostra dabunt alios ludos xi, 477. In conviviis iacebant viri, mulieres sedebant i, 436. n. ii, 420. n.

Convomit maritum vi, 404.

Cophinus foenumque supellex Iudaeorum iii, 44. vi, 542.

Copia uberior vitiorum i, 87. dicendi torrens x, 9.

Copti calidae moenia xv, 28. Coptos et Tentyra ardet immortale odium xv, 35.

Coquere rastra xv, 467. cocta venena vi, 433. siligo vi, 472.

Cor mulinum Vagelli xvi, 23. cor-

de in aegro senescit vii, 52. *conda mollissima humano generi dedit Natura* xv, 434.

Coram licet innuat vi, 440. Lepidis male vivitur viii, 9. latrone cantabit vacuus viator x, 22. dominis consumitur pecunia xi, 47. aliis pul-tes dictat puero, sed in aure placentas xi, 59.

Coranus signorum comes xvi, 54.

Corbibus de iisdem mala xl, 73.

Corbulo vis. ferret tot vasa iiii, 254.

Coreyraea urna xv, 25.

Cordus i, 2. V. L. iii, 208.

Corinthi stupidi viii, 197.

Corinthum unctam viii, 143.

Corithae pecus venale viii, 62.

Corium inter et unguenta discrimen xiv, 204. corio bovis deducendus in mare xiii, 455.

Cornelia superba mater Gracchorum vi, 467.

Cornicini dotem Gracchus dedit ii, 448. Cornicines hi quondam munera nunc edunt iii, 34. vis exaudiet x, 244. illinc, hinc longi agminis officia x, 44.

Cornix — a cornice secundae vitae a, 247.

Corvus nullo gemit hic tibicina ii, 90. pariter vinoque attonitae feruntur vi, 315. nascenti robora vexat vitulus xii, 9. cornus torquentem madido cirro xiii, 465. cum lituis audita trepidum tibi solvunt ventrem xiv, 499.

Corollae ix, 428. n.

Corona tenui exorare Lares ix, 438. posita provocat vi, 320. coronae magnae orbem x, 39. Graiae apium meruisse viii, 226. multae in fronte xv, 50. coronas antiquo positas a rege xiii, 449. graciles accipiunt parva simulacra xii, 87. nocte postibus vi, 51. coronis ornantur fores puerperae et in laetitia tam publica quam pri-

vata vi, 51. ix, 85. xii, 81. Coronae ix, 428. n.

Coronatam Tarentum vi, 297. coronati aselli caput ai, 97. Thræsea Helvidiusque Bruti Cassique natalibus vetus vinum bibebant v, 37. coronata agna lustrari xiii, 63.

Corpus non utile extinctæ dextræ iii, 48. eget aere nocte dieque vii, 62. corporis egregii filius x, 296. ornatum exuere x, 324. corpore toto assumpto xv, 94. trunco xiii, 478. sano advocat Archigenem vi, 236. falso nomina Scaurorum latus vi, 605. in aegro animi tormenta ia, 49. in sano ut sit mens sana x, 356. in gelido sanguis febre calet x, 247. de nostro decernat Isis xiii, 92. in corpore census non esse xvi, 53. corpora magna de grege servorum xii, 447. corporibus quorum vescebantur xv, 406. de iis quid superest iii, 259. *Corpuscula* quanta sint hominum, mors fatetur x, 473.

Corripies et castigabis xiv, 54. cur corripias? x, 292.

Corrosio ossibus xv, 80.

Corruptum nos exempla xiv, 32. corruptus popano Osiris vi, 544. color natus adscititio iii, 20. corrupta animo superbo voluptas vi, 480.

Corruptor nurus i, 77. minime felix iv, 8. corruptoris prodiga improbitas x, 304. a corruptore missis tabellis vi, 233.

Corsica misit mullum v, 92.

Corvinus oves custodit i, 408. humeros minor viii, 5. amicus Iuvenalis xii, 4. 93.

Corum atque in Eurum saevire solius Xerxes x, 480. Coro tollendus xiv, 268.

Coruscant abies iii, 254. fontem hostia xii, 6.

Corvo rarior albo vii, 202. corvi nunquam maiora adtigerant cada-

vera viii, 252. *corvis* dat veniam, vexat censura columbus ii, 63. *Corvus* demolitor, machina iv, 424. n.

Corybanta de conviva v, 25.

Corycia puppe xiv, 297.

Corydon, secretum divitis ullum esse putas? ix, 402.

Corymbos densos per limina tendit vi, 52. *corymbus* s. *corymbion* capillorum vi, 502. n.

Corythæ pecus venale viii, 62.

Corythus mons, et Etruriæ opp. (al. Cortona) viii, 62. *V. L.*

Cosmetæ vi, 477.

Cosmi aëno viii, 86.

Cosmus vel *Drusus* moribus esto viii, 21. captator x, 202. pluris agebat vii, 441. *Cossum* ut salutes iii, 484. .

Cothurnum altum satira sumentem vi, 634. cothurno antiquo non minor Rubrenus Lappa vii, 72. cothurnis nullis adiuta vi, 506. cunctis graviora xv, 29.

Cotta bonus v, 109. iterum quis nunc erit? vii, 95.

Cottabus describitur iii, 408.

Cottana Romam advecta iii, 83.

Coturnix nulla umquam pro patre cadet xii, 97.

Cotytto Cecropiam soliti lassare Baptae ii, 92.

Coæ conchyliis viii, 401.

Coxa debilis x, 227. coxæ pendentis præmia attollit vi, 324. coxam Aenæe pondere percussit Tydides xv, 66.

Crambe repetita occidit miseros magistros vii, 454.

Cras aliquid libet v, 33.

Grossos quid evertit x, 408.

Crassum linum iii, 450. crassi coloris toga ix, 29. crasso sub aëre nasci x, 50. infante maiorem mammillam in Meroe xiii, 163. crassa ioguina xi, 458.

Crater capax urnae xii, 44. *cratere* Bonam Deum placant ii, 87.

Crate rara pendentia sicci terga suis xi, 82.

Cerebrum poppysma vi, 584.

Creditor saepe elusus eos ad introitum macelli expectat xi, 40. quum audit, magna sonant cauidici vii, 108.

Credo pudicitiam in terris moratam Saturno rege vi, 4. credis aliquid mihi x, 68. *Palfurio* iv, 53. *Homero* x, 246. tu amorem vi, 275. credit habendos hos solos Deos xv, 37. patet animi felices avaros xiv, 119. *credunt nec pueri, esse aliquid Mones* ii, 452. hoc grande nefas xiii, 54. eum stigmate dignum x, 184. dignum barba maiorum xvi, 31. credas falsibus actum xiv, 149. forsitan v, 156. aliam vi, 504. credamus tragicia vi, 613. tunicae viii, 207. *sunt qui credant, mundum nullo rectore moveri* xiii, 87. crederet quum se quisque percussum igni xii, 20. crediderim citius Scyllam xv, 24. *credere de se quod non possit Dis atque potestas, nihil est* iv, 70. mala possis subrepta sororibus Afris v, 452. tibi metuum quamvis iurato teste v, 5. *crede summum nefas, animum praeferre pudori* viii, 83. credito nulli mensae vi, 630. me volis recitare folium Sibyllae viii, 426. creditur illis iii, 93. *pauper fulmina contemnere atque Deos* iii, 146. fiducia xiii, 140. vellicatus Athq x, 473. creduntur humanis maiora bonis x, 137.

Cremerae legio ii, 155.

Crepereus Pollio ix, 6.

Crepido nulla vacat? v, 8.

Crepitat Concordia salutato nido i, 146.

Crepitus testarum xi, 170. trullae inverso fundo iii, 108.

Crepit ingens Scianus x, 62.

Crescit pagina vii, 104. *amor numi, quantum ipsa pecunia crescit* xiv, 139. crescunt patrimonia his fabris, sed quocumque modo xiv, 146. crescant ut opes x, 24. creascere pisces non potitur gula v, 96. crescente cibodificili xiii, 243. gula xi, 39.

Crema excanduit x, 327.

Cretae antiquae de litore pingue passum xiv, 270.

Cretatum magnumque bovem duc in Capitolia x, 66.

Cretenses, v. *Copadoces*.

Creticus aut *Camerinus* viii, 38. *Cretice*, multicia sumis ii, 67.

Crimen omne protulit ferrea aetas vi, 23. nullum si in coniuge viii, 128. componere in dominos ix, 140. violatae fidei xiii, 6. ne poena sequatur metuens xiii, 90. conspectus viii, 441. capilli flexi vi, 493. *facti habet, qui scelus intra se tacitum cogitat ullum* xiii, 210. crimine quom eruit supplicium? vi, 219. ex omni quaesitum lucrum xiii, 24. omni foedior persona iv, 15. sub quo cecidit? x, 69. a crimine sumunt iram vi, 285. *crimina quaedam reseruntur cum prima barba* viii, 166. occulta ad Patres produxit servus viii, 266. *eodem committunt multi diverso fato* xiii, 104. nostra ne sequantur ex nobis geniti xiv, 39. magna recensentur xiii, 144 seqq. *imminibus* cui frigida mens est i, 167. debent hortos i, 75. peractis tandem incipiunt sentire, quid fas atque nefas xiii, 239.

Crinem deponit amati iii, 186. disponit vi, 490. nigrum flavo galero abscondere vi, 120. rotant vi, 316. crine albo senex fanaticus ii, 142. crinibus effusia bellum dirimente Sabina vi, 164. Cf. *Coma*.

Crisantis fluctum vi, 322. *V. L.*

Crispinus, Aegyptius, servus, Do-

mitiano gratissimus, Equos, luxuria diffuens i, 26 seq. iv, 4 seq. 108.

Crispi lucunda senectus iv, 81.

Crispo pectine vi, 382.

Crisantis Medullinae adorat fluctum vi, 322.

Cristae digitos impressit aliptes vi, 422. cristam galli promittere Laribus non audent xiii, 233. cristae surgebant illi iv, 70.

Crobylus vi, 502. n.

Crocoae tabellae vii, 23.

Crocodilon agorat Aegyptus xv, 2. colebant Ombitae, Tentyritas necabant xv, 35 seq.

Crocon Sicanium xiv, 269. crocos spirantes vii, 208.

Croesi fortuna non sufficiet animo xiv, 328. *Croconum* vox Salonis respirare iussit ad ultima spatia vitae x, 274.

Cruciatu hoc caruit x, 286.

Crutum pavonem in balnea portas i, 443. crudo cadavere contenta xv, 83. cruda tyrannide viii, 223. crudi succi posuere pericula xi, 76. crudis vulneribus ii, 73. donanda mustacea vi, 203.

Cruentis fluctibus x, 485. verberibus x, 316. genibus crepet agrum vi, 525.

Crumena deficiente xi, 38.

Crus dimidium et phthisis sunt tanti? xiii, 95. cruria sinistri dimidium tegmen vi, 257. crure tenuis medio tunica succingere vi, 446. crura quum duo habes, offendere cet. xvi, 24. pinguis luto iii, 247. per madentia meri veteris torrens vi, 319. fruticante pilo neglecta et squallida ix, 45. levis viii, 445. franguntur caballis x, 60.

Crustae capaces Heliadum v, 38. poculorum i, 76.

Crustula lambenti servo ix, 5.

Cruz — crucem pone servo vi,

249. pretium societis ille tulit, hic diadema xiii, 405. cruce vera dignus viii, 488. crucibus relictis vultur cet. xiv, 77.

Cryptam Suburae v, 406.

Crystallina grandia vi, 455.

Cubili Palatino vi, 447. ponitur praeda xiv, 82.

Cubito ferit lii, 245.

Cubat in faciem, mox supinus iii, 280.

Cucullo duro contentus iii, 470. sumto properare vi, 330. Santonico velat tempora adulter viii, 445. cucullos nocturnos sumit Augusta vi, 448.

Cucurbita ventosa quaerit caput vacuum cerebro xiv, 58.

Culeica s. *culeicra* tertia ne vacuo cessaret lecto v, 47.

Culeus, simia et serpens debuit eius supplicio parari viii, 244.

Culina aequitur clientem iii, 250. a magna non degenerare xiv, 44. eius nidore captum v, 162.

Culmina villarum alta parabat xiv, 89. culmine delubri examen apium consedit xiii, 69.

Culmo sterneret torum vi, 6.

Culpa docentis arguitur vii, 458. tacita sudant praecordia i, 467. quoniam hic est puellae? vi, 494. culpa veniam non abnuat vi, 540. dirae praemia viii, 449. formidine trepidum xiii, 406. veteris orbita quos trahit xiv, 37. defensor viii, 463.

Cultello volanti structoris v, 422. cultelli mittentur ii, 469. cultellorum manubria ossea xi, 433.

Cultri longi mucronem admittere (in barba) xiv, 247. cultro nil gravius timet hostia xv, 449. cultris collum praebet x, 269. sarra impone xii, 84.

Cultori indulgere ix, 49.

Culullo duro contentus iii, 470.

Cum vultu tali quid tibi? ix, 3.
Cumana Sibylla iii, 2.
Cumis sedem figere vacuis lii, 2.
 suspectum lugum ix, 57. ianua Baia-
 rum iii, 4. alas exiit Oedalus iii, 25.
 a Cumis me converte iii, 321.
Cunulus ultimus aerumnæ iii, 210.
Cunae segmentatae vi, 89.
Cunctas per edenas it fabula i, 143.
 cuncta nitent xii, 91. patrimonium
 exsuperans census x, 13. post cuncta
 xi, 42.
Cunctatio nulla de morte hominis
longa est vi, 221.
Cuneis totis vi, 61.
Cupido laudis tituliq. patriam olim
 obruit x, 143. saeva immodici census
 scelerum causa xiv, 175. cupidine
 caeca magnaue ducti coniugium pe-
 titus x, 351.
Cupidus silvarum vii, 58. vannis et
 mollis viii, 14.
Cupit nimis docta videri vi, 115.
cupinus quid ratione aut timemus? x,
 5. cupiet lauto coenare paratu xiv,
 13. cupient et in acta referri ii, 136.
 morte viri servare animam catellae
 vi, 654. evadere xii, 35. lustrari ii,
 157. quidni cupias haec? x, 96. eu-
 piat nihil x, 360. ne cupias multum,
 quum sis tibi gubio tantum in loculis
 xi, 37. *cuperet Virginia Rutilae gib-
 bum accipere* x, 294. qui nil, quanto
 felicior, quam qui totum sibi posceret
 orbem xiv, 313.
Cur libeat edam i, 49.
Cura quaserendi decoris tanta vi,
 501. viri nulla vi, 508. graviore ti-
 metur xiii, 227. maiore metuque ser-
 vantur tantia parva malis xiv, 303.
omni potestur natura x, 303. si forte
 indulsit brevem soporem xiii, 217.
*nimia congesta pecunia plures stran-
 gulat* x, 12. curae pretium est penitus
 cognoscere vi, 474. curam cohortis
 sperare i, 58. praestare rebus xi, 115.

curas nec non et gaudia vulgi ridebat
 x, 51. effudit x, 78. inter et seria
 nemo duxit habendum xi, 93. effugies
 xiv, 157. duas non admittentia pec-
 tora vii, 65. curis dilatis xi, 181.
Curabilis vindicta xvi, 21.
Curatoris eget xiv, 288.
Curia quid mandet viii, 91. ut Mar-
 tis Athenis, occulta teges ix, 101.
Curius, parvo quae legerat horto,
 ipse focus brevibus ponebat oluscula
 cet. xi, 78 seq. quid sentia? ii, 153.
Curios simulant et Bacchanalia vivunt
 ii, 3. iam dimidius viii, 4.
Curas, quid privata domus fecerit
 vi, 114. magnas atria vii, 91. eutem
 ii, 105. curat quid Venūs ebria? vi,
 300. curant dii punire nocentes xiii,
 101. cures haec vii, 242. curet cur-
 rere iii, 127. curentur aegr. dubii
 maioribus medicis xiii, 124. *curandum*
*inprimis, ne magna iniuria fiat forti-
 bus et miseris* viii, 124. curanda na-
 quidem viris verba vi, 455.
Curriculo (equis) habenas totas ef-
 fundit xiv, 231.
Curvat inde hoc omnes, tamquam
 ad vivaria iii, 308. currit ingenti su-
 per ora Liburno iii, 240. per montem
 v, 77. per Alpes x, 166. Anubis vi,
 534. obtus viii, 160. praeceps x, 85.
 Baiae et ad ostrea xi, 49. miserabilis
 ante inopi prora xii, 67. ad voem
 vii, 82. currere si curet nocte togatus
 iii, 127. currite, iam sedit iv, 76.
Curruca tu tibi tunc places xi, 276.
Curvus pro equo xiv, 231. n. aeneus
 atq. huius vii, 125. curru eodem por-
 tatur servus, pe Consul sibi placeat
 x, 42. de Tentonico descendere x,
 282. curribus altis exstantem Priso-
 rem x, 36. stantes Aemilianos viii, 3.
Cursor Gaetulus v, 52.
Cursum praecipitans xv, 77. cursu
 tanto contexere nioechos xiv, 27. ven-
 tilat ignem iii, 253.

Curcius et *Matho* lucae xi, 34.
Cursum temone iugum x, 135. en-
 thymema vi, 449. curta vasa descend-
 unt fenestris iii, 270. *curta fides*
patriae ingratae xii, 166.

Curuca, v. *Carruca*.

Curules sellas donare x, 91.

Curvetur pondere galeae vi, 262.
 curvatum hastile vii, 127.

Curvus caelator ix, 145. *curvum*
 enthymentia vi, 449. *V. L.* curvo li-
 tore Caietae xiv, 86. *curvis* unguibus
 raptus a grue xiii, 169. ire parat
 Celaeno viii, 129.

Cuspide non pulsas terram, Gra-
 divo ii, 130.

Custodia magni census misera xiv,
 301.

Custodit oves i, 107. animas ser-
 vorum farre suo et acre ix, 122. lo-
 culis gemmas xiii, 139. quis ipsos
 custodes? vi, 347. custodite animas
 vi, 630.

Custos affixus poculis v, 40. Galli-
 cus Urbis haec audit xiii, 157. disci-
 pli praemordet ex hoc vii, 218.
 angustiae captae vernula x, 116. *cu-*
stode omni potentior natura x, 303.
 armato tenentur iii, 306. vitis et
 horti vi, 375. *custodibus* cinerum
 saxi x, 144. *custodes* decipit vi, 234.
 ipsos quis custodiet? vi, 348. domiti
 Batavi aquilas viii, 52.

Cutienda contracta bibat vernum
 solem xi, 203.

Cutis arida se laxet vi, 144. *cutem*
 curare ii, 105. cute lota ad moechum
 veniunt vi, 464. in tota nullus nitor
 ix, 13. pro cute defugiem pellem x,
 192.

Cyane succincta viii, 162.

Cyaneas concurrentia saxa xv, 20.

Cyathum numquam missurus car-
 diaco amico v, 32. *cyatho* coeluque
 dignum puerum ix, 47. ad *cyathos*
 puer xiii, 44.

Cybeles turpis loquendi libertas ii,
 141. *aulea* xiv, 263. chorus et sacer-
 dotes vi, 512 seq. *Matris* adiectae
 secreta palatia scelera moechus ix,
 23.

Cyclade in tenui sedant vi, 259.

Cyclada mitti vi, 563.

Cyclopes immanes xv, 18. *πολύ-
 φθαλμοι* ix, 65. n.

Cyeno a. *cygno* nigro simillima
 avis vi, 165. *cycnum* Aethiopem vo-
 camus viii, 33.

Cylindros donant arcana ii, 61.

Cymba una transire vadum ii, 151.
cymbae magister iv, 45. *Baionae* xii,
 80.

Cymbala pulsantis amici ix, 62.

Cynici nudi dolia xiv, 309. nec
 Cynicos nec Stoica dogmata legit a
 Cynicis tunica distantia xiii, 121.

Cynthia, laud similis tibi, nec
 tibi, cuius turbavit nitidos exstinctus
 passer ocellos vi, 7.

D

Dacius et Germanicus scripto ra-
 diat auro vi, 205.

Dacis vulturibus servabat viscera
 iv, 111.

Daedalus exiit alas Cumis iii, 25.
 faber volans i, 51. *Athenis* natus in
 coelum ivit et pennas sumisit iii, 80.

Dama nil sapit xi, 121.

Damasippus pinguis viii, 147.

Damnatio quid confert viii, 94.

Damnata caligo futuri genus huma-
 num vi, 556. saevitiam iv, 84. tales
 habitus Gracchus et odit viii, 202.
Canopus prodigia et mores Urbis vi,
 81. senatus viii, 93. damnatur Carfi-
 nia ii, 69. damnatos odit x, 74. ad
 mores natura recurrit xiii, 240. inani
 iudicio i, 47. damnanda abstineas
 xiv, 38.

Damnosa pagina crescit multa papyrus vii, 401. alea xiv, 4.

Dammum partis alterius (auris) x, 210. temporis ix, 125. damno testium evadere xii, 35. accepto claudenda est lanua xiii, 129. tantum tonsoris vi, 373. damnorum vulnus viii, 99. mentio non fiet vi, 509. damna qui mensis detur, quae tempora lucro vi, 571. damna levant xii, 53.

De Maecenate multum referens i, 66. aliquid de montibus Albanis v, 33. 167. de antiquis moribus uxor vi, 45. de numero Lamiarum quaedam vi, 385.

Debes mihi prima animi bona viii, 24. quibus omnia viii, 70. debet poenas maritis iratis x, 343. propter hoc rumpere somnum v, 20. ante omnia citari Scatinia ii, 44. debuerant nimis tenues migrasse Quirites iii, 163. an deberet sperare, rogavit vi, 387. debere se nihil tibi putat iii, 51. debetur Prometheus patinae iv, 133. maxima puero reverentia xiv, 47. magis poena cadurco violato vi, 537. minor admiratio monstris vi, 647.

Debilis humero x, 227.

Debitate carebis xiv, 456.

Debitor sumptos pergit non reddere nummos xvi, 40.

Decem comites vii, 442.

Decembris toto vinum nescire vii, 97. Decembris Aquilone ix, 68.

Decentius soliti ornari vi, 487.

Deet juvenes clamor — et cultae adsedisse puellae cet. xi, 300. esse quales xi, 155. decebat Quirinum, quod turpe bonis iv, 43. decebant Voleros, quae turpia cerdoni viii, 482. deceret quos aliquid magnum viii, 263. an multicia testem ii, 76. decens mulier vi, 462.

Decernat quodcumque volet de corpore xiii, 92.

Decerpere si vis aliam ficum xiv, 253.

Decidere iactu cum ventis xii, 33.

Deciderit serpens in dolia vi, 432.

Decies centena ritu dabuntur antiquo in dotem x, 335. lectis tabellis xiii, 136. et non ter decies respiret xiv, 28.

Decipit vos spes v, 166. custodes vi, 234. decipiatur adulter vi, 404. decepta vota vi, 603. spes ix, 126.

Decii pluris, quam qui servantur ab illis viii, 258. Deciorum animae plebeiae, sed prius intus legionibus sufficiunt Diis viii, 254 seq. in pectere quantus patriae amor xiv, 239.

Declamatio fias x, 167. declamationum themata i, 16. n. vii, 160 seq. n. 169.

Declamatoris Vagelli xvi, 23.

Declamare doces vii, 450.

Decolor heres vi, 600. totus esset Flaccus vii, 226.

Decoxit ahenis sut veribus xv, 81. decocta (aqua) frigidior Geticis pruinis v, 50.

Decrescebat iam genus hoc vivo Homero xv, 69. decrescere inde aliquid patere vii, 220.

Decurrere campo i, 49. festinat vitae portio ix, 126.

Decus quale rerum, si coniugis auctio fiat? vi, 255. decoris quaerendi cura vi, 501.

Deleceus hoc ab illo absit iv, 131. urbis habes viii, 200. domus x, 342.

Deditus usque adeo quis est ei? vi, 181. uni animus vi, 206. tibi cliens ix, 71.

Deduxit Caesar domitos ad sua flagra Quirites x, 109. deducet latum sulcum media arena i, 457. *V. L.* gentem ab asylo viii, 273. lanam obliquo ferro vi, 224. vates nihil expositum vii, 54. deducere me solot Luna iii, 286. vestem contentus viii,

452. ad fontem quæstum solos verpos xiv, 404. deducendus corio bovis in mare xiii, 455. deductis longa gente propinqua xiii, 207. patronis ad forum i, 428.

Defendere locum i, 403. causas viii, 48. defendier turribus xv, 457. defensus male x, 85.

Defensor culpæ viii, 463.

Deferat quod ipse, facit vi, 552. detulit quis? vi, 220. in balnea pugillares testiculos xi, 456. deferitur causa xvi, 49.

Deficit matho vii, 429. iam mare nostrum v, 94. vomer iii, 344. deficeret si eventus viridis panni xi, 497. uesciasse hoc ipsum puta v, 7. altos amnes x, 476. deficiente crumena xi, 38. deficientibus Austriis xii, 69.

Defluit aetas vii, 82. defluxit Orontes in Tiberim iii, 62.

Defodio — defossa in loculis sportula x, 46.

Deformis amici iii, 87. vultus x, 491. pellis x, 492. lyems stridebat iv, 58. ephesus x, 307. deformia multa in facie vi, 407.

Defunditur puteus inter plantas iii, 227. defundere patulas pelvea contentae fenestrae iii, 277.

Degenerare a magna culina xiv, 44.

Diecierat Eurus nucem xi, 449.

Dein concurrat xv, 53.

Delapsa est pinna iii, 448.

Delator amici i, 33. iii, 446. quis? x, 70. delatore multo plena et litora iv, 48. delatorum praemia x, 87.

Delectant si te alta nomina viii, 432. 137. delectantur arena Samia xvi, 6.

Delevit patriam titulumque senectus v, 35. proelia vigilata vii, 27. tabulas xii, 423.

Deliberat de quo vii, 462.

Delicias viduae iv, 4. hominis! vi,

47. earum panniculus hombycinus urit vi, 260. O delicias! xiii, 440. usque ad delicias votorum x, 291.

Delinquere tantum xiv, 233.

Delphis oracula cessant vi, 555.

Delphinorum columinae (in Circo) vi 590. delphinis quanto maior balnea x, 14.

Delubri culmine xiii, 69. delubra ad sacra te vocantem xiii, 407. delubris imponite sarta xii, 84. Camenarum iii, 43.

Demens Aegyptus xv, 4. habetur xi, 2. O demens, ita servus homo est? vi, 222. i, demens, et curre per Alpes x, 466.

Dementia maior omni damno membrorum x, 233.

Demetrius cum mollis Haemo iii, 99. delator i, 33.

Demissum a coelesti arce sensum xv, 446.

Democritus perpetuo risu pulmonem agitare solebat, Heraclitus deslere ineptias et miseriam hominum x, 28—53.

Demosthenis eloquium ac famam optare x, 444. saevus illum exitus eripuit, quem mirabantur Athenae torrentem — et quem poterat a carbonibus et incude ad rhetora misit x, 426. seqq.

Dentem erucis imprime ix, 434. dente nondum omni renato, quum septimus annus transierit puerum xiv, 44. dentes obscuri fiant vi, 445. excussi xvi, 40. quos mittit porta Syencis xi, 424. dentibus cum paucis reverti iii, 304. anguis nascuntur legiones xiv, 244. apri maioris quando expiravit aper? xv, 462.

Densa oliva canet mons xiv, 444. cadavera x, 486. denso fascia libro vi, 263. densi radiant testudine tota sardoniches vi, 384. densae tenebrae xii, 48. blandaque tabellae ix, 36.

densos corymbos vi, 52. densissima lectica i, 120. ruga xiii, 215.

Depastum vicaria piscem iv, 51.

Deponis amictus i, 142. crinem amati iii, 186. deposuit belua dentes xi, 126. vota quamvis longissima, coenae i, 133. *depositum* non inficitur amicus xiii, 60. sacrum non reddit amicus xiii, 16. erit sospes tibi xiii, 178. retinere xiii, 201.

Deprendere callebat primo morsu, ubi nata forent ostrea iv, 142. veram messem vii, 142. tormenta animi et gaudia ix, 18. deprensus Ravola ix, 3. deprensa haec patent vi, 640. *deprentis* nihil est audacius vi, 285.

Derideat rectus loripedem ii, 23.

Derisor plangentis populi Aoubis vi, 534.

Descendit aranea xiv, 64. in vallem iii, 17. de curru x, 282. in coelum vi, 622. *e coelo γῶσθι ἀσχυρόν* xi, 27. ad terram tremulo clune puella xi, 164. rectum funem xiv, 266. in amnem hibernum vi, 522. ad pugnam vii, 173. descendunt statuæ x, 58. ad generum Cergis x, 113.

Desertis vallibus vii, 6.

Desiderio Bibulae vi, 142.

Desiderat ulmos palmes viii, 78. casulam et haedos xi, 153.

Desidia tardos pisces iv, 44.

Designata gladiis domini mors iv, 96. *V. L.*

Desisti nec ultra fovisti errorem viii, 164.

Desipis quod, inde est vi, 612.

Desperatio barbae vi, 367.

Desperanda tibi concordia socru salva vi, 231.

Despicit res exiguas xi, 131. piscis convivia cauda v, 82. despiciant illum iure xi, 23. despicias Rhodias cet. viii, 112. non et contemnas, quod cet. ix, 99.

Destinat hoc monstrum pontifici

lv, 45. cul nubere Caesaris uxor x, 311. sedem figere Cumis iii, 3.

Deonat homines vi, 333. deerat pisci patinae mensura iv, 72. defuit hoc unum Fabricio, ut memoraret cet. iv, 128. non illi, unde emeret vii, 75. deerit non, qui quaerat viii, 112. non mihi ultio xvi, 18. non umquam amator ii. 168. ix, 130. qui spoliat te iii, 303. desit ne qua indignatio v, 120. desint ne sarcula iii, 311.

Deterior te ii, 22. nec ille sonat iii, 90. *deterior hic, qui liber non erit, servis* ix, 121. femina habet illic totos mores x, 323. deterius iam non est, cedere foro, quam cet. xi, 50. omnia tua per vestigis peccat xiv, 53. cedas horrere iii, 7.

Deteret exiguis aliquid iii, 24.

Deterges vulnera mappa v, 27.

Detestabile monstrum xv, 121. exemplum ii, 48. factum xiii, 126.

Deusalion ex quo montem navigio ascendit i, 81.

Devehat alius aurum i, 10. detectum Tiberi vinum vii, 121.

Deverticulo (non *divert.*) ab isto repetatur fabula xv, 72. *V. L.*

Devezae redae iv, 118.

Devia rura xiv, 75.

Deuocem habet Gillo i, 40.

Devotus cliens ix, 72.

Deus si quis aut similis. Dis donaret tibi quadringenta, quantum ex nihilo fieres? v, 132. unicus in aedicula viii, 111. *quicumque adaperit nunc homines, ridet et odit* xv, 71. Dei pendencia effigiem xi, 107. Deae Bonae secreta vi, 314. *Deam* te nos facimus, *Fortuna* xiv, 316. Dii rapuere homines formosos v, 59. n. inter homines versati in aureo saeculo, terram reliquerunt crescente impietate vi, 19. 20. n. otiantur, neque curant res humanas vi, 394. 395. xiii, 86 seq.

Di, maiorum umbra tenuem terram — date vii, 207. *Di faciles evertere domos totas optantibus ipse hominibus* x, 7. 8. *pro iuvandis aptissima quaeque dabunt: curior est illis homo quam sibi* eet. x, 349 seq. quando ad me venient, si curant cunctos punire nocentes? xiii, 102. ridentur et poetarum de iis fabulae vulgariae *Ἰσολογούμενα* ii, 31. 130 seq. iv, 34 seq. vi, 59. x, 314. xiii, 34 seq. 76 seq. 113 seq. xiv, 261. Deum Matris chorus vi, 512. Deorum contemtor quis tunc hominum? eet. vi, 342 seq. *currus et equos faciesque adspicere, magnae mentis opus* vii, 67. genus lacerare x, 55. quisquam huic servire vellet? x, 184. nondum super nubes convivia — nec turba talis — urgebat Atlanta eet. xiii, 42 seq. ira, ut sit magna, tamen certe lenta est xiii, 100. quemquam nec surdum, nec Tiresiam esse xiii, 249. *ira lenta* xiii, 100. Asianorum ornamenta iii, 218. saxa haec et tela putant (fulmina) xiii, 231. *Deos contemnere testes facile et primum est, si mortalis idem nemo sciat* xii, 75. non esse, et nullo mundum rectore regi, sed a Fortuna xiii, 86 seq. solos habendos credit uterque locus, quos ipse colit xv, 38. Diis iratis frui i, 49. aequa potestas iv, 71. inferis sacra quaeque villa, pisciculi, ova, sal, liba v, 85. Dis infernis Terraeque parenti sufficiunt Decil pro totis legionibus et omnibus auxiliis viii, 257. adversis genitus x, 129. *Diis permittes expendere, quid conveniat nobis* — illis notum, qui pueri qualisque futura sit uxor x, 347. 353. *malignis exaudita vota* x, 111. officium vatis peragentibus xi, 113. proxima animalia xii, 2. tantis digna victima xii, 114. auctoribus ultor erat Agamemnonides xiii, 216. digna sententia xiv, 206. invidiam faciunt

mala immeritis immissa xv, 122. 123.

Dextra s. *dextera* laevaque tenebat bipennem vi, 658. si sonuit ferro laevaque si longo castrorum in carcere mansit vi, 560. librata effudit pendentia retia viii, 204. illi iacebat helua iv, 120. *dextrae extinctae non utile corpus* iii, 48. illis dissimiles lapidem hunc valeant emittere xv, 67. dextram subeunte bacillo iii, 28. cohibere memento v, 71. quid tam dextro pede concipis? x, 5. *dextra iam computat suos annos Nestor* x, 249.

Diadema Quirini viii, 259. hic pretium sceleris tulit, ille crucem xiii, 105. diademato posito quum falcem sumeret Saturnus xiii, 39.

Diana pulchra x, 292. Dianae, venatrix paellae, calamos pharetramque xiii, 80. Dianam nemo veneratur xv, 8. ad vestram me converte a Cumis iü, 320.

Dicit numquam aliud Natura, aliud Sapientia xiv, 321. dicebat litus semel adspecti echini iv, 143. diximus quem xv, 113. dicit non idem Cbrysippus xiii, 184. dicam quid scapulis puerorum? ix, 68. dicas quamquam haec mollius Haemo vi, 198. si sub iudice, Vidi, quod non vidisti vii, 13. dicant si in tabulam Sullae discipuli tres ii, 28. diceret quid Pythagoras? xv, 171. Scianum plebs Augustum x, 76. dixisset si hic omnia x, 121. dixerat quis generosum viii, 39. dic, aut accipe calcem iii, 295. igitur, quid vii, 106. vi, 29. 280. x, 338. xi, 33. xiii, 33. dicere si tentes aliquis tacitusve recedas, tantumdem est iii, 297. eius nomen non audeo i, 153. vix possis, quot eet. xiv, 150. si licet xi, 194. te miserum aude xiii, 161. moechos non tam cito poterit xiv, 26. quod nolo viii, 275. ius de mensura x, 101. *plurima non audent*

homines pertusa laena v, 131. *piscem fugitivum* iv, 50. *disissa vos puellas*, Musae, *prosit mihi* iv, 36. *dicendi copia* x, 9. *genus non habeat matrona* vi, 419. *nul dictu foedum rimque hanc limina tangat, intra quae puer est* xiv, 44. *dictu pulcerrima* xi, 56. *dicens chirographa vana* xiv, 41. *dicentem bene* vii, 147. *dicturus aliquid de Cattia* iv, 148. *rhetor ad Lugdunensem aram* i, 44. *pro dubia libertate* vii, 415. *dicitur quidquid de Colchide, credamus tragicis* vi, 613. *tarde venisse* vi, 478. *dicta mihi modo* gens xv, 98. *dictis ignoscat* i, 454. *factisque sanctus* viii, 25.

Dietatoris honore functus xi, 87. *cum Dietatore magistros Equitum* viii, 8.

Dicem num puero coram aliis pultea, sed in aere placentas xi, 59. *dicet Phalaris licet periuria* viii, 82. *dictare Celso principium atque locos paratae* vi, 245. *dictante ceras pusillas matre* xiv, 29. *dictabitur heres* vi, 218. *dietata magistri omnia peragat* v, 122. *verba pertulit* vi, 391.

Diducit scopulos x, 153. *riatum* x, 230. *vestem* xiii, 132. *sulcum arena* i, 157.

Dies longa quid contulit Priamo? x, 265. *quarta torret aegrum* ix, 17. *ipse pulcro distinguitur ordine rerum* i, 127. *quae tam festa, ut cesset procedere furem?* xiii, 23. *genialis iste agatur* iv, 67. *diem laetum bilaremque sentire* xv, 41. *in diem septenis horis odit illum* vi, 183. *promisit* vii, 84. *per totam cessare* xi, 183. *die natali dulcior haec lux* xii, 4. *dierum festorum maiestas colitur* iii, 172. *paucorum vita* x, 343. *diebus sacris observandisque non abstinet uxor concubitu* vi, 536. *quinque continuis* xi, 206. *festis servare terga suis* xi, 83.

Differt vadimonia Praetor iii, 213. *distulit mortem per tot saecula* x, 249. *in tempora coenae alterius* xiv, 130. *dilata velut hoc sereno tempestas* xiii, 228. *dilatis curis* xi, 181.

Difficile est satiram non scribere i, 30. *difficile haud est, perituram arcescere summam* xi, 17. *difficili crescente cibo inter molares* xiii, 213.

Diffundere patulus pelvis iii, 277. *diffunditur haustu in plantas puteus* iii, 227. *diffusum consule capillato vinum* v, 30. xi, 159.

Digitum medium alicui ostendere a. porrigere x, 53. n. *digito conspesco labellum* i, 160. *piguus* fortasse dedisti xi, 27. *nudo mendicat* Pollio xi, 43. *uno scalpunt caput* ix, 133. *in digito clavus mihi militis haeret* iii, 218. *Beronices adamas factus pretiosior* vi, 157. *anulus ferreus* xi, 129. *digitos habet vox blanda et nequam* vi, 197. *cristae impressit callidus aliptes* vi, 422. *vatum semestri auro circumligat* vii, 89. *tamquam digitos suos et ungues auctores noverit omnes* vii, 232. *digitis pressum in faciem extendere panem* ii, 407. a morte remotus quatuor, ant septem xii, 58. *quibus illa premetur per somnum?* xiv, 222. *sudantibus aurum aestivum ventilet* i, 28. *alienis pallida labra cibum accipiunt* x, 229. *ductis per terram aliquid de sanguine gustat* xv, 92. a digitis gemmas ad pocula transfert v, 44.

Dignatur lex Othonis summam his septem ordinibus xiv, 324.

Dignoscere vera bona atque illis multum diveras pauci possunt, x, 2.

Dignus qui mendicaret iv, 117. *ut venias hederis* vii, 29. *morte* viii, 85. *vera cruce* viii, 188. *cyatho coeloque* ix, 47. *his epulis et tali amico* v, 173. *equus versare molam* viii, 67. *harba et capillis maiorum* xvi,

31. Meleagri ferro aper v, 415. arcana face xv, 440. aeva veraque Charvdi av, 47. digna haec lucerna Venusina i, 51. viro sententia iv, 437. forma supercilio v, 62. voto tuo femina vi, 64. nulla de gregibus tantis tibi videtur vi, 464. res titulo sepulcri vi, 230. facies quasi tabella x, 457. tantis Deis victima xii, 414. Tuscis libellis fides xiii, 62. templo vox xiii, 205. fama sinistra xiv, 4. sententia Diis atque ipso love xiv, 206. fide xv, 448. supplicia xv, 429. dignum mulino corde Vagelli xvi, 23. stigmatem x, 483. tam longo aevo facinus x, 255. sitiente Pholo cratera xii, 45. Censoris ira xiv, 50. *dignae adeo paucae contingere villas Cereris* vi, 50. digior hostia vita xiii, 235. digoissimae prorsus Florali matrona tuba vi, 249. dignissime bulla senior xiii, 33.

Digredimur parati xvi, 47.

Digressu amici confusus iii, 4.

Diligat hunc Aelia vi, 72. quantum dilexit Meoecus Thebas xiv, 240. quis nunc diligitur nisi conscius? iii, 49. dilectae matronae x, 348.

Diluvio magno cuncta arva teneri vi, 414.

Dimidium crus xiii, 95. dimidio brevior tegetis pars v, 9. ovo constructus cammarus v, 84. siluro xiv, 132. pluris vendere xiv, 204. Memnone xv, 5. dimidius vultus xv, 57. iam Curios viii, 4.

Dimitte citius i, 425. ligulas v, 20. dimittitur exsul ad aem Hyperb. vi, 470. dimittente puellas leone vi, 427.

Dinoscere, v. *Dignoscere*.

Diogenis, nudi Cynici, dolia non ardent: si fregeris, altera fiet crus domus, aut eadem plumbo commissa manebit. *Sensit Alexander*, quanto felicitior hic, qui nil cuperet? quam

qui totum sibi posuisset orbem, passurus gestis aequanda pericula rebus xiv, 308 seqq.

Diomedes (aves) i, 53.

Diomedes Tydides quo percussit pondere coxam Aeneae xv, 66.

Diphilus regnat iii, 420.

Diptycha viii, 36. n.

Direxit brachia contra torrentem iv, 89.

Dirimente bellum Sabina vi, 464. dirimi coniugium ix, 79.

Diripiat adulter vi, 404.

Dirae attegias, castella cet. xiv, 496. diruta Alba iv, 60.

Dirus Hannibal vii, 464. a ponte satelles iv, 446. dira feritas xv, 32. culpa viii, 449. xiii, 406. persona iv, 14. egestas xv, 96. diri facti conscia mens xiii, 493. dira quidem, sed cognita multis xii, 26. passis xv, 404. diris temporibus iv, 80. x, 45.

Discedas si, tenet vii, 50.

Discinxit Afros Marins viii, 420.

Discipulus Trypheri xi, 437. Philippi xiii, 425. discipuli tres in tabulam Sullae dicant ii, 28. custos praemordet ex hoc Acoenonoctus vii, 248. discipulum accidit senex iii, 447. meliorem praesto magistro xiv, 243. discipulos quot inclinet Flamillus x, 224.

Discit ab capella torquere ioculum v, 454. tunc rustica Thymele vi, 66. discunt hoc omnes ante alpha et beta puellae xiv, 209. vita magistra aiii, 22. didicit iam dives avarus tantum admirari vii, 30. boletum condire xiv, 9.

Discrimen nullum habendum est inter cet. xiii, 448. tamquam famae agatur aut animae vi, 500. partus subeunt vi, 592. discriminis genus aliud xii, 24. aliquid ponendum inter unguenta et corium xiv, 203. subiti et magni quiddam instat vi,

520. discrimine magno protegere causam xi, 32. quanto capitis contentum xiv, 258. nec minimo sane refert xv, 423. nullo alio vincis viii, 54. discrimina quae sint capitis et inguinis vi, 304. iuvenum plurima x, 196. maiora eum expectant x, 311.

Discumbere iussus v, 42.

Discursus hominum i, 86.

Discutenda ad saxa valent mala robora sicus x, 145.

Disertos laudare vii, 34.

Disiunge boves v, 119.

Dispensatore armigero proelia videbis i, 91.

Dispenso et tempero filum candelae iii, 287. dispensat qui, frangit sibi vii, 219.

Dispersi inquisitores iv, 48. dispersos trahere in populum xv, 151.

Displicet auctori ipsi, quod malo exemplo committitur xiii, 2. Albani veteris senectus xiii, 215. atrium oculis xiv, 65.

Disponere voces comitum vii, 44. avos porticibus vi, 153. crinem vi, 490. dispositis hahnis vigilare cohortem xiv, 305.

Dissimilem sui vultum x, 192. rem causa facit viii, 246. dissimiles veris speluncas iii, 18. illis dextrae xv, 68.

Dissimulet, etsi pulsetur xvi, 9. ut dissimules ix, 70.

Distendere nterum vi, 598. lancem longo pectore v, 80.

Distinxit nos Otho iii, 159. distinguuntur dies ordine i, 127. ille tabula unda xiv, 289.

Distat, quae sidera te excipiant vii, 194. distet quantum ferrata ab arca sacculus xi, 26. distare nec humana carne suillam putant Iudaei xiv, 98. distantia tenui rima iii, 97. dogmata Stoica a Cynicis tunica xiii, 122.

Dia iv, 54. vi, 2. x, 243.

Diversum iter vitae vii, 472. diversa res est xv, 94. parte lectis tabellis xiii, 136. multum illis x, 3. diverso tempore x, 263. *futo multi committunt eadem crimina* xiii, 104. diversae forte (al. diversa parte) quae veniant sagittae vii, 156. diversis partibus orbis iv, 148.

Diverticulo, v. *devert*.

Dives erit, magno dormit quae *tertia lecto* ii, 60. *avarus iam didicit, tantum laudare disertos* vii, 30. tibi, pauper amicis v, 145. *qui fieri vult, et cito vult fieri* xiv, 176. vehetur turba cedente iii, 239. *divitis ullum secretum esse putas?* ix, 102. orbi testamentum vi, 548. acres urticae puellae cet. xi, 166. Nili xiii, 27. divites ac nobiles se decere putant, quae turpia sunt pauperibus viii, 181. 182. xi, 174 seq. divitibus nunc nulla coenandi voluptas, nisi cet. xi, 120 seq. nostris acceptissima gens graeca iii, 58.

Dividuos Carios viii, 4. *V. L.*

Divinationum genera vi, 511 seq.

Divinat ut lunaticus iv, 124.

Divina carmina Codri iii, 207. to-macula porci x, 355. divinorum capaces soli homines xv, 144.

Divitiae vincant i, 110. *molles fregerrunt saecula luxu*, vi, 300. noxae x, 12 seqq. *prima fere vota* x, 24. Narcissi xiv, 329. divitiarum maiestas i, 112. divitias tot per tormenta coactas xiv, 135. omni crimine acquirere xiv, 238.

Divortii formulae solennes vi, 146.

Divortia primum Romae interdicta, deinde concessa, tandem vulgaria vi, 146. n.

Diurni longi transversa relegit vi, 483.

Divorum rivaes (Imperatores) vi, 115. Divum hominumque fidem cla-

more diemus xiii, 31. antiquissime, lane vi, 393.

Do quod, accipe vii, 165. quid das, ut Cossum aliquando salutes? iii, 184. *dat veniam corvis, vexat censura columbas* li, 33. libertatem, conduplicare patrimonia xiv, 230. poenas iii, 279. trulla crepitum iii, 408. cinaedia ferre ceras ad moechum xiv, 30. se tibi similem xiv, 52. *domus veniam ibi fortunae* xi, 474. honores, fasces viii, 70. x, 78. dabit si hostia novam carnem xi, 85. dedisti civem patriae xiv, 70. ipse acintilla ignia xiv, 244. dedit utrumque leto Ingenii fons x, 110. natura portus xii, 79. *hanc contagio labem et dabit in plures* li, 78. candida scrofa nomen Albæ xii, 73. dedimus, quod famae opponere possis ix, 86. consilium Sullae, ut privatus dormiret i, 16. dederat Campania fibres optandas Pompeio x, 283. dabo thura Laribus xii, 90. dabit invidiosa solatia sanguis xiii, 179. vestigia in laqueum xiii, 244. iam semenem leporem v, 166. libertos vii, 43. *lustris, quod non dant proceres* vii, 90. vina puer xi, 159. convivium nostrum alios ludos xi, 177. hanc altaribus xii, 149. omnia breviter Pacuvio xii, 125. dabunt Di aptissima x, 349. finem animae non gladii cet. x, 164. daret ut tutos somnos fiducia collata xv, 155. *dedisset utinam his potius nugis tota illa saevitiae tempora* iv, 150. *dederit nunc nemo ducentos Ciceroi* vii, 140. *da aliquid, quod tulla incidere possim* viii, 68. da nunc et viderem x, 43. da spatium vitae, da multos, Jupiter, annos x, 188. *testem* lii, 137. xvi, 29. dare vela phaselis xv, 127. quid tibi ipse possis x, 363. dattiros exempla magna x, 49. datur index xvi, 13. vestria alveolis oleum illud cet. v, 88. *quod pro prima nocte*

vi, 204. dabitur mora parvula x, 340. tili longum vitae tempus xiv, 158. dabuntur decies centena rita antiquo x, 335. detur si similia permutatio vi, 653. dentur quae tempora lucro, qui mensis damnis vi, 574. si libera populo suffragia viii, 214. darentur si qua sulphura li, 157. data poena haec diu viventibus x, 243. *fata ipsis quoque sepulcris* x, 146. datum privigno venenum vi, 134.

Docet declamare vii, 150. *docet prima rectum Sapientia* xiii, 189. *sae-vire* xiv, 48. votum insatiabile aequirendi xiv, 125. docuit Gallia causicidos Britannos xv, 141. doceat quanti Chrysogonus vii, 176. *doctis culpa arguitur* vii, 158. doctus spectare laenar i, 56. Palaemon vii, 215. docta nimis cupit videri vi, 445.

Dociles nomus omnes imitandis turpibus xiv, 40.

Docte componit fercula vii, 184.

Doctoris Trypheri xi, 137.

Dognata Stoica a Cynicis distantia tunica xiii, 124.

Dolabella inde est viii, 105.

Dolabra munire castra viii, 248.

Dolato confusus ligno xii, 57.

Dolet quidquid, exue xi, 188. flet, nec dolet iii, 102. ut doleas, hoc agit v, 157.

Dolia in alta deciderit serpens vi, 431. *Cynici non ardent* xiv, 308. quis plura linit victuro musto ix, 58.

Dolor viri flagrantior aegro non debet esse nec vulnere maior xiii, 12. *ille solus patriam fugientibus, caruisse anno Circensibus* xi, 52. *plus exigit interdum, quam lex illa dolori concessit* x, 315. doloris iusta causa ix, 90. *dolorem lateris poti* xiii, 229. nemo fingit in hoc cam xiii, 131.

Dolo cepta incendia xiii, 146.

Domestica olim febris ix, 17. *ca-*

stra x, 95. exempla xiv, 32. tela seditioni xv, 64.

Dominus et *domini* rex v, 137. frumenti xiv, 293. gestatur vii, 179. *domini* stomachus fervet vino ciboque v, 49. instantis virgamque tenentis vox xiv, 63. domino servatur panis tener v, 74. fertur aquilla iii, 81. erit nullus v, 92. ponetur boletus v, 147. dominum in ius trahere x, 88. *se fecisse unius lacertae, est aliquid* iii, 231. ad dominum veterem debere reverti pacem iv, 52. domini tres casae, unus vernula xiv, 169. futuri magnorum domuum iii, 72. dominos mutare viii, 65. dominis Cirillae Nysaeque vii, 64. coram dominis consumitur pecunia xi, 47. *Domina* sub hasta caput praebere velle iii, 33. *dominae* vox ix, 78. dominum ferre potes? vi, 30. *Domini* ac *Reges* patroni appellantur a clientibus, i, 136. n. *Domini* vocantur Imperatores et Dii, ut *Dese Dominae* iv, 70. 71. 96. vi, 530.

Domitianus calvus Nero iv, 39. Iuliam fratris filiam corrumpit, eique mortis causa fuit, coactae conceptum abigere il, 29 seq. n. concilium Patrum habuit in Albano suo super rhombo pisce iv, 28—154. adulter tragico pollutus conculcatus leges revocabat amaras omnibus cet. ii, 29 seq. iv, 12. Minervae in Albano instituit sacerdotes Albanos s. Faviales ii, 81 seq. acerbus morum iudex idemque incestus iv, 12. ultimus Flavius laceravit semianimum orbem iv, 37. clades et pestis iv, 84. Pontifex summus iv, 46. Dominus ac Deus appellari voluit iv, 70. 71. bella grassat cum Dacis, Catts cet. iv, 147. viii, 54. tyrannus periiit post caedem Lamiarum et postquam cerdonibus esse timendus coeperat iv,

150 seq. fovit potestas vii, 1. mores castrari vetuit vi, 368. n.

Domitii ante pedes longum pone syrms Thyestae viii, 228.

Domat aere custodes vi, 235. domitum leonem vii, 77. domito monte xi, 89. domiti Batavi viii, 51. domitos deduxit ad sua flagra Quirites x, 109.

Domus tota una rieda componitur iii, 10. plena libis genialibus iii, 187. *V. L.* quantumque vii, 184. secuta pstellas iam levat iii, 261. privata quid fecerit vi, 114. longe ferrata ac servire lubetur vii, 41. horrida ac veteres imitata Salinas x, 290. qualis, tales cibi xi, 99. una sufficit nasce volenti mores hominum siii, 160. optima paratur Sorae iii, 224. magna Asturici iii, 212. humilis non capit has nugae si, 169. quaeque maxima plena servis superbis v, 66. Cynici xiv, 310. Veneris iv, 40. praefectura non mitior Sicula aula vi, 486. vela pendencia vi, 228. clade semper renovata x, 244. dederis x, 342. domi res angusta obstat virtutibus iii, 165. res ampla xii, 10. fumus panisque i, 120. quando vult formosa videri iv, 465. pone lauros x, 65. si qua illi est nubilis Iphigenia xii, 119. licet plura videret fraga xiii, 57. quod non est et habet vicinus, ematur vi, 152. domum repetam xii, 87. sanctam filius omni adspiciat sine labe vitioque carentem xiv, 69. inde militentur xiv, 148. domuum magnarum viscera iii, 72. domos permutat vi, 225. aedificare xv, 153. totas convertere optantibus ipsis Di faciles x, 7. parvas praebet spelunca vi, 3. domibus clausis iii, 303. altis vi, 607.

Donce peragat v, 121.

Donat Calvinae tantum iii, 133. vasa novissima athletis vi, 356. ipsi vestes vi, 519. lumbos eshansti clien-

tis iugeribus ia, 59. illi summa curules x, 94. unum civem Sibyllae iii, 3. *donant arcana cylindros* ii, 61. donavit bona praesepibus i, 59. ignem terris Prometheus xv, 86. donabis nil unquam invita coniuge vi, 212. *do-nes ista puellis* vi, 194. *donet qui amico, stultam esse* xiv, 235. qui marmora iii, 215. quod Quintillae, habet vii, 75. donaret si tibi Deus Quadringenta v, 133. dona Veneris marito haec vii, 25. tibi gratam requiem xi, 182. *donandi gloria maior olim habebatur et titulis et fascibus* v, 140. donabitur, ut pereat iv, 55. donanda crudis mustacea vi, 303.

Dona populorum xiii, 149. sua reddit labori xvi, 57.

Dorica Ancon sustinet domum Veneris iv, 40.

Dorida cultum palliolo iii, 94.

Dormis lex Iulia? ii, 37. dormit quae tertia magno lecto, dives erit ii, 60. tecum pusio vi, 34. parvula in segmentalis cunis vi, 89. dormiat ille spado cum domina vi, 376. dormiret ut privatus altum, consilium dedimus Sullae i, 47. dormire securos iubet pendente ruina villicus iii, 496. non aliter poterit iii, 284. virum quam senserat uxor vi, 116. incipis ortu Luciferi viii, 14. quem patitur corruptor cet. i, 77. *dormitur minimum in lecto, in quo nupta iacet* vi, 269. magnis opibus in Vrbe iii, 235.

Dorso ferre cohortes xii, 109.

Dos ingens, non solennis, olim fuere quadringenta sestertia ii, 147. n. vi, 137. x, 335. dotem cornicini dedit Gracchus ii, 147. a dote veniunt sagittae vi, 139. in dote numeras triumphos vi, 169. cum dote mortifera si limina subit xiv, 224.

Drillopatae qui ii, 95. n.

Drusus meritis esto viii, 24. Druso vitulisque marinis eripient somnum

iii, 238. Drusorum alto stemmate viii, 40.

Dubie non provocat vi, 375.

Dubitas deducere cet. iii, 136. iv, 50. ix, 99. 140. xiii, 200. non dubitant vendere sua funera viii, 194. *quis dubitet, Senecam praeferre Neroni?* viii, 212. *non dubitet Ladas optare locupletem podagram* xiii, 97.

Dubius haud furor xiv, 136. dubium ad nomen venit cum grandi codice vii, 110. nil x, 82. dubiam facientia palmam xi, 179. dubia pro libertate vii, 146. vii, 263. dubiis sideribus v, 22.

Ducetos nummos nemo Ciceroni dederit, nisi cet. vii, 139.

Ducit ad aeternum atque nefas purpura xiv, 188. uxorem vi, 28. *livorem uva conspecta ab uva* ii, 84. *praeputia* adulter vi, 238. sextarium de oenophoro vi, 428. sortes vi, 583. sulcus in tenui pulvere vii, 49. mores teneros ceu pollice vii, 237. nemo habendum inter curas et seria xi, 93. niveam agnam Reginae xii, 3. ducunt pensa meliora Parcae benigna manu xii, 65. ebur ad aras xii, 112. hos quoque felices xiii, 20. bracteolam de Castore xiii, 152. reliquos fugienda patrum vestigia xiv, 35. duc in Capitolia bovem x, 65. ducere matris ubera xii, 9. ducendi (uxorem) nulla videtur causa vi, 204. ducitur funus i, 146. Seianus unco x, 69. ducis planta v, 125. ducenda funera x, 240. ductus casus e medio fortunae acervo xiii, 10. ducta Falerno ruga xiii, 216. ducti caeca cupidinae x, 351. ductis per terram digitis xv, 94.

Dudum vigilantibus orbis iii, 129. sedet illa x, 334.

Duell sero poenitet i, 169.

Dulce line saevae succensus vii, 39. tanta captos vii, 84.

Dulcis Hymettus xiii, 485. heres vi, 38. dulce caducum ix, 88. dulcior haec lus natali die xii, 4. filia filio v, 439.

Dum sibi nobilior videtur vi, 476. tubera mittas v, 449. tu sis similis Aeacidæ viii, 269. *dum bibinus*, *dum scita*—*poscinus*, *obrepit senectus* ix, 428. *dum* iacet s, 86. *dum* membra sufficiunt galeæ duntique ardent sanguine xi, 5. 6. *dummodo* vel *caecus* teneam numos xiii, 94. non pereat vii, 222.

Duo funera iv, 409. duæ sorores *anxius* vi, 20. *duas tantum res optat populus*, *panem et Circenses* x, 80.

Durat nullius fibula vi, 379. *duret* haec in tempora s, 234. *durate atque exspectate cicadas* ix, 69.

Durus Hannibal vii, 464. *durum* est conscendere navim, si iubeat conius vi, 98. vinum i, 69. iam *Bronium* vi, 377. *Catonem* si, 90. *duri* pastoris filius xi, 451. *duri* erassique coloris togæ is, 29. *duro* cucullo iii, 470. *duæ* manus vi, 290. *per brachia setæ* ii, 41. *duros* rudentes vi, 402. *dura* flagra v, 472. *duris* temporibus iv, 80. s, 45. *durior* pauperibus Romæ conatus iii, 465. *frons* populi huius viii, 489. *durius* nil habet in se paupertas iii, 452.

Dux magnus iv, 445. *ducis* summi est occidere Galbam ii, 404. *indulgentia* vii, 21. *ipsius* hoc referre videtur xvi, 58. *ducem* luscum s, 458. *duce in summo quot libras invenies?* s, 447. *dures* consedere vii, 445. *signa et castra* movebant viii, 42. *ducibus* ac *primoribus* xv, 40. *poludatis* vi, 400. *nostris* parere xii, 408.

E

E plenn acervo tollatur vi, 364. coelo cecidit ii, 4.

Ebrietas imago et effectus vi, 304—343.

Ebrius ac *petulans* iii, 278. *non-dum* sv, 24. *ebria* Venus vi, 300.

Ebur Phidiacum xiii, 403. *grande* latos sustinet orbes, *dentibus* ea illis, quos mittit porta Syennes et Mauri cet. xi, 423. *illud* ducatur ad aras xii, 412. *eboris* uncia nobis est nulla xi, 432. *pro ebore* attonitus xiv, 307.

Eburno sceptro s, 43. *eburnis* loculis custoditur xiii, 439.

Ecce iterum Crispinus iv, 4. *traditur* viro ii, 429. *alius* quanto porrexit murmure panem v, 67. *movet tridentem* viii, 203. *aliud* genus discriminis xi, 24.

Echini semel ad aspectu litus dicebat iv, 443.

Echion citharoedus vi, 76.

Ediscere ludalecum ius xiv, 401. *minimas* sordes xiv, 424.

Edit nil umquam libentius hæc carne sv, 88. *Claudius* holetum uxoris, post quem nil amplius edit v, 447. *totum* corrosis ossibus sv, 80. *edendi* usus nulli maior fuit iv, 439. *esse* parati et *sua* membra sv, 402.

Edo—*edunt* nunc munera iii, 36. *edam* si quis me consulat xiv, 317. *cur* libeat i, 21. *cederet* si *mulier* vitulum, vel si *bos* agnam ii, 423. *ede*, quid putes iii, 74. *ubi* consistas iii, 296. *edere* primos vagitus vii, 495. *primos* phœnus x, 264. *edita* fundo ostrea iv, 441.

Educat terra homines nunc malos atque pusillos xv, 70.

Educit secum asellas vi, 469. quos *eduxit*, quos genuit s, 236.

Efferre maritos per flamam et populum i, 72. *laudibus* vi, 482. *gregem* natorum vi, 475. *sororem* et *patruos* vi, 567. *elatum* crede murum xiv, 220.

Efficiunt omnes manipuli consensu

magno, ut xvi, 21. effice summam xiv, 323.

Effigies maiorum habeant insignia vocis viii, 227. sacri aurea cercopitheci xv, 4. nuda Dei xi, 106. inter vestras statuamque Vagellii nullum discrimen viii, 119, ad quas non tantum mtere fas est i, 131. deae longis siphonibus implent vi, 310. quo tot bellatorum? viii, 9. *ante effigies maiorum pone mores* viii, 22.

Effudit saxum sacrum xvi, 38.

Effugit cantus Siculos ix, 150. togam xi, 204. pudor ex urbe xi, 55. luctum et curam xiv, 157.

Effudit glacies rupta solibus pisces iv, 43. animi secreta vi, 190. dextra nequidquam retia viii, 205. curas x, 78. imber lapides xiii, 67. habenas corticulo xiv, 230: pelves iii, 277. offas patruo similes ii, 33. bilem v, 159. effusus crinibus vi, 161.

Egeriae, nothurnae amicae Numae, vallis et fons in luco Aricione iii, 12 seq.

Egestas obsidionis xv, 96.

Eget corpus aere vii, 62. Anticyra xiii, 97. curatoris xiv, 288. merces cognitione tribuni vii, 229. *egent animas prona et terram spectantia* xv, 117. *egentes s. egenti fato vivere* xiv, 137.

Egnatius Celer philosophus delator Bareae i, 33. n. iii, 116. n.

Ego semper auditor tantum? i, 4. nisi fuit obvisus x, 82. nos, nos agimus ii, 51.

Egressa uxor prima luce xi, 184. finem legemque vi, 635.

Egregius civis viii, 28. coeolat xi, 12. fons xii, 41. vates vii, 53. artifex acquirendi xiv, 115. egregii corporis filius x, 296. *egregium sanctumque virum si cerno, binembris hoc monstrum pucro comparo* ect. xiii, 61. *egregiaui* voluptatem monstro

xiv, 256. egregios equites x, 95. egregias Lateranorum aedes x, 17.

Eiectum ruborem de fronte xiii, 242. *eiectis* Camenis iii, 16.

Elapsum ex vivariis piscem iv, 52.

Electrae iugulo se non polluit Orestes viii, 218.

Electrum—pro electro attonitus xiv, 307. Cf. v, 38. n.

Elegos impune recitaverit i, 4.

Elemento gratulor xv, 86. *elementa vitiorum* xiv, 123. per omnia quae-runt gustus xi, 14. *elementis* paribus constare xiv, 17.

Elenchos magnos vi, 158.

Elephantum non venales Romae xii, 102. furva gente petiti arboribus Rutulis et Turni agro praeantur, Caesaria armentum: siquidem Tyrio parere solebant Hannibali regique Molosso ac dorso ferre cohortes et turrim xii, 104 seq. albi et maximi in India x, 150. xi, 123 seqq. eorum grande ebur dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes et Mauri et Indus, et quos deposuit Nabateo belua saltu iam nimios capitique graves xi, 125 seq.

Eliceret cui non risum vii, 212.

Elige, quidnam putes x, 329.

Elliae s. *Ellasae* periturae ignoscere vi, 435.

Ellasi vervecis labra iii, 294. nati sinciput xiii, 85.

Eloquium vocale nectit canoris modis vii, 49. eloquio perit orator x, 118. *sidianus?* vii, 139. Demosthenis x, 114.

Elpenora grunnisse xv, 22.

Eltus creditor xi, 9.

Elvinam Cererem iii, 320.

Elviam signandam iii, 32.

Emblemata poculorum i, 76. n.

Emendat haec servulus semodios scobis xiv, 67. *V. L.*

Emerita cesset acu vi, 498.

Emergunt haud facile, quorum virtutibus obstat res angusta domi iii, 164. *emergere se ex malis* x, 57.

Eminus minatur hostile vii, 128.

Emittere lapidem xv, 67.

Emit Aristotelem ii, 6. *sedes* iv, 7. *nullum sex millibus* iv, 15. *sibi* iv, 22. *quod captator Lenas* v, 98. *emittitur pueros cet.* vii, 133. *emittitur libertas* vi, 140. *quod domi non est et habet vicinus* vi, 152. *emi fortasse minoris potuit piscator quam piscis* iv, 26. *pluris* xi, 16. *emtus tot millibus puer* v, 60. *emtos paucis assibus calicea* xi, 145. *emendus miseria ignis* i, 134. *erit alter puer* ix, 66.

Emolumenta laborum nulla iii, 22. *sacramentorum* xvi, 35.

Emtor veneni viii, 17. *callidus Olynthi* xii, 47.

Emundat haec servulus semodini scobis xiv, 67.

Emurgeris saepe vi, 147.

En animam et mentem vi, 531. *habitus* ii, 72. *cui tu mittas succina grandia* ix, 50.

Encladi gremio vii, 215.

Endopereator Romanus et barbarus x, 138. *ipse quales epulas glutisse putatur* iv, 29.

Endromidem accipit iii, 103. *Tyriam* vi, 246.

Endymion tuus x, 318.

Enim (enimvero) *buius stat curus aeneus* vii, 125. *V. L. nec enim, neque enim* (etiam) i, 89. xi, 30. *n.*

Ennosigaceum vinxerat compedibus Xerxes x, 182.

Euse velut stricto i, 165.

Enthymema curvum s. *curtum torquet sermone rotato* vi, 450.

Eo—it nova nec tristis fabula per cunctas coenas i, 145. *ibat non melior vultu* iv, 104. *ad coenam intestatus* iii, 274. *sanguis* xii, 14. *ad has epulas solito maturius* xi, 88. *ibit*

ad Aegypti sinem vi, 527. *pariter* vi, 576. *in coelum, si iusseris, Graeculus esuriens* iii, 78. *eat discrimen in tunicas* vi, 521. *i nunc et dubita* vi, 306. x, 310. xii, 57. *i, demeus, et saevas curre per Alpes* x, 166. *ite profanae* ii, 89. *quibus grata est cel.* iii, 66. *pueri* xii, 83. *ite illam viam* xiv, 122. *illuc proponimus* iii, 25. *praecipitem iubeat* iii, 128. *contrarius vitae priori videris* ix, 21. *parat curvis unguibus* viii, 130. *isse Niphatem in populos* vi, 409. *euntem in praelia turrim* xii, 110. *itur ad casum tabulae* i, 89. *ad Atridem* iv, 65. *eundum est* iii, 316.

Ephelum deformem nullus castravit tyrannus x, 306. *ephebis cunctis mollior* ii, 161.

Εφελκτας, 2. Αύτός.

Ephemeridas tritas vi, 574.

Epicurum laetum plantaribus exl-gui horti xiii, 122. xiv, 319.

Epimenia s. *epimœnia, eplimenidia, epimenida, epimenidia* Mauro-rum bulbi vii, 120.

Epirhedra viii, 66.

Epistola tanquam *anxia* venisset praecipiti pinna iv, 149. *verbosa et grandis venit a Capreis* x, 71. *Veneris si nos commendet Marti* xvi, 5.

Eponam iurat solam et facies ad praecepta pictas viii, 157.

Epota summa x, 177.

Eppia, v. Hippia.

Epulum dare centum unde possis Pythagoreis iii, 229. *epulas quales glutisse putamus ipsum?* iv, 78. *ad has solito maturius ibat Consul* xi, 88. *epulis his dignus* v, 173.

Equos partus tanti vi, 626. *equorum grex parvus* viii, 108.

Eques municipalis viii, 238. *verna* ix, 10. *Equites Asiani, Cappadoces et Bithyni* vii, 14. 15. *egregii* x, 95. *duos sume* xiv, 326. *Equitum prin-*

ceps iv, 32. cum sanguine mistos Patres vi, 625. cum dictatore magistris vii, 8. census iii, 155. xiv, 323 seq.

Equestri de pulvino iii, 154. censu iii, 155. xiv, 323 seq.

Equitant in vices vi, 311.

Equus gauderet phaleris xi, 103. equum sic laudamus volucrum cet. viii, 58. equos flectit per hunc campum i, 20.

Erepet genibus eruentis totum agrum vi, 526.

Erga filiolum tristibus medicis vi, 389.

Ergastula tota vi, 151. Tusca viii, 180. inscripta xiv, 24.

Ergo impune mihi recitaverit ille i, 3. nil optabunt homines xi, 346. et nos manum ferulae subduximus i, 45.

Erigit nudum vultum ad spectacula viii, 206. villas i, 94. erexit ad hoc se endoperator Romanus cet. x, 129. ianua longos ramos xii, 91. erectum lignum referens xi, 89. erecta planta consurgit ad oscula vi, 507. erectas in terga sudes iv, 128.

Erimarchus (*Hermarchus*, *Erimanthus*) iii, 120.

Erimys qualis confundat Rutulum vii, 68.

Eriphylae tibi occurrent multae vi, 655.

Eripuit illum saevus exitus x, 127. quando fortior leo vitam leoni? xv, 161. eripient convicia somnum Druso iii, 238. quom eripiat Pausa, quidquid tibi Natta reliquit viii, 95. eripietur pater armenti viii, 109.

Error per puppim vi, 101.

Erroris nebula x, 4. errores fovisti viii, 165. omnes exult xiii, 488. erroribus modicis xiv, 15.

Erubuit haec, ecu fastidita, repulso x, 326.

Eruca tu tibi tunc places (al. *uruea*, *hurruea*, *curruca*) vi, 276. erucis imprime dentem ix, 134.

Escaria mille xii, 46.

Esquilias iii, 74. gelidas v, 78. a ferventi migrare Subura xi, 54.

Eseda Britannia ac Belgica iv, 126.

Eurit Statius, nisi vii, 87. esuriens Graeculas in coelum, iusseris, ibi iii, 78. *Clio* vii, 7. ramus Piaetae olivae xiii, 99. ipse quoque xiv, 127.

Et copula saepe omissa iv, 63. *V. L.*

Etruscum aurum v, 161.

Evadit solers Vlysses per aciem Polyphemi ix, 65. Libitinam aeger xii, 122. damno testiculorum xii, 35. evasisse cur hos putes xiii, 193. evasi fulguris ietum xii, 18.

Evandrum habebis, conviva, venies Tiryntius xi, 61.

Evehit in coelum i, 38.

Eventum panni xi, 196.

Evertit quid Crassos? x, 108. domos totas x, 7. evertentibus undis alternum puppis latus xii, 31. eversum super agmina montem iii, 258. eversa vidit omnia viii, 266. eversis urbibus xi, 101.

Euganeis mollior agna viii, 15.

Euhae vii, 62. *V. L.*

Eumenidum vultu terretur et igni xiv, 285.

Eumeho Bromium committere vi, 378. eunuchum se ipse facit castor xii, 35. eunuchi imbelles eas deletant vi, 366.

Euae quum dicit Horatius, satur est vii, 62.

Euphranoris aliquid praeclarum iii, 217.

Euphraten petit juvenis viii, 51. ad Euphraten natus i, 104.

Europen vocamus parvam extor- tamque puellam viii, 34.

Eurus deiecerat nucem xi, 119. in Eurum saevire flagellis x, 180. Euro valentius fatum xii, 63. Euros submovet pellibus inversis xiv, 186.

Euryalum mirmillonem vi, 84.

Ex quo perit vi, 294. x, 77. ex nobis geniti xiv, 40.

Exaquet montibus aurum xii, 130.

Exagitare qua Tisiphone, quibus colubris, dic vi, 29. *exagitata* procul femina ii, 88.

Examen apium longa conserit uva culmine delubri xiii, 68.

Exanimes primo murmure coeli xiii, 224.

Exanimante tuba i, 169. *V. L.*

Exaruit forma vi, 103.

Exaudiet vix cornicines x, 214. *exaudita* numinibus vota x, 111.

Excaudit Cressa x, 327.

Excelsi ministri v, 83. *excelsae* turris tabulata x, 106.

Excerptare inde, quod securus ames vi, 62.

Excidet de temone iv, 127.

Excipit illa fumam vi, 109. Cim-bros et summa pericula rerum viii, 250. intrantes blanda vi, 125. *excipiant* quae sidera te vii, 195. me tironem porta xvi, 3. *excipitur* cachinno xi, 3.

Excitat foculum bucca lii, 262. pater iuvenem xiv, 191. vox blanda inguen vi, 196.

Exclamas miser, ut Stentor vel Gradivus Homericus xiii, 112. *exclamat*, upde venis iii, 292. *exclamare* summum dominae femur coegit all-ptes vi, 123. libet, quod populus clamat viii, 29.

Excludetur amicus vi, 214. *exclusi* Patres iv, 64.

Excudere gladios xv, 168. *V. L.*

Excusat tale quid xv, 115. *excusa-turos* amicos xvi, 28.

Exentias verum vi, 113. *excussos* dentes xvi, 10.

Exemplum miserabile cibi xv, 98. detestabile ii, 48. rarum ac memo-rabile magni gutturis ii, 114. vitae a cornice secundae x, 217. quod pro-duxerit feritas nostro aevo xv, 32. *exemplo malo quodcumque committi-tur, displicet ipsi auctori* xiii, 1. *exempla* haec para felicibus ix, 135. magna daturus x, 49. novorum fato-rum vii, 189. *exempla domestica vitiorum velocius et citius nos corrumpunt, magnis quam subeunt animos auctoribus* xiv, 32. nulla beati pau-peris esse putat xiv, 120. *exemplis* adeo foedis atque pudendis viii, 183. acribus videor te eludere xiv, 322.

Exco nulli comes iii, 47. *exit* tali-bus a dominis post cuncta novissimus annulus xi, 12. *exeat*, si pudor est iii, 153. *Exi* horrendum intonat vi, 184. dicit libertus vi, 116. *exire* iu-bentur proceres iv, 111.

Exercere avaritiam inviti iubentur iuvenes xiv, 108. acies xv, 60. artes xv, 115.

Exercitiis praepone re x, 92.

Exhaustet animam x, 281.

Exhausta arca vi, 363. ossa regum vacuis medullis viii, 90. exhausti clientis lumbos ix, 59.

Exhorruit mortem viii, 195.

Exigit a te munuscula vi, 35. dol-or interdum plus x, 311. *exigite*, ut cet. vii, 237. xiii, 36. poenas x, 84. 187. 313.

Exiguus nervus x, 205. cibus xiv, 301. *exiguae* osellae xi, 111. *exigui* horti xiii, 123. ruris xiv, 155. *animi voluptas ultio* xiii, 190. *exiguam* par-tem coenae iv, 30. *exiguam* de ve-neno iii, 123. *exigua* patella coena feralis v, 85. summa vendet penuria

xiv, 249. exiguus res xi, 134. exiguis aliquid deterere iii, 24. tabulis beatum i, 68. pretiis viii, 66.

Eximie coenat xi, 4.

Eximius citharoedus x, 214.

Exitus si nullus placet de multis vi, 33. aevus illum eripuit x, 127. hic est Tongilli vii, 129. Carriatis vii, 204. quis est (Hannibalis)? x, 459. ille utcumque hominis x, 274. quis te manet? xi, 39.

Exodium notum reddit ad pulpita iii, 175. exodio Atellanæ risum movet urbicus vi, 71.

Exorabile numen xiii, 102.

Exorare Lares thure, farre et corona ix, 138. exorata solet concidere loris vicinos vi, 415.

Exornat ceræ atria viii, 19.

Expavere frigus vi, 361.

Expeditam promittis quod amaverit Hippia moechos x, 220.

Expende Hannibalem x, 147. expendere perniciem ipsiis numinibus, quid conveniat nobis x, 347.

Experiar, quid concedatur i, 170. numquid cet. xi, 56. fortasse exorabile numen xiii, 103.

Expiet annum vi, 524.

Explicat se angustum xii, 55.

Expositum qui nihil soleat deducere, vates vii, 54. expositi infantes vi, 602 seq.

Exprimat nobilis infans mirrillo-nem conopeo vi, 84.

Esquilæ v. *Esquilie*.

Exsequiarum pompa i, 72. n. Conf. *Funus*.

Exilium et carcer x, 276. in exilium fugit x, 460.

Existunt, qui promittant xii, 104. exstiterint vestigia vi, 15.

Exorbet stertum lubellis vi, 277. quos viros Maura x, 223.

Expectat, ut vi, 75. 239. xi, 162.

xiv, 25. expectat cespes festus animalia Deis promissa xii, 3. serenum vii, 180. creditor hos xi, 10. expectant quem maiora discrimina x, 311. quid, quæ cet. ii, 115. opsonia iv, 64. expectes eadem a summo minimoque posita i, 14. nil tale iv, 22. expectent Tribuni i, 109. expectare libet, quis impendat cet. xii, 95. colus tardas xiv, 249. focus xvi, 83. expectate cicadas ix, 69. expectantibus illam lacrimis vi, 273. expectandus erit annus xvi, 42. expectanda aliunde praesidia vii, 22. expectatur in hortis vi, 488. expectata diu provincia viii, 87. expectatos ac iussos crescere primum testiculos vi, 374.

Exspiravit quando aper dentibus apri? xv, 162.

Expuit vina xiii, 214.

Extinctus passer Cynthiae vi, 8. tempora diverso x, 263. tota cum prole domoque xiii, 206. extinctæ dextræ iii, 48. extinguendus rapitur miser x, 332.

Exstat minor sacrilegus xiii, 450. exstiterant vestigia vi, 15. exstantem in curribus praetorem x, 37. signis cratera i, 76.

Exsucta ossa regum vacuis medullis viii, 90.

Exsul Marius ab octava bibit et fruitor Dis iratis i, 49. Hyperboreum si dimittatur ad axem vi, 470. aepius mathematicus vi, 557. exsulibus tyrannis viii, 264. magis frequentes scopulos xiii, 247.

Exultat victoria rauco Circo viii, 59. exsultare te reor xv, 87.

Exuperans cuncta patrimonia census x, 13.

Exurgit mensa geminis incernis vi, 305.

Extra catelli rimatur haruspex vi, 551. *vovere sacellis* x, 355.

Extendit laevum comas vi, 95. *la-bellum summa* xiv, 325. *extendere panem pressum in facie (faciem) digitis* ii, 407. *gladios* xv, 468. *V. L.* *extenditur magis sexus alter* xi, 467. *extensum funem quatit hostia* xii, 5. *extentis ausibus mulier magnos com-misit elenchos* vi, 459. *vestibus praera miserabilis cucurrit* xii, 68.

Extollit Fortuna ex humili ad magna fastigia rerum iii, 40.

Extorquebis oculus illud, ut cet. vi, 54. *extortam puellam Europen vo-camus* viii, 33.

Extra pocula stantem caprum i, 76. *vallum ne miles litiget* xvi, 46. *communla te ponendum censes* xiii, 440.

Extremum spatium vitae x, 358. *extrema in parte sedentes* vii, 43. *extremi casus* xv, 96.

Extundere gladios xv, 468.

Exundans fons ingenii x, 449.

Exuat alas Dardalus iii, 25. *errores* xiii, 488. *urnatum* x, 320. *quidquid dolet* xi, 489.

Exuviae bellorum x, 433.

F

Fabas ventri non indulsit Pytha-goras xv, 474.

Faber nemo sederet medise noctis ab hora vii, 223. *volans* i, 54. *fabri primi neacierint gladios extundere* xv, 468. *sondapilarum* viii, 475. *fab-ria his crescunt patrimonia* xiv, 446.

Fabius quis nunc erit? vii, 95. *natus in Herculeo lare cur magna gaudeat ara, si cupidus* cet. viii, 44. *Fabii Gurgitis nepes* vi, 266. *Fabios* xi, 94. *planipedes* viii, 494. *Fabii generosior* ii, 446.

Fabrateriae domus optima paratur iii, 224.

Fabricius recte scribitur, non Fa-britius ii, 454. *V. L.* *quid sentiret et Curius* i, 454. *Venientio senator, qui nupsit Hippia* iv, 423. vi, 82. *censor quae nolet* ix, 442. *Fabricios, Fabios* cet. xi, 94.

Fabula nova nec tristis it a sit per coenas i, 445. *repetatur a diverticulo* xv, 72. *fabulae togatae, pollatae et praetextatae* i, 3. *a poetis venduntur munerariis et histrionibus* vii, 8. *n.* *Fabulae comparatur vita* xiv, 262. *n.*

Fabulla moecha ii, 68. *V. L.*

Facetus ioco mordente ix, 40.

Facies, non uxor amatur vi, 443. *scorti vestiti placet tibi* iii, 435. *di-cetur, an ulcus?* vi, 473. *inde sumit utrumque habitum* ix, 20. *foeda ad-spectu ridendaque multo paucet* vi, 462. *reverenda obsceno minori* vi, 513. *tua compulat annos* vi, 499. *una senum* cet. x, 198. *faciem con-tundere palma* xiii, 428. *Neptuni ra-dit* xiii, 451. *limit* vi, 481. *non ab-scondit galea* viii, 203. *optari vetat Lucretia* x, 293. *O qualis facies* x, 457. *a facie iactare manus* iii, 406. *in facie eorum miserae magnaeque amicitiae pallor sedebat* iv, 74. *non haeret gutta sanguinis* xi, 54. *multa deformia* vi, 407. *facie maioris cen-sus vivere* vii, 427. *hac non erat miserabilior Pollio* ix, 6. *recta loqui* vi, 401. *secunda Sciani totu orbe* x, 63. *facies Deorum adspicere* vii, 67. *olida ad praesepia pictas* viii, 457. *in minutas et titulos concisum argentum* xiv, 294. *alias et vultus dimidiis* xv, 57. *multas cito fingit s. pingit* ix, 446.

Facile non emergunt iii, 464.

Facilis cuius rigidi cecura oculumini x, 34. *victoria de nudulis* xv, 47. *fa-cile quis est aedem conducere* cet.

iii, 34. *est, barbato imponere regi* iv, 403. et pronum est, agere cet. ix, 43. xiii, 75. *facilem autem praebere* v, 407. in aurem stillavit iii, 122. *facili patuerunt cardine valvae* iv, 63. *facili cui plurima palata fervet* (equo) viii, 58. *haustu diffunditur putcus* liii, 227. *faciles* Diu optantibus ipsis evertere domus totas x, 8.

Facinus libidinis nullum et crimen abest, ex quo paupertas Rom. periit vi, 295. et crimen capilli flexi vi, 493. maioris abollae iii, 415. quod dignum tam longo adminiserit aevo x, 255. ipsa peregi vi, 640. an hoc illi suaderet Apollo xiii, 203.

Facit indignatio versum i, 79. nidus athore xiv, 80. *iniuria agrus venales* xiv, 451. *somnum clausa lectica fenestra* iii, 242. quod ille, sciet ante diem caupo proximus ix, 107. se ipse eunuchum castor xii, 35. navem minorem xii, 56. ut sit xiv, 71. quosdam rumores vi, 409. se lautum atque beatum falso i, 67. *ridiculos homines paupertas* iii, 453. se donium noius lacertae lii, 231. *somnum quibusdam rixa* iii, 282. haec non Apicius iv, 23. tutos Afros a serpentibus v, 91. *uxor sterilis amicum eorum* v, 440. hoc illos Hyacinthus vi, 110. graviora vi, 434. quod deferat ipse vi, 552. carmina vii, 28. versus vii, 38. urbem laetam vii, 83. quid Nero viii, 223. nil mensura longi nervi ix, 34. amicos sportula x, 46. palman ilubiam xi, 479. patrimonium xii, 50. grande operae pretium xii, 127. ira nocentem huic sexum vi, 647. sana scelus ingens vi, 652. templa avus viii, 443. vatem animus anxietate carens vii, 57. vultum cera vii, 238. causa rem dissimilem viii, 244. *facimus nos te, Fortuna, Deum* x, 366. *faciant quid stemmata?* xiii, 4. irati vedianouia iii, 299. nil pueri vi, 473.

non illi, quos vicinus, quae nunc sunt populi victoris in urbe ii, 462. feci, clamat Pontia vi, 638. fecimus et nos haec iuvenes viii, 463. *faciet quid tibi resinata iuventus?* viii, 415. *facient quid non alii, quum tu multicia sumas?* ii, 66. *facias quid, talem sortitus servum?* viii, 479. *faciant quid commercia, adspice* ii, 466. *faceret quid plus aegrotante viro?* vi, 388. *quae non, quod Principis uxor?* vi, 647. *feceris tamquam aliquid, propter quod nobilis esses* viii, 41. *fecisset si alter idem* iv, 42. *fac* tertia quadringenta xiv, 326. *face* hoc et esto dives tibi, pauper amicus v, 142. *facere* hoc non possis quinque diebus continuis xi, 206. *faciens* (sacra) pro populo Laufella ix, 417. *facturus rabidam orem sextarius* vi, 428. *Fuist* non rancidula opsonia his cultellis xi, 134. omnia talia, tam grafiter, si quando poetica surgit tempestas xii, 22. hic homines ii, 467. omnia, ut cogaris per lacrimas effundere bilem v, 458. ex facie toto orbe secunda urecoli cet. x, 64. *fies* de rhetore Consul, si Fortuna volet vii, 497. *fius* ut declamatio x, 467. *fieres*, homuncio, quantus ex nihilo, si seqq. v. 433. *fieri qui vult dives, et eiq. vult fieri* xiv, 476. praecones, non turpe putarunt vii, 6. quid non posse putes, si cet. vi, 41. dominos si vis v, 438. *facius* siligine molli panis v, 70. *facta* est Tusca de Gracula vi, 186. *facto* agmine migrasse cet. iii, 462. x, 218. *factus* Parthenio lances xii, 44. *facienda pro vita quaedam, non omnia* xv, 408. *Factum* tam detestabile xiii, 126. *facti* erimen habet, qui scelus intra se taciturn cogitat nullum xiii, 210. diri conscia mens xiii, 493. oculi conscia vi, 264. *factis* levioribus iv, 44. *factis* dietisque sanctus viii, 25.

Facundia multis mortifera est x, 40. rara in tenui panno vii, 445. quales mores iv, 82.

Facunda et muda senectus vii, 35. et docta caput videri vi, 445. vox iusti Solonis x, 274. Gallia xv, 441. facundum Caediciom xvi, 45. Quiritem ima plebe invenies viii, 48.

Facidium agentem xiii, 32.

Facis Achaeae portio iii, 61.

Falerum pelvis aurata olet vi, 430. Faleroi subrepti potare tantum ix, 446. Falerno arderet pulmo iv, 438. acri ducta ruga xiii, 246. mero perfusa apumant unguenta vi, 303. Falernas ulmos poscit maritum vi, 450.

Fallaci urna Praetoris xiii, 4.

Fallit vitium specie virtutis et umbra xiv, 109.

Falsus ut sis, licet Phalaris iniperet viii, 82. testis erit xiv, 218. xvi, 32. falsi quid Laronia? ii, 65. falso corpore laturos nomina Scaurorum vi, 604. nomine poscas i, 98. falso se nutum facere i, 67. falsas signare tabellas in templis viii, 442.

Falso signator i, 67.

Falx — falcem agrestem sumeret fugiens Saturnus posito diademate xiii, 39. falce supina pugnantem Gracchum viii, 201. fakibus credas actum xiv, 449.

Fama magna est cuiusdam vi, 55. contentus Lucanus vii, 79. cum nobis tradit superbum viii, 71. haec (al. ut) est xv, 93. sinistra sunt digna plurima xiv, 4. famae conspicuae divina Philippica x, 425. discrimen tanquam agatur vi, 500. *sitis maior est quam virtutis* x, 440. dulcedine succensus vii, 39. opponere quod possis ix, 86. quam foedae buccina? xiv, 452. *aliorum incumbere miserum est* viii, 76. per famam et populum nigros efferre maritos i, 72. famam

trahit a censu xi, 23. Demosthenis optare x, 444. contemserat olim, cuius apud molles minima est iactura cathedras vi, 90. famam excipit ad portas vi, 408.

Fanelica armenta xiv, 446.

Fames tam ieiunia v, 40. tanta infestaque xv, 420. in quantum poscit xiv, 318. et ira pares in horum mente xv, 434. famem brumamque illa reste cavet xiv, 273. aliam noverat iv, 438. formica quidam expavere magistra vi, 360. fame urgentur vi, 424. stimulante xiv, 84. lacerabant membra xv, 402.

Famoso Canopo xv, 46. famosa moenia Lagi vi, 83.

Famulae Iovis aves xiv, 81.

Fanaticus oestro percussus, Bellona, tuo divinat iv, 423. senex crine albo antistes sacrorum ii, 442.

Fanum Isidis cet. ix, 22. Veneris quum videt, optat formam cet. x, 290. faua id votiva testantur tabella xii, 27.

Farris canini sordes v, 44. farre et vino lanum Vestamque rogabat vi, 346. suo et aere quorum custodit animas ix, 422. exorare Lares ix, 438. farra imponite cultris xii, 84. paucissima exigui ruris secantem xiv, 455.

Farinae solidae v, 68.

Farrago nostri libelli i, 86.

Farrata ponebant Tusco catino xi, 409.

Fartores v, 444. n.

Fas quid atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis criminibus xiii, 237. esse putet sperare i, 58. iam est vi, 329. 628. est genua incerare Deorum x, 55. cui, Iliacum lugere natantem x, 257.

Fascia quam denso libro vi, 263. Bruttia calidi visci nitorem praestabat ix, 44. nigra et color hic coeli

nīl minatur xiv, 294. Fascia mamillarum vi, 401. n.

Fasces in magno comites libelli vii, 407. fasces meruit regum ultimus ille bonorum viii, 760. *fasces*, praetexta, trabes, lectica, tribunal quamquam non essent urbibus illis x, 35. qui dabit olim x, 79. fascibus olim maior habebatur donaadi gloria v, 440.

Fastidia moveat captatori x, 202. quercus xiv, 184. mercis ullius te aubeant xiv, 204.

Fastidit oluscula *fosser* xi, 80. fastiditus ab aratro los x, 270. ceu fastidita rubuit repulsus x, 326.

Fastigia ad magna rerum ex humili extollit Fortuna iii, 39.

Fateris ignorasse Seianum, quid optandum foret x, 403. fatetur morbum vultu incessaque ii, 47. *mors sola, quantum sicut hominum corpuscula* x, 472. *Natura, dare se mollioribus corda humano generi, quas laerumnas dedit* xv, 132. *scire tandem laetus* xiii, 248. *fateri cogit (mala conscientia)* xiii, 222. *properebo* iii, 59.

Fatiget iumenta porticibus iv, 5. nemo tubas atque aera vi, 412. *satigatus alas exiit Daedalus* ii, 25.

Fatum pendebat amici iv, 88. plebeium in circo positum est et in aggere vi, 588. *valentius Euro et pelago* xii, 63. *fati plus valet hora benigni, quam si nos Veneris commendet epistola Marti* xvi, 4. *occulti potentia* vii, 200. *fato imperii* xi, 405. *egentis s. egenti vivere* xiv, 137. *diverso multi committunt eadem crimina* xiii, 401. *meliore tempora vitae longa tibi dabantur* xiv, 458. *sinistro genitus* x, 429. *Fata servis regna dabant, captivis triumphos* vii, 201. *mariti subeuntem Alcestin* vi, 652. *data suot ipais quoque sepulcris* x, 446.

regunt homines: fatum est et partibus illis, quas sinus abscodit ix, 32. *fatorum novorum exempla transi* vii, 490. *de legibus quantum ipse queratur* x, 252. *fatis adversis* xiii, 456. *imputo hunc morbum* ii, 46. *melior* v, 133.

Fatuam bipennem xi, 658. *fatuos non invenit Pollio* ix, 8.

Faveam s. *faveam* puellam vi, 354. *V. L.*

Favisset Tusco Nurtia x, 75. *faventes linguis aomisque* xii, 83.

Fausti Thebas et Terea vii, 42.

Faucibus morbo siccis xiii, 242. *de faucibus se porrigit spira* viii, 207.

Fax — *facem claram praeferre pendens incipit nobilitas* viii, 139. *face arcana dignus* xv, 140. *faces inde ardent* vi, 139.

Febris olim domestica ix, 17. *febre calet sola sanguis* x, 218. *vigili* xiii, 229. *febres optandas* x, 283.

Fecundum vulvam ii, 32. *secundis vitibus* ix, 56. *fecundior Niohe serpsa alba* vi, 477. *mulier* vi, 472. *labar venter* vii, 98.

Foles sacrae Bubasti xv, 7.

Felicitas dictum signatis tabulis ii, 449.

Felix nemo malus iv, 8. *militia* xvi, 4. *sapientia* xiii, 187. *ille* vii, 490. *felices animi avaros* xiv, 118. *tum, quoties aliquis uritur ferro* xiv, 21. *felices proavorum atavos, felicia dicas ancula, quae quondam viderunt uro contentam carcere Romam* iii, 342. *felices hos quoque ducimus, qui ferre incommoda vitae nec iactare iugum vita didicere* magistra xiii, 21. *felicia tempora, quae te moribus opponunt* ii, 38. *felicibus para haec exempla* ix, 435. *felicior quanto hic* xiv, 342. *non erit astro Martis* x, 313. *feliciusinus ut idem sit* xvi, 59.

Fellandi mos vi, 301. 305. n.

Femina digna vota tuo ubi tibi monstratur? vi, 60. *quam dives, nihil intolerabilius* vi, 460. *exagitata procul non intrat limen Bonae Deae* ii, 88. *simplex tunc* vi, 27. *litem movet in omni fere causa* vi, 242. *maxime gaudet vindicta* xiii, 192. *deterior habet illie totos mores* x, 323. *prodiga non sentit percussam censum* vi, 362. *quo templo non prostat?* ix, 24. *nihil non permittit tibi, turpe putat nihil, quam gemmas colla circumdedit* vi, 457. 458.

Femineum ceroma vi, 246. *femineis calendis* ix, 53.

Femur summum dominae exclamare coëgit aliptes vi, 423. *Herculis inaurati radat* xiii, 151.

Fenestra clausa somnum lectica facit iii, 242. *fenestras molles in aure servi* i, 104. *altae caligantesque* vi, 31. *vigiles* iii, 275. *fenestras claudere* ix, 104. *fenestris cadunt vasa* iii, 270.

Fenus viginti millia pigneribus positum ix, 140. *fenoris auctor pallet* xl, 48. *capacem ventrem* xi, 40. *nulla mentis* xi, 183.

Fera similis parit cognatis maculis xv, 460. *ferae Romuleae simulacra* xl, 104. *forarum vicinarum pelibus sterneret uxor silvestrem torum* vi, 6. *Ferae an non nisi in diversa aeviant genera* xv, 158 seqq. n.

Feralis cena v, 85.

Fercula septem quis secretis connavit avus? i, 94. *nunc audi nullis ornata macellis* xl, 64. *docte componit* vii, 184.

Ferit lile cubito, ferit assero duro alter iii, 245. *testa cerebrum* iii, 270. *terram loto intestino* vi, 429. *feriunt pariter* iii, 298. *feriat qui carmen triviale communi moneta* vii, 55. *Isis mea lumina irato sistro* xiii, 93. *feriri pectine textoris* lx, 30.

fustibus vi, 417. *ferienda a grandi ministro cervix* xii, 14.

Feritas dira xv, 32.

Ferme rarus sensus communis viii, 73. *mobilis est* xiii, 236.

Fermentum latud tibi habet iii, 188.

Fero — *fert collo niceteria* iii, 68. *tulisti mox plura* ix, 39. *tulit ille crucem sceleris, hic diadema* xiii, 105. *non Laronia quemdam ex illis* ii, 36. *miles tremulus arma* x, 267. *feres inde quanta praemia* viii, 419. *ferret quis uxorem?* vi, 466. *feras tecum miserabile votum* iii, 276. *longa gaudia nigrinis huius* viii, 47. *ferat quis istas sordes?* i, 139. *illum his?* v, 164. vii, 147. *ferret vix Corbuli tot vasa ingentia* iii, 251. *tulisset quid natura beatius illi eive* x, 278. *quae nec Sarmentus* v, 4. *non tulerim illum* vi, 651. *tulerit quae Claudius, audi* vi, 146. *quis Graecos de seditione quereutes?* ii, 24. *ferre ceras ad moechum dat cinaedis* xiv, 30. *ad nuptam cet.* iii, 45. *Graecam urbem non possum* iii, 60. *iugum (coniugii) parata cervice* vi, 208. *Dominam potes salvis tot restibus ullam?* vi, 30. *labores* vii, 47. xiv, 198. *omnia si potes, et debet* v, 170. *quae possit coetus virorum* vi, 399. *dorso cohortes* xii, 109. *vix potes malurum particulam* xiii, 44. *Incommoda vitae* xiii, 21. *soluta* xiii, 120. *ferens ubera potanda infantibus* vi, 9. *sacra* ii, 125. *leges ac iura* ii, 72. *ex humeris aulaeae pictae togae* x, 38. *laturos nomina Scaurorum falso corpore* vi, 605. *fertur domino squilla* v, 81. *tristis de nobis sententia* ii, 62. *scripturus leges lanistae* xl, 6. *per aëra raptus a grue* xiii, 170. *feruntur cornu altonitae* vi, 315. *praecipites rabie* vi, 648. *pectora vestra dominis Cirrhae Nysaeque* vii, 64. *bona tota ad Phialen* x, 237. *ferenda mille tag-*

dia xvi, 43. mediocri bile res xiii, 443.

Perox vitulus xii, 7. Rutulus i, 462. bellator vii, 426.

Ferrata domus vii, 41. ab arca quantum distet saeculus xi, 26.

Ferreus annulus in digito xi, 429. quis tam, ut teneat se? i, 31. ferrea pectora Vetti vii, 450. aetas protulit omne crimen vi, 24. xiii, 28.

Ferrum est, quod amant mulieres vi, 442. letale xv, 465. poscit potio vi, 621. sumit ix, 97. promere xv, 73. ferri tempora xiii, 28. modus maximus in vinculis iii, 310. ferro Meleagri dignus aper v, 415. cadentem Asiam x, 266. ardenti uritur servus xiv, 22. hebeti lautissima caeditur coena xi, 440. obliquo latus deducere vii, 224. agit rem grassator iii, 305. hic necst x, 346. submittere mulum xii, 54. grassator xiv, 474.

Fervet pugna v, 29. stomachus domini vinoque ciboque v, 49. adipata veneno vi, 631. lampade Veneris vi, 438. equo facili plurima palma viii, 59. fervens animus aestuat iii, 49. mero iii, 283. modesto sanguine vultus x, 301. ferventi Subura xi, 54.

Ferulae manum imduximus i, 45. ferulas frangit vi, 479.

Fessidium agentem xiii, 32.

Festino ad nostros x, 273. decurrere ix, 426. festinare coactos iv, 446. ad praedam xiv, 84. quis te iubet? xiv, 212. festinata gladiis mors iv, 96.

Festus cespes expectat animalia Diis promissa xii, 2. festa ianua operatur lucernis matutinis xii, 92. festa tam dies quae, ut cesset prodere furem? xiii, 23. festo tempore xv, 38. festorum dierum maiestas iii, 473. festa sabbata vi, 459. festis diebus servare terga suis xi, 83.

Feta uxor xiv, 467. fetae mulae comparo monstrum xiii, 66.

Fatum capellae xv, 42: ad fetus properat vultur xiv, 8.

Fibula Cnmoedi solvitur his magno vi, 73. nullius durat vi, 379.

Ficculas nstantes iure mergere xiv, 9.

Ficticius, v. *Patricius*.

Fictilis Iupiter xi, 446. fictile gulnsum condire xi, 20. fictilibus coenare pudet iii, 468. bibuntur nulla oconita x, 25. phaselis xv, 427.

Ficus sterilis robora valent ad discutienda saxa x, 445. ficum aliam si vis decerpere xiv, 253.

Fidenarum esse potestas x, 400. Fidenis vivat vi, 57.

Fidibus promittere quercum Capitulinum vi, 388.

Fides, Victoria, Virtus et Pax collitur Romae i, 445. nulla fronti ii, 8. inde arti vi, 560. prodigiosa et Tuscia digna libellis cet. xiii, 62. *corta patriae ingratae* xiv, 466. *fidei tantum habet quisque, quantum sua nummorum servat in arca* iii, 444. *violatae* xiii, 6. *fidem hominum divumque ciemus clamore* xiii, 31. *fide atque virtute par* xv, 414. *digna* xv, 418.

Fidimus eloquio? vii, 439.

Fiducia erit maior Chaldaeis vi, 553. tanta in muneribus x, 306. collata daret somnos tutos vicino limite xv, 455. *creditur a multis, quon magna malae causae audacia superest* xiii, 410.

Fida internumcia coeli vi, 545.

Figamego quando aliquid ix, 439. figamus longa pulpita per angustos vicos vi, 78. fige intra te tacitus querelas nostras ix, 91. fige primo loco v, 42. figens vestigia ancipiti planta xiv, 272. sedem Cumis iii, 2. cominus ursos iv, 99. aprum i, 23. figentia maculam haesuram nitidis rebus

xiv, 2. figantur tibi lasso virides palmarum vii, 118. figendum et memori tractandum pectore xi, 28. fixa et mutari nescia natura xiii, 240. compago catenatae tabernae iii, 301. fixo gutture fumant i, 156. fixis legitime tabellis xii, 400.

Figuli sequantur castra iv, 135. a figulis munita urbs x, 471.

Figuram alterius sexus imitata vi, 341.

Filia virgo non sancta et tata ab inguine iii, 110. Larga adultera ut non sit expectas xiv, 26. dulcior filio v, 139.

Filiolam turpem producere utile turpi vetulae vi, 241.

Filiolus vel filia nascitur tibi ex me ix, 83. erga filiolum tristes medici vi, 389.

Filius ante pudicus non tutus ab inguine et sanctus iii, 111. *patri constabit minoris, quam ulla res vii, 188. amens turbavit totam rem xiv, 94. infans obstat tibi peccaturo xiv, 49. morum quoque, et qui omnia deterius peccet xiv, 52. pastoris duri est hic, ille bubulci xi, 151. egregii corporis x, 295. gallinae albae xiii, 141. praeeonis nitidi plaudat hic iii, 157. Filio grave est, expectare tardas colus parentum xiv, 248 seq. *filium* quibus artibus et quibus moribus instituas, plurimum intererit xiv, 73. Filii olim funus portabant patris x, 259. n. Cf. *Puer et Infans*.*

Filum candelae dispenso et tempore iii, 287. filo Tyrio stalaria purpurea spondet vii, 134. fila porri numerata xiv, 133.

Fragit qui cito multas facies ix, 146. *V. L.* quae librarius ix, 109. quibus meliore luto praecordia Titian xiv, 35. nemo dolorem in hoc casu xiii, 132. finge gladios inde, atque hinc pulpita pone viii, 145.

tamen te improbum v, 72. fingen-
tem Laestrygonas cet. Vlysem xv,
18. haec vi, 634. ficti vultus xiii, 77.
ficta pellice vi, 272. fictos Scauros li,
34.

Finitus nondum Orestes i, 6. annus,
tempus i, 117. viii, 150.

Fiscum imponit sapiens et rebus honestis vi, 441. egressi legemque priorum vi, 635. impensae non servat prodiga Roma vii, 138. peccandi quis posuit sibi? xiii, 241. animae (Hannibalis) non dabant gladii x, 163. post auctumni xiv, 190. in fine trementes oculos vii, 241. fines imperii Tiberinum viii, 265. proferre xiv, 142.

Finitima herba xii, 42. inter finitimos simulas xv, 33.

Fio, v. *Pacio*.

Fiscus multus in arca xiv, 260. fisci res est iv, 55.

Flaccus decolor vii, 227.

Flagellum occultum quatiente animo tortore xiii, 195. mittetur ii, 169. sumet Damasippus clara luce viii, 151. flagelli metuens v, 154. flagello ille rubet vi, 479. flagellis saevire in Eurum x, 180. nullam Sirena comparat xiv, 19.

Flagitio uno nemo contentus xiii, 244.

Flagra ad sua domitos deduxit Quirites (Caesar) x, 109. dura pati v, 173.

Flagrabit numquam visae amoris puellae iv, 114. flagrante igne xiv, 245. animo i, 152. aede iii, 139. flagrantia praecordia xiii, 182. flagrantior aequo dolor xiii, 11.

Flameolo s. *flammeolo* parato dudum sedet illa x, 334.

Flamea s. *flaminea* sumit Gracchus ii, 124. conerit vi, 225.

Flaminium pervolat axe i, 61. Flaminia tegitur ciuis i, 171.

Flammæ multum iii, 285. flammæ domibus parastis viii, 233. flammis Asiam cadentem x, 266. missus ad sidera xi, 63.

Flavius ultimus quum laceraret orbem iv, 37.

Flavi Meleagri v, 115. flavam puellam vi, 354. caesariem Germani xii, 164. flavo galero nigrum erinem abscondente vi, 120.

Flebile nati sineput xiii, 84.

Flectunt se sidera v, 23. flexit equus per campum i, 20. propositum ix, 20. oculos ad eriminas xii, 144. flexi capilli vi, 493.

Flet, si lacrimas conspexit amici, nec dolet iii, 104. flebat contrarius auctor x, 30. flentem producere matrem vii, 146.

Fletum exsorbes vi, 276. fletu manantia ora xv, 136.

Flora non lambit Catullam ii, 49.

Floræ aulæa xiv, 262.

Florati tuba dignissima matrona vi, 250.

Florentibus sociis viii, 99.

Flos Asiae, servus v, 56. flores et in fronte coronæ xv, 50.

Flocculus angustæ vitæ velox decurrere festinat ix, 127.

Floctum crissantis adorat vi, 322. fluctu Oceani natantes xi, 94. plenus alveus xii, 30. premetur xiv, 296. fluctus Tyrrhenos vi, 92. cruentos x, 186.

Flumen orstionis ili, 74. fluminis piscem venerantur xv, 7. flumina epotis Medo prandente x, 177. conducere iii, 34.

Fluxit ad istos et Sybaris colles vi, 295. fluxerit tanquam in mare amnis xiii, 69. oratio iii, 74. ætas cet. vii, 32.

Foculum buccæ excitat iii, 262.

Focum instruit v, 97. focos expectare xv, 83. molles ornate xii, 85.

focis privatis maiora iv, 66. brevibus xi, 79.

Foderit qui agrum servus minus miser, quam qui dominum ix, 45.

Foccaulus, v. *Fecundus*.

Fœda ad aspectu facies vi, 461. fama xiv, 152. exempla viii, 183. fumo lucernæ vi, 132. lacerna iii, 148. canino stercore atria xiv, 64. *fordum nil dictu vinque hæc limina tangat, intra quæ puer est* xiv, 44. non putare vii, 5. *fuædo cantu prostitui* viii, 225. foedior omni crimine persona iv, 14. foedius hoc aliquid audebix amictu ii, 82.

Fœdere pragmaticorum vii, 123.

Fœmina, v. *Femina*.

Fœnus et cophinus supellex Iudæorum iii, 14. eo relicto Iudæa mendicat vi, 512. foeno torto calentia ova xi, 70.

Fœmus, v. *Fœvus*.

Fœtus, v. *Fetus*.

Foliata parsatur vi, 465.

Folium Sibyllæ credite nœ vobis recitare viii, 126.

Follem veterem cum tota æruginē xii, 61. folle tenso reverti xiv, 281. folles cavi spirant immensa mendaciâ vii, 144. follihus ardet x, 61.

Fons egregius (Bactis) viribus occultis xii, 41. ingenii largus et exundans x, 119. fontem ad quæsitum solos deducere verpes xiv, 104. a fonte Hammonis credent relatum vi, 554. de quo fonte hæc monstra vi, 286. fontibus Aonidum bibendis aptus vii, 59.

Fonteo consule natus xiii, 17.

Forcipibus et ab incude ad rhetora missus x, 131.

Fores ornatas vi, 227. foribus suspende coronas vi, 51 seq. 79. 227. ix, 85. x, 65. xii, 84. 94. divitum prætenta aulæa vi, 228.

Foricas conducunt iij, 38.

Foris poneris, si quid tentaveris hiscere v, 126. *plorare* ix, 77.

Forma digna supercilio v, 61. quae tanti? vi, 179. qua exarsit vi, 403. quid noceat casto? quid profuit *Hippolyta* et *Bellerophonti* x, 324. seq. *formae* atque *pudicitiae* rara concordia x, 297. *formam* optat mater modico pueris, maiora puellis murmure x, 289.

Formica magistra expavere frigisque famemque vi, 364.

Formidat infans rusticus hiatum personae pallentis iij, 176. *formidatus* Othoni civis vi, 559.

Formidius culpae trepidum animum xiii, 106. nimia cursum praecipitans xv, 77.

Formant libellos vi, 244.

Formosa quando vult videri domi? vi, 465. *formosam* se non putat ulla, nisi cet. vi, 186. *formosissimas* idem et optimus (Silius) x, 331. *Formosi* plerumque impudici x, 297. n.

Formeula est magna x, 82.

Formice et incude graves catenae iij, 309.

Fornicis in carcere x, 239. *forniceo* in quocumque nati iij, 156. olido mului stans mancipium xi, 171.

Forsan exstiterint vi, 14.

Fornitan dicas cet. i, 150. v, 156. viii, 112. xi, 162. xiv, 34.

Fortasse iv, 45. xii, 102.

Forte iij, 278. vi, 642. xi, 119.

Fortis sola libidine iv, 3. alt felicissimus xvi, 59. *fortem* posse animum et mortis timore carentem x, 357. *animum praestant rebus, quas turpiter audent* vi, 97. *fortes* duo de grege Moesorum ix, 142. *fortia* animalia viii, 57. *fortibus* et miseris sociis viii, 122. *fortior* te cogat iij, 292. non multum modica aura ven-

tus xii, 66. leo quando leoni vitam eripuit? xv, 161.

Fortuitus s. *fortuito* quasi ignis cadat in terras xiii, 225.

Fortuna humiles castas quondam praestabat Latinas vi, 287. ius probat stat noctu arridens nudis infantibus, hoc fovet involvitque sinu cet. vi, 605 seq. secretum sibi minimum parat vi, 608. nec Croesi nunquam sufficiet animo xiv, 323. si volet, fies de rhetore consul; si volet haec eadem, fies de consule rhetor vii, 197. 198. nullum munus habes, si sit prudentia; nos te, nos facimus, *Fortuna*, Deam coeloque locamus x, 365. 366. xiv, 315. 316. quoties voluit iocari, tales ex humili magna ad fastigia rerum extollit iij, 40. in illa rarus ferme sensus communis viii, 73. 74. urgente vi, 593. quum pro me rogatur, affisit ceras (auribus) cet. ix, 148. armati xvi, 34. ipsius (Pompeii) et Urbis servatum victo caput abstulit x, 285. similis accidit et nostro Catullo xii, 29. *fortunae* ibi veniam damus xi, 174. mirabilis exempla vii, 197 seq. invidia est xv, 95. filius xiii, 141. *victrix sapientia* xiii, 20. minaci mandaret laqueum x, 52. e medio acervo ductus casus xiii, 10. atque Herculis aedem vincens xiv, 90. in casibus aut qui omnia ponant et nullo credant mundum rectore moveri xiii, 86. *Fortunam*, ut semper, sequitur plebs x, 73. *fortunas* si servet easdem *Hesperidum* serpens xiv, 113.

Fortunatam natam me consule Romanam x, 122.

Forulos hic dabit iij, 249.

Forum post sportulam i, 128. per forum iuvenes premit vii, 132. *fori* arena lenta pugnamus xvi, 47. *foro* vicina iugera iv, 7. toto maxima sit arca nostra x, 25. cedere iam non est deterius, quam cet. xi, 50. *fora*

vestra movemus strepitu III, 52. cuncta plena simili querela XIII, 135. sola sonant vacuo clausoque theatro VI, 68.

Fons notissima inter cinaedus II, 10.

Fossor equalidus haec fastidit in magna compede XI, 80.

Fovet hos fortuna VI, 606. errorem VIII, 165. fovetur lacte VI, 468. medicaminibus VI, 474.

Fraena, v. *Frena*.

Fraga domi plura videt et maioris glandis acervos XIII, 57.

Fragili cera nitentia simulacra XII, 88. patella VI, 344.

Fragor aurem percutit XI, 495.

Framea Martis XIII, 79.

Frangit sibi, qui dispensat VII, 219. miles pocula magnorum artificum XI, 102. portas Poeno milite X, 156. frangere vasa minorum X, 102. porrum morsu XV, 9. saecula luxu VI, 299. ferulas (dorso suo), et vitem vertice VI, 479. VIII, 247. subsellia versus VII, 86. virgas in sociorum sanguine VIII, 136. opes XIV, 93. crura caballis X, 60. frange calamos VII, 27. frangitur quidquid illis XI, 189. fractum vix panem V, 68. fracta voce loquenti libertas II, 111. compago ruebant cuncta VI, 618. glacie VI, 522. de merce IV, 33. de casside buccula pendens X, 134. imagine matris XI, 18. fractis trabibus XIV, 296. aetate XIV, 161. frangendus panis gingiva X, 200. frangenda imagine VIII, 18.

Frater, vis ab ipsis libus? O nummi, vos estis fratres V, 135 seq. fratribus magnis XIV, 169.

Fraterculus malim esse Gigantis a. gigantum IV, 98.

Fraudis nefandae nullane poena erit? XIII, 174. fraudem iure tueri iurando XIII, 201. fraude sacrilega

XIII, 71. per fraudos patrimonia conduplicare XIV, 223.

Frenu magnu XIV, 247. quo ictus perferat VI, 261.

Frenat quod violentius VIII, 37. Iupiter vernus V, 78.

Frena irae pone VIII, 88. mittentur II, 169. ad frena niveos Quirites X, 45. frena pleni theatri moderantem X, 128.

Frequentes exsulibus magnis scopulos XIII, 246.

Fricus ocelli angulus prurit VI, 578.

Fricum crissantis adorat VI, 322. V. L.

Frigidus aëvi VI, 325. frigida sar-raca Bootae V, 23. spelunca VI, 2. inguina XIV, 300. mens criminibus I, 166. frigidior Geticis decocta pruinis V, 50.

Frigo — fricta de merce IV, 33.

Frigu famenque expavere VI, 360. frigore longo pingues pisces IV, 44. siccatum aeternum posuere mala XI, 75. a frigore tutus XI, 146. frigora in quantum poscunt XIV, 318.

Fritillo movet arma XIV, 5.

Frivola transfert III, 198. omnia Romanorum regum V, 59.

Fronibus torum sternere VI, 6.

Frons durior populi huius VIII, 189. aërea parvis lictis XI, 96. fronti nulla fides II, 8. in frontem densissima ruga cogitur XIII, 216. frontem unde tibi libertatemque parentis? XIV, 56. tantam tremuli pulli Caesonia infudit avunculo Neronis VI, 616. manumque praebebit vati cet. VI, 583. coruscat hostia XII, 6. fronte salva in balnea licet vadas XI, 205. obducta tristis mihi occurris IX, 2. in fronte vaginae ponere gemmas V, 44. multae cornuae XV, 50. de atrita eiectum ruborem XIII, 242. a fronte videbis Andromachen VI, 503.

frontibus longa domi redimicula summut ii, 85. ancillarum imponet vitas xii, 117.

Frontonis platani convulsaeque marmora clamant i, 121

Fruetus amiloitiae magnae cibus v, 11. quis terrae apertae? vii, 103. quis iactare viii, 6.

Frugalius nihil ventre v, 6.

Frugalitas priscorum Romanorum xi, 77—119. xiv, 159 seq.

Frugi coenula Romae magno iii, 167. et miser Apicius iv, 23. tamquam frugi, laudatur avarus xiv, 111.

Frumentum tibi habe, Libye v, 118. frumenti vilis tessera vii, 175. dominus xiv, 293.

Frueris tu scabie mali v, 153. fruitus Dis iratis Marius i, 49. fruatur vocibus obscenis xi, 171.

Frustrone paratur domus optima iü, 224.

Frustra rogantem iii, 210. *V. L.*

Frustra capreae subducere xi, 112. frusta mucida farinae et panis y, 68. xiv, 128. rogantem iii, 210. in frusta plurima sectum xv, 79. frustis imbutus ofellae xi, 114.

Frustrante pilo neglecta et squalida crura ix, 15.

Fuga clara equi viii, 61. lustravit arenam ii, 111. fugae celeri terga praestantibus xv, 75.

Fugit mulier galeata a sexu vi, 253. agnoscendus tota arena viii, 206. in exilium praecepta x, 160. patriam xi, 52. fugere pariter duas sorores vi, 20. Stoicidae canentem ii, 61. fugiam quos praecipue iii, 59. non horum conchyliis iii, 81. fugerit quo non xv, 172. fugere ultra Sauromas hinc libet cct. ii, 1. fugientem puellam amplexu rapui ix, 74. fugienda patrum vestigia xiv, 36.

Fugitivus scurra xiii, 111. fugiti-

vum dicere piscem iv, 50. fugitivis permistum viii, 174.

Fulcio — fultus toro iii, 82. fulta columnis coenatio vii, 183. tenui tiliacine orbs iii, 193.

Fulcrum clarum ac nobile factura testudo xi, 95. fulcri sacri genium vi, 22.

Fulget sanguine Iuli viii, 12. clipeo et hasta Martis xi, 106. in solis armis, quod argenti erat xi, 108. annulus ingens vii, 140. fulgere quibus mos est aurata lacerna x, 212.

Fulguris evasi ictum xii, 17. fulgura publica condit augur vi, 587. ad omnia pallent xiii, 223. et nubes occurrunt xiv, 292.

Fuligo haereret nigro Maroni vii, 227. fuligine madida tinctum x. taciunt supercilium obliqua producta acu ii, 93. multa veteris testae v, 35. ardentis massae lippus x, 130.

Fulmine quam iusto ruerint Capito et Numitor viii, 92. fulmina contemnere pauper creditur iii, 115. Tarpeia xiii, 78.

Fumant fixo gutture i, 156. tertia tabulata tibi iii, 199. olla pulitibus xiv, 171. fumat aper ante ipsum v, 116.

Fumosos equitum magistros viii, 8.

Fumus iis hinc domi est i, 120. fumo lucernae foeda lupanaris vi, 131. quanto celebretur sportula iii, 219.

Funambuli ars xiv, 266. 272 seq.

Fundat pueros in gremium v, 111. montem super agmina iii, 258. fundite quae mea sunt xii, 37. fusa venena vii, 169.

Fundo inverso trulla crepitum dedidit iii, 108. Rutupino iv, 111.

Fuonest imagine gentem viii, 18.

Fuonest pecunia i, 113.

Fuugi titulo, imperilis xi, 88.

Fuugi ancipites v, 116.

Fanem extensum quatit hostia xii, 5. rectum descendere xiv, 266. solvite xiv, 292.

Favus plaudendum ducitur amicis iratis i, 146. portante Hectore magnis solennibus cet. x, 258 seq. acerbum non est luxuriae xi, 44. virginis xv, 138. patris promittere iii, 43. funere de lento matris consulit vi, 565. funers duo quantum vix redolent iv, 109. sua vendunt viii, 192. natorum ducenda sunt x, 241. *minore gemitu planguntur, quam uni* xiii, 434.

Fur si displicet Verri ii, 26. uero erit me ministro iii, 47. forem quum nemo tineret caulibus vi, 17. prodere xiii, 23. furibus permistus viii, 174.

Furiae nondum xiii, 51. Furiis exagitari vi, 29. crines hydri vii, 70.

Furiosus quum te cogat iii, 291.

Furnos condutere vii, 4.

Furo — furit vox domini instantis xiv, 63. ut avunculus Neronis vi, 615. Bellous vi, 511.

Furor simplexne perdere eet. i, 92. viii, 97. summus xv, 36. haud dubius xiv, 136. non unus agitat mentes xiv, 284. ipse dat his veniam ii, 18. vacui ventris xv, 100.

Furtiva piscula tragicæ cervæ xii, 120. furtivæ pellituræ surum i, 10.

Furtis imbutus oscellæ xi, 144.

Furva gente xii, 104.

Fuscina retiarîi ii, 143.

Fuscinus amicus prætæ xiv, 1.

Fuscus vulturibus servabat viscera Dacia marmores meditatatus proelia villa iv, 111. Fusci coniuge ebriosa xii, 45. Fusco iam micturiente xvi, 46.

Fuste aperire caput ix, 98. fustes afferte vi, 416.

Fusum tenui prægnantem stamine Penelope melius, levius torquetis

Arachne ii, 55. fuso posito villica legit herbas xi, 69.

G

Gabba scurra v, 4. *V. I.*

Gabiorum potestas esse x, 100.

Gabiis simplicibus iii, 192. balneo-
rum conducere vii, 4.

Gades — a Gadibus usque Auro-
ram et Gangem x, 1.

Gaditana canoro incipit prurire
choro xi, 162.

Gaetice salve viii, 26.

Gartulus oryx xi, 140. Ganymedes
v, 59. cursor v, 53. Gaetula bellus
x, 158. æquors xiv, 278.

Galba vilis lusec non tulisset v, 4.
Galba cum Vindice quid magis de-
buit ulcisci? viii, 222. Galbam oc-
cidere summi duris est ii, 104. suri-
culis nasoque earentem viii, 5.

Galbana s. *galbana* raso indutus ii,
97.

Galea qui tegitur et parma v, 154.
attritus vi, 108. galeæ quanto pon-
dere curvetur vi, 262. galeæ suffi-
ciunt juvenilia membra xi, vi. galeam
non quassas, Gradive ii, 130. galea
non abscondit faciem viii, 203. galea
de fracta pendens buccula x, 134.
Cf. *Cassus*.

Galcota mulier quem præstare po-
test pudorem? vi, 252. galeatum
præsidium viii, 238. sero duelli pre-
mitur i, 109.

Galero flavo nigrum abscondente
crinem vi, 120. longo Græci et
retiarîi viii, 208.

Galla mea est — profer, Galla,
caput i, 125.

Gallia scripiat te, nutritula causi-
dicorum vii, 148. *causidicos* docuit
facunda Britannos xv, 111. altera
(Galatia s. Gallo-græcia) traducit hos
equites nudo talo vii, 16.

Gallies axis vitandus est viii, 116.
eustis Vrbis xiii, 157.

Gallina quo mordetur marito, ille non deterius sonat cet. iii, 91. quo gestu secetur v, 124. non ideo peior secatur xi, 135. *gallinam albae filius* xiii, 141. *gallinam aegram et claudentem oculos impendat amico sterili xii, 96.*

Gallinaria pinus iii, 307.

Gallita locuples xii, 99. 113.

Gallus, amicus Iuvenalis xvi, 1. caudicens vii, 144.

Galli textoris pectine male percussas lacernas ix, 30. resupinati cessantis tympana viii, 176. abruptuot carnem supervacuum ii, 115. 116. vi, 514. ab Oceani litore venientes xi, 113.

Gallus immolabatur Aesculapio xiii, 233. n. galli ad secundi cantum quod facit ille ix, 107. cristam Laribus promittere xiii, 233. mordentis gallinam et male sonantis iii, 91.

Gammarus v. Cammarus.

Ganeo occultus xi, 58.

Gangem usque x, 2.

Gannit Appula, sicut in amplexu vi, 64.

Ganymedem scelerare ix, 22. Gaetulum respice, quum sities, v, 59. dignum cyatho coeloque ix, 47. Iliacum puerum ad cyathos xiii, 43.

Garrula securi narrare pericula nautae gaudent xii, 82.

Gaudet lecto et umbra vii, 105. Fabius ara magna viii, 13. mulier spoliis nudi mariti vi, 232. quod non violaverit ignem xv, 84. tractare vi, 102. mea Clotho et Lachesis, si patitur inguine venter ix, 136. prostitui viii, 225. spargere ix, 81. loquaci nido v, 143. Hispulla tragoedo vi, 75. Latona pulchra Diana x, 292. equus phaleris xi, 103. narrare xii, 81. nemo magis vindicta quam femina

xiii, 192. poena amara xiii, 247. strepitu acerbo plagatum xiv, 18. gaudent omnes x, 67. tormentis amantibus vi, 209. cantu vi, 379. sudare vi, 420. gaude, infelix, et da cet. vi, 597.

Gaudia, votum, timor cet. farrago nostri libelli, i, 86. longa originis huius feras viii, 47. vulgi ridebat x, 51. coenae sentirent xv, 41. quanti sibi constant vi, 365. decepta ad spurcos lacus vi, 602. et deprendas ix, 49. non eodem vini atque esibi torpente palato x, 204.

Gaurana ostrea viii, 86.

Gaurus ianua ix, 57.

Gausape vi, 118. n.

Gelidae calidaeque minister v, 63. gelida Praeeste iii, 190. gelido in corpore minimus sanguis febre calet sola x, 217. gelidos in agros iii, 3/2. gelidas Esquilias v, 77. cicutas vii, 206.

Gelantur pavido pectore vi, 59.

Geminus sub rape Quirinus xi, 105. geminis exsurgit mensa lucernis vi, 305.

Gemita maiore domus planguntur muni, quum funera xiii, 130. gemitus nimios ponamus xiii, 11. simulat vi, 271. non idem olim viii, 98.

Gemma princeps sardonyches s. sardonichum xiii, 138. unda signator se fecerat bestium i, 68. gemmae maioris poudera non sufferre queat i, 29. gemmas virides collo circumdedit vi, 458. transfert a digitis ad pocula v, 43. numerat custos v, 41.

Gemmata pocula x, 27.

Gemit nulla hic tibi cina cornu ii, 90. uxor ad palum vi, 268. gemitus casus urbis iii, 214. naturae imperio, quum funus adultae virginis occurrit xv, 138. generet nihil grave surda buccina vii, 71.

Genus pendentes adspice x, 193.

genis obscuris turpis vi, 131. ruptis hiantia ossa xv, 58.

Gener censu minor iii, 160. *Cere-ria* x, 112.

Generosus lunam subiecit alutae vii, 194. *Britannicus* vi, 124. *generosa* avis xiv, 81. *animalia* viii, 57. *generosi Principis* hae sunt artes viii, 224. *graminis natura* xii, 40. *generosum* quis dixerit viii, 30. *generosior Capitolinis* ii, 145.

Genesis tua nota mathematicis xiv, 248. *generi inspecta collyria* poscit vi, 579.

Genialis dies agatur iv, 66. *Tyrius* sternitur x, 331. *genialibus libis plana domus* iii, 187.

Genitalia mollia secuit testa vi, 514.

Genitrix (Iuno) Samia xvi, 6.

Genium sacri fulcri contemnere vi, 22. nemo mathematicus indemnatus habebit vi, 562.

Genus acceptissima divitiis nostris Graeci iii, 58. modo mihi dicta xv, 97. prudentissima adjuvandi iii, 86. *gentis patriciae formosissimus* x, 332. *gentem* funestat imagine frangenda viii, 18. *deducis ab infami asylo* viii, 273. *gente Latoniae nobilior* vi, 176. *longa deducta* xiii, 207. *furva petita bellua* sii, 104. *in omni laborat* viii, 239. *gentes O sanctas, quibus haec nascuntur in hortis nuntius* xv, 10.

Gentilia tympana iii, 61.

Gemma deorum incerare x, 55. *genibus cruentis nuda erepet agrum* vi, 526.

Geminum agitent non admittentia morarum frustra v, 69.

Gemæ nobilior masculin. pro femin. positum xiv, 231. n. 241. n. *humarum damnat caligo futuri* vi, 556. *numeres a Pico* viii, 131. *hoc vitae* ix, 27. *omne morborum* x, 219. *ecce aliud discriminis* xii, 21. *hoc*

vivo iam decrescebat Homero xv, 69. *ignavum* vii, 105. *cibi esse pectora, vultum* xv, 174. *generis quis fructus* viii, 6. *humani mores tibi nosse volenti sufficit una domus* xiii, 159. *generi humano mollissima corda dare se Natura fatetur, quae lacrimas dedit* xv, 132. *genere clarus vir* ii, 129. *indignus* viii, 31.

Geometer s. *geometres* iii, 76.

Germanicus radiat auro scripto vi, 205.

Germani lumina caerulea, flavam caesariem et madido torquentem cornua cirro xiii, 164.

Gessisti quas res vi, 614. *gesta consule Iunio* xv, 28. *gestis rebus aequanda pericula* xiv, 314.

Gestamen Odionis speculum ii, 99.

Gestare nocte dieque suum in pectore testem xiii, 198. *gestetur dominus in porticu, quum pluit* vii, 179.

Gestu quo lepores secuntur v, 124. *gestibus Autonoeis risum movet Urbicus* vi, 72.

Getae et *Sygambri* iv, 147.

Geticis pruinis frigidior decocta v, 50.

Getulice, v. *Gaetulice*.

Getulus, v. *Gaetulus*.

Gibbus ingens in naribus vi, 109. *Rutilae* x, 294. *gibbo et utero tummentem* x, 309.

Gigantis s. *Gigantum* fraterculus malim esse iv, 98.

Gigno—genuit quos et eduxit s, 236. *genitus* dis adversis fateque sinistro x, 129. *geniti ex nobis* xiv, 40.

Gillo habet druncem i, 40.

Gingiva inermi frangendus panis x, 200.

Glacialem oceanum ii, 1.

Glacies Maeotica quos operit pisces iv, 42. *rupta solibus* iv, 42. *per glaciem alto perone tegi* xiv, 486. *glaci-*

cie fracta hibernum descendet in
annum vi, 522. adpersus maculis
Tiberinus v, 104.

Gladiator Gracchus ii, 144. secto
requiem sperat lacerto vi, 106. erat,
quem Hippiā comitata est ad Pharon
vi, 110. gladiatorum artes inhonestas
exercent viri nobilissimi ii, 143 seq.
vii, 192—212. habitus et genera va-
ria ii, 144 seq. vi, 256. 264 seq. viii,
192—202. munera Quaestoribus in-
iuncta a Claudio viii, 194 *V. L.*

Gladium centumque tenebris nocte
iter ingressus viii, 20. gladio partos
numos xiii, 25. udo caedibus viii,
213. praebenda est cervix x, 345.
gladios Molossos passis Rom. xiv, 162.
inde finge viii, 195. Antonii conte-
mnere potuit x, 123. parante incude
x, 132. extundere primi nescire
fabri xv, 168. gladiis festinata mors
iv, 96.

Glandis maiores acervos videret
domi xiii, 57. glandem ructante ma-
rito vi, 10.

Glaphirus citharisedos vi, 77.

Glebam virentem ornate xii, 85.

Gledula talis saturabat patrem tur-
bamque casae xiv, 166.

Gloria donandi olim maior habe-
batur fascibus v, 111. toties optata
exegit hos poenas a Xerxe x, 187.
paucorum patriam obruit x, 143. *temui*
Saleio quantalibet quid erit, si gloria
tantum est vii, 81. scalarum virides
palusae vii, 118. velocis plantae quid
praestat? xiii, 98.

Glutiae epulas iv, 28.

Gneci Meleagri v, 145. *V. L.*

Γνώστη ἀστέρων ἐκ οὐρανόθεν,
figendum et memori tractandum pe-
ctore xi, 27.

Gobio tantum quum sit tibi in locu-
lis, ne nullum cupias xi, 37.

Gorgone Maura xii, 4.

Gorgonei pinna caballi delapsa est
iii, 118.

Gracchus retiarius pugnans cum
secutore viii, 204 seqq. quadrin-
genta dedit sestertia dotem cornicini
ii, 117. Gracchi tunicati fuscina ii,
113. Gracchorum mater Cornelia vi,
168. *Gracchos de seditione querentes*
quis tulerit? ii, 24. *Gracvus* in numis
ii, 24. *V. L.*

Graciles Iudi quidquid huc mittitis
vi, 166. coronae xii, 87.

Gracivus Homericus quantum ex-
clamat xiii, 143. *Gradive*, haec
urtica tetigit tuos nepotes ii, 128.

Gratus hi plerumque: conducta
pecunia—inde cet. xi, 46. gradibus
ab imis trepidatur iiii, 200. in gradus
formare comas vi, 502. *n.*

Graece omnia—pavent—concum-
bunt vi, 187 seq.

Graecia si vere est xiv, 210. men-
dax quidquid audet in historia x,
174.

Gracculus esuriens in caelum, ius-
seris, ihit iii, 78. *Gracula* facta est
de Tusca vi, 186.

Graecam urbem ferre non possum,
Quirites iii, 61. Graecorum inge-
nium velox, audacia perditā, sermo
promptus, adulatio cet. iii, 73 seq.
literas artesque iam totus terrarum
orbis habet xv, 110. seq. Graecia
libellos servabat vetus cista iii, 206.
Graecis nondum iurare paratis per
caput alterius vi, 16. marmoreibus
xiv, 89.

Graius endoperator x, 138. Graiae
coronae apium meruisse viii, 226.
Graias artes mirari nescius xi, 100.
Graias nostrasque Athenas nunc
lotus orbis habet xv, 110.

Graminis generosi natura ipsum
iofecit pecus xiii, 40. *gramine* de
quocumque venit nobilis equus viii, 60.

Grammaticus iiii, 76. labor quam

tum meruit vii, 246. Grammatici cedunt vi, 438.

Grandis iam Achilles vii, 240. codex vii, 440. minister xii, 44 laurus vi, 79. epistola x, 74. grande carmen vi, 636. operae pretium facit xii, 427. xiv, 284. ocellus xiii, 54. supercilium vi, 469. ebur xi, 423. monsium lv, 445. vi, 645. sonat vi, 547. grandes ollae xiv, 174. alas miretur Laelius xiv, 495. surae xvi, 44. grandia succina ix, 54. crystallina vi, 455. ostrea vi, 302. ova xi, 70. pocula xiii, 447.

Gravine cum saeva fremeret vernus Iupiter v, 78.

Grassator subitus ferro agit rem iii, 296. 305 seqq.

Grassatur ferro vitium xiv, 474.

Gratia nulla umbrarum viii, 64. improba quavis vicerit fallaci urna Praetoris xiii, 4.

Grator elemento xv, 86.

Gratus Iulo (miona Albaeus) xii, 70. grata quibus est picta lupa barbara mitra iii, 66. requies xi, 482. arista xiv, 483. gratum litus iii, 4. plectrum vi, 384. est, quod patriae deditur civem xiv, 70.

Gravis barba sonabat i, 25. x, 226. occursum vi, 418. nulli est percussus Achilles i, 463. Caedicius xiii, 497. est rationibus vi, 544. vultus ix, 42. uxori, natisque sibi x, 204. viro vi, 270. iam nobis es vi, 447. tunc sentis vi, 99. grave propositum x, 325. nihil gemeret surda buccina vii, 74. argentum vi, 41. grave, expectare tardas colos xiv, 218. gravi massa vi, 421. graves catenae iii, 309. capiti dentes xi, 427. gravior illa vi, 434. vindicta quam iniuria xvi, 22. ignominia omni vulnere viii, 209. gravius cultro nil timet xv, 449. graviore cautea abreptum xiii, 475. cura timetur tempestas xiii, 227.

graviora faciunt vi, 434. cunctis co- turnis xv, 29.

Gravitas quae tanti? vi, 478.

Graviter omnia sunt, si poetica surgit tempestas xii, 23.

Gremium in patris fundat Mycale tres pueros v, 444. si nondum implevi, si panditur ultra xiv, 327. gremio Enceladi quis avertit, quantum meruit? vii, 245. iacuit nova nupta mariti ii, 120. in gremio matris formidat rusticus iolans hiatum ii, 476.

Grex totus in agris unius scabie cadit et porrigit porci ii, 79. parvus equarum nunc sociis viii, 408. grege linigero circumdatus et grege calvo plangentis populi currit derisive Anubis vi, 333. cum Chaldaeo sedentia io rupe Caprearum Principis x, 94. a grege mutarum hoc nos separat xv, 443. de grege Moesorum duo fortes ix, 443. servurum magna volebit corpora xii, 446. grege toto mollior hoedulus xi, 66. gregea naberum extulit Niobe vi, 475. gregibus comitum premit populum i, 46. de tantis (mulierum) nullae tibi digon videtur vi, 461.

Gruasse Elpenora xv, 22.

Grue a saeva fertur raptus per aëra Pygmaena xiii, 470. Grus, machina iv, 424. n.

Gula est quanta, quae sibi totos ponit spros? i, 440. aevit v, 94. prima voluptatem semserit xv, 90. cana monstrante iuvenis didicit rodere tubera terrae cet. xiv, 40. plorante quis melior nimis? v, 458. crescente quis te manet exitus? xi, 39.

Gulosum fictile xi, 49.

Gurgitis coenosi alonum iii, 266. gurgite Slygio ii, 430. Siculo v, 400. Herculeo xiv, 280. gurgitibus miria xiii, 70.

Gurgis Fabii nepes vi, 266.

Gustat aliquid de sanguine xv, 92. praedam xiv, 85.

Gustus elementa per omnia quaerunt xi, 44.

Gutta sanguinis non haeret in facie xi, 54.

Gutto pleno componit lintea iii, 263. tegit inguina xi, 458.

Guttur iam radere coeperat vi, 405. *tumidum quis miratur in Alpibus?* xiii, 462. *gutturis magni exemplum* ii, 414. *gutturis fixo fumant* i, 456.

Gyarae s. *Gyari* ut clausus scopulis x, 470. *Gyaris* brevibus dignum aude aliquid i, 73.

Gymnasio transi iii, 445.

Gypso Chrysippi plena ii, 4.

H

Habenos totos effundit curriendo, qui per *flouides* patrimonium conduplicare dat libertatem xiv, 2230.

Habes et illud dedecus Urbis viii, 200. habet hoc x, 72. bene x, 72. nunc totus orbis nostras Graiasque Athenas xv, 410. *quisque tutum fidei, quantum munerum* iii, 444. ingens omen iv, 425. talia poma Phaescum auctumnus v, 451. solus amicum, nunquam partitur iii, 422. nil durius in se paupertas, quam quod cet. iii, 452. eos adtonitos mens diri facti conscia xiii, 194. *erimen facti, qui vltus intro se cogitat ullum* xiii, 210. Trebit s, propter quod rumpere somnum debeat v, 49. quod donet Quiritillae vii, 75. habent quidquid armentaria coeli xiii, 83. an spectacula, quod securus ames vi, 64. habuere tunc nullos parentes vi, 43. habebis (me) Evandrum, venies Tirynthius xi, 60. habebit nullus non vicus Clytemnestram vi, 656. *nobis uide, quaerit nemo, sed oportet habere* xiv, 207. habe tibi frumen-

tum v, 448. tibi istud fermentum iii, 488. habere tantumdem x, 50. titulos inter eos auma i, 430. habetur laetus, eximie si coenat xi, 4. habebatur olim maior donandi gloria titulis v, 444. haberi tutor Principis x, 92. possis ignavus iii, 272. sanctus mereris viii, 24. habendum medicamen xiv, 254. nullum discrimen xiii, 418. non inter curas et seria xi, 93. habendos solos Deos xv, 37.

Habitatorem magnum in testa xiv, 342.

Hobitas nondum templo, fanesta Pecunia i, 444. semper puppe xiv, 268. habitat dum sic Cetronius xiv, 92. habitatas proavis silvas xv, 452.

Habitus idem cunctis xi, 449. habitum utrumque inde sumit facies ix, 20. en habitum, quo te leges ac iura ferentem audiret populus ii, 72. habitus nitor ultra vires iii, 480. *habitus vultusque triste vitum* xiv, 410. habitus longos et flammae sumit ii, 424. aequales illic iii, 477. tales damnat et odit viii, 202.

Hadriaci, v. *Adriaci*.

Haedulus pinguisissimus et toto grege mollior, inscius herbae, qui plus lactis habet quam sanguinis cet. xi, 66 seq.

Haedos notos tristitia desiderat xi, 453.

Haemo molli iii, 99. haec mollius dicas vi, 498.

Haeres et dubitas iii, 435. haeret in facie non guttus sanguinis xi, 54. tormentum ingens nuhentibus, quod nequeunt parere ii, 437. mihi clavus militis in digito iii, 248. haecremus; die ipsa vi, 284. haeserat non minor rhombus (in retibus) iv, 41. haereret quum nigro fuligo Maroni vii, 227. haerens stomacho cibus iii, 233. haesuri saxi tituli x, 444. haesuram maculam figentia nitidis rebus xiv, 2.

Haeres. v. *Heres*.

Halitus oris artificis x, 238.

Hamillus quot discipulos inclinet x, 224.

Hammonis a fonte vi, 555.

Hanus disposita vigilare cohortem servorum xiv, 305.

Hannibal proxima Urbi vi, 291. dirus s. durus deliberat, an petat Urbem a Caonis cet. vii, 161 seq. Hannibalis res gestae, exilium, mors x, 447—467. Hannibali Tyrio parere solebant (elephantii) xii, 108. Annibalem tuum victumque Syphacem tolle, Cornelia vi, 170.

Harpinna equus viii, 63. *V. L.*

Haruspex Armenius vel Commagenus spondet amatorem vel divitis orbi testamentum ingens, calidae pulmone columbae tractato: pectora pullorum rimatur et exta catelli, interdum et pueri; faciet, quod deferat ipse vi, 548 seq. varicosus fiet vi, 397. haruspice opus est nobis, an censore? ii, 124.

Haruspicina ab Etruscis maxime exculta xlii, 62. n.

Hosta sub domina venale iii, 33. Minerva xlii, 82.

Hastile curvatum minatur eminus vii, 127.

Haud facile emergunt iii, 164. impunitum xlii, 200.

Hausit nostra infantia coelum Aventini iii, 85.

Haustrum facili diffunditur puteus in plantas iii, 227.

Hebe, *Herculia* uxor formosa, ad cyathos xlii, 43.

Hebeti ferro caeditur xi, 140. hebetes secures viii, 137.

Hecatomben promittit xii, 404.

Hectore funus (Priami) portante x, 259.

Heauba canino latravit rictu x, 271. 272.

Hederis digons vii, 29.

Hedymedes tener vi, 383.

Heliadum crustas v, 38.

Heliodorus conspicuus longe intrat balnea vi, 373.

Helvidius et *Thrassea* coronati bibebant tale vinum Brutorum et Cassii natalibus v, 36.

Helvina Ceres iii, 220.

Heraclaeus (scribere) i, 52.

Heraclitus, v. *Democritus*.

Herba in limitima nutrita xii, 12. herbae inscius haedulus xi, 66. herbas post omnes xv, 99.

Herboso theatro colitur maiestas diurni festorum iii, 173.

Hercules Tiryntius, v. *Aeneas* — *Herculis* uerumnas saevosque labores potiores credis et *Veneri*, et coenis et pluma *Sardanapali* x, 361. formosa uxor ad cyathos xlii, 43. inaurati femur radit sacrilegus xlii, 151. aedem vincens marmoribus xiv, 90. verbis talia invadant ii, 20. *Herculis*, *Antaeum* procul a tellure teoentis, cervicibus aequat collum longum invalidi iii, 89. ara magna viii, 13. ab *Hercule* velut ictus *Cacus*, duceis planta v, 125.

Herculco in *Lare* uatna *Fabius* magna gaudet ara, viii, 14. gurgite stridentem solem audiet xiv, 280. *Herculeus* circus xlii, 82.

Hecce quam fuit, res hodie minor est iii, 23.

Heredipetarum artes iv, 18 seq. xii, 93 seq.

Heres quis scribitur pauper? iii, 161. propter me scriberis et legatum omne capis, nec noo caducum iv, 87. quisque partes suas accipiat ad mensuram inguinis i, 41. rivalis tibi non unus dictabitur vi, 218. decolor impleret tabula vi, 600. bullatus ludit parvoque eadem movet arma fritillo xiv, 4. heredem dulcem tol-

lere cogitat vi, 39. heredes tres habet parvos xii, 95. vetat esse suos codice saevo x, 237.

Hermæ trunco similimus, nisi quod illi marmoreum caput est, tua vivit imago viii, 53.

Hermæus aliquis iii, 420. *V. L.*

Hernia Nestoris incendi possit vi, 326.

Hernicus et *Marsus* xiv, 180.

Hermes grandia iaciunt saxa xv, 65 seq.

Hesperidum serpens aut *Ponticus* fortunas servet xiv, 144. nomina, horti, poma v, 452. n.

Hesternæ coenæ occurrere ix, 44. hesternum minutal solitus servare Septembri xiv, 129.

Hetruscum aurum v, 164.

Heumiseri ii, 459.

Heuolæ vii, 62. *V. L.*

Hiarbae zelotypo v, 45. *V. L.*

Hiatum personae pallentis in gremio matris formidat rusticus infans iii, 475. veteris rimae contextit iii, 495. hiatu *Sophocleo* grande carmen hachamur vi, 636. magno sublimis pardus xi, 423. *Hiatus* solennes iuvenali i, 454. *V. L.*

Hibernæ tegetis iostitor vii, 224. hibernum amnem vi, 522.

Hic est, qui dixerit, accusator erit i, 460. hoc volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas vi, 224. hoc tantum refert vi, 657.

Hic sunt homines ii, 467.

Hiems, v. *Hyems*.

Hilarem diem xv, 41. hilares nitidique vocantur xi, 476. *Parcae* xii, 65. umbræ olim sine regibus xiii, 52.

Hinc atque inde potens i, 65. hinc pulpita pone, et inde gladius finge viii, 495. xiv, 42. 45.

Hio — hiat tantum, ceu pullis hi-

rundinis x, 234. hiantia ossa ruptis genis xv, 57.

Hippia quot amaverit moechos x, 220. *Hippia* (*Eppia*) nupta senatori comitata est *Ludium* ad *Pharon* cet. vi, 82 seq.

Hippo subit iuvenes ii, 50.

Hippoerene fons iii, 447.

Hippolyto grave propositum quid profuit? x, 325 seq.

Hipponianæ, carmen coctumque venenum vi, 133. 616. 626.

Hipponam iurat et facies olida ad praesepia pictas viii, 457.

Hirpini equi viii, 63.

Hirrus quot circumscripserit pupillos x, 222.

Hirsuto collo spirant opobalsama ii, 41. hirsuta capella v, 455.

Hirundinis ceu pullus hiat, ad quem ore volat pleno ieiuna mater x, 234.

Hiscere si quid unquam tentaveris v, 427.

Hispania additur imperiis x, 451. horrida vitanda viii, 446.

Hispida membra promittunt atrocem animum ii, 44.

Hipo subit iuvenes ii, 50.

Hispalla tragoedo gaudet vi, 74. pinguior taurus xii, 44.

Hister solo tabulas implevit liberto ii, 58. xii, 444.

Historia recenti memoranda res ii, 403. in historia quidquid *Graecia* mendax audet x, 175. historiarum scriptores, vester labor secundior cet. vii, 98. historias legat praeceptor vii, 234. sciat omnes vi, 450.

Historico quis dabit, quantum daret acta legenti? vii, 404.

Histrion dabit, quod non dant proceres vii, 90.

Hodie res minor est, here quam fuit iii, 23.

Hocdus, v. *Haedus*.

Plumo mollius vi, 498.

Honoricus Gradivus quantum exclamat xiii, 413.

Homeri commenta ridentur x, 246. xiii, 412. 413. Homero uni cedit propter mille annos vii, 38. magno ai quidquam credis x, 246. vivo iam deerescebat hoc genus hominum xv, 69. Homerum suspendit hinc, et alia parte Maronem vi, 437. xi, 478.

Homicida si Milioni displiceat ii, 26.

Homo sum, licet clames vi, 284. ita est servus? vi, 222. quis uno contentus sciere? xiii, 243. tu tibi liber videris v, 461. Dīs carior quam sibi x, 350. parcus xiv, 412. hominis delicias! vi, 47. *hominis de morte nulla unquam cunctatio longa est* vi, 224. hominem numquam amavi x, 69. homines hic sunt ii, 462. e luto ficti xiv, 35. rupto robore compositique luto aliter orbe novo vivebant et nullos habebant parentes vi, 42. *malos nunc educat terra atque pusillos* xv, 70. perlusa Isena plurima non audent dicere v, 431. hominum occursum x, 48. corpuscula quantula? x, 173. plus est iam in pelago xiv, 276. discordia xv, 447—474.

Homuncio, quantus ex nihilo fieret, si quis tibi quadringenta daret! v, 133.

Honesta et iusta si periculi ratio, est vi, 95. honestum consilium iv, 85. honesti secreti participem iia. 52. honestos mores vi, 239. *honestis et rebus sapiens finem imponit* vi, 444. artibus nullus in Vrbe locus iii, 24. honestius illie et tremere cet. v, 2.

Honor summus quum finito computet anno i, 417. honoris clari veteranen iii, 178. tempus finitum viii, 450. honori sacro non cedat i, 410. honorum hunc vobis praestat, O

nummi v, 426. praecipuum summumque meretur vi, 532. militiae multis largitur vii, 88. honore Dictatoris functus xi, 87. honores nimios oplabat x, 404. quos illis damus et dedimus, quibus omnia debet viii, 69. honorum insignis pagina x, 57.

Honorarium patrocinii vii, 122. n.

Hora aptior cibo capiendo vi, 584. solida supersit ad sextam xi, 205. sumitur ex libro vi, 577. haec ipsa Scianum diceret Augustum x, 76. benigni feli xvi, 4. horis septenis in diem odit illam vi, 183. horas quot nunciet puer x, 246.

Horatius satur est, quum dicit Euoe vii, 62. eius lucerna Venusina haec digna i, 51.

Hordeum infundet viii, 454.

Horret illam, quam laudibus effert vi, 483. novicius tetrum Porathmea iii, 265. horreres scilicet ii, 422. horrere incendia iii, 7. horrenti servo tunicam non reddere i, 93. horrendum ENI intonet vi, 485. horrenda passi xii, 15.

Horgida mater (in luctu) iii, 212. Hispania viii, 416. pellex. ii, 57. silva stecae comae ix, 42. domos licet sanctos mores tradiderit x, 298. bella xiv, 242. Aegyptus xv, 44. horridior glandem ructante marito vi, 10.

Hortatur iuvenes xiv, 121.

Hortulus hic iii, 326.

Horti culti villicus iii, 228. horto aperto quum viverent vi, 47. parvo legerat oluscula xi, 78. exiguo Epicuri xiii, 423. nostro non sufficit modus hic agri xiv, 172. horti qui proprii dicantur i, 75. n. hortos magnos Senecae x, 46. marmoreos Lucani vii, 79. in hortis expectatur vi, 488. nascuntur numina xv, 40. sternatur Tyrius geualis x, 334. in par-

vis quantum tibi, Epicure, sufficit xiv, 319.

Hospes numinis Idaeï sanctus iii, 137. hospitis affectu Dominum Regemque salutat viii, 161. hospite venturo, cessabit nemo tuorum cet. xiv, 59. hospites Evandri xi, 61 seq.

Hospitium miserabile magno Romae iii, 166. tolerabile vii, 70. hospitio nemo tertioque iuvabit nudum iii, 244.

Hostia nil cultro gravius timet xv, 149. quae non dignior vita? xiii, 235 si carnem dabit xi, 85. petulans funem extensum quatit xii, 5. Hostiae auratis cornibus maiores dumtaxat immolatae vi, 48. n.

Hosti perituro ostendit effigiem Martis xi, 101. hostem Caesaris calcemus x, 86. hostibus ipsis miserantibus xv, 100.

Humanum genus damnat caligo futuri vi, 556. humani generis mores nosse volenti sufficit una domus xiii, 159. humanae mentis vitium xiv, 175. humana negotia ludi maximi xiv, 261. carue suillam non distare putant xiv, 98. *humana negotia ludi* xiv, 264. humanas res miscuit olim x, 163. humanis rebus maiora ereduntur x, 137. carnibus vesci licet xv, 13.

Humero revocante Tyrias lacernas i, 27. humeros minorem Corvinum viii, 4. nuds Pseas vi, 491. ex humeris ferentem aulaeae pictae togae x, 39.

Humida laurus ii, 158. multicia referens xi, 186.

* *Humilis* fortuna castas quondam praestabat Latinas vi, 287. salicti virgas xi, 67. domus non capit has mugas xi, 169. ex humili ad fastigia magna rerum qualis extollit Fortuna iii, 39. humiles virinos rapere vi, 114. vos viii, 44. adseclae ix, 48.

Humor ille oculis suffecerit x, 32. humore coacto vexare oculos xiii, 133.

Humi stratus palmes viii, 78. per humum inclinatis xv, 63.

Hyacinthos haec farit vi, 110.

Hyarbae, v. *Iarbae*.

Hydri omnes caderent a crinibus (Alectus) vii, 70.

Hyems deformis stridebat iv, 58. hyemes multas sir vidit iv, 92.

Hylas multum quaesitus urnamque sequutus i, 164.

Hymetto dulci vicinus senex (Socrates) xiii, 185.

Hyperboreum axem vi, 470.

I

Iacet nupta in lecto vi, 269. gremio nova nupta mariti ii, 120. in servi complexibus aut equitis vi, 279. aurato vix ulla puerpera lecto vi, 594. in ripa x, 86. vetus Thebe centum obruta portis xv, 6. iacebat nuper vittata sacerdos rum corruptore iv, 9. illi dextra bellua iv, 120. uxor feta in casa xiv, 167. maritus nocte aversus vi, 476. ieruit Catilina cadavere toto x, 288. planum mare xii, 62. iacebit rex horum varuis toris tantum ipse i, 136. iacet exiguus rum ramice nervus et, quamvis tota palpetur nocte, iacebit x, 205. iaceat licet aegra vi, 580. Lucanus in hortis marmoreis contentus fama vii, 79. iacens illic pusio vi, 36. resupina multorum absorbit ictus vi, 126. iarentem nocte ar lure septimus sol invenit xv, 43. cum aliquo percussore viii, 173.

Iactare manus a farie iii, 106. tabula capaci fumosos Equitum cum Dictatore magistros viii, 6. non iugum vita didicere magistra xiii, 22. onerosa pallia vi, 236. se lacernatae

amicæ i, 62. omnes violæ colores xii, 90. basis rhedæ iv, 118. iactor rerum utilium pars maxima xii, 52. spira longo galero viii, 208. iactata pettauro corpora xiv, 265.

Iactura clientis nusquam minor est iii, 125. *famae minima est apud molles cathedras* vi, 91. illa tamen manet xiii, 177. *iacturse mediocris onus te mergat* xiii, 8.

Iactu decidere cum ventis xii, 33.

Iaculator felix vii, 193.

Iaculatur Monychus ornos i, 11.

Iaculum torquere discit ab hirsuta capella v, 155.

Iam plens margine summi libri i, 5. poscit equam Vesalegon iii, 198. *iam iam* privignum occidere fas est vi, 628. *iam dudum* mihi mulio virga adnuit iii, 317. *iamne* igitur laudas x, 28. *iam pridem* iii, 62. vi, 515. x, 77. *tam nunc* xi, 204.

Ianua ix, 105. n. Balarum Camæ iii, 4. naeretur lauro vi, 79. imitatur portas sollicitas vii, 42. colligit primos ignes xiii, 146. tus barbam eius vidit vi, 215. erexit ramos xii, 94. festa operatur lucernis matutinis xii, 92. claudenda accepto damno xiii, 129.

Ianum Vestamque farre et vino rogabat vi, 386. lane pater, antiquissime Divum, his respondes? vi, 394.

Iarbae zelotypo praelatus iuvenis v, 45.

Iason mercator vi, 153. furtivæ devehit aurum pelliculae i, 10.

Iaspis praeclara v, 42.

Iberinae vir unus sufficit vi, 53.

Ibi nil simulatur vi, 324. fortunæ veniam damus xi, 174.

Ibidem custos adfixus v, 40.

Ibin saturam serpentibus pavet pars Aegypti xv, 3.

Icaro puero percutsum mare i, 54.

Ictus ab Hercule Cacus v, 125.

Ictericæ matris vi, 565.

Ictum fulguris evasi xii, 17. ictus monstratos perferat vi, 261. Cilicis iv, 121. multorum absorbit resupina iacens vi, 126.

Iliacum solenne colunt xi, 192.

Idæi numinis bospes sanctus iii, 138. Idæis antris privatus Iupiter xiii, 41.

Idcirco ut possim est. ix, 123.

Idem iuris vi, 217. optimus hic et formosissimus idem x, 331.

Idoncus patriæ xiv, 71.

Idumææ portæ incola Syrophoenix viii, 160.

Iecur siccum ardeat ira i, 45. tensum rumpe miser vii, 117. vituli sectum xiii, 117. anseris magni ante ipsum v, 114. incendente rabie vi, 618.

Ieiunia fames v, 10. mater hirundinis x, 232. ieiunum odium xv, 51.

Ignavus haberi possis iii, 272. ignava quæque lux septims Iudæis xiv, 106. ignavum genus lecto gaudet et umbra vii, 105.

Igniculum si poscas iii, 402.

Ignis quasi non fortuitus, sed iratus cadat in terras et iudicet xiii, 225. 226. cœcudus et caulis miseris i, 134. subitus sentinas impulit xii, 49. igni donare quid vii, 25. ignem Troianum servat Alba iv, 61. ventilat curam iii, 253. cuius acintillas ipse dedisti, flagrantem iste et rapientem cuncta videbis xiv, 214. quod non violaverit, quem summa coeli raptum de parte Prometheus donavit terris xv, 84 seq. igne regi minor infans xv, 140. ignes primos ianua colligit xiii, 146. ism stridunt x, 61.

Ignobilis Arpinas viii, 237.

Ignominiam pertulit graviozem
omni vulnere viii, 209.

Ignoro motus astrorum lii, 43. xi,
26. ignorasse Seianum, quid optan-
dum foret x, 403.

Ignoscitis vobis, Troiugenae viii,
481. ignoscas nec ipsi populo viii,
489. ignoscat Mucius dictis, an non,
quid refert? i, 454. periturae Elissae
vi, 435. ignoscere solet his nomen
xiii, 403. quibus poterant illorum ma-
nes xv, 405. ignoscentibus Dis ipsis
iii, 446.

Ignota nobis purpura xiv, 487.
ignotum montibus Rutulis carmen
vi, 637. ignotos mihi tenet antiqua-
ria versus vi, 454.

Iliab ab ipsis vis frater? v, 436.

Iliacos puer ad cyathos (deorum)
xiii, 43.

Iliados conditor xi, 478.

Iliadum lacrimas x, 264.

Ille oderat proceres iv, 73. illud
lascivum ζῶν καὶ ψυχὴ vi, 194.
quod prima pro nocte datur vi, 203.
quod dicere nolo viii, 275.

Illinc despiciet nos i, 459.

Illuc traducimur ii, 459.

Illustres animas iv, 452.

Illyricum latus viii, 447.

Imago tua sacra et maior humana
in sominis turbat pavidum cogitque
fateri xiii, 224. tua vivit viii, 55.
imagine macra dignus vii, 29. fracta
matris xi, 48. frangenda funestat
gentem viii, 48. imagines s. thoraces
opponuntur statuis iconicis s. simila-
ribus iii, 249. n. virorum doctorum
et statuae in bibliothecis dedicatae et
hedera coronatae vii, 29. n. maiorum
lineis circumdatae et ordine in porti-
cibus atriisque dispositae, signa no-
bilitatis viii, 4 seq. fumosae viii, 8.
cervae viii, 49.

Imbelle vulgus xv, 426. imbelles
eunuchi vi, 366. Rhodii viii, 443.

Imber effudit lapides xiii, 67.

Imbut illos vitibus xiv, 124. imbutus
furtis ofellae xi, 444.

Imitatur ianua sollicitas portas vii,
42. iuvenis sponte cetera praeter
avaritiam xiv, 407. eastora xii, 34.
imitata est pictura figuram alterius
sexus vi, 341. domus veteres Sabinos
x, 299. imitandis turpibus ac pra-
vis dociles sumus omnes xiv, 40.

Immane praecipit ruinae impulsae
x, 407. immanem Pyrrhum xiv, 464.
immanes Laestrigones xv, 48. Aga-
thyrsei xv, 425. immanis passis xv,
404.

Immemor illa domus vi, 84.

Immensa mendacia vii, 444. im-
mensae plebis xi, 491.

Immeritis caballis x, 60.

Invenit rem xiv, 92.

Inno trahere ultra paratus xiii,
408. quid profuit? x, 324.

Immodici census xiv, 475.

Inmoluit homines xv, 448.

Immortale odium xv, 34.

Impacta securis x, 59.

Impar sarcinulis puellae gener iii,
461. hosti Pygmaeus xiii, 469.

Impatiens omnis acerbi vii, 58.
morae vi, 238. 327.

Impellat lictorem Praetor iii, 428.
impulit quis casus hos? xv, 420.
ignis subitus antennae xii, 49. im-
pulsae ruinae x, 407.

Impendere vitam vero iv, 94. gal-
linam amico xii, 96.

Impensa haec est nimia xii, 97.
impensae parcere v, 455. finem non
servat vii, 438. impensas conferat
iü, 246.

Imperatores erant Pontifices Max.
iv, 46. n. Divi volebant haberi vi,
445. n.

Imperfectus cibus iii, 233.

Imperium, fasces dabat x, 79. triste
profundi sortitus xiii, 50. imperii

veterem luxuriam iv, 437. fines Tiberinunt viii, 265. fato iussae xi, 405. imperio naturae gemimus xv, 438. obsequere x, 343. sexus coactae vi, 435. imperiis castrorum functus xi, 87. additur Hispania x, 451. eius paruit xiv, 334.

Imperat non vesicae Tuccia vi, 64. viro uxor vi, 224. Phalaris, ut sis falsus viii, 81.

Impetus acrior xv, 62.

Implet reticulum conis ii, 96. ceras spaces i, 63. ceras pusillas xiv, 30. tabulas solo liberto ii, 58. vi, 604. sinus rhombus iv, 41. elligiem deae longis siphonibus vi, 340. manum aere vi, 546. navem mercibus xiv, 288. numerum ix, 90. omnes numeros vi, 249. dirus Hannibal caput miscrum vii, 464. ager te vitibus ix, 56. implevere nodum medullas maturae mala nequitiae xiv, 245. implevi si nodum gremium xiv, 327. impletur membrana vii, 23. caoistris v, 75.

Imponere regi barbato facile est iv, 403. mercedem linguae vii, 449. saevas leges vii, 229. finem rebus vi, 444. vittas frontibus xii, 448. sarra cultris xii, 84. capiti res iii, 252. imposito asello clunem submittit vi, 334.

Impressit aliptes digitos eristae vi, 422. imprime dentem crucis ix, 434.

Improbitas prodiga corruptoris x, 305. admirabilis fuit illo arvo xiii, 53.

Improbulum te linge v, 73.

Improbis vicinus xvi, 37. es, quum poscis ix, 63. annis iii, 282. improba reliquit natos vi, 86. Fortuna vi, 605. gratia Praetoris xiii, 3. improbior cinædo iv, 406.

Improvidus casus iii, 273.

Impudicitia matronarum legibus poenisque coërcita ii, 62. a.

Impudus minorum x, 354.

Impone mihi recitaverit ille i, 3. et vindice nullo iv, 452.

Impunitum fore xiii, 200.

Imputo satis morbum ii, 47. imputat hunc (cibum) rex v, 44. se tibi semper vi, 479.

Ima plebe Quiritem Invenies facundum viii, 47. imis ab gradibus trepidatur iii, 200.

In quantum fames et frigora possunt xiv, 348. In faciem (al. facie) pressum panem digitis extendere ii, 407. in corpora (al. corpore) nil luri natura indulget animis ii, 439.

Inurgales beryllo phialas v, 38.

Iuanis Gaurus ix, 57. ioani iudicio damnatus Marius i, 47. alva quod sufficit v, 7.

Inaurati Hereulis femur radat sacroilegus xiii, 454.

Inbelle v. *Imbelle*.

Inbus v. *Imbus*.

Incedet superbus xii, 426.

Incedula horrere iii, 7. ubi nulla, vivendum est iii, 497. coepta sulfure xiii, 445. Incendium Romae compecebatur ope hamarum et VII cohortium Vigiliis xiv, 305. u.

Incenderit aedes suas ipse iii, 222. incendente iecur rabie vi, 648. incendi quibus possit iam frigidus aëro cet. vi, 325.

Incerare genua decorum x, 55.

Incertae arboris latus xii, 32. rei testis viii, 84. incerta ora manantia fletu faciunt puellares capilli xv, 437.

Incesu morbum fatetur ii, 47.

Incestus minime felix iv, 9. incestae sorori dedit vi, 458.

Inchoat annus lites xvi, 42.

Incidit spatium rhombi sinus iv, 39. In laqueos x, 344.

Incidere titulis viii, 69.

Incipit dormire viii, 44. ab illis uxor vi, 348. incipiunt tandem sentire xiii, 238. ingris prima sonare

xv, 62. torquere saxa xv, 64. edere vii, 495. agnosci vi, 468. stare viii, 438. optare x, 445. prurire Gæditana xi, 463. Incipe, Calliope iv, 34.

Incitat lumbos tibia vi, 315.

Inclinat sol iii, 316. Hamillus discipulos x, 221. ipsos maritos ix, 26. inclinatis per humum lacertis xv, 63.

Includere fila pueri xiv, 433. inclusus carcere bassae xii, 423. inclusa per sequora xii, 75.

Incongnita mensura nervi ix, 34.

Incola portae Idumæae viii, 460.

Incolument sese mirantis xii, 46. incolunt Troia x, 258.

Incommoda vitæ xiii, 24.

Incrementa domus quanto capitis discrimine constant xiv, 259.

Incultus puer xi, 446.

Incumbere aliorum famæ miserum est viii, 76. sectæ xiv, 422. remis xv, 428. *incubuit* luxuria *seu*ior armis victumque ulciscitur orbem vi, 293.

Incurritur servis vi, 334.

Incurvare ad stuprum ix, 26. n.

Incus — *incuda* et *ferna* graves catenæ iii, 309. parante gladios x, 432. ardidus ætemperque ardente camino maiora fiunt patrimonii xiv, 448. nefauda ferrum letale produxisse xv, 465.

Incutit tignum capiti iii, 246. colaphum servo ix, 5.

Inde iræ atque lacrimæ i, 469. atque hinc i, 65. viii, 495. xiv, 42. 43. 45. caput morbi iii, 236. est quod desipis vi, 642. quæ sege vii, 403. cadunt partes vii, 423. inde Dola-bella est et Antonius viii, 405.

Indemnatus nemo mathematicus genium habebit vi, 562.

Indicibus & *indictis* quibus cecidit? x, 70.

Indica tigris xv, 463.

Indigenæ quondam hoc vivebant more xiii, 38.

Indignatio facit *verum* i, 79. ne qua desit v, 420.

Indignatur parere clienti, quodque aliquid poscas v, 64.

Indignus genere viii, 31. studiis labor vii, 47. iuvenis, quem inors tam certa maneret iv, 95.

Indocili sermonem laudat iii, 87. nobilis viii, 49. nempe hoc xiii, 484.

Indomitus et acer ii, 77. census xiv, 476.

Inducitur quæ atque fovetur tot medicaminibus vi, 474.

Indulgentia ducis quaerit sibi materiam vii, 24.

Indulget natura animis nil iuris in corpora li, 440. vetus clementia senibus porcis vi, 460. sese ardenti tribuno li, 465. sibi vi, 283. plectro basia vi, 384. veniam pueris viii, 467. humili adæclæ ix, 48. indulgent adeo sibi latius ipsi xiv, 234. indulsit ai mora longior Urbem pueris ii, 468. nil patriæ vi, 86. ai forte cura brevem soporem xiii, 217. Caesar Narcisso omnia xiv, 330. non omne legumen ventri Pythagoras xv, 474. Cf. *Anima*.

Indumentum i, 442. n.

Indutus scutulata ii, 97.

Induperator, v. *Endoperator*.

Indus obscurior Mauro xi, 425. augur et Phryx vi, 585. Indi omnes atque Mauri noverunt vi, 337. Indi graciles quidquid huc mittitis vi, 466.

Industris armis viii, 52.

Inebriat aurem miseram vinosus ix, 443.

Inermi iusilla omnia tractanda temporibus diris iv, 80. gingiva frangendus misero panis x, 200.

Infamia quid solvis nummis? i, 48. minus est turpis li, 74.

Infamia Varillus ii, 22. infami ab asylo viii, 273.

Infans rusticus cum matre et eaulis fiet legatus amici ix, 60. *Infans filius obstat tibi peccaturo* xiv, 49. rusticus formidat hiatum pallentis personae iii, 176. nobilis exprimat millionem conopro vi, 81. parasitus v, 145. infante maiorem mamillam quis miratur in Meroe? xiii, 163. infantes quatuor ludebant in casa xiv, 168. infantulus magnis ubera ferens potanda vi, 9. nudis arridet Fortuna xvi, 606. Infantes parvuli non in bustis cremari solebant, sed terra claudi (in suggestu conditi) xv, 139. n.

Infantia nostra hausit coelum Aventini iii, 81. madidi nasi x, 499.

Infelix servulus portat iii, 253. cadet xiv, 295. totum perdidit nihil iii, 209. paupertas nil habet durius in se eet. iii, 452. Pseca vi, 491. Numitor vii, 74. infelix aestuat angusto limite mundi x, 169. infelicibus ovis nos viles pulli nati xiii, 142.

Inferi et Manes vana nomina ac nugae ii, 149 seq.

Inferni Diis sufficiunt Decii viii, 257. sine regibus hilares olim umbrae xiii, 52.

Infero — intulit prima peregrinos obsoena pecunia mores vi, 299. quae psalteria illuc penem maiorem cet. vi, 340.

Infesto a numine morbum missum xiii, 231. infesta vallo arma xv, 120. infestis sagittis pugnam instaurare xv, 74.

Infecit natura pecus xii, 41.

Inficitur depositum xiii, 60.

Infirmi animi voluptas est ultio xiii, 190.

Inflexu vicorum arcto iii, 237.

Inflatum invenem plenumque Nerone propinquo viii, 40. 72.

Infra ventriculum vacua iiii, 97. parvulus cantharus iii, 204.

Infrenuit quoties Lucilius ardens, rubet auditor i, 466.

Infudit cui Caesonia totam frontem pulli vi, 647. infuodet hordea iuven-
cis viii, 154.

Ingeniculare ix, 26. n.

Ingenium velox lii, 73. castum x, 300. mite Crispi et Thaletis lv, 82. xiii, 185, unde par materia? i, 450. venerabile nos soli sortiti xv, 144. ingenii fons largus et exundans a, 119. ingenio par pretium vii, 96. ingenio manus est et cervix caesa x, 120. quis locus, nisi cet vii, 63. *Ingenia* haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat res angusta domi iii, 164. *summa et vervecum in patria crassoque sub aëre nauci* x, 50.

Ingenus Telephus i. 4. coena li, 119. tormentum ii, 437. omen iv, 124. gibbus vi, 109. semivir vi, 512. testamentum vi, 549. scelus vi, 664. numerus vii, 102. aonulus vii, 140. acervus vii, 100. Seianus x, 62. Phoenicopterus xi, 139. Liburnus iiii, 240. vulnus xv, 156. ingentia vasa iiii, 251. ingentibus comis implet reticulum ii, 96.

Ingenue magis et verius Peribomhus ii, 16.

Ingenum tophum violarent Marmora iii, 20. ingenni vultus puer xi, 154. ingenuorum filius claudit latus servi divitis iiii, 131.

Ingerit se his vi, 609.

Ingratus maritus vii, 169. ingratae patriae curta fides xiv, 165. ingrante ac peride ix, 82. ingrato ab aratro iam fastiditus bos x, 279. ingratos sodales xi, 190.

Ingressi iter x, 20. iter vitae vii, 172.

Inguen excitat vox blanda vi, 196. medicatum adeo iotelligit xii, 36. inguinis ad mensuram heres i, 41. inguiois et capitis quae sicut discerni-

na, nescit ebris Venus vi, 304. aegri canities x, 207. ab inguine tutum nihil est et sanctum iii, 409. inguine pascitur venter ix, 436. Inguina Rhodopes terit barba uda ix, 4. matura (eunuchorum) iam calida iuventa traduntur medicis, iam pectine nigro vi, 370. crassa non pavidus tegit opposito gutto xi, 458. frigida velantes panni sufficient xiv, 300. inguinibus udis quid ulla negaverit? x, 322.

Inimicus punice levis res mortifera est ix, 95. inimica cohors xvi, 20. inimicorum primoribus xv, 40.

Iniquae urbis quis tam patiens? i, 30. iniquo modio servorum ventres castigat xiv, 426. iniquas ad mensas Caesaris v, 3.

Iniuria coenae tantine? v, 9. magna ne fortibus fiat et miseris, curandum viii, 420. quot agros venales fecerit xiv, 454. non gravior quam vindicta xvi, 22.

Innoxia simia xiii, 456.

Innuat s. adnuit mulio virga iii, 347. viii, 453. innuat licet coram vi, 440.

Inops aeris vii, 64. Socrates vii, 205. inopi arte cucurrit prora xii, 67. inopum sociorum miserere viii, 89.

Inquat vii, 242.

Inquisitores algae, iv, 49.

Insanabile cacoethes scribendi multos tenet vii, 54.

Insania minus est turpis ii, 74. Insanae medela nasturtium et cucurbita xiii, 97. xiv, 58. varia genera xiv, 284 seq.

Insanum maritum fecisset Iuno vi, 630. insanis secatur vena media vi, 46.

Insatibile votum xiv, 425.

Inscius herbae haedulus xi, 66.

Inscripta lintea viii, 468. ergastula xiv, 24.

Insignis nomine praeclaro viii, 32. bonorum pagina x, 57. insignia vocis viii, 227.

Insistere tremulis plantis vi, 96. clamoso Circo ix, 444.

Inspicit ille prius faciem i, 97. ranarum viscera iii, 45. inspecta genesi vi, 579.

Instabile coniugium ix, 79.

Instaurare popinas viii, 458. pugnam sagittis xv, 74.

Institor hibernae tegetis niveique cadurei vii, 224.

Instituit efferre maritos i, 74. hunc artibus et moribus xiv, 74.

Instat quidquid discriminis vi, 520. instant xv, 75. instantis domini vox furit xiv, 63. xv, 75. instantem regi cometen vi, 407. monitis parentem xiv, 240.

Instruit focum provincia v, 97.

Insulae, in quas deportabantur Romani i, 73. n.

Insulam bipennem vi, 658.

Intactum caput buxo xiv, 494. intactam Agaven vii, 87. intacto pane et strieto v, 469. intacta malis sacra vi, 336. intactior omni Sabina vi, 463.

Integer arbiter viii, 80. cecidit Cethegus x, 388. nasos xv, 56.

Intelligit inguen medicalium xii, 36. artes iv, 401. intelligat matrona et quaedam non ex libris vi, 451. non intellecta scuetus obrepit ix, 429.

Intendunt oculos sidera testes viii, 450.

Inter nos sanctissima divitiarum maiestas i, 412. Iliadum lacrimas x, 260.

Intercepta fraude xiii, 71.

Interdum aliena sumitur arca iii, 484. septimus sol invenit iacentem torum xv, 44.

Interea rex horum vorabit optima i, 435. dum caedit viii, 455. tu obsequere imperio x, 342. quam turget sacculus, crescit amor numi xiv, 438.

Interiora petit stagna xii, 80.

Interior si adtendas xi, 45.

Internuntia coeli sacerdos vi, 545.

Interpres legum iv, 79. legum Solyमारुम ludaea vi, 544.

Interrogo nil plus x, 72.

Internum — *intererit* plurimum, quibus artibus et quibus hunc (filium) tu moribus instituas xiv, 73.

Interveni quoties lascivum illud vi, 494.

Intestatus si ad coenam eas iii, 274. intestata senectus i, 144.

Intestino loto vi, 429. intestina poetarum capiunt plus vii, 78.

Intolerabile magis vitium vi, 413. intolerabilius nihil est, quam femina dives vi, 460.

Intonet horrendum EXI vi, 495.

Intra pomeria ix, 44. muros viii, 240. se tacitum xiii, 209. te fige querelas ix, 94. quae limina puer est xiv, 45.

Intrepidum altaria tangunt xiii, 89.

Intrat femina lumen ii, 88. et mulieris moechos x, 347. moles xii, 75. intranti obstitit turba iv, 62. lupanar vi, 424. intrantes blanda exceptit vi, 425. balnea vi, 374. urbem x, 474.

Introitum macelli xi, 40.

Intus dormiet iii, 244.

Invadunt talia verbis Hercules ii, 20.

Invalidi collum iii, 88.

Invenit non fatuos ix, 8. septimus sol iscentem torum xv, 44. non poenam sceleris xv, 429. materiam risus x, 47. non nomen criminis xiii, 29. poenas Caedicii xiii, 497. *invenies* nullum, quae pareat amanti vi, 208. Quiritem ima plebs sacundum vii, 48. legatum in popina iscentem viii, 473. inveniet quid quisquam sublimius? viii, 232. quot libras in summo duce? x, 448. invento Osiri viii, 30. inventis sub aratro piscibus xiii, 66.

Inventis sacri nefandi Taurica xv, 447.

Inverso fundo iii, 408. *inversis* pedibus submovet Euros xiv, 487.

Invidet luscis x, 228. *invidens* haud vati vii, 93. omnibus, si lividulus sis xi, 410. *invisi* nominis poena xiii, 249.

Invidia est fortunae xv, 93. *invidiae* maxime subiecta potentia x, 57. *invidiam* facerent Nilo surgere nolenti xv, 423.

Invidiosa solatia xiii, 479.

Invitatus ad haec xiv, 434.

Invita coniuge vi, 212. *inviti* exsistere iubentur sarratiam xiv, 408.

Involvit hos sinus Fortuna vi, 607.

Inutile vulgus xv, 426.

Iso candida si iusserit, ibit ad Aegypti finem vi, 526.

Iocari voluit Fortuna iii, 40.

Ioco mordente facetus ix, 40. *iocorum* causas praebet iii, 447.

Ionium late sonantem vi, 93.

Iphigenia si qua illi est nubilis domi, dabit hanc altaribus, etsi non sperat furtivae piacula cervae xii, 449.

Ipsae quum se iactaret amicae i, 62. Cf. v, 30. 56. 86. 442.

Ira et bile iecur ardeat i, 45. iii, 488. xiii, 488. Censoris dignum xiv, 50. *Deorum* ut sit magna, tamen certa lenta est xiii, 400. et fames pares in mente xv, 434. quoties hunc sexum nocentem facit vi, 647. quid plus velit xiii, 476. *irae* indoctorum quantalacumque occasio sufficit xiii, 483. eorum non sufficit xv, 469. *irae* posse frenas viii, 88. *irae* inde et lacrimae i, 468. *iram* gaudia cet. effundunt sermone Graeco vi, 487.

Irasci nesciat x, 360. *iratus* ignis cedat in terras xiii, 226. *irato* sistro xiii, 93. *irati* faciunt vadimoniam iii, 299. mariti exigere poenas x, 313. *iratis* Diis fruitur Marius i, 50.

Irritamentum Veneris xi, 465.

Iraeo torrentior sermo iii, 74.

Isiacae sacraria lenae vi, 489.

Isis decernat quodcumque volet de corpore nostro et irato feriat mea lumina sistro, dummodo cet. xiii, 93. *Isidis* in aedem aquas Nili spargat, antiquo quae proxima surgit ovili vi, 529. fanum scelerare ix, 22. ab *Iside* pasci pictores xii, 28. *Isidis* sacerdotes, sacra et simulacrum, argentea serpens vi, 525—544.

Iste dies genialis iv, 67.

Ister et *Rhenus* viii, 470.

Istie vivat *Artorius* et *Catulus* iii, 29.

Ita servus homo est vi, 222. *Ita* secum (dicit) xiii, 94.

Italiae pars magna est, in qua nemo togam sumit, nisi mortuus iii, 474. *Italiam* iam tenet *Hannoibal* x, 454. longe relinquunt xii, 78.

Iter vitae diversum ingreditur vii, 472. nocte ingressus x, 20.

Iterum ecce *Crispinus* iv, 1. quis *Cotta* tibi erit? vii, 95. miserere xii, 25. semel atque iterum super illam palpitet iii, 134.

Ithacus miranda nullo sub testo canebat *Aleinoos* xv, 26. *Ithacum* nudare credit *Aias* xiv, 287. natantem lugere fas *Laertae* x, 257.

Iubae mullorum vi, 40.

Iubeo sic, hoc volo, sit pro ratione voluntas vi, 223. natura plorare xv, 434. sic rerum numerus vii, 402. sic natura xiv, 34. quis te festinare? xiv, 242. securus pendente dormire ruina iii, 496. iussit quantum, anhelas vi, 37. iubeat si coniux, durum est conscendere navim vi, 98. iubentur mutare dominos viii, 65. exire iv, 444. xiv, 408. iussus diacumbere v, 42. iussae ad *Circum* prostare puellae iii, 65. manurescere ferae xi, 404. iussu primum crescere testiculos vi, 371.

Iuberae ultra litora promovimus arua ii, 460. *V. L.*

Iucunda senectus *Crispi* iv, 81. vox *Statii* vii, 82. *iucundus* et *corum* *sterilis* facit uxor *amicum* v, 440. *pro iucundis* *aptissima* *dobunt* *Dii* x, 319. *iucundius* *vita* *ipsa* *bonum* *vindicta* xiii, 480.

Iudaea tremens, *cephino* foenique relicto, arcanam mendicat in aurem, interpres legum *Solymarum* et *naqua* sacerdos arboris ac summi fida internuncia coeli; implet et illa manum, sed parcius aere minuto vi, 543 seq.

Iudaet, qualicumque voles, somnia vendunt vi, 547. metuentes sabbata, nil praeter nubes et coeli numen adorant, nec distare putant humana carne suillam — et praeputia ponunt; Romanas autem soliti contemnere leges — non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti; quaesitum ad fontem solos deducere verpos. — Sed pater io causa, cui septima quaeque fuit luxignava cet. xiv, 96 seq. *Iudaeorum* *proseuchae* iii, 296. *Iudaeis* *delubra* locantur, quorum *cephinus* foenumque supellex: Omnis enim populi mercedem pendere iussa est arbor, et eiectis mendicat silva *Camenis* iii, 44 seq.

Iudaicis *Romani* ediscunt et aervant ac metunt ius, tradidit arcano quodcumque volumine *Moses* xiv, 404.

Iudex *Bardaicus* xvi, 43. iudicis in corpore si ista videas ii, 76. iudice *babuleo* surgis *Aias* vii, 447. sub iudice si dicas vii, 43. iudice me dignus vera cruce viii, 489. *iudice* *se nemo nocens absolvitur* xiii, 3. sub iudice morum caderet iv, 42.

Iudicio inani i, 48.

Iudicet quasi *iguis* xiii, 226.

Iugera agri quot possidet iii, 442. vix bina dabantur pro multis vulnerebus xiv, 463. quot vicina foro? iv, 7. iugeribus campi severi cede ii, 432. paucia quantum erat lumbos exhausti donare clientis? ix, 60.

Iugulare fetum capellae xv, 42. iugulata micenis xii, 427.

Iugulo Electrae non se polluit Orestes viii, 218. iugulos aperire tenui susurro iv, 440.

Iugum ferre cervicē parata vi, 208. non iactata vita didicere magistra xiii, 22. curtum temone x, 435. Camis suspectum ix, 57. iugo rara sedit victoria viii, 63. iuga pauca boum viii, 408. nemorosa iii, 491. iugis abrupta saxa vi, 649.

India quum tot abortivis secundam vulvam solveret et patruo similes effunderet ossa ii, 32.

India lex ubi nunc? ii, 37. placet Vrsidin vi, 38.

Iulius ardet ii, 70.

Iulo sanguine fulget viii, 42. Iulo gratus apex 42, 70.

Iumento crucibusque relictis vultur cet. xiv, 77. iumenta vocant iii, 346. fatigat porticibus iv, 5. Iulo spargat vii, 480. loquentur ix, 403. famelica Iusso collo ad virides Iuius mittentur aristas xiv, 447. iumentis lassis hordea infundet viii, 454.

Iunco consule xv, 27. *V. I.*

Iunge ostia ix, 405. iungitur si ulli Vrsidio vi, 41. iungentur commoda multa caducis ix, 89. iuncta tibi vi, 448. et pacta tabellis vi, 200. iunctae umbone phalanges ii, 46.

Iunio consule xv, 27.

Iuno si fecisset maritum insanum vi, 649. quum adhuc virguncula esset xiii, 40. Innonis avem ut pueri laudant vii, 32. Innoni (pronubae) caede iuvencam auratam vi, 48. per Innonem domini iurante ministro ii, 93.

Iupiter (al. male *Iuppiter*) vernus fremeret grandine v, 79. et Mars num adeo sennerunt, ut oil actum sit in montibus, aut in spelunca vi, 59. fittilis et nullo violatus auro hanc rebus latius curam praestare solebat xi, 446. da spatium vitae, multos da annos x, 488. quum privatus adhuc Idseis antris xiii, 44. audis haec, nec labra moves, quum mittere vocem debueras, vel marmoreus, vel aeneus? aut cur in carbone tuo charta pia thura soluta ponimus cet. xiii, 444. Iovis ante altaria lanatas torvumque iuvenum more Numae caedit viii, 456. municipes lagenas advenisse xiv, 274. summi ante aram ruit Priamus, ut vetulus hos x, 268. in tunica Praetorem sublimem medio in pulvere Circei x, 38. famulae aves xiv, 81. Iovi Tarpeio servata hostia xii, 6. Iovem nostrum placabo xii, 89. Iove ipso digna sententia xiv, 206. sub Iove multa podicitiae veteris vestigia forsan aut aliqua exstiterint, sed Iove nondum barbato vi, 45.

Iurgia proludent v, 26. alterna habet lectus vi, 269. prima sonare incipiunt xv, 51.

Iurat solum Ilipponam cet. viii, 456. aras Samothracum et nostrorum fil, 444. per Solis radios cet. xiii, 78 seq. per lunonem li, 98. iurare Graecis nondum paratis per caput alterius vi, 46. iurato quamvis testi metuum tibi credere v, 5. Iurantes precantesque tangebant aram vel genua deorum xiv, 219. n.

Ius nullum uxori capiendi bona i, 56. Iudaicum xiv, 404. *testandi solis militibus vivo patre datur* xvi, 54. dicere de mensura x, 404. in ius pavidum trahat cervicē obstricta x, 874. iuris nil animis in corpora indulget natura ii, 439. iuris idem (testandi) contingit arenae, quod lenonibus et

lanistae vi, 217. peritus Apollo i, 128. nodos et legum aenigmata solvat viii, 50. iure ac merito contemnat vitia Scauros ii, 34. illum despiciam xi, 23. iure iurando fraudem tueri xiii, 201. iura ac leges vexantur ii, 43. ferentem ii, 72. civilia ii, 54. parentis habes ix, 87. ad iura vocantem xv, 135. trinum liberorum ix, 90. n.

Iure iurando fraudem tueri xiii, 201.

Iure eodem natantes mergere siccundas xiv, 8.

Iussu Neronis x, 45.

Iustitia ad Superos recessit comite Pudicitia vi, 19. inermi omnia tractanda temporibus diris iv, 81. iustitiae tenax viii, 25.

Iusta ratio periculi vi, 95. causa doloris ix, 90. querela xvi, 19. iusti Solonis x, 274. iusto fulmine ruerunt viii, 92. iustus poenis viii, 267. iustissima cognitio Centurionum xvi, 47.

Iuveneam auratam caede lunoni vi, 48.

Iuvenum torum caedit Iovis ante altaria viii, 155.

Iuvenilia s. *iuventalia* membra xi, 5.

Iuvenis zelotypo praelatus Iliarhae v, 45. *V. L.* petit Euphraten viii, 54. tui specie laetare x, 310. si vetulo non adsurrexerat, grande nefas xiii, 55. non melius de te cuiquam sperare propinquo concedet, qui radere tu'era terrae — didicisti nebulosae parente xiv, 7 seq. iuveni mihi barba sonabat i, 25. x, 226. quid suadet pater laetus stridore catenae? xiv, 23. quam dicis, stultum, qui docuit amico, — et spoliare doces et circumscribere cet. xiv, 235 seq. *Areadio* nil sedit laeva in parte mamillae vii, 160. Pellaeo non sufficit unus orbis x, 168. iuvenem illa iubet properare, sumto cucullo vi, 330. sapinum clamor pater excitat de media nocte

cet. xiv, 191 seq. torquet iam longa et cervina senectus (patris) xiv, 251. superbum, inflatum plenumque Nerone propinquo viii, 71. iuvene indignum, quem mors tam saeva maneret iv, 95. iuvenes subito Hippo ii, 50. hoc agite vii, 20. Medos premit longo assere per forum vii, 132 et nos haec fecimus; esto, — breve sit, quod turpiter audes viii, 161 seq. ipsius Consulibus laxabant portarum claustra tyrannis Exsulibus viii, 262. spectent (circenses), quos clamor et audax sponso, quos cultae decet adu'ssisse puellae xi, 199. sponte imitantur cetera: solum iniui quoque avaritiam exercere iubentur xiv, 107. hortatur (pater avarus), ut cet. xiv, 121. inter cultos pinnirapi iuvenesque lanistae iii, 158. quibus arte benigna et meliore luto suxit praecordia Titan xiv, 31. marinos vidisse xiv, 283. *iuvenum discrimina sunt plurima; pulchrior ille hoc atque ille alio; multum hic robustior illo: Vna senum facies* x, 196 seq.

Iuventa qua capta est Hippia? vi, 103. iam calida vi, 369.

Iuventus consumta Cannis ii, 155. resinata viii, 114. quaeque caedit magistros vii, 213.

Iuvenae litora ii, 160.

Iuvat alea senem xiv, 4. *iuvant* magis illa, quae plaris enuntur xi, 16. iuvabit nemo tecto hospitioque iii, 214.

Iuxta recubante xi, 201.

K

Kalendae, v. *Calendar*.

Karthago, v. *Carthago*.

Kήραρος, v. *Αἰρέα*.

L.

Labellum compesce digito, quum veniet contra i, 160. excudit summa xiv, 325. labello clauso ut te respiciat Veiento iii, 185. spumanti quamvis te nudum viderit Virro ix, 35. labellia tuis contacta pocula v, 428. sletum essorbes vi, 276.

Labem hanc dedit contagio et dabit in plures ii, 78. sine labe adspiciat domum xiv, 69.

Labitur cursum praecipitans xv, 77. aetas vii, 32. labente officio vi, 203. labentibus obstat villicus iii, 194. lapsum protegere xv, 156.

Labor magni sceleris nullus xiv, 224. non sinebat vitis contingi parva teta vi, 289. vester secundior, historiarum scriptores vii, 98. quantum grammaticus meruit, quis Enceladi gremio offert? vii, 216. Polyeleti viii, 104. aequum hunc provehit xvi, 56. laboris causas inde habuit x, 439. atque sanguinis merces haec nullis umquam meritis minor visa xiv, 164. labori pulcro reddit sua dona xvi, 57. laborem neio studiis indignum ferre cogetur vii, 47. labore militiae parta xvi, 52. labores numerentur ix, 42. longos castrorum xiv, 198. omnes nutricis vi, 593. quas-cumque qui ferre queat x, 359. saevos Herculis x, 361. laborum nulla emolumenta in Urbe iii, 22.

Laborat in omni gente (Cicero) viii, 239. laboranti lunae succurrere vi, 443.

Labra elixi vervecis quis tecum comedit? iii, 294. quae illi x, 67. mariti hinc viscantur vi, 463. loogam salivam (s. longa saliva) manotia vi, 623. pallida cibum accipiunt digiti alienis x, 229. non mures, lupiter, xiii, 114.

Labulla inocchia ii, 68.

Labyrinthi mngitum i, 55.

Lactis plus habet haedulus, quam sanguinis xi, 68. vortice torrens tamquam fluxerit xiii, 70. lacte illo fovetur, propter quod comites educit asellas vi, 458.

Lacedaemopium pytismatae lubricat orbem xi, 173.

Lacernae russati vii, 114.

Lacerna aurata quibus fulgere mos est x, 212. foeda et scissa iii, 118. lacernas iam ponente facundo Caedicio xvi, 45. Tyrias revocante humero i, 27. pingues aliquando accipimus, munimenta togae, duri crassique coloris, et male percussas textoris pectus Galli ix, 28 seq. lacernis licet parcat xiv, 287.

Lacernatae amicae i, 62.

Lacerat haec polio Patres vi, 625. orbem Flavius iv, 37. membra famae xv, 402. laceratis capillis vi, 490.

Lacertae unius sese dominum fecisse iii, 231. lacerta inventa pullos nutrit ciconia xiv, 75.

Lacertae russali solum vii, 114.

Lacerti cum parte conchem aestivani s. aestivi xiv, 131. unius sese dominum fecisse iii, 231. *V. L.*

Lacerto sectu requiem sperare vi, 406. lacertis admirandis confusus perit x, 41. inclinatis per humum xv, 63.

Lacessit scuto vi, 218.

Lachesis mea et Clotho gaudent, si pascitur inguine venter ix, 436. Lachesi superest, quod torqueat iii, 27.

Lacrimae inde et irae i, 168. siccentur xvi, 27. illius meditataque murmura praestant, ut cel. vi, 539. lacrimas si conspexit amici, slet, oec dolet iii, 101. ridebat et curas et gaudia vulgi x, 52. liadum s, 261. quae dedit natura, mollissima corda humano generi se dare fatetur: haec

monstris pars optima senius cet. xv, 152 seq. per lacrimas effundere bilem ut cogaris v, 159. *lacrimis veris amissa pecunia ploratur* xiii, 134. *obtribus semper plorat, semperque paratis in statione sua atque expectantibus illam, quo iubeat manare* modo vi, 273 seq.

Lacunar spectare i, 56.

Laos suberant, ubi Alba colit Vestam iv, 68. ad spurcos decepta saepe vota vi, 603.

Ladas cursor xiii, 97.

Laedant silicem percussam pondere vasa iii, 272.

Laelius miretur grandes alas xiv, 495.

Laene coccinea eum vitari iubet iii, 283. *pertausa homines haec dicere non audent* v, 131. *laenam piguerat* vii, 73.

Laertes senex, cui fas lhaecum ingere natantem x, 257.

Lastrigonas immanes xv, 18.

Lactare specie invenis x, 310.

Laetus stridore cateuae xiv, 23. *fatebere* xiii, 248. *laeta Blitumni pascua* xii, 13. *dies* xv, 41. *Venus quo astro se proferat* vi, 570. *laeti phaleris et torquibus omoes* xvi, 60. *laetam Urbem fecit Statius* vii, 83. *lactis Phrygibus* xii, 73. *laetis rebus par mensura malorum* x, 98. *laetior haec lux natali die* xii, 4. *V. L.* *laetissima merces* vii, 175.

Laetis male scribitur pro levis li, 42. *V. L.* iii, 444.

Laevum extendit vi, 495. *in laevum s. laevam conversus* iv, 420. *laevo monitu* xiv, 228. *laeva in parte mammillae nil salit Arcadico inventi* vii, 159. *laeva et dextera sonuit ferro* vi, 564. *zonam morsuque tenebit* xiv, 297.

Lagera Saguntina v, 29. *venali*

Cyane suocincta viii, 162. *lagenae ventre* xii, 60. *lagenas municipae Iovis* xiv, 271.

Lagi moenia vi, 83.

Lambit non Taedia Claviam ii, 49. *lambenti crustula servo* ix, 5. *lambentibus ora sictae lucernae canibus* viii, 35.

Lamiarum caede madenti iv, 154. *de numero* vi, 385.

Laminae ii, 424. n.

Lampas aenea iii, 285. *lampade Veneris fervet* vi, 438.

Lana sicida nolit pati vinum v, 25. *lanam trahitis* li, 54. *deducere ferro obliquo* vii, 224. *lanis admota matrona* vi, 497.

lanatas caedit vii, 155. *lanatis animalibus* xv, 11.

Languentis Veneris xi, 465.

Languida uxor i, 422.

Languorem peporit cibus imperfectus iii, 233.

Lanificae Parene xli, 66.

Lanipendia vi, 476. n.

Lanistae invenes iii, 158. *leges et verba regia dicturus* xi, 8. *lanistis et lenonibus est testandi libertas* vi, 216.

Lanugo prima per sacrae senectae xiii, 59.

Lancem longo pectore distendat squilla v, 80. *beata radiat Dacicus* vi, 204. *lances Parthenio factas* xii, 43. *lanceibus oppositis perituram accessere summam* xi, 48.

Laometontiales aevo frigidus vi, 326.

Lapidem non hunc, quales et Turnus et Ajax cet. xv, 65. *ad primum vectari* vi, 577. *lapides effuderit imber* xiii, 67.

Lappa Rubrennis vii, 72.

Lapna tectorum iii, 7.

Laqueum ipse mandaret Fortunae minaci x, 53. *in laqueum dabit ve-*

stigia xiii, 243. incidit x, 314. *laqueo tenet multos ambitioni consuetudo mali vii, 50.*

Laris matrona iii, 440. *trepidi* Antiphates xiv, 20. *Larem*, ignem, pecus et dominis communi clauderet umbra vi, 3. *Lare* in Herculeo natus viii, 44. *Lares* ipse deinde eripiuntur viii, 410. *Lares* parvi nostrique, quos ture minuto, aut farre et tenui soleo exorare corona ix, 437. ante *Lares* cadat victima xii, 443. *Larum* parva simulacra fragili nitentia cera accipiunt graciles coronas xii, 87. *Laribus* paternis tura dabo xii, 89. nostris coniungere aliud tectum xv, 453. *criam* galli promittere xiii, 233.

Lardum natalitium xi, 84.

Largae filia adultera xiv, 25.

Largitur multis onorem militiae vii, 88. *largiri* quae solebat Piso bonus et Cotta v, 440.

Largus fons ingenii x, 449. *larga* natura tribuit benigna manus x, 302.

Laronia ii, 36. *V. L.*

Lusamum vi, 264. n.

Luscium illud quoties intervenit ζων xxi φυχν xi, 494. *luscivi* ruris alumni xi, 98.

Lassare Cotytto soliti Baptae ii, 92. *lassata* viris vi, 430. *lassata* brachia gravi massa ceciderunt vi, 421.

Lassus aratro alieno viii, 246. *lasso* lictore helictes securis viii, 437. tibi ut figantur palucae vii, 447. colla iumenta xiv, 446. viii, 454. *lassi* clientes i, 432. *lassos* intra tua pascua milvos ix, 55. *maris* ac vomere xv, 467. *lassis* caedentibus vi, 484.

Lote flagrantem ignem xiv, 245. *sonantem* Ionium vi, 92. *latius* sibi indulgent xix, 234.

Lotet abditus vi, 237. *latentis* animi in negro corpore ix, 48.

Lateramus consul et auriga viii,

447 seq. *V. L.* *Lateranorum aedes* egregias obsidet cohors x, 45.

Laternam olebit caulis v, 88.

Latine nescire nostris magis turpe, quam Graece vi, 488. *posce* vi, 448.

Latini perituri cista vi, 44. *Latino* a *trepido* *Thymele* submissa i, 36.

Latino coelo ignotum carmen vi, 637. *Latina* tegitur cinis atque Flaminia i, 470. *Latinae* clivosae montimenta v, 55. pro omni pube *Latina* Decii sufficiunt Diis inferis viii, 254. *Latinas* humilis quondam fortuna praestabat casta vi, 287.

Latro non venales elephantum xii, 403.

Latius pastoribus unde tantum nefas? ii, 427. *Latius* rebus hanc curam praestare solebat fictilis Iupiter xi, 445.

Latona gaudet pulchra Diana x, 292. *Latoniae* gente nobilior vi, 476.

Latratibus rumpuntur somni vi, 445.

Latravit rictu canino x, 272.

Latronem conductum confer xiii, 445. *coram latrone cantabit vacuus viator* x, 22.

Latum media sulceni diducet arena i, 457. aurum pictae vestis vi, 482. *lata* testudine xiv, 397. *acies Polyphemi* ix, 65. *lato* in auro ardet Sertium x, 27. *latis* orbibus i, 437. xi, 422. *specularibus* iv, 24. *latissima* teda xii, 59.

Latus servi claudit ingenuorum filius iii, 134. ad summum implet navem mercibus xiv, 289. tetigit acrior illo vii, 109. recedit pendente elivo vi, 650. *Afrae* avis xi, 442. *Illyricum* viii, 447. alternum puppis xii, 34. *lateris* dolorem viii, 229. *parvi spatium* breve vi, 505. *lateri* parcas vi, 37. *fastere* nudo (lerti) xi, 96.

Laudabile nomen luxuria in *Ventideo* sumit xi, 22.

Laudo quod destinet illi, 2. meum civem xii, 421. consilium iv, 48. iamne igitur laudas, quod ridebat x, 28. *laudat aliquis occultus ganeo* xi, 58. clamore Paesidium agentem vocalia sportula xiii, 32. me toto vicinia pago xiv, 154. laudant hoc numina ruris xiv, 482. laudare nequeo librum, si malus est iii, 42. sermonem indocti, faciem deformis amici cet. iii, 85 seq. et nobis haec eadem licet, sed illis creditur iii, 92. paratus illi, 106. tantum disertos vii, 31. equum volucrum viii, 58. *Laudatur quum Dis aequa potestas, nihil est quod credere de se non possit* iv, 71. et alget probitas i, 74. illic praelara iaspis v, 42. *avarus tamquam frugi* xiv, 111.

Lausfeia s. *Laufella* et *Sanfseia* vi, 320. *V. L.* ix, 117. *V. L.*

Lavino uovercali praelata sedes xii, 74

Lavat patellas domus iii, 262. *lavatur* nemo Romae cum Bocchare v, 90. magno cum rhinocerote vii, 130. *lavatur* qui nondum aere pueri ii, 452. quadrante vi, 447. loto intestino terram ferit vi, 429. lota cute veniunt ad moechum vi, 464.

Laurenti in agro i, 107.

Laureolum egit Lentulus viii, 187.

Lauronia ii, 36. 65.

Laurum momordit (poëta) vii, 19. lauro grandi ianua ornatur vi, 79. secunda ornatur collega viii, 253. humida lustrari ii, 158. lauros pone domi x, 69.

Laus — *laudis* tituli que *cupido patriam* obruit olim x, 113. futurae nihil agas viii, 76. *laude tuorum te censeri noluerim* viii, 74. *laudibus* quam effert vi, 182.

Lautus habetur *Atticus*, eximie si coenat xi, 4. Praetor xiv, 257. *lautum* se facere falso i, 67. *lauto* coenare

paratu xiv, 13. *lautorum* pueros vii, 177. *lautissimus* orborum Persicus iii, 224. *lautissima* haec merces vii, 175. *oena* caeditur xi, 140.

Lazet se cutis arida vi, 144. *lazare* stomachum saginis iv, 67. *claustra* portarum viii, 261.

Lectica nova Mathonis plena lyco i, 32. *densissima* petit centum quadrantes i, 124. *facit* somnum clausa fenestra iii, 243. non est urbibus illis x, 35. *lecticas* ponunt hic noctibus vi, 309. *Lecticarum* et *sellarum* forma varia i, 64. n.

Lectioarii quales i, 64. n.

Lectore adsiduo raptae columnae i, 13.

Lectulus mihi testis ix, 77. in *lucubratoriis* lectulis sedentes scribebant Romani, in *hemicyclo* sedebant docentes vii, 28. *V. L.*

Lectus Procula minor iii, 203. non alius cuiquam viii, 177. *in quo nupta iacet, semper habet lites* vi, 269. *lecti* sonus ix, 78. *spreti* vestigia vi, 226. *lectum* alienum concutere vi, 21. *lecto* vacua ne cessaret *eulcita* tertin v, 17. *aurato* iacet vi, 594. magno dormit tertis ii, 60. et *umbra* gaudet vii, 405. *lectis* parvis frons aerea xi, 96.

Ledam *chironomus* molli saltante Bathyllo vi, 63.

Legatus omne capit et dulce caducum ix, 88. fiet amici cymbala pulsantis ix, 62. *V. L.*

Legatus fiet amici cymbala pulsantis ix, 62. *legatum* quare in magna popina viii, 172.

Legio Cremerae consumta ii, 455. in legione quantum tribuni accipiunt, donat Calvinae iii, 132. *legiones* in sulcis dentibus anguis nascuntur xiv, 241. dabat olim x, 79. *legionibus* pro totis sufficiant Diis inferis (Decii) vii, 255.

Legitime nubere x, 338. *faxis tabellis* xii, 100.

Legitimum penem intra viscera agere is, 44. legitimis tabellis pactam iunctamque vi, 200.

Legit villica asparagus xi, 69. oluscula horto xi, 78. nec Cynicos nec Stoica dogmata xiii, 131. historias omnes vii, 231. sedens classis vii, 152. legendi acta quantum daret vii, 104. lecture quae scripta et quas tabellas vi, 277. legantur qua voce versus (Maronis) quid refert? xi, 180. lectis tabellis xiii, 136.

Legumen non omne indulgit ventri xv, 174.

Lena, v. *Laena*.

Lenas Isiacae sacra vi, 489.

Lenas captator v, 98.

Leno ipse maritus, accipiens moechi bona i, 55. lepore dimittente iam suas puellas vi, 127. lenonum pueri quocumque in fornice nati sedeant hic iii, 156. ancillas provocat vi, 320. puellae procul hinc xiv, 46. *lenonibus atque lanistis est testandi libertas* vi, 216.

Lentulus quis alter nunc erit? vii, 95. velox bene egit Laureolum viii, 187. caruit cruciati et poena Pompeii x, 287. *Lentule*, tibi testudineo conopeo nobilis Muryatum mirumillo-nem exprimat infans vi, 80.

Lentus si pigra muniret castra dolabra viii, 218. *lenta ira* decorum est xiii, 100. arena fori pugnamus xvi, 47. lento de funere matris consulit vi, 565.

Leo alumnus magno fremitu in cavea tollet magistrum xiv, 247. fortior quando eripuit vitam leoni? xv, 161. domitus multa carne pascendus vii, 76.

Lepidi neptes aut Fabii dicite cet. vi, 265. coram Lepidis male vivitur viii, 9.

Lepus cum magno sumine apud eum caeditur xi, 138. leporem aut capream famulae Iovia venantur xiv, 81. semesum dabit iam v, 177. lepores quo gestu secantur v, 124.

Lesbia, amica Catulli poetae, passoris mortem lugens vi, 8.

Letale ferrum xv, 165.

Leuifero auctumno iv, 56.

Leto dedit utrumque fons ingenii x, 119.

Leucade quantum non Octavius abstulit gladio viii, 241.

Levis consurgit erecta ad oscula planta vi, 507. leve non est observare vii, 240. levium malorum xiii, 43. levibus causis xiii, 182. levius quid quid melius putaris x, 341. fusum torquentis Arachne ii, 56. leviori constat sumis vii, 77. levioribus factis iv, 11.

Levis (al. *lovis*) adhuc sponsus iii, 111. pomice inimicus viii, 16. 114. is, 95. leve argentum xiv, 62. caput senum x, 199. levi podice caeduntur tumidae mariscae ii, 12. *levia* crura totius gentis viii, 115. levibus athletis vi, 356. canibus viii, 35.

Levant nec damna xii, 63. levat qui paupertatem xiv, 236. levavit quum se matura progenies xiv, 83.

Lex Julia ii, 37. vi, 38. Othonis quam dignatur summam his septem ordinibus xiv, 324. operum sic iubet vii, 102. ulla quantum dolori concessit x, 315. legem priorum egressi vi, 635. legi non sufficit eius res iii, 155. lege et ratione loquendi semper servata vi, 453. leges vexantur ac iura ii, 43. ac iura ferentem ii, 72. araneorum telis comparatae ii, 63. quid moneant, respice viii, 91. scripturus et regia verba lanistae xi, 8. amsras revocabat ii, 30. saevas impone vii, 229. Romanas contemnere xiv, 100. rubras maiorum perlege

xiv, 493. legum Solymarum interpres Iudaea vi, 544. optimus atque sanctissimus interpres iv, 79. aenigmata solvat et iuris nodos viii, 50. prima securis viii, 268. quae reverentia, quis metus, aut pudor est umquam properantis avari? xiv, 477. legibus antiquis castrorum xvi, 45. de legibus quantum ipse queratur fatu- rum x, 251.

Libato nectare xiii, 44. *V. L.*

Libelli nostri farrago i, 86. comites in magno fasce vii, 107. libello posce vitem xiv, 493. libellos componunt formantque vi, 244. positos tinea pertunde vii, 26. Graecos servabat vetus cista iii, 206. libellis Tuscis digna xiii, 62. sacris quae dat praecepta Sapientia xiii, 49.

Libentius nil edit xv, 88.

Libet non erat servis ix, 121. homo et Regis conviva tu tibi videris v, 161. libera Roma Ciceronem patrem patriae dixit viii, 244. verba animi proferre iv, 90. suffragia si dentur populo viii, 211.

Libri summi iam plena margine scriptus Orestes i, 5. librum, si malus est, nequeo laudare et poscere iii, 44. libro quam denso fascia vi, 263. ex libro hora sumitur vi, 578. de quoque volas proavum tibi sumito libro viii, 134. libros hic dabit et forulos iii, 249. libris venalibus plena domus iii, 487. actorum spargere gaudes argumenta viri ix, 84. ex libris quaedam non intelligit vi, 451. Librorum edendorum ratio antiqua i, 1 seq. n. iii, 42. n. tituli ac principia minio notata xiv, 492. n.

Liberos tollere et libris actorum spargere ix, 84. liberorum trium ius ix, 87—90. n.

Libertas loquendi fracta voce ii, 112. testandi sit lenonibus atque lanistis vi, 247. aequa ibi viii, 477.

pauperis haec est, pulsatus rogat cet. iii, 299. emitur (dote) vi, 140. libertatis magister ii, 77. libertatem dat conduplicare xiv, 230. parentis unde tibi, quum facias peiora senex? xiv, 56. pro libertate dubia dicturus vii, 446. viii, 263.

Libertinus prior est x, 102.

Libertus dicet, collige sarcinulas et exi vi, 146. liberto solo impleverit tabulas ii, 59. libertorum inter cohortem et vos pugna fervet v, 28. libertos scit dare vii, 43.

Libet hinc fugere ultra Sauromatas ii, 4. expectare, quis impendat vii, 95. exclamare viii, 23. si deprendere vii, 443. proferre finis xiv, 442. hic gaudere xv, 84. implere ceras capaces medio quadrevio i, 63. libuit si adhibere clientem v, 46. libeat donec vigilare tyrannum x, 462. liberet quid- eumque animo flagrante i, 452. libitum sic Othni iii, 459.

Libido magna tacendi ii, 14. rapit praecipitem viii, 435. summis pariter minimisque eadem vi, 349. suspecta x, 28. libidinis facinus nullum abest, ex quo paupertas Roma, venit vi, 295. omni arte xi, 472. libidine sola fortis iv, 3. minimum peccant vi, 435. tanta vulgi auditur vii, 85. saltante quae vox vi, 348.

Libitinam evaserit xii, 122.

Libo, v. *Libato*.

Libras quot in summo dnce invenies? x, 447. libris paribus acquan- tem sestertis iv, 46.

Libraria perit vi, 476.

Librarius, archimagiri et captores ix, 409.

Librata dextra retia effudit viii, 204.

Libum — libo cum patulo mea puls annua coluit hoc xvi, 39. libis venalibus s. genialibus plena domus iii, 487.

Liburnus tarde venisse dicitur vi, 477. *Liburnum* ingenti curret super ora iii, 240. clamante iv, 75.

Libya, habe tibi frumentum et disiunge boves, dum tubera mittas v, 449. in *Libya* omnibus montibus quantum sublimior Atlas xi, 25. eius fertilitas et copia frumenti Romam advecta vii, 446. 448. n.

Licet non esse viris x, 304. quando Basila flentem producere matrem? vii, 446. per totam diem cessare xi, 483. committas i, 462. vadas xi, 204. quantum vii, 424. nobis haec laudare iii, 92. et considerare iv, 34. si dicere vi, 494. *liceat* marito solacium facere vi, 456. punire haec tunica molesta viii, 235. modo vivere, sicut ista palam ii, 435. liceret si sub peste illa saevitiam dammare iv, 85.

Licinus Augusti libertus et gens *Licina* i, 24. 409. x, 225. xiv, 306.

Licinus noctu lubet servorum cohortem vigilare praedives dispositis hamis xiv, 306. *Licinis* plus possideo i, 409.

Lictorem impellat Praetor iii, 428. lictore lassos habentes secures viii, 437.

Lignum hos stabat ad usus vi, 418. ligni supervacui vana chirographa xiii, 437. xvi, 41. ligno dolato confusus (nanta) xii, 58. lignorum aliquid posce vii, 24.

Ligonis et cassidis patiens actus vii, 33. lignem erectum domito a monte referens xi, 89.

Ligulas dimittere v, 20.

Ligustica saxa iii, 257.

Limen vexant i, 400. Tarpeium adora vi, 47. non intrat femina ii, 88. ante meum exue quidquid dolet xi, 488. limine vicino ut tutos somnos collata daret fiducia xv, 454. de limine quoties moverat protuleratque pedem x, 29. limine primo sedet sportula i, 96. submoveor iii,

424. in limine adhuc virides ramos vi, 228. limina haec nil dictu foedum visuque tangat xiv, 44. limina si vestra subit mortifera enim dote xiv, 220. per limina tende corymbos vi, 52.

Limite de medio saxum sacrum effudit xvi, 38. angusto mundi aestuat Alexander x, 469. vicino ut tutos somnos collata daret fiducia xv, 454.

Lingua pars pessima mali servi ix, 420. linguae mercedem ponere vii, 449. linguam servi contemnere vii, 423. linguas mancipiorum contemnas ix, 449. linguis animisque faventes xii, 83.

Lingero grege vi, 533.

Lini faciem vi, 481. dolia musto ix, 58.

Lingit pendencia domus vela vi, 227. (Palatium) comite ancilla una vi, 449. sylvas xv, 452.

Lintea componit pleno gutto iii, 263. inscripta viii, 468. propter duo uritur servus xiv, 22.

Linum crassum atque recens iii, 451. lini supervacui vana chirographa xiii, 437. cymbaeque magister iv, 45. lina temeraria contemnunt Charvbidem v, 402.

Liparaea taberna xiii, 45.

Lippitulinis malum vi, 409.

Lippus fuligine massae ardentis pater x, 430.

Litis sullamine longo xvi, 50. litem in qua non femina moverit, nulla fere causa est vi, 243. lites veras agitant vii, 468. semper habet lectus vi, 268. qui inchoet, annus exspectandus erit totius populi xvi, 42.

Litera quos arguit ipsorum xiii, 438.

Litigat qui vii, 444. non noctu pusin vi, 35. litiget ne extra vallum miles xvi, 46.

Litus gratum secessus amoeni iii, 4. echini dicebat iv, 143. *versatus aratro sterili* vii, 49. litore ab Oceani xi, 113. curvo Caietae xiv, 87. litora Iubernae ii, 160. plena delatore iv, 47. *Litora* rectius scribitur quam *litora* ii, 160. *V. L.*

Lituae—cum lituis audita cornua xiv, 200.

Lividulus si sis xi, 110.

Livida adipata vi, 631.

Livorem uva conspecta ducit ab uva ii, 81. livoribus tumidis nigram in facie ofam xvi, 11.

Locamus te coelo x, 366. locasti vocem siparilo viii, 185. locantur Iudaeis delubra iii, 13. locata cervice ix, 143. *Locare*, et contr. *conducere* s. *redimere* iii, 31 seq. n.

Loculis comitantibus itur ad casum tabulae i, 89. eburnis custoditur gemma xiii, 139. in loculis defossa sportula x, 46. in loculis quum sit tibi gobio tantum, non nullam cupias xi, 38.

Locuples quae nupsit avaro, vidua est vi, 141. ut moriaris, egentis vivere fatio xiv, 137. Gallita ali, 99. locupletem podagrum xiii, 96. aquilam xiv, 197.

Locus in urbe nullis artibus honestis iii, 22. summus nulla non arte petitus x, 110. non est Romano cuiquam hic, ubi regnat Protogenes iii, 119. quis ingenio? vii, 63. uterque odit numina vicinorum xv, 37. locum quum ille dedit vi, 542. defendere i, 103. loco primo fige v, 12. loco parentis esse praeceptorem vii, 210. locos atque principium Celso dictare paratse vi, 215.

Locusta melior instituit propinquas nigros efferre maritos i, 71.

Lodice de psranda vii, 66. sub lodice relictis vi, 195.

Lomentum vi, 461. n.

Longe Megalesia a Plebeis vi, 69. petitis xiv, 69. conspicuus vi, 374. ferrata domus vii, 41. ut repetas longaeque revolvās nomen viii, 272. reliquunt Italiam xii, 77. xiv, 279. *Longinum* iussu Neronis clausit eiusque aedes obsedit tota cohors x, 16.

Longus serpens vi, 432. longa abies iii, 251. redimicula ii, 84. cunctatio vi, 221. pulpita vi, 78. saliva manantia labra vi, 623. pagina honorum x, 57. gaudia feras huius originis viii, 42. dies quid contulit x, 265. senectus x, 190. xiv, 251. uva xiii, 68. gente deductis propinquis xiii, 207. tempora vitae xiv, 158. cathedra ix, 52. longi diurni vi, 483. nervi mensura ix, 34. agminis x, 44. servitū iii, 121. longum et miserabile adtendit vi, 65. surum vi, 589. syma viii, 229. usque adeo tardumque putavit exspectare focos xv, 82. annum vi, 589. collum iii, 88. longo pectore v, 80. in carcere castrorum vi, 561. asserere vii, 132. sanguine censi viii, 1. galero spira iactetur viii, 209. non tempore visam xi, 152. longorum Syrorum vi, 351. longos habitus ii, 124. ramos erexit ianua xii, 91. labores castrorum xiv, 198. longis siphonibus vi, 310. columnis vii, 192. longior mora ii, 167. longissimus ordo comitum iii, 284. longissima coenae spes i, 133.

Loquaci oido v, 142.

Loquor de eo xiv, 115. loquitur iam Thule de conducendo rhetore xv, 112. loquuntur qui de magnis maiora iv, 17. vera xvi, 33. loquar carmen coctumque venenum vi, 133. loquentur iumenta et canis et postes et inarmos, servi ut taceant ix, 103. loquatur nec caudicibus, nec praeco vi, 139. en animam et mentem, cum qua Di nocte loquantur vi, 531. loqui mulier ipsa videtur, non persona iii, 96.

recte facia praesente marito cum ducibus vi, 404. loquens ratione et lege servata vi, 453. fracta voce libertas ii, 444. locuturi cum tyranno de pluviis aut aestibus fatum pendebat amici iv, 88. *loquuti de virtute cliuem agitant ii, 20.*

Lorarii vi, 480. n.

Loricæ affixæ tropæis x, 434. Achilles xi, 30.

Loripedem rectus derideat ii, 23. praetextatum x, 308.

Loro arcano autantis sacra ferens ii, 425. de paupere signum v, 465. lora tenebat i, 61. loris eouidere vi, 414.

Lubricat orbem pythisiæ xi, 173.

Lucanus contentus fama iaceat vii, 79.

Lucanos aut Tusca ergastula viii, 480.

Lucubis in illa taeda, qua stantes fumant i, 455.

Lucerna Venusina hæc non ereda[m] digna? i, 51. lucernæ fumo foeda lapsuaria vi, 431. siccae ora lambentibus canibus viii, 35. lucernæ iam poscente Caedicio xvi, 45. totidem olfecisse dum modo vivu[m] pereat vii, 225. ante lucernas pereundum erit x, 339. lucernis genivis exsurgit mensa vi, 305. matutinis operatur ianua festa xii, 92.

Luciferi ortu viii, 42. usque a Lucifero, donec lux occidat, audit xiii, 458.

Lucilius ardens i, 465.

Lucretia vetat optari faciem x, 293.

Lucrinum ad saxum iv, 441.

Lucrum ex omni crimine quæsitum xiii, 24. lucri spes quocumque vocarit, veniet classis xiv, 278. odor est bonus ex re qualibet xiv, 204. lucro quæ dentur tempora vi, 574.

Lucretantur paucæ ii, 53.

Luctum et curam cūgiēs xiv, 457.

luctibus in multis domus x, 244. Luctus publici indicia iii, 212. 213. n.

Lucus Martis i, 7.

Ludia propter quod dici sustinuit Hippia vi, 404. quæ sumserit hos habitus vi, 266.

Ludium Hippia comitatus est ad Pharon vi, 82. ludii sic veniunt ad miscellanca xi, 20.

Ludit heres bullatus xiv, 4. Fortuna iii, 40. ludebant lascivi ruris alumnii xi, 98. infantes quatuor in casa xiv, 168. lusit sub vertice horum montium xi, 460. ludant ne turpia viii, 240. luserit parvulus Arneas tibi aula v, 49. ludere se credunt ipsi Iamen xv, 59. luditor arca posita i, 90. alea perniox viii, 10.

Lulus nisi quid erit hæc ultra? viii, 199. Fortunæ iii, 40. per ludum nil ibi simulabitur vi, 324. ludi tanto maiores humana negotia xiv, 264. ludis Celsi prætoris non dubitant vendere sua fuera viii, 194. ludos Paridemque reliquit vi, 87. ut spectet, conducit Ognivis vestem cet. vi, 352. alios hodie dabunt nostra convivæ xi, 477. Ludi literarii prima luce aperti vii, 222. n. in iis legentur Maro et Flaccus vii, 226. n. Ludi scevici Romæ gratis in i xiv, 256 seq. et Circenses iii, 223. x, 81. xi, 53. 495 seq.

Lugubrenacum rhetor dicturus ad aram i, 44.

Lugget Achillem Peleus x, 256. lugere Ithacum natantem x, 257. lugentis amicum Pelidæ noctem patitur iii, 279. lugentis amici casum xv, 434. lugendus matronis servus viii, 267.

Lunbum tenerum adtritum punice viii, 46. lumbos premit populus magno agmine iii, 244. incitat tibia vi, 314. clientis exhausti douare iugeriibus ix, 59. lunibus debilis x, 227.

Lumen breve candelae iiii, 286. tollite e medio ix, 105. lumina mea sinistro feriat Isis xiii, 93. caerulea Germani xiii, 164.

Luna quem solet deducere iiii, 289. sed videt viii, 449. lunae laboranti succurrere vi, 443. lunam appositam nigrae subtexit alutae vii, 492. ad lunam motae arundinis umbram trepidabis x, 31. luna teste moventur et in vices equitant vi, 314.

Lupa barbara quibus grata est picta mitra iiii, 66.

Lupanus calidum veteri centone intravit vi, 421. lupanaris odorem fumo lucernae foeda tulit ad pulvinar vi, 432. cellae vi, 128. vela ante catia oppansa viii, 168.

Lupercio agili palmas praebere ii*, 442.

Lupinae s. *lupini* tunicam mihi mala xiv, 153.

Lupus Tiberinus glacie adpersus maculis et ipse vernula riparum pinguis torrente cloaca cet. v, 104 seq.

Lusum ducem a, 158. lusca statua mediatum praelia vii, 128. luscis invidet, postquam oculos perdidit a, 228.

Lusore catello ia, 61.

Lustravit gladiator arenam fuga ii, 441. lustrabit utrumque spatium metarum vi, 582. lustraverit nisi secentum ovīs vi, 518. lustrari cuperent, si qua darentur sulfura cum taedia et si foret humida laurus ii, 457. lustrari aqua et ter mergi matutino Tiberi vi, 522 seq. debeat coronata agna iiij, 63.

Luteo Vulcano x, 432.

Luto pinguis crura iiii, 247. recenti spargat iumenta vii, 180. perfusa porticus xiv, 66. compositi nullos habere parentea vi, 13. meliore quibus praecordia tinait Titan xiv, 35.

Luto (flavo) intestiuo vi, 429.

Lutulentia turba vii, 121.

Lux donec occidat xiii, 158. haec mihi dulcor natali die xii, 1. cui septima quaeque fuit ignava xiv, 105. lucis et anni vices natura volvente aiii, 88. luce ac nocte xv, 43. reversa vi, 342. clara flagellum sumet Lateranus viii, 151. prima ai, 181.

Luxuria armis saevior incubuit, vitaeque ulciscitur orbem vi, 293. quae in Ruulo est, in Ventidio laudabile nomen a censu trahit xi, 22. luxuria barbara non exdit turba Canopo xv, 45. fons vitiorum vi, 286-300. ai, 77-180. Luxuriae non praematuri ciueres nec suus acerbum, sed morte magis nutuenda senectus xi, 44. sordes quis feret istas? i, 410. poena praesens morbi et mors i, 442. luxuriam imperii veterem iv, 437.

Luxuriosa coena i, 437. 438. xi, 77.

Luxuriosi sarcula frugerant divitiae vi, 299.

Lyciae titulum vi, 123.

Lycius aut Phrya ai, 147.

Lyde turgida non prodest illis condita pyxide ii, 441.

M

Macelli introitum ai, 10. macello penitus proavis scrutante v*, 95. capiatore vi, 40. macellis nullis ornata fercula ai, 64.

Maer pharetris Veneria vi, 138. macra imagine dignus vii, 29. macri boves xiv, 146.

Machaerae nomen victumque ames vii, 9.

Macies aegri veteris ia, 46. maciem miserantibus hostibus ipsia xv, 101.

Macure concedas aii, 145.

Maculam haesuram nitida figentia rebus xiv, 2. maculis adpersus glacie Tiberinus v, 101. cognatis parcat umilis fera av, 160.

Maculonis s. *Maculonus* cummodat
aedes vii, 40. *V. L.*

Maculosas aedes vii, 40.

Maduerunt rostra sanguine x, 121.
madentis aceto nati sinciput comedam
xiii, 85. madenti Lamiarum caede iv,
454. madentia per crura meri torrens
vi, 319.

Madida Capena iii, 44. siligo vi,
473. fuligine tactum supercilium ii,
93. madidum ver ix, 51. Tarentum
vi, 297. madidi infantia nasi x, 199.
madido cirro caesariet et cornua tor-
quentem xiii, 165. madidas pennas
siccet in carcere Auster v, 101. a
tempestate cohortes vii, 164. madidis
cantat quae Sostratus alis x, 178. *de*
madidis victoria facilis xv, 47.

Maecenas quis tibi nunc erit? vii,
94. de Maecenate supino multum re-
ferens i, 66. Maecenatibus teneris
aptam vestem xii, 39.

Maedi Thraciae populus vii, 132.
V. L.

Maenades Priapi ululant vi, 317.

Maotica glacies quos operit pisces
lv, 42.

Maotide ara saevior xv, 115.

Maevia Tuscum figit aprum i, 22.

Magicae chordae ubi resonent di-
midio Memnone xv, 5. magicoa can-
tus hic avertit vi, 640.

Magis ingenui ii, 46. *marte me-
tuenda senectus* xi, 45.

Magister cymbae liolique lv, 45.
xli, 79. libertatis li, 77. conducendus
ii, 114. magistri citharoedi cauda vii,
242. dictata donec peragat omnia v,
122. magistrum trepidum in cavea
magno fremitu leo tollet alumnus
xiv, 246. magistro a tonsore lum pec-
teris vi, 26. meliorem praesto disci-
pulum xiv, 242. magistra vita didi-
cere xiii, 22. formica quidam expa-
vere frigusque famemque vi, 361.
magistros miseros occidit crumbe re-

petita vii, 154. equitum fumosos viii,
8. barbato licet admoveas mille inde,
hinc totidem xiv, 12.

Magnus Aurrunciae alumnus i, 20.
Prometheus iv, 133. cliens x, 160.
civis iv, 459. magna libido tacendi
ii, 144. *concordia inter molles* ii, 47.
fastigia rerum iii, 39. domus Asturici
iii, 242. corpora xii, 116. exempla x,
49. sonant vii, 408. *praecepta, quae
saceris libellis dat sapientia* xiii, 19. ira
deorum, aed lenta xiii, 100. *audacia
superest malae causae* xiii, 109. culina
xiv, 14. poena vi, 537. vota x, 111.
magni amici delator i, 33. gutturus
exemplum ii, 113. palatii scurra iv,
31. sceleris nullus labor xiv, 224.
census amorem xiv, 227. *census mi-
sera est custodia* xiv, 304. magnae
amicae lv, 20. amicitiae iv, 74. v,
44. mentis opus vii, 66. coenae gau-
dia xv, 44. coronae orbem x, 39.
magnum hovem x, 65. habitatorem
in testa xiv, 312. magnum aliquid
viii, 263. magno lecto ii, 60. amico
iii, 57. magno Rinnac hospitium mi-
serabile, magno coenula cet. iii, 166.
Homero x, 246. solvitur his fibula
comoedi vi, 73. agmine iii, 244. in
magno non quisquam erit xi, 148.
cratere ii, 87. magna voce vendere
iv, 32. ara viii, 13. magnorum arti-
ficum xi, 102. magnos amicos vi, 313.
magnis virtutibus vi, 168. solennibus
viii, 259. infantibus vi, 9. exulibus
xiii, 247. fratribus xiv, 169. auctori-
bus xiv, 32. de magnis qui maiora
loquuntur iv, 17. *maior* quando pa-
tuit avaritiae sinus? i, 88. *maior* (s.
maius) *optandum quid confert pur-
pura?* i, 106. *usus edendi* iv, 139.
olim donandi gloria titulis et fascibus
v, 111. fiducia Chaldaeis vi, 553.
quanto, qui peccat, habetur viii, 141.
altera spes ix, 133. quanto balaena
delphinis x, 14. tanto famae sitis est

x, 140. dementia x, 233. voluptas alterius sexus xi, 166. vulnere dolor xiii, 12. imago humana xiii, 221. clade Saguntus xv, 114. concordia serpentum xv, 159. vicina seges xiv, 142. maius quid dare numina possunt? vi, 568. maioris gemmae pondera i, 29. abollae iii, 115. census facie vii, 137. apri dentibus xv, 162. maiorem infante mamillam in Meroe xiii, 163. maiore cacinno iii, 100. xi, 2. pretio v, 56. murmure optat x, 289. gemitu et tumultu planguntur nummi xiii, 130. maiores horum xii, 109. inter ipsum Promethea ponas viii, 133. maiores s. maioris agros Apulia vendit iv, 27. glandis acervos xiii, 57. tanto ludi humana negotia xiv, 264. maiora monstra ii, 122. privatis foci iv, 66. cadavera viii, 253. humanis bovis x, 137. discrimina x, 311. fiunt patrimonia cet. xiv, 117. maiorum omni censu caret i, 60. umbris tenuem et sine pondere terram cet. vii, 207. pictos ostendere vultus viii, 3. ante effigies pone mores viii, 22. nil ibi (in equis) respectus viii, 64. praeter cineres atque ossa viii, 146. effigies habeant insignia vocis viii, 227. primus, quisquis fuit ille tuorum, aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo viii, 274. leges rubras perlege xiv, 193. barba et capillis dignum xvi, 32. maioribus medicis curentur dubii aegri xiii, 124. maximus in vinclis ferri modus iii, 310. maxima quaeque domus servis est plena superbis v, 66. muraena v. 99. myrrhina vi, 155. haec sunt viii, 112. arca nostra toto foro x, 24. reverentia debetur puero xiv, 47.

Magus iii, 77.

Maestas sanctissima divitiarum i, 113. templorum praesentior xi, 111. dierum festorum colitur iii, 174.

Maior et Maiores, v. *Magnus*.

Malae paucae sine vulnere xv, 54.

Male coniecat x, 163. vivitur coram Lepidis viii, 9. percussas ix, 30. defensas x, 85.

Malignis numinibus x, 111.

Malo pater tibi sit *Thersites*, dummodo cet. viii, 269. *malo* *Venerinam*, quam te, *Cornelia* vi, 167. *ridenda poemata*, quam te, *Philippica* x, 124. tunicam mihi lupinae, quam cet. xiv, 153. mavis huius praetextam sumere, an cet. x, 99. malim fraterculus esse gigantum iv, 98.

Maltha facies fingit iv, 146. *V. L.*

Mali scabie frueris, quod in aggere rodit, qui tegitur parma et galea v, 153. mala acinula Picenis et odoris recentis xi, 74 seq.

Malum acre stillantis ocelli vi, 109. mali ambitiosi consuetudo vii, 50. tanti causa xiv, 290. mala maturae nequitiiae nondum implere medullas xiv, 215. ulla aliena quis sibi credat? xv, 142. malorum mensura par sit rebus lactis x, 98. quamvis levium particulam viz ferre potes xiii, 43. malis quam continuis et quantis plena senectus longa x, 191. tantis paria xiv, 303.

Malus liber iii, 42. *nemo felix* iv, 8. *malo exemplo quodcumque committitur, ipsi displicet auctori* xiii, 1. *malae mentis* xiv, 226. *causae magna superest audacia* xiii, 109. *mala robora sterilis scus* x, 145. *malorum natura mobilis ferme est et varia* cet. xiii, 236 seq. *mulos homines terra nunc educunt atque praestitos* xv, 70. *peior non ideo gallina secatur* xi, 135. *orba tigride* vi, 270. *peiores, qui talia verbis Herculis invadunt et de virtute locuti clunem agitant* li, 19. *peiora ut non supersint* viii, 184. *secula ferri temporibus* xiii, 28. *quum facies* xiv, 57. *peissima pars mali servi lingua* ix, 120.

Malum (navis) ferro submitteret xii, 54.

Mamercorum alapas viii, 192.

Mamillae laeva in parte nil solit Arcadio iuveni vii, 459. mamillam maiorem infante in Merce quis miratur? xiii, 463. mamillis triginta numquam visis clara serofa xii, 74. strictis mamillis loqui praesente marito cum ducibus vi, 404. nudis vi, 491.

Mamillare vi, 404. n.

Mamma nuda tenet venabula Mae-
via i, 23.

Mancipium nudum stans fornire xi, 174. mancipiorum linguas contemnas ix, 449.

Maneas tamquam iii, 43.

Mandat quae adulter iii, 46. mandavi numquam ego hunc xiv, 215. mandat quid curia viii, 91. Fortunae nutuati laqueum x, 53. mandata cui det vi, 354.

Mandrae stantis iii, 237.

Manc numquam videndas heres vi, 604. Clytaemnestram nullus non vicus habebit vi, 656.

Manet vos anguilla v, 403. tamen illa iactura xiii, 177. quis exitus te? xi, 39. in carcere vi, 561. eadem domus xiv, 310. maneat quanta praemia bonos viii, 92. maneret quem mors saeva iv, 95. uxor tua virgo ix, 72.

Manes esse aliquos et subterranea regna — nec pueri credunt cet. ii, 449 seq. illorum ignoscere poterant dira passis xv, 405.

Mango — a mangone petitus xi, 447.

Mauione et cristae vi, 256.

Manifesta rarentem ii, 64. phrenosis xiv, 436.

Manilia accusat, si rea non est vi, 243.

Manipli omnes consensu magno efficiunt xvi, 20. maniplos solvet viii, 417.

Manare quo modo inbeat lacrimas vi, 275. manantia salivam & saliva labra vi, 623. fletu ora xv, 436.

Mannescere iussae ferae xi, 104.

Mambria cultellorum xi, 433.

Manus ossae Mauri v, 53. caesa x, 420. nulla saevit xv, 54. manum ferulae subduximus i, 45. implet aere vi, 546. praebebit vati vi, 583. manu benigna tribuat larga natura x, 302. benigna Parcae hilares ducunt meliora pensa xii, 65. manus vellere Tusco vexatae duraeque vi, 290. iactare a facie paratus iii, 406. purrorum observare vii, 241. in manibus semper organa vi, 381. manibus excelsi ministri sublata venit aquilla v, 83.

Mapadia Mancorum xvi, 496. n.

Mapae rubra deterges vulnera v, 27. mapae Megalesiacae spectacula xi, 194. *

Marcellis generosior ii, 145.

Mare percussus puero i, 54. misceat coelo ii, 25. constratum classibus et solidum suppositum rotis x, 176. planum iacuit xii, 62. nostrum omne peractum est, et iam defecit v, 91. toties mutandum vi, 94. in mare fluxit amnis xiii, 69. dedurendus corio bovis xiii, 153. nemo hunc abiecit xv, 46. plenum magnis trabibus xiv, 276. maris Aegaei rupem xiii, 246. marique terraeque acquirenda xiv, 242. maria quando clausa vi, 454.

Margini libri plena i, 4. coenae iv, 30. viridi clauderes undas herba iii, 49.

Marinos iuvenes vidisse xiv, 283. mariis vitulis somnum eripere iii, 238.

Mariscae tumidae caduntur ii, 43.

Maritali capistro iam porrigit ora vi, 43.

Martus nanseat vi, 432. bonus optandusque vi, 211. malus ingratusque vii, 469. Veneris vii, 25. mariti

nudi apoliis gaudere vi, 232. stantes Collina turre vi, 291. miseri labra viscantur vi, 463. irati exigere poenas x, 312. mentem veare philtris et solea pulsare nates vi, 644. fata subeuntem Alcestin vi, 652. octo sunt per auctumnos quinque vi, 229. marito mordetur gallina iii, 94. maritum poscit oves vi, 149. convomit vi, 101. marito iuxta recubante xi, 201. glandem ructante horridior vi, 10. teste quare optima Cesennia? vi, 136. maritos retinere partu ii, 138. ipsos inclinare ix, 26.

Marius damnatus inani iudicio exsul ab octava bibit et fruitur Diis iratis i, 49. discinxerit Afros viii, 120. Arpinas, Volscorum in monte solebat poscere mercedes — et Cimbras et summa pericula rerum excepit viii, 245-253. misera eius senectus x, 276-232.

Marmore sob eodem recubans Claron iii, 205. meliore attollit villas xiv, 95. marmora convulsa clamant i, 42. violant ingenuum tophum ii, 20. qui donet iii, 215. loquuntur ix, 104. marmoreibus Graecis longeque petitis xiv, 90. rivi properant vi, 430.

Marmoreus colossus viii, 230. Iupiter vel aeneus mittere vocem debuerat xiii, 115. marmoreum Hermae caput est viii, 55. marmorea villa iv, 142. marmoreia hortis vii, 80.

Maronis altisoni carmina, dubium facientis palmam Iliadi xi, 478. Maroni nigro haereret fuligo vii, 227. Maronem inde, atque alia parte in trutina suspendit Homerum vi, 436.

Marras ac sarcula iii, 311. ac vomer xv, 467.

Mars ac Jupiter adeo senerunt vi, 59. Vltor ex quo galeam quoque perdidit et rex non potuit servare suas xiv, 261. obiurgatur ii, 126 seq. Homineus quantum exclamat viii, 413.

Martis ut curia Athenis, occulta teger ix, 401. ad aram obivus x, 83. lucus i, 8. effigies in galea xi, 106. 407. ludus i, 8. astro non erit felicius x, 344. per frasmam iurat xiii, 79. Marti nos commendet epistola Veneris xvi, 5. ipsis Veneri Martique timendas leges ii, 34. Cf. *Martine*.

Marsus, Hernicus Vestinusque sen-x xiv, 180. ad Marsos solito translatus hoc turpe negabit iii, 469.

Marsya ceu victus, tristis occurris mihi ix, 2. causicus i, 128.

Martiae Calendae feminis erant, quae Saturnalia viris ix, 53. n.

Max — maribus Pyrrha nudas ostendit puellas i, 84. solis patet ara deae ii, 89.

Massa quem timet i, 29.

Massae ardentis fuligine lippus x, 430. massa gravi lassata ceciderunt brachia vi, 421.

Mater horrida (in hietu) iii, 212. ieiunia ad pullos volut x, 232. anxia formam optat puteris et puellis x, 290. ut mores tradat honestos atque alios, quam quos habet, exspectas? vi, 239. simia scalpit rugas x, 495. mstris ubera ducere xii, 8. de lento funere consulit vi, 566. Matris Deum chorus vi, 512. secreta palatis ix, 23. matri cooscia virgo fuit xiv, 28. matrem longo non tempore visam suspirat xi, 152. stentem producere vii, 146. a matre adhuc rubentem vii, 196. cum matribus ipsis adsuot ova xi, 71.

Materiae par ingenium i, 451. materiam causasque iocorum praebet iii, 447. risus invenit x, 47. sibi quærit Duciz indulgentia vii, 21. materia ex hac calculus xi, 433. materia nostra constare non putat servorum animas et corpora xiv, 17.

Materno veneno vi, 631. maternos moechos xiv, 26.

Mathematicus nemo indemnatus geniun habebit vi, 562. mathematicis nota genesis tua x, 218. eorum ars iii, 43. 44. vi, 558-584. xiv, 248 seq.

Matho deficit vii, 429. et Curtius buccae xi, 31. Mathonis causicidi lectica nova venit plena ipso i, 32.

Matrona potens, quae rubetam nūscet viro i, 69. dignissima Florali tuba vi, 250. capitis pudici vi, 49. laris iii, 410. quae tibi iuncta recumbit, non habeat dicendi genus vi, 448. est in consilio vi, 497. Matronae in lectu ornatum ponebant iii, 212. n. quae in casto erant Idis s. Cereris, abstinebant concubitu et stramentis incubabant vi, 535. n. matronae dilectae adulter x, 349. matronarum impudicitia severis legibus poenisque coercita ii, 62. n. matroois stupri damnatis deponendae stola, instita, villa, et sumenda toga meretricia ii, 70. n. lugendus servus viii, 267.

Maturus solito ibat xi, 88.

Maturus bello viii, 469. vitulus templis et arae xi, 7. matura inguina vi, 369. progenies xiv, 83. nequitia xiv, 246.

Matutino amomo sudans iv, 408. Tiberi ter mergetur vi, 523. matutinis lucernis xii, 92.

Maura Pudicitiae veterem quum praeterit aram, Tullia quid dicat notae collactae Maurae vi, 307. 308. longa quot viros exsorbeat uno die x, 224.

Maurus non erat, nec Thrax, mediis sed natus Athenis iii, 79. Mauri nigri manus ossea pocula dabit v, 52. Mauro oceano percussa Africa x, 148. Maura Gorgone xii, 4. Manri celeres et Mauro obscurior Indus xi, 125. Mauri omnes atque Indi noverunt vi, 337. Maurorum epimenia bulbi vii, 420. attegias dirue xiv, 496.

Medeae frans vii, 470.

Medioamen habendum est, sorbere ante cibum quod debeat et pater et Rex xiv, 254. medicamina Pontica vi, 664. tantum possunt vi, 595. medicaminibus tot sovetur vi, 472.

Medicatum inguen xii, 36.

Medicus, magus ili, 77. medico ridente caeduntur tumidae mariscae ii, 43. nil promittente relictum oculum xvi, 42. medici, mediam pertundite venam vi, 46. medicis traduntur inguina vi, 370. tristibus erga filiolum vi, 389. maioribus curentur dubii aegri xiii, 424.

Mediocris si erit vi, 582. bilis xiii, 443. iactura xiii, 7. medicoribus adulterium turpe xi, 475.

Meditatur praelia marmorea villa iv, 112. vii, 428. meditata murmura vi, 539.

Medius alveus xii, 30. medium unguem ostendebat Fortunae x, 53. mediam medici pertundite venam vi, 46. per noctem v, 54. Charybdim continentur lina v, 402. per urbem xi, 412. Minervam dabit iiii, 219. medio quadriuo i, 63. in pulvere Circi x, 37. pelago currunt brachia xii, 77. e medio tollite lumen ix, 406. acervo Fortunae ductus casus xiii, 40. medio Septembri servare xiv, 429. crure tenus vi, 446. media de nocte xiv, 490. media nocte vii, 222. xi, 442. Subura vi, 406. x, 456. inter pocula viii, 247. medias Neronis noctes iv, 438. mediis iam noctibus ostrea grandia mordet vi, 302. Athenis natus iii, 80. in naribus ingens gibbus vi, 408.

Medullas nondum implevere mala xiv, 215. medullis vacuis exsucta ossa regum vii, 90.

Medullinae crissantis frictum s. fluctum vi, 322.

Medo prandente epota flumina x, 477. Medi Thracina vii, 432. Medos iuvenes vii, 432.

Megalecia longe a Plebelis vi, 69.

Megaletiaceae mappae xi, 191.

Meiere eius ad effigiem non tantum
fas est i, 131.

Mel — plus aloes voluptas quam
mellis habet vi, 181.

Melanippe viii, 200.

Meleagri flavi ferro dignus aper v,
115.

Melior, v. *Bonus*.

Membrana croceae tabellae (cedra-
ta, citrata, miniata) vii, 23. n.

Membra hispida atrocem promit-
tunt animum ii, 11. trementia cum
voce x, 198. valida et iuvenilia xi, 5.
iam quiescunt xiii, 218. aliena lace-
rabant fame, esse parati et sua xv,
102. membrorum omni damno maior
dementia x, 233.

Meminit, quid sapiat cet. xi, 81.
memento cohibere dextram v, 74.
vitare illius occursum vi, 572. celare
haec ix, 93.

Memoriae dimidio resonant chor-
dae magicae xv, 5.

Memor nostri vale iii, 318. memori
tractandum pectore xi, 28.

Memorable exemplum ii, 113.

Memoraret patriam rhombi et an-
nos iv, 129. memoranda annalibus
res ii, 102.

Memphitide terra sicea xv, 122.

Menalippes personam viii, 229.

Mendacia immensa spirant folles
vii, 111.

Mendax aretalogus xv, 16. Graecia
x, 174.

Mendicat sylva eiectis Camoenis
iii, 16. Pollio digito nudo xi, 43. in
pontibus v, 8. xiv, 131. axes ad Ari-
cinos iv, 117. in aurem arcanam lu-
dacea vi, 543. mendicatus panis x, 277.

Menaceus quantum dilexit The-
bas viv, 210.

Mens facti diri conscia quos habet
attentos xiii, 191. frigida criminibus

i, 106. sana sit in corpore sano x,
356. est eadem v, 1. numinis quae
est xiii, 203. mentis magnae opus vii,
66. humanae vitium xiv, 175. malae
causa et origo penes te xiv, 226. men-
tem quod praecipuis sudoribus ur-
guet xiii, 220. cum qua Di nocte lo-
quantur vi, 534. mariti vexare phil-
tris vi, 611. in quorum mente pares
sunt ira et fames xv, 130. mentes
agitatur furor xiv, 284. mentibus illis
ardor vi, 317.

Mensa exurgit geminis lucernis vi,
305. una comedunt patrimonium i, 138.
nec remotior ulli viii, 178. secunda
Rom. v, 146 seq. omnis abstinet ani-
malibus xv, 12. mensae nulli credite
vi, 630. tempore xiii, 211. rarae sine
Mentore viii, 104. pes eburneus xi,
123. mensam Sabellam iii, 169. ad
mensam quoties parasitus venerit in-
fans v, 145. mensas Caesaris iniquas v,
4. ex arbore nostra xi, 117. citreas i,
75. 137. mensis positus ad templa ac
compita xv, 12. qui satis est panis
xiv, 182. *Mensae* ad singulos missus
appositae, olim quadratae, postea ro-
tundae i, 137. n. olim sacra fuit ii, 110.

Mensis qui damnis, et tempora
quae lucro dentur vi, 571. brumae vi,
153.

Mensura patinae deerat pisci iv, 72.
census quae sufficiat xiv, 316. inco-
gnita nervi ix, 34. inguinis i, 41.
malorum par rebus laetis x, 98. parva
partis xiv, 93. sui obscuranda xi, 35. de
mensura ius dicere x, 101.

Mentio Graecorum coepit iii, 214.
damnorum non fiet vi, 508. non ulla
femoris xi, 183.

Mentiri nescio iii, 41. mentita ti-
tulum Lyeiscae vi, 123.

Mentore sine rarae mensae viii, 104.

Mercator Iason vi, 153. perditus ac
vilis sacci olentis xiv, 269. veneni xiii,
151.

Merces rara, quae cognitione Tribuni non egeat vii, 228. lautissima haec vii, 175. sanguinis atque laboris xiv, 464. mercedem populo pendere iussa est omnis arbor iii, 15. solidam officiorum capis v, 13. ponere linguae vii, 149. solvere vii, 157. mercede illa parat victum xiv, 273. pacta vendere siluros iv, 33. *V. L.* mercedes proscere viii, 246.

Mercaris et hanc xiv, 443.

Meritis haberi sanctus vi, 25. merentur testamenta noctibus i, 37. meruit 'quo crimine servus supplicium? vi, 219. praecipuum honorem vi, 532. quantum labor vii, 216. trabeam et diadema Quirini et fasces viii, 260. meruisse apium Graiae coronae viii, 226. merentem aera xvi, 55.

Meretrix Augusta vi, 118.

Mergit quosdam honorum pagina x, 57. te onus iacturae xiii, 8. fcedulas iure eodem xiv, 9. mergetur Tiberi vi, 523. toto aeno Cosmi viii, 86. mersa rate xiv, 301. mersis in ventrem rebus xi, 40.

Merito contemunt ii, 34. suspectus iiii, 221. libido x, 208. sic aliquis xv, 24.

Meritoria quae somnum admittunt? iiii, 234.

Meritum quod pauperis iiii, 127. post mirandum xii, 124. nullum est, quod cet. ix, 82. nullis meritis visa minor est merces haec sanguinis xiv, 465.

Meroe a calida petita portabit aquas, ut spargat in aedem Isidis vi, 528. *in Meroe crasso quis mimatur maiorem infante mamillam?* xiii, 463.

Meri veteris torrens vi, 319. mero servens iiii, 283. Falerno vi, 303. titulantibus xv, 48. spargendus vitulus xii, 8.

Mera Cecropis de Sulmonensi vi, 437. mero pede vi, 159.

Mere — mercis ablegandae Tiberim ultra xiv, 201. merce de fricta vendere siluros iv, 33. mercibus implet navem xiv, 288.

Mesalina meretrix Augusta vi, 118. nubet palam Silio x, 330-345. Mesalinae oculis distinguendus rapitur (Silius) x, 333. libidines vi, 445-432. x, 331 seq. mors auctore Narcisso festinata inscio Claudio et invito xiv, 329 seq.

Messum verum vii, 412.

Messoribus parce viii, 417.

Metarum spatium utrimque lustrabit vi, 583. metis relictis et te contento capitur xiv, 232.

Metallo a nullo posuit natura sceleris nomen xiii, 50.

Metelli caeci vi, 265. antiqui aetate xv, 109. sanctitas iiii, 139.

Metiris quanto pretio, quod cet. ix, 71. metitur se non ad illum modum vi, 358.

Metius s. Metinus Carus delator i, 36. n.

Metit barbam amisti iiii, 486.

Metretam inculit capiti iiii, 246.

Metues, ne tu sis Creticus viii, 38. metuam tibi credere v, 5. poenas x, 312. metuena virgae vii, 210. flagelli v, 454. ne crimen poena aequatur xiii, 90. sabbata xiv, 96. ius xiv, 401. metui lubet adventum Septembria vi, 517. metuenda haud tibi mala xi, 75. magis morte senectus xi, 45.

Metus ubi nocte nulli iiii, 198. quis aut pudor? xiv, 478. metu, non moribus reddidit depositam xiii, 204. maiore servantur parva xiv, 303. alvus solvitur xiv, 199.

Micipsarum conna quod oleum propra subvexit acuta v, 89.

Micturiant (ad templum) vi, 309. micturiente Fusco xvi, 46.

Migale tna v, 111. *V. L.*

Migraret euriens in stria Clio vii,

7. Esquilias a Subgerra xi, 5t. de nemore xv, 15t. nigra cum tota Carthagine vi, 17t. migrasse olim dehuera tennes Quirites iii, 163.

Miles bonus viii, 79. *rarus venit in caenaculo* x, 18. rudis tunc et Graias mirari nescius artes, frangebatur procula magnorum artificum cet. xi, 102 seq. ne extra vallum litiget xvi, 16. tremulus posita tulit arma tiara x, 267. militis elavus militi haeret in digito iii, 248. de milite iustissima Centurionum cognitio xvi, 18. milite Poenae nisi portas frangimus, actum est, inquit, nihil x, 154. *militibus solis ius testandi vivae patre datur* xvi, 5t. praemia data xvi, 60.

Miletos hioc et Rhodus fluxit ad istos colles vi, 296.

Militia et toga petuntur nocitura x, 9. militiae honorem multis largitur vii, 83. praemia xvi, 2 seqq. labore xvi, 53.

Mille pericula iii, 8. tedia xvi, 43. rates Graecorum xii, 122. millia tot transire ii, 15t. turbae xv, 6t. clavatum xvi, 25. millibus tot entus v, 60. sex emit mullum iv, 15.

Millesima pagina surgit vii, 100. *Milo* Crotoniates viribus confusus perit admirandisque lacertis x, 11.

Miloni si homicida displicet ii, 26. *Milvos* intra tua pascua lassos ix, 55.

Minus vita nostra xiv, 262. n. *quis melior plorante gula?* v, 157. nobilis citharoedo Principe viii, 198. mimum secretum sibi parat Fortuna vi, 603. agit ille, qualem scurra Catulli xiii, 110.

Minaci Fortunae x, 52.

Minervae per hastam iurat xiii, 82. Minervam trepidam ex sede flagranti servavit (Metellus) iii, 139. mediam dabit iii, 219. partem adhuc uno asse

colit x, 116. parcam, tenuem, rudem, piognum, crassam x, 116. n.

Minerval solvebatur Quioquatribus x, 115.

Mingit rectum amicus iii, 107.

Minime felix corruptor iv, 8.

Minimus, v. *Parvus*.

Minister calidae gelidaeque v, 63. excelsus v, 83. ministri atque vini una eademque patria est xi, 16t. ministro a grandi ferienda cervix tauri xii, 14.

Minor, v. *Parvus*.

Minutus ipse hastile vii, 127. quid sidus triste vi, 569. nil color liconelli xiv, 294. minutor populo plaustra iii, 256.

Minturnarum paludes x, 276.

Minutal hesternum xiv, 129.

Minuti et iuniorum amici xiii, 189. minuto ture ix, 137. aere vi, 546. minutas facies et titulos argeoti xiv, 291.

Mirabilis non erit illic Stratoles iii, 98. mirabile Phrygibus sumeo xii, 73.

Miratrix turba iv, 62.

Mire sufficiunt xiv, 24.

Mirmillonis in armis pugnantem Gracchum viii, 200. mirmillonem exprimat infans vi, 8t.

Miratur quis priscum lud acumen, Brute, tuum? iv, 102. *quis tumidum gottur in Alpibus?* xiii, 162. mirabantur quem Athenae torrentem x, 127. non sic portus cet. xii, 78. opes xiv, 120. grandes alas xiv, 195. vocem iii, 90. miremur te, non tua viii, 68. mirari nescius Graias artes xi, 100. mirantis sese iocolumem xii, 16. mirante populo ii, 67. mirandus cliens x, 16t. miraodum meritum xii, 124. est, unde cet. x, 132. *miranda potentia fati* vii, 200. nos referemus xv, 27.

Mira non est res viii, 198. miris gurgitibus xiii, 70.

Miscellanea ludiorum xi, 20.

Miscet rubetam viro sitiente i, 70. aconita propinquis viii, 220. coelum terris et mare coelo ii, 25. res humanas x, 163. misce aliquid de nostris moribus xiv, 322. miscere pauperibus nescit puer tot millibus emtus v, 61. venena xiv, 174. mistos Equitum cum sanguine Patres vi, 625.

Miscellus vina expuit xiii, 213.

Miser et frugi Apicius iv, 24. rumpe iecur vii, 147. frange calamos vii, 27. minus erit servus ix, 45. rapitur x, 332. Atlas xiii, 48. exclamas xiii, 112. trepidas xiv, 64. *misera custodia magni census* xiv, 394. *miserum est aliorum incumbere famae* viii, 76. *miseri mariti labri* vi, 163. *miseri* heu illuc traducimur ii, 159. *miserae ritae prooemia* iii, 288. vitae ix, 127. *magnaeque amicitiae pallor* iv, 74. *miseri* nil profuit iv, 99. panis frangendus gingiva x, 200. *miserum* te dicere aude xiii, 164. quid tam etiam solum iii, 6. capnt implet vii, 164. *miseram gentem* funestat viii, 18. *aurem inebriat vinosus* ix, 113. *miseros parentes* semper habet x, 296. *magistros occidit* crambe repetita vii, 154. *miserimus* horum xi, 12.

Miserabilis simplicitas ii, 48. cucurrit xii, 67. *miserabile hospitium magno Romae* iii, 166. *votum terum feras* iii, 276. et longum attendit Thy mele vi, 65. *votum* ix, 147. collum et tenue x, 269. exemplum cibi debet esse xv, 97. *miserabilior hac facie non erat* Crepereius ix, 6.

Miserere inopum sociorum viii, 89. iterum xii, 25.

Miserantibus artus xv, 101.

Mithridates quod composuit, eme xiv, 252. *Mithridatis*, regis ter victi,

medicamina Pontica vi, 661. *misera senectus* x, 273.

Mite ingenium iv, 82. xiii, 185. *mitem animum praecipit* xiv, 15. *mitior non praefectura domus aula Siculari* vi, 186. *mitius id sane, quod cet.* x, 183.

Mitra picta lupae barbarae quibus grata est iii, 66.

Mittit quae adulter iii, 45. ei succina grandia ix, 50. *argentum (in mare)* xii, 43. *retia eius munere* ii, 148. *magnae amicae* iv, 20. *ad rhetora* x, 132. *mullum Corsica* v, 92. *vocem* xiii, 114. *cyathum amico* v, 32. *dentes porta Syenes* xi, 124. *mititis quod Indi* huc vi, 166. *boves macros ad aristas huius* xiv, 147. *boves inde domum* xiv, 148. *mittas servum in Lucanos* viii, 180. *ut cetera* ix, 70. *tubera, O Libye* v, 149. *mitte Ostia* viii, 171. *mitti in Cyelada* vi, 563. *missus ad sidera alter aquis, alter flammis* xi, 63. *missum ad sua corpora morbum* xiii, 230. *misso consilio* iv, 144.

Moderantem frena theatri x, 128.

Modesto sanguine x, 300.

Modiam et Albinam ne prior collega salutet iii, 130.

Modica aura non multum fortior ventus xli, 66. *res* xiii, 143. *coena* iv, 30. *modico contentus* ix, 9. *murmore* x, 289. *modicis amicis* v, 108. *erroribus* xiv, 15.

Modium argenti dabit iii, 220. *modio iniquo servorum ventres castigat* xiv, 126.

Modo victor populus ii, 73. *eaptas Orcadas* ii, 160. *Vrbi positus villicus* iv, 77. *querebar* v, 54. *Romae municipalis eques* viii, 237. *mihi dicta gens* xv, 98.

Modus maximus ferri in vinculis iii, 310. *agri nunc nostro non sufficit*

horto xiv, 172. quis aut pudor est properantis avari? xiv, 178. modi oblita pagina vii, 100. modo quocumque crescunt patrimonialia xiv, 117. modum ad illum non se metitur, quem paupertas dedit posuitque vi, 359. pone irae viii, 88. modis canoris nectit eloquium vocale vii, 18. quibus ista rogaris ix, 73.

Moechae zelotypae scrinia vi, 279. moecharum poena i, 53. n.

Moechus notior ix, 25. ad moechum venient lota cute vi, 164. moechorum notissimus vi, 42. poenae x, 312 seq. moechis foliata parantur vi, 165. moechos primos viderunt secula argentea vi, 23. sequitur vi, 100. maternus xiv, 26. quot amaverit Hippia x, 220. quosdam intra mugilis x, 317.

Moenia Copti xv, 28. famosa Lagi vi, 83.

Moerore in perpetuo senescant x, 245.

Moestitia sola est, caruisse uno Circensibus anno xi, 53.

Moesta Cleopatra li, 109. urbs xi, 197.

Moesorum de grege ix, 143. Moesos pueros vii, 132. *V. L.*

Mola salsa hostiae imposita xii, 84.

Molani Nepotis versare viii, 67.

Molari diu presso stridera v, 160. inter molares difficili crescente cibo xiii, 212.

Molem aggeris xvi, 26. mole ipsa piger xii, 12. moles positae inclusa per aequora xii, 75.

Molestia tunica punire ix, 235.

Mollis avarus ix, 38. Haemus iii, 99. molle Calenum i, 69. molli Baethyllo vi, 63. siligine v, 70. molles columbae iii, 202. cathedrae vi, 94. divitiae vi, 300. focos xii, 85. in aure fenestralis i, 104. inter molles magna concordia li, 47. mollia saxa i, 83.

oscula vi, 366. genitalia vi, 514. mollior toto grege hoedulus xi, 66. Euganea agna viii, 15. ephelis Zalmes ii, 165. mollis haec dicas Haemo vi, 198. mollissima corda humano generi dare se Natura fatetur, quae lacrimas dedit xv, 134.

Molosso regi parere solebant elephantis xii, 108. Molossos gladios passi xiv, 162.

Moneo vos vi, 629. monent quid leges viii, 94. nos melius Zenonis praecepta xv, 107. monui quem his viii, 39. monuit nos vox audita nocte media xi, 114. monentis quid amici, audio vi, 346. moneri voce deae vi, 530.

Moneta communi leriatur triviali carmen vii, 55. Monetae Deae templum xi, 111.

Monilia collo posuere li, 85.

Monimenta Latinae v, 55.

Monitis instantem xiv, 210.

Monitu laevo xiv, 128.

Mons subtrahitur vi, 649. montem ascendit i, 82. mercatur, qui densa canet oliva xiv, 144. evasum super agmina fudit iii, 258. per adversum cucurri v, 77. rumpit aceto x, 153. monte de Vaticano fragiles patellas vi, 344. a domito referens lignem xi, 89. montes tot cui servas? ix, 54. montibus de Albanis aut Setinis aliquid bibet v, 33. Rutulis ignotum carmen vi, 637. in Praenestinis xiv, 88. in patris cantabat vii, 214. montibus in Libya quanto sublimior sit Atlas xi, 25. in illis diffusa vina si, 159. montibus aurum exaequet xii, 129.

Monstro, quod ipse tibi dare possis x, 363. voluptatem egregiam xiv, 256. monstrat prudentia eius, posse cet. x, 48. monstrant quae ipsi pueris xiv, 3. hoc pueris repentibus vetulae auae siv, 208. monstrare qualem nequeo

valem, et sentio tantum vii, 56. quorum oenio queat patriam parentis viii, 45. vias non nisi eadem sacra colenti xiv, 103. monstrante gula cana xiv, 40. monstratur tibi femina vi, 60. *monstrata diu veteris trahit orbita culpa* xiv, 37. monstratos ictus vi, 264.

Monstrum hoc comparo binembri puero aut mirandis sub aratro piscibus inventis et fetae mullae, sollicitus, tamquam lapides effuderit imber exanimave apium longa conederit uva eet. xiii, 64 seqq. grande et conspicuum nostropoque tempore iv, 115. detestabile xv, 121. hoc vicit fascina Gracchi ii, 143. nulla virtute redemptum a vitiiis iv, 2. rhombi iv, 45. *quod ulterius, quam mollis avarus?* ix, 38. monstra Oceani xiv, 283. maiora scilicet putares, si mulier vitulum, vel si hos ederet agnum ii, 122. 123. haece unde? vi, 286. grandia suis audebant temporibus, sed non propter numos vi, 645. monstris summis debetur minor admiratio vi, 617.

Montana uxor quum silvestreum sterneret torum frondibus et culmo vi, 5. montanum vulgus te audiret eet. ii, 74. montani asparagi xi, 68.

Montanus iv, 131. Montani venter iv, 107.

Monumenta, v. Monimenta.

Monychus quantas iaculetur ornos i, 11.

Mora si longior Urbem indulgit pueris ii, 167. nulla per ipsam, quo minus vi, 333. per Novium, quin x, 111. parvula dabitur x, 340. morae impatiens vi, 238. 327. mille xvi, 41.

Morbi inde caput iii, 236. morbum vultu fatetur ii, 17. missum ad sua corpora ab infesto credunt numine xiii, 230. morbo donare ix, 49. utroque pallet ii, 50. siccis faucibus xiii,

212. morborum omne genus x, 219. morbis carebis xiv, 156.

Mordent ante aliquis, quidquid porrexerit mater vi, 632. mordere cadaver xv, 87. sordes farris v, 11. laurum vii, 49. virgas salicis xi, 67. ostrea vi, 302. mordente ioco facetus ix, 10. mordetur gallina marito iii, 91.

Moritur aeger plurimus vigilando iii, 232. stamine nondum abrupto xiv, 219. moriaris ut locuples, egenti vivere satis xiv, 137. mortuus nisi togam nemo sumit in magna parte Italiae iii, 172. unus sufficeret multis xv, 79.

Moror quid te? iii, 183. moraris vota (filii) xiv, 250. moratur pauci, pudorem xi, 64. semper Corycia pappo xiv, 267. moratam in terris pudicitiam vi, 1.

Mors tam aeva quem maneret iv, 95. *sola fatetur, quantula sint hominum corpuscula* x, 172. mortis terrore carentem x, 337. mortem distulit tot per saecula x, 248. morte viri animam servare catellae vi, 654. dignus perit viii, 81. magis nictuenda senectus xi, 45. *sicca pauci tyranni descendunt ad generum Ciceris* x, 113. piandum ne fas xiii, 54. *de morte hominis nulla curatio longa est* vi, 221. a morte digitis quatuor remotus xii, 58. mortes hinc subitae i, 144.

Morsum non admittentia frustra v, 69. morsu primo deprendere iv, 142. teucbit xonam xiv, 297. frangere porrum xv, 9.

Mortalis si nemo sciat xiii, 76.

Mortaria sanant coecos vii, 170.

Mortifera res ix, 95. facundia x, 10. dos xiv, 221. mortifero Catullo iv, 113.

Mos ut est vi, 392. quibus est fulgere aurata lacerna x, 242. moris erat servare xi, 83. more sinistro ii,

87. hoc vivebant xiii, 38. animae obtritum perit omne vulgi cadaver iii, 126. Numae caedit iuvenum viii, 156. Camilli servato xvi, 15. mores praetextatos referunt ii, 170. teneros ceu pollice ducat viii, 237. *peregrinos intulit pecunia* vi, 298. sanctos tradiderit domus x, 298. Urbis damnante Canopo vi, 84. honestos ut tradat mater atque alios, quam quos habet vi, 239. pone ante effigies maiorum viii, 22. generis humani nosse volenti sufficit una domus xiii, 159. totos illic deterior habet femina x, 323. ad damuatos natum recurrit xiii, 239. eius erant, qualis facundia iv, 82. aequos modicis erroribus praecipit xiv, 15. morum sub iudice caderet iv, 12. quoque filius xiv, 52. Morum corruptela adumbratur xiii, 34-49. moribus nostris quod posteritas addat i, 147. te opponunt tempora ii, 39. esto Drusus vel Cossus viii, 21. vel vita praestare dicta xi, 57. quibus institutus filium xiv, 74. non moribus, sed metu reddidit xiii, 204. de antiquis uxor vi, 45. de moribus ultima fiet quaestio iii, 140. de nostris misce aliquid xiv, 323.

Moses quodcumque tradidit arcano volumine xiv, 102.

Motus astrorum ignoro iii, 42.

Movet tridentem viii, 203. arma fritillo xiv, 5. labra xiii, 144. fora atreptu ii, 52. risum Vrbicus vi, 71. litem vi, 243. proelia diversa vi, 257. raput vi, 538. castra et signa vi, 449. viii, 12. moverat pedem de limite x, 29. fastidia captatori Cossu x, 202. risum simplicitas xiii, 35. bilem aut risum quibusdam xv, 17. movebunt si nostra consilia vii, 171. movetur auribus atque oculis concepta urina xi, 168. moventur luna teste et in vices equitant vi, 314. moveri mundum nullo rectore xiii, 87. motae

arundinis umbram x, 22. movendus nec recte puteus iii, 226.

Max deinde iii, 280. adspice xii, 60. et praepatua ponunt xiv, 99.

Mucida frusta v, 68. xiv, 128.

Mucius dictis ignoscat an non, quid refert i, 154. cum Coclite hoc miraretur viii, 264.

Mucronem cultri xiv, 247.

Mugilis intrat moechos x, 347.

Mugire Agamemnona credit Aiax xiv, 286.

Mugitum Labyrinthi i, 53. °

Mulae mundaе vii, 181. scetae comparo hoc monstrum xiii, 66.

Mulier vindictae cupida xiii, 191. semper potest flere vi, 273. pauper luxuriae indulget vi, 352. superstitiosa vi, 511 seqq. *gula*nta quem praestare potest pudorem? vi, 252. nimis docta non ducenda vi, 460. causas agit ii, 51. exercet gladiatoriam et pugnas theatrales vi, 247. xi, 12. Graecum affectat sermonem vi, 187. nobilis nubes spadonibus i, 24. dives non vult parere vi, 592. quae pudica? vi, 63 seq. ebria in sacris Bonae Deae ix, 146. sterilis Lupercis palmas praebet ii, 142. quando vult domi formosa videri? vi, 465. saevissima tunc est, quum stimulos odio pudor admovet x, 328. *mulieribus deprentis nihil est audacius: iram atque animos a crimine sumunt* vi, 284. Cf. *Matrona*.

Mulino corde Vagelli xvi, 23.

Mulio mihi innuit commota virga iii, 317.

Mullus s. *Mulus* erit domini, quem misit Corsica cet. v, 92. *nullum ne capias, quum sit tibi gobio tantum in loculis* xi, 37. sex millibus emat iv, 15. mullorum iubia cariturus vi, 40.

Multicia sunias ii, 66. 76. humida xi, 186.

Multum diversa x, 3. non multum fortiter xii, 66.

Multus labor Polycleti viii, 404. multum caelati xii, 46. flammarmum iii, 286. multo saevior xiii, 496. de latore plena litora iv, 47. multa dare puellae ii, 59. virga contingere Equitum magistros viii, 7. papyro vii, 404.

Mundae mulae vii, 484.

Mundi conditor cet. xv, 147. qua parte xii, 48. et astrorum peritus vi, 586. angusto limite aestuat Alexander x, 469. mundum nullo rectore moveri xiii, 87.

Municiparius ii, 448. n.

Municipes silvae iv, 33. Iovis laenas xiv, 274.

Municipalis arena iu, 34. eques viii, 238.

Munimenta togae ix, 29.

Muniret castra dolabra viii, 248. munitam a figulis urbem x, 474.

Munus aristae xiv, 483. munere quem palpat i, 35. eius retia misit ii, 448. tanto abstulit praecipuum eceram iv, 48. munera secreta calendis femineis tractas ix, 53. naturae x, 358. nunc edunt iii, 36. in muneribus tanta fiducia x, 306.

Munuscula nulla vi, 36.

Murena (al. *murena*) datur Virroni, quae maxima venit gurgite de Siculo v, 99.

Murmure quanto porrexit panem v, 67. coeli primo exanimes xiii, 224. modico formam optat pueris, maiore puellis anxia mater x, 290. murmura meditata vi, 539. secreta vulgi x, 89.

Murrhina, v. *Myrrhina*.

Muro tenui orbem patinae colligit ix, 432. muros intra viii, 240.

Mus conscius sibi testiculi inde fugit vi, 339. murea Opici rodebant armina iii, 207.

Musae, puellae Pierides, narrate; . prosit mihi vos dixisse puellas iv, 35. 36. Musarum et Apollinis aede re-

lieta vii, 37. Aonidum fontibus bi-bendia aptus vii, 59.

Mustacea perdas vi, 202.

Mustum novum toties bibit x, 250. musto victuro dolia limit ix, 58.

Mutinensis declamatoris Vagelli corde dignum xvi, 23.

Mutare dominos viii, 65. tabulas xv, 55. mutari nescia xiii, 240. mutandum toties esset mare vi, 94. mutatis medicaminibus vi, 474.

Muta animalia viii, 56. mutorum grege xv, 143.

Mutuus affectus xv, 149.

Mycale tua pariat v, 444.

Myceus iugulata xii, 427.

Mygale tua v, 141. V. L.

Myronis signa viii, 402.

Myrrhina vi, 156. vii, 433.

N

Nabataro saltu xi, 426.

Naevia figit aprum i, 22.

Naevulus cinaedus ix, 4—450.

Nanum Atlauta vocamus viii, 32.

Narcissi divitiae, indulisit Caesar cui Claudius omnia, cuius paruit imperiis uxorem occidere iussus xiv, 329 seq.

Nares pilosas adootet Laelius xiv, 494. naribus in mediis ingens gibbus vi, 408.

Narrat quocumque in trivio, enicumque est obvia vi, 412. pericula xii, 82. quod pudeat xi, 202. attonito Alcione xv, 44. narrate, puellae Pierides iv, 35. narratur indulisse ii, 465.

Nascitur tibi ex me filiolus ix, 83. sub crasso aëre x, 50. nascenti cornu robora vexat xii, 9. natus Fonteio consule xiii, 47. ad Euphratem i, 404. media Athenis iii, 80. ancilla viii, 259. in Herculeo lare viii, 44. natum propter convivia animal i, 444. na-

tam fortunatam me consule Romam x, 422. nati quocumque in furnice iii, 456. robore rupto vi, 42. ovis infelicibus pulli xiii, 442. de pellice vi, 627. natae nostro tempore dextrae xv, 68. legiones dentibus anguis xiv, 242. nata Circeis ostrea iv, 140. in hortis numina xv, 40. natas domi mensas xi, 447. natis intra pomoeria aalibus ix, 44.

Nassae carcere inclusus xii, 423.

Nasus tuus tibi displicuit vi, 495. integer vis cuiquam xv, 55. nasi maddi infantia x, 499. naso vigilantia stertere i, 57. venit altera sicco vi, 448. et auriculis carentem Galbam viii, 5. nasorum quatuor calicem v, 47.

Natalis quoties redit ix, 54. natali die dulcior haec lux xii, 4. natalibus Brutorum et Cassi v, 37. aequal virtus palmam vi, 323. Catilinae atque Cethegi nihil sublimius viii, 231.

Natalitium lardum xi, 84.

Nates solea pulsare vi, 642.

Natio tota comoeda iii, 400.

Nativae uequitiae xiv, 246.

Natat ubicumque, quidquid conspicuum pulcrumque est aequore toto, res fisci est iv, 55. natavit Tiberinum virgo viii, 265. nataret qualis testudo in Oceani fluctu xi, 94. natantem lugere lithacum x, 257. natantes eodem iure ficedulas xiv, 8.

Natta quidquid reliquit viii, 95. medicus xii, 423. *V. L.*

Natura opposuit Alpem nivemque x, 452. si negat, facit indignatio verum i, 79. nil animis in corpora iuris indolget ii, 440. quid beatius tulisset illo cive? x, 279. generosi graminis xii, 41. dedit portus xii, 79. ipsa non invenit nomen sceleri xiii, 30. sic iuhet xiv, 31. *Natura* nunquam aliud dicit, aliud Sapientia xiv, 324. molissima corda generi humano dare se

fatetur, quae lacrimas dedit xv, 432. paucis contenta v, 6. xiv, 324. larga tribuat benigna manu ingenium cet. x, 304. potentior omni custode et cura x, 303. volvens vices et lucis et anni xiii, 88. haec una est omnibus xiii, 466. matorum mobilis et varia xiii, 236. recurrit ad mores damnatos, fixa et mutari nescia xiii, 239. naturae patriaeque de veneno exiguum iii, 423. inter munera ponat extremum vitae spatium x, 359. imperia geminus, quoniam factus — occurrit xv, 438.

Nati elixi sinciput comedere xiii, 84. natorum greges extulit Niobe vi, 475. natos plorantes improba reliquit vi, 86.

Naufragium nullum conferri posse vellis ardentibus xii, 22.

Naufragus rogat aasem mersa rate et picta se tempestate tuetur xiv, 304.

Navigatio longinqua xiv, 278 seq.

Navigio moniem adscendit i, 82.

Navem factura minorem praesidia xii, 56. conscendere vi, 98. mercibus implet xiv, 288. nave de illa petitis ceras, quae cet. ix, 449. nave una rediit x, 185. navibus altis viii, 406.

Naudum post omnia perdere viii, 97.

Nauseat maritus vi, 433.

Nautae securi gaudent vertice raso narrare pericula xii, 82. inter nautas prandet vi, 404. nautis permixtum viii, 474. armatis obstat casa candida vi, 454.

Navus Meleager v, 415. *V. L.*

Ne pudeat ii, 42.

Nebula erroris remota x, 4.

Nebulone parente didicit xiv, 9.

Necesse est parere iii, 290.

Necat ferro x, 316. necari nostro arbitrio xiii, 476. necandus in ventre homines vi, 596.

Nectare siccato tergens brachia Vulcanus xiii, 44.

Nectis eloquium vocale canoris modis vii, 48. necte coronam postibus vi, 54.

Nefanda incude xv, 465. fraus xiii, 474. nefandi sacri xv, 416.

Nefas inde tantum pastoribus *fas* tuis? ii, 427. violare porrum et caepe xv, 9. lugulare xv, 42. hoc grande et morte plandum olim credebant, si iuvenis vetulo non adstiterat et si barbato cuiusque puer xiii, 54. numquam crede nefas animam praeferre pudori et propter vitam vivendi perdere causas viii, 83. 84. quid fas atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis criminibus xiii, 238. ad nefas ducit purpura xiv, 488.

Negligis campum li, 432. me ix, 92. neglectum clientem v, 46. neglecta crura ix, 45.

Negat si natura, facit indignatio versum i, 79. quod turpe iii, 468. quanta voce xiii, 57. quis enim? iii, 208. negat aliquis de ponte xiv, 434. neget ne quis a, 87. negaverit quid ulla udis inguibus? x, 324.

Negotia avertit xi, 481. humana tanto maiorea ludi xiv, 264.

Nemo fuit repente turpissimus ii, 83. malus felix viii, 85. faber vii, 224. mathematicus vi, 562. nocens se ludice obvolvitur xiii, 3. mortalis si sciat xiii, 76. nemo satis eredit tantum delinquere, quantum permittit: adeo indulgent sibi latius ipsi xiv, 233.

Nemorosa iuga lii, 494.

Nempe videtur iii, 95. desisti viii, 464. quod cet. xiii, 466.

Nemus fontis iii, 43. vetustum xv, 452. nemorum umbra iv, 6.

Nepotis molam versare viii, 67.

Nepotes tuos nrtica tetigit, Grædive ii, 428.

Neptes Lepidi vi, 265.

Neptuni faciem radit xiii, 452. Neptune pater Aegæi xiii, 81.

Nequam vox vi, 497.

Nequeo laudare iii, 42. monstrare vii, 56. nequeunt parere ii, 438.

Nequiquam a. *Nequidquam* effudit retia viii, 205.

Nequitiae nativæ xiv, 216.

Nero non rapuit loripedem cet. x, 309. Domitius viii, 228. Neronis noctes medias iv, 437. libido, ineptiae et scelera i, 62. viii, 244-230. cinaedi satiræ iv, 406. Troica, cantus, colossus viii, 224-230. iussu tota cohors clausit hortos et obsedit uedis Lougini, Senecæ et Lateranum x, 45 seq. avunculus vi, 615. Neroni quis tam perditus ut dulciter Senecam praeferre viii, 242. calvo quum serviret Roma iv, 38. Neronem praestare securum valet haec aetas viii, 170. Nerone propinquo plenum viii, 72. nullo cogente vendunt sua funera viii, 493.

Nersia Dea x, 74. *V. L.*

Nervus exiguus iacet x, 205. nervi longi mensura ix, 34.

Nescio quis i, 430. xvi, 30. paulus, nescio quid, superest xi, 48. nescio mentiri vii, 42. si nescis v, 459. nescit quis, pictores ab Iside pasci? xii, 28. quis endrōmidas Tyrias? vi, 247. nescit subsistere xiv, 234. tot millibus emptus pauperibus miscere puer v, 60. nescierint excudere xv, 468. nescire Latino vi, 488. vinum toto Decembri vii, 97.

Nescius mirari xi, 490. mutari xiii, 240.

Nestoris herula incendi possit vi, 326. Nestora totum vivat xii, 428. Cf. *Pylus*.

Neu credas xiv, 202.

Ni pudet iii, 324. ni essem ix, 74.

Nicetaria fert collo iii, 68.

Nidore culinae v, 462.

Nido salutato crepitat Concordia i, 416. loquaci gaudebit v, 443. nidos

ciconia nutrit serpente xiv, 74. iam propria arbore facit vultur xiv, 84.

Nigri Mauri manus v, 53. nigrae alutae vii, 492. nigrum crinem flavo abscondente galero vi, 120. nigro cyano simillima avix vi, 165. carcere xiii, 245. pectine vi, 370. tibicinus xv, 49. nigro Maroni haeret fuligo vii, 227. nigra veste senescunt x, 245. fascia et color coeli xiv, 294. ossa in facia xvi, 11. nigros efferre maritos i, 72. nigras in gurgite ranas ii, 150. *nigra in candida vertunt* iii, 30. brachia Vulcani xiii, 45.

Nihil laudis agas vii, 75. si horum est iii, 112. illud totum perdidit infelix iii, 209. usque adeo nihil est, quod cet. iii, 84. nihil est actum, nisi cet. x, 155. nocuit xiii, 227. si est vi, 331. est, quod credere de se non possit, quum laudatur Diis acqua potestas iv, 70. novi ventre frugalius v, 6. invita coniuge donabis vi, 212. ex nihilo quantus, homuncio, fieres v, 134.

Nil erit ulterius i, 147. horum x, 71. aulit Arcadico iuveni vii, 160. non permittit sibi vi, 457. nisi Cecropides viii, 53. durius in se habet paupertas iii, 152. promittente medico xvi, 12. tale exspectes iv, 122. misero profuit iv, 99. actum in montibus vi, 58. ibi maiorum respectus viii, 64. faciet mensura longi nervi ix, 34. plus interrogo x, 72. dubium x, 82. ergo optabunt homines x, 345. nil rhombus, nil dama sapit xi, 121. praeter nubes adorant xiv, 97. minatur coeli color xiv, 291. cupit xiv, 313.

Niliacae plebis pars i, 86.

Nili divitis ostia xiii, 27. aqua sancta, efficax et Romam perlata vi, 528. n. incrementa eorumque causae xv, 123. n. Nilo tepenti admota Africa x, 149. nolenti surgere xv, 123. ad Nilum et Pharon vi, 83.

Nimboso verè iv, 87.

Nimbo multo stillaret paenula v, 79. post nimbos vii, 163. nimbis tolerantibus aequor i, 81.

Nimirum summi ducis est ii, 101. n. belua constat leviori sumtu vii, 78. felix x, 248.

Nimia impensa xii, 97. cura x, 12. formido xv, 77. plebs xi, 194. nimio stamine x, 252. nimios honores et opes x, 104. gemitus xiii, 11.

Niohe foecundior scrofa alba, extulit greges natorum ipsunisque parentem, dum sibi nobilior Latonae gente videtur vi, 177.

Niphatem isse in populos vi, 409.

Nisae et Cirrhae domino vii, 64.

Nisi si vi, 250.

Nitet ungula mulae vii, 181. effigies xv, 4. nitent cuncta xii, 91. simulacra xii, 88.

Nitidi praeconis iii, 157. et hilares vocantur xi, 176. nitidis rebus xiv, 2. ocellis vi, 8. columnis xiv, 60.

Nitor habitus ultra vires iii, 180. nullus in tota cute ix, 13.

Nivem opposuit natura x, 152.

Niveus panis v, 70. nivei cadurci vii, 221. niveam agnam xii, 3. niveos Quirites x, 45.

Nobilis infans exprimit mirmillonem vi, 81. equus viii, 60. nobilis mimus haud mira res citharoedo Principe viii, 199. collega ornatur lauro secunda viii, 253. populus xv, 113. indocti causas viii, 49. esses viii, 41. nobile fulcrum xi, 95. Nobiles divitesque sibi licere putant, quae turpia sunt pauperibus iv, 13. viii, 181. xi, 174 seq. nobilium atria magna vii, 91. nobilior Latonae gente vi, 176.

Nobilitas sola atque unica virtus viii, 20. parentum incipit contra te stare claramque faciem praeferre pudeandis viii, 139. nobilitate comesa i, 34. in s. cum nobilitate olim amicus par prodigio iv, 97.

Noet quid forma casto? x, 324. quid haec? xiv, 453. nocuit hoc Lamiarum caede madenti iv, 454. nocens minus erit boletus vi, 620. nihil xiii, 227. *nemo se iudice absolvitur* xiii, 3. nocentem facit hunc sexum ira vi, 647. nocentes cunctos si punire curant Dii, quando ad me venient? xiii, 404. aegri xiii, 234. *noctura toga, noctura petuntur militia* x, 8.

Nocturnus adulter viii, 444. cuculus vi, 418. nocturna arma viii, 233. amica iii, 42.

Nodosam vitem viii, 247.

Nodus et signum de paupere loro v, 465. nodos iuris viii, 50. nodi capillorum vi, 502. n.

Nolo quod dicere viii, 275. *qui noluunt occidere quemquam, posse volunt* x, 96. nolit lana pati hoc vinum v, 24. nollet accusatori dare partem eicutae xiii, 487. *noluerim te censeri laude tuorum* viii, 75. noli vexare, quiescit i, 426. nolenti surgere Nilo xv, 423. nolentem te quaerat ix, 413.

Nomen cuius dicere non audeo i, 453. erit pardus, leo viii, 36. ad dubium grandi cum codice venit vii, 410. longe ut repetas longeque revolvat cet. viii, 273. dedit scrofa xii, 72. secleri huic non invenit ipsa natura et posuit a nullo metallo xiii, 30. victumque Maehaerae ames vii, 9. laudabile sumit luxuria in Ventidio xi, 22. habentem Beneventani mitoris calicem v, 46. nominis invisit poena xiii, 248. tantum illi contulit toga viii, 244. alti quaedam vi, 385. nomine falso poscas i, 98. praeclaro insignis viii, 34. nomina tria tamquam habeam v, 427. alta si te delectant viii, 432. si quaeras x, 249. plebeia fuerunt viii, 255. Scaurorum falso corpore laturos vi, 604. servorum non agnoscit x, 234. Nomina

propria saepe mūtata a librariis in appellativa, et haec in illa vi, 295. *V. L.* x, 326. *V. L.*

Nona aetas (mundi) agitur xiii, 28. *Nortia* Dea x, 74. *V. L.*

Nosco — novi nihil ventre frugalius v, 6. novit omnia iii, 77. quid toto fiat in orbe, quid Seres agant cet. vi, 402 seq. non subducere frustum capreae xi, 443. murunt alii, quae mandat adulter iii, 46. noverunt omnes Indi atque Mauri vi, 337. noverat ille luxuriam imperii veterem iv, 436. noverit ut omnes auctores cet. vii, 231. novisse panis tui eolorem v, 75. *nosse velint omnes — mercedem solvere nemo* vii, 467. mores xiii, 459. iura ii, 52. *nosceda est mensura sui spectandaque rebus in summis minimisque* xi, 35.

Nostrum placabo Iovem xii, 89. nostra ex arbore mensas xi, 447. nostri Lares ix, 437. ad nostros festino x, 273.

Notabilis cunctis vi, 374.

Notavi quantum ipse xv, 45. notet quae Censor ix, 442. notemus praemia nunc alia xvi, 35.

Notum est, cur ii, 55. Diis, qualia futura sit uxor x, 353. nota magis nulli domus, quam mihi lucus cet. i, 7. nota arte i, 423. notae Maurae quid dicat Tullia vi, 307. per oppida buccae iii, 35. notii poëtae vii, 3. notos haedos desiderat xi, 453. notior Aufidio moechus ix, 25. notissima fossa inter cinaedos ii, 40. vota cunctis templis x, 23.

Novalia tota abeant in ventres xv, 448.

Novercae secretae vi, 403. Arche-mori nomen vii, 234.

Novercali Lavino xii, 74.

Novicius horret Porthmea tetrum iii, 265. *V. L.*

Novum xii, 111.

Novus Arpinas ignobilis viii, 237. nova canities iii, 26. lata vii, 189. novum mustum x, 250. nova carne xi, 85. novo orbe vi, 11. novissimus exit annulus xi, 42. novissima vasa vi, 356.

Nox — noctis pericula iii, 268. mediae hora vii, 222. noctem patitur lugentis amicum Pelidae iii, 279. per medium occurrere v, 54. nocte ac luce xv, 43. dieque iii, 105. xiii, 198. pro prima quod datur vi, 204. media xi, 112. de media excitat xii, 190. minima contentos Britannos ii, 164. praeterita x, 295. brevem soporem si forte cura indulsit xiii, 247. noctu non filiat pusio vi, 35. 605. noctes Neronis iam medius iv, 137. noctibus mereri testamenta i, 38.

Nubem ad sonoram Pygmaeus currit xiii, 167. nube una densae coelum abscondere tenebrae xii, 19. nubes et fulgura occurrunt xiv, 292. super nubes nulla convivia Coelicalarum xiii, 42. praeter nubes nil adorant xiv, 97.

Nubilis Iphigenia xii, 118.

Nubit amicus ii, 134. nupsit avaro locuples vi, 141. saga vi, 591. nube tu atque tace ii, 61. nubere cui Caesaris uxore destinata x, 330. vult non nisi legitime x, 338. nubentibus (vtris) ingens tormentum haeret, quod nequeunt parere ii, 137. nupta nova iacuit gremio mariti ii, 120. Senatori comitata est Hippia Ludium ad Pharon vi, 82. nuptae hoc spectent iuxta recubante marito xi, 204. mores improbi vi, 270. ad nuptam ferre, quae mittit adulter iii, 45.

Nudus agas ii, 71. quis tam? v, 163. venator Albana arena iv, 100. nuda humero (alii *humeros*) nudisque mamillis vi, 491. manus saevit xv, 54. signa iii, 246. consilii vi, 122. mamma tenere venabula i, 23. nudi

Cynici dolia xiv, 308. mariti apollis gaudere vi, 232. nudam effigiem Dei xi, 106. nudum et frusta rogantem uenit inuabit cibo et tecto iii, 210. nudum vultum erigit viii, 205. te quamvis viderit Virro ix, 35. mancipium stans fornice xi, 170. nudo latere lecti xi, 96. digito mendicat xi, 34. remige iv, 49. talo quos reducit Gallia vii, 16. nudis calcibus premere anguem i, 43.

Nugus has non capit humilis domus xi, 169. nugis his si dedisset tempora iv, 50.

Nullus parasitus erit i, 139. non vicus habebit vi, 656. labor magni sceleris xiv, 224. nullum ergo meritum est ix, 82. nullo cogente Nerone viii, 193. nulla non arte petitus x, 110. nulli vendimus suffragia x, 77. nullos habuere tunc parentes vi, 13.

Numa ubi nocturnae constitebat anticae iii, 12. Numae sympuvium vi, 343. iusti ac religiosi iii, 138. Numae more caedit iuvenum viii, 156. mense vi, 153.

Numantinos ante viii, 11.

Numen prope. Dei voluntas eiusque indicium, monitum, oraculum xii, 73. n. aquae praestantius iii, 19. nullum habes, Fortuna, si sit prudentia x, 365. xiv, 315. exorabile experiar xii, 102. esse aliquid templis araeque quis putat? xiii, 37. coeli adorant Iudaei xiv, 97. numinis Idaeii hospes iii, 138. mens quae esset xiii, 202. violati aras xiii, 219. numine ab infesto morbum credunt immissum xiii, 231. numina ruris laudant hoc, quorum ope et auxilio gratiae post munus aristae contingunt homini veteris fastidia quercus xiv, 182. quid maius dare possunt? vi, 568. vicinorum odit uterque locus xv, 36. nascuntur in hortis xv, 11. minimis malignis vota exaudita x, 114. paucis contenta olim sidera xiii, 48.

ipsis expendere permittes, quid conveniat nobis x, 347.

Numerare praemia militiae xvi, 4. triumphos in dote vi, 469. gemmas v, 41. genus a Pico viii, 434. numera sestertia quinque omnibus in rebus, numerentur deinde labores ix, 41. numerantur pectine chordae vi, 382. numerata fila porri xiv, 133.

Numerosa classis vii, 454. tabulata x, 105.

Numerus illos defendit ii, 46. ingens rerum vii, 102. honorum vix est totidem, quot cet. xiii, 26. maritorum sic crescit vi, 229. si numerum, si tres implevero ix, 90. de numero Lamiarum quaedam vi, 385. numeros omnes implet vi, 219. numeris Tbrasylli revocata vi, 576.

Numidarum columnis vii, 182.

Numidas ursos iv, 400.

Numitor infelix non habet, quod mittat amico vii, 74. et Capito, piratae Cilicum viii, 93.

Nunquamne reponam? i, 1. *nunquam* his opibus cara est annona veneni ix, 400. ego haec mandavi xiv, 224.

Numquid nos agimus ii, 54. praestem xi, 56.

Nummus rectene scribatur an *numus* i, 48. *V. L.* numus tamquam redivivus pullulet exhausta arca vi, 364. *numi* amor crescit, quantum ipsa pecunia crescit xiv, 139. ponendi ad vigilem Castra xiv, 260. *planguntur* maiore domus gemitu, quam fuvera xiii, 134. *quantum* quisque sua *numorum* servat in arca, tantum habet et fidei iii, 143. *numorum* aras nullas ereximus i, 114. acervus viii, 101. *numos* rasptura Celaeno viii, 430. *partos* gladio vel pyxide xiii, 25. *ducentos* nunc nemo dederit Ciceroni vii, 440. *quam* dederit Servilia x, 349. *dummodo* cunctis teneam, quos ab-

nego xiii, 94. *summos* non reddere xvi, 40. *O numi*, vobis hunc praestat honorem v, 136. non propter numos vi, 646. *munis salvis quid infamia?* i, 48. *quadringentis* condire fictile xi, 19.

Nuntiet horas puer x, 216.

Nuper venerat i, 141.

Nuptiales tabulae x, 336.

Nuptiae non fiebant sine auspicio x, 336. *nuptiarum* die postes et ianuae coronabantur vi, 52. et *nupturae* flammis velabantur x, 330.

Nursia s. *Nurtia* (al. Nurscia) si Tusco favisset Seiano x, 74.

Nurus avarae corruptor i, 77. *nurum* crede elatam xiv, 220.

Nusquam minor iactura clientis iii, 425. *pons?* v, 8.

Nutant alte plaustra iii, 256. *urbes* vi, 411. *vulnere* xv, 156. *nutantia* sacra ferens ii, 425.

Nutricula caesidicorum Africa vii, 448.

Nutrit serpente ciconia pullos xiv, 75. *nutritus* in illa ripa iii, 117. *bacca* Sabina iii, 85. *enitima* in berba xii, 12.

Nutricis labores vi, 593. *nutricem* conducit Ogulnia vi, 354. *Anchisae* dicat vii, 234. *nutricum* lacte non alendi infantes vi, 9. n.

Nutu, non sermone dignatur aliquem superbus iii, 485.

Nux — nucem annosam deiecerat Euris xi, 449. *nucis* mioimas v, 444.

Nympha, ut *virgo* et *puella*, quae in flore aetatis est, etiam iam nupta ix, 74. n.

Nysae Cirrhaeque domoio vii, 64.

O

O proceres ii, 421. *quantus* ardor vi, 347. *fortunatam* natam me consule Romam x, 422. *vanissime* xiv, 214. *qualis* facies x, 157. *gloria* xii, 159.

Ob relictum xii, 15.

Obducta fronte tristis ix, 2.

Obiit magnus civis ix, 559.

Obiter leget aut acribet iii, 241.
faciem linit et verberat vi, 481.

Oblectant animum xiv, 265.

Obliquo ferro lxxam deducere vii,
224. obliquus acu ii, 91. obliquas chor-
das iii, 64.

Oblivio rerum magna vi, 643. lon-
ga coitus x, 204.

Obliu modi paginx vii, 400.

Obponunt te moribus tempora ii,
39. obposuit naturæ Alpemque nives-
que x, 152. obponere quod famæ
possis ix, 86. obposito gutto tegit in-
guina xi, 158. obpositis lancibus peri-
turam accessere summam xi, 18.

Obpressa securâ senectus Principis
x, 75.

Obrepi non intellecta senectus ix,
420.

*Obru*it patriam gloria x, 142. obru-
tus premetur fluctu xiv, 297. obruta
iacet vetus Thebe xv, 6.

Obscoena pecunia vi, 298. obscoeno
minori vi, 543. obscoenis tristibus ii,
9. vocibus fruatur xi, 172.

Obscuri dentes vi, 145. obscuris ge-
nis turpis vi, 131. obscurior Mauro
Indus xi, 425.

Obsequere imperio x, 343.

Obseruet ungues v, 44. sabbata vi,
159. manus oculosque vii, 241. ob-
servandis diebus vi, 536.

Obses venerat ii, 166.

Obsidet aedes cohors x, 17.

Obsidionis egestas xv, 96.

Obstat tibi peccaturo filius infans
xiv, 49.

Obsonia, v. *Opsonda*.

Obstat virtutibus res angusta iii,
161. casa candida nautis armatis vi,
151. iam nunc (pater) et vota mo-
rator (filii) xiv, 250. intranti turba
iv, 62. nobis properantibus unda prior

iii, 243. obstabit nec pudor iii, 60.
labentibus villiens iii, 194. obstet tibi
peccaturo filius infans xiv, 49. ob-
stante hac nihil vendes vi, 213. ob-
stantibus nunquam animo pretiis xi,
45.

Obstricta cervice in ius trahere do-
minum x, 88.

Obtritum cadaver iii, 260.

Obvius eurrat viii, 159. mi fuit x,
83. cuicumque est vi, 412.

Ocasio quantulacumque sufficit
iræ xiii, 183. rapiendæ xv, 39.

Occidit Stoicus Baream iii, 116.
miseros erambe repetita magistros
vii, 154. occiderit quot aegros The-
mison uno xuctumno x, 224. occidere
Galbam ii, 104. quemlibet populariter
verso pollice iii, 37. privignum iam
falsus est vi, 628. qui noluit quemquam,
posse voluit x, 96.

Occidat donec lux xiii, 158.

Occultus ganeo xi, 58. occulti facti
conscia vi, 271. fati mirandæ potentia
vii, 200. occultum flagellum quastiente
animo tortore xiii, 195. occulta spo-
lix viii, 107. crimina ad Patres pro-
duxit servus viii, 266. teges ix, 104.
occulis viribus fons adiuvat xii, 42.
aestuat animus iii, 50.

Occurrit iam, qui marmoræ donet
iii, 215. mæstronæ potens i, 69. funus
xv, 139. tristis ix, 2. vatibus i, 48. oc-
currunt nubes et fulgura xiv, 292.
pelago medio brachia xii, 77. occur-
rent multæ tibi Belides vi, 655. oc-
currere cui noctu nolis v, 54. hester-
nae coenæ ix, 44.

Occursum amici trepidabit viii, 152.
occursum grævis vi, 418. occursum illius
vitare memento vi, 572. ad omnes
hominum materiam risus invenit x,
48.

Oceani monstra xiv, 283. in fluetu
qualis testudo nataret xi, 94. oceani
(alii oceano) ab litore venientibus

Gallis xi, 113. oceanum glaciale ii, 2. oceano Mauro x, 148.

Ocelli angulus frictus prurit vi, 578. semper stillantis malum vi, 109. ocellos nitidos turbavit extinctus passer vi, 8.

Oculus illud extorquebis vi, 53. ex vi, 148. huc afferte fustes vi, 416. posce vii, 24. Archigenen quare xiv, 252.

Ocreas vendente puella, cruris sinistri dimidium tegimen vi, 256-258.

Octavius quantum tituli Thessaliae campis abstulit gladio viii, 242.

Octava ab (hora) bibit i, 49.

Octo mariti fiunt vi, 229. servi tibi vii, 142.

Octogesima solstitia iv, 92.

Oculum medico nil promittente relictum xvi, 12. oculo nro contenta vi, 54. oculi fiant minores vi, 145. oculorum sanguine plenos pugnos xv, 58. oculos trementes attollens pingit ii, 95. intendunt sidera testes viii, 150. claudentem gallinam xii, 96. si flectas maiora ad crimina xiii, 144. in fine trementes vii, 241. ambos ille perdidit et luscis invidet x, 228. vexare humore coacto xiii, 133. oculis unde ille suffecerit humor, mirandum est x, 32. atque auribus concepta urina movetur xi, 168. venientis amici atria displiceant xiii, 65. opeftis bilem substringit vi, 433. Messalinae extinguendus (Silius) x, 333.

Ocyus vii, 24. *V. L.*

Odit amicos coniugia vi, 510. Terpsichoren senectus vii, 35. et ardet ix, 96. damnatos x, 72. uterque locus numina vicinorum xv, 37. tunc ignem iii, 214. Ille proceres iv, 73. illam septem horis in diem vi, 183.

Odiū immortale xv, 34. icinum xv, 51. odio stimulos pudor admovet x, 329.

Odor lucri bonus est ex re qualibet xiv, 204. odoris recentis mala xi, 74. odore solo pascaris 5, 150. lupanaris vi, 132.

Oenophorum totum sitiens vi, 426. vendas vii, 11.

Oestro percussus, Bellona, trío divinatur, ut fanaticus iv, 123.

Offellae exiguae frustis xi, 114.

Offam nigram in facie tumidis livoribus xvi, 11. offas patruo similes effunderet ii, 33. coetae siliginis vi, 472.

Offendere tot caligatos xvi, 24. obsceno sensu vi, 124. *V. L.*

Offensae veteris reus iv, 105.

Officium mihi peragendum ii, 132. quod aut meritum hic pauperis? iii, 126. si vocat, turba cedente vehetur dives iii, 239. vatis peragentibus Dūs xi, 114. officii quae causa? nubis amicus ii, 134. officio labente vi, 203. officia civilia vii, 107. praecedentia agminis longi x, 45. officiorum veterum mercedem solidam capis v, 13.

Ogulnia conducit vi, 352.

Ohe dixit Horatius vii, 62. *V. L.*

Olet pelvis Palernum s. Palernov vi, 434. laternam oleum v, 87. olentis sacci xiv, 269.

Olei plus petit hic labor vii, 99. oleo Venafrano ipse perfundit piscem; at vestrum olebit laternam Numidicum, quod tutos facit a serpentibus Afros v, 86 seq.

Olfecisse lucernas vii, 225.

Olida praesepe viii, 457. olido fornice xi, 170.

Olim debuerant migrasse iii, 163. dices xiv, 225. prodigio par est cum nobilitate senectus iv, 96. contulerat famam vi, 90. quid moneatis veteres amici vi, 349. domestica febris ix, 47. dabat qui fasces x, 79.

Oliua densa capet mons xiv, 145. olivae Pisaene ramus xiii, 99.

Ollae grandes fumabant pultibus xiv, 174.

Oluscula ponebat focis xi, 79.

Olynti euntor xii, 47.

Ombos et *Teotyra* ardet immortale odium, xv, 35. *V. L.*

Omen ingeos triumphi habes iv, 425.

Omenta alba porci xiii, 448.

Omnis arbor iii, 45, pergula xi, 436, omni damno membrorum maius dementia x, 232. omni custode et cura potentior natura x; 303. arte libidinis xi, 472. Sabina intactior vi, 463. ab omni quaerit x, 253. omnia novit iii, 77. Romae cum pretio iii, 483. nunc contra ix, 42. qui dabat olim x, 79. tunc, quibus invidens xi, 440. haec eadem facere xi, 476. fiunt talia xii, 22. omnibus in rebus numera quinque sestertia ix, 42.

Onerosa palia vi, 236.

Onus iacturae xiii, 8.

Opoci Tagi iii, 54.

Operae est cognoscere vi, 474. *V. L.* pretium grande facit xi, 427. pretium grande est, ut possis xiv, 284. pretium inde mihi nullum ix, 28. operas s. operam dedit pectine vi, 383.

Operit quos glacies iv, 42. operitur festa ianua lucernis xii, 92. *V. L.* aperto hortio quum nemo viveret vi, 48. *V. L.* operis ocula bilem substringit vi, 433.

Operatur ianua festa lucernis xii, 92.

Opici mures iii, 207. *Opicae* amicae vi, 455.

Optimam animam x, 284.

Opobalsama quae tibi spirant collo ii, 44.

Oporet habere xiv, 207.

Oppia est sive Catulla x, 322.

Oppida per cuncta viii, 429. tota eandem venerantur xv, 8.

Opponere et *Oppressa*, v. *Obponere* et *Obpressa*.

Ops — ope et auxilio xiv, 483. opem conferret nullas xii, 33. opus ut crescant x, 24. nimias posebat x, 405. fregit xiv, 93. miratur xiv, 420. opibus provocet unus patricius i, 24. in magnis vi, 88. magna dormitur in urbe iii, 235. consumtis viii, 485. his numquam cura est annonae veneni ix, 400.

Oponia admissa spectant Patres iv, 64. rancidula xi, 434.

Optas hoc solum pallidus x, 489. optat populus duas tantum res auxium, panem et *Circenses* x, 80. ornari vi, 487. nimius honores x, 404. optat mater formam pueris cet. x, 289. eloquium ac saniam Ciceronis x, 445. optabant ergo nil homines? si consilium vis, permittes expendere nummibus cet. x, 346 seq. locupletem podagram pauperes xiii, 96. optes ergo volumque feras miserabile cet. iii, 276. optantibus ipus evertere domos *Di* x, 7. optari faciem vetat *Lucretia* x, 293. optata toties gloria x, 487. tonitrus v, 447. optandus maritus vi, 244. optandum quid confert purpura maior (al. maius) i, 407. quid foret, ignorasse fateris *Scisnum* x, 483. optandas febres provida Campania dederat *Pompeio* x, 284.

Optimus, v. *Roma*.

Opus magnae mentis vii, 66. opera haec *Princeps* viii, 224. operum lex vii, 402.

Opus non est abortivo vi, 368. est censore, an haruspice nobis? ii, 421. est clamore x, 215.

Oracula cessant *Delphis* vi, 555.

Orator uterque perit eloquio x, 448. vehemens xi, 34. maximus vii, 493.

Orbis totus nunc habet *Athenas* *Gracias* et nostras xv, 440. unus non suf-

fieit Pellaco iuveni x, 168. *diversis partibus* iv, 148. orbem quum semianimum laceraret Flavius ultimus iv, 37. Lacedaemoniam pytismate lubricat xi, 173. totum sibi poscit xiv, 343. peregrit iam salutatrix turba v, 21. victum ulciscitur luxuria vi, 293. spatiosum colligat muro testa iv, 132. tantum coronae magnae x, 40. in orbem volvit comas vi, 496. *orbe novo aliter vivebant caeloque recenti homines* vi, 11. toto secunda facies x, 63. Assyrio ii, 108. orbis latos sustinet tbur xi, 122. orbibus de tot pulcra et latis et tam antiquis una comedunt patrimonium mensa i, 137.

Orbita culpa xiv, 37.

Orbus — orbi divitis testamentum iv, 19. vi, 548. xii, 99 seq. orba tigris peior vi, 270. orbis latusissimus iii, 224. orbis dudum vigilantibus iii, 129.

Oreadas modo captas ii, 162.

Orchestra posita est vii, 47. *orchestram similem videbis et populum* iii, 178.

Ordo comitum longissimus iii, 284. ordinis in parte extrema sedentes vii, 44. ordine pulcro rerum distinguitur dies i, 127. ordinibus tot premit caput vi, 502. his septem quum summum dignatur lex Othonis xiv, 324.

Orestes scriptus i, 6. numquam cantavit in scaena viii, 220. matrem occidit Deis auctoribus et ut eadem patris ulcisceretur viii, 215 seq. sororis in manibus Eumaeidum vultu terretur et igni xiv, 285.

Orexis surgit hinc xi, 127. *orexim* rabidam vi, 428.

Organa in msnibus vi, 380.

Orgia talia coluerunt Baptae secreta taeda ii, 91.

Origo malae mentis penes te xiv, 226. originis huius gaudia longa ferat viii, 46.

Ornamentum ahaci iii, 204. *ornamenta vetera deorum* iii, 218.

Ornatum corporis x, 321.

Ornate locos xii, 85. ornantur lauro collega, lanua et postea viii, 253. vi, 79. macellis nullis fercula xi, 64. forea vi, 227.

Ornos quantas iaculetur Monychus i, 11.

Oro, qui dicam ix, 67. oro, parumper attendas x, 250. *orandum est, ut sit mens sana in corpore sano* x, 356.

Orontes Syrus iii, 62.

Ortu luciferi viii, 12.

Oryx Gaetulus xi, 140.

Osa praebere ix, 5. n. oris artificis halitus x, 238. ore porrigat trientem iii, 267. pleno turget sacculus xiv, 138. pleno volat x, 232. uno concludant vii, 167. in tuo semper illa sententis versetur xiv, 205. ora stulta porrigat maritali capistro vi, 43. incerta manantia fletu xv, 137. super ora ingenti curret Liburno iii, 240. ora siccae lucerne viii, 35.

Osa — ossa exsucta medullis viii, 90. hiantia ruptis genis xv, 58. corrosa xv, 80. praeter ossa maiorum viii, 146.

Osci, *Opisci*, *Opici* iii, 207. n.

Oscula quarum non metuit pater vi, 51. mollia vi, 367. iacere iii, 106. blanda iactare rhedae iv, 148. ad oscula consurgit erecta planta vi, 507.

Osiris corruptus populo vi, 541. Osiri invento quod clamat populus viii, 29.

Osea manubria cultellorum xi, 134. manus Manri v, 53.

Ostendis si nullum tam detestabile factum xii, 127. ostendit maribus puellas Pyrrha i, 84. tuum ventrem, Britannice vi, 124. nitidas columnas xiv, 60. vacuum sellam i, 124. perituro hosti effigiem Martis xi, 107. laeta Clitumni pascua sanguis xii, 13. Praetori excusos dentes xvi, 10. non

una cicatrix consutum vulnere cras-
sum linum iii, 154. longum aurum
nudis cervicibus vi, 589. pietos vul-
tus viii, 2. medium ungum Fortu-
nae x, 53. frons lecti caput aselli xi,
97. ostenditur tibi nullus quadrans
vii, 9.

Ostia mitte viii, 471. Ponti iv, 43.
Nili xiii, 27. ad Ostia et Baias currunt
xi, 49. Ostiae portus xiii, 75 seq.

Ostia iunge ix, 405.

Ostiarum vi, 227. n.

Ostiensis portus xii, 75 seq.

Ostrea Circea, Lucrina, Rutupina
iv, 140. Gaurana viii, 85. grandia vi,
302. ad ostrea et Baias currunt xi, 49.

Otho occidit Galbam et necem sibi
conscivit ii, 104. Othonis pathici ge-
stamen speculum ii, 99. Othonis lex
theatralis quam dignatur summam his
septem ordinibus iii, 155. xiv, 324.
Othoni vano, qui nos distinxit, sic
libitum iii, 159. formidatus civis vi,
559.

Otia magna coeli vi, 394.

Ovili antiquo vi, 529.

Oves Canusinas vi, 150. conductas
custodit in agro i, 108.

Ovanti patriae viii, 28.

Ovo dimidio constrictus s. construc-
tus cammarus v, 81. quam primum
rupto gustaverat praedam progenies
xiv, 85. ova reddunt columbae iii,
202. gaudia tortoque calentia foeno
xi, 71. ovis infelicibus nos viles pulli
nati xiii, 142. centum se lustraverit
vi, 548. Ovis et inclinata eoena, et
constructa coronataque fercula reli-
qua v, 84. n.

P

Paccius (Orphitus) xii, 99. *Pacci*
Alcitheon vii, 12. *P. L.*

Pactum tibi vi, 200.

Pactolus arena rutila volvit aurum
et Tagua xiv, 299.

Pactum, conventum et sponsalis
vi, 25. "

Pacuvius Hister, heredipeta ii, 58.
xii, 111 seq. 115-130.

Paeon, parce, Amphion clamat;
sed Paeon contrahit arcum vi, 172
seq.

Paedaemote, v. *Pitismate*.

Paedagogi x, 117. n.

Paene perit vi, 563. nuda cathedra
i, 65.

Paenula stillaret nimbo v, 79.

Paganum contra citius possis fal-
sum producere testem, quam contra
fortunam armati xvi, 33.

Pagina millesima surgit vii, 100.
longa atque insignis honorum x, 58.

Pago toto si me laudet vicinia xiv,
154.

Palaeon vi, 452. vii, 215. 249.

Palam fient ista ii, 136.

Palatino cubili vi, 117.

Palatii spoliurn affectare campo
Behriacii ii, 106. magni scurra iv, 31.
palatia secreta Matris adverteat ix, 23.

Palato in solo quibus vivendi causa
xi, 11. torpente non eadem vini et
cibi gaudia x, 203.

Palfurio si credimus iv, 53.

Palla scissa x, 262.

Palladium ex incendio aedis Ve-
stae servavit Metellus iii, 139.

Pallante phis i, 109.

Pallet sic, ut nudis pressit qui cal-
cibus anguem i, 43. aperta agna vi,
392. feneris auctor xi, 48. pallere
tunc utile multis vii, 97. ad fulgura
xiii, 223. morbo utroque ii, 50. pal-
lentis personae hiatum iii, 175.

Pallidulus Brutidius x, 82.

Pallidus esulis v, 87. Ajax surgis
vii, 115. optas x, 189. pallida labra
x, 229.

Palliatas fabulae i, 3.

- Pallio* nullo cultam iii, 95.
Pallia onerosa iactat vi, 236.
Pallor miseræ magnæque amicitiae in facie sedebat iv, 75. pallorem ac maciem xv, 101.
Palma plurima fervet equo viii, 58. palmae umbrosae vicina Tentyra xv, 76. virides, scalarum gloria, ut tibi lasso figantur vii, 118. palmam aequat virtus natalibus vi, 323. dubiam facientia xi, 179.
Palma plana faciem contundere xiii, 128. palmas praebere Luperco ii, 142.
Palmas stratus humi viduas desiderat ulmos viii, 78.
Palpat eum munere i, 35. palpetur quamvis tota nocte nervus x, 206.
Palphario et Armillato iv, 53.
Palpites super illam iii, 134.
Palustres ducibus vi, 400.
Pali vulnera, quem cavet assiduus sudibus scuteque lacessit vi, 247. ad palum gemat uxor Asylli vi, 267.
Palus Pomptina iii, 307. paludes Minturnarum x, 276.
Pancrapi lx, 128. n.
Pandit ubi Tabraca umbriferos salatus x, 194. pande totos sinus i, 450. panditur ultra gremium xiv, 327.
Panis tener et niveus mollique siligine factus x, 70. frangendus gingiva x, 200. mendicatus x, 277. caerulei frusta mucida xiv, 128. panem vix fractum, solidæ iam mucida frusta farinae v, 68. Panem et Circenses optat populus x, 81. lacte asinino madidum et pressum in faciem digitis extendere ii, 107. *queramus aratro* xiv, 181. quanto murmure porrexit alius v, 67. pane parato, intacto et stricto v, 169. multo tunc facies vi, 462.
Panniculus bombycinus vi, 260.
Pannosus aedilis x, 402.
Panni viridis eventum xi, 196. velantes inguina xiv, 300. *panno in te-*
nui rara facundia vii, 145. pannis tuis circumspecte praconem viii, 96.
Pansa quum eripiat, quidquid tibi Natta reliquit viii, 95.
Papas timidus vi, 633. V. L.
Papillis auratis vi, 122. papillae laeva in parte nil salit iuveni vii, 150.
Pappas timidus praegustet pocula vi, 633.
Papyro multa damnosa crescit pagina vii, 101. Pharia s. patria succinctus Crispinus iv, 21.
Par ingeionum materiae i, 151. anseribus altis v, 114. crimen Agamemnonidae viii, 215. vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura xii, 4. adeo prius lanugo sacrae senectae xiii, 59. clamor xv, 53. virtute atque fide xv, 113. *rebus latis mensura malorum* x, 98. prodigio senectus in nobilitate iv, 97. pares non sumus iii, 104. paribus libris aequantem sestertia iv, 16. elementis constare corpora xiv, 17.
Parapside multa iii, 141.
Parasitus infans v, 144. iam nullus erit i, 139. parasiti pernoctantis cantus xiv, 46. eius vestis iii, 67. parasiti ignominiose tractantur a divitibus v, 1 seqq.
Parata lauto coenare xiv, 13.
Parcae hilares et staminis albi lanificae meliora pensa ducunt benigna manu xii, 65. Cl. ad iii, 27. ix, 135.
Parcius aere minuto implet manum vi, 546.
Parcit cognatis maculis similis fera xv, 159. parce, precor, Paean vi, 172. et messoribus istis viii, 117. parcere chartae i, 18. lateri vi, 37. amanti vi 208. impensae v, 156. tunicis xiv, 287. nec tibi misero xiv, 246. parcendum teneris xiv, 215.
Parcus homo xiv, 112. parcam adhuc Minervam x, 116.
Pardus, tigris, leo, nomen erit,

caulibus viii, 36. sublimis magoo
hiatu xi, 123.

*Parentis sancti loco esse praecepto-
rem voluere maiores vii, 209. patriam
monstrare nemo queat viii, 45. ante
statuam triumphalem viii, 143. iura
habet ix, 87. unde tibi frontem li-
bertatemque xiv, 56. parenti Terrae
viii, 257. parentes miseros trepidosque
habet filius egregii corporis x, 296.
nullos tunc habuere vi, 13. ipsos ten-
tare x, 305. ipsi plurima fama digna
sinistra — monstrant pueris traduntque
xiv, 3. parentum ipsorum nobilitas stare
contra te incipit clarumque faciem prae-
ferre pulendis viii, 138.*

*Parere necesse est iii, 290. impe-
riis xiv, 334. clienti indignatur v, 64.
ni velis, pereundum erit x, 339. Han-
nibali solebant elephantii xii, 107.*

*Pariat Mycale v, 141. peperit lan-
guorem cibus iii, 233. illa quae pe-
perit vi, 633. parere quod nequeunt,
tormentum ii, 138. partem adhuc uno
asse Minervam x, 116. partos gladio
vel pyxide nummos xiii, 25. parta
malis tantis servantur cura maiore
xiv, 303. quae sunt labore militiae
xvi, 52.*

*Paris coeperat aedificare carinas¹ x,
264.*

*Paridi Agaven vendat vii, 87. Pa-
ridem ludosque reliquit vi, 87.*

*Pariter feriant iii, 298. fugere vi,
20. repetitus clamor vi, 328. summis
minimisque vi, 349. ibit vi, 576. fin-
xerunt librarius, carptores cet. ix, 109.
utero gibboque tumentem x, 309.*

Parma tegitur v, 154.

*Parus conventum et pactum et
sponsalia vi, 26. victum mercede xiv,
273. si quid turpe xiv, 48. parant ta-
bernae quinque quadringenta i, 406.
arma et flammam domibus templisque
viii, 233. parat sibi secretum mimum
Fortuna vi, 608. aconita pueris vi,*

*639. ire viii, 130. numerosa tabulata
turris x, 105. paret quis haec eadem,
refert xi, 24. mutare tabulas xiv, 55.
alta culmina villarum xiv, 88. 140.
quod vendere possit xiv, 200. sup-
plicia hia xv, 129. para exempla haec
felicibus ix, 135. paratur optima do-
mus Sorae iii, 224. arenae vi, 254.
paretur testa iv, 131. paratus laudare
iii, 106. pretio maiore v, 56. parato
pane v, 169. flammeolo x, 333. pa-
rata iugum ferre cervice vi, 207. esse
xv, 102. vexare xiii, 108. aevire xii,
106. donare ix, 49. praestare usuram
ix, 7. dictare locos Celso vi, 245. fo-
liata moechis vi, 465. parati digre-
dimur xvi, 46. paratis in statione sua
lacrimis vi, 273. nondum iurare
Graecia vi, 46. paranda lodice vii,
66. non una simia eius supplicio vii,
213.*

*Paropside quam multa magna-
que coenat iii, 142.*

Parrhasii tabulis viii, 102.

*Parricidarum poena viii, 213. 214.
xiii, 155. 156.*

*Parus Niliacae plebis i, 26. magna
Italiae iii, 171. altera audet xv, 73.
exigua coenae iv, 29. haec Aegypti
xv, 3. tegetis dimidia brevior v, 8.
ultima vulgi viii, 44. dira xii, 26.
optima sensus nostri xv, 133. pessima
mali servi lingua ix, 120. maxima
rerum utilium xii, 52. partis relictæ
non parva mensura erat xiv, 93. al-
terius (sensus) damnum x, 209. par-
tem aliquam belli ferentes (elephantii)
xii, 140. ullam vitae non attingit xiv,
106. cicuta xiii, 186. parte in diversa
xiii, 136. in extrema sedentes vii, 43.
lacerti xiv, 131. margo sui urbs te-
nui tibicinae fulta iii, 191. alia vii, 114.
182. in laeva mamillae nil salit vii,
159. qua parte theatri sedeat x, 213.
in parte sacri Senatus esse xi, 29.
parte anni servatae uvae xi, 72. in*

parte praedarum reperta pocula xi, 401. qua mundi xii, 48. de summa coeli raptum igoem xv, 85. partes inde cadant ex foedere pragmatiorum vii, 123. ad partes est mihi saepe vocandus iv, 2. partibus illis, quas sinus abscondit ix, 32. diversis orbis iv, 148.

Parthenio factas lances xii, 44.

Partho regi vi, 407.

Participem secreti iii, 52.

Particulam minimam exiguamque malorum xiii, 14. in particulas et frusta sectum xv, 79.

Partitur numquam amicum, solus habet iii, 121.

Partus discrimen subeunt vi, 592. equae tanti vi, 626. partum uxoris petimus x, 352. partu retinere maritos ii, 138.

Parum est produxisse xv, 166.

Parumper obstitit iv, 62. attendas x, 250.

Parvula cantharus iii, 204. Aeneas luserit aula v, 138. parvula dormisset vi, 89. vela xv, 127.

Parvus grex viii, 109. parva sportula i, 96. quaedam, sed non toleranda maritis vi, 184. tecta vi, 288. Seriphus vi, 564. x, 470. in cella carmina sublimia facis vii, 28. simulacra xii, 87. mensura relictæ partis xiv, 93. parvi lateris apatinus vi, 504. Lares ix, 137. parvo horto xi, 78. fritillo xiv, 5. parvos heredes xii, 94. parvas domos vi, 2. parvis lectis xi, 96. in armis Pygmæus bellator currit xiii, 168. in hortis Epicuri xiv, 319. minor res hodie est iii, 23. nusquam est iactura clientis iii, 125. census gener iii, 160. lectus Codri Procula iii, 203. rhombus iv, 41. post est vi, 504. admiratio vi, 616. non Rubrenus antiquo cothurno vii, 72. illo hospes xi, 61. exstat sacrilegus xiii, 150. fides patriæ meritis xiv, 165.

Igne rogi infans xv, 140. minoris res nulla constabit patri, quam filius vii, 487. emi fortasse potuit piscator quam piscis iv, 25. minori obsceno vi, 543. pondere Atlanta urgebant xiii, 48. minorem Vestam iv, 61. humeros Corvinum viii, 4. navem factura xii, 56. minores Senonum viii, 234. eadem cupiant facientque i, 148. oculi liaot vi, 145. ætate atque arte censcunt vi, 499. minora vasa frangere x, 401. minoribus Pauli s. Paulis ii, 146. præcepta hæc veteres xiv, 189. minimus sanguis in corpore iam gelido x, 247. xiii, 179. minima nocte contentos Britannos ii, 161. est iactura famæ apud molles cathedras vi, 91. minimum dormitur in lecto vi, 269. libidine peccant vi, 135. haud illud erit horum xvi, 8. minimum malorum particulam xiii, 13. minino a poetâ et summo eadem expectes i, 14. discrimine non refert v, 123. minimas nubes v, 144. sordes ediscere xiv, 124. minimis pariter summisque eadem libido vi, 349. in rebus summisque spectanda est mensura sui xi, 36.

Pascit quot servos iii, 141. pascunt pulpita vatem vii, 93. pascentis se vulturis xiv, 80. pascitur venter inguine ix, 136. pascaris odore solo v, 150. pasci pictores ab Iside quis docuit? xii, 28. agro Turni xii, 105. pascendum multa carue leonem vii, 76. pascendi ambo pueri ix, 67.

Pascua intra tua lassos nilivos ix, 55. lacta Clitumnæ xii, 43.

Passer (salax) die, cui tot prædia servas? ix, 54. extinctus turbavit ocellos Cynthiae vi, 8.

Passum pingue antiquæ de litore Cretæ xiv, 274.

Pastor fuit primus maiorum tuorum, aut illud, quod dicere nolo viii, 275. pastoris duri filius ai, 151. pa-

stores poscit maritum vi, 150. pastoribus Latiis unde nefas tantum? ii, 127.

Patagium i, 406. n.

Patella exigua feralis coena ponitur v, 85. patellae fiunt ex facie Soriani x, 64. patellas lavat iii, 261. fragiles de monte Vaticano vi, 344.

Patet unica semita tranquillae vitae per virtutem x, 364. patent fenestrae nocte iii, 275. vi, 31. haec deprensa vi, 640. valvae facili cardine iv, 63. patuit quando maior avaritiae sinus? i, 88. patens hinc atque inde cathedra i, 65. ara Bonae Deae solis maribus ii, 89. calcus rupta pelle iii, 450.

Pater Vrbis ii, 426. non timent oscula earum vi, 51. fiat de uxore citharoedus vi, 77. Iane, respondes bis vi, 394. Aethiops fortasse esses vi, 600. ut toties illum audiat vii, 466. ipsius coctus vii, 239. «menti viii, 409. malo tibi sit *Thersites*, dum modo tu sis *Aeneidae* simulis *Vulcanique* arma capessas, *Quam te Thersitae similem producat Achilles* viii, 269. quem misit ab incude ad rhetora x, 430. qua carne abstinuit xiv, 99. Aegaei Neptune xiii, 81. inquit, comedam sinciput nati aiii, 84. in causa aiv, 405. qui avaros felices credit, iuvenes hortatur xiv, 119. et rex sorbere medicamen debet xiv, 255. tenet omne regimen census xvi, 54. iam es, suspende foribus coronas cet. ia, 84 seq. clamor iuvenem excitat xiv, 194. quamvis iam tremulus capiat Coranum xvi, 59. patris funus promittere iii, 43. in gremium fundat simul tres pueros v, 442. caesi ultor Agamemnonides viii, 247. patri non quereris, Gradive ii, 431. *res nulla minoris constabit, quam filius* vii, 458. patrem patriae Roma Ciceronem libera dixit viii, 244. subbata metuentem xiv, 96. patre vivo solis militibus datur ius testandi xvi,

52. pro patre nulla unquam cadet cocturnia xii, 98. patres exclusi spectant admissa opsonia iv, 64. patrum vestigia fugienda reliquos Jucunt xiv, 36. Patres mixtos cum sanguine Equitum vi, 625. ad Patres occulta crimina produxit servus viii, 266.

Paterni argenti vi, 355. paterno rure viventis vi, 55. aere ac rebus mersis in ventrem ai, 39. paterna in pluma dormiaset vi, 88. paternis Laribus xii, 89.

Patricus (al. *Poticus*) amicus ix, 430. Otho ii, 99.

Patinae debetur Prometheus iv, 433. mensura iv, 72.

Patior — pateris rem modicam xiii, 443. quae, non rara videmus xiii, 9. patitur quem dormire i, 77. noctem lugentis amicum Pelidae iii, 279. *has poenas peccandi sola voluntas* xiii, 208. non patitur Tyrrhenum crescere piscem v, 96. *patimur nunc longae poenis mala* vi, 292. patietur uncum nigri carceris aiii, 245. patere inde aliquid decrescere vii, 220. pati si illa potes, quae nec Sarmentus tulisset v, 3. quod vinum nolis succida lana v, 25. non timebis dura flagra v, 173. lateris dolorem xiji, 230. patiens quis tam iniquae urbis i, 31. pelagi et cassidia atque ligonis vii, 33. posurus gestis aequanda pericula rebus xiv, 314. passi horrenda nuper xii, 45. hoc numquam in Aeolio carcere, x, 481. Punica praelia vel Pyrrhum xiv, 161. dira atque immania xv, 104.

Patria viui atque ministri una atque eadem est xi, 161. vervecum x, 50. patriae et naturae veneno iii, 423. nil indolsit vi, 86. idoneus xiv, 71. evanti viii, 28. hoc praetulit et pueris vi, 414. *quod eivem populoque dedisti, gratum est, si facis, ut patriae sit idoneus, utilis agrorum, utilis et*

bellorum et pacis rebus agendis xiv, 70. amor quantus erat Deciorum in pectore xiv, 239. patrem Roma Cicronem libera dixit viii, 241. *ingratae fides curta* xiv, 166. patriam rhombi iv, 129. v, 34. parentis nemo queat monstrare viii, 45. *obicit olim gloria paucorum* x, 142. *fugientibus solus ille dolor est, caruisse anno Circensibus uno* xi, 53. et *casta* petente viro vi, 575. novercae Archemori vii, 234. patri cedamus iii, 29.

Patriciae gentis optimus et formosissimus (Silius) x, 332. patriciorum triscurria viii, 190. patricias artes iv, 102. patricos omnes opibus provocat i, 24. *Patricius, non patritius scribendum, ut et stoticus, latericulus, novicius, aedilicinus* cet. iii, 265. *V. L.*

Patrimonia una mensa comedunt i, 138. centum cassidicorum hinc pone vii, 143. conduplicare per fraudes xiv, 229. cuncta exsuperans census x, 13. *quidam non propter vitam faciant, sed vitio caeci propter patrimonium vivunt* xii, 50. crescunt his fabris xiv, 116.

Patria papyro succinctus iv, 24. patriis montibus vii, 244.

Patrantes in fine oculos vii, 244.

Patrocini honorarium vii, 122. n.

Patroni reges ac domini appellantur a clientibus i, 136. n.

Patruo similes offas li, 33. patrua effierat vi, 567. patruis tribus aconita dedit i, 158.

Patulae arcae xlii, 74. pelvis iii, 277. patulo libo xvi, 39.

Pauci dignoscere possunt vera bona x, 2. pauca ipse velim v, 107. paucorum gloria patriam obruit x, 143. dierum vita x, 344. paucis assibus emtos xi, 145. numinibus contenta sidera xiii, 47. paucissima farræ xiv, 455. Cf. *Coreris et Tyranni*.

Pavet hoc sermone vi, 189. ihm x, 3. adulteri vi, 238.

Pavidus tegit inguina xi, 158. pavidum dominum x, 87. turbat imago tua xiii, 222. tironem xvi, 3. pectus vi, 95.

Pavimentum verre xiv, 60.

Paulatim caluerunt i, 83. recessit vi, 19. exiit vitia xiii, 188.

Paulo ante vi, 228. ix, 144.

Paulum nescio quid xi, 147.

Paulus vel Cosus vel Drusus moribus esto viii, 24. conducta agebat sardouyche vii, 143. Pauli s. Paulia minoribus ii, 146.

Pavonem crudum portas in balnea i, 143. lunonis avem ut pueri laudant vii, 32.

Pavore solvitur venter xiv, 199. laeto vi, 238.

Pauper creditur contemnere fulmina atque Deos iii, 145. *materiam praebet causasque tacorum omnibus, si foeda et scissa laeerna* cet. iii, 147 seq. v, 157. haud facile emergit iii, 164. plurima non audet dicere v, 131. amicis, dives tibi v, 113. quis scribitur heres? iii, 164. Aelia hunc diligit vi, 72. quando ego ero, haec sufficiunt ix, 147. Apicius xi, 3. *Laetus loquitem optare podagram non dubitet* xiii, 96. pauperis quod officium hic aut meritorium iii, 127. beati exempla xiv, 124. *libertas haec est, pulsatus rogat et pugnis concius aorat, ut liceat paucis cum dentibus inde reverti* iii, 299. paupere de loro signum v, 165. pauperibus tot millibus nescit emtus miscere puer v, 64. nulla bibuntur aconita x, 25.

Paupertas infelix nil habet durius in se, quam quod ridiculus homines facit iii, 152. ex quo Romana peritis nullum crimen abest facinusque libidinis cet. vi, 295. sana non potest cantare sub antro Pierio vii, 64. pauper-

tatis nulla pudorem habet vi, 358. paupertatem levet adtollatque propinqui xiv, 236. *paupertate ambitiosa omnes vivimus* iii, 483. *Paupertas mater virtutum* xi, 286 seq.

Pax atque Fides colitur i, 115. *pacis longae mala patimur* vi, 292. pacis et bellorum rebus agendis xiv, 72. sanum scelerare molochus solebas ix, 23. pacem cum tigride agit tigris xv, 463. pace plebis si licet dicare xi, 193. de pace triumphos viii, 107.

Peccant minimum libidine vi, 135. quanto maior, qui peccat, habetur, tanto conspectus in se crimen habet omne animi vitium viii, 141. peccet filius omnia deterius tua per vestigia xiv, 53. *peccandi sola voluntas has patitur poenas* xiii, 208. *finem quis posuit sibi?* xiii, 241. *peccaturo obstat tibi filius infans* xiv, 49.

Pectine iam nigro vi, 370. crispo numerantur chordae vi, 382. Galli testoris male percussas lacernas ix, 30.

Pectit comas et volvit in orbem vi, 496. pectere quum barbari coeperit xiv, 216. pecteria a tonsore vi, 26. pexi capilli hodie tantum xi, 150.

Pectus (in luctu) pugnis cadere xiii, 127. pectore longo distendat lancem v, 80. in illo nisi si quid plus agitet vi, 251. *in pectore nocte dieque suum gestare testem, poena vehemens* cet. xiii, 198. Deciorum quatuor erat amor patriae xiv, 259. constanti pertulit vi, 93. pavido gelantur vi, 95. memori figendum et tractandum xi, 28. pectora vestra, dum non admittentia curas, se carmine solo vexant cet. vii, 65. pectora genus cibi xv, 470. pullorum rimatur vi, 551. ferrea Vetti vii, 450.

Peculia augere servis iii, 489.

Pecunia funesta, templo nondum habitas i, 113. *obscena prima intulit*

peregrinos mores vi, 298. *congesta nimia cura strangulat plures* x, 12. conducta Romae, et coram dominis consumitur xi, 46. aliena quas Veneres habeat, nescis xiii, 34. *amissa ploratur lacrimis veris* xiii, 134. *quantum crescit, crescit amor nummi, et minus hanc optat, qui non habet* xiv, 139.

Pecus et dominos clauderet spelunca vi, 4. venale Corithae viii, 62. ipsum infecit natura graminis xii, 41. pecorum agrorumque capacem xi, 41. *Pecudem* balantem xiii, 232.

Pedemate s. *Pedemate*, v. *Pitismate*.

Pedo sic conturbat vii, 129.

Pegasus adionitae positus modo villicus Vrbi iv, 77. caballus Gorgoneus iii, 118.

Pegma sic laudabat et pueros inde ad velaria raptos iv, 122.

Peierat atque ita secum cet. xiii, 91. ne peieret, exigit a quoquam xiii, 36. *Peior*, v. *Malus*.

Pelagus contemnit vi, 90. pelagi patiens vii, 33. optima vorabit vii, 135. casus xii, 47. pelago medico xii, 77. et Euro valentius fatum xii, 61. in pelago iam est plus hominum xiv, 277.

Pelamidum s. *Pelamydum* vas vii, 120. *V. L.*

Pelevs luget Achillem raptum x, 256. *Pelea* vicit Achilles xiv, 214.

Pelidae lugentis amicum iii, 280.

Pellaro iuveni unus non sufficit orbis x, 168.

Pellex horrida quale fuscum facit *residens* in codice ii, 57. *pellice* fleta ploiat vi, 272. de pellice natus vi, 627.

Peltidae furtivae antrum i, 11.

Pellis — pellem deformem pro cute x, 192. pelle rupta calceus patet iii, 450. pellibus scararum sterneret torum

vi, 7. inversis Euros submovet xiv, 487.

Pellucis, Cretice ii, 78.

Pelopea fuit praefectus vii, 92.

Pelvis lata olet Falernum vi, 434. pelves pulsari vi, 441. patulas effundere iii, 277. pelves fiunt ex facie Seiani x, 61.

Penates Socratici xiv, 320.

Pendent anabathra tigillo vii, 46. pendebat fatam amici iv, 88. pendens buccula de casside x, 134. pendentis Del effigiem xi, 107. praemis coxae vi, 321. pendente ruina dormire iii, 196. clivo recedit latus vi, 650. pendentes genas x, 193. pendentia vela domus linquit vi, 227. retia dextra viii, 204. rara crate tergo suis xi, 82.

Pendere mercedem iii, 45. poenas alieni somni vi, 478.

Penelope melius, levius torquetia Arachne fusum ii, 56.

Penes te origo xiv, 226.

Pentrostre cryptam v, 106.

Penem maiorem, quam sunt duo Caesaris Anticatores vi, 337. legitimum agere intra viscera ix, 43.

Penitus scrutante proxima macello v, 96. cognoscere vi, 474.

Pennae onines subsidunt vi, 198. pennas sumit iii, 80. madidas Auster siccet in carcere v, 104. in capite gealabant cursores a. tabellarii iv, 449. n. *Pensa* meliora manu ducunt Parcae xii, 65.

Pensilibus plumis vehatur i, 159.

Pensio clamat, posce ix, 63.

Penula stillaret nimbo v, 79.

Peplus x, 262. n.

Per oppida notae buccae iii, 34. cuncta agmina adspiceres xv, 56. mediam noctem v, 51. montem adversum cucurri v, 77. per humum inclinatae lacertis xv, 63. per glaciem alto perone tegi xiv, 186. fraudes conduplicare patrimonium xiv, 229. devia rura

inventae lacertis xiv, 75. tot saecula differt mortem x, 248. sequora inclusa positae moles xii, 75. haec tormenta exactas divitias xiv, 135. per terram ductis digitis xv, 92. per tua vestigia deterius omnia peccat xiv, 53. per lacrimas effundere hilem v, 159. se componunt libellos vi, 244. per ipsam nulla mora vi, 333. per forum premit juvenes vii, 132. per aciem Polyphemi evasit Vlixes ix, 65. per compita te quaerit ix, 112. per mediam urbem audita vox xi, 112. per Novium nulla mora, quin cet. xii, 111.

Peragit dictata omnia v, 122. facinus vi, 640. orbem salutatrix turba v, 31. conata xiii, 210. officium xi, 114. peractum est omne mare nostrum et iam deficit v, 93. peracti voti poenitet te x, 6. peracto rite sacro xii, 86. peracta cognitione vi, 485. vellera ii, 54. criminis xiii, 238. peragendum mihi officium ii, 133.

Percurram citius, quot villas possideas x, 225.

Percussore aliquo viii, 173.

Percutit fragor aurem xi, 196. pondere coxam xv, 66. percussus oestro, Bellona, tuo divinat iv, 124. Achilles gravis est nulli i, 163. percussa Mauro Oceano Africa x, 149. percussum pondere silicem iii, 271. se igni quisque quum crederet xii, 20. tenui verbere Circes xv, 21. puero mare i, 54. percussus hove xiv, 286. percussas male textoria pectine lacernas ix, 30.

Perda caballorum xi, 193. V. L.

Perdidit infelix totum nihil iii, 209. alter his centum xiii, 72. *Mars* galeam xiv, 261. perdere centum sestertia i, 93. causas vivendi viii, 84. coenam vi, 209. oculos ambos x, 228. nulum post omnia viii, 97. perditus xiv, 209. quis usque adeo v, 130. viii, 212. perdita audacia iii, 73.

Peregrina bellus iv, 127. pulpita

vllii, 225. purpura xiv, 487. peregrinos mores vi, 298.

Pereo — perit obtritum vulgi omne cadaver more animae iii, 260. dignus morte viii, 85. confusus viribus x, 44. eloquio orator uterque x, 448. quidquid xi, 490. libraria vi, 476. paene vi, 563. ex quo paupertas Romana vi, 295. perierunt tempora servitii iii, 424. pereat ne, donabitur iv, 56. ne summa vii, 474. dummodo non, quod sedisti — et ulfecisse cet. vii, 222 seq. pereuntem censum vi, 362. perituri Latini eista vi, 44. hostis xi, 407. periturae chartae parcere i, 48. perituram accessere summam xi, 47. periturns audio multos x, 84. pereundum est x, 339.

Perfectissimus horum est ii, 5.

Perfert stans, quae sedens legerat cet. vii, 453. pertulit ignominiam viii, 209. pectore constanti fluens vi, 93. dictata verba vi, 392. perferat quo fremitu letus monstratos vi, 264.

Perfidiam xiii, 24.

Perfidus noster xiii, 245. perfide et ingratis ix, 82.

Perfixit si, cantat bene vii, 494.

Perfundit piscem Venaservo v. 86. mero unguenta vi, 393. luto porticus xiv, 66. perfusa Mauro Oceano Africa x, 449.

Pergit non reddere xvi, 40. ire viam illam xiv, 422. pergere ultra tendit x, 454.

Pergrua omnis xi, 437.

Perhibent ut, qui de magis maioribus loquuntur iv, 17.

Peribonius s. *Perilonius* magis ingenue ii, 46.

Peridi ratio si iusta est et honesta vi, 94. pericula mille urbis iii, 8. summa rerum excipit viii, 249. aequanda rebus gestis xiv, 314. garrula securi nautae narrare gaudent xii, 82.

posuere mala crudi succi xi, 76. alia nunc ac diversa noctis iii, 268.

Perimit tyraonos elassis vii, 451.

Peripetasmata vi, 227. n.

Peristromata vi, 227. n.

Peritus iuris Apollo i, 428. astrorum muodique vi, 586.

Periurata dictet viii, 82. vendet summa exigua xiv, 218. eorum fons xiii, 90. seq.

Periuri capitis xiii 474. Periurorum animus et poenae xiii, 96. seq.

Perlege leges xiv, 492.

Perluces, Cretice ii, 78. perlucente ruloa xi, 43.

Permixtum s. *Permistum* nautis mare viii, 474.

Permittit nil non aibi mulier vi, 457. permittet ipsis expendere numinibus x, 347. permittas quantum, tantum delinquere, nemo satis credit xiv, 234.

Permutatio si detur vi, 653.

Permutat domos vi, 225.

Perniciose petuntur x, 54.

Pernoctantis parasiis xiv, 46.

Pernox alea luditur viii, 40.

Perone alto tegi xiv, 486.

Perores in Proculus ii, 67.

Perpetuus auctumnus Phaeacum v, 454. perpetua anxietas nec mensae tempore cessat xiii, 244. perpetuum ver in urna vii, 208. perpetuum pacem tigris agit cum tigride xv, 464. perpetui risu x, 33. moerore x, 245. perpetui comites municipalis arenae iii, 35.

Persica regna non sufficient animo iv, 328.

Persicus arborum lautissimus iii, 224. Persice xi, 57.

Persona dira et foedior omni crimine iv, 45. non loqui videtur, sed ipsa mulier iii, 96. personae pallentis blatum in gremio matris formidat rusticus infans iii, 475. personam

tristes thyraumque tenent et subligar Acci vi, 70. Antigones vel Menalip- pes pone viii, 229.

Pertuade libellos positos tinea vii, 26. pertundite mediam venam, me- dici vi, 46. pertusa laena homines plurima non audent dicere v, 131.

Pervenit quando ille ad te? v, 62. ad te lecti sonus ix, 78.

Pervigili toro xv, 43. pervigiles popinas vii, 458.

Pervia cymbae stagna xii, 80.

Pervolat axe citato Flaminiam i, 60. urbem vi, 398.

Pes argenteus xi, 428. pedem Ce- reris tangens xiv, 219. unum mo- verat protuleratque de limine x, 30. pede mero observat sabbata vi, 459. tam dextro quid concipis? x, 5. uoo non altior Pygmaeus xiii, 473. ante pedes togati vii, 443. aote pedes Domitii pone syrma viii, 228. pe- dibus albis venerat in urbem i, 444. meis me porto iii, 27.

Pessimus, v. *Molus*.

Peste et clade sub illa (Domitia- no) si liceret iv, 84.

Petamniculus siccus vii, 449.

Petauro iactata corpora xiv, 265.

Petit lectica quadrantes ceotum i, 424. absenti i, 423. nemo, modicis quae mittebantur amicis v, 408. plus temporis atque olei vii, 99. petimus coniugium partumque uxoris x, 352, petente viro castra patriamque vi, 575. petitur decocta v, 50. *petuntur* nocturna toga, nocturna militia x, 8. *supervacua aut perniciose* x, 54. *petitus* oulla non arte locus summus, 440. a mangoe xi, 447. *petita* bellus furva gente xii, 404. *petitus* inde pon- tifices vi, 603. *petitas* a Meroe aquas vi, 527. *ceras* illa de oave ix, 449. *petitis* looge marmoribus xiv, 89.

Petosiris (al. *Petosyris*) aptiorem cibo horam dederit vi, 584.

Petulant ac ebrius iij, 278. Taren- tum vi, 297. hostia xii, 5.

Phaenica populum tam vacui capitis putavit xv, 23. *Phaescum* perpetuus auctumous qualia poma habebat v, 454.

Phaesianorum deorum ornamenta iii, 248. *V. L.*

Phaedra Cressa x, 327. n.

Phalanges iuocatae umbone ii, 46.

Phalaris licet imperet, ut sis fal- sus viii, 84.

Phalaris aote consulit vi, 590.

Phaleris gauderet equus xi, 403. laeti omnes xvi, 60.

Phanaticus v. *Fanaticus*.

Phaetram Dianae xiii, 80. phare- tris Veneris macer vi, 438.

Phaetrate Semiramis i, 408.

Phario aceto xiii, 85. *Pharia* mer- ce iv, 33. *V. L.* papyro iv, 24.

Pharon et Nilum vi, 83. Tyrrhe- nam xii, 76.

Phaenelis fictilibus dare vela xv, 427.

Phasma clamoribus Catulli viii, 486.

Phialas tenet Virro inaequales be- ryllo v, 39.

Phiale, ad quam servatur tota bona x, 238.

Phidiacum ebur viii, 403.

Philippica divina x, 425.

Philippi discipulo committe venam xiii, 425. (Philippus) callidus emtor Olynthi xii, 47.

Philomela facit tribunos vii, 92.

Philosophorum supercilium addu- ctum atque sublatum ii, 45 n. *Stoi- corum* coma strictim ad cutim tonsa, aliorum cricis et herba promissa ii, 45.

Phitra Thessala vi, 644.

Phaebi balnea vii, 233.

Phaenicopterus xi, 439.

Pholo sitiante dignum cratera xii, 45.

Phrenesis manifesta xiv, 436.

Phrygia tiara vestitur bucca vi, 516. columna xiv, 307.

Phrygio more supervacuum cultus
abacindere carnem ii, 145.

Phryx aut *Lycius* puer xi, 147,
sugur conductus vi, 585. *Phrygibus*
quot urnas vini *Siculus* donaverit vii,
236. laetis mirabile sumen xii, 73.

Phthisis et vomicae xiii, 95.

Piacula furtiva tragicæ cervæ xii,
120.

Piscus (piscator) iv, 65.

Piscenis aemula mals xi, 74.

Pictor, aliptes iii, 176. pictores
quis nescit ab *Iside* pasci? xii, 28.

Pictura iubetur velari alterius se-
sus imitata figuram vi, 340.

Picus — a *Pico* numeres genus viii,
131.

Pierides puellæ, narrat; prosit
mihi, vos dixisse puellas iv, 36.

Pteris in arca s. umbra si quadrans
tibi nullus ostendatur vii, 8. *Pierio*
sub antro non cantare potest pauper-
tas vii, 60.

Piger ipsa mole taurus xii, 12.
Bootes v, 23. pigra dolabra viti, 248.
pigra canibus viii, 34.

Piget ferre xiv, 199.

Pignerat *Atræus* lænam vii, 73.

Pignus digito dedisti vi, 27. pigne-
ribus positus ix, 141.

Pilosus nares xiv, 194.

Pilo fruticante lx, 15.

Pila, cohortes x, 94.

Pingit trementes adtollens oculos
ii, 94. cito facies ix, 146. picta mitra
lupæ barbaræ iii, 66. pictæ aulæ
togæ x, 38. vestis latum surum vi,
452. testæ remis xv, 128. picta tem-
pestate se tuetur xiv, 302. pictos vul-
tus maiorum ostendere viii, 2. pictas
facies ad olida præsepia viii, 157.

Pinguis torrente cloaca v, 105. hæ-
dulus xi, 65. *Damasippus* viii, 147.
pingue passum xiv, 270. pingues ta-
cernas ix, 28. longo frigore iv, 44.
pinguia crurs luto iii, 247. Pop-

paena vi, 462. succina vi, 573. pin-
guior *Ilaspulla* taurus xii, 11.

Pinna *Gorgonei* caballi iii, 148.
præcipiti anxia venisset epistola iv,
149. pinnis sumtis esden. quærent
animolis xiv, 76.

Pinnirapi iuvenes iii, 158.

Pinnophylax v, 84. n.

Pinus *Gallinaria* iii, 307. pinum
plaustra vehunt iii, 255.

Pio — piandum morte nefas xiii, 54.

Piperis cœmæ dominus xiv, 293.

Piratae *Cilicæ*, *Capito* et *Numi-*
tor viii, 94.

Pisæne olivæ ramus esuriens quid
præstat? xiii, 99.

Piscator emi minoris quam piscis
poterat iv, 26.

Piscis quum emetur, ne nullum
cipias cet. xi, 36. minoris quam pi-
scis emi poterat piscator iv, 26. pisci
deerat patinæ mensura iv, 72. pi-
scem *Venafrano* perfundit v, 86. hic
fluminis venerantur, illic caeruleos
xv, 7. fugitivum dicere depastumque
diu vivaris *Caesaris* iv, 50. *Tyrre-*
num non patitur crescere v, 96. pi-
scibus mirandis inventis sub aratro
xiii, 66. inclusis carcere *nassæ* xii,
123.

Piso bonus v, 109.

Pitismate s. *pitymate* lubricat or-
bem xi, 173.

Pittacon emit ii, 6.

Pius — pia thura xiii, 146.

Placentas laudo, non siliquas et
pultes xi, 59.

Places tu tibi tunc curruca vi, 276.
placej tibi facies iii, 155. *Vrsidio* lex
lulia vi, 38. vectari vi, 577. instau-
rare popinas viii, 157. placuit quis
gener hic censu minor? iii, 160. po-
nere vii, 149. non esse xvi, 53. pla-
ceas ut pueris x, 167. placeat ne sibi
consul x, 42. quid, dic x, 338. placit-
um quod est xvi, 49.

Placidi si rationem admittitis, e-
dam i, 24.

Placant Bonam abdomine ii, 86.
placabo nostrum Iovem xii, 89.

Plagarum strepitu acerbo gaudet
xiv, 49.

Planctus primos edere x, 264.

Planctus, v. *Rubelli*.

Plangentis populi derisor Anubis
vi, 534. planguntur numi maiore tu-
multa quam funera xiii, 434.

Planipedes Fabios viii, 494.

Plantae velocia gloria xiii, 98. plan-
ta duceris, velut ictus ab Hercule Ca-
cus v, 125. magna calcor iii, 247. e-
recta consurgit ad oscula vi, 507. an-
cipiti figens vestigia xiv, 272. plantis
tremulis insistere non possunt vi, 96.

Plantas in tenues diffunditur pu-
teus iii, 227.

Plantaribus horti exigui laetam E-
picurum xiii, 423.

Platum mare inscutit xii, 62. plana
palma faciem contundere xiii, 428.
omnia dicas iii, 96.

Platani Frontonis clamant i, 42.

Plautat hic praecoris filius iii, 457.
plaudendum funus i, 146.

Plaustra vehunt pinnam iii, 256.

Plauus tremulo probatae descen-
dant clune puellae xi, 463.

Plautus, v. *Rubelli*.

Plebeium in circo positum est et
in aggere fatum vi, 588. plebeiae
Deciorum aoinae, plebeia nomina
viii, 254. plebeia cui tympana cedant
vi, 546. plebeios calices xi, 445. a
plebeis longe Megalesia vi, 69.

Plebis Niliacae pars i, 26. immen-
sae nimisaeque paco si libet mihi di-
cere xi, 494. plebe ima Quiritem fa-
cundum invenies viii, 47. de togata
veniet, qui ioris nodos solvat viii,
49.

Plectit comas vi, 496. *V. L.*

Plectro grato indulget vi, 389.

Plenus fluctu alveus xii, 30. plena
ipso lectica i, 33. iam margine sum-
mi libri scriptus Orestes i, 5. domus
libis genialibus xii, 487. litora multo
delatore iv, 47. maxima quaeque do-
mus servis superbis v, 66. urna vi, 426.
domus tunc omnis viii, 400. malis
longa senectus x, 494. plenum magnis
trabibus mare xiv, 276. Nerone pro-
pinquo iuvenem viii, 72. pleni thea-
tri x, 428. pleuo gutto componit lin-
tea iii, 263. ex acervo velutsemper tol-
latur vi, 364. ore turget sacculus xiv,
438. ore volat hirundo ad pullos x,
232. plenae sororibus urnae x, 242.
plena fora cuocta simili querela xiii,
435. omnia gypso ii, 4. plenos utres
tempestatibus xv, 20. pugnos sangui-
ne oculorum xv, 5.

Plerumque hi gradus xi, 46.

Ploras victrix provincia i, 50. plo-
rat sicta pellice uberibus semper la-
crumis vi, 272. seq. plorant quam
multi talia xiv, 450. plorare casum
ludentis amici iubet natura xv, 434.
plorante gula quae comedia, quis mi-
nus melior? v, 458. te foris ix, 77.
plorantes improba natos reliquit vi,
86. ploratur lacrimis amissa pecunia
veris xiii, 434.

Pluma in paterna dormisset vi, 88.
plumis Sardanapali x, 362. pensilibus
vehetur i, 459.

Plumbo commissa (domus Cynici)
eadem manebit xiv, 340.

Pluit quoties, dominus gestatur in
portem vii, 479.

Plus Pallante possideo i, 408. aloes
quam mellis habet vi, 481. homi-
num xiv, 276. aliquid, quam satis
est iii, 480. quid faceret, aegrotante
viro? vi, 388. cspiant intestina poe-
tae vii, 78. quid natura conferre po-
tuit puero? x, 302. quid velit ira xiii,
476. si quid agitet in illo pectore vi,
254. nil interrogo x, 72. exigit in-

terdum dolor, quam lex ulla dolori concessit x, 315. lactis habet haedulus, quam sanguinis xi, 68. valet fati hora benigni, quam cet. xvi, 4, pluris, quam Gallus, agebat vii, 144. porticus, quam balnea vii, 178. *Deci, quam qui servantur ab illis viii, 258. quae emuntur, magis iuvant xi, 16. dimidio quod vendere possis, pares xiv, 204. in plura dabit haec contagio labem ii, 79. plures de pace triumphos viii, 107. plura hi faciunt ii, 45. reponis iii, 220. tulisti ix, 39. dolia linit ix, 58. domi fragi xiii, 57. venena non misuitulum mentis vitium, quam cupido census xiv, 173. Plurimus hic aeger moritur vigilando iii, 232. plurima sunt, quae cet. v, 130. xiv, 1. dixit iv, 119. palma cui fervet viii, 58. propter ix, 118. aunt iuvenum discrimina x, 196. sana testantur xii, 28. in frusta sectum xv, 78. vitia paulatim exiit xiii, 187. plurimum intereris, quibus artibus filium inaltius xiv, 73.*

Pluteum servare Cleanthas iubet ii, 7. Pluteus lecticae i, 65. n.

Pluton torvus nondum sortitus triste imperium cum Sicula coniuge xiii, 50.

Pluvia — a pluvia quem tegula summa tuetur iii, 202. de pluviis aut aestibus locuturi fatum pendebat amici iv, 87.

Pocula extra stantem caprum i, 76. torques saucius v, 26. ex electro et gemma v, 37. — 42. ad ea Virro gemmas transfert a digitis v, 43. tibieursor Gaetulus dabit cet. v, 52. quando propinat Virro tibi sumitque tuis contacta labellis v, 129. praegustet timidus pappas vi, 633. magnorum artificum frangebat miles xi, 402. ibi communia viii, 177. inter media caesi patris ultor viii, 217. gemmata quon-

sumes, aconita time x, 26. veteris templi grandis adorandae rubiginis et populorum dona xiii, 148. Cf. Calix, Cyathus, Philulae.

Podagram locupletem optare xiii, 96.

Podice levi mariscas caeduntur ii, 12.

Podium — omnibus ad podium spectantibus ii, 146.

Poemata ridenda malo, quam te, divina Philippica x, 124.

Poenae praecens luxuriae morbi et mors i, 142. ne crimen sequatur metuens xvi, 90. nullum erit periuri capitis xiii, 175. magna debetur violato cadurco vi, 537. data haec diu viventibus, ut renovata semper clade domus multis in luctibus inque perpetuo moerore et nigra veste senescent x, 243. vulturis atri cet. xiii, 52. vellems ac nullo saevior illis, quas et Caeditius gravis invenit aut Rhadamanthus, nocte dieque num gestare in pectore testem xiii, 195. gaudebis amara nominis invisii xiii, 247. hac caruit Lentulus x, 287. poenam accleri non invenia xv, 129. poenas dat ebrius cet. iii, 279. ne victus exigit Ajax, quam timeo x, 81. metuet, quascumque mariti exigere irati x, 312. has exegit gloria toties optata x, 187. has patitur peccandi aola voluntas xiii, 208. alieni pendere somni cogitur vi, 178. poenia iustus illos afficiunt verbera viii, 268. Poenitet vero galeatum duellii, 170. multos vanae cathedrae vii, 203. poeniteat ut te non voti peracti, quid tam dextro pede concipia? x, 6.

Poenon milite nisi portas frangimus, actum nihil est x, 155.

Poeta a summo minimoque eadem expectes i, 14. poetae intestina plus capiunt vii, 78. sententia illa semper in ore tuo versetur, Dis atque ipso

Jove digna: unde habes, quaerit nemo, sed oportet habere xiv, 296.
Poëtae fabulas suas vendunt munerariis vii, 87. celebres notique quum iam balneolum Gabiis, Romae conducere furnos tentarent vii, 3. poëtas Augusto recitantes mense iii, 9.
Poëtarum multitudo i, 17. 18. egregiorum descriptio vii, 53 seq. secessus in sylvis et antro Pierio vii, 57. seq. paupertas vii, 53 seq. 62 seq. fabulae, commenta et descriptiones ridentur i, 84 seq. ii, 31. 130. seq. iv. 34 seq. vi, 59. ix, 63 seq. x. 246. 314. xii, 23. xiii, 34 seq. 76 seq. 112 seq. xiv, 240 seq. 260 seq. Cf. *Vates*.

Poëtica si quando surgit tempestas, omnia sunt talia et tam graviter xii, 23.

Pol est honestius v, 10.

Pollenias et *Proculus* ii, 68. *V. L.*

Pollux ceu ducat mores teneros vii, 237. verso quemlibet occidunt populariter iii, 36.

Polluxis quae, acis ix, 74.

Pollux et *Proculus* ii, 68. *V. L.*

Pollux an deberet Capitolinam sperare quercum et fidibus promittere vi, 387. quanti doceat lautorum pueros, tenta vii, 176. Crepereius non erat miserabilior hac facie ix, 7. digito nudo mendicat xi, 43.

Pollux et *Proculus* ii, 68.

Pollux se non iugulo Electrae viii, 218. pollutus concubitu adulter ii, 29.

Polycti aliquid praeclarum iii, 217. multus labor viii, 103.

Polyphemus et *Antiphates* trepidi laris xiv, 20. Polyphemi lata acies, per quam solers evasit Ulixes ix, 64.

Polyxena scissa palla x, 262.

Pomæria intra natis salibus vehemens ix, 11.

Pompa bellorum x, 284.

Pompeius saevior illo tenui iugulos

aperire susurro iv, 110. Pompeio dederat Campania febres optandas: sed fortuna ipsius et Urbis servatum victo caput abstulit x, 283 seq. Pompeius quid evertit? x, 108.

Pomptina (al *Pomtina* et *Pontina*) palus et Gallinaria pinus armato tutae custode tenentur iii, 307.

Poma, quorum solo pascaris odore, sibi dari iubebit Virro, qualia perpetuus Phaeacum auctumnus habebat, credere quae possis subrepta sororibus Afris: tu scabie fruieris mali v, 150 seq. pomis [timere furem] vi, 18.

Pondere quanto percussum silicem iii, 271. quanto galeae curvetur vi, 262. minori Atlanta urgebant sidera xiii, 49. quo Tydides percussit coram Aeneae xv, 66. sine pondere terram et tenuem umbris Di (date) vii, 207. pondera maioris gemmae non sufferre queat i, 29.

Polo vexillum media Subura x, 156, tot altaria pro eius reditu xii, 94. ponit sibi totos apros i, 141. praesidium viii, 238. oluscula focis xi, 79. pia tura in carbone xiii, 116. ponunt hic noctibus lecticas vi, 309. Cosmetae tunicas vi, 476. mox et praeputia xiv, 99. farrata catina xi, 109. posuit natura scelerei huic nomen a nullo metallo xiii, 30. quis sibi peccandi finem? xiii, 241. modum paupertas vi, 359. posuere monilia toto collo ii, 85. mala crudi pericula succi xi, 76. ponas inter maiores ipsum Promethea viii, 133. quae prima, aut ultima ix, 81. ponat inter munera naturae x, 358. ponamus nimios gemitus xiii, 11. ponant qui omnia in Fortunae casibus xiii, 86. pone Tigillinum, taeda luebis i, 455. ante omnia sodales ingratos xi, 190. ad Trebium v, 135. sagittas vi, 172. cruce[m] servo vi, 219. parte

alia cet. vii, 444. hos (mores) ante effigies maiorum tuorum viii, 22. *frena modumque irae et avaritiae* viii, 88. hinc pulpita, inde gladios finge viii, 495. syrma ante pedes Domini viii, 228. domi lsuros x, 65. domum, aervos cet. xi, 489-490. teram, cobihe vi, 347. ponere gemmas in vaginae fronte v, 45. cogit v. 73. cognatis larum natalitium xi, 84. mercedem linguae vii, 149. ponente lacerinas Caeditio xvi, 45, ponitur tibi cammarus v, 85. hinc praeda cubili xiv, 83. ponere foras v, 126. ponentur amicis vilibus ancipites fungi v, 146. ponatur calculus ix, 40. poni vobis non eadem vina v, 51. positus urbi modo villicus iv, 77. strata longaque cathedra ix, 52. posita luditur arca i, 90. corona provocat vi, 320. tiara miles arma tulit x, 267. orchestra cathedris vii, 47. positum est fatum plebeum in circo vi, 588. posito fuso xi, 69. diademate xiii, 39. positos libellos tinea pertunde vii, 26. positas moles per aequora inclusa xii, 75. coronas a rege antiquo xiii, 149. positis aratris audiret vulgus ii, 74. Voluniis inter iuga iii, 491. argis scaphium sumitur vi, 264. mensis ad templa xv, 42. pigneribus ix, 141. ponendum te censes extra communia xiii, 141. aliquid discriminis inter unguenta et corium xiv, 203. ponendi numi ad vigilem Castora xiv, 260. ponenda praemia sumas iii, 56.

Pons nusquam (ubi mendices) ? v, 8. Aemilius se praebat tibi vicinum vi, 32. a ponte satellites iv, 146. de ponte aliquis xiv, 134.

Pontia clamat, feci vi, 638.

Pontice viii, 1. 75.

Pontica medicamina vi, 661. Ponticus serpens xiv, 114.

Pontifici summo (Imp.) iv, 46. pontifices Salios vi, 604.

Ponti regem transeo x, 273.

Ponti torpentis ad ostia iv, 43.

Popano tenui corruptus Osiris vi, 544.

Popina in magna legatum quære viii, 172. popinae calidae vulva xi, 84. popinas pervigiles instaurare viii, 158. ante earum ostia vela oppansa viii, 168. n.

Poplitibus quanta sedeat vi, 263.

Poppoana pingua vi, 462.

Poppysma crebrum roganti (sonnanti V. L.) vi, 584. xi, 173.

Populariter occidunt quemlibet verso pollice vulgi iii, 37.

Populus modo victor ii, 73, qui sequitur, magno premit agmine lumbus iii, 244. victori quod postulat, aurum vii, 243. nos villis xiii, 142. quod clamat, Osiri invento viii, 29. idem, si Nurtia Tusco favisset, — Seianum diceret Augustum x, 74. hunc egregium putat acquirendi artificem xiv, 145. Romanus quantum sub Tatio arabat xiv, 160. nullus apud tragicos facit scelus xv, 31. nobilis ille, quem diximus cet. xv, 113. populi victoris in urbe quae nunc sunt ii, 162. frons durior huius viii, 189. alterius occasio capienda cet. xv, 39. plangentis derisor Anubis vi, 534. totius annus expectandus xvi, 43. populo emnis arbor mercedem pendere iussa est iii, 45. minantur plaustra iii, 256. libera si dentur suffragia, quis tam perditus cet. viii, 214. adoratam caput ardet x, 62. ipsi non ignoscas viii, 189. et urbi nota res x, 341. et patriae quod civem dediati, gratum est cet. xiv, 70. mirante hanc vestem peroras ii, 67. in quocumque videas Catilinam xiv, 42. pro populo faciens ix, 117. populum gregibus comitum premit i, 46. et orchestram similes hic videbis habitu iii, 178. Phaeaca tam vacui capitis xv, 23. in

populum trahere dispersos xv, 151. per populum et famam nigros efferre maritos iii, 72. populorum dona xiii, 148. populos regenti iv. 83. Aethiopum x, 150. adspicimus, quorum ira non sufficit occidisse aliquem xv, 169. in populos lasse Niphatem vi, 110. populi his digna supplicia xv, 130.

Porcae tenerae abdomine placent Bonam ii, 86.

Porci unius scabie et porrigine cadit totus grex in agris ii, 80. candiduli tomacula divina voveas x, 355. omenta alba in carbone ponimus xiii, 117. porcum Sylvano cadere vi, 117. porcis senibus indulget clementia vi, 160. cum renigibus grunasse Elpenora xv, 22.

Porrigine unius porci grex totus cadit ii, 80.

Porrigit ora capistro vi, 43. Fortuna hos domibus altis vi, 607. callces puer xi, 116. ore trientem iii, 267. se aurea tunica de faucibus viii, 208. panem murmure v, 67. quidquid illa vi, 632. bibendum, quidquid erit vi, 598. Calenum i, 70. porrecta brachis, quae pelagi occurrunt medio xi, 76.

Porro quod officium iii, 126. utile vi, 210. fecundior labor vii, 98. multos vides xi, 9.

Porrum sectile quis tecum comedit auctor ? ii, 293. et caepe nefas violare xv, 9. porri sectivi fila numerata xiv, 133.

Porta me excipist xvi, 3. Syenae mittit dentes xl, 124. portae Idumaeae incolae Syrophenix vii, 160. quot Thebarum xiii, 27. portarum claustra prodita laxabant tyrannis viii, 261. una clave teneri xv: 158. portas sollicitas imitatur isnuu in ferrata domo vii, 42. frangimus Poeno milite x, 155. ad portas excipit rumores vi,

409. portis centum Thebe iacet obruta xv, 6.

Portenta qualia Aegyptus colat xv, 2. Cf. *Monstrum*.

Porthmos tetrum iii, 266.

Porticus, in qua gestetur dominus, quoties pluit vii, 178. tota vestitur tabellis xii, 101. perfusa luto xiv, 66. porticibus quantis iumenta fatiget iv, 6. disponat avos vi, 163. porticibusne tibi monstratur femina voto digna tuo vi, 60.

Portio quota facies Achaeae iii, 61. brevissima vitae ix, 128.

Porto me pedibus meis iii, 28. portas crudum pavonem in balnea i, 143. portat servulus tot res regio vertice iii, 252. axis saxa iii, 257. aquas a Meroe vi, 528. vascula pauca argenti x, 19. Gaetula belua ducem luscum x, 158. portante fumus Heclore x, 260. portatur servus eodem curru x, 42. portandum ad busta cadaver iii, 32.

Portorium redimere iii, 31. n.

Portus conducere iii, 31. quos natura dedit xii, 78. adspice xiv, 275.

Posci quum, ais, improbus es; sed pensio clamat: Posce ix, 63. poscit iam aquam Vaelegon iii, 198. sulfura calix v, 18. mercedes vii, 246. falso nomine i, 98. sortes i, 82. collyria vi, 579. ferrum vi, 624. nimissae opes x, 105. librum iii, 42. aera meretrix vi, 125. maritum pastorem et oves vi, 119. totum sibi orbem xiv, 318. in quantum sitis atque famies xiv, 318. poscimus solum, ut cet, v, 112. vii, 71. dum poscimus aerta cet. iv, 129. poscas ut aliquid voveasque x, 351. aliquid v, 65. posce Latine, quum posces xi, 118. ocus aliquid lignorum vii, 24. fortem animum x, 357. vitem libello xiv, 193. poscentibus assem pueris xiv, 208.

Posides spalo vincebat Capitolia
nostra xiv, 94.

Possideo plus Pallante i, 108. possidet quot iugera iii, 141. quot villas x, 225. possident Pacuvius, quantum rapuit Nero xii, 429. possederis si solus tantum culti agri, quantum sub Tatio populus Rom. arabat xiv, 159.

Possum non ferre Graecam urbem iii, 60. nec possum, nec volo funus promittere patris iii, 41. potes si avelli Circensibus iii, 223. si illa pati v, 3. si omnia ferre, et debes v, 171. ferre dominam salvis tot restibus vi, 30. vix ferre xiii, 14. possunt tantum artes huius vi, 595. poterant quibus ignoscere illorum manes xv, 405. possis ignavus haberi iii, 272. inde epulum dare iii, 229. quae credere subrepta v, 152. quod ipse tibi dare x, 363. hoc non facere quinque diebus continuis xi, 206. ut Sicotora vincere xiii, 142. vix dicere, quam multi talia placent xiv, 150.

Post hunc tradentur tubera v, 116. hanc minores censebunt vi, 499. sella vii, 442. duos menses vi, 15. terga iam reliquit sexaginta annos xiii, 16. haec ii, 62. viii, 217. xiv, 55. 158. quem nil amplius edit v, 118. minor est, credas aliam; a fronte cet. vi, 504. ipsam an sit victurus vi, 568. nimbus et fulmina vii, 163. omnia perdere nulum viii, 97. cuncta novissimus exit annulus xi, 42. meritum sane mirandum xii, 124. finem auctumni xiv, 190. herbas xv, 99. damnum temporis ix, 125.

Posteritas quod addat moribus nostris, nil erit ulterius i. 118. Ilirpini, venale pecus viii, 62.

Posthac multa contingere virga vii, 7. cogetur vii, 18.

Posthume, vetus est cet. vi, 21.

Postes ornentur et grandi ianua lauro vi, 79. loquentur ix, 104. postibus coronam necle vi, 52.

Postquam veneris xiii, 161.

Postremo etiam timeret xi, 94.

Postulat populus vii, 243.

Postume vi, 21. 28.

Potens matrona i, 69. huius vel una ratio est, ne cet. xiv, 39. potentior natura equal cura x, 303.

Potentia miranda occulti fati est Tullius vii, 200. quosdam praecipitat subiecta magnae invidiae x, 56.

Potestas aequa Dis Iv, 71. Fidenarum Gabiorumque x, 100.

Potio haec terquet vi, 624.

Potiores aerumnis x, 360.

Potius libeat i, 49. cantet, quam pervolet urbem vi, 398.

Potat ipse diffusum capillato consule v, 30. potatis vos aliam aquam v, 52. potate tantum subrepti Faleri ix, 116. potauda ubera vi, 9.

Præbet palmas agili Luperco ii, 142. caput venale sub hasta iii, 33. materiam iocorum iii, 147. bos colulum cultris x, 270. spelunca domos vi, 3. alas iam vellendas xi, 157. caput pulsandum v, 172. manum vasti vi, 584. facilem aurem v, 107. tibi vicinum se Aemilius pons vi, 32. præbenda est gladio cervix x, 345.

Præcedit te xiii, 108. quatuor annis xiii, 58. præcedant ipsas illi virgas viii, 23. præcedentia longi agmina officia x, 41.

Præceps immane ruinae x, 107. fugit x, 160. præcipitem ire iii, 129. rapit ambitus atque libido viii, 135. præcipiti pinna iv, 149. in præcipiti omne stetit vitium i, 149. præcipites feruntur vi, 619. curramus x, 85.

Præceptori regula verborum constet, legat historias cet. vii, 230 seq. præceptorum parentis loco esse voluere vii, 209.

Præcepta magna, sacris quas dat libellis victrix fortunæ sapientia xiii, 49. hæc illi veteres minoribus xiv, 489. Zenonis melius nos monent xv, 407.

Præcipit mitem animum xiv, 46. amorem census xiv, 227.

Præcipitat quosdam potentia x, 56. cursum xv, 78. pulcherrima vii, 38.

Præcipue iii, 59. vii, ix, 449.

Præcipuus est horum vi, 557. honor vi, 532. præcipuam ceram iv, 49. præcipuis sudoribus xiii, 220.

Præclara quæ et prospera tanti, ut rebus lætis par sit mensura malorum ? x, 97. Iaspis v, 42. præclarum aliquid Enphranoris iii, 217. præclaro nomine insignis viii, 344.

Præco nec loquatur vi, 439. præconis nitidi filius iii, 457. præconem circumspecte pannis viii, 96. a præcone vocari i, 99. præcones fieri nec turpe putarent vii, 6.

Præcordia sudant culpa i, 167. senis pressit vi, 624. nullis aut levibus causis flagrantia xiii, 481. quibus finxit Titan luto meliore xiv, 35.

Præda caballorum Praetor xi, 493. eubili ponitur xiv, 82. prædam guttauerit primum rupto ovo xiv, 85. recentem servabat hyems iv, 58. prædarum in parte reperta pocula xi, 404.

Prædia tot Apula ix, 54.

Prædices Licinus xiv, 305. Seneca x, 46.

Prædo caballorum xi, 493. *V. L.*

Præfectura domus Sicula non mitior aula vi, 486.

Præfecti (Urbi) anne aliud tunc (quam villici) ? iv, 78. præfectos Pelopea facit vii, 92.

Præferre tegetem cubili Palatinæ vi, 447. animam pudori viii, 83. facem pudendia viii, 439. Senecam Neroni viii, 212. *quis audet tunc ar-*

gento caput rebusque salutem ? xii, 49. hoc sorori atque viro vi, 444. prælatus Hiarbæ zelotypo iuvenis v, 45. prælata Lavino sedes xii, 71.

Praegnans uxor circumducitur i, 422. prægnantem stamine fuscum ii, 55. viduam fecerit vi, 405.

Præguatet pocula timidus pappas vi, 633. Atrides medicamina Pontici regis vi, 660.

Praelia quanta illic dispensatore videbis armigero ? i, 91. meditatus marmorea villa iv, 442. status lusea vii, 428. illic eadem xiii, 472. diversam movebit vi, 258. vigilata dele vii, 27. Punica passis xiv, 462. in prælia euntem turrim xii, 410.

Praematuri cineres xi, 44.

Praemia militiæ xvi, seqq. sacramentorum xvi, 35. ponenda summas iii, 56. corac pendentes tollit vi, 324. feres culpæ viii, 449. *si tollas, quis virtutem amplectitur ipsam* ? x, 442. quanta bonos maneat viii, 99.

Praemordet es hoc quodcumque est auctos discipuli vii, 218.

Praeneste gelida iii, 190.

Praenestinus in montibus alta villarum culmina parat xiv, 88.

Praepondere illum exercitiis x, 92. Prochyta Suburae iii, 5.

Praepotia ducit adulter impatiens moræ vi, 238. ponunt (Iudaei) xiv, 99.

Praesens poena i, 442. præsentem marito loqui cum ducibus vi, 400. præsentibus ipsis narrasse pudeat xi, 202. præsentior templorum maiestas xi, 444. præsentius quanto nomen aquæ ? iii, 18.

Praesepia ad olida pictas facies viii, 457. præsepibus qui donavit bona i, 59.

Praesertim ætate xv, 409.

Præsidium galeatum ponit viii, 239. *praesidia* rerum tuarum expectanda vii, 23. ultima discriminis asserimus xii, 56.

Praestantius quanto esset numen aquae iii, 48.

Praestat hunc honorem vobis, O nummi v, 436. discipulum meliorem magistro xiv, 212. tributa iii, 488. auxilium xv, 150. pudorem quem galeata mulier? vi, 252. Neronem securum viii, 170. triplicem usuram ix, 7. curam rebus xi, 115. quod xii, 86. quid gloria? xiii, 99. praestant fortem animum rebus, quas turpiter audent vi, 97. lacrumae, ut non abnuat vi, 539. omnes terga fugae xv, 75. fortuna humilis castas Latinas vi, 287. nitorem ix, 44. pulcherrima dictu vita et re xi, 57. annua tortoribus vi, 480. quid caudicis civilia officia? vii, 186. praestatur illis tempus agendi xvi, 49.

Praeter cineres atque ossa rapitur carpento viii, 146.

Praeterea sanctum nil iii, 109.

Praeterit aram vi, 308. Telamonem Ajax xiv, 214. praetereunte te patent fenestras iii, 275. praeterita nocte x, 235.

Praetexta non esset uribus illia et trabese cet. x, 35. praetextam sumere huius x, 99.

Praetextatus adulter quem patitur dormire? i, 78. praetextatum loripedem non rapuit Nero x, 308. praetextatae fabulae i, 3. praetextatos mores referunt Artaxata ii, 470.

Praetor olim nomen proprium fuit ducis, adeoque et consulis x, 36. n. lieto-rem impellat iii, 128. vadimonia differt iii, 213. praeda (al. praedo) caballorum sedet similis triumpho xi, 493. Praetoris celsi (al. Celsi) ludis vendere funera sua non dubitant viii, 194. improba quamvis gratia fallaci

vicerit urna xiii, 4. lauti pulpita nulla aequare queas xiv, 257. Praetori da, da deinde Tribuno i, 101. non audeat, etai pulsetur, excussos ostendere dentes xvi, 10. Praetorem curribus altis Exstantem et medio sublimem in pulvere Circi In tunica Iovis et pictae Sarraus ferentem Ex humeris aulaeae togae magnaeque coronae Tantum orbem, quanto cervix non sufficit una x, 38 seq. Praetoribus vendentis vocem vi, 380.

Praetoria debent criminibus i, 75. ad praetoria regis magnus cliens sedit x, 461. Praetoria castra a Seiano constituta viii, 43. x, 95.

Pragmaticorum ex foedere inde cadunt partes vii, 123.

Prandet haec inter nautas vi, 404. prandebat olim sibi quisque Deus xiii, 46. prandente Medo epota flumina x, 178.

Pravam extortamque puellam viii, 33. pravis imitandis ac turpibus dociles sumus xiv, 44.

Praecor, tolle vi, 170. parce, Paean vi, 174. Praecantes tangunt aram vel genua Deorum xiv, 219.

Premis populum gregibus comitum i, 40. populus magno agmine lumbus iii, 244. per forum iuvenes longo asserere Medos vii, 132. caput tot ordinibus vi, 502. pressit boletus praecordia unius senis vi, 621. calcibus anguem i, 43. premetur fluctu xiv, 296. quibus illa per somnum digitis! xiv, 221. pressum in faciem panem digitis extendere ii, 107. presso diu stridere molari v, 160.

Pretiosa senectus xiii, 214. pretiosior factus in Beronices digito adamas vi, 157.

Pretium curae est cognoscere vi, 474. operae grande faciat xii, 427. operae inde mihi nullum ix, 28. operae grande est, ut *ponis* xiv, 284

tune par ingenio vii, 96. quod vocis? vii, 419. sceleris tulit ille crucem, hic diadema xiii, 405. pretio (al. pretium) hoc squamæ? iv, 25. quanto metiris, quod ix, 74. cum pretio Romæ omnia iii, 484. pretio maiore paratur v, 56. ullo non vincitur xiv, 445. pretiis exiguis mutare dominos viii, 65. obstantibus numquam animo xi, 45.

Priamus incolumi Troia venit et ad umbras cet. x, 256.

Priapi (al. Priapo) Maenades ululant vi, 316. Priapum, custodem vitis et horti, provocat vi, 375. Priapo vitreo bibit ii, 95.

Pridem, v. *Iam pridem*.

Primoribus xv, 40.

Primum indocti ii, 4. respice ii, 44. crescere iussos vi, 374. respicit haec vii, 441. aliquid da viii, 68. quam primum gustaverat xiv, 85.

Primus in aequore pulvis viii, 64. maiorum viii, 274. properabat iv, 75. prima pecunia intulit peregrinos mores vi, 298. videt cometen vi, 408. animi bona mihi debes viii, 24. quæ, aut ultima ponas? ix, 84. *fere vota et novissima divitiæ* x, 23. luce egressa xi, 484. est haec ultio xiii, 2. *docet rectum sapientia* xiii, 489. iurgia sonare xv, 54. gula senaerit xv, 90. lanugo xiii, 59. legum securis viii, 268. et recta senectus iii, 26. pro noete vi, 204. primum ad lapidem vi, 577. primo limine i, 95. sole ii, 433. morsu deprendere iv, 442. loco fige v, 12. murmure coeli exanimis xiii, 224. prima cum barba xlii, 466. a prima quæ voveris proxima x, 426. primi fabri xv, 468. primos moechos vi, 24. ignes colligit ianua xiii, 446. vagitus edere vii, 495. in primis curandum viii, 424.

Princeps Equitum iv, 32. gemma xiii, 438. Principis quod uxor, quæ

non faciet? vi, 617. *secura* senectus x, 76. sedentis in rupe Caprearum cum grege Chaldeo tutor x, 93. aures contingat x, 341. generosi hæc artes viii, 224. principe citharoedo minus nobilitas haud mira res viii, 498.

Principium atque locus Cæso dictare paratæ vi, 245. principio mundi cet. xv, 448.

Prior ego adsum i, 402. ille me signabit? iii, 81. salutat Albinam iii, 430. unda nobis obstat iii, 244. annuet virga viii, 453. priori vitæ contrarius ire ix, 24. priorum libertas scribendi i, 451. finem legemque egressi vi, 635.

Prisum illud acumen iv, 402.

Privatus altum dormiret i, 46. adhuc Iupiter xii, 44. privata domus quid fecerit vi, 444. privato nulli servire paratum Cæsar's armentum xii, 407. privatis focis maiora iv, 66.

Privigno datum venenum vi, 434. privignum occidere iam fas est vi, 628.

Præ tecum voluta animo i, 468. inspicit i, 97. non inde domum abeant, quam xiv, 448.

Pro coniuge sellam clausam ostendens i, 424. cithara velate caput vi, 394. summis hæc sunt viii, 412. totis legionibus hi tamen cet. viii, 255. populo faciens ix, 447. me Fortuna rogatur ix, 448. eute deformem pellem x, 492. patre nulla coturnix cadet xii, 98. vita quædam, non omnia facienda putat xv, 403. electro adtonitus xiv, 306.

Proavum tibi sumito de quocumque voles libro viii, 434. proavorum atavos felices iii, 312. proavis habitatas silvas xv, 452.

Probitas laudatur et alget i, 74.

Probat exitus vii, 204. probavit quo teste? x, 70. vocem dignam templo veramque xiii, 205. probatæ plausu puellæ xi, 463.

Procedat Numa iii, 138. *procedere* dicitur pompa Consulium et Catholicorum viii, 23. *V. L.*

Procerem agnosco viii, 26. *proceres* pullati iii, 213. vocantur in concilio iv, 73. quod non dant, dabit histrio vii, 90. exire iubentur misso concilio iv, 141. O proceres, censore opus est, an haruspice nobis? ii, 121.

Processus summi nunc via optima vetulae vesica bestiae i, 39.

Prochyta praepone Suburae iii, 5.

Proclames quid non, si ista videas in corpore iudicis? ii, 75.

Proene et Colchide de saeva quidquid dicitur, credamus tragicis vi, 641.

Procul hinc, procul inde (ite) puel- lae lenonum xiv, 45. extensum fu- nem xii, 5. a tellure Antaeum tenen- tis iii, 89. a signis xvi, 17. quae tam absit ab urbe xvi, 25. exagitata ii, 88.

Procula minor lectus iii, 203. *Procu- las* et Pollitas ii, 68.

Procleus habet unciolam i, 40. quis erit nunc? vii, 94.

Proculibit axis iii, 257.

Prodigiosa fides xiii, 62.

Prodigio par senectus in nobilitate iv, 97. prodigia et mores Urbis da- mnante Canopo vi, 84. Cf. *Monstrum*.

Prodiga femina vi, 362. Roma vii, 138. Improbis x, 304.

Prodo — prodiderim tamquam, quidquid scio ix, 97. arcanum ix, 115. furem xiii, 23. prodita claustra por- tarum viii, 264.

Producit Fortuna ridens mos alu- mnos vi, 609. producat Achilles te Thersitae similem viii, 271. produ- cere filiolam turpem vi, 241. testem xvi, 32. supercilium seu ii, 94. pue- ros avaros xiv, 228. crimina ad pa- tres viii, 266. animas alimentis tali- bus xv, 94. ferrum incude xv, 166. exemplum xv, 32. stentem matrem vii, 116.

Proelia, v. *Praelia*.

Profanae, ite ii, 89.

Profert libera animi verba iv, 91. fines xiv, 142. caput i, 126. protulit aetas ferrea omne crimen vi, 23. pe- dem a, 30. proferat quo astro se Ve- nus vi, 570.

Proficis nihil in melius usu tot re- rum xiii, 18.

Profundi imperium xiii, 49.

Progenies matura xiv, 84.

Progne, v. *Proene*.

Prohibente nec tribuno, nec co- gente xi, 7.

Proles Teucrorum viii, 56. prole cum tota exstinctus xiii, 206.

Proculant iurgia v, 26.

Prometheus magnus subitusque de- betur patinae iv, 133. primum homi- nem ex aqua vel luto, limo, argilla, formavit vi, 13. n. ignem summa coeli raptum de parte donavit terris xv, 85. Titan luto finxit praecordia xiv, 35. Prometheus ipsum ponas inter maiores viii, 133.

Promittunt atrocem animum mem- bra hispida li, 12. promisit diem Sta- tius vii, 81. funus patris iii, 43. fidi- bus quercum Capitolinam vi, 388. cristam galli Laribus xiii, 233. he- catomben xii, 101. promittente nil medico xvi, 12. promissus mihi sis conviva xi, 60. promissa Deis anima- lia xii, 2.

Promere ferrum xv, 73.

Promovimus arma ii, 166.

Promptius expediam x, 220.

Pronus adora vi, 48. proni Tiburis iii, 192. prouum est agere ix, 42. tam prouum et facile est contemnere xiii, 75. proua et terram spectantia xv, 147. *Prootmia* rixae iii, 288.

Prope nemo recumbat ix, 106.

Properat hic, velut urgeat Auster iv, 59. ad fetus xiv, 78. rivus mar- moribus vi, 430. primus Pegasus iv,

76. proximus Acilius iv, 94. prope-
rabo fateri iiii, 59. propera stomachum
laxare iv, 67. et exi vi, 148. prope-
rate citius argillam iv, 134. prope-
rare iuvenem iubet illa vi, 330. prope-
rantis avari xiv, 178. properantibus
nobis obstat unda prior iiii, 243. pro-
perantur varie haec inter pueros iiii,
264.

Propinat quando tibi v, 127.

Propinqui paupertatem levet xiv,
236. propinquo cuiquam xiv, 6. Ne-
rone plenum viii, 72. propinquas ru-
des i, 71. propinquis nullis aconita
miscuit viii, 219. deductis longa ge-
te xiii, 207.

Propior hoc solo, quod cet. vi, 510.
Proximus properabat Acilius iv, 94.
urbi Hannibal vi, 291. ante diem
caupo aciet ix, 108. proxima scruta-
tante v, 96. quae surgit aedes ovili
vi, 529. quae volveris a prima, Phi-
lippica x, 126. tempestas timetur xiii,
228.

Proponimus illuc ire iiii, 24. quod
modo proposui viii, 125. proponere
quia talem (piscem) aut emere aude-
ret ? iv, 46.

Propositum flexisse ix, 21. grave
quid profuit Hippolyto ? x, 325. pro-
positi te pudet v, 1.

Propria arbore xiv, 80.

Propter convivia natum animal i,
141. quod rampere somnum debeat,
habet v, 19. quod encurri, hoc fue-
rat v, 76. vi, 104. 469. viii, 41. mille
annos cedit uni Homero vii, 39. vi-
tam vivendi perdere causas viii, 84.
me scriberis heres ix, 87. plurima ix,
118. quae fas est x, 55. convivia pexi
xi, 150. non propter vitam faciunt pa-
trimonia quidam cet. xii, 50. 51. duo
lintea ferro uritur xiv, 22. mille ta-
lenta temerarius xiv, 274.

Prora velo suo cucurrit xii, 69.
acuta subvexit canna Micipsarum o-

leum v, 89. tarda per densa cadavera
x, 186.

Provus dignissima vi, 250.

Proserpina Sicula xiii, 50.

Proseucha in qua te quaero ? iiii,
296.

Prospera quae tanti ? x, 97. tem-
pora xii, 63. castra xvi, 2.

Prospiciunt viri, quid sit utile vi,
350.

Prostat femina quo non, templo ?
ix, 24. prostitit nuda vi, 123. prostare
ad Circum iussas puellas iiii, 65. pro-
stantis pupilli i, 47.

Prostitui ad pulpita viii, 226.

Prosit mihi vos (Musae) dixisse
puellas iv, 36. prodest non illis Lyde
ii, 141. quid, longo sanguine censer ?
viii, 1. profuit quid Hippolyto grave
propositum ? x, 324. nihil misero,
quod figebat iv, 99.

Protegit solus urbem viii, 250. cau-
sam magno discrimine xi, 33. armis
civem xv, 155.

Protenus ad censum iiii, 140. age-
rent inquisitores iv, 48. accipe, quod
do vii, 165. ante meum, quidquid
dolet, exue limen xi, 188. abrepium
xiii, 176. illos imbuit vitiorum ele-
mentis xiv, 123. siccantur lacrumae
xvi, 27.

Protophages aliquis iiii, 120.

Provehit hunc labor xvi, 57.

Provida Campania x, 283.

Provincia victrix, ploras i, 50. facti
vendit agros iv, 26. instruit focum v,
97. expectata si te accipiat rectorem
viii, 87.

Provocat Laufella lenonum ancillas
posita corona vi, 321. custodem vitis
et horti vi, 376. unus patricios omnes
opibus i, 24.

Proximus, v. *Propior*.

Prudens Veiento iv, 113. pruden-
tissima gens adulandi iiii, 86.

Prudentia si sit, nullum numen habes, *Fortuna* x, 365. xiv, 315. eius monstrat cet. x, 48. rectoris xii, 32.

Pruina cedente aetumno iv, 56. *Geticis* frigidior decocta v, 50.

Pruna et cottana iii, 83.

Prurigo morae impatiens vi, 327. prurigne et scabie unius porci eadit totus grex ii, 80. *V. L.*

Prurit frictus ocelli angulus vi, 578. prurire ut incipiat *Gaditana* canoro choro xi, 163.

Pualtra (*Cloëus*) quae penem maiorem cet. vi, 337.

Pueas infelix vi, 491. 494.

Palotro pili evulsi ix, 45. n.

Pube pro Latina omni sufficiunt *Decii* cet. viii, 256.

Publicus servus tenet hanc (*coronam triumphantis*) x, 41. adulter fiet x, 312. publica vena non est vati egregio vii, 53. sacra vi, 335. fulgura vi, 587. vota vicerunt xii, 284.

Pudet coenare scitilibus iii, 168. ni illis iii, 324. te propositi v, t. quem ducere ubera xii, 8. quem non alto per glaciem perone tegi xiv, 185. pudeat non monstrare dominum tabernae ii, 42. quod narrasse xi, 202. pudendis praeferre faciem incipit nobilitas viii, 139. exemplis viii, 183.

Pudicitiae veteris vestigia multa fogsan aut aliqua exstiterint et sub love vi, 14. patriciae et plebeiae templa vi, 308. veterem *Maura* praeteris aram, ubi noctibus ponunt lecticas, nicturiunt et in vices equitant vi, 308 seq. atque formae rara est concordia x, 298. pudicitiani credo Saturno rege moratam in terris cet. vi, 1 seq.

Pudicus ante filius non ab inguine tutus iii, 111. sermo non est hic in vetula vi, 193. pudici capitis matrona vi, 49. pudicam ille tanti vocat vi, 137.

Pudor nullus hic verbis ii, 110. non obstat iii, 60. si est, exeat iii, 154. quum stimulus odio admovet, mulier est saevissima x, 329. quis est umquam properantis avari? xiv, 178. pudoris ingenui puer xi, 151. pudori animam praeferre, summum crede nefas viii, 83. pudorem iam habeat *Roma* li, 39. ridiculum ex urbe effugientem pauci morantur xi, 55. quem praestare potest mulier galeata? vi, 252. paupertatis nulla habet vi, 357. contra pudorem fortunam armati xvi, 34.

Puella, ut *virgo* et *nympha*, quae in flore aetatis est, etsi iam nupta ii, 59. n. ix, 74. n. ocreas vendente tu felix vi, 258. puellae multa vivus dedit ii, 59. sarcinulis impar et minor censu quis gener hic placuit? iii, 160. *Picridae*, narrare: prosit mihi vos dixisse puellas iv, 35. quenam est hic culpa? vi, 494. venatricis aiii, 80. visae amore numquam flagrabat, caecus iv, 114. probatae plausu ad terram tremulo descendant clune cet. xi, 164. cultae adsedisse decet hos iuvenes xi, 200. omnes hoc discunt ante alpha et beta xiv, 209. lenonum procul hinc xiv, 45. puellam flavam, cui det mandata vi, 354. pravam extortamque Europen vocamus viii, 33. fugientem saepe amplexu rupui ix, 74. puellas nudas maribus ostendit *Pyrrha* i, 81. ad Circum prostare iussus iii, 65. suas iam dimittente lenone vi, 127. dum poscimus ix, 128. puellis dones ista vi, 191. formam optat anxia mater x, 289. Puellae speratae, pactae, sponsae vi, 25. n.

Puellares capilli faciunt incerta ora eius xv, 137.

Puer Automedon lora tenebat i, 61. *Iliacus* nondum ad cyathos xiii, 43. in cultus porriget plebeios calices atque a frigore tutus; non *Phryx*, aut *Lycus*, non a mangone petitus quia-

quam erit in magni xi, 146 seq. ingenui vultus ingenuique pudoris cet. xi, 154 seq. tot millibus emitus ne acit pauperibus miscere v, 61. si Virgilio deesset seq. vii, 69. unicus appellat ix, 64. dicat quem venisse et nuntiet horas x, 216. barbato cuicumque adurrexerat xiii, 56. scribe, vigila cet. xiv, 192. *intra quae limina est, ea nil dictu foedum visuque tangat* xiv, 45. pueri secreta vi, 404. nec credunt, nial qui nondum aere lavantur ii, 152. lenonum quocumque in fornice nati hic sedeant iii, 156. nil faciunt, ipsam configite matrem vi, 173. exta interdum rinabitur vi, 552. lunonis avari laudant vii, 32. quot stabant, quum totus decolor esset Flaccus vii, 226. adsigt cum tabula, et ponatur calculus is, 41. Bracatorum viii, 234. qui, qualisque futura ait nior, illis notum x, 353. ite, linguas animisque faventes, scirtaque delubris et ferra imponite culttris xii, 53. O pueri, vivite contenti casulla et collibus Istis, Marnus dicebat cet. xiv, 180. *puero percussam mare i*, 54. si contigit Etruscum aurum vel nodus tantum et signum de paupere loro v, 164. quid conferre potest plus natura cet. x, 302. dictem coram aliis pultes, sed in aure placentas xi, 59. bimembri hoc monstrum comparo xiii, 65. *maxima debetur reverentia: si quid turpe paras, neo tu pueri contemneris annos* cet. xiv, 47 seq. *Puerum te putabas et tenerum* cet. ix, 46. quum septimus annus transierit — capiet lauto coenare paratu xiv, 14 seq. *puerorum* institutio quolibet tormento gravior vii, 152 seq. tot manus observare non est leve vii, 240. scapulis et pedibus quid dicam Aquilone Decemhri ix, 68. *puer* si mora longior Urbem indulsit, non umquam deerit amator ii, 158.

pueris huc praetulit patriaeque cet. vi, 114. ut placeas et declamatio fias x, 167. formam optat mater x, 289. imponet vittas xii, 117. quae monstrant ipsi traduntque parentes, plurima sunt et fama digna sinistra xiv, 3. salientibus vezare uterum vi, 599. repentibus assae (al. poscentibus assem) hoc monstrant vetulae xiv, 208. mea aconita paravi vi, 639. veniam indulge viii, 167. *pueros* tres in gremium patriae fundat simul v, 141. ioster haec varie propetantur iii, 264. omnes, ergastula tota poscit maritum vi, 154. odit vi, 272. emturus Medos vii, 133. raptos ad velaria pegmate iv, 122. avros producit laevo monitu xiv, 228. lautorum quanti doceat Pollio vii, 177. Cf. *Filius et Infans*.

Pueriles acies xv, 59.

Puerpera vix ulla iacet aurato lecto vi, 594. *Puerperae* foribus apponae coronae ix, 85.

Pugillares testiculos non defert in balnea rucus xi, 156.

Pugna fervet commissa lagena v, 29. pugnam instaurare infestis sagittis xv, 74. omnem Titanida inter maiores ponas viii, 132. ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra vii, 173. pugnas Cilicis et ictus iv, 121.

Pugnacis Anci v, 57.

Pugnamus lenta arena fori xvi, 47. pugnare cum Graccho iussus secutor viii, 204. 210. pugnanti Gorgone Maura xii, 4.

Pugnos oculorum sanguine plenos xv, 58. qui vidit, audeat dicere, vidi xvi, 30. pugnis concisus lili, 300. caedere pectus xiii, 127.

Pulcer et acer vii, 190. pulera Latona x, 292. et candida cervix praebenda gladio x, 315. pulcrum te putabas ix, 47. quidquid et conspicuum est aequore toto, res fisci est iv, 54. pulcro ordine rerum distinguitur dies

i, 127. labori reddit sua dona xvi, 57. pulcris et latis orbibus i, 437. pulcrrior ille hoc, atque illé alio x, 196. pulcerrima dictu xi, 56. etiam praecipitare volens xii, 33. quaeque corpora xii, 116.

Pulcritudo multis periculis obnoxia x, 289 seqq.

Pullati proceres iii, 213.

Pullula velut nummus redivivus exhausta arca vi, 363.

Pullae urbes x, 284.

Pullus hirundinis s, 231. pulli tremuli frontem totam ei Caesonia infudit vi, 616. nos viles nati infelibus ovīs xiii, 142. pullorum pectora rimabitur haruspex vi, 551. pullos ciconia nutrit xiv, 74.

Pulmentaria condit vii, 185.

Pulmo arderet Falerno iv, 138. pulmonem agitare risu x, 33. pulmone columbae tractato spondet haruspex cet. vi, 549. tenui rubetae nuoc res agit vi, 659.

Pulpita paseunt vatem vii, 93. longa figamus per angustos vices vi, 78. ad peregrina cauti foedo prostitui viii, 225. pone hinc, et inde finge gladios viii, 195. nulla praetoria lauti aequare queas huic voluptati xiv, 257. ad pulpita tandem redit notum exodium iii, 174.

Puls mea annua quod (saxum) coluit cum libo xvi, 39. pulles dictem coram alija puero, et in aure placentas xi, 58. pultribus ollae funabant xiv, 171.

Pulsas ubi tu, ego vapulo tantum iii, 289. pulsas eam sextus et sexagesimus annus vi, 193. pulsare solea nates vi, 612. togatus non sudeat te xvi, 8. tintinnabula vi, 412. terram, cuspidē ii, 130. pulsantis cymbala ix, 62. pulsetur etsi, dissimulet xvi, 9. pulsatus rogat iii, 300. pulsandum cupit praebelis v, 171.

Pulvinar, ad quod tulit odorem lupanaris vi, 432.

Pulvino de equestri lii, 151.

Pulvis in aequore primus equi huius viii, 61. in pulvere Cannarum victis consulibus xi, 198. tenui sulcos ducimus vii, 48. circi sublimein praetorem x, 37.

Punice Catinensi lumbum adtritum viii, 16. *levis inimicus res mortifera* est ix, 95.

Punicea praelia passis xiv, 161.

Punire quod liceat tunica molesta viii, 235. cunctos nocentes si curant Dii, quando ad me venient? xiii, 101. haec volenti datur calceus xvi, 13. taurea crinen vi, 492.

Pupilli prostantis spoliator i, 47. vos moneo, quibus amplior est res, custodire animas cet. vi, 629. pupillum ad iura vocantem circumscripserit Hirrus x, 223.

Puppis alterorum latus evertentibus undis xii, 31. per puppen errat vi, 102. puppe trunca magister petit interiora xii, 79. Corycia semper moraris xiv, 267.

Purpura maior (al. maius) quid confert optandum? i, 106. silataria filo Tyrio spondet vii, 134. vendit caesidicum vii, 135. ardens quos vestit xi, 155. peregrina ignotaque nobis *ad scelus atque nefas*, quaecumque est, ducit xiv, 188.

Purpureus scurra iv, 31. purpuream vestem fundite xii, 39.

Puri argenti ix, 441. x, 19.

Pusilli caesidici sanguine numquam inaduerunt rostra x, 121. pusillos humiores atque malos terra nunc educat xv, 70. pusillas ceras xiv, 29.

Pusio tecum dormit vi, 31.

Putat se nil tibi debere iii, 51. summa bona v, 2. putabas te pulcrum ix, 47. putabat omnia tractanda in-

mi iustitia iv, 80. putabant non turpe vii, 5. putavit populum Phaeaca tam vscui capitis xv, 23. cur putes hoc evasisse? xiii, 193. quis putet muta animalia generosa, nisi fortis? viii, 57. quales putemus epulas glutisse Endopereatorem ipsum? iv, 28. putares maiora moustra, si cet. li, 122. putaris quidquid melius leviusque x, 344. puta in vera il, 153. hoc ipsum defecisse v, 7.

Putere videntur unguenta atque rosae xi, 121.

Putus brevis nec recte movendus diffunditur in plantas iii, 226. puteum servare iubet Clesnthus ii, 7.

Putri siluro xiv, 132. putres vomicae xiii, 95.

Pygargus et aper xi, 138.

Pygmate, v. *Pitimata*.

Pygmaeus bellator parvis currit in armis ad subitas Thraecum volucres cet. xiii, 168 seq. Pygmaea virgine brevlor vi, 506.

Pylades quis tam, molem aggeris ultra ut veniat xvi, 26. Pylades et Bathyllus pantomimi vi, 63. n.

Pylius rex exemplum vitae fuit a cornice secundas, — sed adtendas, quantum de legibus ipse queratur factorum, quum videt acris Antilochi barbam ardentem cet. x, 246 seqq.

Pyrenacum transiit x, 151.

Pyrenumate, v. *Pitimata*.

Pyrrha maribus nudas ostendit puellas i, 84. a Pyrrha quamquam omnia symmata volvas xv, 30.

Pyrrhum immanem xiv, 162. Pyrrho, regi Molosso, parere solebat elephantum ii, 108.

Pyrum Signiaum Syriumque xi, 7.

Pythagoras animalibus cunctis abstulit xv, 173.

Pythagoreis centum unde epulum dare possis iii, 229.

Pythia vates Spartano cuidam respondit, haud impunitum fore, quod dubitaret depositum retinere xiii, 199 seq.

Pytimate lubricat orbem xi, 173.

Pyxide coudita non prodest illis turgida Lyde ii, 141. vel gladio paratos nummos xiii, 25.

Q

Quadra aliena vivere v, 2.

Quadrans tibi nullus in umbra ostendatur vii, 8. quadrante lavari vi, 447. quadrantes centum lectica petit i, 121.

Quadrupes alti in vestibulis vii, 126.

Quadringenta parant tabernae quinque i, 106. sestertia dedit Graecus dotem cornicini ii, 117. tibi si quis deus aut similia diis donaret, quantus ea nihilo fieres! v, 132. scilicet tertia xiv, 326. quadringentis nummis condire gulusum fictile xi, 19.

Quadrivio medio cersa implere capaces i, 64.

Quaero an deceant ii, 76. te in qua prosequa? iii, 296. quaeris quid? nubis amicus ii, 134. quid ultra cet. v, 19. quaerit sibi materiam ducis indulgentis vii, 21. sibi alium asellum ix, 92. ab omni, quisquis adest x, 253. nemo, unde habeam, sed oportet habere xiv, 207. quaerunt per omnia gustus elementa xi, 14. eadem animalia sumtis pennis xiv, 76. quaerebat, quae numinis esset mens xiii, 202. quaeras si nomina morborum x, 219. coniugium xi, 29. ne quaeras scelere in tanto xv, 89. quaerat qui te per compita, non deerit ix, 142. iam pridem caput hoc ventosa cucurbitis xiv, 58. quaeramus panem strato xiv, 181. quaere legatum in magna popius vii, 172. ocium Archige-

nem xiv, 252. quaerendi decoris cura vi, 501. quaeritur illi uxor vi, 46. aquarius vi, 333. quaesitus multum Hylas i, 164. quaesitum omni ex crimine lucrum xiii, 25. fontem xiv, 104. quaesita per humum saxa xv, 63.

Quarto, dic mihi vi, 393. vivat xii, 128.

Quaestio ultima fiet de moribus ili, 141. ubi summa vii, 156.

Qualis erat adulter ii, 29. sacundia, mores eius erat iv, 82. coena tamen v, 24. facies et quali dignus tabella ! x, 157. rediit ! x, 179. 185. fufora sit uxor x, 353. testudo nataret xi, 94. domus atque supellex, tales cibi xl, 99. qualem Cereris vult esse sacerdos xv, 141. quales esse decet cet. xl, 155.

Qualemcunque versum potest i, 80. qualicumque voles somnia vi, 547. unguenta xv, 49.

Quam timeo, ne cet. x, 84.

Quamquam li, 4. iv, 79.

Quamvis oatus ad Euphratem i, 103. metuum v, 5.

Quando uberior vltiorum copia ? quando maior avaritiae patuit sious ? i, 87. artibus honestis nollus in Vrbe locus — proponimus illuc ire, ubi cet. iii, 21 seq. io consilio est Aedilibus pomper ? iii, 162. si iii, 173. v, 40. xii, 23. ad te pervenit ille, quando adest cet. v, 62. omne peractum est, v, 93. propinat Virro tibi ? v, 127. ad me venieat Dii ? xiii, 102. ego si- gam aliquid, quo vita mihi sit tuta vi, 139. ego pauper ero, haec sufficiunt ix, 147. licebit xi, 182.

Quandoque foedius aliquid audebis ii, 82. praebebis caput pulsandum v, 172. si fecerit cet. xiv, 51.

Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum maiestas i, 112 data sunt x, 116. claudenda est cet. xiii, 129.

Quantula nostra voluptas ! vi, 251. sint hominum corpuscula, mors sola statetur x, 173. quantum io hoc vi, 151.

Quantulacunque adeo est occasio xiii, 183.

Quantumvis Eugenes mollior agna viii, 15.

Quantus, homuncio, sicres ex nihilo v, 433. torrens vi, 318. ardor vi, 317. quant.: sedeat poplitibus vi, 262. quantum erat donare ix, 59. dislet xl, 26. quantum quisque sua numerum servat io arca, tantum habet et fidei lii, 143. vix redoleat duo funera iv, 109. vis, stipulare vii, 165. quanti vendant viii, 192. doceat vii, 176. tenebras conducis iil, 225. una venefica constat vi, 626. in quantum poscunt sitis atque fames xiv, 318. quanto sublimior xi, 24.

Quantumque doctus, veniet, qui cet. vii, 181.

Quantalibet gloria quid erit, si gloria tantum est ? vii, 81.

Quare Caesennia nptima vi, 136. nec est, quare perdas vi, 202.

Quartanam sperantibus aegris iv, 57.

Quarta dies eum torret olimque domestica febris lx, 17.

Quasi fortuita xiii, 225. ipse aedes suus incenderit lii, 222.

Quasillaria vi, 476. n.

Quassas galeam, li, 130. quassatum calicem v, 48.

Quatenus s. *quantum* hic non sunt venales elephantum xii, 102.

Quater egisti vii, 122.

Quot hostia funem xiii, 5. quotiente animo flagellum xiii, 195. quotiare risu xiii, 174.

Quantum infantes ludebant casu xiv, 168. digitis a morte remotus xii, 59. nasorum calicem v, 47. annis praecedere tam venerabile erat xiii, 58.

Quatuordecim ordinea equitum iii,
454. 455. xiv, 324 seq.

Quas aequare nulla theatra cet.
xiv, 257. queat nec sufferre pondera
gemmae i, 29. nemo patriam mon-
strare parentis viii, 45. qui ferre
quoscumque labores x, 359.

Quercus veteris fastidia contingunt homini gratæ post munus aristæ
xiv, 184. quercum Capitolinam sperare fidibus vi, 387.

Querela simili plena fora xiii, 135.
querelae iustae causa deferitur xvi, 19.
querelas nostras fige intra te ix, 94.

Querere nec patri ii, 434. Intercepta decem sestertia fraude xiii, 74. queritur, quod parcas vi, 36. querebar modo, vobis non eadem vina poni v, 54. queratur quantum de legibus ipse fatorum x, 251. querentes de seditione Græcos quis ferat? ii, 24.

Qui sis xi, 33. casus impulit hoæ?
xv, 119. tu gallinæ filius albæ? xlii,
141. quo effigies tot bellatorum? viii,
9. Cf. viii, 142 aeq. xiv, 135. xv, 61.
Quem et quorum pro gnati et qua-
rum xiv, 231. 241. n. Quis pro quæ
scribendum iii, 34. V. L.

Quia sunt laedia xi, 207.

Quicumque adspexit Deus, ridet et odit xv, 74. neciit — nemo cogetur vii, 48. *quaecumque* legerat, haec eadem cet. vii, 452. est, purpura ducti ad aedus xlv, 488. altaria tangunt xlii, 89. *quodcumque* liberet i, 452. est vii, 217. committitur xlii, 4. vollet xlii, 92. tradidit Moyses xiv, 402. *quemcumque* parentem sic possem affari xiv, 240. *quocumque* in fornice nati iiii, 456. loco et recessu lii, 230. in trivlo, *cuicumque* est obvia, narrat vi, 412. olio de sanguine viii, 27. venit de gramine viii, 60. de libro volens proavum tibi sumito vii, 434. in populo et sub axe xiv, 42. modo

crescunt patrimonia xiv, 447. vocari
spes lucri xiv, 277. quoscumque la-
bores ferre queat x, 359. quoscum-
que poenis debet iratis maritis x, 342.

Quidam expavere frigida fameque
formica magistra vi, 361. non pro-
pter vitani faciunt patrimonialia ce-
teri, 50. mortui metuentem sabbata pa-
trem, nil praeter nubes et coeli uen-
men adorant xiv, 96. quaedam parva
quidem, sed non toleranda maritis
vi, 185. de numero Lamiarum vi,
385. ex libris non intelligat vi, 454.
eum prima resecuntur crimina barba
viii, 166. *sunt utiorum elementa* xiv,
423. pro vita facienda putat, non om-
nia xv, 407. quendam ex illis non
tulit Laronia ii, 36. praecipitat su-
lecta potentia magnae invidiae x, 56.
moechos et mugilis intrat k, 347.
quibusdam somnium rixa facit iii, 281.
bilem aut risum fortasse moverat xv,
45.

Quiescit, noli vexare i, 426. quiescit iam membra xiii, 248.

Qualibet ex re lucri odor bonus est
xiv. 205.

Quin ipsa manubria ossea xi, 433.
ducatur, mora nulla xii, 442.

Quingenta bis dedit, tanti vocat
ille pudicam vi. 437.

Quinquatribus optat x. 445.

Quingue tabernae quadringenta prae-
rant i, 105, per auctumnos octo sunt
mariti vi, 240. lagenae vii, 421. se-
stertia numera omnibus in rebus ix,
41. diebus continua hoc facere non
possis xi, 206.

Quintilianus ut ametur, an expectas? vi, 75. orator innoximus, felix et pulcher et acer et sapiens et nobilitas, bene cantans et sorte consul vii, 186 aeq. Quintiliane, dic aliquem hic colorem vi, 280.

Quintillae quod daret vii. 75.

Quippe indignatur v. 64. aliter tunc vivebant vi, 44. haec merces lautissimus vii, 475. vineis viii, 54. ille Deis auctoribus erat ultor viii, 246. tenet x, 44. ferox vitulus xii, 7. rari boni xiii, 26. minuti est animi ultio xiii, 489. his crescunt pstrimonia fabris xiv, 446.

Quirini in valle officium cet. ii, 433. trabeam et disdema meruit viii, 259. Quirine, rusticus tuus sumit trechedipna iii, 67. Quirinos geminos sub rupe xi, 405.

Quiritem ima plebe secundum invenies viii, 47. Quiritea, non possum ferre Graecam urbem iis, 60. tenues agmine facto debuerant olim migrasse iiii, 463. niveos ad frena x, 45. domitos ad sua deduxit flagra (Caesar) x, 409.

Quis urbis tam patiens? i, 30. nescit vi, 247. xvi, 4. tam perditus? viii, 244. qua indignatio ne desit v, 420. qua sulfura et praesidia ii, 457. vii, 22. quid agant venti i, 9. expectant? ii, 444. quaeris? nobis amicus ii, 434. fieri posse non putes, ai cet. vi, 44. tibi cum vultu tali, ix, 3. tale quid excusat xv, 445. quid sis xi, 33. agam, et quid, oro, dicam ix, 67. agas, quum eet. iiii, 294. iv, 44. facias viii, 479. erit nisi ludus viii, 499. refert x, 243. xi, 450. superest iiii, 259. ultra v, 48. vi, 494. quidni cupias x, 95. quid, quod et antiquis uxor de moribus illi quaeritur vi, 45. Cf. iiii, 447. x, 208. quid, ai cet. viii, 483. x, 36. qui pueri qualisque futura sit uxor x, 353.

Quisnam delator? x, 69. hominum quisve decorum abemerit xv, 403. quanam est hic culpa puellae? vi, 494. quidnam censes? iv, 430. suadendum esse putes, elige x, 329.

Quisquam sic exhorruit viii, 496. quid inveniet sublimius viii, 234. decorum vellet x, 481. non erit xi, 448. quidquam si eredis Homero x, 246. quemquam occidere nolunt x, 96. nec amet, nec ametur ab nullo xii, 430.

Quisque accipiat i, 44. Daus xiii, 46. quaeque concumbat vi, 406. aptissims x, 349. pulcherrima xii, 446.

Quisquis erit bonus vi, 244. primus fuit maiorum inorum viii, 274. colit Minervam x, 446. adest socius x, 254. praecepit xiv, 227. quidquid agunt homines i, 85. conspicuum est iv, 54. ludi huc mittitis vi, 466. subiti et magni discriminis instat vi, 520. dixerit vi, 553. erit vi, 598. porrexerit vi, 632. dicitur vi, 643. reliquit Natta viii, 95. scio ix, 97. petebas ix, 444. melius putaris x, 344. dolet xi, 488. frangitur xi, 489. habent xiii, 83. cogebat furor xv, 99. id est vii, 462. Graecia mendax andat in historia x, 174.

Quivis — cuivis rigidi censura carchinni facilis x, 34.

Quo effigies tot bellatorum, ai cet. viii, 9. Cf. viii, 442. xiv. 435. xv, 64.

Quoniam hi cornicines cet. iiii, 34. sub regibus viderent uno contentam carcere Romam iiii, 313. succinetus papyro iv, 24. praetabat castas humilis fortuna Latinas vi, 288. terga suis moris erat festis servare diebus xi, 83. hoc indigenae vivebant more xiii, 38. haud impunitum fore xiii, 200.

Quota portio iiii, 64. pars scelerum haec xiii, 457.

Quoties infremuit i, 465. voluit Fortuna iocari iiii, 40.

R

Rabidam facturus oressim vi, 428.
rabida tigride xv, 163.

Rabie iecur incendente vi, 648. ventorum xiii, 225. saevit vulgus xv, 426.

Radiat Germanicus scripto auro vi, 205. radiant testudine tota densi sardonyches vi, 381.

Radios solis iurat xiii, 78.

Radere guttur iam coeperat vi, 405. femur inaurati Ilerculis xiii, 454. tubera v, 446. xiv, 7. raso vertice caput pulsandum praebebis v, 474. vertice gaudent garrula securi narrare pericula nautae xii, 84. rasa galbana ii, 97.

Ramex — cum ramice iacet exiguus nervus x, 205.

Ramnenses, v. *Remenses*.

Ramus olivae Pisacae esuriens xiii, 99. ramos adhuc virides in limine vi, 228. longos erexit ianua xii, 91.

Ranarum viscera inspicere iii, 44. ranas in gurgite (Stygio) nigrae ii, 450.

Rancidula opsonia xl, 435.

Rancidius quid, quam quod se non putat cet. vi, 485.

Rapit vicinos humiles vi, 444. testiculos Heliodorus vi, 373. praecipitem ambitio atque libido viii, 435. apui saepe amplexu fugientem puellam ix, 75. rapuit non praetextatum Nero loripedem x, 308. quantum Nero xii, 429. rapiat coenatio argenteum solem vii, 483. rapientem cuncta ignem xiv, 245. rapturus de nobilitate, quod superest i, 34. raptura nymos Celaeno viii, 430. rapitur extinguendus x, 332. carpento viii, 447. te contempto metisque relictis xiv, 232. raptus per aëra Pygmaeus xiii, 469. rapta abolla properabat iv, 76. testa secuit genitalia vi, 514. captum A-

chillem luget Peleus x, 256. ignem de summa coeli parte xv, 85. raptus ad velaria pueros iv, 422. rapienda turbae sportula i, 96. occasio xv, 39. *Raptore* relicto viii, 468.

Rarus sermo illis ii, 44. civi viii, 27. *serme senas communis in illa fortuna* viii, 73. *venit in coenacula miles* x, 48. *rara avis in terris nigroque simillima cyeno mulier casta* vi, 465. *in tenui faecundia panno* vii, 445. iugo victoria sedit viii, 63. crate pendentes terga suis xi, 82. non videmus, quae pateris xiii, 8. merces, quae cognitione tribuni non egeat, vii, 228. *est concordia formae atque pudicitiae* x, 297. *rarum ac memorabile magni gutturis exemplum* fi, 443. *quamvis*, tamen imputat v, 45. *rari summique boni huius nulla voluptas*, quoties cet. vi, 479. *quippe boni* xiii, 26. *rauae sine Mentore mensae* viii, 404. *rarior albo corvo* vii, 202. *rarior usus commendat voluptates* xl, 208.

Rastra et sarcula tantum aduelli coquere xv, 466.

Rate mersa nanfragus xiv, 304. rates mille non comparo testamento ii, 422.

Ratio est ulterior iv, 20. una potens xiv, 39. periculi si iusta est et honesta vi, 95. studiorum et spes in Caesare tantum vii, 4. rationem si admittitis i, 21. ratione loquendi et lege servata vi, 453. *quid timeamus aut cupimus?* x, 4. *pro ratione sit voluntas*, vi, 223. *rationibus quantum addat sportula* i, 448. *gravis est* vi, 511.

Ramus desert in balnea testicula xi, 456. *rauca cohors* (Gallorum) vi, 515. *rauco circo* viii, 59. *rauci Codri* i, 2.

Ravola deprensus tristis ix, 4. *Recedit* latus clivo pendente vi, 650. *recessit nondum satiata* vi, 430.

ad Superos Astraea vi, 19. recedas tacitus iii, 297.

Recentis linum iii, 151, recentis odoris mala xi, 74. recentem praedam servabat hyems iv, 58. recenti historia ii, 102. coelo vi, 11. luto vii, 180. scelere xiii, 5. recentes rumores vi, 408.

Recessu quocumque dominum sese fecisse unius iacertae, est aliquid iii, 230.

Recidivus numus velut exhausta pululet arca vi, 363.

Recidit illuc, ut cet. xii, 54.

Recipit ruborem xiii, 241.

Recitat folium Sibyllae viii, 126. togatas et elegos i, 3. si recites dulcedine famae succensus, maculosas commodat aedes vii, 40. recitantes Augusto mense praetas iii, 9.

Recitationes poetarum cet. i, 4 seq. 12 seq. iii, 9, vii, 40.

Recondita aulae vi, 67.

Recte vivendum ix, 118.

Rectoris cani prudentia xii, 33. rectorem si te accipiat provincia viii, 88. rectore nullo mundum moveri viii, 87.

Rectus derideat loripedem ii, 23. rectum minxit amicus iii, 103. prima docet sapientia xiii, 189. funem xiv, 266. recta senectus iii, 26. recta facie loqui praesente marito cum ducibus vi, 401. recto cantaverat aere ii, 119. vertice portat iii, 252. vultu hoc optas x, 189. recti capilli xi, 149.

Recubans sub eodem marmore Chiron iii, 205. recubante iuxta marito spectent xi, 201.

Recumbit tibi iuncta vi, 448. quod recumbas se stante v, 65. recumbat nemo prope ix, 106. toro fultus iii, 82.

Recurrit natura ad mores damnatos xiii, 239.

Reda una componitur tota domus iii, 10. redae devexae iactare basia iv, 118. redarum transitus iii, 236.

Reddit nummos xvi, 40. pulcro labori sua dona xvi, 57. reddunt ubi ova columbae iii, 202. reddet Roma te Aquino iii, 319. depositum xiii, 45. 204. follem xiii, 61. reddere tunica servo i, 93.

Redemptores, conductores, mancipipes iii, 34 seq. n.

Redeo—redit quoties natalis ix, 51. ad pulpita exodium iii, 174. vinum vi, 429. spes vitae cum sole xii, 70. qualis redit x, 179. 485. redeant ut veteres vii, 139. redeuntibus a acrobe vel succo xiv, 170.

Redinicula longasumunt frontibus ii, 81.

Redemi hoc ego vix tota nocte ix, 76. redemptum a vitilis nulla virtute iv, 2. *redimere* a. conducere, ac contr. iocare iii, 31 seq. n.

Reditus amici, ob quem ferendus taurum et pro quo altaria pono xii, 45. 94.

Redivivus nummus velut exhausta pululet arca vi, 363. *V. L.*

Redolent quantum vix duo funera iv, 109.

Refert quid, ignoscat an non i, 154. Cf. iv, 5. viii, 193. xi, 180. x, 219. non minimo sane discrimine v, 123. quid sportula i, 118. hoc tantum, quod illa tenebat vi, 657. ergo, quis haec eadem paret xi, 21. refertis calatibus peracta vellera ii, 54. referunt Artaxata mores praetextatos ii, 170. referebant navibus spolia viii, 106. referam quid, quanta ordeat cet. i, 45. miranda xv, 28. referre hoc videtur ipsius ducis, ut cet. xvi, 58. referens multum de Maccenate i, 66. lignem a monte xi, 89. multicia rugis xi, 186. referri in acta

cupient ii, 136. relatum a fonte Ilammonis vi, 554.

Refici tuo Aquino iii, 319.

Regimen census omne tenet pater xvi, 54.

Reginae (deorum) niveam agnam caedimus xii, 3.

Regia verba lanistae xi, 8.

Regnat ubi Protogenes iii, 149, uxor vi, 149.

Regna haec mox relinquit (uxor) vi, 224. servis fata dabunt vii, 201, subterranea esse nec pueri credunt ii, 149. Persica non sufficient animo xiv, 328.

Regunt fata homines ix, 32. regenti maria, terras iv, 83.

Regula verborum constat praecceptorum vii, 230.

Regulus delator i, 33. 67.

Relegit transacta vi, 483.

Religionis contemptus causa corruptelae morum xiii, 34 seq.

Relinquit haec regna vi, 224. longae Italiam xii, 77. post tergo annos sexaginta xiii, 46. ludos Paridemque vi, 87. quidquid tibi Natta, eripit Pansa viii, 95. anlaea Cybeles xiv, 268. scutum gladiumque viii, 423. relicta coninge v, 76. Amydone iii, 69. Salamine x, 479. aede vii, 37. longe Calpe xiv, 279. pars xiv, 93. modo sub lodice (verba) vi, 195. relictum oculum medico nil promittente xvi, 42. relicto cophino foenoque vi, 542. caupone vi, 591. raptore vii, 168. relictis crucibus xiv, 77. metis rapitur xiv, 232.

Reliquos ducunt vestigia xiv, 36. reliquis Virronibus v, 149. cervicibus fratrum x, 260.

Remenses Romani a Remo dicti, ut Rhamnes a. Ramnenses a Romulo, et Titi a. Titienses a Tito Tatius x, 73. n.

Remige cum nudo agerent inquisitores iv, 49. surdo Siculos cantus

effugit ix, 450. remigibus eum porcis grunnisse Elpenora xv, 22.

Remordeat castigata ii, 35.

Remota a morte quatuor digitis xii, 58. remota erroris nebula x, 3. remotior non ulli mensa viii, 478.

Remi turba x, 73.

Remis brevibus pietas incumbere testae xv, 428.

Renato nondum omni dente xiv, 11.

Renovata elade x, 243.

Reor te exsultare xv, 87.

Repete nemo fuit torpissimus ii, 83. unde tot rugae? ix, 8.

Reperta pocula xi, 401.

Repeto ut, solebas eet. ix, 22. repetit vestigia spreti lecti vi, 226. artem volvitque vi, 452. inde domum xii, 87. longe nomen viii, 272. repetatur fabula a diverticulo xv, 72. repetitus elamor ab antro vi, 328. repetita crumbe occidit magistroa vii, 454.

Repentibus pueris monstrant vetulae assae xiv, 208.

Reponit meliora ac plura iii, 220. tectoria prima vi, 467. numquamne reponam? i, 1.

Reportandis cathedris vii, 47.

Repugnet nemo vi, 627.

Repulsa haec erubuit x, 326.

Reputant non unquam, quanti sibi gaudia constant vi, 365.

Requiem sperare vi, 406. gratiam dona tibi xi, 482.

Requisis, unde vi, 286.

Res memoranda novis annalibus ii, 402. angusta pomi iii, 465. vi, 357. cuius non sufficit legi iiii, 155. amplior quibus est vi, 629. ampla domi xii, 10. hodie minor est, here quam fuit iii, 23. vera agitur iv, 35. fisci est iv, 55. digna titulo sepulcri vi, 230. diversa xv, 94. additur longo sufflamine litis xvi, 50. munc agitur tenui pulmone rubetae vi, 639. nulla

minoris constabit patri, quam filius vii,
487. nota urbi et populo x, 340. no-
tifer est inimicus punice levis ix, 95.
haud mira, cithareda Principe, nu-
mus nobilis viii, 498. rei ambignae
incertaeque testis viii, 84. rem dis-
similem facit causs viii, 245. immi-
nuit xiv, 92. agit ferro subitus gras-
sator iii, 305. pateris modicam xiii,
443. re praestem vel vita et moribus
pulcherrima dictu xi, 57. ex re qua-
libet lueri bonus est odor xiv, 204.
rerum ordine pulero dies distingui-
tur i, 427. quale decus, si coniugis
apctio fiat vi, 255. magna oblivio vi,
613. tuarum praesidia aliunde spectan-
da vii, 22. ingens numerus sic iubet
vii, 402. summa pericula excipit viii,
249. tot usa proficit nihil xiii, 48. sua-
rum tutels certa magis, quam cet.
xiv, 442. magna fastigis iii, 39. uti-
lium pars maxima jactatur xii, 52.
res duas tantum anxius optat, panem
et Circenses x, 80. humanas miscuit
x, 463. exiguas despiciit conviva xi,
430. suas servare non potuit Mars
xiv, 264. *rebus et honestis imponit fl-
nem sapiens vi, 444. laetis par men-
sura malorum x, 98. in summis mi-
nimisque spectanda mensura mi xi,*
35. mersis in ventrem xi, 40. Latius
curam praestare xi, 115. bellorum et
pacis agendis utilis xiv, 72. gestis
nequanda pericula xiv, 314. nostris
quid utile sit x, 348. salutem prae-
ferre quis sudet? xii, 49. quas tur-
piter audent, fortem animum prae-
stant vi, 97. In omnibus numers ses-
tertia quinque lx, 42. nūdis macu-
lam haesuram figentia sunt plurima
xiv, 2.

Rescribat licet atque coram innuat
ret. vi, 444. rescribere nil rude nec
simplex vi, 234.

Resecruntur quaedam crimina cum
prima barba viii, 406.

Residens in codice pellex ii, 57.

Resinata iuventus viii, 444.

Resonant Memnone chordae xv, 5.

Respectus maiorum nil ibi viii, 64.

Respicat haec primum, an vii,
441. ut te clauso Vciento labello iii,
485. respice pericula iii, 268. primum
et scrutare viros ii, 44. Gaetulum
Ganymedem, qnm sities v, 60. ri-
vales Divorum vi, 445. quid moneant
leges viii, 91. respiceres tristes Ca-
mēnos vii, 3. ad spatia ultima vitae
x, 275.

Respiret ter decies xiv, 28.

Respondes nil mihi iii, 295. his,
Isne pater vi, 394. respondit Pythia
vates Spartano xiii, 499.

Responsa dabunt divitibus Phryx
augur et Indus vi, 585.

Restem sequuntur statuae x, 58.
reste nec movendus pateus iii, 226.
illa cavet brumam famemque xiv,
274. restibus tot salvis ferre potes
dominam? vi, 30.

Resupinat aviam amici iii, 442. re-
supinati Galli viii, 476.

Resupinalacens multorum absorbit
ictus vi, 426.

Retia misit eius monere ii, 448.
pendentia dextra librata nequidquam
effudit viii, 204. retibus adsiduis pe-
nitus scrutante macello proxima v, 95.

Retegantur tibi scrinis vi, 278.

Retiariorum habitus et arma ii, 444
seq. viii, 493. — 240.

Reticulum suratum implet comis
ii, 96. eum reticulis et pane xii, 60.

Retinere moritos partu ii, 438. de-
positum viii, 204.

Reverentiā maxima debetur puero
viv, 47. mensae hic nulla, aut pudre
verbis ii, 410. salva sit artoptae v,
72. legum xiv, 477. senioribus de-
betur xiii, 54.

Reverenda facies obscuro minori
vi, 543.

Reverti paucis cum dentibus iii, 301. ad dominum veterem iv, 52. uxor nocte solet xi, 481. tenso folle inde domum possis xiv, 284. reversa luce vi, 342. reversi inde iii, 37.

Revocabat leges ii, 30. revoces si quem, subsistere nescit xiv, 234. revocante lacernas humero, i, 27. revocata numeris Thrasilli vi, 576.

Revolvas longe nomen viii, 272.

Reus offensae iv, 405. rea si non est, accusat Manilia vi, 243. rei aequalorem xv, 435.

Rex horum vorabit optima i, 136. Pylius x, 246. hunc imputat cibum v, 44. domini si vis fieri v, 437. et prater sorbere ante cibum debet medicamen xiv, 255. regis conviva v, 461. ter victi medicamina Pontica vi, 664. superbi agrum vi, 525. ad praetoria sedit mirandus cliens x, 164. regi ut dicat, bibe v, 430. *barbato impouere facile est* iv, 103. Armenio Parthoque inatantem cometen vi, 407. Molosso parere xii, 108. regem aliquem capies iv, 126. Ponti transeo x, 273. salutat dominumque hospitis affectu viii, 161. rege ab antiquo positas coronas xiii, 149. Saturno credo pudicitiam in terris moratam vi, 1. reges ubi observant festa sabbata mero pede vi, 159. pauci ad generum Cereris sine caede et vulnere descendant x, 143. regum ussa vides vacnis exvota medullis viii, 90. ultimus ille honorum viii, 260. Romanorum omnia frivola v, 58. insignia, trabea, diadema et fascies viii, 259. nemo dabit, quanti subsellia constant vii, 45. sine regibus infernis hilares umilae xiii, 52. sub regibus quondam atque tribunis viderunt uno contentam carcere Romanam iii, 343. *Reges*, vocantur patroni i, 136. n.

Rhadamanthus quas prenas invenit xiii, 497.

Rhamnes v. *Remenses*.

Rheda v. *Reda*.

Rheno atque Istro praestare Neronem securum viii, 470.

Rhetor dicturus ad artem Lugdunensem i, 44. geometres, pictor cet. iii, 76. de consule, et de rhetore consul fies, si Fortuna volet vii, 497. 198. Rhetoris aera minus est vii, 247. ad rhetora misit filium x, 432. de rhetore conducendo loquitur iam Thule xv, 112. rhetores vincuntur vi, 438. Rhetorum declamationes, suasio-riae et controversiae i, 16. vii, 454. n.

Rhetorica ab umbra descendit ad pugnam vii, 473.

Rhinocerote cum magnolavari vii, 130.

Rhodos imbelles despicias viii, 113.

Rhodopes uda terit inguina barba ix, 4.

Rhodos et Miletos hinc fluxit ad istos colles vi, 296.

Rhombus cibus exquisitior iv, 66. nil sapit iis, xi, 421. rhombi Iladriaci spatium admirabile iv, 39. rhombum nemo magis stupuit iv, 449. in tua saecula servatum iv, 68.

Risa vi, 118. n.

Rictum diducere x, 230. rictu canino latravit x, 272.

Ridet nemo, ubi tota cohors non est pede altior uno xiii, 472. et odit Deus xv, 71. aympuvium Numae vi, 343. alapas Mamercorum viii, 494. alter de sapientibus semper x, 29. curas et gaudia vulgi x, 54. rides? maiore cachinno concutitur iii, 400. ride, positus scaphium quum sumitur armis vi, 264. ridens (Fortuna) annos producit alumnos vi, 609. ridente medico caeduntur tumidae mariscae ii, 43. ridenda poemata x, 421. facies multo pane timet vi, 461.

Ridiculum pulcre ex urbe efflu-

gientem pauci morantur xi, 55. *ridi-
culos homines facit paupertas* iii, 253.

*Rigidi cachimi censura facilis cui-
vis* x, 31. *Censoris* xi, 91. *V. L. ri-
gidæ vulvæ tentigine ardens* vi, 129.

Rimæ veteris histum iii, 195. *rima
tenui distantia* iū, 97. *rimas tegant
vela* ix, 105.

*Rimatur haruspex pectora pullorum
et exta catelli* vi, 552.

Ripa nutritus in illa iii, 117. *in
rips dum iacet* x, 86. *iam sedet (Sty-
gis)* iii, 265. *riparum vernula* v, 104.

Risus materiam invenit x, 47. *ri-
sum movet* vi, 74. *moveat vulgo tua
simplicitas* xiii, 35. *cui non eliceret
cauda magistri?* vū, 212. *aut bilem
fortasse quibusdam moverat* xv, 15.
risu quatiare xiii, 171. *perpetuo pul-
monem agitare* x, 33.

Rite peracto sacro xii, 86.

*Ritu antiquo decies centena dabun-
tur* x, 335. *ritus veteres et publica
sacra utinam his intacta malis age-
rentur* vi, 335.

*Rivalis heres non nnus tibi dicta-
bitur* vi, 218. *rivales Divorum* vi,
115. *rivalibus victis* xii, 126.

Rivi properant marmoribus vi, 436.

Rixa quibusdam somnum facit iii,
282. *si rixa est, ubi tu pulsas, ego va-
pulo tantum* iū, 289. *rixæ miseræ
procoemia* iii, 288. *tuba* xv, 52.

Rixantis turbæ millia xv, 61.

Robiginis adorandæ pocula xiii, 148.

Robore rupto nati vi, 12. *roborâ
nala ficus* x, 145. *vexat cornu na-
scnti* xii, 9.

Ricbustior hic illo x, 197.

Rodit in aggere malum v, 153.
rodebant carmina mures iii, 207.

Rogat pulsatus iū, 300. *naufragus
assensu* xiv, 302. *lanum Vestamque
sepe et vino* vi, 386. *sæpe* ix, 73.
illos ix, 114. *vates crebrum poppy-
na* vi, 584. *frustra vel finsta* iii,

210. *rogatur quem pro me Fortuna
x, 148. rogatus dicat* vii, 232. *roga-
tum assem* v, 144.

Rogus adspiciendus coniugis x, 244.
rogi igne minor xv, 140.

Roma iam habeat pudorem ii, 39.
te reddet Aquino iū, 319. *quum ser-
viret calvo Neroni* iv, 58. *parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem li-
bera dixit* viii, 243. *quid beatius illo
cive tulisset, si cet. x, 279. prodiga
non servat finem impensæ* vii, 138.
Romæ omnia cum pretio iii, 183.
quid faciam iii, 44. *da testem san-
ctum* iii, 137. *iu urbe populi victoris
quæ sunt, non faciunt quos vicinus
ii, 162. 163. frequentissima incendia,
lapis tectorum cet. iii, 6 seq. durior
constatus illis (pauperibus)* iū, 165.
cum Bocchæ nemo lavatur v, 90.
*conducere furnos iam celebres poë-
tæ tentarent* vū, 4. *modo municipi-
palis Eques* viii, 237. *conducta pe-
cunia coram dominis consumitur* xi,
46. *Romam advectus* iii, 83. *uno car-
cere contentam* iū, 314. *fortunatam
natam me consule* x, 122. *totam ca-
pit circus* xi, 195.

Romanus Graiusque endopereator x,
138. *populus quantum sub Tatlo ara-
bat* xiv, 160. *Romana paupertas ex
quo periit, nullum crimen abest* vi,
295. *Romano non cuiquam est locus
hic, ubi regnat Protopogenes* iii, 119.
Romanorum priscorum frugalitas xi,
77. — 119. *posterorum luxus* xi, 120
seqq. regum omnia frivola v, 58. *Romanas Athenas Graiasque iam to-
tus orbis terrarum habet* xv, 110
seq. leges soliti contemnere Iudaci
xiv, 100.

*Romuleæ simulacra ferae mansue-
scere iussæ imperii fato* xi, 104.

Rosæ putere videntur divitibus xi,
122. *rosas alias tractat: si vis* xiv,
254.

Rosci Othonis, lex theatralis iii, 455, xiv, 323 seq.

Rostro non unquam maduerunt sanguine pusilli caudicis x, 424.

Rotas nec Furiae nec saxum xiii, 51. rotam prostrate atque argillam iv, 434. stringit multo suffamine viii, 448. rotas bigarum impacta securis caecit x, 59. rotis suppositum mare x, 176.

Rotant crinem ululantque Priapi Maenades vi, 316. rotato sermone curvum torquat entymema vi, 449.

Rubelli Plante (al. Planee) tumes alto Drusorum stemmate cet. viii, 59.

Rubet auditor, cui frigida mens est criminibus i, 166. ille flagellis, hic acutica vi, 479. rubentem adhuc a matre vii, 496. rubenti arae xiii, 37.

Ruber — rubra mappa deterges vulnera v, 37. rubras leges maiorum perlege xiv, 192.

Rubet tenui pulmone nunc res agitur vi, 659. rubetam miscet porrectura viro Caleum i, 70.

Rubicundula illa venit vi, 425.

Rubiginis adorandae pocula xiii, 418.

Ruborem eiectum semel adtrita de fronte quando recepit? xiii, 242.

Rubrenus Lappa ut sit non minor antiquo cothurno, poscimus vii, 72.

Rubrius offensae veteris reus atque tacendae cet iv, 105.

Ructavit si bene, si rectum minxit amicus, laudare paratus iii, 107. scurra palatii tot sestertia, partem exiguum coenae iv, 34. ructante glaudem marito vi, 10.

Rudentes duros tractare vi, 102.

Rudis omni tempore xi, 143, tunc miles xi, 100. rude nil rescribere vi, 234. rudis propinquas instituit Locusta i, 71.

Rudem sibi ipse dabit vii, 171. rudo accrepta vi, 113.

Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit vii, 213. 214.

Ruga densissima cogitur in frontem xiii, 215. rugam ac maculam nitidis signentia rebus xiv, 2. trahit summa extenditque labellum xiv, 325. rugae tres subeunt vi, 444. unde tot? ix, 9. rugas tales, quales in vetula scalpit iani mater simia bucca x, 193. rugis suspectis humida referens multicia xi, 186.

Ruinae impulsae praeceptis immane x, 107. ruinam quis timet Praeneste? iii, 490. ruina pendente dormire iii, 496. iam perlucens casurus xi, 43.

Ruma a. rumis et rumen mamma x, 105.

Rumores recentes excipit ad portas, quosdam facit vi, 408. rumoribus ulciscuntur baltea ix, 111.

Rumpere somnum v, 49. iecur tenam vii, 417. tabulas ix, 75. montem aceto x, 153. rumpuntur somni latratibus vi, 416. glacies solibus iv, 42. rupta pelle patet calceus iii, 150. testa secuit genitalia vi, 514. rupto vitro v, 48. ovo xiv, 85. robore auli vi, 42. ruptae lectore columnae i, 43. ruptis genis xv, 57.

Ruit ante aram, vetulus ut bos x, 268. ruebant cuncta fracta compage vi, 618. tecta viii, 77. Capito et Numitor fulmine viii, 93.

Rupem maris Aegaei scopulosque frequentes exsilibus magnis xii, 246. rupe iu augusta (al. angusta) Capreorum sedentis Principis xi 93. sub rupe geminos Quirinos xi, 105. rupes Tauromenitanae mullum misere v, 93. rupibus Aetolis vicinum Vulcani antrum i, 8.

Rurum porrecta brachia xii, 76.

Rurns tolluntur vi, 455. ad Aethiopum populus x, 150.

Ras unus non sufficit xiv, 144. ris alumnus lascivi xi, 98. exigui sarr

xiv, 155. numina hoc laudant xiv, 482. aviti xvi, 36. rure paterno ventis vi, 55. rura devia xiv, 75.

Russati Lacernae vii, 114.

Rusticus ille tuus, Quirine iii, 67. infans in gremio matris formidat hiatum personae pallentis iii, 176. carcer, ergastula xiv, 45. infans legatus fiet amici ix, 60. rustica Thymele vi, 66.

Rutika arena volvit Pactolus aurum xiv, 299.

Rutilae gibbum x, 294.

Rutilus, eximie si coenat, demens habetur xi, 2. 5. 21. saevire docet, qui gaudet plagarum strepitu xiv, 18. ferox i, 162.

Rutulum s. *Rutilum* et Aeoeam committere i, 162. qualis confundat Erinnyes vii, 68. Rutulia montibus ignotum carmen vi, 637. arboribus pasceatur xii, 105.

Rutupino fundo edita ostrea iv, 141.

S

Sabbata festa mero pede observant Reges vi, 159, metuentem patrem xiv, 96.

Sabellam mensam iii, 169.

Sabina omni bellum dirimente intactior vi, 161. bacea iii, 85.

Sabinas s. *Sabinos* veteres imitata x, 299.

Sacci olentis mercator xiv, 269.

Sacculus turget pleno ore xiv, 138. distat ab arca xi, 27.

Sacello spondere pecudem xiii, 232. voveas exta x, 354.

Sacer fons iii, 43. honor i, 110. cercopithecus xv, 4. senatus xi, 29. sacra senecta xiii, 59. imago tua et maior humana xiii, 221. victimus xii, 113. sacrum fulcrum vi, 22. depositum xii, 45. saxum xvi, 38. sacris dictus vi, 536. libellis xiii, 49. delubris xiii, 107.

Sacerdos Cereris qualem vult esse, bonus et luce dignus arcana xv, 141. magoa arboris vi, 544. vittata iv, 40.

Sacramentorum emolumenta xvi, 36.

Sacraria lenae Isiacae vi, 489.

Sacrificantes dictata haruspiciis verba repetebant vi, 391. n.

Sacrilegii genera xiii, 147. seq.

Sacrilegus Verres viii, 106. minor exstat, qui radat femur inaurati Herculis xiii, 150. sacrilega fraude intercepta xiii, 79.

Sacri nefandi Taurica inventrix xv, 116. sacro rite peracto xii, 86. sacra publica intacta agerentur vi, 336. mutantia loro arcano ferens ii, 125. eadem colenti xiv, 103. sacrorum antistes ii, 113.

Sacula felicia dicas, quae quondam sub regibus atque tribuvis, viderunt uno contentant carcere Romam iii, 313. in tua servatum rhombum iv, 68. turpi luxu fregerant divitiae molles vi, 299. per tot mortem distulit x, 248. argentea primos viderunt moechos vi, 24. peiora ferri temporibus xiii, 28. aurea, argentea, ferrea vi, 1 — 25. novem mundi xiii, 28. n.

Saepe vocandus iv, 4. emungèria vi, 147. rogaris ix, 73. rapui puellam ix, 74. elusus creditor xi, 9. saepius exsul vi, 557. grassator xiv, 174.

Saevit gula v, 94. manus xv, 54. rabie vulgus xv, 126. saevire docet Rutilus xiv, 48. flagellis in Corum atque Eurum x, 180.

Saevitiae tempora iv, 151. saevitiam damnare iv, 85.

Saevus exitus x, 126. saeva grandine v, 78. tyrannide viii, 223. Colchide vi, 643. *F. L.* arce tyranni x, 307. grue xiii, 170. cupido immo-dici census xiv, 175. Charybdi xv,

17. nrhs iiii, 8. vincla xiii, 186. saevo
 codice x, 236. saevos tyrannos vii,
 151. ventres xiv, 148. labores x, 361.
 saevas leges vii, 229. Alpes x, 166.
 saevia ursis xv, 164. saevior illo iv,
 409. armis luxuria incubuit vi, 292.
 multo illis poena xiii, 496. ara Maeo-
 tide Aegyptus xv, 115. saevissima
 vipera vi, 641. mulier tunc est, quum
 stimulos odio pudor admovet x, 328.

Saga an nubat vi, 591.

Saginis stomachum laxare iv, 67.

Sagittae (amoris) veniunt a dote
 vi, 139. diversae (rhetorum) quae
 veniant vii, 156. sagittas, Dea, depone
 vi, 172. sagittis infestis instaurare
 pugnam xv, 74.

Saguntina lagena v, 29.

Sagutus par virtute atque fide,
 sed maior clade xv, 114.

Salamine relicta qualis rediit?
 (Xerxes) x, 179.

Salcio tenui gloria quid erit? vii,
 80.

Salinus natis intra pomoeria vehemens
 ix, 11.

Salicti humilis virgae xi, 67.

Salit nil Arcadico iuveni laeva in
 parte manillae vii, 160. salientibus
 pueris vexare uterum vi, 599.

Saliva longa inmanantia labra vi,
 623.

Salios vi, 601. Saliorum habitus ii,
 125 seq. viii, 207 seq.

Saltus virorum xv, 49.

Saltum publica sacra his intacta
 malis utinam agerentur vi, 335. his
 nec spes ix, 118.

Saltantem spectes structorem v,
 121. saltante Bathyllo Ledam vi,
 63. saltante libidine vi, 318.

Salta Nabathaeo xi, 126. foedo ad
 pulpitā peregrina prostitui viii, 225.
 in saltu venantur xiv, 82. saltus um-
 briferus x, 191. tot habet Quintilia-
 nus vii, 189.

Salve, Gaetulice viii, 26.

Salutem rebus praeferre xii, 49.

Salutatrix turba iam tota peregit
 orbem v, 21.

Salutat dominum affectu hospitis
 viii, 161. salutes ut aliquando Cossum,
 quid das? iiii, 184. ne salulet collega
 prior Albinam et Modiam iiii, 130.
 salutari vis sicut Seianus x, 90. sa-
 lutato nido erepitat Concordia i, 116.

Salva socru vi, 131. fronte xi, 204.
 sit artoptae reverentia v, 72. salvis
 numinis quid infamia? i, 48. tot re-
 stibus ferre potes dominam? vi, 30.
 his collibus ix, 131.

Samia arena, qua delectatur geni-
 trix xvi, 6. testa ii, 116. vi, 514.

Samothracum aras iiii, 144.

Samo relicta iiii, 70.

Sanabile vulnus xv, 34.

Sanctus haberi mereris, agnosco
 procerem viii, 24. sancta si tibi co-
 hors comitum viii, 127. sancti paren-
 tis loco praecceptorem esse vii, 209.
 tam sanctum testem, quam fuit hos-
 pes numinis Idaeii iiii, 137. sanctum
 nihil est et ab inguine tutum iiii, 109.
 et egregium virum xiii, 64. sanctam
 domum ut filius adspiciat
 sine omni labe xiv, 68. sanctos mores
 x, 298. O sanctas gentes, quibus haec
 nascuntur in hortis nomina xv, 10.
 sanctissimus interpret legum iv, 79.
 sanctissima inter nos divitiarum ma-
 licia i, 112.

Sandapitarum fabros viii, 175.

Sane accipiat i, 42. aequantem xiv,
 46. refer v, 123. putabas ix, 46. id
 mitius x, 183. mirandum xii, 124.
 horrida Aegyptus xv, 41. quo tot
 millia xv, 61.

Sanguis minimus felle calet sola
 x, 217. ostendens Clitumni pascua
 iret xii, 13. minimus invidiosa dabit
 solatio xiii, 179. sanguinis mercedem
 i, 42. tanti ultor x, 165. minus, quam

lactis habet haedulus xi, 68. non haeret in facie xi, 53. atque laboris ea merces xiv, 164. sanguine cum Equitum mixtos Patres vi, 625. fulget Iuli viii, 42. in sociorum fraudis virgas viii, 433. coniugii se polluit viii, 219. caudidici pusilli non umquam maduerunt rostra x, 121. ardens xi, 6. oculorum plenos pugnos xv, 58. adhuc vivo terram subitura sacerdos iv, 10. longo censeri viii, 2. de quocumque alio rarus civis viii, 27. modesto ferventem vultum x, 304. contingens coelum xi, 62. de sanguine aliquid gustat xv, 92. sine sanguine et caede x, 142.

Saeva qua sorbeat aera Tullia vi, 306.

Sanant mortaria coecos viii, 170.

Santonico cucullo viii, 145.

Sanus eras certe, Postume vi, 28. sana paupertas vii, 60. mens in corpore sano x, 356. facit ingens scelus vi, 652. sano corpore advocat Archigenem vi, 235.

Sapiens imponit finem et rebus honestis vi, 444. et nobilis vii, 494. de sapientibus alter ridebat semper — flebat contrarius auctor cet. x, 28 seq.

Sapientia aliud nunquam dicit, nunquam aliud natura xiv, 321. victrix fortunae xiii, 20. prima docens rectum xlii, 189.

Sapit ille, qui te sic utitur v, 170. quid vulva popinae xi, 81. nil rhombus, nil dama xi, 121.

Sarcina belli civilis speculum ii, 103.

Sarcinulos collige, dicet libertus et exi vi, 146. sarcinulis puellae impar gener iii, 161.

Sarcio — sortae scinduntur tunicae iii, 254.

Sarcophago contentus x, 172.

Sarcula et marrae desiot iii, 311. et rostra requere xv, 166.

Sardanapali pluma x, 362.

Sardonyche conducta agebat Panlus vii, 144. sardonyches densi radiant in testudine vi, 382. sardonychus (al. sardoniches) gemma princeps xiii, 439.

Sarmata, nec Thrax iii, 79.

Sarmentis quae non tulisset iniquas Caesaris ad niensas v, 3.

Sarraca veniente longa coruscant abies iii, 255. sarraca frigida Bootae v, 23.

Sarranus vii, 80.

Sarrana aulea v, 38.

Sartago et palellae x, 64.

Satelles diſus a ponte iv, 116.

Satiata nondum viris vi, 130.

Satira sumentis cothurnum vi, 634. *satiram non scribere difficile est* i, 30. scribente cinædo improbius iv, 406. satirarum adiutor ego veniam iii, 321.

Satis haec ad iuvenem viii, 71. ne, mo credit tantum deliquere xiv, 235. qui est mensis panis xiv, 182. plus quam satis est iii, 181.

Satius hoc, quam si dicas vii, 13. quid? viii, 196.

Satur est, quum dicit Horatius Eueo vii, 62. saturam serpentibus ibio pavet xv, 5.

Saturnaliū tempore genio indulgebatur vii, 97. §.

Saturnus fugiens sumpsit agrestem posito diademate falcem xiii, 40. Saturnis idus triste vi, 570. Saturno regem moratam credo in terris pudicitiam vi, 1.

Saturant urbem messoris viii, 118. saturabat glebula talis patreus tugpamque casae xiv, 166.

Satyræ, v. *Satira*.

Saucius torques pocula v, 27.

Sauscia vi, 320. *P. L.*

Sauromatae truces xv, 125. ultra Sauromatas fugere hinc libet ii, 1.

Saxum ad Lucrinum nata ostrea iv,

441. sacrum medio de limite effudit, quod mea cum patulo coluit puls annua libo xvi, 38. nondum, nec Furiae, nec rotæ xlii, 51. saxa Ligustica lii, 257. iugis abrupta vi, 649. mollis caluerunt animæ i, 83. Deorum hæc et tela putant xlii, 231. Cyaneas concurrentia xv, 49. quæsitæ inclinatis per humum lacertis incipiunt torquere xv, 63. saxis cicerum custodibus hæsuri tituli x, 444.

Scabie unius porci perit totos grex ii, 80. mali frueris, quod in aggere rodit cet. v, 453. vetusta levibus canibus viii, 34.

Scavo codice heredes vetat esse suos x, 236.

Scalarum gloriæ, virides palme vii, 118.

Scalpit rugas nimis x, 495. qui caput uno digito ix, 433.

Scantinia (les) citari ante omnes debet ii, 44.

Scaphium semitur positæ armis vi, 264.

Scapulis puerorum et pedibus quid dicam Decembri? ix, 68.

Scatinia lex, v. *Scantinia*.

Scaurorum nomina falso corpore laturos vi, 604. Scauros et Fabricios xi, 94. fletos contemnunt vitia ultima ii, 35.

Scelerare finem solebas ix, 25.

Scelus quum admittunt, superest constantia xlii, 237. x, 340. ingens sana facit vi, 654. intra se tacitum qui cogitat ullum, facti crimen habet xlii, 209. scelus a Pyrrha nullus apud tragicos populus facit xv, 30. vulgi referimus xv, 29. ad scelus atque nefas purpura ducit xiv, 188. sceleris magni labor nullus xiv, 224. pretium ille crucem tulit, hic diadema xlii, 405. scelere quorum nomen non invenit natura xlii, 29. poenam non invenies xv, 429. scelere recenti xlii,

6. scelerum hæc quota pars? xlii, 457. causæ inde xiv, 473.

Scenæ comparatur vita nostra siv, 262. n. vadantem urbem viii, 148. in scena numquam cantavit Orestes viii, 220.

Scetro eburno quæ surgit, volucrum x, 43.

Schoenobates lii, 77.

Scilicet horreres ii, 422. hoc fuerat, propter quod cet. v, 76. expectas vi, 239. corruptus vi, 544. satira audente cothurnum vi, 635. arguitur culpa docentis vii, 459. carebis morbis xiv, 456. *Scilicet* amaro dicitur sensu ii, 404. n. 422. n.

Scindens artem Theodori Pollio vii, 477. acinduntur tunicee lii, 254. scissa lacerna lii, 448. palla x, 262.

Seintillas ignis ipse dedisti xiv, 244.

Scio quidquid, tamquam prodiderim ix, 97. quid enim vii, 458. scire velim ix, 4. volunt omnes, mercedem solvere nemo vii, 457. volunt secreta domus lii, 413. acit dare vii, 43. qui acit, quantum sublimior Atlas — illum iure despiciam xi, 24. sciet illa ultimus dedecus domus x, 342. proximis ante diem caupo ix, 408. sciet si mortalis idem nemo cet. xlii, 76. omnes historias vi, 450.

Scipiadæ ambo et Curius quid sensit? ii, 454.

Scipio Nasica hospes numinis idæi lii, 437.

Scobis semodio uno hæc emendat servulus unus xiv, 67.

Scopulos diducit et mortem rumpit aceto x, 453. frequentes esulibus magnis xlii, 246. scopulis Gyrae clausus x, 470.

Scorti vestiti facies lii, 435.

Scribo — scripsit non Troia Orestes viii, 221. scribet aut leget iii, 244. scribe puer, perlege leges xiv,

492. non scribere satiram difficile est i, 30. scribendi simplicitas priorum i, 252. cacoethes vii, 52. scribente satiram cinaedo improbius iv, 106. scripturus leges lanistae xi, 8. scribitur quis pauper heres? iü, 161. scriberis heres xi, 87. scriptus et in tergo, necdum finitus Orestes i, 6. scripto auro radist Germanicus ui, 205. scripta quae et quas lecture tabellas vi, 277.

Serinia monachae si tibi reserentur vi, 278.

Scriptores historiarum vii, 99.

Scrobo redeuntibus xiv, 170.

Scrofa candida nomen dedit apici, laetis Phrygibus mirabile sumen et numquam visis triginta clera mamillis xii, 73. alba secundiur Niobe vi, 177.

Scrutare viros ii, 45. scrutante penitus macello v, 95.

Scurra purpureus palati iv, 31. fugitivus Catulli xiii, 111.

Scutica hic rubet vi, 180.

Scutulata caerulea ii, 97.

Scutum relinques sociis viii, 123. scuto lacescit palum vi, 218.

Scyllam citius crediderim xv, 19.

Scythiae vulvres xi, 139.

Σαυρόν γράφει xi, 27.

Seesius amoeni litus iii, 5.

Secat ille verberibus x, 316. genitalia testa vi, 514. secatur haud idem peior gallina xi, 135. quon gestu lepus et quo gallinus v, 124. secantem farra paucissima exigui ruris xiv, 155. setum vituli iecur xiii, 117. in frustra plurima xv, 78. secto lacerto requiem sperare vi, 106.

Secreto coenavit i, 95.

Secretus adulter vi, 237. secreti honesti participem vii, 52. secretum minimum vi, 608. divitis nullum esse putas? ix, 102. commiserat ix, 96. secreta haec tu putabas x, 337. muera ix,

53. taeda coluerunt Orgia ii, 91. domus scire iiii, 113. cuncta animi effundunt sermone Græco vi, 190. novitiae et pueri novit vi, 403. Bonae Deae nota vi, 314. palatia Matris advectae ix, 23. murmura vulgi x, 89.

Sectae incumbere xiv, 122.

Sectile porrum iiii, 293.

Sectivi porri fila xiv, 123.

Secula v. *Saecula*.

Secundi galli cantum ix, 107. secundae venae argentum ix, 31. a cornice vitae x, 247. secundo sidere xvi, 3. secunda lanro nobilis ornatur collega viii, 253. facie tota urbe x, 63.

Secundi Carrinatis vii, 204.

Securis impacta caedit rotas higarum x, 59. legum prima viii, 268. secures sumendas in tempestate adspice xii, 61. hebetes Iasso lictore viii, 137.

Securus licet committas Aeneam Rutulumque i, 162. quod ames vi, 62. abi xiv, 213. securi Principis senectus x, 75. domus interres patellas iam lavat iiii, 261. securum praestare Neronem valet haec aetas viii, 171. insistere Circo ix, 114. securi nautae xii, 82. securos dormire iubet pendente vulva iiii, 196.

Secutor iussus pugnare cum Graccho viii, 210.

Sedet limine sportula i, 96. coena ingens ii, 120. in ripa (Stygis) iiii, 205. Auster et se continet v, 101. populus et spectat viii, 190. cliens mirandus ad praetoria regis x, 161. dudum illa parato flammeolo x, 333. Praetor similis triumpho xi, 193. sedebat in eorum facie pallor amicitiae miserae iv, 74. sedisti mediae noctis ab hora, quae nemo fasber sederet vii, 223. sedit iam iv, 76. rara iugo victoria viii, 63. sedeat quanta poplitiibus vi, 263. qua parte theatri x, 213. sedeant hic lenonum pueri iiii,

455. sedens feroci bellatore vii, 127.
quae legerat, haec stans perferet vii,
452. sedentis in rupe Caprearum
Principis x, 93. sedentis extrema io
parte ordinis libertos vii, 43.

Sedes praelata Lavinio, xii, 71.
sedem figere Cumis iii, 2.

Seditioni domestica tela torquere
av, 64. de seditione quereotes Grac-
chos quis tulerit? ii, 24.

Segra quae inde vii, 103. vicina
videtur maior xiv, 143.

Segmentatis cunis vi, 89.

Segmenta ii, 124.

Segripedes trito trahunt epiredia
collo viii, 67.

Seriani potestas et poena x, 62. 107.

Seio Titioque bonis quod turpe,
decebat Crispinum iv, 43.

Selaeus citharoedus x, 241.

Sella post te vii 142. alta Chionem
deducere iii, 136. sellam conducit
vi, 353. vacuum et clausam pro con-
tinge ostendens i, 124. sellae a lec-
ticiis diversae i, 64. n. in sellis se-
debant docentes, in lectulis seden-
tes scribebant vii, 28. *P. L.*

Semel atque iterum palpitat iii,
434. adspecti litus dicebat echini iv,
143. totum espiet annum vi, 524.
eiectum adtrita de fronte ruborem
xiii, 242.

Semestri auro vatium digitos cir-
comligat vii, 89.

Semecum leporem v, 167.

Semianimum orbem iv, 37.

Semiramis pharetrata in Assyrio
orbe hoc non fecit ii, 108.

Semita unica tranquillae vitae patet
per virtutem x, 363.

Semivir ingens, qui secuit genita-
lia vi, 513.

Semulo uno scobis haec emeodat
servulus xiv, 67.

Semper ego auditor tantum? i, 4.
potest alienum sumere vultum iii,

104. stillantis ocelli vi, 109. se tibi
imputat vi, 178. hobet lites lectus
vi, 269. uberibus et paratis lacrymis
vi, 273. e pleno tollatur acervo vi,
364. organa in manibus vi, 380. fu-
lius egregii corporis habet miseros
trepidusque pareotes a, 297. infirmi
animi voluptas est ultio xiii, 190. ar-
dente camino xiv, 118. sequitur for-
tuam, ut semper x, 73.

Senatori nupta Ippia vi, 82. *Se-
nptorum* caeleus vii, 192. n.

Senatus sacri in parte esse xi, 29.
nostri haec olim iso luxuriosa coena
fuit xi, 77. *Senatu* damnante ut rue-
riot viii, 93.

Senecae praedivitis magnos hortos
iussu Neronis clausit tota cohors x,
16. Senecam quis dubitet praeferre
Neroni? viii, 242. a Seneca modici
quae mittebatur amicis, nemo pe-
tit v, 109.

Senectae sacrae par adeo prima
lanugo xiii, 59.

Senectus intestata hinc et subitan
mortes i, 144. dum prima et recta
iii, 26. iucunda Crispi venit iv, 81.
delevit patriam titulumque vini v,
34. iucunda et nuda odit suam Ter-
psichorem vii, 35. non intellecta ob-
repit ix, 129. tota quo sit mihi a te-
gete et baculo ix, 139. secura Prin-
cipis si oppressa foret a, 75. longa
plena malis x, 190. metucnda magna
morte xi, 45. pretiosa Albani veteris
viii, 244. longa et cervina torquet
inveoem xiv, 251. par olim prodigio
eum (in) nobilitate iv, 97. Senectutis
inconsmoda x, 190. — 288.

Senescit in corde cacoethes vii, 52.
senescat ut multis in luctibus —
haec data poena vii viveotibus x,
245. senuerunt adeo Iupiter et Mars?
vi, 59.

Senex fanaticus antistes ii, 142. oc-
cidit discipulum iii, 147. quum pe-

iora facias xiv, 57. Vestinus xiv, 181. vicinus Hyemetto xiii, 185. senis orbi præcipuam in tabulis ceram abstulit munere tanto iv, 19. amici viii, 153. uoius præcordia pressit boletus vi, 622. *senem si damnosa iuvat alea, ludit et heres bullatus* xiv, 4. *senum una facies* x, 198. senibus porcis indulget clementia vi, 160.

Senior iam amicus excludatur vi, 215. aliquis dabit responsa vi, 587. bulla dignissime xiii, 33.

Senorum minores, ausi, quod tu oica liceat punire molesta viii, 234.

Senus communis rarus in illa fortuna viii, 73. nostri hæc pars optima cet. xv, 133. animi vigeant x, 240. *senum a coelesti demissum traximus arce* xv, 116.

Sententia tristis fertur de nobis ii, 62. digno viro vicit iv, 136. *illa semper in ore tuo versetur digna Dis atque ipso Iove, Vixte habeas, quaerit nemo, sed oportet habere* xiv, 205. non est, quod modo proposui; verum est viii, 125. hulus prima erit vi, 498.

Sentina tunc gravis, si iubeat conlax conscendere navem vi, 99.

Sentio tantum, qualem nequeo monstrare vii, 56. sentit quid Curius? ii, 153. non pereuntem censum femina vi, 362. sensit Alexander, quum cet. xiv, 311. senserat quum uxor dormire virum vi, 116. sentiat ut auris, clamore opus est x, 215. sentireot ne magnæ gaudia coenæ xv, 42. senserit an prima voluptatem gula xv, 90. sentire calorem xii, 98. quid putas omnes recenti de scelere? xiii, 5 tandem incipiunt peractis criminibus quod fas atque nefas xiii, 238.

Separat hoc oos a grege brutorum xv, 142.

Septa asparagis squilla v, 81.

Septem fercula quis secreto coenavit xvus ß i, 94. digitis a morte remotus xii, 59. septem (filios necassem), ai septem forte fuissent vi, 612.

Septembris et Austri adventum mei iubet vi, 577. Septembris medio hesternum solitus servare mioutal xiv, 130.

Septenis in diem horis oderit illam vi, 183.

Septimus quum annus transierit puerum xiv, 10. ioterdum sol iovenit iaceotem xv, 44. septima quæque lux fuit ignava patri xiv, 105.

Sepulcri titulo res digna vi, 230. sepulcris quoque ipsis data sunt fata x, 146. in iis arbores, flores sparsi et terra vel levis vel gravis vii, 207 seq.

Sequitur qui populus, premit ægmine lumbos iii, 245. sua quemque culina iii, 250. quæ moechum, stomacho valet vi, 100. poena crimen xiii, 90. Fortunam, ut semper x, 73. quem custos angustæ vernula capsæ x, 117. maritum uxor i, 121. sequuntur restem stituae x, 58. sequuntur figuli tua castra iv, 135. *ne crimina nostra ex nobis geniti* xiv, 39. secutus ornans Hylas i, 164.

Seram poeæ; cohibe uxorem vi, 347.

Serenam expectet vii, 179. sereno hoc dilata tempestas xiii, 228.

Seres quid agant vi, 403.

Sergius gladiator, quem Hippia, senatori nupta, comitata est in Aegyptum vi, 32—113.

Sergius v. *Sergiolus*,

Scripho parva caruisse vi, 564. clausus x, 170.

Seria ioter et curas habendum nemo duxit cet. xi, 93.

Serio Titioque bonis iv, 43. *V. L.*

Sermo est nihil tecum viii, 39. ille rarus ii, 44. filius est per urbem

445. promlus et Isæn torrentior lii, 73. pudicus non est hic in vetula vi, 493. sermonem indocti laudat iiii, 87. sermone hoc pavent cet. vi, 489. rotato curvum torqueat enthymema vi, 449. sermones hi de Seiano x, 88: qui? xiv, 152.

Sero possidet i, 469.

Serpens argentea visa est caput mo-
visse vi, 538. longus in dolia deci-
derit vi, 432. non unus, nec culeus
unus debuit parari eius supplicio viii,
214. Hesperidum aut Ponticus si ser-
vet easdem fortunas xiv, 444. ser-
pente ciconia pullos nutrit xiv, 74.
serpentum maior concordia xv, 159.
serpentibus saturam ibin pavet xv,
5. a serpentibus Afros intos facit
tale (oleum) v, 91. *Serpentes* avi-
dissimi sunt vini vi, 432.

Serraco veniente iiii, 255. *V. L.*

Serrano tenuique Saleio gloria quid
erit? vii, 80.

Sertorius cur desiderio Bibulae ar-
det vi, 442.

Sesta dum poscimus, obrepit se-
nectus ix, 428. delubris imponite xii,
84.

Servilia quum dederit nummos,
fiet et illius, quem non amat x, 319.

Serviret quum Roma calvo Neroni
iv, 38. servire iubetur ferrata domus
vii, 41. quiaquam deorum vellet
huic? x, 484. nulli privato paratum
xii, 406.

Servitii longi tempora perierunt
iü, 425.

Servius ancilla natus trabeam et
diadema Quirini meruit regum ulti-
mus ille honorum viii, 259.

Servo—servas cui tot praedia? ix,
54. servat quantum numorum quis-
que in arca, tantum habet et fidei
iü, 443. medio Septembri besternum
minuat xiv, 429. ignem Troianum
Alba iv, 60. non lincm inpeusse

prodiga Roma vii, 438. servant ac
metuntur ius xiv, 404. servabat cista
libellos iiii, 206. hiems praedam re-
centem iv, 59. Fuscus viscera vul-
turibus Decis iv, 444. Mineram ex
flagranti aeda iiii, 439. servavit con-
lugium in multis domibus adulter ix,
80. servet si fortunas easdem Hesper-
idum serpens aut Ponticus xiv, 443.
servare Cleanthas pluteum iubet ii,
7. animam viri cupient morte catel-
lae vi, 654. terga sicci suis festis die-
bus moris olim erat xi, 83. non po-
tuit res suas Mars xiv, 262. servatur
domino tener et niveus panis v, 74.
servantur tantis parta malis cura ma-
iore metuque xiv, 304. plaris Decii,
quam qui servantur ab illia viii, 258.
servatum in tua saecula rhombum
iv, 68. victo caput abstulit Fortuna
x, 286. servato more Camilli xvi,
46. servata semper lege et ratione
loquendi vi, 453. Iovi hostia xii, 6.
servatae uvae parte anni xi, 74.

Servulus infelix recta cervice por-
tat res iiii, 253. unus semodius scobis
uno haec emendat xiv, 67.

Servus matronis legendus occulta
ad Patres produxit crimina viii, 266.
erit minus miser, qui foderit agrum
cet. ix, 45. publicus tenet coronam et
curru portatur eodem (triumphali)
x, 42. servi in complexibus iacet vi,
279. divitis latus claudit hic filius
ingenuorum iiii, 434. succineti mini-
strant iv, 24. fuscii, formosi, Graeci,
viles, magno pretio emti cet. v, 52.
seque stant, et convivae recumbunt
v, 56. 65. proceri v, 83. *n.* nudi in
catastis exponuntur venales vii, 46. *n.*
inscripti inusti cet. xiv, 24. *n.* tibi octo
vü, 444. ut taceant, iumenta loquen-
tur ix, 403. *malis pars pessima lingua*
ix, 420. linguam conterere ut pos-
sint cet. ix, 423. videant, ne quis
neget x, 87. servo pone crucem nec-

ruit quo crimine servus supplicium?
— O demens, ita servus homo est?
cet. vi, 219 seq. hortenti tunicam
non reddere i, 93. lambenti erustula
colaphum ineuntibus ix, 5. servum
talem sortitus quid facias? nempe in
Lucanica aut Tusca ergastula mittas
viii, 179. servorum barbarorum sigoum
pedes albi s. gypasti i, 114. n. ven-
tres Romae magno iii, 167. spern ab-
tuleris, venit eonductus aquarius vi,
332. nomina agnoscit x, 234. de
grege magna vovebit xii, 116. ani-
mas et corpora nostra materia con-
stare putat? xiv, 16. cohortem noctu
vigilare iubet Licinus xiv, 306. ven-
tres modio castigat iniquo xiv, 126.
servis incurritur, si nihil est vi,
331. munera sunt danda, ut mereat-
ur gratia patroni et aditus iii, 184
seqq. cultis augere presidia iii, 189.
superbis plena quaeque domus ma-
xima v, 66. regna dabunt fata vii,
204. servos odit vi, 511. pone xi,
189. quot pascit iii, 141. Servorum
demensum vii, 120. n. testimonia
adversus dominos x, 87. n. Cf. *Puer*.

Sestertia centum perdere i, 92.
quadringenta dedit Gracchus dotem
cornicini ii, 117. tot, partem exiguum
coense, ructarit scurra palati iv, 29.
libris paribus aequantem mullum iv,
1. duo sufficient Quinctiliano vii, 186.
quinque numera omnibus in rebus
ix, 41. intercepta deem xiii, 74.

Setae durae per brachia promit-
tunt atrocem animum ii, 44.

Setinum ardebit in auro x, 27. *Se-
tina* misellus expuit xiii, 213. *Seti-
nis* de montibus aliquid bibet v, 34.

Seu tu Silanus viii, 26.

Severi campi iugeribus cede ii, 131.
severum vultu et veste vitium xiv,
110. severos mores Catonis xi, 91.

Sex millibus emit mullum iv, 45.
ureoli erant Codro iii, 203.

Sexagesimus annus locupletem a-
quilam affert xiv, 197.

Sexaginta annos iam post terga re-
liquit xiii, 17.

Sexcentis balnea vii, 178.

Sextarius alter ducitur ante cibum
vi, 427.

Sextus et octogesimus annus eam
pulsat vi, 192. ad sextam solida quam-
quam supersit hora xi, 206. sexta
cervice feratur i, 64. quaque die di-
rus mihi Hannibal caput implet vii,
460.

Sexte, ego te eventem verebor?
ii, 24.

Sexus imperio coetae graviora fa-
ciunt vi, 35. alterius figuram imitata
pictura vi, 344. alterius maior vo-
luptas xi, 167. sexum hunc quoties
ira facit nocentem vi, 648. sexu in
nostro non erit ullum exemplum
tam detestabile ii, 48. a sexu fugit
mulier vi, 253.

Si vis i, 74. ii, 69. si natura negat,
facit indignatio versum i, 79. si te
propositi nondum pudet — si potes
illa pati — quamvis iurato metuum
tibi credere testi v, 1 seq. si nescis,
omnia sunt cet. v, 159. si potes om-
nia ferre, et debes v, 174. quid credi-
mus iv, 53. quando iii, 173. v, 40.
aliquidem pressit vi, 621.

Sibyllae donare civeris lii, 3. fo-
llum recitare viii, 126.

Sic labentibus obstat iii, 194.

Sicambria torvis iv, 147. *V. L.*

Siccot madidas in carcere pennas
Auster v, 101. calicem v, 47. siccen-
tur lacrymae xvi, 27. siccatum fri-
gore autumnum xi, 75. siccato ne-
tare xiii, 44. siccandam eluvium
lii, 32.

Siccus petasunculus vii, 119. sle-
cum leue ardet ira i, 45. sicci suis
terga xi, 82. siccae hueruae ora
lambentibus viii, 35. comae horridae

sylva ix, 12. sicco venit altera naso vi, 148. sicca terra Memphitide xv, 122. sicca morte pauci reges et tyranni descendunt ad generum Cereis x, 113. siccis morbo faucibus xiii, 212. manillis vi, 401. *V. L.*

Siculus quot Phrygibus donaverit urnas vii, 236. *Sicoinum* crocum xiv, 269. *Siculo* de gurgite maxima venit muraena v, 100. *Sicula* aula non initor vi, 486. cum coniuge Pluton xiii, 50. *Siculus* cantus effugit remige surdo ix, 150. a *Siculis* sacci mercator xiv, 269.

Sicut grex totus cadit ii, 79.

Sicyone alta relicta iii, 59.

Sidus triste Saturni quid minetur vi, 569. et occulti miranda potentia fati vii, 200. sidere secundo porta me excipiat xvi, 4. sub nostro talis bellua non concipitur xii, 103. sidera quae te excipiant primos incipientem edere vagitus vii, 195. si tibi cessant ix, 33. testes intendunt oculos viii, 119. contenta olim paucis numinibus xiii, 47. ad sidera flammis missus xi, 63. sideribus dubiis iam salutatrix turba peregerit urbem v, 22.

Sigilla, *Sigillaria* et *Sigillarii* vi, 435. n.

Signator falso multum referens de Maecenate i, 67. cum signatoribus veniet auspex x, 336.

Signinum pyrum xi, 73.

Signat tabellus viii, 112. signabat iam et tabulas ruperat ix, 76. signabit ille me prior iii, 82. signent quanto pondere et laedant *silicem* iii, 274. signatae tabulae ii, 119. signatam (annulo) concham xiv, 132.

Signum de paupere loro v, 165. spectabile viii, 110. signi supervacui vana chirographa xiii, 157. signa duces et castra movebant viii, 12. dare communi tuba xv, 167. nuda et candida — Euphranoris et Polyclethi iii,

216. signorum comitem xvi, 55. signis Myronis viii, 102. pro suis attolitus xiv, 307. a signis procul miles est. xvi, 17.

Silanus viii, 27.

Silent fusa venena vii, 169. silent compago tabernae iii, 304.

Silicem laedant et signent percussam pondere iii, 272. atrum conterit pedibus vi, 350.

Siliginis coctae offas vi, 472. siligine molli factus panis v, 70.

Silio nupsit palam Messalina, quae utrique causa mortis fuit x, 329 — 345.

Silivas laudem xi, 58.

Silva mendicat electis Camoenis viii, 16. horrenda siccae comae ix, 13. silvarum optima vorabit i, 135. cupidus vii, 58. silvas proavis habitatas xv, 152.

Silvano porcum cadere vi, 117.

Silvestrem torum vi, 5.

Siluro dimidio putrique xiv, 132. siluros municipales vendere iv, 33.

Simia mater rugas scalpit in vetula bucca x, 195. non una supplicio parari debuit viii, 214. innocua cum eo clauditur xiii, 156. malum rodit in aggere, et a Praetorianis palma galeaque tecta et capellae inequitans circumducebatur v, 153 seq.

Similis quis Dis v, 132. haud tibi, Cyathia vi, 7. si permutatio detur vi, 653. dummodo tu sis Aeacidae viii, 270. fortuna xii, 29. fera xv, 160. triumpho sedet Praetor xi, 192. affectibus res xii, 40. similem Aristotelem ii, 6. Thersitae viii, 271. tibi non corpore tantum nec vultu xiv, 51. simili querela plena fora xiii, 135. similes patruo offas effunderet ii, 33. videbis orchestra et populum iii, 177. et pates ira atque fames xv, 131. simillimus Hermae trunco viii, 53. simillima nigro cycno avis vi, 165.

Simulat pro *Simulat* ii, 3. *V. L.*

Simplex furor i, 92. nil rescribere vi, 234. tunc femina vi, 327. simplicibus Galbis iii, 492.

Simplicitas illa scribendi priorum i, 455. uxoria si tibi est vi, 206. horum misersibilis ii, 48. tua quem risum vulgo moveat, nescis xiii, 35.

Scupulum s. *Sumparium* Nunnæ ridere vi, 343.

Senul tres pueros in gremium patris fundit v, 142.

Simulacra Romuleæ feræ xi, 104. parva fragili nitentis cera xii, 88.

Simulat gemitus conscia vi, 271. simulat Curios et Bacchanalia vivunt ii, 3. aimulabitur nil'ibi per ludum vi, 324.

Simultar vetus atque antiqua inter finitimos xv, 33.

Sinciput flebile elixi nati xiii, 85.

Sine pondere terram maiorum umbris cet. vii, 407. Mentore ranae mensae viii, 104. caede et vulnere pauci reges descendunt ad gēnerum Cereris x, 112. viribus Venerem x, 209. regibus infernis hilares umbræ xiii, 52. laebe domum xiv, 69. vulnere paucae malæ xv, 51.

Sinistri cruris dimidium tegmen vi, 256. sinistra fama digna xiv, 1. sinistro fato genitus x, 129. more ii, 87.

Sinebat nec labor coulingi tecta vitis vi, 288.

Sinus conspuitur vii, 142. quas abscondit partes ix, 33. quando maior avaritiae pstuit? i, 88. tuti stagna xii, 81. totos pande i, 150. implevit rhombus iv, 41. sinu involvit hos Fortuna vi, 607.

Siparia in comœdiis obtenta scenæ viii, 486. n.

Sipaxio vocem locasti viii, 486.

Siphonibus longis implevit elligium Dece vi, 310.

Siquidem pressit vi, 621. parere solebat xii, 107.

Sirena nullam flagellis comparat xiv, 49. Sirenium cantus effugit Vlixes ix, 150.

Sistro irsto lumina feriat Isis xiii, 93.

Sities quum, respice Gaetulum Ganyemedem v, 60. sitiens totum oenophorum vi, 126. sitiente viro rubetam miscet i, 70. Pholo diguam cratera xii, 45.

Sitis famæ maior quam virtutis x, 440. atque fames in quantum poscunt xiv, 318.

Sive hic aere cantaverat ii, 118.

Smaragdus v, 38. n. vi, 457. n.

Sneagma vi, 461. n.

Socci vii, 492.

Sociabus bellis v, 34.

Socius quisquis adest, ab omni quaerit x, 254. anclorum in sanguine si virgas frangis viii, 136. inopum miserere viii, 89. socios quot Basilus circumscripserit x, 222. sociis nunc iuga pauca boum cet. viii, 108. florentibus et modo victis non idem gemitus olim cet. viii, 99.

Socrates dulci senex vicinus Hymetto partem acceptæ saeva inter viucla cicutæ accusatori nollet dare xiii, 185. Socratem inopem vidistis, Athenæ, nil præter gelidas ausse cunferre cicutas vii, 205.

Socratici penates quantum ceperunt xiv, 320. Socraticos cinaedos ii, 10.

Socræ salva desperanda tibi concordia vi, 234.

Sodales ingratos pone ante omnia xi, 490.

Sodes, dic vi, 280.

Sol inclinat iii, 316. septimus quem invenit iacentem xv, 41. solis radios iurat viii, 78. solem argentem rapiet coenatio vii, 183. veruam bibst cuticula xi, 203. stridentem Herculeo

gurgite xiv, 280. sole primum officium mihi peragendum ii, 431. cum sole spes vitae redit xii, 70. solibus rupta glacies iv, 43.

Solatia ferre xiii, 420. invidiosa xiii, 479.

Solea vit, 492. n. nates pulsare vi, 742.

Solenne Idaeum canuot xi, 492. solennibus magnis venire ad umbras x, 259.

Solco exorare ix, 438. solet me una deducere iiii, 286. vicinos rapere vi, 445. lavari cum rhinocerote vii, 434. defendere causas nobilis indocti viii, 48. creditor hos expectare xi, 40. nocte reverti xi, 485. his ignoscere xiii, 403. rectum descendere funem xiv, 266. scelere Cererem x, 25. magna voce vendere iv, 32. ponere gemmas in fronte vagioa v, 44. quae Coita largiri v, 409. solebat in monte Volcorum poscere mercedes viii, 245. Democritus agitare pulmonem perpetuo risu x, 33. Iupiter fictilis hanc curam praestare Latii rebus xi, 445. solebant elephantii parere Tyrio Hannibali xii, 407. solet hic vates nihil expositum deducere vii, 54. solitus penetrare v, 406. solito decentius optat vi, 487. maturius ibat xi, 88.

Solers evasit Vlaxes ix, 65.

Solidum mare x, 476. solida hora xi, 205. solidae farinae v, 68. solidam mercedem v, 43. Solidus vii, 422. n.

Sollennis, v. *Solehne*.

Sollers, v. *Solers*.

Sollicitum non amicos se excusatos xvi, 28. sollicitent te blandae densaeque tabellae ix, 37.

Sollicitus, ne turba peregerit orbem v, 20. tanquam lapides effuderit imber xlii, 67. sollicitas portas vii, 42.

Solaceismum fecisse liceat marito vi, 456.

Solenis insti vox facunda Croesum respicere ab longae lunis spatia ultima vitae x, 274.

Solatur se hoc vi, 384.

Solocis crassi lacernae ix, 29. *V.L.*

Solstitia octogesima vidit iv, 93.

Solum vertere xi, 49. rusati Lacernae vii, 444.

Solvit maniplos et infundet lumentis hordea viii, 454. nodos iuris et aenigmata legum viii, 50. vulvam Julia ii, 33. funem xiv, 292. solvunt trepidum tibi cornua ventrem xiv, 499. solvere mercedem nemo, nosse omnes velint vii, 457. solvitur his fibula vi, 73. solutum iam paene coniugium ix, 79. soluta charta xiii, 446.

Solus Caesar respexit Camoenas vii, 2. habet amicum, nunquam partitur iiii, 422. protegit urbem (Marius) viii, 250. ille dolor est xi, 52. possederis tantum agri cet. xiv, 459. Ithacus hoc canebat nullo sub teste xv, 26. sola victima tantis digna Deis xii, 444. peccandi voluntas xii, 208. mors fatetur, quantula sit hominum corpuscula x, 472. tegula cum tuetur a pluvia iiii, 204. *atque unica nobilitas est virtus* viii, 20. libidine fortis iv, 3. solum poscimus, ut coenes civiliter v, 444. hoc optas x, 489. quid tam solum vidimus? iiii, 6. soli tibi commissa ix, 93. solam avaritiam inviti exercere iubetur xiv, 407. solo liberto impleverit tabulas ii, 58. solo pomorum odore pasti v, 450. hoc propior vi, 540. soli sortiti ingenium xv, 443. solos verpos deducere ad fontem xiv, 404. habendos esse Deos xv, 37. solis in armis fulgebat argenti quod erat xi, 408. maribus ara Deae patet ii, 89. militibus testandi ius vivo patre datur xvi, 54.

Soly marum legum interpret vi, 544.

Somnia veniunt ludaei, qualiscum-
que voles vi, 547.

Somnium quae meritoria admit-
tuunt? iii, 234. Druso (al. ursis) vi-
tullisque marinis eripient convicia iii,
238. facit lectica clausa iii, 242. fa-
cit risa quibusdam iii, 282. rumpere
v, 49. per somnum quibus illa pre-
metur digitis xiv, 222. somni alieni
poeuas pendere vi, 478. breves vi,
289. alti rumpuntur latratibus vi,
416. somno fameque urgentur vi,
424. careas iii, 56. somnos tutos da-
ret fiducia xv, 154. in somnis videt
te xiii, 224.

Sonat grande vi, 517. deterius
(gall' vox) iii, 91. domus unctis strig-
ilibus iii, 262. nlmea coena tota
Suburra xl, 141. sonant magna ipsi
vii, 108. fora sola clauso theatro vi,
68. iurgia prima xv, 51. sonabat eo
tondente gravis mihi iuveni barba i,
25. x, 226. sonuit dextera ferro
vi, 92.

Sonorum nubem xiii, 167.

Sonus lecti ad quem pervenit ix,
78.

Sophistae plures uno ore conclama-
mant vii, 167.

Sophocleo hiatu grande carmen bac-
chatur vi, 636.

Soporem hrevem indulxit cura xiii,
247.

Soraco veniente iii, 255. *V. L.*

Sorae domus paratur optima iii,
223.

Sorbeat qua sanna Tullia aera vi,
306. sorbere quod medicamen ante
cibum debet et pater et rex xiv, 255.

Sordes minimas ediscere xiv, 124.
luxuriae istas quis feret? i, 140. fur-
ris mordere caniniv, 41.

Sordidula toga iii, 149.

Sororis immemor vi, 85. in maui-
lans vultu Eumenidum terretur xiv,
231. sorori hoc illi praetulit vi, 114.

hunc (adamanem) Agrippa dedit vi,
158. sororem quando efferat vi, 566.
sorores duae (Astraea et Pudicitia)
pariter fugere vi, 20. sororibus Afria
subrepta poma credere possis v, 152.
plenae urnae x, 242.

Sortis eiusdem sint cetera xii, 25.
sortes poposcit i, 82. ducet vi, 583.

Sortitus servum viii, 179. imperium
profundi xiii, 49. sortita est breve
spatium parvi lateris vi, 505. sortiti
patrem xiv, 96. ingenium xv, 144.

Sopes tibi nunquam erit deposi-
tum xiii, 178.

Sotratius quae cantat madidis alia
x, 178.

Sotadicus cinaedus ii, 10. *V. L.*

Spado tener ducit uxorem i, 22.
factus a domus vi, 376. vincebat Ca-
pitolia nostra Posides xiv, 91.

Spargere argumenta viri libris ac-
torum ix, 84. aquas in aedem Isidis
vi, 528. iumenta luto vii, 180. spar-
gendus mero vitulus xii, 8.

Spartana chlamys vii, 101. Spar-
tani coniugii sanguine non se polluit
(Orestes) viii, 218. Spartano cuidam
Pythia vates respondit xiii, 199.

Spatium orbem (patinse) teui
muro colligit testa iv, 132.

Spatium quod tectis sublimibus iii,
269. admirabile rhombi iv, 39. vitae
extremum x, 358. metarum lustrabit
utrimque vi, 582. breve parvi lateris
sortita vi, 505. vitae da, Iupiter x,
188. spatia ultima vitae x, 275.

Speie iuvenis tui lactare x, 340.
virtutis et *umbra* fullit vitium viii,
109.

Spectabile signum viii, 110.

Spectacula an habeant totis cuneis,
quod tutus ames vi, 61. mappae Me-
galesiacae xi, 191. ad spectacula nu-
dum vulum erigit viii, 205.

Spectat triscuria patriciorum viii,
190. lacunar i, 56. sub. untem fata

mariti Alcestim vi, 652. saltantem structorem v, 424. si, quanto constept cet. xiv, 258. ludos vi, 352. spectent hoc iuvenes, quos cet. xi, 499 seq. spectant admissa opsonia Patres iv, 64. spectentur proelia xiii, 472. spectantia terram xv, 447. spectantibus ad podium il, 147. spectatos testiculos vi, 371. spectandus ducitur unco Seianus x, 67. spectanda aliunde si putas rerum tuarum praesidia vii, 22. *mensura sui rebus in summis minimisque* xi, 35.

Spectularibus latis clauso antro vehitur iv, 24.

Spectulum gestamen Othonis ii, 99. sarcina civilis belli ii, 103.

Speleunca frigida praeberet domos vi, 3. speluncas diasmiles veris iii, 47. in speluncis nil actum, quis afficiat? vi, 59.

Spernant haec iuvenes forsitan, quibus arte benigna cet. xiv, 34. *spreti* lecti vi, 226.

Spernatur adulter tantum delicias viduae iv, 4. *V. L.*

Sperare curam cohortis i, 58. piacula cervae xii, 120. coenosi gurgitis alnum iii, 266. requiem secto lacerto vi, 106. fidibus quercum Capitolinam vi, 388. anne aliquid potest haec inguinis aegri canities? x, 207. quid concessus nocentibus aegris? xiii, 234. non melius de se cuiquam propinquo concedet invenis xiv, 6. *sperate* cicadas ix, 69. *sperantibus* iam quartanam aegris fv, 57. *speratae* puellae vi, 25. n.

Spes longissima coenae homini i, 434. nulla ulterior vii, 30. Bene coenandi vos decipit v, 166. et ratio studiorum in Caesare tantum vii, 1. post deceptus quid mihi ades ix, 425. altera maior superest ix, 434. nec his saltem ix, 147. vitae reddit cum sole xli, 70. lucri quocumque

vocarit xiv, 278. *spem* servorum abstuleris vi, 331.

Spiervla Cirrhæi vatis xiii, 79.

Spira iactatur longo galero viii, 208.

Spirant opobalsama collo ii, 41. Poppaeana vi, 463. cavi folles immensa mendacia vii, 111. *spirante* bruna ix, 67. *spirantes* crocos vii, 208.

Sporiator pupilli i, 46.

Spoliet qui te, non deerit iii, 302. *spoliare* doces et circumscribere xiv, 237. *spoliatis* arma supersunt viii, 124.

Spolium Actoris Aurunci ii, 100. affectare palatū Behrtaci in campo ii, 106. *spolia* occulta rascerebant viii, 107. *spoliis* nudi gaudere mariti vi, 210. 232.

Spondet Tyrio staltaria purpura filo vii, 134. *spondere* pecudem sacello xiii, 232. amatorem tenerum vel testamentum ingens vi, 548. *Spondere* et *stipulari* qui dicantur vii, 165. n. *Sponsae* turpes, viri i, 78. die nuptiarum trans limen sponsi portantur xiv, 221. n.

Sponsalia paras vi, 25.

Sponsio audax xi, 200.

Sponsus levis adhuc iii, 114.

Sponste imitantur cetera xiv, 107. *sponste* satelles iv, 116. *V. L.*

Sportula parva sedet limine i, 95. vocalis laudat Faesidium agentem xiii, 33. quid referat, quantum rationibus addat, quum summus honor finito computet anno, quid facient comites, quibus hinc toga, calcens hinc est et panis i, 118 seq. primum, deinde forum cet. i, 128. quanto celebretur fumo, nonne vides cet. iii, 219 seq. defissa in oculis eos fecit amicos x, 46.

Spumat aper v, 416. *spumant* unguenta Falerno vi, 303. *spumanti* la-

helo te nudum viderit Virro ix, 35.
spumantibus visceribus ardens xiii,
44.

Sporcos lacus vi, 603.

Squalentes avos vii, 17.

Squalidus fossor xi, 80. *squalida*
crura ix, 15.

Squalorem rei xv, 135.

Squamae hoc pretium iv, 25.

Squilla distendat laucem pectore v,
84.

St! silentii nota i, 161. vi, 329.

V. L.

Stagna sinus interiora xii, 81.

Stalagma vi, 159. n.

Staminis albi lanificae Parcae xii,
65. *stamine* tenui praegnantem fu-
sum ii, 55. nondum abrupto morie-
ria xiv, 249. de nimio queritur (Ne-
stor) x, 252.

Statione in sua semper paratis la-
crimis vi, 247. *stationes* omnes de
Rhilo xi, 4.

Statius carmine amirae Thebaides
laetum fecit urbem; — sed, quum
fregit subsellia verum, esurit, inta-
ctam Paridi nisi vendat Agaven vii,
83 seq.

Statua lusca meditatatur proelia vii,
128. *statuam* triumphalem i, 129,
viii, 143. inter Vagelli et effigies ve-
stras nullum discrimen habendum
xiii, 119. *statuae* descendunt restem-
que sequuntur x, 58. ad quas non
tantum meiere fas est i, 130.

Stemmata alto Drusorum tumes
viii, 40. *stemmata quid faeuunt?* viii,
4. n. ix, 128. n.

Stentora ut vincere possis, tu mi-
ser exclamas xiii, 112.

Stercore canino foeda atria xiv, 64.

Sterilis uxor earum facit amicum
v, 140. sicut mala robora valent ad
haec discutienda x, 145. *cathedrae*
multos poenituit vii, 203. *sterili* ara-
tro litus versatus vii, 49. *amico* quis

gallinam negram impendat? xii, 97
steriles moriuntur, et illia turgida
non prodest condita pyside Lyde,
nec prodest agili palmas praebere Lu-
perco ii, 140 seq. *steriles* facit ara et
medicamina vi, 196.

Sternere quum uxor montana sil-
vestrem torum vi, 5. *sternitur* in
hortis Tyrius genialis x, 335. *ster-
nuntur* tantum subsellia xvi, 45. *stra-
tus* humi palmas viii, 78. *strata* ca-
thedra ix, 52. *stratum* clausibus mare
x, 175.

Stere naso vigilantia ad calicem
i, 57.

Sthenobaea non minus, quam Cres-
sa, excanduit repulsa x, 327.

Stibium ii, 93. n.

Stigmata dignum x, 183.

Stillavit in aurem exiguum de ve-
neno iii, 422. *paenula* nimbo v, 79.
stillantis semper ocelli vi, 109.

Stimulat vos vii, 20. *stimulante*
fame xiv, 84.

Stimulus odio pudor admoveat x,
329.

Stipulare quantum vis vii, 165.

Stilatoria purpura Tyrio filo spon-
det vii, 134.

Sto — stat Fortuna improba necin
arridens infantibus vi, 605. *contra*
*stari*que iubet iii, 290. *parentum* no-
bilitas contra te viii, 138. huius cur-
rus arneus vii, 125. ingens acervus
nummorum viii, 100. *hos* lignum ad
usum xi, 118. *omne* in praecipiti vi-
tium i, 149. *ante* aram vi, 790. *ab-*
sumto iam toto corpore xv, 94. *mul-*
tis anuis in carcere fornicis x, 239.
stabant quot queri vii, 226. *stans* ea-
dem perferet, quae sedens legerat vii,
152. *nudum* olido fornice mancipium
xi, 170. *stantis* convicia mandrae iii,
237. *stantem* extra pocula caprum i,
76. *stante* se quod recumbas v, 65.
stantes ardent taeda i, 156. *Collina*

turre mariti vi, 294. in curribus Aemilianus viii, 3. stantibus quod anctio veudit vii, 44. et salvis his collibus ix, 434.

Stoicidae trepidi ii, 65.

Stoicus occidit Boream iii, 446. unde Cantaber? xv, 403. Stoici quaedam, non omnia, pro vita facienda docebant xv, 406 seqq. Stoica dogmata a Cynicis tunica distantia xiii, 424.

Stomachus domini fervet vinoque ciboque v, 49. Graecis *zaphiz* dicitur v, 32. n. *stomachus* laxare saginis iv, 67. *stomacho* valet vi, 400. surgit bilis xi, 428. ardentè hærens cibus iii, 234.

Stragem ad volabant viii, 254.

Stragulas plures pecunia x, 43.

Stratocles iii, 99.

Strepitu ullo movemus fora? ii, 52. et facie maioris census vivere vii, 437. acerbo plagarum gaudet xiv, 49.

Strictoria spectat vii, 490. *V. L.*

Stridunt s. *Strident* iam ignes x, 64. *V. L.* diu premo molari v, 460. hyems iv, 58. sol Herculeo gurgite xiv, 280.

Stridore catenae laetus xiv, 23.

Strigibus s. *Strigilibus* uncis sonat domus iii, 263.

Stringit ipse rotam multo summine viii, 448. stricto velut ense ardens Lucilius i, 465. pane tacetis at intacto v, 469. strictis mamillis vi, 404.

Strophium vi, 404. n.

Structor cui cedere debeat omnia pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem lepus, atque aper, et pygargus — caeditur hebeti ferro, et tota sonat ulmea coena Subura xi, 436 seqq. structorem saltantem spectes et chironomonte volanti cultello v, 420.

Strumonum proestatum non rapuit Nero x, 309.

Studiosum et spes et ratio in Caesare tantum vii, 4. studiis indignum ferre laborem vii, 47.

Stultia clementia i, 47. ora maritali capistro porrigit vi, 43. stultum, qui donet amico xiv, 235.

Stupet haec, qui cet. xiii, 46. stupuit nemo magis rhombum iv, 449. quia caerulea Germani lumina? xiii, 464. ut magis stupeas vi, 87.

Stupidi Corinthi viii, 497.

Stygio in gurgite ranas nigras cet. ii, 450.

Styx coenosas gurges iii, 266.

Suades quid nunc mihi? ix, 425. suadet quid iuveni laetus stridore catenae? xiv, 23. nec suavi talia xiv, 225. suaderet an hoc illi facinus Apollo xiii, 203. suadendum quidnam esse putes elige x, 330r.

Sab marmore recubans Chiron iii, 205. iudice dicere vii, 43. iudice caderet iv, 42. illa peste saevitium damnare iv, 84. antro Pierio cantare vii, 59. quo crimine cecidit x, 69. axe quocumque videas xiv, 42. love vi, 45. nostro aidere xii, 403. nullo teste. xv, 26.

Subduere frustum capreae xi, 442. subduximus manum ferulae i, 45. subductis columnis ne collapsa ruant tecta viii, 77.

Subeunt nunc taedia animos vii, 34. et partus discrimen vi, 592. exempla animos xiv, 33. tres rugae vi, 444. te fastidia mercis xiv, 202. subito Hispano iuvenes ii, 50. balnea vi, 449. nurus limina vestra mortifera cum dote xiv, 224. subeuntem fata mariti vi, 652. subeunte dextram bacillo iii, 28. subitura terram sacerdos iv, 40. subeuntur prospera castra xiv, 2.

Subiecta potentia magnae invidiae
x, 56.

Subito translatus iiii, 169.

Subitus grassator iiii, 305. Prometheus debetur patinae iv, 133. ignis impulit antennas xii, 19. subitum et miserabile, longum adtendit Thymelee vi, 65. subiti discriminis vi, 520. canes iiii, 273. subitas mortes i, 144. Thracum volucres xiii, 167.

Subligar Acci vi, 70.

Sublimis pardus xi, 423. apex xii, 72. sublinem in pulvere Cerci Praetorem x, 37. sublimia carmina vii, 28. tecta iiii, 269. sublimior quanto Atlas omnibus montibus si, 24. sublimius tois natalibus quid quisquam inveniet? viii, 232.

Submittere malum (navis) ferro xii, 54. submitte caput cervice parata vi, 207. clunem asello vi, 334. submissa a Latino Thymelee i, 36.

Submovet Euros pellibus inversis xiv, 186. submoveant quum te, qui testamenta merentur noctibus i, 37. submoveor limine iiii, 124.

Subnectere his alias poteram et plures causas iiii, 315.

Subnot miserabile vi, 65. *V. L.*

Subpositus ne venias ac falso nomine poscas i, 98. subpositum rotis mare x, 476. subpositos transeo vi, 602.

Subridens ad quem a. ita sc. diait ii, 38.

Subrepti Falerni ix, 116. subrepta sororibus Afris poma v, 152.

Subsellia sternuntur tantum xvi, 41. quanti constant vii, 45. fregit versus vii, 86. ad magna (iudicium) xvi, 44.

Subsidii aucti xv, 73.

Subsident ut tamen omnes pennae vi, 189. subsidere terras vi, 411.

Subsistere nescit, si revoces, et te.

contento rapitur cet. xiv, 231. substatit ad veteres arcus iiii, 11.

Substantiva pro adiectivis ponuntur, sed ea tantum, quae proprie sunt adiectiva xi, 94. *V. L.*

Substringit bilem vi, 433.

Subnum — suberant iacus (Albanis) iv, 60.

Subterranea esse regna, nec pueri credunt ii, 449.

Subterit lunam appositam nigrae alutae vii, 192.

Subtrahitur mons iugis vi, 650.

Subvenit oleum canna Micipsarum v, 89.

Suburrae a. *Suburae* Prochytae praepono iiii, 5. mediae cryptam penetrare v, 106. Suburra media pono vexillum x, 156. a ferventi Esquilias migrare xi, 51. toto sonat ulmea coena xi, 144.

Succensus dulcedine fumae vii, 40.

Succida (rectius *sucidā*, ut *sucis*, *sucosus*, *suculentus*) lana nolit pati hoc vinum v, 24. *V. L.*

Succina v, 38. n. pinguis vi, 573. grandia lx, 50.

Succingere tunicas crure tenns vi, 446. succinctus popyro iv, 24. succincta Cyane viii, 162.

Succurrere lunae Ishoranti vi, 443.

Succus, rectius *sucus* v, 24. *V. L.* succi crudi pericula ponere mala xi, 76.

Succusana tribus iiii, 5.

Sules erectas in terga rhombi vides iv, 228. sudibus adsiduus cavat palum vi, 248.

Sudant in tenui cyclade vi, 259. praecordia culpa tacita i, 167. si dixeris, aestuo iiii, 103. clipeis ancilibus sacra ferens nutantia lorū ii, 126. sudare gaudet (in balneis) magno tumultu, quum lassata gravi ceciderunt brachia massa vi, 420. sudans matutino anomo iv, 108. tenet hanc

(coronam) publicus servus x, 41. audantibus digitis ventilat aestivum aurum i, 28.

Sudoribus praecipuis quod mentem urget xiii, 220.

Suetus diducere x, 234.

Sufferre pondera gemmae i, 29. sublata manibus ministri v, 83.

Sufficiunt tunicae summis Aedilibus albae iii, 179. Decii Diis infernis viii, 257. haec, quando ego pauper ero ix, 146. juvenilia membra galeae xi, 6. non res legi iii, 155. humor oculis x, 32. quod inani alvo v, 7. unus vir Iberinae vi, 53. hic non ix, 66. cervix non ulla tanto orbi x, 40. non unus orbis juveni Pellaeo x, 168. una domus humani generis mores tibi nosse volenti xiii, 160. irae occasio xiii, 183. non unum eis xiv, 141. non horto nostro nunc modus hinc agri xiv, 172. non irae eorum, occidisse aliquem xv, 169. votis elus non aurum, quod Tagus volvit xiv, 298. duo sestertia Quintiliano vii, 187. panni velintex inguis xiv, 300. animo nec Croesi fortuna, nec Persica regna cet. xiv, 329. unus mortuus multis xv, 80. quae mensura census xiv, 317. quantum Epictro xiv, 319.

Sufflamine multo stringit rotam viii, 148. longo litis res adteritur xvi, 50.

Suffragia libera si dentur populo viii, 211. nulli vendimus x, 77.

Sui magis parte cet. iii, 194. mensura noscenda cuique xi, 35. dissimilem vultum x, 192. sibi prandebat xiii, 46. gravis x, 201. ponit apros i, 140. emit iv, 22. se lantum fecerat i, 67. sese indulsisse ardenti Tribuno ii, 105. secum ita (dicit) xiii, 94.

Suillam humana carne nil distare putant xiv, 98.

Sulcum latum media diducit arena i, 157. a sulco vel scrobe redeuntibus xiv, 170. sulcus ducimus tenui in pulvere vii, 48. in quorum sulcis legiones dentibus anguis cum clipeis nascuntur xiv, 241.

Sulfura, v. *Sulphura*.

Sullae consilium dedimus, privatus ut altum dormiret i, 16. in tabulam si dicant discipuli tres, quis tulerit? ii, 28. eius phthiriasis i, 16. &

Sulmonensis facta mera Cecropis vi, 187.

Sulphura si qua darentur cum tuedis, cupient lustrari ii, 158. vitum rapto poscentem calicem v, 48. sulphure docta incendia xiii, 145.

Sum homo, clares licet cet. vi, 284. est aliquid, sese fecisse dominum unius laertae iii, 230. est summi duci, occidere Galbam ii, 404. non est, quod agatur apud vos vi, 395. sunt s. existant, s. inveniuntur qui praeferant cet. xii, 101. n. suol, quos delectent vi, 366. sunt, in Fortunae qui casibus omnia ponant xiii, 86. fuerat scilicet hoc, propter quod cucurri v, 76. sit tanti vita x, 343. esto, esto dives tibi, pauper amicis v, 112. esto bonus miles viii, 79. esto: desisti nempe viii, 164. nil fecerit, esto: hoc volo vi, 22. esse si vis aliquid s. aliquis i, 75. *V. L.* esse viris non licet x, 304. esse in parte Senatus xi, 30. esse fideli, priori cet. licet, contigit, satis est x, 304. n. futurae laudis viii, 75. futuri caligo vi, 556.

Sumen mirabile laetis Phrygilis xii, 73. sumine cum magno lepus xi, 138.

Sumit segmenta et longos habitus ii, 124. iram atque animos a crimine vi, 285. nocte dieque alienum vultum iii, 105. trechedipna iii, 67. cucullos vi, 118. 330. ferrum is, 97. ne

mo togam, nisi mortuus iiii, 172. utrumque inde habitum facies ix, 49. luxuria in Ventidio laudabile nomen xi, 23. redimicula frontibus ii, 84. pennas iiii, 80. talem non damnata togam ii, 70. pocula v, 428. x, 26. flagellum clara luce viii, 452. multitudo ii, 66. ponenda praemia iiii, 56. quae ludia unquam hos habitus? vi, 266. Saturnus fugiens agrestem posito diademate falcem xiii, 39. sumere praetextam huius mavis? x, 99. sume duos Equites xiv, 326. sumito tibi proavum de quocumque libro viii, 434. sumitur aliena arca iiii, 481. illinc, quod captator erant v, 96. scaphium positis armis vi, 264. hora ex libro vi, 578. sumente cothurnum satira vi, 634. sumtam partem de margine coenae iv, 30. sumtos nummos non reddere xvi, 40. sumtis penis illi eadem quaerunt animalia xiv, 76. sumendas in tempestate secures xii, 64.

Summa exigua vendet periuria xiv, 218. votorum v, 18. summam effice, quam lex Othonis dignatur bis septem ordinibus xiv, 323. perituram arcescere xi, 47. maiorem perdidit xiii, 74. ad summam, non Maurus erat iiii, 79.

Summula ne pereat vii, 474.

Summus honos quam computet cet. i, 417. aer vertitur vi, 99. locus nulla non arte petitus x, 440. inde furor xv, 35. summa voluptas vi, 369. bona putes quaestio vii, 455. pericula rerum viii, 249. de parte coeli raptum ignem xv, 85. arce Tiburis xiv, 87. summam diducere vestem xiii, 432. summam dominae femur exclamare coegit vi, 423. honorem meretur vi, 532. crede nefas animam praeferre pudori viii, 83. ad summum latus navem implet mercibus xiv, 289. summi libri margine scriptus i, 5. processus

nunc via optima vetulae vesica beatae i, 38. ducis est, occidere Galbam, et curare cutem summi constantia civis ii, 104. 405. Iovis ad aram x, 268. coeli fida interuocia vi, 545. summo a poëta et minimo eadem expectes i, 44. Pontifici destinat hoc monstrum iv, 46. in arcu tristis captivus x, 436. in duce quot libras invenies? x, 447. summam illi curules donare x, 91. summis Aedilibus illic sufficiunt tunicae albae iiii, 479. pariter minimisque eadem libido vi, 349. monstris minor admiratio debetur vi, 646. pro summis haec etenim sunt viii, 442. summos posse viros crasso sub aëre nasci x, 49. in summis minimisque rebus xi, 36.

Sumtu leviori constat bellua vii, 77. sumtus inter hos sestertia duo sufficiunt Quintiliano vii, 486.

Supellex quorum cophinus foenumque iiii, 44. qualis atque domus, tales cibi xi, 99.

Super illam semel atque iterum palpitat iiii, 434. ora curret ingenti Liburno iiii, 240. nobes nulla convivia Coelicolarum xiii, 42. moenia Copti gesta referemus miranda xv, 28. coenam narrare xv, 44. agmina fudit montem iiii, 258.

Superbus incedet xii, 425. tumida aluta xiv, 282. homo nulu, non sermone aliquem dignatur iiii, 485. superbi regis agrum vi, 524. superbum convivium caveo xi, 429. quem nobis fama tradit viii, 74. superbo animo corrupta voluptas vi, 480. *superbis servia plena est maxima quaque domus* v, 66.

Supercilium fuligine tinctum (al. tactum) acu producit ii, 93. grande affert cum virtutibus vi, 469. supercilio brevior coma ii, 45. digna forma et actus v, 62.

Superaverat quod velum unum xli, 68.

Superstitionum varia genera et cause vi, 511—592.

Supersunt arma spoliatis viii, 124. superest quod de nobilitate i, 35. Lachesi, quod torquest iii, 27. quid de corporibus? iii, 259. illic, qui ponere cogat v, 73. quodcumque argenti paterni vi, 355. spes altera maior lx, 134. paulum, nescio quid xi, 48. quum magna malae audacia cauae xiii, 109. constantia, quum scelus admittunt xiii, 237. solida hora ad sextam xi, 205. supersint ut non peiora viii, 184.

Supervacuum carnem cultris abscondere more Phrygio iam tempus erat li, 116. supervacui ligni vana dicunt chirographa xiii, 137. xvi, 41. supervacua aut perniciose petuntur x, 54.

Superos contemnere testes xiii, 75. ad Superos recessit Astraea vi, 19.

Supinus cubat iii, 280. supinum iuvenem media de nocte excitat pater xiv, 190. supino de Maecenate multum referens i, 66. supina falce pugnantem Gracchum vii, 201.

Supplicium quo crimine meruit servus? vi, 220. supplicio eius non debuit una parari simia viii, 213. supplicia digna his populis parabis xv, 430.

Suppositus, v. *Subpositus*.

Surae grandes xvi, 14.

Surda nihil grave gerneret buccina vii, 74. nec surdum, nec Tiresiam esse quemquam Deorum xiii, 219. surdo verberare caedit mens xiii, 194. remige effugit Siculos cantus is, 150.

Surgere nolenti Nilo xv, 123. surgit aedes proxima antiquo ovili vi, 529. millesims pagina omnibus vii, 400. pallidus Ajax dicturus dubia pro libertate vii, 115. ventus v, 101. vo-

lucris sceptro eburno x 43. hinc orexis xi, 127. si quando poetica tempestas sil, 23. surgat de pulvino, equestri iii, 154. coenatio fulta columna vii, 183. surgebant illi cristae iv, 70. surrexerit tamquam et tubiceo una (e sulcis Thebanis) xiv, 243. surgitur, et proceres esire iubentur iv, 144.

Surrepti, v. *Subrepti*.

Sus caodida, laetis Phrygiis mirabile sumen et nunquam visis trigota clara mamillis xii, 74 sequis sicci terga, rara pendentis crute xi, 82.

Suspendium mandare alicui x, 53. n.

Suspendit Homerum in eadem trutina vi, 437. citharam de colosso viii, 230. coronas foribus ix, 85.

Suspicit Epicurum xiii, 123. suspectos iam merito, quasi ipse suas incenderit aedes iii, 222. suspecta libido est, 208. tibi non sint haec xii, 93. suspectum Comis iugum ix, 57. suspectis rugis xi, 186.

Supirat matrem longo non tempore visam xi, 152.

Sustinet Thaisa iii, 93. domum Veneris Ancon iv, 40. orbes ebur xi, 122. non consumere xiv, 127. sustinuit dici ludia vi, 105. mordere cadaver xv, 88.

Susarro tenui iugulos aperire iv, 110.

Sutilibus phaselis xv, 127. *V. L.*

Sutor quis tecum porrum comedit? iii, 294. sutoris Beneventani nomen habentem calicem v, 46.

Suo velo prora ecurrit xii, 69.

Sybaris hinc fluit ad istos colles, hioc et Rhodos vi, 296.

Syenes porta mittit dentes xi, 124.

Sygambria totvis iv, 147.

Syllabae contrahuntur iii, 76. iv, 37. v, 74. vi, 82. x, 11. xv, 27. *V. L.* syllabae quatuor breves respondent

duabus longis s. sponden iii, 263. *V. L.* quarum ultima litera *m*, productae, etsi vocalis sequatur *av*, 7. *V. L.* finales per se breves, asequentibus duabus tribusve consonis, modo corripuntur, modo produuntur vi, 409. *V. L.* breves produuntur ob histum et contractionem i, 451. a, 41. *V. L.* syllaba *re* anceps in verbis compos. xii, 54. *V. L.*

Syllae, v. *Sullae*.

Sylva, v. *Silva*.

Sylvano, v. *Silvano*.

Symphonium Numae vi, 343. *V. L.* *Synaeresis* a. *Synizesis* iii, 76. iv, 37. v, 74. vi, 82. 429. xv, 27. *V. L.*

Symphacem victum in castris et Hannibalem tuum tolle vi, 470.

Syriae amnibus tuendis viii, 469.

Syrium pyrum si, 73.

Syrma longum Thyestae pone ante pedes Domiti viii, 229. *symata* quaequam omnia a Pyrrha volvas av, 30.

Syrophoenix udus amono viii, 459.

Syrus Orontes iam pridem in Tiberim deluxit iii, 62. Syrorum longorum cervice vehitur vi, 354.

T

Tabraca (al. *Thabraca*, *Tabathra*, *Tabracha*) pandit umbriferos saltus x, 494.

Tabella conducenda magnus civia obit vi, 558. quasi digna facies! x, 457. votiva testantur plurima fana xii, 27. tabellae croceae membrana impletur vii, 23. blandae et assidue densaeque te sollicitent ia, 36. tabellae quas lecture, si tibi retegantur scrinia moechae vi, 277. falsas signare in templis viii, 442. tabellis legitimis tibi pactam iunctamque vi, 200. missis a corruptore vi, 233. fixis legitime vestitur tota porticus xii, 100.

lectis decies diversa parte vana supervacui dicunt chirographa ligni xiii, 436.

Taberna Liparaea alii, 45. tabernae quinque quadringenta parant i, 105. domitium monstrare ne pudeat ii, 42. catenatae compago iii, 304. unius domitium se fecisse iii, 231.

Tabula distinguitur unda xiv, 289. generis capaci iactare Corvinum viii, 6. cum tabula adsint pueri et ponatur calculus ix, 41. tabulae signatae, dictum Feliciter! ingens coena sedet ii, 419. ad casum non loculla constantibus itur, posita sed luditur arca i, 90. in tabulam Sullae si dicant discipuli tres, quis tulerit? ii, 28. tabulas implevit solo liberto ii, 58. impletet decolor heres vi, 601. quoque ruperat et iam signabat ia, 75. delebit, si Libitinum evaserit aeger xiii, 438. post haec mutare parabis xiv, 55. tabulis exiguis et gemma uda se lautum fecerat et bestum i, 68. Parrhaei viii, 402. in tabulis praecipuam ceram senis abstulit orbi iv, 49.

Tabulata tibi iam tertia fumant iii, 499. numerosa excelsae turris parabat a, 406.

Taceo, si ostendis xiii, 427. taces hoc ia, 26. tacet omnis turba vi, 489. taceant ut servi, iumenta loquentur ia, 403. omnes v, 469. ia, 406. illi ia, 445. tace, atque nube ii, 61. iam viii, 97. tacendi libido ii, 44. tacendae offensae iv, 405. tacendis semper aestuat animus iii, 50. tacitus notatras intra te fige querelas ix, 94. recedas ill, 297. tacito bilem tibi non contrahat uxor si, 485. *tacitum socius intra se qui cogitat ullum, facti erimus habet* xiii, 209. tacita culpa sudant praecordia i, 467.

Tacda si sit latissima, quatuor aut septem digitis a morte scinctus xii,

59. secreta coluerunt talia Orgia ii, 91. in illa lucebis, qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant i, 155. cum taedis sulfura si qua darentur, cupe- rent lustrari ii, 158.

Taedia subeunt animos vii, 34. ta- lis quoque vitae sunt magna xi, 207. mille ferenda xvi, 44.

Taedia non lambit Cluviam li, 49.

Tagus et *Pactolus* aurum rutila volvit arena xiv, 299. *Tagi* opaci om- nis arena lii, 55.

Talenta propter mille temerarius xiv, 274.

Talis umbra ii, 156. tale quid ex- cusat *Saguntus* xv, 115. nil tale expec- tes v, 22. tali amico dignus v, 173. tales cibi, qualis domus atque supellex xi, 99. versus xi, 180. talis quoque vi- tae taedia sunt magna xi, 207. talia sunt omnia xii, 23. quam multi plo- rent xiv, 150. non suavi xiv, 125. in- vadunt ii, 190.

Talo nudo quos traducit Gallia vii, 16.

Tam sanctum, quam fuit hospes iii, 137. graviter xii, 23.

Tamen cur libeat i, 19. pro *tantum* iii, 98. n.

Tanquam mancus iii, 47. incende- rit ipse suos sedes iii, 222. habeas tria nomina v, 127. alta in dolia decida- rit serpens vi, 431.

Tanaquil tua vi, 566.

Tandem expavere famem vi, 361. incipiunt sentire xiii, 238. fatebere laetus xiii, 248.

Tangunt intrepidè altaria xiii, 89. *Cereris* aramque pedemque xiv, 219. tangat nil dictu foedum visuque haec limina xiv, 44. tetigit urtica nepotes ii, 128. latus acrior illo vii, 109. ta- etum madida fuligine supercilium ii, 93.

Tanti non sit tibi avena *Tagi* lii, 54. vendit agros iv, 16. vocat ille

podicam vi, 137. quae gravitas, quae forma, ut se tibi semper imputet vi, 178. partus æquae? quanti una ve- nefica constat? vi, 626. quae prae- clara et prospera, ut cet. x, 97. sit vita dierum paucorum x, 343. sunt phthisis et vomicae xiii, 96. sanguinis ultor annulus x, 165. taotine iniuria coenae? v, 9. tanto munere abstulit iv, 18. cursu contexere moechos xiv, 27. in scelere ne quæras xv, 89. ma- iores humana negotia ludi xiv, 264. maior famae sitis, quam virtutis x, 140. conspectus omne animi vitium in se crimen habet, quanto maior, qui peccat, habetur viii, 140. tantum fidei habet, quantum nummorum servat iii, 144. tantum artes huius, tantum medicamina possunt vi, 595. *tantum delinquere, quantum permittas, nemis satis credit* xiv, 233.

Tantum auditor ego semper? i, 1. non tantum meiere fas est ad effigies i, 131. ipse incebit vacuis toris i, 136. tantum admirari, tantum laudare di- sertos vii, 31. valet x, 238.

Tantumdem est lii, 298. habere a. haberi x, 91.

Tarde venisse vi, 477.

Tardus abdomine venter iv, 107. tarda prora x, 186. tardum ingenium iii, 73. longumque putavit exspectare xv, 82. tardos desidia iv, 44. tardas colus exspectare grave est xiv, 248.

Tarentum coronatum et petulans madidumque vi, 297.

Tarpeium limen adora vi, 47. *Tarpeio* Iovi servata hostia xii, 6. *Tarpeia* per fulmina xiii, 78.

Tarquinius Superbi ager Marti con- secratus vi, 525.

Tarnis Ciliciae opp. ubi Pegasus raptorè fregit lii, 117.

Tatius — sub *Tatio* quantum po- pulus Rom. arabat xiv, 160.

Taurca puniit crimen vi, 492.

Taurica illa nefandi sacri inventrix
xv, 416.

Tauromenitanae rupes miserunt
mullum v, 93.

Taurus pioguior Hispulla et ipsa
mole piger cet. xii, 44. tauro admoto
licet periuria dicet Phalaris viii, 82.

Tectoria prima reponit vi, 467.

Tectum ambulat vertigine vi, 304.
aliud Laribus coniungere xv, 154. te-
cto iuvabit nemo nudum iii, 211.
gaudet vii, 105. tecta parva vitis
contingi labor quondam non sinebat
vi, 289. ne collapsa ruant subductis
columnis viii, 77. tectorum adsiduos
lapsus iii, 8. tectis sublimibus quod
spatium iii, 269.

Tegeris pars dimidis brevior v, 8.
hibernae institor vii, 221. tegetem
preferre Palatino cubili vi, 117. a
tegete et baculo tuta senectus ix, 140.

Tegimen (*tegmen*, *tegumen*) di-
midium cruris sinistri vi, 257.

Tegit inguina gutto xi, 158. tegunt
eos arma xvi, 48. texit quem cista
Latini vi, 44. teges occulta, ut euria
Martis Athenis ix, 101. tegant vela
rimas ix, 105. tegitur cinis Flaminia
i, 174. qui parma et galea v, 154.
tegi per glaciem perone alto eum
non pudet xiv, 186.

Tegula sola quem tuetur a pluvia
lii, 201.

Tela descendat eum tota aranea
xiv, 61.

Telamonem praeteriit Ajax xiv,
214.

Telephus ingens diem mihi con-
sumserit i, 5.

Telonne vii, 25.

Tellure procul iii, 89.

Teli vice saevit manus xv, 53. tela
non finem dabunt animae — non
gladii, non saxa x, 161. domestica
seditioni, saxa incipiunt torquere xv,
66. haec Deorum et saxa esse putant

xiii, 232. telorum quidquid habent
armamentaria coeli xiii, 83.

Temerarius tu propter mille talents
et centum villas xiv, 275. usque adeo
v, 129. temeraria lina v, 102.

Temetum minimum qui urna du-
xerat xv, 25.

Temone de Britanno excidet Arvi-
ragus iv, 126. curtum iugum x, 135.

Tempero ac dispenso filum caede-
lae iiii, 287.

Tempestas poetica surgit xii, 24.
proxima timetur, velut hoc dilata se-
reno xiii, 228. tempestas mea nulli
maior fuit usus edendi iv, 140. pi-
cta se tuetur xiv, 302. nostra pa-
ras sponsalis vi, 26. in tempestata
sumendas secures xii, 61. a tempe-
state madidas cohortes vii, 164. tem-
pestatibus plenos utres xv, 20.

Templum et aras violati numinia
videt in somnis xiii, 219. templi ve-
teris pocula grandia xiii, 147. templo
nondum habitas, Pecunia i, 113. quo
non prostat femina? ix, 24. dignam
voceem adyti xiii, 205. templorum
maiestas praesentior xi, 111. fores
coronsbantur a laetis xii, 84. n. ad
templa et compita positus mensis xv,
42. templis cuoties notissima vota x,
23. ullis numen aliquod esse putet
xiii, 37. mstur et arae vitulus xii,
7. parastia arma nocturna et flammis
viii, 233. in templis quae fecit avis,
falsas signare tabellas viii, 143. the-
sauri recondebantur xiv, 261.

Tempus quos erat abscindere car-
nem ii, 115. honoris finitum viii,
150. agendi ipsis praestatur xvi, 49.
temporis plus hic petit vii, 99. post
dammum quid mihi suades? ix, 125.
tempore nostro natae dextrae xv, 68.
nostro quoque conspicuum monstrum
iv, 115. quo vult, accusare potest
Verrem iii, 53. brumae si igniculum
pocas iii, 102. ex hoc iv, 135. longo

quem torret quarta dies ix, 46. longo non visam matrem xi, 452. diverso si extinctus foret x, 263. omni rudis xi, 441. mensae xiii, 244. festo xv, 38. tempora felicia, quae te moribus opponunt ii, 38. longi servitii perierunt iii, 424. quae dentur lucro vi, 574. in haec cur duret x, 254. prospera vectoris xii, 62. adopena cucullo viii, 445. aevitiae iv, 454. illa viderunt mensas cet. xi, 448. vitas longa xiv, 457. in tempora coenae alterius differre xiv, 430. temporibus diris omnia tractanda putabat inermi iustitia iv, 80. diris iussu Neronis — aedes Lsteranorum obsidet tota cohors x, 45. suis grandia illae monstra audebant vi, 645. ferri peiora seculs xiii, 29.

Tenax iustitiae viii, 25.

Tendit pergere ultra x, 454. tende corymbos per limina vi, 52. tenditur oenophorum plena urna 426. tensum iecur rumpe miser vii, 417. tenso folle reverti xiv, 284.

Tenebrae densae abscondere coelum xli, 48. tenebras quanti conducis in sonum iii, 225.

Tenet ille speculum ii, 99. nam calcetam bellis socialibus v, 34. phialas inaequales beryllo v, 39. pectinem vi, 383. ignotos mihi antiquaria versus vi, 454. laqueo ambitiosi consuetudo mali, tenet insanabile multos scribendi escoethes vii, 50. 51. hanc (coronam) servus publicus x, 41. iam Italiam x, 454. omne census regimen pater xvi, 54. personam et thyrsam vi, 70. lors i, 61. bipennem vi, 656. zonam laeva morsuque xiv, 297. Maevia venabula i, 23. nummos xiii, 94. ne te teneam v, 58. quis tam patiens iniquae urbis, tam ferreus, ut teneat se? i, 31. tenentis Antaeum procul a tellure iii, 89. virgam domini xiv, 63. tenentur

loca armato eustode iii, 306. teneri una portarum clave xv, 458. cuncta arva magno diluvio vi, 410.

Tener spado i, 22. panis v, 70. Hedymeles vi, 383. tenerum amato-rem spoudet vi, 548. lumbum adritus pumice viii, 46. te putabas ix, 46. tenerae porcae ii, 86. teneris Maece-nistibus xii, 39. parcendum est xiv, 215. moribus vii, 237.

Tentigine vulvae ardens vi, 429.

Tentat si dicere aliquid iii, 297. tentarent Romae conducere furnos vii, 5. tentaveris si quid umquam hiscere v, 426. tenta, quanti doceat vii, 475. tentare audet improbitas corruptoris ipsos parentes x, 305.

Tentyra et Coptos ardet immortalis odium, quoniam diversa colunt numina xv, 55. vicina umbrosae palmarum av, 76.

Tenuis census xiii, 7. rims iii, 97. et sine pondere terra vii, 207. tenue et miserabile collum cultris praebet bos vetulus x, 269. tenue argentum ix, 31. tenui stamine praegnans seminum ii, 55. tibicine fultain urbem iü, 193. susurro aperire iugulos iv, 410. muro iv, 432. in cyclade audent vi, 259. popano corruptus Oairis vi, 541. pulmone rubetae vi, 659. in panno rars facundis vii, 445. corona ix, 438. verberare Circes xv, 21. in pulvere sulcos ducit vii, 48. Saleio vii, 80. tennes Quirites iii, 463. plantas iü, 227. Afros viii, 420. artus miserantibus xv, 404.

Tenuis crure medio vi, 446.

Tepenti Nilo x, 449.

Ter mergetur Tiberi matutino vi, 523. veti regis medicamina vi, 664. Consulis titulo xi, 86. decies respirat xiv, 28.

Terea Fausti vii, 42.

Tergeat alter vasa xiv, 62. tergens brachia xiii, 41.

Tergum — in tergo scriptus Orestes i, 6. terga suis pendencia crate xi, 82. fugae celeri praestantibus xv, 75. in terga erectas sudas xiv, 128. post terga iam reliquit sexaginta annos xiii, 16.

Terminus sacer, pulte et libis cultus xvi, 38. 39.

Terit inguina barba ix, 4. tritus iam casus xiii, 10. trito collo trahunt epiredia segnipedes viii, 66. tritas ephemeridas vi, 573.

Terpsichoren odit vii, 35.

Terra malos homines nunc educat atque pusillos xv, 70. marique quae acquirenda putas xiv, 222. Memphitide sicca xv, 122. clauditur infans xv, 139. terrae apertae quis fructus? vii, 103. tubera xiv, 7. parenti sufficiunt Decii viii, 257. terram cuspede pulsas ii, 130. sanguine adhuc vivo ambitura sacerdos iv, 10. loto ferit intestino vi, 129. spectantis (animalia) xv, 147. tenuem et sine pondere (date), Di, umbris maiorum vii, 207. per terram ductis digitis xv, 92. ad terram tremulo descendant ciune puellae xi, 161. terras subsidere vi, 111. maria populosque regenti iv, 83. in terras iratus cadat ignis xiii, 226. terris coelum quis non misceat? ii, 25. ignem donavit Prometheus xv, 86. in terris pudicitiam moratam credo Saturno rege vi, 2. rara avis vi, 165. quod fremat violentius viii, 37. omnibus, quae sunt a Gadibus cet. x, 1. quid natura illo cive bestius tulisset? x, 279. si nullum tam detestabile factum ostendis xiii, 126.

Terretur vultu Eumenidum xiv, 285.

Terribiles Cimbrici xv, 124.

Terrore mortis carentem animum x, 357.

Tertius e coelo cecidit Cato il, 40. maiorem summam perdiderat xiii, 73. tertia dormit magno lecto ii, 60.

culcita ne cessaret vacuo lecto v, 17. quadringenta fac xiv, 326. tabulata iam fumant iii, 199.

Testellae nobis non ex ebore xi, 132.

Testera vilis frumenti vii, 174.

Tenta ferit cerebrum iiii, 270. alta paretur iv, 131. secuti genitalia vi, 514. in illa vidit (Alexander) magnum habitatorem xiv, 344. testae veteris fuligine v, 35. pietas incumbere remis xv, 128. testarum crepitus xi, 170.

Testamentum ingens orbi divitis vi, 549. testamento nec comparo mille rates cet. xii, 121. testamenta qui merentur noctibus i, 37. testamento nihil relinqui poterat probrois feminis i, 55. n.

Testiculi sibi conicius mus vi, 339. testiculorum damno evadere cupiens castor xii, 36. testiculos exspectatos ac iussos crescere, postquam coeperunt esse bilibres, tonsoris damno tantum rapit Heliodorus vi, 372. pugillares non defert in balnea raucus xi, 157.

Testis quis adest? vi, 220. mihi Iectulius ix, 77. ambiguae incertaeque rei si quando citabere cet. viii, 80. falsus vendet periuria xiv, 218. testi quamvis iurato metum tibi credere v, 5. testem an deceant multicia ii, 76. falsum citius producere contra pagani possis, quam vera loquentem contra fortunam armati xvi, 32. annum nocte dieque in pectore gestare xiii, 198. tam sanctum, quam fuit hospes numinis Idaei iiii, 137. da, iudex quum dixerit xvi, 29. teste luna vi, 314. marito vi, 136. sub nullo hoc camebat Ithacus xv, 26. quo probavit? x, 70. testes superos cootemnere aiii, 76. sidera intendunt. oculos viii, 142.

Testantur sana votiva tabella xii, 27. testandi libertas est lenonibus atque lanistis vi, 216. ius vivo patre solis datur militibus xvi, 54.

Testudineo conopeo vi, 80.

Testudo qualis naret in fluctu xi, 94. testudine tota radiant sardoniches vi, 381. lata xiv, 308.

Tetrum portibnea iii, 265. vultum x, 494. teterrima vultu vi, 418.

Tescorum proles viii, 56.

Tetouico curru x, 282.

Texit ventoso conducta sub aggere viii, 43.

Textoris Galli pectine ix, 30.

Thaida sustinet iii, 93.

Thaletis ingenium mite xiii, 184.

Theatrum omne de Rutilo xi, 4. theatri pleni frena moderantem x, 428. magni parte x, 243. theatro heroso iii, 473. vacuo clausoque vi, 68. theatra nulla aequare quess cui (voluptati) xiv, 256.

Thabaidos amicae carmen vii, 83.

Thebe vetus centum iacet obruta portis xv, 6. Thebae Aegyptiae, Boeotiae et aliae xiii, 27. Thebsrum portae xiii, 27. Thebas et Tereba Fausti vii, 12. quantum dilexit Menoeceus xiv, 240.

Thelephus, v. *Telephus*.

Thelesinus vii, 25.

Themison quot aegros occiderit x, 224.

Theodori artem vii, 172.

Thermae, stationes, omne theatrum de Rutilo xi, 4. thermarum calices viii, 168. thermas petit vii, 233.

Thersites malo pater tibi sit, dummodo tu sis Aeacidae similis, quam te Thersitae similem producat Achilles viii, 269 seq. non poscit lorica Achillis xi, 34.

Theside Codri i, 2.

Thesalinea campis Octavius quantum tituli abstulit viii, 242.

Thessala philita vi, 610.

Thoraea viridem v, 143.

Throsia vervecum patria, citius sub crasso aëre nasciposse summos viros, monstrat prudentis Democriti x, 50.

Thraesa Helvidiusque quile vinum coronati habebant Brutorum et Cassii natalibus v, 36.

Thrasylli numeris vi, 576.

Thrasymachi exitus vii, 204.

Thrax non erat iii, 79. Thraces quid agant, novit vi, 403. Thracum volneces xiii, 167.

Thule loquitur iam de rhetore conducendo xv, 112.

Thurs minuto Laces exorare iv, 437. thura dabo Laribus xii, 90. pān ponimus in carbone xiii, 116.

Thybris docte dicitur Tiberis iii, 62. *V. L.*

Thyestae syrma viii, 228.

Thymele submissa a Latino i, 36. rustica vi, 66. Thymeles selotypus viii, 497.

Thyrum tenent et subligar Aed vi, 70. contingere non potest paupertas vii, 60.

Tiara posita miles tulit arma x, 267. Phrygia vestitur bucca vi, 516.

Tiberinus glacie adpersus maculis v, 104. Tiberinum imperii fines virgo natavit viii, 265.

Tiberim ultra ahlegandae mercis (putidae) xiv, 202. in Tiberim iam pridem Syrus defluxit Orontes iii, 62. Tiberi matutino ter mergetur vi, 523. devectum vinum vii, 424.

Tiberius in Caprearum rupe sedit cum grege Chaldaeo x, 74 seq. 93. occidi iussit Seianum, cui imperium tradiderat x, 61 — 102.

Tibia lumbos incitat vi, 314. obliqua, recta, Tyria, Phrygia iii, 64.

Tibicine nigro saltatus virorum xv, 49. tenui fulam urbem iii, 193, cum

tibicine chordas obliquas secum ve-
xit Syrus iil, 63.

Tibicina nullo cornu hic gemit ii,
90.

Tiburis proni arce iil, 192. xiv, 87.

Tiburtino de agro veniet haedulus
xi, 65.

Tigillinum s. *Tigellinum* pone,
taeda lucebis in illa cet. i, 67. 155
seq.

Tigillo conducto pendent anaba-
thra vii, 46.

Tignum capiti incutit iil, 246.

Tigris erit nomen cani viii, 36.
Indica agit rabida cum tigride pa-
cem xv, 163. tigride orba peior vi,
270.

Timeo ne exiga't poenas x, 84. ti-
met quem Mssa i, 35. hostia nil
gravius cultro xv, 119. quis gelida
Praeneste ruinam? iil, 190. *timemus*
quid ratione aut cupimus? x, 4. ti-
mebis nec dura flagra pati v, 172.
nocte gladium contumque x, 20. ti-
meam cur i, 103 ut timeas iil, 310.
timeat pater earum oscula vi, 51. ti-
neret censoris mores etiam collega
xi, 92. quum furem nemo caulibus
vi, 17. time aconita x, 26. *timetur*
proxima tempestas eura graviore xii,
227. timearis a magno amico iil, 57.
timeri volunt iil, 313. *timendus* cer-
donibus iv, 153. *timendas* ipsi Ve-
neri Martique leges ii, 31.

Timidus pappas pocula praegustet
vi, 633. *timidum* caput abluet vorti-
cibus Tiberis vi, 524.

Timor, ira, cet. i, 85.

Tinea positos pertunde libellos vii,
26.

Tinguntur oculi mulierum ii, 94.
tinectum fulgine supercillium ii, 93.
V. L. Tinguo, ut *urgueo*, *unguo*
al. iv, 59. *V. L.*

Tintinnabula pulsari vi, 441.

Tiresiam nec surdum quemquam
esse Deorum xii, 249.

Tironem me pavidum excipiat porta
xvi, 3.

Tirunculus noster xi, 143.

Tiryntus venies, aut minor illo
hospes xi, 61.

Tisiphone qua exagitare vi, 29.

Titan finxit lis praecordia meliore
luto xiv, 35.

Titanida pugnam omnipem inter
maiores ponas viii, 132.

Titienses s. *Titi* Romani, v. *Re-
menses*.

Titio Seloque iv, 13.

Titubantibus mero xv, 48.

Tituli et nominis tantum viii, 244.
haesuri saxi cinerum custodibus cu-
pido x, 143. *titulum* (vini) agnetus
delevit v, 34. *mentita* Lyciscae vi,
123. *titulo* res digna sepulcri vi, 230.
ter Consulis — *functus* xi, 86. *titulos*
habere i, 130. in *titulos* faciesque
minutas concisum argentum xiv, 291.
titulis et *fascibus* olim maior habe-
batur donandi gloria v, 110. aliquid
incidere praeter honores cet. viii, 69.

Toga quibus hinc, calceus hinc est i,
119. tantum nominis et tituli illi con-
tulit viii, 210. si sordidula est iil, 449.
nocitura, nocitura petuntur militia
x, 8. *togae* munimenta, pingues la-
cernas ix, 29. *pictae* aulae x, 39.
togam talem non sumet damnata ii,
70. effugiat cuticula nostra xi, 204.
in magna Italiae parte non sumit nisi
mortuus iil, 172.

Togatus ne te pulsare audeat xvi,
8. curet nocte currere iil, 127. *to-
gatae* turbae i, 96. *togata* de plebe
veniet, qui iuris nodos solvat viii,
49. *togati* ante pedes vii, 142. *toga-
tas* ille mihi recitaverit i, 3.

Tolerabile hoc vi, 614. *hospitium*
vii, 69.

Tolerant labores nutricia vi, 593.
non toleranda maritis vi, 484.

Tollis (liberos) ix, 34. tollit prae-
mia pendens coxae vi, 321. tollunt
grandia pocula veteris templi xiii,
447. tollit trepidum magistrum in
cavea leo alumnus xiv, 247. tollas si
praemia, quis virtutem amplectitur
ipsam? x, 442. licet omne, quod us-
quam est auri viii, 422. tolle tuum
Hannibalem vi, 470. tollite lumen e
medio ix, 405. tollere heredem vi,
38. tollentibus aequor nimbis i, 81.
tolluntur grandia crystallina vi, 455.
tollatur e pleno semper acervo num-
mus vi, 364. tolli quum iam vexilla
iuberet ii, 404. sublata manibus v,
83. tollendus aemper Austro xiv, 268.

Tomocula divina porci x, 355.

Tonante quo iuveni mihi barba
sonabat i, 25. x, 226. tonsi capilli
xi, 449. tendendum ism Bromium
vi, 378.

Tongilli exitus vii, 430.

Tonitrus optata facient coenas ma-
iores v, 417.

Tonat quum, trepidant xiii, 224.
aestivum xiv, 295. Tonantem totum
conflare xiii, 453.

Tonsoris damno testiculos rapit
Heliodorus vi, 373. a tonsore magi-
stro pectus vi, 26.

Tophum ingenuum violarent mar-
mora iii, 20.

Tormentum ingens haeret nubent-
tibus ii, 437. tormenta per haec co-
actas divitias xiv, 435. tormentis a-
mantis gaudes vi, 209. animi laten-
tis in aegro corpore ix, 48.

Trpensis ponti ostia iv, 43. tor-
pente palato x, 203.

Torquet haec potio vi, 624. iuven-
em senectus patris xiv, 254. curtum
enthymema sermone rotata vi, 450.
pocula v, 26. iaculum v, 455. fustum
tenui praegnantem stamine Penelope

melius, levius Arachne ii, 56. um-
bras Aeacus i, 9. saxa xv, 64. tor-
queat quod, superest Lachesi iii, 27.
torquentem cornua madido cirro xiii,
465. torto foeno calentia ova xi, 70.
tortis in nodum crinibus Sygambri
iv, 447.

Torquibus omnes laeti xvi, 60.

Torret quem quarta dies febrisque
ix, 47. torrentem quem mirabantur
Athenae x, 428. torrens meri quau-
tus vi, 349. dicendi copia x, 9. lactis
vortice amnis xiii, 70. cloaca v, 105.
contra torrentem brachia numquam
direxit iv, 90. torrentior Isaeo sermo
iii, 74.

Tortore vocato uritur xiv, 24. ani-
mo quatiente flagellum xiii, 495. tor-
toribus annua praesent vi, 480.

Torum silvestrem sterneret uxor
vi, 5. toro toto versata iam membra
quiescunt xiii, 218. pervigili xv, 43,
meliore fultus recumbet iii, 82. toris
vacuis tantum ipse iacebit i, 436.

Torvus Pluton xiii, 50. torva can-
nino latravit rictu x, 274. Colchide
vi, 643. torvum quemdam es illis
non tulit Laronia ii, 36. iuvenum
caedit viii, 455. torvis Sygambria iv,
447.

Tot orbibus i, 437. ordinibus tot
compagibus vi, 502. rerum usu xiii,
48. millia turbae rixantis xv, 64. xvi,
24.

Totidem villas i, 94. vix est nu-
merus quot cet. xiii, 26.

Toties s. totiens vexatus i, 2. at-
quidat vii, 466. quem texit cista vi,
44. optata gloria x, 487.

Totus grex ii, 79. tota cohors ob-
sedit hortos x, 28. totum illud nil
perdidit iii, 209. Nestora vivat xii,
428. annum espiet vi, 524. totam
Romam Circus capit xi, 495. toto in
orbe quid fiat vi, 402. die quid fa-
ciant vi, 474. toto toro versata mem-

bra xiii, 218. foro arca nostra maxima x, 24. orbe secunda facies x, 63. eadavere iacuit x, 287. totas effundit habenas xiv, 230. domus evertere Dii faciles x, 7. totis Quinquatribus optat x, 115. pro legionibus viii, 255.

Trabea x, 35. trabeam et diadema ancilla natus meruit viii, 259.

Trabibus magnis plenum mare xiv, 276. fractis xiv, 296.

Tractare duros rudentes vi, 102: alias rosas xiv, 254. munera ix, 53. commoda communia xvi, 7. tractandum memori pectore xi, 28. tractanda omnia inermi iustitia iv, 80. tractato pulmone columbae vi 550.

Tradit quem nobis fama superbum viii, 72. tradunt quae carmina xv, 117. quae pueris parentes xiv, 3. tradidit arcano quodcumque volumine Moses xiv, 102. honestos mores vi, 239. x, 299. traditur vir virti ii, 129. traduntur inguina medicis vi, 370. post lunc tubera v, 116.

Traducit quos Gallia nudo talo vii, 16. avos aquescentes viii, 17. transducebat se Vlixes in lorica Achillis xi, 31. traducimur illuc miseri ii, 159. *Traducere* ut *traicere*, *trahere*, *tradere*, *transmittere* cet. xi, 31. *V. L.*

Tragicæ furtiva piacula cervæ non sperat xii, 120. tragico concubitu pollutus adulter ii, 29. apud tragicos nullus populus facit id scelus xv, 31. tragicis credamus, quidquid de Colchide dicitur vi, 613.

Tragoedum commendare vi, 396. tragoedo gudet Hispulla vi, 74.

Trahit dispersos in populum xv, 151. famam a censu xi, 23. lanam ii, 54. epiredia tritu collo viii, 66. domum cervicē obstricta in ins x, 88. reliquos monstrata diu veteris orbita culpæ xiv, 57. summa rugam xiv, 325. adtonitos in arcem iv, 146.

traximus senum a coelesti demum arce xv, 146. trahere te nitro ac vexare paratus xiii, 108. qui trahitur (unco) x, 99. traheretur taurus xii, 11.

Trallibus relictis iii, 70.

Tranquillæ vitæ semita unica per virtutem patet x, 364.

Transacta diurni vi, 183.

Transducebat, v. *Traducit*.

Transe suppositos cet. vi. 602. x, 273. transit annus septimus puerum xiv, 11. transire cymba vadum tot millia ii, 151. transi gymnasia iii, 114. exempla vii, 190.

Transfert frivola Vcalegon iii, 198. Virro gemmas ad pocula a digitis v, 43. translatus subito ad Marsos iii, 169.

Transsiliit Pyrenæum x, 152. aequora xiv, 279.

Transitus redarum iii, 236.

Transversa diurni vi, 183.

Trebius v, 19. 135.

Trechidipna iii, 67.

Tremere illic honestius v, 11. Fabios xi, 90. tremens Iudaea mendicat vi, 513. turba x, 73. trementes oculos ii, 94. in fine oculos vii, 211. tremen-tia membra senum cum voce x, 198. tremebunda ac nuda crepet vi, 525.

Tremulus miles x, 267. iam pater xvi, 56. tremuli pulli frontem insudit vi, 616. tremulum caput senis vi, 622. tremulo clune ad terram descendunt puellæ xi, 161. tremulis plantis non insistere possunt vi, 96.

Trepidat, ne i, 97. xiv, 64. trepidant et ad omnia fulgura pallent xiii, 223. umbram arundinis x, 21. occursum amici viii, 152. ne trepida ix, 130. trepidantis adhuc amici xii, 15. trepidantem urbem protegit viii, 250. trepidatur ab gradibus imis ii, 200.

Trepidum formidine culpæ animum ac confirmant xiii, 106. solvant

tibi cornus ventrem xiv, 199. magistrum xiv, 246. trepidam Minervam servavit ex aede flagranti iii, 139. trepido Latino i, 36. trepidi fugere Stoicidae ii, 64. Iarvis Antiphates xiv, 20. trepidos miserosque parentes semper habet filius corporis egregii x, 296.

Tres discipuli Sullae ii, 28. rugae subeant vi, 141. si implevero ix, parvos heredes habet xii, 95. pueros in gremium patris fundat simul v, 141. domini, unus vernula cet. xiv, 169. tria tamquam nomina habens v, 127. tribus patris aconita dedit i, 158. trium liberorum ius ix, 90. n.

Tribudum obscenitas vi, 311. 320 seq.

Tribunal oemo vendit acersecomes viii, 127. non est uribus illis x, 35.

Tribunicia potestas Caesarum xl, 7. n. iii, 265. *V. L.*

Tribuno da deinde i, 101. ardenti aese iodusisse ii, 165. non cogente quidem, sed nec prohibente xi, 7. tribuni ergo expectent i, 109. quantum in legione accipiunt, donat Calvinae iii, 132. cognitione res eget vii, 228. tribunos facit Philomela vii, 92. sub tribunis atque regibus viderunt uno contentam carcere Romam iii, 313. Tribuni cohortium i, 58. n. plebis sacrosancti i, 110. n. laticlavii, angusticlavii, semestres vii, 89. n.

Tribuat natura Ingenium x, 301. tribui haec, deinde illa dedi ix, 39.

Tributa servis praestare clientea cogimur iii, 188.

Trielinia Romanorum v, 17. vii, 183.

Tridentem Neptuni xiii, 81. movet (retiaris) viii, 203.

Tridentem non habet (mortuus) quem porrigat Charonti ore iii, 267. viii, 98.

Trifolius ager te secundis vitibus implet ix, 56.

Triginta clara mamillis scrofo xii, 74.

Triplioem usuram praestare paratus ix, 7.

Tripodes, armaria vii, 11.

Trirenis victae aplustre x, 135.

Triscuria patriciorum viii, 190.

Tristis it per cuoctas fabula coenas i, 145. sententia fertur ii, 62. sumas ponenda praemia iii, 57. abit vi, 128. quare mihi toties occurras ix, 1. captivus x, 136. desiderat xi, 153. tritate habitu vitium xiv, 110. sidus Saturni vi, 569. imperium profundi xiii, 49. tristes personam tenent vi, 69. Camenas solus Caesar respexit vii, 2. *tristibus* obscenit quis non vicus aburdat? ii, 9. medicis erga filiolium vi, 389.

Triviale carmen vii, 55.

Trivio in quocumque narrat vi, 412.

Triumphalem aote statuam parentis viii, 144. triumphales, loter quas ausus habere nescio quis titulos i, 129. triumphalis habitus x, 36 seq. xi, 192.

Triumphus magni clarique omen habet iv, 125. triumpho similia Praetor ardet x, 36 seq. xi, 192. triumphos feta captivis, servis regna dabunt vii, 201. in dote numeras vi, 169. plures de pace referebant viii, 107. *Triumpus* scriptura vetus ii, 158. *V. L.*

Troia incolum Priamus venisset ad umbras x, 258. Troiam petierunt mille rates, in Aulide morantes xii, 119—122.

Troianum ignem servat Alba iv, 61.

Troica non scripsit Orestes viii, 221.

Troigenae, vos vobis ignocitis viii, 181. Troigenas ipsos a praec-

cone vocari iubet i, 100. Troiugenis clarum factura fulcrum testudo xi, 95.

Tropaeis truocis affixa lorica x, 133.

Trulla aurea crepitum dedit il, 108.

Trunco corpore dabit solatis cet. xiii, 178. *Hermæ* similissimus viii, 53. *trunca* puppe xii, 79. *truncis* *tropaeis* x, 133.

Trutina in eadem suspendit Ilium vi, 437.

Trux *Sauromata* xv, 125.

Trypheri doctoris xi, 137.

Tu nil nisi *Cecropidea* viii, 53. tibi habet frumeotum v, 118. *te ut miremur*, non tua, primum aliquid da, quod possim titulis invidere praeter honores, quos illis damus et dedimus, quibus omnia debes viii, 68. *ten*, O delicias! extra communia oenses ponendum 7 xiii, 140.

Tua uon miremur, sed te viii, 68.

Tuba haec rixae xv, 52. *Floralis* dignissima matrona vi, 250. commuoi dare signa xv, 157. *tubarum* concentus x, 214. *tubas* nemo safiget vi, 442. ante *tubas* haec animo tecum prius voluta i, 169.

Tubera raduotur (al. tradeotur) v, 116. dum mittas, Libye v, 119. *tertae* radere xiv, 7.

Tubicen tamquam surrexerit una (in sulcis Thebaeis) xiv, 243.

Tuocia vesicae nouo imperat vi, 64.

Tuetur quem tegula a pluvia iii, 201. se picta tempestate xiv, 302. fraudem iure inrando xiii, 201. *tuedis* annibus viii, 169.

Tullia quid dicat notae collectes *Murae* cet. vi, 307.

Tullius quid aliud, quam miranda potentia sati? vii, 199.

Tulli pugnacis census v, 57.

Tum quoque inuenit x, 47.

Tumea cuius aceto, cuius cooche? iii, 293. alto Drusorum sanguine viii, 40. *tumet* facies pane vi, 162. *gibbo* et utero x, 309.

Tumidum guttur quis miratur la *Alpibus*? xiii, 162. *tumida* *superbus* *aluta* xiv, 282. *tumidae* *mariscae* *caeduntor* ii, 13. *tumidial* *livoribus* xvi, 41.

Tumultu magno sudare vi, 420. *malore* *plangontur* *nummi* quam *funera* xiii, 430.

Tuno quoque x, 47. par ingenio pretium, tunc cet. vii, 96.

Tundendum *eunucho* *Bromium* committere vi, 378.

Tunica a *Cyoicis* distantis dogmata *Stoica* xiii, 122. io *Iovis* *sublimea* *Praetorem* x, 38. *molesta* *puoire* viii, 235. *Tunicae* *virorum* *substrictae* ac *breves*, *mollium* vero *hominum* et *feminarum* *talares* ac *monicatae* vi, 446. n. *tuocae* (*Saliari*) *credamus* viii, 207. *albae* *sufficiunt* *summis* *aedilibus* iii, 179. *sartae* *ascinduntur* iii, 254. *tunicam* *lupini* *mibi* *malis* xiv, 153. *horrenti* non *reddere* *seruo* i, 93. *tunicas* *succingere* *crure* *teous* *medio* vi, 446. *ponunt* *cosmetae* vi, 477. in *tuocae* eat, quidquid *discrimiois* *instat* vi, 521. *tunica* *licet* *parcat* atque *lacertis*, *curatoris* *eget* xiv, 287.

Tunicati *Gracchi* ii, 113.

Turba *Remi* x, 73. *Deorum* *nec* *talis*, ut est *hodie* xiii, 46. *miratrix* iv, 62. *omnis* *tacet* vi, 439. *salutatrix* *tota* v, 24. *lutulenta* vii, 131. *barbara* xv, 46. *victrix* xv, 81. *cedeote* *vehetur* *dives* iii, 239. in *turba* *uteris* (*verbis*) *modo* *sub* *lodice* *relictis* vi, 196. *turbae* *togatae* *rapienda* *sportula* i, 96. *rixantis* *tot* *millia* xv, 61. *turbam* *casae* xiv, 167.

Turbat *imago* *animum* xiii, 222. *ocellos* *passer* *extinctus* vi, 8. *amens* *silina* *totam* *hanc* *partem* xiv, 94.

Turget sacculus pleno ora xiv, 138.

Turgidus deponis amictus i, 143.
turgida Lyde ii, 141.

Turnus et *Aias* quales lapides tor-
quebant xi, 65. *Turni* agro pascitur
Caesaria armentum xii, 105. *Tur-*
num, *Rutulum* ferocem, et *Aenean*
committas securus licet i, 162.

Turpavit nitidos eius ocellos passer
exsinctus vi, 8. *V. L.*

Turpia minus est insania ii, 71. li-
bertas *Cybeles* ii, 111. obscuris genia
vi, 131. *alea*, *turpe* et *adulterium* me-
diocribus xi, 174. *turpe* hoc negavit
iii, 168. magis nostris nescire Latine
vi, 188. *quod Scio Titioque bonis*,
decebat Crispinum iv, 13. non puta-
vit, pro cithara velare caput vi, 390.
putat nil vi, 457. nec putarent prae-
cones fieri vii, 5. *si quid turpe paras*,
nec tu pueri contemneris annos, *sed*
peccaturo obstat tibi filius infans xiv,
48. *turpi vetulae utile*, *filio tam pro-*
ducere turpem vi, 241. *turpi fregerunt*
saecla luxu divitiae molles vi, 299.
turpes sponsae (viri) i, 78. *turpia* ca-
stigas, quom sis cet. ii, 9. ne ludant
vii, 239. *quae cerdoni, Voleros dece-*
bant viii, 182. *turpibus ac pravis ini-*
tandis dociles omnes sumus xiv, 41.
turpissimus repente nemo fuit ii, 83.

Turpiter audent res vi, 97. quod
audes, breve sit viii, 165.

Turris excelsae tabulata x, 106.
turrim euntem in proelia xii, 110.
turris Collina stantes mariti vi, 291.
turribus iisdem defendier xv, 158.

Turtur magno cariturus cogitat
dulcem heredem tollere vi, 39.

Tus, v. *Thure*.

Tuscum aprum i, 22. *Tusco* vellere
vexatae dnracque nianus vi, 289. si
lavisset *Nurtia* x, 74. catino farrata

omnia tunc ponebant xi, 109. de *Tu-*
sca Graecula facta est vi, 186. *Tusca*
ergastula viii, 180. *Tusci* libellis di-
gna fides xiii, 62.

Tutela rerum suarum certa magis
est. xiv, 112.

Tutor et *Capito* piratae Cilicem
viii, 93. *V. L.*

Tutor bouus viii, 79. *Principis* x,
92. *malus* i, 47. xv, 135.

Titulus vi, 502. n.

Tutus his armis illa in aula iv, 93.
a frigore xi, 146. *tuta* senectus a te-
gete et baculo ix, 139. *tutum nihil*
est ab inguine iii, 109. *tuti* stagna
sinus xii, 81. *tutae* custode tenentur
iii, 306. *tutos* vicino limine somnos
xv, 154. facit a serpentibus *Afros*
(hoc olenm) v, 91.

Tydidus quo percussit pondere co-
xam *Aeneae* xv, 66.

Tympana gentilia iii, 64. plebeia
cedunt *rauae* cohorti vi, 515. *Galli*
cessantia viii, 176.

Tyndaris illa (Clytaemnestra) bi-
pennem tenebat vi, 657.

Tyrannide tam saeva crudaque
quid *Noro* fecit? viii, 223.

Tyrannus nullus ephebum defor-
mem saeva castravit in arce x, 307.
tyranni aere quid violentius? iv, 86.
pauci sicca morte descendunt ad gene-
rum Cereris x, 119. *tyranno* *Bithyno*
x, 162. *tyrannos* saevos quom peri-
mit classis numerosa vii, 151. *tyran-*
nis exsilibus viii, 261.

Tyrius genialis aternitur x, 334.
Tyrio filo stilaria purpura spondet
vii, 134. *Hannibali* xii, 107. *Tyrias*
lacernas i, 27. *endromidas* vi, 246.

Tyrrhenum piscem v, 96. *Tyrrhe-*
nam Pharon xii, 76. *Tyrrhenos* flu-
cios vi, 92.

V

Vacat nulla crepido v, 8. si vacat i, 21. vacantem circo sceoaeque urbem viii, 118.

Vacuus viator x, 22. vacui veotris furor xv, 100. tam vacui capitis populum xv, 23. vacuo lecto v, 17. theatro vi, 68. vacuum sellam i, 124. cellam vi, 122. vacuum cerebro caput xiv, 57. vacua et plana omnia iii, 96. vacuis toris i, 136. Cumis iii, 3. medullis viii, 90. Vlubris x, 102.

Vadimonia differt praetor iii, 213. faciunt irati iii, 298.

Vadit ad calices thermarum Lateranus viii, 168. vadas licet iam nuoc in balnea xi, 205. vade ergo, et cede cet. ii, 131.

Vadum transire tot millia una cymba ii, 151.

Vagelli declamatoris Mutinensis corde xvi, 23. inter statusm et effigies vestras nullum discrimen xiii, 119.

Vaginae in fronte gemmas ponere v, 44.

Vagus primos edere vii, 196.

Valet stomacho vi, 100. haec aetas securum praestare Neronem viii, 171. plus hora fati beoigni xvi, 4. tantum artificis balitus oris x, 238. valet ad saxa discutienda robora ficus x, 145. valet philtris mentem vexare mariti vi, 611. solatla ferre xiii, 120. emittere xv, 67. vale nostri memor iii, 318. valetotius Euro satum xii, 63.

Valerius Flaccus, aemulator Iuvenalis, taxatus i, 7 seq. 11.

Valida membra xi, 5.

Valle Quirini ii, 133. Egeriae iii, 17. vallibus Aganippes desertis vii, 7.

Vallo infesta arma xv, 120. valum ne litiget extra miles xvi, 16.

Valvae patuerunt facili cardine iv, 63. valvis apponere candelam ix, 98.

Vanus et Euganea mollior agoa viii, 15. vano Othoni iii, 159. vani utinam nos vi, 638. vaoa chirographa xiii, 137. xvi, 41. cathedra vii, 203. O vanissime! xiv, 211.

Vapulo ego tantum iii, 289.

Variconus fiet haruspex vi, 397.

Varie properantur iii, 264.

Varillus infamis ii, 22.

Varia est ferme natura malorum xiii, 236.

Vas pelamydum vii, 119. vasa ingentia iii, 251. curta et rimosa iii, 271. novissima vi, 356. minora, frangere x, 101. aspera xiv, 62.

Vascones alimentis talibus (carne humana) olim produxere animas cet. xv, 93.

Vascula argenti puri ix, 111. x, 19.

Vates Pythia xiii, 199. vatis officium peragentibus Dis xi, 114. laurum mordeotis vii, 19. Cirrhaei spicula iurat xiii, 79. vati erebrum poppysma roganti manum praebit vi, 581. quem pulpita pascunt vii, 93. *vatem egregium, cui non sit publica vena, Qui nihil expositum soleat deducere nec qui Communi feriat carmen triviale moneta, Hunc, qualem nequeo monstrare et sentio tantum, Anxietate carens animus facit, omnis acerbi Impatiens, cupidus sylvarum aptusque bibendis Fontibus Aonidum* vii, 53 seqq. vates committit vi, 436. vatium digitos semestri circumligat auro vii, 89. vatibus quum tot occurras i, 18.

Vaticano de monte fragiles patellas vi, 344.

Vatiniani calices v, 46.

Vbera potanda magnis lqsaotibus screns vi, 9. matris ducere xii, 8.

Vberibus semper lacrimis vi, 273.
uberius quando vitiarum copia? i, 87.

Vbi nunc lex Iulia? ii, 37. Numa constitutabat amicae iii, 12. consistas, eds iii, 296. ubi paulum superest xi, 47.

Vbicumque natat iv, 55.

Vbique occurras vatibus i, 17. multus labor Polycleti viii, 104. ponit praesidium viii, 238.

Valegon iam poscit aquam, iam transfert frivola iii, 199.

Vas amomo Syrophoenix viii, 459. uda gemma i, 68. barba terit inguina ix, 4. udo caedibus gladio viii, 242. udis inguinibus x, 321.

Vectari ad primum lapidem vi, 577. vectetur in umbra iv, 6.

Vecti pectora ferrea vii, 150.

Vectigalia, portorium cet. redime-re iii, 31 seq.

Vectoris, prospera tempora xii, 63.

Vehemens salibus conviva ix, 11. orator xi, 34. poena xiii, 196.

Vehunt plaustra pinum iii, 256. vexit secum gentilia tympana iii, 65. veheris dura per monumenta Latinae v, 55. vehitur elauso latis specularibus antro iv, 21. longorum cer-vice Syrorum v, 351. dives turba cedente iii, 239. pensilibus plumis i, 158.

Vemento ut te respiciat iii, 185. prudens iv, 113. ut fanaticus iv, 123. videri coepisset Sergius vi, 113.

Vel discipulo Philippi xiii, 125.

Velamen honoris iii, 178.

Velaria et ad ea raptos pueros iv, 122.

Velarii vi, 227. n.

Velificatus Athos x, 174.

Vellendus praebuit alas xi, 157.

Vellus par dabitur pugnant i Gor-gone Maura xii, 4. vellere Tusco ve-

ntae duraeque manus vi, 289. vellera peracta refertis calathis ii, 55.

Velas tempora cucullo viii, 145. caput pro cithara vi, 391. velantes inguina panni xiv, 300. velari pi-etura inbetur vi, 340.

Velo suo prora eueurit xii, 69. vela tegant rimas ix, 105. domus pendentia vi, 228. parvula dare pha-selis xv, 127. velis ardentibus xii, 22. utere, tolos pande sinus i, 149.

Velox Lentulus Laureolum bene egit viii, 187. ingenium iii, 73. *flo-sculus angustae vitae festinat decurrere* ix, 126. velocis plantae gloria xiii, 98. velocius et citius corrumpunt xiv, 31.

Velut stricto ense i, 165. urget Auster iv, 59. ietus ab Hercule Ca-eus v, 125. exhausta redivivus pul-ulet arca nummus vi, 363. acri du-eta Falerno (ruga) xiii, 216. hoc di-lata sereno (tempestas) xiii, 228.

Veluti victis cet. xi, 198.

Vena publica non est (huic vati) vii, 53. venae secundae argentum ix, 31. venam discipulo committe Philippi xiii, 125. mediam pertoudi-te, medici vi, 46.

Venabula tenet mamma nuda i, 23.

Venafrano ipsa piscem perfundit v, 86.

Venale praebere caput domina sub hasta iii, 33. pecus Corythae viii, 62. venali lagena viii, 162. venales hic non sunt elephantii xii, 102. quot agros fecerit iniuria xiv, 154. vena-libus libis plena domus iii, 187.

Venator nudus Albana arena fige-bat ursos iv, 101.

Venatricis puellae calamos phare-tramque xiii, 80. humerus pectusque dextrum nudatum i, 23. n.

Vendit provincia tanti agros, sed maiores (al. maioris) Apulia iv, 27.

munipels siluros magna voce vi, 33. hic Thessala philtia vi, 640. *purpura camidiana*, vendunt *amethystina* vii, 435. si nemo Acersecomes tribunal viii, 428. vendimus ex quo nullo suffragia x, 78. vendunt Iudaei somnia v, 547. vendes nihil obstante coniuge vi, 212. vendet periuria summa exigua xiv, 248. vendas potius, commissa quod auctio vendit stantibus, oenephorum cet. vii, 40. vendat quod Aurelia v, 98. nisi (Statius) Paridi Agaven vii, 87. vendant quanti sua funera, quid refert? vendunt nullo cogente Nerone nec dubitant Celsi Praetoris vendere ludis viii, 492 seq. vendere quod possis pluris dimidio xiv, 200. vendentis vocem Praetorius vi, 380. vendenti an saga nubat caupone relicto vi, 594. vendente ocreas puella vi, 258.

Venefica una quanti constat vi, 626.

Venenum coctum loquar privigno-que datum vi, 433. *veneni annona* nunquam cara est his opibus ix, 400. emtor viii, 47. mercatorem xiii, 454. veneno materno livida fervent adpata vi, 631. de veneno naturae patriaeque exiguum stillavit in aurem ili, 423. venena fusa silent vii, 469. plura miscuit nullum vitium cet. xiv, 473.

Venco — venit qua summula vilis tessera frumenti vii, 474.

Venerabile ingenium xv, 443, tam venerabile erat, praecedere quatuor annis xiii, 58.

Venerantur canem oppida, nemo Dianam xv, 8.

Veneto culullo (al. eucullo) iii, 470. *V. L.*

Veniam dare quismam hominum, quisve Deorum viribus ahnuerit immaniam passis? xv, 403. *damus fortunas* xi, 474. dat his furor ii, 19.

dat corvis censura ii, 63. Indulge pueris viii, 467. da v, 42. petit vi, 535. culpa non abnuat vi, 540.

Venit quoties umbræ talis ad illos ii, 457. puer ab illis montibus xi, 460. venit (est) nemo repente turpissimus li, 83. vii, 29. epistola x Capreis iv, 449. x, 74. euri signatoribus auspex x, 336. aquilla manibus sublata ministri iv, 83. maxima mu- raena de gurgite Siculo v, 99. ad nos minor altis v, 468. quocumque de gramine viii, 60. veniunt sagittae x dute vi, 439. ad moechum lota eute vi, 464. sic ad miscellanea ludii xi, 20. venies Tiryntius xi, 64. veniet haedulus de agro xi, 65. classis xiv, 277. qui fercula componat vii, 484. venient quando ad me Dii, si eunt cunctos punire nocentes viii, 402. veniant quae diversae sagittae vii, 456. venisset Priamus ad umbras Asaraci incolumi Troia cet. x, 258. venisse quem dieat puer x, 246. tarde Liburnus dicitur vi, 477. venientis amici, xiv, 65. elipeo et hasta Dei xi, 406. veniente sarraco iii, 255. venturo hospite cessabit nemo tuorum xiv, 59.

Venantur in saltu aves generosae xiv, 82.

Venter Montani adest abdomine tardus iv, 407. si pascitur inguine ix, 436. ventris vacui furos xv, 400. ventri indulsit non omne legumen xv, 484. ventrem tuum ostendit, generose Britannie vi, 424. trepidum tibi solvunt cornua xiv, 499. in ventrem mersis rebus xi, 40. *ventre nihil frugalius* v, 6. In ventre decandos homines vi, 596. ventre lagenae xii, 60. ventres servorum magno Romae ili, 467. servorum castigat modio iniquo xiv, 426. in ventres saevos abeant tota novalia xiv, 449.

Ventidius et Tullius quid aliud,

quam neculū miranda potentia fati? vii, 199. in Ventidio laudabile nomen sumit luxuria xi, 22.

Ventilat ignem cursu iiii, 253. sursum aestivum digitis sudantibus i, 28.

Ventosa cucurbita iam pridem caput hoc quaerit xiv, 58. ventoso sub aggere conducta tessit viii, 43.

Ventriculum infra vacua et plana omnia dicas iii, 97.

Ventus adest aura modica non multo fortior xii, 67. Auster sedet ac se continet et madidas siccit in carcere pennas v, 100. vento, quo pruna et cettiona, advectus Romam iii, 83. venti quid agant i, 9. ventorum rabie xiii, 225. ventis animam committe xii, 57. cum ventis decidere iactu xii, 31.

Venus ebria quid curat? vi, 300. laeta quo astro se proferat vi, 570. Veneris domum iv, 40. nec pharetris macer est, aut lampade fertur vi, 138. marito vii, 25. sanum x, 290. languentis irritamentum xi, 165. epistola nos commendat Marti xvi, 5. Veneri Martique timendas leges ii, 31. *Venerem libido affectat sine viribus* x, 209. Venere et coenis cel. x, 362. Veneres quos habeat aliena pecunia xiii, 31.

Venusiam malo quam te, Cornelia mater Gracchorum vi, 167. Venusina lucerna digna haec ego non credam? i, 51.

Ver si tunc erit, radentur tubera v, 116. perpetuum in urna dent Dil vii, 208. madidum ix, 51. nimbo-sum iv, 88.

Verbere surdo caedit mens diri conscia facti xiii, 194. tenui Circes percussum xv, 21. verbera illos iustis afficiunt poenis viii, 207. verberibus cruentis secat x, 317.

Verberat, atque obiter faciem linfit vi, 484.

Verbosa et grandis epistola venit x, 71.

Verbum qui dixerit i, 161. verba libera animi proferre iv, 91. dictata vi, 391. amicae nec curanda viris castigat vi, 456. regia lanistae xi, 8. verborum tanta vis cadit vi, 440. regula vii, 230. verbis Hercules qui talia invadunt ii, 19. nullus pudor ii, 110. cum verbis audiat testarum crepitus xi, 170. quibus concumbat verbis vi, 406.

Verbor ego te, Sexte, ceventem? ii, 21. verendum artificem xiv, 115.

Verginius quid armis debuit ulcisci magis viii, 221.

Verna Canopi Crispinna i, 26. vernam equitem agebas ix, 10 n.

Vernilis eques ix, 10. n.

Vernula riparum v, 105. capos custos x, 107. unus (in casa) et tres domini xiv, 169.

Vernus Iupiter v, 78. sol xi, 203.

Vervos solus deducere ad fontem xiv, 104.

Verris sacrilegus viii, 106. Verri si fur displicent, homicida Miloni ii, 26. carus eris, qui *Verrem* tempore, quo vult, accusare potest iii, 53.

Verre pavimentum xiv, 60.

Versare molam Nepotis viii, 67. stam-n, fusum, filum iü, 27. libus aratro sterili vii, 49. versetur illis sententia semper in ore tuo cel. xiv, 206. versata toro membra xiii, 218.

Versum facti indignatio, si natus negat, qualemcumque potest, quales ego, vel Cluvieus i, 79. versu subsellia fregit Statius vii, 86. versus ipse facit vii, 38. ignotos mihi tenet antiquaria vi, 454. tales qua voce legantur, quid refert xi, 180. versibus iisdem eadem cantabit vii, 153. *Versus* proceleusmaticus iii, 263. *V. L.* saepe excidit ob idem principium ii, 24. *V. L.* hexametri optimis par-

sim scriptoribus prosaïcis exciderunt v. 90. *V. L.*

Vetice vitem nodosam frangebatur viii, 247. sub montium luit xi, 160. recto quæ portat iii, 252. raso v, 174. xii, 81. verticibus s. vorticibus ipsis caput abluet vi, 524. *V. L.*

Vertigine tectum ambulat vi, 304.

Vertere solum xi, 49. nigrum in candida iii, 30. verterit quum se annus 242. vertitur summus ær vi, 99. verso pollice quem libet occidunt populariter iii, 36.

Verubus decosuit xv, 82.

Vervecis elixi labra iii, 294. vervecum in patria crassoque sub ære nasci posse summus viris x, 50.

Verum si admittimus iii, 174. si excutias vi, 143. est, non sententia viii, 125. ad verum omnia fient vi, 325. vero vitam impendere iv, 94. verae paratur arene vi, 251. vera ac manifesta capientem ii, 64. tu puta ii, 153. si Græcia xiv, 210. Charybdi dignum xv, 17. loquens xv, 33. cruce dignus viii, 188. vera res agitur iv, 35. *vera bona atque illis multum diversa pauci dignoscere possunt* x, 3. veram deprendere messem si libet vii, 112. probavit vocem adyti xiii, 295. veras agitant litera vii, 168. veris dissimiles speluncas iii, 158. veris lacrimis amissa ploratur pecunia xiii, 134. verius et magis ingenue Peribomius ii, 15.

Vesci carnibus xv, 13. corporibus xv, 106. licet carnibus humanis xv, 13.

Vesica vetulae beatæ optima nunc via summi processus i, 39. vesicæ non imperat Tuccia vi, 64.

Vestalis virgo, sacerdos vitalis, iacebat nuper cum corruptore, sanguine adhuc vivo terram subitura iv, 9. 10.

Vestam minorem colit Alba iv,

61. Ianumque rogabat cum farre et vino vi, 386.

Vestram Dianam iii, 320.

Vestibulis abeunt clientes i, 132. in vestibulis quadriuges vii, 126.

Vestigia multa pudicitiae aut aliqua exstiterint et sub Iove vi, 14. lecti repetit spretii vi, 226. dabit noster in laqueum xiii, 244. ligens planta ancipiti xiv, 272. per tua omnia peccet filius xiv, 53. fugienda patrum ducunt reliquos xiv, 36.

Vestinus senex cet. xiv, 181.

Vestit quos ardens purpura xi, 155. vestitur bucca tiara vi, 516. porticus tabellis xii, 100. vestiti scorti facies iii, 135.

Vestis pictæ aurum vi, 482. virum facit v, 131. vestem hanc populo mirante ii, 67. Ogulnia eonducit, ut spectet ludos vi, 352. purpuream cet. xii, 38. summam diducere xiii, 132. veste nigra senescant x, 245. æverum vitium xiv, 110. vestibus extensis cucurrit prora xii, 68.

Veto nec te cedere pectus xiii, 128. vetat heredes esse suos codice saevo x, 237. *Lucretia optari faciem* x, 293. vetet nemo vi, 628. velent quæ cantare Chrysogonum vi, 74. vetitum nil fecisse volet xiv, 185.

Vetti pectora ferrea vii, 150.

Vetulus ut hos cet. x, 368. vetulo cum libo plus annus xvi, 39. si iuvenis non adsurrexerat, grande nefas xiii, 55. *vetulae beatæ vesica optima nunc via summi processus* i, 39. *turpi utile filiam producere turpem* vi, 241. assae monstrant hoc pueris repentibus xiv, 208. vetula in bucca calpit rugas mater simia x, 195. in vetula non est hic sermo pudicus vi, 194.

Vetus argentum i, 76. cista iii, 206. Thebe xv, 6. clementia vi, 160. et antiquum est, alienum lectum concutere vi, 21. atque antiqua similitas xv, 33.

veteris amici digressu iii, 4. rimae contextit hiatus iii, 195. testae fuligine v, 85. meri torrens vi, 349. offensae reus iv, 105. aegri macies ix, 16. templi grandis pocula xiii, 447. Albani pretiosa senectus xiii, 214. culpae orbita xiv, 37. pudicitiae vestigia vi, 14. quercus fastidia xiv, 184. veteri clienti parere indignatur minister v, 54. centone calidum lupanar vi, 124. veterem ad dominum reverti iv, 52. luxuriam imperii iv, 137. aram Pudicitiae vi, 308. follem xiii, 64. veteres clientes vestibulis abeunt i, 132. ad arcus substituit iii, 14. ritus vi, 335. amici quid olim moneatia audio vi, 346. xerampelinas vi, 519. bulbi vii, 120. carcos sanant mortaria vii, 170. ceras exornant atria viii, 49. ut redeant vii, 139. Salinus imitata x, 299. illi haec praecepta minoribus xiv, 189. vetera ornamenta iii, 248. veterum officiorum mercedem v, 43.

Vetusta scabie levibus canibus viii, 84. vetusto nemore xv, 154. vetustos avos porticibus disponat vi, 162.

Vexillum pono suburra x, 156. vexilla tolli iuberet ii, 104. vestra coërcet consul viii, 236.

Vexat censura columbas ii, 63. limen i, 400. balnea vii, 134. robora cornu xii, 9. oculos humore coacto xiii, 133. se carmine solo vii, 64. vexare noli, quiescit i, 126. uterum pueris salientibus vi, 599. mentem mariti vi, 644. poratus xiii, 108. vexantur leges ii, 43. vexatus toties Theselde i, 2. vexatae vellere Tusco manus vi, 290. vexatas comas xi, 487.

Via optima nunc avari processus vetulae vesica beatae i, 39. brevior confecti illi xiv, 223. viam illam ire pergant xiv, 122. vias monstrare xiv, 103.

Viator vacuus cantabit coram latrone x, 22.

Vice teli aevit manus xv, 53. in vices equitant vi, 314. vices et lucis et anni volvente natura xiii, 88. vicibus ne faciant turpia vii, 240.

Vicina me laudet xiv, 154.

Vicinus Hymetto senex xiii, 185. quod habet, ematur vi, 152. si mihi campum ademit xvi, 37. vicino foro iugera iv, 7. tamquam mariti vivit vi, 509. seges melior videtur xiv, 143. Tentyra palmae xv, 76. vicinum rupibus antrum i, 8. quum se tibi praebeat Aemilius pons vi, 32. vicino limine tutos amnos xv, 154. vicinorum flumina odit uterque locus xv, 36. vicinarum ferarum pellibus vi, 6. vicinos humiles rapere vi, 114.

Victima sacra cadat ante Lares Gallitae xii, 113.

Victor modo populus ii, 73. victoris populi in urbe quae nunc sunt ii, 162. victori populus quod postulat, aurum accipe vii, 243.

Victoria, Virtus colitur i, 115. exultat circo viii, 59. rara iugo sedit viii, 63. facilia de madidis et mero titubantibus xv, 47.

Victrix provincia piora i, 30. fortunae sapientia xiii, 20. turba xv, 81.

Victim illa mercede parat xv, 273. ames Machaerae vii, 9.

Vicus quis non abundat tristibus obscenis? ii, 8. nullus non habebit mave *Clytaemnestram* vi, 656. vicorum arcto inflexu iii, 237. vicos angustos vi, 78.

Video ut vi, 395. xiii, 118. vides ergo, quam xii, 126. nonne iii, 249. videt te in somnis xiii, 224. prima cometem vi, 408. luna viii, 149. videmus multa, quae non fecit Apicius iv, 22. Vidi si dicas sub iudice, quod non vidisti vii, 13. vidit qui pugnosa, audeat ille dicere, Vidi xvi, 30. ianua

tua barbam amici senioris vi, 215. quis non vulnera pali? vi, 247. sic multas hyemes iv, 92. vidimus quid tam miserum? iiii, 6. vidistis, Athenae, hunc inopem vii, 205. viderunt illa tempora mensas domi natas xi, 118. saecula argentea primos moechos vi, 23. saecula felicia uno contentam carcere Romam iiii, 314. videbis Corybanta de conviva v, 25. videas si hoc in nostra gentibus, risu quatiare xiii, 170. quorum praecordia flagrantia xiii, 182. si ista in corpore iudicis ii, 76. videant servi, ne quis neget x, 87. videres urbem moestam xi, 497. videre licet plura domi fraga xiii, 56. visu dictuque sordum xiv, 44. visurus amicos vi, 313. videor te claudere acribus exemplis xiv, 322. videris tu tibi liber et regis conviva v, 161. videtur sibi nobilior vi, 176. videri quando vult formosa domi? vi, 465. Sergius coepisset Veiento vi, 113. visa occasio xv, 40. visae numquam puellae amore flagrabat iv, 114. visam diu pudicitiam vi, 2. visis numquam triginta mamillis xii, 74. videndus numquam tibi mane vi, 601.

Vidua est, locuples quae nupsit avaro vi, 141. viduae delicias tantum adspersatur adulter iv, 4. viduam praegnantem quis fecerit vi, 405. viduas ulmos desiderat palmas viii, 78

Vigean sensus animi x, 240.

Vigil Castor xiv, 260. vigili febre xiii, 229. vigilis fenestrae iiii, 275. *Vigilum* VII. cohortes ope hamarum incendia coequebant xiv, 305. n.

Vigilat Consul viii, 236. vigila, puer, scribe, causas age xiv, 492. vigilare donec libeat Bithyno tyranno x, 462. cohortem servorum noctu Licinus iubet xiv, 305. vigilando moritur hic plurimus aeger iiii, 232. vi-

gilanti stertere naso i, 57. vigilantibus dudum orbis praecipitem ire iubeat iiii, 129. vigilata proelia vii, 27.

Viginti milia fenus ix, 140.

Vilis Galba v, 4. tessera frumenti vii, 174. nos populus xiii, 142. mercator saeci olentis xiv, 269. vile caput aselli xi, 97. viles pulli xiii, 142. amici v, 146.

Villa altera paratur tibi xiv, 144. marmorea iv, 142. villarum culmina xiv, 89. villas totidem erexit i, 94. novae adtolit marmore xiv, 95. emturnus vii, 133. quot possideat nunc, quo tondente cet. x, 225. propter centum temerarius xiv, 275.

Villius habentibus obstat cet. iiii, 195. horti iiii, 228. positus Vrbi iv, 77. *villica* legit asparagos xi, 69.

Vimen, a quo dictus collis Viminalis iiii, 71.

Vincio — vinxerat ipsum Eonoei-gaenm compaedis x, 182.

Vincula saeva xiii, 186. in vinculis maximus ferri modus iiii, 310. Vincula pedum vii, 492.

Vincis nullo alio discrimine cet. viii, 54. vicit fuscina Gracchi hoc monstrum ii, 143. digna viro sententia iv, 136. spado Capitolia nostra Posides xiv, 91. vicinus quos, non faciunt haec ii, 163. vicerunt multae urbes et publica vota x, 285. vincant divitiae i. 410. vicerit quamvis improba gratia xiii, 4. vincere ut Stentora possis xiii, 142. vincens Fortunae aedem xiv, 90. vincitur dominus non ullo pretio xiv, 145. vincuntur rhetores vi, 438. vinceris, ut Pelea vicit Achilles xiv, 213. victus Marsya ix, 2. Ajax ne poenas exigat, quam timeo x, 84. ter victi regis medicamina vi, 661. victae triremis aphastre x, 135. victum Syphacem vi, 170. orbem ulciscitur luxuria vi, 293. victa Carthagine x, 277. victis

modo sociis viii, 99. consulibus in pulvere Cannarum xi, 198. rivalibus superbus incedet xii, 126.

Vincus consul xv, 27. *V. L.*

Vindex Canusarum annulus x, 165. vindice nullo et impune iv, 152.

Vindex et Galba quid armis debuerit ulcisci magis? viii, 222.

Vindicta ignis xiii, 226.

Vindicta bonum vita iucundius ipsa xiii, 180. curabilis et gravior quam iniuria xvi, 22. nemo magis gaudet, quam femina xiii, 191.

Vinous inebriet aurem ix, 113.

Vinum, quod succida nolit pati lana v, 24. capillato diffusum consule et bellis socialibus v, 30. Albanis de montibus aut de Setinis, cuius patriam titulumque senectus delevit multa veteris fulgine testae, quale coronati Thrasea Helvidiusque bibeant Brutorum et Cassii natalibus v, 33 seq. toto nescire Decembri vii, 97. Tiberi devectum vii, 121. vini quot urnas Siculus Phrygibus donaverit vii, 236. atque cibi non eadem gaudia torpente palato x, 203. atque ministri eadem est patria xi, 161. vino et farre lanum Vestamque rogabat vi, 386. ciboque fervet stomachus domini v, 49. adtonitae feruntur et cornu vi, 315. vina non eadem vobis poni v, 54. dabit diffusa in montibus illis xi, 159. expuit xiii, 213. Cf. *Merum*.

Violae omnes iactabo enlores xii, 90.

Violentius quid aere tyranni? iv, 86. quod fremat viii, 37.

Violarent marmora tophum iiii 20. violaverit quod non ignem de coelo raptum xv, 84. violatus nullo auro Iupiter xi, 116. violati numinis aras xiii, 219. violatae fidei xiii, 6. violato cadurco vi, 537.

Vipera aevissima tunc duos una coena cet. vi, 644.

Vir unus Iberinae non sufficit vi, 53. tamen haec ipsa nollet fieri vi, 254. viri aliquando prospiciunt, quid utile sit vi, 360. viri nulla cura interea vi, 508. morte cupient animam servare catellae vi, 654. segmenta libris actorum spargere gaudes ix, 85. *dolor non debet esse flagrantior aequo* xiii, 12. viro sitiente miscet rubetam i, 70. ecce traditur vir i, 78. ii, 129. digna sententia vicit iv, 136. hoc praetulit vi, 112. imperat vi, 221. petente castra vi, 575. virum dormire quum senserat nxor vi, 116. egregium sanctumque xiii, 64. viro aegrotante quid faceret plus vi, 389. virorum coetus quae ferre possit vi, 399. saltatus nigræ tibicine xv, 48. viris non curanda verba vi, 455. viros respice et scrutare ii, 45. admitte vi, 329. quot longa Maura exsorbeat uno die x, 223. non esse licet x, 304. summos et magna exempla daturus vervecum in patria crassoque sub aëre nasci posse x, 19.

Virentem glebam urnate xii, 85.

Virga multa deducere (al. contingere) fumosos Equitum cum Dictatore magistros viii, 7. prior adnuet Lateranus viii, 153. commota inquit iii, 317. virgae metuens vii, 210. virgam tenentis domini xiv, 63. virgas frangis sociorum in sanguine viii, 136. ipsas te Consule praecedant mores viii, 23. humilia salicti mordere nondum ausus haedulus xi, 67.

Virgilio si puer et hospitum tolerabile deesset, caderent omnes a crinibus hydri cet. vii, 69 seq. laus insignis tribuitur xi, 178. 179. Virgilium laudat, periturae ignoscit E-lissae — inde Maronem atque alia parte in trutina suspendit Homerum vi, 435 seq. a Virgilio loquendi formae sumuntur i, 169, n.

Virginia cuperet Rutilae gibbum
x, 294.

Virginus quid armis debuit ulci-
sci magis? viii, 221.

Virgo filia non tuta cet. iii, 140,
quae natauit Tiberinum viii, 265.
maneret uxor tua, ni tibi deditua
essem devotusque cliens ix, 72. con-
scia matri xiv, 29. virginis adultae
funus xv, 139. virgine Pygmaea bre-
vior videtur vi, 506. *Virgines puellae*
et nymphae dicuntur, quae in flore
aetatis sunt, etsi iam nuptae ii, 59.
n. ix, 74. n.

Virgiscula quum lino (esset)
viii, 40.

Viridarium in impluvio iv, 6.

Viridis panni eventum quo colligo
xi, 196. viridem thoraca v, 143. um-
bellam ix, 50. viridi margine iii, 49.
virides palmae vii, 148. adhuc in
limine ramos vi, 228. gemmas vi,
458. aristae xiv, 147.

Virro tenet phialas inaequales
beryllo v, 39. gemmas ad pocula
transfert a digitis v, 43. quando tibi
propinat? v, 128. sibi et reliquis Vir-
ronibus illa iubebit poma dari cet.
v, 149. quamvis te nudum spumanti
labello viderit ix, 35. Virronis quan-
tus amicus fieres cet. v, 134. Virroni
muraena datur cet. v, 98. Virronem
forsitan impensae parcere credas cet.
v, 156. seq.

Virtus in templis colitur i, 145.
palmam natalibus aequat vi, 323. est
nobilitas sola atque unica viii, 20.
virtutis specie et umbra fallit vitium
xiv, 109. tanto minor situs quam fa-
mae: quis enim virtutem amplectitur
ipsam, praemia si tollas? x, 144. per
virtutem unica semita tranquillae vi-
tae patet x, 364. virtute nulla redem-
tum a vitiis monstrum iv, 2. atque
fide par sed maior elade Saguntus xv,
114. de virtute loquuti clunem agi-

tant ii, 20. virtutibus obsistat res angu-
sta domi iii, 164. cum magnis affers
supercilium grande vi, 168.

Vis tanta verborum cadit vi, 140.
vires amat vi, 258. hinc stomacho
xi, 128. ultra vires habitus nitor iii,
180. viribus ille confusus perit x, 10.
occultis egregius fons adiuvat xii,
42. dira passis xv, 104. aine viribus
quae Venerem affectat libido, sus-
pectis est x, 209.

Viscantur labra mariti hinc vi,
463.

Visci calidi fascia ix, 14.

Viscera vulturibus Dacis servabat
Fuscus iv, 111. ranarum numquam
inspexi iii, 44. magnarum domuum
dominique futuri iii, 72. intra viscera
penem legitimam agere an facile et
prorumpit? ix, 43. visceribus spu-
mantibus ardens xiii, 15.

Vita vel moribus et re praestem
pulcerrima dictu xi, 57. dignior quae
non hostia? xiii, 235. dierum pau-
corum si tanti est x, 343. ipsa incun-
dius bonum vindicta xiii, 180. *magistra*
qui didicere ferre incommoda vitae
neq. iactare iugum, hos quoque felices
ducimus xiii, 22. pro vita quaedam,
non omnia facienda putant Zeno et
Stoici xv, 108. vitae diversum iter
ingreditur vii, 172. da spatium,
multos da, Iupiter, annos x, 188.
angustae miseraeque brevissima portio
ix, 127. talis quoque taedia sunt ma-
gna xi, 207. secundae a corone exem-
plum x, 247. longae spatia ad ulti-
ma respicere iussit facunda Solonia
x, 275. genus hoc multis ix, 27. spa-
tium extremum inter numera naturae
ponas x, 358. tranquillae semita unica
patet per virtutem x, 364. spes cum
sole redit xii, 70. partem non adti-
git ullam xiv, 106. tempora longa
tibi dabuntur xiv, 157. priori con-
trarius ire ix, 21. vitam impendere

vero iv, 94. *propter vitam vivendi perdere causas et animam præferre pudori, summum crede nefas* viii, 84. *non propter vitam faciunt patrimonia quidam, sed vitio carei propter patrimonia vivunt* xii, 50. Vita nostra comparatur scenæ, mimo et fabulae xiv, 262. n.

Vitis et horti custodem provocat vi, 375. *vitem nudosam frangebant vertice* viii, 247. *posce libello* xiv, 293. *vitibus secundis ager te implet* ix, 56. *in vitibus quales fuerant, nvae* xi, 72.

Vitium omne in præcipiti stetit i, 449. *commune id est* lii, 182. *omne animi tanto conspectus in se crimen habet, quanto maior qui peccat habetur* viii, 140. *id non magis intolerabile, quam cet.* vi, 413. *fallit specie virtutis et umbra, quam sit triste habitu vultusque et veste severum* xiv, 109. *humanæ mentis nullum ferro grassatur saepius, quam scæva cupido immodici census* xi, 475. *vitio genis nunquam partitur amicum* ii, 424. *cæci quidam propter patrimonia vivunt* xii, 54. *carentem domum adspiciat filius* xiv, 69. *vitia ultima fictos continent Scavros* ii, 34. *plurima paulatim exiit atque errores omnes sapientia* xiii, 188. *vitiorum copia quando uberior?* i, 87. *exempla domestica velocius et citius nos corrumpunt, magnis quam subeunt animos auctoribus* xiv, 32. *elementa quardam sunt* xiv, 423. *vitis quondam non contingi parva sinebat tecta labor* vi, 288. *a vitis redemptum nulla virtute monstrum* iv, 3.

Vito illius occursum vi, 572. *vitari quem iubet coccina læna* iii, 284. *vitanda est Hispania* viii, 416.

Vitreo bibit Priso ii, 95.

Vitro rupto sulfura poscentem calicem v, 43.

Vittas Cereris contingere paucae

dignae vi, 50. *imponet frontibus* sii, 148.

Vittata nuper cum eo iacebat sacerdos sanguine adhuc vivo terram subitura iv, 9.

Vitulus ferox, templis maturus et aræ spargendusque mero xii, 7. *vituli iecur sectum in carbone ponimus* xiii, 417. *vitulum molier si ederet* ii, 123. *vitulia marinis eripient somnum* iii, 238.

Vivaria Caesaris depastum piscem iv, 54. *tamquam ad vivaria omnes huc currunt* iii, 308.

Vivernae litora ii, 460. *V. L.*

Vixit tamquam vicina mariti vi, 509. *tua imago* viii, 55. *vivimus hic ambitiosa paupertate omnes* iii, 482. *vivunt Bacchanalis* ii, 3. *quidam vitio cæci propter patrimonia* xii, 54. *si omnes* xv, 62. *vivebat Phidæum ebur* viii, 403. *vivebant aliter homines tunc orbe novo oculoque recenti* vi, 42. *quondam hoc indigenæ more* xiii, 38. *vivas, et originis huius gaudia longa feras* viii, 46. *vivat Gabius, ut vixit in agro* vi, 56. *Pacuvius quæso vel Nestora totum* xii, 128. *vivant Artorius istic et Catulus* iii, 29. *viveret quum (quisque) sperto (operto) horto* vi, 48. *vixerit quot Acestes annos, dicat* vii, 235. *vivi bidentis amans* iii, 228. *vivite contenti casulis* xlv, 179. *vivere fato egentis, ut locuples moriaris, manifesta phrenesis est* xiv, 137. *modo liceat; fient ista palam* ii, 135. *facie maioris census* vi, 137. *aliena quædra* v, 2. *vivendi causas perdere propter vitam* viii, 84. *causa quibus in solo palato est* xi, 44. *vivendum est illic* lii, 197. *recte est, cum propter plurima, tum his præcipue de cœsis, ut linguas municipiorum contemnos* ix, 48. *viventis cuiusdam rure paterno* vi, 56. *viventibus diu hæc da-*

ta poena, ut — multis in luctibus senescant cet. x, 243 seq. victurus an sit adulter post ipsam vi, 567. victuro musto quis plura linit dolia? ix, 58.

Vivus cur dederit multa puellae ii, 59. vivo adhuc sanguine terram suhitura sacerdos iv, 10. iam decrescebat Homero hoc genus xv, 69. patre datur solis militibus testandi ius xvi, 52.

Vix ferret iii, 251. dno funera tantum redolent iv, 109. fractum panem v, 68. cui in Cyciada mitti contigit vi, 563. *iacet aurato ulla puerpera lecto* vi, 594. tota hoc ego nocte redemi ix, 76. cornicines exaudiet x, 214. exiguum malorum particulam ferre potes xiii, 14. dicere possis xiv, 150. cuiquam nassus integer xv, 55.

Vleiscitur victum orbem luxuria vi, 293. rumoribus baltes ix, 114. ulcisci quid magis debuit armis Verginius? viii, 222.

Vltus an facies dicatur vi, 473.

Vlixes, v. *Vlyses*.

Vlla si iungitur Vrsidio vi, 41.

Vinea coena tota sonat Suburra xi, 141.

Vltimos viduas palmes desiderat viii, 78. *Palernas* poscit maritum vi, 150.

Vltior spes nulla vii, 30. ratio est, si cet. iv, 20. ulterius nil aut gravius cultro timet hostia xv, 118e erit nil i, 147. *quod monstrum, quam mollis avarus?* ix, 38.

Vltimus ardehit cet. iii, 201. cumulus aerumnae iii, 209. Flavius iv, 38. regum bonorum viii, 260. ille sciet dedecus domus x, 342. qui stetit cet. xv, 90. ultima fiet quaestio de moribus iii, 140. pars vulgi nostri viii, 44. ultima spatia vitae x, 275. vitia ii, 34. cellam clausit vi, 128. quae aut prima ponas? ix, 81. praesidia discriminis xii, 55. bellorum xv, 95.

Vltio est voluptas animi minuti, infirmi et exigui xiii, 191. nec mihi deerit xvi, 19. prima est haec, quod cet. xiii, 2.

Vltor Mars ex quo galeam quoque perdidit nec potuit res servare suas, ad vigilem Castora ponendi nummi xiv, 261. tanti sanguinis Cannarum annulus x, 165. patris caesi (Orestes) Deis auctoribus viii, 216.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet cet. ii, 1. vires habitus nitor iii, 180. litora Iubernae arma promovimus ii, 159. quid quæris v, 18. quid? concumbunt Graece vi, 190. non fovisti errorem viii, 164. haec quid erit nisi ludus viii, 199. pergere tendit x, 154. Tiberim alegandae mercis xiv, 202. si panditur xiv, 327. molem aggeris ut veniat xvi, 26.

Vltro trahere ac vexare paratus xiii, 108.

Vlvbris vacuis x, 102.

Vltulant Priapi Maenades (al. ululante Priapo) vi, 316.

Vlyses solers evasit per aciem Polyphemi ix, 65. Ithacus natans x, 257, in lorica Achillis se transducebat xi, 31. quum narraret Alcinoos tale facinus — mendax aretalogus cet. xv, 14 seq. effugit Siculos cantus remige surdo ix, 150.

Vmbellam viridem ix, 50.

Vmbone iunctae phalanges ii, 46.

Vmbra talis quoties hinc ad illos venit, cuperent lustrari ii, 157. in quanta nemorum vectetur iv, 6. et tecto gaudet genus ignavum vii, 105. et specie virtutis fallit vitium xiv, 109. communi clanderet dominos spelunca vi, 4. in Pieria nullus quadrans tibi ostendatur vii, 8. ab rhetorica descendit ad pugnam vii, 173. umhram arundinis trepidabis x, 21. umbrae hilares sine regibus infernis xiii, 52. umbrarum gratia nulla, nil

ibi (inequias) maiorum respectus viii, 65. umbras quas torquent Aeacus i, 9. ad umbras Assaraci venisset Priamus incolumi Troia x, 258. umbris maiorum tenuem, Di, et sine pondere terram vii, 267.

Umbracula ix, 50. n.

Umbricius s. *Umbricius*, amicus poëtae, iii, 24 seq.

Umbriferos saltus x, 94.

Umbrasae palmarum vicina Tentyra xv, 76.

Umetare, umens, umidus, umerus olim scribebatur ii, 458. *V. L.*

Unguam non deerit amator ii, 468. nis conferet iii, 51. si quid tentaveris hiacere v, 426. nil donabis invita coniuge vi, 212. nulla cunctatio de morte hominis longa est vi, 272. non reputant vi, 365. indulgebitis ix, 48. non maduerunt cet. x, 420. quid Roma beatius tulit x, 279.

Una simus, ait v, 48. tamquam surrexerit et tubicen xiv, 243.

Uncia nulla eboris xi, 431.

Unciolam Proculus habet i, 40.

Uncum carceris patieris xiii, 245. unco ducitur x, 66.

Unda prior nobis properantibus obstat iii, 244. distinguitur tabula xiv, 289. undas margine viridi herba clauderet iii, 49. undis evertentibus latus puppis xii, 34.

Unde haec emis? ii, 40. vii, 76. unde ingenium — unde simplicitas cet. i, 450. seq. haec tetigit urtica tuos nepotes ii, 427. epulum dare possis iii, 229. haec monstra? vi, 286. habet tot saltus? vii, 488. altior esset casus x, 406. tibi frontem libertatemque parentis, quum cet. xiv, 56. unde habeas, quaerit nemo, sed oportet habere xiv, 207. unde repente tot rugae s. rugae? ix, 8.

Undique calcor iii, 247. septa asparagis squilla v, 81. licet cerne

esorment atria ix, 49. ad illos convenient ix, 434.

Ungo et *unguo*, ut *urgueo*, *tinguo* al. iv, 59. *V. L.* unctam Corinthum viii, 413. unctis strigilibus iii, 262.

Unguenta perfusa mero spumant vi, 303 atque rosae putere videntur xi, 422. dum poscimus ix, 428. inter et corium aliquid discriminis ponendum xiv, 204. qualicumque xv, 50.

Unguem medium quum ostenderet Fortunae minaci x, 53. ungues acutos, aduncos, amicos, observet v, 44. *V. L.* tamquam ungues digitosque suos, auctores noverit vii, 232. unguibus curvis ire parat nummos raptura Celaeno viii, 430. curvis raptus per aëra Pygmaeus a saeva fertur grue xiii, 470.

Ungula mulae nitet vii, 484.

Unicus deus in aedícula viii, 414. puer appellat ix, 64. *unica* atque *sola nobilitas est virtus* viii, 20. *semita tranquillae vitae per virtutem patet* x, 364.

Uniones vi, 459. n.

Unus provocat omnes patricios opibus i, 24. Armenius Zalates — narratur molior cet. ii, 463. Iberinae vir sufficit? vi, 53. non rivalis tibi dictabitur heres vi, 219 ut multis mortuus sufficeret xv, 79. orbis Pellago iuveni non sufficit x, 468. et alter forsitan haec spernant iuvenes xiv, 33. vernula, tres domini (in casa) xiv, 468. comite ancilla non amplius una vi, 419. una laboranti poterit succurrere lunae vi, 443. non una aimia parari debuit eius supplicio nec serpens unus nec culcus unus viii, 213. una nave rediit x, 185. una senum facies x, 498. una atque eadem est vini patria atque ministri xi, 464. domus sufficit nosae volenti mores generis humani xiii, 460. natura haec est omnibus xiii,

166. vel non potens ratio est xiv, 39. non mensa comedunt patrimonium i, 138. unum in annum conducit iiii, 225. hoc defuit Fabricio iv, 128. pedem quoniam de limine moverat x, 29. quod superaverat xii, 68. rus non sufficit xiv, 141. unius porci scabie cadit totus grex ii, 80. lacertae dominum iiii, 231. senis praecordia pressit vi, 621. uni deditus vi, 206. cedit Homero vii, 38. uno ut haec oculo contenta sit vi, 54. ore exclamant vii, 167. digito scalpunt caput ix, 133. anno caruisse Circensibus xi, 53. pede non altior tota cohors xiii, 173. flagitio quem contentum videris xiii, 243. semodio scobia haec emendat servulus unus xiv, 66.

Vocalis sportula xiii, 32. vocale eloquium necit modis canoris vii, 19.

Vocat ille pudicam tanti vi, 137. si officium iiii, 239. vocamus nannum cuiusdam Atlanta viii, 32. vocant iumenta iiii, 346. vocavit quocumque apes lucii, classis venit xiv, 277. vocantem te ad delubra xiii, 107. ad iura xv, 135. vocantur in consilium proceres iv, 72. hilares nitidique xi, 176. vocari a praefone Troiogenas iubet i, 99. vocatus adest minister v, 63. vocato tortore uritur xiv, 21. vocandus mihi saepe est ad partes iv, 1.

Volcanus, ut *volgus*, *volnus*, *volnus*, *volutus* i, 9. *V. L.*

Voleos Brutumque decebunt, quae turpia cerdoni viii, 182.

Volat mater ad pullos x, 232. volabant corvi ad Cimbros stragemque viii, 254. volantem fabrum i, 54. volanti cultello structorem spectes saltantem v, 121.

Volo hoc, sic iubeo, sit pro ratione voluntas vi, 223. nec volo, nec possum funus promittere patrii iiii, 44. vis tu (al. vin'tu) audax conviva

impleri cet. v, 74. si vis esse aliquis i, 74. consilium si vis x, 316. vis frater ab ipsis ilibus? v, 135. si vis aliam decerpere ficum xiv, 253. visne salutare sicut Scianus? — vis certe pila cet. x, 90. 94. vult aequalem esse Cereris sacerdos xv, 144. quando formosa videri domi? vi, 165. qui dives fieri, et cito vult fieri xiv, 176. volunt scire secreta domus iiii, 113. posse, qui nolunt occidere quemquam x, 97. voluit quoniam Fortuna locari iiii, 40. ipse rhombus capi iv, 69. volvere maiores, praefectorem esse parentis sancti loco vii, 209. vultus qualiacumque, ludaei somnis vendunt vi, 547. de quocumque pronum tibi sumit libro viii, 134. quodcumque vult, decernat lais xiii, 92. vult illa commendare tragoedum vi, 197. si Fortuna, fies de rhetore consul, si vult haec eadem, fies de consule rethor vii, 197. nil vetitum fecisse xiv, 185. velim ipsi pauca v, 107. scire, quare, cet. iv, 1. velis mihi parere, pereundum erit x, 339. si esse in parte Senatus xi, 30. velit quid plus ira xiii, 176. velit omnes nosse, mercedemolvere nemo vii, 157. quod velles, ut faceres tu, olim convenerat vi, 282. vellet si distendere vi, 598. quisquam Deorum huic servire? x, 184. volens praecipitare xii, 38. volenti tibi nosse mores xiii, 159. haec punire xvi, 13.

Volucrum manto vi, 245.

Voluntis positus inter iuga iiii, 191.

Volucrum equum viii, 57. volucrum, sceptro quae surgit eburno x, 43. volucris carpento viii, 146. volucres Scythicae xi, 139. subitas Thracum xiii, 167.

Voluntis arcano quodcumque tradidit Moses xiv, 102.

Voluntas sit pro ratione vi, 223. peccandi sola patitur potestas xiii, 208.

Voluit in orbem comas vi, 496.
Palæmonis artem vi, 452. quod au-
 rum in mare Tagus et Pactolus iii,
 55. xiv, 299. volvas quamquam omnia
 syrmatæ a Pyrrhæ xv, 30. Philippi-
 ca, volveris a prima quæ proxima
 x, 426. volvente natura vices et lu-
 cis et anni xiii, 88.

Voluptas, gaudia cet. i, 85. nulla
 huius rari summique boni, quoties
 cet. vi, 179. quantula nostra? vi,
 254. quæ, cantante citharædo? x,
 210. maior ista alterius sexus xi, 466.
 semper minimi et infirmi animi exi-
 guique est ultio xiii, 490. illa summa
 tamen, quod cet. vi, 368. nulla coe-
 nandi nunc divitiibus xi, 420. volup-
 tatem egregiam monstro, cui nulla
 theatra æquare queas cet. xiv, 256.
 prima gula senserit xv, 90. *voluptas*
commendat rarior unus xi, 208.

Volusi Bithynice xv, 4.

Voluos Brutosque viii, 482.

Voluta tecum hæc animo i, 468.

Vomer deficiat iii, 344. vomere æ
 maris lassi xv, 467.

Vomicæ putres xiii, 95.

Vomit et bibit vi, 432.

Vorabit rex optima silvarum i,
 435.

Vortice lactis torrens xiii, 70. vor-
 ticibus a. verticibus ipsis caput ab-
 luet vi, 524. *V. L.*

Votiva tabella testantur fana plu-
 rima xii, 27.

Votum, timor, ira i, 85. miserabile
 tecum feras iii, 276. miserabile, nec
 spes bis saltem ix, 447. insatiabile
 acquirendi xiv, 425. voti peracti te
 poenitet x, 6. voto tuo digna femi-
 na, 60. *vota fere prima et cunctis no-
 tissima templis, ut crescant opes* cet.
 x, 23. moraris xiv, 250. magna exau-
 dita malignis numinibus x, 444. con-
 cepta in cereis tabulis, statuis Deo-
 rum earumque genibus affigi solitis

x, 55. n. publica vicerunt x, 284.
 deponunt, quamquam longissima,
 coenæ i, 433. decepta sæpe ad spur-
 cos laeus vi, 602. votorum summa
 v, 48. usque ad delicias x, 294. vot-
 is cuius non sufficeret aurum cet.
 xiv, 298.

Vovebit de grege servorum magna
 corpora xii, 445. voveas exta sacellis
 x, 354.

Vox blanda et nequam vi, 497.
 quæ saltante libidina vi, 318. domi-
 næ ix, 78. domini furit xiv, 63. fa-
 cunda Solonis x, 247. audita nocte
 fere media mediamque per urbem
 xi, 444. vocis quod pretium vii, 449.
 insignia habeant maiorum effigies viii,
 227. vocem vendentis Praetoribus li-
 bula durat nullius vi, 380. locasti si-
 pario viii, 485. mittere debueras xiii,
 444. angustam miratur, quæ deterius
 nec ille sonat, quo mordetur gallina
 marito iii, 90. ad iucundam eurritur
 vii, 82. omnem adyti dignam templo
 veramque xiii, 205. voce ipsius do-
 minæ moneri vi, 530. quæ legantur
 tales versus, quid refert xi, 180. fra-
 eta loquendi libertas ii, 444. magna
 solebat vendere cet. iv, 32. quanta
 negat xiii, 77. cum voce trementia
 membra senis x, 498. voces magnas
 comitum disponere vii, 44. vocibus
 obscœnis fruatur xi, 472.

Vrbani Catulli scurra xiii, 444.

Vrbicus movet risum vi, 74.

Vrbis iniquæ quis tam patiens i,
 34. O pater ii, 426. suævæ pericula
 iii, 9. casus tunc geminus iii, 244.
 prodigia et mores damnanæ Canopo
 vi, 84. dedecus illic habes viii, 200.
 et ipsius fortuna servatum victo ca-
 put abtulit x, 285. Praefectus villi-
 cus et custos dicitur iv, 77. xiii, 457.
 urbi claras abstulit animas iv, 451.
 et populo nota res x, 344. adtonitæ
 modo positus villicus iv, 77. urbem

in hanc nuper venerat pedibus albis
i, 414. si mora longior induluit pue-
ris ii, 467. laetam facit Statius vii,
83. an petat a Cannis vii, 162. colim-
inis tenui tibicine fultam iii, 493. a
figulis munitam x, 474. Graecam non
possum ferre iii, 61. totam pervolat
audax vi, 398. trepidantem solus pro-
tegit viii, 250. qui saturant, circo
scenaeque vacantem viii, 118. per
mediam audita vox xi, 412. moestam
adtonitamque videres xi, 498. ab urbe
quis tam procul abiit? xvi, 25. ex
urbe effugientem pudorem xi, 55. in
urbe populi victoris quae nunc sunt
cet. ii, 162. nullus locus artibus bo-
nestis iii, 22. magnis opibus dormi-
tur iii, 235. urbes nutare vi, 414.
multae et publica vota vicerunt x,
284. illis non est praetexta cet. x, 34.
eversis praedarum in parte reperta
pocula cet. xi, 401.

Procoli aes, ornamentum abaci et
lectus erant Codro Procula minor iii,
203. ex facie sunt cet. x, 64.

Urguet s. *Urget* iv, 59. *V. L.* quod
mentem sudoribus xiii, 220. urge-
bant Atlanta minori pondere xiii,
48. velut urgeat Auster properat iv,
69. urgente fortuna vi, 593. urgen-
tibus adversis xli, 53. urgentur con-
vivae somnoque fameque vi, 425.

Urina concepta auribus atque ocu-
lis movetur xi, 168. urinam coniugis
calcas vi, 313.

Urna de Coreyraea qui minimum
duxerat temetum xv, 25. plena quod
tenditur, oenophorum totum sitiens
vi, 426. in urna perpetuum ver vii,
208. urnae capacem cratera xii, 44.
plena sororibus x, 242. urnam se-
cutus Hylas i, 164. urna fallaci Prae-
toris vicerit gratia xiii, 4. urnas quot
vini donaverit Sículus Phrygibus vii,
236.

Pro — urit earum delicias paul-

culus bombycinus vi, 260. uritur fer-
ro xiv, 22.

Uridio placet lex Iulia vi, 38. si
iungitur ulla vi, 42.

Ursos Numidas cominus sige-
bat iv, 99. ursis saevis inter se convenit
xv, 164. ursis vitalisque marinis eri-
plent somnum iii, 238.

Urtica haec tetigit tuos nepotes ii,
428. urticae acres divitis xi, 466.

Uruca (al. *hurnuca*, *eruca*, *curuca*)
tu tibi places vi, 276. *V. L.*

Usquam quod est auri viii, 122.
usquam concipitur xii, 103. non erit
Brutus cet. xiv, 43.

Usque Auroram et Gangem x, 1.
ad delicias votorum x, 291. a lucifero,
donec lux occidat xiii, 458. usque
adeo nihil est iii, 84. temerarius quis
vestrum v, 429. deditus quis est vi,
482. gravis uxori x, 201. longum
tardumque putavit xv, 82.

Usum triplicem praestare para-
tus ix, 7.

Usum edendi nulli maior fuit iv,
139. in hos stabat lignum xi, 118.
rarior commendat voluptates xi, 208.
tuo tot rerum an nihil in melius
proficis? xiii, 18.

Ut redeant veteres, nemo dederit
cet. vii, 439. multum, duo sufficient
aestertis vii, 487. ut sit magna, ta-
men certe lenta ira Drorum est xiii,
400. Cf. vi, 197. x, 240. ut saepe
emungeris! ix, 147. ut melius nos
egimus vii, 124. n.

Utumque ille exitus hominis x,
271.

Uter — utres plenos tempestatibus
xv, 20.

Uterque orator perit eloquio x, 118.
locus odit numina vicinorum xv, 37.
utrumque habitum inde sumit facies
ix, 49. utroque morbo pallet ii,
50.

Uterum pueris salientibus vexare

vi, 599, utero pariter gibboque tum-
mentem x, 309.

Vtilis longe minus illi uxor vi,
240. agris et bellorum ac pacis re-
bus agendis xiv, 71. *utile vetulae*
turpi, filiolam producere turpem vi,
240 non corpus extinctae dextrae
iii, 48. tunc multis pallere vii, 96.
hoc tamen est illis vii, 135. et hoc
multis vitae genus ix, 27. consilium
modum, sed consuevit, dediati ix, 124.
quid sit rebus nostris, permittit ipsis
expendere nummibus x, 318. quid ait,
prospiciunt aliquando viri vi, 359.
utilium rerum pars maxima iactatur
xii, 52. utilior quis comes? iv, 84.

Vtinam his potius nugis dedisset
tota illa sacvitiae tempora iv, 150.
ritus veteres et publica saltem his
intacta malis sacra agerentur vi, 335.
nos vani vi, 638.

Vtitur qui te sic v, 470. utoris in
turba modo sub lodice relictis (ver-
bis) vi, 196. utimur exemplis num-
quam adeo foedis viii, 184. utere ve-
lus, totos pande sinus i, 149.

Vtrumque spatium lustrabit meta-
rum vi, 582. inde furor xv, 35.

Uva ab uva conspecta livorem du-
cit ii, 81. longa consederit examen
apium xiii, 68. uvam calcatam bellis
socialibus v, 31. uvae servatae parte
anni, quales fuerant in vitibus xi,
72.

Vulcania arma viii, 270.

Vulcanus tergens brachia Liparaca
nigra taberna iam siccato nectare xiii,
45. Vulcani antrum i, 9. officinae xiii,
45. Vulcano a luteo ad rhetora misit
filium x, 132. Vulcano, Veneris ma-
rito, dona, quae componis vii, 25.

Vulgus imbelles et inutile sacvit hac
rabie xv, 126. montanum positum te
audiret aratris ii, 74. vulgi verso po-
lice quum libet occidunt populariter
iii, 36. scelus referemus xv, 29. om-

ne cadaver obtritum perit iii, 260.
nostri pars ultima viii, 44. tanta li-
bidine auditur vii, 85, curas nec non
et gaudia ridebat x, 51. secreta haec
murmura x, 89. quid maiore cachin-
no excipitur, quam pauper Apicius
xi, 3. vulgo quem tua simplicitas ri-
sum moveat, nescis xiii, 35. summus
utrimque inde furor xv, 36.

Vulnus par damnum viii, 98.
numquam sanabile xv, 34. vulnere
omni graviorem ignominiam vii, 210.
non maior dolor iiii, 12. consuto
crassum atque recens linum ostendit
non una cicatrix iiii, 150. ingenti nan-
tantem civem xv, 156. sine vulnere
paucac malae xv, 54. *sine vulnere et*
caedere ad generum Cerris pauci de-
scendunt reges et sicca morte tyranni
x, 112. vulnere deterges mappa v,
27. pali quis non vidit? vi, 247.
vulneribus crudis populus modo vi-
ctor ii, 73. pro multis vix ingera bina
dabantur xiv, 164.

Vulsini positi inter iuga iiii, 191.

Vultur crucibus relictis ad fetus
properat xiv, 77. in rupibus nidum
facit, raro in arbore xiv, 80. vulturis
atri poena xiii, 51. magni cibus xiv,
79. vulturibus Dacis viscera servabat
Fuscus iv, 111.

Vultus quis illi erat? x, 68. gravis
ix, 12. ingenui puer xi, 154. ficti con-
stantia xiii, 77. vultum alienum sume-
re omni nocte dieque iiii, 105. nudum
erigit ad spectacula viii, 205. tandem
aperit vi, 467. ut si quis cera facit
vii, 238. non agnoscat amici x, 234.
crediderint genus esse cibi xv, 170.
deformem et tetrum dissimilemque
sui x, 191. modesto sanguine ferven-
tem x, 300. anremque calentem xi,
187. vultu incessuque fatetur mor-
bum ii, 17. recto hoc optas x, 189.
et veste severum vitium xiv, 110.
non melior ibat iv, 104. teterrima

nocte subit balnea vi, 448. qualem deprensus habebat Ravola ix, 3. similem tibi xiv, 52. Eumenidum terretur et igni xiv, 295. vultus pictos maiorum ostendere viii, 2. iam dimidios adspiceres cuncta per agmina xv, 56.

Fulva popinse quid sapiat xi, 84. vulvae rigidae tentigine adhuc ardena vi, 429. vulvam Iulia solveret secundam tot abortivis ii, 32.

Fxor languida vel praegnans circumducitur i, 422. tibi tacito non contrahat bilem, primasi luce egressa reverti nocte solet cet. xi, 485 seq. montana silvestrem quum sterneret torum vi, 5. antiquis de moribus illi quaeritur vi, 45. dormire quum senserat virum cet. vi, 446. non amatur sed facies vi, 443. a custodibus incipit vi, 345. quoties non abstinet concubitu sacris diebus vi, 535. tua virgo maneret, ni tibi deditus essem devotusque cliens ix, 72. qualis futura sit, illis (diis) notum x, 353. torva latravit x, 272. Hercules formosa ad cyathos xiii, 43. feta iacebat in casa xiv, 467. *Principis quod facit, quae non faciet?* vi, 617. *Asyli* quando ad palum gemat vi, 267. *sterilis facit iucundum et carum amicum* v, 140. docta nimis et fecunda vi, 445. Caesaris cui nubere destinat x, 332. uxoris partum petimus x, 351. ante hostetum, post quem nil amplius edit v, 248. uxori si capiendi ins nullum,

leno accipit moechi bona i, 56. usque adeo gravis x, 204. uxorem quum ducat spado i, 22. comoedus agit iii, 94. accipia, de qua citharoedus fiat pater vi, 76. *quis feret, cui constant omnia?* vi, 466. occidere iussus Claudius xiv, 331. ducia, Postume? vi, 28. Vires univirae vi, 229. n.

Vxor simplicitas si tibi et deditus uni est animus vi, 206.

X

Xerampelinas veteres (sl. vestes) nisi donaverit ipsi, vi, 519.

Xerxes velificavit montes, mare contravit classibus et supposuit rotis, amnes fecit ut desicerent, in ventos et mare saevit, sed rediit una nave cet. x, 473—487.

Z

Zalates Armenius cunctis narratur ephebis mollior ardenti sese indulgisse Tribuno ii, 164.

Zelotypus Thymelus viii, 197. zelotypae moechae si tibi retegantur scrinia vi, 378. zelotypo larbae praelatus iuvenis v, 45.

Zenonis praecepta melius nos movent xv, 407.

Zouam laeva morsuque tenebit (naufragus) xiv, 297.

Zach xxi ψυχῇ vi, 195.

FINIS

Facultate obtemperata.

